LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3719 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ...

Մայիս 1 է այսօր,— եւ մեքենաբար մեր միտքը կ'երթայ դէպի այն աշխարհը ուր կ'ըսեն թէ իրականացա՛ծ է Մայիս Մէկը.— Տիրապետութիւն աշխատանքի, բարօրութիւն աշխատաւոր բազմութեանց, հաւասարութիւն, արդարութիւն, ազատ եւ ուրախ կեանք...

Եւ սակայն,— ահա օրուան լուրերը, մէկը միւսէն քստմնելի: Սե՛ւ, սե՛ւ: եւ այն ալ պակասաւոր:

— Ինչո՞ւ չէք յայտներ ձեր լուրերուն աղբիւրները...

Մենք պատասխան չունինք այս փսփսուքներուն, բարեմիտ ըլլան թէ չարամիտ: Պատասխանը կուտայ պատմութիւնը:

Կ'անցնի՛ն օրեր եւ ամիսներ, կ'անցնին այս օրերն ալ, երբ հալածականներու ակերները փոշիացած կ'ըլլան, եւ կը պարզուի արիւնաղանդ բարբարոսութեան ամբողջ պատկերը:

Այս օրուան համար, մեր տարրական պարտականութիւնն է արձանագրել ինչ որ կարելի է իմանալ, զանազան միջոցներով,— երբեմն կանուխ, երբեմն շատ ուշ: Միշտ անուղղակի եւ կիսկատար:

Այո, չափազանց դժուար է վերջնապէս ճշդել, ստուգել, անվիճելի դարձնել Հայաստանի մասին հաղորդուած այս տեղեկութիւնները: Ամբողջ Խ. Միութիւնը պաշարուած է երկաթեայ ցանցով մը, իսկ Հայաստան աշխարհը շատ աւելի անմատչելի է, իբրեւ ծայրագաւառ:

Եւ սակայն, ահաւասիկ լուրերը կը տեղան իրարու ետեւէ, անցորդներու, փախստականներու, ընէ՝ պատահական կռունկներու միջոցաւ: Եւ կը հաղորդուին այնպիսի մանրամասնութիւններով, անուններով, փաստերով, թուականներով, որոնց հանդէպ անբուժելի ապուշներ միայն կրնային վայնասուն փրցնել:

Մենք շատ պիտի ուզէինք որ, թերահաւատներուն գոնէ բարեմիտները բան-գործ ընէին, քիչ մըն ալ իրենք յոգնէին, սուտն ու իրաւը զանազանելու, իրականութիւնն ու չափազանցութիւնը ստուգելու համար:

Չի բաւեր չորս պատի մէջ նստիլ եւ Հայաստան երգել: Չի բաւեր գարշելի քութիւններ տարածել սրճարանէ սրճարան:

Կը ցաւի՞ ձեր սիրտը,— հրամեցէք ասպարէզ եւ դուք ալ երկտող լուր մը հաւաքեցէք, ըլլայ իսկ հերքում կամ լուսաբանութիւն:

Մենք պիտի ուզէինք ամօթով մնալ,— եթէ հասարակ մունետիկներ կարենային ճշդել գոնէ մէկ երրորդը՝ այն քստմնելի լուրերուն, որոնց երկրորդ աղբիւրները (հաղորդողները) կը վայելեն մեր բացարձակ վստահութիւնը:

Հայրենիք մը տակնուվրայ՝ 1936 Յունիս 9էն ի վեր, ամբողջ սերունդ մը — երէկուան տէրերն ու կուռքերը— գլխատուած, բանտարկուած կամ աքսորուած, էջմիածինը աւարի տրուած եւ զօրանոցի վերածուած, տարեց վաստակաւորներ եւ երիտասարդ գրագէտներ մահացած կամ հալածական,— մարդո՛րքան անբարոյացած, անբանացած ըլլալու է, որպէսզի կարենայ նորէն կուսակցական քինախնդրութեան մարզանքներ կատարել, սովորական ժամանակներու պէս, փրփուր տեղալով աջ ու ձախ: Որպէսզի կարենայ անտարբեր մնալ այս ողբերգութեան, քայքայումին, ՎԱՐԴԻՆ հանդէպ...

Մեր գրիչը կը դողայ եւ կը կասի, թուղթն անգամ կը սարսռայ, այս պատկերին առջեւ:

Շ.

ՉԵԿԱՆ ԽՈՐՏԱԿԵԼՈՎ ԿԸ ԳՐԱՒԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԱՄԲՈՂՋ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՅՈՒԶՈՒՄԷՆ ԿԸ ՄԵՌՆԻ (ԵՒ ԿԱՄ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒՄԷՆ)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶՕՐՔԵՐ ԿԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻՆ ՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

40.000 ՌՈՒԲԼԻ ՏՈՒՐՔ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ ԷՋՄԻԱԾԻՆԷՆ.— ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ Կ'ՈՒԶԷ ՀԵՌԱԳՐԵԼ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ.— ՉԵԿԱՆ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԵՒ Ը ԳՐԱՒԷ ԲՈԼՈՐ ՍՊԱՍՆԵՐԸ, ՆՈՅՆԻՍԿ ՄԻՒՌՈՆԻ ԿԱԹՍԱՆ.— ՑԵՏՈՑ ԿԸ ԽՈՐՏԱԿԷ ԳԱՆՁԱՐԱՆԸ.— ԵՐԿՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐ ԵՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԸ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԱԾ?.— ՄԻԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄԱՍԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԿԱՄ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԵՆ:

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

... 20 ԱՊՐԻԼ

Հայաստանից արտասահման անցած ճամբորդները կամ պատահական անցորդները հետեւեալ տեղեկութիւններն են հաղորդում երկրում տիրող գարհուրանքի մասին:

Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը ՉԵԿԱՅԻ ՄԻՋՈՑՈՎ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽՈՐԷՆ Ա.ԻՑ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է 40.000 ՌՈՒԲԼԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐԿ (նալօկ)՝ էջմիածնի տաճարի համար: Կաթողիկոսի վրայ ամէն տեսակ ճնշում գործ են դնում եւ պահանջում են, որ յիշեալ գումարը շուտով վճարուի: Վանքը դրամ չունի: Կաթողիկոսը մտածում է անել վիճակի: Առաջարկում է Չեկային ժամանակ տալ իրեն, որպէսզի հեռագիր զարնէ, արտասահմանի հայ համայնքներին, առաջնորդներին եւ ազգային հաստատութիւններին եւ խնդրէ դրամական օգնութիւն հասցնել էջմիածին: ՉԵԿԱՆ ՄԵՐԺՈՒՄ Է ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ԵՒ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԵԼ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԱՃԱՐԻ ԱՐԾԱԹԵԱՅ ԵՒ ՈՍԿԵԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՍՊԱՍՆԵՐԸ, ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՆՕԹՆԵՐԸ ԵՒ ՄԻՆՉԵՒ ԻՍԿ ՄԻՒՌՈՆԻ ԿԱԹՍԱՆ: ՉԵԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ՆԱԵՒ ՎԱՆՔԻ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՄԱՏԱՆԻՆԵՐԸ (ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐԻ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԻ), ԼԱՆՋԱԽԱՉԵՐ, ԱԴԱՄԱՆԴԱԿՈՒՌ ԶԱՐԴԵՐ, ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐ եւայլն: Այս բոլորը պահւում էին տաճարի ետեւում գտնուող եկեղեցական սպասների թանգարանում, ուր գտնւում էր նաեւ Միւռոնի արծաթեայ կաթսան:

ՉԵԿԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՑ ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ՅԻՇԵԱԼ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ: ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԿՏՐՈՒԿ ԿԵՐՊՈՎ ՄԵՐԺՈՒՄ Է ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ՝ ՀԵՏԵՒԱԲԱՐ ԵՒ ԱԶԳԱՊԱՏԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԵԿԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԵԼ: ԱՄԵՆԱԶՕՐ ՉԵԿԱՆ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԻՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԻ ՁԵՌՔՈՎ ՋԱՐԴԵԼ Է ՏԱԼԻՍ ՎԱՆՔԻ, ՏԱՃԱՐԻ ԵՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԴՌՆԵՐԸ ԵՒ ՏԱՆՈՒՄ Է ԱԶԳԱՊԱՏԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ:

Ոմանց ասելով այս թալանից յետոյ Չեկան բանտարկում է Հայոց կաթողիկոսին եւ էջմիածնի միաբաններից նրանց, որոնք հակառակել էին Չեկայի պահանջներին: Ապրիլի 10ին լուր է տարածւում թէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Խորէն Ա. Մուրատբէկեանը, էջմիածնի միաբան երկու եպիսկոպոսներ եւ մի վարդապետ բանտում մեռել են, թէ դիակները բանտից դուրս են հանում եւ տանում վանքը: Եթէ հաւատանք այս աղբիւրին, Չեկան բանտում թունաւորել եւ կամ խեղդել է Հայոց կաթողիկոսին, երկու եպիսկոպոսների եւ մի վարդապետի հետ (որոնց անունները դեռ յայտնի չեն):

Մի ուրիշ տեղեկութեան համաձայն, երբ կաթողիկոսը վանքի տաճարի եւ թանգարանի բանալիները չի յանձնում Չեկային եւ սա դռները ջարդում ու տանում է հարստութիւնները եւ մինչեւ իսկ միւռոնի կաթսան, ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՎՇՏԻՑ ԵՒ ԿՍԿԻԾԻՑ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ Է ԼԻՆՈՒՄ՝ ՏԱՃԱՐԻ ԵՒ ԱԶԳԱՊԱՏԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԹԱԼԱՆԻՑ ԵՐԵՔ ՕՐ ՎԵՐՋ: ԱՅԺՄ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐԻ ՄԵԾ ՄԱՍԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԿԱՄ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԵՆ: ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԵՆԵԱԿՆԵՐԸ ԵՒ ՎԱՆՔԻ ԱՄԲՈՂՋ ՇԷՆՔԵՐԸ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ ԵՆ ԶՕՐԱՆՈՑՆԵՐԻ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՎԵՐՋԵՐՍ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒՍ ԶՕՐՔԵՐ ԵՆ ԲԵՐԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆ:

Ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ շատ ուժեղ կերպով յառաջ է տարւում հակակրօնական եւ անաստուածեան պայքարը: Երեւանում միայն մի եկեղեցի կայ ուր երբեմն աղօթելու են գնում ծերունիներն ու պառաւները:

Կաթողիկոսի մահուան մասին Երեւանի ռատիօն յայտնեց ապրիլ 11ի երեկոյեան: Ապրիլ 12ի լուսաբացին արտասահմանի ռատիօները հաղորդեցին, որ էջմիածնում վախճանուել է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա.ը:

Նոյն օր Երուսաղէմի Հայոց պատրիարք Տէր Թորգոմ Արքեպ.ը հեռագիրներով յայտնեց Սփիւռքի հայութեան Հայոց տարաբախտ կաթողիկոսի մահը:

Եղիշէ Չարենց մեռած, կինը ձերբակալուած

ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ ԵՆ.—

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐ ՄԱՆՈՒԿ ԱԲԵՂԵԱՆ, ԼԵԶՈՒԱԲԱՆ - ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ, ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԵԼԻՔ-ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ:

ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԵՆ.—

ԵՐԿՐԱԲԱՆ ՏԻԳՐԱՆ ՉՐԲԱՇԵԱՆ, ՎՌԱՄ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ, ՀՐԱՆԴ ԳԱԼԻԿԵԱՆ, ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԶԱԽԱՆԵԱՆ (վերջին երկուքը նախկին հնչակեաններ), ԱՂԱՍԻ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ԾԵՐՈՒՆԻ ՀԱՅՐԸ՝ ՂԵՒՈՆԴ, ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱԶԱՏ ՎՇՏՈՒՆԻ ԵՒՆ.:

Հայաստանի Չեկան 8 ամիս տնային բանտարկութեան ենթարկեց բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցին, որին ապա տեղափոխեց բանտը: Փետրուարի սկիզբներին (1938) տաղանդաւոր բանաստեղծ Չարենցը մեռել է Երեւանի բանտում: Այժմ բանտարկուած է Չարենցի կինը:

Ուսուցիչ եւ տաղանդաւոր երգիծաբան Լեւ Կամսարը (Արամ Տէր Թովմասեան) Աղասի Խանջեանի սպանութիւնից յետոյ աքսորւում է Սիբիր: Մի տարի յետոյ, 1937ի ամառը Լեւ Կամսարը մեռել է աքսորավայրում:

Հայաստանից ամիսներ առաջ աքսորուել են համալսարանի դասախօս-պրոֆէսօրներ՝ ՄԱՆՈՒԿ ԱԲԵՂԵԱՆ, լեզուաբան - գիտնական ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ, ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԵԼԻՔ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ եւ ուրիշներ:

— Երեւանում ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՄԱՐԴԻԿ: Յիշենք հետեւեալները — երկրաբան Տիգրան Չրբաշեան, Վռամ Կոստանեան, Հրանդ Գալիկեան, Ժիրայր Միրզախանեան (վերջին երկուքը հնչակեաններ են): Աղասի Խանջեանի հայրը ծերունի Ղեւոնդը, իր որդու սպանութիւնից մի քանի ամիս յետոյ էլ կենսաթոշակ է ստանում ոմն կոմիսար Աղամալեանից, որ այժմ բանտարկուած է: Ամիսներից ի վեր բանտումն է բանաստեղծ Ազատ Վշտունին:

5000 ՔԻՒՐՏԵՐ ԵՒ ԵԶԻՏԻՆԵՐ ՍԻԲԵՐԻԱ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ

Հայաստանի սահմանամերձ գաւառներից 5000 ՔԻՒՐՏԵՐ ԵՒ ԵԶԻՏԻՆԵՐ ՔՇՈՒԱԾ ԵՆ ՍԻԲԻՐ ԵՒ ԱՅՆՏԵՂ ԷԼ ՊԻՏԻ ԱՊՐԻՆ: ՀՈԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒՍԵՐ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ ԵՆ ԲԱԳՈՒ ԵՒ ԳԱՆՁԱԿԻ ՇՐՋԱՆԸ: ՄԻԱՅՆ ԲԱԳՈՒԻ ՄԷՋ ՌՈՒՍԵՐԻ ԹԻՒԸ ԱՅԺՄ ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆԻ Է ՀԱՍՆՈՒՄ: Անխնայ եւ անխտիր, առանց ազգի եւ ցեղի խտրութեան բանտարկւում, աքսորւում եւ մահուան են դատապարտւում կառավարութեան աչքին կասկածելի եւ վտանգաւոր համարուած անձերը: Բարոյական, տնտեսական անհատական եւայլ որ եւ է արժէք ներկայացնող մի անհատ համարւում է ժողովուրդի եւ ամբոխի մէջ ազդեցութիւն բանեցնող, վտանգաւոր ղեկավար կամ հակայեղափոխական գործեր կատարող ոմն: Այսպիսիները իսկոյն բանտարկւում կամ աքսորւում են:

Հակախորհրդային պետութիւնների միութիւնը եւ հակաբոլշեւիկեան արտաքին ճակատները որքան ուժեղանում են, այնքան էլ Խորհրդային Միութեան ներսում սաստկանում է հալածանքի, աքսորի, բանտարկութեան եւ զարհուրանքի քաղաքականութիւնը: Քիչ շատ անցեալ ունեցող, ծանօթ կամ ժողովրդից սիրուած անձերը անմիջական կասկածի եւ մինչեւ իսկ կորուստի ենթակայ են: Աքսորի, բանտի եւ մահուան սպառնալիքը կախուած է ոչ միայն ոչ - բոլշեւիկների այլեւ բուն, իսկական, հաւատարիմ բոլշեւիկ համարուած անձերի գլխին: Մատնութիւն, դաւաճանութիւն եւ ամէն տեսակ ստոր արարքներ սովորական երեւոյթներ են խորհրդային միութեան մէջ՝ Սիբիրից սկսած մինչեւ Արաքսի ափերը:

Էջմիածնի մասին Խորհրդային Միութեան վարած քաղաքականութիւնը, շարունակութիւնն է ցարական հայահալած քաղաքականութեան: Սրանից ճիշդ 35 տարի առաջ էր (1903) որ Նիկոլայ Բ. ցարը հրովարտակով հրամայում էր գրաւել Հայոց ազգապատկան եւ եկեղեցապատկան կալուածներն ու հարստութիւնները: Արքայական հրամանի գործադրութիւնը յանձնուած էր Կովկասի փոխարքայ Գոլիցինին, որի կողմից վրացի իշխան Նակաշիձէն էջմիածին էր գնում եւ Խրիմեան Հայրիկ կաթողիկոսին ներկայանալով պահանջում էր էջմիածնի գանձատան բանալիները: Խրիմեանը չյանձնեց բանալիները: Նակաշիձէ խորտակել տուեց գանձատան դռները եւ տարաւ ազգապատկան հարստութիւնները, որոնք սակայն յետ ստացուեցան: Այժմ պատմութիւնը կրկնւում է: Ռուսաստանի ներկայ ցարն է վրացի Ստալինը, սրա փոխարքան Կովկասում վրացի Բերիան է որի հրամանով էլ խորհրդային Հայաստանի Չեկան թալանեց, կողոպտեց էջմիածնի վանքի եւ հայ ազգի հարստութիւնները:

ԾՈՎԵՑԻ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԱՄԱՐ

Մեծ գոհունակութիւն Ֆրանսայի մէջ

Ի՞նչպէս պիտի փրկուի Չեխոսլովաքիան

Ֆրանսայի վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Լոնտոնէն վերադարձան մեծ գոհունակութեամբ: Կատարուած խորհրդակցութիւնները ոչ միայն ամրապնդած են անգլեւֆրանսական համաձայնութիւնը, այլեւ յանգած՝ կատարեալ զինակցութեան մը, ինչպէս բացատրած էինք երէկ: Պ. Տալատիէ պատասխանելով մամուլի ներկայացուցիչներու հարցումներուն, յայտարարեց.

— «Գիտէք որ ես լաւատես մը չեմ: Բայց պարտականութիւն կը սեպեմ ըսել թէ ես անձնապէս Լոնտոնէն կը բերեմ վերին աստիճանի կազդուրիչ տպաւորութիւն մը: Նոր բան չէ անգլեւֆրանսական համաձայնութիւնը, բայց երբեք այսքան իրական, ծաւալուն եւ խոր եղած չէ»:

Ինչպէս պաշտօնական զեկոյցն ալ կը հաստատէ, երկու պետութեանց համաձայնութիւնը կը պարունակէ հետեւեալ կէտերը.—

1. Փնտռել գտնել գործելու լաւագոյն եղանակները, ապահովելու համար Կեդր. Եւրոպայի խնդիրներուն խաղաղ եւ արդար լուծումը: (Զեկոյցը չի յիշեր Չեխոսլովաքիոյ անունը):

2. Շարունակել երկու պետութեանց սպայակոյտներուն խորհրդակցութիւնները:

3. Շարունակել գործակցութիւնը, հաւաքաբար պաշտպանելու համար երկու երկիրներուն շահերը եւ տեսակէտները, ազգային թէ միջազգային կեանքի մէջ:

4. Գոհունակութիւն անգլեւիտալական համաձայնութեան համար, մաղթելով որ նոյն ոգիին յանգին ֆրանքեւիտալական բանակցութիւնները, փութացնելու համար Սպանիոյ օտար կամաւորներուն յետս կոչումը:

Ինչ կը վերաբերի մասնաւորապէս Չեխոսլովաքիոյ, իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա միասնաբար պիտի գործեն հետեւեալ ձեւով, կանխելու համար որ եւ է ընդհարում:

1. Նորէն եւ աւելի վճռապէս պիտի յանձնարարուի Չեխոսլովաքիոյ կառավարութեան որ կարելի զիջումները կատարէ, գոհացում տալու համար Գերմաններուն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՍՈՒՐԻԱ - ՊԱՂԵՍՏԻՆ սահմանագլուխին վրայ փշաթելեր պիտի հաստատուին, զինեալ հրոսախումբերու երթեւեկը խափանելու համար: Այսպէս պիտի կազմուի 50 մղոն երկայնութեամբ ցանց մը, երեք զուգահեռական գիծերով, իւրաքանչիւրը վեց ոտք բարձրութեամբ: Միեւնոյն ատեն պիտի հաստատուին լուսարձակ կայաններ եւ ելեկտրական հոսանքի կեդրոններ: Հաշիւ եղած է որ մէկ մղոն փշաթելի շինութիւնը պիտի արժէ 2000 անգլ. ոսկի, ինչ որ սուղ չի համարուիր:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը դանդատի թէ համայնավարները կը փորձեն առանձին համաձայնիլ իր մասնաճիւղերուն հետ, երկու կուսակցութեանց միացման համար, հակառակ այդ մասին գծուած պայմաններուն:

ՆԷԿԻՒՍԸ քանի մը հազար զուից. ֆրանք ղրկեց Ազգերու Դաշնակցութեան, ի հաշիւ Եթովպիոյ յետնեալ պարտքերուն, որ կը ներկայացնէ 166.430 զ. ֆրանքի գումար մը (1.165.000 ֆր. ֆրանք), 1934 — 1937 տարիներուն համար: Ասով դահընկէց արքան կ'ուզէ կանխել այն մեղադրանքը թէ Եթովպիա չէ վճարած իր պարտքերը, բայց խնդիր է թէ պիտի ընդունուի՞ այս գումարը: Եթովպիոյ կայսրուհին Երուսաղէմէն Եւրոպա կուգայ, ծախելու համար իր գոհարեղէնները:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ խորհրդարանի զինուորական յանձնաժողովին նախագահը Մոսկուա գնաց ընկերակցութեամբ բարձրաստիճան սպաներու: Պիտի մնայ երեք շաբաթ, ուսումնասիրելու համար Խ. Միութեան զինուորական կացութիւնը: Այս առթիւ զօրահանդէս մը պիտի սարքուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ԺԱՄ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Պատերազմը նոր վերջացած էր։ Ուրիշներու պէս ես ալ կը պտտէի Գերմանիոյ մէկ ծայրէն միւսը, գրեԹէ ձրի, շնորհիւ իր ոչնչութեան վերածուած մարքերուն։ Մէկ հացը երեք միլիոն կ՚արժէր միայն, այսինքն ոչինչ···

Գիշեր մը կը հասնիմ Պերլին։ Ինծի համար Պերլինը մէկ բառով միայն հետաքրքրական էր․ իբրեւ ոստանը Գերմանիոյ ցուցամոլ ու փառասէր կայսրերուն։ Ետքոյ մանաւանդ ոստանը ուր բարձրացաւ ու մոխրացաւ Վիլհէլմ Երկրորդ կայսեր անձը ու փառասիրութիւնը։ Այդ օրերուն հետաքրքրութեան մեծ առանցք մը ըստեղծած էր այս մոխրացումը իր շուրջը։

Պերլին հասնելուս ամբողջ երկու ժամ, բոլոր ունեցածներս հետս, կը գլտորիմ ինքնաշարժի մը մէջ, քաղաքին մէկ ծայրէն միւսը, գտնելու գըլուխս հանգչեցնելու տեղ մը։ Ո՛ր պանդոկը որ կ՚երԹանք, Փրուսիացի խիստ դռնապաններ կը յայտարարեն Թէ ամէն սենեակ բռնուած է, եւ Թէ ոչ մէկ մօտիկ ապագայի համար յոյս կայ պարապ անկիւնի մը։ Օտարականները եկած լեցուած են այս քաղաքը մէկ ծայրէն միւսը, եւ օրական երեք Փրանքով կ՚ապրին ամէնէն շըքեղ պանդոկներուն մէջ։

Ես այս առաջին երկու ժամուան Թափառումիս միջոցին արդէն կը ըսկսիմ մեծ հակակրանք մը զգալ այս պարապ մեծութիւններով ուռած քաղաքին համար։ Այսքան անհրապոյր քաղաքի չէի հանդիպած։ Եւ քանի գիշերուան մէջ բոլոր սնտուկներովս կը դլտորիմ թաքսիին մէջ, եւ ժամերը կը սահին առանց տեղ մը կանգ առնելու։ Հակակրանքիս հետ խուլ վախ մըն ալ կը պատէ զիս, գիշերային Պերլինէն արտացոլող, անոր վիԹխարի արձաններէն եւ Թաց փողոցներուն մէջ վառող դեղին լոյսերէն, եւ խորհելով որ երբեք կրնայ կանգ չառնել անոնց մէջ կատարուող այս անօգուտ Թաւալումը···

Բայց վերջապէս քրիստոնէական եւ ուսանողական կրկին հանգամանքով օժտուած տան մը մէջ տեղ մը կը գտնուի։ Եւ սենեակս հասնելուս, միտքս կը դնեմ կրցածիս չափ շուտով փախչիլ այս քաղաքէն։ Ետքոյ կ՚որոշեմ սակայն լաւ մը տեսնել այն տեղերը ուր Վիլհէլմ Երկրորդ փառասիրութիւնը մինչեւ աճարկու պատերազմը բարձրացաւ, ու մոխրացաւ։

Ատոր համար յաջորդ առաւօտը կը քալեմ Unter der Lindenէն վեր, երԹալու անոր լքած պալատը։ Ճամբուն ամբողջ երկայնքին, ցուրտէն դողացող պզտիկ վաճառորդներ carte-postaleներ կը ծախեն Վիլհէլմ կայսեր վերջին պատկերով, ծերացած ու կնճռոտած։ Նաեւ անոր տղուն, գահաժառանգ իշխանին նկարները, պահած իր աշխարհիկ մարդու ամբողջ կերպարանքը։ Ձեռքերը մատանիներով ու ապարանջաններով ծանրաբեռն, ու Թեւին տակ պզտիկ շնիկ մը, այնպէս ինչպէս ունին կիսաշխարհիկ կիները···

Կայսերական պալատը Պերլինի ամէնէն հին շէնքն է․ Համեմատաբար շքեղ հնութիւն մը։ Տակաւին փակ դուռներուն առջեւ, խառնիճաղանճ բազմութիւն մը լեցուած է, ուր ամէն լեզու կը լսես։ Կը կարծեմ սակայն որ ներկաներուն մեծամասնութիւնը կը կազմեն այդ օրը Պերլինցի մասնաճամբորդները, մինչեւ յայտնի կ՚ըլլայ որ անոնք Գերմանացիներ են պարզապէս։ Անոնց հետ նաեւ շատ մը ժողովուրդ Ֆրանսուհիներ, յաղԹածներու երեւոյԹներ բերած միասին···

Երբ դուռները կը բացուին, բոլոր այս բազմութիւնը կը խոյանայ կայսերական սանդուղներէն վեր, տեսակ մը անյագ ախորժակով։ Այդ սանդուղներուն եւ սրահներուն մէջ ամէն պարզ մարդ քիչ մը վրէժ կը լուծէ երէկ դեռ հոն բազմած կայսրերէն, ԹագուհիներԷն։

Կեանքին անկայունութեան այսփասը տեսակ մը գինովութեան մէջ դըրած է բոլորս, եւ ԹեԹեւ գլխու պտոյտով մըն է որ կը մտնենք Վիլհէլմ կայսեր անձնական սրահներէն ներս։

Առաջին քայլէն արդէն կը սկսի հարստութիւնը, գեղարուեստական ամէն տեսակի հաւաքածոները, խնամքով շարուած պահարաններու մէջ, պատերուն վրայ։

Մեծ սրահի մը անկիւնը մեծակարոյց Թանկարժէք ժամացոյցի մը եւ ազգամուէ պահարանի մը մէջտեղ, կապոյտ սնդուսէ բազմոցի մը վրայ տեղաւորուած են չորս կլորիկ, կարմրուկ Գերմանուհիներ, սիւներու պէս հաստ սրունքներով, որոնք դիմացնին կախուած Վիլհէլմ կայսեր մեծադիր մէկ նկարին յառած իրենց աչքերը, կը ծամեն հանդարտութեամբ երկու չերտ սեւ հացի մէջտեղ դրուած խոզենիի հաստ կտորներ, փառք տալով անշուշտ որ կայսրերուն պէս խոզերն ալ մէկ օրէն միւսը չանհետանալով, կարելի կ՚ըլլայ միշտ վայելել իրենց սիրական ուտելիքը, աղնուապետական այդ անկիւնը լեցնելով ժողովրդական խոզենիին անհրաժեշտ բոյրերովը···

Խիտ խումբերով կը յառաջանանք սրահներուն մէջ։ Պատերը ծածկուած են մեծարժէք կոպլէնրով, բոլորը նուէրներ զանազան վեհապետներէ, երէկի բարեկամներ, այսօրուան Թըշնամիներ։ Կոպլէնները սակայն իրենց տեղն են։

Մեր պտոյտին մէջ ամէնէն աւելի հետաքրքրութիւնները կը լարուին, երբ կը հասնինք Սուլթան Համիտի նուէրներուն սրահը։ Պոլսոյ անունը միայն մեծ հրապոյր մը ունի ինքնին։ Հին գորգեր, խճանկարներու կտորներ ճամիներէ առնուած, դարաւոր աղօԹքի կապերտներ, հրաշալի գոյներով արեւելեան անօԹներ։ Շատ նուէրներ տուած է Համիտը՝ Վիլհէլմին։

Կը հասնինք դահին մանուածապատ ուռուցիկ սրահը։ Ետքոյ ընդունելութեան անվերջ սրահներէն քալելով, կը հասնինք այն յարկաբաժինը ուր կը բնակէին Անգլիոյ Թագաւորները իրենց այցելութիւններու պահուն, եւ ուր սենեակի մը չափ խոշոր լոգարան մը կայ մարմարէ։

Այստեղէն պահապանին հետ խօսակցութեան կը սկսիմ։ Մարդը բոլորովին տեղաւորուած եւ հանգիստ է այս մԹնոլորտին մէջ։ Հետս խօսիլ սկսելէ առաջ կը յառաջանայ դէպի շատ Թանկարժէք պահարան մը, փոքրիկ բանալիով մը կը բանայ, իբր Թէ իրը եղած ըլլար, եւ դուրս կը քաշէ Թիթեղէ շրջանակներով ակնոց մը, որուն ծայրէն վար սեւ դերձան մը կախուած է, եւ կը տեղաւորէ քԹին վրայ, որ կարմիր եւ ուռած է խմած գարեջուրներէն։Այս ամբողջութեամբ վարդագոյն մետաքսով պատուած ու փոքրիկ կարմիր քարերով հիւսանկուած պահարանին մէջ, կայ նաեւ, ԹիԹեղեայ ակնոցին քով զետեղուած, լրագրի մէջ փաԹԹուած ծրար մը, ուրկէ սուր հոտ մը կը բուրէ․ քիչ եռքը մարդուն ճաշակելիք յուլիտենական խոզենին է անշուշտ։

Եւ կուգանք Թագուհիներու յարկաբաժինները։ Այդ միջոցին գիւղացի կին մը կ՚ալէ ու կը սրբէ այդ սրահները եւ մութիմ անկիւնները, իր տունին պէս···

Բոլորը գոհ են։ Այցելողները, պահապանները, մաքրողները։ Թերեւս նաեւ նոյն ինքը, Վիլհէլմ կայսրը, որ ապահովաբար փիլիսոփայօրէն կ՚առնէ այս բոլորը Թաւալումը։

Փակուելու ժամը երբ կուգայ, բոլորս դուրս կը քշեն պալատէն, գրեԹէ կոպտութեամբ, վաղը դարձեալ ներս առնելու համար նոր բազմութիւններ։

Միամտութիւնը կ՚ունենամ անգամ մը եւս գլխու պտոյտ մը զգալու այս փառքերու հիմնական Թաւալումներուն առջեւ···

ՄԱՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

“ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ„

(ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆԻ)

Մկրտիչ Պարսամեան կը շարունակէ հայ գրականութեան հանդէպ տածել նոյն այն զուրգուրանքը, այն հաւատքը, զոր նշմարած էի տարիներ առաջ, երբ ինք Սանասարեան վարժարանի ընդհանուր կառավարիչ, ես՝ վերջին կարգի աշակերտ, գրական հարցերու շուրջ կը նոյնանայինք գրեԹէ, բաժնելով նոյն խանդավառութիւնը։ Օսմ․ Սահմանադրութեան շրջանի առաջին տարիներն էին տակաւին, ինք մեզ կը փոխանցէր Պոլսէն ստացուած գրական Թերթեր··· Ինծի կը Թուի Թէ դեռ երէկ էր որ սրտատրոփ արտօրանքով կը բանայի «Ազդակ»ի կամ շաբաթաթերթ «Ազատամարտ»ի նորաբոյր էջերը··· Այդ «երէկ»ը, քառորդ դարու աւերներուն վրայէն միշտ Թիւերը կը բանայ ինծի, ամէն անգամ որ բարեկամս Պարսամեան չի մոռնար ինծի ուղարկել իր գրական լուրերը, իր խմբագրած, իր Թեւարկած հրատարակութիւններուն միջոցաւ։

Նոյն յիշատակարոյր գրահաճոյքը պարգեւեց ինծի իր հրատարակած «Արեւմտահայ բանաստեղծներու» Ա․ շարքը։ (Ա․ հատոր «Համազգային» մատենաշարի)։

Այս գրքոյկը ամփոփ ու ճշգրիտ ուրուագիծը կը ներկայացնէ Մ․ Մեծարենցի, Մ․ Զարիֆեանի, Վ․ Թէքէեանի եւ Շ․ Նարդունիի, չորսն ալ առնուած՝ իրենց բանաստեղծական դիմայեղութեան մէջ։

Առհասարակ դժուարին, վտանգաւոր փորձ մըն է բնորոշել բանաստեղծ մը։ Անիկա, բանաստեղծը, խուսափուկ, փոփոխական տրամադրութիւններու մարդն է։ Բազմերանգ է եւ անկայուն երկինքի եւ օդի վիճակներուն նման։ Միշտ հակամէտ է մերկացնել իր հոգին ու ընկղմիլ երեւոյԹներու խորը․ անցնիլ իր զգայնութեան սահմանը, եւ միանգամայն լեզուի սահմանը։ Բանաստեղծի դրչին տակ բառերը կը պայԹին, կ՚ուռճանան ակօսը ինկած սերմերու նման, մինչ սովորամոլ միտքը տարուած է բառերը նկատել բրածոներ, ու լեզուն՝ Թանգարան հնութեանց։ Ամէն բանաստեղծ պրիսմակ մըն է, որու մէջէն իրականութիւնը մեզ կ՚երեւի տարօրինակ բեկումներով եւ աննախընԹաց հրախաղութեամբ, իւրաքանչիւրը անոնցմէ իր սեփական աշխարհը կը յըղանայ, որու հնչականութիւնը, իր կիսվար եւ կիսվեր (bénol, dièse) խազերով մատչելի չէ միշտ մեր բարբարոս ձայնալարերուն։

Այսուհանդերձ, մարդկային դիտական միտքը վերլուծելու եւ դասաւորելու կիրքը ունի․ անիկա կը դասաւորէ բնական երեւոյԹները կեանքի եւ մտքի դասաւորները, սխալ, որովհետեւ բնութիւնը մի է եւ անբաժան, հիւլէէն սկսած մինչեւ արեգակը, միաբջիջ ամիպէն մինչեւ մարդու հոգեբանախօսական կազմը ոչ մէկ պատուար, ոչ մէկ տարբերութիւն գոյութիւն ունի, բայց կ՚ընդլայնենք յանհունս, համակեղրոն օղակներու նըման, կը լիացնենք ու կը լրացնենք միեւնոյն ճակատագիրը։

Վերլուծումը եւ դասաւորումը ուրիմն մարդկային անճարակ մտքին մէկ մեղքն է, բայց անհրաժեշտ, որովհետեւ առանց այդ մեԹոտին անկարող ենք համդզալ բնութեան նուիրապետութիւնը։

Նոյն սխալով կը մեղանչեն կամայ Թէ ակամայ քննադատները, երբ կը տարուին վերլուծել գրագէտի մը ամբողջ կամ մասնակի գործը։ Ես կը կարծեմ Թէ արուեստը, մանաւանդ բանաստեղծութիւնը պէտք է զգալ միայն, տպաւորուիլ անկէ, զայն ապրիլ։ Վերլուծելու եւ դասաւորելու ամէն ճիգ կը խաԹարէ անոր հմայքը եւ Թիւր կարծիքներու տեղի կուտայ անոր արժէքին մասին։

Հոս տեղը չէ անշուշտ ընդլայնելու այս տեսակէտը։ Ըսեմ անմիջապէս որ Պարսամեան վերլուծական — բաղդատական դասաւորումի այդ մեԹոտը կիրարկելով հանդերձ, գիտցած է իր անձնական տպաւորութիւններու յուզումով մեղմել ու կենդանացնել իր վճիռները։

Պարսամեանի «Արեւմտահայ բանաստեղծներ»ու առաջին շարանը չորս բանաստեղծներու կեանքին ու գործին լիակատար ու վերջնական ուսումնասիրութենէն աւելի, յստակ ուրուագիծն է իւրաքանչիւրի բնորոշ դիմանկարին, ուր քննադատը մերկացուցած է ամէն մէկուն զգայնութեան նեարդները, անոնց արուեստի կարկառուն եւ տիրական երանգները։ Ունենալով ամէնն ալ — ինչպէս բոլոր բանաստեղծները — ներշնչումի միեւնոյն աղբիւրները՝ բնութիւն, սէր, խորհուրդ, վիշտ՝ Պարսամեան տարբերած է իւրաքանչիւրի յուզումի եւ արտայայտութեան երանգները, Թէ «ի՞նչ» զգացեր են եւ Թէ «ինչպէ՞ս» են տպաւորուեր։

Պարսամեան զանց չէ առած տալու ամփոփ մէկ պատկերը ամէն մէկուն կեանքին, շեշտելով այն խոր ազդեցութիւնը, զոր կեանքի դրուագները, միջավայրի յարաբերութիւնները ներգործեր են այդ բանաստեղծներու հոգիին ու արուեստին վրայ։ Գրական որոշ դրուագներու յիշատակութիւնը, ուրդար զուգակշիռներ հէքեաԹագիր Զարդարեանի եւ Նարդունիի, կամ քերԹող Զարդարեանի եւ Մեծարենցի միջեւ, կենսունակ շունչ մը, իրապէս դրոշմ մը կը դնէ այդ գրքոյկին վրայ։

Հետաքրքիր որոշ սխալ մը գործած չէ՞ արդեօք Պարսամեան, զոր օրինակ, Նարդունիին նուիրուած իր ուսումնասիրութիւնը շատ աւելի, անհամեմատ աւելի ընդլայնելով քան Թէքէեանի, կամ մանաւանդ Մեծարենցի ու Զարիֆեանի նուիրուած գըլուխները։ Մանաւանդ այս վերջինը կը ներկայանայ հպանցիկ տողերով։ Ճիշդ է որ Նարդունի մեր երիտասարդ գրողներուն մէջ ամէնէն բազմակողմանի, ուշագրաւ դէմքն է, բայց ան կը գտնուի դեռ իր ինքնաճումի տենդին մէջ, en plein dévelloppement ուսկէ ուղէ կեդրոնանալ միայն գրական վերնագաւառին մէջ, առանց իր ճիգերը ցրուելու, անպայման մնայուն, տոհմ ու ինքնատիպ բերքի մը յայտնութիւնը պիտի բերէ մեր գաղԹական գրականութեան։ Քննադատը առիԹը պիտի ունենայ տակաւին, այսուհետեւ անոր մասին իր կարծիքները վերամշակելու ու ամբողջացնելու։

Թէքէեան հասած է արդէն իր արուեստի աւարտին։ Իր կեանքի շարժանկարը, իր ստեղծագործութիւնը այլեւս հայ պատմութեան մաս կը կազմեն, հաւանական չէ որ իբրեւ մարդ, իբրեւ բանաստեղծ, ինքզինքը գերազանցելու ընդունակ ըլլայ ան այլեւս։

Քննադատութիւնը ուրեմն կրնայ աւելի անվերապահ, ու վերջնական ուսումնասիրութեան փորձը կատարել իր մասին։ Ըստ անձնական տպաւորութեանս, Պարսամեանի վերլուծումը Թէքէեանի մասին կրնար աւելի խոր կամ կարկառուն գիծերու հասնիլ, ի վեր հանելու համար այն տիկան դիրքը զոր «Հրաշալի Յարութիւն»ի, «Սէր»ի ներշնչիչը կը գրաւէ մեր վերջին կէս դարու գրական համայնապատկերին վրայ։ Յուզումի ինչ խաղաղ, ազնուական ալիքներ եւ պատկերներու ինչ պերճ փայլատակումներ, խորհուրդներով ԹաԹաւուն ինչ քերԹողութիւն Թէքէեանի մօտ։ Հայ լեզուն յաճախ կը Թաւալի իր շունչին տակ խորհրդաւոր եւ կրօնական ծիսակատարութեան մը նման, պատարագի հանդիսաւորութեամբ, նոյնիսկ հոն ուր իր յանցաւոր նախադասութիւնը կարծէք կը չփոԹի, կը կաղայ, կը մեղանչէ կանոնի դէմ, կը պարզանայ բոլէ մը,— անոր համար որ այդպէս կը պահանջէ վերջնական իմաստը, որ մէկէն կը ցայտէ ու կը յայտնուի անակնկալի նման։ Թէքէեան տուած է մանաւանդ քանի մը մարմարակերտ, կատարեալ դասական քանդակներ որոնք պիտի մնան։

Սրտառուչ են երկու վաղամեռիկ քերԹողներուն,— Մեծարենցի ու Զարիֆեանի — նուիրուած էջերը․ Պարսամեան զուրգուրալից ու զգուշաւոր հոգածութեամբ կը մօտենայ անոնց յիշատակին, կը նկարագրէ անոնց երիտասարդ կեանքի տաժմը, զոր չենք կրնար չզգալ անոնց կենսակարօտ, աբեւահմայ տողերուն մէջէն ···

Ամէն ազգի գրականութիւն ունի այդ վիրաւոր բանաստեղծներէն, որոնք իրենց վիշտը, իրենց անյոյս մըտածումը, իրենց կեանքի կարօտախումը վերածեր են անմահ երգերու։ Գրական պատմութեան ամէնէն եղերական երեւոյԹներն են անոնք, այդ Թոքատանջ հիւանդները, — Դուրեաններ, Մեծարենցներ, Շելլիներ, Մ․ ալ Կեռէններ,— որոնք կեանքի անկարելի պապակ մը կը կրեն ... նախազգացումին հետ եղբայրացած ... Անոնք արդէն ի ծնէ զգայուն, ... աւելի խորապէս կ՚ըմբռնեն իրենց ... կատարեալ եղերականութիւնը, ... գիտնալով հանդերձ որ երգը, ... շատ աւելի պիտի ապրեն ու ... քամեն իրենց անարիւն սիրտը, ... յեղօրէն զայն կը բարձրացնեն՝ ... նման՝ Արուեստի այրող բոցերուն ...

Կարելի է հարց տալ Թէ անոնց ... զգայութիւնը,— անոնց ... ռեստական խառնուածքը որոշ ... փով պայմանաւորուած չէ՞ իրենց ... հիւանդութեամբ։ Թոքախտը, ... րեւ, ինչպէս որոշ ջղային հիւան... Թիւններ տարօրինակ նրբենի, ... ւոր զգայնութիւններ կ՚արԹնցնեն ... Թակային մէջ։ Հիւանդը ... տարբեր կը զգայ աշխարհը, ... վոր հակազդեցութիւններով կը ... տասխանէ տպաւորութիւններու, ... այս վիճակը կրնայ առիԹ տալ ... կան խմորումներու, եԹէ ... ունի արդէն արուեստագիտական ... խառնուածք կամ տրամադիր է արտա... յայտուելու։ (Ջլախտաւորներու ... զգայնութիւնը եւ գրելու կամէութիւ... նը զուգընԹաց չեն միշտ իրարու)։

Պարսամեանի գրքին հորիզոնը ... հարկ է չի տարածուիր մինչեւ ... մասնակի, այդ ախտա - հոգեբանա... կան մարզերը։ Ատոնք կը կազմեն ... ճելի վարկած մը եւ իր ծրագրէ... դուրս կը մնան բարեբախտաբար։ Այնպէս ինչպէս որ է այդ գիրքը, «Արեւմտահայ բանաստեղծներ», անկեղծ, իրապէս ու խղճամիտ պա... կլրացումն է չորս սիրուած գրողնե... րու։ Հեղինակը ըսած է էականը ... բնորոշը ինչ որ կայ իւրաքանչիւր ... գործին մէջ, իբրեւ իսկութիւն։ Պարսամեան համակրանքով միայն կը ... մօտենայ իր շօշափած նիւԹերուն ... չի նմանիր այն բուսաբանին, որ ... ուին կեանքը քննելու պատրուակ... տակ, զայն միայն փետրատել գի... Փետտելը՝ պրպտել չէ···

Փ․ ՍԱՆԱՍԱ

ԿՈՎԿԱՍԻ «ՏԱՍՆՕՐԵԱԿԸ» ՄՈՍԿՈՒԱՏԻ ՄԷՋ

«ՇԱՀ ՍԻՆԷՄ» — «ՆԱՐԳԻԶ» — «ՔԵՕՐ ՕՂԼՈՒ» — «ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ» — ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԱՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ «ՍԱՄՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ» ԵՒ «ԱԼՄԱՍՏ»

Անցեալ երկու տարիների ընթ... քում Ուկրայինայի, Ուզբէկիստանի, Ղազախստանի եւ Վրաստանի թա... րական կամ օփերային խումբերը ... ջորդաբար հրապարակ եկան Մոս... կուայի ամենամեծ բեմերի վրայ, ... մի տեսակ հաշիւ տալեն հանրապե... տութիւնների գեղարուեստական ... ղում կատարած նուաճումների ... սին։

Նրանցից ամէն մէկը ցուցադր... մայրաքաղաքի հասարակութեան ... կառավարութեան առջեւ Թէ իր ... ւագոյն երգիչներն ու դերասաններ... եւ Թէ այն ինքնատիպ երաժշտական ... ու Թատերական գործերը, որոնք ... չէին չէին խորհրդային իշխանութեան ... համար կամ ստեղծուել են նրա տիր... պետութեան շրջանում։

Ժամանակին «Յառաջ»ի էջերում ... դրեցինք մեր հարեւաններից Վրաց... ների Մոսկուայում շահած փայլուն ... յաղթանակների ու պատիւների մա...

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ․ Ժ․ Մ․

Ի՞նչ էին անոնք վերջի վերջոյ - իբարու վրայ դիզուած քարերու զանգուած մը եւ նոճիներով ցանցնուած տարածութիւն մը։ Թանիան ե՛ւ գեղեցիկ էր, ե՛ւ վիպական։ Այդ երկու հանգամանքներն ալ լիովին ըմբռնեց մէկուկէս վայրկեանը չլրացած, որովհետեւ աղջիկը ամենայն պատրաստակամութեամբ յայտնեց իր անունը ու բացատրեց Թէ նախկին ռուս ազնուական ընտանիքէ մը սերած էր եւ հիմա, դժբախտաբար, ճակատագրին դէմ կը պայքարէր, նեղ ապրուստ մը ապահովելու համար օտար հորիզոնի մը տակ։

Տանըրութեկէս վայրկեանի մէջ անիկա ՓիԹըրին պատմեց այն բոլոր բաները զորս վեց շաբաԹ առաջ պատմած էր Սուլթանին։ Այս վերջինը անտարբեր գտնուած էր այդ նկարագրութեան հանդէպ, բայց աւելի տարէց ըլլալով կը յիշէր պատերազմէն անմիջապէս վերջ Միջնաւոր Արեւելքի մէջ տիրող դժոխային պայմանները ու կը խորհէր Թէ Թանիան բախտաւոր եղած էր խուսափելով իր դասակարգին պատկանողներուն ողբալի ճակատագրէն․ բախտաւոր էր մանաւանդ որ ապրուստի միջոց մը կրցած էր ապահովել։ Տարագիր Ռուսերու հետ շփման մէջ գտնուելէն վերջ, այդ համոզումը անգամ մը եւս ամրապնդուած էր իր մէջ, քանի որ հիմա գաղտնիք մը չէր իրեն համար Թէ ուրիշ հայրենակիցներուն հարիւրին ուԹսունը չարաչար կեանք մը կը վարէր գործարաններու մէջ, արիւնոտելով պոռնկութեան, հակառակ ըլլալով պոռնկութեան, հակառակ այն իրողութեան որ իրենցմէ շատերը բարձր դիրք ու դաստիարակութիւն ունէին պատերազմէն առաջ։

Բնականաբար ՓիԹըրը բոլորովին ուրիշ տեսակէտ ունէր գեղեցիկ աղջկան վիճակին մասին։ Անոր ամբողջ կեանքը հաճելի ժամանց մը եղած էր, ան շատ քիչ անգամ հեռացած էր Անգլիոյ խաղաղ մԹնոլորտէն․ պարբերաբար այցելած էր եւրոպական ցամաքամասը — Սէն Մորիս, Պիարից, Լը Թուքի, Կան լէ Փէն— այսինքն այն զբօսավայրերը զորս Անգլիացիները իրենց սեփականութիւնը կը նկատեն հետզհետէ։ Մէկզի դնելով խաղարաններու մէջ բախտ փորձելու վայելքը, անոնք կը մոռնան ըմպելիի գործածութեան դէմ անգլիական օրէնքին սրամտաբար տխմար սեղմումները եւ կը հաւատան որ այդ այցելութիւնները իրականին մէջ չեն հեռացներ զիրենք բրիտանական կղզիներէն։

Նոյնիսկ իր ճամբորդութիւնները դէպի Պրիւսէլ, Պերլին կամ Վարշաւա Թոյլ տուած էին իրեն վայելելու, միեւնոյն ազատութիւնները, մէկ, երկու գիշեր կը մնար անգլիական դեսպանատունը, ուր իրեն կը սպասէին չափուած - ձեւուած պաշտօնականութեան մը հանգստաւէտ պայմանները ճիշդ այնպէս ինչպէս իր հօրը տունը՝ Կլօսթըրշըրի մէջ։

Անկանկալ կերպով Թանիային հանդիպած ըլլալուն պարագան իր վրայ ձգած էր այն տպաւորութիւնը զոր Անգլիոյ դաւաններէն քահանայի մը ընկերակցութեամբ իր կեանքին առաջին ճամբորդութիւնը կատարող տունը մնացած աղջիկ մը պիտի ունենար, եԹէ բարբարոս ծովահէններ իր նաւուն վրայ յարձակում գործէին Միջերկրականի բացերը։

Թանիա գեղեցիկ էր, բայց չէր նմաներ այն տժգոյն ու անարիւն Անգլիացի աղջկան որ ձեռագործ կը հիւսէ եւ միաժամանակ կարծիք կը յայտնէ գրական հատորի մը մասին, ոչ ալ այն խստաբարոյ ու պաղպաւակ «մի»ներուն որոնք որսորդութեան կ՚երԹան։ Անոր այտերուն Թաւշանման մորԹին տակ կ՚եռար իր տաք արիւնը, իսկ սեւաԹոյր աչքերուն մէջ կը տեսնուէր խաղաղ կրակ մը։ Բայց ամէնէն աւելի Թախծոտ գեղեցկութիւնն էր ան։ Ռուս ազնուականի մը աղջիկը որ ստիպուած էր կրպակը մնալ առաւօտէ մինչեւ իրիկուն, գիրքերու եւ լրագիրներու դէզի մը հետ խաղալով՝ վառ պահելու համար կրակը իր փափկասուն մարմնոյն մէջ։

ՓիԹըր պիտի ուզէր շատ աւելի երկար ժամանակ սպասել կրպակին առջեւ, ականջ տալու համար անոր պատմութեան եւ չռայլելու համար իր կարեկցութիւնը։ Սակայն յաճախորդներու անհատնում շարքը կ՚ընդհատէր իրենց խօսակցութիւնը։ Բայց եւ այնպէս, երբ Թանիա իր ճակատագրին համակերպած մէկու մը շեշտով, յայտնեց Թէ պարբերաբար ինքնիրեն Թոյլ կուտար պանդոկին հիւրերուն հետ ընԹրելու վայելքը, ՓիԹըր անմիջապէս օգտուեցաւ առիԹէն եւ աղաչեց որ իրեն ընծայէր այդ գիշերն իսկ միասին ճաշելու պատիւը։

Թանիա նախ դժկամակեցաւ, սակայն երբ ՓիԹըր բացատրեց Թէ կըրնար Անգլիա մեկնիլ յաջորդ մէկ-երկու օրուան մէջ, համակերպեցաւ ու ժամադրավայր նշանակեց Կոանիէռ ճաշարանը՝ Շիշլի Ճամբուն վրայ։ Աղջիկը ըսաւ նաեւ որ ժամը տասներկուքին քառորդ մնացած կրնար գալ միայն, որովհետեւ իր ծերունի մայրը անկողին կը մտնէր ժամը ... ին։ ՓիԹըր ստիպուած էր ... քանով գոհանալ։ Փողոց ելաւ։ ... ւատալի կը Թուէր իրեն այն ... Թիւնը որ Պոլիս հասնելէն քանի ... ժամ վերջը կրցած էր բախտը ... նալ ապահովելու ընկերակցութիւ... այնքան փառայեղ աղջկան մը։ ... տասարդը ցերեկուան ճաշը ըրաւ ... քաղաքին մէջ, զոր իրեն յանձնար... րած էր դեսպանատան առաջին քար... տուղարը։ Այնքան տարուած էր ... անսպասելի հանդիպումով որ, ... դրութիւն անգամ չզարմացուց ... ցուած կերակուրներու տեսակէն։ ... տոյ, երբ դուրս ելլելով Շիշլի Ճամ... բուն վրայ կը Թափառէր, խելքը ... աստիճան Թռցուցած էր որ հաւա... բար պիտի չճանչնար Տայանան, ... այս վերջինը դէմ դիմաց չգար իրե... հետ։

Աղջիկը իր հօրեղբօր տունը ... հրաւիրեց զայն յաջորդ օրուան ... մար, բայց ՓիԹըր ներողութիւն ... րեց, բացատրելով Թէ ուրիշ կարգա... դրութիւն մը ըրած էր նախապէս ... ուզեր խօսք տալ, յոյս ունենալով ... կը համոզէր Թանիան երկրորդ ... մը եւս ընԹրելու իրեն հետ։

(Շար.)

...ին, երբ Թիֆլիսի Ռուսթաւելիի անուան պետական օփերան մի տասնօրեակով հիւր էր այնտեղ։ Այս ապրիլի 5էն 15ը հերթը մեր միւս հարեւաններինն՝ Ազրբէյջանցիներինն էր արժեւորելու Մոսկուայի մեծ թատրոնի բեմի վրայ իրենց առաջնակարգ երգիչների ու դերասանների արտադրութիւնները։

Խորհրդային թերթերից դատելով, Ազրբէյջանի պետական օփերայի տասնօրեակը եղել է մի կատարեալ յայտնութիւն Մոսկուայի երաժշտասէր շրջանների համար։

Ազրբէյջանեան ժողովուրդի ստեղծագործութիւնը հիմնուած է լաւատեսութեան եւ արդարութեան հաւատքի վրայ. հերոսների տիպերը պարզ են, անարատ եւ հարուստ գաղափարներով։ Առանձնապէս գրաւիչ են աշուղները, որոնք մերթ թախիծով ու մերթ ցնծութեամբ արտայայտում են զանազան դարերի ապրումները։ Ազրբէյջանի արուեստի վարպետները փաստերով ոչնչացնում են սօսր կարծիքը թէ Արեւելքի ժողովուրդներին անմատչելի է «եւրոպական քաղաքակրթութեան» ուղին եւ ապացուցում, որ աշխարհում չկան «ընտրեալ ժողովուրդներ», ոչ—եւրոպական ազգերն էլ կարող են ստեղծել բարձր քաղաքակրթութիւն, եթէ ունենան զարգանալու ու յառաջադիմելու հնարաւորութիւններ», խորհրդածում է՝ «Իզվեստիան»։

Ազրբէյջանցիները Մոսկուայում ներկայացրեցին երեք օփերա, «Շահ Սենեմ», «Նարգիզ», «Քէօռ Օղլի» եւ մի երաժշտական զաւեշտ, «Արշին մալ ալան»։ Առաջինի հեղինակն է Ռէյնհոլդ Գլիէր, երկրորդինը՝ Մագոմաեւ, վերջին երկուսինը՝ Ուզէիր Հաջիբեկով։

«Շահ Սենեմի» գլխաւոր հերոսն է Աշուղ Ղարիբը, այնքան երգուած եւ մեր Արարատեան գիւղացիներից։ Նա աղքատ է, քաջ, արդար ու սրամիտ, միշտ յաղթական է դուրս գալիս աշուղական մրցումների մէջ եւ գրաւում գեղուհի Շահ Սենեմի սիրտը, բայց բռնակալ Բահրամբէկը թշնամի է Ղարիբին եւ ուզում է Շահ Սենեմին կնութեան տալ հարուստ վաճառական Շահվելադին։ Պայքար է սկսւում աշուղի եւ բէկի միջեւ. ուժերը անհաւասար են, բայց ժողովուրդն աշուղի կողմն է եւ օգնում է նրան տիրանալու իր սիրածին։ Նրա [illegible]թիւնը մեծ մասով կազմուած է գիւղական եղանակներից կամ նրանց նմանութեամբ, լիքը «չարգեահի» եւ «մուղամաթի» գունեղ ելեւէջներով։

«Նարգիզը» գլխաւորապէս օփերա է եւ ներկայացնում է մեծամասնականների ու մուսաւաթականների [illegible] ազրբէյջանական գիւղում։ Բանուոր [illegible] գիւղ է հասնում եւ տեղեկացնում կարմիր բանակի մօտենալու մասին։ Գեղջկուհի Նարգիզն այդ լսելով [illegible] Ալեարի օգնութեամբ զինւում եւ ապստամբութիւն է կազմակերպում մուսաւաթական հողատէր Աղալարի դէմ։ Մատնիչ Բեգլարի (սա էլ տրոցկիստ է) մի դրժումով [illegible] փակելուց վերջ, Նարգիզը խուժում է Աղալարի բնակարանը, [illegible] նրա հաշիւը եւ ապա գիւղ [illegible] կարմիր բանակի հետ տօնում յաղթանակը։ Այս չեկայական օփերայի ներկայացումը պատուել են իրենց ներկայութեամբ Ստալին, Մոլոտով, [illegible] եւ Միկոյեան։

«Քէօր Օղլին» Ազրբէյջանեան ամենաժողովրդական զրոյցի հերոսն է։ Խանը զայրանալով իր ձիապաններից մէկի վրայ, հրամայում է կուրացնել նրան։ Ձիապանի տղան՝ Ռովշանը կամ Քէօրօղլին երդւում է վրէժխնդիր լինել Խանից, իր շուրջն է հաւաքում ըմբոստներին ու պայքարի մէջ մտնում բռնակալի հետ։ Քէօր Օղլին ոչ միայն ընտիր ռազմիկ է, այլեւ խանդավառ աշուղ, նա սազը նոյնքան է սիրում, որքան եւ սուրը։ Հաջիբեկը շեղուել է «Քէօր Օղլի» մէջ ժողովրդական ասացուածքի նիւթից եւ աշխատել հերոսի վրայ ստալինեան կնիք դնել, փախցնելով արդարութեան ախոյեանին ու սիրոյ երգչին նաեւ գիւղացիական յեղափոխութեան վարիչի ու Հայրենիքի պաշտպանի դեր։ Այս օփերան ժողովրդական եղանակների գեղեցկութեամբ եւ ընդհանրապէս մշակուած կառուցուածքով արժանացել է մասնաւոր ուշադրութեան եւ մուծւել մեծ թատրոնի խաղացանկի մէջ։

Մեծ է հիացումը Մոսկուացիների նաեւ «Արշին մալ ալան»ի վրայ։ Աւելորդ է այստեղ խօսել նրա մասին, քանի որ Հաջիբէկովի այդ հեղինակութիւնն աւելի շատ հայկական բեմերի վրայ է երեւացել, քան ազրբէյջանեան։

Ապրիլի 15ին Բագուի հիւրերը Մեծ թատրոնում տուին տասնօրեակի փակման հանդէսը Ստալինի եւ կուսակցական - պետական ամբողջ ղեկավարութեան ներկայութեամբ։ Սկսելով «փառայեղօրէն եւ գրաւչօրէն հնչող «Ողջոյն Ստալինին» «օրհներգից», հեղինակութիւն Սուլէյման Ռուստամի, Ազրբէյջանցիները հմայեցին ներկաներին ժողովրդական երգերի ու պարերի ընտիր հատուածներով։

Երկու օր յետոյ նրանք, թւով աւելի քան 700 հոգի, ընդունւեցին Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան կողմից Կրեմլի պալատում, Քաղաքական Բիւրոյի եւ կառավարութեան մասնակցութեամբ։ Արտասանուեցին բազմաթիւ ճառեր։ Ահա մի քանի նախադասութիւններ Մոսկուայի թատրոնների ներկայացուցիչ, Միութեան ժողովրդական դերասան Լիոնիդովի ներբողից.

— «Դուք մեզ բերեցիք արեւառ, ցայտուն եւ գունեղ գեղարուեստ, ջերմացրիք եւ յուզեցիք մեզ, հնարաւորութիւն տւեցիք ապրել անմոռանալի րոպէներ։ Ձեր արուեստի վարպետները կարող էին ծնւել միայն Ազրբէյջանցիի պէս տաղանդաւոր ժողովրդի մէջ։ Բայց ո՞ւմ էք պարտական դուք ձեր հասունութիւնն ու ոյժը», պարզ է, ամենակալ արարիչին՝ Ստալինին, որի փառաբանութիւնը բաց ենք թողնում։

Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան ապրիլ 17ի հրամանով Ազրբէյջանի «Մ. Ախունդով» պետական օփերան շնորհազարդւեց Լենինի շքանշանով, մեծ երաժշտագէտ Հաջիբէկովը նոյնպէս։ Խ. Միութեան ժողովրդական արուեստագէտի կոչում ստացան Շէվքէթ խանում, Մահմէդով Բիւլբիւլ, Հաջիբէկով եւ Գլիէր։

Ապա կեդրոնական կառավարութիւնն իր վրայ վերցրեց խմբի ճանապարհորդութեան հետ կապուած բոլոր ծախքերը, երեք միլիոն ռուբլի վարկ բաց թողեց Բագուի օփերային թատրոնի շէնքի վերակառուցման եւ երեք միլիոն էլ դերասանների բնակութեան տուն շինելու համար։

Մի մխիթարական երեւոյթ որ աչքի է զարնում Ազրբէյջանի տասնօրեակի լրագրական զեկուցման մէջ, դա Հայերի լայն մասնակցութիւնն է այդ հանրապետութեան գեղարուեստի ծաղկեցման գործում։ Չգիտենք, թէ 700 հոգու մէջ քանի Հայեր են եղել, խորհրդային մամուլը զգուշանում է այդպիսի մանրամասնութիւններ տալուց, բայց շքանշաններով պսակւածների մէջ բաւականին շատ են մեր հայրենակիցները, մինչդեռ անցեալ տարի Մոսկուա այցելած վրացական գեղարուեստագէտների մէջ հանդիպեցինք միայն մէկ հատ հանի։ Ուրեմն Ազրբէյջանցիներն իրենց մշակոյթի ասպարէզում չեն խորշում օգտուել հայկական տարրի աջակցութիւնից, մի բան, որ արժանի է գնահատութեան, երկու հարեւան ժողովուրդների յարաբերութեան տեսակէտից։

Ազրբէյջանի գեղարուեստի գործերի վարչի տեղակալն է Տիկին Գայիանէ Սարգսեան, որն եւ կազմակերպել է այցը դէպի Մոսկուա։ Օփերայի առաջնակարգ երգչուհիներից մէկն է Ֆնարիկ Գրիգորեան, պարերի վարիչը՝ Սարգիս Գէորգեան, նկարիչը՝ Մուշեղ Սաղեան, ժողովրդական գործիչների նուագախմբի պետ՝ Ցովհաննէս Ցովհաննէսեան, երգչուհի՝ Մարիամ Բարսեղեան, երգահան՝ Անտոն Մայիլեան, թատրոնի կառավարիչ Քրիստափոր Ցարութիւնեան եւայլն։ Երկու «պատւոյ նշան» ստացած աշուղներից մէկը Հայ է — Աւետ Աղաբեան։

Վեց դաշնակցային հանրապետութիւնների Մոսկուայի գեղարուեստական տասնօրեակներից վերջ այժմ հերթը Հայաստանինն է։ Հայկական կենդրոնական գործկոմի նախագահի պաշտօնակատար Մացակ Պապեանը «Իզվեստիայում» յայտնում է, որ «հայկական օփերայի դերասանները ամբարում են իրենց ուժերը, կուտակում են ազգային գեղարուեստի գանձերը, որպէսզի ուրիշներից ոչ պակաս փայլով Մոսկուայի խորհրդային հասարակութեան առջեւ բանան նրանց։ Շուտով հայկական օփերան կը բեմադրէ «Սասունցի Դաւիթ», որի նիւթն է պայքարը հայ ժողովրդի ընդդէմ օտար տիրապետողների եւ «Ալմաստ» օփերան»։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Խ. ԱԲՈՎԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Սկիզբէն ի վեր Խ. Աբովեան պաշտամունքի առարկայ դարձած է Կովկասի մէջ։ Մանաւանդ բոլշեւիկներու տիրակալութենէն ի վեր, անշուշտ անոր համար որ Աբովեան «կ'օրհնէր Ռուսին ոտքը» Կովկասի մէջ։

Որոշ վերապահումներու հետ, պէտք է ընդունիլ որ Խ. Աբովեան մեծ դեր կատարած է հայ գրականութեան մէջ։ Իր ստեղծագործութիւնները դեռ երկար ատեն պիտի զբաղեցնեն քննադատը,— այնպէս եւ իր կեանքի վախճանին առեղծուածը։

Աւանդական ձեւով, գրուած է թէ Խ. Աբովեան սպաննուեցաւ Թուրքերու կողմէ։ Ոմանք բաւականացան յայտարարելով թէ «անհետացաւ» Աբովեան առաւօտ մը (1848)։ Բաւական աւելի տարօրինակ վարկած մը նետեց հրապարակ, պնդելով թէ Աբովեան անցաւ Թրքական սահմանը, մասնակցելու համար միջազգային յեղափոխութեան մը։

Հետզհետէ սակայն սկսաւ արմատ արձակել այն կարծիքը թէ Խ. Աբովեան անձնասպան եղած է,— մեր թերթին մէջ, ժամանակին, գիտական երկար ուսումնասիրութեամբ մը փորձուեցաւ հաստատել այդ տեսակէտը, որուն վկայութեան կը բերուէին Վէրք Հայաստանին երգող հեղինակին նամակներն ու գրականութեան ոգին։ Այդ տեսակէտին կը յարէին Ս. Նազարեան, Աշոտ Ցովհաննիսեան, եւ ահա Ռուբէն Զարեան։

Խորհ. Հայաստանի բէջ (16 Ապրիլ), այս յօղուածագիրը, Ո՞վ է Աբովեանը խորագրին տակ կը գրէ.—

«Ցիրաւի, ո՞վ է Աբովեանը. մի՞ Նազարեան հայեացքներով սնուած մի սովորական կղե՞ր, նահապետական յետամնացութեան պաշտպա՞ն, թէ ռուսական կապիտալի առաջ սեթեւեթալից ռէվէրանսներ անող մի պաշտօնեայ - քաղքենի մտաւորական։

Ոչ մէկը, ոչ էլ միւսը։

Դա քաղքենի — ազգայնականների յանցաւոր չարութեամբ յօրինուած առասպելաչարն է, որի մէջ խեղդուել կուզել է կենդանի Աբովեանը։ Աբովեանի լուսաւոր դէմքը կեղծելու մէջ անմասն չմնացին նաեւ ռամիկ ընկերվարութեան տխրահամբաւ ասպետները, որոնք նրան վերածեցին մի անկենդան, անհոգի ընկերաբանական տարազի»։

Այնուհետեւ յօղուածագիրը կ'աշխատի Աբովեանը ներկայացնել իբրեւ 1) իր ժողովուրդին հարազատ զաւակը եւ մեծագոյն բարեկամը, 2) հայ նոր գրականութեան հիմնադիրը, 3) աշխարհաբար լեզուի ստեղծողը, 4) իր ժողովուրդի ազատութեան ջատագովը, 5) ցարականութեան եւ էջմիածնի զոհը, եւ կ'եզրակացնէ.—

«Ցուսախաբութիւնը, որ սկզբում միայն ընձիւղներ էր արձակել, կեանքի վերջին տարիներին աճեց, դարձաւ մի մութ, անանցանելի անտառ, ուր ոտք դնողը պէտք է հրաժարուէր իր վարդագոյն յոյսերից։ Չինովնիկեան պաշտօնէութիւնը՝ մի կողմից, հայկական յետադիմութեան մէջ — նարերդ էջմիածինը՝ միւս կողմից, որոգայթներ լարելով նրա դէմ, պահանջում էին յետ կանգնել այնքան տարիների փայփայած ձգտումներից, եւ «բարձր հմայք» ունեցող գաղափարներից։ Եւ թշուառութեան ուղտը չոքեց նրա դրան առաջ։ «Մնացի կարօտ օրւայ հացի»— գրում է Աբովեանը։ Կորցրած վաղեմի խանդավառութեան քաղցր պահերը, նա համակւեց խոր յուսալքութեամբ, ապրեց յուսախաբ մարդու, միայնակի սարսափելի ողբերգութիւնը։ Անձնասպանութեան միտքը սկսեց հետամտել, հալածել նրան։ Թէ՛ երգերի, թէ՛ նամակների մէջ նա անընդհատ եւ շարունակ խօսում է այդ մասին։ Իր մի ոտանաւորում, «Ազգասէր մարդը իր մահուան վախտը», նա ասում է թէ ի՛նչպէս «փակեմ աչքս ու ա՜խ չքաշեմ, որ հազար մտքեր հողն պէտք է տանեմ»։ Դա ինքնասպանի տխուր խոստովանութիւն է։ Այնչափ զգայուն այդ վէրթէրեան հոգին, կորցրած էր հոգու երբեմնի արիութիւնը, յուսահատութեան մռայլ րոպէին՝ «գլուխը մահու է տուել»։ Առասպել է թէ նա սպաննուել է անձնական հողի վրայ։ Նրա առեղծուածային անհետացումը ինքնին բոլորումն էր այն երկարատեւ պայքարի, որ Աբովեանը մղում էր հայ գրականութեան «փայլուն գալոցք»ի, նրա լուսաւոր ճակատագրի համար»։

ՀԷՆՆ ՈՒ ԻՐ ՔՈՒՌԱԿԸ

(ԶՐՈՅՑ ՄԸ ՀԻՆ ԱՌԱԿ)

Ճամբու մ'եզերքին քարոտ՝
Ոչ կանանչ կար կամ չոր խոտ,
Էշ մը կապուած էր քոտոտ՝
Բրտնաթոր ու մտածկոտ։
Ճանճի պարսեր անամօթ՝
Ելեւէջով միշտ ճենճոտ,
Վէրք բանային արիւնոտ՝
Անոր գլխէն մինչեւ ոտ։
Մինչ էշն այսպէս ակներեւ՝
Կորաքամակ ու անձեւ,
Կ'ողբար իր կեանքն անարեւ.
Քուռակն անդին միշտ դեդեւ,
Կապոյտ ծուխի պէս թեթեւ,
Իշուհրեշտակ մը անթեւ,
Կլափը տնկած դէպ վերեւ,
Ծծէր, ցատքէր, յարատեւ։
Մօրն անցեալէն անտեղեակ
Կը խորհէր թէ ինք սոխակ՝
Եւ դրախտ են արտ ու բակ,
Իր կարճ խելքովը համբակ։
Ա՜խ, խեղճ իշուկ անփառունակ,
Մայրդ կեանքով դժբախտ համակ,
Իր անցեալը կ'ողբայ հիմակ,
Եւ ներկան ալ, աննպատակ։
Իր օրովը — երբ քուռակ էր —
Հողագործը մօթէօր չունէր,
Անկէ առաջ իր մեծ պապեր՝
Կը վայելէին շատ յարգ ու սէր։
Ցիսուս նոյնիսկ օթօ չունէր՝
Ու Բէթլէհէմ, Երուսաղէմ
Ցաճախ հեծած կը ճամբորդէր։
Էշեր վսեմ ու սիգաճեմ,
Ձեր չոր ծնօտով՝ անվեհեր
Սամսոն բազում մարդիկ ջարդեր։
Ձեր զոր ծնօտով՝ անվեհեր
Սամբսոն բազում մարդիկ ջարդեր։
Հեռու հեռու շատ երկիրներ
Ոսկի մետաքս տանող ուղտեր,
Բայց չեն փոխեր կարաւաններ,
Թէ չըլլան էշ առաջնորդներ։
Ալ տօնական ի՜նչ թանկ զարդեր
Ծղրիդ, հլունք, ատամնիկներ,
Բոժոժներով արծաթ թագեր,
Եւ պճնէին ձեր կրծկալներ։
Կարծես ասոնք դեռ երէկ էր,
Երբ՝ մեր պապեր Եփրատն ի վեր
Լաստի վրայ ձեզի ընկեր
Շուք ձգէին օտար տեղեր։
Բայց ձեր յարգը շուտով ինկաւ
Երբ նաւն անգամ օդէն թռաւ
(Ուրիշ պատճառ ալ կայ հարկաւ)
Անբախտ քուռակ, ա՛լ ինչ արշաւ.
.. .. :
Բայց... մեր գեղի պատմութեան մէջ՝
Շատ բաներ կան գրուած անվերջ,
Անկէ կարդամ քեզի մի էջ.
— «... Երբ Հայաստան դրախտ տրնկեց
Աստուած Հայրիկ,—Ադա՛մ, կանչեց,
Ու դրախտին հսկիչ կարգեց.
Ըսաւ շուտով դաս տուր հիմա,
Այս կենդանեաց անուան վրայ,
Ցանկը քեզի կուտամ ահա։
Ադամ հայրիկ ալ փորձառու,
Ցաջորդ օրը համարտառու,
Քած, որձ էշեր եկան տալու,
Սորված դասեր, այնքան հլու»։
— «Ըսէ անունդ, չը գիտե՞ս դեռ»։
Ու ականջներ քաշեց վար վեր
Մինչեւ ձեւեր տուաւ տարրեր։
Զը սորվեցաք մինչեւ այսօր,
Ձեր անունն իսկ քանի որ,
Պիտի մնաք երկայն ականջ
Ու ժգին ձայնով զռնչականչ»։
.. ..
Էշերն այսօր այնքան դժբախտ
Թիւով չնչին են մնաւանդ,
Աշխարհին մէջ այս ապերախտ։
Կը մտածեմ, արդեօ՞ք մարդեր,

ՕՐ. ՍՕՆԱ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ԿԱՐՊԻՍ ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ
Ամուսնացած
Փարիզ 24 Ապրիլ 1938 Ֆիլիպէ

Այս գիշեր ադամանդ աստղերուն տակ
Ես սիրականս երազեցի,
Ոսկի յուսինններու պէս յստակ
Ան վերէն կը ժպտէր ինծի։
Կարօտի կրակն հոգիիս մէջ անձկագին
Առտուն՝ իրմէն հարցուցի արշալոյսի արեւին,
Իր յուրերէն հարցուցի կապոյտի գինով արտորյտին,
Իր բարի յուրերէն՝
Հարցուցի խնկոտ ծաղիկին, կանանչ տերեւին.
Հարցուցի թեթեւ թիթեռնիկին։
Ըսին թէ հոն էր ան հեռուն՝ ծովերէն անդին,
Եւ իմ վրայ կ'երազէր քաղցրօրէն ու գորովագին.
Ըսին թէ ինծ համար կ'ապրէր
Ու կ'ըսպասէր իմ դարձին,
Եւ ուշացումս իմ անհրաւ ու կասկածոտ՝
Կ'արիւնէր իր փափուկ սրտիկը թախծոտ։
Հոգիէս կայծ մը յանձնեցի ուրախութեան արեւին,
Ու սիրտս վստահեցայ՝ երկինքներու արտոյտին
Թո՛ղ տանին, թո՛ղ շուտով երթան տանին՝
Իմ անուշ, թանկագին եարին։
Իսկ վերջին ցաւերս,ո՜վ Աստուած իմ,
Թոյլ տուր որ այս առտու յանձնեմ
Նոբըստակամ թիթեռնիկին։

ԱՐՏԱՇԷՍ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

5 Օգոստոս 1912

Ծանօթ.— Վերնագիր չունի այս բանաստեղծութիւնը, Արտաշէս Ցարութիւնեանի քերթուածները՝ դեռ չհրատարակուած՝ առաջին իսկ վայրկեանէն, կատարեալ ու գեղեցիկ կ'ըլլային ընդհանրապէս ոճի, բառերու, չափի, ու յանգերու տեսակէտով։ Բայց, ինք այնքան բծախնդիր էր իմաստի եւ ներդաշնակութեան մասին որ կը մըղուէր յետոյ ընելու նոր սրբագրութիւններ եւ, աւելի վերջը, կրկին փոփոխութիւններ։

Այս անտիպ քերթուածը բացառաբար ունի ձեւի պզտիկ թերութիւններ։ Տարակոյս չկայ թէ պատճառը այն է որ բանաստեղծը, այդ քերթուածները գրելէ ետք, մոռցած է զանոնք դարակի մը անկիւնը եւ նոր սրբագրութիւններ ընելու առիթ ունեցած չէ։

ՀՐ. Ն. Թ.

Ինչո՞ւ, այնքան են սնանկացեր
Որ լքեր են բարեկամներ։
Անշուշտ լսած են մեզմէ շատեր
(Եթէ ճիշդ են միշտ առակներ)
Թէ «մարդոց մէջ չըլլան էշեր,
Իշուն գինը, շատ չէր պակսեր»։
Ոչ թէ՛ գինը, թիւն ալ իջեր,
Մեղա՜յ... մեր մէջն է աւելցեր։

Խ. ԱՐԱՄԵԱՆԻ

ՃՇԴՈՒՄ.— Կիրակի գիշեր, Ապրիլեան սգատօնին բարեկարգութեան կը հսկէին Հայ Արիները, եւ ոչ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները, ինչպէս տպուած էր սխալմամբ։

ՄԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Երէկ քու մեկնելէդ վերջ ինչե՜ր են եղեր, ըսաւ ան։ Խումբը կէսօրէն վերջ կրկին Մէրկիզէր է դարձեր։ Տղեկ Տլոյին հօրեղբայրը սպանուելէ հակառակ Փէհլիվանի ընդդիմութեան։ Իրիկուան, Տղեկ Փէհլիվանը որպէսզի հացի կը ղրկէ Մէզմէտի Ջէլոյի տունը, Խաչոյի, Մոսոյի ու Ալիպաշի հետ։ Երէկ իրիկուան [illegible] էր, զէնքի ձայներ [illegible] դու հոս չլսեցի՞ր։ Թումաններու [illegible] մօտի ճամբուն վրայի խոշոր [illegible] տօռուխին՝ (մարխ, գի) տակ [illegible] վերջինները Փէհլիվանը զարկեր [illegible]։

Ամէնէն առաջ Ալիպաշ, ան որ առջեւ ինծի կուլար թէ Երզրում [illegible] եղած ատեն ակամայ հինգ [illegible] Հայեր գնդակահարած է, [illegible] Փէհլիվանի գլխուն գնդակ [illegible]։ Գնդակը գլուխը կը ծակէ [illegible] ճակատէն դուրս կ'ելլէ։ Փէհլիվան կատաղած, [illegible] կը դառնայ, ծունկի կուգայ, կը շոկէ մավզէրը որ զանոնք զարնէ, ճակտին արիւնը աչքերը կը գոցէ ու չի տեսներ։ Անոնք շուարած, սահմռկած կ'ըլլան։ Երեք անգամ արագօրէն կը սրբէ արիւնը ու զէնքը կը շոկէ, նորէն անօգուտ։ Արիւնը աչքերը կը գոցէ։ Մինչ այդ անոնք երեք հրացանները մէկ վրան կ'ուղղեն ու կը փռեն զայն գետին։ Տեսայ անոր ինկած տեղը, ամիսներ վերջ։ Կատաղութենէն հողը խածեր էր եւ լայն տարածութեան վրայ հերկեր էր զայն։

Առտուն Մէզիրէցի հակառակորդ Քիւրտեր կուգան ու հագուստները կ'առնեն կը տանին։ Շուները դրացի գիւղերէն կը վազեն դիակը յօշոտելու։ Աղբիւր մը կար հոն, քովը, ձորին մէջ, որուն ջուրերը ամառէն ցամքած էին։ Գիշակեր շուները անոր թաց հողը ծծելով, նորէն ջուր էին բերեր անկէ։

Հողը խածնելու կարգը իմս էր։ Օրերս կը համրուէին։— Քեզ ըսաւ ողջ պիտի չթողուն, կ'ըսէր ինծի Ճանօն, ու հոն ուր քեզ ձեռք անցընեն կտոր կտոր պիտի բզկտեն Տղեկի մարդերը։ Թէմիր կ'ուզէր զիս քանի մը օր տունը պահել գաղտնի, մինչեւ աւազակներուն ինծի հանդէպ ունեցած տրամադրութիւններուն յայտնուիլը։ Ճանօն կ'ուզէր որ երթամ կրկին հասկ զողնամ բերեմ։ Ես նորէն հասկ զողնալու կ'երթամ ըսելով չուան ու պարկ, կրակ ու դանակ առի եւ հեռացայ տունէն։ Մտայ անտառները որպէսզի իրիկուն ընեմ օրը։

Գիշերը խոշոր լուսնկայ մը կար։ Անոր լոյսով ուղղակի Քոմսուր, Սրմային տունը գացի։ Գիւղին շուները զիս յամառօրէն հետապնդեցին։ Ներս մտայ ու տեսայ որ ուշ գիշեր անոնք չտալով հաց կ'եփեն։— Օճախկի՛ր, Տղեկը հոս է, քեզ կը սպաննէ, դուն ինչպէ՞ս չվախցար ու հոս եկար ըսաւ, Սրման ինծի։— Թո՛ղ սպաննէ, հոգս չէ։ Մեռնիլը մէկ անգամ է։ Հիմակ Փէհլիվան ա՛լ չկայ, պատասխանեցի անոր։ Հուսիկի Տղեկի խումբը տունէն փախեր էր շուներու ձայները առնելով։ Սրման դուրս ելաւ ու կանչեց զանոնք տանը գլուխէն, բան չկայ, բան չկայ, եկէք պոռալով։ Ես չփախայ։ Կեցայ հոն։ Տղեկը, Խաստօն ու Ալին ներս եկան։ — Անմիջապէս որ զիս տեսան, — Լօ՛ դու հոս ի՞նչ գործ ունիս, ողջ մնալու ի՞նչ իրաւունք ունիս ըսաւ Խաստօն ու սուրը բռնած վրաս եկաւ։

Անմիջապէս Ալին անոր դէմ վազեց, — Զգէ՛, մի՛ դպչիր պոռալով։ Անոնք նստան ու Ալին պատմեց թէ ի՛նչպէս ես Փէհլիվանի անխորհուրդ սխրագործութիւններուն դէմ էի։ Եւ թէ ի՞նչպէս օր մը երբ Փէհլիվան մաւզէրը քաշած կ'ուզէր Ալին զարնել, ես դէմ էի ելեր անոր, խե՞նթ ես դուն, այս խեղճէն ի՞նչ կ'ուզես ըսեր եմ ու Փէհլիվան զէնքը առած իմ ետեւէս ինկած էր, զիս զարնելու համար, թողլով որ Ալին փախչի։ Այս խօսքերուն վրայ Խաստօն ինքզինքին եկաւ ու Տղեկ ալ ինծ սիրտ տուաւ որ չվախնամ, ես ուսերս թօթվելով — ինչ պիտի վախնամ։ Կուզեն թող զարնեն, ես արդէն փրկուելիք չունիմ։ Այսօր մեռնիմ աւելի աղէկ է, ըսի։ Անոնց ճաշին առաւեն, ես մէկ կողմ քաշուեցայ կեցայ։ Ինչպէս անոնք աչքերուս սոսկալի կ'երեւէին։ Տակաւին քանի մը օր առաջ Փէհլիվան անոնց հետ էր։ Հիմակ անոր սուրը մէկը առաւ, զէնքը ուրիշ մը։— Ասիկա կը ճանչնա՞ս, ըսաւ ինծի Խաստօն, ցոյց տալով Փէհլիվանի կաշիէ գօտին։ Անոնք հացէն վերջ գացին։

Սրմային հետ մենք ճաշի նստանք։ Սրման ըսաւ.— Անօրէնները, Քըրմանճ։ Ինծի լուր բերին, երէկ գիշեր, ու զէնքը ձեռքս կը սպասէի, եկող չեղաւ, այս գիշեր ալ հակառակը, քունս տարեր էր, արթնցայ որ տունս լեցուեր են։

Սրմա տանը դուռը անկողին ձգեց ինծի ու պառկեցայ։ Ցանկարծ մէկը պոռաց ու զիս արթնցուց, տեսայ որ ան սուրը ձեռքը զիս կը հանէ որ տանի քիչ անդին սպաննէ։ Միսս կը մըխէր զայն։ Ես պոռացի։ Սրման վազեց եկաւ ու սկսաւ չախել զայն ու Մստօ, ինչ է աս, Լօ, դու իմ տունս ու՞ր պիտի ընես, կ'ըսէր անոր։ Ձեմ ձգեր հոս։ Ուրիշ տեղ որ հանդիպիս իրեն, ուզածդ ըրէ։— Քալէ։ Ներս երթանք, կ'ըսէր ան, տեսնենք Փէհլիվանի դրամները ո՞ւր պահած ես։ Սրմա նորէն չթողուց։ Անոր ալ դուռը անկողին ձգեցին եւ իրարու մօտ պառկեցանք։ Մստօն մավզէրը գլխուն տակը դրաւ։

Ուզեցի զայն առնել փախչիլ, չհամարձակեցայ վախէս։

ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ՍԵՆՈՅԻՆ ՀԵՏ

Առտուն Մստօն մեկնեցաւ։ Ու Սրման սկսաւ ինծի խորհուրդներ տալ։ Եթէ դուն իմ անկեղծութեանս կը հաւատաս, անցիր գնա աշիրէթէն, քեզ հոս այլեւս ողջ պիտի չթողուն, ըսաւ ան։ Գնա՛ լեռ, Կարօն գտիր, ի՛նչ կ'ընես ըրէ։ Ես հաւատացի անոր։ Բայց ինչպէ՞ս մինակ երթալ։ Մտածեցի Սենօն ալ հետս տանիլ։ Մէճիտ, Սէնոյին աշխատած տունը գացի։ Տան մեծը բարեկամս էր, ինծի տարեկից երիտասարդ մը.— Լեռնէն ուղղակի քեզի կուգամ, ըսի անոր։ Հոն մեծ եղ մը մորթեր, քերթեր ու միսն ու կաշին կարկատոցի մը մէջ պահեր եմ։ Ահագին եզ մըն է, կաշին շատ տակուն։ Թէմիրին չըսի որովհետեւ ան կ'առնէ ու ինծի բան մը չիտար։ Քեզի կը բերեմ, փոխարէնը ինծի քիչ մը ալիւր տուր։— Գարի, ցորեն, իւղ, ալիւր, հաց, ինչ որ ուզես ան կուտամ, ըսաւ ան։— Պէտք է Սէնօն հետս ղրկես, որպէսզի այս գիշեր երթանք զայն բերենք, ըսի։ Սէնոյին տուր դանակ, աղ, կրակ, պարկ մը եւ չուան։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(70)

(Շար.)

2. Այդ գիջումներուն վրայ, անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները ուշադրութեամբ պիտի հետեւին Գերմանիոյ ընթացքին: Եթէ նացիները փորձեն խլրտումներ յարուցանել, Անգլիա եւ Ֆրանսա հաւաքաբար պիտի ազդարարեն Գերմանիոյ թէ Չեխոսլովաքիոյ դէմ պատերազմը կրնայ նշանակել պատերազմ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ ուրիշ հզօր ազգերու դէմ:

Միւսնոյն ատեն, Անգլիա եւ Ֆրանսա որոշած են աւելցնել իրենց գնումները Չեխոսլովաքիայէն եւ միւս Դանուբեան երկիրներէն, որպէսզի անոնք նուազ ենթակայ ըլլան Գերմանիոյ տնտեսական տիրապետութեան եւ կարենան պահել իրենց քաղաքական անկախութիւնը:

Չեխոսլովաքիոյ հարցին քննութիւնը, որ ամէնէն վերջը ձգուած էր, տեւեց հինգ ժամ, այնպէս որ քիչ ժամանակ մնաց Զուիցերիոյ չէզոքութեան եւ Զինաստանի խնդիրներով զբաղելու համար: Միեւնոյն պատճառով Անգլիոյ ներկայացուցիչները չկրցան սեղանի վրայ դնել քառեակ դաշինքի ծրագիրը (մէջն ըլլալով Գերմանիան), որուն կ'ընդդիմանան Ֆրանսացիները:

Չեխոսլովաքիոյ խնդիրը ծանրակշիռ էր անոր համար որ, Ֆրանսա գինակցութեամբ պարտաւորութիւններ ունի անոր հանդէպ, իսկ Անգլիա չուզեր որ եւ է նոր յանձնառութիւն ստանձնել, ինչպէս յայտարարած էր վարչապետը: Միւս կողմէ Լոնտոնի պահպանողական մամուլը ուժգնօրէն կը մերժէր որ եւ է օգնութիւն այդ երկրին: «Տէյլի Էքսփրէս» կը գրէր այս առթիւ.

— «Մենք չենք սիրեր այդ երկրայրը (Չեխ): Անկարելի է որ բրիտանական կառավարութիւնը յանձն առնէ մեզի կռուիլ տալ Չեխոսլովաքիա կոչուած խարխուլ պետութեան համար: Ո՛չ: Եթէ Ֆրանսա յանձնառութիւններ ունի Չեխերուն հանդէպ, Անգլիա պէտք է հեռու մնայ Ֆրանսայէն»:

Ուրիշ թերթ մը, «Տէյլի Մէյլ» իր հրատարակիչին ստորագրութեամբ կը հրաւիրէ անգլիական կառավարութիւնը «ազդարարել Ֆրանսայի թէ իր դաշինքը՝ Չեխոսլովաքիոյ հետ՝ մարտահրաւէր մըն է Գերմանիոյ դէմ, ձեռնոց մը զոր այս վերջինը կրնայ վերցնել շատ չանցած»: Ինչպէս գոյացած համաձայնութիւնն ալ կը հաստատէ, Անգլիա պահելով իր դիրքը, պիտի գոհանայ միայն դիւանագիտական աջակցութեամբ:

Արձագանգ Գերմանիոյ մէջ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ անգլօ-ֆրանսական համաձայնութեան ամրապնդումը եւ զինուորական դաշինքը մեծ սրտնեղութիւն պատճառեցին պաշտօնական շրջանակներու մէջ: Զինուորական գործակցութիւնը անակնկալ մը չէր համարուիր, բայց Չեխոսլովաքիոյ եւ ուրիշ դանուբեան երկիրներու խոստացուած տնտեսական աջակցութիւնը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Եթէ այդ ծրագիրները գործադրուին, Գերմանիա զանոնք պիտի նկատէ ուղղակի մարտահրաւէր մը եւ պիտի չվարանի անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու: Այս պարագան պիտի ճշդուի Հիթլէրի այցելութենէն վերջը: Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան օրկանը կը գրէ.

— «Ֆրանսացիները Չեխոսլովաքիան ինչպէս եւ կեդր. Եւրոպայի միւս պետութիւնները կը նկատեն «բնական պատուար մը» Գերմանիոյ դէմ: Հարց է թէ Անգլիա կրնա՞յ յարիլ այդ տեսակէտին: Ֆրանսա առաջարկելով որ Անգլիա աւելի շատ ապրանք գնէ Չեխոսլովաքիայէն եւ ուրիշ հարաւ. արեւելեան երկիրներէ, կը ձգտի այդ երկիրները զօրացնել ընդդէմ Գերմանիոյ»:

Ուրիշ թերթեր ալ կը շօշափեն այս խնդիրը, աւելի բաց խօսելով: Միեւնոյն ատեն կը սաստկացնեն պայքարը Չեխոսլովաքիոյ դէմ: Հիթլէրի օրկանը կը գրէ թէ չեխ սպաներ դաւ մը սարքած են Գերմաններուն դէմ: Թերթը պատկեր մըն ալ կը հրատարակէ, ապացուցանելու համար թէ Չեխոսլովաքիոյ 3.500.000 Գերմանները «անօթութեան եւ թշուառութեան հետեւանքով ոչ միայն պիտի զրկուին իրենց ազգութենէն, այլեւ մարդկային իրաւունքներէն»:

Ստալին մահուան դատապարտուած է ..

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ռիկայէն, ապրիլ 29 թուականով.— Այս գիշեր անթելի գաղտնի կայան մը կը տեղեկացնէ.— Այր մը եւ կին մը, որոնք կը հաստատեն թէ Ռուսաստան կըդտնուին, ազդարարեցին թէ Ստալին մահուան դատապարտուած է: Անծանօթները կը խոստանան վերջ տալ կոլխոզներուն եւ վարահաստատել ազատ առեւտուրը եւ սեփականութիւնը: Այս առթիւ կ'ըսեն թէ իրենց կազմակերպութեան կ'օգնէ կարմիր բանակը, թէ Թուխաչեւսկի, Գուխարին, Ռիկով եւ ուրիշներ որ սպաննուեցան, դաւադիրներ չէին, թէ ժողովուրդի թշնամին Ստալինն է եւ իր շրջապատը: Կազմակերպութիւնը երեք անգամ կրկնելով այդ ազդարարութիւնը, կ'աւելցնէ թէ Ստալին պիտի սպաննուի իրենց կողմէ, բայց թուական չի նշանակեր:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔՍԱՆ ՌՈՒՍԵՐՈՒ արտաքսման հրամանին դէմ բողոքի բանաձեւ մը քուէարկեց հանրապետական դաշնակցութեան երեսփ. ժողովի խմբակցութիւնը, նախագահութեամբ նախկին նախարար Լուի Մառէնի: Բանաձեւը կը սկսի այսպէս.— «Նկատելով որ Ֆրանսայի ապաստանութեան իրաւունքը չի կրնար վերապահուած ըլլալ միայն Կոմինտէրնի ուզած եւ սարքած յեղափոխութեան գործակալներուն եւ օժանդակներուն, թէ անոնց դէմ պէտք է գործադրուին կառավարութեան որոշած ոստիկանական տնօրինութիւնները եւ ոչ թէ անոնց դէմ որ յարգելով օրէնքները, ոչ հանրային բարեկարգութեան կը սպառնան, ոչ ալ երկրին ապահովութեան» եւն.:

ԻԶՄԻՐՑԻ ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ, Օր. Անթուանէթ Արապաճեան, 24 տարեկան, իր քրոջը՝ Մառի Լուիզի եւ Պ. Լուի Կէկանի հետ պտոյտ մը կատարած ատեն, անոնցմէ բաժնուելով անհետացած էր: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ուրբաթ առտու աղջիկը գտնուեցաւ անտառին մէջ, Շաթօ-Կոմպլէնէն երկու քիլոմեթր անդին: Բոլորովին ուժասպառ եւ անօթի, Օր. Արապաճեան, որ ո եւ է բռնութիւն չէր կրած, չէ կրցած բացատրել իր փախուստին պատճառները:

ՄԱՅԻՍ 1Ի ԱՌԹԻՒ, ոչ մէկ թերթ պիտի հրատարակուի այսօր, համաձայն սէնտիքայի որոշման: Հանրակառքերը եւ մեթրօն պիտի բանին, իսկ ինքնաշարժները՝ փոքրաթիւ: Սինէմաներն ալ բաց են: Ըստ սովորութեան երկու թափօրներ պիտի կազմուին, Պասթիյլէն Վէնսէն, փառաբանելու համար Աշխատանքի տօնը:

ՀԻԹԼԷՐԻ այցելութեան առթիւ, Մայիս 3ը (երեքշաբթի) ազգային տօն պիտի հռչակուի ամբողջ Իտալիոյ մէջ:

Պ. Ք. Կարապետեան (տպագրիչ), Աղաւս Կարապետեան, Այրի Տիկին Զ. Տէր Սիմոնեան, Վ. Տէր Սիմոնեան, Ց. Երանոսեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Կարապետեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Ա. Երանոսեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Հ. եւ Գ. Տէր Սիմոնեաններ (Փարիզ), Գ. եւ Մ. Տէր Սիմոնեաններ (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ս. Գրիգորեան (Ամերիկա), Տէր Մկրտիչեան ընտանիք (Ֆրանսա եւ Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Մ. Երանոսեան (Մուշ), Տէր եւ Տիկին Ս. Դաւիթեան, Տէր Օհանեան ընտանիք (Յունաստան եւ Ֆրանսա), ինչպէս նաեւ ազգականները սրտի դառն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի Տիկնոջ, մօր, աղջկան, քրոջ, հարսին, հօրեղբօր աղջկան, տաքեր աղջկան, քրոջ աղջկան, Սանամօր, կնքամօր, ազգականին՝

ՏԻԿ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ Կ'ԻՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
(ԾՆԵԱԼ ՏԷՐ ՍԻՄՈՆԵԱՆ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 27 ապրիլ 1938, չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 11ին, իր բնակարանին մէջ, 24 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Շաբաթ 30 ապրիլ առաւօտեան ժամը 8ին, իր բնակարանը, 4. Place d'Aix - Marseille, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ «Սէն - Փիէռ»ի գերեզմանատունը:

Ընկերատնտեսական բանախօսութիւն

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ս. Միհնասեան կոմիտէին կողմէ 2 Մայիս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ. կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Թուրքիոյ շուրջ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՆԻԷՐ ՊՈՒԱՔԱԼՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

30 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Անիէրի քաղաքապետարանի նորակառոյց սրահին մէջ կը ներկայացուի Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի դերասանական խումբին

Մուտք 7.50, 5 եւ փոքրիկներու համար 2 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 5 Մայիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 Բիւ Պօսիւէ. կը խօսի՝ Պ. Ե. ՑՈՎԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝ «La situation des Réfugiés devant la Loi Française».

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ "Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ„Ը

8 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonnièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonnière, Métro Bonne Nouvelle.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին դաշնակահարուհիներ՝ ՕՐ. ՔԷՆՏԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ, սիրողներու խումբի կողմէ կը ներկայացուի երկու գաւեշտ, «ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ» եւ «48 ԺԱՄՈՒԱՆ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»

Կը պարէ Պուլկար պարուհի ՕՐ. SOPHIE ERRIO:

Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ:

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆ.— Ցայտագրին ճոխութեան պատճառով, հանդէսը կը սկսի որոշեալ ժամուն:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փոքր տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի վարչութեան կողմէ

1 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն 11.30, Պ. Յովհաննէսեանի սրահը, 13, Rue Pièrre Curie, K. Bicêtre մէթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի:

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին՝ խօսերգ, երգ, արտասանութիւն, հայկ. եւ կովկասեան պար: Կը նուագէ թառի [illegible]: Կը պարէ Վրացի յայտնի կինտօն:

Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը ճիշդ 6.30ին. ղեկավարութեամբ CARIO CANTIի նուագախումբին: Ճոխ պիւֆէ աժան գիներով: Մուտք 5 Ֆրանք

ՓԱՐԻԶ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

184 Bld. St. Germain, SALLE GEOGRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐԶ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ Մ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ,

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

ՏԻԿ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ),

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)

ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ): ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

Կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ միութեան կողմէ

7 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

PALAIS DU CONGRESի ՄԷՋ, (Porte de Versailles)

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու:

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ,

Եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Գ. Տէրվիշեանի

Ջ Ա Լ Ա Լ Է Դ Դ Ի Ն

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի «l'Homme Squellette» Պ. Փանքալ Պասմաճեանի կողմէ իր մարմնական ճկուն խաղերով: Կը պարէ Օր. Huguette O Bine (Փարիզի Petit Casinoէն): Երգ՝ Օր. Մարկրիթ Նիզամեանէ: Արտասանութիւն եւ անակնկալներ: Կէս գիշերէն վերջ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ:

Յամակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՅԵԱՆի:

Թանկօյի եւ Դանկայի մրցում մասնաւոր ժիւրիի ներկայութեամբ:

Տոմսերը կը ծախուին.— Գրատուն Հր. Սամուէլ, 51, rue Monsieur le Prince, (6). Յառաջի խմբագրատունը 17, rue Damesme եւ Միութեան անդամներուն մօտ. Գիները ժողովրդական: Ճոխ պիւֆէ: Հաղորդակցութիւն.— Իջնել Բօրթ տը Վէրսայլ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ» կողմէ

15 Մայիս կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ

8, Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

Կը ներկայացուի ԱՆՈՒՇ-ՂԱՐԻՊ (օփերէթ)

կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԱԼԽԱՒՆԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ: Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Օր. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւլն.: Հարսնիքի տեսարանին կը մասնակցին Օր. ԱՅՏԱ եւ Պ. ԱՍԱԹԵԱՆԻ (վրացի կինտօն): կը նուագէ քէմանչիստ ՕՀԱՆՆԷՍ:

Գին 6 եւ 10 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Mr. le P[illegible]ce, Paris(5) եւ ներկայացման օրը կիշէն:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՅԻՍ
MARDI 3 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3720

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐԹԻՉ ԳԼԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մասին մինչեւ հիմա հրատարակուած տեղեկութիւնները կը ներկայացնեն հետեւեալ պատկերը. —

1. Ոչնչացում ճախկին ղեկավարութեան, բանտարկութեամբ, գնդակահարութեամբ կամ աքսորով, լաւագոյն պարագային՝ փողոց նետելով: Ե՛ւ կուսակցական ե՛ւ պետական ասպարէզին մէջ:

2. Ոչնչացում կամ չէզոքացում այն գրական եւ մտաւորական սերունդին, որ ծաղկած էր խորհրդային արեւին տակ, 1920էն ի վեր, եւ կամ ընդունելով հաստատուած կարգուսարքը, իր վաստակը տրամադրած էր մշակոյթի զարգացման, իբրեւ ուղեկից: Չենք ուզեր կրկին յիշել զոհերուն անունները, որ բերնէ բերան կը շրջէին անցեալ ամառէն ի վեր եւ որոնց փոքր մէկ մասին ճակատագիրը դեռ նոր կը ճշդուի: (Վերջինը՝ Եղիշէ Չարենց, մեռած բանտին մէջ, անցեալ փետրուարին):

3. Ոչնչացում էջմիածնի եւ հայրապետական իշխանութեան վերջին մնացորդներուն, կաթողիկոսին խորհրդաւոր մահով, միաբաններու մեծ մասին բանտարկութեամբ կամ աքսորով եւ վանքին բռնագրաւումով (Թալին):

4. Խզում Հայկական Արտասահմանի հետ եղած բոլոր կապերու:

Արդարեւ, ամիսներէ ի վեր ոչ մէկ պատասխան կու տան Երեւանէն, մինչեւ անգամ դրամներու փոխադրութեան համար: Բարեգործականը մարտ 11ին նամակ մը ուղղած է Երեւան, «վարչապետ»ին, տեղեկութիւններ ստանալու համար իր ներկայացուցչութեան մասին, — եւ դեռ պատասխանի կը սպասէ: Պայմանաւորուած գումարներ կան որոնք պէտք է ղրկուին, բայց հայկական իշխանութիւնը չի համարձակիր ստանալ, ամէն արտաքին յարաբերութիւն վերապահուած ըլլալով Մոսկուայի:

5. Յարաճուն եւ ծրագրեալ ամրապնդում ռուսական տիրապետութեան, վարչական - կուսակցական ղեկավարութենէն մինչեւ լեզուն: Աւելի քան երբեք, խամաճիկներ են որ նստած են աթոռներու վրայ, զանազան հրամաններ գործադրելու համար: Միւտ ենթակայ՝ մէկ օրէն միւսը բանտ կամ փողոց նետուելու: (Կը բաւէ միայն «Խ. Հայաստան» թղթատել, իմանալու համար կատարուած խեղկատակութիւնները՝ Ամատունի - Գուլոյեան վարչութեան անկումէն ի վեր):

Զանազան աղբիւրներէ մեզի հասած տեղեկութիւններ այլեւս կասկած չեն ձգեր թէ ռուսական հարթիչ գլանը տիրաբար կը գործէ, հետզհետէ տրորելու, անճանաչելի դարձնելու համար մեր հայրենիքին հայկական դիմագիծը:

Տարակոյս չկայ թէ ռուսերէն ալ պէտք է սորվին Հայաստանի մէջ, իբրեւ համապետական լեզու: Եւ կը սորվէին տարիներէ ի վեր: Թերեւս պէտք եղածէն աւելի:

Բայց, դոհ չմնաց կեդրոնը, եւ հետզհետէ նոր պահանջներ դրաւ, իր գործակալներուն եւ լրտեսներուն միջոցաւ:

Հինգ ամիս առաջ, երբ Երեւան կը ղրկէին Անաստաս Միկոյեանը, «հայազգի նախարարը» պարտականութիւն սեպեց վճռապէս յիշեցնել ռուսերէնի, «Լէնին-Ստալինի լեզու»ին զարկ տալու անհրաժեշտութիւնը:

Եւ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուեցան Երեւանի մէջ:

Անցեալ օր հաղորդեր էինք վերջին տնօրինութիւնները: Կարդացէք բուն աղբիւրէն.

— «Ռուսաց լեզուի տիրապետման եւ ուսուցման գործն արմատական հիմքերի վրայ դնելու նպատակով, հայկական ԽՍՀի Լուսժողկոմատը զգալի աշխատանք է ծաւալել: Ամէնից առաջ, թէ քաղաքի եւ թէ շրջանների հայկական դպրոցների համար սկսած Երեւանում եւ Լենինականում մայիսի 1ից բացուելու են մէկ եւ կէս ամսից մինչեւ 4 ամիս տեւողութեամբ ռուսաց լեզուի ուսուցիչների պատրաստման եւ վերապատրաստման դասընթացքներ: Այդ դասընթացքներում սովորելու են 936 հոգի: Նոր ուսումնական տարուայ սկիզբից Երեւանում եւ Լենինականում կազմակերպւելու են ռուսական մանկավարժական ուսումնարաններ, որտեղ պէտք է սովորեն 250 հոգի: Այս տարուայ սեպտեմբերի 1ից Երեւանի Պետական Համալսարանի լեզուի եւ գրականութեան ֆակուլտէին կից բացուելու է ռուսաց լեզուի եւ գրականութեան բաժանմունք, որը կ՚ունենայ նաեւ իր ասպիրանտուրան (թեկնածուներ):

Լուսժողկոմատն այժմ կազմակերպել է 4 առանձին յանձնաժողովներ, որոնք վերանայում ու վերակառուցում են հայկական միջնակարգ դպրոցների ռուսաց լեզուի դասագրքերն ու ծրագիրները: Անհրաժեշտ միջոցառումներ են ձեռնարկուած ռուսաց լեզուի նոր դասագրքերը ժամանակին հրատարակելու համար»: (Խ. Հայաստան, 12 ապրիլ):

Ուրեմն, մօտ հազար ուսուցիչներ պիտի պատրաստուին, «ռուսաց լեզու» սորվեցնելու համար: Մասնաւոր դասընթացքներ պիտի բացուին, զարկ պիտի տրուի նաեւ գրականութեան, նոր դասագիրքեր պիտի կազմուին եւն.:

Ինքնին կը ծագի հետեւեալ հարցումը, — Արդեօք Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ մնացա՞ծ են գոնէ հազար հայ փորձ ուսուցիչներ, որ նախ երկրին լեզուն գիտնան, — հայերէն:

Կը բաւէ աչքէ անցընել հրատարակուած գիրքերն ու թերթերը, գաղափար կազմելու համար այս մասին: Մանաւանդ որ, «մաքրագործումները» դեռ չեն դադրած, եւ մազ - մօրուք ճերմկած վաստակաւորներ անգամ, որոնք ի վիճակի էին ուսուցիչներ հասցնելու, կը քշուին իրարու ետեւէ:

Շատ հանգիստ եւ կ՚իմանանք ուսուցման այս մեթոտին աւերները: Տեսակ մը վերահաստատումը՝ ցարական իշխանութեան հաստատած կարգուսարքին, որուն հետեւանքով արեւելահայ մտաւորականութիւնը այնքան աղճատեց մեր լեզուն, հակառակ այնքան հարուստ գրականութեան մը: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐ ՀՌՈՄ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ԱՅՍՕՐ

Խօսեր զինուորական դաշինքի մը մասին

Ատոլֆ Հիթլէր երէկ՝ երկուշաբթի, ճամբայ ելաւ Պերլինէն, մասնաւոր կառախումբով, եւ Հռոմ կը հասնի այսօր: Ինչպէս գրած ենք արդէն, աննախընթաց պատրաստութիւններ տեսնուած են Իտալիոյ մէջ, Գերմանիոյ Առաջնորդին ընդունելութեան համար: Միեւնոյն ատեն ձեռք առնուած են ապահովութեան միջոցներ: Շաբաթէ մը ի վեր անցագրի խիստ քննութիւններ կը կատարուէին 60 մղոն հեռաւորութեան վրայ: Հսկողութիւնը սաստկացած էր մանաւորապէս Հրեաներու եւ փախստականներու վրայ: Իտալիոյ Ապահովութեան տեսուչը շարժման մէջ դրած է հեծեալ եւ հետեւակ ոստիկաններ, գաղտնի գործակալներ եւ քաջավարժ լրտեսներ, որոնց կը գործակցին Պերլինէն ղրկուած 500 մասնաւոր գործակալներ: Բազմաթիւ Հրեաներ եւ ուրիշ կասկածելիներ հեռացած են Հռոմէն, Ֆիորէնցայէն եւ Նափոլիէն, մինչեւ Հիթլէրի մեկնումը: Տանտէրներուն եւ պանդոկապետներուն ազդարարուած է թէ պատասխանատու պիտի բռնուին, եթէ կասկածելի մարդիկ պատսպարած ըլլան: Հրամայուած է վերցնել նոյնիսկ թաղարները՝ պատուհաններէն եւ պատշգամներէն, որպէսզի արկած չպատահի: Հռոմի գլխաւոր հրապարակներուն մօտ բնակող քաղաքացիները մասնաւոր պատուէրներ ստացած են: Անոնց սպասաւորները պիտի չկրնան առարկաներ կամ կապոցներ փոխադրել ընդունելութեան օրը եւ նախապէս պէտք է ապահոված ըլլան իրենց ուտեստը:

Աւելորդ է ըսել թէ քաղաքական շրջանակներու մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն այս այցելութեան ելքին, մանաւանդ որ տեղի կ՚ունենայ անգլեւ-ֆրանսական համաձայնութենէն եւ զինակցութենէն անմիջապէս վերջը: Երկու Առաջնորդները անշուշտ պիտի խորհրդակցին այդ համաձայնութեան մասին, եւ շատեր հաւանական կը գտնեն որ Իտալիա եւ Գերմանիա եւս զինուորական գործակցութիւն հաստատեն: Հակառակ անգլեւ-իտալական համաձայնութեան եւ անգլեւ-ֆրանսական բանակցութեանց, Մուսոլինի պիտի ուզէ իմանալ թէ որ աստիճան կրնայ յոյս դնել Գերմանիոյ աջակցութեան վրայ, եթէ Իտալիա որ եւ է ընդհարում ունենայ Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի հետ: Զինուորական մասնագէտներու կարծիքով, Հիթլէր կրնայ Իտալիոյ օգնել՝ սպառնալով Ֆրանսայի, իսկ Մուսոլինի կրնայ ճնշել Ֆրանսայի վրայ՝ Միջերկրականի մէջ կամ ֆրանքեւ-իտալական սահմանագլուխէն: Ամէն պարագայի մէջ, օրակարգէ վրայ է զինուորական դաշինք մը, քանի որ չեխական խնդիրն ալ սուր հանգամանք ստացած է: Իրազեկներ կը կարծեն թէ Հիթլէր վճռած է գլուխ հանել Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն միացման ծրագիրը: Հէնլայն, չեխական Գերմանիոյ Առաջնորդը, նոր ճառ մը խօսելով սպառնալից լեզու գործածեց (տես վարը): Իսկ մարաջախտ Կէօրինկի օրկանը առջի օր կ՚ազդարարէր թէ Գերմանիա պիտի մերժէ չեխական խնդիրը լուծել՝ բանակցելով Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ: Կը կարծուի թէ Հիթլէր ուժ պիտի տայ նաեւ Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ, որպէսզի իրենց բաժինն ստանան Չեխոսլովաքիայէն: Հիթլէր պիտի ջանայ Իտալիոյ աջակցութիւնն ապահովել, այս ծրագիրներուն իրագործման համար:

Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն առաջնորդը աւելի մեծ զիջումներ կը պահանջէ

Քոնրատ Հէնլայն, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն Առաջնորդը, մայիս 1ին ճառ մը խօսելով Փրակայի մէջ, ազդարարեց թէ ամուր կը մնայ անցեալ շաբաթ հաղորդած պայմաններուն վրայ եւ թէ անոնք նուազագոյն պահանջներ են, եւ ոչ թէ առաւելագոյն: Եւ պահանջեց հանրաքուէ մը սարքել, իմանալու համար Չեխոսլովաքիոյ Գերմանացիներուն կամքը: «Մենք չենք ուզեր չեխական հողը նուաճել գաղթականներ տեղաւորելով, բայց միեւնոյն ատեն երբեք տրամադիր չենք կորսնցնելու մեր հողը: Քարլսպատի մէջ դրած պահանջներս ընտրական ճառ մը չեն: Ես անընդունելի պահանջներ չդրի, ամէն համաձայնութիւն անկարելի դարձնելու համար: Եւ անոնք առաւելագոյն պահանջներ չեն, այլ միակ հիմքերը որոնք հազիւ կը բաւեն լուծելու հարցը: Ոչ ոք իրաւունք ունի պատերազմի յայտարարութիւն մը համարելու իմ ճառս, բացի անոնցմէ որ պատերազմ կ՚ուզեն եւ ոչ թէ խաղաղութիւն: Մեր նպատակն է իրաւունքներու կատարեալ հաւասարութիւն ապահովել պետութեան մէջ, ոչ միայն մեզի, այլ եւ պետութեան համար, եւ այս կենսական խնդիր մըն է ամբողջ Եւրոպայի համար: Ան որ խաղաղութիւն կ՚ուզէ, պէտք է ուժ տայ մեր պահանջներուն: Անգամ մը եւս կը կրկնեմ, — մենք պիտի չգոհանանք փոքրամասնութեան կացութեան եւ երբեք պիտի չհանդուրժենք Չեխերու գերակշռութեան: Մենք պատրաստ ենք չեխական սահմանադրութիւնը նկատելու մեկնակէտ մը՝ հարցին լուծման համար, բայց կը չեշտենք թէ այդ սահմանադրութիւնը կազմուած է առանց Գերմաններու մասնակցութեան: Ան որ կը խախտէ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն ամբողջականութիւնը, մահացու թշնամի մըն է: Առաջի Աստուծոյ եւ իմ ժողովուրդիս, ես կ՚ըմբռնեմ իմ պատասխանատուութեանս ծանրութիւնը: Բայց ան որ արդար դատ մը կը պաշտպանէ, պէտք չէ վախնայ պատասխանատուութիւններէ»:

*** Նոյն օրը Չեխերն ալ մեծ թափոր մը կազմեցին Փրակայի մէջ, մասնակցութեամբ 100.000 քաղաքացիներու: Քաղաքապետը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց. — «Ամէն այր, կին եւ մանուկ վճռած է մինչեւ վերջին մարդը պաշտպանել ազգին ազատութիւնը»:

«Ոչ մէկ պատերազմ»...

Մայիս 1ի առթիւ Հիթլէր ճառ մը խօսելով Պերլինի մէջ, յայտարարեց.

— «Ոչ մէկ պատերազմ, — այս է իմ նշանաբանս: Եւ ասոր համար է որ կը զօրացնեմ Գերմանիան: Բայց, պէտք եղածին չափ զօրաւոր ըլլալու համար, որպէսզի որ եւ է արտաքին վտանգ չսպառնայ, անհրաժեշտ է ընդմիշտ ջնջել ներքին պատերազմը: Իմ նշանաբանս է, — այլեւս ոչ մէկ պատերազմ, բայց նաեւ ոչ մէկ քաղաքացիական պատերազմ, ոչ մէկ դասակարգային պատե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Կ՚ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՐ ԱՒԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՓՈԽԵՆ. — «ՐԱՖՖԻ» ՓՈՂՈՑԸ ԿԸ ՓՈԽԵՆ «ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ». — ՉԵԿԱՅԻ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ԳՐԵԹԷ ԲԱՑԱՌԱՊԷՍ ՌՈՒՍԵՐ. — ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ. — ՈՒՐԻՇ ԴԷՊՔԵՐ ԵՒ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յուսաբեր հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ապրիլ 9 թուակիր թղթակցութեամբ մը (23 ապրիլ). —

Նոր կառուցուած աւանները՝ Նուպարաշէն, Նոր Խարբերդ, Նոր Սեբաստիա, Արաբկիր, Նոր Կեսարիա, Երզնկա, կ՚ուրին անուանափոխութեանց ենթակայ են: Արդէն Նոր Խարբերդը կոչուեց Օրժոնիկիձէ (ինչպէս վեց տարուց ի վեր կոչւում է այդ անունով եւ Վլադիկաւկազ քաղաքը)...

Նուպարաշէնի ակնաբուժարանի ճակտի վերտառութեան մէջ Մարի Նուպարի Ակնաբուժարանի սկզբի երկու բառերը ջնջեցին եւ թողին սոսկ Ակնաբուժարան, այդպիսով չքացաւ բարերարուհու անունը:

*** Խաչատուր Աբովեանի արձանը կանգնած է նախկին Պօղոս - Պետրոս եկեղեցու դիմացը: Ռուսական եկեղեցին քանդել են եւ նրա տեղը հրապարակ են շինել, ուր բարձրանում է Շահումեանի չքեղ արձանը, նախկին պարտէզի մօտ է Լէնինի անուան հրապարակը, իսկ Լէնինի արձանը զետեղուած է առաջին հիւանդանոցի պարտէզում: Րաֆֆիի անուան փողոցը վերակոչուած է «Յովհաննէս Թումանեան»: Ստալինի շատ մեծ արձանը ցցուած է կայարանի սրահում:

*** Նալբանդեան փողոցի վերջում իշխում է Չեկայի նոր, հոյակապ, չորս յարկանի հսկայական շէնքը, որ պաշտպանուած է անթիւ ու անհամար պահակներով, Գէպէուի յատուկ զօրքի կողմից նշանակուած: Գէպէուի զօրքը բացառապէս Ռուսներից է բաղկացած, իսկ Մուղդուսու ձեռքակալութիւնից եւ գնդակահարութիւնից յետոյ թէ Չեկայի պետը եւ թէ պաշտօնեաներն ու պահակները գրեթէ բացառապէս Ռուսեր են: Չեկայի շէնքին մէջ են ապրում պաշտօնեաները իրենց ընտանիքներով, իսկ Չեկայի ստորերկրեայ նկուղներում բանտարկուած են երկսեռ «յանցաւորները»: Այդ նկուղներից մէկի մէջ է, ուրիշների հետ, Զապել Եսայեանը (այժմ ցնորուած վիճակում). այդտեղ է եւ կալուոչ: Փարիզից մեկնելիս՝ նա պայմանաւորուել էր իր բարեկամների հետ, որ եթէ Հայաստանից լուսանկարն ուղարկէ կանգնած դիրքով, թող գիտնան որ երկրում դրութիւնը աղէկ է, իսկ եթէ նստած՝ ապա թող գիտնան, որ վիճակը գէշ է Հայաստան երկրին մէջ... Անցան շաբաթներ եւ պարոնը ՆՍՏԱԾ դիրքով լուսանկար ուղարկեց Փարիզ, որտեղից խորհրդային դեսպանատան միջոցով տեղեկացրին Մոսկուա, եւ այնտեղից հրահանգւեց Երեւանի Չեկային՝ խմբագիր հիւրը նետել նկուղներից մէկը...

*** Հայկական կարմիր զօրամասի հրամանատար Աթոյեանը նախ չնորհազրկուեց եւ արձակուեց պաշտօնից, ապա եւ ձերբակալուեց Ամատունու հետ, այնուհետեւ լուր չկայ իր մասին...

Նախկին զօրավար Արարատեանը անգործ թափառում է Երեւանում...

*** Առանց յատուկ թոյլտուութեան (Չեկայի) արտօնուած չէ երթեւեկել Երեւանից Վաղարշապատ, Լենինական, Նոր Բայազէտ կամ Ղարաքիլիսա (Կիրովական):

*** 1937 թուի ամրան վերջերին ձերբակալուած եւ Չեկայի նկուղն է նետուած գրագէտ - քննադատ Արսէն Տէրտէրեանը, որ պետական համալսարանի գրականութեան փրօֆէսօր էր. նրան ամբաստանում են «հակայեղափոխական թեքումով»:

*** Մի ոմն բանուոր Մինաս յանձն առած էր ուժանակով պայթեցնել Նորքի Աստուածածնի մատուռը: Երբ, քսան օր յետոյ, նա կայարանից ռումբեր էր փոխադրում, կառքից ընկած մի արկղ, լի ռումբերով, պայթեց եւ բզկտեց բանուորին: Նրա ընտանիքին, մի քանի ամիս օժանդակելուց յետոյ, մոռացութեան մատնեցին «բանուորական պետութեան» մէջ:

*** Երեւանի հացի գործարանի վարիչը, չկարողանալով հանդուրժել տեղի ունեցող անարդարութիւններին, ինքն իր վրայ բենզին թափելով՝ վառեց, ապա նետուեց Զանգուի կամուրջից գետի մէջ...

Քանաքեռցիի գլխաւոր ճաշարանի մի այցելու, կարդալով խորհրդային Հայաստանի մէջ, որ իրեն մեղադրում են իբրեւ վնասարար, անձնասպան եղաւ:

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՃԱՄԲՈՎ

Անցեալ շաբթու ընդարձակ մանրամասնութիւններ հրատարակած էինք Հայաստանի վերջին անցքերու մասին (7 – 8 գնդակահարութիւններ, Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի մահուան պարագաները, Երեւանի պաշարումը եւն.): Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթն ալ հրատարակելով նոյն տեղեկութիւնները, կը գրէ թէ «հաղորդողը լաւատեղեակ եւ մտաւորական հայրենակից մըն է որ քանի մը տարի Երեւան մնալէ ետք վերջերս վերադարձած է Փարիզ»: Եւ կը շեշտէ (30 ապրիլ).

— «Այս բոլոր դէպքերուն հետեւանքը այն եղաւ որ Երեւանի կառավարութիւնը որոշեց ո եւ է հաղորդակցութիւն չպահել արտասահմանեան ո եւ է կազմակերպութեան հետ, եւ ընդհանուր առմամբ խզել ամէն կապ արտասահմանի հետ: Հօկը, ինչպէս ըսինք, կը նկատուի կասկածելի եւ անօգուտ կազմակերպութիւն մը եւ անոր հետ ո եւ է յարաբերութիւն տեղի կու տայ պատժական տնօրինութիւններու: Հայաստանի հետ դուրսէն կատարուելիք ո եւ է գործառնութիւն պէտք է տեղի ունենայ Մոսկուայի միջոցաւ:

*** Բարեգործականի Ընդհ. Տնօրէնութիւնը մարտ 11ին նամակ մը ուղղած է Ժողկոմխորհի նախագահին, իր Երեւանի ներկայացուցչութեան մասին տեղեկութիւններ ուզելու համար, բայց մինչեւ այսօր ո եւ է պատասխան չէ ստացած»:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ ԿՐԱԿԻ ՏՐՈՒԵՑԱՆ լեռնակուտակ գիրքեր, ինչպէս եղած էր, ժամանակին, Գերմանիոյ մէջ: Հրկիզուած հատորներուն մէջ կը գտնուէին Արթուր Շնիցլէրի, Ֆրանց Վերֆելի, Եաքոպ Վասէրմանի, Հայնէի եւ ուրիշ բազմաթիւ հեղինակներու գործերը, ինչպէս եւ հակահիթլէրական կաթոլիկներու, Աւստրիոյ հայրենասէրներու եւն. հրատարակութիւնները:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Փոլ Տիպէնքօ, որ վճռական դեր կատարած էր Կերենսկիի կառավարութիւնը տապալելու համար, արձակուած է Լէնինկրատի զինուորական հրամանատարի պաշտօնէն:

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Այս խորագրին տակ, Պ. Հր. Ն. Թորոսեան «Revue de France»ի 15 Ապրիլ թիւին մէջ հրատարակած է ընդարձակ յօդուած մը։ Մեր աշխատակիցը միեւնոյնատեն մեզի հաղորդած ըլլալով անոր ամփոփումը, պիտի հրատարակենք յաջորդաբար.—

I

Արեւելեան աշխարհը արագ շրջափոխութեան մը մէջ կը գտնուի որ մեզ կը ներկայանայ երկու տարբեր՝ բայց, սերտօրէն իրարու կապուած երեւոյթներու տակ. համիսլամական շարժում եւ համարաբական շարժում։

Այս երկու շարժումները իրարու հետ շփոթելու չէ։ Անշուշտ, իսլամ ժողովուրդներու հսկայ զանգուածներ (մօտ 250 միլիոն), Ասիոյ եւ Ափրիկէի զանազան մասերուն մէջ տարածուած աւելի կամ նուազ խիտ բնակչութեամբ՝ առաջնակարգ ուժ մըն են ամէն արաբ պետութեան կամ կուսակցութեան համար որ, իսլամութեան անունով, քաղաքական գերակշռութիւն ունենալու կը ձգտի։ Բայց, այս ուժը բարոյական է միայն։ Հնդկաստանէն մինչեւ Մարոք եւ Թուրքեստանէն մինչեւ Հապէշիստան եւ Սուտան, իսլամ ժողովուրդները կը ներկայացնեն ցեղի, բարքերու, ձգտումներու այնքան մեծ այլազանութիւններ՝ որ, դէթ մօտաւոր ապագային մէջ, խօսք չի կրնար ըլլալ այնպիսի քաղաքական միութեան մը որ ընդգրկէ բոլոր իսլամ ժողովուրդները։

Բայց, կարելի՞ է նոյն բանը ըսել համարաբական շարժումին համար։

Ցեղային եւ աշխարհագրական պատճառներով, ծայրայեղ ազգայնականներու ջանքերը օտար լուծի տակ գտնուող բոլոր Արաբները ազատագրելու, աւելի յոյս կը ներշնչեն յաջողութեան։ Նախ՝ աշխարհագրական միութիւն։ Արդարեւ, Իրաքը, Սուրիան, Պաղեստինը, Հիճազը, Եէմէնը, Եգիպտոսը, Տրիպոլիսը, Թունուզը, Ալճերին եւ Մարոքը կը ներկայացնեն իսլամ սահմանակից երկիրներու շարք մը որ Պարսից ծոցէն մինչեւ Ատլանտեան ովկիանոս, ոչ-իսլամ որեւէ պետութենէ բաժնուած չէ։ Երկրորդ՝ ցեղային միութիւն. այս երկիրներու բնակչութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը իր երակներուն մէջ կը կրէ արաբական արիւն, Նէճտի Պէտէվիներէն սկսեալ մինչեւ Ֆէսի Մաւրիտանացին։

Ա. ՀԱՄԱՐԱԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Սկզբունքով, համարաբական շարժումը երազ մը չէ ուրեմն։ Ան հիմնուած է թէ՛ պատմական, թէ՛ աշխարհագրական եւ թէ՛ ցեղագրական իրականութեանց վրայ։ Այս շարժումը բոլորովին նոր ալ չէ։ 1908ին, օսմանեան սահմանադրութեան վերահաստատութենէն ետք, Օսմ. Խորհրդարանի արաբ երեսփոխանները եւ բանակին սպաները ընկերակցութիւն մը կազմեցին որ ծանօթ էր Սպաներու ակումբ անունով։ Նպատակն էր, արաբ ժողովուրդներու մէջ արթնցնել ազգայնական զգացման ոգին որ սուլթաններու տիրապետութեան տակ, սկարացած էր։

Գրեթէ միեւնոյն ատենները, Հիճազի վեհապետը, Շէրիֆ Հիւսէյին, իր կողմէ ինք ալ փարած էր արաբական միութիւնը կազմելու. բայց, յաջողած չէր։ Գաղափարը հրապուրիչ թըւած էր նաեւ արաբ ուրիշ պետի մը, Ապտ իւլ Ազիզ Իպնը Սէուտի որ սակայն չկրցաւ միութեան գաղափարին տալ գործնական ձեւ մը։

Եւ սակայն, Իպնը Սէուտ դժուարութիւններու առջեւ ընկրկող մարդ չէ։ Զանազան նպաստաւոր պարագաներէ օգտուելով, ան յաղթեց իր հակառակորդներու, նախ՝ Իպնը Ռաշիտի եւ 1921 Նոյեմբերին գրաւեց անոր մայրաքաղաքը, Հայիլը։ Հինգ տարի ետք ալ (1925ի վերջերը) յաղթութիւն մը տարաւ նաեւ Հիւսէյին Թագաւորին վրայ. եւ երբ 1934ին պարտութեան մատնեց նաեւ Եէմէնի նշանաւոր Թագաւոր Իմամ Եահեան, ձեռք բերաւ անանկ գերակշռութիւն մը՝ որ բազմաթիւ դարերէ ի վեր տեսնուած չէր արաբական թերակղզիին մէջ։

Այս կերպով, համեմատաբար կարճ ժամանակի մէջ, Ապտ իւլ Ազիզ Թագաւորը, Իրանի Րիզա Փէհլէվի շահին եւ Աթաթիւրք Քէմալին հետ, եղաւ ամբողջ Արեւելքի զինուորական եւ քաղաքական ամենակարեւոր անձնաւորութիւնը։ Անոր վրայ է որ արաբ ազգայնականները դրած են իրենց յոյսը. եւ այս պատճառով իսկ, արաբական ամբողջ աշխարհին մէջ, ան կը վայելէ անժխտելի ազդեցութիւն մը եւ պատիւ, շնորհիւ իր քաղաքական յստակատեսութեան եւ դիւանագիտական ճարպիկութեան։

1936 Ապրիլին, Իպնը Սուէտ Իրաքի հետ կնքեց բարեկամութեան եւ զինակցութեան դաշնագիր մը որ ծանօթ է Արաբական ուխտ անունով եւ կոչուած է նախատիպը ըլլալու յառաջիկային ուրիշ արաբ պետութիւններու հետ կնքուելիք դաշնագիրներուն։ Հոս, ինչպէս նաեւ 1934ին Եէմէնի հետ կնքած իր դաշնագրին մէջ, կը հանդիպինք սա տեսակ բացատրութիւններու. «Կրօնքով եւ ցեղով եղբայր», «արաբ իսլամական եղբայրակցութեան ոգիով», «իսլամական համադաշնակցութիւն» եւն.։ Իրաք-արաբական դաշնագրին մէջ շատ աւելի յատկանշական ուրիշ յօդուածի մը կը հանդիպինք ուր կ'ըսուի թէ երկու երկիրներուն մէջ իսլամ արաբական ուսումներն ու զինուորական կրթութիւնը միեւնոյն մեթոտով ու միեւնոյն ուղղութեամբ պէտք է տրուին։ Այս ինքնատիպ յօդուածը, որուն նմանն տրամադրութիւններ սովորութիւն չէ մտցնել բարեկամական եւ զինակցական դաշինքներու մէջ, արաբ երկու պետութեանց յարաբերութիւններուն կուտան խիստ ուշագրաւ հանգամանք մը։

Իպնը Սէուտ մեծ հաւատք ունի համարաբ շարժման վրայ։ Իր կարծիքով, եթէ արաբ ժողովուրդները այսօր վատթար կացութեան մը մատնուած են, ատոր պատճառը անոնց թուլութիւնն է, կորովի պակասը։ Պէտք է քիչ խօսիլ եւ շատ գործել եւ մանաւանդ աւելի կառչիլ Մարգարէին եւ Քուրանի պատուէրներուն. Աստուած, կ'ըսէ ան, յաղթութիւնը կուտայ անոր որ գիտէ իր հաւատքը պաշտպանել։

Ոմանք այդ խօսքերուն մէջ յետադիմական ձգտում կը տեսնեն։ Ասիկա Իպնը Սէուտը լաւ չճանչնալ կը նշանակէ, որովհետեւ այս մեծանուն վեհապետը միշտ կը քարոզէ թէ առաջդիմութիւնը որքան անհրաժեշտ է իսլամութեան փրկութեան համար։ Քուրանը իսկ հրաւէր կը կարդայ ատոր։ Արեւմուտքէն պէտք է օրինակել ուրեմն նիւթական բարօրութեան անհրաժեշտ բոլոր տարրերը. փոխ առնել ինչ որ օգտակար է եւ գեղեցիկ. բայց մերժել ինչ որ հակառակ է Քուրանի ոգիին։ Հարցը ուրեմն բանաւոր ընտրութիւն մը ընելուն մէջ կը կայանայ, ըստ Իպնը Սէուտի։

Կարգ մը հրապարակագիրներ չափազանց ժխտական կարեւորութիւն կուտան այն զանազանութիւններուն եւ աղանդական տարբերութիւններուն որոնք գոյութիւն ունին իսլամ եւ այլ հասարակութեանց մէջ։ Այս տեսակէտով, երկու գլխաւոր հոսանքներ իրարու կը բախին իսլամ աշխարհին մէջ. առաջին՝ սիւննի աւանդապաշտները, կրօնական հին ոգիին կապուած՝ որոնք անաղարտ կ'ուզեն պահել մեծ Խալիֆաներուն եւ անոնց անմիջական յաջորդներուն թողած կրօնական եւ ընկերային ժառանգութիւնը։ Երկրորդ՝ վահապի վերանորոգիչները որոնք, ընդհակառակն՝ իսլամութեան առաջին աղբիւրներուն կ'ուզեն դառնալ եւ ուժգնօրէն կը մերժեն ինչ որ այս աղբիւրներէն չի բխիր եւ Քուրանին ուղղակի ուսուցումէն դուրս չիգար։ Ահա՛ վահապիները՝ որոնք նմանցուած են քրիստոնեայ եկեղեցւոյ բողոքականներուն, որ մաքրակրօնութեան տիպար եւ եռանդուն ներկայացուցիչներն են եւ իրենց պետը Հիճազի եւ Նէճտի այժմու Թագաւոր Ապտ իւլ Ազիզ Իպնը-Սէուտն է։

ՀՐ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

*** Ծառը երբ մեռնի, շատ բանի օգտակար կ'ըլլայ, իսկ մարդը երբ մեռնի՝ վնասակար է։

*** Կեանքը մարդուս համար դպրոց մըն է, որուն շրջանը մահով կ'աւարտի։

*** Խօսիլ տրուած է մարդուս, շատ անգամ իր մտածումները ծածկելու համար։

*** Ճակատագիրը ազգականներ կուտայ, իսկ ընտրութիւնը՝ բարեկամներ։

*** Կեղծ բարեկամները կը նմանին անցորդ թռչուններու, որոնք լաւ օդին կուգան եւ գէշ օդին կը հեռանան։

*** Ատելութիւնը թոյն մըն է որ կը քայքայէ մարդկային ընկերութիւնը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 26 Ապրիլ։— Ինչպէս ամէն տարի, այս ամսուն կանոնաւորաբար, այս անգամ եւս տեղի ունեցաւ, Շարլոթէնպուրկի Լանտվէր քազինոյին մէջ, Պերլինի Հայոց Գաղթային Միութեան տարեկան Ընդհանուր Ժողովը։ Ներկայ էին բաւական թիւով հայրենակիցներ։

Վարչութեան նախագահ Տոքթ. Ա. Աբեղեան բանալով Ընդհ. Ժողովը՝ առաջարկեց ատենապետ ընտրել Պ. Ա. Շալճեանը, իսկ քարտուղար՝ Պ. Ս. Տէր-Մինասեանը։ Ապա, ժողովը անցաւ իր օրակարգին, որ էր՝ ընթերցում եւ քննութիւն Վարչութեան 1937—1938 գործունէութեան տեղեկագրին, ապա ընտրութիւն նոր Վարչութեան, յառաջիկայ մէկ տարուան համար։ Վարչութեան քարտուղար Պ. Ե. Աբէլեան կարդաց 1937—1938ի տեղեկագիրը, զոր կ'ամփոփենք ստորեւ.—

Անցեալ մէկ տարուան ընթացքին, Վարչութիւնը ունեցած է ինը նիստ, ուր քննուած են գաղութիս կեանքին վերաբերեալ զանազան հարցեր ու որոշումներ տրուած։ Ինչպէս նախընթաց տարիները կանոնաւորաբար, անցեալ տարեշրջանին եւս Վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ պատշաճօրէն կատարուած են մեր ազգային տօներն ու հանդէսները— Ապրիլ 24ի սգահանդէսը, Մայիս 28ի Անկախութեան Տարեդարձը, Հայ Մշակոյթի Տօնը, Մանկական Հանդէսը եւ տարեկան մեծ պարահանդէսը։ Անկէ զատ, Հայ Երիտ. Միութեան աջակցութեամբ Վարչութիւնը կազմակերպեր է մեր ազգային մեծ վիպագիր Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ յատուկ հանդէս մը՝ գրական-գեղարուեստական բաժիններով։ Կազմակերպեր է նաեւ շարք մը դասախօսութիւններ, նիւթ ունենալով պատմական, գրական եւ հանրային հարցեր։ Դասախօսութիւններէն մին նըւիրուած էր մասնաւորապէս հայ ընտանիքին եւ մանուկներու դաստիարակութեան ու հայերէնի ուսման խնդրին։ Վարչութիւնը տարուան ընթացքին կազմակերպեր է դաշտահանդէս մը եւ նաւագնացութիւն մը եւս։ Հանդէսներուն, երեկոյթներուն եւ դասախօսութեանց ներկայ էն եղած շատ մը հայրենակիցներ։ Գաղութիս հոգեւոր հովիւը, Գրիգոր Ծ. Վ. Շահլամեան, շարունակած է կատարել իր եկեղեցական պաշտօնը, միեւնոյն ատեն հայերէնի դասեր տալով մանուկներուն։

1937—1938 տարեշրջանին Գաղթային Միութեան Վարչութիւնը ունեցած է հետեւեալ ելեւմուտքը.—

Ա. Մուտք՝ 1) Նախորդ Վարչութենէն՝ 505 մարք, 2) անդամավճարներէ՝ 2077 մարք, 3) նուէրներէ՝ 1124 մարք, 4) երեկոյթներէ՝ 514 մարք, 5) պնակէ հասոյթ՝ (եկեղ.) 243 մարք, ընդամէնը՝ **4463** մարք։ 1

Բ. Ելք, 1) Հոգեւոր Հովիւին՝ (ամսաթոշակ եւայլն) 2112 մարք, 2) եկեղեցւոյ ծախքեր՝ 248 մարք, 3) նպաստներ կարօտ հայրենակիցներու՝ 450 մարք, 4) Մամըլթէյնի (Լիբանան) հայ թոքախտաւորներու ապաքինարանի՝ 100 մարք, 5) հանդէսներու եւ հաւաքոյթներու կազմակերպութեան համար՝ 308 մարք, 6) մանր ծախքեր՝ 75 մարք, ընդամէնը՝ **3295** մարք։ Պատրաստ դրամ մնտուկին մէջ՝ 1167 մարք, գանձելի գումար անդամավճարներէ՝ 299 մարք։

Այս թիւերը ցոյց կուտան, որ տարեկան մուտքը զգալապէս աւելի եղած է, քան ելքը։ Նկատի ունենալով այդ պարագան, Վարչութիւնը որոշած է 400 մարք յատկացնել մեր հեռաւոր գաղութներու կարօտ դպրոցներու կարիքներուն, տրամադրելով զրենական պիտոյքներ— 200 մարք Սուրիոյ եւ 200 մարք ալ Յունաստանի մէջ։ Այս առթիւ Վարչութիւնը բաղձանք կը յայտնէ եւ պէտքը կը շեշտէ, որ Պերլինի հայ գաղութը այսուհետեւ ալ, ամէն տարի եւ կանոնաւորաբար այսպէս իր աջակցութիւնը բերէ հեռաւոր հայ գաղութներու մշակութային պէտքերուն։

Վարչութիւնը իր տեղեկագիրին մէջ կ'ընդգծէ որ իր բարոյական եւ նիւթական գործունէութեանը իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերած են ոչ միայն Պերլինի, այլ եւ Համպուրկի եւ Գերմանիոյ ուրիշ քաղաքներու մեր հայրենակիցները։ Ցայտնելով այդ ամէնը ի գիտութիւն եւ ի քննութիւն տարեկան Ընդհանուր Ժողովին, Վարչութիւնը կը ներկայացնէ իր հրաժարականը եւ կը խնդրէ ընտրել նոր Վարչութիւն։

Ատկէց վերջ, հաշուեքննիչ մարմնին կողմէ Պ. Մ. Համբարձումեան կարդաց համառօտ զեկոյց մը, որ բոլորովին կանոնաւոր կը գտնէր 1937—1938 տարեշրջանին հաշիւները։ Ընդհանուր Ժողովը իր կարգին քննելով ամբողջ տեղեկագիրը, յայտնեց իր ջերմ գնահատանքն ու շնորհակալութիւնը Գաղթ. Միութեան Վարչութեան։ Սուրիոյ եւ Յունաստանի կարօտ հայ դպրոցներու 200ական մարք տրամադրելէ զատ՝ Ընդհ. Ժողովը որոշեց այդչափ գումար (200 մարք) մըն ալ յատկացնել Պերլինի հայ կարօտ ուսանողներու կամ աշակերտներու նպաստի գործին։ Ժողովին ներկայ հայրենակիցներէն մին, Մ. Հ. ինքնաբերաբար եւ սրտով պատրաստակամութիւն յայտնեց՝ ուսանողական ֆոնտին ամէն տարի յատկացնել 200ական մարք եւս։ Ընդհանուր Ժողովը ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց յարգոյ հայրենակիցին։

Այնուհետեւ ժողովն անցաւ նոր վարչութեան ընտրութեան։ Ներկաները միաձայնութեամբ փափաք յայտնեցին որ վերընտրուի հին Վարչութիւնը իր ամբողջ կազմով։ Տոքթ. Ա. Աբեղեան ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եւ առհասարակ Վարչութեան հանդէպ ցոյց տրուած անվերապահ վստահութեան համար եւ խնդրեց ազատել զինքը վերընտրուելու պարտականութենէն, քանի որ իր զբաղումները եւ ուրիշ պրտականութիւններ թոյլ չեն տար։ Իր առաջարկով՝ Ընդհանուր Ժողովը 1938—1939 տարեշրջանին համար նոր Վարչութեան անդամներ վերընտրեց հին կազմէն՝ Օր. Օ. Նազարեան, Պ. Պ. Դ. Դաւիթխանեան, Ե. Աբէլեան եւ Սեւաչունի։ Իսկ նոր անդամներ ընտրուեցան՝ Պ. Պ. Ա. Տարըճեան, Վ. Ռաֆայէլեան եւ Ա. Մալյեան։

*** Նորընտիր Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Ապրիլ 24ին, Լանտվէր քազինոյի մէջ տեղի ունեցաւ Ապրիլեան Սգահանդէսը։ Ներկայ էին շատ հայրենակիցներ։ Բեմը զարդարուած էր հայկական դրօշակով, իսկ սեղանին վրայ դրուած էին մեր անմահ գրագէտներ Գ. Զօհրապի, Ռ. Զարդարեանի եւ Է. Ակնունիի մեծադիր լուսանկարները, թարմ ծաղիկներու մէջ։

Վարչութեան նախագահ Պ. Ա. Դաւիթխանեանի բացման խօսքէն ետք, ներկաները յոտնկայս յարգեցին Ապրիլեան նահատակներուն յիշատակը։ Տիկին Հայրապետեան դաշնակի վրայ նուագեց օրուան պատշաճ կտոր մը։ Ցետոյ խօսեցաւ օրուան բանախօսը։

Տոքթ. Ա. Աբեղեան, բացատրելով Ապրիլեան եղեռնին ծրագրուած ահաւորութիւնը, բայց նաեւ անկէց մեր առնելիք դասը ապագայի համար։ Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ֆրունճեան, իսկ նորահաս երիտասարդներ Ա. Մովսէսեան եւ Շ. Ցարութիւնեան ընթերցումներ կատարեցին Սիամանթօէ եւ Յովհ. Թումանեանէ։ Ուսանող Զ. Խաչատրեան նուագեց դաշնակի վրայ։ Հայ Երիտ. երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը, որով փակուեցաւ Սգահանդէսը։

Մ.

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Փարիզեան թերթերը վերջերս շատ կը զբաղին օտարականներու հարցով։ Վերջերս կարգ մը տեղեկութիւններու-ւինք քաղելով «Մաթէն»էն, այսօր «Էօվր»ն է որ կրկնելով «Մաթէն»ի տուած տեղեկութիւնները «անբաղձալիներու մասին եւ օտարականներու հանդէպ ոստիկանութեան ձեռք առած նոր միջոցներու մասին, կ'աւելցնէ թէ օտարականները, մասնաւորապէս «անբաղձալիները» մեծ տոկոս մը կը կազմեն արձանագրուած ոճիրներու մէջ.—

1935ին կատարուած 21.400 ոճիրներու մէջ օտարականները գործած են 4860 ոճիր։ 1936ին՝ 19700 ոճիրի մէջ 4550 ոճիր։ 1937ին՝ 15562 ոճիրի մէջ 3700 ոճիր։

Ֆրանսական թերթերը միաձայն կը հաստատեն որ օտար անբաղձալիները զսպելու, պատժելու եւ վտարելու մասին երկրին օրէնքները տկար են եւ վարչական մեքենան պէտք ունի վերակազմութեան, ուստի կը պահանջեն խիստ կարգադրութիւններ։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Ապրիլ 24ին, կիրակի օր, Պրիւսէլի Անգլիկան եկեղեցիին մէջ Զատիկի տօնին առթիւ պատարագեց Զարեհ վարդապետ։ Եկեղեցական երգեցողութիւնները եղան բազմաձայն ու ներդաշնակ, ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Պ. Վ. Սարգսեանի։ Պատարագէն վերջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Խորէն Ա. կաթողիկոսի մահուան առթիւ։

*** Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով Ապրիլ Տասնըմէկի առթիւ սգատօն մը տեղի ունեցաւ Պրիւսէլի Հայ Ակումբի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Ուսանողական Միութեան։ Այդ առթիւ խօսեցան Փրոֆ. Ադոնց եւ Պ. Վրթ. Մարտիկեան։ Երկու բանախօսներն ալ վեր հանեցին օրուան նուիրական նշանակութիւնը, եւ անդրադառնալով հայ ազգին կրած անսահման աղէտին եւ անդարմանելի կորուստներուն, թելադրեցին յարգել յիշատակը մեր բազմահազար նահատակներուն, եւ ունենալ համերաշխ գործակցութիւն մը, կանխելու համար նորանոր վտանգներ։ Ուսանողուհի Օր. Իփէքեան յուզիչ կերպով արտասանեց Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր»։

Հ. Տ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, 24 Ապրիլ.— Ցաջորդական քանի մը տարիներու անփոյթ լռութենէն ետք, վերջապէս այս տարի մեր գաղութին ազգային առողջ տարրը եւս բերաւ իր յարգանքի տուրքը Ապրիլեան եղեռնի նահատակներու յիշատակին՝ շնորհիւ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան, որ ստանձնած էր հանդէսին նախաձեռնութիւնը։

Իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմը, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու, Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւնները, Վասպուրականի Հայրենակցականը, Կ. Խաչը։

Դժբախտաբար, նահատակներու տօնին մասնակցութիւնը եւս սակարկութեան առարկայ դարձած է արհեստով խառնակիչներու ձեռքը։ Թէեւ Տարօնի Հայրենակցականը պատիւ ըրած էր հրաւիրելու նաեւ «երկուքուկէս» հողինոց ռամկավար Ակումբը, Հնչակեանները, Հօկը եւ կարգ մը շողշողուն մնացորդներ, ռամկավար ներկայացուցիչը պաշտպան կանդնելով իր խնամիներուն եւ թերեւս «Հակահայաստանեան» քայլ մը առած չըլլալու համար, մերժած էր մասնակցիլ տօնակատարութեան, առարկելով թէ չէին հրաւիրուած կարգ մը «վերաշինաց»ներ, որոնց գոյութիւնը դադրած էր Հօկի «լուծարք»էն առաջ իսկ։ Ծանօթ խմբապետին մարդիկը իրենց «պետ»ին հրահանգով, պայման դրած էին մասնակցիլ՝ միայն իրենց միութեան դրօշով...։ Հնչակեաններ ու Հօկեր, որոնց անդամները իրար կը լրացնեն, չէին բարեհաճած նոյնիսկ պատասխանել։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ 23 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 4ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Բեմին վրայ շինուած էր գեղեցիկ դամբան մը, որուն վրայ կ'երեւային մասնակցող միութեանց եւ կազմակերպութիւններու կողմէ բերուած ծաղկեպսակներ՝ յարգանքի յիշատակութիւններով։ Մեր պաշտելի եռագոյնը, սեւով շրջապատուած, պարզուած էր բեմին աջ կողմը։ Բացումը կատարուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով։

Օրուան նախագահ Պ. Մ. Աղամեան, շատ յստակ ու հասկնալի լեզուով նախ գրաբար, ապա բերանացի, պատմականը ըրաւ 1915ի արհաւիրքի պատճառներուն եւ աղետալի հետեւանքներուն մասին։ Ցուզիչ կերպով նկարագրեց դժբախտ Զօհրապի եւ Պոլսոյ հայ մտաւորական ընտրանիին ձերբակալումը։ Ցետոյ կոչ ուղղեց բոլորին, միանալու, համերաշխութեամբ գործակցելու, որովհետեւ, ըսաւ, «միութեան մէջ է ոյժը»։ Այս առթիւ գեղեցիկ օրինակներ բերաւ Վասպուրականի հերոսամարտի նախօրեակին Վասպուրականի հայութեան ցոյց տուած համերաշխ գործակցութենէն։

Աւուր պատշաճի ուղերձներ կատարեցին Տարօնի Հայրենակց. Միութեան կողմէ Ընկ. Լ. Աստուրեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ՝ Ընկ. Մ. Գրիգորեան, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ՝ Ընկ. Վ. Հիւսեան, Վասպուրականի Հայրենակցականի կողմէ՝ Պ. Նաւ[…], Կ. Խաչի կողմէ արտասանեց Օր. […] Աւստուրեան, իսկ Եկեղեցասէր […] Նանց Միութեան կողմէ Օր. Լ[…] Փոստանեան յաջողապէս [...] ցուց կենդանի պատկեր մը՝ Ա. [...]րոնեանի «Ուխտաւորը» ընկեր[…] թեամբ Ընկ. Վ. Հիւսեանի։ [...]ղութիւն մը սակայն.— [...] ընդհանրապէս շատ երկար էին [...] րիչ առթիւ, աւելի լաւ է ըլլ[...] փոփ ու բովանդակալից, թէ՛ [...] նակի խնայողութիւն է եւ [...] գանքի նուազում մը չէ։

Վերջին խօսքը կը պատկան[...] ուան բանախօս Հայր Տէրմ[...] որ իմաստալից ճառ մը խօս[...] վերյիշեց պատմական դէպքեր[...] բերումներ ըրաւ պատմագիրներ[...] ի վերջոյ նկարագրեց հայկակ[...] պանդը իր զարհուրելի տեսար[...] րով ու եղրակացուց.

— «Ինչպէս որ ունինք հին եւ [...] հտակարաններ, պէտք է ունեն[...] նաեւ նորագոյն կտակարանը հայ[...] կան եղեռնին, որպէսզի [...] րունդը տեղեկանայ իր հայրերուն [...] րած տառապանքին։ Մենք պարտ[...] ենք Թուրք ցեղին գործած վայր[...] թիւնները պատմել մեր փոքրիկ[...] անոնք պէտք է տեղեկանան այդ [...] լորին։ Թուրքը, մեր ոխերիմ թշ[...] մին, խտրութիւն չըրաւ մեծի[...] փոքրին, ո՛չ սեռին եւ ո՛չ ալ [...] տոհմային ու հեթանոս Հայուն [...] ջեւ, հետեւաբար մենք եւս պէտ[...] [...] վէճեր ստեղծենք, գոնէ այս [...] շատակի օրուան համար։ Պէտ[...] գիտնանք յարգել մեր անհամար [...] հատակներու յիշատակը, որոնք [...] կան միայն Հայ ծնած ըլլալնուն [...] մար»։

Սգահանդէսը վերջացաւ կատա[...] բարեկարգութեամբ։

*** Հայ Կամաւորներու եւ Մ[...] տիկներու Միութիւնը մօտերս [...] ներկայացնէ «Սասունը այրեց[...]» թատերախաղը որ հայկական [...] խութեան գեղեցիկ դրուագներէ[...] է։ Կը յուսանք թէ մեր հայրենակ[...] ները պիտի գիտնան քաջալերել [...]

Գ. Յ. [...]

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷ[…]

ՓՈՌՏՕ, 28 ապրիլ.—Նախաձեռն[...] թեամբ Արարատ Միութեան, Ապ[...] եան եղեռնի 23րդ տարեդարձը [...] ունեցաւ 24 ապրիլ, կիրակի, [...] 15.30ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ-Նո[...] ւպալ» Ակումբին մէջ, Սընօն։

Ներկայ էր գաղութիս մէկ եր[...] դը, հայկական սպանդէն ճողոպ[...] ներու միայն մէկ մասը, իսկ մ[...] ները կարծես թէ մէկ միլիոն [...] տակներուն մէջ հայր, մայր, [...] եղբայր, ազգական կամ բարեկամ [...] նէին... Եւ ըսել որ Արարատ մ[...] թիւնը սրտառուչ կոչ մը ըրած էր [...] ղովուրդին, որպէսզի արժանա[...] կերպով տօնենք նահատակներուն [...] րեդարձը։

Պ. Շ. Սուքիասեան երկու [...] բացատրեց Ապրիլ 11-24ի [...] թիւնը, ուր հայութեան կէսը [...] եղաւ 1915ին, մեր դարաւոր [...] րու ձեռքով։ Պ. Վ. Պաղտ[...] երգեց «Տէր ողորմեա» (Կոմի[...]), Ցուզիչ կերպով արտասանեցին [...] Վարդանեան «Բերէք ինձ զայ[…]» [...]կին Ն. Անանեան «Տարագրին [...]քը», Պ. Վ. Պաղտասարեան [...] կին մահը» (Դ. Վարուժան), [...] նէրեան «Հոգեհանգիստ» (Յ. [...]եան)։ Մէջ ընդ մէջ երգեցին [...] Ե. Փափազեան «Գեղեցիկ [...]» (Ռ. Մելիքեան), Վ. Պաղտ[...] «Ուռին» (Դ. Ղազարեան)։

Արարատ միութեան կողմէ [...] ցաւ Պ. Ա. Գ. Մեսումենց։ [...] թէ նախնական կարգ մը ժող[...] ներու մէջ սուգը կը կատար[...] նախմբութիւններով։ Խրախճ[...] սարքէին զուարթ երգերով, [...] նոզը ազատուեցաւ այս շար[...] աշխարհէն։ Իսկ ուրիշ ժողով[...] րու մէջ ալ սուգը կը կատար[...] ցով ու աղօթքով։ Մասնաւոր [...] մայրեր վարձելով ողբաց[...] մէ, որպէսզի մեռնողին պար[...] լացնեն։ Մեր ժողովուրդը [...] ջիններուն դասին կը պատկան[...]

— «Ու մինչեւ Տէր-Զօր [...] աղօթելով եւ լալով։ Թշնամի[...] ցած մեր անթիւ նահատակներ[...] րեւէն, պար կը բռնէր [...] շուրջ։ Իսկ այսօր ալ քրքիջ [...] կեն էնկիւրիէն, տեսնելով մեր [...] քաոսային անկազմակերպ [...] Մեր ժողովուրդը Ապրիլ 11-24[…] թիւ, նախնական ժողովուրդ[...] նման խրախճանքի պէտք չունի, [...] աղօթքի եւ լացի։ Ինչպէս որ [...]

րոնեան երգել տուած է Հայ մօրը՝ իր երեխային «Դու լաց մի լինի, ես շատ եմ լացել», մեր հայրերը եւ մայրերը շատ են լացեր, մենք լալու պէտք չունինք: Կը բաւէ որ Ապրիլեան երկունքը մեր աչքին առջեւ բերենք, վերաքը մեր աչքին առջեւ բերենք, վերահաստատենք անոնց վեհութիւնը դէպի մահը: Դաս առնենք անցեալի տառապանքի փորձութենէն ապա, գծենք մեր ուղին ներկայի եւ ապագայի համար »:

Նաեւ յայտնեց թէ երիտասարդներս յաւակնութիւն ունինք նոր սերունդին դաս տալու, քանի որ մնացորդներս, Տէր-Զօրի կիզիչ անապատներէն դիպուածով ազատեցանք բորենիէն, եւ հօս Եւրոպայի սրտին վրայ իրար կ'այպանենք եւ ընդհանուր հասկացողութեան գետին մը չունինք, գոնէ համազգային սգատօնին առթիւ, որ պէտք մատղաշ սերունդը խրատէր հասկնայ այն ահաւոր ոճիրը որ գործուեցաւ մեզի ազգովին :

Եւ համերաշխութեան կոչ ուղղելով վերջացուց.— «Հայ երիտասարդութիւն, ո՞ւր ես, դուն որ երէկուան եւ այսօրուան ղեկավարները կը խծբըծես, որ հայ կեանքի անդաստանին մէջ գործեցին, կռուելով, զարնելզարնուելով, յաղթելով եւ նահատակուելով, դուն ի՞նչ կ'ընես, հիմա կարգը քուկդ ըլլալու համար նախ ամփոփուէ: Պատնէշին վրայ կանգնէ, բոլոր վատասերածները հարուածելու համար: Ձեռք ձեռքի տալով, ամէն դաւանանքէ առաջ կատարէ Հայու պարտականութիւնդ, որպէսզի արժանաւոր յաջորդը ըլլաս հայրերուդ: Մանաւանդ այն մտաւորական փաղանգին, որ գիտակցաբար դէպի մահ առաջնորդուեցաւ, մեր տառապած ժողովուրդի բարօրութեան եւ հայրենիքի փրկութեան համար: Ուրեմն այսօր լացի օր չէ, այլ ուխտի օրն է մեր բիւրաւոր նահատակներուն »:

Սգահանդէսը փակուեցաւ Մ. Եկմալեանի «Տէր կեցո»ով, զոր երգեց Գ. Վ. Պաղտասարեան :

Կ. Տօնէրեան

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

ՎԻԷՆ, 25 ապրիլ.— Ապրիլ 24ի կիրակի կէսօրէն վերջ Վիէնի գաղութը կատարեց իր յարգանքի պարտքը մէկ միլիոն նահատակներուն, խունկ բուրելով Սէրքըլ Կաթոլիկի սրահը:

Բեմին կեդրոնը շինուած էր մահաբեմ մը թարմ ծաղիկներով, խաչափայտի տեղ զետեղուած էր 40 նահատակներու խմբանկարը, սեւով եզերուած: Աջ եւ ձախ՝ մեր տարագիր եռագոյնը: Պատուի կեցած էին Հ. Մ. Ը. Մ.ի զոյգ մը սկաուտներ :

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս:

Օրուան նախագահը, Հայր Կ. Տէրծոյեան հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս յարգել նահատակներու յիշատակը: Ցետոյ ըսաւ.— Հայրենակիցներ, այս տարի մեծամասնութեամբ հաւաքուած ենք յարգելու այս խնկելի յիշատակը: Պէտք է միշտ այսպէս ըլլալ, որովհետեւ ո՞վ չունի մէկէ աւելի սիրելիներ՝ ինկած Թուրքի եաթաղանի տակ: Թուրքը խտրութիւն դըրա՞ւ կղերականի, յեղափոխականի, անկուսակցականի միջեւ: Ոչ եւ ոչ, գազանը մէկ նպատակ հետապնդեց եւ մինչեւ այսօր ալ կը հետապնդէ,— Հայաստանը առանց Հայու: Բայց ան երբեք պիտի չյաջողի իր նպատակին հասնիլ, եթէ մենք գիտնանք գէթ նահատակներու յիշատակին առջեւ ըլլալ համերաշխ »:

Սգահանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին, նախաձեռնութեամբ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը, Ռամկավարները, Տարօն - Տուրուբերանի միութիւնը, Հ. Կ. Խաչը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները: Կ. Խաչի կողմէ արտասանեց Օր. Ս. Մաթոսեան Ց. Թումանեանի՝ «Հոգեհանգիստ»ը, Տիգրանակերտի հայր. միութեան կողմէ Պ. Խ. Արախչինեան կարդաց ուղերձ մը, Հ. Ց. Դաշնակցութեան կողմէ ընկեր Ց. Մաթոսեան արտասանեց Սիամանթոյի «Սուգը», Կ. եւ Մար. Միութեան կողմէ Օր. Վ. Սահակեան երգեց Մայր Արաքսի» եւ «Հայաստան»ը, Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան կողմէ Պ. Միհրան Ջնտօեան կարդաց օրուան պատշաճ ուղերձ մը: Գեղեցիկ արտասանութիւն մը ըրաւ փոքրիկ Ա. Լուսարեւեան, մեներգեց Օր. Փ. Թէրզեան « Լուց ամպերը» :

Կարգապահութեան կը հսկէին սկաուտները: Օրուան բանախօսն էր Տիկին Ն. Քիպրիթճեան, որ յուզիչ բառերով ոգեկոչեց մեր նահատակներուն յիշատակը: «Ո՞ւր են անմահ Սիամանթօն, Վարուժանը, Զարդարեանը, Զոհրապը, Ակնունին, Խաժակը, Մուրատը, Սերոբը, Հրայրը, եւ վերջապէս այնքան մտաւորականներ ու Հայդուկներ, ո՞ւր են մեր մէկ միլիոն նահատակները: Մեր մտաւորականները եղան զոհուողներու առաջին գծին վրայ, չուզելով բաժնուիլ ժողովուրդէն»: Տիկինը յորդորեց ամուր հաւատքով շարունակել նահատակներուն ձգած գործը: Պ. Նախագահը փակեց հանդէսը, թելադրելով յարատեւ եռանդ եւ աշխատանք, իրականացնելու համար մեր իղձերը :

Ռ.

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ»Ի ՀԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՔԱՇԱՆ.— Ապրիլ 24ին տեղի ունեցաւ Պանեէօ Քաշանի Ցառաջդիմասիրացի դպրոցի տարեկան Գ. հանդէսը, ծնողներ եւ միութեան Փարիզի բարեկամները փութացած էին ներկայ ըլլալ, Վարչութեան ատենապետ Պ. Ս. Գարակէօզեան բանալով հանդէսը, ներկայացուց միութեան շուրջ տարուած աշխատանքին բնականոն ընթացքը: Ցետոյ անդրադարձաւ այդ օրուան մեծ խորհուրդին՝ Ապրիլ Տասնըմէկ եւ հրաւիրեց ներկաները ոտքի կանգնիլ, յարգելու համար յիշատակը բոլոր նահատակներուն, որոնք ինկան մեր ազատամարտի ճանապարհին վրայ: Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան յիշելով որ միակողմի համար կազմակերպուած այս հանդէսին կը զուգադիպի ապրիլ 24ը, ըսաւ թէ այդ օրը թշնամին գտաւ յարմար առիթը փճացնելու մեր գիրն ու միտքը՝ որոնք դարերու մէջէն մեր ցեղային ինքնապաշտպանութեան մեծագոյն ազդակը կազմեցին: Անոնց յոյսը իդեւ ըլլալ, որովհետեւ հայկական այբուբենը թէեւ գաղթական, բայց կը շարունակէ իր գոյութիւնը եւ մերայս հաւաքոյթները եւ հանրային աշխատանքները ապացոյցն են մեր հոգեկան արժէքներու ուժականութեան :

Դպրոցի աշակերտները արտասանեցին եւ կարդացին զանազան կտորներ: Հանդէսին Բ. բաժինը կատարուեցաւ շատ յուզիչ մթնոլորտի մէջ, Պ. Վազինակ Ալթունեան արտասանեց Սիամանթոյի «Պարը» ցնցելով մեր հոգիները: Օր. Սօսի Մօզեան, Ֆրանսահասակ նեատած նորահաս Հայուհի արտասանեց «Մայրը» Սիամանթոյի, բոլորիս աչքերէն կը հոսէին արցունքներ, մեր մայրերուն, հայ մայրերուն, ահաւոր սուգի սարսուռը կը յածէր սրահին մէջ: Մեներգները իրարու յաջորդեցին ներդաշնակօրէն, Օր. Մաքրուհի Նիզամեան «Կիլիկիա» երգչախումբէն, Փարիզէն եկած էր իր մասնակցութեան բաժինը բերելու: Տիկին Քերովբէեան եւ Անահիտ Գալէզեան, բոլորն ալ երգեցին զանազան կտորներ Կոմիտասէն, Ալէմշահէն, Պէպօէն եւ արժանացան ծափերու եւ գնահատութեան: Պ. Միհրան Գալանճեան ջութակահարեց հոյլուական կտոր մը, ու մեր հայրենաբաղձ հոգին փոխադրեց մեր լեռներու արօտավայրերը: Թառիստ Պ. Գարեգին երբեմն թառով եւ երբեմն քեմանչէով կ'նուագէր գեղեցիկ կտորներ :

Վիճակահանութեան ընթացքին զանազան առարկաներէ զատ, պահարանի մէջ կը գտնէինք բախտագուշակ ոտանաւորներ եւ քառեակներ որոնց ընթերցումը կը ստեղծէր խանդավառութիւն :

Պ. Պէշիկթաշլեանի « Փարիզ եւ Պոլիս » կատակախաղը ներկայացուեցաւ աշակերտներու խումբին կողմէ, պարոններ Կայծիկ Պետրոսեան, Կարպիս Գաղտասարեան, Ներսէս Մխճըեան, Արիս Գալէզեան, Սամուէլ Նոբիլեան, Ժան Զատէեան, Եդուարդ Պետրոսեան, օրիորդներ Մառըլէն Աձէմեան, Ալիս Պետրոսեան յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը: Ներկաներս մինչեւ միջնօ այս անգամ եւս կը բաժնուէինք սրահէն հոգեկան գոհունակութեամբ :

Թղթակից

ՑԻՐՈՒՆԻ

—.—

«Յուսաբեր» գծրախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր գրաշարապետը, ընկեր Արտաշէս Ալպայար :

Կարճ է կենսագրութիւնը այս բազմավաստակ ու համեստ աշխատաւորին: Ծնած էր Տրապիզոն, շուրջ 48 տարի առաջ եւ շատ փոքր տարիքէն անցած էր Պոլիս եւ մտած գրաշարութեան: Պոլիսէն գացած է Պուլկարիա եւ յետոյ Եգիպտոս, ուր մտած է «Յուսաբեր»ի տպարանը, ուր մեծցած էր եւ որուն նուիրած իր կեանքն ու աշխատանքը, անընդհատ: Գրաշար եւ ապա գրաշարապետ եղած էր «Յուսաբեր»ի կրած բոլոր վարչական ու խմբագրական փոփոխութիւններու ընթացքին, սիրուելով իր աշխուժութեամբն ու աշխատասիրութեամբը բոլորէն, աւելի քան 45 խմբագիր ու խմբագրապետ :

Իր գրաշարութեան 25ամեայ յոբելեանը տօնուեցաւ տարիներ առաջ եւ կը պատրաստուէր տօնելու իր 40ամեայ յոբելեանը, որուն համար կը պատրաստէր նաեւ իր յուշերը, եկող գացող խմբագիրներու մասին: Ափսոս որ կէս մնացած է այս շատ հետաքրքրական յուշագրութիւնը :

Արտաշէս հետաքրքրական եւ խիստ ժողովրդական դէմք մըն էր Գահիրէի մէջ: Բոլորին կը հասնէր եւ տեղեկութիւն ունէր ամէն բանէ: Աշխոյժ եւ աշխատունակ, կրնար աշխատիլ անընդհատ աւելի քան 15 — 18 ժամ: Եղած են օրեր որ անքուն մնացած է եւ հետեւեալ օրը աշխատած է նոյն եռանդով: Հարուստ էր յուշերով եւ գիտէր համով պատմել հին օրերէն ու հին դէմքերէն. զուարթ էր եւ խօսուն: Ատեն ատեն բեմ ալ ելած է եւ Գահիրէի լաւագոյն յուշարարներէն էր :

** Աղեքսանդրիոյ մէջ մեռած է ընկեր Նազարէթ Պիլպիլեան: Ծնած էր 1882ին, Խարբերդի Եղէգի գիւղը եւ զաւակն էր Վահան քահանայի: 1902ին չրջանաւարտ ըլլալով Խարբերդի կեդր. վարժարանէն, տարի մը ուսուցչական պաշտօն վարելէ վերջ անցած է Կիլիկիա, ուր կը պաշտօնավարէր Շալվարճեան վաճառատան մէջ (Տարսոն): Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ գաղթած էր Աղեքսանդրիա: Դաշնակցական եղած էր դպրոցական տարիքէն:

ՃԷԶԻՐԷԻ (ՍՈՒՐԻԱ) ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԷՊՔԵՐԸ

Սուրիական թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Ճէզիրէի վերջին դէպքերու մասին (22 ապրիլ).—

Ճէզիրէի Մուհաֆըզ Հայտար Մարտամ պէյ Դամասկոս եկած էր անցեալ շաբաթ՝ խորհրդակցելու համար իշխանութեանց ներկայացուցիչներուն հետ, իր շրջանին մէջ տիրող կացութեան շուրջ :

Անցեալ Ուրբաթ օր, Մուհաֆըզը մեկնած էր մայրաքաղաքէն Հասսիչէ: Ցաջորդ օր, շաբաթ առտու ստացուած հեռագիր մը կը ծանուցէր թէ Հայտար Մարտամ պէյ Տէյր էլ Զօր հասնելով հոնկէ մեկնած էր Ճէզիրէ :

Շաբաթ իրիկուն վրդովիչ լուրեր ստացած են շրջան ընել մայրաքաղաքին մէջ:

Ճէզիրէէն ստացուած հեռագիրներէ յայտնի եղած է չուտով թէ Մուհաֆըզը ենթարկուած է բիրտ յարձակման մը :

Պ. Հայտար Մարտամի ինքնաշարժին վարիչը, Հասսիչէի առջեւ հասնելուն հեռուէն որոշակի նշմարած է զրգռուած ամբոխ մը որ, խռնուած՝ ճամբուն վրայ, քարեր կ'արձակէր ինքնաշարժին ուղղութեամբ: Ամբոխը զինուած էր քարերով, գաւազաններով ու ատրճանակներով եւ քարէ պատուար մը կանգնած էր ճամբուն վրայ, յայտնապէս արգիլելու համար կառավարիչէի ինքնաշարժին անցքը : Հակառակ իրեն սպառնացող վտանգին, Պ. Հայտար Մարտամ կը հրամայէ իր վարիչին շարունակել ճամբան եւ երբ ինքնաշարժը կը մօտենայ ցուցարար ամբոխին: Քարերով յարձակման կ'ենթարկուի ցուցարարներուն կողմէ: Բազմութիւնը չուտով կը պաշարէ, մինչ քանի մը զինեալ ըմբոստներ իրենց հրացաններուն փողերը կ'ուղղեն Մուհաֆըզին եւ վարիչին վրայ, հրամայելով այս վերջինին խակոյն կեցնել ինքնաշարժը :

Ճիշդ այդ միջոցին կառավարիչը դիմաւորելու եկած ժանտարմաները կը հասնին միջադէպին վայրը եւ կ'ընդունին բուռն համազարկով մը որ բարեբախտաբար ոչ մէկ զոհ կը պատճառէ: Այս անակնկալ յարձակումը, սակայն, չի շփոթեցներ ժանտարմաները որոնք կ'ամրանան իրենց ինքնաշարժին ու կառավարիչի ինքնաշարժին ետեւ, անոնք վերածելով պատնէշի մը ուրկէ անոնք կրակ կը բանան ցուցարարներուն վրայ :

Ըմբոստները իրենց կարգին կ'ամրանան ճամբուն վրայ կանգնուած քարէ պատուարին ետեւ ու կը սկսի խակական ճակատամարտ մը անոնց ու ժանտարմաներուն միջեւ.

Հրացանաձգութիւնը կը տեւէ աւելի քան կէս ժամ: Ի վերջոյ ըմբոստները կը քաշուին լքելով երեք մեռեալ եւ 12 վիրաւոր :

Մուհաֆըզին ընկերացող ժանտարմաներու ջոկատին պետը վիրաւորուած է իր կարգին, բայց շատ թեթեւօրէն :

Հուսկ յետոյ, Մուհաֆըզն ու ժանտարմաները շարունակելով իրենց ճամբան անվտանգ հասած են Հասսիչէ, ուր անմիջապէս ձեռնարկած են նախնական քննութեանց, որոնք յանգած են յարձակման մասնակցող բազմաթիւ անձերու ձերբակալման :

*** Ներքին նախարար Սաատալլա պէյ Ճապրի հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Ճէզիրէի մասին.

— Ճէզիրէ Սուրիոյ անբաժանելի մէկ մասն է եւ ափ մը հող իսկ չպիտի ձգենք: Կառավարութիւնը Ֆրանսայի հետ համաձայնութիւն գոյացուցած է մուհաֆըզութեանց կանոնադրութիւնը տառացի գործադրելու համար Ճէզիրէի մէջ: Կառավարութիւնը նախապէս Ճէզիրէ ղրկեց էմիր Շէհապին, անոր չենթարկուեցան: Վերջը ղրկուեցաւ Թօֆիք պէյ Շամիէն, ապա ատամները առեւանգեցին զայն: Տօք. Հայտար Մարտամ պէյն ալ, ինչպէս յայտնի է, յարձակման ենթարկուեցաւ: Այսպիսի ապստամբական շարժումներ եթէ ամէնէն քաղաքակիրթ երկիր մը մէջ իսկ պատահէին, անոնց հեղինակները կ'արժանանային խստագոյն պատիժներու: Մինչեւ հիմա դիւրութիւններ ցոյց տուինք, սակայն ասկէ վերջ խիստ պիտի ըլլանք: Թէեւ այս անգամ Գեր. Հէզպալի ուղղակի չէ խառնուած, սակայն կորսուած ժանտարմաներ գտնուեցաւ եկեղեցիի մը մէջ: Կառավարութիւնը այլեւս որոշած է թոյլ չտալ որ չէյխերը, միւֆթիները եւ եպիսկոպոսները քաղաքականութեամբ զբաղին :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 25 ապրիլ.— Կիրակի կէսօրէն վերջ Սէն - Սիրի մէջ (Մարսէյլէն 50 քիլոմեթր հեռու) Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը մրցեցաւ իր դասակարգին 12 ընտրեալ խումբերէն, U. S. La Landeի Ա. խումբին դէմ եւ անոր յաղթեց 6—2ով:

Այս խումբը անծանօթ մը չէ մարզասէր հայ երիտասարդութեան համար: Քանի մը տարի առաջ, ծանր միջադէպերով լեցուն մրցումէ մը վերջ (յարուցուած իրենցմէ) ան պատուհաս մը դարձաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ին, նիւթական ծանր կորուստներ պատճառելով մեր միութեան: Այդ դէպքերէն վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին քանի մը անգամ վիճակուեցաւ ախոյենական մրցումներ կատարել յիշեալ խումբին դէմ, եւ ամէն անգամուն պարտուեցաւ, իր չափազանց զգուշաւոր խաղարկութեան հետեւանքով:

Սակայն այս անգամ դէպքերը բոլորովին տարբեր պայմաններու մէջ տեղի ունեցան: Երկու խումբերն ալ, շնորհիւ այս տարուան ընթացքին իրենց տարած յաղթանակներուն եւ որորդ խումբի մը հետ (Jeunesse Sportive Montredon) պիտի կատարէին նախավերջին ախոյենական մրցումները, որոնցմէ երկու յաղթութիւն ապահովողը, մեծ բախտը պիտի ունենար կատարելու առաջին դասակարգին վերջին ախոյենութեան մրցումը, ինչ որ մարզական կեանքի մէջ կարեւոր դէպք մըն է :

Ահա այս երեքներուն վերջին մրցումն էր որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը խաղաց: Առաջինը, ասկէ երեք շաբաթ առաջ 1—1 հաւասար մնաց La Landeի դէմ, երկրորդ մրցումը կատարեց անցեալշաբթու J.S. Montredonի դէմ եւ անոր յաղթեց 5—0, յետոյ հարկ եղաւ անգամ մը եւս խաղալ La Landeի դէմ, որուն վրայ ջախջախիչ յաղթութիւն մը տարին մեր տղաքը, վճռական, գեղեցիկ, խաղարկութենէ մը վերջ: Օրեր առաջ անոնք որոշած էին ճիգ չխնայել, տարիներուն փոխվրէժը լուծելու, ու այսօր մենք վրահաս ենք, իրենց խիղճը հանգիստ է, իրենց խոստումը լի ու լի կատարած ըլլալով :

Կ'արժէ տղաքը շնորհաւորել առանձին առանձին,— Արմէն Մնացական - եան (բերդապահ) իր յանդուգն ճկուն ու ճարպիկ խաղարկութեան համար, Պօղոս Օհաննեան, Վարդգէս Մրճոյեան (խմբապետ) որոնք ամուր պատնէշ մը հանդիսացան հայ բերդին առջեւ, յուսահատութեան մատնելով հակառակորդ յառաջապահները, Աշոտ Վարդանեան, Աւետիս Թէքէեան, Վարդգէս Քէչէճեան, միջնապահերը, որոնք կանխելով հակառակորդին յառաջխաղացումը, գնդակի հեղեղով մը ամրացուցին մեր յառաջապահ գիծը, Թովմաս Թովմասեան, Սիմոն Գուրպանեան, Ցարութիւն Քէօսէեան, Ճովհաննէս Տէր Մեսրոպեան, Գեղամ Մալխասեան յառաջապահները, որոնք իրենց յանձնուած գնդակները, ի գին բուռն ճիգերու հասցուցին իրենց նըպատակին, խուճապի մատնելով հակառակորդը :

Նոյն օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի փոքրիկներուն (Minime) խումբը քաղաքիս հըրաշակաւոր փաստաբան Պ. Ռօտուլֆի անուան տրուած բաժակին մրցման 2—0ով յաղթեց U. S. Cornicheի խումբին, իսկ մեր պատանի խումբը (Junior) անցեալ շաբթու երկու օրուան ընթացքին բաժակի մրցման մը հինգ խումբերու յաղթելէ ետք, վերջին պահուն միայն պարտուեցաւ :

Վարդան Քիւփէլեան

*** Ապրիլը ծիծիլ է ընդհանրապէս, կարգ մը պզտիկ եւ մեծ դժբախտութիւններով :

*** Որչափ ալ գիտութիւն եւ զարգացում ունենայ բարբարոս մը, միշտ կը պահէ իր բարբարոս մտայնութիւնը :

*** Տառապանքը կ'ազնուացնէ մարդը, եթէ քաջութիւն ունենայ տոկալու :

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

— Աղն ու կրակը ի՞նչ պիտի ընէ, հարցուց ան:— Կ'անօթենանք ու միս կ'եփենք:

Ես Մէճիտի մօտ, անտառին մէջ տեղ մը որոշեցի, որպէսզի Սէնօն հոն դիկէ երբ ան կէսօրին հօտը տուն բերէ: Անտառն էի: Իրիկուն կ'ըլլար: Ուշացաւ Սէնօն: Թուփերէն անցայ որ մինակս լեռ երթամ: Տեսայ որ Սէնօն շէջ անդին կը սուլէ ու կը պտտի : Զիս կը փնտռէ.— Քիչ մնաց որ յուսակտուր եռ երթայի, ըսաւ ան : Նստանք ծածուկ թուփերուն մէջ:— Քիւրտերը փէհլիվանը զարկին: Մեզ ալ մէջտեղէն պիտի վերցնեն, ըսի անոր: Լեռ կ'երթամ: Եկուր հետս: Թէ ոչ կը սպաննուիս հոս: Երէկ գիշեր գիւ քանի՛ անգամ բռնեցին որ սպաննեն :

Ան համոզուեցաւ, քիչ մըն ալ դող ելաւ: Գիշերը թուփէն ելանք ու Մէճիտի քով գարիի արտ մը մտանք հանձք քաղելու:— Պո՛ւմ, մեր վրայէն գնդակ մը անցաւ: Հոն տափեցանք:— Պո՛ւմ... հատ մը եւս: Ելանք սողալով անտառ մտանք: Սկըսանք փախչիլ անտառներն ի վեր : Սարերէն մեր լեռները կ'երթայինք :

Կրկին թափառական, լեռներուն վրայ: Գէշ բախտով մը, որուն հեռանկարը կը ծածկէի Սէնոյէն:— Ես, ըսի անոր, որպէս չէթէ, ծանօթ եմ շրջակայ գիւղերուն եւ ամէնէն ալ դիւրութեամբ հաց կ'առնեմ: Հիմակ կ'երթանք Ֆօըլ, Տէվէ Նաթաղը, Սէյտոյին տունը: Անկէ կ'երթանք Օվաճըղի մօտ Փալաղեային գոմը : Կ'երթանք Գարամանի, որուն քով կը յուսամ թէ երկու տղայ կենան, կասմացի Հայ մըն ալ: Հիմակ հացը եղած է, անօթի չենք մնար մեր կողմերը: Իսկ եթէ չկարենանք Գարամանի քովլի աղոց միանալ, այն ատեն գաղտնի Թէմիրին կը դառնանք: Կացութիւնը կ'իմանանք: Անկէ կը զարնենք Զարա կ'երթանք, ուր ինծի ծանօթ Հայերը մեզ երեսի վրայ չեն թողուր:

Գիշերը անտառն անցուցինք: Առտուն, Ֆօըլի վրայ ժողված հասկերը ու հատիկները պարկերը լեցուցինք : Ես հոն կը ցուցնէի Սէնոյին իմ պըտտած տեղերս, երբ աւազակ էի: Տէվէ Նաթաղի քով, գիւղին վրայ, աղբիւրին մօտ նստեր էինք իրիկունը երբ ձայներ առի: Թուփերը սողացինք : Ծածուկ չէօքէմները (տեսակ մը դի) վէր առինք եւ անոնց տակ մտանք : Տղիկի աւազակներն էին անոնք, գիւղը հացի գացող:

Մեզ չտեսած անցան անոնք: Հակառակ պարագային հոն մեր արիւնը դիւրութեամբ կը խմէին:

Մթնեց: Մեր գործի ատենն էր : Երկար գուլպաներս մինչեւ ծունկերս քաշեցի: Թաղնայիսը (դերձանէ շինուած տեղական ճերմակ թրքական գլխանոց մը) վրայէն եազմայի երկար պոչ մը թողուցի պատկառելի ըլլալու համար: Ու Սէնոյին առաջն ինկած խիզախ մտայ գիւղ: Գացինք Սեառյին տունը— Ո՞ւր է տանտէրը, ձեր այրերը ո՞ւր են, հարցուցի կնոջը (անոնք իրենց մաւզերներով անտառ փախած էին մեր ձայներէն): Մեր ընկերները խրաւ է թէ քիչ առաջ եկան հաց տարին խումբին, սակայն հիմակ նորեր աւելցան ու այդ հացը քիչ եկաւ: Շուտ, խմոր թրէ, հաց եփէ, չուշանանք եւ աւազակապետը բարկացնենք: Կտոյի կինը մեզի «կուտ» եփեց եւ վրան թան լեցուց: Մենք բարկացանք: Թաները թափեցինք եւ ստիպեցինք որ իւղ բերէ: Ալիւր առինք անկէ եւ տարինք ուրիշ տուն մը հաց եփել տալու: Սէնօն հացին վրայ հըսկէ դրի ու ես դուռը նստայ մաղէ կարճ չուլի մը վրայ (կապերտ): Մըտածեցի թէ մենք լեռ կ'երթանք, ինչի՞ մէջ պիտի պահենք: Անմիջապէս չուլը տարի գիւղին քով թուփերուն մէջ պահեցի ու դարձայ նորէն տեղս, նստայ գետնի վրայ: Շատ վերջ երբ մենք հացերը առած ճամբայ ելանք, լսեցինք որ անոնք իրարու չուլ կը հարցնեն: Ես Սէնօն կեցուցի գիւղին քով, չուլը բերի թուփերէն ու քալեցինք— Ամու, ատ ուսկի՞ց է ըսաւ Սէնօն: Երբ իրեն հասկցուցի ուրկէ ըլլալը, կը խնդար ու գլխ կը գովէր:

Գիւղին տակը, Ֆօըլի ժեռուտ ձորերէն իջանք: Լերան ջուրերը ժայռերուն մէջէն գոչելով կ'երթային : Մեր գիւղին քարին կը նմանէր ան : Ճամբայ չկար: Վար չեղելով մենք մեզ զարկինք ձախ ու ձորին մէջ քնացանք մինչեւ լոյս: Առաւօտուն տեսանք որ Էրիկլու Թուրք գիւղին անտառներն ենք: Հոն անտառներուն մէջ ժայռերէն առատերան սխտոր ժողվեցինք: Անուշ էր ան ու մէկ ծղոտի տակէ քանի մը գլուխ կը հանէինք առատ առատ: Սէնոյին պարկը կտրեցինք ու անկէ շինեցինք երկու փակեղեթ երկուքիս համար: Զանոնք լեցուցինք սխտորով ու լեռնէն վար ամայի ձորը, պաղ ջուրերուն վրայ իջանք : Մորենիները պլլուեր էին ջուրի ափերուն: Վայրի ծաթրինները կը խնկէին օդը: Հովերը դաղջ էին ումիջատներու պէս նուրբ եւ ոսկեզօծ թռչուններ մասրենիներէն խումբերով կը ճվլային :

Նորէն իրիկուն: Ֆօըլը ետեւ թողուցինք ու անտառներէն դէպի մեր լեռները քալեցինք: Լեռնադաշտին վըրայ Էրիկլուցի հարուստ Փալաղեաներուն գոմը նշմարեցինք: Երբ գոմին մօտ իջանք, մութ էր արդէն: Քովլի պոստանը մտանք: Առատ վարունգ ու սեխ ժողվեցինք անկէ: Մեր ամաններ լեցուցինք ու դեռ գրպաններս ու ծոցերնիս ալ կը թխմէինք, երբ Սէնօն՝ — Ամու, լոյս կուգայ, մըմնջեց ցածէն: Արդարեւ, մարդ մը ձեռքը վառած դըղկուրներ բռնած պոստանին ծուխ տալ կուգար: Ձայն նոր ջրած էին ու ծուխ կուտային, որպէսզի ծաղիկները բեղնաւորուին ու շատ բերք ըլլայ: Առանց նշմարուելու մարդէն մենք կամաց մը պոստանէն դուրս թըռանք ու պատին տակ, ծառերու ըստուերներուն մէջ կեցանք: Լուսնկան ցերեկի պէս էր, չէինք կրնար անկէ շարժիլ:

Երբ մարդը հեռացաւ մենք մեր բեռները պոստանին մօտ, քարերուն մէջ պահեցինք ու շիտակ գոմ գացինք : Հոն մանկամարդ հարս մը ու պառաւ մը սեղան նստած թանապուր կ'ուտէին երերցնելով օրրան մը ուր մանուկը կը ճչար: Բարեւ մը յետոյ— Մեր ընկերները, Տղիկի չէթէն, որ դուք իմացած էք, քիչ անդին կը սպասէ եւ մեզ հացի ղրկեց: Շուտով ձեր այրերը գտէք ու մեզ ճամբեցէք— Մենք այր չունինք, կմկմացին անոնք եւ աղաչելով ըսին որ հաց ալ չունին, դեռ կալ հանած չեն: Գողերը այս տարի մեր հասկերուն գլուխները տարեր են, անանկ որ մենք ալ հաց պիտի չուտենանք:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(71) (Շար.)

բազմ, ոչ մէկ ներքին պայքար: Անհամար բազմութիւն մը հաւաքուած էր, լսելու համար այս ճառը:

Մարաջախտ Կէօրինկ ալ ճառ մը խօսելով, աղդարարեց.

— «Երբ Գերմանացիները Գերմանացիներուն կուգան, միայն Գերմանացիները վերաբերող հարց մըն է այս: Մենք գիտենք թէ պարտաւոր ենք չարունակել Գերմանիոյ պաշտպանութեան զօրացումը: Երբ կը տեսնենք որ ուրիշ ազգեր օդանաւեր կը գնեն օտար երկիրներէ, պէտք է հարցնենք թէ ինչո՛ւ այդպէս կ'ընեն: Գերմանացիները իրենք պէտք է շինեն իրենց օդանաւերը»:

Տօնակատարութիւնը վերջացաւ զօրահանդէսով մը:

Խ. Միութիւնն ալ իր կարգին

Մայիս 1ի առթիւ, Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ տեղի ունեցաւ աւանդական զօրահանդէսը վիթխարի ցուցադրութեամբ: Մարաջախտ Վորոշիլով այս առթիւ կարմիր բանակին ուղղած կոչին մէջ կը շեշտէ.

— «Արեւելքի եւ արեւմուտքի մէջ, ֆաշականներու պատրաստած պատերազմը ահագին համեմատութիւններ եւ «պրղիական» ձեւեր ստացած է: Աշխարհի քաղքենի դասը եւ անոր ֆաշական յառաջապահները կրնան հրճուիլ համաշխարհային պատերազմի պատրաստութեան այս «փորձ»ով: Բայց պատերազմներու հրճիղները պէտք չէ մոռնան թէ համաշխարհային պատերազմի մը կրակը միայն միլիոնաւոր բանուորներ եւ գիւղացիներ չի ոչնչացներ, այլ կրնայ բնաջնջել նաեւ ցարեր, թագաւորներ եւ իրենց միապետութիւնը, աւատապետները եւ քաղքենի դասը՝ իրենց իշխանութեամբ եւ դրամագլուխով: Համաշխարհային այս մեծ պատերազմին մէջ զոր դրամատէրներն ու ֆաշականները կը պատրաստեն այնքան խնամքով, պիտի այրի մրկի ամբողջ քաղքենի դասը, ինչպէս եղաւ ռուսականը: Համաշխարհային պատերազմին դրդիչները շատ լաւ գիտեն Խ. Միութեան հզօր ուժը եւ իր բանուորագիւղացիական կարմիր բանակին վճռականութիւնը: Անոնք գիտեն նաեւ որ մեր հայրենիքին վատոգի դաւաճաններուն, Թրոցքիական - պուխարինեան հրոսախումբերուն եւ մենշեւիկներու, սոց. յեղափոխականներու մնացուկներուն անխնայ ոչնչացումը շատ աւելի սպառնալից դարձուցած է մեր կարմիր բանակը՝ մեր թշնամիներուն համար: Եւրոպայի եւ Ասիոյ ներկայ դէպքերը մեզ կը հարկադրեն մասնաւորապէս արթուն մնալ: Մենք պէտք է աշխատինք տասնապատկուած եռանդով եւ իւրաքանչիւր ժամ օգտագործել, կատարելագործելու համար կարմիր բանակին ռազմական կարողութիւնը, անոր քաղաքական եւ արհեստագիտական զարգացումը»:

Նոյն իմաստով կոչ մը ուղղեց նաեւ ծովային գործավարը, շեշտելով.— «Շուտով պիտի կազմենք ովկիանոսի նաւատորմիղը: Թող մեր բարեկամները գիտնան եւ ուրախանան, թող մեր թշնամիները լսեն եւ յիշեն,— խորհրդային հողը եւ խորհրդային ջուրերը նուիրական են եւ անբռնաբարելի»:

Մայիս Մէկը Ֆրանսայի մէջ եւ այլուր

Կիրակի օր օդը անձրեւոտ էր եւ ցուրտ, բայց եւ այնպէս տեղի ունեցաւ Մայիս 1ի աւանդական թափորը՝ Պասթիյյէն Վէնսէն: Որ եւ է դէպք չպատահեցաւ: Գլխաւոր ճառախօսն էր Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ փառաբանելով աշխատանքի տօնը, ըսաւ.

— «Բանուորներուն ուզածն այն է որ աշխատանքը եթէ տաժանք է այսօր, վաղը դառնայ ուրախութիւն: Արհեստակցական կազմակերպութիւնը եսասիրական նպատակներ չի հետապնդեր, ան կ'ըմբռնէ թէ իր պահանջներուն ընդլայնումը չի կրնար իրականանալ ընդհանուր բարիքի շրջանակէն դուրս»:

Բանախօսը յետոյ փառաբանեց ազատութեան եւ խաղաղութեան դատը, որուն նուիրուած է աշխատաւորութիւնը:

*** Գաւառի մէջ ալ մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Մայիս 1ը: Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ 100.000 հոգի կը մասնակցէին Մարսէյլի ցոյցին, 50.000 Լիոնի մէջ, 15.000 Կրընոպլ եւն.:

*** Լոնտոնի մէջ աշխատանքի օրը տօնեցին երկու հակամարտ խմբակցութիւններ,— 50.000 կղերականներ՝ քրիստոնեայ - ընկերվարականներու հետ եւ 150.000 ձախակողմեան աշխատաւորներ: Աւանդական թափորէն վերջը, երիտասարդ ֆաշականներ եւ ընկերվարականներ դէմ դիմաց եկան խորհրդարանին առջեւ, անարգական խօսքեր փոխանակելով, բայց ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ցրուեց:

Առաջին հրամանագիրները՝ այսօր

Նախարարական խորհուրդը երէկ նիստ գումարելով, քննեց առաջին հրամանագիրները, որոնք այսօր լոյս կը տեսնեն պաշտօնաթերթին մէջ: Ժողովին մէջ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեցին Լոնտոնի մէջ կատարուած բանակցութեանց մասին: Առաջին հրամանագիրները կը վերաբերին ելմտական վերակազմութեան:

450 ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ՎՏԱՐՈՒԱԾ

Ներքին նախարարը իր պաշտօնակիցներուն վաւերացման ենթարկեց օտարականներու մասին յօրինուած հրամանագիրը, որ բանտարկութեան պատիժներ կը տրամադրէ արտաքսումի վճիռներուն անսաստողներուն: Այս պատիժները պիտի սահմանէ դատարանը: Կ'ըսուի թէ նուազագոյն պատիժը պիտի ըլլայ մէկ տարի բանտարկութիւն՝ առաջին անսաստումին համար, եւ երկու տարի՝ կրկնութեան պարագային:

Այս հրամանագրին հետ, շրջաբերականներ պիտի ուղղուին նահանգապետութեանց, որպէսզի խստօրէն գործադրուին հրամանագրին տրամադրութիւնները: Միեւնոյն ատեն պիտի աւելցուի ոստիկաններու թիւը, հսկողութիւնը զօրացնելու համար: Մինչ այս մինչ այն, 450 օտարականներ արտաքսուած են արդէն: Ապահովութեան տեսչութիւնը միեւնոյն ատեն կը քննէ թղթածրարները բոլոր անոնց որ արտաքսումի հրաման ունին, բայց պայմանաժամ ստացած են: Հաւանական է որ ասոնք ալ արտաքսուին այլեւս:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ Հիթլէրի ժամանումէն չորս օր առաջ հեռացաւ Հռոմէն, եւ պիտի վերադառնայ անոր մեկնումէն վերջը:

19 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ օդանաւային ահռելի արկածի մը հետեւանքով, Թիրանա Հռոմ ճամբուն վրայ, երբ կը վերադառնային Ալպանիոյ թագաւորին հարսնիքէն: Զոհերուն մէջ է Հռոմի ալպանական դեսպանը, ձափէր պէյ Վիլլա, որ բոլորովին ածխացաւ:— Ծանր արկած մըն ալ Ֆրանսայի մէջ պատահեցաւ, Պար - լը - Տիւք: Մեռան հինգ հոգի, որոնց մէկը՝ բարձր պաշտօնատար մը:

ԳԱՒԱՌԷՆ հասած տեղեկագիրներ կը հաստատեն թէ երաշտը եւ ցուրտը ահագին վնաս պատճառած են հունձքերուն: 1893էն ի վեր այսքան երկար տեւած չէր երաշտը:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ 5րդ շարքը հրապարակ հանուած է: Ինչպէս գրած էինք, այս անգամ կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուած են եւ 3 միլիոնի մեծ պարգեւը բարձրացած է 5 միլիոնի:

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ հաւաքական պայմանագիրը ստորագրուեցաւ, երկար բանակցութիւններէ վերջը: Ցաւելումներ սահմանուած են արհեստաւորներու՝ 0.35 (ժամական), մասնագէտներու՝ 0.30, 18էն վար պատանիներու՝ 0.20 եւն.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ց. Դ. ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Ակնունի» Ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Ասատիկ Աշճեանի, իր մօր՝ Տիկին ԵՐԱՆԻԿ ԱՇՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ, (Պոլիս):

×

Հ. Ց. Դ. ՍԷՆ - ԼՈՒԻ «ԱԿՆՈՒՆԻ» Ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ընկեր Ղուկաս Փիլիկեանի իր աղջկան՝ փոքրիկ ԱԼԻՍԻ մահուան առթիւ:

ԿՈՉ ԲՈԼՈՐ ԲԱԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ 1

Մարսէյլի Բաբերդի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը կը խնդրէ Ֆրանսաբնակ բոլոր Բաբերդցիներէն որ հաճին տեղեկացնել շուտով իրենց անունը, մականունը, տարիքը, ծննդավայրը, իրենց ընտանիքի անդամներուն թիւը եւ հասցէն:

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ հնարաւոր է, կազմել մասնաճիւղ մը կապ հաստատելով միութեանս հետ:

Վստահ ենք որ բոլոր հայրենակիցները ընդառաջ երթալով սոյն կոչին, կատարած պիտի ըլլան իրենց հայրենակցական պարտականութիւնը: Գրել հետեւեալ հասցէին՝ H. Der Nazasetian, 7, Bld. Mourène, Cabucelle, Marseille:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է խնջոյք մը, որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 8, Կիրակի օր Ֆլորիա ճաշարանին մէջ, նի, 17 Rue des Ecoles, Paris (6),

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Ամասիացի Սարգիս Բրուտեան եւ իր քոյրը Արուսեակ Քիրմանեան: 1915ին իրենց Մալաթիա գտնուիլը իմացուած է: Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Օհաննէս Բրուտեանի, 17 Rue des Ecoles, Peris (6). France. Կը խնդրուի արտասահմանի հայ թերթերէն արտատպել:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 4 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3721

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՏԻՆԱՄԻԶՄ» ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Ուրբաթ օր գրութիւն մը հրատարակած էինք, «Տինամիզմ» խորագրով:

Յօդուածագիրը, որ Զուիցերիա հաստատուած է տարիներէ ի վեր եւ միշտ նորութիւններ կ'որոճայ, իբրեւ ճարտարագէտ, չի պատկանիր որ եւ է կուսակցութեան:

Միւս կողմէ, իր բոլոր գրութիւններուն մէջ կը տիրապետէ գաղութեան չէշտ մը, մասնաւորապէս Եւրոպայի այն տարրերուն դէմ որոնք այս ժողովուրդին տառապանքներն ու թշուառութիւնը կը շահագործեն իբրեւ «հայասէր» կամ «քրիստոնեայ», չփոթելով մեզ մուրացողներու բազմութեան մը հետ:

Արդ, ի՞նչ կ'ըսէ իր գրութեամբ (Յառաջ, 29 ապրիլ):

Քննելով բնութեան օրէնքները, կը գտնէ որ ինչպէս մարդը, նոյնպէս ժողովուրդները ենթակայ են զոման օրէնքին: Կը մնայ ան որ կը դիմանայ եւ կը գործէ յարատեւօրէն: Անպէտը, կրաւորականը դատապարտուած է անհետանալու:

Այս առթիւ, իբրեւ կենդանի օրինակներ՝ կը յիշէ Փաշական Իտալիան, քէմալական Թուրքիան, հիթլէրական Գերմանիան:

Ու վերջապէս, ամփոփելով հայկական կեանքին վրայ, կ'եզրակացնէ.

— «Ցանախ այս սիւնակներէն կ'ըլլան կոչեր, միութեան, ինքնամփոփումի եւ վերակենդանացման: Այդքան միամի՞տ ենք դարձած, կարծելու համար թէ այդպիսի կոչերով կը յաջողինք խախտել այս ժողովուրդին կրաւորականութիւնը: Այն ինչ որ կ'ուզէ «Յառաջ» ուրիշ բան չէ բայց եթէ տինամիզմի սկզբնաւորութիւն մը:

Երբ կը հանդիպինք համատարած թմրութեան մը, երբ կան մեր մէջ մարդիկ եւ կուսակցութիւններ որոնք գերազանց կրաւորականութեան մէջ կը տապլտկին, պէտք է քալել առանց անոնց: Բնութենէն առաջ, ազգին տինամիք ուժերը՝ պէտք է կատարեն զտում մը եւ սկսին գործի: Թերեւս յետոյ ժողովուրդին քնացած մասը սկսի արթննալ:

Այս ժողովուրդին մէջ կայ մաս մը որ չուզեր կրաւորական մնալ, ու ոչնչանալ: Այդ մասը պէտք է զատուի մնացեալ կրաւորականներէն եւ աշխատի բոլորովին, նոր տուեալներու հիման վրայ»:

Մակերեսէն դատելով, տարրական ճշմարտութիւն մըն է որ կը յիշեցնէ մեր աշխատակիցը: Ինչպէս բնութեան մէջ, նոյնպէս բոլոր ազգերու եւ մեր ժողովուրդին մէջ ալ տեւած եւ «քալած» է ան որ կրնար շարժիլ ու գործել:

Եւ սակայն, բոլորովին ճիշդ չէ ժողովուրդներու հանրային կեանքը չափել-ձեւել բնութեան օրէնքներուն վրայ:

Ժողովուրդներու կեանքին մէջ եթէ կան տինամիք ուժեր, կան, նաեւ, թաքուն զօրութիւններ, որոնք նոյնպէս կը նպաստեն անոնց տեւականութեան եւ արժեւորման: Այլապէս, մենք չատոնց խաչ քաշած պիտի ըլլայինք հայ ժողովուրդին վրայ, 5 — 600 տարուան գերութենէն ի վեր:

Այդ ուժերը չեն երեւար, բայց կան: Երբեմն կը պռթկան անոնք, յետոյ կը թուի թէ թմրած են եւ այլեւս անյոյս:

Այսպէս եղած է մեր պատմութիւնը, դարերու ընթացքին, երբ ո՛չ քաղաքական պատմութիւն ունէինք, ոչ ալ ազատագրական կամ յեղափոխական պայքար:

Ի՞նչպէս դիմացանք եւ հասանք այս օրուան, անխնայ հարստահարուելէ, տրորուելէ, հալածուելէ եւ ջարդուելէ վերջ…

Այս ճշդումը չի նշանակեր համակերպիլ կրաւորականութեան եւ թմրութեան: Ժողովուրդներու կեանքը յաճախ կը թուայ այնպիսի գաղտնիքներով, որոնք նոյնպէս կրնան «բնութեան օրէնք» համարուիլ: Հոգ չէ թէ «տինամիզմ» չկոչուին: (Զմոռնանք որ բառն ալ նոր ծնաւ):

Բայց թողունք ակադեմական տեսութիւնները եւ անցնինք բուն հարցին:

Յօդուածագիրը չհաւատալով ազգային միութեան եւ ուրիշ սովորական բանաձեւերու, կը յայտարարէ.

— «Ժողովուրդներու մէջ միշտ ամէնէն տինամիք հատուածը, կուսակցութիւնն է որ գործի կ'անցնի եւ իր տեսակէտները կը պարտադրէ բոլորին: Միւսները ստիպուած են հետեւիլ:

… Հայկական արտասահմանի մէջ ունինք երեք կուսակցութիւններ, թող այն որ այս երեքէն ամէնէն տինամիքն է, առաջ անցնի եւ ձեռք առնէ ժողովուրդին ղեկավարութիւնը:

Ան թող չմտածէ միւս կուսակցութիւններուն մասին, անոնք կրաւորականներ են եւ չեն կրնար հակազդել կամ խոչընդոտ յառաջացնել իրական տինամիք կուսակցութեան գործունէութեան»:

Այստեղ արդէն իջած կ'ըլլանք իրական գետնի վրայ: Որովհետեւ, այն միւս «տինամիզմ»ը զոր օտարներէն փոխ կ'առնէ յօդուածագիրը, կրնայ իրագործուիլ ոչ թէ այսպէս ցիրուցան բազմութեանց, այլ ամփոփ երկիրներու եւ պետութեանց մէջ: Երբ կ'ունենաս հայրենիք մը՝ բոլոր պետական կարգուսարքով, անոր սահմաններուն մէջ ամփոփելով ամբողջ ժողովուրդը:

Արդ, ներկայ պայմաններուն մէջ, ուր անհնարին դժուարութիւններ պաշարած են եւ կը ջլատեն մեզ, Դաշնակցութիւնը կը ներկայանայ «տինամիք» ուժ մը, — պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Բայց, ի՞նչ օգուտ ճառեր խօսիլ «տինամիզմ»ի մասին, երբ չես մտներ դրօշի մը տակ, երբ հեռու կը մնաս գործունէութեան ճամբաներէն, եւ կը գոհանաս պիտանի կամ անպէտ նորութիւններ քարոզելով:

… Քանի՜ հազարներ կան այսպէս, արդի երիտասարդութեան մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԷԿ ԱՄԻՍ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ «ԱՆԿԱՆՈՆ» ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Համակերպիլ օրէնքին կամ հեռանալ երկրէն

Երէկ, երեքշաբթի, պաշտօնաթերթը հրատարակեց հրամանագիր - օրէնքներու առաջին շարքը: Հրամանագիրներէն մէկը կը վերաբերի օտարականներու կացութեան եւ կը պարունակէ շատ խիստ տնօրինութիւններ:

Ահաւասիկ ամփոփումը, սկսելով պատճառաբանութենէն.

— Ֆրանսա բնակող օտարականներու յարաճուն թիւը կը պարտադրէ կառավարութեան կարգ մը տնօրինութիւններ հրամանագրել յանուն ապահովութեան եւ բարեկարգութեան: Հարկ է նախ եւ առաջ չեշտել թէ ներկայ հրամանագիր-օրէնքի նախագիծը երբեք չի փոփոխեր Ֆրանսա մտնելու կանոնները, որ եւ է կերպով չի դպչիր ֆրանսական ասպնջականութեան աւանդական օրէնքներուն, լայնամտութեան եւ մարդասիրութեան ոգիին: Ֆրանսա լայնօրէն բաց է բոլորին առջեւ, պայմանաւ որ ապօրինաբար չգործածուի քաղաքական ապաստանեալի իրաւունքը, ինչ որ պիտի ըլլար վստահութեան ղեղծում. պայմանաւ որ եկողը ունենայ անբասիր վարք և բարք, բացարձակապէս ուղղամիտ ընթացք մը հանրապետութեան եւ անոր հաստատութեանց հանդէպ:

Արդ, Ֆրանսա չուզեր իր հողին վրայ ունենալ «գաղտնի» օտարականներ եւ անկանոն հիւրեր: Անոնք որ այս վիճակին մէջ կը գտնուին, պէտք է մէկ ամսուան ընթացքին լրացնեն օրէնքին պահանջները, եւ կամ եթէ կ'ուզեն՝ հեռանան երկրէն:

Կրնայ ըլլալ որ—այս պարագան աւելի յաճախադէպ է քան կը կարծուի ընդհանրապէս—արտաքսման վճիռ ստացած օտարական մը չկարենայ յանցագիր ստանալ մեր երկրէն հեռանալու եւ ուրիշ երկիր մը երթալու համար, որով, հակառակ իր կամքին, կը գտնուի մշտական յանցանքի մէջ, ինչ որ անթոյլատրելի կացութիւն մըն է: Նկատի առնելով այս կացութիւնը, օրէնքին մէկ մասնաւոր տրամադրութեամբ, ներքին նախարարը պիտի կրնայ ենթակային յատկացնել որոշ բնակավայր մը ուր կարելի պիտի ըլլայ իր հսկողութիւնը: Եթէ անբաղձալի օտարականը չհամակերպի, պիտի կրէ այն պատիժները ինչ որ անկանոն կերպով Ֆրանսա վերադարձած արտաքսեալը, պատիժներ որոնք խստացած են այժմ:

Երեւան հանելու համար գաղտնի եւ անկանոն օտարականները, կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ որ բոլոր պատսպարողները, ըլլայ արհեստի բերումով թէ բարեկամաբար, յայտարարեն թէ օտարական մը կը գտնուի իրենց քով:

Օրէնքը միեւնոյն ատեն խիստ պատիժներ կը տրամադրէ այն կասկածելի հաստատութեանց եւ անհատներու դէմ որոնք կեղծ թուղթեր եւ անցագիրներ կը ճարեն անբաղձալի օտարականներու (4րդ յօդուած), դառնալով մեղսակիցները անկանոն արարքներու: Ասկէ զատ, խիստ պատիժի ենթակայ են այն օտարականները որ սուտ յայտարարութիւններ կ'ընեն իրենց ինքնութեան կամ իրաւական կացութեան մասին:

Ո եւ է օտարական որ դատապարտուած չէ քրէական յանցանքի համար, բայց անհրաժեշտ կը համարուի որ արտաքսուի, նախապէս լուր պիտի ստանայ իր մասին ըլլալիք տնօրինութենէն եւ պիտի կրնայ, եթէ ուզէ, անձամբ իր դատը պաշտպանել ոստիկանութեան վերատեսուչին կողմէ նշանակուած պատուիրակի մը առջեւ: Այս ունկնդրութեան ատենագրութիւնը պիտի կցուի իր թղթածրարին եւ պիտի ներկայացուի ներքին նախարարին, որ պիտի արձակէ վերջնական վճիռը: Այս կարգադրութեամբ, խնդրոյ առարկայ օտարականը, որքան ալ համեստ ըլլայ, պիտի վայելէ երաշխաւորութիւն մը որ գոյութիւն չունէր մինչեւ այսօր:

Հրամանագրին գործադրութիւնը կը պահանջէ խստացնել օտարականներու հսկողութիւնը, թէ Ֆրանսա մտած պահուն եւ թէ իր բնակութեան ընթացքին: Այս առթիւ մասնաւոր վարկեր տրամադրուած են ներքին նախարարութեան, որոնց շնորհիւ շուտով պիտի զօրանայ սահմանագլուխներու հսկողութիւնը: Միեւնոյն ատեն հինգ միլիոն ֆրանքի վարկ մը սահմանուած է, դէպի սահմանագլուխ առաջնորդելու համար անբաղձալի եւ կարօտ օտարականները:

Այս ծախքերը գոցելու համար, յաւելում մը պիտի կատարուի օտարականներու ինքնութեան թուղթերու արժէքին վրայ:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ

8 առ հարիւր յաւելում տուրքերու

Միեւնոյն ատեն հրատարակուեցան ելմտական եւ տնտեսական վարակազմութեան հրամանագիրները, որոնց շնորհիւ կառավարութիւնը կը յուսայ մեղմացնել ընդհանուր տագնապը, զարկ տալ արտադրութեան եւ հաւասարակշռել ելմտացոյցը:

Այս հրամանագիր - օրէնքներուն գլխաւոր տրամադրութիւններն են.—

1. Պանք տը Ֆրանսէն ստանալ 10 միլիառ ֆրանքի յաւելուածական վարկ մը:

2. Կնքել 15 միլիառ ֆրանքի փոխառութիւն մը, երկար պայմանաժամով, ազգային պաշտպանութեան համար:

3. Վերաքննել մաքսային սակացոյցները:

4. Վերահաստատել ելմտացոյցի միութիւնը:

5. Ջնջել խարդախութիւնները:— 6. Միջոցներ ձեռք առնել առեւտրական կչիռը բարւոքելու (արտածումները աւելցնելու) համար:— 7. Աւելցնել տուրքերը այն ճարտարագործութեանց որոնք մենաշնորհեալ իրաւունքներ ունին:— 8. Խստացնել գիներու հսկողութիւնը:— 9. Ջեղչել տուրքերը այն հաստատութեանց որոնք իրենց շահին մէկ մասը կը գործածեն արտադրութիւնը աւելցնելու եւ մեքենաները նորոգելու համար.— 10. Ջեղչել տուրքերը այն յանձնաժողովներուն, արհեստաւորներուն եւ բանուորներուն որ կը նպաստեն արտադրութեան յաւելման.— 11. Աւելցնել տուրքերը այն հաստատութեանց որ կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ԱԼ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

Նոր ստացայ ծանօթ բանասէր Մեսրովբ Սեթեանցի գիրքը, «Armenians in India» (Հայերը Հնդկաստանի մէջ):

Հաստափոր, բուն բառով՝ ծոցուր հատոր մը (630 էջ), որ ձեւով եւ թանձրութեամբ շատ կը յիշեցնէ Լառուսը:

Վաստակաւոր բանասէրը, ուրիշ անգլիերէն հրատարակութիւններ ալ ունի, ջերմապէս գնահատուած անգլիական շրջանակներու մէջ: (Դեռ վերջերս ընտրուեցաւ անդամ՝ Լոնտոնի պատմագիտական ընկերութեան):

Բայց, այս նոր գիրքը եզական է իր տեսակին մէջ, իբրեւ բազմակողմանի պատմութիւնը Հնդկաստանի Հայոց: Ո՛չ միայն անոնց առեւտրական, այլեւ ազգային - քաղաքական գործունէութեան:

Ինչպէս կը բացատրէր Կալկաթայի մեծ օրաթերթը, «Star of India», Մեսրովբ Սեթեանց քրքրած, պրպտած է մինչեւ Հնդկաստանի հայկական գերեզմաններու ոսկորները, երեւան հանելու մեր պատմութիւնը:

— Կեցցէ՛, մեծ պատիւ է ազգին համար, պիտի ըսէք ամէնքդ ալ:

Իմացէք միւս մասն ալ:

Մեսրովբ Սեթեանց, որ միշտ գրաբար կը գրէ, իր գրքին հետ Յառաջի խմբագրին ուղղած է նամակ մը, ուր կը կարդամ (3 ապրիլ).

— «Գոհ եմ զի իմ այդ ծփուն երկ արժանացաւ բարձր գնահատութեան հայ եւ օտար մամլոյն թէ աստ ի Հնդիկս եւ թէ յօտար երկիրս. այլ ցաւիմ զի լա՛ւ հայրենակիցք իմ յԱնգլիա, յԱմերիկա, ի Գաղղիա եւ յԵգիպտոս, ուր գտանին բազում անգլիագէտ ազգայինք, չգնահատեցին զարժանիս երկոյն, չգնելով զայն բնաւ, թէպէտ եւ գտան ոմանք որք ձրի ստանալ կամեցան: Ի համօրէն Գաղղիա վաճառեալ եմ երկու օրինակ միայն եւ զայն եւս օտարաց ի Փարիզ, մեծի մայրաքաղաքին եւ մի օրինակ եւեթ յԵգիպտոս, իսկ յԱմերիկա ուր գտանին 175.000 անգլիախօս համազգիք եւ ոչ օրինակ մի անգամ, թէպէտ եւ գտան ի միջի նոցա ոմանք որք ձրի ըստանալ բաղձային առանց չիկնելոյ եւ դեռ պարծիմք թէ յոյժ քաղաքակիրթ եւ ընթերցասէր ազգ մի եմք, նախանձախնդիր ազգային նախնի փառաց եւ պարծանաց!!!»:

Մինչեւ հիմա, այսպիսի բաներ կը լսէինք աշխարհաբար, եւ ջուրի ձայն կուգար մեզի:

Կը կարծէ՞ք թէ գրաբարը քիչ մը աւելի բախտաւոր պիտի ըլլայ, թնդալով իբրեւ տեսակ մը «Բա՛մ, փորոտան»:

— «Հայկեան փանդռանց որոտընդոստ դղրնչին բարբառք մարտագոռ»:

ՎԱՀԷ

ՀԻԹԼԷՐ ՀՌՈՄ ՀԱՍԱՒ ԶՐԱՀԱՊԱՏ ԿԱՌԱԽՈՒՄԲՈՎ ՄԸ

Անհամեմատ խանդավառ եւ խաղաղական ցոյցեր

Գերմանիոյ Առաջնորդը Հռոմ հասաւ երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին եւ ընդունուեցաւ դղրդալից ցոյցերով: Յաղթական կամարներ կազմուած էին ամբողջ ճամբուն վրայ: Օտար թղթակիցներ կը գրեն թէ այսքան փառաշուք ընդունելութիւն տեսնուած չէր նոյնիսկ Կեսարներու օրով:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, հազարաւոր կասկածելիներ, մասնաւորապէս գերման հրեաներ հեռացուած կամ հսկողութեան տակ առնուած են գլխաւոր կեդրոններէն, ցորչափ Իտալիա կը գտնուի Հիթլէր: Մասնաւոր պահակներ կը պաշտպանէին երկաթուղին: Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ պաշտօնական եւ գաղտնի ոստիկանութիւնները լարած էին իրենց բոլոր ուժերը: Երեքշաբթին (3 մայիս) հռչակուած էր ազգային տօն՝ ամբողջ Իտալիոյ մէջ, ուր Հիթլէր պիտի մեծարուի մէկ շաբաթ:

Կառավարութեան հրամանով, հազարաւոր բանուորներ գործի լծուած էին, զարդարելու համար Հռոմը, Ֆլորէնցան եւ Նափոլին, ուր պիտի այցելէ Հիթլէր: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ 40.000.000 միլիոն լիր յատկացուած է ընդունելութեան ծախքերուն համար: Մասնաւորապէս բացառիկ են Հռոմի մէջ կատարուած պատրաստութիւնները: Գիշերը քաղաքը կը լողար ելեկտրական լոյսերու եւ դրօշներու մէջ:

Անշուշտ այս փառաշուք ընդունելութիւնը ամէն բանէ առաջ ունի քաղաքական նշանակութիւն, չեշտելու համար Հռոմ-Պերլին առանցքին ամրապնդումը:

Այս առտու, չորեքշաբթի, Հիթլէր պիտի այցելէ Անծանօթ զինուորի գերեզմանը, իսկ կէս օրէն վերջը 52.000 ֆաշական զինեալ երիտասարդներ ցոյց մը պիտի կատարեն ի պատիւ հիւրին: Վաղը, հինգշաբթի, Հիթլէր Նափոլի պիտի երթայ, ուր նաւահանդէս մը սարքուած է: Ուրբաթ, շաբաթ եւ կիրակի զօրահանդէսներ եւ օդանաւային ցոյցեր պիտի կատարուին Հռոմի մէջ: Երկուշաբթի օր Գերմանիոյ Առաջնորդը պիտի երթայ Ֆլորէնցա, խառնուելով Իտալիոյ դաւառացի ժողովուրդին:

Անշուշտ երկու Առաջնորդները ճառեր ալ պիտի խօսին, փառաբանելով իրենց գործակցութիւնը: Կ'ըսուի թէ Հիթլէր պիտի ջանայ համոզել Մուսոլինին որ Գերմանիա գերակշռութիւն վայելէ Դանուբեան աւազանին մէջ, քանի որ Իտալիա կը հակի դէպի Միջերկրական:

*** Հիթլէրի այցելութեան առթիւ, Մայիս 10ին յետաձգուեցան ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները, մինչդեռ կը յուսացուէր համաձայնութիւնը կնքել այդ այցելութենէն առաջ:

*** Իտալական կառավարութիւնը, որ մինչեւ հիմա ձեռնպահ կը մնար, իր հաւանութիւնը յայտնեց Մոնթրէօյի դաշնագրին (1936 յունուար 20ի, Պողոսյ նեղուցներու մասին): Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ հաւանութիւնը տրուած է որոշ վերապահումներով, քանի որ Իտալիա անդամ չէ Ազգերու Դաշնակցութեան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հաղորդուած լուրերու համաձայն, խորհրդային կառավարութիւնը 1935էն ի վեր 3 միլիառ 300 միլիոն ոսկի րուբլի ծախսած էր Կոմինտէրնի համար, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան:

*** «Փրավտա» կը գրէ թէ 12 միլիոն րուբլիի ղեղծում մը երեւան հանուած է Հիւսիսային նաւագնացութեան վարչութեան մէջ որուն գլուխը կը գտնուի փրոֆ. Շմիտ: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ օդանաւային նախարարութիւնը որոշեց կրկնապատկել ռազմական օդանաւերու թիւը, 1940 մայիսէն առաջ: Նախապէս որոշուած էր շինել 1750 առաջնակարգ օդանաւ, մինչեւ 1939 մարտ:

21.642 ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ պիտի ուղղուին Սէնի երդուեալներուն, կեղծ մուրհակներու գործի մը առթիւ, որ կը կոչուի Շիփոյի դատ:

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

II

Հնդկաստանէն մինչեւ Մարօք, բոլոր իսլամ հասարակութիւններուն մէջ, այս երկու գլխաւոր բաժանումները իրենց կողմնակիցները ունին, առաւել կամ նուազ բազմաթիւ, առաւել կամ նուազ կատաղի իրենց վարդապետութեանց մէջ, այլ նաեւ անհամար երանգներով՝ իրենց կրօնական եւ ցեղային ըմբռնումներուն մէջ: Բայց, երկար տարիներէ ի վեր արդէն հակամարտութիւնը շատ բան կորսնցուցած է իր ուժգնութենէն: Այս պահուս ցեղին եւ կրօնքին ընդհանուր շահերը գեր ի վեր կը դասուին քաղաքական եւ աղանդական վէճերէն: Իսլամ զանազան հասարակութեանց մէջ գործակցութեան եւ համերաշխութեան սկզբունքը ընդհանրապէս ընդունուած է եւ կը գործադրուի հոն՝ ուր թոյլատու են քաղաքական պայմանները: Այսպէս՝ 1935-ին Ժընեւի մէջ գումարուած Եւրոպայի իսլամական համագումարը որոշեց Երուսաղէմի իսլամ տիեզերական համագումարին առաջարկել որ քննէ Սիւննիներու եւ Շիիներու խնդիրը, համաձայնութիւն գոյացնելու համար երկու աղանդներուն մէջ «իսլամութեան մեծ օգտին համար»:

Դարձեալ, ի՞նչ աւելի մեծ ապացոյց համերաշխութեան այս ոգւոյն համար, քան այն բոլոր բողոքները՝ որոնք իսլամ ամէն երկիրներէ տեղացին Պաղեստինի արաբ-հրէական բախումներուն առթիւ: Իրանի Խորհրդարանին մէջ Շիի երեսփոխան մը չէ՞ր որ 1933ին իսկ այս Ժողովի մէկ նիստին հանդիսաւորապէս կ'առաջարկէր կառավարութեան, օգնել Պաղեստինի իրենց եղբայրներուն: Անշուշտ, քաղաքական պատճառներով պատշաճ չէր պաշտօնապէս հետեւանք տալ այս առաջարկին, բայց, այն լուրն եւ կրօնական երկիւղածութիւնը՝ որով Իրանի երեսփոխանները մտիկ ըրին իրենց պաշտօնակցին յայտարարութիւնը, պէտք եղածէն աւելի պերճախօսութեամբ ցոյց տուաւ թէ ի՛նչ կը մտածէր Իրանի հանրային կարծիքը այս խնդրի մասին:

Այս տեսակ ցոյցերու շարքը երկար եղած է անկէ ի վեր: Ամէնքն ալ անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն ճշմարտութիւնը Մարաջախտ Լիօթէի սա շատ յիշուած խօսքին «L'Islame est une énorme caisse de résonnance.»

Ասոնք բաւական են ցոյց տալու թէ՝ ինչպէ՛ս արաբ սրտերը միահաղոյն կը բաբախեն, երբ խնդիրը իրենց ցեղային եւ կրօնական ընդհանուր շահերու վրայ է:

Համերաշխութեան այս ոգիին շնորհիւ է դարձեալ որ երկար տարիներէ ի վեր Եգիպտոսի եւ Հիճազի միջեւ գոյութիւն ունեցող վէճերը անակնկալ կերպով վերջ գտան: Այս վէճերէն ամէնէն կարեւորներէն եւ փշոտներէն մէկը Մահմալի խնդիրն էր: Մահմալը այն սրբազան ծածկոցը եւ ուրիշ այլազան ու պերճ զարդերն են որոնք ամէն տարի իսլամական մեծ ուխտագնացութեան առթիւ, Մէքքէ կը ղրկուին Քաապայի համար, այսինքն՝ խորանարդաձեւ այն տաճարին համար՝ ուր ամէն ճշմարիտ իսլամ, Մարգարէին յանձնարարութեան համաձայն, պարտաւոր է իր կեանքին մէջ գէթ մէկ անգամ այցելել:

Խորունկ է Եգիպտոսի մշակութային ազդեցութիւնը ամբողջ մահմետական աշխարհին վրայ: Գահիրէն իր համալսարանական հաստատութիւններովը եւ ամբողջ երկիրը իր վարչական արդիական կազմակերպութեամբ, միւս իսլամ երկիրներուն համար քաղաքական ուժ մը ունին: Անցեալ տարի Օգոստոս 26ին կնքուած անգլեւեգիպտական դաշինքը, որ Եգիպտոսի անկախութիւնը կը հռչակէ քանի մը անկարեւոր սեղմումներով, աւելի եւս աւելցուց այս երկրին ազդեցութիւնը յօգուտ արաբական միութեան:

Առանց յիշելու արեւելեան Կովկասը եւ Թուրքեստանը, որոնք Խորհրդային Միութեան մաս կը կազմեն, միւս իսլամ երկիրներուն դալով (Թուրքիա, Իրաք, Իրան եւ Աֆղանիստան) ասոնք սա վերջին երկու երեք տարուան մէջ իրենց յարաբերութիւնները շատ սեղմած են: Ճիշդ է որ պաշտօնական Թուրքիա որ ինքզինքը աշխարհական պետութիւն հռչակած է, կրօնական ամէն ազդեցութենէ ազատած է: Ան հակառակ է նոյնիսկ կրօնական ամէն ձգտումի, ինչ աղանդի ալ պատկանին: Եւ սակայն, Թուրքերու մեծամասնութիւնը կապուած կը մնայ դեռ իսլամական կրօնքին, հետեւաբար շատ մօտէն կը հետաքրքրուի իսլամ աշխարհը շահագրգռող ամէն խնդրով: Ասկէ զատ, Էնկիւրիի կառավարութիւնը անգամ, թէեւ աններող է այս տեսակէտով իր երկրին սահմաններուն մէջ, կը փաղաքշէ օտար երկիրներու իսլամ ժողովուրդներուն կրօնական զգացումները եւ այս՝ քաղաքական նկատումներով: Ան է որ գլխաւոր եւ եռանդուն ջատագովը եղաւ Արեւելեան խմբակցութեան, կազմուած՝ Իրանի, Իրաքի, Աֆղանիստանի եւ իր միջեւ: Քանի մը տարիէ ի վեր եւ մասնաւորաբար 1934ին Շահին Թուրքիա այցելութենէն ի վեր, դիւանագիտական յարաբերութիւնները միշտ աւելի սերտ եղած են այս չորս պետութեանց միջեւ, այնպէս որ անցեալ Յուլիսին այս խմբակցութիւնը նուիրագործող դաշնագիրը որ Ասիական ուխտ անունով ծանօթ է, ստորագրուեցաւ Թէհրանի մէջ (Սաատապատ):

Թուրքիոյ վերաբերմամբ՝ այս ուխտը լրացուցիչ մաս կը կազմէ Պալքանեան Համաձայնութեան, որովհետեւ երկուքն ալ կը ծառայեն Թուրքիոյ արտաքին ապահովութեան, առաջինը՝ Արեւելքի մէջ, իսկ երկրորդը՝ Արեւմուտքի մէջ: Ասիկա դիւանագիտական յաջողութիւն մըն է, որուն համար Էնկիւրի կրնայ հպարտ ըլլալ:

Այս առթիւ ըսենք թէ՝ սխալ է բացարձակ արժէք տալ այս տեսակ ուխտերու: Նմանօրինակ դաշնագիրները իրենց ամբողջ արդիւնքը պատերազմի պարագային միայն կրնան տալ: Այն ատեն է միայն որ կարելի պիտի ըլլայ տեսնել թէ՝ խաղաղութեան ժամանակ կնքուած համաձայնութիւնները ո՛ր աստիճան պիտի կրնան դիմանալ ընդհանուր պատերազմի մը հետեւանքով ստեղծուած կացութեան: Թուրքիա այս տեսակ պարագայի մը մէջ կը գտնուի: Արդարեւ, անոր արտաքին քաղաքականութիւնը, սա վերջին տարիներուն, կը ձգտի սերտ բարեկամութիւններ մշակել երբեմն տրամագծօրէն հակառակ ձգտումներ ունեցող խմբաւորութիւններէ կազմուած պետութեանց հետ: Պատերազմի պարագային, Թուրքիա շատ ճարտարութեան պէտք պիտի ունենայ, օգտագործելու համար այդ այլազան կապերը: Ճիշդ է որ այս երկրին յարաբերութիւնները արեւելեան պետութեանց հետ, նուազ վտանգ կը ներկայացնեն խանգարուելու, քան այն կարգ մը համաձայնութիւնները զորս կնքած է արեւմտեան պետութիւններու եւ պալքանեան պետութեանց հետ:

Հիճազի եւ Եէմէնի մասնակցութիւնն ալ այս խմբակցութեան, անհաւանական չէ: Եթէ իրականութիւն դառնայ այս մասնակցութիւնը, այն ատեն արաբական կայսրութեան մը կազմութեան յոյսը շատ աւելի կը մեծնայ: Բայց, ցորչափ Սուրիան եւ Պաղեստինը, անկարող ըլլան միանալու կազմուելիք խումբին, արաբ ազգայնականներու ջանքերը, ինչքան ալ յամառ եւ հետեւողական ըլլան, պիտի չկրնան չօշափելի արդիւնք տալ:

Ասիկա շատ լաւ ըմբռնած են արաբ ղանիմաց շրջանակները ու կը սպասեն լաւագոյն առիթներու: Այս տեսակէտէն ուշագրաւ է Իպնը Սէուտ Թագաւորին քաղաքականութիւնը: Լըռելեայն քաջալերելով հանդերձ ծայրայեղ ազգայնականներու գործած չափազանցութիւններն ու խռովութիւնները Պաղեստինի եւ Սուրիոյ մէջ, այս մեծ վեհապետը չի դադրիր յայտնօրէն խնայելու Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դիւրազգածութիւնը: Այսպէս՝ մինչեւ այսօր, գրեթէ ծրագրեալ կերպով, մերժած է միջամտել սուրիական եւ պաղեստինեան խընդիրներուն, այնպէս որ արաբ-հրէական վերջին բախումներուն հանդէպ ցոյց տուած իր վերապահութիւնը անտարբերութեան կը մօտենայ: Բայց, այս անտարբերութիւնը երեւութական է միայն, անոր պատճառը իր խոհեմութիւնն ու դիւանագիտութիւնն են: Իպնը Սէուտ մարդ մըն է որ յախուռն գործերէ հեռու մնացած է միշտ. անիկա պետական մարդ մըն է որ լաւ գիտէ թէ՝ ե՛րբ պիտի գործէ: Առ այժմ, կը բաւականանայ ազգային եւ կրօնական զգացումները գրգռելով եւ բոլոր իսլամներուն մէջ արթնցնելով համերաշխութեան եւ գործակցութեան ոգին, բան մը՝ զոր ամէն տարի ուխտագնացութեան շրջանին Մէքքէ եկող տասնեակ հազարաւոր Իսլամներուն մէջ ընելու առիթը չի փախցներ:

Հ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՏԻԶԱՂ

— Պարոն բժիշկ, կինս հիւանդ է, կրնա՞ք գալ ձեր կառքով մեր գիւղը որ ասկէ 25 քիլոմեթրօ հեռու է:

— Այո, կուգամ, բայց 50 ֆրանք կ'առնեմ:

— Խնդրեմ Պ. բժիշկ, ինծի համար շատ է այդ գումարը, ձեզ միայն 30 ֆրանք կրնամ տալ:

— Շատ լաւ, երթանք:

— Հասանք, Պ. բժիշկ, առէք ձեր 30 ֆրանքը: Կինս հիւանդ չէ, այլ ես 30 ֆրանքէն աւելի չունէի տուն դառնալու, կառքերը 60 ֆրանք կ'ուզէին, որով նորէն ձեր բժշկութիւնը ի գործ դրիք գրպանս դարմանելով, շնորհակալութիւն:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԲԵՒԵՌԻ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ս. Ռուսիոյ Գիտական Կաճառին շարժագիտական հաստատութեան փրոֆէսէօրներէն Փարիզքի՝ Փափանինի առաջնորդութեան կատարած գիտական հետազօտութեանց մասին ըրած է զեկուցում մը, որուն հակիրճ ամփոփումը կուտամ ստորեւ:

Ինչպէս ծանօթ է, Փափանինի ղեկավարութեամբ անցեալները կազմակերպուեցաւ հիւսիսային բեւեռի օդանաւային արշաւը:

Հիւսիսային բեւեռի կայանին մէջ ովկիանոսագրական, օդերեւութաբանական եւ գիտական բազմատեսակ աշխատանքներու հետ զուգընթաց, մասնաւոր յիշատակութեան արժանի են մարմիններու ձգողութեան մասին կատարուած խիստ շահեկան ուսումնասիրութիւնները:

Ի՞նչ է ձգողութիւնը:

Բնագիտական օրէնքները մեզի կը սորվեցնեն թէ՝ բոլոր կարծր ու հեղուկ մարմինները երբ որոշ բարձրութենէ մը ձգենք, գետին կ'իյնան. երբ դանոնք դնենք յենակէտի մը վրայ, այդ մարմինները յենակէտին վրայ կը ներգործեն որոշ ճնշում մը, որ ձգողութիւն կը կոչուի:

Կազերն ալ, կարծր եւ հեղուկ մարմիններու նման, կշռելի են:

Եթէ կազերուն մեծագոյն մասը, մուխը, օդապարիկը վեր կը բարձրանան եւ ամպերը մթնոլորտին մէջ կըրնան առկախ մնալ, ատոր պատճառը այն է որ, օդը ինքնին կշռելի է եւ այդ մարմիններուն վրայ կը ներգործէ մըղում մը վարէն դէպի վեր, որ աւելի զօրաւոր է ծանրութեան ազդեցութենէն: Այդ երկու հակընդդէմ ազդեցութեանց միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութեան հետեւանքով է միայն որ անոնք օդին մէջ կը բարձրանան, ըրմէ կարելի է հետեւցնել թէ՝ եթէ օդը գոյութիւն չունենար, անոնք ալ, ծանր մարմիններու նման, գետին պիտի իյնային:

Ծանրութիւնը ուրեմն այն ոյժն է, որ կը ձգտի բոլոր մարմինները մղել դէպի երկրին կեդրոնը:

Ինչպէս գիտենք Նեւտոնի խողովակի փորձէն, անոր տարածութեան մէջ բոլոր մարմինները միեւնոյն արագութեամբ վար կ'իյնան, եւ շարժումը կ'արագանայ միօրինակ ձեւով, այսինքն արագութիւնները կ'աճին ժամանակներու համեմատութեամբ, իսկ տարածութիւնները՝ ժամանակներու քառակուսիներուն համեմատութեամբ:

Մարմինի մը բոլոր մասնիկները ենթակայ են ծանրութեան ազդեցութեան: Այդ բոլոր զուգահեռական ուժերուն արտադրեալը հաւասար է այդ ուժերուն գումարին: Իր կը ներկայացնէ մարմինի մը ծանրութիւնը:

Երբ մարմին մը կ'իյնայ, երեք ուժեր կը ներգործեն անոր վրայ, առաջին՝ իր ծանրութիւնը, երկրորդ՝ օդին դիմադրութիւնը եւ երրորդ՝ երկրին ձգողական զօրութիւնը:

Ծանրութեան զօրութիւնը նոյնը չէ երկրագունդին բոլոր կէտերուն վըրայ: Ընդհանրապէս ան կ'աւելնայ հասարակածէն դէպի բեւեռները, նըկատի առնելով որ երկիրը բոլորովին կլոր չէ, այլ թեթեւ մը տափակցած բեւեռներուն կողմը, կեդրոնախոյս զօրութեան հետեւանքով: Աշխարհագրական լայնութեան զանազան աստիճաններու վրայ ծանրութեան ուժը չափելով, կարելի եղած է որոշել երկրին գնդաձեւութեան ճնշումը, այսինքն՝ հաստատել երկրին տափակութեան աստիճանը բեւեռային երկիրներու մէջ:

Փափանինի առաջնորդութենէն առաջ, ձգողութեան օրէնքի մասին կը պակսէին ճշգրիտ սահմանումներ բեւեռներու կողմը: Այդ նպատակաւ կատարուած քննութիւնները ոչ միայն կարեւոր են որոշելու համար երկրին ձեւը իր ամբողջութեան մէջ, այլեւ հաստատելու թէ հիւսիսային երկիրներու մէջ ձգողութեան ուժը կը զանազանուի այդ երկիրներուն բնականոն ու տեսական ժեծութեան համեմատութեամբ:

Ցէտորովի ուսումնասիրութիւնները կը թոյլատրեն հաստատելու ձգողական ուժին անկանոնութիւններ, ինչ որ գիտական տեսակէտով մեծ արժէք կը ներկայացնէ:

Այդ անկանոնութիւնները արդիւնք են երկրիս կեղեւին կազմութեան մասնաւոր հանգամանքներուն: Ծանրութեան ուժին անկանոնութիւնները թանկագին ատաղձ կը հայթայթեն ծանրաչափութեան, երկրաբաշխութեան եւ քարտիսագրութեան մասնագէտներուն, աւելի ճշգրտօրէն կարենալ որոշելու համար երկրին ձեւը, մինչեւ իսկ այն հողամասերուն վրայ, որոնք հեռու են քննութեան ենթարկուած վայրերէն:

Երկրաբաններու համար ձգողութեան ուժին անկանոնութիւնները մեծ շահեկանութիւն կը ներկայացնեն, որովհետեւ անոր շնորհիւ կարելի է գաղափար կազմել երկրիս կեղեւին ներքին խաւերուն կազմութեան եւ կեղեւի դարաւոր շարժումներու մասին, մասնաւորապէս ինչ կը վերաբերի ներքին խաւերու բարձրացման եւ կքումին:

*** Թանկանիքայի լիճը կը գտնուի համանուն հողամասին մէջ, Վիքթորիա լիճին հարաւային արեւմտեան կողմը եւ մաս կը կազմէ Ափրիկէի անգլիական գաղթապետութեան: Ձետեղուած է բարձրաւանդակի մը վրայ եւ ամէն կողմէ շրջապատուած լեռներով: Երկայնութիւնը 650 քիլոմեթր է, իսկ լայնութիւնը 30 — 90 քիլոմեթր, իր խորութիւնը տեղ տեղ 1400 — 1500 մեթրի կը հասնի, որով Պայքալ լիճէն (հար. Սիպերիա) վերջը, աշխարհիս աճէնէն խորունկ լիճը կրնանք նկատել: Այդ լիճը կրած է մեծ յեղաշրջումներ երկրիս կեղեւին կազմութեան սկզբնական շրջանին: Հակառակ լեռներով շրջապատուած ըլլալուն, ենթակայ է փոթորիկներու, որոնք յաճախ նաւարկութեան համար լուրջ վտանգ կը սպառնան: — Բնականոն վիճակի մէջ, Թանկանիքայի լճին ջուրերը կը բարձրանան ապրիլ, մայիս եւ յունիս ամիսներու ընթացքին, ու յետոյ աստիճանաբար կը ցածնան, մինչեւ իրենց նախկին մակարդակին հասնիլը: Այս տարի, տակաւին անձրեւաբեր եղանակը չսկըսած, լճին ջուրերը զգալի բարձրացում մը կրեցին, սպառնալով Ալպէռվիլ քաղաքին, որ լճին արեւմտեան եզերքին վրայ կը գտնուի, եւ պելժիական Քոնկոյին առեւտրական կարեւոր նաւահանգիստներէն մէկն է:

Տեղական իշխանութիւնները նախատեսնելով մօտալուտ աղէտ…
…ը, վերջին ծայր մտահոգ…
մատնուած են, առանց կարենա…
մեկնութիւն մը տալ ջուրերու այ…
նակնկալ ու տարապայման բարձրա…
ցումին: Ոմանք այդ բարձրացումը…
արդիւնք կը նկատեն ջուրերու ան…
ւարար շոգիացման, իսկ ուրիշ…
գայն կը վերագրեն լճին յատ…
յանկարծական բարձրացումին…
ստորերկրեայ նոր ջրահոսանք…
գոյութեան:

ՀՐԱՉԵԱՅ Տ…

Ֆրանսուաի մը
ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՍԱՍՆ…

ԽՄԲ. — Ինչպէս հաղորդած էինք
Ապրիլ 11ի առթիւ վալանսի …
դէսին նախագահած էր Ֆրանս…
մը, Տիկին Օտէթ Միքայէլեան, …
կերվարական եւ աշխատակից …
կան թերթերու: Ստորեւ իր …
այնհան ջերմագունչ.—

Նախ շնորհակալութիւն կը յայ…
նեմ Զ. Ռ. Միութեան վալանսի …
նաճիւղին վարչութեան, որ պատիւ …
րաւ ինծի՝ նախագահութեան հրաւ…
րելով զիս այս գիշեր, այս հանդի…
որ կազմակերպուած է ի յիշատակ …
Հայոց զանգուածային տեղահան…
թեանց, որոնք կատարուեցան …
պատերազմի ընթացքին, Թուրք…
Հայկական նահանգներուն մէջ: Որ…
Ֆրանսացի, անձնապէս ես ալ կը ձ…
նակցիմ ձեր ազգային սուգին: Ա…
րական արտայայտութիւններ չեն …
զգացումներս. քանի որ ընտանեկ…
կապերով ալ միացած եմ հայութեան…
Ըսել կ'ուզեմ որ ես ալ կը կրեմ …
մը ձեզինին նման, եւ ատիկա զիս …
բերէ մասնակցելու ձեր մարմնոյ…
գրութեան հանդիսութեան:
չեմ տեսներ այստեղ կրկնելու, —
դէն գիտէք, — ողբերգական պատմ…
թիւնը անոնց որ զոհ գացին թրքա…
բարբարոսութեանց: Սակայն պէտ…
որ նահատակներուն յիշատակը …
բարձրաձայն ձեր քաջութիւնը, զօրա…
ձեր կամքը՝ ապրելու եւ յարատեւ…
համար ընդմիշտ, լաւագոյն ցեղ…
կարգին մէջ: Ինչպէս քաջութիւն…
յոյսը էական պայմաններ են հաւատ…
համար նուիրական նպատակի …
այնպէս ալ յուսահատութիւնն ու …
հատութիւնը պատճառներ են ձախ…
ղութեան: Ժողովուրդ մը որ հաւատ…
չունի իր վրայ, ոչ ալ միարար ոգ…
դատապարտուած է անհետանալ…
Գիտցէք գնահատել ձերինական …
նակութիւնները, որոնք ձեզի սերտ …
են հնդեւրոպական ցեղէն որուն …
պատկանիք, — դուք խելացի, գործ…
աշխատասէր, առեւտրական եւ ձեռ…
յասէր ցեղ մըն էք: Ունիք …
մութեան մէջ ունեցեր էք …
նականներ, անուանի գրագէտ…
շանաւոր արուեստագէտներ: …
վուրդ մը որ, մարդկային գործ…
թեան բոլոր ասպարէզներուն …
կ'արտադրէ գիտութեան եւ …
գործութեան արժանաւոր ներկայա…
ցուցիչներ, այդպիսի ժողովուրդ …
չի մեռնիր երբեք: Դուք պիտի ապ…
եւ պիտի տեսնէք ձեր ազգային …
կութիւններուն ամբողջովին իրագ…
նանալը: Տարիներէ ի վեր կ'ապրի…
մէջ, ձեզի հետ, այնպէս որ կը …
նամ ձեր թերութիւններն ու առաք…
լութիւնները: Կը ճանչնամ ձեր զգ…
ցումները հանդէպ Ֆրանսայի, որ …

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Frans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Երբ Տայանան բաժնուեցաւ ժամադրութեան մը երթալու համար, Փիթըր թաքսի մը առաւ ու կամուրջէն անցնելով հասաւ Սարայ Պուրնուի բարձրաւանդակը:

Այնտեղ, Սուլթաններու հսկայ պալատը շրջապատող գեղեցիկ պարտէզներուն մէջ, լճակներուն բոլորտիքը եւ նոճիներով եզերուած ծառուղիներուն վրայ ժուռ եկաւ ամբողջ օրը, սեւաւ Ենիչէրիներու դղեակը, պալատին ընդարձակ դահլիճները ինչպէս նաեւ կանանոցը որ այժմ պարապ էր:

Փիթըր միտքը դրած էր Այա Սոֆիայի ու Հնութեանց թանգարանին խժանկարներն ալ աչքէ անցընել այդ օրը, բայց բոլորովին մոռցեր էր այդ պարագան, որովհետեւ անդադար կը խորհէր գիշերուան ժամադրութեան մասին:

Պանդոկ վերադառնալով հագուստները փոխեց, վար իջաւ, ճաշեց ու երբ ըմպելիի վերջին գաւաթը կը պարպէր, սկսաւ հայհոյել ժամացոյցին որ կարծես չէր յառաջանար: Ցետոյ ինքնիրեն խնդաց իր յիմարութեան վրայ — աղջկան մը գեղեցիկ դէմքը բաւական եղած էր որ սիրային տագնապ մը ստեղծուէր իր կուրծքին տակ: Անիմաստ էր այդքան դիւրաւ «բռնուիլ» բոլորովին անծանօթ աղջկան մը հետ որուն մասին գրեթէ ոչ մէկ բան գիտէր. այդ տեսակ բան պատահած չէր իր գլխուն, ամէն պարագայի մէջ, ոչ այդպէս յանկարծակի. ու տասնեակներով աղջիկներու հանդիպած էր ան: Բայց թերեւս այդ հինաւուրց սքանչելի քաղաքը յատկանշող վիպական ու դաւադիր մթնոլորտ էր որ ջերմութիւն կուտայ հի-
նա իր արիւնին: Խորհեցաւ պալատին աղբիւրներով եզերուած զով բակերուն ու կամարակապ ճամբաներուն մասին, ուր պատած էր այդ օրը, խորհեցաւ քօղածածուկ գեղեցիկ հարճերուն մասին որոնք ատենօք պար կը դառնային այդ ընդարձակ դահլիճներուն մէջ, կը սիրէին ու կը սիրուէին այնտեղ եւ յետոյ կը մահանային: Ու խորհեցաւ նաեւ այն կեռ չեղբով դահիճներուն մասին որոնք կը զարդարէին սուլթաններու զինարանին պատերն ու սա հէքեաթանման արարածներուն, ներքինիներուն, յարկաբաժինը: Փիթըր չափէն աւելի պիտի ապշէր, եթէ գիտնար որ ճիշդ այդ պահուն, գաղտագողի, իր շարժումներուն կը հետեւէր այդ ներքինիներէն մէկը, Քազըմ Հաքի Պէքքարը որ տասը տարի առաջ Սարայ Պուրնուի պալատին բնակիչներէն եղած էր ու իր ձեռքովն իսկ սպաննած էր գեղեցիկ այլ անհնազանդ հարճերը՝ պատերուն վրայ շողացող այդ դաշոյններով: Եւ սակայն Փիթըր չէր գիտեր որ Քազըմ անդադար իրեն կը նայէր, իր մտքին մէջ տպաւորելու համար դիմագիծերը Մեծն Բրիտանիոյ Արքայական Սուրհանդակին, որուն բերնէն Թանիան պիտի աշխատէր տեղեկութիւններ փրցնել այդ իրիկուն: Եւ որովհետեւ ներքինին գրեթէ պահուըտած էր գաւիթին սիւներէն մէկուն ետեւը, Փիթըր առիթ անգամ չունեցաւ հարց տալու ինքնիրեն թէ ո՛վ կրնար ըլլալ այդ արտառոց ու թախթիփած արդուզարդով մարդը:

Մարեց գլանիկը, ոտքի ելաւ յանկարծ խորհելով որ երախայութիւն էր երեք ժամ նստիլ այնտեղ ու յիմարօրէն երազել գեղադէմ աղջկան մը մասին զոր առաջին անգամ ըլլալով տեսած էր այդ առտուն: Հաւանաբար իր երեւակայութիւնը կը խաբէր զինքը ու եթէ դարձեալ տեսնէր Թանիան, պիտի հասկնար որ աւելի գեղեցիկ չէր ան քան ուրիշ ո եւ է աղջիկ:

Փիթըր հանդարտ քայլերով մօտեցաւ բարապանին եւ հարցուց թատրոններու ժամանակացոյցը: Մարդը իրեն յանձնարարեց Թէաթռ Ֆրանսէն, Իսթիքլալ հրապարակին վրայ: Երիտասարդը հեռաձայնով տոմսակ մը ապսպրեց եւ ճիշդ ժամուն թատրոնէն ներս մտաւ:

Ներկայացումը դէշ չէր ու մօտաւորապէս կը նմանէր այն ներկայացումներուն զորս կարելի է տեսնել Լիոնի կամ Մարսէյլի մէջ: Արեւելեան թեթեւ դրոշմ մը ունէր ան, զոնէ այն չափով որ կրնար յիշեցնել Եւրոպացի ունկնդիրին թէ Ասիոյ ափերէն հազիւ հինգ մղոն հեռուն կը գտնուէր ինք:

Փիթըր յայտագիրը կէս ձգեց ու մեկնեցաւ — որովհետեւ Պոլսոյ թատրոնները՝ Փարիզի կամ Լոնտոնի թատրոններէն շատ աւելի ուշ կը վերջանան — եւ խորհելով որ դեսպանատունէն լուր մը հասած կրնար ըլլալ իրեն, պանդոկ գնաց:

Գոհունակ հառաչ մը արձակեց, երբ յայտնեցին թէ որ եւ է նամակ չունէր ու ճիշդ այն վայրկեանին երբ Տայանա վերը՝ Սուիթինին սենեակը երթալով պաղատագին կը խնդրէր այս վերջինին անմիջապէս պանդոկէն հեռանալ, Փիթըր առանց բոպէ մը սպասելու փողոց ելաւ ժամադրութեան երթալու համար:

Հինգ վայրկեան վերջը «Թաքսի» մը իջեցուց զինքը Կռան Փէռ կապելային առջեւ: Մարմնեղ գաւասի մը առաջնորդութեամբ, հաստլեկ գորգերով ծածկուած գաւիթէն անցնելով, հա-
սաւ այն սրահը ուր այրերու եւ …
ներու բազմութիւն մը փոքրիկ …
ներու բոլորտիքը հաւաքուած՝ կը …
մէր: Թանիան այնտեղ չէր: …
ճաշարան գնաց ու արագ նայուածք …
պտտցուց չորս դին:

Շռայլօրէն զարդարուած էր …
սրահը, բայց հին օրէնքէ չէ …
եւ նորութիւն մը իրեն համար …
Վիէննայի դէպի արեւելք ճամբորդ …
մէկը շուտով պիտի ճանչնար …
ճը: Բարձր ձեղունն ու երկար …
օթեակները խորհիլ տուին իրեն …
թատրոն մըն էր ան, բայց բեմ …
իսկ ունկնդիրներու յատկացուած …
ժինն ալ ընդարձակ պարահրապարակ …
էր՝ սեղաններով եզերուած: Եր…
թըր ներս մտաւ, տասնեակ մը …
սամերկ աղջիկներ պար կը գա…
լուսարձակի մը կանանչորակ …
գայթներուն տակ:

Երբ պարը վերջացաւ, …
փոխանակ իրենց հանդերձարան …
բաղանալու՝ երիտասարդները …
ղանները գացին ու նստան: Ելեկ…
կան լոյսերը բացուեցան, ճեղ …
սկսաւ նուագել եւ յիսունի չափ …
գեր սրահին կեդրոնը եկան պա…
համար:

(Շար.)

...հանդիսանայ ձեզի՝ երբեւ երկրորդ հայրենիք մը: Դո՛ւք, սիրե՛լի, զոհերը ընդհ. պատերազմին, սրհեստով կոչուեցաք եւ ջարդարա՛ր Թուրքերու զոհերը, — թշուառութեանց, ժողովուրդներու, — զոհերը, մարդկութեան... Փոքր Ասիոյ մէջ...

... Այդ գիծին մենաշնորհը ... Բ. ի տրուած էր երբեւ վար-ձակալութիւն այլ լոռւթեան, զոր գեր-մանական կայսրը պահեց Սուլթան Համի-տի կազմակերպած ջարդերուն ժամա-նակ: Այդ գիծը կ'անցնէր պատմական Հայաստանի բարձրաւանդակին վրա-յէն, յանդելու համար Պարսկ. ծոցը: Այդ գիծը երազն էր Գերմանացիներու, որոնք կ'ուզէին ստեղծել համաշխարհային գերիշխանութիւն մը: Գերմանական գերիշխանութիւնը իր ճամբուն վրայ, փոքր Ասիոյ մէջ, կը հանդիպէր խոչընդոտի մը,— երկու միլիոն Հայերու գոյութիւնն էր այդ՝ ընդարձակ հողամասի մը վրայ, որ դարերէ ի վեր հայրենիքն էր անոնց: Պէտք էր տեղահանել, աքսորել զանոնք, տեղ բանալու համար գերման գաղթականներուն, որոնք պիտի գետեղուէին այնտեղ: Այդ տեղահանութիւնը կատարուեցաւ ընդհ. պատերազմին, 1914 — 1918, ամէնէն ողբերգական պայմաններուն մէջ, որոնք կարելի չէ երեւակայել: Հայերը Փոքր Ասիոյ լեռներէն քշուեցան դէպի Հալէպ, Տէր Զօրի կիզիչ անապատները: Եւ Թուրքերը, Գերմանացիներուն համաձայն զինակիցներն ու մեղսակիցները, գործադրեցին այդ ծրագիրը, որովհետեւ կը յարմարէր իրենց շահերուն,— իրենց երազը կ'իրականանար, վերջապէս ջնջելով, արմատէն չորցնելով հայ ժողովուրդը, եւ ինչ գիւրութեամբ: Այսպէս վերջ կը գտնէր Արեւելեան Հարցը, որով կը զբաղէր Եւրոպա տարիներէ ի վեր:

Երբ այս տխուր եւ ողբերգական դրուագները կը յիշեմ՝ քաղելով ձեր մօտիկ անցեալէն, իմ մտածումս կ'երթայ գտնել նոյն իրական յիշատակը ժողովներուն, Փիէր Քիյարներուն, Փրէսանսէներուն, Վիքթոր Պէրարներուն, Անատոլ Ֆրանսներուն, Ժորժ Քլեմանսոներուն, Դընի Քոշէններուն, Ժորժ Քլէմանսօնե-րուն, վերջապէս լեգէոնաւոր Ֆրանսացի պետական մարդոց, որոնք անշահախնդիր կերպով փարեցան ձեր դատին պաշտպանութեան, ապրելու ձեր իրաւունքին համար: Անոնք բարձրաղաղակ յայտարարեցին թէ Հայերը արժանի են ամբողջապէս անկախ հայրենիք մը ունենալու, իրենց պապենական հողերուն վրայ: Կը յուսայինք թէ մեծ աղէտը վերջ գտնելէ ետքը՝ դուք եւս պիտի ազատագրուէիք տերութեան շղթաներէն, — անբաղդատելի եղաւ ձեր զոհողութիւնը, անմոռանալի կերպով մեծ եւ փառայեղ էր ձեր հերոսութիւնը զոր ցոյց տուիք Կովկասի ճակատին վրայ, ընդդէմ գերմանօ-թրքական բանակներու յառաջխաղացութեան դէպի Բագու, անտեղէն քարիւղ ճարելու համար, որպէսզի կարենան շարժման մէջ դնել զինուորական շոգեկառքերը դէպի արեւմտեան ռազմաճակատ, ընդդէմ Ֆրանսայի: Մեծ էր ձեր հերոսութիւնը Կարպաթեան լեռներուն մէջ, Զօր. Դրօւիլովի(?)հրամանին տակ, ընդդէմ աւստրօ-գերմանական բանակներուն, ինչպէս եւ Սուրիոյ ռազմաճակատին վրայ, Արարայի ճակատամարտին մէջ, — ռազմագիտական այս դիրքը սու...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՆՃՈՅՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (յապաղած).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սէնթ Անթուանի ընկերհայրօ ենթակոմիտէնՋատկի առ-թիւ կազմակերպած էր ընկերահա-մակրական խնճոյք - բանախօսութիւն մը: Ներկայ էին նաեւ նոյն շրջանի նորակազմ Մարզական խումբի, քաղաքին Վարանդեան եւ Քրիստափոր են-թակոմիտէի ընկերները եւ բաւական թիւով համակիրներ:

Ներկաներու հաւանութեամբ սեղանապետ ընտրուեցաւ Ս. Փօյաճեան, որուն հրաւէրով խնճոյքը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ի յոտնկայս ունկնդրութեամբ:

Ամիչքն ու աղանդերները առատ էին, բաժակներ պարպուեցան հետզհետէ Դաշնակցութեան հիմնադիրներուն, նահատակ վեթերաններուն, մտքի, գրչի եւ զէնքի ախոյեաններուն յիշատակին, վերապրող զեկավարներու, Ամերիկայի ինը բանտարկեալներուն համար: Մէջընդմէջ երգուեցան ու արտասանուեցան ընկեր ու համակիրներու կողմէ, ազգային յեղափոխական եւ ժողովրդական բանաստեղծութիւններ, երգեր:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Յ. Պապիկեան, որ պարզ ու դիւրըմբռնելի լեզուով մը պարզեց հայ ժողովուրդին ցեղային բարեմասնութիւնները, բռնակալութեանց շրջաններուն ցոյց տըւած առնական ուժն ու կորովը, իր հարկին համերաշխելու, ձեռք ձեռքի տալու ընդունակութիւնը: Ապա յիշելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան անմոռանալի գործունէութիւնը, շեշտեց.

— «Ընկերներ եւ բարեկամներ, աշխարհի բոլոր երկիրներն ու պետութիւնները, ահագին թափով կը սպառազինուին, դիմագրաւելու համար ապագայ անակնկալներն ու դէպքերը: Իսկ մենք, կը տնտնանք: Սթափինք մեր քունէն, եկած է ժամանակը հիմը դնելու համերաշխութեան ու միացեալ ճակատի, միանալու բոլոր այն հայ կազմակերպութեանց հետ, որոնք կը գործեն ազգային գետնի վրայ: Դաշնակցութիւնը, ինչպէս միշտ նոյնպէս հիմա ի սէր այս կոտորակուած ժողովուրդի ֆիզիքական, տնտեսական ազգային շահերուն, պատրաստ է ձեռք երկարելու բոլոր ողջմիտ տարրերուն»:

րիական Տարտանէլ մը, հետեւաբար անառիկ կը համարուէր Լիման Ֆոն Զանտէրս փաշայի կողմէ, բայց եւ այնպէս առնուեցաւ ու գրաւուեցաւ քանի մը ժամուան մէջ հայ կամաւորներու կողմէ, որոնք մարզուած էին ոչբացեալ գնդ. Փիքոյի հրամանին տակ:

Բայց մի' յուսահատիք, սիրելի բարեկամներս, եթէ ժամանակները փոխուած են հիմա: Ձեր ընդունակութիւնները եւ ուշիմութիւնը պիտի առաջնորդեն ձեր քայլերը, որպէսզի օգտագործէք՝ առաջին առիթը որ ներկայանայ, այլեւս ընդմիշտ նուիրագործելու համար ձեր քաղաքական անկախութիւնը, որուն այնքան արժանի էք:

Վերջացնելու առեն, թոյլ տուէք ինձ, չափահաս որբեր, որ թելադրեմ ձեզի չմոռնալ ձեր ծնողաց յիշատակը, անեղծ պահէք ձեր եղբայրներուն, եւ քոյրերուն յիշատակը, եւ միշտ յիշէք անոնք որ ինկան բարբարոսներու եաթաղանին տակ՝ անոր համար որ շատ կը սիրէին իրենց հայրենիքը, անհատական ազատութիւնը, ազգային անկախութիւնը, եւրոպական քաղաքակրթութիւնը: Պահեցէք մանուանդ ձեր սքանչելի լեզուն, ձեր գրականութիւնը, որ մէկն է ամէնէն ճոխներուն, ամէնէն հարուստ գրականութիւններէն: Մեծցուցէք ձեր զաւակները այնպէս մը որ անոնք սիրեն իրենց չքնաղ հայրենիքը, որ, օր մը, նորէն պիտի կանչէ իրենց՝ օգնելու համար որ յարութիւն առնէ փլատակներէն: Սորվեցուցէք ձեր զաւակներուն թէ ներկայիս ունին հզօր մայր մը, իրենց պաշտպանը, զոր պարտաւոր են սիրել, — այն որ կը սնուցանէ զիրենք, կը կրթէ ու կը դաստիարակէ զիրենք՝ պատրաստելու համար ապագայ մարդիկը, ու պիտի պաշտպանէ իր հովանիին տակ նոյնիսկ ծովերէն անդին, վերջապէս մայր մը որ գիտէ գնահատել իրեն համար կատարուած զոհողութիւնները եւ չի մոռնար երբեք, — այդ մայրը Ֆրանսան է:

Ուրեմն կեցցէ Ֆրանսան:

Եւ կեցցէ Հայաստանը:

ՕՏԷԹ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Պ. Վ. Եազըճեան ազդուելով օրուան տօնէն, հրահրեց ներկաները.— «Գիտնանք յիշել մեր անցեալը, յարգել՝ մեր նահատակները, մեր տօները եւ սրբութիւնները»: Եւ խնդրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել, հայ նահատակներու յիշատակը:

Ընկեր Տ. Մանուկեան (Քրիստափորէն) իր սրինգով պահ մը մեզ փոխադրեց հայրենի հողը, զուլալ աղբիւրներու եզերքը: Սեղանապետը խօսք տուաւ ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի ընկերներէն, Ն. Մ. Մանուկեանին, որ ըսաւ թէ հայ ժողովուրդը պէտք ունէր մեսիայի մը.—

Ծնաւ այդ առաքեալը յանձին Հ. Յ. Դաշնակցութեան որ պիտի առաջնորդէ հայ ժողովուրդը իր հայրենի երկիրը — Հայաստան:

Քսան վայրկեան դադար տրուեցաւ եւ տեղի ունեցաւ հաւկթախաղը:

Վերջին խօսողն էր ընկեր Ա. Մարտիրոսեան, որ ծանրացաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան 50ամեայ գործունէութեան վրայ, յիշեց հերոսական դէպքերն ու դէմքերը եւ եզրակացուց.— «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անյաղթելի անկործանելի ուժ մըն է, եւ այս բացորոշապէս գիտեն թէ ռամկավարը, թէ հայ համայնավարը եւ թէ հնչակը: Այդ համոզումը յիսուն տարիներէ ի վեր արմատացած է, մնալով հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ, եւ պիտի շարունակէ մինչեւ որ իրականանայ մեր մեծ իտէալը, անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը:

Խնճոյքը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով:

Լամբրոնացի

ՖԻՐՈՒՅԱՆ ՀԱՅԵՐ

— . —

ԷՔՍ - Ա Ն- Փրովանս.— Միլ Էքսան Փրովանսի մօտ գիւղ մըն է, ուր կ'աշխատին 10 — 13 հայ ընտանիքներ, եկած 1924ին: Կղմինտրի գործարանի տէրը Վիչապեան անունով Հայ մըն էր, երբ հոս հաստատուեցանք: Բոլորս ալ ամուր էինք, եւ հիմա ամուսնացած եւ ընտանիքի ու զաւակի տէր դարձած ենք: Ուղելով մեր զաւակներուն հայեցի դաստիարակութիւն տալ, քանիցս դիմեցինք Պ. Վիչապեանին որ մեզի տեղ մը տրամադրէ, բայց չյաջողեցանք տեղ մը չի-նել: Վիչապեան գործարանը ծախեց 1934ին, իսկ մենք շարունակեցինք դաս տալ տուներու մէջ: Օր մըն ալ դիմեցինքգործարանի տնօրէնին որհող մը տրամադրեց, ինչպէս եւ կղմինտր ու աղիւս: Ուսումնասիրաց անդամները քով քովի գալով սկսանք հիւղակ մը շինել, մեծ դժուարութեամբ վերջապէս շէնքը շինուեցաւ եւ հինգ ամիսէ ի վեր դպրոցը կը շարունակուի:

Դպրոցական առաջին հանդէսը տըւինք ապրիլ 24ին: Այդ օրը իբրեւ նախագահ, պարտք սեպեցի յիշել 1915 Ապրիլ Տասնըմէկի հայաջինջ սարսափները եւ ըսի թէ բոլորս ալ պէտք է անվհատ աշխատինք, մինչեւ որ հասնինք մեր նպատակին:

Ցեղոյ ուսուցիչը կարգով շարեց իր փոքրիկ աշակերտները, 5 — 11 տարեկան, որոնք իրենց գեղեցիկ ձայնով երգեցին ու արտասանեցին հայերէն, մինչ ներկաները ուրախութեամբ կը ծափահարէին: Պ. Մ. Թաշճեան, որ Մարսէյլէն եկած էր, խօսք առնելով թելադրեց վառ պահել ազգային ոգին: Մասնաւոր մայրերը պէտք է զաւակներուն հոգ տանին նաեւ իրենց տուներուն մէջ: Միջանկեալ երգեցին ախկիններ եւ պարոններ: Փոքրիկն Եղիազար Յովհաննէսեան հինգ տարեկան, արտասանեց «Մշակ բանուոր» ու «Հայդուկ եմ», զոր սորված էր իր հօրմէն, թէեւ հայկական շրջանակէ հեռու կը բնակի: Խօսք առաւ նաեւ Պ. Խ. Հացպանեան, գովելով մեր փոքր գաղութին ճիգերը:

Հանդէսը փակուելէ առաջ ներկաներէն մէկը հարցուց թէ ինչ եկամուտ ունինք, դպրոցին ծախքերը հոգալու համար: Պատասխանուեցաւ թէ միայն ամսավճար, որ շատ քիչ կուգայ Անմիջապէս հանգանակութիւն մը բացուեցաւ եւ մասնակցեցան Պ. Պ. Յ. Յովհաննէսեան 20 ֆրանք, Խ. Օհանեան 20, Մ. Թաշճեան 15, Ս. Քէնտօեան 15, Խ. Հացպանեան 10, Խ. Կարապետեան 10, Խ. Աւետիսեան 10, Տիկին Ռ. Սարգիսեան 8 ֆրանք, Կարապետ Սարգիսեան 5 ֆրանք, Գ. Տէրվիշեան 5, Յ. Սարգիսեան 6 ֆր., գումար 144 ֆրանք: Հանգիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Յակոբ Սարգիսեան

ԾԻԾԱՂ

Բարեկամ մը կը հարցնէ մեծահարուստ պարոնի մը, որ իր կրկէսով ամբողջ աշխարհի շրջանը կատարած էր:

— Ի՞նչ է ձեր հարստութեան գաղտնիքը:

— Ես հարստացած եմ մարդոց միամտութիւնը շահագործելով: Գործի սկսայ փիղի ձագով մը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ԱՐԺԷՔՆԵՐ ՈՒ ԱՐԺԱՆԻՔՆԵՐ (բանախօսութիւններ ազգային տօներու առթիւ): Գրեց՝ Հ. Սահակ Կոգեան, Մխիթարեան ուխտէն: Վիեննա, 1938: Հրատ. Մխիթարեան վանքի, VII Mechitharistengasse 4, Vienne:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ԻՐԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի մահուան առթիւ (22 Ապրիլ).

— «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա.ի մահը առիթ կուտայ անգամ մը եւս անդրադառնալու հայ եկեղեցիի վիճակին Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ, ինչ որ շատ ալ պարզ չէ շատերու համար:

Մասնաւորապէս արտասահմանի հայութեան այն մասը, որ պատեհութիւն չէ ունեցած Դաշնակցական թերթեր կարդալու եւ անոնցմէ ծանօթանալու Խորհրդային իրադարձութեանց, մինչեւ այսօր ալ, դժբախտաբար, կատարելապէս անտեղեակ է հայ եկեղեցիի իրական վիճակին Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ:

Եւ ինչպէ՞ս կարող է տեղեակ ըլլալ, երբ տարիներէ ի վեր հակադաշնակցական մամուլին միայն հետեւող այդ զանգուածէն սխալմամբ կերպով ծածկուած են ու կը ծածկուին ամէնէն աղաղակող փաստերն իսկ: Օրինակ՝ հայ եկեղեցական բոլոր կալուածներու եւ հաստատութիւններու յափշտակումը Խորհրդային իշխանութեան կողմէ, Հայ Եկեղեցիի իրաւական կազմակերպութեան հիմնայատակ ոչնչացումը, հայ եկեղեցիներու մեծ մասին փակումը կամ վերածումը բոլշեւիկեան ակումբներու, անասնատուններու, թանգարաններու, մթերանոցներու, փակումը հայ հոգեւոր դպրոցներու, Էջմիածնի տպարանի եւ պաշտօնաթերթի, հալածանքը հայ հոգեւորականներու եւ հաւատացեալներու դէմ, արգելումը կրօնի ուսուցման, Խորհրդահայ թեմերու եւ թեմակալներու վերացումը, Էջմիածնի կանոնաւոր յարաբերութեանց արգիլումը Խորհրդահայ դեռ չփակուած եկեղեցիներու հետ եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գոյութեան հանգուրժումը բացառապէս արտասահմանի համար:

Արտասահմանի հայութեան այն մասը, որ չի հետեւիր Դաշնակցական թերթերուն եւ կը գոհանայ հակադաշնակցական մամուլով միայն, ինչպէ՞ս կրնար ծանօթ ըլլալ վերոյիշեալ գգայացունց իրողութեանց, երբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչ Գարեգին Արքեպիսկ. Յովսէփեանն անգամ, Էջմիածնէն արտասահման գալով, դիւանագիտական խոհեմութիւն սեպեց լուռ մնալու Հայ Եկեղեցիի աննախընթաց քայքայումի մասին Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ, իսկ զինքը պաշտպանող թերթեր չքաշուեցան նոյնիսկ յայտարարելու, թէ ոչ մէկ ատեն իր ամբողջ պատմութեան մէջ Հայ Եկեղեցին այնքան ապատ, անկաշկանդ ու ինքնիշխան չէ եղած, որքան Խորհրդային իշխանութեան օրով:

Ցաւալի է, որ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի մահէն յետոյ ալ, հակադաշնակցական թերթեր կը շարունակեն մոլորեցնել հանրութիւնը այնպէս մը ներկայացնելով կացութիւնը, որ իբր թէ եթէ Հայ Եկեղեցիին դէմ որ եւ է հալածանք եղած է Խորհրդային Միութեան մէջ, այդ ալ պատահած է ոչ թէ Գէորգ Ե Կաթողիկոսի, այլ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի օրով, յատկապէս 1936 թուականէն ասդին: Մինչդեռ անհերքելի պատմական իրողութիւն է, որ Հայ Եկեղեցիին ուղղուած բոլոր մահացու հարուածները տեղի ունեցան Գէորգ Ե. Կաթողիկոսի շրջանին: Այնպէս, որ երբ Խորհրդային կառավարութիւնը թոյլ տուաւ Խորէն Ա.ի ընտրութիւնը, ան աւարտած էր արդէն Հայ Եկեղեցիի նիւթական, իրաւական ու բարոյական քանդումի իր գործը Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ:

Հարց: Հնարաւո՞ր է որ Խորհրդային կառավարութիւնը դէթ այսուհետեւ հանգիստ ու ազատ ձգէ հայ եկեղեցին:

Ո՛չ: Խորհրդային կառավարութիւնը մահացու թշնամի է որեւէ եկեղեցիի եւ կրօնի, հետեւաբար չի կրնար բարեկամ ըլլալ հայ եկեղեցիի, հետեւաբար, չի կրնար չձգտիլ քայքայելու զայն, չի կրնար չձգտիլ իր քաղաքական դաւերուն իբր գործիք ծառայեցնելու իրմէ այս կամ այն կախում ունեցող հոգեւորականները:

Որքան ատեն որ հայութեան մեծագոյն մասը կ'ապրի Խորհրդային խեղդող լուծին տակ, անկարելի է, որ Հայ ժողովուրդը ի վիճակի ըլլայ ազատօրէն ընտրելու իր հոգեւոր գերագոյն իշխանութիւնը Էջմիածնի մէջ, ինչպէս եւ անկարելի է որ Էջմիածնի մէջ միայն անունով գոյութիւն ունեցող հոգեւոր գերագոյն իշխանութիւնը ի վիճակի ըլլայ իր խղճի մտօք եւ ազատօրէն կառավարելու հայ եկեղեցին:

Եթէ արտասահմանի հայ գաղութները կ'ուզեն դէթ այսուհետեւ ազատիլ Խորհրդային կառավարութեան պառակտիչ ոտնձգութիւններէն, ժամանակի մը համար գոնէ պէտք է իմաստութիւնն ունենան իրենց բոլոր գործերը, մէջն ըլլալով նաեւ եկեղեցական գործերը, կարգադրելու ու վարելու՝ առանց Խորհրդային Միութեան սահմաններէն որեւէ անունի տակ գալիք միջամտութեան»:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ես պնդեցի եւ սպառնացի որ իրենց երկմարդիկը կանչեն եւ մեզի հաց տան: Անոնք նորէն կ'աղաչէին եւ աղօթք կը հրամցնէին: Բարկացած՝— Ըմակ չատ բան կը հանեմ մէջտեղ ես: Մտանք գոմ: Մանկամարդ կինը գուռը մեր վրայէն անկեց (կղպեց), անեք ելու ու սկսաւ պոռալ.

— Մեզ կողոպտեցի՛ն... հասէք, հա, հասէ՛ք... երկու հոգի են երկու հոգի՛...

Մենք փութով դուռը փշրեցինք, պարկ մը եւ առի, կարպետ մըն ալ Սէնօն, մեզ բռնել ուզող պառաւը ցրնցեցինք, զարկինք զինքը գետին ձգեցինք, ու սկսանք փախչիլ արտերու մէջէն: Մեզի շատ մօտ մաւզէրի մը շաչիւնը, ու հատ մըն ալ, ու հատ մըն ալ: Քով քովի, հեւալէն, առանց ետ նայիլ համարձակելու մենք կը վազէինք: Ջուր մը հասանք ու ճամբուն վրայ թուփերը մտանք ուժասպառ: Ուժեղ կը հեւայինք: Տունէն դլուխը, դէպի լերան կողմը, անոնք մեզ կը հալածէին ստուար խումբով, անդադար փամփուշտ վառելով: Մեր սրտերը կը զարնէին:

Հալածողները մեզ երկար փնտռեցին անտառներուն մէջ: Կէս գիշեր եղաւ: Աղմուկները դադրեցան: Մենք կամաց կամաց նորէն գոմին մօտ գացինք, մեր պարկերը վերցուցինք ու հեռացանք: Ճամբուն վրայ էր Քէօր Ապտուլլահի տունը: Դեռ ան այս դէպքը չլսած այդ գիշերն իսկ հոն գացինք, իրմէ ուտեստ առինք ու լեռ ելանք: Տողանի վրայի անտառն էինք մենք: Յաջորդ օրը Տողանի հօտը ճիշդ մեր վրայ եկաւ: Հովիւներուն մէջ էր մեր գեղացի Բէհենց Սէրգոյին պզտիկ տղան, Խաչօն: Մենք այնքան անճարակ էինք որ ոչ կրցանք Խաչոյին հետ տեսնուիլ գաղտնի եւ ոչ ալ Տողանի հօտէն մացու մը վերցնել:

Գիշերը Սէնօն ուզեց Տողան երթալ: Կեանքի մէջ որեւէ իրական մխիթարութենէ զուրկ, երեւակայական տուեալներու էինք ապաւիներ մենք այդ օրերուն: Ես փորձեր էի որ եթէ իմ ձախ աչքս խաղայ բարի է այդ: Ձախ ոտքս կեռայ, բարի ճամբայ է երթալիք: Ձախ ականջս կանչէ պատասխանութիւն պիտի գտնեմ: Ու բոլոր աջերը չար: Այդ իրիկունը իմ բարի աչքս անդադար կը խաղար: Սէնօն ապաւինելով աչքիս ճշմարիտ գուշակ մը ըլլալուն, համարձակ գիւղ իջաւ: Անոր առաքելութիւնն էր իբրեւ Թուրք Հաց առնել անկէ: Գաղտնօրէն տեսնուիլ հոն գտնուող մեր հարսերուն հետ, որպէսզի անոնք մեզի լեռը գաղտնի հաց բերեն, եւ անոնցմէ իմանալ Կարոյին ու Գրիգորին տեղը որոնք տարիներէ ի վեր լեռն էին:

Ես կեցայ գիւղին դիմացի կաղնեստանին մէջ ու կը լսէի անոր խօսակցութիւնը:

Սէնօն իրար խառնեց Տղիկ, Խօտօ, Ջէթէ, անտառ, սպասել, սպառնալ, հաց բառերը: Թուրքերը համարձակ— ի՛նչ, ի՛նչ, ի՞նչ կ'ըսէին: Կեցիր ժանտարմաները կանչենք անոնց հասկըցուր: Գիւղը ժանտարմաներով լեցուն էր: Թուրքը Սէնօն բռնեց եւ ժանտարմաները կանչեց: Սէնօն փախաւ: Ետեւէն՝ «կեցիր քեզ կը զարնենք» կը պոռային: Ես անտառէն—ուշադրութիւն ըրէք որ դուք չզարնուիք պոռացի ու ելայ փախայ: Անոնք սկսան մեր ետեւէն կրակել անդադար: Սէնոյին հետ իրար կորսնցուցինք: Սակայն, կանուխէն, իմ եւ Ղեւոնդին պէս յաւիտեան իրար չգտնելու վախէն ու փորձառութենէն՝ խօսեր էինք որ նըման պարագայի մը իրար Տրնկովիկի գոմին գլուխը ծորենիին տակ գըտնենք: Գիշերը մինակ, անտառներն անցուցի: Առտուն, զգուշութեամբ որոշուած ծորենին յառաջացայ: Ձայն չկար հոն: Արդեօք Սէնօն բռնուա՞ծ էր: Տեսայ զինքը թուփերուն տակ կծկուած: Իմ շլուկներս առեր ու վախէն կը դողար: Երբ զիս տեսաւ գըրկեց, սկսաւ լալ— Ամօ, ես գիտցայ քի դուն զարնուեցար, ըսաւ:

Մեր լեռներուն դարձանք նորէն, կոտրած սրտով, անորոշ ճակատագրով: Հեռուէն կ'երեւէր ամայի գիւղը, լռութեամբ ժայռին գիրկը քաշուած: Արտերը, դաշտերն ու արահետները խոպան ու վայրի խոտերու մէջ խեղդուած: Հեղեղները շատ հետքեր ու շինութիւններ քշեր տարեր էին: Արտերը խոպան բնութենէ ինչո՞վ էին տարբեր: Կը թուէր թէ արօրը դար մը կայ զիրենք չէ հերկած: Կաղնիները կատղեր էին եւ անտառները երկինքն ի վեր փրփրեր: Գոմի հետք չկար, եայլայի հետք չկար, հունձքի ու արօտավայրի հետք չկար: Լերան գոմերը քակեր ու փայտերն ու դուռերը տարեր էին: Ինչպէս հոն, գիւղին հողուըրտիքն ալ քակեր ու առեր էին ըրեր, կ'ըսէին:

Տխուր ամայութիւնը հոն, ամէն ինչ նոյն քուրային մէջ էր ձուլեր: Խռտառատ մարգագետիններ քաղուեր էին Թուրքերուն կողմէ: Քարին արտերուն Արջենց ու Բէհենց գոմերուն պարարտ արտերը ցանուած էին: Անոնցմէ մաս մը քաղեր տարեր էին: Միւսները արտերուն մէջ ոսկիի պէս առեր կեցեր էին:

Ելանք անտառներուն մէջ պատեցանք. ողբկոչելով բոլո՛րը, բոլո՛րը: Ու ձորին մէջ, խոշոր ծորենիին տակ, հոն ուր երկու տարի առաջ Ղեւոնդին հետ փորեր ու չիներ էինք, ինկանք քնացանք փոսին մէջ: Հայրենի հովը որ կ'անցնէր սօսափելէն թուփերէն, մեզի անուշ քուն կը բերէր:

Իրիկուան իջանք Տրնկովիկի գոմը ուր երկու տարի առաջ Սէնոյին հետ միասին մէս եփած էինք: Անցանք Քարին արտերը ցորեն հանելու համար: Պապերուս գոմին շրջականները: Ախ մինչեւ հողու ամէն տեղ, միշտ կաղնիները՛ անհունօրէն փրփրած: Ցորենները քաղած ու դէզ դրած էին: Փըշրեցինք հասկերը կերանք ու խուրձեր շալկած Տրնկովիկի ծորենիին դարձանք: Մինչեւ լոյս քանի մը անգամ խուրձ կրեցինք անկէ: Դէզը արտէն երեւը ցրուեցինք ու գաւազաններով փշրեցինք հասկերուն գլուխները: Արշալոյս կատարները հինայեց, մենք մեր բոյնին դարձանք:

Քաղուորներն եկան առտուն: Իրար անցան ու սկսան ողբալ: Կը հայհոյէին ու կ'անիծէին մեզ: Մենք դիմացի թուփերէն կը տեսնէինք զիրենք եւ անոնց ձայները կը լսէինք: Անոնց մէջ մեր գեղացի հարսեր ալ կային: Ջանանք ճանչցանք իրենց տարազէն:

Օրեր ամբողջ, ծորենիին տակ ու ձորին մէջ, ուր կը մնան դեռ ծղօտները, մենք խողանները փշրեցինք ու ծըլեցինք ձեռքերով, կապերտին վըրայ: Հովին տուինք զանոնք ցորենը յարդէն զատելու համար: Մեր միակ սնունդը ան էր, չոր ցորենը: Բայց ան համով կուգար մեզի իւղէն եւ ամէն համադամէ աւելի:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՋԵԱՆ

(72)

(Շար.)

բանին ազգային պաշտպանութեան համար ․— 12. պարտաւորիչ դարձնել ազգային պաշտպանութեան համար գործող եւ ուրիշ կարգ մը հաստատութեանց մուրհակներուն ընդունելութիւնը եւ միջոցներ տնօրինել, որպէսզի այս մուրհակները զեղչուին Պանք տը Ֆրանսի կողմէ ։

Հրատարակուած հրամանագիրներուն տրամադրութեամբ, 8 առ հարիւր կ'աւելնան բոլոր պետական տուրքերը, ուղղակի թէ անուղղակի ։

Օտար շրջիկներու այցելութեան (շրջագայութեան, թուրիզմ) ուժ տալու համար, հրամանագիր մը կը տրամադրէ 40 առ հարիւր զեղչել երկաթուղիներու գինը, իսկ 60 առ հարիւր՝ կաղոլինի գինը ։ Այս առթիւ մասնաւոր տոմսեր պիտի հանուին, հատը 30 ֆրանքի, բոլոր այն օտարականներուն համար որ կ'ուզեն Ֆրանսա մնալ առ նուազն վեց օր ։ Կը կարծուի թէ այս կարգադրութեան շնորհիւ օտար այցելուներու թիւը պիտի աւելնայ աւելի քան 300.000 հոգի, ամէն տարի ։

Ուրիշ հրամանագիր մը տրամադրութիւններ կը պարունակէ աշխատանքի ժամերը օրուան պահանջներուն յարմարցնելու եւ ազգային բանուորութիւնը պաշտպանելու մասին, փոփոխելով 1926 օգոստոս 11ի եւ 1932 օգոստոս 10ի օրէնքները (10 առ հարիւրի օրէնք) ։

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովը վաւերացուց անգլեւիտալական համաձայնութիւնը

Անգլիոյ երեսփ․ ժողովը երկուշաբթի օր 110ի դէմ 322 ձայնով վաւերացուց անգլեւիտալական համաձայնութիւնը ։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, Պ․ Չէմպըրլէն յայտարարեց ․

— « Մենք կ'ուզենք վստահութիւնը վերահաստատել ամէն տեղ, որպէսզի կարենանք ապահովել խաղաղութիւնը ։ Առանց այդ վստահութեան կարելի չէ բարելաւել միջազգային կացութիւնը ։ Բայց այդ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է փարատել դառնութիւնները եւ անհամաձայնութիւնները, ինչ որ մէկ օրուան գործ չէ ։ Համաձայնութեան ստորագրութիւնը արդէն արմատական փոփոխութիւն մը յառաջ բերած է Իտալիոյ եւ մեր յարաբերութեանց միջեւ ։ Փարատած են ամպերը, անվստահութիւնը եւ կասկածամտութիւնը եւ մենք այժմ կրնանք իրարու նայիլ բարեկամօրէն, փոխանակ թշնամութեան ։ Կոմս Չիանօ տեղեկացուցած է մեր դեսպանին թէ հրաման տուած է կրճատել Լիբիոյ իտալական զօրքը, չորաթը հազար հոգի » ։

Վարչապետը մանրամասնօրէն խօսելով Սպանիոյ, Եթովպիոյ, ֆրանքեւիտալական բանակցութեանց եւ ուրիշ միջազգային հարցերու մասին, եզրակացուց ․

— « Նոր շրջան մը բացուած է Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ ։ Անոնք երկուքը մէկ առաջին քայլն առին դէպի աւելի բանաւոր եւ առողջ գոյավիճակ մը ։ Ես չեմ ընդունիր այն տեսակէտը թէ անկարելի է համաձայնութիւն գոյացնել ժողովրդապետութեանց եւ միահեծան պետութեանց միջեւ ։ Նոր Իտալիան, ներշնչուած՝ Պ․ Մուսոլինիի անձնաւորութենէն, կը ներկայացնէ նոր կորով մը, նոր տեսիլք մը եւ նոր զօրութիւն մը » ։

Աշխատաւորականները յաճախ կ'ընդմիջէին վարչապետին ճառը, եւ լուտանքներ տեղացին, երբ ան մեծարանքներ կ'ուղղէր Մուսոլինիի ։

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ․ պարգեւախաղի 4րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի գիշեր ։

Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,257,287 թիւը ։ 59 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 30.000ական ֆրանք ։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք ․— 0.013.469, 1.095.461, 1.156.452, 0.756.660 ։

236 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին շահեցան 10.000ական ֆրանք ։

Հետեւեալ վեց թիւերը շահեցան 500.000ական ֆրանք ․—
0.595.501, 0.823.916, 1.047.521, 0.385.039, 0.865.674, 1. 121.155 ։

354 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000ական ֆրանք ։

29797 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք ։
58.638 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000 ֆրանք ։
7281 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք ։
441 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք ։
700 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք ։
47 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք ։
24 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք ։
9 վերջացող թիւերը շահեցան 120ական ֆրանք ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԻՐԱՆԱ - ՀՌՈՄ օդանաւի արկածին առթիւ, 12 միլիոն ֆրանքի գոհարեղէններ կորսուած են ։ Այս հարստութիւնը կը պատկանի Փարիզեան գոհարավաճառի մը, որ Ալպանիոյ թագաւորին տարած էր զայն, որպէսզի ուզածը գնէ, հարսնիքին առթիւ ։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ արքեպիսկոպոսը շրջաբերականով մը արգիլեց պսակներ կատարել քրիստոնեաներու եւ Հրեաներուն միջեւ ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որով Հրեաները ամբողջովին կը քշուին տնտեսական կեանքէն ։ Այսպէս, այն արիականները որ առեւտրական կամ ճարտարագործական հաստատութիւն մը կը գնեն Հրեաներէն, փոխարժէքը պիտի վճարեն ոչ թէ Հրեաներուն, այլ Րայխսպանքի, որ գանձատոմսեր պիտի յանձնէ իրենց, Հրեաներուն տալու համար ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ "Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ„Ը

8 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonnièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonnière, Métro Bonne Nouvelle .

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին դաշնակահարուհիներ՝ ՕՐ․ ՔԷՆՏԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ ՕՐ․ Ա․ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ, սիրողներու խումբի կողմէ կը ներկայացուի երկու զաւեշտ, «ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ » եւ « 48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ »
Կը պարէ Պուլկար պարուհի ՕՐ․ SOPHIE ERRIO ։
Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ ։

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆ.— Ցայտագրին ճոխութեան պատճառով, հանդէսը կը սկսի որոշեալ ժամուն ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եդիպտացի» կոմիտէի ընդհ․ ժողովը 6 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Avenue տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը։

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. «Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
5 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ։
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Ընկ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ իր երգեցիկ խումբով։
Մուտքը ազատ է

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հերթական դասախօսութիւնը, 6 Մայիս, ՈՒՐԲԱԹ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, 5 Ռիւ տը լ'Էգլիզ, «Շահրիկեան» սրահը։ Կը դասախօսէ Պ. ԲԱԳԻՒՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Աթլէթիզմ»։
Մուտքը ազատ է։ Կարծիքներու փոխանակութեան լայն պատեհութիւն կը տրուի։

Ձ. Ռ. Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը, 5 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.50ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը 5 Մայիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 Րիւ Պօսիւէ։
Կը խօսի՝ Պ. Ց. ՅՈՎԻԿԵԱՆ
Նիւթ՝ «La situation des Réfugiés devant la Loi Française»․

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԽՈՒՄԲԻ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը Չորեքշաբթի, 4 Մայիս ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ։ Կը խօսի Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայ կեանքը 20րդ. դարու սկիզբը»։

ՓԱՐԻԶ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
184 Bld. St. Germain, SALLE GEOGRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐԴ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ Մ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ե. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ,
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
ՏԻԿ. Ե. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ),
ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)
ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ) ։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր հինգ Մասնաճիւղերով կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը 8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը լ'Էգլիզ։
Բացման խօսք՝ Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԷ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Խմբերգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր՝ հայկական տարազով։ Զուգերգ, Ջութակ եւ մեներգ։
Մուտք՝ 5 ֆրանք (որ իրաւունք կուտայ մասնակցելու տեղի ունենալիք վիճակախաղին)։

13րդ Տարեկան Տօնակոյթ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԺՕՐ. Կ. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆԻ
Կիրակի 15Մայիս, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
SALLE POISSONNIÈREի մէջ, 7, Rue du Fg. Poissonière. (9)
Métro: Bonne Nouvelle.
Մուտք՝ 10 եւ 5 ֆրանք։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

Կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ Միութեան կողմէ
7 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
PALAIS DU CONGRESի ՄԷՋ, (Porte de Versailles)
ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ
Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու ։
ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ,
Եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ։
Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Գ. Տէրվիշեանի [illegible]

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի «l'Homme Squellette» Պ. Փաղքալ Պասմաճեանի կողմէ իր մարմնական ճկուն խաղերով։ Կը պարէ Օր. Huguette O Bine (Փարիզի Petit C[illegible] i օէն)։ Երգ՝ Օր. Մարկրիթ Նիզամեանէ։ Արտասանութիւն եւ անակնկալներ։ Կէս գիշերէն վերջ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ։
Ճասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ։
Թանկօյի եւ Գոնկայի մրցում մասնաւոր ժիւրիի ներկայութեամբ։
Տոմսերը կը ծախուին․— Գրատուն Հր. Սամուէլ, 51, rue Monsieur le Prince, (6). Ցառաջի խմբագրատունը 17, rue Damesme եւ Միութեան անդամներուն մօտ։ Գինները ժողովրդական։ Ճոխ պիւֆէ։ Հաղորդակցութիւն.— Իջնել Բօրթ տը Վէրսայլ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԿԵՍԱՐԻՈՅ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԿ ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ

Երկու ստուար հատորներով ԼԴ+2479 էջով, գեղազարդուած 687 պատկերներով եւ վիմատիպ 16 բազմագոյն պատմական քարտէսներով պատկառելի գործ մը, որ ոչ միայն Կեսարիոյ եւ Շրջակայից պատմութիւնն է այլ՝ պատմութիւնը Փոքր Ասիոյ հայ գաղութներուն։ Կը պարունակէ հազմանդիտական ծանօթութիւններ, տեղագրական, վիճակագրական, ազգագրական, մատենագրական եւ կենսագրական ամենաճոխ տեղեկութիւններ ։

Նուազագոյն գինը 25 շիլին։ Փարիզի մէջ կը ծախուի Պ. Սարգիս Սաղրեանի քով ։ 13 րիւ Սէն Լազար, Փարիզ (9) ։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ, 22 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Գալսոյ Տիգրանեանի կեցութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար, թարգմ. Ա. Մատաթեանց), եւեք ժամ ծիծաղ
Կը մասնակցին Տիկին ՓՆԱՐ ՄԱՔՏՕՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին [illegible] ԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. [illegible] ՃԱԳ. Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն։
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44RueDunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Alimentation „TRÉVISE"
Իր անմահական սուրճովը
Café "HAREM„
ՃԱՇԿԱԿԱՆ ՉԷՅՐԷԿՆԵՐ
5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ
Ստացած ենք պոլսական ընտիր ճերմակ պանիր եւ քաշքավալ, սուրիական գաֆն եւ փէքմէզ։
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ
15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine Tél. Observatoire 13 [illegible]
Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ ։
Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ ։ Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները ։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ձեր բնակարանը, շէնքը ներսէն ու դուրսէն ներկելու, [illegible] թուղթեր փակցնելու եւ նորոգութիւններու համար դիմեցէք նամակով՝
S. GRÉGOIREի, 1bis, Rue Rouget de l'Isle, Choisy-le-Roi Seine.
Խղճամիտ եւ մաքուր աշխատանք՝ չափաւոր գիներով ։

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ [illegible] եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին [illegible] ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, [illegible] արուեստական օղիներէ [illegible] ձեր ստամոքսը կ'այրէ [illegible] գիշերները ջուր կը խմցնէ [illegible] եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք [illegible] ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն [illegible] րատ, կազդուրիչ եւ [illegible] ժարեր ըլլալը [illegible] ուած է։
Dalakupeian 24 R[illegible] St. Lambert et 8 R[illegible] Suffres, Marseill[illegible]

FOURRURES DE ST. BERNARD
ՅԱԿՈՒՆԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ
24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e
Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —
Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70
ԿԱՐԵՒՈՐ ԶԵՂՉ ՋԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ
Մուշտակները փայլ կուտան ձեր հագուստին եւ դէմքին, Դիմեցէք մեր վաճառատուներուն ուր պիտի գտնէք տնհաւատալի գիներով [illegible] բարձր արժէքէ, 500 ֆրանքէն սկսեալ ։ Փիթուա օձիքով Մարթ [illegible] դը 120 ֆրանքէն սկսեալ ։ Գարեր, ժաքէթներ եւն ․ ։ Կը [illegible] մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ [illegible] ժը ։ Մուշտակները կը մաքրենք ձրի ։ Բաց է կիրակի օրերը մինչեւ կէսօր ։

ԿՈՉ ԲՈԼՈՐ ԲԱԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մարսէյլի Բաբերդի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը կը խնդրէ Ֆրանսաբնակ բոլոր Բաբերդցիներէն որ հաճին տեղեկացնել շուտով իրենց անունը, մականունը, տարիքը, ծննդավայրը, իրենց ընտանիքի անդամներուն թիւը եւ հասցէն ։

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ եթէ հնարաւոր է, կազմել մասնաճիւղ մը կապ հաստատելով միութեանս հետ ։

Վստահ ենք որ բոլոր հայրենակիցները ընդառաջ երթալով սոյն կոչին, կատարած պիտի ըլլան իրենց հայրենակցական պարտականութիւնը ։ Գրել հետեւեալ հասցէին՝ H. Der Nazasetian, 7, Bld. Mourène, Cabucelle, Marseille ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է [illegible] որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 8, [illegible] րակի օր Ֆլորիա ճաշարանին [illegible] 61, Mr. le Prince, Փարիզ։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ [illegible] ւորներու եւ Մարտիկներու Միութ[illegible] նը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր [illegible] կերները 6 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Խրիմեան» սրահին մէջ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Gambetta

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1673 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՄԱՅԻՍ — JEUDI 5 MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3722

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԹՈՒՆ ԵՒ ՈՒՇԱԴԻՐ

Հրատարակած ենք, արդէն, 1938 Մայիս 2ի Հրամանագիր - օրէնքին հիմնական տրամադրութիւնները՝ օտարականներու բնակութեան եւ պարտաւորութեանց մասին: Վաղը կը թարգմանենք բուն պաշտօնաթերթէն, որպէսզի թիւրիմացութիւն չծագի :

Մանրամասն վերլուծման չի կարօտիր նոր օրէնքը :

Մէկ բառով ըսենք որ աւելի կը պրկուին օղակները, թէեւ անվթար կը մնայ ասպնջականութեան աւանդական սկզբունքը:

Անշուշտ իրար անցնելու պատճառ չունին բոլոր անոնք որ սկիզբէն իսկ ուշադրութեամբ հետեւած եւ համակերպած են երկրին օրէնքներուն: Այդպիսիներուն համար Հրամանագիր - օրէնքը պարզապէս ձեւակերպութիւն մըն է որ կատարել կուտայ,— պայմանաժամ սահմանելով մինչեւ մայիս 31, որպէսզի փութան սրբագրել, եթէ որ եւ է զանցառութիւն կատարած են:

Այս առթիւ, կառավարութիւնը կ'ուզէ նաեւ երեւան հանել անոնք որ «գաղտնի» կը համարուին, այսինքն Ֆրանսա եկած են եւ տարր - անոր տունը կամ հիւրանոցը կը բնակին, առանց որ եւ է արձանագրութեան: Առանց յարգած ըլլալու օրէնքին տրամադրութիւնները :

Այս դասակարգին պատկանողները կը համարուին «անկանոն», ինչպէս այն միւսները որ կա՛մ ինքնութեան թուղթ չունին, կամ ունին եւ չեն նորոգած, եւ կամ ինկած են պատժական տնօրինութեանց տակ :

Մինչեւ հիմա, եկող - գացող կառավարութիւնները կառչած էին հին օրէնքի մը, որ արտաքսումի կը դատապարտէ որ եւ է օրինազանց օտարական :

Այս օրէնքը այսօր ալ կը պահէ իր ուժը, բայց կարեւոր փոփոխութիւն մը կատարուած է: Մինչեւ հիմա, երբ Ներքին Նախարարը ստորագրէր արտաքսումի հրամանագիրը, ոստիկանութիւնը մեքենաբար կը հետապնդէր անոր գործադրութիւնը, առանց հետաքրքրուելու թէ կրնա՞ս ուրիշ երկիր մը մեկնիլ:

Հետեւա՞նքը,— բազմաթիւ տարագիրներ, մասնաւորապէս Հայեր, Ռուսեր, հակաֆաշական Իտալացիներ կամ հակահիթլէրական Գերմանացիներ, Հրեաներ եւն. կը դառնային ակամայ յանցաւոր, եթէ նորէն Ֆրանսա վերադառնային, բաց դուռ չգտնելով: Ոստիկանութիւնը կը հետապնդէր եւ կ'առաջնորդէր բանտ, յետոյ դատարան: Այս վերջինը, միշտ նոյն օրէնքին կառչած, «անուղղելի»ն կը դատապարտէր բանտարկութեան, յետոյ նորէն արտաքսումի :

Եւ այսպէս տարիներ շարունակ: Հէքեաթ չէ, երբ թերթերը յաճախ կը գրեն թէ արտաքսեալներ կան որոնք տարիներով քըշուած, վերադարձած, բանտարկուած եւ միշտ առկախ վիճակի մը մատնուած են:

Մայիս 2ի հրամանագիրը նկատի առնելով այս անել կացութիւնը, կը հաստատէ նորութիւն մը,— անոնք որ արտաքսումի հրաման ստանալով հանդերձ չեն կրնար հեռանալ Ֆրանսայէն, երթալիք տեղ չեն գտներ, պիտի բնակին ներքին նախարարութեան կողմէ նշանակուած վայրի մը մէջ, ենթակայ՝ ոստիկանական հսկողութեան: Եթէ անսաստեն այս հրամանին, կը դատապարտուին 6 ամիսէն մինչեւ երեք տարի բանտարկութեան :

Այս խնդիրը տարիներով զբաղեցուցած է նախկին կառավարութիւնները: Մեր բարեկամը, Պ. Մութէ, երբ տակաւին նախարար չէր, խորապէս ուսումնասիրած ըլլալով «անուղղելի» կոչուած օտարականներու, մասնաւորապէս Հայերու եւ Ռուսերու խնդիրը, այսպիսի թելադրութիւն մը կ'ընէր երեսփ. ժողովին մէջ: Յետոյ ուրիշներ ալ իւրացուցին նոյն տեսակէտը, եւ շատեր ափրիկեան գաղթավայրերը կ'առաջարկէին, իբրեւ «մասնաւոր բնակավայր »:

Ուրիշ նորութիւն մը այն է որ, Հրամանագիր - օրէնքը ութ օր պայմանաժամ կը սահմանէ, որպէսզի արտաքսումի դատապարտուած օտարականը կարենայ պաշտպանել իր դատը, պայմանաւ որ դատապարտութիւն կրած չըլլայ քրէական յանցանքի մը համար, կամ հանրային բարեկարգութեան եւ ազգային ապահովութեան խնդիրներ կապուած չըլլան վճիռին հետ :

Այս հարցն ալ արծարծուած է ժամանակին, բայց բոլորովին տարբեր հիման մը վրայ,— թոյլ տալ որ արտաքսեալը ինքզինքը պաշտպանէ դատարանի մը կամ յանձնախումբի մը առջեւ: Մինչդեռ Սառոյի օրէնքը պարզապէս վարչական իշխանութեան կը յանձնէ այդ գործը, պատուիրակ մը նշանակելով:

Երրորդ նորութիւն մը, որ աւելի շատ հսկողութեան խստութիւնը կ'ապացուցանէ, քաղաքական փախստականներու վերաբերող տրամադրութիւնն է: Արդ կարգի օտարականներու բնակութիւնը կրնայ արտօնել միայն ներքին նախարարը, աչքէ անցընելով կատարուած քննութեան տեղեկագիրը :

Օրէնքը յանձնելով մեր տարագիր բազմութեանց լուրջ ուշադրութեան, կը յանձնարարենք ժամանակ չկորսնցնել կամ լեզուանի մարդոց գործիք չդառնալ, չակելու համար իրենց իրաւական կացութիւնը :

Կ'իմանանք թէ իրաւասու մարմինները հաւաքական խնդրագիր մը պիտի ներկայացնեն, պարզելու համար հայ տարագիրներու բացառիկ վիճակը :

Անշուշտ ողորմուկ աղերս մը պիտի չըլլայ այս դիմումը, այլ պատճառաբանուած յուշագիր մը, մասնաւորապէս օրէնքին խստութիւններէն փրկելու համար անոնք որ «անկանոն» հռչակուած են տարիներէ ի վեր, զանցառութեամբ կամ անկախ իրենց կամքէն: Եւ որքան շուտ, այնքան լաւ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԴԷՆ ՍԿՍԱՒ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻԼ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ՏՐՈՒԱԾ Է ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՅԻՍ 31

Մասնաւոր բնակավայր անոնց համար որ երթալիք տեղ չունին

Ներքին նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը տեղեկացնէ թէ օտարականներու մասին հրատարակուած Հրամանագիր օրէնքը (2 մայիս) արդէն իսկ գործադրութեան յանձնուած ըլլալով, ոստիկանական իշխանութիւնը պարտաւոր է խիստ հսկողութիւն կատարել սահմանագլուխներու վրայ եւ նաւահանգիստներու մէջ, նաեւ այն ճարտարարուեստական կեդրոններուն մէջ ուր ստուարաթիւ օտարականներ կը գտնուին: Այս առթիւ աւելցուած է ոստիկանական տեսուչներու, քննիչներու, ոստիկան - զինուորներու եւ մաքսային գէտերու թիւը: Ասկէ զատ, Ապահովութեան Տեսչութիւնը նահանգապետութեանց, ոստիկանական տեսչութեանց եւ պահականոցներու պիտի հաղորդէ ինքնութիւնը երեւան հանելու կատարելագործեալ միջոցներ, որոնք մինչեւ հիմա վերապահուած էին միայն կեդրոնին: Ուղղակի հաղորդակցութիւն պիտի հաստատուի զանազան վարչութեանց միջեւ, տեղեկութիւններ հաղորդելու համար Ֆրանսա հասած կամ հաստատուած օտարականներու մասին (ոստիկանութիւն, ոստիկան - զօրք եւ մաքսային վարչութիւն):

Նոր հրամանագիրը այս ամսուան ընթացքին պիտի հաղորդուի ձայնասփիւռի միջոցաւ եւ շատ մը լեզուներով, որպէսզի օտարականները գիտնան իրենց պարտաւորութիւնները եւ նոր կանոններուն յարմարին մինչեւ մայիս 31, հակառակ պարագային խստօրէն պիտի պատժուին :

Ահաւասիկ Հրամանագիր - օրէնքին հիմնական տրամադրութիւնները.—

1.— Այն օտարականները որ Ֆրանսա կը բնակին երկու ամիսէն աւելի, պարտաւոր են ունենալ ինքնութեան թուղթ մը կամ շրջիկի (թուրիստ) տոմս մը: Անսաստողները պիտի դատապարտուին 100էն մինչեւ 1000 ֆրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան :

2.— Եթէ իշխանութիւնը մերժած է ինքնութեան թուղթ կամ շրջիկի տոմս տալ եւ կամ ետ առած է, օտարականը պարտաւոր է հեռանալ երկրէն: Հակառակ պարագային կը կրէ նոյն պատիժները:

3.— Ամէն օտարական պարտաւոր է իր վրան պահել ինքնութեան թուղթը, անցագիրը կամ ինչ որ անհրաժեշտ է, իր հանդամանքը ապացուցանելու համար: Թերացողները կը դատապարտուին 5էն 15 ֆրանք տուգանքի:

4.— Օտարականը պարտաւոր է անմիջապէս ոստիկանութեան հաղորդել բնակարանի որ եւ է փոփոխութիւն եւ վաւերացնել (վիզա) իր ինքնութեան թուղթը, 10.000էն աւելի բնակիչ ունեցող համայնքներու մէջ: Թերացողները կը դատապարտուին 16էն 1000 ֆրանք տուգանքի :

ՆՈՅՆ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐՏԱՔՍԵԱԼՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

5.— Արտաքսումի հրաման ստացած ո եւ է օտարական պարտաւոր է անմիջապէս հեռանալ երկրէն: Անսաստողները կը դատապարտուին 6 ամիսէն մինչեւ երեք տարի բանտարկութեան: Եթէ անկարելի ըլլայ հեռանալ (երթալիք տեղ չունենալով), պարտաւոր է բնակիլ ներքին նախարարին նշանակած վայրին մէջ: Հակառակ պարագային կը դատապարտուի 6 ամիսէն 3 տարի բանտարկութեան : Ո եւ է օտարական որ դատապարտութիւն չէ կրած, կրնայ մինչեւ ութ օր դիմում կատարել եւ բացատրութիւն տալ ոստիկանական տեսչութեան կամ նահանգապետին կողմէ նշանակուած պատուիրակի մը, իր մասին տրուած վճիռին առթիւ (արտաքսում) : Բացի այն պարագայէն երբ հանրային բարեկարգութեան կամ ազգային ապահովութեան նկատումներ անհրաժեշտ դարձուցած են այդ վճիռը :

6.— Քաղաքական փախստականները կրնան Ֆրանսա բնակելու արտօնութիւն ստանալ միայն ներքին նախարարին կողմէ, համաձայն կատարուած քննութեան :

7.— Անոնք որ օտարականներ կ'ընդունին իրենց տան մէջ, պարտաւոր են ոստիկանութեան հաղորդել 24 ժամէն (պանդոկատէրեր եւ անհատներ) : Այս պայմանաժամը կրնայ 48 ժամ ըլլալ անոնց համար որ օտար հիւրեր կ'ընդունին իրենց տան մէջ : Թերացողները կը դատապարտուին 5էն 15 ֆրանք տուգանքի: Պատիժը արտաքսում պիտի ըլլայ, եթէ պատսպարողը օտարական է:

8.— Ո եւ է անհատ որ կը դիւրացնէ անկանոն օտարականի մը Ֆրանսա մուտքը, շրջագայութիւնը կամ բնակութիւնը, պիտի դատապարտուի 100էն 1000 ֆրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան :

9.— Այն օտարականները որ այժմ Ֆրանսա կը գտնուին, պէտք է այս հրամանագրին տրամադրութիւնները լրացնեն մինչեւ 1938 մայիս 31:

10.— Ինքնութեան թուղթերու գինը պիտի աւելնայ 30 առ հարիւր, բարձրանալով 260 ֆրանքի, սովորական անձնագիրներու համար :

Հետզհետէ պիտի հաղորդենք ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ: Այժմէն մեր հայրենակիցներուն լուրջ ուշադրութեան կը յանձնենք նոր օրէնքին տրամադրութիւնները:

*** Մեքենագիր վաւերանիշ մը (ֆիշ) պիտի հաստատուի իւրաքանչիւր անկանոն օտարականի համար: Այս թուղթին վրայ պիտի նշանակուին ենթակային կացութեան վերաբերեալ բոլոր տեղեկութիւնները, լուսանկարով եւ մատնադրոշմով :

Ուրիշ տնօրինութիւններ օտար աշխատաւորներու եւ արհեստաւորներու համար

Հրատարակուած Հրամանագիր - օրէնքներէն մէկը նոր տրամադրութիւններ կը պարունակէ օտար աշխատաւորներու եւ արհեստաւորներու մասին, փոփոխելով 1926 օգոստոս 11ի եւ 1932 օգոստոս 10ի օրէնքները: Օտար եւ Հիւս. Ափրիկէի աշխատաւորները կրնան բանիլ միայն այն արհեստին եւ նա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՊԻԼԱՐՏՕ »

Պիլարտօ խաղացած չունիմ:

Բայց շատ կը սիրեմ պիլարտօ խաղալ գրականութեան մէջ: Տեսակ մը դպրոց է այդ, որ կը յիշեցնէ «ցոլաբանը», բարձր գրականութեան յատուկ: Արդարեւ, նիշդ ինչպէս ցոլաբանը, որ կը խաբէ աչքդ կամ ուշադրութիւնդ՝ պատկերը շրջելով կամ ցոլացնելով, դասակարգ մը գրագէտներ կեղծ պատկերներ կը ստեղծեն՝ թելադրելով քեզի որ փնտռես մայր - պատկերը,—արեւելեան արուեստ մըն է այս, որ ծաղկած է մասնաւորաբար բունապետական երկիրներու մէջ: Զարդարեանի Ցայգալոյսը ցոլաբանային գրականութիւն է, օրինակ: Հրապարակագրութեան մէջ՝ այդ դպրոցին նմանողութեամբ ստեղծուած է «պիլարտօ»ն, որ կը սորվեցնէ հարուածը հասցնել շեղակի,— Այրին կը զարնես եւ հանդարտ կը կանգնիս, մինչ հարուածդ կ'երթայ կը հանդիպի Զային եւ Թոյին: Այդպէս եւ շիլերուն խորամանկութիւնը գիւղական խաղի մը մէջ, որ «տըզ - տըզ » կը կոչուի, — նայուածքիդ սպառնալիքը եւ կեանք մղուի ձայնդ, «տը՛զ», կ'ուղղես Վարդանին, բայց տաք խայթոցը կը մխես Ցարութիւնին վիզին մէջ :

Վերջերս, այս ձեւով խաղ մը խաղացի, բայց իմ ընթերցողներէս երկու հոգի, միայն երկու հոգի, սխալ հասկցեր էին զիս: Մէկը մտերմօրէն կը նեղանար ինծի թէ ինչո՛ւ յարձակեր էի Պօղոս առաքեալին վրայ,— ներողութի՛ւն, ե՞րբ յարձակեր եմ Պօղոս առաքեալին վրայ: Ես պարզապէս պիլարտօ խաղացի մէկու մը հետ որ պրպտելու էր ելեր Պօղոս առաքեալին ներքին կեանքը: Եթէ չհասկցաք տակաւին, վաղը կը լսէք որ հարուածին ուժգնութենէն կը ճչայ ոչ թէ Պօղոս առաքեալի ոսկորը, այլ կենդանի մէկը: Երբ լսէք ճիչը,— իմացէք որ ճչացո՛ղն է ժիկոլօն, որուն սահմանը տուեր էի այդ տոմսակիս մէջ :

Զարութի՞ւն պիտի վերագրէք ինծի:

Կը զարմանամ որ ոմանք չար ու կռուազան կը կարծեն զիս,— անցեալները Սուրիոյ մեր ընկերներէն մէկը եկած էր Փարիզ: Խմբագրատուն այցելած ատեն, ծանօթացուցին մեզ: Յուսախաբ եղաւ, — ես ձեզ կ'երեւակայէի, ըսաւ, քիթը կախ, աւագ ուրբաթի պէս անժպիտ, բնաւորութեամբ անհանդուրժող եւ մի՛շտ կռիւի պատրաստ երիտասարդ մը :

Տէ՛ր ողորմեա :

Այդպէս կ'ըսէր նաեւ Գ. Կիրակոսեանը, Կիպրոսի վարժարանին նախկին տնօրէնը, որ, երբ Յառաջի այցելութեան եկաւ, ըսաւ թէ զիս կ'երեւակայէր այնքան վայրենի, որ ինծի բարեւ տալու՛ն իսկ կը հայհոյեմ եղեր: Կիրակոսեան իրաւունք ունէր, թերեւս, զիս այդքան խստաբարոյ կարծելու, որովհետեւ զինք նշաւակ դարձուցած էի այնքան ուժգին յարձակումներու, (ինք եւս կ'ընդունէր որ երբեք շահախնդրութիւն չեմ ունեցած այդ յարձակումներուս մէջ եւ արդարութեան սէ՛րը միայն կը բանար ... բերանս): Ու Կիրակոսեան եւս կը զարմանար հակադրութեան վրայ, իմ մէջս փնտռելով ու չգտնելով չարախինդ տղան :

Անգամ մըն ալ Տէր ողորմեա :

Ես կը կարծեմ թէ սխալ տպաւորութիւնը կուգայ այն եղանակէն, զոր կը գործածեմ գրականութեան եւ հրապարակագրութեան մէջ: Չեմ հետաքրքրուիր թէ պիտի գայթակղեի՞ն մարդիկ՝ պիղծ իրականութիւնը տեսնելով,— կուտամ պատկերը այնպէս ինչպէս որ է: Եւ յետոյ ածականները եւ գոյականները կը գործածեմ իրենց տեղը, առանց քաշուելու: Օրինակ՝ էշուն էշ կ'ըսեմ: Թող քաղաքավարութիւնը ըսէ թէ էշուն «Արկադեան սոխակ» կ'ըսեն, ես էշուն էշ կ'ըսեմ եւ պիտի այդպէս ըսեմ միշտ: Եթէ ընթերցող շատ անպատշաճ ըլլայ, այն ատեն ... պիլարտօ կը խաղամ :

ԱՐԱՋ

ԾԱՅՑ ԿԱՐԵՒՈՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ո՞վ խանի տարի զինուորութիւն պիտի ընէ

Հայ զինուորցուներուն կողմէ կատարուած դիմումներուն վրայ, մեր աշխատակիցներէն մէկը դրկելով զինուորական իրաւասու իշխանութեանց, քաղեցինք հետեւեալ տեղեկութիւնները .—

Հպատակութիւն չունեցող երիտասարդներէն անոնք որ զինուորական ծառայութիւն կատարելու ընդունակ նկատուած են (Bon pour le service), եւ արդէն ԶԷՆՔԻ ՏԱԿ ԱՌՆՈՒԱԾ են, համաձայն իրենց տարիքին հետեւեալ պայմանաժամերով պիտի կատարեն իրենց ծառայութիւնը .—

1904 — 1908 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ԾՆԱԾՆԵՐԸ՝ 18 ԱՄԻՍ :
1908 ՆՈՅԵՄԲԵՐԷՆ 1913 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ ԾՆԱԾՆԵՐԸ՝ 12 ԱՄԻՍ :
1913 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԷՆ 1914 ԱՊՐԻԼ ԾՆԱԾՆԵՐԸ՝ 18 ԱՄԻՍ :
1914 ՄԱՅԻՍԷՆ ՎԵՐՋ ԾՆԱԾՆԵՐԸ՝ 2 ՏԱՐԻ :

Անոնք որ պահեստի ծառայութեան համար արձանագրուած են, կրնան կանչուիլ յառաջիկային՝ մարզանքի շրջան մը կատարելու համար: Այդ շրջանը սովորաբար 15 օր է, սակայն մօտ օրէն փոփոխութեան կրնայ ենթարկուիլ :

Ամէն պարագայի մէջ, մամուլի միջոցաւ կամ անհատական նամակներով տեղեկութիւն պիտի տրուի շահակիցներուն :

*** Խնդիրը աւելի լուսաբանելու համար, այսօր Դ. էջին մէջ արտատպած ենք պատերազմական նախարարութեան 1937 յունիս 9ի զեկոյցը, որուն տրամադրութիւնները ի զօրու են միշտ :

30,000 անգլ. ոսկի նուէր Երուսաղէմի Ս. Յարութիւն տաճարին նորոգութեան համար

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ մեծահարուստ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան, լսած ըլլալով որ Երուսաղէմի Ս. Յարութեան Տաճարը վտանգուած է և անգլիացի ճարտարապետը 200.000 ոսկիի ծախս մը նախատեսած է այդ առթիւ, անմիջապէս, անգլիական վերաշինութեան յանձնաժողովին հեռագրած է թէ՝ Պաղեստինի Անկլօ - Փալէսթայն դրամատան միջոցաւ իրենց տրամադրութեան տակ կը դնէ 30.000 անգլ. ոսկիի գումարը, իբր Հայոց բաժինը: Կ'ըսուի թէ Պ. Կիւլպէնկեան տրամադիր է այս գումարը ի հարկին կրկնապատկելու, եթէ եկեղեցիին մէջ բաժին ունեցող յարանուանութիւններու տուած գումարներուն հետ համեմատելով, Հայոց անունով վճարուած գումարը անբաւական նկատուի:

Նորոգութիւնները արդէն իսկ սկսած են, եւ եկեղեցիին Հայոց բաժինին մէջ, նորոգութեանց առթիւ կատարուած պեղումներու միջոցին երեւան հանուած են գերեզմանաքար մը եւ ուրիշ հնութիւններ :

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

III

Բ. ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Այս հակիրճ ուրուագիծէն յայտնի եղաւ թէ՝ ի՛նչ ձգտումներ կան իսլամ աշխարհին մէջ ընդհանրապէս, եւ արաբ աշխարհին մէջ, մասնաւորապէս: Տեսնենք հիմա թէ՝ ի՛նչ վտանգ կայ հոդ եւրոպական պետութեանց համար, ինչպէս Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, երբեւ տէրութիւններ՝ որոնք ուղղակի կերպով շահագրգռուած են իսլամ գործերով:

1. ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ

Դար մը եւ աւելի կայ որ Մեծն Բրիտանիա իր կայսերական քաղաքականութեան գլխաւոր հիմերէն մէկը ըրած է անգլեւիսլամ յարաբերութիւնները: Անգլիական դիւանագիտութեան մշտակայ մտահոգութիւնը եղած է ելմտական եւ զինուորական ամէն միջոց գործ դնել, իր գերակայութիւնը անվթար պահպանելու համար այն երկար գծին վրայ՝ որ «Հնդկաստանի ճամբայ» կը կոչուի: Այս նպատակով, անհրաժեշտ եղած էր ժամանակին դիմագրաւելու երկու ուժերու: Նախ՝ Գերմանիոյ «մղում դէպի Արեւելք»ի (Drang nach Osten) քաղաքականութիւնը, որով այս երկիրը, Պաղտատի երկաթուղիին շինութեամբ, կ'ուզէր թափանցել Անգլիոյ ազդեցութեան տակ գտնուող երկրամասերուն մէջ: Միւս կողմէ՝ Ցարերու կայսրութիւնը՝ որ իր նուաճողական դիտումներովը Կեդր. Ասիոյ մէջ, տեւականօրէն կը սպառնար անգլիական տիրապետութեան Հնդկաստանի մէջ:

Ընդհանուր պատերազմի հետեւանքով, Գերմանիոյ ջախջախիչ պարտութիւնը, Օսմ. կայսրութեան կազմալուծումը եւ պոլշեւիկ յեղափոխութիւնը այս երկու վտանգները անհետացուցին, կարծես «հրաշիւք իմն», ի վարձ այն օգնութեան՝ զոր ըրած էին Անգլիոյ արաբական թերակղզիին մէջ, արաբ շէյխերը, Մեծն Բրիտանիոյ օժանդակութեան շնորհիւ, ձեռք բերին իրենց անկախութիւնը: Ցորդանանեան եւ Անդրյորդանանեան երկիրները, ինչպէս նաեւ Իրաքը Միջագետքի մէջ, ինքնավար պետութիւններ կազմեցին բրիտանական թեւարկութեան տակ, մինչդեռ անդին, Սուրիա ալ իր կողմէ ինքնավար կ'ըլլար հովանաւորութեան տակ Ֆրանսայի՝ որ Անգլիոյ դաշնակիցն էր: Աւելի մեծ յաջողութիւն կարելի՞ էր երեւակայել Մեծն Բրիտանիոյ կայսերական քաղաքականութեան համար:

2. ՖՐԱՆՍԱ

Ֆրանսայի յարաբերութիւնները իսլամ աշխարհին հետ եւ իր ազդեցութիւնը իր արաբ ստացուածքներուն մէջ թէեւ նուազ սերտ քան Անգլիացիները, մեծապէս աւելցած են սակայն ընդհ. պատերազմէն ետք եւ նաեւ աւելցած՝ անոր փրէսթիժը մասնաւորաբար Սուրիոյ, Թունուզի, Ալժերիոյ եւ Մարոքի մէջ: Եւ սակայն, նուազ ճկուն քան Անգլիա, որքան իր առաձեռնութիւններուննոյնքան իր ձեռք առած զսպողական միջոցներուն մէջ, Ֆրանսա շարունակ գտնուած է խուլ կամ բացայայտ խռովութիւններու առջեւ որոնք նուազեցուցած են իր փրէսթիժը:

Բայց, անկողմնակալութիւնը պարտք կը դնէ մեր վրայ ըսելու որ Ֆրանսա արժանի եղած չէ այս ապերախտութեան: Տասը քսան տարիէ ի վեր, իսլամ բնիկներուն տրուած են քաղաքային աւելի լայն իրաւունքներ, իսլամ ժողովուրդին մշակութային եւ ընկերային վիճակը մեծապէս բարւոքած է: Գալով տնտեսական կացութեան՝ այս երկիրներու շատ մը մասերուն մէջ, ստեղծած են այնպիսի նիւթական պայմաններ՝ զորս ո եւ է մոլեռանդ արաբ երեւակայած չէր բնաւ:

Ի՞նչ է ուրեմն պատճառը որ դժգոհութիւնը հետզհետէ աւելի ընդհանրական հանգամանք առած է, խռովութիւնները միշտ աւելի բուռն եւ քննադատութիւնները աւելի կծու եղած են ֆրանսական վարչութեան դէմ:

Թունուզի մէջ, Տիւսթուր կոչուած կուսակցութիւնը ինչպէս նաեւ ամէն երանգէ ազգայնականները, ցնորք մը կը հետապնդեն .— երկրին բացարձակ անկախութիւնը: Շատ նուրբ ճարպիկութեամբ մը՝ զոր յաճախ կը տեսնենք Արեւելքի ժողովուրդներուն մէջ, իսլամ մոլեռանդ պետերը չեն վարանիր օգտագործել այն միջոցները՝ զորս միջազգային համայնավարութիւնը իրենց տրամադրութեան տակ կը դնէ, հակառակ անոր որ բօլիշեւիզմի սկզբունքները գլխովին հակառակ են Քուրանի պատուիրաններուն: Բնիկներու բազմութիւններ՝ որոնք ո՛չ քաղաքականութենէ կը հասկնան ոչ ալ գիտեն թէ ինչ է Տիւսթուրը, պայքարին մէջ մտած են, պարզապէս իրենց նիւթական վիճակը բարւոքելու յոյսով:

Ալճերիոյ մէջ միեւնոյն ոգիով է որ կը գործեն արաբ ծայրայեղ ազգայնականները, ըսելայն կամ բացորոշապէս քաջալերուելով տեղացի եւ օտար եւ նոյնիսկ Ֆրանսացի միջազգայնական պետերու կողմէ: Մարդասիրական նպատակներու դիմակին տակ, Ֆրանսացի համայնավարներ կը շահագործեն բնիկներուն տգիտութիւնը եւ նեցուկ կ'ըլլան ժողովուրդին ամէնէն անհանդարտ տարրերուն: Նոյնիսկ անոնցմէ մարտական խումբեր կազմած են որոնց նպատակն է հարուածել ներկայ ռամկավարական վարչաձեւը Գ. Միջազգայինի յարմար դատած ժամուն:

Ֆրանսայի մէջ ժողովրդական ճակատի իշխանութենէն ի վեր, խլըրտումները դադրած չեն: Ընդհակառակն:

Վերջին շաբաթներուն Մարոքի մէջ պատահած դէպքերը ապացոյց են ատոր: Ֆրանսական կարգ մը թերթեր այս խլրտումներուն դրդիչ կը նկատեն Գերմանիան, Իտալիան կամ խորհրդային Ռուսիան: Հաւանական է ասիկա եւ բնական, երբ նկատի առնենք այս պետութեանց վարիչներուն աններող եւ այլամերժ գաղափարաբանութիւնը որուն սերմերը օտար երկիրներու մէջ տարածելու համար, խտրութիւն չեն դներ որ եւ է միջոցի մէջ: Բայց, ինչ որ անընական է, այդ այն դրդռութիւնները եւ նոյնիսկ նիւթական օժանդակութիւններն են զորս ֆրանսական ծայրայեղ ձախակողմեան կուսակցութեան հետեւորդները կ'ընեն պաշըպօզուէններուն մէջ, այսինքն իսլամ ժողովուրդներու ամէնէն ստոր տարրերուն մէջ:

3. ԻՏԱԼԻՈՅ ՓԱՌԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գալով Իտալիոյ՝ անոր դիրքը իսլամ ժողովուրդներու հանդէպ տարբեր երեւոյթ կը պարզէ: Ֆրանսա եւ Անգլիա գլխաւոր մտահոգութիւն մը ունին,— պահպանել իրենց անդրծովեան ստացուածքներուն հողային եւ բարոյական ներկայ վիճակը: Իտալիա, ընդհակառակն, կը ջանայ, իր գաղթային կալուածները մեծցնել: Անցեալ դարու կիսուն էր միայն որ Իտալիա ձեռք բերաւ իր ազգային եւ հողային ամբողջութիւնը: Երբ, իբրեւ մեծ պետութիւն մտաւ եւրոպական ներդաշնակութեան մէջ, Անգլիա, եւ Ֆրանսա, Հոլանտա եւ Փորթուկալ տէր էին արդէն անդրծովեան երկիրներու այն մասերուն՝ որոնք գաղթավայր ըլլալու յարմարութիւն ունէին: Միւս կողմէ, Իտալիա, ոչ կարելիութիւն, ոչ ալ համարձակութիւն ունեցած էր գաղթային ձեռնարկներ կատարելու, ինչպէս ըրած էր Գերմանիա: Ու անգամ մը երբ փորձեց այս երկրի օրինակին հետեւիլ Եթովպիոյ մէջ, տեսնուեցաւ թէ ինչ մեծ աղէտ մը եղաւ աս իրեն համար: Այդ թուականէն ի վեր, միակ յաջողութիւնը որ ունեցաւ Ափրիկեան Տրիպոլիսի գրաւումը եղած է: Բայց, 1936ին, Եթովպիոյ, որքան արագ նոյնքան փայլուն գրաւումովն է որ Իտալիա միջազգային կրկէսին մէջ հրապարակ եկաւ իբրեւ գաղթային պետութիւն, բառին բուն նշանակութեամբ:

Եւ սակայն, Մուսոլինիի հետեւած ուժանակային եւ իրատես քաղաքականութիւնը բարոյական հմայքով գոհացող չէ: Ան Տրիպոլիսի եւ Եթովպիոյ գրաւումը անբաւական կը նկատէ: Մայր հայրենիքի բնակիչներուն յաւելումը եւ հողին աղքատութիւնը պատրուակ ընելով, Իտալիա ընդարձակուիլ կ'ուզէ: Այս նպատակով, զանազան առիթներու մէջ, Մուսոլինիի ըրած ցոյցերն ու յայտարարութիւնները մտահոգութիւն յառաջ բերած են բրիտանական եւ ֆրանսական շրջանակներու մէջ:

Որո՞նք են այն հողերը՝ զորս իր ընդլայնողութեան առարկան ըրած է Ֆաշական Իտալիա: Այս մասին որոշ բան յայտնի չէ: Ատեն մը շատ խօսուեցաւ Անատոլուի կարգ մը ծովեզերքներուն վրայ: Վերջերս ուրիշ երկիրներու խօսքը եղաւ. Սպանիոյ այս կամ այն մասը եւ մասնաւորաբար Պալէարեան կղզիներն ու սպանիական Մարոքը: Այս զրոյցները հերքուեցան պաշտօնապէս: Հոկտեմբեր 2ին անգլեւ բրիտանական ծանուցագրին տուած իր պատասխանին մէջ, Ֆաշական կառավարութիւնը ապահովութիւններ կուտար այս մասին: Պատճառ չկայ կասկածելու Մուսոլինիի անկեղծութեան վրայ, բայց, դիւանագիտութեան մէջ ատենէ մը ի վեր գործածուած անուղիղ եղանակները տեսնելով, հարկ է սպասել որ այս ապահովութիւնները ապացուցուին իրողութիւններով, անոնց բուն արժէքին մասին գաղափար կազմելու համար:

ՀՐ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԱՅՆԸ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, ֆրանսացի երիտասարդ վանական մը, **Père L. Huet**, Լիոնէն վերջը հայերէն ճառ մը խօսած էր Վալանսի մէջ, Ապրիլ Տասնըմէկի առթիւ: Ահաւասիկ իր բանախօսութիւնը, իր պարզուկ հայերէնով .—

Երկու շաբաթ առաջ մեծ պատիւ ունեցայ Լիոնի հայութեան առջեւ ճառ մը արտասանելու: Միտքս դրած էի միեւնոյն գաղափարները նաեւ արտայայտել հոս: Բայց, Փարիզի ձեր լրագիրը, «Յառաջ», զայն գրեթէ ամբողջութեամբ հրատարակելու պատիւը ըրած էր ինծի: Ապահով էի թէ, դուք զայն կարդացած էիք արդէն: Հետեւաբար կարելի չէր կարդացուած ճառ մը նորէն խօսիլ, բայց կարո՞ղ էի հինգ կամ վեց օրով հայերէն նոր ճառ մը գրել: Այդ ընել համարձակեցայ, վստահ ըլլալով որ ձեր ներողամտութիւնը արդէն ձեռք բերած իմ հայերէնի թերութիւններուս հանդէպ: Ուստի տարբեր բանաձեւով միեւնոյն գաղափարները պիտի բացատրեմ ձեզի:

Ըսելէն ետքը թէ ձեր նախնիքները տառապեցան, կռուեցան ու մեռան՝ ոչ թէ անոր համար որ իրենց ճակատագիրն էր, այլ որպէսզի կանգուն մնայ Հայաստան, որպէսզի տեւէն իրենց քաղաքակրթութիւնը, մշակոյթըն ու աւանդութիւնները, ինչպէս եւ քրիստոնէական հաւատքը, խօսքս կ'ուղղեմ այն Հայերուն՝ որոնցմէ շատ անգամ լսած եմ թէ՝ — Ի՞նչ ընենք, այլեւս Հայրենիք չունինք, բոլոր ունեցած ինչքերը կորսնցուցինք, մեզ սիրող չկայ, մեզի օգնութեան հասնող չկայ: Ամէն մարդ մեզ ձգեց լքեց, ոչ, այլեւս Հայաստան չկայ, լմնցաւ, ի յաւիտեան լմնցաւ: Հաւատացէք, այսպիսի խօսքեր իրապէս լսեցի եւ ամէն անգամ ալ տխրեցայ: Առաջին անգամ ըլլալով՝ Հայաստանի գոյանալէն ի վեր՝ Հայերու կը հանդիպէի որոնք իրենց հայրենիքի խէղճին վրայ կը տարակուսէին, որով եւ իրենց իսկ ջնջումը կ'ընդունէին: Ան որ գիտէ թէ ինչ՝ հոգեկան, բարոյական, ընկերական եւ մտաւորական հարստութիւններ կ'ոգեկոչէ այս Հայաստան բառը, թող ըսէ ինծի, գայրացած պիտի չըլլէ՞ր այնքան դանձարաններու կորուստին դէմ:

— Այդ բոլորին կորուստ ընդունողներ թող թոյլ տան Հայաստանի վրայ անկեղծ հիացողիս՝ կրկնելու իրենց՝ Քրիստոսի՝ դահիճներուն մասին ըսուած՝ հետեւեալ խօսքը.

— Զի ոչ գիտեն զինչ գործեն:

Դուք մեծերդ, այսքան իրաւունք ունիք ձեր որդիները հայ դիւցազներուն գերեզմանին քով բերելու, որպէսզի ականջ տան այն գերեզմանին ետեւէն ելլող ձայնին: Նոր Հայ սերունդ, այս ձայնին մտիկ ըրէք, որովհետեւ Մայր Հայաստանին ձայնն է: Եւ, կ'ըսէ, ձեր մեծ անուան արժանի մնացէք, մի թողուք որ ցեղին հոգեկան ու մտաւորական գանձը կորսուի, այն գանձը զոր ամենամեծ դժուարութեամբ պաշտպանեցին ձեր կորովի հայրերը, զոր ամէնէն խիստ պարագաներուն ու դժբախտութիւններուն մէջ յաջողեցան իսկ աճեցնել: Ե՞րբ յուսահատեցան, Աքսորանքի չզացի՞ն: Միթէ անոնց կրած օտարական լուծը՝ հազար անգամ աւելի խի՞ստ չէր քան թէ այն լուծը զոր դուք կը կրէք այժմ: Դուք ձեր պատմութիւնը ուսումնասիրեցէք: Ձեր նախնիքները հազիւ հաստատուած երկրին վրայ, Համբորդութեան յոգնութենէն դեռ չհանգչած՝ ստիպուեցան կռուիլ նոր հայրենիքը պաշտպանելու համար: Գործը հազիւ վերջացած՝ պէտք եղաւ նորէն սկսիլ: Մարերուն ձեռքէն ելած՝ ահա Դարեհի Պարսիկները եկան եւ անոնց երթալէն ետքը՝ մեծ Աղեքսանդրի Յոյները: Քանի մը տարիներ յետոյ Մեծն Տիգրանի յաջողութեան եւ փառքի օրերը եկան: Յիշեցէք այդ շրջանը: Բայց ահա երեւան եկան հռովմէական լեգէոնները, դարձեալ պէտք էր զէնք առնել պաշտպանելու համար հայրենի անուշ տուները, կիները, զաւակները: Անոնք փոքր եղան զինուորական արուեստով, թուով եւ սպառազինութեամբ վերագոյն թշնամիի մը դէմ: Սակայն, անոնց տկարութեան՝ մինչեւ ծայրը կռուեցան: Եւ յետոյ անիշխանութիւնը տիրեց մեր երկրին վրայ: Օտար թագաւորներ բազմեցան հայկական գահուն վրայ: Արդ այս անգամ պահ մը թուեցաւ թէ Հայաստանի համար վերջին ժամը հասած է: Սակայն ձեր հայրերը կորովի մնացին: Հինգերորդ դարուն՝ Հռովմայեցիներուն կամ Պարսիկներուն դէմ կռուելու ժամանակը՝ Հայկազեան գրականութեան ոսկեդարին ծագում տուին, գրականութիւն որուն խոր ներշնչումն ու կատարելութիւնը՝ միւս գրականութիւններէն վար չէ, լեզու մըն ալ ստեղծեցին, գրաբարը, որ լեզուագէտներուն հիացման արժանացաւ, վերջապէս կառուցին այնպիսի շէնքեր որոնք եւրոպական ճարտարապետութիւնը նորոգեցին եւ որոնց հոյակապ աւերակներուն տեսիլքը այցելողներուն հիացման սարսուռ մը կը պատճառէ: Մէկ խօսքով՝ նոր քաղաքակրթութեամբ ու մշակոյթով հարստացուցին հայ աշխարհը: Եւ այդ ամէնը՝ թէ պաշտպանելու թէ պահելու համար՝ կռուեցան ու մեռան:

Յիշեցէ՛ք եւս Բագրատունիներուն ժամանակը: Անցան Ասիոյ հին ժողովուրդները, անհետացած են Մարերը, հին Պարսիկները, Հռովմայեցիները, Պարթեւներն եւայլն, Փոքր Ասիոյ, Եգիպտոսի, Եւրոպայի ամէնէն հին ցեղերուն մէջ՝ ահա Հայերը միմիակ կանգուն կը մնան: Որովհետեւ, ընդունեցէք թէ Հայոց կորովը անմահ է, եւ Հայաստան մահ չունի, այս է պատճառն որ հայ հայրենիքը դեռ կը կենայ: «Բախտ ժպտի խիզախաց»:

Վերջապէս Տաճիկները որոնք ջանացին ձեզմէ ազատիլ: Բայց անոնք ալ անյաջող եղան: Սա դազաններ հասկցած չէի՞ն թէ Հայաստան հոգի մը ունի եւ այդ հոգին անմահ է:

Հայկական հոգի, առանց յուզման չեմ կրնար զայն ոգեկոչել: Կովկասիոյ ու Տաւրոսի հայ լեռնականներուն հոգի, լեռներուն օդին պէս յըստակ, սեզմուող անտառներուն պէս խոր, հովիտներուն պէս հով ու հաճոյատեսիլ, ձիւնի պէս լուսաւոր՝ երբ կը շողշողայ Մասիսի սարերուն վրայ, խորհրդալից լճերուն պէս հանդարտ ու ծանր, բայց ժայռերուն պէս հաստատ եւ անդրդուելի: Կարդացա՞ծ էք Թումանեանի «Անուշը»: Եթէ ոչ, շուտով կարդացէք զայն: Մանաւանդ դուք որ Հայաստան երկիրը երբեք տեսած չէք: Վասնզի այս հիանալի հրաշագործին մէջ՝ հայ հոգւոյն յատակէն ցայտած եւ Հայկազեան հոգի ճոխ հիւթէ առած՝ կը տեսնենք ամբողջ հայ կեանքն ու բոլոր հայկական դաշտանկարները որ մեր Հայաստ… աչքերուն դիմաց կը բերուին: Հա… Հոգին ալ հոս կ'իմանանք, անմահ, … խանդավառ եւ մաքուր, պատկե… երբեք չվիրաւորող, Հոգին բարձր … սարերուն նման՝ զորոնք ձեր ժողովր… դաց երգերուն մէջ կը սիրէք երգել… րովհետեւ ձեր հոգւոյն պատկերն են…

Բարձր սարեր, ա՛յ սարեր,
Ձէն իմ տալիս, վա՛յ սարեր,
Դուք էլ ինձ հետ ձէն տուէք
Իմ դարդերիս բաց սարեր :

Ժողովրդական երգը ժողովուրդ… հոգին կը ցոլացնէ եւ ձերինը զարմ… ներուն կարօտութեամբ լցուած է. Ձեր նախնիքներուն նման որոնց հոգի… գագաթներուն վրայ սաւառնիլը կ… մշտնջենաւոր ձիւներուն կուսակա… նաքրաութիւնը կը սիրէր, սարերու… ձայնին մտիկ ըրէք: Վասնզի քաղ… թիւնը, անբիծ պատիւն եւ մաքր… թիւնը կը սովեցնեն, կը զօրացն… կը բարձրացնեն, ծանծաղներուն ցա… ծութենէն մարդը կը բարձրացնե… կ'այլակերպեն: Այդ սարերուն ձայ… նին մտիկ ըրէք, նոր Հայ սերունդ, ձեր նախնիքները անոր մտիկ ըրին եւ ահա ինչու մեծ եղան:

Հայ ընտանիքի ձայներ, աշխար… հի ամէնէն գեղեցիկ ընտանիքը, հայ մայրեր, քանի անգամ ձեզ լսելով դիտելով զգացի որ արցունքներ ա… քերս կ'այրէին: Ահարոնեանի հեքե… թին մէջ,«Մայրերը», կը լսեմ քա… նան Սուսանին, հայ մայրերուն պա… կերին ըսելը թէ «մայրերը ծնում են երկունքով, պահում են ցաւերով, մարդակեր աշխարհը, տանում է, տանում… Սաքօն էլ գնաց… նոյն ձա… նապարհով»: Խի՛ստ, խի՛ստ խօսք, բայց Սուսանը կը հասկնայ զայն, իր բարկութիւնը անմիջապէս կ'անցնի եւ Ս. կոյսին նման՝ Հայաստանի եւ ա… խարհի փրկութեան համար կը ձօ… նուցանէ իր միածին որդին: Ինչ… առջ ձեր որդիներուն քաջութեան, … կռնութեան վրայ կը հիանայի, … դիտելով, ո՛վ հայ մայրեր, այլեւս… զարմանար, ես ալ կը հասկնամ Ս… նանկ մօր սանկ որդի: Եթէ Հա… յաստան չմեռաւ, պատճառը ձեզ… նէ: Արդի ժամանակի հայ մայր… անցեալ դարերուն մայրերուն ձայ… մտիկ ըրէք, որ ձեզի կը գոչ… հեցէք հին հայ ընտանեկան առա… թիւնները:

Բայց ուրիշ ձայն մը կը լսեմ, … է խօսողը: Կարմիր Վարդան է… «Զօրէնս՝ զոր ուսայ Աստուծոյ… ժանկութենէ իմմէ՝ թողուլ եւ ընդ… կեւղի մարդոյ փոխանակել՝ չէ… իմ պատասխանիք այդ են, յա… ցանկամ մեռանել, քան թէ կալ… ցութեամբ առանց Աստուծոյ»:

Հիմա կը ճանչնա՞ք ձեր նախնիք… ներուն ու մեծերուն կամքը: Կ… որ իրենց պէս աշխատիք որ ոչ… այն ստացուած գանձը պահէք՝ … ազգային, հոգեկան ու մտաւորա… ժառանգութիւնը հարստացնէք: … պիտի կարենար դիմանալ այսպի… հրաշալի ժառանգութեան կորուստ… առջեւ: Այդ միայն երեւակայելը … սուռ մը կը պատճառէ ինծի: Ցաւ… նական յանցանք մը պիտի ըլլար … Այո, վրէժ առէք ձեզի ջնջել ուզո… րէն: Բայց ի՞նչպէս: Ձեր զաւ… րուն արեան մէջ թաղուելո՞վ: … կարծեր որ ձեր նախնիքներուն ձայ… այդ ձեզմէ կը խնդրէ: Բայց խորապէս համոզուած եմ թէ իրենց փափաք… վրէժը կը կայանայ ձեր կանգուն … նալուն մէջ՝ երբ ազգ, երբ հայրա…

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Փիթըր նայեցաւ օթեակներուն: Մէկ մասը գրաւուած էին փոքրաթիւ խումբերու կողմէ, իսկ մնացեալներուն մէջ կը տեսնուէին անջատ զոյգեր կամ մինակ մնացած աղջիկներ: Ու յանկարծ ճանչցաւ այս վերջիններէն մէկը— Թանիան էր, ամէնէն վարի օթեակին մէջ:

Փիթըր թեւը վեր հանեց բարեւելու համար, բայց տեսաւ որ յաղթանդամ ու խարտեաշ մէկը— թերեւս Շուէտացի—առեւտրական նաւատորմի ըսպայի տարազով, սեղանէն բարձրանալով մօտեցաւ Թանիայի օթեակին եւ դուրս կանչեց զայն: Աղջիկը գլուխը թօթվեց, անդին դարձաւ ու յետոյ Փիթըրը տեսնելով ժպտեցաւ եւ իր քովը հրաւիրեց զայն: Երիտասարդը ձեռքը վեր բարձրացուց, նորէն հասկցնելու համար թէ տեսած էր. յետոյ բազմութիւնը կտրելով անոր օթեակը գնաց: Կնճիռ մը կար սակայն Փիթըրի ճակտին վրայ: Բացայայտօրէն հաճոյքը զուարթ ժամադրավայր մըն էր. ներկաներէն քիչերը եւրոպական տարազ կը կրէին: Փիթըր խորհեցաւ որ եթէ խումբ մը երիտասարդներ միասին գային այստեղ «խենթ» իրիկուն մը անցընելու համար, կամ եթէ նոյնիսկ, իբրեւ նորութիւն, աղջիկներ ալ բերէին իրենց հետ, կրնային հաճելի ժամանց մը ունենալ այդ ճաշարանին մէջ: Բայց ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէր թոյլ տալ որ Թանիայի նման պատուաւոր աղջիկ մը միս մինակը յաճախէր այդ գիշերային կայելան ու այդտեղ մնար նոյնիսկ հինգ վայրկեան: Զարմացաւ որ Թանիան ընտրած էր այդ ժամադրավայրը. բայց յետոյ խորհեցաւ թէ թերեւս ան ալ առաջին անգամն է որ հոն կուգար:

Փիթըր օթեակը մտնելուն պէս ներողութիւն խնդրեց որ սպասցուցած էր զայն, սակայն այդ թերացումը արդարացուց, բացատրելով որ դեռ տասը վայրկեան կար իրենց ժամադրութեան:

— Կարեւորութիւն չունի, ըսաւ Թանիա ժպտելով. մեծ ուրախութեամբ պարերը պիտի դիտէի…

— Բայց ո՞վ էր այդ օտարականը որ քեզի մօտեցաւ. չանհանգստացո՞ւց ձեզ… կամ թերեւս ծանօթ էիք իրեն…

— Ո՛չ, խնդաց աղջիկը. ուզեց որ իրեն հետ պարէի… խնդրեմ մի՛ տըխրիք ատոր համար… ճաշե՛նք…

Սպասաւոր մը օթեակ մտած էր արդէն՝ ճաշցուցակը ձեռքը: Թանիա ապսպրեց կերակուրներու երկար շարք մը իսկ մարդը, իր պաշտօնին գիտակից, աշխատեցաւ որ աղջիկը նոր պնակներ աւելցնէր իր ընտրածներուն: Փիթըր խնդաց ու զանազան ուտելիքներու անուններ տուաւ: Տարօրինակ կը թուէր իրեն որ պարիկի նմանող այդ աղջիկը կրնար պէտք ունենալ բոլոր ապսպրած կերակուրներուն. բայց, ի՛նչ կարեւորութիւն ունէր, թող տասը հոգիի բաւելիք կերակուր ապսպրէր ան եթէ ատիկա հաճելի էր իրեն համար. Թերեւս, խեղճ աղջիկը, ամիսը անգամ մըն ալ շնորհքով կերակուրի մը երեսը չէր տեսներ: Երբ ընտրութիւնը վերջացաւ, սպասաւորը առջեւ հրեց փոքր սեղան մը որուն վրայ դրուած էր շամփանեայի շիշ մը մասնաւոր դոյլի մը մէջ:

Փիթըր կարդաց անոր անունը որ բոլորովին անծանօթ էր իրեն. սպասաւորը կանչեց եւ ապսպրեց շիշ մը Ուիսքի:

— Բայց ամէնէն լաւ գինին է, բողոքեց Թանիա:

— Իրա՞ւ, պատասխանեց Փիթըր կասկածոտ շեշտով մը. շիշակը ըսելով Թրքական շամփանեը խմելու ըղձանք չունիմ… չէ՞ք կարծեր որ Ուիսքին աւելի լաւ է…

— Եթէ կ'ուզէք, ըսաւ աղջիկը ուսերը թօթվելով. ես կը նախընտրեմ գինին, այս մէկը Ֆրանսական է, մասնաւորաբար ներածուած…

— Շատ լաւ, սիրելիս, շա՛տ լաւ, ինչպէս որ կը փափաքիք, հաւանեցաւ Փիթըր անմիջապէս, թէեւ չէր հաւատար որ Ֆրանսացիներուն Թուրքիա ղրկելիք շամփանեը կրնար տեղականէն աւելի լաւ ըլլար. հինգ անգամ աւելի սուղ… անշուշտ…

—Օհ, որքան բարի էք, ըսաւ Թանիա երախտագիտութեամբ եւ իր փոքրիկ ձեռքը Փիթըրի ծունկին վրայ դնելով. գիտէի որ շատ հաճելի իրիկուն մը պիտի անցընէի…

Երիտասարդը քնքշօրէն իր ձեռքը դրաւ անոր մատներուն վրայ: Սիրտը կը տրոփէր զգալով իրականացումը իր ակնկալութիւններուն. ուրեմն չէր երազած Սարայ Պուրնուի պարտէզներուն մէջ: Այնքան գեղեցիկ էր այդ աղջիկը որքան կրցած էր պատկերացնել զայն իր երեւակայութեան մէջ: Հիանալի անուշահոտութեան մը ալիքը որ կը շրջապատէր զայն գրգռեց իր զգայնութիւնները երբ մօտեցաւ անոր:

— Պարե՞նք, հարցուց յանկարծ աղջիկը, բայց ետ քաշեց իր ձեռքը քրքջոց նազանքով մը ու կարծես թէ ակամայ:

— Լա՛ւ, պարենք…

Փիթըր անմիջապէս ոտքի ելա… հետեւեցաւ Թանիային: Առաջին … գամ ըլլալով իր ուշադրութիւնը … ւեցին անոր շրջազգեստն ու … գլխարկը որոնք, իր գնահա… թեամբ, անհամապատասխան էին … եկամուտին հետ զոր լրագրողի … աղջիկ մը կրնար ունենալ: Դրա… կար անոնց վրայ ո՛ր ցոյց կուտա… կարեւոր գումարներ կը ծախսէ… իր արդուզարդին համար: Անոր … շիկները ձեռքով շինուած էին— … թըր այդ տեսակ բաներէն լաւ կը … կնար,—ղուլպանները մետաքսէ— … նէն ազնիւ տեսակէն— զոր իր … ըր միայն պաշտօնական ընդունե… թեանց ատեն կրնային հագնիլ:

Բայց վայրկեան մը ետքը … չկրցաւ այլեւս խորհրդածել … սուղնոց արդուզարդին մասին, … հետեւ Թանիա ետին դարձաւ, … ըը բացաւ ու անոյշ գգուանքով … փաթթուեցաւ իրեն: Պարեցին … դադար պարեցին: Փիթըր չէր … դիպած աւելի ներդաշնակ շարժու… ներ ունեցող աղջկան մը: … րունքները կաղապարուած էին իր … րունքներուն հետ ու ան համաձայն … րօրումով կը հետեւէր իր քայլերուն … (Շար.)

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԶԵԿՈՅՑԸ ՖՐԱՆՍԱ ԱՊՐՈՂ ԵՒ ՈՉ ՄԷԿ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆ ԱՐԴԱՐԱՑՆՈՂ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.—Ազգ. Պաշտպանութեան նախարարութիւնը այս պաշտօնական զեկոյցը հաղորդած էր «Յառաջ»ի, 1937ին, եւ հրատարակուեցաւ Յունիս (Թանի մէջ ալ Յունիս 10ին): Մեզի ուղղուած հարցումներու վրայ, նորէն դիմեցինք այն պաշտօնատարին որ հաղորդած էր զեկոյցը, եւ մեզի պատասխանեց թէ որեւէ փոփոխութիւն չէ կատարուած անկէ ի վեր:

Ուրեմն, կրկին հրատարակելով զայն, իբրեւ հիմնական օրէնք, պիտի աւելցնենք ուրիշ լուսաբանութիւններ ալ յաջորդիւ.—

1.— Այն պահուն, երբ ընթացք է տրուած զինուորագր. օրէնքի տրամադրութիւններէն մէկուն եւ կառավարութիւնը սկսած է զինուորագրել այն Ֆրանսա ապրող եւ ոչ մէկ ազգութիւն արդարացնող երիտասարդները, անհրաժեշտ է տալ այս օրէնքի իմաստի, կարեւորութեան եւ գործադրութեան վերաբերեալ կարգ մը լուսաբանութիւններ:

1928 Մարտ 31ի օրէնքի 3րդ. յօդուածի գործադրութիւնը, որ մինչեւ այս տարի յետաձգուած էր պատշաճագոյն կարգադրութիւն մը ընելու կարեւորութենէն մղուած, ինչպէս գիտէք, կ'ըսէր,— «Ֆրանսա ապրող եւ ոչ մէկ ազգութիւն արդարացնող երիտասարդները դրօշի տակ կանչուած են իրենց դասակիցներուն հետ»: Այս կարգադրութեան ենթականերէն ոմանք յուզումի մատնուեցան այս բացատրութենէն, աններդաշնակ գտնելով օրէնքը իրենց ազգային հաւաքականութեան մը պատկանելու գիտակցութեան հետ: Փարատելու համար այս թիւրիմացութիւնը, նախ եւ առաջ ըսենք որ «ոչ մէկ ազգութիւն կ'արդարացնէ» բացատրութեան գործածութեամբ Ֆրանսական օրէնքը կ'ուզէ բնորոշել փաստական կացութիւն մը եւ վարչական արդի իրողութիւն մը: Եւ ատով բնաւ յաւակնութիւն չէ ունեցած լուծելու ազգութեան հարցը, քանի որ իր ձեռնհասութեան սահմաններուն մէջ ալ չէ արդէն:

Զօրակոչի ենթակայ այն երիտասարդները, որ պիտի չկարողանան իրենց ազգութեան վերաբերեալ ապացոյց մը ունենալ՝ ճանչցուած օտար կառավարութեան մը կողմէ, այդպիսիները Ֆրանսայի կողմէն որեւէ ձեւով պիտի չնկատուին իրենց սկզբնական ազգութիւնը դրժողներ եւ յետագային անոնց հնարաւորութիւն պիտի տրուի վերստանալու իրենց ազգութիւնը:

Հակառակ ատոր Ֆրանսական կառավարութիւնը զանոնք Ֆրանսացիներ ալ չի կրնար նկատել, որովհետեւ ֆրանսահպատակութիւնը շնորհ մըն է եւ միայն ազատ կամքով կարելի է ստանալ: Հպատակութեան դիւրութիւններ պիտի ընծայուին անոնց, որոնք կը կատարեն իրենց զինուորական պարտականութիւնը: Բայց, որպէսզի զինուորցուները ընտրութեան բացարձակ ազատութիւն ունենան, Ֆրանսական կառավարութիւնը համաձայն է որ այդպիսիները իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատարեն, սակայն պահեն իրենց սկզբնական ազգութիւնը, քանի որ շօշափելի առաւելութիւններ եւ շահեր ունին:

2.— Այն պատճառները որ, Ֆրանսական Խորհրդարանը մղեցին երիտասարդներէն խնդրելու վերեւ տրուած լուսաբանութեանց համաձայն զինուորական ծառայութիւն կատարել, եւ որ ուրիշ օտարականներէ չի պահանջուիր, կը բխի անոնց Ֆրանսայի մէջ ունեցած խիստ մասնաւոր կացութենէն:

Տարագիրներու վերաբերեալ ընդհանուր համաձայնութիւններու գործադրութիւնները, որուն Ֆրանսան ազատ կամքով ընդունած ու մասնակցած է, եւ որոնց շնորհիւ տարագիրները կը վայելեն զանազան հարցերու մէջ (խնամակալութիւն, ընկերային նախատեսութիւն, կրթութիւն, աշխատանք եւն.) իրաւունքներ եւ առաւելութիւններ, դէթ ա՛յն օտարականներուն համահաւասար, որոնք կ'օգտուին աւելի նպաստաւորեալ ազգի պայմաններէն, եւ որոնք չեն գործադրուիր օտար երկիր ապրող Ֆրանսացիներուն վերաբերմամբ, եւ Ֆրանսայի ըրած ծախքերը օտար երկիրներու հետ հաշուեյարդարի չեն ենթարկուիր ու չեն հատուցուիր. եւ վերջապէս, այս իրաւունքներն ու առաւելութիւնները չեն վերաքննուիր ու ջնջուիր Ֆրանսայի եւ օտար պետութեանց միջեւ կնքուած դաշնագիրներու մերժման եւ կամ պայմանաժամի լրացման պատճառով, կը ստեղծեն կայուն վիճակ մը եւ փոխադարձութեան բացակայութիւն մը, որ իրենց կացութիւնը կը մօտեցնէ աւելի ճիշդ Ֆրանսացիներուն քան օտարականներուն, ի հարկէ, այս պայմաններուն մէջ օրէնսդիր մարմինը բնական կը համարի Ֆրանսացիներէն քիչ տարբերութեամբ առաւելութիւններ վայելող օտարականներէն՝ ստանձնել Ֆրանսայի հանրային պարտականութիւններէն մաս մը, երբ որ իրենց հայրենի կառավարութեան հետ յարաբերութեանց չգոյութիւնը, — գէթ ժամանակաւորապէս— չի հարկադրեր զիրենք օրինական կնճիռներու մէջ մխրճելու:

Այս նկատումներով, օրէնքի պարտադրութիւնները պէտք է որ նկատուին ենթականերուն համար բնակութեան իրաւունքի արդար եւ պատուաւոր փոխադարձութիւն մը, որ Ֆրանսական կառավարութիւնը ջանացած է լայնօրէն ընծայել:

3.— Պարտականութիւններու եւ իրաւունքներու հաւասարակշռութիւնը արդարօրէն յարգելու մտահոգութեամբ, Ֆրանսական կառավարութիւնը չուզեց որ զինուորական ծառայութիւն պարտադրուի նաեւ անոնց, որոնց Ֆրանսա բնակութիւն հաստատելու պարագան չի ներկայացներ մնայուն եւ յօժար հանգամանք մը: Օրէնքի միանգամայն ազատ մեկնութեամբ Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց «Ֆրանսաբնակ» չնկատել եւ զինուորական պարտաւորութեան չենթարկել այն երիտասարդները, որոնք մտադրութիւն ունին Ֆրանսայէն դուրս հաստատուելու: Այդպիսիներու վերաբերմամբ, իրենց ընելիք յայտարարութեանց եւ Ֆրանսան որոշ պայմանաժամերու մէջ թողելու պարագան շուտով մասնաւոր կարգադրութեան մը առարկայ պիտի ըլլայ եւ պիտի ծանուցուի հրապարակաւ:

4.— Ֆրանսական կառավարութիւնը զինուորագրութեան օրէնքի ճշգրիտ գործադրութեան վերաբերող եւ ի նպաստ տարագիրներուն՝ երկու կէտեր եւս բարեփոխած է.

Առաջին առթիւ որոշած է՝

1.— Գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ չկանչել այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 Յունուար 1էն առաջ: Բայց, եթէ ասոնց մէջ կան այնպիսիները, որ կ'ուզեն հպատակութիւն ստանալ եւ իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուին այն շրջանին, որ պարտաւորիչ է իրենց դասու Ֆրանսացիներուն համար եւ նոյնքան տեւողութեամբ:

2.— 1937 Հոկտեմբերին զօրակոչի պիտի ենթարկուին մէկ տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 Յունուար 1ի եւ 1916 Փետրուար 28ի միջեւ: Անոնք կանոնաւորապէս կանչուած պիտի ըլլային 1936 Հոկտեմբերին երկու տարուան ծառայութեան համար:

3.— 1937 Հոկտեմբերէն սկսած պիտի կանչուին երկու տարուան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1916 Մարտ 1էն:

Երկրորդ՝ որոշած է.—

Այն երիտասարդները որ օտար զօրամասերու մէջ կ'ուզեն կատարել իրենց զինուորական պարտականութիւնը, պիտի մտնեն այդ կարգի զօրագունդերու մէջ: Իսկ չուզողները՝ Ֆրանսացիներուն հետ Ֆրանսական զօրամասերու մէջ պիտի ծառայեն: Պիտի հաստատուի միայն մէկ ցուցակ, ուր Ֆրանսացիներն ու օտարականները, հաւասարապէս խառն, պիտի բաժնուին: Եւ իրենց զօրամասերու յատկացումներն ալ պիտի կատարուին համաձայն ընդհանուր կանոններուն:

Այն երիտասարդները որ զինուորական տարրական գիտելիքներու վերաբերեալ վկայագիր ունին, Ֆրանսացիներուն համահաւասար պիտի վայելեն առաւելութիւններ, ինչպիսին են մասնաւոր զօրագունդերու (1) մասնակցութիւն, պահակազօրք եւ պիտի ըստանան աստիճանի բարձրացում:

Զինուորական ծառայութեան պահուն, այս երիտասարդներուն պիտի տրուին պահեստի ենթասպայութեան աստիճաններ, Ֆրանսացիներուն համար սահմանուած պայմաններուն մէջ: Իսկ այնպիսիները, որ կ'ուզեն զինուորական ասպարէզն որդեգրել, պիտի կրնան արձանագրուիլ եւ ծառայութենէն վերջ նորոգել իրենց պայմանաժամը ճիշդ Ֆրանսացիներուն պէս:

Այն երիտասարդները որ ընտանիքի նեցուկ են եւ դրօշի տակ եղած ատեն կը մտահոգուին իրենց պարագաներով, Ֆրանսական կառավարութիւնը այդպիսիներուն համար որոշած է Ֆրանսացիներուն յատուկ պայմանները գործադրել. այսինքն Ֆրանսա բնակող իրենց ընտանիքներուն պիտի տայ այն օժանդակութիւնները, ինչ օժանդակութիւններ որ կը ստանան Ֆրանսացիները:

Արդ, այս կարգադրութեանց ամբողջութիւնը թոյլ պիտի տայ զինուորական գործօն ծառայութեանց մէջ գտնուող երիտասարդներուն Ֆրանսացիներուն համահաւասար կացութիւն մը ունենալու:

5.— Այն պարագային երբ զինուորցուները ցանկութիւն կը յայտնեն ֆրանսահպատակ ըլլալու, հարկ եղած բոլոր միջոցները պիտի գործադրուին, որպէսզի իրենց գործօն ծառայութենէն վերջ ստանան այդ շնորհը: Իրենց խնդրագիրներու քննութիւնը պիտի ըլլայ շատ բարեհաճօրէն երբ դրօշի տակ են, եւ անոնց թոյլ պիտի տայ զինուորական պարտաւորութեան լրացումէն յետոյ հպատակ ըլլալու: Սակայն, ինչպէս ըսինք, ենթակաները բոլորովին ազատ են հպատակութիւն ուզելու կամ չուզելու: Վերջին պարագային (չուզելու ատեն), որոշուած է անոնց գործօն ծառայութեան եւ օտարականի հանգամանքը պահելու պարագան ճշդող ինքնութեան թուղթ մը, որպէսզի աշխատանքի վերաբերեալ օրէնքներուն առջեւ օտարականին յատուկ տարբերութիւնը չգործադրուի:

(1) 1923 Ապրիլ 1ի օրէնքով նախատեսուած եւ 18 տարեկանէն վար երիտասարդներուն համար:

Կը յուսանք թէ վերեւ տրուած բացատրութիւններու լոյսին տակ, զինուորական ծառայութեան ենթակայ երիտասարդներու մտավախութիւնները պիտի փարատին եւ սիրով պիտի կատարեն զիրենք հիւրընկալող երկրին հանդէպ այն պարտականութիւնները, որ զիրենք աւելի սերտօրէն պիտի կապէ Ֆրանսական մեծ ընտանիքին հետ:

...ողովուրդ, որպէսզի երբեք կարելի չըլլայ ձեր թշնամիներուն՝ ծիծաղիլ անհետանալնուդ վրայ, ապրեցէք Հայաստան մը աւելի գեղեցիկ, աւելի մեծ քան երբեք չըլլալու համար: Այո, յղացուցէ՛ք այն մշակոյթն, որուն մէջ կ'ապրիք, բայց մի թողուք որ ձուլէ ձեզ, այնպէս ըրէ՛ք որ իր լուսագոյն տարրերն հարստացնեն ձեր հոգին. վարուեցէ՛ք մեղուի պէս, որ ծաղիկներուն մէջ գտնուած հիւթը կը ծծէ, բայց իր փեթակին կը տանի մեղր շինելու համար: Հայեր կան որ կը կարծեն թէ իրենց գրականութիւնը օտար գրականութենէն վար է, եւ իրենց լեզուն կ'արհամարհեն: Պատճառն այն է որ զանոնք չեն ուսումնասիրած: Ինծի պէս թող ուսումնասիրեն եւ ինծի պէս խոստովանանքի պիտի գան թէ միւսներուն լաւագոյններուն իսկ հաւասար են:

Տխրութեամբ Հայեր կը տեսնեմ որ իրենց հրաշալի ընտանեկան աւանդութիւնները մէկդի կը ձգեն: Շատ կը վախնամ որ միանգամայն կորսնցնեն իրենց բուն հայկական դրոշմը: Քրիստոնէական ոգին վառ պահելովն է որ կարելի կը մնայ Հայաստանին վերածնունդը: Իր վիճակը ձեռս ունիք: Հայ ապրեցէք որպէսզի Հայաստան անմահ մնայ: Մի մոռնաք որ հայրենիքը՝ ամէն իրականութենէ վեր՝ մեր սրտերուն վրայ կը հիմնուի: Գալով ազատութեան, ամենահաստատ յոյսն ունիմ որ ձեզի համար պիտի հնչէ այս ժամը, ինչպէս որ հնչեց Լեհաստանի, Իրլանտայի եւ Սուրիոյ համար: Կը լսեմ կարմիր Վարդան կ'ըսէ. «Աստուած զօրաս՝ պահպանեալ սնուցանէ, եւ ի տեղիս իւրաքանչիւր եւ յիշխանութիւն ածեալ հաստատեսցէ...»: Այս ժամուն համար պատրաստ եղէք: Եւ թոյլ տուէք որ դարձեալ վերյիշեմ ձեզ հետեւեալը.

Ամենայն թագաւորութիւն բաժանեալ յանձն իւր՝ աւերի:

Եւ ամենայն քաղաք կամ տուն բաժանեալ յանձն իւր ոչ կացցէ:

L. HUET

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱԼԱՀՈՎԻՏԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (յապաղած).— Բալահովիտի վերաշինական միութեան 4րդ պատգամ. ժողովը տեղի ունեցաւ ապրիլ 17ին, սալօն Մասիսի սրահին մէջ, նախագահութեամբ Ֆրանսայի շրջանի վարիչ մարմնի նախագահ հայրենակից Մ. Իգնոյեանի, որ այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ:

Պատգամաւորները իրենց դիւանը ընտրեցին նախագահութեամբ Պ. Կ. Փափազեանի եւ քարտուղարութեամբ Ա. Խաչատուրեանի: Բայց նկատելով որ ներկաները փոքրամասնութիւն կը կազմեն, ժամանակ չկորսնցնելու համար ընտրուեցաւ հաշուեքննիչ յանձնախումբ մը, (Պ. Պ. Յ. Քիւրքճեան, Ս. Վարժապետեան, եւ Ա. Խաչատուրեան): Հաշիւներու քննութենէն երեւան եկաւ որ վարիչին մօտ կը մնայ 17,088.35 Ֆր. պատրաստ գումար մը:

Կէսօրէն վերջի նիստին բոլոր պատգամաւորները ներկայ էին: Պատգամաւորներ ունէին մասնաճիւղերէն, Մարսէյլ՝ արանց եւ կանանց, Պօմօն, Սէն Լու, Կարտան, Լիոն, Վիէն, Վալանս եւ Տիկուան: Օրակարգին վրայ կային աւելի քան տասնըհինգ հարցեր, որոնք լուծուեցան շատ խաղաղ եւ օրինաւոր կերպով:

Ժողովը վերջացաւ ապրիլ 18ին, ընտրելով իր վարիչ մարմինը,— Ս. Վարժապետեան, Ս. Մահտեսեան, Յակոբ Քիւրքճեան, Գ. Արզումանեան եւ Տ. Գալուստեան:

*** Պատգ. ժողովին առթիւ խնջոյք մը եւս տեղի ունեցաւ կարգադիր յանձնախումբը պատրաստած էր կարմիր հաւկիթ, աղանդեր, պահածոյ գինի, գարեջուր եւ զանազան խմիչքներ: Ժամանակէ առաջ սրահը լեցուած էր: Աչքի կը զարնէին Բալուի Հայրենակցական Միութեան անդամներն ալ, որոնք եկած էին ոչ միայն քաջալերելու մեր ձեռնարկը, այլեւ համերաշխութեան գեղեցիկ օրինակը տալու:

Միութեան կողմէ հայրենակից Ս. Մահտեսեան բանախօսութեամբ մը հրաւիրեց միութիւնները եւ հանդիսականները իրարու թեւ թիկունք հանդիսանալ, հետապնդուած նպատակին յաջողութեան, քանի որ միութեան նպատակն է օգտակար ըլլալ իր տարաբախտ հայրենակիցին, ինչ անունի տակ ալ ըլլայ: Ամէն հայրենակիցի սրտի խոր բաղձանքն է Հայը տեսնել իր հայրենիքին մէջ:

Յետոյ հիւրասիրելով հանդիսականները, առաջարկեց սեղանապետ մը ընտրել: Ներկաներու փափաքին համաձայն ընտրուեցաւ, հայրենակից Կ. Տիրատուրեան, որ բոլոր հանդիսականներուն խօսք տուաւ:

Շատեր իրենց օրուան հոգերը մոռցած՝ երգերով, արտասանութիւններով կը թնդացնէին սրահը: Հայրենակիցներ Մ. Թարայեան, երիտասարդներէն Ա. Համբարձումեան, իսկ տարէց հայրենակից Սրդարարը (Սարգիս եղբայրը) իրենց մեներգներով, հայրենակցական միութեան անդամները խմբական երգերով ոգեւորեցին բազմութիւնը: Արտասանութիւններ ըրին հայրենակիցներ Ս. Դաւիթեան, Օր. Մ. Սարգիսեան եւ Տեփոյեան ու Քղլեան փոքրիկները իրենց հետաքրքրաշարժ խաղերով, Պ. Խաչատուրեան, Յ. Արզումեան, Հմայեակ Յովհաննէսեան իրենց պարերով փայլ կու տային միութեանս խնջոյքին:

Խնջոյքը վերջացաւ սեղանապետի քաջալերական խօսքերով:

Ներկայ մը

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յուշարձանի շինութեան կեդր. յանձնախումբս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Ամերիկայի հանգանակութեան հաշւէն, Նիւ Եորքի կեդրոնական յանձնախումբին երկրորդ գումար՝ 300 տոլար (Յունուարի մէջ) օրուան արժէքով	8820.—
«Յառաջ»ի հանգանակութեան սիւնակէն 5րդ գումար	698.—
Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու միութենէն՝ նուիրատուներու վճարումէն	736.—
Պ. Զենոբ Տուրիկեանէ	20.—
Գումար՝	10274.—
Նախորդ գումար՝	33245.55
Ընդհ. գումար՝	43519.55

Յուշարձանի կեդրոնական յանձնախումբս պարտք կը նկատէ յայտնել թէ՝ յուշարձանի աշխատանքները մեծ չափով յառաջացած են, բայց արժէքին կէսը միայն վճարուած: Արդ, որպէսզի կարելի ըլլայ անոր բացումը կատարել յառաջիկայ սեպտեմբերին, յանձնախումբս կը խնդրէ՝ Եւրոպայի, Հնդկաստանի, Իրանի, Եգիպտոսի եւ Հարաւային Ամերիկայի յուշարձանի հանգանակութեան դեռ չմասնակցող հայ գաղութներու ազգային մարմիններէն եւ մանաւանդ երիտասարդական կազմակերպութիւններէն, որպէսզի շարժում մը ստեղծելով արդիւնքը փութացնեն յանձնախումբիս գանձապահին հետեւեալ հասցէով.— Mr. Sarkis Deuvletian, 23, Rue Jouye-Rouve, Paris (20):

Յանձնախումբիս կեդրոնին հասցէն է.— Comité Central d'Initiative du monument du Général Antranik, 144, Bld. Magenta, Paris (10):

ՅԱՌԱՋ.— Մարտ 26ին կեդր. Յանձնախումբին վճարած ենք նաեւ 250 փրանք (Սէն Ժէռոմի Լս. Միութեան ղրկած գումարը):

« ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ... »

Մարսիլիոյ Հայ Մշակութային Միութիւնը տպագրութեան յանձնած է Շ. Նարդունիի մէկ վիպերգութիւնը, Երուսաղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ, որ պիտի ըլլայ գեղատիպ հատոր մը եւ իբրեւ յառաջաբան պիտի պարունակէ տեսութիւն մը գրական քննադատութեան մասին:

Հատորը լոյս կը տեսնէ Մայիսի վերջը: Ամէն ապսպրանքի համար դիմել Հայ Մշակութային Միութեան, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ:

ՄԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Մեր ձեռքերը քիստերէն վիրաւորուեցան ու արիւնեցան: Ցորենները ծաղկեցան, մեր լեռները ուռեցան ու սկսան շուփել:

Մենք մեր ջուրը կը խմէինք մօտաւոր ձորի մը աղբիւրէն, կաթի նման սառուց ու համով: Ամէն անգամ որ կը խմէինք անկէ,— Ա՜խ, հատ մըն ալ խմենք հայրենի աղբիւրէն, հատ մըն ալ կ'ըսէինք, զուցէ վերջինը ըլլայ...

Մենք հանեցինք բաւական ցորեն: Մաս մը թուփերուն մէջ պահեցինք: Մաս մըն ալ առած Գարամանի գացինք, անոր ձեռքով աղալու համար: Կը քալէինք անտառէն: Սալնճախի ձորին մօտ, արտի մը թումբը, Կարէյին ու Գրիգորին ստորերկրեայ տնակը գտանք: Անոնք զայն չիներ էին երկու տարի առաջ: Հոն Քիւրտերէն կողոպտուելէ եւ իրենց տեղը գիտնալէ վերջ, լքեր էին զայն: Թռչուններու պէս՝ որոնք կը թողուն իրենց բոյները, եթէ մարդ դպի անոնց: Ու կ'երթան կը հաստատուին ուրիշ տեղ: Փլեր էր տնակը: Խարխուլ՝ պատերը: Տանիքին հողը մէջը թափած, ուր քանի մը ուռիի ճիւղ պառկած կը մնային: Դուռը գիրկ մը ցախ մնացած ու չորցած էր: Քիչ անդին մոխիրներ դիզուած:

Սենօն գիտէր մեր լեռները իր մատներուն պէս: Գիտէր թէ ո՞ւր լաւ աղբիւր մը կամ պտղատու ծառ ու թուփ մը կայ: Հայրերուս գոմին ձորը հասանք: Անոր Տանձուն Ծմակը անունը կուտային: Լերան կողին էր այդ հովիտը: Աղբիւրներու ջուրերը մարգերու մէջէ կը վազէին: Մասրենիի ու մորենիի թուփերը իրար սերտօրէն գրկեր էին: Երկու հսկայ վայրի խնձորենիները պտուղներով բեռնաւոր, ճիւղերը կը ծռէին: Անոնք թթու եւ տհամ էին: Ժողվեցինք, զանոնք արեւուն տակ փռեցինք ու միասին առինք մաս մըն ալ:

Գիշերը Գարամանի անտառն անցուցինք եւ երբ լուսցաւ անոր տունն իջանք: Անոր կիսամերկ լաճերը կալին վրայ դէզերուն հոգ կը տանէին: Անոնք մեզի յայտնեցին թէ տունը եայլա գացած է, ձորն ի վեր անտառներուն խորերը: Մենք հոն գացինք: Մենք մեզ ծանօթացուցինք Գարամանի կիներուն, եւ հարցուցինք թէ անոնց քով գտնուող Հայերը ո՞ւր են: Անոնք ուրացան նոյնիսկ թէ իրենց քով Հայեր կան: Գարաման ջաղացք գացեր էր գարի աղալու: Կէս գիշերին ալիւրը առած դարձաւ: Մեզի հետ շատ սիրով տեսնուեցաւ ու պատուեց: Ըսաւ թէ այդ Հայերը լեռը կը մնան: Մենք անոր տղէն իմացանք այդ Հայերուն ով ըլլալը: Անոնք երեք էին: Կասմենց Մարտիրոսը եկած միացած էր անոնց: Միւսները մեր գիւղէն Ջաղացպան Զաթալին կորիճ տղաքը՝ Հայկն ու Արմէնն էին, երիտասարդ, երկայնահասակ, անթերի զինուած ու քաջ: Հիմակ անոնք լեռներու վրայ փոխուեր, մէյմէկ առիւծ էին դարձեր: Գողութիւն, կողոպուտ, մարդասպանութիւն կ'ընէին:

Այս գարնան, երեքը մէկ գիւղ կ'իջնեն զինուած եւ ուղղակի դպրոց կ'երթան, ուր կը մնար գիւղը պահող ժանտարման, Ջիմանցի քիւրտ Սլօն: Սլօ մեր գիւղէն գեղեցիկ հարս մը կը պահէր իր քովը, իբրեւ հարճ: Մթնշաղին, իրիկուան, մէկը դպրոցին դուռը կը բանայ անոնց:— Ջիմանցի Սլօն դո՞ւն ես, կը հարցնեն: Ան կը պատասխանէ.— Այո: Կուրծքին դրնդակ մը կը սեղմեն: Ան կ'իյնայ, իրենք կը հեռանան: Կ'երթան դպրոցին քով, Զարմաններուն տունը ուր կը բնակէր Հաւնացի Աղիկ քիւրտը: Աղիկ տզրուկի նման ծծած էր գիւղը: Զայն անկողնին մէջ սրախողխող կ'ընեն ընտանիքի անդամներուն ներկայութեան ու կը բացուին: Մեր գեղը կը նստէին այդ ատեն Քէմախի Մէզկէպ գիւղէն գաղթական թուրք ընտանիքներ: Անոնք բոլորը զինուած էին ռուսական պերթաններով եւ չարունակ Ախդախ վայրի երէ որսալու կ'երթային: Մէզկէպցիները այդ օրը կը սարսափին ու հարիւր զինուած մարդերէն մէկը չի կրնար դուրս ելլել զանոնք հետապնդելու: Շաբաթ մը վերջ արդէն բոլոր Մէզկէպցիները սարսափահար կը հեռանային գիւղէն: Կը հեռանար Աղիկի ընտանիքը: Ալ ժանտարմա չէր գար գիւղը ապրելու: Հոն կը բնակէին երեք քաջերը, աւերակներու հետ մինակ: Յառաջիկայ ձմեռը անոնք հոն պիտի անցընէին: Ու գարնան նորէն, անոնք Ջիթմէ գիւղին ճամբուն վրայ մարդագայլ մը քերթեր, զայն աղբիւրին քով պառկեցուցեր ու քովը թուղթ մը դրեր էին. հոն կը կարդացուի եղեր քանի մը խօսք ճարգործներու պետութեան հասցէին, հոն ասպարէզ կը կարդացուի եղեր անգէն բնակչութիւնները փճացնող Տիվրիկի զինուորական վարչութեան, որպէսզի գիլեռներու վրայ երթայ չափուի իրենց հետ: Անոնք ցերեկով կը կոխէին Սարղուն, դող հանելով վատերու զանգուածները:

Ճամբաներու վրայ անցորդներու առջեւը կը կտրէին, կը զարնէին պետութեան փոստան ու գայմագամին լուրեր կը ղրկէին: Լեռներուն վրայ անոնց վախէն ճանճ չէր թռեր:

Գարաման հպարտ էր անոնցմով: Անոնք, կ'ըսէր, առիւծ են, առիւծ: Իրենց վիզերը այնքան հաստ է եւ բազուկներն ալ նոյնքան: Մէկ երանութիւն կ'ուզէր ճանչնալ այսուհետեւ իմ հոգիս,— Տղաքը գտնել: Գարամանին երկտող մը ձգեցի որ երբ գտնան անոնց յանձնէ, ու Սենոյին հետ դարձանք մեր լեռները:

Կ'ուզէի նորէն հունձք բերել արտերէն, սակայն Սենօն կ'ընդդիմանար: Անոր աչքին նորէն սկսած էին անուշ երեւիլ Մէճիտը եւ հովուութիւնը: Ատեն մը վերջ նորէն Գարամանի դարձանք: Ան տունը չէր: Կինը կը տրտնջար:— Ձեզի համար էրիկս տարին: Մատներ են թէ քովը Հայեր ունի: Եթէ դուք երէկ այս ատեն եկած ըլլայիք, այս ձորերը ժանտարմաներով լեցուն պիտի գտնէիք:— Բայց խաթուն, ըսինք անոր, այս երկրորդ անգամն է որ մենք ձեզի կու գանք: Ինչէ՞ն մեզի համար կ'ըլլայ քու էրկանդ տարուիլը: Իրիկուան Գարաման դարձաւ: Զինքը շատ ծեծեր էին ժանտարմաները: Ան մաքի մը եւ երկու ոսկի կաշառք տալով կրցեր է ազատիլ: Ան նորէն պատմեց մեր տղոցը չահատակութեան մասին: Տակաւին շաբաթ մը առաջ անոնք պտուղ ուտելու համար Եփրատի վրայ Ջնգուէթ քիւրտ գիւղը կ'երթան գիշերով: Անոնք հոն յաճախ կ'երթան եղեր: Այդ գիշերը հինգ գիւղացիներ կը լրտեսեն ու կը հետապնդեն զանոնք գաղտնօրէն: Կը լուսնայ ու մեր տղաքը ձորի մը մէջ կանգ կ'առնեն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(73)

(Շար.)

հանգին մէջ որ նշանակուած են իրենց թուղթին վրայ: Օտար արհեստաւորներն ալ պէտք է քանոնաւոր թուղթ ունենան, եւ կրնան աշխատիլ միայն նշանակուած գործին եւ նահանգին մէջ:

1926 օգոստոս 11ի օրէնքին մէջ կատարուած բարեփոխումով մը, օրէնքին տրամադրութիւնները կրնան մեղմանալ կարգ մը օտարականներու մասին, որոնք երկար ատեն Ֆրանսա բնակած ըլլալով կամ ֆրանսական կապեր ունենալով, կը ծառայեն երկրին տնտեսութեան:

Բարեփոխուած է նաեւ 1932 օգոստոս 10ի օրէնքը, որ 10 առ հարիւր կը սահմանէ օտար աշխատաւորներու համեմատութիւնը: Նոր հրամանագրին տրամադրութեամբ, կարելի է անհատական շեղումներ կատարել որոշ տեւողութեամբ, այն առեւտրական կամ ճարտարագործական հաստատութեանց համար որոնք քանաւոր պատճառով մը ի վիճակի չեն տառապէս գործադրելու 10 առ հարիւրի օրէնքը: (20րդ յօդուած):

4,712,500,000 ֆրանք բացառիկ վարկ ազգային պաշտպանութեան համար

Երէկ եւ առջի օր հրատարակուած հրամանագիր - օրէնքներէն մէկը 4.712.500.000 ֆրանքի բացառիկ վարկ մը կը սահմանէ, գլուխ հանելու համար ազգային պաշտպանութեան ծրագիրը: Այս գումարէն 2.267.750.000 ֆրանք պիտի յատկացուի օդանաւային ուժերու, 1.041.000.000 ֆրանք՝ նաւատորմին, 650 միլիոն ֆրանք ալ բանակին: Ասկէ զատ, ծովային նախարարը արտօնուած է 5 միլիառ ֆրանքի յաւելուածական գումար մը ծախսելու հինգ տարուան ընթացքին, նաւային շինութեանց համար: Այս գումարով պիտի շինուին երկու վիթխարի զրահաւորներ, մէկ յածանաւ, երկու սրընթաց մարտանաւեր՝ պաշար փոխադրելու համար եւ եօթը սուզանաւ: Կ'ըսուի թէ երկու զրահաւորներէն իւրաքանչիւրը պիտի ունենայ 35.000 թոն տարողութիւն, ետ չմնալու համար Իտալիայէն:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ի հարկին օդանաւեր պիտի գնուին օտար երկիրներէ եւ մասնաւորապէս Ամերիկայէն, որ առաջ գլուխ հանելու համար օդատորմիղին զօրացումը, ինչպէս ըրած է Անգլիա, մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկելով Մ. Նահանգները:

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԻԹԼԵՐԻ

Աննախընթաց խրախճանք Հռոմի մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Հիթլէր Հռոմի մէջ ընդունուեցաւ շռնդալից եւ աննախընթաց արարողութիւններով, որոնք մինչեւ հիմա վերապահուած էին միայն կայսրերու եւ արքաներու: Գերմանիոյ Առաջնորդին կ'ընկերանային արտաքին նախարարը՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, քարոզութեանց նախարարը՝ Տոքթ. Կէօպէլս, մարիմ խորհրդականը՝ Հէս եւ ուրիշ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ: Ընդունելութեան ծրագիրը գործադրուեցաւ մանրակրկիտ կանոնաւորութեամբ: Հիթլէրի մասնաւոր կառախումբը Օսթիայի նոր կայարանը հասաւ երեքշաբթի ճիշդ ժամը 8.30ին, երբ թնդանօթները կ'որոտային: Գերմանիոյ Առաջնորդը քարափին վրայ ընդունուեցաւ Իտալիոյ թագաւորին եւ Մուսոլինիի կողմէ, մինչ նոնաձիգներու փաշտ մը եւ Մուսոլինիի անձնապահ գունդը բարեւի կեցած էին: Յետոյ երեքը մէկ առաջնորդուեցան քաղաք, անցնելով Ատոլֆ Հիթլէր պողոտայէն, որ կը լողար դրօշներու եւ լոյսերու մէջ: Հռոմի քաղաքապետը, Տօն Փիէրօ Քոլոննա, որ կը սպասէր քաղաքին պարիսպներուն առջեւ, բարի գալուստ մաղթեց հետեւեալ խօսքերով.

— «Ցանուն օգոստոսեան Հռոմի քաղաքին սրտագին ողջոյնը կը հաղորդեմ ձեզի, Առաջնորդ գերման ազգին: Հռոմ չէր կրնար մոռնալ այն բարձր հիացումը զոր Գերմանիոյ մեծ միտքերը ունեցած են իր քաղաքակրթութեան համար: Ցիշելով գաղափարական այս խոր կապերը, Հռոմի ժողովուրդը երջանիկ է որ ձեզ կ'ընդունի հինաւուրց զօրութեան յիշատակարաններուն եւ վերանորոգուած կայսրութեան ապրանշաններուն մէջ: Բարի գալուստ Հռոմի հողին վրայ»:

Յետոյ թագաւորը անցնելով պարիսպներէն եւ պատմական յիշատակարաններէն, առաջնորդուեցաւ դէպի Վէնէտիկի պալատը: Հիթլէր խորապէս յուզուած էր, մանաւանդ երբ կ'ողջունէր անհամար բազմութիւնը՝ պալատին պատշգամէն:

Կայարանէն մինչեւ պալատ, չկար շէնք մը որ դրօշազարդուած կամ ծաղկազարդուած չըլլար: Զախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ միեւնոյն ատեն գաղտնի ոստիկան մը կը գտնուէր ամէն տունի մէջ, թափորի ճամբուն վրայ:

Հռոմի բոլոր պանդոկները եւ հիւրանոցները այնքան խճողուած էին, որ ուշ մնացողները տեղ չգտան: Նոյնիսկ շատ մը թղթակիցներ ուշ մնացած էին, թափորին մասնակցելու համար:

Դաշինք Թուրքիոյ, Յունաստանի եւ Եգիպտոսի միջեւ

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Եգիպտոսի թագաւորը էնկիւրի պիտի երթայ յառաջիկայ յունիսին, եւ այս առթիւ համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Թուրքիոյ, Յունաստանի եւ Եգիպտոսի միջեւ: Այս համաձայնութեան գետինը պատրաստած է Թ. Ր. Արաս, երբ Գահիրէ կը գտնուէր վերջերս, իբրեւ միջոց մը գերմանական ազդեցութիւնը չէզոքացնելու:

Ինչպէս կ'երեւայ, Թուրքիա կը ձգտի ամէն կերպով հաստատել իր գերակշռութիւնը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, մասնաւորապէս հիմա որ Իտալիա եւ Գերմանիա կը զօրանան այդ շրջանին մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ Դաշնակցութեան վարչական խորհուրդը նիստ գումարեց, քննելու համար հրատարակուած հրամանագիր - օրէնքներուն տրամադրութիւնները, որոնք աւելի ճկուն ձեւ մը կը վերածեն 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքը եւ ուրիշ կարգ մը շեղումներ կը պարունակեն:

ԱՆԳԼԻՈՅ պատերազմական նախարարը կարգ մը նորութիւններ հաստատեց, նոր զինուորներ ճարելու համար, քանի որ պարտաւորիչ զինուորութիւնը ընդունուած չէ երկրին մէջ: Այսպէս, այն երիտասարդները (18-24 տարեկան) որ կամաւոր կը գրուին երկար ժամանակաշրջանի մը համար (21 տարի), ծառայութիւնը լրացնելէ վերջ չաբաթական նուազագոյն 14 շիլին (112 ֆրանք) հանգստեան թոշակ պիտի ստանան. իսկ ենթասպաները՝ 55 շիլին (440 ֆր.): Այս կամաւորները զինուորութիւնը լրացնելէ վերջ, 45 տարեկան ըլլալով, կրնան գործ ալ ճարել:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ մնայուն խորհուրդը ժողով գումարեց Սինայիայի մէջ (Ռումանիա): Օրակարգին վրայ կը գտնուին Եթովպիոյ գրաւումին ճանաչման բանաձեւը, միջազգային կացութիւնը՝ Աւստրիոյ կցումէն վերջ, մերձեցում՝ Հունգարիոյ եւ Փոքր Համաձայնութեան միջեւ, փոքրամասնութեանց խնդիր եւն.:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ արաբ ազգայնականները փորձեցին գործադուլ մը սարքել, իբրեւ բողոք վերջին ձերբակալութեանց դէմ: Զինեալ հրոսախումբեր կը շարունակեն փրկանք պահանջել գիւղերէն եւ ահաբեկումներ կատարել:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 6 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ալընիւ տ'իթալի սրճարանին վերնայարկը՝

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 6 Մայիս, Ուրբաթ, Գուա-քոլոնպի կայարանին մօտիկ, ծանօթ ճաւաքատեղին՝ խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 8 Մայիս, կիրակի, ժամը 6ին, սովորական ճաւաքատեղին՝ կարեւոր օրակարգ:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. «Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

5 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին Հայ Ակումբին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Լ. ՁՈՐԹԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Ընկ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ իր երգեցիկ խումբով:

Տէր եւ Տիկին Պարթեւեան (ջութակ — դաշնակ):

Մուտքը ազատ է

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

7 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սալօն Բօլիզէի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՍՐԲԱԶՆ. ՓՈԽԱՆՈՐԴ ԶԳՕՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Մասնակցութեամբ Հայ Մշակութային, Զարթօնք, Երիտասարդաց, Հայ կամաւոր. եւ Մարտիկներու, Հայ Երաժշտական, Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ Արիներու, եւ Հայրենակցական Միութիւններու:

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. Ս. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին

Տախքերու մասնակցութիւն 2 ֆրանք:

Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ "Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ"Ը

8 Մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonnièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonnière, Métro Bonne Nouvelle.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ՔԻՒՐՋԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ դաշնակահարուհի ՕՐ. ՔԷՆՏԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. Յ. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ:

սիրողներու խումբի կողմէ կը ներկայացուի երկու զաւեշտ, «ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ» եւ «48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»

Կը պարէ Պուլկար պարուհի ՕՐ. SOPHIE ERRIO:

Եւրոպական պարեր: Ընտիր ճաշ:

Ձրի պիւֆէ՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆ. — Ցայտադրին ճռխութեան պատճառով, հանդէսը կը սկսի որոշեալ ժամուն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հերթական դասախօսութիւնը, 6 Մայիս, ՈՒՐԲԱԹ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, 5 Ռիւ տը լ'Էքլիզ, «Շահրիկեան» սրահը: Կը դասախօսէ Պ. ԹԱԳՒՈՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Աթէիզմ»:

Մուտքը ազատ է: Կարծիքներու փոխանակութեան լայն պատեհութիւն կը տրուի:

Զ. Ռ. Միութեան Վալանսի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը, 5 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.50ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 5 Մայիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 Ռիւ Պօսիւէ:

Կը խօսի՝ Պ. Յ. ՅՈՎԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝ «La situation des Réfugiés devant la Loi Française».

ՓԱՐԻԶ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

184 Bld. St. Germain, SALLE GEOGRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐԶ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ Մ. ՌՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ,

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

ՏԻԿ. Ա. ՄԱՐԳԻՍԵԱՆ (ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ),

ՀԵՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)

ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ):

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Ց. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր հինգ Մասնաճիւղերով կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը 8 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը լ'Էքլիզ:

Բացման խօսք՝ Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԷ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: Խմբերգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր՝ հայկական տարազով: Զուգերգ, ջութակ եւ մեներգ:

Մուտք՝ 5 ֆրանք (որ իրաւունք կուտայ մասնակցելու տեղի ունենալիք վիճակախաղին):

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը տնական գործերու համար: Դիմել երկուշաբթի օրերը Տիկին Պետիկեանի, 83 Ave. d'Italie Paris (13).

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ձեր բնակարանը, շէնքը ներքին եւ արտաքին ներկելու, պատի թուղթեր փակցնելու եւ նորոգութիւններու համար դիմեցէք նամակով՝

S. GRÉGOIREի, 1bis, Rue Rouget de l'Isle, Choisy-le-Roi Seine.

Խղճամիտ եւ մաքուր աշխատանք՝ չափաւոր գիներով:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

Կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ Միութեան կողմէ

7 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

PALAIS DU CONGRESի ՄԷՋ, (Porte de Versailles)

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու:

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Գ. Տէրվիշեանի [illegible]

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

գեղարուեստական խնամուած բաժին: Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի «l'Homme Squellette» Պ. Փանքալ Պասմաճեանի կողմէ իր մարմնական ճկուն խաղերով: Կը պարէ Օր. Huguette O Bine (Փարիզի Petit Casinoէն): Երգ՝ Օր. Մարկրիթ Նիզամեանէ: Արտասանութիւն անակնկալներ: Կէս գիշերէն վերջ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի

Թանկօյի եւ Ձոնկայի մրցում մասնաւոր ժիւրիի ներկայութեամբ

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները:

Տոմսերը կը ծախուին. — Գրատուն Հր. Սամուէլ, 51, rue Monsieur le Prince, (6). Յառաջի խմբագրատունը 17, rue Damesme եւ Միութեան անդամներուն մօտ: Գինները ժողովրդական: Ձրի պիւֆէ:

Հաղորդակցութիւն. — Իջնել Բորթ տը Վէրսայլ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

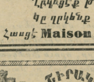
ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ, 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ'ՈՒԶԷՄ...

(զաւեշտ 3 արար, Թարգմ. Ա. Մատաթեանց), ներս ժամ ծիծաղ:

կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին [illegible] ԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. [illegible] ՃԱԳ. Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

CHEVALIÈRE մատանիներ արանց եւ կանանց համար: Փափաքողներուն՝ իրենց անունին սկզբնատառերով:

Plaqué or 18 քարաթ 10 ֆրանք:

Լաւագոյն տեսակը 15 ֆրանք:

Ղրկեցէք թուղթէ մատանիով ձեր մատին չափը:

Կը ղրկենք Contre Remboursement.

Հասցէ Maison Bema, 50, Rue Gay Lussac, Paris (5)

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին: Անզուգական, Անմրցելի, Անխառն: Առաջնակարգ զօրացուցիչ [illegible] բեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ [illegible] ով: Հայ աւանդական սեղանին [illegible]

ԿԱՊՈՅՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց զգեստներու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ձերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունտէրվուտ գրիչ մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ [illegible] եւ անխառնով պատրաստուած ճայկական օղին ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն [illegible] գիշերները ջուր կը [illegible] եւ կը վնասէ ձեր [illegible] ջութեան: Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն [illegible] րատ, կազդուրիչ եւ [illegible] ժաքեր ըլլալը [illegible] ուած է:

Dalakupeian 24 [illegible] St. Lambert et 8 [illegible] Suffres, Marseille

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն - Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը կը յայտնէ հայրենակից Պ. Քերովբէ Կարապետեանին իր կնոջ՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Տէր եւ Տիկին Մարգար եւ Ազնիւ Բարխեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն հայրենակից Պ. Քերովբէ Կարապետեանի, Տիկին Զմոյին եւ բոլոր սգակիր բարեկամներուն Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ: Կը մաղթենք համբերութիւն սգակիր սիրտերուն եւ հանգիստ անփոխարինելի Արմենուհիի ոսկորներուն:

×

Թ. Աստուրեան եղբարք իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Հայրենակից Քերովբէ Կարապետեանի իր կնոջ դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Մարսէյլ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է [illegible] որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 8, [illegible] րակի օր Ֆլորիա ճաշարանին մէջ 61, Mr. le Prince, Փարիզ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ [illegible] ւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր [illegible] կիրները 6 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Խրիմեան» սրահին մէջ:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայրենակց. Միութեան [illegible] սէյլի Մասնաճիւղը ժողովի կը [illegible] իրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր [illegible] րենակիցները 8 Մայիս, կիրակի [illegible] սօրէ վերջ ժամը 2ին, Պառ Մէ[illegible] Ռիւ Ալէքսանտրի: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1673 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 6 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3723

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՅՆ ՄԱՐՏԱԿՈՉԸ ԱՋԷՆ ԹԷ ՁԱԽԷՆ

Այս տարի Մայիս Մէկն անգամ գարձաւ մարտակոչ :

Անշուշտ մարտակոչ մըն է Աշխատանքի տօնը,— բայց ամէն բանէ առաջ ազդանշան՝ ընկերային արդարութեան, խաղաղութեան եւ ազատութեան :

Տարին մէկ անգամ դղրդագին ցոյցեր կազմակերպելով եւ փառաբանելով Մայիս Մէկը, աշխատաւորական կազմակերպութիւնները կը ձգտէին ոչ միայն պաշտպանել ստեղծագործ Աշխատանքին դատը, այլեւ ներդաշնակութիւն հաստատել ժողովուրդներու միջեւ, սանձել բռնակալութեան եւ աշխարհակալութեան, հարստահարութեան եւ պատերազմի տենչերը :

Վերջին տարիներու ընթացքին, բայց մանաւանդ այս տարի, կը թուի թէ այս ճակատին վրայ եւս լուրջ փոփոխութիւն մը կատարուած է :

Աշխատաւորական կազմակերպութիւնները նորէն կապուած կը մնան իրենց դաւանանքին, եւ յաճախ անկարելին կը փորձեն, գոնէ անոր հիմնական կէտերը իրականացնելու համար :

Եւ սակայն, ո՛րքան փոխուած են արտայայտութեան եղանակները : Նոյնիսկ բառերն ու կանչերը :

Ահաւասիկ Խ. Միութիւնը, որուն համար կ՚ըսեն թէ «սոցիալիզմ»ի հայրենիքն է,— միակը իր տեսակին մէջ :

Ամէն տարի մայիս 1ին, հսկայական զօրահանդէս մը կը սարքուի Խ. Միութեան մէջ, ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ուժերու ցուցադրութեամբ : Հարիւրաւոր օդանաւեր կը ճախրեն գլխի երկինք : Հրասայլեր, թնդանօթներ եւ արդի զինարուեստի բոլոր արդիական գործիքները կը թնդացնեն գետինը, հեծելազօրքը եւ հետեւակազօրքը մարզանքներ կը կատարեն,— եւ ճառե՛ր, ճառե՛ր հրաշունչ, յաճախ սպառնալից :

Այս տարի ալ, մարաջախտ Վօրօշիլովն էր որ արձակեց պատգամը .

— « Արեւելքի եւ արեւմուտքի մէջ, փաշականներու պատրաստած պատերազմը ահագին համեմատութիւններ եւ «արդիական» ձեւեր առած է : Աշխարհի քաղքենի դասը եւ անոր փաշական յառաջապահները կրնան հրնուիլ համաշխարհային պատերազմի պատրաստութեան այս «փորձ»ով : Բայց պատերազմներու հրձիգները պէտք չէ մոռնան թէ համաշխարհային պատերազմի մը կրակը միայն միլիոնաւոր բանուորներ եւ գիւղացիներ չի ոչնչացներ, այլ կրնայ բնաջնջել նաեւ ցարեր, թագաւորներ եւ իրենց միապետութիւնը, աւատապետները եւ քաղքենի դասը՝ իրենց իշխանութեամբ եւ դրամագլուխով : Համաշխարհային այս մեծ պատերազմին մէջ զոր դրամատէրներն ու փաշականները կը պատրաստեն այնքան խնամքով, պիտի այրի մրկի ամբողջ քաղքենի դասը, ինչպէս եղաւ ռուսականը : Համաշխարհային պատերազմին դրդիչները շատ լաւ գիտեն Խ. Միութեան հզօր ուժը եւ իր բանուորագիւղացիական կարմիր բանակին վճռականութիւնը :

Եւրոպայի եւ Ասիոյ ներկայ դէպքերը մեզ կը հարկադրեն մասնաւորապէս արթուն մնալ : Մենք պէտք է աշխատինք տասնապատկուած եռանդով եւ իւրաքանչիւր ժամ օգտագործել, կատարելագործելու համար կարմիր բանակին ռազմական կարողութիւնը, անոր քաղաքական եւ արհեստագիտական զարգացումը » :

Գակասը լրացուց Մոսկուայի ծովային գործավարը, ազդարարելով թէ «խորհրդային հողը եւ խորհրդային ջուրերը նուիրական են եւ անբռնաբարելի » :

Անդին, հիթլերական Գերմանիոյ մէջ, « Առաջնորդ»ը եւ իր գործակիցները խաղաղութիւն կը քարոզէին մայիս 1ի առթիւ : Բայց, ի՞նչ ուղղութեամբ .

— « Մենք գիտենք թէ պարտաւոր ենք շարունակել Գերմանիոյ պաշտպանութեան զօրացումը : Երբ կը տեսնենք որ ուրիշ ազգեր օդանաւեր կը գնեն օտար երկիրներէ, պէտք է հարցնենք թէ ինչո՛ւ այդպէս կ՚ընեն : Գերմանացիները իրենք պէտք է շինեն իրենց օդանաւերը » :

Եւ այսպէս բազմաթիւ օրինակներ :

Մայիս 1ի առթիւ ըլլայ թէ ուրիշ պատեհութեամբ, նոյն ազդանշանն է որ կը հնչէ ամէն կողմ :

Դեռ երէկ պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը 4,712,500,000 փրանքի բացառիկ վարկ մը սահմանած է, ազգային պաշտպանութեան համար (բանակ, նաւատորմ եւ օդատորմիղ) : Մասնաւորապէս ուժ պիտի տրուի օդատորմիղին, նոյնիսկ օդանաւեր գնելով արտասահմանէն, ինչպէս կ՚ընէ անգլիական կառավարութիւնն ալ :

Այս վերջինը արդէն 1500 միլիոն անգլ. ոսկիի վարկ մը սահմանած է, վերազինման համար : Եւ կառավարութիւնը դեռ անցեալ շաբթու կ՚ազդարարէր թէ այս վիթխարի գումարն իսկ պիտի աւելնայ, յառաջիկային : Այնտեղ ալ ամէն բանէ առաջ ուժ կու տան օդանաւային կազմակերպութեան : Նախապէս որոշուած էր 1750 նոր օդանաւեր շինել մինչեւ 1939 մարտ, բայց օդանաւային նախարարութիւնը որոշեց կրկնապատկել այս թիւը, 1940 մայիսէն առաջ :

Միւս կողմէ, բրիտանական կառավարութիւնը արտակարգ եւ գործնական միջոցներ ձեռք առած է, երիտասարդութիւնը հրապուրելու եւ զինուոր ճարելու համար, քանի որ պարտաւորիչ զինուորութիւն չունին :

Այսպէս, զինուորութիւնն ալ նկատելով տեսակ մը ասպարէզ, կառավարութիւնը հանգստեան թոշակ սահմանած է 18—24 տարեկան երիտասարդներու համար : Անոնք որ 21 տարի կը ծառայեն, պիտի ստանան շաբաթական 14 շիլին : (Ենթասպաները՝ 55շիլին) :

Ինչպէս կը տեսնէք, նորէն աշխատանքն է որ «կը փառաբանուի », այս անգամ յանուն ազգային պաշտպանութեան :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ԱՐԺԵԶՐԿՈՒՄԸ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆԸ՝ 175-180, ՏՕԼԱՐԸ՝ 35-36 ՖՐԱՆՔ

Վարչապետը ձայնասփիւռով պարզեց Ելմտական եւ տնտեսական կացութեան ծանրացումը

Նոր եւ անակնկալ տագնապ մը,— անգլիական ոսկին, որ 160ի շուրջը կը յածէր քանի մը օր առաջ, երեքշաբթի բարձրացաւ 165ի, չորեքշաբթի առտու՝ 170ի, իսկ տոլարը 33.14էն ցատկեց մինչեւ 34.35ի : Նախարարական խորհուրդը ստիպողաբար նիստ գումարեց չորեքշաբթի առտու, եւ որոշեց անգամ մը եւս կոտրել փրանքին գինը, որպէսզի կարելի ըլլայ դիմանալ այս ծանր տագնապին : Այդ նիստին մէջ տրուած որոշման համաձայն, վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ իրիկուան ժամը 8ին, բացատրելով կացութեան ծանրութիւնը եւ ջերմագին կոչ մը ուղղելով հայրենասիրութեան եւ միութեան : Նախարարական խորհուրդը երէկ ալ բացառիկ ժողով մը գումարեց, որոշելու համար ֆրանքին վերջնական գինը, անգլիականը հաշուելով 175ի եւ 180ի միջեւ, տոլարը՝ 35 — 36ի միջեւ : Այս արժեզրկումը պիտի ծանուցուի մասնաւոր հրամանագրով մը, նախապէս առնուած ըլլալով Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու հաւանութիւնը :

Ձայնասփիւռով խօսած ատեն, Պ. Տալատիէի ձայնը կը դողար յուզումէն : Ահաւասիկ ճառը, որ աւելի շատ կոչ մըն է .

— « Այն կառավարութիւնը որուն գլուխը կը գտնուիմ երեք շաբաթէ ի վեր, իր կազմութեան առաջին օրէն իսկ կը գտնուէր մեծ դժուարութեանց առջեւ որոնք անմիջական լուծում կը պահանջէին : Նախ հարկ էր վերահաստատել ընկերային խաղաղութիւնը, խաղաղութիւն՝ Ֆրանսացիներու միջեւ : Մենք լուծեցինք ընկերային վէճերը, գործադուլները վերջացան շնորհիւ գործատէրերու եւ բանուորներու բարեկամեցողութեան եւ աշխատանքը վերսկսաւ :

Երկրորդ դժուարութիւնը արտաքին էր, հետեւանք՝ պառակտեալ Եւրոպայի մը որ անընդհատ կը սպառազինուի, փոխանակ միանալու : Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ, ապաւինելով այն վճռականութեան որով կ՚ուզէք դիմագրաւել բոլոր վտանգները, կրցայ, Ժօռժ Պօնէի հետ եւ յամառ գործակցութեամբ, զօրացնել Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ անկեղծ եւ ուղղամիտ համաձայնութիւնը, որ երաշխիք մըն է ազատութեան եւ խաղաղութեան :

Հազիւ վերադարձած Լոնտոնէն, իմ առջեւ ցցուեցան նոր դժուարութիւններ, տնտեսական եւ ելմտական : Այսօր, ինչպէս միշտ, կ՚ուզեմ երկրին ըսել ամբողջ ճշմարտութիւնը :

Ճշմարտութիւնը այն է որ մեր տնտեսական կեանքը խորապէս ազդուած է . օրինաւոր շահը հետզհետէ կ՚անհետանայ, մասնակի գործազրկութիւնը կ՚աւելնայ ճարտարագործութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ . մեր առեւտրական կշիռը կ՚աղքատացնէ մեզ . մեր արտադրութեան վիճակագրութիւնները նուաստացում մը կը կազմեն Ֆրանսացիներուն համար : Ճշմարտութիւնը այն է որ այս ուժասպառ տնտեսութեամբ պետական ելմտացոյցը միշտ բաց կ՚ունենայ, գանձին պահանջները կը սպառեն հանրային խնայողութիւնը, կը կոտրեն հանրային վարկը, կը չորցնեն անհատական վարկը եւ կը սպառնան դրամական վարկին :

Կառավարութիւնը, իբրեւ պատասխանատու երկրի ճակատագրին, չէր կրնար թոյլ տալ որ երկարաձգուի այսքան ծանր կացութիւն մը : Խնդիրը ուղղափառ կամ յանդուգն, առատաձեռն կամ անողորմ վարդապետութեանց վրայ չէ : Ամէն միջոց որ կրնայ ուղղակի նպաստել հանրային փրկութեան՝ անհրաժեշտութիւն մըն է : Ամէն միջոց որ ուղղակի կապ չունի հանրային փրկութեան հետ, աւելորդ է : Ահաւասիկ այս ոգիով կ՚առաջնորդուինք մենք, մեր ներկայ գործունէութեան մէջ :

Այս գործունէութեան հիմը կը կազմէ վստահութեան կոչ մը երկրին : Բայց, տեւական վստահութիւն մը ապահովելու համար, պէտք է ունենալ ամուր մեկնակէտ մը, որ դիմանայ բոլոր փորձերուն : Հետեւաբար, պէտք է նախ հաստատել դրամական մակարդակ մը, որ համապատասխանէ մեր ելմտական բեռներուն եւ որ ամէն վայրկեան վինելի չդառնայ, մակարդակ մը որ վերջապէս փրանքը ապահովէ տարիներէ ի վեր կատարուած յարձակումներուն դէմ :

Ահա թէ ինչո՛ւ, առանց մտատանջուելու քննադատութիւններով, այլ համոզուած՝ իմ պարտականութիւնս կատարելու գիտակցութեամբ, որոշեցի նոր կրճատում մը կատարել մեր դրամի արժէքին վրայ եւ փաստական ամրացում մը կատարել այնպիսի մակարդակի մը վրայ ուր պիտի կրնայ պաշտպանուիլ արդիւնաւորապէս : Հետեւաբար կառավարութիւնը, լիովին համաձայն ամերիկեան եւ անգլիական կառավարութեանց հետ—որոնց շնորհակալութիւն կը յայտնեմ իրենց ուղղամիտ եւ սիրալիր գործակցութեան համար.— որոշեց ֆրանքին գինը յարմարցնել սակի մը որ պիտի ապահովէ իր յաղթական պաշտպանութիւնը : Այս որոշումը տրուեցաւ հետեւողութեամբ դրամական եռբեակ համաձայնութեան, որուն հաստատապէս կապուած կը մնայ ֆրանսական կառավարութիւնը : Սակը, զոր պիտի որոշեմ վաղը, պիտի չանցնի նախատեսուած չափը : Հետեւաբար, հանրութիւնը պատճառ չունի վախնալու դրամի նոր անկումէ մը, եւ նոյնիսկ կրնայ արժէքի բարձրացում մը յուսալ : Այսպէս պիտի կրնանք շարունակել վերաշինութեան գործը որ բոլոր Ֆրանսացիներուն կը պարտադրէ ճիգ մը, կատարեալ ազատութեան մէջ : Ազգային պաշտպանութեան յառաջիկայ փոխառութիւնը բոլոր Ֆրանսացիներուն պատեհութիւն պիտի ընծայէ կատարելագիտակցութեամբ եւ ազատօրէն արտայայտելու իրենց հայրենասիրութիւնը — տեսակ մը հանրաքուէ :

Մնաց որ, հրատարակուած հրամանագիր - օրէնքները պէտք չէ համարուին միայն ծանր, այլ անհրաժեշտ բեռ մը (տուրքերու յաւելում) : Անոնք կը կազմեն շարք մը տնօրինութիւններ որ պիտի նպաստեն արտադրութեան եւ առեւտուրի ծաւալման, դրամի շրջաբերութեան, հանրօգուտ շինութեանց գործադրութեան, զարկ տալով տնտեսական գործունէութեան ոչ միայն մեծ քաղաքներու, այլեւ ամէնէն հեռաւոր գիւղերուն մէջ : Մենք ձեզի կը ներկայացնենք այս ծրագիրը, որուն շնորհիւ դրամը շարունակ յարձակումներու պիտի չենթարկուի այլեւս եւ պիտի կրնանք պահել ոսկի պահեստը՝ անհրաժեշտ՝ մեր ազգային պաշտպանութեան համար : Մենք նախընտրեցինք կոչ ուղղել

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

1938 ՄԱՅԻՍ 2Ի ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ_ՕՐԷՆՔԸ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Երէկ, հրատարակած էինք օտարականներու հսկողութեան հրամանագիր - օրէնքին տրամադրութիւնները : Ստորեւ՝ իսկական բնագիրը, թարգմանուած՝ պաշտօնաթերթէն (2 մայիս 1938).—

ՅՕԴ. 1.— Ամէն օտարական, որ կը բնակի Ֆրանսայի մէջ աւելի քան երկու ամիս, պարտաւոր է ի ձեռին ունենալ օտարականի կամ շրջիկի անձնագիր մը (քարթ տ՚իտանթիթէ), զոր պէտք է պահանջէ խնդրագրով մը եւ ստանայ համաձայն տարիքի, պայմանաժամի եւ ձեւակերպութեանց յատուկ պայմաններու, որոնք ճշդուած են օրինական եղանակով :

Երկու ամսուան պայմանաժամը կարելի է փոփոխութեան ենթարկել հրովարտակով :

Ամէն օտարական, որ կ՚ուզէ Ֆրանսա մտնել, պարտաւոր է հայթայթել այն բոլոր վաւերաթուղթերը, որոնք կը պահանջուին համաձայն միջազգային համաձայնութեանց, ինչպէս նաեւ բոլոր օրինական պաշտօնաթուղթերը :

ՅՕԴ. 2.— Այն օտարականը, որ անկանոն ու գաղտնի ձեւով մտած է Ֆրանսայէն ներս, կամ չունի յիշեալ վաւերաթուղթերը, որոնք պէտք է կրեն օրինական դրոշմաթուղթերը եւ վիզաները, կը դատապարտուի 100էն մինչեւ 1000 Ֆրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան :

Այսուհանդերձ, ձեռնարկելէ առաջ այն հետապնդումներուն, որոնք ճշդուած են նախորդ յօդուածին մէջ, քաղաքական տարագիրները, որոնք պարտաւոր են, Ֆրանսա մտած պահուն, սահմանային առաջին պահականոցին մէջ, պահանջել որ իրենց տրուի այդ հանգամանքը այն ձեւակերպութեանց եւ պայմաններուն մէջ որոնք պիտի ճշդուին, պիտի կրնան ենթարկուիլ վարչական քննութեան մը, որու համաձայն ներքին նախարարը պիտի ճշդէ իրենց կացութիւնը :

Այն օտարականը, որու կը մերժուի անձնագիր տալ կամ որու անձնագիրը ետ կ՚առնուի եւ որ, հակառակ ատոր, կը մնայ Ֆրանսական հողի վրայ, կամ այն օտարականը, որու կացութիւնը չէ կանոնաւորուած վարչական ճամբով, պիտի դատապարտուի 100էն մինչեւ 1000 Ֆրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան :

Այդ օտարականը, ասկէ զատ, իր դատապարտութեան շրջանը լրացնելէ վերջ, ներքին նախարարին միջոցով պիտի արտաքսուի Ֆրանսայէն :

ՅՕԴ. 3.— Այն օտարականը, որ առանց բանաւոր պատճառաբանութեան, օրինական պայմանաժամուն մէջ անձնագիր ստանալու դիմումը չի կատարեր, պիտի դատապարտուի 100 Ֆրանքէն մինչեւ 1000 Ֆրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան, անկախ հարկային տուգանքէն :

ՅՕԴ. 4.— Ամէն անհատ որ ուղղակի կամ անուղղակի կը դիւրացնէ կամ կը փորձէ դիւրացնել օտարականի մը մուտքը, ճամբորդութիւնը կամ բնակութիւնը Ֆրանսայի մէջ, պիտի ենթարկուի նախորդ յօդուածով որոշուած դատապարտութեան :

ՅՕԴ. 5.— Այն օտարականները, որոնք ի ձեռին ունին կանոնաւոր պաշտօնական թուղթեր՝ ստացուած համաձայն պատկան իշխանութեան պահանջած ձեւակերպութիւններուն, պարտաւոր են կրել միշտ իրենց վրայ, ցոյց տալու համար ամէն քննութեան ժամանակ, ա յլապէս կը դատապարտուին 5էն մինչեւ 15 Ֆրանք տուգանքի :

ՅՕԴ. 6.— Ամէն անհատ, որ բնակութիւն կուտայ օտարականի մը, ինչ հանգամանքով ալ ըլլայ, հիւր կամ ոչ, նոյնիսկ ձրի, կամ անկահ սենեակներ վարձու կուտայ օտարականի մը, պարտաւոր է օտարականին ժամանումէն կամ անոր վարձու տալէն վերջ, պանդոկապետներու, վարձակալ ունեցողներու եւ ընտանեկան հիւրանոցի (փանսիօն) պատասխանատու վարիչներու համար՝ 24 ժամ չանցած, անհատներու համար՝ 48 ժամ չանցած, տեղեկացնել թաղին կամ կեդրոնին, որու իշխանութեան տակ պիտի բնակի օտարականը, կամ ոստիկան - զօրքի կայանին, եթէ այդ կայանը չկայ՝ քաղաքապետութեան :

Անոնք որ կը թերանան այս պարտադրութեան մէջ, պիտի դատապարտուին 5 Ֆրանքէն մինչեւ 15 Ֆրանք տուգանքի, անկախ այն հետապնդումներէն, որոնք պիտի կատարուին՝ գործադրելու համար ներկայ հրովարտակ - օրէնքին 4րդ յօդուածին տրամադրութիւնը, ինչպէս եւ անկախ արտաքսումի հրամանէն, որուն պիտի ենթարկուին այդ օտարականին բնակութիւն տուողները՝ եթէ օտարահպատակ են, պանդոկապետ ըլլան թէ հիւրընկալ :

ՅՕԴ. 7.— Ամէն օտարական, որ արտօնուած է բնակիլ Ֆրանսայի մէջ, երբ բնակարան կամ բնակավայր կը փոխէ, մինչեւ անգամ նո՛յն գիւղախումբին սահմաններուն մէջ, որ 10.000է աւելի բնակիչ չունի, պարտաւոր է իր նոր հասցէն տեղեկացնել, անձնագիրը վիզա ընել տալով, թէ մեկնումի եւ թէ ժամանումի ատեն, ոստիկանական կեդրոնին, եւ եթէ այդ կեդրոնը գոյութիւն չունի՝ քաղաքապետութեան, այլապէս կը դատապարտուի 16 Ֆրանքէն մինչեւ 1000 Ֆրանք տուգանքի :

Այս տրամադրութիւնները գործադրելի չեն անոնց համար որոնք շրջիկի (թուրիսթ)ի անձնագիր ստացած են, ինչպէս եւ անոնց մասին, որոնք Ֆրանսայի մէջ բնակութիւն չեն հաստատած այնքան երկար շրջանի մը համար, որ հարկադրէր օտարականի անձնագիր ունենալ :

(Մնացեալը յաջորդով)

Ապստամբութիւն Ատրպէյճանի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն մայիս 4 թուականով .— Գիւղացիական ապստամբութիւն մը ծագեցաւ Ատրպէյճանի մէջ : Հողագործները ըմբոստացան, որովհետեւ կոլխոզները ամբողջ մէկ տարի չէին վճարած իրենց ռոճիկը : Երկու հարիւր ըմբոստներ կատարեալ ճակատամարտի մը բռնուեցան կարմիր բանակի ջոկատին հետ, Իրանի սահմանագլուխին վրայ եւ յաջողեցան Իրան ապաստանիլ : Ատրպէյճանի Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը, Ախունդով, անձնասպան եղաւ, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ հակախորհրդային դաւադիր :

Այս ապստամբութեան հետեւանքով, խորհրդային իշխանութիւնը աքսորեց սահմանամերձ բնիկները, 50 քիլոմեթր տարածութեան վրայ :

*** Մոսկուայի կառավարութիւնը լուծեց Ուկրայնայի շարժանկարի միութիւնը : Բազմաթիւ պաշտօնեաներ ձերբակալուեցան, իբրեւ ազգայնական եւ խափանարար : Լուծուեցաւ նաեւ օդագնացութեան խրախուսման համար կազմուած ընկերութիւնը : Ձերբակալուեցան նախագահը եւ երեք վարիչ անդամներ :

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՒ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Ֆաշական կառավարութիւնը աշխարհակալական դիտումներ ունենայ կամ ոչ, իրողութիւն մը կայ որ ամէն տարակոյսէ վեր է. Իտալիա այսօր իսլամական քաղաքականութիւն մը կերտած է իրեն համար, ճիշդ այն պէս՝ ինչպէս ունին Ֆրանսա եւ Անգլիա տարիներէ ի վեր:

Անցեալ գարնան, Մուսոլինիի ըրած ճամբորդութիւնը Ափրիկեան Տրիպոլիս, ցոյց տուաւ թէ՝ ի՛նչ մեծ կրնայ ըլլալ այն խանդավառութիւնը՝ զոր ֆաշական կառավարութիւնը կրնայ յառաջ բերել նախնական եւ մոլեռանդ ժողովուրդի մը մէջ ինչպիսին են Լիբիոյ անապատներու բնակիչները, երբ գիտէ տնտեսական վերականգնումի իր գործին միացնել, զինուորական ուժի եւ քաղաքական կորովի փառայեղ ցուցադրութիւն մը: Ճիշդ է որ, բեմադրութիւնը մեծ մասով նախապէս կազմակերպուած էր, թատերական ձեւ մը տալու համար այս այցելութեան. եւ սակայն կատարուած ցոյցերը դարձեալ յատկանշական էին: Մանաւանդ որ կարելի չէ ժխտել կարեւորութիւնը այն տնտեսական վերականգնումին եւ ընկերային կազմակերպութեան՝ զոր Իտալիան, սա վերջացող քսան տարուան մէջ, իրականացուցած է այնպիսի երկրի մը մէջ՝ որ, տակաւին քառորդ դար առաջ, օսմանեան սուլթաններու լուծին տակ, կը հեծէր թէ՛ տնտեսական եւ թէ քաղաքական եղկելի կացութեան մը մէջ:

Այս բոլորը դիւրաւ կը բացատրեն այն ջղայնոտութիւնը որ կը տիրէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ: Արդարեւ, կարելի չէ ուրանալ թէ Իտալիա ունի հեռաւոր ծրագիրներ որոնց գործադրութիւնը կը պատրաստէ մեթոտաւոր կերպով, հաւաքագիտ եռանդով եւ ամենայն համբերատարութեամբ: Այս ծրագիրներէն մէկը Միջերկրականը իտալական ծովու վերածելն է, հին Հռոմէացիներու «mare nostrum»ը մեր ծովը: Յանդուգն երազ՝ որուն դէմ կը ցցուի Մեծն Բրիտանիա իր նիւթական եւ բարոյական բոլոր ուժերովը, նեցուկ ունենալով Ֆրանսան:

Առ այժմ, սպասելով իր մեծ երազին իրականացման, Իտալիա թափանցումի քաղաքականութեան մը կը հետեւի իսլամ երկիրներուն մէջ: Այս դիտումով, սերտ յարաբերութիւններ կը մշակէ Եէմէնի հետ, որուն հետ դաշինք մը կնքած է 1926ին: Երեք տարի առաջ լուր տարածուեցաւ թէ այս յարաբերութիւնները լարուած են: Բայց, Իմամ Եահեայի կառավարութիւնը իսկոյն հերքեց այս զրոյցները: Այս առթիւ իր հրատարակած զեկոյցը ցոյց կուտար թէ ի՛նչ ամուր կապեր գոյութիւն ունէին դեռ Հռոմի եւ Սանայի մէջ: Իսկ անցեալ Սեպտեմբերին նորոգուեցաւ 1926ի դաշինքը: Այս առթիւ Իմամ Եահեա նամակ մը ուղղեց Մուսոլինիին, իր գոհունակութիւնը յայտնելու համար, Իտալիոյ հետեւած քաղաքականութեան մասին, զոր համապատասխան կը նկատէ իսլամ շահերուն: Աւելորդ չէ յիշել նաեւ որ քանի մը շաբաթ առաջ Իտալիա պատերազմական նիւթեր յանձնեց Եէմէնի, ինչ որ ջղայնոտութեան մատնեց նորէն անգլիական մամուլը, ինչպէս անցեալ տարի մտահոգութիւն պատճառած էր այն զրոյցը՝ որուն համաձայն Հատրամաութի էմիրը իր երկրին ծովեզերեայ մէկ կէտին վրայ մենաշնորհ մը տուած էր Իտալիոյ, ծովային կայանի մը հաստատման համար: Պէտք չէ մոռնալ որ Հատրամաութը արաբական թերակղզիի հարաւային ծովեզերքի այն ինքնավար կամ կէս անկախ երկիրներէն է՝ որոնց էմիրներն ու Շէյխերը, բրիտանական կառավարութեան շնորհներուն եւ դրամական նուէրներուն շնորհիւ, իւրաքանչիւրը իր ազդեցութեան տակ գտնուող տեղերուն մէջ, անգլիական քաղաքականութիւնը կը ջատագովէ:

Զարմանալի չէ ուրեմն Մեծն Բրիտանիոյ յուզումը երբ կը տեսնէ թէ Իտալիա, ի՛նչ յանդգնութեամբ եւ մեթոտով կը գործէ Արեւելքի մէջ, բան մը՝ որ Իտալիոյ համար աննախընթաց է, Ճենովայի եւ Վենետիկի հանրապետութիւններէն ի վեր, այսինքն՝ քանի մը դարէ ի վեր:

Մուսոլինի յստակատես եւ իրատես պետական անձ մըն է: Բայց, հաւանական է որ մեծ աշխարհակալներու եւ դիկտատորներու պէս, իր ծայրայեղ յանդգնութիւնն իսկ պատճառ դառնայ որ իր ծաւալման քաղաքականութիւնը ձախողութեան մատնուի: Սակայն, առ այժմ, իրողութիւնները իրեն նպաստաւոր են. ան Անգլիոյ դէմ կանգնած է իբրեւ ահարկու հակառակորդ եւ մրցակից իսլամ երկիրներու մէջ: Իրաքի եւ Եգիպտոսի արուած անկախութիւնները, Պաղեստինի խռովութիւնները որոնք Անգլիան աւելի դարձուցած են թէ՛ Արաբներուն եւ թէ Հրեաներուն, եւ վերջապէս, Ծայրագոյն Արեւելքի դէպքերը պարագաներ են՝ որոնք կը քաջալերեն Իտալիան եւ կը սպառնան մեծապէս նուազեցնել անգլիական ազդեցութիւնը Արեւելքի մէջ:

Ճիշդ է որ իսլամ վեհապետներ եւ պետական մարդիկ, Իրաքի, Պաղեստինի մէջ ըլլայ թէ Արաբիոյ մէջ, մերթ ընդ մերթ հաւատարմութեան հաւաստիքներ կուտան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի: Ասոնց մէջ է նոյնիսկ Վահապիներու Ապտ-իւլ-Ազիզ թագաւորը: Բայց, որքա՞ն կարելի է վստահիլ պաշտօնական արտայայտութեանց: Ասոնք միթէ դիւանագիտական խօսքեր կամ քաղաքական բանաձեւեր չե՞ն: Իրաւ ալ, վճռական վայրկեանին, ինչպէ՞ս վստահութիւն ունենալ Ապտ-իւլ-Ազիզի վրայ որ երբեք իր համարարական դիտումները ծածկած չէ ու չի ծածկեր: Նմանապէս, Շէքիպ Արսլանի նման Սուրիացի պետի մը վրայ որ երկար տարիներ կատաղի հակառակորդ ըլլալէ ետք ամէն եւրոպական ազդեցութեան՝ Ֆրանքեւսուրիական դաշինքին առթիւ, բարեկամական զգացումներ յայտնեց Ֆրանսայի հանդէպ: Ասոնք իրողութիւններ են՝ որոնք պէտք է աչալրջութեան հրաւիրեն թէ՛ Անգլիան եւ թէ Ֆրանսան:

4. ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մէկ կողմէ, իսլամ եւ արաբ ժողովուրդներու մէջ կը տեսնուին վերազարթումի բացայայտ նշաններ՝ որոնք շատ անգամ ազգային մոլեռանդութեան մը դրոշմը կը կրեն: Տնտեսական գետնի վրայ, այս վերազարթումը հետեւանք ունեցած է ճարտարարուեստական բազմաթիւ ձեռնարկներու հաստատութիւնը, ձեռնարկներ՝ որոնց շնորհիւ, քանի մը տարիէն, մասնաւորաբար Իրանի եւ Թուրքիոյ նման երկիրներ, եթէ ոչ ամբողջովին՝ գէթ լայն սահմանի մէջ, ինքնաբաւ պիտի ըլլան:

Միւս կողմէ, մեծ պետութեանց մէջ գոյութիւն ունի սուր հակամարտութիւն մը ո՛չ միայն Արեւմուտքի՝ այլ եւ Արեւելքի մէջ ուր անոնք կը ջանան իրար չէզոքացնել, եւ այս նպատակով, չեն վարանիր բնիկ տարրը հանել Եւրոպացիին դէմ:

Կը մոռնան որ սովորական, միջակ Արեւելքցիին համար, եւրոպական պետութեան մը կրած մէկ պարտութիւնը ուշ կամ կանուխ վնաս կը պատճառէ նաեւ անպայման այն պետութեան՝ որ անկէ օգտուած էր: Արեւելքցին ընդհանրապէս զատել, տարբերութիւն դնել չի գիտեր. ան բոլոր ֆրէնկները, Անգլիացի, Ֆրանսացի ըլլան թէ Իտալացի, կը նկատէ իր ժառանգական թշնամիները:

Այս պայմաններուն մէջ, Արեւելքի խնդիրներուն մէջ շահ ունեցող պետութեանց կողմէ եղած անհատական ամէն գործողութիւն ամուլ մնալու կը դատապարտուի եւ նոյնիսկ կրնայ վնասել անոնց ամէնքին շահերուն: Արեւելքի մէջ եւրոպական վարկը պահպանելու համար, հարկ է վերջ դնել պետութեանց հակամարտութիւններուն: Սերտ եւ անկեղծ գործակցութիւն մը Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մէջ, ուրիշ ամէն ձեռնարկէ աւելի, կրնայ այս երկիրներուն ապահովել բաւարարօրէն ընդարձակ ազդեցութեան շրջանակներ, անոնց իւրաքանչիւրին թոյլ տալու համար կատարել այն դերը՝ որ անոնց կը վիճակի ու պէտք է վիճակի, իրաւականօրէն կամ իրականօրէն, պատմական կամ աշխարհագրական պատճառներով:

Այսպիսի գործակցութիւն մը չենթադրեր անպատճառ Արեւելքի ժողովուրդներու իրաւունքներուն ժխտումը. ընդհակառակն՝ այս ժողովուրդները անկէ կրնան քաղել տնտեսական եւ նոյնիսկ քաղաքական առաւելութիւններ: Իրաւ ալ, ենթադրելով պահ մը որ, նպաստաւոր պարագաներու շնորհիւ, Արեւելքի արաբ եւ իսլամ պետութիւնները կարենան Եւրոպայի դէմ կազմել ընդարձակ զինակցութիւն մը, կարելի՞ է խելամտօրէն կարծել թէ՝ այս պետութիւնները, այս կերպով արեւմտեան ազդեցութենէ ազատուելէ ետք, կարող ըլլան քաղաքական հաւասարակշռութիւն մը պահել իրենց մէջ: Կարելի է գրաւ դնել որ այդպիսի զինակցութիւն մը չի կրնար տեւական ըլլալ եւ թէ՝ բազմաթիւ վէճեր, ցեղային, կրօնական կամ հողային— չարունակական խռովութեանց եւ աւերիչ պատերազմներու ապագայ աղբիւրներ— շատ չանցած պիտի աւելնան արդէն գոյութիւն ունեցող վէճերուն վրայ՝ որոնք զանոնք իրարու դէմ հանած են դարերէ ի վեր:

Հ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԿԻՆ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԷՆ ՄԱՐԴ ՉԷ ՄՆԱՑԱԾ.— ՄՕՏ 200 ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ.— 1920ԻՆ ՄԵՌԱԾ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ՄԸ ԴԱՒԱՃԱՆ ԿԸ ՀՌՉԱԿՈՒԻ.— ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՄԸ ԿԸ ԽԵԼԱԳԱՐԻ ՔՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

Աւազակութիւններ ու գողութիւններ խճուղիների վրայ պատահում էին մինչեւ 1930 թիւը, այնուհետեւ դադարեցին. գլխաւորապէս քոչուոր Թուրքերն էին կատարում նման արարքներ, բայց վերջին տարիներս էլ չեն համարձակւում:

Հայ-Թաթարական փոխ-յարաբերութիւնները խճուղիների վրայ եւ քաղաքներում բարւօք են, իսկ գիւղերում առանձին մտերմութիւն չկայ:

Ղարաբաղի նախկին հայ գործիչներից գրեթէ ոչ ոք չի մնացել ներկայումս. ո՞ւր են Ղազար Տէր Ղազարեանը, բժիշկ Սաքօ Համբարձումեանը, Լեռնային Ղարաբաղի, իսկ յետագային Խորհրդային Հայաստանի երբեմնի վարչապետը. ապա Հադրութեցի Արսօ Տէր Յովհաննիսեանը եւ Կալիա Իսախանեանը,— անյայտ է, իսկ Արշաւիր Քամալեանը եւ Վարդան Վարդապետեանը տակաւին Ստեփանակերտումն են, սակայն պաշտօնազուրկ:

Ինչ վերաբերում է Դաշնակցական վաղեմի գործիչներին, նրանք վաղուց են չքացել:

Ինչպէս գիտէք, Լեռնային Ղարաբաղում վերջերս ձերբակալուած են երկու հարիւրի չափ գործիչներ, որոնց մեծ մասը գտնւում է Շուշուայ բանտում, փոխադրուած Ստեփանակերտից. դրանցից շատերն արդէն քշել են Բագուի բանտը. տակաւին աչքակապուկ դատավարութիւնը տեղի չէ ունեցել...

Ղարաբաղցի նշանաւոր կոմունիստ Ալէքսանդր Ծատուրեան (Ռուբէնի), որ սպաննուած է Շուշում 1920 թուի Մարտ 23ին, Թուրքերի ձեռքով, ենթարկուեց դատաքննութեան իր մահուանից 17 տարի յետոյ եւ համարուեց «տրոցկիստ-դաշնակ ժողովրդի թշնամի», քանի որ նրա աշակերտները (երբ նա Շուշուայ թեմական դպրոցի տեսուչ էր) 17 տարի յետոյ ճանաչուած են մեղաւոր այդ թեքումների մէջ, հետեւապէս մեղաւոր է նրանց ուսուցիչը, ուստի այդ նահատակ համայնավարին վտարեցին եւ նրա անունով կոչուող փողոցը Ստեփանակերտում վերակոչեցին Կոմունիստական...

Քաղաքական նման հալածանքներին զուգընթաց, երբեմն Ստեփանակերտում եւ բովանդակ Լեռնային Ղարաբաղում ընթացք են առնում եւ այսպէս ասած կարմիր ստերը, պրովոկացիոն յերիւրանքները (չառ ու չուռ), որ յաճախ գործադրում են վաստակաւոր, ոչ-համայնավար գործիչներին տապալելու, կենդանի դիակ դարձնելու նպատակով:

Այդ տեսակէտից շատ վրդովեցուցիչ է Ստեփանակերտում չորս տարի առաջ տեղի ունեցած մի քստմնելի դէպք: Նոթ-ամսեակում սովորող մի կոմսոմոլուհի 16 տարեկան աղջիկ, եկւոր, ոչ-ղարաբաղցի, անամօթաբար մէկէն զրպարտեց իր երկու դասատուներին, որ իբր թէ նրանք իրեն անպատուել են դպրոցում...

Ձնայած որ դպրոցի վարչութիւնը եւ բոլոր դասատուներն ու աշակերտութիւնը վկայեցին փաստերով, որ զրպարտուած դասատուները անմեղ են, աղջիկը թոյլ նիշեր ստացած լինելով նրանց առարկաներից, դիմեց ստոր վրէժխնդրութեան եւ կարողացաւ անարգ գործակիցների օժանդակութեամբ ահագին դատ սարքել:

Հետեւանքն այն եղաւ, որ դպրոցից վտարուեցին այդ երկու անմեղ դասատուները, որոնցից մէկը՝ վաստակաւոր մանկավարժ Կարապետ Թիւնիբէկեանը,— որ եօթանասուն տարեկան էր այդ ժամանակ եւ մօտ յիսուն տարի պաշտօնավարել էր Շուշուայ թեմական դպրոցում, ինչպէս եւ Ստեփանակերտի Նոթ-ամսեակում,— չկարողանալով տանել այդ զարշելի զրպարտութիւնը, ան կորցրեց իր մտաւոր հաւասարակշռութիւնը եւ խենթացաւ. այդ խեղճ մարդը քարշ է տալիս իր բուսական գոյութիւնը եւ նրան նպաստում են բարի մարդիկ, ինչպէս իր հարազատ որդին՝ Հայկ Թիւնիբէկեանը:

Ինչ վերաբերում է երկրորդ դասատուին, նա անհամեմատ աւելի երիտասարդ էր, ուստի տոկաց մինչեւ վերջը եւ կարողացաւ գործը հասցնել մինչեւ ընդհանուր դատախազ Վիշինսկուն, որի կողմից նշանակուած լիազօրները ժամանեցին Ստեփանակերտ եւ քննելով «գործը», անպարտ համարեցին զրպարտուածներին: Երիտասարդ դասատուն պաշտօնի կոչուեց, զրպարտող հայրն ու աղջիկն որոշ պատժի ենթարկուեցին, իսկ բովանդակ Ղարաբաղի քաջածանօթ ուսուցիչը ցնորուեց: Եթէ երիտասարդ դասատուն իր համայնավար ազգականների միջոցով չկարողանար հասցնել իր արդար դատը, ո՞վ գիտէ թէ նա ինչ վախճան կ'ունենար:

ԿՈՐԻՒՆ

ՅԱՐԳԱՆՔ ՄԵՐ ՄՏՔԻ ՄՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

Հայ ժողովուրդը ունի շատ մը զաւակներ, որոնք պատիւ կը բերեն իրեն՝ իրենց աշխատանքներով: Անոր ծոցին մէջ կ'ապրին բազմաթիւ գրիչի եւ մտքի մշակներ, որ կը մտածեն հայրենիքի ապագային եւ անցեալի փառքին համար:

Հայրենիքի այս զաւակները ընտիրներն են մեր ցեղին, օժտուած գիտակցութեան եւ ճաշակի բարձր կարողութիւններով եւ տաղանդներով: Անոնց գործերու ամբողջական արտադրութիւնն է որ կը յատկանշէ ստեղծագործութիւնը մեր ժողովուրդին ու հայրենիքին:

Մեր ցեղի ընտիր զաւակներէն շատեր՝ ունին մանաւանդ պաշտամունքը իրականութեան եւ կը հետապնդեն զայն անխոնջ եւ առանց յուսահատութեան: Անոնք կ'ուսումնասիրեն բնութեան գաղտնիքները եւ մարդկային կեանքի բազմաթիւ կողմերը: Մինչեւ անգամ թուաբանական բարդ ու կնճռոտ հարցերու ցանցին մէջ կ'իյնան անոնք, լուսաւոր կէտ մը երեւան բերելու համար:

Այս կարգի անհատներ կը կոչուին գիտնականներ:

Կան ուրիշներ ալ՝ որ կը ներկայացնեն գեղեցկութիւնը զանազան կերտուածներու եւ արուեստի: Անոնց մատներուն տակ հասակ կը նետեն գեղեցիկ յուշարձաններ, հրաշալի եկեղեցիներ, չքնաղ տուներ, փղոսկրի, փայտի կամ կտաւի վրայ պեղուած զանազան պատմական եւ խորհրդանշական նկարներ ու ծաղիկներ: Վերջապէս մեր ականջները զգլխող մեղեդիներու ներդաշնակ ձայնը նուագին միջոցաւ կը հասցնեն մեզի անոնք:

Ասոնք ալ կը կոչուին արուեստագէտներ:

Ուրիշ դասակարգի մը պատկանողներ ալ ունինք, որոնք կը մշակեն մեր լեզուն պարզութեամբ ու ճկուն դաշնակութեամբ: Անոնք իրենց արտադրութիւններով կը դաստիարակեն մեզ, հիացում կը պատճառեն մեզի, մեր սրտերը կը շարժեն եւ երեւակայութեան կ'ազդեն: Անոնք մեզ կը լացնեն, ինչպէս կրնան նաեւ խնդացնել: Անոնք վերացնելով մեզ, վայրկեան մը կը փոխադրեն մեր միտքը անծանօթ վայրերու մէջ, ուր մեր հոգին... ը նորութիւններով կրնան լեցուիլ...

Գրագէտ թէ բանաստեղծներ, ասոնք ալ կը կոչուին մտքի մշակներ:

Թերեւս մենք, հայրենազուրկներս ամբողջական հայրենիք մը չունենալով, չենք կրցած գիտութեան մարզին մէջ մեր վարպետներուն ծափաջանքերը ճիշդ կերպով գնահատել:

Բայց ես համոզուած եմ որ՝ համախմբուելով անկախ հայրենիքի մը մէջ, ազատ ընտանիքի մը հովանիին տակ, վառ սրտով պիտի փնտռենք գի... ութեան պտուղները, որովհետեւ գիտութեան կարգ մը բարիքները զարկ կուտան ճարտարարուեստի կատարելագործման, ուրիշներ մեր առ... ապանքները կը մեղմացնեն, մեր բարեկեցութեան կը նպաստեն: Կան որ նորութիւններով հետաքրքրութեան պահանջը կ'աւելցնեն մեր մէջ: Գիտական մշակներու ստեղծագործութեանց շնորհիւ է որ պիտի պարծենանք եւ հայ ժողովուրդի գոյութիւնը տեւական պիտի դառնայ աշխարհի պատմութեան մէջ:

Քանի որ ունինք ընտիր զաւակներու փաղանգ մը՝ չենք կրնար չյիշատակել մերինները:

Իրենց ընտիր զաւակներուն շնորհիւ է որ ժողովուրդները հպարտօրէն կը հանդչին տիեզերական քարտէսին վրայ:

Եթէ Յոյներու անունը յաճախ կը յիշուի ազգերու պատմութեան մէջ, պատճառը այն է որ Յունաստան աշխարհին տուած է, անուանի գրողներ, գիտնականներ եւ փիլիսոփաներ, որոնք դարերով հռչակ հանեցին ամբողջ աշխարհի մէջ: Անոնք յափշտակուած գեղեցկութեան եւ մեծ գործերու ճաշակով, սիրուեցան մարդկութենէն եւ արժանացան կոչուելու ուսուցիչները մարդկութեան:

Լամարթին կը գրէ տեղ մը. «Սպանիոյ հանճարը՝ հպարտ եւ յանդուգն է: Գերմանիոյ հանճարը՝ խոր եւ խստամբեր է: Անգլիոյ հանճարը ճարտար եւ չքեղ է: Ֆրանսականը սիրելի է եւ այդ է իր մեծութիւնը: Միւս ազգերն ալ ունին միայն իրենց հանճարը: Ֆրանսան, իբրեւ երկրորդ հանճար ունի իր սիրտը: Ան, զայն կը տարածէ՝ իր մտածումներուն, զգացումներուն, ինչպէս իր գործերուն մէջ»:

Ներկայիս երբ այս խօսքերը կը

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (58)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Frans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Փիթըր կ'ուզէր պար մը եւս դառնալ երբ նուագախումբը սկսաւ նոր եղանակ մը հնչեցնել, բայց Թանիա ինքնաբուխ մտերմութեամբ, անդին տարաւ զայն:

— Անօթեցայ, ճաշենք, ըսաւ իր սեւաթոյր մազերը թօթվելով:

Եւ սակայն երբ օթեակ վերադարձան, երկու պատառ խաւեար կերաւ միայն, իսկ հազիւ թէ համտեսեց մնացեալ կերակուրները որոնք իրարու կը յաջորդէին: Շամփանիի բաժակը շրթունքին ալ չտարաւ:

Թանիա կորսնցուցած էր իր ախորժակը յանկարծ, բայց լաւագոյն տրամադրութեան մէջ կը գտնուէր տակաւին, որովհետեւ չարունակ կը խօսէր ու կը խնդար: Այդ զուարթութիւնը շատ հաճելի թուեցաւ Փիթըրին: Էրիկմարդոց հետ վարուելու տեսակէտէն մեծ փորձառութիւն ձեռք բերած ըլլալով, վարպետօրէն, բայց առանց զգացնելու, Թանիա կը ջանար որ երիտասարդը իր մասին խօսէր: Իր մեծաւորէն — Քալոնէլ Պէքիրէն— իմացած էր արդէն որ Փիթըրը Անգլիոյ Թագաւորին մասնաւոր Սուրհանդակն էր: Դեռ նոր ճաշի նստած էին, երբ տղան խոստովանած էր այդ պարագան, չեշտելով թէ պաշտօնով Պոլիս եկած էր հիմա: Այնպէս որ շատ դիւրին էր Թանիային համար տեղեկութիւններ հարցնել անոր՝ իր միւս ճամբորդութեանց մասին դէպի այն երկիրները զորս երբեք տեսած չէր:

Անիկա շատ լաւ գիտէր անշուշտ որ պետական չունդալից գաղտնիքներ չէր կրնար կորզել իր բարձրահասակ ու խարտեաշ բարեկամէն: Այդ կարգի գաղտնիքներ արտաքին նախարարութեան ստորադաս պաշտօնեաներու չէ որ կրնային վստահիլ բնականաբար. ուրեմն Փիթըր հասարակ գործակալ մըն էր կամ, եթէ կ'ուզէք, քիչ մը աւելի բարձր աստիճանի վրայ գտնուող մէկը: Հետեւաբար Թանիա պարզապէս կը կատարէր հատուկտոր տեղեկութիւններ հաւաքելու իր ամենօրեայ աշխատանքը: Միեւնոյն ձեւով կամ միեւնոյն եռանդով պիտի հետեւէր ան իրեն յանձնուած դերին, եթէ դիմացինը սովորական ճամբորդ մը կամ նաւաստի մը եղած ըլլար. բաւական էր որ ան Թուրքիա կուգար օտար երկիրէ մը: Մենատիրական բազմաթիւ երկիրներու մէջ մամուլը խիստ գրաքննութեան ենթարկուած ըլլալով, Թուրք կառավարութիւնը Պոլիս այցելող օտարականներուն բերանը կը փորձէր, իբրեւ լաւագոյն միջոց, տեղեկանալու համար արտասահմանեան երկիրներու մէջ տիրող հանրային կարծիքին: Թանիա կառավարութեան գործակալներէն մէկն էր ու քանի որ երիտասարդ Անգլիացին այցելած էր Պրիւսէլ, Պերլին եւ Վարշաւա, վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին, բնականաբար կ'արժէր իրմով հետաքրքրուիլ:

Ի՞նչ կը խորհէր ան Հիթլէրի մասին. ի՞նչ աչքով կը նայէին անոր իր հանդիպած Գերմանացիները, եթէ բան մը պատահէր Առաջնորդին գլխուն, Կէօ՞պէլը պիտի խլէր իշխանութիւնը թէ Կէօրինկը... ցաւալի էր Մարաջախտ Փիլզուտսքիի մահը, այնպէս չէ՞... Ո՞վ պիտի յաջորդէր անոր. ի՞նչ կարծիք ունէին Լեհերը այդ մասին... Հապա՞ Պելճիքան, եւրոպական գէշ տաղնապ մը կ'անցընէր...

Սովորական հարցումներ էին ասոնք ու որ եւ է հետաքրքիր մարդ կրնար ընել. ուրեմն Փիթըր ամենայն համարձակութեամբ ու անկեղծօրէն պատասխանեց Թանիային: Եթէ նոյնիսկ անիկա կասկածներ ունենար թէ դիմացինը իր միտքը կ'ուզէր հասկնալ, դարձեալ միեւնոյն պատասխանները պիտի տար, որովհետեւ կը պարզէր իր անձնական տեսակէտները միայն եւ ոչ մէկ կենսական տեղեկութիւն ունէր հաղորդելիք:

Եւ սակայն, առիթ մը ունեցաւ դիտել տալու թէ որքան լուրջ մէկն էր Թանիան: Հասկցաւ թէ զարմանալի կը գտնէր որ անոր պէս երիտասարդ ու գեղանի աղջիկ մը կրնար այդ աստիճան լայն ծանօթութիւններ ունենալ միջազգային քաղաքականութեան մասին: Աղջիկը խնդաց ու բացատրեց թէ շատ անգամ յաճախորդ չէր ունենար պանդոկը եւ ժամանակ սպաննելու համար կը կարդար օտար թերթերը եւ այնքան ծանօթ էր Անգլիացիներու առօրեայ կենցաղին որքան անգլիացի աղջիկ մը:

Երբ նորէն վար իջան, քանի մը պար եւս դառնալու համար: Թանիա ուրախ էր որ իր պաշտօնը կատարած էր: Կրնար պատրաստել ընդհանուր տեղեկագիր մը որ գոհ պիտի ձգէր իր պահանջկոտ մեծաւորը՝ Ներքինին: Ուրեմն ազատ էր հիմա եւ երեկոյթին մնացեալ մասը պիտի վայելէր իր ուզածին պէս: Սկսած էր համակրիլ Փիթըրին, անոր մանկունակ արտայայտութիւնն ու կենցաղագէտ շարժուձեւերը շատ գրաւիչ կը թուէին իրեն. այնպէս որ երբ օթեակ վերադարձան, սկսաւ հարցումներ ուղղել անոր իր անձի մասին:

Փիթըր նկարագրեց անոր իրենց Կլօսթըրշըրի բնակարանը եւ որսորդական արշաւանքները, որոնք տեղի կ'ունենային աշնան ու ձմրան եղանակներուն: Խօսեցաւ իր բազմանդամ ընտանիքին մասին որուն մէջ կը գտնուէին մեծ թիւով զինուորականներ ու պետական պաշտօնատարներ, ինչպէս նաեւ քանի մը կղերականներ — խստաբարոյ, բայց շնորհքով մարդիկ բոլորն ալ: Յիշեց իր մայրը՝ ... կային երիտասարդ, սակայն սպիտակ մազերով գեղեցիկ կին մը, հայրը՝ ... բավար, շատ բռնակալ մէկը, բայց այնպէս շատ բարեսիրտ, քոյրերը ... րէքն ալ ամուսնացած խոստմնալից ... սպաններու հետ:

Թանիա մեծ հետաքրքրութեամբ ... նախանձով մտիկ ըրաւ այդ բոլորը, բայց տխրեցաւ: Երիտասարդը նշմարեց որ անոր աչքերը լեցուած էին, ... չշարունակեց իր նկարագրութիւնը, ... ինքն ալ ազդուեցաւ բաղդատմամբ ... հանգստաւէտ ու ապահով պայմաններու մէջ ապրող իր մայրն ու քոյրերը, դժբախտ ճակատագրի տէր այս մատ... կամարդ աղջկան հետ — չարաչար ... մաքուր ընտանիքի մը — որ իր աշխատանքը ունէր լրագրավաճառի կրպակին մէջ՝ իբրեւ վահան անօթութեան դէմ ու ն... իր հաշմանդամ մը:

(Շար.)

...կարդանք, նկատի ունինք որ պան-գուխտ հայութեան մէջ, շատ մը Հա-յեր նուիրուած են, գիտութեան, գը-րականութեան եւ արուեստին: Անոնց ստեղծագործութեանց մղումով է որ կրնանք կ'ըսենք — «Հայ ժողովուրդը, իր ցեղային տառապանքը դուրս գործոց բերելով աշխարհի մէջ, այնպէս ալ մարդկութեան հոգիներու ազ-նուացման հայկլին պիտի մնայ» ...

Արդ, մեզի համար անկում չկայ: Արդ, վստահ ենք որ ժողովուրդին մենք եւ ապագայ ընտիր զաւակնե-րը պիտի ապահովեն մտքի եւ բազու-կի զօրութիւնը:

Լ. ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԵՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Հրայր» խումբը անցեալ շաբաթ իրիկուն կազ-մակերպած էր հրապարակային դասա-խօսութիւն մը Սալ տէ Նօսի մէջ: Դա-սախօսելու հրաւիրուած էր ընկ. Վ. Իշխանեան:

Անհնար է քանի մը տողի մէջ ամ-փոփել այդ բազմակողմանի դասախօ-սութիւնը, որ կը շօշափէր համազ-գային խնդիրներ:

Ընկ. Վ. Իշխանեան համազգային ոգի եւ մեր ճգնաժամի այս օրերուն նշխարհի ճիւղ մը ի ձեռին յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան ձեռք կը կարկա-ռէ չէզոքին, ռամկավարին, հնչակին եւ բոլոր անոնց որ իրենց կուրծքին տակ Հայու սիրտ մը եւ իրենց երակ-ներուն մէջ Հայու արիւն կը կրեն: Միայն այլասերած հայ մարդն է որ պիտի չզգայ կատարուած ողբերգու-թիւնը, եւ պիտի շարունակէ կուրօ-րէն ծառայել օտարին:

Ժամը հնչած է այլեւս եւ իրար հասկնալու հրամայական պահանջին առջեւ կը գտնուինք ազգովին: Եղ-բայրներ ու քոյրեր, եթէ պատերազմի մը պարագային Հայաստանի գլխուն փոթորիկ մը ծագի, Հայաստանը կա-ռավարող իր համայնավար եղբօր ա-ռաջին անգամ Դաշնակցութիւնն է որ օգնութեան պիտի հասնի: Ահա այս գիտակցութեամբ է որ մենք կը մօտե-նանք հարցին եւ ձեռք կը մեկնենք մեր բոլոր քաղաքական հակառակորդնե-րուն »:

Բոլոր անոնք որ ներկայ էին շաբաթ իրիկուան դասախօսութեան, կ'ըսէին. —Այսպիսի սփոփարար խօսքերու կա-րօտը ունին մեր սրտերը եւ ոչ թէ ազ-գը պառակտողներու: Սոյն դասախօ-սութիւնը կազմակերպողներուս խնդ-րանքներ եղան անգամ մը եւս հրաւի-րել ընկեր Իշխանեանը:

Օննիկ Կարապետեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԻՈՆ, 2 Մայիս (Յառաջ).— Ապ-րիլ 29ին եկեղեցւոյ խորհրդարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Լիոնի Ազգ. Միութեան մէկուկէս տարուան բարոյական եւ նիւթական հաշուե-տուութիւնը: Հրաւիրուած 22 կազ-մակերպութիւններէն ներկայ էին 13 միութեանց ներկայացուցիչները:

Բարոյական գործունէութեան զե-կուցումէն վերջ, կարդացուեցաւ նիւ-թականը, որուն ելեւմուտքի հաշիւնե-րէն կը քաղեմ հետեւեալ տեղեկու-թիւնները.—

Ազգ. Միութիւնը գործի ձեռնար-կած ատեն պարտք ձգուած էր 2430 ֆրանքի գումար մը: Այս գումարին 1435 ֆրանք գոյացած էր քահանանե-րու առկախ հաշիւներէն: Երեք ամ-սուան ընթացքին Ազգ. Միութիւնը այդ պարտքերը փակելէ վերջ, իր գանձին մէջ պատրաստ գումար կ'ու-նենայ իբր 1386 ֆր. 90:

1937ի ընթացքին ընդհ. մուտք ե-ղած է 22.256 ֆր., նոյն թուականին իբր ելք ունեցած են — 20.869 ֆր. 15: 1938ի առաջին եռամսեայ մուտք ե-ղած է 7268 ֆր. 45: Նոյն թուականին ելք ունեցած են 3772 ֆր. 95: Այժմ պատրաստ կը մնայ 8436 ֆր. 30, ինչ որ անախընթաց է Լիոնի համար:

Այս առթիւ զեկուցում եղաւ նաեւ Ազգ. Միութեան ենթակայ Աղքա-տախնամի ելեւմուտքի մասին: Նորա-կազմ Աղքատախնամը 1937 յունիսէն մինչեւ 1938 մարտ մուտք ունեցած է (հանդէսներէ, խնջոյքներէ, անդա-մավճարներէ եւայլն) 2854 ֆր. 15: Նոյն ժամանակաշրջանին ելք ունեցած է 1944 ֆր. 10: Այժմ գանձը կայ 910 ֆրանք:

Ինչպէս ժամանակին գրած ենք, ա-տենէ մը ի վեր Լիոնի Աղքատախնամը պառակտուած վիճակ մը ունէր: Ա-տեն մը արձակ-համարձակ կը գոր-ծէին, կարեւոր գումարներ ստանա-լով Նանսէնեան օֆիսէն: Երբ Ազգ. Միութիւն ընտրուեցաւ, վերջինս հա-շիւ պահանջեց, բայց աղքատախնամը առաւ քալեց: Ասոր վրայ կազմուեցաւ ուրիշ Աղքատախնամ մը, իսկ Նան-սէնեան օֆիսը երկար ատեն դադրե-ցուց նպաստը, յետոյ սկսաւ ղրկել Բարեգործականի մասնաճիւղին, որ կը բաժնէ «իրենց յարմար տեսած ե-ղանակով»...

Ժողովը այս հարցն ալ քննելով, միաձայնութեամբ բանաձեւ մը քուէ-արկեց որ պիտի ղրկուի Նանսէնեան օֆիսներուն, ինչպէս նաեւ Պ. Փանի, խնդրելով եռամսեայ նպաստը ղրկել ուղղակի Ազգ. Միութեան վարչու-թեան, գայն իր իրական նպատակին գործածելու համար:

Կրթականի գործունէութեան մասին գրաւոր զեկուցում մը կարդաց ուսու-ցիչ Հր. Թադէոսեան, թուելով կըր-թական մարմնին կատարած աշխա-տանքները: Կրթական գործը որ ազ-գային միութեան ամէնէն գովելի գործն է, արդարեւ բաւական լաւ վի-ճակ ունի: Քանի մը թուանշաններ ալ այս մասին.— Կրթական գործին հա-մար հանդէսներէ եւ ուրիշ ձեռնարկ-ներէ 1937 մարտէն յուլիս գոյացած է 2721 ֆր. 50, իսկ ելքը եղած է 1963 ֆրանք: 1938ի շրջանին մուտք եղած է 3608 ֆրանք, ելքը՝ 2007 ֆր. 45: Պատրաստ կը մնայ 1600 ֆր. 55:

Այս թուանշաններն ալ կ'ապացու-ցանեն թէ որքան գնահատելի է եղած ազգ. միութեան ընդհանուր գործու-նէութիւնը:

*** Հայաստանի վերջին լուրերը խորապէս յուզած են հանրային կար-ծիքը: Ամէն տեղ այդ անորակելի ող-բերգութեանց մասին կը խօսին խորին վրդովումով: Չեն պակսիր անշուշտ մութ կասկածներ ալ, որ եղածները կը գտնեն տեղին եւ արդարացի...

Մ. Մ.

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՎԻԷՆ.— Այս տարի առաջին անգա-մըն ըլլալով, մեր սկաուտները եւ գայլիկները,— կանոնաւորապէս հագ-ուած եւ մարզուած — գեղեցիկ երե-կոյթ մը սարքած էին ապրիլ 30ին, շաբաթ երեկոյ, Ռ. Ա. Ակումբին մէջ:

Անպաճոյճ սրահը, արդէն ժամանա-կէն առաջ լեցուած գիտակից եւ գնա-հատող բազմութեամբ մը, կը թնդար ուրախ եւ կենսունակ ճիչերու արձա-գանգին տակ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վիէնի մասնաճիւղի նախագահը Հ. Կ. Տէրմոյեան, ժամը ճիշդ 9ին, հակիրճ խօսքերով բացաւ երեկոյթը: Եւ ապա յաջորդաբար, բեմի վրայ պարզուեցան կենդանի պատկերներ բանակումի կեանքէն, ո-րուն յաղթական սկիզբն եղաւ՝ եռա-գոյնի հանդիսաւոր պարզումը, սկաու-տական յարգանքով եւ ողջունուած «Յառաջ նահատակ»ով:

Այս պատկերներէն վերջ, գայլիկ-ները՝ արմենական սեւուկ աչքերով, ուշադիր իրենց խմբապետին հրաման-ներուն եւ ազդանշանին, կատարեցին քանի մը մարզական շարժումներ, թէ-եւ ոչ այնքան կանոնաւոր կերպով, սակայն միշտ տրամադիր լաւագոյնը ընելու: Քնքոյշ արտասանութիւն մը ըրաւ փոքրիկն Սիրվարդ Մաթոսեան: Սկաուտ Ահարոն Գալայճեան խրոխտ շեշտերով արտասանեց Յովհ. Թու-մանեանի «Կարօտ»ը:

Կարճ դադարէ մը վերջ, որու մի-ջոցին նուագուեցան զանազան հայկա-կան կտորներ ձայնասփիւռի վրայ, սկսաւ «Երեք քաջերը» կատակերգու-թեան ներկայացումը: Դերակատար-ները՝ ամէնքն ալ սկաուտներ — շատ յաջող կերպով եւ աշխոյժով կատարե-ցին իրենց դերերը՝ խնդացնելով եւ զարմացնելով ներկաները: Եւ այս-պէս, հասած երեկոյթին վերջաւորու-թեան, ժամը 11 անցած, հանդիսա-կանները տակաւին դժուարութեամբ եւ ակամայ դուրս կ'ելլէին սրահէն:

Մեր սկաուտները, գայլիկները եւ իրենց վարչական անդամները թող վստահ ըլլան որ իրենց կոնակը ունին զոհաբերող եւ գնահատող ստուար բազմութիւն մը, որ գիտէ մինչոյն ժամանակ քաջալերել զիրենք թէ բա-րոյապէս եւ թէ նիւթապէս — բաւէ որ այդ քաջալերանքը ծառայէ պահելու միշտ վառ իրենց մէջ հայկական ա-նեղծ ոգին:

*** «Ապագայ»ի վերջին թիւին մէջ (թիւ 24 շաբաթ, 30 ապրիլ) պատահ-մունքով կարդացինք թղթակցութիւն մը.— «Ապրիլեան սգահանդէսը Վի-էնի մէջ — Սգահանդէ՞ս թէ ծաղրա-հանդէս ... Մենք չենք զիջանիր պա-տասխանել մէկու մը որ իր սեփական ստորագրութիւնը դրժելէ վերջ, կը յաւակնի իր կուսակցութեան հետե-ւորդներուն մասնակցութիւնը բերել սգահանդէսին՝ ներկայանալով «եր-կուքուկէս» հոգիով:

Ռ.

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

— . —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Լուի հոգաբար-ձութիւնը այս տարի ալ կազմակեր-պած էր սգահանդէս մը՝ Ապրիլ տաս-նըմէկի առթիւ, ապրիլ 24ին, կէս օրէ վերջ, մատուռին մէջ:

Համաձայն հոգաբարձութեան հրա-ւէրին՝ թաղին կազմակերպութիւննե-րը բանախօս չէին ղրկած, բայց ներկայ էին գրեթէ բոլորը:

Օրուան նախագահը, Եղիշէ քահա-նայ Մխիթարեան բացման խօսքէն վերջ չեշտեց.— Այս տարեդարձը թող ըլլայ մեր միացման ներշնչականը: Փոխադարձ զիջողութեամբ եւ միաց-եալ ուժերով պէտք է հետապնդել հայ-րենիքի ազատութիւնը:

Հոգաբարձութեան կողմէ Պ. Կ. Ճա-նիկեան կարդաց գրաւոր ճառ մը, պարզելով հայաջինջ սարսափները: Յետոյ հրաւիրուեցաւ օրուան բանա-խօսը, Պ. Պ. Հիւսեան, որ ըսաւ.— Ուրիշ ազգեր ալ ունին մեռելներ մեզ-մէ շատ աւելի, բայց մեր պայմաննե-րու մէջ չեն տուած այդ զոհերը:

Մեր մէջ մարդիկ կան որ կ'ըսեն,— Մենք մեր ձեռքով ըրինք, հանդիստ չկեցանք, յեղափոխութիւն խաղա-ցինք, դաշոյն ու ատրճանակ ցոյց տը-ւինք Թուրքին...»: Բանախօսը փաս-տերով պարզեց այն պատճառները ո-րոնք յանգեցան այդ եղերական վախ-ճանին: Այս առթիւ յիշեց մեր յիսուն տարուան պատմութիւնը, 1895ի կո-տորածը, Սասունի եւ Կիլիկիոյ ջար-դերը եւայլն: «Եթէ չենք ուզեր որ կրկնուին այսպիսի դէպքեր, պէտք է պատրաստուինք: Մեր զաւակները դաստիարակենք ազգային ոգիով: Դուրս գանք այդ չէզոք ու թմրած վի-ճակէն, մտնենք կազմակերպութիւն-ներու մէջ. գործենք միացեալ ճակա-տով, յանուն մեր ազգի հրաշափառ յարութեան»:

Հանդէսի ընթացքին Կ. Խաչի սա-նուհիներու, Պատանի Միութեան եւ Պ. Գ. Յովսէփեանի կողմէ եղան օր-ուան պատշաճ արտասանութիւններ եւ երգեր: Ժողովուրդը խորապէս յուզ-ուած էր:

Նախագահը իր փակման խօսքով թելադրեց հաւատարիմ մնալ նահա-տակներու ուխտին:

Անանուն

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 Մայիս.— Կիրակի կէսօրէն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը կատարեց այս տարուան ախո-յեանական գրեթէ ամենակարեւոր մըր-ցումը A. G. Martiguesի Ա. խումբին դէմ եւ շատ մեծ դժուարութեամբ յաղթեց անոր, 3 — 2ով: Մարթիկի խումբը կը պատկանի պատուոյ դասա-կարգին: Այս տարուան ընթացքին, սկիզբի քանի մրցումներէն կրած պար-տութեանց հետեւանքով, դասաւոր-ուած էր յիշեալ դասակարգին տկար խումբերուն կարգին, որով գնդակա-խաղի օրէնքին տրամադրութեան հա-մաձայն, ստիպուած էր մրցիլ, պատ-ւոյ դասակարգին ստորադաս, առա-ջին դասակարգի ամենազօրաւոր խում-բերէն մէկուն դէմ: Յաղթութեան մը կամ պարտութեան մը պարագային, կարգին վրայ մնալու կամ անկէ վար իջնելու անողոք որոշումին առջեւ պի-տի գտնուէր: Ան ստիպուած էր ոգի ի բուին ջանալ, յաղթութիւն մը ապա-հովելով իր կարգին վրայ մնալու հա-մար: Այս մրցումէն պարտուիլ, այդ խումբին համար կրնար եղերական ըլ-լալ, ենթարկելով զայն բարոյական ու նիւթական քայքայման:

Միւս կողմէ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի համար ալ չափազանց կարեւոր էր այս մըր-ցումը, քանի որ, այս եղանակին ըլ-լալով իր դասակարգին լաւագոյննե-րէն (թերեւս ամենալաւը որ յայտնի պիտի ըլլայ գալիք երկումրցումներէն վերջ) պէտք էր անպայման յաղթա-կան ելլէր այս մրցումէն, պատուոյ դասակարգ բարձրանալու համար: Այս յաղթութիւնն էր որ պիտի կազ-մէր լրացուցիչ մասը միւս յաջողու-թեանց, յանգելով շօշափելի արդիւն-քի մը:

Մրցումը իր այսքան մեծ կարեւո-րութեան հետեւանքով, եղաւ քիչ մը կոպիտ, բազմաթիւ մեծ ու փոքր բա-խումներով:

Ընդհարումները սկսան առաջին կի-սախաղին, այն պահուն, երբ մեր տը-ղաքը, քանի մը վայրկեանի մէջ նշա-նակեցին 3 կէտ: Հակառակորդ խում-բին տղաքը, կատաղի խաղարկութենէ մը ետք, չկարենալով հաւասարիլ մե-րոնց, սկսան կիցեր տեղացնել աջ ու ձախ: Այսպէս տեւեց բաւական ժա-մանակ մինչեւ որ դատաւորը ստիպ-ուեցաւ խիստ միջոցներ ձեռք առնել եւ քանի մը «Քուփան»ներով պատ-ժել անոնք որ մրցումէն վերջ յարձա-կում գործելով իր վրայ, տեղի տուին պզտիկ իրարանցումի մը: (Հայերը հանդիսատես եղան միայն):

Երկրորդ կիսախաղին Հ. Մ. Ը.Մ.ի տղաքը չափազանց ընկճուած կ'երե-ւային: Հակառակորդը քաջալերուած ասկէ՝ վրայէ վրայ նշանակեց երկու կէտ, որոնք բաւական սթափեցուցին մերինները որոնք սկսան ամփոփուիլ ու պաշտպանողականի դիմել, այս-պէս վերջացնելով մրցումը:

Առաջին կիսախաղին մեր տղաքը, ամէնքն ալ փորձեցին իրենց կարելին, եւ նշանակեցին 3 կէտ, իսկ երկրոր-դին եղան չափազանց թոյլ: Մեր տը-ղաքը թոյլ տուին որ հակառակորդը նշանակէ երկու կէտ: Մեր տասնըմէկ խաղացողներէն միայն երկու հոգի պահեցին իրենց հաւասարակշռութիւ-նը,— մէկը՝ բերդապահ պատանի Մնացականեանը որ բազմաթիւ ան-գամներ, շատ վտանգաւոր գնդակնե-րու տիրանալով փրկեց հայկական բերդը, իսկ երկրորդը՝ միջնապահ Թէ-քէեանը, որ իր յանդուգն խաղարկու-թեամբ, կասեցուց հակառակորդին վտանգաւոր վայրէջքները, յաճախ օգ-նելով իր երկու միջնապահ ծայրե-րուն, որոնք այդ օրը քիչ մը նուազ վճռական ու աչալուրջ կ'երեւային:

Կ'արժէ յիշել որ 300ի մօտ հայրե-նակիցներ, հակառակ մայիս մէկին առթիւ երթեւեկի դադարման, ան-հատական թէ հաւաքական միջոցնե-րով փութացած էին 40 քիլոմեթր համբայ կտրել, քաջալերելու հայ մարզիկները:

Վարդան Քիւփէլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՐԻԼ 24Ը ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սոփիայի «Ազատ խօսք»ը կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, արտատպելով «Յառաջ»ի վերջին լուրերը՝ Հայաստանի ողբերգու-թեանց մասին (30 Ապրիլ).

— «Տարբեր խորագիր չգտանք, պարզելու համար Հայաստանի մէջ կատարուող զարհուրանքները:

Տակաւին Աղասի Խանջեանի եղե-րական սպանութենէն անմիջապէս յե-տոյ, ծայր տուող առաջին հալածանք-ներուն առթիւ, այս սիւնակներուն մէջ քանիցս ընդգծեցինք թէ Ստալին եւ Բերիա Հայաստանի մէջ կը քալեն Իթթիհատի հետքերով:

Այսօր գրեթէ ամէնքը նոյն համո-զումն ունին, մեր դժբախտ հայրենի-քին մէջ կատարուող ահ ու սարսափի մասին: Ու այդ համոզումն ունին, ո-րովհետեւ լսող ականջ, տեսնող աչք, զգացող միտք եւ մանաւանդ հայ սիրտ ունին:

Հայ հայրենիքին մէջ կատարուող զարհուրանքներու համեմատութիւնը Ապրիլ 24ի եղեռնին հետ անտեղի չէ բնաւ:

Հարուածը, ինչպէս երէկ, կուգայ օ-տարէն: Փոխուած են միայն անուն-ները:

Հարուածը, ինչպէս երէկ, ուղ-ղուած է հայ կենսունակութեան դէմ:

Տարբերութիւնը միայն չափի մէջ է, որու առաւել չապատկանալուն հա-մար ոչ ոք կրնայ երաշխաւորել:

Հարուածը կը տրուի, ինչպէս ե-րէկ, ոճրային այն ծրագրով, որ հա-յութիւնը չկրնայ իր մէջքը շտկել ամ-բողջ տասնամեակներու ընթացքին, չկարենայ մտածել այլեւս իր ազատ ու ինքնուրոյն կեանքի մասին, գոյու-թիւն չունենայ այլեւս ոչ մէկ «հայ-կական հարց» ու Հայ Դատի դրօշա-կիրներու ոչ մէկ կազմակերպուած ոյժ: Տարբերութիւնը միայն մեթոտ-ներու մէջ է, թէեւ ստալինեան բռ-նութիւնն ու բարքերը նուազ հակա-մարդկային կամ հրէշային չեն, քան իթթիհատականը:

Նոյնն է նաեւ ընտրուած վայրկեա-նը: Ամբողջ ժողովուրդի մը անտեսա-կան քայքայումը, քաղաքական սար-կացումը, մտաւորականութեան ջար-դը եւ կենսունակութեան ոչնչացումը տեղի կ'ունենայ «պետական սառն հա-շիւներով», միջազգային քաղաքական ահաւոր ու անխուսափելի բարդու-թիւններու նախօրեակին, երբ այդ ժողովուրդի «լինել չլինելու» հարցը պիտի վճռուի անխուսափելիօրէն, երբ այդ ժողովուրդը մեկուսացած է բոլոր արտաքին աշխարհէն, երբ այդ ժողովուրդը պէտք ունի սեփա-կան ուժերու եւ միջոցներու կեդրո-նացման ու արտաքին օժանդակու-թեան, երբ այդ ժողովուրդի հոգեկան վերջին կապերն անգամ բռնօրէն կը խզուին դուրսի աշխարհի իր հարա-զատներուն հետ, ու այդ ժողովուրդի ահաւոր ողբերգութեան ճիչերը իր հարազատներուն կը հասնին ամիսներ յետոյ միայն, կցկտուր ու պատահա-կան, բայց մէկը միւսէն զարհուրելի վկայութիւններով:

Ու տակաւին կայ համեմատութեան յուսագոյնը— մինչդեռ Ապրիլ 24ին հայ մտաւորականութեան ընտրանին կը ջարդուէր թրքական բարբարոսու-թեան կացինով, հիմա, Հայաստանի ղեկավարութիւնը կ'ոչնչացուի բո՛ւն իսկ հայ մարդոց ձեռքով: Ու մինչ Թուրքը կը ջարդէր առանց ծածկելու իր ոճիրին բուն նպատակը, Ստալին ու Բերիան կը ջարդեն պղծելով բոլոր սրբութիւնները «Հայաստանի աշխա-տաւորութեան շահերու» դիմակին տակ...

Երկյս անիծեա՛լ բռնութիւն, ե՞րբ պիտի հաշուուին իրօք օրերը քու ոճ-րային գոյութեան»:

ՄԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Քիւրտերը զանոնք կը պաշարեն ու կը գոռան որ յանձնուին.— Վա՜յ, կը սպաննեն մեր տղաքը: Ձեռքերը կապուած մարդ սպաննելո՞ւ եկած էք, կռուելու որսալու... Թափեցէ՛ք ձեր զէնքերը ու յանձնուեցէք: Կը բռնեն ու կը կապեն զանոնք: Ու օր ցերեկով կ'ուզեն զանոնք կտրտել: Ականջ, քիթ, լեզու, բազուկ եւն.: Շրջակայ բնակիչները կը լսեն անոնց աղ-աղակները: Մեր տղաքը կը թողուն զա-նոնք ու կը հեռանան: Քիւրտերուն մէկ երկրորդը ողջ կը մնայ ու կը պատ-մէ եղելութիւնը: Քառասուն հոգիէ բաղկացած ոստիկանական ջոկատ մը զանոնք հետապնդելու կ'ելլէ: Կը քշեն զանոնք մինչեւ Ախտախ, մեր լեռնե-րը ու այլեւս չհամարձակելով անկէ անդին երթալ, ետ կը դառնան:

Գարաման դեռ զիրենք չէր տեսած, եւ նամակս չէր տուած: Մենք անոր առաջէն սափոր մը փոխ առինք եւ լեռ մեկնեցանք: Գարամանի անտառին մէջ քողրնիկցիք նայլա էին ելած: Ուզեցի երթալ անոնցմէ հաց առնել: Ցամառ ու վախկոտ Սենոն չէր ուզեր գալ: Ձինքը մօտակայ անտառը թողուցի ու ես նայլաները գացի: Լայն եւ հարթ տարածութեան մը վրայ իրար-մէ անջատ անջատ կը կենային սեւ մազէ վրանները: Ամէնուն մէջ ալ հի-ւանդներ կային ու կը տքային: Գացի մէկուն դուռը եւ այրերը հարցուցի: Դուրս եկաւ հսկայ մարդ մը եւ սկսաւ վախէն դողալ.— Մենք, ըսի անոր, չէթէներ ենք, հօս, լերան վրայ բոյն դրած: Ձեր նայլաները պաշարած ենք որ դուք չփախչիք: Եկած եմ հացի: Շուտ առջեւս ինկիր ու հաւաքէ: Ես ուժեղ սուլեցի ու Սենօն անտառէն պատասխան տուաւ ինծի: Մարդը համոզուեցաւ թէ իսկապէս պաշար-ուած են: Ես պատմեցի անոր դարնան Հէմոյին հետ իրենց երթալս: Ան հա-մոզուեցաւ չէթէ ըլլալուս: Հաց, իւղ, չորթան հաւաքեց ու ինծի բերաւ: Ուրախութենէս աչքերս կը փայլէին երբ Սենոյին մօտ հասայ: Բարձրա-ձայն խօսելէն հեռացանք անկէ ու ձոր մը մեզի բոյն ըրինք: Գարամանի ա-մանով ջուր տաքցուցինք ու լուացք ըրինք: Յետոյ անոր մէջ ցորեն կը խաշէինք շարունակ:

Ատեն մը վերջ նորէն այդ նայլանե-րը գացինք ոչխար գողնալու համար: Տեղափոխուած էին անոնք: Անտառ-ներուն մէջ փնտռեցինք երկար, մին-չեւ որ գտանք անոնց նոր տեղերը: Սենոյին աչքերը սուր էին ու ինք հե-տախուզութեան մէջ վարպետ էր: Նշմարեց անոնց խարոյկները ու յու-շիկ նայլաները իջանք: Սպասեցինք որ անոնք քնանան: Անոնք մարեցին խարոյկները ու ձայները դադրեցան: Մենք հօն մտանք մութին մէջ: Հօտը խրտչեցաւ աղմուկով ու փախաւ դէ-պի անտառ: Հովիւները վախցան, ի-րենց անկողիններէն չելան: Անոնք սպառած տեղերնուն «հո՜յ, հո՜յ» կը պոռային զայն հանդարտեցնելու հա-մար: Ոչխարներու մակաղատեղին դատարկեցաւ այծերէն: Հօն մենք եր-կուքս մնացինք միայն: Բնաւ մէկը ու-շադրութիւն չըրաւ եղածին վրայ — Մենք իրարու— «գողցէ՛ք, գողցէ՜, կ'ըսեն մեզի» կ'ըսէինք ու կը խնդա-յինք, հօն գետինը կպած: Զկրնալով այծ բռնել, սկսանք նայլաներու դուռ-ները պտտիլ բան մը գողնալու հա-մար: Սենօն գնաց քնացած մարդու մը կօշիկները, որ իբր բարձ գլխուն դը-րած էր, զգուշութեամբ առաւ բերաւ: Անհեթեթ մարդը արթնցաւ յետոյ, ելաւ անկողինին մէջ կեցաւ ու պառ-կեցաւ կրկին: Մենք անոր վրանին քո-վէն լաւ ուլ մը յափշտակեցինք, տա-րինք զայն նայլաներուն մօտ մորթե-ցինք: Տեղաւորեցինք մարդուն շալ-վարին մէջ ու թուփի մը տակ պահե-ցինք: Հողով մեր արիւնոտ ձեռքերը լուալէ վերջ գոմ դարձանք ու գիւղա-պետին վրանին դուռը կեցանք:— Բա-րեկամ, արթնցիր, մարդ է եկեր, ձայնեցի ու ոտքով զարկի մօրուսաւո-րի մը որ կռնօր քով կը քնանար:

— Աման, կ'աղաչեմ ձեզի, սկսաւ ան քնաթաթախ, մի՛ մօտենաք ինծի, ինչ կ'ուզէք տամ, ու դողալով հագ-ուեցաւ: Ըսի որ հայ չէթէներ ենք եւ հաց ուզեցի: Ու դառնալով Սենոյին՝ տասնոցը քո՞վդ է կը հարցնէի եւ ա-նոր կողերը կը խառնէի: Մարդը մեզի սեղան դրաւ ու ինք ելաւ նայլաներէն ուտեստ հաւաքեց ու մեզ ճամբու դը-րաւ:

Մեր աւարները առինք ու կրկին ձոր դարձանք: Քերթեցինք ուլը: Ոսկոր-ները խաշեցինք ու կերանք հացով: Յետոյ միսը կրակին վրայ դրինք սա-փորով որ եփի: Ցերեկին կ'ընէինք այս բոլորը: Գիշերը անհնար էր այդ քա-նի որ խարոյկը կը նշմարուէր ամէն տեղէ: Մինչ միսը կ'եփէր, մենք Սե-նոյին հետ զուարթ, զուարթ կը կա-տակէինք ու կը խօսէինք: Սենօն աղ-ուորցեր էր քանի մը շաբաթուան մէջ: Երեսները կլորցեր ու կարմրեր էին:— Հեռու լեռ չէիր գար, ըսի իրեն ազգային տունը աստնկ համով բաներ կերած եւ այսպէս ուժովցա՞ծ էիր: Արդէ խաթունիդ ձեռքը պիտի նայէիր որ քեզի կտոր մը գարիի հաց տար եւ զուն ուտէիր:— Իրաւ անանկ է, իրա-ւունք ունիս ամու, ըսաւ ան ուրախու-թեամբ:

Այդ ձորին գլուխը անտառներուն մէջէն լերան ճամբայ մը կ'անցնէր, ուրկէ կարաւանները կը բանէին: Մենք թէեւ հօն կրակ կը վառէինք, սակայն մեծ զգուշութեամբ ցորենի չոր ու բա-րակ ծղօտներով, որ ոչ հոտ եւ ոչ ալ ծուխ ունի: Կէսօրէ վերջ ուժեղ հրա-ցանաձգութիւն մը սկսաւ մեր վրա-յէն: Ձայները կը մօտենային եւ ո-րոտները կը սաստկանային: Ըսինք որ ալ այս անգամ փրկութիւն չկայ մե-զի: Անշուշտ գեղացիները գիշերը մեզ հետապնդած եւ մեր տեղն իմացած էին ու հիմակ ոստիկանները մեր վը-րայ կուգային ուղղակի եւ մեզ պաշա-րեր էին: Կրակը մարեցինք, ոսկորնե-րը թաղեցինք եւ միսը մէջտեղ թողած մէյմէկ թուփի մտանք: Կ'ուզէինք ել-լել փախչիլ, սակայն փորձառու էինք թէ առանց պարագաներու տեղէն շարժելու չէ: Եթէ մօտենան, խորհե-ցանք, կ'ելլենք կը փախչինք, թերեւս փրկուինք: Առաջին շուարումէն վերջ — աղայ, բե՛ր տա միսը ուտենք, ին-չո՞ւ չուներ թէ՛ մեզ՞ սպաննեն եւ թէ մեր եփած միսին տէր ըլլան, ըսի Սենօն միսը բերաւ եւ մենք տաք տաք զայն կերանք հատցուցինք ամբողջ: Բարեբախտաբար զէնքերը լռեցին ու եկող գացող չեղաւ: Թերեւս հայ չէ-թէները կարաւան մը կողոպտեցին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(74)

(Շար.)

Ֆրանսացիներու քաջութեան, փոխանակ թոյլ տալու որ հոսանքը մեզ տանի նետէ ժայռերուն վրայ: Մեր գերագոյն նպատակն է զարկ տալ ֆրանսական աշխատանքին: Ժողովրդապետութեան օրէնքը ճիգի օրէնքն է: Այլեւս ոչ մէկ փոփոխութիւն մեր դրամին մէջ, ոչ մէկ նոր ծախք եւ տուրք եւ ներքին խաղաղութիւն, իբրեւ նախապայման արտաքին խաղաղութեան,— ահա թէ ի՛նչ կ'ուզենք: Անհրաժեշտ չէ երկար խօսիլ, որպէսզի Ֆրանսացիները հասկնան թէ հասած է ժամը միանալու բարեկարգութեան եւ աշխատանքի մէջ »:

Ե՞րբ պիտի կնքուի նոր փոխառութիւնը

Ֆրանքին նոր գինը ճշդելէ անմիջապէս վերջը, կառավարութիւնը պիտի ձեռնարկէ նոր փոխառութեան, որ մինչեւ հիմա յետաձգուած էր, ֆրանքին ելեւէջներուն պատճառով: Կառավարութիւնը կը սպասէր որ մթնոլորտը աւելի նպաստաւոր հանգամանք ստանայ:

Կառավարութիւնը արտօնուած է մինչեւ 15 միլիառ ֆրանք փոխ առնելու, բայց իրագէտներ կը կարծեն թէ բուն գումարը պիտի չճշդուի, շրջաբերութեան առեն: Կառավարութիւնը կը յուսայ 8 միլիառ ֆրանք ճարել առաջին առթիւ: Միեւնոյն առեն, ֆրանքին արժեզրկումով (երրորդ անգամ), կառավարութիւնը կը յուսայ փակել իր հաշիւը՝ Պանք տը Ֆրանսի հետ, որ մինչեւ 10 միլիառ ֆրանքի վարկ բացած է:

Ինչե՞ր կ'որոշեն Հիթլեր եւ Մուսոլինի

Կեդր. Եւրոպան Գերմանիոյ, Միջերկրականը՝ Իտալիոյ...

Միջազգային մամուլը արդէն սկսած է շռնդալից ենթադրութիւններ կամ «գաղտնիքներ» հրատարակել, Հիթլերի եւ Մուսոլինիի տեսակցութեան առթիւ:

Անգլիական լաւատեղեակ օրաթերթ մը, «Մանչեսթըր Կարտիըն», կը գրէ թէ Հիթլեր կ'ուզէ համոզել Մուսոլինին որ ձեռք քաշէ Կեդր. Եւրոպայէն, իր ծաւալումը յառաջ տանելով կեդրոնական եւ արեւմտեան Միջերկրականի մէջ,— դէպի Սպանիա, Քորսիքա, Հիւսիսային Ափրիկէ, մինչեւ անգամ Նիս եւ Սավուա... Այս առթիւ պիտի բացատրէ թէ Ֆրանսան այլասերած երկիր մըն է, վարակուած՝ համայնավարութեամբ, իսկ Անգլիան կրնայ անշարժութեան դատապարտուիլ Գերմանիոյ կողմէ: « Հաւանական է որ Հիթլեր եւ Մուսոլոնի համաձայնին ազդեցութեան շրջանակներու բաժնել կեդրոնական եւ պալքանեան Եւրոպան: Այդ պարագային Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, Ռումանիա եւ Պուլկարիա պիտի դրուին գերմանական շրջանակին մէջ, իսկ Ալպանիա եւ Յունաստան՝ իտալական շրջանակին մէջ: Բայց այդպիսի կարգադրութիւն մը շատ ճշգրիտ եւ տեւական չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ Գերմանիա գործօն դեր կը կատարէ Յունաստանի մէջ եւ կը ջանայ իր ազդեցութիւնը տարածել Թուրքիոյ, Մօտաւոր Արեւելքի մէջ եւ աւելի անդին»:

Անգլիերէն թերթին դիւանագիտական թղթակիցը հետեւեալ կերպով կ'եզրակացնէ իր տեսութիւնը.

— « Իտալիոյ դիրքը՝ զօրաւոր Գերմանիայի մը եւ վերազինման փարած Անգլիայի մը ու Ֆրանսայի մը միջեւ՝ մեծ ճարտարութիւն կը պահանջէ. բայց Իտալիա այդ նոյն դիրքն ունէր վերջին պատերազմէն առաջ ալ, սա տարբերութեամբ որ այսօր շատ աւելի զօրաւոր է քան 1914ին»:

Ուրիշ աղբիւրներէ ալ կը հաւաստեն թէ Հիթլեր կ'ուզէ Իտալիոյ բարեացակամ չէզոքութիւնը ապահովել, իր ուղածին պէս վարուելու համար Չեխոսլովաքիոյ հետ: Երկու Առաջնորդները լայնօրէն խօսած են անգլօ-ֆրանսական վերջին համաձայնութեան մասին, եւ իրենց կարգին կը խորհին զինուորական դաշինք մը հաստատել, հակազդելու համար:

*** Խրախճանքները կը շարունակուին Իտալիոյ մէջ, ի պատիւ Հիթլերի: Երկու Առաջնորդները առջի օր աչքէ անցուցին 50.000 փաշական երիտասարդներ, որոնք մարզանքներ կատարեցին, զինուորական կարգուսարքով:

Լրտեսութիւնը կ'աճի Ֆրանսայի մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ լրտեսութիւնը այնքան աճած է Ֆրանսայի մէջ որ, կը խորհուի վերահաստատել մահապատիժը: Կառավարութիւնը խնդիրը կ'ուսումնասիրէ մեծ ուշադրութեամբ: Կը հաւաստեն թէ մասնաւոր հրամանագիր մը կը մշակուի, ծանրացնելու համար պատիժները՝ լրտեսութեան մասին: Կարգ մը պարագաներու մէջ մահապատիժ ալ պիտի գործադրուի: Այս առթիւ թերթերը կը հաստատեն թէ Գերմանիոյ մէջ գլխատման պատիժ հաստատուած ըլլալով թէ այր եւ թէ կին լրտեսներու համար, լրտեսութիւնը գրեթէ անհետացած է: Ուստի, անհրաժեշտ կը համարուի որ Ֆրանսան ալ խիստ միջոցներ ձեռք առնէ, յանուն ազգային պաշտպանութեան:

1935էն ի վեր լրտեսական բոլոր դատերը քննուած են զինուորական ատեաններու առջեւ, ուր առաւելագոյն պատիժն է քսան տարի բանտարկութիւն: 1932ին լրտեսութեան եօթը դատեր տեսնուեցան, յանդելով 13 ամբաստանեալներու դատապարտութեան: Երկու տարի վերջը լրտեսներու թիւը բարձրացաւ 70ի: Դատապարտուած 85 ամբաստանեալներէն 78ը օտարականներ էին: Թիւեր կը պակսին վերջին տարիներու մասին, բայց կը հաւաստեն թէ շատ աւելցած է լրտեսներու թիւը, նոյնիսկ տասն անգամ աւելի:

Ֆաքիրները դատի քաշուեցան (մէկը Հայ)

Պատժական 13րդ ատեանը սկսաւ դատել վեց «Ֆաքիր»ներ, որոնք դրամ կը շորթէին, շռնդալից ազդեր, նոյնիսկ գիրքեր հրատարակելով եւ միամիտները խաբելով: Ամբաստանեալներէն մէկը Հայ է, Սարիմ Մաքսուտեան (Ֆաքիր Պիրման), որուն համար կ'ըսեն թէ այժմ Լոնտոն կը գտնուի: (Կարգ մը թերթեր լուսանկարն ալ հրատարակած էին երէկ): Ուրիշ ամբաստանեալ մըն ալ, Ժօռժ Լաժուզան, արտասահման կը գտնուի:

Առաջին դատավարութեան ներկայ էին Տիկին Նէտելով, Շարլ Ֆոսէ կամ Պէրքէլ եւ Միշէլ Տէթայլէօր, այլ անուամբ Սէրնիա: Ներկայ թէ բացակայ, բոլորն ալ ամբաստանուած են խարդախութեամբ, ընդհ. դատախազութեան յանձնուած բողոքներուն վրայ: Ոստիկանութիւնը առաջին անգամ կոխած էր «փրոֆէսէօր Օլաֆ»ի բնակարանը, ուր գտաւ երիտասարդուհի մը, Տիկին Ռէյմոնտ Նէտելով: «Փրոֆէսէօր»ը չկար: Մնաց որ, ամէն բան թղթակցութեամբ կը կատարուէր եւ մեծ յաջողութեամբ: Այս մէկ հաստատութիւնը քանի մը ամսուան ընթացքին ստացած էր աւելի քան 250.000 նամակներ: 36 մեքենագիրներ եւ պաշտօնեաներ զբաղած էին նամակները կարդալով եւ պատասխաններ գրելով: Առաջին նամակին հետ պէտք էր ղրկել երեք ֆրանք, բախտ գուշակելու համար... իբրեւ փորձ: Իսկ «մանրամասն» գուշակութեանց համար կը պահանջուէր 100 ֆրանք եւն.:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԴԵՀ մը փճացուց «Լաֆայէթ» շոգենաւը, Հավրի մէջ:

ՊՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ դաւադրութիւն մը երեւան հանուեցաւ Յունաստանի մէջ: Ոստիկանութիւնը գրաւեց կազմակերպութեան զէնքերը եւ թուղթերը: Ձերբակալուեցան 74 ամբաստանեալներ, որոնց վեցը կիներ: Ամբաստանեալները կէս առ կէս դատապարտուեցան մինչեւ 4ուկէս տարի բանտարկութեան: Միւսները աքսորուեցան:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Խ. Միութեան, դանգատելով թէ կ'օգնէ Չինացիներուն: Կռիւները կը շարունակուին Չինաստանի մէջ: Ճափոն նոր զօրաշարժ կատարեց: Չինացիները կարգ մը յաջողութիւններ շահեցան:

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ օրէնք մը հրատարակուեցաւ, որ բացարձակապէս կ'արգիլէ պոլշեւիկեան գործունէութիւնը Իրաքի մէջ: Օրէնքը ծանր պատիժներ կը սահմանէ, տաժանակիր աշխատանքէն մինչեւ մահապատիժ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Պրօլականտի յանձնախումբի ժողովը 9 մայիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 6 մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը:

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԲԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 6 Մայիս, Ուրբաթ, Պուա-քոլոնպի կայարանին մօտիկ, ծանօթ հաւաքատեղին. խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 8 մայիս, կիրակի, ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին. կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 8 մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

կուսէնվիլի Հ. Յ. Դ. ՏԱՒՐՈՍ խումբին կողմէ
6 Մայիս, Ուր. երեկոյ ժամը 9ին Մէզոն Պարիսէլի մէջ, Փլաս Միշըլէ.
կը խօսի՝ ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

×

Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի կողմէ
7 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պ. Նիկողոսեանի սրճարանը:
կը խօսի՝ ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
7 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սալօն Քօլիզէի մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԱՌԱՋՆ. ՓՈԽԱՆՈՐԴ **ՋԳՕՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ**
Մասնակցութեամբ Հայ Մշակութային, Զարթօնք, Երիտասարդաց, Հայ կամաւոր. եւ Մարտիկներու, Հայ Երաժշտական, Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ Արիներու, եւ Հայրենակցական Միութիւններու.
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ **Պ. Մ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ** ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Գեղարուեստական խնամեալ բաժին
Ծախքերու մասնակցութիւն 2 ֆրանք:

Ց. Կ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ "Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ"Ը

8 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonnièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonnière, Métro Bonne Nouvelle.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ **ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ**
ԿԸ ԽՕՍԻ **Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ դաշնակահարուհի ՕՐ. ՔԷՆ-ՏԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. Յ. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ:
սիրողներու խումբի կողմէ կը ներկայացուի երկու զաւեշտ,
«ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ» եւ «48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»
Կը պարէ Պուլկար պարուհի ՕՐ. SOPHIE ERRIO:
Եւրոպական պարեր: Ընտիր ճաշ:
Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:
Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆ.— Ցայտագրին ճոխութեան պատճառով, հանդէսը կը սկսի որոշեալ ժամուն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

8 Մայիս կիրակի ցերեկ, ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան Ցէսինի մասնաճիւղին կողմէ, ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի:
կը ներկայացուի՝ Բ. ԱՅՎԱԶԵԱՆի «ՍԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐՈՒՄ Է»
Կը մասնակցին տեղական կարող ուժերը.
Մուտք՝ 4 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հերթական դասախօսութիւնը, 6 Մայիս, ՈՒՐԲԱԹ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, 5 Ռիւ տը լ'Էքլիփս. «Շահրիկեան» սրահը: Կը դասախօսէ Պ. ԹԱԳՒՈՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ Նիւթ՝ «Աթլէթիզմ»:

Մուտքը ազատ է: Կարծիքներու փոխանակութեան լայն պատեհութիւն կը տրուի:

ՓԱՐԻԶ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
184 Bld. St. Germain, SALLE GEOGRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐՉ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ **Մ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ**
ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ,**
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
ՏԻԿ. Ա. ՍԱՐԳՒՍԵԱՆ (ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ),
ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)
ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ **ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ** ԴԱՇՆԱԿ):
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Ց. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր հինգ Մասնաճիւղերով կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը 8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը լ'Էքլիփս:
Բացման խօսք՝ Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԷ
գեղարուեստական ճոխ բաժին: Խմբերգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր՝ հայկական տարազով: Զուգերգ, Չութակ եւ մեներգ:
Մուտք՝ 5 ֆրանք (որ իրաւունք կուտայ մասնակցելու տեղի ունենալիք վիճակախաղին):

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ միութեան կողմէ
7 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ
PALAIS DU CONGRESի ՄԷՋ, **Porte de Versailles**
ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ**
Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու:
ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Պ. Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ,**
Եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:
Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Գ. Տէրվիշեանի

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի «l'Homme Squellette» Պ. Փաղքալ Գասմաճեանի կողմէ իր մարմնական ճկուն խաղերով: Կը պարէ Օր. Huguette O Bine (Փարիզ Petit Casinoէն): Երգ՝ Օր. Մարկրիթ Նիզամեանէ: Արտասանութիւն, անակնկալներ: Կէս գիշերէն վերջ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ:
կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի
Թանկօյի եւ Դանկայի մրցում մասնաւոր ժիւրիի ներկայութեամբ:
Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները:
Տոմսերը կը ծախուին.— Գրատուն Հր. Սամուէլ, 51, rue Monsieur le Prince, (6). Յառաջի խմբագրատունը 17, rue Damesme եւ Միութեան անդամներուն մօտ. Գիները ժողովրդական: Ճոխ պիւֆէ:
Հաղորդակցութիւն.— Իջնել Բօրթ տը Վէրսայլ:

Maison de la Mutualité

Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին

<table>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td>Լ</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td>Է</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td>Պ</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td>Լ</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>Լ</td><td>Է</td><td>Պ</td><td>Լ</td><td>Է</td><td>Պ</td><td>Ի</td><td>Ճ</td><td>Ի</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td>Պ</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td>Ի</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td>Ճ</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td>Ի</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

ՀՕՐ ՀՕՐ ԱՂԱ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՏԻԳ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ Յաճղ. հարիւրամեակին առթիւ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ **Գ. Մ. ԵԼԷՄՃԵԱՆԻ**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 6 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Խրիմեան» սրահին մէջ:

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆի Նահանգային Հայրենակց. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները 8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պառ Միշէլ, 5 Ռիւ Ալէքսանտրի: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

«ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Մարսէյլի Բարեգործականի ... հին մէջ 7 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, տեղի կ'ունենայ ... Ընկերակցութեան երիտասարդական ... կազմակերպած դասախօսութիւնը ... շարքէն «Հայ Երաժշտութիւնը» ... նախօսութիւնը՝ անուանի երաժշտական քննադատ Պ. Մէթրի կողմէ ... ֆրանսերէն լեզուով: Նիւթին իբր ... ցատրութիւն՝ պիտի երգեն ... Զապէլ Մորընոն եւ Տքթ. Լ. ... ձումեան եւ պիտի նուագէ Օր. ... կինեան: Մուտքը ազատ է:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dareau — PARIS (14)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1673 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 7 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 7 MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3724

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ՄԷԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆ...

Բարեմիտ հայրենակից մը, խորապէս ազդուած՝ Հայաստանի վերջին ողբերգութիւններէն, որոնց մանրամասնութիւնները հաղորդեցինք յաջորդաբար, կը գրէ մայիս 4 թուակիր նամակով մը.

— «Գրած էիք թէ Հայաստանի կառավարութիւնը չուզեր որ կապ ունենայ Արտասահմանի ազգ. մարմիններուն հետ եւ թէ ամէն ինչ պիտի կատարուի Մոսկուայի ճամբով: Ձեր այդ լուրը կը հաստատուի Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան Նիւ Եորքի կեդր. վարչութեան վերջին շրջաբերականով» (թիւ 2):

Միջանկեալ ըսենք որ՝ Մալաթիոյ Կրթասիրացն ալ մաս կը կազմէ «Հայաստանի բարեկամ» կազմակերպութեանց: Ատոր համար ալ, չափազանց զգոյշ է: Կը խուսափի նոյնիսկ ազգային տօնակատարութիւններէ, ինչ որ ճեղք մը բացած է ընկերութեան մէջ: (Իր դիմացն ունի Մալաթիոյ Հայրագատ Միութիւնը):

Ի՞նչ կ'ըսէ այդ շրջաբերականը, որ ուղղուած է ընկերութեան բոլոր մասնաճիւղերուն.

— «Կեդր. վարչութիւնս իր պաշտօնավարութեան առաջին օրէն իսկ (1937 սեպտեմբերէն ի վեր) իր մտահոգութեան միակ առարկան դարձուցած է *Թրիքոթաժ*ի (հիւսուածեղէնի) երկու մեքենաները: Հակառակ մեր պաշտօն. դիմումներուն, հակառակ Ամերիկայի Հօկի կեդրոնի ջանքերուն եւ պաշտօնական հետապնդումներուն, դեռ մեզի վիճակուած է մի քիչ եւս համբերող ըլլալ: Աւելի քան վեց նամակներու եւ երկու հեռագիրներու ոչ մէկ պատասխան: Փետր. 22ին Գերմանիայէն եկած հեռագիր մը կը հաղորդէ որ կապ հաստատենք Խ. Միութեան Մոսկուայի առեւտրական (արտաքին) գրասենեակին հետ, որը անմիջապէս կատարուեցաւ: Մօտերս մենք աւելի լայն պատեհութիւն պիտի ունենանք խնդիրին մօտէն ծանօթանալու: Երբ կը ստանանք Հօկի եւ Խ. Միութեան հիւպատոսին միջոցաւ մեր կատարած աւելի ազդու դիմումին պատասխանը: Թէեւ անբաղձալի երեւոյթ է, հակառակ մեր եւ մեզի հետ գործակցող մարմիններու կամքին, սակայն երբ նկատի կ'ունենանք այն բոլոր քաղաքական անցուդարձերը, պաշտօնէից փոփոխութիւնը եւ յարափոփոխ կեանքը որ տեղի կ'ունենայ Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ, այն ատեն անբնական ոչինչ կայ նման յապաղումներու համար»:

Այո, «անբնական ոչինչ կայ», երբ երկտող պատասխան մը անգամ չես առներ, «աւելի քան վեց նամակներու եւ երկու հեռագիրներու», երկու մեքենայ ղրկելու համար: Այն ալ՝ «պաշտօնէից փոփոխութենէն» ամիսներ վերջը:

Չենք զարմանար, որովհետեւ այս տարրերը ոչ թէ նամակագրութեան ղադարումէն, այլեւ հաստատուած դնդակահարութիւններէն, զազանային սպանութիւններէն, հարիւրաւոր ձերբակալութիւններէն, Էջմիածնի թալանէն կամ Հայաստանի ծրագրեալ ռուսացումէն ալ բան չեն հասկնար:

Անոնք ապուշ-ապուշ երեսդ կը նային, երբ կը պատմես այս բաները, փաստացի մանրամասնութիւններով: Իսկ անյատակ ագէտներն ու սրիկաներն ալ կը փորձեն ոչ թէ եղածը լուսաբանել, ստուգել եւ ըմբռնել, այլ կա՛մ սուտ հանել, եւ կամ արդարացնե՛լ...

Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, «Ազատամարտ»ի ուղղուած հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ հարկահաւաքները եւ «զապթիյէ»ները չարաչար խոշտանգած ըլլալով հայ գիւղացի մը, խեղճին յղի կինը յուզումէն վիժած է: (Մուշի կամ Վանի մէջ):

Լուրը հազիւ լոյս տեսած, Պոլսոյ Տպագրական Տեսչութիւնը հերքում մը կը հաղորդէր, ժխտելով օրը ցերեկով կատարուած դէպքը: Այդ առթիւ, կը բացատրէր թէ կինը վիժած է ոչ թէ յուզումէն, այլ... բնականէն վիժումի հակամէտ ըլլալով:

Թող չվիրաւորուին մեր «Հայաստանասէրները»:

1936 յունիս 9էն ի վեր ահուսարսափի շրջան մը կ'անցընէ մեր հայրենիքը: Դէպքեր դէպքերու կը յաջորդեն, մէկը միւսէն զօտնելի եւ աղիտաբեր: Հարթիչ գլանը ոչ միայն բարոյական ամեր կը ցանէ, այլեւ գլուխներ կը ճզմէ, կ'ոչնչացնէ ֆիզիքապէս: Մենք եղածին մէկ մասը կ'իմանանք: «Խ. Հայաստան»ն ալ մէկ ժամնիկը հազիւ կ'արձանագրէ, պատահաբար: Տողընդմէջ կամ երբեւ «խրոնիկա»: (Չորրորդ էջ, վերջին սիւնակ, մանր տառերով):

Այս պարագան գաղտնիք չէ «Հայաստանասէր»ներուն համար ալ: Բայց անոնք սուտ-խենդ կը ձեւանան, եւ կը սպասեն որ «Խ. Հայաստան»ը բարեհաճի պատմել եւ հաստատել:

Կրնան սպասել ճիշդ այնպէս, ինչպէս մենք ժամանակին կը սպասէինք որ «Իգտամ», «Սապահ» կամ «Ագշամ» գրեն հայկական խժդժութիւններու եւ ջարդերու մասին:

Մալաթիոյ Կրթասիրացին ողորմուկ նամակը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ՝ «Հայաստանի բարեկամները» իրենց խելքին հետ խիղճն ալ կորսնցուցած են:

Ամէնէն առաջ, անոնք պարտաւոր էին իրար անցնիլ, միջոցներ ճարել, ստուգել անցեալ տարուան ամառէն ի վեր սարքուած արիւնալի դաւերը: Գոնէ վրդովում յայտնել, քանի որ հիւսուածեղէնի մեքենաներու խնդիրը ողորմելի մանրամասնութիւն մըն է, բաղդատելով ամբողջ ողբերգութեան հետ:

Մինչդեռ, անոնք բացատրութիւննե՛ր ալ կը ճարեն, իրենց հետեւորդները հանդստացնելու, անոնց գլխուն օրօր կարդալու համար:

Ոչ Կրթասիրացը, ոչ ալ ուրիշներ այսպէս չէին երէկ, երբ որ եւ է կախաղան կը բարձրանար կամ հարիւրաւորներ բանտ կ'իյնային:

Ո՞վ սրսկեց համատարած անբարոյացման եւ անբանացման այս թոյնը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՈՍԿԻՆ ԿԵՑԱՒ 179Ի ՎՐԱՅ

Երկրէն դուրս հանուած գումարները ետ կուգան

Վարչապետին ձայնասփիւռ ճառէն վերջը, զոր հրատարակեր էինք երէկ, ելմտական նախարար Պ. Մառշանտօ հետեւեալ յայտարարութիւնը ուղղեց մամուլին.

— Հակառակ եղած ենթադրութեան, դրամի ամրացում (սթապիլիզասիոն) չէ որ որոշեցինք, այլ գործողութիւն մը որուն նպատակն է նախ փաստական ամրացումի մը յանգիլ: Կառավարութիւնը, կատարելապէս յարգելով Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ կնքուած համաձայնութիւնը, որոշեց որ անգլիական ոսկիի սակը 179 փրանքէն անդին չանցնի: Այս հիման վրայ, փրանքը անշուշտ պիտի բարւոքի եւ պիտի չտկարի, որովհետեւ կառավարութիւնը որոշած է այդ արդիւնքին հասնիլ աննկուն կամեցողութեամբ: Այս առաւօտէն իսկ (հինգշաբթի) մեծ գումարներ վերադարձան արտասահմանէն, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ կառավարութեան որոշման արժէքը հասկցած են: Ֆրանսական դրամը, ուժ առնելով բովանդակ երկրին ճիգէն եւ պաշտպանուելով չահադիտական ձեռնարկներու դէմ՝ հաստատուն հիմը պիտի կազմէ վերկառուցման գործին»:

Կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն միջոցներ ձեռք առաւ, որպէսզի առեւտրականները չարաշահութիւններ չկատարեն, բարձրացնելով ապրուստի գինը: Ներքին նախարարը մանաւոր հեռագիր մը ուղղեց նահանգապետներուն, որպէսզի քննել տան ապրանքի գինները: Մեծ քաղաքներու ոստիկանութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, ստուգումներ կատարելու համար: Նշանակուած գինները պիտի հաղորդուին կառավարական վերստուգիչ յանձնաժողովին, քննելու համար թէ չարաշահութիւն կատարուա՞ծ է: Հեռագիրը կ'ազդարարէ թէ «կառավարութիւնը անգործ պիտի չմնայ գիներու անարդարանալի բարձրացումներու հանդէպ»: Դատական հետապնդումներ պիտի կատարուին այն խանութպաններուն դէմ որ ապօրէն շահեր կ'ընեն ի վնաս հանրութեան, օգտուելով փրանքի անկումէն:

**** Ինչպէս ելմտական նախարարն ալ կը հաստատէ, փրանքի նոր արժեզրկումը նպաստեց դէպի երկիր վերադարձնելու մեծ գումարներ: Անոնք որ երկրէն դուրս հանած են իրենց դրամները, կը վախնան թէ այլեւս պատեհութիւն պիտի չունենան փրանք գնելու այսքան նպաստաւոր սակով մը, եթէ ուշ մնան: Կ'ըսուի թէ առաջին օրը աւելի քան ութ միլիառ փրանք ետ եկած է Մ. Նահանգներէն, Զուիցերիայէն, Անգլիայէն եւ Հոլանտայէն: Մասնագէտներ կը հաշուեն թէ շատ աւելի մեծ գումարներ ետ պիտի գան: Անոնց կարծիքով,* աւելի քան **100** միլիառ փրանք դուրս հանուած է երկրէն *: Կառավարութիւնը պէտք ունի այս դրամին, յառաջ տանելու համար վերազինման ծրագիրը:*

Ֆրանքին նոր արժեզրկումով կառավարութիւնը կը յուսայ քաջալերել արտադրութիւնը, վերահաստատելով երկրին վստահութիւնը՝ ազգային դրամի ամրութեան մասին: Ասկէ զատ, արժեզրկումը պիտի նպաստէ զարկ տալու Ֆրանսայի արտաքին առեւտուրին, որ չափազանց ինկած է: Դարձեալ, արժեզրկումին շնորհիւ, կառավարութիւնը պիտի կրնայ մեծագումար շահ մը ապահովել: Մասնագէտներ 40 միլիառ փրանք (թղթադրամ) կը հաշուեն այդ շահը, որ ճիշդ համարժէքն է իր պարտքին՝ Պանք տը Ֆրանսի: Վերջապէս փրանքը նախապատերազմեան արժէքին հետ բաղդատմամբ 8 սանթիմի իջած ըլլալով, ազգ. պարտքը կը վերածուի մօտաւորապէս 45 միլիառ փրանքի (նախապատերազմեան արժէք), ինչ որ աւելի ծանր բեռ մը չի համարուիր քան նախորդ 40 միլիառ ոսկի փրանքի պարտքը (1914ի արժէքով):

Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ այս վերջին արժեզրկումն է զոր կրնայ կատարել որ եւ է փրանս. կառավարութիւն: Եթէ այս գործողութիւնն ալ ձախողի, Ֆրանսա պիտի հարկադրուի ձգել դրամական ազատութեան քաղաքականութիւնը եւ դիմել փոխանակութեանց հսկողութեան ծրագրին, ինչպէս կ'ընեն դիկտատորական երկիրներու մէջ:

**** Չորրորդ անգամն է որ կը կտրեն փրանքին գինը: 1928 յունիսին, Փուանքարէի կատարած գործողութեամբ, փրանքը իջած էր 20 սանթիմի: 1936 սեպտեմբերին իջաւ 15 սանթիմի (Վէնսան Օրիոլ): 1937 յունիսին՝ 13 սանթիմի (Ժորժ Պոնէ): 1938 մայիսին՝ 8 սանթիմի (Մառշանտօ-Տալատիէ):*

**** Իրազեկներու կարծիքով, երբ փրանքը բաղդատաբար ամրանայ, կառավարութիւնը պիտի դիմէ օրինական ամրացման, անգլիականը հաշուելով 175 փրանք, տոլարը՝ 35:*

Արժեզրկումի առաջին օրը մեծ ոգեւորութիւն կը տիրէր սակարանին մէջ: (Անգլիականը՝ 178.90, տոլարը՝ 35.85): Զգալապէս բարձրացան ֆրանսական արժեթուղթերը: Ռանթը բարձրացաւ 3 — 4 կէտ:

Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն մէջ գոհ են որ այլեւս պիտի չշարունակուի փրանքին անկումը, այլապէս Ֆրանսա կրնայ վտանգաւոր մրցում մը կատարել համաշխարհային հրապարակներուն վրայ, խախտելով եռբեակ համաձայնութիւնը: Անգլիոյ ելմտական նախարարը անմիջապէս հերքեց այն զրոյցը թէ սթերլինի գինն ալ պիտի կտրեն, հաւասարակշռութիւնը պահպանելու համար:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ հաստատուած նոր խստութեանց առթիւ, ընկերվարական փաստաբաններու միութիւնը խորապէս յուզուած, բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կ'առաջարկէ ապահովել բարեմիտ օտարականները՝ կամայականութեանց դէմ եւ ընդունիլ Մութէի ծրագիրը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղած է Ծայր. Արեւելքի Սպայակոյտին պետը, զօր. Լեւանդովսկի: Բազմաթիւ փոփոխութիւններ կատարուած են Սպիտակ Ռուսաստանի սպաներուն մէջ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները նորէն ռմբակոծեցին Վալենցիան եւ ուրիշ քաղաքներ: Բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան: Կռիւները կը շարունակուին Միջերկրականի ափերուն վրայ:

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ դասաւորուելով, երեւան եկաւ որ կազմուած են 72 թղթածրարներ, 8000 գլուխներով: Ամբաստանեալներն են 64 հոգի, որոնց 41ը բանտարկուած են, 7ը փախած, մնացեալները առժամապէս ազատ արձակուած:

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ «ՖԱՔԻՐ»ՆԵՐԷՆ Սարիմ Մաքսուտի (Ֆաքիր Պիրման) եւ ուրիշներու դատավարութիւնը պիտի սկսի յունիս 1ին, ինչպէս կը գրէ «Փոփիւլէռ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

1,951,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻՆ
ՄԷԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՉԱ՞ՐԺԵՐ...

«Ն. վեհափառութեան կառավարութիւնը» ամէն տարի ապրիլին կը հրատարակէ առնելիք տալիքի հաշիւները, ելմտական տարեշրջանին փակման առթիւ:

Այս տարուան տեղեկագրին՝ համաձայն, դաշնակիցներու տրամադրուած պատերազմական վարկերը արդէն հասեր են գումարի մը որ լխելքի պտոյտ կը պատճառէ:

Այսպէս, Ֆրանսան պարտական է, մինչեւ **1938** մարտ **31** (տարեշրջան), **755.875.000** անգլ. ոսկի: Իտալիա՝ **252.938.000** ոսկի, Ռումանիա՝ **30.375-000**, Եուկոսլավիա՝ **31.750.000**, Յունաստան՝ **22.375.000**, Պելժիա՝ **9** միլիոն, Լեհաստան՝ **3.864.000**, Աւստրիա՝ **8,825,000** եւն.:

Առնելիք հաստատուն պարտքերն են: Տակաւին կան երբեմն պարտքեր, նոյն պետութեանց եւ ուրիշ երկիրներու անունով:

Բան մը կը հասկնա՞ք, եթէ ընդհանուր գումարներն ալ յիշեմ... Վեց դաշնակից պետութիւններ կը պարտին համագումար՝ **1.115.738.000** ոսկի (պատերազմական փոխառութիւն): Եօթը պետութիւններ՝ **29.553.000** (նպաստ եւ վերաշինութիւն): Ուրիշ պարտքեր՝ **3.340.000** ոսկի:

Մեծ դաշնակիցներու այս ոսկի տախտակին վրայ, հաւասարէ հաւատար փռուած է նաեւ փոքր դաշնակիցը, Հայաստան, Ռուսաստանէն անմիջապէս վերջը:

Համաձայն հրատարակուած տեղեկագրին, Ռուսաստան պատերազմական փոխառութիւններէն կը պարտի **1.450.068.000** ոսկի, իսկ Հայաստանի պարտքը բաղադրեալ տոկոսով հասած է **1.712.000** ոսկիի, որուն վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ **239.000** ոսկի, իբրեւ փոխառութիւն նպաստի եւ վերաշինութեան: Համագումար՝ **1.951.000** ոսկի:

Եթէ չեմ սխալիր, նախապէս**800.000** կամ **1.000.000** ոսկի էր բուն պատերազմական փոխառութիւնը,— Մեծ մասով փոխարժէքը այն «բաղադրեալ» հրացաններուն, որոնց գործածութեան հայ զինուորները դեռ չվարժուած, կարսը ինկաւ:

Բայց մենք Հայերս ապերախտ չենք: Ո՛չ ալ անպարտաճանաչ:

Միայն թէ՝ գիտենք որ եթէ պարտքեր ունինք, առնելիքներ ալ ունինք:

Արդ, քանի որ «Նորին վեհափառութեան կառավարութիւնը» ամէն տարի այս ատեն մեր երեսին կը զարնէ մեր պարտքը, թող թոյլ տայ որ գոնէ մէկ անգամ ալ մենք հին տետրակները քրքրենք:

Քրքրե՛նք,— **1855 — 56**ին, Ղրիմի պատերազմը դէմ դիմաց հանեց Ռուսաստանը եւ Թուրքիան: Անգլիա իր եռեւէն քաշելով Ֆրանսան, օգնութեան հասաւ Թուրքիոյ եւ փրկեց զայն: Եւ նորէն կացինը իջաւ մեր գլխուն: Ֆիզիքականը չենք հաշուեր, իսկ նիւթականը թող գնահատեն Լոնտոնի մէջ:

1878ին, երբ Ռուսը մինչեւ Սան Սթէֆանօ իջած էր, Մեծն Բրիտանիա պարտք սեպեց միջամտել Պերլինի դաշնագրով:

Իբրեւ *պախշիշ*, ինք ստացաւ Կիպրոսը, իսկ մեզի տրուած մուրհակի մը թիւն անգամ շրջելով, **16**ը **61**ի վերածելով, մեր մուխը մարեց մինչեւ Մեծ պատերազմը:

Գումարեցէք եւ հաշուեցէք:

1914 — 1922,— Մեծն Բրիտանիան դաշնակից հռչակեց մեզ, մեր թափած արեան փոխարէն զոյնզգոյն քարտէս մը շողացնելով մեր աչքերուն առջեւ: Բայց, ի վերջոյ Պոլիսն անգամ պարպեց, եւ Իզմիրը վառել տուաւ, իր մարտանաւերուն ծուխին տակ:

Եւ տաշեղներու պէս ցիրուցան, մնացորդներս եկանք հասանք մինչեւ իր դուռներուն առջեւ:

Կ'ըսեն թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է մինչեւ դժոխք երթալու, երբ քարիւղի հոտ առնէ եւ մետաղի ձայն լսէ: Երբ շահելիք տեսնէ եւ գանձելիք ունենայ:

«Աստուած եւ իմ իրաւունքս», — արձանագրուած է բրիտանական զինանշանին վրայ:

Արդ, չա՞րժեր հայկական բոյն մը ստեղծել, օրինակ՝ Վասպուրականի կամ Կիլիկիոյ մէջ, գանձելու համար 1920էն մնացած իրաւունքը,— **1.951-000** ոսկի:

Մենք վարժուած ենք ոչ միայն հողէն, այլեւ քարէն հաց հանելու:

Թող մեզի վերադարձնեն մեր հողն ու քարը, յետին փէննին կը վճարենք, բաղադրեալ տոկոսով: Քարիւղն ալ՝ վարձու:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ)
ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Կարպիս Ճիլվանեկեան	50
Ապրիլ 30ի գումարը	6139
Ընդհ. գումար՝	6189

×

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ներսէս Խաչիկեան, Վիէն	10
Ապրիլ 30ի գումարը	250
Ընդհ. գումար՝	260

Էջմիածնի Կաթողիկոսական Տեղապահը

Պաշտօնական աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդի անդամներէն Գէորգ արք. Չէօրէքճեան Երուսաղէմի պատրիարքին հաղորդելով իր անուանումը՝ իբրեւ կաթող. տեղապահ, յայտնած է թէ հանգուցեալ կաթողիկոսըշատոնց իրեն վերապահած էր այդ պաշտօնը(իբրեւ թէ 1936-37ին): Ուրեմն կա՞կ ըրած է: Բայց ըստ օրինի երիցագոյն անդամը չէ՞ որ տեղապահ կը դառնայ, մեքենաբար (այս պարագային՝ Գարեգին արք. Յովսէփեան):

Մուսոլինի իր նաւային ուժը կը ցուցնէ Հիթլերի

203 մարտանաւեր Նափոլիի առջեւ

Իտալիա իր նաւային ուժերու ցուցադրութիւնը կատարեց հինգշաբթի օր, Նափոլիի առջեւ, Հիթլերի այցելութեան առթիւ: 1918էն ի վեր Իտալիա այսքան բազմաթիւ մարտանաւեր համախմբած չէր Միջերկրականի մէջ: Նաւահանգիստը վիթխարի ցոյց մըն էր ոչ միայն քանակով, այլեւ որակով,— ամենավերջին դրութեամբ մարտանաւերով: Այս առթիւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ Իտալիա արագօրէն կը շինէ վեց նոր զրահաւորներ, 12 յածանաւեր եւ մօտ 80 սուզանաւեր, ինչ որ պիտի կրկնապատկէ իր ուժը:

Նաւահանգիստին կը մասնակցէին 203 մարտանաւեր: Ամէնէն ուշագրաւ ցոյցը կը կազմէր 95 սուզանաւերու ռազմափորձը: Ասոնք նաւատորմին մօտենալով, ամէնը մէկ ջուրին տակ մտան տրուած ազդանշանին վրայ, 75 երկվայրկեանի մէջ: Ութ վայրկեան չանցած, բոլորը մէկ ջուրին երեսը ելած էին միաժամանակ, մինչ թնդանօթները կը գոռային: Ցոյցին ներկայ էր նաեւ Իտալիոյ թագաւորը: Թղթակից մը ուրիշ նաւեր ալ հաշուելով, կը գրէ թէ 350 նաւեր համախմբուած էին Նափոլիի ծոցին մէջ:

Նափոլիի ընդունելութիւնը այնպիսի աստիճանի մը հասաւ որ տեսնուած չէր մինչեւ հիմա, Իտալիոյ մէջ: Հիթլեր նաւահանգիստը կը դիտէր «Քավուռ»

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Պատմութիւնը կ'ըսէ.— «Թուրքերու, Թուրանական անապատներու ժողովուրդը, որ 11րդ. դարուն սկսած էր Փոքր Ասիա լեցուիլ, եւ յետոյ, իր ցեղէն՝ Օսմանէն, Օսմանցի անունը առաւ, 14րդ. դարէն սկսեալ Եւրոպա մխուելու վրայ էր: 1453 Մայիսին տիրեց կայսերական Պոլսոյ, երկու սերունդ վերջ անցաւ Դանուբը, նուաճեց Հունգարիան, կ'ուզէր ինչպէս մինչ այդ առանց դիմադրութեան Ասիա, Եգիպտոս, Միջերկրական խուժած էր, արդ դէպի Արեւմուտք, դէպի Աւստրիա, Գերմանիա յառաջանալ: Այսպէս, եկան Վիէննայի առջեւ»:

1529ին, Սուլէյման Ա.ի օրով, երբ կայսրութիւնը իր ոյժի եւ մեծութեան կատարին հասած էր: Երկրորդ անգամ 1683ին: Միշտ առանց յաջողութեան: Գլուխը Եւրոպայի քրիստոնէական միջնաբերդին զուր զարնելէ ետք, Թուրքը ստիպուեցաւ նահանջել եւ փառքի բարձունքներէն իջնել: Յաջորդաբար, կամաց կամաց, բայց յարատեւօրէն, 1683էն մինչեւ մեր օրերը:

Չկրնալով Վիէննայի տիրանալ, Թուրքը քաղաքին պարիսպներէն անդին ու դաշտերուն մէջ անլուր քաջագործութիւններով փայլեցաւ խաղաղ ու անզէն բնակչութեան վրայ: Ու երբ Գարա Մուսթաֆա իր սրընթաց ձիուն վրայ փախաւ ու բանակը խուճապահար իր հետքերուն վրայէն՝ Վիէննայի եպիսկոպոսը հեթանոսներուն լքուած բանակատեղիին վրայէն հաւաքեց, իրենց ծնողներուն յօշոտուած դիակներուն կողքին, դեռատի որբեր... որբեր... որբեր ու որբուհիներ: Ինչպէս միշտ, ինչպէս ամէն տեղ, ուր թրքական քաջութիւնն է փայլեր... Պալքանները, Ելլադան թէ Հայաստան: Ինչքան որ այս քաղաքակրթութիւնը... ուռճացաւ, նոյնքան անդամատուելով պզտիկցաւ Թուրքերու կայսրութիւնը: Երկու դարու մէջ ան ետ մղուելով ամփոփուեցաւ գրեթէ մինակ Փոքր Ասիա, ուրկէ մեկնելով իր նուաճումներուն ձեռնարկած էր: Դեռ 1911ին մահիկը Ափրիկէի վրայ կը ցցուէր: Դեռ 1912ին Պալքաններու մեծ մասը իրն էր, մինչեւ Ալպանիա եւ Ադրիական: Դեռ 1914ին կայսրութիւնը այսօրուանին երկպատիկը տարածութիւն եւ բնակիչ ունէր: Ընդհանուր պատերազմը փլցուց այդ խախուտ շէնքը, իր փլատակներուն տակ թաղելով նաեւ մեզ: Կը թուէր թէ վերջն է, երբ հելլէն բանակներ Փոքր Ասիա արշաւեցին: Բայց եւրոպական մրցակցութիւնը, միացած ընկերվարական Ռուսիոյ անհաշիւ օժանդակութեան «հիւանդ մարդ»ը ոտքի հանեցին նորէն:

Ինչքա՞ն ատենուան համար: Հարցումը թերեւս չատ յանդուգն թուի ոմանց, բայց երբեք այնպէս չէ: Ու ան այդպէս պիտի չըլլայ տակաւին, եթէ Հայ եւ Քիւրտ անունները վերնան իսկ երկրի երեսէն: Նուաստ աշխատանք, որուն լծուած է ներկայիս... թրքական քաղաքակրթութիւնը: Առանց ատոր ալ տկար եւ ջարդուփշուր երկու ժողովուրդներս դադրած ենք Թուրքին համար լուրջ սպառնալիք մը ըլլալէ:

Ճիշդ է որ Թուրքիա բոլոր ոյժով մտած է եւրոպականացումի ճամբուն մէջ: Անշուշտ որոշ յաջողութիւններով: Իր անապատական Թուրանական նախնիքներէն չատ կը տարբերի ան այսօր: Որովհետեւ հինգ դար չարունակ պարապ չնստաւ Վոսփորի վրայ, մինակ փիլաւ ուտելով, կամ լէպլէպի ու սուրճ խորտիկելով: Ան խլեց օտար մանուկներ եւ ամենազգի գեղուհիներու հետ զուարճացաւ հարէմներու մէջ: Բան մը որ իր ֆիզիքական դիմագիծը որոշ չափով փոխեց: Ու մնաց միշտ զինուորական, պաշտօնեայ, իշխող, կեղեքող դասակարգ: Այսպէս, դարերու ընթացքին Թուրք ժողովուրդը խառնուեցաւ ուրիշ ցեղերու թարմ արիւնով: Բոլո՛ր հպատակ նիւթականին հետ արեան ալ տուրք տուին: Ու այսօր, էնկիւրիի մէջ, քիչ չատ կենսունակ ազգ մը նստած է, տարբեր երէկուան անապատական Թուրքէն: Որ կը ջանայ քաղաքակրթական գետնի վրայ չահիլ ինչ որ փախցուցած է: Քաղաքակրթուիլ եւրոպական առումով: Յօրանջելու դարը անցած է: Թուրքն ալ չի քնանար, բայց քիչ մը ուշ է: Մէկ ոստումով դարերու աւերը կարելի չէ դարմանել: 772,000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն, գրեթէ Գերմանիոյ կրկնապատիկը, 10—15 միլիոն բնակչութեամբ կարելի չէ շէնցնել: Թուրքիոյ երէկի ճորտերէն Յունաստան 130,000 քառակուսի քիլոմեթրի վրայ 6ուկէս միլիոն բնակիչ ունի, Պուլկարիա՝ 103,000 քառակուսի քիլոմեթրի վրայ 6 միլիոն բնակիչ: Դեռ չենք յիշեր Եուկոսլավիան ու Ռումանիան, իրենց 15 եւ 18 միլիոն զանգուածներով: Թուրքիա, բաղդատելով Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մեծութեան հետ, պէտք է 40—45 միլիոն բնակիչ ունենար: Թուրքիոյ տկարութիւնը հոս է ահա, եւ այդ՝ չուտով, մէկ օրէն միւսը դարմանուելիք վէրք չէ:

Բարեբեր, արգաւանդ ու ընդարձակ հող, մայր հին եւ պանծալի քաղաքակրթութիւններու, քթին տակ ժողովուրդի գերարտադրութենէն պոռթկալով տեղ որոնող եւրոպական ազգերու, 10 — 15 միլիոն յետամնաց ցեղի մը ձեռքը, Թուրքիա անկասկած որս մըն է իրմէ մեծերուն համար, ինչպէս եղաւ իրմէ փոքրերուն, Պուլկարին, Յոյնին, Սերպին:

Եւ հռովմէական կայսրութեան ու Մեծն Գերմանիոյ:

Անշուշտ Քէմալիկները տարբեր կը տեսնեն կացութիւնը: Ամփոփուած Անատոլու չատ ընդարձակ, 120 միլիոն ժողովուրդ կերակրելու չափ, կ'ուզեն թարմանալ ու վերածնիլ: Անոնք էնկիւրին կը նմանցնեն հին Հռոմի, ուր ազգ մը ծնունդ կ'առնէր, ինչպէս ծառը կուտէ մը: Բայց այս նմանութիւնը փայլուն ինքնախաբէութիւն մըն է միայն: Հռոմ ժառանգութիւնը մսխող մէկու մը պէս ծայրէն չէր վերսկսեր, այլ իրօք ծայրէն կը սկսէր: Երբ Հռոմուլոս եւ Հռոմոս տակաւին գայլի կաթ կը ծծէին, աշխարհը այսօրուանէն հիմնովին տարբեր էր: Այն ատեն փոթորիկը կը չաչէր եւ եղնիկներ կը բառաչէին Եւրոպայի մեծածաւալ անտառներուն մէջ, տակաւին անբնակ, ուր այսօր, արիական մարդուն քաղաքակրթութիւնը կը փթթի: Դեռ ազգերու գաղթ տեղի ունեցած չէր ու չկային ոչ Մեծն Բրիտանիա, ոչ Ֆրանսա, ոչ Մեծն Գերմանիա, ոչ Ռուսիա, եւ այլն, մանր պետութիւններն ալ մէկդի: Հռոմ իր դէմ միայն Կարթագոն մը ունեցաւ, որուն կործանումէն վերջ հին աշխարհի վրայ մինակն էր գրեթէ:

Թուրքիա այս իրողութեան ճիշդ հակապատկերը կը ներկայացնէ: Եւրոպական մեծ ազգերը տեղ կ'որոնեն, Թուրքիա չատ տեղ ունի, մարդ կը պակսի իրեն: Երբ այս մեծ ազգերը արշաւեն, առաջին հանգրուանը Թուրքիան է:

Ո՞ւր է Քէմալիկներու ճիգը եւ անօգուտ, թէեւ չատ հայրենասիրական: Ուրիշ բան էր խաղաղ, անզէն եւ աշխատասէր հպատակները խաբելով կոտորել,— բոլորովին ուրիշ բան՝ աշխարհի կրկէսին մէջ դիմագրաւել ազգերու մրցակցութեան: Դիմագրաւել:

Իտալական փաշականութիւնը ակներեւ ուղղուած հռովմէական կայսրութեան քարտէսին, կը նայի անոր, կը մխայ ու կը ներշնչուի, ինչպէս Ֆաթիհ Սուլթան Մուհամմէտ, երբեմն, Պոլսոյ առումը կ'երազէր: Մեծն Գերմանիան ալ ահաւասիկ իջաւ Դանուբ, ձեռք նետեց Պալքանները ու նորէն կ'ուզէ երկարիլ Պաղտատ, ամէնէն մօտ կէտը Հնդկաստանի: Իսկ Պերլինէն Պաղտատ ճամբան Թուրքիոյ վրայէն կ'անցնի, ինչպէս անգամ մը պատահեցաւ մեծ պատերազմին:

Եզրակացութի՞ւն: Թուրքիա, այսօր տակաւին մեծազօր եւ անպարտելի մեզի համար, նայելով պատմութեան ընթացքին, վաղը պիտի դառնայ խոցելի նաեւ մեզի համար: Մեր զաւակները կամ թոռները (թերեւս նոյնիսկ մենք տակաւին) ոյժը, հնարաւորութիւնը պիտի ունենանք արթուն հսկելու: Որովհետեւ երկինքէն մանանայ չթափեցաւ ու պիտի չթափի ազատագրին ալ, եթէ սեփական ոյժով չկարենանք մեր ճակատագիրը դարբնել:

ԵՐՈՒԱՆԴ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

1863.— Պաքուի մէջ կը հիմնուի հայկական մարդասիրական ընկերութիւնը:

1880.— Թիֆլիսի մէջ կը հիմնուի Հայկական Բարեգործական Ընկերութիւնը:

1884.— Մարաշի հրդեհը: Սեպտեմբեր 8ին Զէյթունի հրդեհը:

1886.— Երկաթուղի Կիլիկիոյ մէջ:

1887.— Զէյթունի հրդեհը:

1891.— Ռուսիոյ ներքին գործոց նախարարութիւնը մարտ 7ի հրովարտակով կը սպառնայ Հայ հոգեւորականներ պատիժներու ենթարկել, եթէ չառնին մասնակցութիւն ունենալ Թրքահայոց ազատագրութեան գործին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Աչքի ընկնող հայ կոմունիստ պետերի ու վարիչների ձերբակալութիւնից ու գնդակահարութիւնից յետ՝ «դրախտավայր» երկրի բոլոր քաղաքներում եւ գիւղերում անհաշիւ ձերբակալուածներ կան որոնց վիճակն անյայտ է: Օրինակ՝ Նոր Բայազետից 7—8 հոգի ամիսներ առաջ ձերբակալեցին ու տարան, եւ ոչ ոք գիտէ թէ ո՛ւր են նրանք: Այդ դժբախտների հարազատները անդադար բախում են բոլոր պաշտօնատանց դռները, սակայն ոչ մէկ լուր չեն հաղորդում նրանց: Երեւանի բանտի փողոցում, բանտի մուտքից ոչ հեռու, մեծ թիւով գիշերող ընտանիքներ կան: Գիւղերից փոխադրել են Երեւան բազմաթիւ բանտարկեալներ, որոնց հարազատները գիշեր ու ցերեկ հսկում են, հերթի են սպասում որ մի լուր առնեն կամ ուտելիք հասցնեն իրենց արկածեալ հարազատներին...

Երեւակայեցէք, որ այսօր Խորհրդային Հայաստանում իրողութիւն է դարձել այն, ինչ որ ցարի ատեն առասպել կը թուէր մեզ. այդ այն է, որ վտանգելի ճանչցուած բանտարկեալներ կան, որոնք զինուած պահակ են կանգնում միւս բանտարկեալներին եւ անգամ նրանց առաջնորդում են դէպի դատարան, այնտեղից բանտ կամ աշխատավայր...

Շաբաթ չի անցնում, որ ինքնաշարժներով հարիւրաւոր ձերբակալուածներ չուղարկուեն դէպի Ռուսաստանի հեռաւոր աքսորավայրերը. միջոցներ են ձեռք առնում, որ աքսորականներին մօտեցող, նրանց հետ խօսող չլինի, որպէսզի հարազատները կատարելապէս անտեղեակ մնան: Այդպէս չէր կարգը մեր երկրում մի քանի տարի առաջ. այն ժամանակ նախապէս հարազատներին լուր էին տալիս, որ հագուստ - կապուստ եւ պարէն հասցնեն աքսորուողներին:

Պարզ է որ ժողովուրդի տրամադրութիւնը խիստ լարուած է. մարդիկ նման են կենդանի դիակների, ապրում են լուռ յոյսերով...

Սուրբ Սարգիսի եկեղեցին Երեւանում գոցել են. Զօրաբաշի եկեղեցում թոյլատրուած է եկեղեցական արարողութիւնը միայն Կիրակի օրերը. կայ մի խեղճ ու կրակ քահանայ. ուրիշ ոչ մի տեղ ժամասացութիւն չկայ: Լուսաւորչի փառաւոր եկեղեցին չատոնց վերածուել է սինեմայի: Նորքի եկեղեցին քանդել են, Պօղոս Պետրոս եւ Կաթողիկէ եկեղեցիները նոյնպէս: Կաթողիկէի տեղը դպրոց է չինուած, տասնամեայ. Զօրավարի եկեղեցին փակ է: Քանաքեռի եկեղեցին եւ միւս ուխտատեղիներն ու մատուռները նոյնպէս քանդուած են...

1937 Յունուար 7ի երկրաշարժի ուժգին ցնցումներից Փարաքար գիւղը իսպառ կործանուել է. բարեբախտաբար սկզբի թոյլ ցնցումներից յետոյ բնակիչները դուրս են թափուել, այնպէս որ յաջորդող կործանարար ցնցումների ժամանակ բնակարանները թափուր էին: Պէտք է ասել, որ պետութիւնը չատ արագ կերպով վերակառուցեց գիւղը, տախտակէ տներ չինելով:

Կրթական գործը լաւ վիճակ ունի, բաղդատմամբ հայկական գաղութների հետ: Պարենաւորումը նոյնպէս դէշ չէ: Երեւանում հացի հերթ այժմ չկայ. փուռերի թիւը մեծ է, ժողովուրդը ժամանակին բաւարարւում է: Երեք տեսակ հաց է ծախւում,— քիլօն 2 ռ. 80 կ., 1 ռ. 80 կ., եւ մէկ ռուբլի:

Բանուորը ստանում է ամսական 100—500 ռուբլի:

Արհեստաւորը ստանում է ամսական 120—300 ռուբլի:

Պետական պաշտօնեան ստանում է ամսական 370—500 ռուբլի:

Բարձր պաշտօնեաները եւ վարիչները ստանում են ամսական 600էն մինչեւ մի քանի հազար ռուբլի:

Դասատուները ստանում են ամսական 500—1000 ռ.:

Վերջիններս մթերք չեն ստանում, այլ գնում են շուկայից: Համալսարանի պրոֆեսորներն աւելի չատ ռոճիկ են ստանում եւ որոշ արտօնութիւններ են վայելում: Երեւանում միջակ ապրուստը կ'արժէ օրական 15—20 ռուբլի. եթէ ընտանիքը բաղկացած է երկու անհատից, իսկ աւելի բազմամարդ ընտանիքի ապրուստը՝ 30—50 ռուբլուց ոչ պակաս: Այս հաշուից կարող էք կռահել, որ առանց գողութեան եւ չարաչահութեան ապրիլ կարելի չէ:

Կարագ իւղի քիլօն 35 ռուբլի է, պանիրի՝ 10—12ռ., եւ այն էլ միշտ կարելի չէ գտնել: Միսի քիլօնն նոյնպէս 10—12 ռուբլի. կովի եւ ոչխարի միսը չքացել է հրապարակից. հաւը արժէ 20—25 ռ., իսկ վառեակը՝ 7—10 ռ., ձուն՝ հատը 50 կոպէկ, չաքարի քիլօն 4 ռ. 60 կ., 50 կրամ թէյը՝ 1 ռ. 50 կ.— 5ռ.— ըստ որակի, կաթի լիտրը՝ 2 ռ. 50 կ.: Ժողովուրդին մատչելի չէ իշխան ձուկը, իսկ միւս ձկները թանկ են, քիլօն 4 ռուբլի: Ռետինէ կօշիկների զոյգը՝ 40 ռուբլի, մի քիչ լաւը 60 ռ., կաշիից կարուած կօշիկների զոյգը արժէ 60—250 ռուբլի, ըստ որակի: Ամենահասարակ հագուստը 200ռ., միջակը՝ 700 ռ. սպիտակեղէնի զոյգը՝ 30 ռ., այն էլ հազուագիւտ է: Վերարկուն արժէ 150-600 ռ., մէկ զոյգ գուլպան՝ 2 ռ. 20 կ., Թէեւ հիւսուածեղէնի գործարանը Լենինականում օր ու գիշեր արտադրում է, նոյնպէս մեծ թափով աշխատում է Երեւանի գուլպայի գործարանը, այնուամենայնիւ շուկայում ոչ կերպաս է երեւում եւ ոչ էլ գուլպայ, իսկ մետաքսէ գուլպայ՝ որքան ուզէք, սակայն կ'արժէ 40 ռուբլի... «Խորհրդային Հայաստան» կոչուած գլանիկների տուփը, 25 հատը, արժէ 1 ռ. 30 կ.: Գինի, օղի, գարեջուր, կոնեակ, լիմոնադ՝ որքան կ'ուզէք. գինիի լիտրը արժէ 6 ռ. 80 կ., օղիի՝ 12 ռ., գարեջուրի երեք լիտրը 6 ռ. 30 կոպէկ, «Արարատ» կոնեակը՝ 18 ռ. 60 կոպէկ շիշը, լիմոնադի շիշը՝ 1 ռ. 20 կոպէկ:

Սինեմայի եւ թատրոնի տոմսերը չատ սուղ են. սինեմայինը՝ 1ռ. 50 կ. մինչեւ 10 ռ., թատրոնինը՝ 5 ռ.— 20 ռ., նմանապէս օփերան: Ուրեմն, սինեման, թատրոնը եւ օփերան գրեթէ անմատչելի են բանուորների եւ գիւղացիների համար «աշխատաւորական» հայրենիքում...

Պետութիւնը անխնայ տուրքեր է գանձում: Ահա տուրքերի տեսակները.— շինարարական, ֆինբաժնի, մշակութային, օդային նաւագնացութեան, «արտել»ի, միութեան հնգամեակների փոխառութեան, եկամտային եւ այլն: Դրանցից զատ տարեկան մի ամսուայ աշխատավարձը պէտք է վճարել տաս ամսուայ ընթացքում: Այս բոլոր ահաւոր տուրքերը ամիսը երկու անգամ վար են գնում եւ մնացորդը միայն յանձնում տիրոջը՝ իբրեւ ամսական, որով հնարաւոր չէ ապրել, քանի որ 300 ռուբլի ամսական ստացողից գանձում են առնուազն 50—60 ռուբլի զանազան տուրքեր:

Երեւանի կամ աւելի ճիշդ՝ Խ. Հայաստանի հայկական կարմիր բանակը, որի կենտրոնը Վաղարշապատն է, վերջերս տեղափոխեցին Ռուսաստան եւ նրան փոխարինեցին զուտ ռուսական զօրքով: Քանաքեռում տակաւին մնացած է մի սակաւաթիւ հայկական զօրամաս: Լենինականից եւ Ղարաքիլիսայից նոյնպէս ուղարկեցին Ռուսաստան հայկական զօրամասերը եւ նրանց փոխարինեցին ռուսականներ: Ատրպէճանից էլ հանել են թաթարական զօրամասերը եւ դարձեալ փոխարինել ռուսականներով: Անդրկովկասի բոլոր սահմանները ներկայիս պահպանուած են զուտ ռուսական զունդերով: Երեւանում Չեկայի զօրամասը նոյնպէս ռուս զինուորներից է բաղկացած: Ռուսեւթրքական յարաբերութիւնները վերջերս խիստ լարուած են. սովէտները այլեւս չեն հաւատում իրենց «դաշնակից» Թուրքին:

9 Ապրիլ

ԿՈՐԻՒՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՆԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Թարգմանութիւններու մէջ յաճախ կը հանդիպինք օտարամուտ բառերու եւ բացատրութիւններու, որոնց համանիշները Մեծասքանչը ունի եւ առատօրէն: Այս պարագան չէչտուած է, նոյնքան ալ յաճախ, այս էջերուն մէջ: Բայց միշտ կ'արժէ դէպքը պարզել, չարիքը գոնէ մասամբ դարմանելու նպատակով: Նոր սերունդը — ինչպէս ըսած ենք հազար անգամ — ուշադիր պէտք է ըլլայ սա իրողութեան, թէ հայերէն լեզուն բոլոր նոր լեզուներուն ճոխութիւնն ու ճկունութիւնը, բարձրութիւնն ու ներդաշնակութիւնը ունի եւ, մերթ, առաւելապէս, եւ թարգմանութիւններս միջոցին կրնայ իր խօսքը ոչ միայն տապկուիլ, այլ տապկել կարծր ու թեփոտ ձուկերն ալ, բնագրին ճշգրտապէս համապատասխանութեամբ: Ինչ որ կ'ենթադրուի, թէ կը պակսի իրեն, համանիշներն են կարգ մը բառերու եւ ասութիւններու, որոնք օտար նոր լեզուներուն մէջ մուտք գտած են քաղաքական, ընկերային կարգուսարքին հետեւանքով, ինչ որ, իր կարգին, բնական երեւոյթ մըն է: Այդ բառերուն եւ ասութիւններուն մեծագոյն մասը յաճախ — չըսելու համար միշտ — իրենց ճշգրիտ նմանակները ունին հին կամ նոր հայերէնի մէջ, նոյն իսկ աւելի խօսուն, աւելի չէչտուած տեսակով: Հարիւրաւորներէն հատ մը ահա, որ խնդրոյ նիւթ եղաւ անցեալները «Յառաջ»ի խմբագրութեան կողմէ — affairiste: Բառին բուն իմաստը եւ իր լեզուին ալ բնութեան գիտակ ո եւ է Հայ գրող խրտչելու եւ դժգմնելու պատճառ պէտք չէ ունենայ այսքան անծանօթ օտար բառի մը առջեւ: Միջավայրին տնտեսական, յարաբերական, միջազգային գործունէութիւններու թոհուբոհին եւ այլազան կարգի գործերու մեթոտներուն ընթացքին՝ հարկ տեսնուեր է այդ բառին գործածութեան... վարպետ մասնագէտի մը կողմէ, որ միեւնոյն ատեն կամ գործ եփող մըն է. կամ կ'ուզէ որակել իրեն պէս շահամոլ մը: Ուրեմն, եթէ այդ օտար սառով ու հնչումով բառը մենք թարգմանենք գործ եփող, շահամոլ, կամ այս կարգի նմանակով մը, չենք կարծեր որ օտարին առեւտրական աշխարհը տակնուվրայ ըրած կ'ըլլանք, կամ մերիններուն մեծ վնաս պատճառած՝ այդ չընող բառին գաղտնիքը անտեսելով: Մեր թարգմանութիւնը, ընդհակառակն, աւելի երանգ ունի, քանի որ աւելի ուժով է եւ աւելի խօսուն:

Սրտապնդելու համար մեր նոր գրողները, թոյլ տուր ինծի, սիրելի Արազ, դիտել տալու, որ մեր Մեծասքանչը այնքան բառեր, այնքան ասութիւններ ունի, որոնց համապատասխան թարգմանութիւնը աւելի դժուար է օտար լեզուով, որքան օտարինը հայերէնով:

Պարզ ու թեթեւ օրինակ մը տալու համար, ահա քիչ առաջ գործածուած սրտապնդել բայը, որ իր կազմութեամբ եւ, հետեւաբար, ծանրութեամբ մեզի ծանօթ լեզուներուն նմանակներէն չատ աւելի կշիռք ունի: Գիտէք արդէն, որ մեր այս դասերուն մէջ ոչ մասնագիտական ծանօթութիւններու մէջ կը մխրճուինք եւ ոչ ալ օրինակները կը խճողենք: Մեր ըրածը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ՝ թեւ թեւի տուած սաւառնիլ եւ այս հսկարձակ խոյզքին մէջ ակնարկ մը նետել Մեծասքանչին արտաքին նրբութիւններուն, դուն ըսէ՝ գեղեցկութիւններուն վրայ:

Փոքր օրինակ մըն ալ — Գրողներ կան, որոնց եթէ ակնարկին դէպի օտար բառ մը, նորահնար իրենց համար, առանց անդրադառնալու անոր կազմութեան, որ կամ հելլենական կամ լատինական բարդ մըն է, կը գործածեն իսկոյն հայերէնի մէջ՝ առանց անդրադառնալու թէ հայ ընթերցողը. այդ պարագային, ոչինչ կը հասկնայ անկէց, քանի որ, մանաւանդ, հայերէնը ատակ է նոյնը տալու իսկական գոյնովն ու ուժով: Այսպէս՝ egocentrique — եսակեդրոն, եսամոլ, անձնասէր — անձնամոլ, բուն Մեծասքանչին իմաստութեամբը, որուն տարողութեան նմանը չկայ իմ ու քու գիտցած լեզուներուն մէջ, երբ բարդ կերպարանքովը առնուած: Եթէ գիտական նորութեան մը, նորագիւտ դեղի մը, կամ թարգմանութեան [illegible] առաջ գալիք օտար բառի մը չուրջ դառնայ խնդիրը, գործը ինքնին կը փոխուի: Բայց գրական, իմաստասիրական, քերթողական, պատմական, ընկերային նիւթերու մէջ հարկ է ծայր աստիճան ժուժկալ եւ աններող ըլլալ: Ինչպէս արդէն, հինէն նորէն վարպետ գրողները կրնան օրինակ ծառայել ուրիշներուն:

Սիրելի Արազ, իրաւունք ունիք գանգատելու: Այո, վարդապետականներէն աւելի գործնականութիւն: Կանոնէն աւելի օրինակ: Քիչ մըն ալ, երբեմն սթափում, բանասիրական: Այս դեղագիրը լաւագոյնն է, յաճախորդ եւ յաճախորդուհի չփախցնելու համար ...

Հետեւաբար քիչ մը զրօս.— Հաչել, մաչել, հալել — նոյն արմատէն չե՞ն արդեօք, գիրերու սա մեր ծանօթ փոփոխութեան չնորհիւ:

Մերթ — հերթ, նմանապէս: Ապստամբ եւ հոմանիշ ստամբակ, նոյն մսուրին խոտը չե՞ն ծամեր արդեօք: Նոյնը՝ փոր — փոս: Արտեւանունք բառին ծայրի ունք արդարեւ մեր յօնքը կամ յունքն է:

Հեղձնուլ (խղդուիլ) առանձին չի գործածուիր, այս ձեւով, այլ գործածական է արմատը — հեղձամահ, չնչահեղձ: Արդ, առնենք այդ արմատին (հեղձ) Հ եւ Ձ տառերուն միջակ կամ թեթեւ տառերը, Ե եւ Ց, եւ կ'ունենանք յեղց, չէ՞: Եւ ասկէց ունինք արտասուայեղց, լուսայեղց, փոխաբերաբար «խղդուիլ» իմաստով արմատ: Նոյն ճիշդ ձեւով է որ հեղ արմատը կ'ըլլայ յեղ — ծայրայեղ, փառայեղ, կամ եղ (առատ) մասնիկով, որ անշուշտ կուտայ հեղուլ, յեղուլ, հեղանիլ բայերն:

Աւելի չահեկանները կան:

ՏԱՐԱԶ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՆՈՐԷՆ "ՏԻՆԱՄԻԶՄ"Ի ՄԱՍԻՆ

ԼՈԶԱՆ, 4 մայիս.— ... Խմբա[illegible] պատիւը ըրեր էիք «Յառաջ»ի 4 [illegible] յիսի խմբագրականը «Տինամիզ[illegible]» յատկացնելով:

Թոյլ տուէք ինծի, սա քանի մը [illegible] դերով, պատասխանել ձեր ըրած [illegible] տողութեանց, ուր իրաւացի [illegible] քով կան եւ վիճելի գաղափարներ:

Ա.— Այն ինչ որ կը կոչէք «Ժող[illegible] վուրդի մը թաքուն ոյժը» ուրիշ [illegible] չէ, բայց եթէ — գիտականօրէն — énergie potentiel: Սա այն ոյժն է կը լեցնէ տիեզերքն ամբողջ, [illegible] լով որ պատահարը (Տէքարթ [illegible] ւէր «Աստուծոյ մատը») զայն վե[illegible] ծէ énergie dynamiqueի: Այսպէս [illegible] գերքի մէջ, ապա ուրեմն բնութ[illegible] մէջ կայ ոյժ մը որ, կ'ըլլայ potentiel երբ չէ արտայայտուած, եւ կ'ըլլայ տինամիք, երբ կ'արտայայտուի:

Օրինակ՝ 1) Կաթսային մէջ կուտակ[illegible] ուած ջուրին énergie potentiel [illegible] թաքուն ոյժ մը: Երբ կը բանանք [illegible] րակը եւ զայն կ'ուղղենք դէպի [illegible] նան, այդ ուժը կը վերածուի չարժ[illegible] մի, այսինքն կ'ըլլայ énergie dynamique մը:

2) Ահա՝ ժողովուրդ մը, ցիր ու ցան եւ կամ սեղմուած սահմաններու մէջ: Այդ ժողովուրդը կը ներկայացնէ ձեր ըսած «թաքուն ոյժ»ը: Կը բաւէ որ մէկը բանայ «ծորակ»ը եւ այդ թաքուն ուժը կ'ըլլայ տինամիք, ժողովուրդն ալ տինամիք:

Այսօր գերմանական նոր գիտութիւն մը, կ'ուսուցանէ չափել ժողովուրդներու «թաքուն ոյժ»ին [illegible] չափը եւ հաստատել իւրաքանչիւր ժողովուրդի համար յայտարար մը: [illegible] սօր ցոյց կը տրուի թէ մինչ [illegible] յայտարարը 2 է, գերմանականը [illegible] ւստրիոյ կցումով եղած է 5):

Բայց՝ ինչպէս որ կաթսային ջուրը ժամանակի ընթացքին, ինքն իրեն լքուելով կաթսային մէջ կամաց կամաց կը կորսնցնէ իր ուժը, այնպէս ալ ժողովուրդները՝ ժամանակի ընթացքին կը կորսնցնեն իրենց թաքուն ոյժը, այնպէս որ երբ առիթը կը ներկայանայ, կը տեսնեն թէ այդ ուժը այլեւս կարելի չէ տինամիքի վերածել [illegible]: Այս կը պատահի բոլոր ժողովուրդներուն որոնք կը [illegible] նան, իրենց դիմագիծին՝ այդ potentielին վրայէն ապրելով: Օրինակ[illegible] ները չատ են. կը բաւէ միայն [illegible] զանազան հայ գաղթականութեան պատմութիւնը, դարերէ ի վեր:

Ուրեմն, տինամիք բառը նոր [illegible] մը չէ: Ան չատոնց է որ գոյութիւն ունի: Միայն թէ, մենք Հայերս ալ մնացած ենք առնուազն 50 [illegible] ներ՝ մեզ չըջապատող ժողովուրդներու վրայ: Եւ հինցած ու այլեւս [illegible] գործածելի միջոցներով է որ հրապարակ ենք իջած, կեանքի պայքարը տանելու համար:

Energie potentielին եւ տինամիք սահմանումներէն վերջ, կը մնայ գիտնալ թէ Հայոց մէջ [illegible] «ծորակը բացող» ձեռքը ո՞վ պիտի ըլլայ [illegible] Անպայման կուսակցութեան մը պիտի իյնայ այդ պարտականութիւնը:

Բ.— Սխալ է նաեւ կարծել թէ [illegible] տարիներէն առած «տինամիզմ»ը [illegible] լի է միայն իրագործել ամփոփ երկիրներու մէջ եւ պետական կազմ[illegible] ւական սահման ունեցող ժողովուրդներու մէջ: Ոչ, հազար ոչ: Հիւսիսային թէ Հարաւային [illegible] կաններու եւ ի սփիւռս աշխարհի [illegible] ուած գերմանական եւ իտալական [illegible] ղութները: Իրենց հայրենիքէն [illegible] բաւոր մղոն հեռու եւ յաճախ [illegible] ղացիներու անբարեացակամ[illegible] պաշարուած, անոնք նորէն [illegible] տան իրենց տինամիզմը: Բայց [illegible] քէ անճիւ՝ մեզի պէս՝ ժողովուրդ[illegible] խաւերը հրահրելու ճորտական[illegible] ներու տեսակէտէն կէս դար [illegible] մնացած:

Գ.— Թերեւս իրաւացի ըլլայ [illegible] մեղադրանքը,— ի՞նչ օգուտ [illegible] չես մտներ դրօշի մը տակ»:

Եթէ օր մը որոշէի կուսակցութեան [illegible] մը մէջ մտնել, հաւանաբար [illegible] սակցութիւնը պիտի ըլլար [illegible] ցութիւնը, որ հայ իրականութեան [illegible] մէջ միակն է իբրեւ տինամիք, [illegible] որ կարելի է ըլլալ, մեր [illegible] այսօրուան պայմաններուն մէջ [illegible] սակայն 1800ական թուականներու [illegible] հասկացողութեամբ:

Եթէ չեմ մտած կուսակցութեան [illegible] կեանքի եւ ապա ուրեմն [illegible] գործունէութեան մէջ, պատճառն [illegible] թէ տրամադրութեան պակասն [illegible]

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂԹԻ

ԼՈՒՐԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

Վերջերս Յունաստանի ապահովու-թեան փոխ - նախարարութիւնը՝ յատուկ շրջաբերականով մը, ուղղեալ …յայեան կեդրոններու ոստիկանութեանց, կը հրահանգէր պատրաստել՝

ա) Իւրաքանչիւր Թաղին մէջ բնակող ոչ - հելլէնահպատակ Հայոց ցանկը.

բ) Հաստատ եկամուտ մը չունեցողներուն եւ չքաւորներուն ցանկը ։

Այս առթիւ զանազան եւ զարմանալի զրոյցներ շրջան ըրին գաղութին մէջ, թէեւ բոլորն ալ անհիմն էին։ …ազգային իշխանութիւնները՝ առաջնորդ եւ կեդր. վարչութիւն՝ դիմումներ կատարեցին պատկան պաշտօնատութեանց, առանց սակայն յստակ բացատրութիւն մը ստանալու։ «Նանսէնեան Օֆիս»ի ներկայացուցիչն եւս ի վիճակի չեղաւ ո եւ է լուսաբանութիւն մը տալու այս մասին։ Իր կարծիքով՝ այս շրջաբերականը կը վերաբերի ոչ միայն Հայոց, այլեւ բոլոր օտարահպատակներուն ։

Մինչ այդ՝ արձանագրութիւնները կանոնաւորապէս շարունակուեցան Թաղերուն մէջ։ Միայն Ֆիքսի գաղթակայանէն առաջին առթիւ արձանագրուած էին հազար հոգի։ Դիտելի է որ արձանագրութիւնները կատարող ոստիկանները ցանկին մէջ կանցընեն Խորհրդային Հայաստանի համակիր տարրերը միայն ։

Այս պարագան, ինչպէս նաեւ շրջաբերականին Գ. կէտը՝ որով կը հրահանգուի ոստիկանութեանց պատրաստել նաեւ յատուկ ցանկը անոնց, որոնց մեկնումը Յունաստանէն պէտք է ապահովուի, ենթադրել կուտան թէ …ն կառավարութիւնը կը մտածէ մի անգամ ընդ միշտ լուծել յունահայութեան հարցը, ջանալով Հայաստան փոխադրել ներգաղթի համակիր տարրերը։ Սակայն այս մտածումն ալ պարզ ենթադրութիւն մըն է ։

*** Գաղթականներու տեղաւորման գործը կանոնաւորապէս կը յառաջանայ։

Հողերու բաշխումը կատարուած է արդէն եւ քանի մը տնակներու հիմերն ալ փորուած։ Ընդհանուր աշխատանքը աւելի արագ Թափով առաջ պիտի երթար, եթէ Բարեգործականի մասնաժողովը պառակտուած չըլլար ։ Մասնաժողովին ներքին հարցերը կարգադրելու համար Փարիզէն 2 քննիչներ եկան՝ Պ. Պ. Խամէրեան եւ Նալպանտեան ։

…իջավայրին անյարմարութիւնը ։

Լօզան, ուր հազիւ չորս Հայ կայ, …աւորապէս ազգային գործունէութեան մը դաշտը չի կրնար ըլլալ ։ Եւ ակամայ կը մնամ «կրաւորական», …կառակ բոլոր խորշանքին զոր ինծի կը պատճառէ այդ բառը։ Եւ կը դո…նամ ձեր ըսածին պէս «ակադեմական տեսութիւններ»ով, յուսալով որ …երեւս ինծմէ աւելի յարմար տեղ ընկած հայրենակիցներ կ'օգտուին ։

Բայց ամէն անգամ որ առիթ եղած է եւ ինծի առաջարկուեր է իմ աշխատութեանս բաժինը բերել, երբեք չեմ …կեցեր, (Հ. Մ. Ը. Մ. Աթէնք) ։ Այստեղ մեկուսացեալ անծանօթ մը, ինչ կ'ուզէք որ ընէ, եւ գործի մըղ…ուի ։

ՊԵՐՃ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

Ս. ՇԱՄՈՆ, (Ցառաջ) .— Այս տարի շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ջանքերուն, տօնեցինք Ապրիլ տասնըմէկը։ Նախորդ տարիներուն՝ Դաշնակցութիւնը կ'ուզէր որ հայ ժողովուրդը դէթ այս սրբազան սգատօնը տօնէ միասնաբար։ Այս առթիւ միշտ ալ դիմած է զանազան կազմակերպութեանց, բայց ժխտական պատասխան ստանալով՝ երեսի վրայ մնացած է տօնակատարութիւնը։

Այս տարի Դաշնակցութիւնը ինք հրապարակ իջնելով՝ ստանձնեց Ապրիլ Տասնըմէկի տօնակատարութիւնը, բոլորովին առանձին։ Հանդէսի նախօրեակին հնչակեանները ու ռամկավարները ալ կը խոստանան մասնակցիլ, սակայն յաջորդ օրը՝ իրենց ակնբեւ բացակայութեամբ կը փայլէին (բացի մէկ հնչակեանէ), իրենց տօնը կատարելով «պլօթ»ի սեղանին եւ գինիի շիշերուն շուրջը ։

Ապրիլ 24ին Կրթասիրացի սրահը լեցուցած էին բոլոր այն հաւատաւոր հայորդիները, որոնք կ'ըմբռնեն խաչելութեան խորութիւնը եւ նահատակներուն ուխտը։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով։ Օրուան նախագահը, ընկեր Յ. Աճէմեան, բացման խօսքն արտասանեց գրաւոր։ Յիշելով հին ու նոր ջարդեր, ընկերը ոգեկոչեց Ապրիլ Տասնըմէկը։ «Ո՞վ է ներկաներէն մէկը որ չի յիշեր այդ սարսափելի Թուականը։ Յիշենք միշտ եւ երկիւղածութեամբ խոնարհինք մէկ միլիոն զոհերուն առջեւ»։ Ներկաները յոտնկայս յարգեցին նահատակներուն յիշատակը ։

Ցետոյ ընկեր Ա. Գույումճեան կարդաց Յ. Թումանեանի «Հոգեհանգիստ»ը »։

Փոքրիկն Հ. Ընտրիկեան արտասանեց հայրենաշունչ կտոր մը, մեծ յաջողութեամբ, Ա. Տէմիրճեան՝ Սիամանթոյի «Կոտորած, կոտորած»ը, Ազատնի Աճէմեան եւ Հայկուհի Ճապուլեան երգեցին, առաջինը «Հովերն եկան» եւ Բ.ը «Զով գիշեր» եւ «Կիրճիստանի աղջիկ»ը։ Արտասանութիւններ ըրին Պ. Պ. Դր. Մազմանեան «Նա իմ Հայաստանին» (Զարենցէն) եւ Խաչ. Ադօեան «Հայաստանին»ը։ Ընկ. Ս. Ընտրիկեան կարդաց Ա. Ահարոնեանի «Ահազանգը», ընկեր Արմ. Գույումճեան քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին նշանակութիւնը, Թուելով այն խժդժութիւնները, որ կատարուեցան Թուրքին ձեռքով եւ դատապարտեց բոլոր անոնք որ չեն գիտեր յարգել մէկ միլիոն զոհերու յիշատակը ։ ... Ապա կարդաց ընկեր Մ. Վարանդեանի մէկ գրութիւնը ։ Հանդէսը վերջացաւ « Զէյթունցի ենք » խմբերգով։

Հանդէսէն վերջ ընկերներ եւ համակիրներ մնացին սրահին մէջ, պահ մը աւելի հաղորդուելու իրենց մեռելներու յիշատակով։ Այս առթիւ յիշուեցան զանազան դրուագներ հայկական սարսափներէն։ Խօսեցան նաեւ Հայաստանի արդի վիճակին վրայ։ Երկու սրտցաւ հայորդիներ անդամագրուեցան Դաշնակցական, «աւելի լաւ կռուելու համար անօրէններու դէմ »։

Սօս - Պարէտ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
« ՅԱՌԱՋ »Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՕՐԱՆՈՑԷՆ

ՊԷԼՖՈՐ, 4 մարտ .— Սիրելի «Յառաջ», աւասասիկ վեց ամիս է որ հոս ենք 35րդ հետեւակազօրքին մէջ։ Չորս Հայեր ենք, Ֆրանսայի չորս կողմերէ եկած։ Ահաւասիկ անունները .— Կրընոպլէն՝ Ս. Ցակոբեան, Հէյրուզուրէն՝ Մ. Ցովսէփեան եւ Ա. Սէրանեան, Սարսէյլէն Հ. Էլմաեան։ Ուրիշ չորս հոգի եւս կան, երեքը մեր գունդին մէջ են բայց միեւնոյն վաշտին մաս չեն կազմեր։ Երկուքը Վալանսէն, Մ. Ճէվահիրճեան եւ Ա. Շահինեան, մէկը Ս. Էթիէնէն՝ Տիգրանեան, իսկ միւսը կը ծառայէ հրետաձիգներու գունդին մէջ։

Երախտապարտ ենք մեր սկաուտ պետերուն որոնք ժամանակին սորվեցուցեր էին շատ մը մարզանքներ։ Հիմա է որ կը հասկնանք օգուտը բուն զինուորական կեանքի մէջ եւ բնաւ դժուարութիւն չենք քաշեր։

Այս ամսու վերջերը նշանառութեան փորձեր պիտի կատարուին եւ հինգ հոգի ընտրուած են, 95 հոգիի մէջէն։ Երկուքը Ֆրանսացի են, 3ը Հայ (Ս. Ցակոբեան, Մ. Ցովսէփեան եւ այս տողերը ստորագրողը)։

Որբանոցի կեանքէն չարքաշութեան վարժուած ըլլալով, նեղութիւն չենք կրեր։ Ամէն օր դաշտերը կ'երթանք։

Հ. Խճօրեան

ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեծ պատերազմէն առաջ, ապահովագրական մեծ ընկերութիւնները հաճոյքով չէ որ կ'ընդունէին Թագաւորներու կեանքի ապահովագրութիւնը, նշանակելով բարձր սակագին մը։ Պատերազմէն վերջ, այդ բացառական վերաբերմունքը աւելի յայտնի կերպով երեւան եկաւ։ Նիկոլայեւիոյ Ալեքսանդր Ա. Թագաւորը, հակառակ իր Թափած ջանքերուն, չյաջողեցաւ կրկնապատկել իր ապահովագրութեան գումարը, նոյնպէս ապահովագրական ընկերութիւնները մերժեցին պակսեցնել շատ բարձր սակագինը։

Դէպքերը ցոյց տուին թէ որքան իրաւունք ունէին իրենց առեւտրական հաշիւներուն մէջ ապահովագրական ընկերութիւնները։

Ռուսիոյ Նիքոլա Բ. կայսրը՝ ապահովագրուած էր 20 միլիոն զուիցերիական ֆրանքի, տարեկան սակ կը վճարէր 400 հազար ֆրանք։ Թերթերը սակայն չեն հաղորդեր թէ այդ ապահովագինը արդեօք վճարուեցա՞ւ անոր ազգականներուն, ցարական ընտանիքի կոտորածէն վերջը։

Իտալիոյ Ումպէրթօ Թագաւորը ապահովագրուած էր 25 միլիոն զուիցերիական ֆրանքի։ Ան երբ սպաննուեցաւ, անգլիական ապահովագրական ընկերութիւնը լիովին վճարեց գումարը իր ժառանգորդներուն։ Անգլիոյ Էտուըրտ Թագաւորը եւ Իտալիոյ ներկայ Թագաւորը ապահովագրուած էին 12 միլիոն զուիցերիական ֆրանքի։ Անգլիոյ Էտուըրտ Է. Թագաւորը քանի մը ապահովագրական ընկերութիւններու մօտ 900,000 սթերլինի ապահովագրուած էր։ Այդ գումարը 1910ին վճարուեցաւ Անգլիոյ արքայական ընտանիքին, Էտուըրտ Է.ի մահէն վերջ։ Նոյնպէս բարձր գումարի ապահովագրուած էր Ճորճ Ե.։

Դիտելի է որ Անգլիոյ Թագաւորները կը վճարեն համեմատաբար աւելի նուազ սակագին, քան միւս երկիրներու Թագակիրները։ Ապահովագրական ընկերութիւնները աւելի քիչ վըտանգ կը տեսնեն անգլիական Թագաւորներու շուրջ։ Սակայն ամէնէն պակաս սակագին կ'առնեն սկանտինաւեան երկիրներու Թագաւորներէն։

ԱՐՁԱԳԱՆԳ

Ֆրանսերէն մարմնակրթանքի նուիրուած « La Culture Physique» պարբերականին ներկայ մայիսի թիւին մէջ, մեր աշխատակից Գ. Ծօլօլեան որուն քաշած ըմբիշի մեծադիր մէկ լուսանկարը կը զարդարէ թերթին կողքը, յօդուած մը ունի՝ նուիրուած Եգիպտոսի ազգ. եւ ֆրանսական վարժարաններու մարզանքի ուսուցիչ Արարատ Քրիսեանի գործունէութեան։ Արարատ, որ եղբօրորդին է ողբացեալ Շաւարշ Քրիսեանի, քսան տարիէ ի վեր մարմնակրթանքի ուսուցումը իրեն ասպարէզ ընտրած է, շարունակելով իր հօրեղբօր սկսած գործը, տարբեր պարագաներու մէջ։

Այս առթիւ թերթը հրատարակած է Ա. Քրիսեանի լուսանկարը ինչպէս նաեւ ֆրանսական Ֆրէրներու վարժարանին աշակերտութեան մէկ պատկերը մարզական հանդէսի մը միջոցին զոր կազմակերպած է մեծ յաջողութեամբ Ա. Քրիսեան, Գահիրէի ֆրանսական դեսպան Պ. Փիէռ տը Վիթասի հովանաւորութեան տակ ։

Մեր աշխատակցին գրութիւնը կ'աւարտի հայ մարզական կեանքին շուրջ քանի մը յաւելուածական ծանօթութիւններով որոնք կ'ամբողջացնեն անցեալ տարուան փետրուարի թիւով հրատարակուած տեսութիւնը, հայ մարզական կեանքի մասին։

*** Գծելու արուեստին նուիրուած ֆրանսերէն A. B. C. Magazine Ապրիլի թիւին մէջ, լուսանկարչական ցուցահանդէսին առթիւ, ջերմապէս կը գնահատէ «Ֆոթօ Արաքս»ի արտադրութիւնները, մասնաւորապէս երկու գեղեցիկ ակրաֆոտիպրմաններ, բնական մեծութեամբ եւ գունաւոր, որոնք կը ներկայացնեն երկու ըմբիշներ ։

« ՏԱՐԵԳԻՐՔ » ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Քղիի հայրենակցական միութեան Տիթրոյթի մասնաճիւղը հրատարակած է տարեգիրք մը, խմբագրութեամբ ուսուցիչ Պ. Ա. Ղուկասեանի ։

Տարեգիրքը կը բացուի Խորձեան (Քղի) գաւառի ընդարձակ մէկ քարտէսով, որուն մէջ նշանակուած են նոյն շրջանի բոլոր գիւղերը՝ մանրամասնօրէն ։

Գիրքը կը բաղկանայ 192 էջերէ եւ պատկերազարդ է։ Կը պարունակէ ազգագրական, բանահիւսական, տեղագրական եւ կրթական յօդուածներ, որոնք կը պատկերացնեն Քղիի հին եւ մօտիկ անցեալը։ Հետաքրքրական են՝ « Քղիի տուրքը Հայ ազատագրութեան» եւ «Խորձեան գաւառի դպրավանք»ներուն, նուիրուած գլուխները։ Ընկեր Ս. Վրացեան ալ գրած է իր յիշատակները՝ «Դէպի Քղի», շահեկան տեղեկութիւններով։

Գովելի է Քղեցիներու այս ձեռնարկը եւ կրնայ օրինակ դառնալ ուրիշ Հայրենակցական Միութիւններու ։

Հ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՕՖԻՍԸ

Աթէնքի (Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 Ապրիլ).

—« Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութիւններուն մէկ մասը տրամադրութիւն ցոյց կուտան տարուան վերջը լուծելու Նանսէնեան Օֆիսը, նոր ու նուազ բազմածախս կազմակերպութիւնով մը փոխարինելու համար զայն։

Այս պետութիւնները կը խորհին թէ Նանսէնեան Օֆիսին դերը կարելի է վերջացած նկատել, քանի որ այլեւս գաղթականները տեղաւորուած եւ յարմարած են իրենց բնակավայրի նոր պայմաններուն։

Ուրիշ պատճառ մըն ալ՝ Ազգերու Դաշնակցութիւնը նիւթական ծանր բեռէ մը ազատելու մտածումն է։

Նանսէնեան Օֆիսի տնօրէն Պ. Հանսըն, Լոնտոնի ու Նորվեկիոյ մէջ տըուած շարք մը բանախօսութիւններով, վեր առաւ այն նախախնամական դերը՝ որ կատարած է Նանսէնեան Օֆիսը, ամենազգի գաղթականներուն պաշտպան կենալով։ Պ. Հանսըն իրաւացիօրէն դիտել տուաւ թէ ներկայիս աւելի քան հինգ հարիւր հազար գաղթականներ կան, որոնք Ազգերու Դաշնակցութեան անմիջական պաշտպանութեան ու օժանդակութեան կը կարօտին։

Խնայողութեան մասին խօսելով, Պ. Հանսըն ըսաւ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը աննկարեւոր գումար մը յատկացուցած է իր պիւտճէէն եւ թէ Օֆիսը գաղթականներու տեղաւորման օժանդակութեան գործը կը կազմակերպէ կամաւոր նուէրներու շնորհիւ, որոնք իրեն կը տրամադրուին զանազան բարեսիրական միութիւններու եւ անձերու կողմէ։

Պ. Հանսըն իր բանախօսութիւններէն մէկուն մէջ ըսաւ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր առաքելութեան եւ կոչումին դէմ դաւած պիտի ըլլայ, եթէ իրեն անդամակցող պետութիւններուն քաղաքականութեան զոհ գաղթականները երեսի վրայ ձգէ ու չհետաքրքրուի անոնց վիճակով։

Ու օրինակ տուած է հայ գաղթականները, որոնց հանդէպ ստանձնած յանձնառութիւնները կատարելէ խուսափած եւ պատճառ եղած է հայ գանգուածներու թշուառութեան։

Եթէ ուշի ուշով քննենք Ազգերու Դաշնակցութեան քսանամեայ գործունէութիւնը, մխիթարական ու լուսաւոր երեւոյթ մը չպիտի գտնենք։ Ան ի վիճակի չեղաւ խաղաղութիւնը ապահովելու, չկրցաւ պատերազմը արգիլել, արտաքին յարձակումներու դէմ չկրցաւ պաշտպանել իր անդամները, հաւասարութեան եւ արդարութեան սկզբունքները չկրցաւ յարգել տալ։ Մէկ խօսքով, քաղաքական ու բարոյական առաքելութեան մէջ ձախողեցաւ, ինչպէս կը խոստովանէր Անգլիոյ վարչապետ Պ. Չէմպըրլէն Ե. րեսփ. Ժողովին առջեւ խօսած ճառին մէջ։

Եթէ չըլլար Նանսէնեան Օֆիսին մարդասիրական գործունէութիւնը, պէտք պիտի ըլլար գիծ քաշել Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ։

Ժընեւի կազմակերպութեան բարոյական հաշուեկշիռը կը ներկայացնէ բեղուն եւ արդիւնաւոր գործունէութիւն մը, շնորհիւ Նանսէնեան Օֆիսին, որ հրաշքներ գործած է յօգուտ գաղթականներուն, հակառակ այն փոքր աջակցութեան որ կուտար իրեն Ազգերու Դաշնակցութիւնը։

Նանսէնեան Օֆիսը առաւելապէս զբաղած է ռուս եւ հայ գաղթականներով։ Տասնեակ հազարներով տարագիր Ռուսեր վայելած են անոր թանկագին պաշտպանութիւնը, իսկ հազարաւոր Հայեր Սուրիոյ մէջ տուն տեղ եղած են Նանսէնեան Օֆիսին աջակցութիւնով ու անմիջական հսկողութեան տակ։ Քանի մը հազար Հայեր Հայաստան փոխադրութեան ծախսերուն մէկ մասը հոգացած է Օֆիսը, իսկ հիմակ նախաձեռնարկ եղած է ախենահայ գաղթականներու տեղաւորման անյետաձգելի գործին։

Եւ որովհետեւ Օֆիսին ուշադրութիւնը առաւելապէս տարածուած էր ռուս եւ հայ գաղթականներուն վրայ, դժկամեցաւ պետութիւն մը, որ ուզեց վերջ տալ այդ գործին, որպէսզի երեսի վրայ մնան ու լքուին ռուս եւ հայ գաղթականները։ Այդ պետութիւնը Խ. Միութիւնն է, որուն մէկ անդամն է դժբախտաբար Հայաստանը։ Մոսկուան կ'ամբաստանէ Նանսէնեան Օֆիսը, քաջալերած ըլլալուն համար այնպիսի տարագիրներ, որոնք ահաբեկչութեամբ կը զբաղին ու գործիք կը դառնան ֆաշական պետութիւններու ձեռքը։ Հայ եւ ռուս տարագիրները, ըստ խորհրդային կառավարութեան, խռովարարներ ու պատերազմ պատրաստող տարրեր են, որոնց պէտք չէ աջակցի Նանսէնեան Օֆիսը։

Մոսկուայի այս միտքերը աստիճանաբար տարածուեցան Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ, քօղարկուած ձեւով, հարուածելու համար ոչ թէ Նանսէնեան Օֆիսը, այլ ռուս եւ հայ տարագիրները։ Եթէ վաղը կէս մնայ յունահայ գաղթականներու տեղաւորման գործը, պատճառը պէտք է փնտռել Մոսկուայի սարքած դաւերուն եւ ոչ թէ Նանսէնեան Օֆիսին ապիկարութեան ու անկարողութեան մէջ»։

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ՄԵՌԱՒ ծանօթ գրագէտ Քարլ Ֆօն Օսիցքի, որ Նոպէլի մրցանակին արժանացած էր, բայց արգելափակուեցաւ, իբրեւ հակահիթլէրական ։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ նախագահ ընտրուեցաւ ութսուն տարեկան բանաստեղծ մը, փրոֆ. Տըկլէս Հայտ ։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ պատմաբար նախագահին, Մասարիքի արձանին վրայ կեռ խաչ մը գծուած եւ ուրիշ խաթարումներ կատարուած են անծանօթներու կողմէ։ Ժողովուրդը չափազանց յուզուելով, Թափօր կազմեց օրն ի բուն։ Կասկած կը ծանրանայ Գերմանացիներուն վրայ, բայց անոնց առաջնորդը 500 քուրօն պարգեւ սահմանեց, յանցաւորը գտնելու համար ։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՔ ՍԱՔՕՖՈՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Այդ գիշերը մեր ցերեկուան վախին վրէժը առնելու համար նորէն եայլա-ները գացինք, որպէսզի անոնց գլխուն փորձանք մը բերենք։ Հոն շատ էշ կար։ Անոնցմէ մին վրանի մը տակ կապուած էր։ Թուփերուն մէջ պահուած, քաշեցինք անոր երկար չուանն ու էշը դէպի մեզ տարինք։ Զայն թուփերը քաշեցինք ու էշն ալ չուանն ալ առնելով փախանք։ Մեր գոյքերը առեցինք էշուն վրայ ու ճամբայ ինկանք մեր լեռները երթալու համար ։ Բոյլքը կը փալփլար։ Քէվրան գը-րաՆ (1) եւ ուրիշ ծանօթ աստղեր եւ-լած էին։ Սենօն զանոնք ցոյց կուտար ինծի, անուններով կը Թուէր ու անոնցմով գիշերուան ժամը կը ճշդէր՝ թէ ինչքան ատեն կայ լուսնալու։ Ան իր հովուութենէն գիտէր այդ բոլորը։ Անտառներու խորերէն, կամաց կամաց, իշու քայլերով, մենք նորէն Մէջիտ գացինք, Թէմիրին։ Խելացի Թայիրը մէկ անգամ հաչեց, ձայնս ճանչցաւ ու սկսաւ հոտոտել զիս։ Դուռը զարկի, անոնք՝ ո՞վ է, հարցուցին։ Իմացան թէ ես եմ, ու բացին զայն։ Ես էշը հեծած դուռնէն ներս մտայ— Ար Թէմիր ուրախանալով հարցուց—լօ լօ դէ չը՞գըր (տղայ ի՞նչ ըրիր)— Չը՛պգըմ, փիս չում սըւար խաթըմ (ինչ ընէի, ոտքով գայի, հեծկալ դարձայ) ըսի։

Անոնք մեզ սպաննուած կարծեր էին։ Այնպէս տարաձայնութիւն ելեր էր աշիրէթին մէջ։ Բայց այդ տարաձայնութիւնը քանի՛ քանի՛ անգամ։ Ու ի՛նչ յարութիւններ իրական եւ վերջնական մահերէ։ Ամէն օր ողջ արթնալը ինքնին յարութիւն մը չէ՞ր մեզի այդ օրերուն։ Ու ամէն օր իրիկուն ըննլն ալ նմանապէս....։

Քանի մը օր գաղտնի պահուեցանք հոն գիւղէն ու մարդերէն։

Նպատակս էր զէնք մը ձեռք ձգել։ Զէնք մը, ամէն գնով, ու լեռները պըտըտիլ։ Էշը բերի անոր համար, որպէսզի Թէմիր զայն ծախէ ու ինծի զէնք մը գնէ։ Էշը ծախեց, բայց զէնք չգնեց։ Գացէք հատ մըն ալ բերէք որ դրամը զէնքի բաւէ. հիմակ պակաս կուգայ ըսաւ։ Իրիկուն մը նորէն Սենոյին հետ ճամբայ ելանք լեռ երթալու համար։ Կ'ուզէի անպայման տղաքը գտնել ու կէս մնացած բաղձանքներս իրենց լրումին տանիլ։ Ողջ մնալը յայտնի էր թէ անհնար է։ Ես կ'ուզէի ապրիլ ու մեռնիլ այն ձեւով որ հիմա մեր լերան տղոցը կեանքն էր։

Գիշերը անտառներէն կ'երթայինք մենք։ Իբր զէնք խոշոր սուր մը ունէինք Զարացի Հայերէն մնացած, եւ մէյմէկ գաւազան։ Առանց սուրի որ այնքան բանի ըրինք, կը մտածէի, սուրով ինչե՛ր պիտի չընենք։ Տխուր էինք սակայն, ճնշիչ կանխազգացումով մը։ Մեր ջիղերը Թուլցեր էին։ Քալելու անգամ ոյժ չունէինք։

— Ամու, եկօր ետ երթանք։ Ինծի կուգայ քի ըս տըպու (այս անգամ) զարնըւինք պիտի, կ'ըսէր Սենօն։ Թէեւ ես զինքը կը շախէի իբր վախկոտ ու կը համոզէի որ կորովը գայ եւ ոյժ առնէ, սակայն անոր խօսքը իմ վրաս ալ կ'ազդէր ճշմարիտ գուշակութեան պէս, ու ներքնապէս ես ալ այնքա՛ն վհատ էի։ Ինծի կը Թուէր թէ հիւանդ եմ։

Կը քալէինք միմիակ, անտառներէն, բախտին, ճակատագրին ձգուած երկու որբեր։ Կ'երթայինք քալելու սեւը այդ ճակատագրին, առանց գիտնալու ո՞ւր եւ ինչպէ՞ս։ Միջին Զամուր-ճի մեր Մագրին տունը գացինք։ Հոն մեզի բօթը տուին թէ Կարօն ու Գէորգը, Տօղանի անտառներուն մէջ, Զիմանցի Սլոյին տղուն կողմէ սպաննուած են պաշարուելէ վերջ։ Մեր Տօղանի հարսերը գացեր անոնց դիակները տեսեր ու իրենց մազերը փետեր ու լացեր են։ Այս բօթով մեզ սարինը(*) գըլին հանեցին։

Մեզի սեղան դրին։ Ես հիւանդ էի ու բան մը չկրցայ ուտել։ Միասին հաց առինք ու ելանք գիւղէն։ Գիւղին տակ մարդ մը տեսայ։ Հարցուցի թէ ի՞նչ կ'ընէ հոն։

— Ջաղացքէն կուգամ, ըսաւ ան ու անցաւ գիւղ գնաց։ Գետափին, ջաղացքին կռնակէն կ'անցնէինք, մոշաներուն մէջէն չչնկոցներ առինք ու կեցանք։ Ձայն մը մեզի հարցուց.

— Կեցէ՛ք հոդ։ Ո՞վ էք դուք։ Այստեղ ի՞նչ գործ ունիք։

— Հայեր ենք, ըսի, բարեկա՛մ, խեղճ մարդեր, որ աշխարհի վրայ բան մըն ալ չունենալով, լեռները կը Թափառինք Թուրքին վախէն։ Երբեմն գիւղեր կ'երթանք, բարեկամներու մօտ, հաց առնելու, ու կրկին լեռ կը դառնանք։ Եկանք հոս, հաց առինք մեր քիրվայէն ու կ'երթանք լեռը։

— Լեռն ի՞նչ կ'ընէք, կրկնեց ձայնը ։

— Ոչինչ, խոտ կ'ուտենք եւ անասուններու պէս Թշուառօրէն կ'ապրինք ։

— Զէնք ունի՞ք, երրորդեց ձայնը։

— Ո՛չ, ձայնեցի։ Այն ատեն, մոշաներէն դուրս ելան երկու զինուած մարդեր, ու կը մօտենային մեզի, հրացանները մեր վրայ շտկած։ Երկուսը մարդ մըն էր մէկը— միւսը մօրուսաւոր մը։ Անոնք զննեցին մեր կեցուածքը։ Մօրուսաւորը ըսաւ.

— Լօ լօ, լխլըՑ (Տղա՛յ, զարկ — սպաննէ)։

Մավզէրները մեր կուրծքին դրին որպէսզի պարպեն գնդակները։ Մենք կը ծռէինք, կը շարժէինք ու տեղ կը փոխէինք, խուսափելու համար այդ հարուածներէն։ Անձայն ճիչի ու կրակիծի տեսակ մը կայ, որ այսպէս գընդակի բերան եկողները միայն կը ճանչնան։ Մենք այդպէս կը Թնծկայինք ու կը պաղատէինք, օգուտ չունէր։ Այն ատեն ոստինով մը մօրուսաւորին հրացանին բերնէն բռնեցի ու կ'աղաչէի անոր իր անունով, որպէսզի չսպաննեն մեզ։ Ան Գուլագ-սըզներուն Իսմայիլն էր։— Ա՛բ Իսմայէլ, մ'էքէ, (Մի՛ ըներ, Իսմայէլ հօրեղբայր)։ Անօգուտ.— Բացուէ՛, պիտի զարնեմ— կ'աճապարէր ան ու կը կրկնէր.— Լօ լօ լը՛խըն, լը՛խըն, ու կ'ուզէր հրացանը փախցնել ձեռքէս ու կրակել։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(75)

(Շար.)

(1) Քէրվան գըրան - կարաւան կոտրող։ Լուսաստղին շատ նման աստղ մը որ կէս գիշերին շուրջը կը ցաթի։ Անմը, կարաւան մը զայն լուսաստղին կը բռնէ ու ճամբայ կ'ելլէ։ Ուղտին ձայներէն կը գահավիժի ու կը խորտակուի։ Անոր համար անունը այդպէս դրեր են։

(1) Սարին— Մորթը կը մոխրեն ու գուբ մը կը դնեն որպէսզի հոն հոտի ու մազերը թափէ։

1938 ՄԱՅԻՍ 2Ի ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ_ՕՐԷՆՔԸ
ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Շարունակութիւն երէկուան թիւէն եւ վերջ)

ՅՕԴ. 8.— Ներքին նախարարը, երբ հանրային բարեկարգութեան պահանջով արտաքսումի վճիռ կուտայ, կրնայ հրամայել ամէն օտարականի, որ կը բնակի կամ կը ճամբորդէ Ֆրանսայի մէջ, որպէսզի անմիջապէս դուրս ելլէ երկրէն եւ առաջնորդուի մինչեւ սահմանագլուխ:

Սահմանամերձ շրջաններու մէջ, նահանգապետը եւս ունի այս իրաւասութիւնը, պայմանաւ որ անմիջապէս այդ մասին տեղեկութիւն տայ Ներքին Նախարարին:

ՅՕԴ. 9.— Ամէն օտարական որ արտաքսումի վճիռ ստանալէ վերջ չի հնազանդիր նախորդ յօդուածին կամ պատժական օրինագրքին 272րդ յօդուածին մէջ ցոյց տրուած տրամադրութեանց կատարման, եւ կամ Ֆրանսայէն հեռանալէ վերջ դարձեալ, առանց արտօնութեան, կը վերադառնայ, կը դատապարտուի վեց ամիսէն մինչեւ երեք տարի բանտարկութեան: Դատապարտութեան շրջանը լրանալէ վերջ պիտի առաջնորդուի սահմանագլուխ:

ՅՕԴ. 10.— Այն օտարականը, որ կրնայ հաստատել թէ Ֆրանսա մտած է օրինաւոր պայմաններու մէջ, թէ չէ կրած ոչ եւ է դատապարտութիւն քրէական ոճիրի համար կամ պատժական ատեանի առջեւ, եւ որուն բնակութեան արտօնութիւն տրուած է օրինաւոր անձնագրով մը, արտաքսուելէ առաջ իրաւունք ունի, եթէ կը փափաքի, իր պարագան անձնապէս բացատրելու նահանգապետութեան պատուիրակին:

Ենթակային բացատրութիւնները եւ արդարացումները պէտք է արձանագրուին եւ զեկոյցով մը հաղորդուին Ներքին Նախարարին:

Օտարականը, վարչական եղանակով իր մասին տրուած հրամանը հաղորդուելու օրէն սկսեալ, ութ օր պայմանաժամ ունի, որպէսզի օգտուի այս յօդուածով իրեն տրուած իրաւունքէն:

Այս տնօրինութիւնը գործադրելի չէ, եթէ վտարման հրամանը տրուած է իբրեւ հետեւանք հանրային բարեկարգութեան եւ ազգային պաշտպանութեան վերաբերեալ պատճառներու,— Նման պարագաներու մէջ միակ դատաւորը կը մնան Ներքին Նախարարը կամ սահմանամերձ շրջաններու նահանգապետները:

ՅՕԴ. 11.— Այն օտարականը, որուն պարագան կը հաստատէ թէ կը գտնուի Ֆրանսայէն հեռանալու անկարելիութեան մէջ, ենթակայ չէ ներկայ հրամանագիր - օրէնքին 8րդ եւ 9րդ յօդուածներուն տրամադրութեանց: Այսուհանդերձ, Ներքին Նախարարը կրնայ այդ օտարականին պարտադրել որ բնակի իր նշանակած վայրերուն մէջ, ուր ենթական պարտաւոր է պարբերաբար ներկայանալ տեղական ոստիկանութեան կամ ոստիկանազօրքի հրամանատարութեան:

Այն օտարականները, որոնք այսպիսի հրաման մը ստացած են, բայց, Ներքին Նախարարին տուած պայմանաժամին մէջ, չեն գացած իրենց պարտադրուած բնակավայրը, կամ ետքէն առանց Ներքին Նախարարին արտօնութեան, հեռացած են այդ բնակավայրէն, պիտի դատապարտուին վեց ամիսէն 3 տարի բանտարկութեան:

ՅՕԴ. 12.— Այն օտարականը, որ, իր բուն ինքնութիւնը ծածկելու համար, սխալ յայտարարութիւն կ'ընէ իր անձին մասին, կամ ինքնութեան անճիշդ պաշտօնաթուղթ կը գործածէ, կը դատապարտուի առաւելագոյն պատիժին, որ նախատեսուած է ներկայ հրամանագիր - օրէնքին զանազան յօդուածներուն մէջ:

ՅՕԴ. 13.— 26 Մարտ 1891ի օրէնքը նկատի չառնուիր ներկայ հրամանագիր -օրէնքով նախատեսուած դատապարտութեանց մէջ:

Պատժական օրինագրքին 463րդ յօդուածին տրամադրութիւնները գործադրելի են միայն 7րդ յօդուածով ճշդուած պարագաներու մէջ:

ՅՕԴ. 14.— Ամէն տրամադրութիւն որ հակառակ է ներկայ հրովարտակին, ջնջուած կը հռչակուի: Ներկայ հրովարտակը գործադրելի է նաեւ Ալժերիոյ մէջ եւ ի զօրու կը դառնայ Պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակութեան օրէն սկսեալ:

Այն օտարականները, որոնք ներկայիս կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ, պարտաւոր են 31 մայիս 1938էն առաջ կանոնաւորել իրենց կացութիւնը, համաձայն ներկայ հրովարտակին տրամադրութեանց:

գրահաւորէն: Ցետոյ քարափ իջնելով, առաջնորդուեցաւ փառաւոր պալատ մը, ուր սեղան սարքուած էր: Պալատին առջեւ, հրապարակին վրայ բարեւի կեցած էին 300.000 ֆաշականներ: Երբ Հիթլէր, Մուսոլինի եւ Թագաւորը երեւցան պատշգամէն, տեղի ունեցաւ ծափահարութիւն մը որ տեւեց 15 վայրկեան:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլիական կառավարութիւնը որոշած է Հիթլէրի վերադարձին չսպասել, իր տեսակէտները հաղորդելու համար Չեխոսլովաքիոյ հարցի մասին: Եթէ Գերմանիա պատասխանէ թէ այդ խնդիրը միայն երկու երկիրներուն կը վերաբերի, անգլիական կառավարութիւնը պիտի չընդունի այս տեսակէտները եւ պիտի ազդարարէ թէ անտարբեր չի կրնար մնալ, Չեխոսլովաքիոյ դէմ կատարուած բռնութեան մը պարագային:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՏԻՈՔԷՆ կը հեռագրեն թէ Մայիս 4ի առտուն փոթորիկ մը պայթելով, քանդեց 50 տուներ: Զինուորները առաջին առթիւ փլատակներու տակէն հանեցին հինգ դիակներ: Կը կարծուի թէ ուրիշներ ալ անհետացած են:

ԾՈՎԱՅԻՆ նախարարը որոշեց կարգապահական միջոցներ ձեռք առնել «Շամփլէն» շոգենաւին սպաներուն եւ նաւաստիներուն դէմ, որոնք գործադուլ հռչակած էին: Բոլոր նաւաստիները դուրս հանուեցան նաւէն, որ Հավրէն Նիւ Եորք պիտի երթար չորեքշաբթի օր: «Իլ տը Ֆրանս» եւ «Փոլոմպ» շոգենաւերուն ծառայողներն ալ գործադուլ հռչակեցին: Ծովային նախարարը ամէն միջոց փորձեց, բայց անօգուտ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախորդ վարչապետը, Կոկա, որ ֆաշական իշխանութիւն հռչակած էր քանի մը ամիս առաջ, յետոյ իր տեղը տալով պատրիարքին, կաթուած իջեցուց: Աջ կողմը ամբողջովին անդամալոյծ է:

ՓԱՐԻԶ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

184 Bld. St. Germain, SALLE GEOGRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐԶ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ Մ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ա. ԹԷՐՁԻՊԱՇԵԱՆ,

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

ՏԻԿ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ),

ՀՌԵԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)

ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ): ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը տնական գործերու համար: Դիմել երկուշաբթի օրերը Տիկին Փեսիկեանի, 83 Ave. d'Italie Paris (13).

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Պրօպականտի Յանձնախումբի մայիս 9ի ժողովը:

Գ. Ն.

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 8 Մայիս, կիրակի, ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի «վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 8 մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի կողմէ

7 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պ. Նիկողոսեանի սրճարանը:

կը խօսի՝ ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

42, Rue des Petits Carreaux. Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

7 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սալօն Բօլիդէի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԱՌԱՋՆ. ՓՈԽԱՆՈՐԴ ԶԳՕՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Մասնակցութեամբ Հայ Մշակութային, Զարթօնք, Երիտասարդաց, Հայ կամաւոր. եւ Մարտիկներու, Հայ Երաժշտական, Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ Արիներու, եւ Հայրենակցական Միութիւններու:

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. Մ. ՓՕՓՈՆՃԵԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին

Տոմսերու մասնակցութիւն 2 ֆրանք:

Ֆ. Կ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ "Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ„Ը

8 Մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonnièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonnière, Métro Bonne Nouvelle.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՀՐԱՉ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ դաշնակահարուհի ՕՐ. ԲԷՆՏԻՐՃԵԱՆ, կ'երգեն՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. Ց. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ:

սիրողներու խումբի կողմէ կը ներկայացուի երկու ղաւեշտ, «ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ» եւ «48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»

Կը պարէ Պուլկար պարուհի ՕՐ. SOPHIE ERRIO:

Եւրոպական պարեր: Ընտիր ճաշ:

Ձրի պիւֆէ՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:

Մուտք 10 ֆրանք

ԾԱՆ.— Ցայտագրին ճոխութեան պատճառով, հանդէսը կը սկսի ըրոշեալ ժամուն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

8 Մայիս կիրակի ցերեկ, ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. սրահին մէջ կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան Յէսինի մասնաճիւղին կողմէ, ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի:

կը ներկայացուի՝ Բ. ԱՅԼԱԶԵԱՆԻ «ՍԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐԻՈՒՄ Է»

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժերը.

Մուտք՝ 4 Ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութիւնը խորին ցաւով կը ծանուցանէ ղառնաղէտ մահը իր վաստակաւոր անդամներէն հայրենակից՝ ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԵՐԱՆՈՍԵԱՆԻ:

Այս առթիւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ընտանեկան պարագաներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Յէսինի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր եւ բոլոր անդամներու կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից՝ Քերովբէ Կարապետեանի եւ բոլոր պարագաներուն, իր տիկնոջ՝ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ մօրաքոյրս, Տիկին Մարգրիտ Ցակոբեան, որ 1926էն ի վեր հաստատուած էր ՎԱԼԱՆՍ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Կարապետ Ցակոբեանի, Վանի Կառկառ Հարկենց գիւղէն: 80 Rue Bernard des Bois, Marseille:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Beaugrenelle — PARIS (13)

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայրենակց. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները 8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պառ Միշէլ, 5 Ռիւ Ալէքսանտրի: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին Ընդհ. Ժողովը տեղի կ'ունենայ 9 Մայիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Le «Cadet» սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

«ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Մարսէյլի Բարեգործականի սրահին մէջ 7 Մայիս, Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղի կ'ունենայ Հայ Երիտասարդական Ընկերակցութեան կազմակերպած դասախօսութիւններու շարքէն «Հայ Երաժշտութիւնը» բանախօսութիւնը՝ անուանի երաժշտական քննադատ Պ. Մէթրի կողմէ, ֆրանսերէն լեզուով: Նիւթին իբր բացատրութիւն՝ պիտի երգեն Տիկին Ջապէլ Մորընո եւ Տքթ. Լ. Համբարձումեան եւ պիտի նուագէ Օր. Ա. Ակնեան: Մուտքը ազատ է:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՇԱՐԴԱՆԻՇ (COCARDE)

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Հայկական եռագոյնն ու Արարատը 1918-1938 թիւերով կը ներկայացնէ մեր պատրաստած գունաւոր զարդանիշը:

Նշանակուած է խիստ մատչելի հետեւեալ գիները.— Մինչեւ 250 հատը՝ 75 սանթիմ 250-500, հատը՝ 65 սն. 500էն վեր հատը՝ 60 սանթիմ:

Կը վաճառուի ՄԱՅԻՍ 28ի տօնակատարութիւնը կազմակերպողներուն միայն եւ կանխիկ: Ապսպրանքները կ'ընդունուին մինչեւ Մայիս 20: Դիմել՝ S. T. Tovmassian, 20. Rue Jouy-Rouve. Paris (20).

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՕՐԸ

Կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ միութեան կողմէ

7 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

PALAIS DU CONGRESի ՄԷՋ, (Porte de Versailles)

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու:

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. Ա. ՕՀԱՆԵԱՆ,

Եւ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Գ. Տէրվիշեանի

ՋԱԼԱԼԷԴԴԻՆ

գեղարուեստական խնամուած բաժին: Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի «l'Homme Squellette» Պ. Փանոս Պասմաճեանի կողմէ իր մարմնական ճկուն խաղերով: Կը պարէ Օր. Huguette O Bine (Փարիզի Petit Casinoէն): Երգ՝ Օր. Մարկրիթ Նիզամեանէ: Արտասանութիւններ: Կէս գիշերէն վերջ ՀԱՅԿԱԿԱՆ եւ ԽԻՐԱՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ: Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՀԱՆԵԱՆի

Թանկօյի եւ Ցանկայի մրցում մասնաւոր ժիւրիի ներկայութեամբ:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները:

Տոմսերը կը ծախուին.— Գրատուն Հր. Սամուէլ, 51, rue Monsieur le Prince, (6). Յառաջի խմբագրատունը 17, rue Damesme եւ Միութեան անդամներուն մօտ. Գիները ժողովրդական: Ձրի պիւֆէ:

Հաղորդակցութիւն.— Իջնել Porte de Versailles:

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր հինգ Մասնաճիւղերով կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը» 8 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Շանրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը Լ'էքլիփս:

Բացման խօսք՝ Տիկ. ԲԻՊԻՐԻԹՃԵԱՆԷ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Խմբերգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր՝ հայկական տարազով: Ջութակ, Ջութակ եւ մեներգ:

Մուտք՝ 5 ֆրանք (որ իրաւունք կուտայ մասնակցելու տեղի ունենալիք վիճակախաղին):

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Redaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1673 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Այլ երկիրներ	212 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 8 MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3725

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԱՐԾԻՒԸ,— ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ
որ ազատագրական պայքարի առաջին հունտերը ցանեց Վանի մէջ:
(ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ)

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ԵՒ «ՕՐԵՐ»

Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը այսօր հանդիսաւորապէս կը տօնէ 1915 ապրիլեան հերոսամարտը, որ յանգեցաւ մայիս 3ի յաղթանակին,— ինքնապաշտպանութիւն եւ ազատութիւն:

Այս առթիւ քանի մը գրութիւններ կ՚երեւան այսօր, ինչպէս եւ կոչ մը՝ Ամերիկայի Համա - Վասպուրականի Կեդր. Վարչութեան կողմէ: (Ամերիկայի մէջ ալ տօնուեցաւ տարեդարձը, մեծ պատրաստութեամբ):

Այս տօնակատարութիւնները սահմանուած են ոչ միայն կենդանի պահելու կապը երէկուան եւ այսօրուան միջեւ, այլեւ կազդուրելու մեր հոգին, արծարծելով հայրենասիրութեան եւ ազատագրութեան խոյանքները:

Առ հասարակ նկուն եւ լալկան, մենք վարժուած ենք միշտ մեր վիշտերն ու խոցերը յիշելու, մոռացութեան տալով յաղթանակի, հպարտութեան եւ ինքնավստահութեան պատմութիւնները:

Անշուշտ շատ խոր են եւ անմոռանալի՝ մեր պարտութիւնները, վիշտերն ու վէրքերը: Բայց, ազգերու պատմութիւնը միայն ողբերգութիւններէ չի բաղկանար:

Նոյն իսկ մեր հալածական եւ ճղակտոր ժողովուրդին տարեգրութեանց մէջ, արձանագրուած են արիարանց գործեր, որոնք նոյնպէս պէտք է ալեկոծեն մեր հոգիները:

Հարկ է պահել հաւասարակշռութիւնը, պահպանելու եւ արժեցնելու համար բարոյական կորովը, որ անսպառ աղբիւր մը կը կազմէ գործունէութեան համար:

Այդ քաջագործութեանց մէջ, փայլուն տեղ մը կը գրաւէ Վասպուրականի հերոսամարտը,— ամեհի գոյամարտ մը՝ որ տեւեց երեսուն օր, յանգելով փայլուն յաղթանակի մը:

Վասպուրականցին կրնայ ըսել արդար հպարտութեամբ,— «Զարկինք - զարկուանք», օրհասական շրջանի մը մէջ, անկարելին փորձելով եւ յաջողեցանք հիմնել խարիսխ մը՝ ազատ հայրենիքի: Մեղաւորը մենք չենք, ոչ ալ հայ ժողովուրդի այս կամ այն հատուածը, եթէ կարճ տեւեց մեր ջախջախիչ յաղթանակը, նորէն սահմանէ սահման, երկիրէ երկիր քշելով մեզ: Մենք պարզեցինք մայիս 3ի դրօշը՝ արիւնաթաթախ աւերակներու վրայ, բայց, բուն թըշնամիէն առաջ «բարեկամներ»ն էին որ փոս փորեցին մեր ոտքերուն տակ, ինչպէս ամբողջ հայ ժողովուրդի գլխուն ...

Ամէն պարագայի մէջ, Վասպուրականի հաստատած նախընթացը բացառամբայ մը, ուր այլեւս ոչ ոք իրաւունք ունի ընկրկելու, վհատելու կամ գլխուն մոխիր ցանելու:

Փոթորիկ մըն է ազգերու կեանքը: Եւ, ինչպէս բնութեան մէջ, յաւիտենական չեն փոթորիկներն ու ալեկոծութիւնները:

Ամէնէն թանձր ամպերուն եւ սպառնալից շանթերուն ի վերջոյ կը յաջորդէ արեւը: Եւ եթէ բնութեան օրէնքները կը գործեն մեքենաբար, ազգերու կեանքին ալ իր տրամաբանական, ծրագրուած եւ առաջադրուած ելքին կը յանգի պայքարով, յարատեւութեամբ եւ վճռականութեամբ:

Այդ առաքինութիւններն ունեցան երէկուան ռազմիկներն ու հերոսները, հակատագրական պահու մը: Մեզի կը մնայ «անցուկ - մոռցուկ» յիշատակի մը վերածել անոնց բոցավառ խոյանքը:

×

Բոլորովին տարբեր բաներ են Վասպուրականի հերոսամարտը եւ «Կ. Խաչի Օր»ը, որ կը տօնուի ամէն տարի: (Այսօր ալ՝ Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ):

Բայց եւ այնպէս, պակաս չեն հոգեկան կապեր՝ երկու ճակատներուն միջեւ:

Երէկ՝ ժողովուրդ մը կռուեցաւ ազատութեան համար, երբ ահաւոր կրակ մը բոցավառած էր աշխարհը: Այսօր նոյն աշխարհացրիւ ժողովուրդին զաւակները, այր թէ կին, կը յոգնին, կը տքնին դարձեալ ինքնապաշտպանութեան համար, խաղաղութեան մէջ: Ամոքելու համար մնացորդներուն տառապանքը, այլ մանաւանդ զօրացնելու համար այն ճակատը որ կը կոչուի «նոր սերունդի փրկութիւն»:

Միշտ ծաւալուն եւ զօրծօն, մեր Կապոյտ Խաչը ահա տարիներէ ի վեր կը կատարէ աշխատանք մը, որ միայն գուրգուրանքի կը կարօտի, աւելի զարգանալու համար:

Զինայենք այդ գուրգուրանքը, խանդավառութեամբ տօնելով իր «Օր»ը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԻՆԵՐՈՒ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ԴԷՄ

«Փախցուած» գումարները կը վերադառնան

Տեղական թերթերը գոհունակութեամբ կը հաստատեն թէ արտասահման փոխադրուած գումարները հետզհետէ կը վերադառնան, իբրեւ հետեւանք ֆրանքի արժեզրկման: Ինչպէս գրած էինք երէկ, առաջին օրը ետ եկած էր աւելի քան 8 միլիառ ֆրանքի գումար մը: Երէկ ալ մեծ գումարներ եկան: Նկատելով որ այսքան մեծ գումարներու վերադարձը կրնայ խանգարել օտար հրապարակները, ելմտական նախարարութիւնը որոշեց թիւեր չհրատարակել: Բայց ետ եկած գումարներուն կարեւորութիւնը կարելի է հասկնալ, երբ ըսենք թէ կառավարութիւնը 4էն 3ուկէս առ հարիւրի զեղչեց Ազգ. պաշտպանութեան պարտաթուղթերու տոկոսը:

«Փախցուած» գումարներու վերադարձին ուրիշ մէկ հետեւանքն եղաւ ֆրանքին բարւոքումը: Առջի օր անգլիականը իջաւ 178.40ի, տոլարը՝ 35.75ի, մինչդեռ հինգշաբթի օր առաջինը 178.90էր, երկրորդը՝ 35.85:

Կառավարութիւնը ձեռնարկած է խիստ հսկողութեան, գիներու ապօրէն բարձրացումը արգիլելու համար: Ներքին նախարարին հեռագրական հրահանգէն վերջը, Գիներու ազգ. կոմիտէն քննելով կացութիւնը, եզրակացուց թէ ֆրանքին ներկայ սակը իրաւունք չի տար անմիջապէս բարձրացնելու գիները: Միեւնոյն ատեն, կոմիտէն որոշեց հրահանգներ ուղղել Փարիզի եւ գաւառի մասնաճիւղերուն, որպէսզի խիստ հսկողութիւն կատարեն եւ իրեն հաղորդեն չարաշահութեան պարագաները, դատական հետապնդում կատարելու համար: Կոմիտէն քննելով ֆրանքի արժեզրկումին հետեւանքները՝ ճարտարագործական արտադրութեանց գիներուն վրայ, հաստատեց թէ հում նիւթերու ներկայ մթերքը իրաւունք չի տար անմիջապէս բարձրացնելու գիները: Մասնաւորապէս տպագրական գործերու համար (թերթ եւն.) որոշուեցաւ պահել ապրիլի գիները այս ամսուան ընթացքին:

Սակարանին մէջ միշտ կը փնտռուին ֆրանսական արժեթուղթերը, զգալի բարձրացումներով:

Նաւահանգիստեան վերջ զօրահանդէս Հռոմի մէջ

Գաւառական պարեր՝ 11,300 երգիչներով

Նափոլիի աննախընթաց նաւահանդէսէն վերջը, Մուսոլինի փառաւոր զօրահանդէս մը սարքել տուաւ Հռոմի մէջ, Ցաղթանակի պալատին վրայ, ի պատիւ Հիթլէրի: Կը մասնակցէին 30 — 50.000 զինուորներ, ամէնէն արդիական կարգուսարքով:

Մօտ երկուքուկէս ժամ, զինուորներ, ձիեր, մեքենաշարժ վաշտեր, թնդանօթներ, հրասայլեր ռազմադաշտի վերածեր էին հրապարակը:(2500 ձի, 600 ռազմական ինքնաշարժ՝ զօրքով եւ զէնքով, 420 հեծելանիւ, 400 զրահապատ կառքեր եւ հրասայլեր, 200 մեծ եւ 400 միջակ թնդանօթներ եւն.):

Զօրահանդէսը սկսաւ ուրբաթ առտու ժամը 10ին, երբ անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր հրապարակին վրայ: Առաջին շարքերուն վրայ կ՚երեւային սպայակոյտերու անդամները, յետոյ պալիլաները,— 8 — 14 տարեկան պատանիներ՝ իրենց մարտական կազմակերպութեամբ: Բոլոր զինուորները կ՚անցնէին «սագի քալուածքով», հին հռոմէական դրութեամբ (փասօ ռոմանօ): Մուսոլինի ինք անձամբ կուտար ազդանշանը: Սովորական զինուորներու հետ, կ՚երեւային կազարդել դիմակաւորները, բոցարձակ վաշտերը եւն.:

Զօրահանդէսէն վերջը Հռոմի քաղաքապետութիւնը ընդունելութիւն մը սարքեց Կապիտոլի վրայ, իսկ իրիկունը տեղի ունեցաւ վիթխարի ցոյց մը, մասնակցութեամբ 11.500 երգիչներու, 900 նուագածուներու եւ 800 զոյգերու, որոնք գաւառական պարեր պարեցին (սալթարէլլօ եւն.) եւ ուրիշ զուարճութիւններ սարքեցին:

*** Խորհրդային մամուլը այս ցոյցերուն առթիւ, ուժգնօրէն քննադատելով անգլեւֆրանսական զինակցութիւնը, դիտել կուտայ թէ Անգլիա չի կրնար իրական օգնութիւն հասցնել Ֆրանսայի: «Փրավտա» Հիթլէրի Հռոմ այցելութիւնը կը նկատէ պատրաստութիւն մը՝ Եւրոպան տակնուվրայ ընելու:

*** Անշուշտ այս արտաքին ցոյցերէն աւելի նշանակալից են երկու Առաջնորդներուն քաղաքական խօսակցութիւնները, որոնք առ այժմ գաղտնի կը պահուին: Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ երկու պետութիւնները մասնաւորապէս շահագրգռուած են դանուբեան եւ պալքանեան խնդիրներով, որոնց կարեւորութիւնը աւելի շեշտուած է, իբրեւ հետեւանք Աւստրիոյ կցման: Գալով Չեխոսլովաքիոյ հարցին, Հիթլէր կը յուսայ ապահովել Մուսոլինիի բարեացակամ լռութիւնը:

Ալեքսանդրէթի Սանճաքի ընտրութիւնները

Թուրքերը նոր ճնշումներ կը գործեն

Ինչպէս հաղորդած էինք, Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած չէզոք պատուիրակները արդէն հասած են Ալէքսանտրէթ եւ Անտիոք, հսկելու համար ընտրական գործողութեանց: Այս առթիւ մասնաւոր կանոնագիր մը մշակուած է, որուն համաձայն իւրաքանչիւր համայնքի համար առանձին տետրակ մը պիտի պահուի, քուէարկողներու արձանագրութեամբ: Իւրաքանչիւր համայնքի քուէթուղթը տարբեր գոյն պիտի ունենայ (օրինակ՝ Հայերունը կապոյտ, Թուրքերունը կարմիր եւն.): Համայնքները պիտի քուէարկեն զատ զատ: Քուէարկութիւնը գաղտնի է եւ պիտի կատարուի առանձնարաններու մէջ:Քուէարկելու իրաւունք ունին անոնք որ.—1.Սանճաքի քաղաքացի են, այսինքն իրենք կամ իրենց հայրը ծնած են, Սանճաքին մէջ.—2.Ծնած են 1918 յուլիս 1էն առաջ, այսինքն 21 տարեկան են.— 3.Էրիկ մարդ են (կիները քուէարկելու իրաւունք չունին).— 4. Որ եւ է դատապարտութեամբ զրկուած չեն քաղաքացիական իրաւունքներէ:

*** Սուրիոյ թերթերը կը գրեն ընտրական պատրաստութեանց առթիւ.—

— Թուրքերը թէեւ կը պնդեն թէ իրենք մեծամասնութիւն են, բայց շատ լաւ գիտնալով որ իրականութիւնը ճիշդ հակառակն է, շփոթութեան մատնուած են ու կ՚աշխատին ամէն միջոցով որսալ միւս տարրերը:

Արդարեւ, համաձայն թէ հոգատար իշխանութեան եւ թէ Ժընեւի առաջին յանձնաժողովին կողմէ կատարուած ճիշդ քննութեանց, Թուրքերը հազիւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԵՑԳԵՏԻՆՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գիրք մը կարդացի խեցեմորթազգիներու մասին:

Առնէք ջրային կենդանիներ են, որոնց մորթը խեցեպատ է, եւ երբ խաշէք կամ խորովէք՝ կը կարմրին բոլշեւիկեան կարմիրով մը:

Կենդանական այս ընտանիքին մէջ ծանօթ են խեցգետինը (*քառախոռ*, écrevisse), որ յատուկ է անուշ ջուրերու՝ գետերու, աւելի փոքրը՝ crevette, Թուրքերը *թէքէ* կ՚անուանեն, իսկ աւելի մեծը՝ homard, որ մինչեւ 35 սանթիմեթրի կը հասնի երկարական ջուրերու մէջ, քիչ մը աւելի ամերիկեան ջուրերու մէջ,— Արեւելքի մէջ գրեթէ անծանօթ:

Այս *հոմար*ը չափազանց համեղ միս մը ունի եւ շատ յարգի է: Իրականին մէջ խեցգետին մըն է, բայց մեծ տեսակէն եւ կ՚ապրի ծովու ջուրի մէջ: Զայն որսալու համար, ոզորիէ սակառներ կը գործածեն, որովհետեւ զօրաւոր մկրատներ ունի,— առջեւի երկու թաթերով կը կտրէ դանակի պէս:

Երբ խաշէք՝ այնքան կը կարմրի, որ Ֆրանսացիները խեցգետինի կը նմանցնեն չափազանց կարմրած բան մը: Օրինակ, կրնանք ըսել մեր բոլշեւիկներուն համար, թէ կարմիր են խեցգետինի չափ:

Բայց, երբ խեցգետինի մասին այս տեղեկութիւնները կը կարդայի, ու շաղրութիւնս գրաւեց ուրիշ նմանութիւն մը խեցգետիններուն եւ մեր բոլշեւիկներուն միջեւ:

Խեցգետինը այն կենդանին է, թերեւս միակը, որ չի սիրեր իր ազգակիցը: Երբ խեցգետին մը, homardը, կը դնէք ուրիշ խեցգետինի մը մօտ, կը յարձակին իրարու վրայ, իրենց ճանկերը բացած կ՚աշխատին խեղդել, մկրատներով վիրաւորել, կտրել, ջարդել իրար:

(Գիւղէն, կը ճանչնամ ուրիշ անասուն մըն ալ,— մեր *փէհլիվան* կ՚անուանէինք, որ նոյնպէս չէր սիրեր իր նմանը, կը յարձակէր իր ազգակիցին վրայ, մինչեւ որ մէկն ու միւսը մեռնէր վիրաւոր):

Մկրատներով իրար սպաննող այդ homardներուն չէ՞ք նմանցներ, հիմա, Երեւանի մեր բոլշեւիկները, որոնք սկսան իրար սպաննել անխնայ, ճիշդ ինչպէս ժամանակ մը մեզ կը սպաննէին իրենց կապարի պէս ծանր ճառերով, իբրեւ կարմիր օրերու Ֆլօպէրեան Homaisներ: (Homais անունն է Ֆլօպէրի *Մատամ Պովարի* վէպին հերոսներէն մէկուն,— դեղագործ մը, որ կը մարմնացնէ գիտութիւն ու մտաւորականութիւն ծախող տխմարը, շաղփաղանի պէս անըմբռնելի բառ տեղալով խօսակիցին վրայ, յաճախ իր չգիտցած գիտական բացատրութիւններով խառն):

ԱՐԱՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

«ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒՄԸ ԲԱՐԵԼԱՒԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ»

Ինչպէս գրած էինք, մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած են, զարկ տալու համար ռուսերէնի դասաւանդութեան՝ Հայաստանի մէջ:

«Խ. Հայաստան»ի ապրիլ 18 թիւին մէջ, խմբագրականի մը հետ, հրատարակուած է Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին եւ կառավարութեան ապրիլ 16 թուակիր որոշումը, «Հայկական ԽՍՀ ոչ - ռուսական դպրոցներում ռուսաց լեզուի դասաւանդութիւնը բարելաւելու մասին»: Ահաւասիկ առաջին մասը, նոյնութեամբ.—

Նշել, որ Ռուսաց լեզուի դասաւանդումը Հայկական ՀՍԽ բոլոր ուսումնական հաստատութիւններում դեռ եւս դրուած է անբաւարար, որ այդ հանդիսացել է հակայեղափոխական տրոցկիստական - Բուխարինական եւ նացիոնալիստական - դաշնակցական տարրերի քայքայիչ աշխատանքի արդիւնքը, որոնք փորձում էին բոլոր միջոցներով վիժեցնել ռուսաց լեզուի դասաւանդումը Հայկական ԽՍՀ դպրոցներում: Հետապնդելով իրենց հակայեղափոխական նպատակները, հայ ժողովրդի թշնամիները — բուրժուական նացիոնալիստներն աշխատում էին զատել եղբայրութեան ու բարեկամութեան կապերով կապուած հայ եւ ռուս ժողովուրդներին, ամէն կերպ փորձում էին խոչընդոտ հանդիսանալ ռուսաց լեզուի ուսումնասիրմանը՝ սովորող երիտասարդութեան կողմից, դրանով իսկ նրան զրկելով ռուս մեծ ժողովրդի հսկայական կուլտուրական արժէքներին հաղորդակից լինելու հնարաւորութիւնից:

Նկատի ունենալով, որ նախ՝ ռուսաց լեզուն իմանալը պէտք է հանդիսանայ ԽՍՀՄ եղբայրական ժողովուրդների հետ հայ ժողովուրդի կապի ու հաղորդակից լինելու հզօր միջոց, որը նպաստում է նրա յետագայ տնտեսական ու կուլտուրական աճմանը, երկրորդ՝ որ ռուսաց լեզուին տիրապետելը նպաստում է տեխնիկական ու գիտական գիտելիքների բնագաւառում ազգային կադրերի յետագայ կատարելագործմանը, եւ Հայկական ԽՍՀ ժողովրդական կրթութեան մէջ, դպրոցներում ռուսաց լեզուի ուսումնասիրման գործում կատարուած վնասարարութեան հետեւանքները լիկվիդացիայի ենթարկելու համար, Հայկական ԽՍՀ կենդրոնական Գործադիր Կոմիտէն եւ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը որոշում են.

1.— 1938 *թուի սեպտեմբերի 1ից Հայկական ԽՍՀ բոլոր ոչ - ռուսական դպրոցներում մտցնել ռուսաց լեզուի պարտադիր դասաւանդում, որպէս ուսումնասիրման առարկայ:*

2.— *Ռուսաց լեզուի ուսումնասիրումը բոլոր տարրական դպրոցներում սկսել 2րդ դասարանից, իսկ ոչ լրիւ միջնակարգ եւ միջնակարգ դպրոցներում՝ 3րդ դասարանից:*

3.— *Որոշել ռուսաց լեզուի գիտելիքների հետեւեալ ծաւալը՝ տարրական, ոչ լրիւ միջնակարգ ու միջնակարգ դպրոցների աշակերտների համար:*

ա) *Տարրական դպրոցը (4 դասարան) աւարտած աշակերտները պէտք է ստանան ռուսերէն բառերի այնպիսի պաշար, որը նրանց հնարաւորութիւն տայ հասկանալ պարզ խօսակցութիւնը, ռուսերէն լեզուով շարադրել շրջապատող կեանքից իրենց ծանօթ երեւոյթները, տիրապետել ռուսերէն ընթերցանութեան եւ գրելու տարրական ունակութիւններին:*

բ) *Ոչ լրիւ միջնակարգ դպրոցը (7 դասարան) աւարտած աշակերտները պէտք է կարողանան ազատ ու ճիշդ արտայայտել իրենց մտքերը ռուսերէն լեզուով՝ ինչպէս բանաւոր, այնպէս եւ գրաւոր, ունենան իրենց հասակին համապատասխանող գրքից ինքնուրոյն կերպով օգտուելու ունակութիւն, գիտենան ռուսական քերականութեան եւ շարահիւսութեան հիմունքները եւ մի քանի օրինակներով ծանօթութիւն ստանան ռուսաց գրականութեան մասին.*

գ) *Միջնակարգ դպրոցը (10 դասարան) աւարտած աշակերտները պէտք է գիտենան ռուսաց լեզուի հիմնական օրէնքներն ու կանոնները, կարողանան ազատ կարդալ, այսինքն ճիշդ հասկանալ գեղարուեստական ու գիտական գրականութիւնը, բանաւոր հաղորդել եւ գրաւոր շարադրել կարդացածի բովանդակութիւնը, ինչպէս նաեւ իրենց մտքերը ռուսերէն ճիշդ լեզուով:*

(Մնացեալը յաջորդով)

ԷՋ ՄԸ ՕՐԱԳՐԷՍ

ԳԱՐՆԱՆԱՄՈՒՏ...

Ջուրերու, ծլարձակ ծառերու, ծաղկած կանանչութեան մը դէմ կեցած, կը դիտեմ բլուրներու կատարին դեռ յամեցող ձիւնը։ Ձմե՞ռ էր քիչ առաջ։ Ուրկէ՞ այս յեղակարծ ժայթքումը նոր կեանքի մը։ Լերկ, կմախացած ոռթատունկն իսկ պայթող աւիշով մը կը ցնծայ եւ կը տենչայ ժամ առաջ ծիլեր նետել օդին մէջ։ Ժայռերն իսկ իրենց ծերպերէն դուրս կակաչի եւ շուշի (սիքլամէն) փունջեր կ՚երկարեն։

Նոր, ծաղկաբոյր, ծիծաղով յոր - դուն կեանք մը ամէն կողմ։ Վերածընունդը համակ բնութեան։

ՀԵԹԱՆՈՍ ՀԷՔԵԱԹ...

Կ՚ըսեն՝ թէ հին օրերուն երկրի մայր - աստուածուհին էր որ այսպէս նոր կենաք կը շնորհէր բնութեան։ Ան լոյս, ծաղիկ, բոյր ու երգ կը սփռէր ամէն կողմ իր միակ, աղուոր աղջկան համար։ Ու երբ այդ պարմանուհին հերարձակ վազէր գոյներու հրաշապատումի մը մէջէն, երկնի աստուածուհիները կը ժպտէին նախանձէն։

Անո՞նք դրդեցին դժոխքի իշխանը գողնալու աղուոր աղջիկը։ Ո՞վ գիտէ։ Բայց գարունի ծաղկաբոյր օր մը ան յանկարծ յայտնուեցաւ պարմանուհիին ճամբան, եւ բռնի զայն տարաւ խորը, խորը երկրին։

Ցուսահատ ու ողբակոծ՝ մայրը ի զուր պաղատեցաւ աստուածներուն, ի զուր սպառնաց։ Այն ժամանակ, իր ցասումին մէջ չար, ան սառն շունչով փչեց հրաշապատումին վրայ։ Զորցան կարկաչուն առուակները, ցամքեցան փփրուն դաշտերը, դադրեցաւ երգը թռչուններու։ Լերկ ու տրտում ճիւղեր չարժեցին ծառերը։

Երկնի աստուածները նայեցան վար եւ տգեղ գտան երկիրը։ Ու անոնք չտապեցին իրենց պատգամաւորը դըժոխքի իշխանին մօտ եւ դաշինք ըրին, որ աղուոր պարմանուհին վեց ամիս մնայ մութ պալատներուն՝ լոյս, գոյն ու երգ տալու, իսկ մնացեալ վեց ամիսը անցընէ երկրի վրայ, իր սիրայորդ մօրը քով։

Այսպէս կ՚ըսէ հեթանոս հէքեաթը։

Ու ամէն գարնանամուտի, երբ աղուոր պարմանուհին վերադառնայ մօրը, ամբողջ բնութիւնը կը ծլարձակի ու սիրազեղ թեւեր կը բանայ։ Ցետին ծաղիկն իսկ նոր կեանքով մը կը ծնի։

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՑ ՀԷՔԵԱԹ...

Նազովրեցի աղքատ ու բարի տղայ մը լսեց այս տարօրինակ հէքեաթը վերածնող բնութեան եւ երազուն աչքերով ամէն տարի դիտեց գարնանամուտի հրաշալիքը։ Տխրեցաւ իր հոգիին մէջ, որովհետեւ տեսաւ որ միայն մարդը զրկուած էր այդ հրաշքէն։ Մինչ չորցած թզենին եւ կմախացած ոռթատունկն իսկ նոր աւիշով լեցուն ծիլեր կ՚արձակէին կրկին, մարդը՝ քիչ մը աւելի յոգնաբեկ, քիչ մը աւելի կթոտ կը դիմէր դէպի մահ։

Ահա թէ ինչու ան ուզեց մեռնիլ, իր կեանքի ամէնէն աղուոր տարիներուն իսկ, որպէսզի երկնային հրաշքով մը յարութիւն առնէ մեռելներէն եւ նոր, աւելի գեղեցիկ կեանքի մը շնորհէտայ մարդերուն։

×

Ծաղկած թուփի մը տակ, լուսեղ, ըսլիտակ պատմուճանով տեսան զայն, անոր մահովը տրտմած կիներ, եւ վազեցին քաղաք պատմելու հրաշքը մեւուելներէն յարութիւն առած Նազովրեցի Ցիսուսին։

Ու միամիտ, խոնարհ մարդիկ հաւատացին հոգիի վերածնունդին...։

ՆՈՐ ՕՐԵՐՈՒ ՀԷՔԵԱԹ...

Կարմիր գոյնով, նոր հագուստներով, ծնծղայով եւ զուարճութիւններով մարդիկ դարեր շարունակ կը տօնեն Վերածնունդը Հոգիին։

Կը խմեն արիւնը Նազովրեցիին, կը ճաշակեն անոր մարմինը եւ քաւութիւն կը ստանան իրենց բոլոր մեղքերուն։

Երկրի մութ, խոնաւ խուցերուն իսկ թաղուած են իրենց սիրելիները, բայց անոնք կը նային վեր, լազուարթ երկնակամարին.— հոն է Ցիսուսը։

Ու երբեք ամբողջ օրեր մարդը բարի կը կամենայ մարդուն, կը ցնդին ոխն ու նախանձը։

Ծլարձակող բնութեան դէմ մարդը հպարտօրէն կեցած՝ կը հաւատայ իր հոգիի ծլարձակումին...

ԽՐԱՏ...

Ինչ փոյթ, հոգիս, թէ շուտ կ՚անցնին այդ երեք օրերը եւ մարդը կրկին կը դառնայ չար ու ոխակալ։ Ինչ փոյթ թէ Եւան կրկին պիտի խաբէ Ադամը, եւ Ադամ պիտի պղտիկնայ, քծնի ու զրպարտէ զայն, ախորժակով ուտելէ վերջ արգիլուած խնձորը։ Ի՞նչ փոյթ թէ վաղը կրկին Կայէն ողջակէզի սեղանին մօտ իսկ պիտի սպաննէ Աբէլը։

Մոռցիր ամէն բան։ Աչքերդ բաժակ ըրէ չուրջդ փրփրող գեղեցկութեան եւ ծինովցիր, գինովցիր։

Ջուրերու, ծլարձակ ծառերու, ծաղկած կանանչութեան դէմ կեցած, մոռցիր մռայլ ճակատագիրը մարդերուն եւ գինովցիր Սրբազան Ցարութեան պատրանքով, թռչունի մը երգով, գոյնի մը պղպջակով, բոյրի մը կաթիլով։

ՍԵԶԱ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՒԱՆԴԸ

«Փոխան կեղրուկի... Ամայի հայրենիքին գիրկը հանգչող հայդուկներու յիշատակին»։

Մայիս 3ը, վերջին օրն է Վասպուրականի երեսնօրեայ գոյապայքարին եւ առաջին օրը Հայ ժողովուրդի երազած ազատութեան։ Դա մեր դարերու տրուկ բայց պայքարող ցեղի արդար հատուցման եւ կուտակուած վրէժի սրբազան յաղթանակի մեծ օրն է։ Մայիս երեքն է նաեւ մեր դահիճ կարմիր սուլթաններու եւ անոնց ցաւագար զաւակներու, էնվէրներու եւ Թալէաթներու ամօթի, կատաղութեան եւ սուգի օրը, որովհետեւ մինչ անոնք խրոխտօրէն կուրծք կուտային Դաշնակից պետութիւններուն ու անխնայ կը կոտորէին հայ տեղահանուած զանգուածները, իրենց դէմ տեսան բուռ մը արիներ, կտրուած աչխարհէն Հայաստանի բարձրաւանդակի վրայ, իրենց հպարտ լեռներու երազովը ամրապինդ կառչած հողաչէն պատնէշներուն, անխախտ ու աննուաճ։ Եւ փառք այդ հերոսներուն, որովհետեւ անոնք զարկին հայ ժողովուրդի դարերու վրէժի զօրութեան թափով, զարկին երբ ձէվտէթները իրենց ոճիրի ահաւորութիւնը կը յոխորտային, երբ արիւնի քաղաքականութիւնը կը սաւառնէր ողջ հայութեան գլխին վերեւ։ Զարկին ու ցոյց տուին, որ նախճիրը իր վախճանն ունի, եւ անմեղ ու անարատ երակներէն հոսող մաքուր արիւնը կրնայ փրփրիլ ու խեղդել անով հարբեցող դահիճը։

Մայիս Երեքը, ահա կը բարձրանայ մոխիրներէն, ժանգոտած շղթաներէն եւ կուտակուած արիւնէն հայ դրօշը ու կը ծածանի հպարտ Վասպուրականի պատմական բերդին վրայ։ Ու հովէն տարուբեր անոր ծալքերը կը բանան մեզի մեր հին աշխարհի դիւցազներգութիւնը ու հովուերգութիւնը, երբ գոռոզ Շամիրամը իր վայելքը կ՚ապրէր մեր կապուտաչեայ ծովակին ի տես, երազելով հպարտ Արանի անաղարտ սէրը։ Ու ապա կը բացուի արիւնի պատմութիւնը, երբ մարդակերպ հրէշ Լէնկթիմուրը մեր չքնաղ աշխարհը դիակով ծածկեց բայց չյաղթեցաւ իր արիւնի ծարաւը։ Ահա այդ օրէն քանի անգամ սուգ հագաւ Բզնունեաց ծովի խրոխտ ասպետ Վանայ բերդը։ Ան ծռեց, կորացաւ, կքեց իր մէջքը, բայց պահեց իր հաւատքը, որ գեղեցիկ ու հպարտ հայ Արաներ ուժի ու վրէժի աստուածներու կենարար շունչէն կեանքի պիտի կոչուին, սրբելու համար ցեղի ճակատին դամուած ստրկութեան արատը։

Մայիս Երեքը եւ Վասպուրականի կապուտադեղծովակը կ՚ողջունեն հրաշափառ արշալոյսը ու իրենցգիրկը կը կանչեն ոսկեվառ արեւը, տօնելու համար մկրտութիւնը ոսկեզանգուր Վահագներուն, որոնք ազատութեան զանգը հնչեցուցին։ Ահա ասպետական Վարագայ լեռը, որ իր ճակտին կը կրէ լուսապսակ մը, իսկ լանջին հանդիստ փռուած է հինաւուրց վանքը՝ ծրածան հագած։ Հոն լազուարթ եթերին մէջ կը սաւառնի «Արծիւ Վասպուրականին» ու կը թափահարէ իր թեւերը ուժգին սուրալու համար հեռու, դէպի գերեզմանը Հայոց Վեհափառ Հայրիկին, աւետելու համար մեծ լուրը։ «Վասպուրականցին կռուեցաւ ուչադրեց, նա ազատ է...»։

Եւ ով հրաշք, բռնութեան որջերը կը ճարճատին եւ սրբազան կրակը կը լափէ կը սրբէ անհետ հոն թուխս նստած ոճիրը։ Մահասփիւռ թնդանոթն ու հրացանը հայ զինուորին են հիմա ու կը փախչին, բուռ մը կրակ կտրած կարիճներէն, թուրք զօրավարն ու փաշան, բանակն ու ամբոխը։ Հայ հայրենիքը իր հարազատ զաւակներունն է, ու աստուածային ցնծութենէն կը սարսռայ հողը եւ գարունին հետ հազարաւոր թաղուած ու անթաղ հերոսներու հոգիներ կեանք առած պար կը դառնան ռազմի չեփորի ու յաղթանակի գինովը արբշիռ։ Հայ հերոսի տօնն է, տօներու էն մեծը ու Կովկասէն մինչեւ Վան կը դղրդայ ազատութեան առաջին երգը եւ կը դարբնուի ազատ Հայաստանի պայծառ ապագան։

ՆՇԱՆ ԱՂԱՆ

— · —

Այն գիշերը կանխաժամ արթնցաւ Նշան աղան, իրիկուան անհաճոյ խօսակցութեան տպաւորութեան տակ։

Ընտանիքի մարդ՝ կանոնաւոր նիստ ու կացի տէր էր։ Սովորաբար ժամը 9ին անկողին կը մտնէր ու առտուան ժամը 5ին կ՚ելլէր, գործի կ՚երթար։ Դերձակ արհեստակիցներուն մէջ, ամէնէն շուտ կը բանար իր արհեստանոցը, կ՚աւլէր, կարգի կը դնէր, գործի կը նստէր, յետոյ, քովի խանութները կը բացուէին հետզհետէ։ Ու այսպէս, տարիներով անխափան։

Հարուստ չէր Նշան աղան, բայց բանի մը կարօտութիւն չունէր. առեղ զարնելով, ծաղիկի պէս կը պահէր կինն ու երախաները։ Միայն թէ, մէջքը կքիլ սկսած էր տարիներու ծալապատիկ, նստուկ աշխատանքի հետեւանքով, ու դեռ հազիւ քառասուն տարու՝ կորուսած կը թուէր քաջառողջ մարդու մը կազմը։ Սակայն դրամ չահելու աշխոյժը դեռ տեղն էր եւ միեւնոյն եռանդով ու կանոնաւորութեամբ յառաջ կը տանէր իր աշխատանքն ու կեանքը։

Այդ գիշերը սակայն, ինչպէս ըսի, սովորականէն շատ շուտ արթնցաւ Նշան աղան։ Զմրան պարզկայ բայց մեղմ գիշեր մըն էր. համատարած ձիւնի սպիտակութիւնը, լուսնակի պայծառ շողերով կայծկլտուն՝ թարմ առաւօտեան պատրանքը կուտար։

Նշան աղան ուշացողի հապճեպը դրաւ իր շարժումներուն մէջ։ Առանց արթնցնելու կողակիցը, հագուեցաւ, ապա փողոցի դուռը ելաւ ու լուացուիլ սկսաւ չռիկի ջուր ու մաքուր ջուրով, որ սառոյցի տակէն ցած կը թափէր գլգլալէն։ Նշան աղան, լուացուելով մէկտեղ, իր առտուան աղօթքը կը մրթմրթար, որ կ՚ընդհատուէր երբ ամէն անգամ ջուրը կուց - կուց երեսին կը խփէր։ «Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար, առ իս լոյս ծագեա»։ Նշան աղան Սաղմոսէն ու Շարականէն շատ տուներ անգիր գիտէր, բայց ան իր աղօթքը կազմեր էր Շարականէն ու Սաղմոսէն իր բարեպաշտ սրտին մօտիկ տուներու ծաղկաքաղով։ «Ո՛չ երկիցես դու յերկիւղէ գիշերի եւ ոչ ի նետէ, որ թռչի ի տուէ», «Ի քեզ, Տէր, յուսացայ, մի ամաչեցից յաւիտեան», «Ես առ Աստուած կարդացի եւ Նա լուաւ ինձ ի վաղորդայն եւ ի հասարակ աւուր»։ Այս աղօթքներէն զատ, ունէր նաեւ իւրայատուկ աղօթքի խօսքեր, զորս ամէն առաւօտ կը կրկնէր անխափան։ «Տէր ամենակալ Աստուած, Դու պահես ու փրկես չար աչքից, չար լեզուից, չար սրտից, չար մտածողից եւ իմ չար կամեցողին բարի տաս։ Քեզ եմ ապաւինել, Տէ՛ր Ցիսուս Փրկիչ, Դու չարը խափանես, բարիին ճամբան բաց անես, անօրէնին սիրտը քաղցրացնես, աշխարհիս մէջ խաղաղութիւն տաս, ու իմ գործին էլ յաջողութիւն։ Մեղաւոր հոգիս Քու ձեռքդ եմ յանձներ, անճարին ճար անող Հոգին Սուրբ, Դու մեզ ազատես ամէն նեղութիւնից ու փորձութիւնից եւ արքայութեան արժանի անես, ամէն։» Այսպէս իր սրտաբուխ աղօթքներով Երրորդութեան պաշտպանութիւնը երաշխաւորած՝ ամէն օրուան նման, փողոցի դուռը վրան քաշեց։ Դէպի աղօթարան երեսը խաչակնքեց ու ճամբայ ինկաւ։

Իրիկուան խօսակցութեան տպաւորութիւնը դեռ չէր անցեր, սրտի յուզումէն մենախօսելով, մէջքը կոր, առաջ կ՚երթար։

— Չէնք ա՛ռ, կ՚ըսէ.— ա՛յ տղայ, Գարեգի՛ն, դու չե՞ս գիտեր իմ կարողութիւնը, ինչո՞վ առնեմ։ Հազար ասեղին մէկ մէքալիկ չեն տար, երախաներուս բերնէն կտրեմ, հրացանի՞ առամ, Աստուած կ՚ընդունի՞։ Ի՞նչ կ՚ուզէք իմ անճար հոգուց. գնացէք Գափամաճուն, Ճիտաչուն ու Թարըլբաշուն ստիպէք, թող մէկի փոխարէն տասն առնեն, քսան առնեն, տան կռուողի ձեռքը, իրենք էլ թող խսկի չկռուեն։

Ուռենիի ճիւղերէն վզին թափուող ձիւնի փաթիլը կտրեց մտածմունքին թելը։ Նշան աղան ծոծրակը քերելով շարունակեց։— էս տարիքիս երբ թէ հրացան պիտի բռնեմ, նոր հրացան գործածել պիտի սովրեմ, չէ, էտ չեղած բան է։ Մէկ էլ, ի՞նչ մեղքս պահեմ, ես կը վախնամ։ Ի՞նչ անենք, այ տղայ, ամէն մարդ մէկ չէնի։ Որ չվախենայի, ես էլ Հնչակ կը լինէի կամ Դաշնակ։ Ես ատոնց հետ գործ չունեմ, Գարեգի՛ն, իմ ընտանիքս որ կարողանամ մարդավայել պահել, կերակրել, էտ էլ հերիքս է։

Իր խոհերուն մէջ ընկղմած, Նշան աղան անցաւ անուշադիր դարբին Օհաննէսի դրան առջեւէն։ Վերջինս առհասարակ միեւնոյն ժամուն դուրս կ՚ելլէր, եկեղեցի երթալու համար ու մինչեւ Արարոց դուռը իրեն խօսակիցը կ՚ըլլար։ Զտեսաւ նոյնպէս Հացթուխի Գէվօն, որ ճամբու կէսէն աւելի կ՚ընկերանար իրեն, Շամիրամայ տակը աշխատանքի երթալու հարկադրուած լինելով։ Վերջապէս Նշան աղան մինչեւ Արարոց դուռը ու մինչեւ աղբիւրին տակը, որ վերջակէտն էր Հայարնակ տուներուն, սովորական վաղայարոյց ոչ մէկ ծնչուորի չհանդիպեցաւ. մտադրաղ ըլլալով, այս հանդամանքն աչքին չզարկաւ, ենթադրեց որ ուշացեր է, առաջ գնաց նոյն թափով։

Թրքական քաղաքամասը կը մտնէր, որ այդ պահուն, սովորաբար մեռելութեան մէջ թաղուած կ՚ըլլար, ամենաչատը՝ թուրք գող - աւազակներ կը վերադառնային իրենց որջերը գիշերային արշաւանքէն, կամ խենէշ երիտասարդները՝ քօչակ խաղցնելէն

Նշան աղան շարունակեց իր ճամբան, թէեւ քիչ մը մտավախ...պիտան ժամհարներն էլ ինչ...խափանուեր այսօր, ոչ մէկ...ձայն չլսեցի» մտածեց ինքն...բայց կրկին դարձաւ իր խոհերուն...երկիւղը մոռցաւ։

— Մէկ լաւ հրացան տասներ...կու կը նայի, յիմարութիւն է...քան դրամ տալ այդ վնասակար...ծիքին ու տասնըհինգ փորձանք...գլխիս։ Մինչեւ առտու փոխա...կարող եմ մի հատ մեքենայ...խանութիս մէջ ու աւելի փող...տիլ...

Այսպէս խորհելով հասաւ Ս....ճամբու կէսէն աւելին անցեր էր...դէն։

Այգեստանի Հայերը սովորա...ամէն առաւօտ, Խաչ-Փողոցէն...բարուց հրապարակի վրայով...դէպի բուն քաղաքը, ուր կը...մեծ շուկան, պետական պաշտօ...տուններ են. Շուկան ամբողջ...յերու ձեռքն էր, ինչպէս նաեւ...տուրն ու արհեստ։ Իրիկուն...խատանքը վերջացնելէն յետոյ...նոյն ճանապարհներով կը վերադառ...նային տուները։

Այս երթուդարձը մօտ ժամ...աւեէր։ Հայերը առհասարակ...վի կ՚երթեւեկէին, նոյնիսկ...ըը, որովհետեւ երկու ճամբ...երկիւղալի էին, թրքական...Ամէն անգամ որ Այգեստանի...դէպք տեղի կ՚ունենար, մեծ...տիկ, այն Հայերը, որոնք դ...թիւն կ՚ունենային այդ պահուն...ճամբաներուն վրայ ըլլալու...տորուէին անխնայ, ընդհանր...ուշաղ զէնքով կամ քարակոծ...րոս թուրք խուժանը կառավար...նէն քաջալերուած՝ կը գործէր...ճիրը։ 1908ի գարնան, խաղաղ...ւօտ մը, ամէն մարդ միամիտ...գնաց։ Բաղնիքի դուռը զաւակ...ւոն սպաննուեցաւ. Տաճատ...իսկ թուրք խուժանը քաղաք...ճամբաներուն վրայ հարիւր...անմեղ Հայեր ջարդեց։ Ի զ...ըր, այս տեսակէտով թուրք...ցածոդի եւ կնամարդի...չկայ աշխարհիս վրայ։...մէկ անպաշտպան Հայու...լուն, մէկը միւսէն աւելի...դառնային, զայն սպաննելու...բայց պինուած դիմադրութեան...դիպած ատեն, ծակամուտ...

Նշան աղան դեռ չուկայ...լուսինը արեւմտեան հորիզոնէն...ու չարագուշակ մութ մը պատ...մէն կողմ... Նշան աղան...զգաց, բայց մէկ ալ ենթադրեց...զամամութն է, չուտով կը լ...առաջացաւ։ Երբ հասաւ...այն արմուկին, ուր արեւմ...չուռ պիտի գար դէպի հարաւ...մէկ մը բարձրացուց նայեցաւ...արեւելք, Վարագայ սարին վրայ...զօթրային արշալոյսը տեսնելու...սով, բայց աստղալից երկինք...պարզուեցաւ իր գլխուն վրայ։

Փայլուն աստղերը, կարծես...ցած, իր վրայ կը նայէին...լով, թէ կէս - գիշերուան այս...ի՞նչ գործ ունիս դու այս...քուն վրայ։ Նշան աղան գո...սմքեցաւ, մազերը փշաքաղ...ընդոստ կանգ առաւ ու չուրջը...ցաւ։ Իր դիմացն էր ոճրագործ...փաշայի չէնքը, ուր 96ին քանի...րիւր Հայեր խողխողուեցան...Աջ թեւին վրայ էր բերդը,...տակ բանտը՝ արթուն պահակ...

Ահա տարի մըն ալ բոլորեց այդ պատմական, այդ նուիրական ու անմոռանալի օրը, եւ այդ տարեդարձի առթիւ Համա - Վասպուրականի Ընդհ. Միութիւնը իր պաշտամունքի խօսքն ունի բոլոր հերոսներուն ու Կովկասահայ բանակի քաջերուն, որոնք մեզ տուին Մայիս Երեքը, եւ կ՚երդնու, որ իբր սրբազան աւանդ, սիրով ու գուրգուրանքով պիտի պահէ զայն, հայ ժողովուրդի մեծագոյն Օրուան համար։

Ովկիանոսի այս հեռաւոր ափերէն կեդր. Վարչութիւնս կ՚ուզէ որ իր ձայնը լսելի դառնայ աշխարհի չորս ծագեր ցրուած մեր հայրենակիցներուն եւ բոլոր ազատատենչ հոգիներուն, որ մեզ հետ այս նուիրական օրին լսելեայն խոնարհեն իրենց գլուխները, մեր սրտերու մէջ յաւէտ կանգուն անծանօթ զինուորի յուշարձանին, ու ապա հպարտ եւ յաղթական, նային 23 տարի ետ, Մայիս Երեքի կենսատու ու պայծառ արշալոյսին։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՄԱ-ՎԱՍՊ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (59)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Լուցին երկուքն ալ։ Փիթըր նայուածքը դարձուց դէպի պարտէզը, բազմութիւնը հետզհետէ կը հեռանար։ Շատերը գինով էին։ Ցաղթանդամ Շուէտացին իր ծունկերուն վրայ նետեր էր աղջիկ մը զոր կ՚ապտակէր, ի մեծ ցնծութիւն ներկաներուն։ Անդին՝ կապելային ցնծուհիներէն մէկը, թեւերը մէջքին, կատաղօրէն կը հահոյէր անկիւնը նետուած մեռելատիպ մարդու մը, ու յանկարծ վայրենի ապտակ մը կ՚իջեցնէր անոր քթին բերնին։

Փիթըր անգամ մը եւս համոզուեցաւ թէ Թանիան իսկապէս անծանօթ էր կապելային այդ մթնոլորտին, երբ ժամադրավայր կը նշանակէր զայն։ Ու յանցաւոր կը զգար որ դուրս չէր տարած զայն աւելի կանուխ՝ քիչ չատ մաքուր ճաշարան մը առաջնորդելու համար։

Օթեակին դուռն էր որ բացուեցաւ յանկարծ ու գիրուկ, թուխ եւ արծուեռունգն մարդ մը, մօտ չըթունքներով, ներս մտաւ օրօրուելով.

— A la bonne geur! Tania, մռլտաց մարդը չարախինդ ժպիտով մը։

— Ի՞նչ կ՚ուզէք, բացագանչեց աղջիկը չփոթած։

— Քալէ, հետս պիտի պարես, ըսաւ մարդը կոտրատ ֆրանսերէնով մը։

Թանիա ոտքի բարձրանալով մօտեցաւ անոր ու բացատրեց թէ չէր կըրնար գալ, որովհետեւ ընկեր ունէր արդէն։

Փիթըրի ֆրանսերէնը երբեք զօրաւոր չէր, սակայն եւ այնպէս բաւական էր իրեն հասկնալու համար ինքնակոչ անծանօթին բառերը, ի պատասխան Թանիայի աղերսին թէ պէտք է օթեակէն հեռանար։ Մարդը իր բարեկամական թախանձանքէն հրաժարելով, զայրացաւ յանկարծ ու սկսաւ նախատական խօսքեր ուղղել աղջկան։

— Ինչո՞ւ ամբողջ իրիկունդ մէկ հոգիի կը յատկացնես... ճա՞շդ վճարեց, անո՞ր համար...ես քանի՛, քանի՛ անգամներ վճարած եմ կերակուրդ զոր հազիւ թէ բերանդ կը տանիս... բայց միշտ թոյլ տուած եմ որ քիչ մըն ալ ուրիշներուն հետ պարես... կապելային աղջիկներէն ես, այստեղ ես ամէն գիշեր, ես ալ կանոնաւոր յաճախորդ մըն եմ, ուրեմն քաղաքավար եղիր հետս, ապա թէ ոչ աղմուկ կը հանեմ... օթեակը ձեռքէդ առնել կուտամ եւ ասկէ վերջ միւս աղջիկներուն հետ կը նստիս՝ վարը, պարտէզին մէջ եւ ուզողը քեզ կ՚առնէ...

— Դուրս կորսուէ, պոռաց Փիթըր կատղած. մէկ կողմ քաշեց Թանիան ու սարսափելի բռունցք մը իջեցնելով անծանօթին կուրծքին՝ նրբանցքին մէջ տապալեց զայն եւ քթին - բերնին գոցեց օթեակին դռնակը։

Աւելի կանուխ պիտի շարժէր, եթէ մարդուն զարհուրելի յայտնութիւնը պչեցուցած չըլլար զինքը։ Ամբողջ օրը իր մտքին մէջ շինած էր պատրանքներու դղեակ մը որ ահաւասիկ մէկ վայրկեանէն հիմնայատակ կը կործանէր։ Իր վիպական երեւակայութիւնը մղած էր զինքը օժտուած տեսնել Թանիան հէքեաթներու իշխանուհիներուն բոլոր յատկութիւններով, իր իրաւունքներէն զրկուած իշխանուհի մը որ գերի դարձած էր իր աշխատանքին՝ չար - սիրտ վհուկի մը կողմէ, իսկ հիմա կը լսէր թէ ան արհեստով ցնծուհի մըն էր այս լըրճուկ կապելային մէջ։ Կը հասկնար հիմա թէ այդ աղջիկը ինչպէս կը ճարէր իր սուղնոց արդուզարդին ծախքը։ Զէ՞ որ այդ հագուստները անհրաժեշտ էին իր արհեստին համար. կը հասկնար թէ ինչու ապսպրած էր ան այդ ճոխ ընթրիքն ու չխմուելիք շամփանը, անշուշտ անիկա տոկոս մը կը ստանար ճաշարանին ներկայացուցած հաշիւէն. ուրեմն որքան ծախսել տար իր յաճախորդներուն, այնքան կը պարարտանար իր գրպանը։ Գումարը երբեք կարեւորութիւն չունէր Փիթըրին համար, բայց իր արժանապատուութիւնը վիրաւորուած էր։ Ցիմարօրէն հաւատացեր էր անոր շինծու պատմութեան թէ ճակատագրին դէմն էր որ կը կռուէր քաջաբար եւ իր միօրինակ կեանքին մէջ փոփոխութիւն մը մըտցնելու համար էր միայն որ երբեմն կը ճաշէր այս կամ այն անձին հետ, եթէ համակրէր անոր։ Իրականին մէջ Թանիան սեփականութիւնն էր հանդիպող գինովին, կը բաւէր որ այս վերջինը վճարէր իր բաժակները կապելայի վարչութեան։ Ամէնէն չարագուշակ չարժառիթներով խաղի ելած էր իրեն հետ, ճիշդ այնպէս ինչպէս պիտի վարուէր հասարակ նաւաստիի մը հետ եւ որ եւ է մէկը պիտի կարենար գնել անոր գգուանքները։ Ուրիշ ի՞նչ պարտականութիւններ ունէր ան արդեօք կապելային մէջ, մտածեց Փիթըր, որուն զգացած տխրութիւնը այդ պահուն գրեթէ հիւանդացուց զինքը. ճաշարանին յաճախորդներէն շատ քիչեր պիտի յօժարէին վճարել անոր ընթրիքը, միմիայն իրենց ընկերացած ըլլալու պատիւին համար։

Փիթըր, կոպիտ շարժումով մը — որուն ընդունակ են երիտասարդները, երբ իրենց վեհանձնութիւնը չարաչար կը գործածուի — գրպանէն հանեց թղթադրամակը եւ ոսկի մը նետեց...դանին վրայ.

— Ահաւասիկ, առ, ըսաւ բարկ...թեամբ. կարծեմ բաւական է մէկ...րիկուան համար ... կամ թերեւս...տակար կրնայ ըլլալ հաշուեն...րըդ, եթէ կը նախընտրես չար...կել դեռ այդ զաւեշտը ... գնա...առւէ՛ այդ զզուելի մարդուն...նրբանցքը քեզի կը սպասէ...ես կը վճարեմ ...

Փիթըր չհամարձակեցաւ նայի...պաշտած կուռքին երեսը, վախ...որ ան կրնար լալ, լալ քրէէ...ձակել իր յուզումին առջեւ։...իր տխմար բառերուն համար...թերեւս ներքին ուրախութեան...պատճառէին անոր եւ ահա...ժումով մը դրան մօտեցաւ։

— Խնդրե՛մ, սպասէ՛, ըսաւ...շնչատ. վայրկեան մը ...

— Լաւ, ի՞նչ կայ, պատասխանեց Փիթըր, խիստ նայուածք մը նետելով աղջկան։

քանի մը քայլ իրմէ հեռու, ապա աւազակութեան ու ոճիրներու բոյն՝ խրամը իր կողքին եւ չուրջ - բոլորը կասկածելի տուներ, ամէնքն ալ մէկ - մէկ վկայ ոճրապարտ՝ թափուած հայ անմեղ արիւններուն :

Նշան աղան կարծես զգաց, բան մը սրտէն փրթաւ ու ինկաւ, արիւնը կանգ առաւ, ականջները կծացին, ուղեղը մեղուաբոյնի վերածուեցաւ ու զանկի կափարիչը տեղէն թռչիլ կ'ուզէր: Բնականէն վախկոտ՝ խեղճ մարդը այն աստիճան սարսափահար եղաւ, որ գիտակցութիւնը կորսնցուց բոլորովին ու այս ցաւալի վիճակէն ելք մը գտնելու անկարող եղաւ : Ճամբան չարունակելն անմտութիւն էր. ետ նայելն երեք ժամէն հազիւ չուկան կը բացուէր, ետ դառնալ երկիւղալի էր: Ինչ ընէր: Ահա խաւարին մէջէն խումբ - խումբ ճիւաղներ իր վրայ կը յարձակէին, ահա, ձայներ կը լսէ իր ոտքի տակի քարերէն ու խիճերէն, « է՛յ Թուրքեր, այստեղ մոլորած հայ մը կայ, անօգնական, անհարեկ, հասէք ու սպաննեցէք » :

— Պիտի մեռնիմ այստեղ, ըսաւ ինքնիրեն, անպայման պիտի մեռնիմ, երանի ընտանիքս տեսնեմ, յետոյ մեռնիմ :

Ընտանիքի յիշողութիւնը շուտ տըւաւ ոտները բնազդաբար դէպի ետ, քայլել սկսաւ կթոտած սրունքներով, քիթն ու բերանի վրայ ինկալու թափ մը կ'առնէր յաճախ, այնու ամենայնիւ, առաջ կ'երթար, այս անգամ դէպի տուն, « երանի չսպաննեն զիս, մեռնիմ, տուն հասնիմ, երեխաներս գրկեմ մէյ մը, ու ապա մեռնիմ :

Այս անգամ հովի նման սուրալ սկըսաւ Նշան աղան, ոչ ետեւը նայեցաւ եւ ոչ աջ ու ձախ: Չորս կողմերէն հարիւրաւոր ձեռներ դէպ իրեն երկարած՝ կարծես կը բռնեն իր օձիքէն : Չիմացաւ անգամ թէ ե՞րբ անցաւ Ս. Ծառը, ե՞րբ իր ետին թողուց ծանօթ հանգրուանները : Արիւն քրտինք էր մտեր, սիրտը պայթելու աստիճան կը բաբախէր, քունքերն ուժգին կը խփէին ու աչքերն ալ զրկուած էին, կարծես, տեսնելու կարողութենէն: Սըրունքները միայն կը շարժէին արագ-արագ, մղուած անզուսպ ուժով մը :

— Ո՞ւր կը վազես խեւի նման, այ մարդ — կանչեց իր ետեւէն Չլկունի ծեռ Մարգարը, երբ Արարուց աղբիւրի տակը հասաւ :

Բայց ան ոչ տեսաւ ու ոչ լսեց Մարգարն ու իր ձայնը: Մուքէլ Գապօն ու Աչըղի Կարօն, որ աղբիւրի ակին վրայ կը լուացուէին, թեւան կանգնեցան, լսելով Նշան աղայի գահավէժ վազքը: Բայց նա սուրաց անցաւ ու բարձրացաւ հրապարակը, ուր քնացած շուներն անգամ զարհուրանքի ոռնոց ու հաչիւններ արձակեցին իր ետեւէն: Սակայն սատանան անգամ անկարող էր կասեցնել Նշան աղայի ուժգին թափը :

Հասաւ վերջապէս Ոսկեպատենց դուռը, բացաւ (այդ տունը կ'ապրէր ինքը) գնաց շնչակտուր ինկաւ իր անկողինը, ու ալ չբարձրացաւ: Անոր կէս - կտուր բառերէն կինը հասկցաւ վերջ ի վերջոյ, թէ ի՞նչ արկած էր եկած գլխուն :

Նշան աղա մեռաւ ...

— Զարմանալի բան է, կ'ըսէին հարեւանները, ոչ գնդակ կերաւ, ոչ սուրի հարուած ստացաւ, ոչ թոյն խմեց, ոչ խեղդուեցաւ եւ ոչ ալ հիւանդացաւ խեղճ մարդը, բայց մեռաւ :

— Կորաւ ողորմածիկը, կ'ըսէր իր կինը, ձեռները ծունկերուն խփելով ,

ողբացին վախէն արիւնը կանգ առաւ սրտին մէջ, երակներուն մէջ լերդացաւ, մեռաւ: Թուրքի թաղին մէջ վախցաւ, կորաւ: Սեւ թար վախ մը էնէր, վո՜յ ...

— Աղջիկ Լուսաբեր, Թուրքի հանդիպա՞ծ էր, Թուրք տեսա՞ծ էր այդ գիշերը, կը հարցնէին բարեկամները հետաքրքիր :

— Չէ՛, չէ՛, քուրի՛կ, ախպէրի՛կ, ոչ Թուրք էր տեսեր, ոչ մուրք, Թուրքի ահից վախցաւ, կորաւ, սեւ կապիր դու, մարդ, էս ի՞նչ զուլում բերիր գլխիս :

— Ահ քանզ մահ դէն է, ասեր են հինրը, սուտ չի :

— Հա, քոյրիկ, իրաւունք ունես, էն էլ Թուրքին ահը. Աստուած լոյս մը անէր, ազատուէինք էս անօրէն ազգի ձեռքէն :

— Էտ սաս՛, հա՛, բերան չէր, աւետարան էր ...

ԱՐ. ՓՈԽԱՐԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Ի՞ՆՉՈՒ ՉԵ՛Ն ԽՆԴԱՐ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ

Ընտանեկան հաւաքոյթի մը մէջ էի. բոլոր ներկաները մարելու աստիճան կը խնդային, ունկնդրած ըլլալով պատմութիւն մը: Սենեակին մէջ կային նաեւ շուն մը եւ կատու մը: Կամաց մը ծռեցայ ու ըսի անոնց.

— Դուք ի՞նչու չէք խնդար :

Կատուն ըսաւ.

— Խնդալու սիրտ չունիմ :

Շունը, աւելի դասական, պատասխանեց.

— Երիկամունք ո՛չ ունիմ խնդալու համար :

Աջ կողմս գտնուող բարեկամի մը ըսի.

— Բոլորը կը խնդան բացի կատուէն ու շունէն :

Եւ բարեկամս ինծի ըսաւ.

— Օր մը, հաւաքուած էինք Կոստանեաններուն տունը բազմաթիւ բարեկամներ: Բոլորս ալ խմած էինք եւ շատ ուրախ տրամադրութեան մէջ: Սենեակը լեցուն էր ծիծաղներով: Մեր մէջ միայն մէկը կար որ խորապէս տըխուր էր: Քանի մը անգամ փորձած էինք զինքը որ մասնակցի մեր զուարթութեան, թոթափելով իր տրտմութիւնը: Անիկա կարծես քարացած էր իր թախիծին մէջ: Ցանկարծ, տան շունը, մտաւ սենեակէն ու գնաց կեցաւ տխուր մարդուն առջեւ: Քիչ վերջը իր երկու թաթերը դրաւ անոր ծունկերուն վրայ ու սկսաւ խորունկ, խորունկ նայիլ մելամաղձոտին աչքերուն: Երկար տեւեց շան այդ քննական ու հաղորդական դիրքը: Կէս գիշերին, մեր տխուր բարեկամը, բաժանման ժամանակ, յայտարարեց. — « Բարեկամներ, ձեզմէ մէկը թող այս գիշեր մինակ չթողու զիս: Ընկերակցութեան մը պէտք ունիմ »: Ամէնքը միաբերան անոր պատասխանեցին. — « Յիմար, յիմար դուրս մի՛ տար: Տունդ գնա ու պառկէ»: Մարդը ուղղուեցաւ դէպի դուռ: Շունը ընկերացաւ իրեն մինչեւ տանը սեմը, խուլ հեծկլտուքներ արձակելով: Մեր տըրտում բարեկամը մեկուսի մեկնեցաւ տուն: Հետեւեալ օր լսեցինք որ նոյն գիշերը անձնասպանութիւն է գործեր: Ձե՞ս խորհիր որ կենդանիները մենէ շատ աւելի խորապէս կը տեսնեն ցաւերն ու տրտմութիւնները եւ սիրտ չունին խնդալու :

Ձախ կողմս գտնուող բարեկամիս ըսի.

— Քիչ առաջ բոլորը կը խնդային բացի կատուէն ու շունէն:

Ու ձախակողմեան բարեկամս պատմեց.

— Ընկերներէս Արսէնը երբ մեռաւ՝ շքաւոր յուղարկաւորութիւն մը կատարեցինք: Երբ դագաղը փոսը կ'իջեցնէին սրտակեղեք էր տեսարանը: Բոլորը անխտիր կուլային: Կիները անշուշտ դիւրաւ կուլան: Բայց եղերական ու յուզիչ էր տեսնել այրերուն անտասելը: Արցունքներով թրջած էին Արսէնին հողակոյտը: Հինգ տասը վայրկեան վերջը՝ յուղարկաւորները դուրս կ'ելլէին գերեզմանատան դըռնէն: Ու տեսնելիք բան էր այլափոխութիւնը: Ո՞ւր էին լացողները ...: Ամէն ոք ուրախ էր, շէն ու կատակող: Բազմութիւնը կարծես խնջոյքէ մը կը դառնար կամ ցայգատօնի մը կ'երթար: Ես մէկը միայն տեսայ որ կը պահէր իր վիշտը ու սուգը: Աշոտին կատուն: Յուղարկաւորներուն ընկերացած էր մինչեւ գերեզման ու կը վերադառնար լալագին հեծկլտուքներու մէջ :

Դիմացս նստող բարեկամս մտիկ ըրած էր աջէս ու ձախէս պատմուածները: Անոր ըսի .

— Կրնա՞ս ըսել թէ կենդանիները ի՞նչու չեն խնդար ուրախութեան պահերու մէջ :

Անիկա ինծի ըսաւ.

— Ես կենդանի չեմ: Կենդանիներուն հարցուր:

Վերարկուս հագայ, դուրս ելայ եւ ուղղուեցայ կենդանաբանական պարտէզ :

Առիւծի մը հարցուցի .

— Թագաւոր, ինչո՞ւ չես խնդար դուն :

— Ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած մը տխմար պէտք է ըլլայ խնդալու համար:

— Եւ սակայն դուն քու ազատութեանդ օրերուն ալ չէիր խնդար, արքայից արքայ :

— Որքան ատեն որ մարդ արարածը երկրի վրայ երեւցած է՝ ազատութեան օ՞ր մնացած է :

Ուղտի մը մօտեցայ եւ ըսի.

— Անապատի նաւ, ի՞նչու չես խըն-դար բնաւ :

— Անապատի մէջ մարդ ի՞նչի վրայ կրնայ խնդալ :

— Եւ սակայն հիմա անապատի մէջ չես այլ ապատի, ահա մարդիկ կան շուրջդ...

— Մարդոց հոգին անապատ չէ՞ միթէ: Առանց ովասիսի :

Փիղի մը առջեւ էի.

— Հին դարերու զրահակիր, ի՞նչու չես խնդացած ամբողջ կեանքիդ մէջ:

— Խնդալու համար պէտք է դէմքին գիծերը եւ հոգիին թեւերը կակուղ ու առաձգական ըլլան: «Մարդ» կոչուած հրէշը կարծրացուցած է իմ մէջս ու իմ վրաս, ամէն բան :

Կենդանաբանական պարտէզէն դուրս ելայ ու ուղղուեցայ դէպի դաշտ մը: Այնտեղ կային կովեր, եզեր ու ոչխարներ: Աղաղակեցի .

— Ընտանի կենդանիներ, ըսէք ինծի, ինչո՞ւ խնդալու սովորութիւնը չունիք:

Ու անոնք պատասխանեցին.

— Մեր այսօրը տխուր է, մեր վաղը մռայլ է: Ինչպէս կրնանք խնդալ : Տաժանքը եւ սպանդանոցն է մեր բաժինը: Ի՞նչպէս կրնանք խնդալ :

— Մարդուն պէս հերոսական եղէք: Ժպտեցէք տառապանքի մէջ անգամ: Տառապեցէք ժպտելով ու մեռէք ծիծաղը ձեր շրթունքին վրայ :

— Մենք աճպարարներ չենք:

Մօտեցայ ձիու մը եւ ըսի.

— Գեղեցիկ ձի, ի՞նչու չես խնդացած, չես խնդար ու պիտի չխնդաս : Ժպիտ մը դոնէ :

— Վրաս՝ մարդ, ետիս՝ մարդ, առջիս՝ մարդ: Ի՞նչպէս խնդամ: Դուն ճիւաղներով պաշարուած եթէ ըլլաս՝ կրնա՞ս խնդալ:

— Մարդիկ սակայն քեզ շատ կը սիրեն:

— Աստուած ազատէ մեզ մարդէն ու անոր սէրէն:

Էշու մը մօտեցայ .

— Հապա դո՞ւն ինչու չես խնդար, Արկադեան սոխակ: Երեսդ միշտ կախ է :

— Ժամանակ մը կը խնդայինք, երբ դեռ երկրի վրայ մարդը ստեղծուած չէր :

— Մարդուն երկրի վրայէն հեռանալուն կը սպասե՞ս վերստին խնդալու համար:

Էշը զռաց ու ըսաւ.

— Վերջին խնդացողը լաւ պիտի խնդայ :

Գնչու մը կ'անցնէր մէկ կողմէն քաշելով կապիկ մը ու միւս կողմէն քշելով խոզ մը:

Կանգնեցուցի Գնչուն՝ դրամ դրի ափին մէջ որ թոյլ տայ հարցափորձել իր կենդանիները:

Կապիկին ըսի .

— Ի՞նչու չես խնդար ...

— Կը հեգնեմ, սակայն, չեմ խընդար :

— Տե՛ս, մարդը կը խնդայ, մինչդեռ դուն որ մարդուն նախահայրն ես, զրկուած ես այս սիրուն սովորութենէն :

— Այնուամենայնիւ մարդուն ամբողջ ըրածը կապկութիւն է:

— Ըսէ, սակայն, թէ ինչու չես խնդար:

— Գիտես որ մարդը սերած է մենէ, կապիկներէս: Արդ, երբ հայր մը կամ մայր մը կը տեսնէ որ հրէշային զաւկի մը ծնունդ տուած է, ալ ինչպէս խնդալու տրամադրութիւն կը մընայ մէջը...

Մօտեցայ խոզին ու ըսի.

— Պարոն խոզ, հապա դուն ի՞նչու չես խնդար :

— Իմ պարագաս կապիկին պարագայէն ծանր է:

— Ըսէ, խնդրեմ, քու պարագադ :

— Երբ կապիկը չի խնդար «մարդ» կոչուած ճաճավարին ծնունդ տուած ըլլալուն համար, ես ինչպէս կրնամ խնդալ, տեսնելով որ մարդը կապիկութենէ հեռացած՝ կը մօտենայ խոզութեանս: Վտանգը կապիկէն հեռացած է ու մօտեցած ինծի :

— Ուրեմն դուք մարդկութեան ոչընչացումի՞ն կը սպասէք խնդալու համար :

— Մարդկութեան ոչնչացումէն դեռ դարեր վերջ պիտի չկրնանք խնդալ, քանի որ իրենց խայտառակ գործերը ատեն մը տակաւին պիտի մնան երկրի վրայ:

Ու կապիկը աւելցուց .

— Եւ մինչեւ այդ՝ մենք կը խնդանք ձեր վրայ, մեր ներսէն:

Մժեղ մը խայթեց զիս ու ես արթընցայ քունէս: Հետեւեցայ մժեղին շարժումներուն եւ թռիչքներուն: Կ'երդնում որ տեսայ անոր ներքին խնդուքը:

Պարզապէս քթիս կը խնդար, խայթելով ու հեռանալով եւ տզերգելով :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Ա. ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

Երբ ընդհանուր պատերազմը սկսաւ, երեւութապէս Վանի կուսակալ Ճէվտէթի եւ հայ ղեկավարներու յարաբերութիւնները լաւ էին: Սակայն շատ կարճատեւ եղաւ այդ: Թրքական իշխանութեանց վատ վերաբերմունքին հետ միաժամանակ Քիւրտերը Հայերու դէմ յարձակումներ գործեցին Պաշքալէ, Պօղազքեսէն, Ախուրիկ, Հասան Թարման, Խարաբասորիկ, Թաշ Օղլու, Հազարէն, Սաթմանց եւ Անզօրիկ գիւղերու վրայ, որոնք կը գտնուէին Վասպուրականի արեւելեան կողմը:

1914ի Նոյեմբերին, երեք օրուան կռիւներէ վերջ, Թուրքերը աւերեցին Բէլու հայկական գիւղը: Հայերն ալ իրենց կարգին Հայոց Ձորի, Գաւաշի եւ Փեսանդաշտի հեռագրաթելերը կտրելով, Անգղի եւ Սիւտիկին մօտ թուրք ժանտարմաներ զինաթափ ըրին եւ Աթմանցի մէջ սպաննեցին չորս Թուրք: 150 Թուրքեր յարձակեցան Աթմանցի վրայ: Լեւոն Շաղոյեան վաթսուն հոգիով բռնեց գիւղի Բերկունքը պահող բլուրը եւ Սպիտակ Վանքը, Ոստանի ազդեցիկ Քիւրտերէն Խուրշիտ սպաննուեցաւ եւ Թուրքերը ետ մղուեցան:

1915ի Փետրուարին Կարկառի Հակարձու եւ Ջկոր գիւղերուն մէջ կռիւ ծագելով, սպաննուեցան վեց ժանտարմ: Թուրքեւքրտական խուժան մը Կարկառի վրայ յարձակելով, հայ ժողովուրդը քշուեցաւ Մոկս եւ Գաւաշ: Ջկորի մէջ ինկաւ յայտնի յեղափոխական Վըրշիկ Գալուստ:

Փետրուար 12ին Արամէ Ջաթօ 500 հոգիով յարձակեցաւ Ալջավազի Առէն գիւղին վրայ, 15 հայդուկներ կրակ բացին Քիւրտերու վրայ, վրայ հասաւ Ալջավազցի Օհանը 35 հոգիով, Ամարէ Ջաթօն, հօրեղբայրը Հիւսէին եւ 18 Քիւրտ սպաննուեցան, մնացեալները բռնեցին փախուստի ճամբան:

Մարտ 5ին Թուրքերը յարձակեցան Բայրակի եւ անկէ կէս ժամ հարաւ Սղոցքար ժայռերու մէջ խմբուած 20 հայ փախստական զինուորներու վըրայ: Տասը զոհ տալով ետ մղուեցան, Հայերը կորսնցուցին քաջ Մկոն:

Մարտ 10ին հարիւրապետ Պիւրհանէտտին 500 հոգիով յարձակեցաւ Պօղանցի վրայ, Մալանուէ հովտի վըրայով, սակայն գիւղը պաշտպանող 46 հայդուկ եւ Աւերակէն հասնող 20 Հայեր, Թուրքերը երկու կրակի մէջ առին եւ քսան հոգի սպաննեցին: Վանէն հաշտարար մարմին ղրկուեցաւ:

Մարտ 11ին հարիւրապետ Սիւլէյմանի 50 ժանտարմները, ենթարկուելով Նարաթ գիւղի Հայերու կրակին, Սիւլէյման եւ երեք ժանտարմ սպաննուեցան, մնացեալները փախան Վան:

Մարտ 29ին Շատախի մէջ Յովսէփ Զօլօեան ձերբակալուած՝ եւ կիրքերը գրգռուած ըլլալով, Շատախ իբր հաշտարար ղրկուած Իշխանը, Քօթօթ Պօղոսը, Խռանեանը եւ Տէր Մարգարեանը սպաննուեցան, Ապրիլ 3ին Հիրճի մէջ:

Ապրիլ 4ին Ճէվտէթ իր մօտ հրաւիրեց Վռամեանը որ այլեւս չվերադարձաւ ...:

Բաժակը այլեւս յորդած էր, այս բոլոր դէպքերու ծնունդը եղաւ Վասպուրականի ապրիլեան հերոսամարտը, որ ոսկետառ պիտի արձանագրուի, Հայոց պատմութեան մէջ:

Բ. ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Այգեստան... Հայերը ամբողջութեամբ հաւաքուած արեւելեան թաղերը, դիրք բռնած էին տուներու, պարտէզներու եւ այգիներու մէջ: Ունէին հազար զէնք, նախնական փամփշտարան մը եւ Գրիգոր Պուլկարացիի շինած փոքրիկ մէկ թնդանօթը, 500 քայլ հասողութեամբ: Կռիւները կը ղեկավարէր Զին. Մարմինը (Պուլկարացի, Կայծակ Առաքել եւ Արմենակ Եկարեան): Թուրքերը ունէին վեց հազար զինուոր, տասներկու թնդանօթ, պաշիպոզուքներ, եւ Քիւրտեր: Ամէնէն աւելի Հայերը կը նեղէին Թոփրագ Գալէն, անգլիական հիւպատոսարանի եւ հայկական թաղերու սրտին մէջ թառած Համուտ աղայի զօրանոցը:

Ապրիլ 7ին Ուրբաթ Առուի մօտ, թուրք ժանտարմներ յարձակեցան Հայուհիներու վրայ: Հայերը կրակ բացին, եւ Թուրքերը դիմեցին ընդհանուր յարձակման: Եօթանասունի մօտ հայկական դիրքեր ուժեղ կրակով մը ետ մղեցին յարձակումը: Գիշերային յարձակում մը նոյն բախտին արժանացաւ: Ապրիլ 8ին Հայերը հըրկիզեցին անգլիական հիւպատոսարանը, Ապրիլ 9ին Համուտ աղայի զօրանոցը: Մինչեւ Մայիս 3 Հայերը կուրծք տուին թրքական յարձակումներուն: Կատաղի կռիւներ մղուեցան Նալպանտեան, Օթէլ, Թովմասեան, Սահակ պէյ, Դհերցի Սարգիս, Տարտանէլ, Հաց համրող, Տէլի Պաթման, Հիւսեան, Խրիմեան, Շմաւոնեան, Վըզվըզ, Զրուանդեանց, Տապաղ Խէրօ, Ջանոսեան, Տ. Խաչատուրեան, Շաղոյեան եւ Թէրլէմէզեան դիրքերու շուրջ, որոնք քանիցս քանդուեցան, նորէն վերաշինուեցան եւ միշտ մնացին Հայերու ձեռքը: Շահպէնտէրեանի դիրքը զոր Թուրքերը գրաւած էին 7 Ապրիլին, վերագրաւուեցաւ 9 Ապրիլին: Հայ տղեկներ իբր ստրահանդակ եւ իբր սանդ ռումբերուն պատրույգը կտրող, ահագին դեր խաղացին :

Քաղաքամէջ.— Հոս եւս Հայերը դիրք բռնած էին արեւելակողմը: Ունէին երեք հարիւր զէնք, Թուրքերը հազար հոգի, թնդանօթներ, չորս սանդեր որոնք կը գործէին Վանի պատմական բերդէն, յիշեալը վտանգաւոր կերպով կ'իշխէր հայկական թաղերուն վրայ: Քաղաքին հարաւ կային չորս պետական շէնքեր, Թէքեալիֆը Հարպիէն, Ճիտէճեան խանը, Ոստիկանատունը եւ Թէրզիպաշեան խանը, որոնք եթէ Թուրքերու ձեռքը մնային, խիստ վտանգաւոր կացութիւն մը պիտի ստեղծուէր Հայոց համար: Ապրիլ 7ին Հայերը յարձակման անցան, գրաւեցին Թէքեալիֆը Հարպիէն, Թուրքերու կողմէ հըրկիզման փորձ մը ի դերեւ ելաւ շնորհիւ Տիկին Աղամիի: Իսկ Թէրզիպաշեան խանը, զինարանը, մթերանոցը, ոստիկանատունը, պետական վարժապետանոցը հրկիզուեցան Հայոց կողմէ: Այս հրկիզումներու հերոսը հանդիսացաւ Արամ Կապարուկեան:

Հրկիզումներուն յաջորդեց կատաղի կռիւներու շրջան մը, Հայերը Մայիս 3ին արդէն յաղթական, կը գրաւէին պատմական Շամիրամաբերդը եւ հոն գտնուած թնդանօթները ու հրասանդները:

Ամփոփեց՝ ԱՐՏԱՒԱԶԴ

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառով զանց կ'առնենք շրջանի կռիւները եւ կամաւորներու մուտքը:

ԷՋԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

— Ա՛խ, ըսի անոր, մերկանամ, առջեւաներս ոտքէս գլուխ, միայն մի սպաններ մեզ (իմ հագուստներս նոր էին):

Ամէն աղաչանք անօգուտ էր: Այն ատեն զէնքը հրեցի ետեւ, ու դեռ ան նորէն Նշան առնելու ատեն չունեցած սուրովս անոր զանկին հատ մը իջայ: Ան զէնքը դէմ բերաւ եւ սուրս մէջտեղէն կէս եղաւ: Կէսը թռաւ աղմուկով գետին, ես միւս կէսը ձեռքս, ի՞նչ ենք կեցեր որ սպաննեն, մտածեցի. դարձայ Սենոյին,— Մի՛ կենար, փախիր, պոռացի, ու մխրճուեցայ գիշերին մէջ: Ես քանի մը քայլ հեռացեր էի արդէն, երբ ետեւէս առջին գնդակ մը սուլեց: Գլխուս վըրայ, բարձրէն անցաւ ան: Ուրիշ մը անցաւ ականջիս տակէն, տզալով: Հատ մը եւս, հատ մը եւս, ու սկսան վայրի ձորերը ու անտառոտ կողերը անոնց ձայներով գոռալ: Ես մտայ չամբերուն մէջ, պահուըտեցայ աւելի հեռուն: Անոնք աղաղակելով ու կրակելով անդադար դէպի գիւղ վազեցին: Շուներն սկսան աղմկել ու գիւղն իբար անցաւ: Ինծի կը թուէր թէ Սենօն այդ կողմ փախաւ ու զայն հալածեցին, գիւղ տարին: Այլեւս վստահ էի թէ զայն սպաննեցին կամ պիտի սպաննեն: — Լուսնկային եղջիւրը կը խայտար վերերէն: Վարէն ի՞նչ տըխրութիւններ եւ ինչ պաղատանքներ : Ինծի կը թուէր թէ ամէն մէկ թուփ ինծի պէս կը սարսռայ ու սուգ կը բռնէ :

Գիշերը դադրեցան բոլոր աղմուկները: Ես ելայ թաքստոցէս եւ մտայ գիւղին վրայի անտառը: Անտառի ճամբէն, լուսադէմին, ոռնեթեթ խըրլրտուքներ ելան: Ա՞րջ, կամ Աբ Իսմայի՞լ որ կ'ուզէր զիս հալածել մինչեւ Թէմիրին տունը:

Լուսադէմին Թէմիրին տունը գացի: Գզտիկները տեսայ հօտին քով: Անոնք երբ զիս նշմարեցին, ապրանք գտած գող դարձան. — Ա՛, հապա Սենօն ըսաւ թէ դուն զարնուեցա՛ր, ըսին:— Ուրեմն ո՞ւր է Սենօն,— Տունն է, ըսին, հոն նստեր քեզի համար կուլայ: Իմացայ թէ տունը ուրիշ մարդ չկայ, ուղղակի հոն գացի: Անոնք ալ մալ գտած կէս-գող եղան: Կ'երեւակայեմ թէ պէտք է մեղքցած ըլլան մեզ, բայց լաւ չեմ յիշեր ... Սենօն կանչեցին, զիս գրկեց, ու կուլա՞ր ու կը դոդա՞ր սրտագին:— Ա՛խ, ես գիտցայ քի դուն զարնուեցար, ըսաւ:— Ես ալ քեզ ատանկ կարծեցի ...

Շաբաթ մը հոն գաղտնի ապրեցանք, Թէմիրին տան քովի պզտիկ կապոյտ ձորը, Սուրբ Կաղնիներուն ու Սուրբ Աղբիւրին տակ: Կը մտածէինք Ջարա երթալ: Սակայն Աբ Թէմիր Սենօն նորէն իր հին տեղը տըւաւ, ես ալ իր քովը մնացի:

Նորէն հովիւ եղայ, ահով ու վախով: Ողջ պիտի չմնայի: Չէթէները իրենք, ետեւէս կ'ըսէին այս բանը : Արտերը հասած, քաղուած, ու կալերը եղած էին: Թէմիրի տղաքը բըռնուեցան զինուոր տարուեցան: Ցորենի մեքենայ մը ունէր ան: Ես սկսայ դարձնել զայն, կալէ կալ, գիւղէ գիւղ: Ղզախով ու եզներով կը փոխադրէինք զայն: Ես մեքենան կը դարձնէի Մէզիրէցի Ջէրօ անուն Քիւրտին հետ: Աբ Մէհմէտի տղան, երիտասարդ էզօն էր կողոպտեր ու հագեր Փէհլիվանի զգեստները: Գնդակներուն տեղերը կուրծքէն ու կռնակէն, յայտնի էին, թէեւ կարուած: Փէհլիվանի սուրն ալ մէջքէն կախեր էր ան: Կը սոնքար ու ձեւեր կ'ընէր աչքիս առջեւ, զիս գրգռելու համար:— Հոն, այն ձորին մէջ, կը հանգչի քու մարդդ, կ'ըսէր ինծի: Մեքենան օր մը անոնց կալն էի տարեր, տեսայ որ անոնց շնիկը, ընկերներով, գիւղէն դուրս կ'երթայ: Երբ պատճառը հարցուցի— Ջորին փլան ուտելու կ'երթան, պատասխանեցին:

Մեքենավարութիւնը թէեւ դժուար, բայց հաճելի էր: Ուր որ երթայինք մեզի մեծ պատիւներ կուտային, ընկերոջս անշուշտ, ու կը հրամցնէին լաւ ուտելիքներ: Անգամ մը Տղեկի չէթէն գիւղ մը եկաւ, ես հոն մեքենայ կը դարձնէի: Լսեր էր իմ ով ըլլալս, կանչեց քովը գացի:— Լօ՛, ըսաւ ան, քեզի համար լսեցինք թէ այսինչ լեռան վրայ, այնինչ քարայրին մէջ է դիակդ: Դուն ե՞րբ ողջնցար: Ու մեղքցաւ ինծի այդ վայրի, գիշակեր անասունը եւ յանձնարարեց խումբին որպէսզի չսպաննեն զիս: Մեծցեր էր անոր խումբը: Անունը իրմէ մեծ: Թուրք գիւղերը կողոպտեր էր կարգով ու ջորիներ յափշտակեր: Հիմակ աշիրէթին մէջ անոնք ջորիներով կը պտտէին: Կառավարութիւնը անոնց սկսած էր ուշադրութիւն դարձնել, կողոպտուած Թուրք գիւղերու բողոքին վրայ:

Ինծի համար տխուր օրեր էին ատոնք, ուր ամէն մարդ զիս տեղ մը սպաննուած կը կարծէր: Ես ինքս ալ վստահ էի թէ այդ ճմրան ձիւնը իմ դիակիս վրայ պիտի գայ: Անգամ մը մեքենան գիւղէ մը ուրիշ գիւղ մը կը տանէինք, ճամբու մօտ մարդկային ծնօտ մը տեսայ զոր շուները տարեր էին հոդ: Ինծի ըսին թէ Փէհլիվանի ծնօտն էր: Անգամ մը ծերուկի մը կալը կը հանէինք մեքենայով: Իր խրճիթին մէջ մինակ էր ան եւ կիսով ողորմութեամբ կ'ապրէր: Ըսի, սա մարդը ծեր է, հարցնեմ իրեն թէ կեանքը ի՞նչ է :

— Գալօ՛ (ծերուկ) ահա ծերացեր ես, եկեր ու կ'երթաս: Ըսէ ինծի, դուս կեանքէն ի՞նչ հասկցար, կեանքը ի՞նչ է :

Ծերունին խորունկ մը մտածեց գըլուխը կախ, ու զայն վերցնելով ըսաւ ինծի— ի՞նչ հասկնամ: Թշուառութիւն, քաշէ ու քաշէ (քօթուլիկի, հա պըդշին, հա պըդշին): Ես ալ տարբեր բան չէի հասկցեր կեանքէն: Եթէ աղէկ օր տեսած իսկ էի, հիմակ մոռցեր էի զանոնք: Քիչ կը մնար որ մոռնայի անունս ալ ու անունները իմիններուս: Աշխարհի՞ն էի արդեօք թէ ուրիշ աշխարհի մը: Այդ օրերուն աւելի քան ճշմարիտ՝ այս հարցումը:

Նորէն աշուն եկաւ: Լեռներու աննման գունագեղ ու սիրազեղ աշունը: Կալերը հատան ու բիրս ձեռք առած նորէն անտառները չափել սկսայ անասուններուն ետեւէն: Կը տեսնէի Քիւրտերուն խառնուրդ, երգեցիկ ու մայող հօտերը, որոնք օրհնութեան եղանակի մը պէս անտառներն ի վեր կ'ելլէին: Կը լսէի ձայները հովիւներուն, հօտերուն, շուներուն, մարդերուն, հովերուն: Կը լսէի միշտ կախարդ ձայնը մահուան որ ուրիշ աշխարհէ մը զիս իրեն կը կանչէր ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(76)

(Շար.)

80.000 հոգի են, այսինքն ընդհանուր բնակչութեան մէկ երրորդը: Այսպէս է որ, նուազագոյն համեմատութեան մէջ, միայն 8 երեսփոխան նշանակուած է անոնց համար, 20 կամ 22 աթոռի վրայ:

Ալեւիներն ալ 60.000 հոգի ենթադրուած են եւ պիտի ունենան նուազագոյն 6 երեսփոխան: Հայոց համար նշանակուած նուազագոյն 2 աթոռը քիչ է, քանի որ Հայերը 30—35.000 հոգի կը հաշուեն, համաձայն պաշտօնական մարդահամարին:

Համոզուած, որ իրենք փոքրամասնութիւն են եւ այս պարագան անգամ մըն ալ պիտի հաստատուի պաշտօնապէս, Թուրքերը նախ աշխատեցան յետաձգել տալ ընտրութիւնները:

Բայց տեսնելով որ գործը կատակ չէ եւ ընտրութիւնը անպայման պիտի կատարուի, սկսած են ամէն միջոցի դիմել, մեծամասնութիւն շահելու համար:

Անոնց միձաւանջը՝ նոր կանոնագրին 19րդ յօդուածն է, որ կ՚ըսէ թէ դիմող քաղաքացին պէտք է «հանդիսաւորապէս» ընտրական դիւանին առջեւ յայտարարէ թէ ինքը կը պատկանի այսինչ համայնքին»:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՎԱՑՏՄԱՆ, որ այնքան ոճիրներ խոստովանած էր, այժմ բացարձակ լռութիւն կը պահէ: Իր պաշտպան փաստաբանը պիտի ըլլայ ծանօթ իրաւագէտը, Մորօ Ժիաֆէրի:

ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԸ կարեւոր յաղթանակ մը շահեցան Փէյփինկի (Փէքին) շրջանին մէջ: Կ՚ըսուի թէ միայն 7 մղոն հեռու են Նանքինէն: Ճափոնցիներն ալ կարեւոր դիրք մը գրաւեցին: Ճակատամարտը կատաղօրէն կը շարունակուի մէկ շաբաթէ ի վեր:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ խորհուրդը ժողով պիտի գումարէ վաղը, երկուշաբթի: Անգլիոյ արտաքին նախարարը Փարիզէն անցաւ, ժողովին մասնակցելու համար: Օրակարգին վրայ կը գտնուին բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ:

ՎԻԷՆՆԱՑԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը գրաւեց աշխարհահռչակ բեմադիր Մաքս Ռայնհարտի դղեակը, որ իբրեւ նուէր տրուած էր Աւստրիոյ նախկին կառավարութեան կողմէ: Արուեստագէտը անհետացած է եւ կը հետապնդուի իբրեւ հակահիթլերական: — Ձերբակալութիւնները եւ անձնասպանութիւնները կը շարունակուին Վիէննայի մէջ: Անձնասպան եղած է նաեւ Քարլ Հիրշ, արուեստական կաշիի մեծ գործարանատէրը: Լինցի մէջ ալ իրի վաճառական մը, Ռօպէռ Վէրնէր (Հրեայ), ինքզինքը պատուհանէն վար նետելով, պատճառ եղաւ բանուորի մը մահուան: Ինքն ալ վիրաւորուեցաւ սրունքէն:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ վերջին մեծ պարգեւը, 3 միլիոն ֆրանք, շահեցաւ... վիճակախաղը: Շահող տոմսակը օրերով յուցադրուած էր Ալէսի մէջ, բայց չէր ծախուած, ուրեմն երեք միլիոնը պիտի մնայ պետական գանձը:

ՖՈՒԹՊՈԼ.— Այսօր Ֆրանսայի բաժակի վերջնիթեր մրցումը տեղի կ՚ունենայ Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշտին մէջ, հովանաւորութեամբ հանրապետութեան նախագահին:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը Զորեքշաբթի, 11 Մայիս ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօսիւէ: կը խօսի Պ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ. նիւթ՝ «Հայ մամուլի զարգացման ընթացքը»:

Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ "Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ,,Ը

8 Մայիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Salle Poissonnièreի մէջ, 7, Rue du Fbg. Poissonnière, Métro Bonne Nouvelle.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ դաշնակահարուհի ՕՐ. ՔԷՆՏԻՐՃԵԱՆ, կ՚երգեն՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. Յ. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ:
սիրողներու խումբի կողմէ կը ներկայացուի երկու զաւեշտ,
«ՎԱՐԴԱԳՈՅՆ ՆԱՄԱԿԸ» եւ «48 ՕԽԱՆՈՑ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»
Կը պարէ Պուլկար պարուհի ՕՐ. SOPHIE ERRIO:
Եւրոպական պարեր: Ընտիր ճաշ:
Ձոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած Խաչուհիներու կողմէ:
Մուտք 10 ֆրանք

ՓԱՐԻԶ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

8 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
184 Bld. St. Germain, SALLE GEOGRAPHIEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՐԶ. ԱՏԵՆԱՊԵՏ Մ. ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ա. ԹԵՐԶԻՊԱՇԵԱՆ,
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
ՏԻԿ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ),
ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (ԵՐԳ)
ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ՋՈՒԹԱԿ) ԵՒ ՕՐ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ):
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ, 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ՚ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար, թարգմ. Ա. Մատաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ:
կը մասնակցին Տիկին ԹՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին ԼՈՒԹՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. ՍԻՆՃԱՊ, Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍՊԱԼԵԱՆ եւայլն:
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ» կողմէ
15 Մայիս կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ
8, Rue Danton. Մէթրօ Օտէօն
Կը ներկայացուի ԱՆՈՒՇ-ՂԱՐԻՊ (օփերէթ)
կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳԱՐԲԷԹԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ: Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Օր. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւլն.: Հարսնիքի տեսարանին կը մասնակցին Օր. ԱՑՏՍ. եւ Պ. ՍՍԱԹԵԱՆԻ (վրացի կինտօն): Կը նուագէ քէմանչիստ ՕՀԱՆՆԷՍ:
Գին 6 եւ 10 ֆրանք:
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Mr. le P e, Paris(5) եւ ներկայացման օրը կէշէն:
Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղին Ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ 9 Մայիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Le «Cadet» սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՐԵՒՈՐ Է ԿԱՐԴԱԼ

ԴԻՒԱՆ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
(Առաջին հատոր)
Գին 30 ֆրանք, փոստի ծախքով 35
դիմել «Յառաջ»ի

REXY CINEMA (Lyon)
6—12 Մայիս
Cours Lafayette, angle Rue Garibal.
Ամէն օր ցերեկները 2.30ին,
իրիկունները 20.30ին:
Harry Baure
dans
Sarati le Terrible
Գիներ 3, 5 եւ 7 ֆրանք
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով:

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն Անժէլ Նիզամեանի (9 տարեկան) դաշնակի համար տպագրած երեք պարերը եւ եւ Le Coucou.
Գին 10 ֆրանք
Ստանալու համար դիմել Տիկին Նիզամեանի, 6 Rue Elysées des Beaux Arts, Paris (18), Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51 Mr. le Prince, Paris (6) եւ Պ. Բարունակեանի, Eglise Armeniene 15 Rue Jean-Goujon, Paris:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 14, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՃԻՇԴ ԺԱՄԸ 8.45ԻՆ
ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՍՐԱՀ, ՊՕՄՈՆ

ՅՈՒՆԻՍ 4, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ
ՍԱԼ ՄԱՁԸՆՕ. 88 ՌԻՒ Տ՚ՕՊԱՆՅԸ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ջութակահար Պ. Յ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ կուտայ իր աշակերտներուն տարեկան ՌԻՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ (30է չափ նուագողներ): Կը մասնակցի յայտնի դաշնակահարուհի Mlle Emilie GUEYRARD Լիսէ Միւզիքալի դաշնակի ուսուցչուհիներէն:
Ճոխ յայտագիր, որուն մաս կը կազմեն՝ ԿԼՈՒՔ, ՄՈՑԱՐԴ, ՊԷԹՀՕՎԷՆ, ՇՈՒՊԵՐԹ, ՌԻՄՍՔԻ ՔՈՐՍԱՔՕՖ եւն.
Յառաջացած աշակերտներէ կազմուած քառատոր նուագախումբ մը, որուն կը մասնակցի ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ, [illegible] նուագէ ԿՈՄԻՏԱՍԷ եւ ուրիշ հայ հեղինակներէ բազմաթիւ կտորներ, որոնցմէ ոմանք առաջին անգամ [illegible] լսուին Մարսէյլի մէջ:
Վստահ ենք թէ մեր երաժշտասէր հայրենակիցները այս առիթը պիտի չփախցնեն լսելու նուագածութիւնը հայ փոքրիկներու եւ պատանիներու, որոնցմէ մի քանին արդէն ծանօթ երաժիշտներու գնահատանքին արժանացած են:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է.— Տ. սխսերու մասնակցութեան համար յայտագրի մը գնումը պարտաւորիչ է. կարելի է նախօրօք ստանալ ՅԱՌԱՋի գրատունէն, ՐԻՒ Տօմինիքէն:
Մարսէյլի բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի չխաչաձեւել:

13րդ Տարեկան Ցերեկոյթ

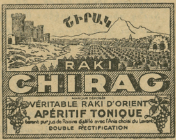
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ
ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԶՕՐ. Կ. ԳՈՐԿԱՆԵԱՆԻ
Կիրակի 15 Մայիս, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
SALLE POISSONNIÈREի մէջ, 7, Rue du Fg. Poissonière. (9)
Métro: Bonne Nouvelle.
Մուտք՝ 10 եւ 5 ֆրանք:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20.
Ատամնաբոյժը ժամադրութեամբ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է
146 Rue Lafayette (Gare du Nord)
Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)
Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 2-7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

"ՇԻՐԱԿ,,

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:
Անզուգական, Անմրցելի, Անփոխարինելի:
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին [illegible]

FOURRURES DE ST. BERNARD

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

Մեծաքանակ ՄՈՒՇՏԱԿներ ներածած ենք ուղղակի՝ կը ծախենք գիւրամատչելի գիներով կարճ ժամանակուան համար: Veritables Martres (սկիւռ) 100 ֆրանքէն սկսեալ: Veritables Renards Argentés (արծաթէ աղուէս) 500 ֆրանքէն սկսեալ:
ՓԻԹՌԻԱ Օ ՊՕՆՕՆ, ՄԱՂԹ եւայլն.:
կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ Թանաժը: Մուշտակները կը մաքրենք ձրի: Բաց է եւ ԲԱԿԻ օրերը մինչեւ կէս օր:
24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e
Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —
Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69.70

Maison de la Mutualité

Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին

Լ
Է
Պ
Լ
Լ Է Պ Լ Է Պ Ի Ճ Ի
Պ
Ի
Ճ
Ի

ՀՕՐ ՀՕՐ ԱՂԱ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՏԻԳ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ Ծնդ. հարիւրամեակին առթիւ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ. ԵՂԻՄՐՇԱՀԻ

ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՅԿ

կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ ՔԱՆՈՆԻ ՊՕՂՈՍԻ եւ պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՖԷՐԻՏԱՅԻ, Franco-Oriental սրճարան-ճաշարանին մէջ, 3. RUE CLAUZEL (35 Rue des Martyrsի անկիւնը). Tel. Trudaine 51—80. Մէթրօ N. D. Lorettes եւ Pigalle. Օթօպիւս I. R. R. bis: Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի՝ լաւ աղանդերներով:

ՌԱՔԸ ՏԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառնով պատրաստուած հայկական օղի ՌԱՔԸ ՏԻԶԸ: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որոնց ձեր ստամոքսը կ՚այրէ, գիշերները ջուր կը խմէք եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք ՌԱՔԸ ՏԻԶԸ որուն [illegible] բատ, կազդուրիչ եւ [illegible] ժաքեր ըլլալը հաստատուած է:
Dalakupeian 24 [illegible] St. Lambert et 8 [illegible] Suffres, Marseille

---

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Հայ չափահաս կին մը, տնական աշխատանքի համար, իսկ երիտասարդ կին մը կամ աղջիկ մը խանութի մէջ աշխատելու համար: Երկուքն ալ պէտք է ըլլան տղատ եւ մնան իրենց աշխատած տեղը: Գրել «Յառաջ»ի վարչութեան յանձնելի X ի:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ձեր բնակարանը, շէնքը խայլն անբերի եւ ճաշակաւոր ներկելու, թուղթեր փակցնելու եւ նորոգութիւններու համար դիմեցէք նամակով S. GRÉGOIREի, 1bis, Rue Rouget de l'Isle, Choisy-le-Roi Seine.
Խղճամիտ եւ մաքուր աշխատանք՝ չափաւոր գիներով:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՅԻՍ MARDI 10 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3726 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Երկրի խօսք

Կ'ՈՒԶԷԻՆՔ ՈՐ ՍՈՒՏ ԸԼԼԱՅԻՆ...

Հակառակ որոշ վերապահութեան մը, գոնէ չափազանցուած տեսնելու մեր [ն]ախնին, չարաչուք լուրերը իրարու կը յաջորդեն անընդհատ, կաթողիկոսի [մահ]ուան պարագաներուն մասին :

Մայիս 1ին հրատարակեր էինք ընդարձակ թղթակցութիւն մը, որ կը կրէր [Ապ]րիլ 20 թուականը եւ պատմելով Էջմիածնի թալանը, այն տպաւորութիւնը [կու տ]այր թէ Խորէն Ա. խեղդուած կամ թունաւորուած է :

Ահաւասիկ նոր նամակ մը նոյն աղբիւրէն, ճիշդ մէկ շաբաթ վերջը, ապ[րիլ] 28 թուականով, որ աւելի հաստատուն գետնի մը վրայ կեցած, կը տեղե[կա]ցնէ թէ կաթողիկոսը մեռած է ՈՉ ԹԷ ԿԱԹՈՒԱԾԱՀԱՐ, ԱՅԼ ԽԵՂԴԱՄԱՀ :

Կարդացէք դուք ալ, այնպէս ինչպէս գրուած է, եւ եթէ կրնաք, զատեցէք [սու]տն ու իրաւը :

Մեր թղթակիցը կ'արձանագրէ նաեւ ուրիշ զրոյցներ, նոյն դէպքի մասին : [Չ]ենք հրատարակենք այդ մասն ալ, որպէսզի հանրային կարծիքը աչքի առջեւ [ու]նենայ ամբողջ պատկերը, բուն իրականութիւնը ստուգելու համար :

Մեզի համար երբեք հաճելի չէ յուզումնալից լուրեր հրատարակել, ներ[կա]յացնելու համար կացութիւն մը որ ոչինչ ունի բարենշան :

Այս առթիւ, մենք որ եւ է պատասխանի անարժան կը նկատենք այն գար[շել]ի քսութիւնները որ կը թխուին չորս պատի մէջ, առանց որ եւ է աղբիւրի [կա]մ փաստի, պարզապէս միտք պղտորելու համար :

Մեր պարտականութիւնն է արձանագրել ինչ որ կը ճարուի ուղղակի կամ [ան]ուղղակի, հիմնուած՝ որոշ փաստերու եւ մեր աղբիւրներու լրջութեան [վ]րայ :

Մեղքը մերը չէ, եթէ «հայկական» կոչուած կառավարութիւնը, աւելի [ճի]շդ՝ Մոսկուան ամուր փակած բոլոր դուռները, թոյլ չի տար որ մէկ անգա[մ ա]յն հրապարակ հանուին դէպքերը, բոլոր վաւերական մանրամասնութիւննե[ր]ով :

Հայաստանէն եւ առ հասարակ Խ. Միութենէն լուր ստանալու համար, [ս]տիպուած յաճախ հարկադրուած են անկարելին փորձել, «թռչուն փախցնել» [կա]մ հանելուկ լուծել :

Երբ բազմաթիւ բերաններ միեւնոյն բաները կը պատմեն, միայն ման[ր]ամասնութեանց մէջ տարբերելով, առ նուազն սպուշ պէտք է ըլլալ, պնդելու համար թէ «ոչինչ փոխուած է արեւելեան ճակատին վրայ» :

«Առանց կրակի ծուխ չըլլար», կ'ըսէ այս իմաստուն ժողովուրդը :

Բայց եւ այնպէս, մենք պիտի ուզէինք որ սուտ կամ չափազանցուած ըլ[լա]յին այս բոլորը : Որովհետեւ, չափազանց քստմնելի է պարզուած պատկերը, [ըմ]բռնելու համար յուսահատական ...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՍԹԱԼԻՆՆԱՄԷ»

Երկար ատենէ ի վեր «զգայացունց» [ա]նուններ չէի նշմարած խորհրդային [թ]երթերուն մէջ, «արեգակնափայլ եւ [ա]նճառելի Առաջնորդ»ի մասին :

Անշուշտ բոլոր թերթերն ալ կը յոր[դ]ին նոյն ձուլածոյ գովաբանութիւն[ն]երով : Եւ միշտ գլխագիր կը տպուի [Ս]թալինի անունը, ինչ լեզու ալ ունե[ն]այ թերթը :

Չէ՞ որ միշտ ալ Անոր շնորհիւ կա[տա]րուած կ'ըլլան բոլոր յառաջդիմու[թ]իւններն ու բարի գործերը :

Օրինակ, եթէ կովերը այս տարի [ա]ւելի հորթ ծնին, այդ կ'ըլլայ շնորհիւ [Մ]եծ Առաջնորդին :

[Կա]մ եթէ հայ վարժապետ մը քիչ մը [յա]ռաջ տարած ըլլայ «ռուսաց լեզու»ի [ուս]ուցման համար, դարձեալ Սթալի[ն]ի հոգին է որ կ'առաջնորդէ :

Արդ, անցեալ օր ձեռքս անցաւ Երե[ւ]անի Գրական Թերթին մէկ թիւը, 12 [Ապ]րիլ 1938, որ կը պարունակէ լման [է]ջ մը աշուղերգութիւն՝ ի փառս «Հանճարափայլ»ին :

Միայն խորագիրները ջաղացքի պէս [թա]փուր կը մաղեն գլուխդ .—

— Սթալինը հայ աշուղների երգե[ր]ում :

— Ջան Սթալին (աշուղ Գրիգոր) :

— Գութդ հայրական, Սթալին (աշուղ Աշխոյժ, մուխամմազ) :

— Լենինը եւ Սթալինը (աշուղ Շե[րա]մ) :

— Դու մեր երկրի լոյս Սթալին (աշուղ Աթա) :

— Սթալին (աշուղ Խայաթ) :

— Ծագեցիր աշխարհին (աշուղ Խա[յա]փի) :

— Թանկագին անունդ (Հայկա[ն]ուշ) :

— Մեր Հայր Սթալին (աշուղ Եսայ[ե]ան) :

— Կ'ուզեմ տեսնել արեւը հոգւոյս (աշուղ Որսորդ) :

— Սթալինին (Վարդան Խաչատր[ե]ան) :

— Սթալին (աշուղ Պարկեշտ) :

— Գութդ հայրական Սթալին (աշուղ Հայկեան) :

— Սթալինի կուլը (աշուղ Վերդի) :

— Սթալին (աշուղ Հրկէզ) :

— Տեսանք (աշուղ Բայեան) :

— Նկարդ տեսայ (աշուղ Ցարութիւն) :

— Գովել քեզ արժան է (կարապետ Սահակեան) :

— Առաջնորդը (աշուղ Շերամ. ուրիշ մըն ալ՝ աշուղ Խազայի) :

— Ամբողջ աշխարհում գովքով են խօսում քո մասին, խելքի ծով ես, լեզուդ ճարտար, Սթալին (աշուղ Շաֆաղաթ) :

— Պողպատէ մարդը (աշուղ Հիւրի) :

— Ով ժողովուրդ (աշուղ Ցարութիւն) :

— Սթալին (աշուղ Ռստի) :

— Առաջնորդ (աշուղ Սատաֆի) :

Այս խատուտիկ ցուցահանդէսին մէջ ամէնէն առաջ ուշադրութիւնս գրաւեց պարագայ մը :

Փառաբանողներու առաջին կարգին վրայ կը գտնուին անոնք որ... վարդ կը բուրեն իրենց տաղերով :

Ահաւասիկ մէկը .—

Ու Խայաթը ԻՆՆՍՈՒՆԱՄԵԱՅ ողջունում է քեզ գուսանը
Ու քո տարած յաղթանակը, վեհ զօրավար Սթալին :

Ուրիշ մը, աշուղ Որսորդ .

Որսորդս ինքնուս, ԻՆՆԸՍՈՒՆԱՄԵԱՅ,
Անցեալում խաւար շատ բան եմ տեսած,
Կեղծ օրէնքներն վաղուց մեռած են :
Արդար օրէնքներ կարգող Սթալին :

Երրորդ մը, աշուղ Շերամ .—

Շերամս քեզ լաւ եմ ճանաչել,
Էշխիդ համար խաղ եմ կանչել,
Թէպէտ չորցել էի վաղուց,
Քեզմով նորից եմ կանաչել :

Չորրորդ մը .—

Աշուղ Ցարութիւնս եաշով ծեր եմ,
Կեանքս անց եմ կացրել, քէլֆաթի տէր եմ,
Սթալինի ուժով նորից ծաղկել եմ,
Մըհիկ ամէնքս ջահել, գէնջ հասակ ունինք :

Անշուշտ ասոր համար է որ մեր «Հայաստանասէր»ներն ալ այնքան շուտ ... «կանաչեցին» :

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐԻ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՃԱՌԵՐԸ ԵՐԿՈՒ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Իտալական օդանաւերու ռազմափորձերը

Շաբաթ օր, Մուսոլինի փառաւոր սեղան մը սարքած էր Վենետիկի պալատին մէջ (Հռոմ), ի պատիւ Հիթլէրի : Գերմանիոյ Առաջնորդին այցելութենէն ի վեր, առաջին անգամ էր որ հրապարակաւ պիտի արտայայտուէին երկու երկիրներուն վարիչները : Ուստի մեծ անհամբերութեամբ կը սպասուէր անոնց ճառերուն : Ինչպէս կ'երեւայ, բացառիկ բան մը չեն ներկայացներ այդ ճառերը, աւելի շատ ընդհանուր խօսքեր պարունակելով :

Առաջին բաժակաճառը խօսեցաւ Մուսոլինի, բարի գալուստ մաղթելով իր հիւրին : Ահաւասիկ ամփոփումը .

— «Ձեր այցելութիւնը կը լրացնէ եւ կը նուիրագործէ մեր երկու երկիրներուն միջեւ հաստատուած համաձայնութիւնը : Այդ համաձայնութիւնը, զոր գլուխ հանեցինք հաստատ կամեցողութեամբ եւ ամրապնդեցինք յամառօրէն : կը բխի ձեր եւ մեր յեղափոխութենէն : Անոր ուժը կը կայանայ մեր աշխարհահայեացքի նոյնութեան մէջ : Անոր պատմական առաքելութիւնը հիմնուած է մեր երկու ժողովուրդներուն տեւական շահերուն վրայ : Գերմանիա եւ Իտալիա հարիւր տարի պայքարեցան միեւնոյն հաւատքով եւ վճռականութեամբ, գլուխ հանելու համար իրենց միութիւնը : Երկուքն ալ ջանացին աւելի ամուր եւ ապահով դարձնել այդ միութիւնը : Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, մեր երկու երկիրները թօթափեցին կազմալուծիչ վարդապետութեանց ժանտախտը, հիմնելու համար այս ժողովրդական կարգուսարքը որ յատկանիշն է ներկայ դարուն : Մեր գործակցութեան էական պայմանները եւ նպատակները նուիրագործուած են Հռոմ - Պերլին առանցքով եւ միշտ հաստատուած մեր կողմէ : Գերմանիա եւ Իտալիա իրենց ետին ձգեցին այն ցնորքները որոնց յանձնած էր իր ճակատագիրը Եւրոպան, կուրօրէն : Գերմանիա եւ Իտալիա մէկդի դրին այդ ցնորքները, իրենց միջեւ եւ ուրիշներու հետ փորձելու համար միջազգային կարգուսարք մը որ պիտի կրնայ հաստատել աւելի ազդու երաշխիքներ արդարութեան, ապահովութեան եւ խաղաղութեան, բոլորին համար հաւասար հիման մը վրայ : Բայց այդ նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ է ուղղամտօրէն ճանչնալ իւրաքանչիւր ժողովուրդի տարրական իրաւունքը՝ կեանքի, աշխատանքի եւ ինքնապաշտպանութեան մէջ : Ֆիւրէր (Առաջնորդ), տակաւին կը յիշեմ հրաշալի տեսարանը աշխատանքի, խաղաղութեան եւ ուժի զոր ձեր երկիրը պարզեց իմ առջեւ, անցեալ աշնան : Չեմ մոռցած եւ երբեք պիտի չմոռնամ ինծի եղած ընդունելութիւնը : Ֆաշական Իտալիան եւ ես ինքս ամենաջերմ մաղթանքներ կ'ուղղենք ձեր վերանորոգման աշխատանքին համար » :

ՀԻԹԼԵՐԻ ԲԱԺԱԿԱՃԱՌԸ

Հիթլէր ալ դոհացաւ ընդհանուր խօսքերով .

— «Ազգային - ընկերվարական շարժումը եւ Ֆաշական յեղափոխութիւնը ստեղծեցին երկու նոր եւ հզօր պետութիւններ, որոնք այսօր կը բարձրանան իբրեւ երկու ժայռեր բարեկարգութեան եւ առողջ յառաջդիմութեան, խռովայոյզ եւ կազմալոյծ աշխարհի մը մէջ : Այսպէս Եւրոպայի մէջ կազմուեցաւ զանգուած մը 120.000.000 քաղաքացիներու որոնք վճռած են պաշտպանել իրենց կենսական իրաւունքները եւ ծառանալ բոլոր ուժերուն դէմ որ կրնան ընդդիմանալ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ բնական բարեշրջումին : Դուչէ՛ (Առաջնորդ), անցեալ աշնան դուք Պերլինի մէջ հռչակեցիք ամէնէն նուիրական օրէնքը ձեզի եւ Ֆաշական Իտալիոյ համար,—այսինքն թէ պէտք է խօսիլ յստակօրէն եւ բաց, եւ թէ երբ մէկը բարեկամ մը ունի, անոր հետ պէտք է քալէ մինչեւ ծայրը : Ցանուն նացի Գերմանիոյ կը յայտարարեմ թէ ես ալ այդ օրէնքին կը հպատակիմ : Այսօր ես այդ օրէնքը պիտի յարգեմ հետեւեալ ձեւով,—2000 տարիներ անցած են այն օրէն ի վեր երբ Հռոմայեցիները եւ Տեւտոնները իրարու հանդիպեցան առաջին անգամ : Այստեղ, այս հողին վրայ, ամէնէն փառաւորը մարդկութեան բովանդակ պատմութեան մէջ, ես կ'ըմբռնեմ այն եղերական ճակատագիրը որ ձախողեցաւ ճշգրիտ սահմանագլուխ մը գծել երկու ցեղերուն միջեւ, երկուքն ալ ազնիւ եւ այնքան օժտուած : Հետեւանքը եղաւ անըմբռնելի տառապանք շատ մը սերունդներու համար ... Այսօր, օգտուելով երկու հազար տարուան պատմութեան փորձառութենէն, մենք երկուքս, որ անմիջական դրացիներ դարձած ենք, պիտի ճանչնանք այն բնական սահմանը զոր նախախնամութիւնը եւ պատմութիւնը գծած են մեր երկու ժողովուրդներուն համար : Այսուհետեւ, այս սահմանագլուխը ճշգօրէն գծելով երկու ազգերուն կենսական հողերը, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ համար պիտի ապահովէ ոչ միայն տեւական եւ խաղաղ գործակցութեան մը երջանկութիւնը, այլեւ պիտի ծառայէ իբրեւ կամուրջ մը երկու ազգերու փոխադարձ աջակցութեան եւ օգնութեան : Իմ անսասան կամքս է եւ կտակս՝ գերման ժողովուրդին, անբռնաբարելի նկատել Ալպեաններու այն սահմանագլուխը զոր բնութիւնը գծած է մեր միջեւ : Ես գիտեմ թէ այս կերպով փառաւոր եւ բեղուն ապագայ մը կը բացուի Հռոմի եւ Գերմանիոյ միջեւ » :

Նաւատորմին եւ բանակին վերջ օդատորմիղը

Մուսոլինի Հիթլէրի առջեւ ցուցադրելով իտալական նաւատորմին եւ բանակին ուժը, կիրակի օր ալ օդային ուժերը ներկայացուց, աննախընթաց ռազմափորձեր կատարել տալով : Երեք հարիւր հետապնդիչ եւ ռմբաձիգ օդանաւեր յանդուգն թռիչքներ կատարեցին Հռոմէն 80 քիլոմեթր հեռու, ապացուցանելով իտալական օդատորմիղին ուժն ու ճարտարութիւնը : Այս փորձերը մեծ տպաւորութիւն գործեցին Հիթլէրի վրայ : Ահաւոր տպաւորութիւն մը կը գործէր այս գործողութիւնը, մանաւանդ ռմբակոծութիւնները, որոնք իրականին պատրանքը կու տային, հանդիսատեսներու աչքին առջեւ : Ռումբերու որոտումը ուժգնօրէն կը ցնցէր օդակայանը : Այս առթիւ փորձուեցան ամէն տեսակ ռումբեր եւ թնդանօթներ, ինչպէս եւ պաշտպանութեան միջոցներ, արդիական բոլոր կատարելագործութիւններով :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ԼՈՒՐԵՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԲՈԼՈՐ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐՆ ԱԼ Կ'ԸՍԵՆ ԹԷ ԽՈՐԷՆ Ա. ԽԵՂԴՈՒԱԾ Է ԱՊՐԻԼ 6Ի ԳԻՇԵՐԸ, ՉԵԿԻՍՏՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔՈՎ

ԽՄԲ.— Երէկ վերջին պահուն ստացանք մասնաւոր թղթակցութիւն մը, որ զարհուրելի բաներ կը պարունակէ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մահուան պարագաներու մասին : Ստորեւ կը հրատարակենք այդ լուրերը, սպասելով վերջնական ստուգման : (Նոյն դէպքի մասին ուրիշ պատմութիւններ՝ վաղուան թիւով) .—

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

... 28 Ապրիլ 1938

Ինչպէս յայտնի է, վերջերս՝ Մարտ եւ Ապրիլ ամիսների ընթացքում խորհրդային Ռուսաստանից հեռացւում են օտարահպատակները, իբր կասկածելի, վտանգաւոր եւ անբաղձալի տարրեր : Այդ օտարահպատակները առանց ազգի եւ ցեղի խտրութեան քշւում են բոլշեւիկների կողմից : Ահա Կովկասից եւ մանաւորապէս Հայաստանից եւ Երեւանից արտասահման անցած օտարահպատակներից շատ շատերը մէկը միւսին լրացուցիչ բազմատեսակ տեղեկութիւններ են հաղորդում Հայաստանում կատարուած զարհուրելի դէպքերի մասին :

Հայաստանից եւ մանաւորապէս Երեւանից արտասահման հասած օտարահպատակները հետեւեալ մանրամասնութիւններն են հաղորդում ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽՈՐԷՆ Ա. ՄՈՒՐԱՏԲԷԳԵԱՆԻ ՈՂԲԱԼԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՄԱՍԻՆ :

Հայաստանի Չեկան Էջմիածնի վանքից, հետեւաբար Ամենայն Հայոց կաթողիկոսից պահանջում է պետական հարկ՝ քառասուն հազար րուբլի : Էջմիածինը դրամը չունի այդ պարտքը վճարելու : Կաթողիկոսը ժամանակ է ուզում, որ սպասեն, մինչեւ որ ինքը հեռագիր տայ արտասահման եւ դրամ ստանայ, Չեկան մերժում է կաթողիկոսի առաջարկը պնդելով որ — «եթէ վանքը դրամ չունի, ապա ուրեմն կառավարութեան պէտք է յանձնէ տաճարի թանգարանում պահուած եկեղեցական ոսկեայ եւ արծաթեայ սպասներն ու անօթները եւ մինչեւ իսկ միւռոնի կաթսան » :

Կաթողիկոսը մերժում է Չեկայի առաջարկը, որ անկասկած գալիս էր Թիֆլիսի վրացի փոխարքայ Բերիայից եւ կամ Ռուսաստանի վրացի ցար Ստալինից :

Եւ ահա կատարւում է մի զարհուրելի ոճիր, որ աննախընթաց է մանաւորապէս Էջմիածնի փոթորկալից պատմութեան մէջ :

Ապրիլի հաւանաբար 6ի գիշերուան ժամի 1ին Երեւանի Չեկայից գալիս են՝ երկու ինքնաշարժով մի խումբ չեկիստներ եւ ուղիղ մտնում են վանքի բակը : Ինքնաշարժը կանգ է առնում էջմիածնի տաճարի դրան առջեւ :

Չեկիստները թակում են վեհարանի (կաթողիկոսի բնակարանը որ գտնւում է տաճարի դէմ ու դէմ, մօտ 40 քայլի վրայ իրարից հեռու) դուռը : Դռնապանն ու կաթողիկոսի ծառան դուռը բաց չեն անում : Այս աղմուկի վրայ կաթողիկոսը զարթնում է, հագնւում եւ նախատեսում է աւելի վտանգը : Տաճարի թանգարանի բանալիները դնում է գրպանը, իսկ մինչ այդ չեկիստները արդէն կոտրել էին վեհարանի դուռը եւ ներս մտնելով բարձրացել էին դահլիճը, ուր հանդիպում են կաթողիկոսին, որ իբր թէ բղաւում է նրանց վրայ եւ սկսում է նախատել, անպատուել եւ անիծել :

Չեկիստները պահանջում են յանձնել Էջմիածնի թանկագին գանձերը, ոսկեայ եւ արծաթեայ անօթները, ադամանդներ, արժէքաւոր մատանիներ եւայլն : ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ ԵՆ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ՝ ՏԱՃԱՐԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆ ՈՒ ԳԱՆՁԱՐԿՂԸ ԲԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ : ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՄԵՐԺՈՒՄ Է : ՉԵԿԻՍՏՆԵՐԸ ՇՐՋԱՊԱՏՈՒՄ ԵՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԵՒ ԲՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ ՁԵՌՔԻՑ ԱՌՆՈՒՄ ԵՆ :

Զուր են անցնում տարբերակ կաթողիկոսի օգնութեան կանչերը եւ անզօր դիմադրութիւնը :

ՉԵԿԻՍՏՆԵՐԸ Ի ՎԵՐՋՈՅ ՆՐԱՆ ԽԵՂԴԱՄԱՀ ԵՆ ԱՆՈՒՄ ԵՒ ՀԵՌԱՆՈՒՄ : Ասում են, որ ԴԺԲԱԽՏ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԽԵՂԴԵԼ ԵՆ ՎԵՐԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՎԱՅՐԱԳ ԿԵՐՊՈՎ : ՈՒՂՂԱԿԻ՝ ՁԵՌՔԵՐՈՎ ՍԵՂՄԵԼ ԵՆ ԿՈԿՈՐԴԸ եւ ԽԵՂԴԵԼ ԵՆ : ԴԻԱԿԸ ՄՆՈՒՄ Է ԸՆԿԱԾ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ : Մահուան սարսուռն իջնում է Վեհարանի դահլիճը, ուր ընկած է նահատակ կաթողիկոսի դիակը : Վեհարանի մարդիկ, գիշերապահն ու ծառան, սարսափից անհետանում են : Թէեւ գիշերանց կաթողիկոսի նահատակութեան լուրը տարածւում է վանքում, սակայն վանականներից եւ ոչ մէկը չի համարձակւում իր խուցից դուրս գալ : Այս սարսափելի ոճիրը կատարելուց յետոյ, չեկիստները բաց են անում մայր տաճարի դուռը, մտնում են տաճարի թանգարանը եւ իրենց հետ բերած արկղերի մէջն են լցնում վանքի թանկագին զարդեղէնները, ակնեղէնները, ոսկեայ եւ արծաթեայ եկեղեցական անօթներն ու սպասները, վերցնում են նաեւ միւռոնի կաթսան : Այս բոլոր հարստութիւնները լցնում են ինքնաշարժի մէջ եւ գնում են Երեւան գիշերով :

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԴԻԱԿԸ ՈՒՌԱԾ, ԿԱՊՏԱԾ, ԶԱՐԶՐԿՈՒԱԾ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԵՔ ՕՐ ՓՌՈՒԱԾ ՄՆՈՒՄ Է ՎԵՀԱՐԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ : Վանականներից ոչ մէկը, մինչեւ իսկ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամները, չեն համարձակւում մօտենալ դիակին, որն արդէն սկսել էր հոտիլ : Չորրորդ օրը վանքում ապրող մի քանի ողորմելի կոյսեր (որոնք Թիֆլիսի հայկական կուսանոցից տարիներ առաջ քշուել էին էջմիածին եւ քար չեն տալիս իրենց թշուառ կեանքը), ՄԵԾ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱՆՔԻ ԲԱԿՈՒՄ ՄԻ ՓՈՍ ԵՆ ՓՈՐՈՒՄ ԵՒ ՆԱՀԱՏԱԿ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԴԻԱԿԸ ՎԵՀԱՐԱՆԻՑ ԻՋԵՑՆԵԼՈՎ ԹԱՂՈՒՄ ԵՆ՝ ԱՌԱՆՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ :

ԾՈՎԵՑԻ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ հաստատուած խստութեանց առթիւ, գանգատագիր մը ուղղած էր ընկերվարական փաստաբաններու միութիւնը : «Լը Փոփիւլէր» կիրակի օր յօդուած մը հրատարակելով այս մասին, ձեռնհաս իշխանութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ հաստատուած սեղմումներու հետեւանքներուն վրայ : Այս առթիւ ըսենք որ ոստիկանութիւնը իր կարգին խստացուցած ըլլալով հետապնդումները, կը մերժէ արտաքսեալներու դիմումները : Մինչեւ անգամ թոյլ չի տար որ անոնք փաստաբանով կամ թարգմանով ներկայանան :

ԻԲՐԵՒ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Զարմանքով կարդացի ընկ. Նարդունիի գիտողութիւնը իմ վերջին յօդուածաշարքի մասին որ անցեալները լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի մէջ: Զարմանքս այն «վրդովումի» մասին է որ ընկ. Նարդունի զգացել է այդ յօդուածաշարքի վերջին երկու պարբերութիւններից:

Ընթերցողը նկատած կը լինի որ խնդրոյ առարկայ իմ յօդուածները, վերնագրից սկսած մինչեւ վերջին տողը, միայն եւ միայն Հայաստանի ազգային-պետական անկախութեան խնդրին է վերաբերում: Պ. Ա. Կէրընսկի, չգիտնալով կամ անտես առնելով անցած 20—25 տարուան մեր պատմական իրականութիւնը, մի անճիշդ յայտարարութիւն էր արել Ամերիկայում՝ թէ Հայերը, Խ. Հ. Միութեան լծի տակ ինկած բոլոր ոչ-ռուս ժողովուրդների մէջ բացառութիւն կազմելով, տրամադիր են հաւաքակցութեան գալ ռուս դեմոկրասիի հետ՝ առանց իրենց անկախութեան ճանաչումը պայման դարձնելու: Մեր ազգային անկախութեան ձգտումը— եւ միայն ազգային անկախութեան ձգտումը— նսեմացնող այս յայտարարութիւնից, ընկ. Նարդունիի իսկ գնահատութեամբ «արդար վրդովում» զգալով՝ ես իմ յօդուածաշարքի խնդիրն էի դարձրել՝ փաստերով ցոյց տալ որ, ազգային-պետական անկախութեան պահանջի նկատմամբ, Հայերը երբե՛ք նուազ անդրդուելի չեն եղել, քան Խ. Հ. Միութեան ոչ-ռուս ժողովուրդներից ո՛րեւէ մէկը:

Պ. Կէրէնսկի մեր անկախութեան ձգտումը կասկածի առարկայ է դարձրել ռուս դեմոկրասիի հետ համակցութեան գալու հարցի առնչութեամբ եւ հիմնաւորել էր իր թիւր կարծիքը հայ ժողովուրդի «բարդ եւ վտանգաւոր» կացութեամբ: Արդ, մի կողմից Պ. Կէրէնսկիին բացատրելու համար, որ ռուս դեմոկրասիի հետ համակցութեան գալը բացառիկ տեղ չէ գրաւում մեր նմանօրինակ քաղաքական հոգերի մէջ, իսկ միւս կողմից էլ չնչտելու համար որ ո՛չ այս հոգերը եւ ոչ էլ ո՛ր եւէ բարդութիւն ու վտանգ չեն ազդել եւ պիտի չազդեն Հայերի անկախութեան ձգտումի վրայ՝ ես վերջացրել եմ իմ յօդուածաշարքը հետեւեալ տողերով.—

«Պ. Կէրէնսկի ցանկանո՞ւմ է որ հասկացողութիւն հաստատուի ռուս դեմոկրատիայի եւ Հայերի միջեւ:— Շատ ուրախ ենք, որովհետեւ մենք եւս ջերմ կողմնակից ենք փոխադարձ հասկացողութեան: Բարդ եւ վտանգաւոր լինի հայ ժողովուրդի վիճակը թէ ոչ՝ մենք ցանկանում ենք հասկացողութեան գալ ե՛ւ Ռուսաստանի հետ ե՛ւ մեր անմիջական հարեւաններին հետ՝ մէջը լինելով եւ Թուրքիան՝ ե՛ւ այն բոլոր մօտակայ եւ հեռաւոր ազգերի հետ, որոնց համար Հայաստանն ու հայութիւնը որեւէ շահագրգռութիւն են ներկայացնում:

Փոխադարձ հասկացողութեան մեր ձգտումը եւ մեր պայմանները կարող են դէպքից-դէպք տարբեր լինել: Սակայն բոլոր դէպքերում էլ, Հայաստանի ազգային-պետական անկախութեան ճանաչումը մենք նկատել ենք, նկատում ենք եւ պիտի նկատենք իբրեւ անյեղլի նախապայման ո՛րեւէ քաղաքական ուժի հետ հասկացողութեան գալու համար:»

Այս տողերի հիմնական առաջադրութիւնները անտես առնելով՝ ընկ. Նարդունի նրանց ընդհանուր կապակցութիւնից դուրս է հանում Թուրքիոյ հետ հասկացողութեան գալու հարցը եւ այդ հարցում էլ ինձ վերագրում մտքեր, որոնք իմը չեն եւ երբե՛ք իմը չեն կարող լինել:

Հիմնականը այս վերագրումների մէջ այն է թէ ես, Հայերի եւ Թուրքիոյ միջեւ փոխադարձ հասկացողութեան գալու համար, բաւական եմ նըկատում որ Թուրքիան ճանաչի այսօրուան Հայաստանի անկախութիւնը...

Այսպիսի անհեթեթութիւն ինձ վերագրելով՝ ընկ. Նարդունի յօժարութիւն էլ չի ստանձնում անդրադառնալու՝ որ եթէ բանը մնար այսօրուան Հայաստանի ազգային-պետական անկախութեան ճանաչումին՝ կարիք էլ չէր լինի Թուրքիոյ հետ հասկացողութեան մասին ակնարկ անել. որովհետեւ Թուրքիան թէ՛ Բաթումի, թէ՛ Ալեքսանդրապոլի եւ թէ Կարսի դաշնագրերով ճանաչել է արդէն այդ Հայաստանի անկախութիւնը:

«Ինձ կը թուի— գրում է ընկ. Նարդունի— թէ, երբ հրապարակ կը դրուի Թուրքիոյ հետ «հասկացողութեան» նոյնիսկ պարզ «ցանկութիւն» մը, անհրաժեշտ է ճշդել նաեւ մեր պայմանները, այլապէս այդ ցանկութեան մենք կուտանք երկու նշանակութիւն— կամ ուրացում մը պատմական դատի եւ թափուած արեան եւ կամ մտքի անորոշութիւն»:

Ըստ ընկ. Նարդունիի, ես Թուրքիոյ հետ հասկացողութեան գալու ցանկութիւն եմ «հրապարակ դրել»առանց պայմանները ճշդելու: Միւս կողմից էլ նա գտնում է որ փոխադարձ հասկացողութեան գալու ձգտումը «շատ ալ անորոշ չէ» իմ յօդուածի մէջ: Այս նախադրեալներից տրամաբանական անհրաժեշտութեամբ պէտք է հետեւցնել թէ ոմանք — ընկ. Նարդունի ասում է «մենք»— կարող են ինձ պատմական դատը եւ թափուած արիւնը ուրացողի վկայական տալ...

Արդ, եթէ ճիշդ է այս դատողութիւնը, ապա ես ընկ. Նարդունիին մէկ պատասխան ունիմ տալիք:— Նըման խօսքերով ո՛չ կարելի է ինձ շփոթեցնել եւ ո՛չ էլ մազաչափ իսկ շեղել այն քաղաքական ուղեգծից որի վրայ ես, իբրեւ Դաշնակցական, կանգնած եմ:

Գալով մէջ բերած հատուածի առաջին տողերին՝ նրանց մէջ, ըստ էութեան մի շատ ճիշդ, բայց եւ շատ տարրական միտք է արտայայտուած: Ճիշդ ու տարրական մի միտք է, որ եթէ մէկը Թուրքիոյ պէս հին եւ վըտանգաւոր մի թշնամու հետ հասկացողութեան գալու հարց կամ ցանկութիւն է հրապարակ դնում, նա պէտք է ճշդէ նաեւ այդ հասկացողութեան պայմանները: Սակայն չեմ հասկանում, թէ ընկ. Նարդունի ինչո՞ւ է յոգնութիւն ստանձնել այս հասարակ բանը ինձ հասկացնելու, քանի որ նրա համար, արեւի պէս պարզ է որ իմ յօդուածաշարքի նպատակը Թուրքիոյ հետ հասկացողութեան գալու հարցը կամ ցանկութիւնը հրապարակ դնելը չէ եղել, այլ, ինչպէս ասացի, բացառապէս մեր անկախութեան պահանջը պաշտպանելը: Թէ՞ ընկ. Նարդունի ինձ այնքան անլուրջ մէկն է համարում որ կարծում է թէ ես՝ մտադրութիւն ունենալով այդպիսի մի ծանրակշիռ հարց հրապարակ դնել՝ չորս ընդարձակ յօդուածներից միայն երկու տող նրան կը յատկացնէի՝ այն էլ, ինչպէս վերը տեսանք, կողմնակի, հարցի էութեան հետ առնչութիւն չունեցող նկատումներով...

Իմ վերջին յօդուածից այստեղ վերարտադրուած հատուածի մէջ ցանկութիւն արտայայտելով սկզբունքի հասկացողութեան գալու մեզնով շահագրգռուած բոլոր մօտակայ եւ հեռաւոր արտաքին ուժերի հետ՝ մէջը լինելով եւ Թուրքիան— մի ցանկութիւն որին սկզբունքով դէմ չի կարող լինել ո՛չ մի հայ քաղաքական գործիչ — ես անմիջապէս աւելացրել եմ. «Փոխադարձ հասկացողութեան մեր ձգտումը եւ պայմանները կարող են դէպքից-դէպք տարբեր լինել»: Ուշ-ուշադիր ընթերցողի համար էլ պարզ է որ այստեղ «դէպքից-դէպք»ը վերաբերում են յիշատակածս արտաքին ուժերին: Ուրիշ խօսքով, ես այդ տողերով միանգամայն անառարկելի այն միտքն եմ արտայայտել թէ փոխադարձ հասկացողութեան մեր ձգտումը եւ պայմանները, օրինակ, Վրացիների նկատմամբ այն չեն լինի, ինչ որ Ռուսերի նկատմամբ, Ռուսերի նկատմամբ այն չեն լինի, ինչ որ Թուրքերի նկատմամբ եւայլն:

Իմ այս տողերից «ձգտում» խօսքը խպառ հանելով եւ «դէպքից-դէպք» դարձուածքի մէջ էլ իր ցանկացած բովանդակութիւնը դնելով՝ ընկ. Նարդունի գրում է.

— «Երբ հարցը Թուրքիոյ մասին է ՄԵՐ (1) «հասկացողութեան» պայմանները չեն կրնար տարբեր ըլլալ «դէպքից-դէպք», միշտ կը մնան նոյնը»:

Սա եղա՞ւ:

Սակայն, իմ գրածի այս սխալ մեկնութիւնը պարզ թիւրիմացութեան վերագրելով՝ կանգ առնենք մի վայրկեան ընկեր Նարդունիի արտայայտած մտքի վրայ: Ինչո՞ւ է նա կարծում թէ մեր հասկացողութեան պայմանները Թուրքիոյ հետ չեն կարող դէպքից-դէպք տարբեր լինել: Հասկացողութեան պայմանները անհրաժեշտաբար բազմաթիւ հարցեր պէտք է պարունակեն մեր եւ Թուրքերի պահանջների եւ պարտականութիւնների վերաբերեալ: Ինչո՞ւ է ընկ. Նարդունի կարծում թէ այդ հարցերի քանակը, տարողութիւնը եւ ձեւակերպութիւնը բոլոր դէպքերում էլ նո՛յնը պէտք է մնան: Չէ՞ որ մի դէպքում մենք կարող ենք մեր դէմ ունենալ 1918ի աշնան քայքայուած Թուրքիան, մի ուրիշ դէպքում՝ այսօրուան չափերով կազդուրուած Թուրքիան Երրորդ դէպքում՝ ներքին հրդեհների կամ պատերազմական բոցերի մէջ ճարճատող Թուրքիան եւայլն: Ո՞ր դիւանագիտական իմաստութիւնը կարող է հրահանգել մեզ որ այս բոլոր դէպքերում էլ մենք նոյն պայմանները առաջադրենք Թուրքիա յին՝ նրա հետ մեր հաշիւները կարգադրելու համար:

Գանք հիմա յարուցուած վէճի ամենակական կէտին:

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

(1) Ճիշդն ասած, չկարողացայ հասկանալ թէ ինչու այս դերանունը մեծ տառերով է գրուած... Ա. Ջ.

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ„
(ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ)

Գրականութեան մեզի տուած հաճոյքներու մէջէն ամէնէն նրբինը սըրամտութեան պարգեւածն է անշուշտ:

Այս կարողութիւնը հազուագիւտ է մեր մէջ:

Մինչ բանաստեղծութիւնը հոգիին ծաղկումն է, մինչ երաժշտութիւնը անգիտակիցին լեզուն է, սրամտութիւնը մտքի զուարթ զբօսանք մըն է որ երեւակայութենէն կը ծնի, տրամաբանութեան եւ ճաշակի վրայ կը յենու, առողջ եւ գաղափարաճոխ մտքի պտուղ է:

Նշան Պէշիկթաշլեան հարուստ է այս կարողութիւններով: Ատոր համար իր «Ծաղրանկարներ» անուն գործը մասնաւոր արժէք կը ստանայ:

Ն. Պէշիկթաշլեան չի գոհանար իր ընտրած տիպարները վրձինի քանի մը յաջող հարուածներով պատկերացնելով, այլ կենդանութիւն կուտայ անոնց. անհարթութիւնները մեծցնելով ճշմարտութիւններ կը ցայտեցնէ, յատկութիւններ ու թերութիւններ կը շեշտէ, նկարագիրներ երեւան կը բերէ:

Անմեղ զուարճանքներ կան հոն, դաշտային զբօսանքներու պէս, ժըպտաղէմ ու գոհունակ: Կան եւ պերճախօս լռութիւններ, նուրբ sous-entenduներ, երբեմն խայթումներ որոնք չեն տառապեցներ սակայն: Ընդհակառակն նեղացուցիչ խաղտանքներ են անոնք, որ խնդուք կը պատճառեն, ուղեղին արիւնախռնումը կը վանեն, ինչ որ փրկարար է: Երբեմն ալ սլաքներ կան հոն ի սպաս՝ հարազատ, անշահախնդիր, անվաճառելի, անմանրելի Գաղափարին: Դժուարըմբռնելի բուրումներ են անոնք, տկար երեւակայական զգայարաններուն ոչ-մատչելի: Այս վերջինները կրնան ոմանց կողմէ չհասկցուիլ, սխալ մեկնուիլ, եւ կամ կաղամախիներու չընջուցին նըմանցուիլ: Բայց գործը առով իր նշանակութիւնը չի կորսնցներ, ընդհակառակն կարծես հեղնանքի եւ կարեկցութեան նոր ժպիտ մը կը հագնի:

Երբեմն սակայն իր սլաքները կը աայրարին թանձրամտութիւնները բանալու: Զափը ճանչցնելու չափյառաջ երթալով անողոքաբար կը խարանեն: Բայց այս պարագան հազուագիւտ է:

Ռ. տը Կուռմօն ըսած է.— «Մարդկութիւնը շա՛տ տեղի կուտայ ծիծաղի. մանաւանդ իր առաջնորդները, որոնք ճշմարիտ կատակերգակներ են: Անշուշտ մարդիկը իրենց մութ ճակատագրին առաջնորդելու համար չափազանց խելացի ըլլալու հարկ չկայ:»

Պ. Պէշիկթաշլեան ծանօթ դէմքեր, ժողովրդական տիպարներ կը նշաւակէ:

Այստեղ քաղուածքներ պիտի չընենք, ընթերցումի հաճոյքը առաջուց չեղծելու համար: Ըսենք միայն թէ Զօպանեանի, Մաննիկ Պէրպէրեանի, Հր. Ալեանաքի, Շ. Նարդունիի, Վ. Թաթուլի կտորները ամէնէն յաջողներն են: Հաճոյքով կը կարդացուին նաեւ Շահխաթունիի եւ Խատիսեանի կտորները, թէեւ վերջինը երկար է, ու ծաղրանկար մը ըլլալէ աւելի պատմական դրուագներ կուտայ:

Հատ մը կայ սակայն, ամէնէն կարճը, ամէնէն պերճախօսը.— Վ. Մալէզեան.— Ամսական տասը հազար ֆրանք: Եւ այսքան:

Նշան Պէշիկթաշլեանի գրելու կերպը կազդուրիչ է. հիւանդ բջիջները կը վերանորոգէ. տատանող կարողութիւնները կը հաւասարակշռէ. բաղդատութեան եզրեր հայթայթելով խորհրդածութեան դուներ կը բանայ:

Ն. Պէշիկթաշլեան իր սլացքներու կարգին վրիպումներ ալ ունի: Բայց իր մեկնակէտը ամուր է: Կեանքը դիմագրաւողներու շարքին կը պատկանի ինքը: Ինչպէս կ'ըսէ տեղ մը, ինք կը փնտռէ «ոչ թէ գիտական, այլ իրական արժէք»: «Կոճկուիլ» չի գիտեր, «մուրատին հասնողի մը երեւոյթը» չի կրնար առնել: Արդարեւ ի՞նչ կարելի է սպասել այդպիսիներէն, բոլոր իրենց կեանքէն գոհ չեղողներէն: Կըաւորականութենէ, չէզոքութենէ կը խորշի, իր գործը համակ շարժում է, ապրիլ կը թելադրէ, զգացողութիւնները դրկաչափով կուտայ. եւ այն պահուն ուր տեղը իր բոլոր ուժերուն պէտք ունի, տեւելու համար դէթ, Ն. Պէշիկթաշլեան ժպիտի նեկտարը կը հոսեցնէ:

Ահա թէ ինչու իր գործը յարգի է ու պիտի փնտռուի:

ԱՐԱՄ ԱՋՆԱՒՈՐ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

Ապրիլեան Սգատօնը

ՏԻԹՐՈՅԹ, 25 ապրիլ.—Նախաձեռնութեամբ Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Հայլընտփարքի եւ Տիթրոյթի հոգաբարձութեանց եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. կոմիտէներուն, Ցեղակրօն ուխտերու, Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղերու եւ Հայրենակցական ու այլ միութիւններու, Ապրիլ Տասնըմէկի սգատօնը արժանավայել կերպով տօնուեցաւ 24 ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Grendale High School Auditoriumի ընդարձակ սրահին մէջ:

Նահատակներու յիշատակը յարգող երկսեռ հոծ բազմութիւն մը ժամանակին լեցուած էր սրահը:

Խումբ մը տիկիններ եւ օրիորդներ նուրս մանող հասարակութեան կուրծքերը կը զարդարէին ժապաւէններով:

Բեմին մէջտեղը զետեղուած էր խիստ խորհրդաւոր յուշարձան մը, ճակատը գրուած՝ 1915 — 1938 թուականները, իսկ պատուանդանին վրայ կը պլպլային մոմերը: Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին ամերիկեան եւ հայկական դրօշները: Սգատօնին նախագահութիւնը յանձնուած էր Պետրոս քահանայ Սամբրէեանին, իսկ ատենապետութիւնը ընկեր Ա. Գալուստեանի:

Նախքան յայտագրին անցնիլը, ընկ. ատենապետը հրաւիրեց նախագահը, որպէսզի կատարէ հոգեհանգստեան արարողութիւնը: Յետոյ քանի մը խօսքերով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը:

Ապա կարգով խօսեցան Պ. Պ. Խ. Գալուստեան, Հրանդ Ք. Արմէն եւ Պետրոս քհնյ.: Պ. Խ. Գալուստեան խստօրէն քննադատեց ամէն անոնք որ չեն մասնակցիր Ապրիլ Տասնըմէկի նման համազգային սուգի տօնակատարութեան: Այս տօնը, ըսաւ, համայն հայութեան կը պատկանի, քանի որ Թրքական բարբարոս կառավարութիւնը, իր ոճրածին ծրագրով երբ գլխատեց աւելի քան մէկ միլիոն հայեր, ոչ խտրութիւն չըրաւ, ոչ յարանուանութեանց եւ ոչ ալ կուսակցութեանց մէջ:

Ապա նկարագրեց ամերիկեան պատմութեան մէջ ծագած ... եւ օրինակ բերելով աւելի մեծ ... դէր, որոնք որ եւ է վտանգ ... միանալով կը կազմեն ազգային ... եալ ճակատ, սրտառուչ կոչ մը ... զից, որպէսզի Արտասահմանի ... յութիւնը մէկզի դնէ բոլոր այն ... ը, յարգէ մեր զոհերու յիշատակը եւ իրականացնէ անոնց երազած ուխտը:

Պ. Հրանդ Ք. Արմէն դէպի ետ ... ւոր թուականները երթալով, ... եւ հաւկնալի ոճով մը նկարագրեց ... իշխաններու եւ իսլամ զանազան ցեղ... րու միջեւ ծագած պատերազմները, ընդհարումները եւ ապա մէկիկ-մէկիկ թուեց ձինկիզխաններու, Լէնկթիմուրներու եւ Շահ Աբբասներու սարքած թալաններն ու կոտորածները հասնելով մինչեւ կարմիր սուլթանի ... րու զանգուածային ջարդերը: Բայց ... ալ, ըսաւ, մէկ նպատակ կը հետապնդէին,— կոտորել, ջարդել եւ ... պէս ստեղծել միատարր Թուրքիա ...

Իսկ Պետրոս քահանայ որ ինքն ... տարագրուած է իր հօտին հետ ... սին եւ կրած աքսորի բոլոր տառա... պանքները, իբրեւ ականատես խօսե... ցաւ խիստ յուզիչ ձառ մը, նկարա... րելով բոլոր այն անպատմելի տառա... պանքներն ու ջարդերը որուն ենթա... կուեցաւ հայ ժողովուրդը:

Յաջող արտասանութիւններ ըրին Տիկին Ներիբխանեան (Սեւանքի ... «Պարը») եւ ընկեր Ա. Ղուկասեան (Ա. Չատուրեանի «Տաղանդը»), Օր. Ք. Արմէն յաջողութեամբ երգեց «Ազատութեան սիրոյն համար», իսկ Տիկին Տիրուհի Վարդանեան իր վճիտ ձայնով երգեց Ա. Աճեմեանի «Քնիր իմ բալիկը», յուզելով ներկաները: Երգողներուն ջութակով ընկերացաւ Պ. Սուրէն Պայրամբեան, ... առանձին ալ նուագեց հայկական ... մը յուզիչ եղանակներ:

Սգահանդէսը փակուեցաւ ժամը 5ին: Ներկաները մեկնեցան իրենց ... տանելով պաշտելի նահատակներու անմոռանալի յիշատակը:

ԱՐԱՄ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայ մարզական շարժումը ... քսանամեակ մըն է բոլորած:

Փարիզի մէջ կազմուած է ... Յանձնախումբ մը գործին նուիրուած եւ ձեռնհաս անձերէ, զայն պատշաճ ձեւով ու քայլով տօնելու համար:

Այս քսանամեակը մեզ պիտի ... զավառէր, եթէ իր կոչումը ... միայն գնդակ խաղալու, ... թիւն ցատկելու եւ տօնական օրերու երեւալու եւ զարդանիշ բաշխելու ... մար: Պիտի չխանդավառէր անոր ... մար, որ մենք ձեռք փրկելու պէտք չունինք, այլ ցեղը փրկելու պէտք ունինք: Եւ այն բոլոր կազմակերպութիւններն ու միութիւններ որ կը ... խատին այս մարզին, ի յառաջագոյնէ կը վայելեն ամէն ինքնագիտակից Հայու գուրգուրանքն ու համակրութիւնը:

Մեր եղերական պատմութիւնն ու ... տառապանքը, դժբախտաբար ամէնէն ...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (60)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Գիտեմ թէ ի՛նչեր կ'անցնէին միտքէդ, կակազեց Թանիա մատներուն հետ խաղալով ջղագար շարժումով մը, եւ իրաւունք ունիս, ճիշդ են, ոչ բոլորը, բայց գրեթէ բոլորը... ամէն գիշեր այստեղ կուգամ... սակայն իմ օթեակս է, վարձած եմ... կ'աշխատիմ դրամ ծախսել տալ հանդիպած մարդոցս եւ անշուշտ շահաբաժին մը կը ստանամ... Գիտեմ որ սուտ խօսեցայ, սակայն կրպակս եկող գացող եւ ինծի դուրս հանող այրերէն շատերը ասկէ ուրիշ բան չեն սպասեր... միայն այս իրիկուն հասկցայ որ դուն տարբեր մէկն ես... այնքան ազնիւ վերաբերում ունեցար ինծի հանդէպ որ քաջութիւնը չունեցայ խոստովանելու այն կեանքը զոր կը վարեմ... Սարսափելի բան է... կ'ատեմ... է- րիկ մարդիկ գազաններ են միշտ... բայց ձեզ սիրեցի եւ չուզեցի որ գիտնայիք իրականութիւնը... Շատ կը ցաւիմ ընթրիքին եւ այդ թունաւոր շանփաններին համար... բայց եթէ չապրէի, տնօրէնը պիտի գար եւ աղմուկ ստեղծէր... Մօրս մասին ըսածներս ճիշդ են... հիւանդ է... իր գործածած դեղերը շատ սուղ են... հարուստ ծնած ու ապրած ըլլալով՝ թըշուառութեան վարժուած չէ... սուղ բաներ կ'ուզէ միշտ... պանդոկը շահաւոր չի բաներ... հազիւ երդիք մը ունինք մեր գլխուն վրայ... այնպէս որ ստիպուած եմ...

Թանիա լռեց յանկարծ, երիտասարդը նշմարեց արցունքի երկու խոշոր կաթիլներ անոր այտերուն վրայ: Այնքան անկեղծութիւն կար այդ ձայնին մէջ որ Փիթըր չէր կրնար չհաւատալ: Սիրտը կակուղցաւ նորէն ու աչքի առջեւ բերաւ անոր դժբախտ ճակատագիրը:

Իրարու քով կեցած էին անոնք օթեակին ետեւը, կէս մութին մէջ: Փիթըր իր թեւերուն մէջ առաւ զայն: Թանիա անոր ուսին դրաւ իր գլուխը եւ դառնօրէն լացաւ.

— Խեղճ աղջիկս, մրմնջեց Փիթըր. սարսափելի կեանք անցուցեր ես...

ԳԼՈՒԽ 14

«Անոնց համար պարտէզներ կան որոնց տակէն կ'անցնին գետերը»
(Քուրան)

Ժամը երեքը անցած էր երբ Թանիա տուն հասաւ: Պնդած էր որ Փիթըր զինքը ձգէր քիչ մը անդին, որովհետեւ չէր ուզեր անոր ցոյց տալ փլփլկած տուներու շարքը որոնց մէջ կը գտնուէր իր յարկաբաժինը:

Երիտասարդը սիրտհատնումով հետեւած էր անոր քայլերուն՝ աղօտ կերպով լուսաւորուած փողոցին մէջ, վախնալով որ անոր գեղեցիկ արդուզարդը կրնար անբաղձալի հետաքրքրութիւն մը շարժել գիշերուան այդ ժամուն: Շատ աւելի մտահոգ պիտի ըլլան ան, եթէ քանի մը վայրկեան վերջը տեսնէր որ աղջիկը կը մտնէր չարագուշակ անել ճամբայ մը: Բայց անտեղի էր այդ մտահոգութիւնը, որովհետեւ Թանիա կը ճանչնար այդ գարշելի թաղին բոլոր կտրտած աւազակները, աղբանոցներն ու խարխուլ փեղկերով ծածկուած կրպակները, ինչպէս նաեւ մեծ մասը անոր բընակիչներուն որոնք հիմա անկողին մտած էին: Թանիայի եկամուտը շատ ու շատ աւելցած էր վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին,բայցանոր հետ միասին աւելցած էր նաեւ իր մօրը՝ մանր մունր պերճանքներու մասին ունեցած անյագ պահանջը: Ոչ մէկ ատեն բաւականաչափ պատրաստ դրամ ունեցած էին անոնք, աւելի լաւ թաղ մը փոխադրուելու համար այս խեղճուկրակ աղքատնոցէն ուր կ'ապրէին տարիներէ ի վեր:

Թանիայի բնակած երկյարկանի տան վարի մասը դրաւած էր հացագործի մը խանութը: Աշխատաւորները խմոր կը թրէին ներսը եւ փուռը նետուած հացերուն անխորժաբեր բուրումը անզգալի կը դարձնէր փողոցին աղբանոցներուն արձակած գարշահոտութիւնը: Երբ Թանիա բանալին կըղպանքին մէջ անցուց, հացթուխներէն մէկը զուարթօրէն գիշեր բարի պոռաց անոր: Բոլորն ալ կը ճանչնային ու կը սիրէին զինքը, որովհետեւ, ժամանակին ինքն ալ յուսահատօրէն աղքատ եղած ըլլալով, յաճախ պզտիկ օգնութիւններ կ'ընէր թշուառներուն եւ նըուէրներ կուտար խեղճուկ երախաներուն որոնք օրուան ընթացքին կը վխտային նեղլիկ ճամբուն վրայ:

Թանիայի տունը բակ չունէր. խարխուլ ու առանց զորդի սանդուղ մը կար միայն:

Բացարձակ մութ էր: Սակայն սանդուղին գլուխը հասնելուն՝ իր սենեակը առաջնորդող դրան տակէն տեսաւ լոյսի բարակ երիզ մը: Վախցաւ յանկարծ թէ մայրը կրնար տագնապ մը ունեցած ըլլալ, թէեւ կոտն փէս երթալէ առաջ անկողին դրած ու քնացուցած էր զայն: Արագ շարժումով մը դուռը հրեց եւ վախի ու սփոփանքի խառն զգացումի մը տպաւորութեան տակ, տեսաւ թէ հիւր ունէին, թէեւ ժամանակը շատ ուշ էր: Քազըմ Պէքիրի վիթխարի զանգուածը լեցուցեր էր իրենց ամէնէն խոշոր բազկաթոռը:

Հանդարտօրէն կը ծխէր ան եւ պըղինձէ մոխրամանի մը մէջ դիզուած գլանիկի մնացորդները ցոյց կուտային թէ երկար ատենէ ի վեր կը սպասէր այնտեղ: Պառաւուհի Վորոնցով, գիրուկ, թափթփած երեւոյթով մարած աչքերով կին մը, նստած էր անոր մօտիկը, բազմոցի մը վրայ որ անկողինի տեղ կը ծառայէր Թանիային: Այս վերջինը կը նախընտրէր պառկիլ քան թէ իր մայրիկին քով ... րուն յատկացուած էր իրենց փոքրիկ յարկաբաժինին միակ ննջասենեակը: Պառաւը հինցած գիշերազգեստ մը հագած էր եւ իր ճերմակ մազերը տարօրինուած էին իր անբնական օրէն կարմիր այտերուն վրայ: Փառաւորութիւնը մաս չէր կազմեր անոր մըլութիւններուն: Սարսափելի փոթորիկներ անցած էին իր գլուխէն, երբ Ռուսաստանէն կը փախչէր եւ ... մէկ բան կար որ կը հետաքրքրէր զինք այս աշխարհին մէջ — իր մոքսը:

Թանիան տեսնելուն պէս պառաւը սթափեցաւ իր քունէն:

— Օ՜հ, վերջապէս եկար, աղջիկս, ըսաւ. կարծեցի թէ բնաւ պիտի չգայիր... Քազըմ էֆէնտին ալ մեծ պատիւ ըրած է մեզի, այցելելով այս խեղճուկրակ բնակարանը...

(Շար.)

… Հարուածեց մեր ցեղը Ֆիզիքա-… մարմնապէս: Տարագրութեան … ճամբաներուն մէջ մեր ցեղը … կամքի վերածուած: Ան ար-… կէս արիւն լացաւ, կեանքին … ժահ: Խոց ու վէրք էր մեր երէ-… Լուծին ու մորակին տակ կորա-… էին մեր գլուխն ու կռնակը: Եւ … ու սուգի ծանրութեան տակ … ած էր մեր տոկունութիւնն ու … ակրականութիւնը: Դահիճներէն … եւ եղեռնագործներէն մարդկա-… գզացում կը սպասէինք… Մեր … ու աչքերը չէին բացուեր ա-… ու օգին:

… վհատութեան եւ քայ-… խորտակիչ օրեր կ'ապրէինք: … խումբ մը երիտասարդներ, … գրութեան մաղախը նետած, … քովի եկան, ըսին ու պատմեցին … մէջտեղ նետեցին դասական … խօսքը.— Բարձրացի՛ր, բարձ-… ցի՛ր:

… կում եւ բարձրացում: Երկու բե-… Երիտասարդութիւնը ար-… տուաւ: Նորէն կազմուեցան … ճիւղեր, խմբակներ, սկաուտ-…

… տարիները սահեցան ու անցան: … Մ. Ը. Մ.ը վերակազմուեցաւ, … ու մունջ աշխատանքի լծուեցաւ, … սարդ մատաղ հոգիներ հաւա-… իր գլխուն, մարզեց զանոնք, հա-… ու Հայոց պատմութիւն սորվե-… ճամբարներ կազմակերպեց, ե-… չալկած ուխտագնացու-… կատարեց եւ Ֆիզիքական … ութեան համար ջիղերու հա-… ները ներշնչեց:

… այսօր, տարիներու համբերա-… աշխատանքէ մը վերջ կանգնած … իր քսանամեակի տօնակա-… ութեան առջեւ:

… աչքերուս առջեւն է իրենց նախա-… - շրջաբերականներէն մէկը, ո-… կը ծանուցանեն քսանամեակին … ժողովածուի մը հրատա-… ութիւնը:

… գաղափար մը տալու համար ի-… ծրագրած այս մեծածաւալ հր-… ութեան մասին, թուենք … նիւթերը որոնցմով խանդավառ-… ու գործի են լծուած:

… ու մարզական շարժումը … Հայոց մէջ.— 1900—1908ին գո-… ութիւն ունեցող միութիւններ Պոլիս … գաւառները.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի … հիմնադրութիւնը 1918 Նոյեմբերին.— … մասնաճիւղերու կազմութիւն եւ … գործունէութիւն.—Մարզական կեան-… մրցանքներէն ներս.— Միջազգա-… առաջնութիւններ եւ ճամբար-… Հայ մարզական գրականու-… եւ կարեւոր թուականներ.— … մասներ եւ օժանդակողներ:

… անոնք որ հեռուէն թէ մօտէն … ած են այս շարժման, անշուշտ, … կարելին պիտի ընեն, որպէսզի … հատորին մէջ ամփոփուին մար-… շարժման վերաբերեալ բոլոր … երը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը այն կազմակերպու-… ներէն չէ, որոնք կը սնանին բա-… երու օժանդակութեամբ, այլ … ու միայն իր հաւատացեալնե-… անձնական զոհողութեամբ: Եւ … ակ տարր, նուազ պատասխա-… եւ մեծածաւալ աշխատանքնե-… չէն խուսափիր: Ատիկա ցոյց կու-… այս կազմակերպութեան կենսու-… ութիւնն ու կարգապահութիւնը:

… անգամ մըն ալ ըսենք, որ Հ. Մ. Ը. … մեր կեանքին մէջ մեծ թերի մըն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ
«ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒՄԸ ԲԱՐԵԼԱՒԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ»

(Շարունակութիւնը կիրակի ի թիւէն եւ վերջ)

4.— Այդ նպատակով, տարրական, ոչ լրիւ միջնակարգ եւ միջնակարգ դպրոցների գործող ուսումնական պլանների մէջ մտցնել փոփոխութիւններ, ռուսաց լեզուի ուսումնասիրման համար ուսումնական շաբաթւայ մէջ յատկացնելով.

ա) Տարրական դպրոցներում՝
2րդ դասարան — 2 ժամ
3րդ դասարան — 4 ժամ
4րդ դասարան — 4 ժամ

բ) Ոչ լրիւ միջնակարգ ու միջնակարգ դպրոցներում՝
3րդ դասարան — 4 ժամ
4րդ դասարան — 4 ժամ
5րդ դասարան — 5 ժամ
6րդ դասարան — 5 ժամ
7րդ դասարան — 5 ժամ
8րդ դասարան — 4 ժամ
9րդ դասարան — 4 ժամ
10րդ դասարան — 4 ժամ

5.— Առաջարկել Լուսժողկոմատին՝

ա) Ռուսաց լեզուի ուսումնասիրման խնդիրներին եւ ուսումնական նոր պլանին համապատասխան, մինչեւ ապրիլի 20ը վերանայել բոլոր դպրոցների ռուսաց լեզուի ծրագրերը.

բ) 5րդ — 7րդ դասարանների ռուսաց լեզուի ծրագրերում նախատեսել գեղարուեստական գրականութեան լաւագոյն նմոյշներին ուսումնասիրութիւնը գրական ընթերցանութեան կարգով, այնպէս որ 8րդ դասարանից սկսած անցնել ռուսաց գրականութեան սիստեմատիկ դասընթացի ուսումնասիրութեանը, 8րդ, 9րդ եւ 10րդ դասարաններում ռուսաց լեզուին յատկացուած ժամերի ընդհանուր քանակութիւնից այդ նպատակով առանձնացնելով շաբաթական երկուական ժամ:

գ) Ռուսաց լեզուի դասաւանդումն ապահովող անհրաժեշտ դասագրքերով եւ ուսումնական ձեռնարկներով (այբբենարան, գրքեր դասարանական ու արտադասարանական ընթերցանութեան համար եւ քերականութեան դասագրքեր), հաշուի առնելով աշակերտների մայրենի լեզուով խօսակցութեան առանձնայատկութիւնները, այդ ամբողջ աշխատանքն աւարտելով 1938 թուի օգոստոսի 1ից ոչ ուշ:

դ) Կազմակերպել ռուսաց լեզուի՝ թւով 960 ուսուցիչների պատրաստումը ու վերապատրաստումը կարճատեւ դասընթացքներում:

ե) Ուսուցիչների վերապատրաստման նպատակով կազմակերպւող բոլոր դասընթացքներում ծրագրի մէջ մտցնել ռուսաց լեզուի ու գրականութեան պարտադիր ուսումնասիրումը:

զ) Ձեռք առնել բոլոր միջոցները՝ դասընթացները բարձրորակ մանկավարժական կազմով, ծրագրերով եւ ուսումնա - մեթոդական ձեռնարկներով ապահովելու համար:

6.— Առաջարկել Լուսժողկոմատին՝ դպրոցներում ռուսաց լեզուի եւ գրականութեան դասաւանդման դրուածքը ղեկավարելու համար ժողկոմատին կից կազմակերպել ռուսաց լեզուի յատուկ վարչութիւն (բաժին), իսկ ժողովրդական կրթութեան շրջանային բաժիններում առանձնացնել մէկական յատուկ տեսուչ:

7.— Առաջարկել Լուսժողկոմատին՝ ամսուայ ընթացքում կազմել եւ ժողկոմխորհի հաստատութեանը ներկայացնել ռուսաց լեզուի ուսուցիչների պատրաստման ու վերապատրաստման ուղղութեամբ, ինչպէս նաեւ այս որոշման մէջ մատնանշուած միջոցառումների համար անհրաժեշտ ծախսերի նախահաշիւը:

8.— Պարտաւորեցնել Լուսժողկոմատին՝ 1938 թուի սեպտեմբերի 1ից Պետական համալսարանի Լեզուաբանական ֆակուլտէտին կից կազմակերպել ռուսաց լեզուի ու գրականութեան բաժին՝ ուսման երեք տարւայ տեւողութեամբ: Ուսանողների ընդունելութիւնն առաջին կուրսում սահմանել 90 հոգի՝ 1938 թուի ընդունելութեան հաստատուած կոնտինգենտից:

9.— Առաջարկել Լուսժողկոմատին՝ 1938 թուի սեպտեմբերի 1ից ռուսաց լեզուի ու գրականութեան ամբիոններին կից կազմակերպել ասպիրանտուրա՝ Պետական համալսարանում 10 հոգու համար եւ Մանկավարժական ինստիտուտում 5 հոգու համար:

10.— Առաջարկել Հայկական ԽՍՀ բարձրագոյն դպրոցների եւ տեխնիկումների դիրեկտորներին՝ բոլոր կուրսերում պլանի մէջ մտցնել ռուսաց լեզուի ու գրականութեան պարտադիր ուսումնասիրումը եւ քննութիւններ տալն ըստ Լուսժողկոմատի կողմից հաստատուած ծրագրի, միջնակարգ դպրոցի վկայականների ծաւալով:

11.— Առաջարկել Լուսժողկոմատին՝ 1938 թուի սեպտեմբերի 1ից Երեւանում կազմակերպել ռուսական մանկավարժական ուսումնարան, առաջին կուրսի համար ընդունելով 200 ուսանող, որից 80 մարդ Ազրբէջանցիներ եւ Լէնինականում՝ առաջին կուրսում ընդունելով 80 մարդ:

Ռուսական մանկավարժական ինստիտուտի առաջին կուրսում ուսանողների ընդունելութիւնը 1938 թուին սահմանել 240 մարդ:

12.— Առաջարկել Լուսժողկոմատին՝ հրատարակել ռուս - հայերէն դպրոցական բառարան:

Պետհրատին՝ ապահովել յիշեալ բառարանի հրատարակումը մինչեւ 1938 թուի օգոստոսի 10ը, 100 հազար թիրաժով:

13.— Ռուսաց լեզուի յաջող ուսումնասիրման ասպարէզում սովորողներին օգնութիւն ցոյց տալու նպատակով, յանձնարարել Պետհրատին եւ Լուսժողկոմատին՝ մինչեւ 1938 թ. սեպտեմբերի 1ը պատրաստել ու հրատարակել անհրաժեշտ ուսումնա - դիտողական ձեռնարկներ ռուսերէն լեզուով, ուղղագրական աղիւսակներ, նկարներ՝ խօսակցութիւնը զարգացնելու համար, եւ այլ ձեռնարկներ:

14.— Պարտաւորեցնել Լուսժողկոմատին եւ շրջգործկոմներին՝ 1938 թ. բիւջէի միջոցներից գումարներ առանձնացնել ռուսերէն գեղարուեստական գրականութիւն ձեռք բերելու համար, դպրոցական նոր գրադարաններ կազմակերպելու եւ եղած գրադարանները համալրելու նպատակով:

15.— Առաջարկել Պետհրատին՝ կազմակերպել մանկական ու գեղարուեստական գրականութեան հրատարակումը, ինչպէս նաեւ աւելացնել դրանց ներմուծելն ու լայնօրէն տարածելը հանրապետութեան բոլոր շրջաններում:

16.— Կենդրոնական Գործադիր Կոմիտէն եւ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդն ընդգծելով մայրենի լեզուի նշանակութիւնը որպէս հայկական դպրոցներում դասաւանդման հիմք, պարտաւորեցնում են Լուսժողկոմատին՝ բացառիկ ուշադրութիւն յատկացնել դպրոցներում ռուսաց լեզուի դասաւանդման դրուածքին, մերկացնելով եւ արմատից կտրելով դպրոցներում ռուսաց լեզուի դասաւանդումը վիժեցնելու բուրժուա-նացիոնալիստական տենդենցները:

17.— Լուսժողկոմատին՝ այս որոշման կատարման ընթացքի մասին սիստեմատիկաբար զեկուցել Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների խորհրդին:

Ի. Տ. Հայկական ԽՍՀ Կենդրոնական Գործադիր Կոմիտէի նախագահի պաշտօնակատարի՝

Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների խորհրդի նախագահ՝

Ա. ՓԻՐՈՒԶԵԱՆ

1938 թ. Ապրիլի 16ին

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍՆԻՔ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 5 Մայիս.— Անվէրսի Հայ Տիկնանց Միութիւնը իր հիմնարկութեան տասնամեակին առթիւ շքեղ պարահանդէս մը սարքած էր, մասնակցութեամբ բազմաթիւ Հայերու եւ Պելժերու:

Միութիւնը այդ առթիւ խնդրած էր Պրիւսէլի վարչութեան օժանդակ Տիկնանց Յանձնախումբէն Անվէրսի մէջ ալ ներկայացնել հայկական հարսնիքը, որ այնքան մեծ յաջողութիւն գտաւ վերջերս Պրիւսէլի մէջ եւ որուն դիմադրութիւնը կը պարտինք Տիկին Կուրկանովի: Ներկայացումը Անվէրսի մէջ ալ ունեցաւ փայլուն յաջողութիւն մը:

Պարահանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտ, տաք ու խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

Նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք Անվերսի Հայ Տիկնանց Միութեան ժրաջան անդամներուն, որոնք այնքան անձնուիրութեամբ ու յարատեւութեամբ փարած են իրենց գործին:

Հ. Տ.

1894.— Մուշ - Սասունի կոտորածը:

1895.— Վերջ Աղթամարի կաթողիկոսութեան: Զէյթունի փայլուն յաղթանակը Ռէմզի եւ Էթհէմ փաշաներու բանակին վրայ: Սեպտեմբեր 30, Պոլսոյ կոտորածը, հոկտեմբեր 3ին Աք-Հիսարի (Նիկոմիդիոյ քով) կոտորածը: Հոկտեմբեր 3, Տրապիզոնի կոտորածը, հոկտեմբեր 15, Հաճընի կոտորածը, հոկտեմբեր 21, Երզնկայի կոտորածը, հոկտեմբեր 23, Մարաշի կոտորածը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մելանով եւ մեքենագիր:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Կ. ԽԱՉԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻ (յապաղած).— Անցեալ կիրակի Պիսէթր, Պ. Ցովհաննէսեանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղի ցերեկոյթ - պարահանդէսը, աննպաստելի յաջողութեամբ:

Սրահը ասեղ ձգելու տեղ չկար երբ ժամը 5ին Ալֆորվիլի եւ Փորթ տ'Իթալիի Սան - սանուհիներու երգչախումբը «Մեր հայրենիք»ով բացաւ հանդէսը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս:

Մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ Տիկին Հայրապետեան կարդաց գրաւոր զեկոյց մը, Հայ Կ. Խաչի հետապնդած նպատակի՝ եւ անոր կատարած օգտակար ձեռնարկներու մասին, կոչ ընելու Հայ տիկիններուն եւ օրիորդներուն, որ գան բոլորուիլ Հ. Կ. Խաչի շուրջ, քանի որ հայ կնոջ միակ հարազատ միջավայրն է ան եւ վսեմօրէն ներշնչող:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ երգեցին օրիորդներ Ծ. Գուրունեան «Աղջիկ անաստուած»ը եւ Բ. Գարճեան՝ «Հագել քո կարմիր»ը եւ «Այ կաքաւիկ»ը: Յաջող կերպով արտասանեցին Սաներու միութեան երիտասարդներ Զ. Մուրատեան՝ «Հայ դրօշակին», Գ. Խմբէմեան «Ես իմ անուշ»ը եւ Ս. Նիկողոսեան՝ «Հայ սանը»ը:

Թատրի վրայ նուագեց Թաթիստ Գաբէլին «Կռունկ»ը եւ այլ կովկասեան եղանակներ: Փոքրիկ Ն. Պօղոսեան թառի ընկերակցութեամբ պարեց «Շամիլի աղօթքը»: Անակնկալ մը եղաւ Օր. Արաքսի Գազազեանի գնչուի պարը, բուռն ծափերու մէջ: Վրացի կինտօ Աստախանիի՝ վրացական պարն ու երգախառն սրախօսութիւնները նոյնպէս խանդավառութիւն ստեղծեցին:

Գեղարուեստական բաժնէն վերջ խօսք տրուեցաւ օրուան բանախօսին՝ Պ. Ս. Վրացեանի, որ պարզեց Հայ Կ. Խաչի հետապնդած նպատակը եւ կատարած գործերը: Յարգելի բանախօսը ամէնէն աւելի ծանրացաւ հայ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան մասին, երկրորդական համարելով հիւանդին դարման հասցնել կամ չքաւորին օգնել: Ֆրանսայի մէջ հիւանդին հիւանդանոց չի պակսիր եւ ոչ ալ մարդ անօթի կը մեռնի: Բայց ոչ ոք կը մտածէ հայ մանուկին հայեցի դաստիարակութեան եւ հայ երիտասարդութեան մասին, եւ թելադրեց կապուած մնալ հայ կեանքին, սիրել Հայութիւնը եւ Հայաստանը, քանի որ հպարտութիւն է Հայ ըլլալը:

Կարճ դադարէ վերջ սկսան եւրոպական պարերը որ տեւեցին մինչեւ ժամը 1ը:

Մինչ ներսը կը պարէին, դուրսը հայ երիտասարդները պիւֆէին շուրջ խմբուած, յեղափոխական եւ ազգային երգերով սրահը կը թնդացնէին: Ցաճախ գաւաթներ կը պարպէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ ազատ անկախ Հայաստանի համար:

Կը լսենք որ Հ. Կ. Խաչի սոյն ձեռնարկն ալ բարոյական յաջողութեան հետ, ունեցած է նիւթական գոհացուցիչ արդիւնք:

Նկարագրութիւնը փակելէ առաջ կ'ուզէի յիշել կազդուրիչ իրողութիւն մը, որ արժանի է շնորհաւորութեան:

ՕՐ. ԱՆՆԱ ՊԷԿԵԱՆ
եւ
ՍՈՒՐԷՆ ՄԵՋՊՈՒՐԵԱՆ
Ամուսնացած
8 Մայիս, 1938 Bondy (France)

Երկրորդ անգամ ըլլալով տեսանք Ալֆորվիլի եւ Փորթ տ'Իթալիի Հ. Կ. Խաչի Սաներու միութեան երգչախումբը, բաղկացած 60 երիտասարդներէ եւ երիտասարդուհիներէ, (ամէնէն տարէցը հազիւ 17 տարեկան), որոնք ղեկավարութեամբ Պ. Ս. Ցովհաննէսեանի՝ քառաձայն երգեցին «Մեր հայրենիք»ը, «Սարերի վրով գնաց»ը, «Տէ քէլէ»ն, «Պինկէօլը» եւայլն, մեծ յաջողութեամբ:

Հրանոյշ Գազազեան

ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Պէյրութի Ազդակը կը գրէ.—

Թուրքերը իրար անցած են, կարդալով ընտրական կանոնագրին 19րդ յօդուածը, որ կ'ըսէ թէ ընտրող քաղաքացին պէտք է հանդիսաւորապէս յայտարարէ թէ կը պատկանի համայնքին:

Արդ, Ալէվի մը, Արաբ մը, Քիւրտ մը կամ Հայ մը ինչպէ՞ս յայտարարէ թէ ինքը Թուրք համայնքին կը պատկանի, երբ սակայն պիտի նշանակէ հանդիսաւորապէս ուրանալ իր ազգութիւնը: Որովհետեւ, դիւանին մէջ կան բոլոր համայնքներուն ներկայացուցիչները եւ դէպքը շուտով պիտի տարածայնուի, այսինքն ամէն մարդ պիտի իմանայ թէ այսինչ անձը ուրացած է իր ազգն ու կրօնքը, քանի մը ոսկիի համար…:

Այս հեռանկարին առջեւ, Թուրքերը խորամանկութեան մը դիմած են, գոնէ Ալէվիները որսալու համար:— Տպած եւ ժողովուրդին ցրուած են յայտագիր մը, ուր նշանակուած են օրէնքով պահանջուած պայմանները.— Անուն, հօրը անուն, ծննդավայր, տարիք, 31 մարտ1938ին բնակած վայրը եւ վերջապէս պատկանած համայնքը:

Առաջին հարցումներուն դիմացը բաց ձգուած է, այսինքն Ալէվին կրնայ գրել ուզածը: Բայց վերջին հարցումին պատասխանը իրենք տուած են, գրելով Թուրք համայնք (Թուրքերէն, արաբերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով եւ մեծատառ):

Եւ որպէսզի երեւոյթը փրկեն, «Թուրք համայնք» մեծատառ բացատրութեան տակ՝ շատ մանր տառերով աւելցուցած են՝ կրօնքը՝ իսլամ Ալէվի:

Այս կարկտանը ըրած են, որպէսզի միամիտ Ալէվին համոզուի թէ այդ յայտագիրըստորագրելով փոխած չըլլար իր Ալէվի ազգութիւնը:

Իթթիհատը Վաթանի կազմակերպութիւնը, սակայն, անմիջապէս յայտարարութիւն մը հրատարակեց եւ ամէն կողմ ցրուեց: Յայտարարութիւնը կը մերկացնէ թրքական խաղը եւ Ալէվիները կը հրաւիրէ չստորագրել անկէ ու չուրանալ իրենց ազգութիւնը:

Մերկացումը խոր տպաւորութիւն թողուց ոչ միայն Ալէվի, այլեւ միւս տարրերուն վրայ, եւ ամէն մարդ հասկցաւ թէ Թուրքերը կ'աշխատին դաւանափոխ ընել միւս համայնքները:

ՄԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈ՛ՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Աշուն էր լեռներուն վրայ: Տերեւաթափ, դեղին ու դալուկ: Ջուրերը տըխուր, մարդերը տխուր, թուփերը ու հովերը խառնաձայն: Ան-… ներսերըկ'երթայի, ձմրան հա-… չոր փայտ կրելու: Մոռցեր էի … ձեռքերս երբ եւ ինչէ դրէշ բռնած … ինչպէս ընտանեցեր էի այդ կեն-… ու այդ սովորութիւններուն: … շարժել սորվեցայ, արտ վարել … ցանել, հօտեր արածել ու զանոնք … առնելին: Կարծր եւ գազան բար-… խրացուցի: Կողոպտել, գողնալ, … շարժել, հրացան նետել: Հոն … աշխարհ էր: Մեր գեղին մէջ … բռնելու սովոր էինք: Հիմա սոր-… խաչի տեղ հրացան բռնել: … սորվեցայ թէ կիսավայրենի Քիւր-… ծակ երկաթը հազար ու հազար … աւելի զօրութիւն ունի քան … Հայուն արծաթէ խաչը: … մը ձայնը աւելի անուշ կու-… ինծի քան մեր գեղին կոչնակին

հազար մեղեդիները:

Այս բոլորը սորվեցուց ինծի հսկող Աստուածը…

Աշուն էր հոգի՛ս: Ու ես կ'ըսէի մնաք բարովբոլոր, բոլոր մարդերուն ու դաշտերուն:

Գետինները շաղ կ'իջնէր, ու լեռներուն վրայ անսահման ցուրտ էր: Նորէն գալի կ'երթայինք: Կ'երգէին Քիւրտերը կատարներուն վրայ.

Ճիանտա մէռէ, նիյա պը դըռս է,
Ճիանտա մէռէ, նիյա պը դըռս է,
Լօ լօ դայիպ, լօ լօ նէզան,
Թու քը չույի էզ փեշտիքըմ,
Լօ, լօ, լօ, լօ, կա ու բէզան:
Ճիա պըլընտէ պէռֆ տը պարի
Ճի ա պըլընտէ պէռֆ տը պարի
Լօ, լօ, դարիպ եւն., եւն.:

Թարգմանութիւն.—

Լեռնէն մ'երթար, լեռն է վախուտ,
Լեռնէն մ'երթար, լեռն է վախուտ,
Լօ լօ պանդուխտ, լօ լօ անգէտ,
Դուն որ երթաս ի՛նչ պիտ ընեմ,
Լօ լօ՛, լօ լօ՛, եզ ու այծեր:

Լեռը բարձր է, ձիւն կը տեղայ,
Լեռը բարձր է, ձիւն կը տեղայ,
Լօ, լօ, պանդուխտ, եւն., եւն.:

Կ'երգէին անոնք հազարումէկ խաղեր որոնք նոր էին հաներ պատերազմին ու մահացողներուն վրայ: Անոնց երաժշտութիւնը մելամաղձոտ, յուզիչ ու երկա՛ր, հեծեծագին շեշտերով, հոգիս արցունքի աւազանի մը մէջ կը մխրճէր:

Ցետ՛ն, յետ՛ն աշնան ձիւները գալու վրայ, քանի մը վարպետ Քիւրտերու հետ նորէն մեր լեռները կողոպուտի գացինք: Մեր մէջ ամէնէն յանդուգնը ես էի, պատանքս հագած եւ հոգիս ակռաներուս ծայրովը սեղմած: Քանի՛ քանի անցորդներու առջին մինակս կտրեցի ու անոնցմէ հաց եւ դրամ կապտեցի: Իմ տարազս, լեզուս ու ձեւերս այլեւս բուն քրտական էին: Քանի մը օր մնացինք լեռներուն վրայ, ու այդ խումբին պետը ես եղայ:

Գիշերները կատարներուն վրայ ցուրտ էր, մարդկութեան խիղճէն աւելի: Մեր խարոյկին թեւերը ձորէ ձոր կ'երկարէին: Ու կը յիշէի Տէրսիմցի աւազակներու մասին պատմուածները գիւղին մէջ, երբ տակաւին մանուկ էի: Ամէն գիշեր պարարտ մաքի մը կը հալեցնէինք խարոյկին դիմաց ու զայն կը բզկտէինք ու կը լափէինք առանց աղի:

Գացի Գարամանին ու տղոցմէ յոյս կտրեցի: Հիմակ անոնք իրենց ձմրան պատրաստութիւնները տեսեր ու ներս քաշուեր են, ըսաւ ան, իրենց անծանօթ բոյնէն: Անկէ դուրս կու-գան անգամ մըն ալ գարնան: Եթէ ոչ թաց հողին վրայ կը քշեն անոնց հետքերը ու կը գտնեն զիրենք: Գարնան եկուր, ըսաւ ան:

Ցուսահատ, լերան վրայ հօտ մը դարձուցի: Մէկ մէկ մաքի զատեցինք անկէ, ստերդներէն: Մորթեցինք ու մաքրեցինք ու միւսները չալկած գիշերով Մէճիտ դարձանք: Անգամ մըն ալ երթալու չեղանք: Օրեր ամիսներ հովեր փչեցին, ու ձիւնը սկսաւ ու տեղաց այնքան որ ծածկեց ամէն ղի:

Ձմեռը նորէն թաւուկով (1) փայտ կը բերէի լեռնէն: Կէսօրէ վերջ Թէմիրին հետ ջաղացքը կը դարձնէի: Սառած էին ջուրերը: Սառ կը կոտրէինք ու ձիւն կը քերէինք առուին ափին վըրայէն: Դէպի գարնան սովը սկսաւ Քիւրտերուն մէջ: Ամէնէն հարուստը անօթի էր: Անցեալ տարուան սովին նման չէր այս: Ջիւները տակաւին գետնի վրայ էին ու խոտի ու բանջարի յոյսը շատ հեռուն: Մենք ջաղացքը կը դարձնէինք ափ մը ալիւր ձեռք բերելու համար, թէեւ մեր աղացածը խոտի արմատ մըն էր յաճախ, որմէ գիւղացիք հաց կը շինէին: Մենք մեր իրաւունքէն դուրս յաճախորդներէն կը գողնայինք ալ: Գիշերը երբ ալիւրը չալկած կը դառնայինք տուն, ճամբան, գարնան համար, ես կը գողնայի Թէմիրէն, ու հաւաքած ալիւրս ժայռերուն մէջ կը պահէի: Սովին հեռանկարը չափելը կարելի չէր:

Քիւրտերը սկսած էին արտերուն մէջէն ձիւնը փորել ու ձիւնին տակէն սէզ խոտերը ժողվել, զայն եփել ու չորցնել, աղալ ու հաց ընել: Սէզը ցորենի պէս չէր մանրուեր: Ալիւրով խառն հաց կ'ըլլար ան, սակայն առանձին, խոտը խաշելէն վերջ, մոխրագոյնդի պէս կը փշրուէր: Ան ոչ համ ոչ ալ սընունդ ունէր եւ ոչ ալ առանց ջուրի կարելի էր ուտել զայն խեղդուելու վախէն: Պատերազմի սկիզբը լսած էի թէ Գերմանացիները յարդէն հաց կը շինեն եղեր: Լուրը հաղորդեցի Թէմիրին, ու գործի սկսանք: Շինեցինք սեւ բան մը: Թէմիրին բաւական համով եկաւ:— Լօ, ինչտէ կերէք կ'ըսէր, կը բարկանար աղջիկներուն— Լէլէ, ինչտէ կերէք, կ'ըսէր, նայեցէք ես կ'ուտեմ, ինչ համով է: Բայց իր կերածը շունը չկերաւ: Թայիրի նետեցինք անկէ, հոտոտեց ու հեռացաւ:

Թէմիրին տանը ձորին մէջ եղէգներ կային: Սկսանք անոնց արմատներէն հաց շինել փորձել: Կը մանրէինք արմատները, զանոնք ծեծելով ճմլելով: Կը չորցնէինք սաճի վրայ, ու կ'աղայինք: Անօգուտ: Ջէր մարսուեր ան ու վիճակնիս գէշ էր: Ես աչքերս նորէն ուրիշ կողմեր յառեցի: Թէմիրը ի՛նչ անօթի կը մեռնէր, զիս ինչ պիտի ըներ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(77)

(Շար.)

---

(1) Թաւուկ— բալխիրի ձեւով գործիք մը, որուն մարդ ինքը կը լծուի:

Թաւուկը ձիւներուն վրայէն կը բըռշի, ու երբ վարողը անվարժ ըլլայ շուտով կը սպաննուի: Դահուկ?

Քիչ վերջը, Զիվիթա Վէքքիայի մէջ տեղի ունեցան ԹՆդանօթաձգութեան փորձեր, ցամաքային եւ օդանաւային բանակներուն կողմէ : Զորս հարիւր օդանաւեր Թոնօներով ռումբ արձակեցին դէպի ծովուն բացերը, իբրեւ նշանակէտ ունենալով երկու հինգած նաւեր որոնք ընկղմեցան : Այս ռազմափորձն ալ մեծ տպաւորութիւն գործեց :

Հռոմի ընդունելութիւնները վերջացած ըլլալով, Հիթլէր Ֆիորէնցա գընաց, ուր նոյնպէս փայլուն ցոյցեր սարքուած էին :

*** Առ այժմ վաւերական տեղեկութիւններ կը պակսին երկու Առաջնորդներու տեսակցութեանց արդիւնքի մասին : Իրազեկ Թղթակիցներու կարծիքով, Հիթլէր եւ Մուսոլինի քննած են բոլոր հիմնական խնդիրները — երկու պետութեանց ազդեցութեան շրջանակները Կեդր. Եւրոպայի մէջ, Չեխոսլովաքիոյ խնդիրը, երկու պետութեանց դիրքը Հունգարիոյ հանդէպ, Գերմանիոյ գաղթային պահանջները, երկու երկիրներուն տնտեսական եւ առեւտրական կացութիւնը, Սպանիոյ պատերազմը եւ վերջապէս Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը : Անոնց քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Մուսոլինի հաւաստած է թէ չէզոքութիւն պիտի պահէ Չեխոսլովաքիոյ դէպքերուն հանդէպ, ինչ որ ալ ըլլան : Սպանիոյ մասին, երկու Առաջնորդները համաձայնած են որ հաւասարապէս օգտուին Զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակին արդիւնքներէն եւն. :

Այս առթիւ, իտալական եւ գերմանական թերթերը կը գրեն թէ «դուռը բաց է ուրիշ պետութեանց առջեւ, որոշ եւ պարկեշտ գործակցութեան համար» : Գերմանական մամուլը իր հիացումը կը յայտնէ Իտալիոյ զինուորական եւ օդանաւային յաջողութեանց համար :

Բանակցութիւն չեխական հարցին առթիւ

Փրակայի անգլիական դեսպանը Չեխոսլովաքիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, յանուն իր կառավարութեան թելադրեց առաւելագոյն զիջումները կատարել, գոհացնելու համար Գերմանացիներու պահանջները : Ֆրանսական դեսպանն ալ միեւնոյն թելադրութիւններն ըրաւ, մասնաւոր տեսակցութեամբ մը :

Միեւնոյն ատեն, Պերլինի անգլիական դեսպանը բարեկամաբար հաղորդած է Գերմանիոյ արտաքին նախարարին թէ՝ իր կառավարութիւնը կը փափաքի որ չեխական խնդիրը կարգադրուի փոխադարձ բարեացակամութեամբ :

Անգլիա կը յուսայ դիւանագիտական միջոցներով ազդել Գերմանիոյ վրայ, որպէսզի ծայրայեղութեանց չդիմէ, ինչ որ կրնայ տեղի տալ Ֆրանսայի զինուորական միջամտութեան :

ՁԱՆԱՁԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ նպաստ ստանալու համար, Սէնի նահանգին մէջ պայման էր որ խնդրարկուն ապացուցանէր թէ հոս կը բնակէր 1935 յուլիս 31էն առաջ : Աշխատանքի նախարարը վերաքննելով այս օրէնքը, որոշեց որ բաւական համարուի երկու տարուան բնակութիւնը :

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդին 101րդ նստաշրջանը բացուեցաւ երէկ, երկուշաբթի : Օրակարգին վրայ դրուած են բազմաթիւ փշոտ խնդիրներ, — Սպանիա, Եթովպիա եւն. : Ժողովին կը մասնակցին Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Խ. Միութեան եւ ուրիշ երկիրներու արտաքին նախարարները :

ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ տարեդարձը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, մասնակցութեամբ կառավարութեան եւ քաղաքական կազմակերպութեանց : Ամէն կողմ դրօշներ պարզուած էին : Հարիւրաւոր շրջուն պահակներ եւ ոստիկաններ կը հսկէին բարեկարգութեան : Կիրակի առտու կանուխ 21 թնդանօթ արձակուեցաւ, իբրեւ ազդանշան : Կրթական նախարարը բազմաթիւ պաշտօնատարներու հետ մասնակցեցաւ Փոռ տէ Թուրէլի պանդական թափորին : (Այստեղ էր որ հերոսուհին 1429 մայիս 8ին յաղթեց Անգլիացիներուն, փրկելով Օրլէան քաղաքը, եօթը ամսուան պաշարումէ մը վերջը) : Կարգ մը ընդհարումներ պատահեցան Փարիզի տօնակատարութեան առթիւ :

ԱՆՋՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին Աւստրիոյ մէջ : Վիէննայի մէջ անձնասպան եղան «Նոյէ Ֆրայէ Փրէսէ»ի նախկին խմբագրապետը, Պ. Միւլլէր, ծանօթ հրապարակագիր Ալֆրէտ Շվոնէր, «Նոյէ Վինըր Թակպլաթ»ի խմբագիրը՝ Քիւրանտա եւ իր մայրը, թատերապետ Ռիւտոլֆ Պէռ եւայլն : Ցանկարծամահ եղան Արթիւր Փիք, համանուն վաճառատան տնօրէնը եւ գործարանատէր Եոզէֆ Լէընէր :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ բողոքին վրայ, չեխական կառավարութիւնը խոստացաւ միջոցներ ձեռք առնել, խափանելու համար բոլշեւիկեան գործունէութիւնը լեհական պետութեան դէմ : Այս առթիւ լեհական կառավարութեան աջակցութիւնը խնդրեց : Լեհական կառավարութիւնը պատասխանելով տրուած հաւաստիքներուն, յայտնեց թէ գործնական արդիւնքին կը սպասէ :

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ խռովութիւնները կը շարունակուին անընդհատ : Ապստամբապետ Իզզէթ Պաթա, որ հրամանատարն էր Բեփրոնի հրոսախումբերուն, պաշարուելով սպաննուեցաւ խուզարկութեան մը ատեն : Ապստամբապետը քարայրի մը մէջ ապաստանած էր եւ կատաղօրէն դիմադրեց :— Կիրակի օր շարք մը ընդհարումներ պատահեցան : Նապլուսի մէջ սպառազէն հրոսախումբ մը յարձակեցաւ զինուորական կայաններուն վրայ : Երկու ռումբեր նետուեցան քաղաքին մէջ : Կարեւոր զինապահեստ մը երեւան հանուեցաւ Թուլքարէմի մէջ :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախորդ հակահրէական վարչապետը, Օքթավիան Կոկա, որ կաթուած իջեցուցած էր ուրբաթ օր, յանկարծամահ եղաւ յաջորդ օրը : Բանաստեղծ էր, հրապարակագիր եւ քաղաքագէտ : Տարիքը՝ 57 : Գրական հանդէս մը հրատարակեց 1902ին : Շարունակ երեսփոխան ընտրուած է : Իր կուսակցութիւնը Կեռ Խաչ կը գործածէր իբրեւ խորհրդանշան : Անցեալ դեկտեմբերի ընտրութեանց ատեն հազիւ քուէներու 9 առ հարիւրը շահեցաւ, բայց եւ այնպէս Թագաւորը իրեն յանձնեց կառավարութեան կազմութիւնը : Իր առաջին գործն եղաւ բուռն պայքար մը բանալ Հրեաներուն դէմ եւ շատեր փախան երկրէն : Անցեալ փետրուարին, երբ քաղաքական եւ տնտեսական կացութիւնը ծանրացաւ, Թագաւորը հրաժարեցուց Կոկան եւ դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց պատրիարքին :

ՖՐԱՆՔԻ անկումին շնորհիւ արտասահմանէն երկիր վերադարձած դումարներու մասին կառավարութիւնը որ եւ է տեղեկութիւն չի հաղորդեր : Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ 14 միլիառ ֆրանք վերադարձած է առաջին երկու օրերու ընթացքին : Իսկ Փարիզի թերթերը դիտել կուտան թէ նուազագոյն գումարն է այս եւ մինչեւ հիմա տեսնուած չէր այսպիսի արդիւնք :

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ եղաւ Թզուկ Տէլֆէն, փարիզեան սրամիտ արուեստագէտը, բանալով օդային կազի կտուցը : Վերջերս իր աստղը մարիլ սկսած էր եւ շատ կը վիրաւորուէր, երբ կը յիշեցնէին իր Թզուկ հասակը :

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ շէնքերուն քանդումը փութացնելու համար, վարչապետը հրահանգներ հաղորդեց, որպէսզի ամէն բան վերջանայ յունիս 15էն առաջ :

ՊԱՊԱԿԱՆ շրջաբերականի մը համաձայն, Արեւելեան Եկեղեցւոյ Միաբանութեան իրաւասութիւնը կը տարածուի հետեւեալ երկիրներուն վրայ,— Եգիպտոս, Սինայա, Էրիթրէա, Եթովպիոյ հիւսիսային մասը, Ալժերիա, Հարաւային Ալպանիա, Պուլկարիա, Ցունաստան, Կիպրոս, Սուրիա, Թուրքիա, Լիբանան, Պաղեստին, Իրաք, Իրան :

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները վերսկսելով յարձակողականը, յառաջ խաղացին դէպի Քասթէլլօն, եւ այժմ 28 մղոն միայն հեռու են այդ քաղաքէն : Նոր զինուորներ ցամաք հանուեցան Վինարոզի մէջ, ազգայնական բանակին համար :

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՆԱՒԵՐՈՒ գործադուլը կը շարունակուի : Ծովային նախարարին յանձնարարուեցաւ ամէն միջոց փորձել, իրաւարարութեամբ լուծելու համար վէճը : Օտար շոգենաւերը լայնօրէն կ'օգտուին այս տագնապին շնորհիւ :

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը բազմաթիւ համայնավարներ ձերբակալեց, որոնք պիտի դատուին իբրեւ հայրենադաւ :

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները. 12 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Քաֆէ Էթուալ»ի վերնայարկը, 1 Քուր կամպէթթա: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը Զորեքշաբթի, 11 Մայիս ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ: Կը խօսի Պ. Ծ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ. Նիւթ՝ «Հայ մամուլի զարգացման ընթացքը»:

13րդ Տարեկան Ցերեկոյթ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսացի, Անգլիացի, Ցոյն, Լեհ եւ Ռուս սկաուտներու

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԶՕՐ. Կ. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆԻ

Կիրակի 15Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

SALLE POISSONNIÈREի մէջ, 7, Rue du Fg. Poissonière. (9)

Métro: Bonne Nouvelle.

Մուտք՝ 10 եւ 5 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԿԻՐԱԿԻ 15 Մայիս, ժամը 5էն 12, 8 Ռիւ Պօսիւէ, ընկերական պարանցիկ հաւաքոյթ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԿԵՍԱՐԻՈՅ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԿ ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ

Երկու ստուար հատորներով ԼԴ+2479 էջով, գեղազարդուած 687 պատկերներով եւ վիմատիպ 16 բազմագոյն պատմական քարտէսներով պատկառելի գործ մը, որ ոչ միայն Կեսարիոյ եւ Շրջակայից պատմութիւնն է այլ՝ պատմութիւնը Փոքր Ասիոյ հայ գաղութներուն: Կը պարունակէ համայնագիտական ծանօթութիւններ, տեղագրական, վիճակագրական, ազգագրական, մատենագրական եւ կենսագրական ամենաճոխ տեղեկութիւններ :

Նուազագոյն գինը 25 շիլին: Փարիզի մէջ կը ծախուի Պ. Սարգիս Սագրեանի քով: 13 րիւ Սէն Լազար, Փարիզ (9):

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ, 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

(կատակերգութիւն 3 արար, թարգմ. Ա. Մատաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ:

Կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՍՈՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. ՍԱՆՃԱԳ. Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ» կողմէ

15 Մայիս կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ

8, Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

Կը ներկայացուի ԱՆՈՒՇ-ՂԱՐԻՊ (օփերէթ)

Կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ: Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Օր. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւլն.: Հարսնիքի տեսարանին կը մասնակցին Օր. ԱՑՏԱ եւ Պ. ԱՍԱԹԵԱՆԻ (վրացի կինտօն): Կը նուագէ քէմանչիստ ՕՀԱՆՆԷՍ:

Գին 6 եւ 10 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Mr. le P e, Paris(5) եւ ներկայացման օրը կէշէն:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ :

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ : Միակ նուագախումբը հաճելի գարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները :

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 11 Մայիս, Զորեքշաբթի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է : Միասին բերել անդամատետրերը :

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Demesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 11 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3727

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒՆ» ԻԲՐԵՒ ԳԼԱՆ

Երկու անգամով արտատպեցինք «Հայկական ԽՍՀ Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտէի եւ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի որոշումը», «Ռուսաց լեզուի դասաւանդումը բարելաւելու մասին» (Յառաջ, մայիս 8 եւ 10)։

Այսօր ալ պիտի կարդաք երկու գրութիւններ, դարձեալ «Խ. Հայաստան»էն, որոնք նոյնպէս կը շեշտեն ռուսերէնի ծաւալման եւ զօրացման սախպողութիւնը։ Ինչպէս կը տեսնէք, յօդուածագիրները լաւ սորված են իրենց դասը, եւ կը ճգնին սորվեցնել նաեւ ուրիշներու, գովելով «դերազանցիկները» եւ մատնանշելով թերացողները։ Անոնց մէկը, գլխագիր տղէտ մը, այնքան յառաջ կ'երթայ որ, կը գրէ սեւով ճերմակի վրայ.

— «Ռուս մեծ ժողովրդի լեզուն աշխարհի ամենահարուստ, ամենանոխ լեզուներից է. նա արտայայտութիւնների գեղեցկութեամբ, բառապաշարի լիակատարութեամբ, լիահնչուն ներդաշնակութեամբ, ոճերի անսահմանափակ ձեւով գերազանցում է աշխարհի բոլոր լեզուներին»։ (Խ. Հայաստան, 21 ապրիլ)։

Մենք ռուսերէն չենք գիտեր, բայց կը կարծենք թէ այս պարոնն ալ շատ բան չի գիտեր, եւ կամ խիկարէս Հարուստ եւ մշակուած լեզուն կը շփոթէ բաբելոնական բառակոյտերու հետ։

Անցնի՛նք։ «Խ. Հայաստան»ի նոյն թիւին մէջ, ուրիշ երկու յօդուածագիրներ ալ շողիքոտ գովեստներ կը հրատարակեն երկու դպրոցներու մասին, ուր «զգալի աշխատանք է տարւում, Ռուսաց լեզուի ուսուցումը պատշաճ բարձրութեան վրայ դնելու համար»։

Հիմա որ հրամանագիրը հրատարակուած է, անշուշտ պիտի կարդանք այլապէս շահեկան «տէսթան»ներ։ Ազդանշանը տուած է արդէն «Խ. Հայաստան»ը ինք, խմբագրական մը նուիրելով այս հարցին, այն թիւին մէջ ուր կ'երեւայ կառավարութեան որոշումը։

Երեւանի պաշտօնաթերթը կ'ազդարարէ գլուխէն իսկ.— «Սովրենք եւ տիրապետենք ռուս մեծ ժողովրդի լեզուն», «Լենին-Ստալինի լեզուն», «Համաշխարհային յեղափոխութեան լեզուն»։ Այս առթիւ նորէն վկայութեան կանչելով Անաստաս Միկոյեանը, որ Երեւան այցելած ատեն հռչակած էր այս նշանախօսքը, խմբագրականը դիտել կուտայ.

— «Հայ ժողովրդի թշնամիները տարիների ընթացքում ձգտել են կտրել հայ ժողովրդին ԽՍՀՄ եղբայրական ժողովուրդների մեծ ընտանիքից, ռուս մեծ ժողովրդից։ Նրանք ամէն ձեւով միջոցի դիմել են մեկուսացնելու հայ ժողովրդին ռուսական սոցիալիստական կուլտուրայից եւ նրան յետ մղել դէպի բուրժուական կարգերը։ Այդ իսկ պատճառով նրանք արգելակել են հայ ժողովրդի ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրայի զարգացումը, ձգտել են ռուսերէն լեզուն դուրս վանել մեր դպրոցներից։

Ժողովրդի թշնամիների — նացիոնալիստների — դաշնակների եւ տրոցկիստական հակայեղափոխական թափթփուկների փորձերը՝ մեր մատաղ սերունդն ու երիտասարդութիւնը հեռու վանել ռուսական մեծ կուլտուրայից՝ առաւելապէս զգացուել է լուսաւորութեան փրոնտում — դպրոցական ցանցում»։

Ուրեմն, «Ժողովրդի թշնամիներ»ուն ցանած «աւեր»ը պիտի դարմանուի «1938 Սեպտեմբերի 1ից Հայկական ԽՍՀ բոլոր ոչ-ռուսական դպրոցներում մացնելով Ռուսաց լեզուի պարտադիր դասաւանդում, որպէս ուսումնասիրման առարկայ»։

Ուրիշ խօսքով, պիտի սկսի բուն աւերածութիւնը։ Ռուսերէնը երբեք դուրս ձգուած չէր Հայաստանի դպրոցներէն, իսկ նոր կարգադրութեամբ հայերէնն է որ պիտի տուժէ։ Կը բաւէ աչք մը նետել կառավարական որոշումին մանրամասնութեանց վրայ, համոզուելու համար։

Մանկավարժներու կամ ուրիշ մասնագէտներու ձգելով քննել ռուսերէնի դասերու բաշխումը՝ դասարանէ դասարան, իրենց դրամարանական հետեւանքներով, մենք կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել տրուած որոշումին եւ բացուած պայքարին տարբեր մէկ երեսը։

Առաջին.— 1938 ապրիլ 16ի կառավարական որոշումը, երեւութապէս կրթական-դպրոցական, իրականին մէջ կը ներկայացնէ քաղաքական հանգամանք, իր բառերովն ու բացատրութիւններովն իսկ։ Աստղ՝ ռուսերէնի դասաւանդումն ալ կը դառնայ չափանիշ՝ յեղափոխականութեան եւ հաւատարմութեան, այլեւ ժողովուրդներու եղբայրակցութեան։

Ուրեմն, ո՛վ որ կը թերանայ այս ճակատին վրայ, եւ չի գործեր «հարուածային» ուժգնութեամբ, մեքենաբար կը դառնայ կասկածելի, իբրեւ «հակայեղափոխական վնասարար», ինչպէս նախորդ վարիչները։

Երկրորդ.— Հրամանագիրը կը յանձնարարէ այնպիսի տնօրինութիւններ (Երեւանի մէջ կ'ըսեն՝ «միջոցառումներ»?), որոնք երբ գործադրուին — եւ անշուշտ պիտի գործադրուին — հայերէնը ինքնին պիտի դառնայ որբեւայրի, եւ կամ լքեալ դոյք։

Արդարեւ, երբ կառավարութիւնը կը հրամայէ 960 ուսուցիչներ պատրաստել ռուսերէնի համար, մասնաւոր դասընթացքներ հաստատել, սովորական դասաւանդութիւններէն զատ, մանկավարժական ուսումնարան բանալ (ռուսական), դումարներ սահմանել՝ գրադարաններ կազմակերպելու համար, մանկական գիրքեր հրատարակել, մէկ խօսքով՝ «բացառիկ ուշադրութիւն յատկացնել դպրոցներում Ռուսաց լեզուի դասաւանդման գործածքին», անդին ո՞րքան ժամանակ եւ միջոց պիտի մնայ, հայերէնի զարգացման համար...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Արեւելքէն Արեւմուտք պատուիրակ մը նշանակուած է

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկուշաբթի օր բանալով իր 101րդ նստաշրջանը, օրակարգ անցուց երեք սախպողական խնդիրներ.— Եթովպիոյ գրաւման հարցը, Սպանիոյ եւ Չինաստանի ծանուցագիրները։ Երէկ առաջին անգամ քննուեցաւ Եթովպիոյ խնդիրը, եւ այս առթիւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը յայտարարութիւն մը ըրաւ անգլեւիտալական համաձայնութեան մասին։ Եթովպիոյ պատուիրակութիւնն ալ Ժընեւ գացած է, գերագոյն փորձ մը կատարելու համար։ Պատուիրակութեան անդամներն են Պ.Պ. Աթօ Թասաս եւ օգնականը՝ Աթօ Էֆէրիմ Մէտհան, ինչպէս եւ անգլիացի իրաւագէտ մը։ Այս պատուիրակութիւնը չմասնակցեցաւ Խորհուրդի գաղտնի նիստին, որ պիտի քննէր անոր ընդունելութեան խնդիրը։ Իրազեկներ կը հաղորդեն թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայն են որ պատուիրակութիւնը մասնակցի վերջին անգամ, քանի որ անկախ Եթովպիան գոյութիւն չունի, բայց կայսրը տակաւին կը պահէ իր հանգամանքը։ Խորհուրդը ամբողջ հարցի մասին իր վերջնական որոշումը տալէ առաջ, որոշեց որ Նեգուսին անգամ ազատօրէն յայտնէ իր կարծիքը։

Երէկ գրոյց կը շրջէր թէ կայսրը ինք ալ Ժընեւ պիտի երթայ օգտուելով, պաշտպանելու համար իր իրաւունքները։ Այս առթիւ մասնաւոր խորհրդական նշանակած է ծանօթ հեղինակ մը, Նորման Էնճըլ։

Տարակոյս չկայ թէ այս բոլորը ձեւակերպութիւններ են, եւ Եթովպիոյ գրաւումը, ուրիշ խօսքով՝ «իտալական կայսրութիւնը» պիտի ճանչցուի եթէ ոչ միաձայնութեամբ, գէթ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պաշտօնական յայտարարութեամբ։

Տալով սպանիական հարցին, Հանրապետական կառավարութեան պատուիրակը բացարձակապէս հերքեց թէ արտօնուած է բանակցելու զինադադարի մասին։ Իր յայտարարութեան համաձայն, ապստամբները շատոնց պարտուած են եւ պայքարը այժմ կապ ունի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ, որոնց միջամտութեան պիտի ընդդիմանան մինչեւ վերջը։ Իրազեկներ չեն կարծեր որ Սպանիոյ պատուիրակին ներկայացուցած փաստաթուղթերը մեծ տպաւորութիւն գործեն Ազգաժողովին ընթացքին վրայ։ Յոյս չկայ նաեւ որ Ազգաժողովը հաւանի աջակցութիւն ընծայել Չինաստանի, պաշտպանելու համար զայն ճափոնական արշաւանքին դէմ։

*** Ա. Դ. Խորհուրդի մասնաւոր նիստին մէջ Խ. Միութեան արտաքին գործավարը՝ Պ. Լիթվինով բուռն ճառ մը խօսեցաւ, պաշտպանելով Եթովպիոյ եւ Սպանիոյ իրաւունքները։

Հիթլէր Պերլին վերադարձաւ

Ֆլորենցայի մէջ ալ շռնդալից ընդունելութիւն մը գտնելէ վերջ, Հիթլէր Պերլին վերադարձաւ երկուշաբթի օր։ Ուրեմն իր այցելութիւնը տեւեց մէկ շաբաթ։ Մեկնելէ առաջ, Գերմանիոյ Առաջնորդը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Հռոմի հեռագրական գործակալութեան միջոցաւ.

— «Այս այցելութիւնը վայելեցի ոչ միայն իբրեւ քաղաքական գործիչ, այլեւ իբրեւ արուեստասէր։ Միշտ ակամայ բաժնուեցայ ինծի ցոյց տրուած շքեղ սրահներէն։ Խորապէս ուրախ եմ հաստատելով Փաշականութեան եւ ազգային ընկերվարութեան միջեւ տիրող համակցողութիւնը։ Երկու ժողովուրդները կ'ըմբռնեն թէ հասարակաց գաղափար մը կը միացնէ զիրենք, ինչպէս հաստատեց Պ. Մուսոլինի Գերմանիա եկած ատեն, ինչպէս հաստատեցի ես ինքս Իտալիա այցելելով։ Մեր բարեկամութիւնը արհեստական բարեկամութիւն մը չէ»։

*** Միջազգային մամուլը կը շարունակէ զարմանազան տեսութիւններ պարզել այս այցելութեան հետեւանքներու մասին։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ՝ Մուսոլինի հաւանած է չէզոքութիւն պահել չեխական հարցին մէջ։ Ցետոյ, երկու պետութիւնները համաձայնած են ազդեցութեան շրջանակներու բաժնել Կեդր. Եւրոպան, Իտալիոյ համար մասնաւոր իրաւունքներ վերապահելով Եուկոսլաւիոյ մէջ, իսկ Գերմանիոյ համար՝ Ռումանիոյ մէջ։ Իտալիա ուժ պիտի տայ նաեւ Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն։

*** Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները, որոնք ընդհատուած էին Հիթլէրի այցելութեան առթիւ, վերսկսան երէկ։

*** Փապը, որ Վատիկանէն հեռացած էր Հիթլէրի այցելութեան ատեն, ճառ մը պիտի խօսի այսօր, չորեքշաբթի, նացիական (հիթլէրական) քաղաքականութեան դէմ։

Ժուհօ աշխատաւորական միջոցներ կը պահանջէ

Պ. Լէոն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, ճառ մը խօսելով Թղթատարական աշխատաւորներու համագումարին մէջ (Վիշի), քննադատեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ պահանջեց արմատական միջոցներ ձեռք առնել, ընկերային եւ տնտեսական բարենորոգումները գլուխ հանելու համար։ Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ «դադար»ը վերջացած է եւ չշտեց.

— «Անհրաժեշտ է որ, Փրանքի երրորդ արժեզրկումէն վերջը, բարեհաճին լսել Աշխատանքի Դաշնակցութեան ձայնը եւ վերջապէս իրագործեն անոր առաջարկած բարենորոգումներու ծրագիրը։ Եթէ չլսեն Աշխատանքի Դաշնակցութեան ձայնը, եթէ անգամ մը եւս հաստատենք թէ մարդիկ քաղաքական շահերու կը հպատակին, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը պիտի յայտարարէ ժողովրդական ճակատին.— «Կա՛մ Ժողովրդական ճակատը պէտք է այս ճամբուն մէջ մտնէ, եւ կամ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը ինք մինակը գլուխ պիտի հանէ իր ծրագիրը»։ Դադարը պէտք եղածէն աւելի տեւեց եւ երկիրը մահացու հարուած մը պիտի կրէ, եթէ աւելի երկար տեւէ։ Այս երրորդ անգամն է որ դրամը կ'արժեզրկեն առանց համապատասխան ճիգը կատարելու երկրին տնտեսական վերակազմութեան համար։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՅՈՂԸ ԿԸ ՏԱՃԿՆԱՅ...

Ով որ լսած եւ մոռցած է, թող նորէն լսէ.— Աշխարհի լոյսը Թուրքիայէն ծագած է եւ Թուրքն է հիմնադիրը մարդկային քաղաքակրթութեան։

Այս պարագան «գիտականօրէն» հաստատեցին ոչ միայն Թուրքիոյ լեզուաբանութեան եւ պատմութեան համաժողովները, այլեւ ... «թուրք ազգի հայ կոչուած ցեղախումբին» երեւելիներէն Պայ Յակոբ Տիլաչար եւ ուրիշ կանաւոր «Թիւրք կրէկորիէն» մը, Արթաքի Ճէպէլի։

Ցետոյ եւրոպացի գիտնականներ ալ իրենց կարգին լողալով թրքական աւազանին կամ ցուցահանդէսին մէջ, զոհ եւ կազդուրուած, բարձրաձայն կրկնեցին նոյն ճշմարտութիւնը։

Միայն մենք ենք որ, իբրեւ անյոյս յետադիմական, կը յամառինք Հին Ազգաց պատմութիւն հոլովել, Թուրքը նկատելով հասարակ «աշիրէթ»մը։

Հարկաւ այս մարդիկը բան մը գիտեն որ այսքան յամառօրէն կը պնդեն թէ «ի սկզբանէ անտի» Թուրքն էր աշխարհի առաջնորդը, անոր լոյսն ու փառքը։

Ահաւասիկ նոր փաստ մը։

Հոգատար իշխանութիւնը պատուիրակ մը ունի Ալեքսանդրէթի Սանճաքին մէջ, Պ. Ռօժէ Կառօ։

Անցեալ տարի, երբ մարզպանին այս ներկայացուցիչը պաշտօնի ձեռնարկեց, թուրք մամուլը պահեց վայրկեան մը բարձրացուց... Պ. Կառօ կը հալածէ Թուրքերը, ծեծել եւ բանտարկել կուտայ զանոնք, կը շփացնէ Արաբները ու Ալէվիները, զէնք եւ ռազմանիւթ կը բաժնէ Հայերուն եւ Չէրքէզներուն եւն. եւն.։

Ցարձակողականը սկսաւ անցեալ տարի, եւ կը շարունակուէր դեռ վերջերս։ («Յառաջ» օրը օրին հաղորդած ըլլալով լուրերը, աւելորդ կը սեպեմ կրկնել)։

Արդ, Պ. Ռօժէ Կառօ անցեալ շաբթու Էնկիւրի գնաց, Սանճաքի գործերու մասին խորհրդակցելու համար, եւ արժանացաւ մեծ պատիւներու։ Թուրքերը փառաւոր սեղան մըն ալ սարքեցին, ի պատիւ հիւրին։ Այս առթիւ, բաժակաճառեր ալ խօսուեցան փոխադարձ մեծարանքներով։

Եւ ահաւասիկ հրաշքը։

Պ. Ռօժէ Կառօ, «Թուրքերու ոխերիմ թշնամին», այն որ զէնք եւ ռազմանիւթ կը բաժնէր Հայերու եւ Չէրքէզներու, դարձած է ոչ միայն «բարեկամ», ոչ միայն «թրքասէր», այլեւ... Թուրք։

Դուք ալ կարդացէք, — թուրքերէն «Թան»ի (նախկին Միլլիյէթ) թղթակիցն է որ կը գրէ Ատանայէն (5 մայիս).

— «Անզարայէն դարձին, կառախումբին մէջ՝ այցելեցի պատուիրակ Կառօյի։ Զիս մտերմօրէն ընդունելով հետեւեալը ըսաւ.

— «Ձեզի նախ սա կ'ուզեմ յայտնել թէ ես Թրքասէր մըն եմ։ Ասկէ զատ, արիւնիս մէջ Թուրքի արիւն կը կրեմ։ Ի՞նչպէս, պիտի հարցնէք։ Նշանաւոր կալլիացիներու Թագաւոր Տրայխանոսի Խրիմէ բերած եւ Ֆրանսայի հարաւը տեղաւորած Թուրքերուն մէջ՝ կը գտնուին նաեւ իմ նախնիքս։ Այս Թուրքերը երկար ատեն պահած են իրենց ինքնութիւնը։ Ահա թէ ինչու բնականօրէն Թրքասէր եմ ես»։

Այսպէս ուրեմն, Էնկիւրի կամ Պոլիս հանդիպողը կը տանկնայ։ Եւ սպարծանքով կը յայտարարէ այդ պարագան, ի լուր աշխարհի։

Հոչակաւոր գիտնական փիթառն անգամ չդիմացաւ փորձութեան։ Թէեւ չըսաւ թէ Թուրքի արիւն կը կրէ, բայց հրապարակաւ արիւն պղտորեց, խաչ քաշելով իր նախկին հաստափոր ուսումնասիրութեանց վրայ։ Իր կարգին ընդունելով Թուրքին ... կարապետութիւնը աշխարհի քաղաքակրթութեան մէջ։

Ինչպէս կը տեսնէք, պատուիրակներն ու գիտնականներն ալ հետզհետէ կը դառնան «դէպի աղբիւրը լոյսին», իսկ մենք... «Լէպլէպիճի» կը խաղանք։

ՎԱՀԷ

ՈՒՐԻՇ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք մեր մասնաւոր թղթակցին քաղած տեղեկութիւնները՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մահուան պարագաներու մասին, այնքան զարհուրելի մանրամասնութիւններով։

Մեր թղթակիցը ամէնէն աւելի ծանրանալով այդ առաջին պատմութեան վրայ, պարտք սեպած է հաղորդել նաեւ տարբեր վկայութիւններ։ Կը հրատարակենք այդ մասն ալ, դիւրացնելու համար կատարուած ողբերգութեան ամէնէն վաւերական ստուգումը.—

Ոմանք էլ այսպէս են պատմում կաթողիկոսի մահուան պարագաները.

— Չեկան Էջմիածնից հարկ է պահանջում։ Վանքում դրամ չկայ։ Կաթողիկոսը մատնւում է անել վիճակի։ Չեկան պահանջում է վանքի հարստութիւնները։ Կաթողիկոսը մերժում է յանձնել։ Չեկիստները գալիս են Էջմիածին եւ ձերբակալում են կաթողիկոսին, երկու եպիսկոպոս եւ մի վարդապետ (անունները անյայտ են), տանում են Երեւան, բանտարկում են եւ այնտեղ էլ խեղդում են կաթողիկոսին, երկու եպիսկոպոսներին եւ վարդապետին։ Ապա սրանց դիակները հանում ձգում են դուրս եւ մինչեւ իսկ արտօնում են, որ տանին Էջմիածնում թաղեն։

Այսպէս, կաթողիկոսի մահուան մասին բազմատեսակ զրոյցներ են շրջում։ Ասում են նաեւ որ Էջմիածնի բանտում են խեղդել։ Ուշագրաւն այն է որ պատմողները (որոնք բոլորն էլ Հայաստանից են անցել արտասահման) պնդում են, որ ՉԵԿԱՆ ԽԵՂԴԵԼ, ՍՊԱՆՆԵԼ, ԿԱՄ ԹՈՒՆԱՒՈՐԵԼ Է ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ, ԹԷ ԽՈՐԷՆ Ա. ԵՐԲԵՔ ԻՐ ԲՆԱԿԱՆ ՄԱՀՈՎ ԵՒ ԿԱՄ ՍՐՏԻ ՏԱԳՆԱՊԻՑ ՉԻ ՄԵՌԵԼ։

Պատմում են, որ Էջմիածինը տնտեսապէս քայքայուած եւ յետին աղքատութեան մատնուած է։ Կաթողիկոսը եւ վանականները ի վիճակի չեն եղել առօրեայ հասարակ սնունդն անգամ ճարելու։

Թէ ներկայիս ի՛նչ վիճակի մէջ է գտնւում Էջմիածինը, կամ կաթողիկոսի նահատակութիւնից յետոյ ինչեր են տեղի ունեցել, յայտնի չէ։

ԾՈՎԵՑԻ

*** Երուսաղէմի պատրիարքը առաջնորդութեանց ուղղուած ապրիլ 23 պաշտօնագրով կը հաղորդէ, թէ Ս. Էջմիածնէն ստացած է նոյն օրուան թուականով եւ «Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդ» ստորագրութեամբ հեռագիր մը, որով կը խնդրուի Ն. Ամենապատուութենէն հաղորդել Պատրիարքութեանց եւ բոլոր առաջնորդական թեմերուն թէ 1936 Ապրիլ 18 թուակիր Հայրապետական կոնդակով Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի տեղակալ կարգուած է Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոս Չէօրէքճեանը։

Նոյն իմաստով նամակ մը ալ ստացած է Փարիզի Հոգեւոր Հովիւը, Վռամշապուհ արքեպիսկոպոս։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՋԱՐԴԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Երկու հատոր գիրք, պատկերազարդ, «Ընդհանուր պատերազմի բարքերուն պատմութիւնը»: (1)

Օրէնքէ դուրս վայրագութիւններ, — կիներու բռնաբարում գրաւեալ երկրամասերու մէջ:— Երկրին մէջ աճկումը կիներու բարոյականին, այրերու բացակայութեան հետեւանքով: — Պատերազմի հարուստներու խնճոյք ու ցոփ կեանքը. — Գերիներու բարքերը. — Քաղաքացիական կռիւներու շրջանները, Ռուսիոյ թէ Հունգարիոյ մէջ. — Հայ ժողովուրդին փճացումը Թուրքիոյ մէջ. — Ցետպատերազմեան ինկած բարքեր. — Բանակներու դարձը ու հետեւանքները. — Պատերազմի հաշմանդամներու տողանցքը կեանքի քովէն. — Հոմոսի գրաւումը. — Ապօրինի ծնունդներու մեծ համեմատութիւնը. — Պատերազմի որբեր եւ այրիներ. — Մեծ պատերազմը՝ բոլոր ժամանակներու մեծագոյն սեռային աղէտը. — Հիւանդութիւնները բազմապատկուած. — Անկում. — Թշուառութիւն:

Հոս թարգմանաբար կու տանք հայկական աղէտի բաժինը, «Պատերազմին մեծագոյն ոճիրը»:

ԵՐՈՒԱՆԴ

... Աւելի քան Կալիցիոյ սարսափները, որոնց եւեւ մենք սատական մինչ այժմ կրնանք ենթադրել, մեր նիւթին հետ կապ ունի,— ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԱՆՁՆՏՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ: Ընդհանուր պատերազմին այս մեծագոյն ոճիրը իր 1,200,000 քաղաքային զոհերով («Լորտ Պրայսը կ'անուանէ տառացի՝ 'The hugest single crime that has been comited in the wohle course of the var»*) : Միանգամայն ամբողջ աշխարհի պատմութեան մէջ եզական հոյլ մը աւարառութեան, բռնաբարութենէ եւք սպանումի, կողոպուտի, պղծումի, կիներու գերեվաճառութեան եւ միջնորդութեան:*

×

Պատերազմին սկիզբը մօտ երկու միլիոն քրիստոնեայ Հայեր կ'ապրէին Թուրքիոյ եւ մէկուկէս միլիոն Ռուսիոյ մէջ: Թէեւ Թրքահայերը իրենց երկրին հանդէպ ուղղամիտ գտնուեցան, ինչպէս ներքին նախարար Թալաթ փաշա այն ատեն յստակօրէն յայտարարեց, Երիտասարդ Թուրքերու կառավարութիւնը, որ իր իշխանութեան հասնիլը կը պարտէր նաեւ Հայերու օժանդակութեան եւ հակառակ անոր որ Հայերը մեծագոյն մասը կը կազմէին Թուրքիոյ մտաւորական սպարէզներուն եւ հրաշալիօրէն կը մասնակցէին բոլոր յառաջդիմական շարժումներուն,— որոշեց ատելի «ներքին թշնամիին հետ» հաշիւը մաքրել: Ժամանակը առոր համար չատ նպաստաւոր կը թուէր. կեդրոնական պետութեանց կողքին պատերազմի մտնելով, Թուրքիա Եւրոպայի հսկողութենէն կ'ազատէր: (Ան 1878էն ասդին հանդիսաւոր դաշնագրերով հայ ժողովուրդին պաշտպանութիւնը ապահոված էր:) 1915ի գարնան Հրամայուեցաւ Թուրքիա բնակող բոլոր Հայերուն տարագրութիւնը, քանի որ իրենց վարիչները ձերբակալուած եւ զինուորական տարիք ունեցող այրերը Թուրք բանակին մէջ առնուած էին, նոյնպէս հոն ջարդուելու համար: Տարագրութիւններուն նպատակն էր իբրեւ թէ, Հայերուն նոր բնակավայրեր յատկացնել Արաբիոյ մէջ, սակայն վերոյիշեալ Թալէաթ փաշայի ծածկագիր հեռագիրը կը պարունակէ՝ հոր հրահանգը. «Ցիշեալ անձերուն փճացումին համար (Հայերուն) պէտք է մեծապէս ջանադիր ըլլալ... Տարագրութեան վայր՝ ոչնչութիւն: Կը հրամայեմ ըստ այնմ շարժիլ»: (Թալաթ փաշա 1921ին Պերլինի մէջ ինկաւ հայ ուսանողի մը գնդակով: Դատարանը ազատ արձակեց ահաբեկիչը, Թէհլիրեան):

Տարագրութեան հրամանին գործադրութիւնը, որ Թուրք իշխաններու կողմէ ստայօդ «հայկական զինեալ ապստամբութիւններ»ու վրայ կը հիմնուէր, կատարուեցաւ սարսռազդեցիկ դաժանութեամբ: Ամէն տեղ, բացի եւրոպական Թուրքիոյ կարգ մը տեղերէն, Հայ բնակիչները հանուեցան եւ քանի մը օրուան պայմանաժամի չնորհին լրանալէն վերջ, որուն ընթացքին իրենց ունեցած չունեցածը անուանական գիներով ծախել կամ եւ թողուլ ստիպուած էին, Թուրք ժանտարմաներու աւազակախումբին հսկողութեան տակ քաղաքներէն եւ գիւղերէն արտաքսուեցան: Սկսան ամիսներ տեւող ճամբորդութիւններ: Անջատ քալող այրերը լեռնային շրջաններու մէջ, որոնցմէ անցնիլ ստիպուած էին, կիսավայրենի քրդական ցեղերէ, մասնաւորաբար Չէթէներ, յարձակում կրեցին, կողոպտուելով ու խողխողուելով: Կիներ, աղջիկներ եւ մանուկներ, եթէ պատահէր որ ճամբու ընթացքին չծախուէին, մնան անօթութենէ, հիւանդութիւններէ, չափազանց յոգնութենէ կամ նոյնպէս ժանտարմաներու եւ Չէթէներու կողմէ սպաննուելով: Տարագրեալներու զաղթակայան մը կը գտնուէր Հալէպ: Գերմանական յուշագիր մը, որ հաշուեթեան խորհրդաժողովին ատեն նախագահ Ուիլսընի ներկայացուած էր, կ'ըսէր.

— «Կարաւաններ, որոնք հայրենիքէն ճամբայ ելլելու ատեն քանի մը հազար հոգիէ կը բաղկանային, Հալէպի սահմանը հասնելու ատեն միայն քանի մը հարիւր հոգի կը մնային, մինչեւ դաշտերը սեւ եւ ուռած դիակներ ցանուած էին, որոնք իրենց հոտով օդը ապականած, պղծուած, մերկ եւ հագուստներէ կողոպտուած, փռուեր էին կամ կանակի վրայ իրարու կապուած, Եփրատն ի վար կը քշուէին, ձուկերուն իբրեւ ճթկելիք...: Անոնք մեռան երկրի բոլոր մահերով, մահերովը բոլոր դարերուն: Տեսայ ցնդածներ, որոնք իրենց աղտեղութիւնը սնունդի տեղ կ'ուտէին: Կիներ, որոնք իրենց նորածիններուն մարմինը կ'եփէին: *Աղջիկներ, որոնք արար ժանտարմաներու վախէն կլլուած դրամը փնտռելու համար, կը կտրատէին իրենց մայրերու դեռ չպաղած դիակները: Կիսաւեր կայաններու մէջ չատեր կը մնային դիակներու եւ կէս փտած դիակներու կոյտերուն քով անդղայ եւ մահուան կը ըսպասէին: Որովհետեւ դեռ ո՞րքան ատեն կրնային իրենց ողորմելի գոյութիւնը քաշքշել, ձիերու աղբին մէջէն հատիկներ զատելով կամ խոտ ճարակելով:*

Պատկերազարդելու համար կարաւաններուն զազանութիւնը, Թող հոս վազմեռ ազնիւ մարդասէր Նանսէնի գիրքէն երկու տեղ յիշուի.— Խարբերդէն եւ Սվազէն տարագրուած 18 հազար հոգիէն մինակ 350ը Հալէպ հասան, եւ Էրզրումի 19,000էն միայն սասնեմէկ հոգի: Թէ ինչ սատական անգթութիւնով այս արդիւնքը առաջ եկած է, երկու օրինակէ, բազմաթիւ պարշանք ազդողներու մէջէն, կ'երեւի:

Հայու մը պատմածը գործաւորական բանակէ.

— «Խիստ պաշարման տակ գիւղին առջեւ տարին մեզ: Հոն կար դէզ մը հագուստեղէն, որոնք ճանչցանք իբր մեր ընկերներունը: Մեզի հրամայեցին, մեր հագուստները հանել: Մինակ շապիկով պէտք էր մնայինք: Ցետոյ երկու առ երկու իրար կապեցին մեզ արիւնոտ չուաններով: Հազիւ թէ լրացած, հրամայեցին քալել: Քանի մը բոպէ քալելէ ետք, անցանք ջարդուած ընկերներու դիակոյտի մը քովէն, որոնց մարմինները դեռ մահուան պայքարին մէջ կը շարժէին, եւ տարին մեզ ժայռի մը գագաթը: Հոն ժանտարմաները եւ քաղաքէն եկած Թուրքերու կողմէ իբր «հայրենիքի դաւաճան» անարգուեցանք: Առջի երկու քին կապերը քակեցին արդէն:Իրարու եւեւէ պէտք է ժայռէն գահավիժէին, սակայն երկար դանակներ բռնած երկու ժանտարմաներու մէջէն անցնելով, որոնք ամէն զոհի դեռ դանակի հարուած մը կուտային»:

Տասներկու տարեկան հայ աղեկ մը այսպէս կը պատմէ իր տարագրութիւնը.

— «Ճամբան մէկ զարմիկիս ոտքը կը ցաւէր: Երբ ալ չկրցաւ քալել, ժանտարմա մը ոտքով զարկաւ ու զարնուեցաւ մը գլորեց գայն: Մայրը ներկայ էր,— անոր ոտքերը արիւնլուայ էին եւ դժուարին քալուածքէն մարմինը սոսկալի կարծրացած: Զէր ուզեր քալել, բայց ժանտարման մխաւ ին քշեց գայն ալ: Ան եղաւ քիչերէն որոնք չմեռան: Միւսները, որ չէին կրնար քալել, ճամբուն վրայ լքուեցան, ուր սովամահ կ'ըլլային կամ կը սպաննուէին ժանտարմաներէն: Երբ երիտասարդ կիներ ու աղջիկներ եւ մնային, ընդհանրապէս ժանտարմա մը ձին հոն կը քշէր եւ մենք զարհուրելի աղաղակներ կը լսէինք: Մօրաքոյրս կ'ըսէր,— լաւ եղաւ, որ աղջիկը ժանտարմային կողմէ անդունդ գլորուեցաւ: Սակայն մենք չատ տղեկ էինք, որովհետեւ ան միշտ բաւի էր մեզի ,մանուկներուս հանդէպ ու դեռ այնքան երիտասարդ ու գեղեցիկ»:

(1) Sittengeshichte des Weltkrieges von Magnus Hirschfeld. Verlag Schneider et Co. Wien - Leipzig (1930)

ԻԲՐԵՒ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ընկեր Նարդունի չատ է մտահոգուած Թուրքիայի հետ համաձայնութեան պայմաններով: Սա նրա իրաւունքն է, անշուշտ, թէեւ այսօր ո'չ Թուրքիոյ հետ համաձայնութեան գալու հարց կայ սեղանի վրայ եւ ո'չ էլ այդ առթիւ մշակուած պայմաններ:

Սակայն, տարօրինակօրէն, նրա մտահոգութիւնը մի այնպիսի կէտի մասին է, որով մտահոգուելու ոչ մի պատճառ չկայ:

Խօսքը վերաբերում է մեր հողային պահանջին Թուրքիայից:

Ընկ. Նարդունին գրում է. «Երբ Թուրքիոյ հետ «համաձայնութեան» իբրեւ նախապայման կը չեշտուի «Հայաստանի ազգային - պետական անկախութեան ճանաչումը», հարկ կը համարիմ հարցնել թէ Թուրքիոյ հետ մենք միայն «ազգային - պետական անկախութեան ճանաչմա՞ն» դատ ունինք թէ հողային դատ: *Հարցումին իմաստը յստակ է այնքան որքան խոր»:*

Խոստովանում եմ, այս հարցումի յստակութիւնը ես հասկացայ, բայց չկարողացայ ըմբռնել թէ ինչո՛ւմն է կայանում նրա խորութիւնը: Ըստ երեւոյթին նրա մէջ՝ որ ընկ. Նարդունի կասկածներ ունի թէ ես՝ մեր ազգային պետական անկախութիւնը անհրաժեշտ նախապայման դարձնելով ինչպէս ամէն մի երկրի նմանապէս եւ Թուրքիոյ հետ համաձայնութեան գալու համար՝ դրանով իսկ լքում կամ նսեմացնում եմ մեր հողային պահանջը Թուրքիայից:

Թէ այս կասկածը, իր ընդհանուր կառուցուածքի մէջ, որքան տկար է, դա պարզ է այն հանրածանօթ փաստից, որ աշխարհիս բոլոր պետութիւններն էլ փոխադարձաբար ճանաչում են իրանց անկախութիւնը, բայց նրանց մէջ չկայ մէկը որ այս ճանաչումի պատճառով հրաժարուած լինի իր ոչ թէ հողային այլ եւ չա՛տ աւելի երկրորդական պահանջներից:

Անկախութեան ճանաչումը անհրաժեշտ *նախապայման է ազգերի փոխադարձ համաձայնութեան համար, բայց երբե՛ք* բաւարար կամ սպառիչ *պայման: Վերջինիս կարեւորութիւնը ազգերի փոխյարաբերութիւնների մէջ չեշտւում է այն հանգամանքով որ նրանից են ծնունդ առնում բոլոր սուր ընդհարումները եւ բոլոր պատերազմները:*

Այս ամէնը եթէ աչքի առջեւ ունենար ընկ. Նարդունի, ինքն էլ կը զգար որ միանգամայն անհիմն է իր կասկածը թէ Թուրքիոյ հետ համաձայնութեան գալու համար մեր անկախութեան ճանաչումը նախապայման դարձնելը ո՛րեւէ չափով կարող է ստուեր ձգել մեր հողային պահանջի վրայ:

Բայց ընկ. Նարդունի ուզում է մեր հողային պահանջի խնդրում «քիչ մը իրապաշտ մնալ»: Ուստի քննենք նրա կասկածի արժէքը մեր իրականութեան տուեալներով:

Ընկ. Նարդունին գիտէ որ ես Դաշնակցական եմ, հետեւաբար իմ բովանդակ քաղաքական գործունէութեամբ ենթակայ Դաշնակցութեան որոշումներին ընդհանրապէս բոլոր քաղաքական հարցերում եւ մասնաւորապէս Թուրքիայից բռնագրաւուած հայկական հողերի հարցում:

Արդ, ընկ. Նարդունի հաւանօրէն գիտէ որ Դաշնակցութեան մարմիններն ու ներկայացուցիչները, վերջին 17—18 տարիների ընթացքին, ո՛րեւէ արտաքին ուժի հետ խօսելիս կամ բանակցելիս— լինի այդ ուժը Թուրքը, Քիւրտը, Ռուսը, Վրացին, Ազէրին, Կովկասեան Լեռնականները թէ մի ուրիշը— միշտ, անյողդողդ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ Հայաստանի, այսինքն Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ կողմից բռնագրաւուած հայկական հողերի շահերն են պաշտպանել: Ընկ. Նարդունի թերեւս չգիտէ նաեւ որ Դաշնակցութիւնը, այս տարիների ընթացքին, բազմաթիւ քաղաքական «կոմբինեզոն»ներից դուրս է մնացել, բազմաթիւ «գործնական» եւ «շահաւէտ» առաջարկներ մերժել եւ չատերի անվստահութիւնն ու թշնամութիւնը դրդել իր դէմ, որովհետեւ ոչ միայն չէ հրաժարուել Թրքահայկական հողերի պահանջից, այլ եւ չէ թագցրել որ ինքը պայքարում է եւ պիտի պայքարի, տրամադրելի բոլոր միջոցներով, այդ հողերի ազատագրութեան համար:

Բայց անտարակոյս նա գիտէ որ, սկսած 1919 թւից, Դաշնակցութեան քաղաքական ծրագիրը *երկու անսասան սիւների վրայ է հանգչում—* Միացեալ Հայաստան եւ Հայաստանի անկախութիւն: *Նա գիտէ, որ Դաշնակցութիւնը՝ Միացեալ Հայաստան ասելով՝ այլ բան չէ հասկանում քան թէ Թրքահայկական եւ ռուսահայկական հողերի ազատագրումը Թուրք եւ ռուս բռնակալներից եւ նրանց միացումը մէկ ամբողջական Հայաստանի մէջ: Նա գիտէ որ, Դաշնակցութիւնը ինչպէս Հայաստանի անկախութեան պահանջը, նմանապէս եւ Հայաստանի ամբողջացման պահանջը սփռոցի տակ չի պահում, այլ իրեն մատչելի բոլոր միջոցներով հրապարակում է հայ եւ օտար բոլոր շրջաններում՝ ուր նա իր ձայնը եւ ձեռքը կարող է հասցնել: Վերջապէս, ընկ. Նարդունի գիտէ նա՛եւ, որ եթէ Դաշնակցութեան ծրագրի կամ գործունէութեան դէմ նրա շարքերից երբեմն քննադատական ձայներ են լսուել՝ յամենայն դէպս դեռ մի հատիկ դէպք չի եղել որ մի Դաշնակցական աւելորդ կամ անպատեհ նկատէր Դաշնակցութեան գործն ու խօսքը ի խնդիր Միացեալ Հայաստանի կամ, որ նոյնն է, ի խնդիր Թրքահայկական հողերի:*

Սրանով իմ պատասխանը ընկ. Նարդունիի յօդուածին կարելի է սպառուած նկատել:

Սակայն մի կարճ հարցումի այնուամենայնիւ մի կարճ պատասխան կը տամ, քանի որ ընկ. Նարդունի գրում է թէ իրեն համար «պահանջ մըն է իմանալ» այդ պատասխանը:

Հարցում.— «Ջամալեան կը հաւատա՞յ որ արժէք մը կը ներկայացնեն Թուրքիոյ հետ «համաձայնութեան» գալու մեր ցանկութիւնները, երբ դատը հողի մասին է»:

Պատասխան.— *Ո՛չ, չի հաւատում: Ընդհակառակն չա՛տ մտահոգիչ ուրիշ բաների է հաւատում, երբ նա մտածում է Թուրքիոյ մասին:*

Կարծեմ ամէն ինչ պարզ է ասուած:

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

×

ՀԱՐՑԸ ՓԱԿՈՒԱԾ ՀԱՄԱՐ

Երբ, մեր հարցումին ի պատասխան, ընկեր Ջամալեան կը յայտարարէ, այնքան յստակ եւ հրապարակաւ, թէ, երբեք չէ հրաժարած ու չի կրնար հրաժարիլ հողային պահանջներէն, զորս ունինք Թուրքիայէն, հարցը կը փակուի: *Անշուշտ, անհրաժեշտ պիտի դառնար քիչ մը դրականութիւն՝ եթէ ներկայացուէր հրաժարելու տեսակէտը, որուն նահանջականութիւն անունը կուտանք* մենք, *(այս դերանունին տալովնահանջականութեան դէմ պայքարի ուժը):*

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԱԶԳ. ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԷՋ

ՓԷՇԹԱ, 5 Մայիս (Ցատուկ) — *Վերջին տարիներուն մէջ Հունգարիոյ քաղաքական կեանքը* [illegible] *գութիւն առած է,* նացիոնալ-սոցիալիստ *(նացի, հիթլէրական) շարժումներ մանաւանդ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միացումէն ի վեր բաւական զօրացած են: Ժողովուրդին հոգին խիստ հակահրէական դարձած է: Այս կացութիւնը նկատի առնելով է որ՝ ներկայ կառավարութիւնը հակահրէական օրէնսդիրծ մը ներկայացուց այս օրերս խորհրդարանին: Համաձայն այդ օրինագիծին, հրեայ բժիշկներու, փաստաբաններու եւ խմբագիրներու թիւը կը սահմանուի 5 — 20 առ հարիւրի համեմատութեամբ:*

Հակահրէական շարժման եւ աջակողմեան ազգային ուղղութեան իբրեւ ամենամեծ վարիչը ճանչցուած է [illegible] *բողջ երկրին մէջ հունգարացի Dr. Endreն (էնտրէ), որ այսօր* [illegible] *միլիոն բնակիչ ունեցող Փէշթայի նահանգին վարիչն է եւ օրուան մարդը: (Հաւանական կը թուի որ, քիչ ատենէն ներքին նախարար ըլլայ):*

Աջակողմեան քաղաքականութեան հետեւող նացի - հունգարական կազմակերպութեան վարիչը, Szalasi *(Սալաշի) գնդապետ մըն է, գնահատուած՝ ամենաբարձր զինուորական նշաններով:*

Վերջերս Հրեաներու կողմէ խըմբագրուած քանի մը թերթեր կարգ մը յօդուածներով ըսին թէ Սալաշի հունգար չէ, այլ Թրանսիլվանիացի հայ գաղթական մը, *որով ըստ իրենց իրաւունք չունի հունգարական ազգային շարժման մը գլուխը անցնելու: Նոյն թերթերը գրեցին նաեւ որ աջակողմեան քաղաքականութեան քաջածանօթ հունգարացի* Dr. Endreի *ամենամտերիմ բարեկամը եւ աջ ձեռքը հայ փաստաբան մըն է, Տր. Եղիա Ցովհաննէսեան, Պուտափէշտի եւ չրջակայքին մէջ ծանօթ հայախօս փաստաբանը:*

Երեւփ. ժողովին մէջ եւ ազգայնական թերթերու միջոցաւ հետեւեալ պատասխանը տրուեցաւ այս վերագրումներուն.

— « Հունգարիոյ մէջ հայկական ծագում ունենալը ո'չ թէ ամօթ մըն է, այլ պարծանք մը, թէ հայկական ծագումը մասնաւոր titre մը կրնայ ըլլալ հունգարական ազգայնական քաղաքականութեան հետեւելու: Թէ՝ Հունգարահայերը միշտ հեռումնացած են քաղաքական եւ ձախակողմեան ուրիշ շարժումներէ, թէ՝ Հունգարահայերը տուած են ազգին՝ մարտիրոս նահատակներ, հերոս զօրավարներ, կարող նախարարներ, բանաստեղծներ, բժիշկներ, դատաւորներ, փաստաբաններ, թէ՝ Հունգարահայերը միշտ եղած են գիով եւ սրտով հունգար ազգայնականներ եղած »:

Իրականութիւն է, Սալաշիին հայր [illegible] *գարահայ ըլլալը: Իր մեծ հայրը* [illegible] *նընդեան տոմարին մէջ արձանագրուած էր Սալաշեան անունով: Իրականութիւն է նաեւ որ՝* Dr. Endreին *եւ Տր. Եղիա Ցովհաննէսեանի միջեւ* [illegible] *տարուան մտերիմ բարեկամութիւն մը հաստատուած է, ինչպէս եւ քաղաքական տեսակէտներու միութիւն մը: Հրեաները կը վախնան օր մը Տոքթ. Էնտրէ կամ Սալաշի վարչապետ ըլլայ եւ իրենք Գերմանիոյ Հրեաներու վի* [illegible]

« ՑԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Frans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— « էֆէնտի » բառը այլեւս չի գործածուիր Թուրքիոյ մէջ, ըսաւ Ներքինին՝ իր յուլունքի նմանող աչքերը ծերուկին դարձնելով. բոլոր տիտղոսները ջնջուեցան տարիներ առաջ, ինչպէս բազմաթիւ անգամներ ըսի ձեզի...

— Ներեցէք, ներեցէ՛ք պատուելի մը մը մոռացկոտութիւնը, աղաչեց կինը. ուրեմն ասկէ վերջը «մեր պաշտպանը» պիտի կոչեմ ձեզ ...

Պարոնուհին բաւական խորամանկ էր գիտնալու համար որ այդ մարդը կը սիրէր «էֆէնտի» յորջորջումը եւ չատ դժգոհ մնացած էր, երբ նոր օրէնքը իրմէ կը խլէր այդ պաշտօնական տիտղոսը զոր ձեռք բերած էր պալատի ճակատագրական տարիներուն:

Ժպիտ մը գործածեց անոր վարդի կոկոնին նմանող բերնին վրայ, երկու մսոտ ու թոռմած խնձորի մը մորթին չափ խորշոմած այտերուն մէջտեղը:

— Ձեր պաշտպանը, այո, ըսաւ Ներքինին. ես ձեր պաշտպանն եմ որքան ատեն որ պիտի հնազանդիք իմ պատուէրներուս, այլապէս ...

Ձեռքի շարժում մը ըրաւ, հասկցնելու համար թէ «այլապէս իրենց գլուխը վրայ պիտի տային»: Ցետոյ ամենայն հանդարտութեամբ մոխրամանին մէջ մարեց գլանիկին մնացորդը:

— Զէք գիտեր որքան երախտապարտ ենք ձեզի, սկսաւ ծերունին լալկան ձայնով մը, բայց Թանիա չըկրցաւ այլեւս հանդուրժել մօրը ըստրուկ ձեւերուն:

— Ինծի՞ հետ խօսիլ կ'ուզէիք, հարցուց: Ներքինին գլուխը երերցուց դանդաղօրէն, իրարու վրայ դիզելով կզակին ծալքերն ու ծերուկին կողմը դարձնելով իր աչքերը:

Պարուհին տեսաւ անոր նայուածքը: Իր երենոսի գաւազանին վրայ յենլով դժուարութեամբ ոտքի բարձրացաւ, հինցած գիչերազգեստը մէջքին փաթթելով ու ապուշի մը պէս ժպտելով, ըսաւ.

— Ուրեմն ես երթամ... Թանիան բարի աղջիկ է եւ ձեր բոլոր ուզածները պիտի կատարէ... գիշեր բարի, էֆէնտի, չա՛տ երախտապարտ ենք ձեզի եւ պատիւ կը համարինք որ մեզի այցելեցիք:

Քաղաքամ, բոլորովին անտարբեր, գլանիկ մը եւս ծխեց: Ձեռքի թեթեւ շարժումով մը «գիշեր բարի» ըսել ուզեց պառաւին, բայց անհամբերութեան որ եւ է նշան ցոյց չտուաւ,երբ աղջիկը դուրս կը տանէր իր մայրը դանդաղ քայլերով: Կարծես սեւեակին կահ կարասիին մաս կը կազմէր ան: Նստած էր բազկաթոռին մէջ իր վիթխարի զանգուածով, ու չարագուշակ, անողոք, անողորմ արտայայտութեամբ. Ժամանակը իմաստ չունէր իրեն համար:

— Այդ սատա՛նան, մրմնջեց պառաւը, երբ նեղանցքին հասան. ի՞նչ կ'ուզէ քեզմէ գիշերուան այս ժամուն. երբեք այսքան ուշ եկած չէր...

— Չեմ գիտեր, մայրիկ, ըսաւ Թանիա ուժասպառ չեչտով մը:

— Կը յուսամ որ խենթութիւն մը չըրիր եւ դժգոհ չձգեցիր զինքը, հարցուց պառաւուհին, որուն աչքերուն մէջ վախի արտայայտութիւն մը կար:

— Ո՛չ, ոչ մայրիկ. ինծի տրուած գործը կը կատարեմ եւ գանգատելու պատճառներ չունի... քալէ նայիմ, անկողին մտիր, պէտք չէ սպասցնեմ:

— Իրաւունք ունիս, աղջիկս, ըրէ ինչ որ կ'ուզէ, որպէսզի խեղճ մայրդ գոնէ անկողինի մը մէջ մեռնի եւ ոչ թէ փողոցը... Մեղք որ չես կրնար աւելի դրամ քաշել իրմէ...

— Պիտի ուզէ՞իր որ աւելի դրամ վճարել տայի իրեն, *հարցուց Թանիա դառնութեամբ:*

— Ո՛չ, ո՛չ, սխալ մի՛ հասկնար... ի՞նչ զգայուն աղջիկ ես... բայց առատ ատեն պտուղը անհրաժեշտութիւն մըն է... երէկուան բերած դեղձերը լաւ չէին, մէջէն երեք հատը փտած էին ...

— Թօքաթլեանէն առի, ըսաւ աղջիկը երեսը կախած. եղանակն ալ ուշ է, գիտես...

— Ինչ որ է, եղածը եղած է... եթէ հիւանդ չըլլայի, ես դուրս պիտի երթայի, այդ տեսակ բաները ձեռքովս զատելու համար, աւելի լաւ կ'ըլլար ... ո՞ւր է սա ֆրանսական գինօղին նոր շիշը... պուտ մը խմեմ որ լաւ քնանամ...

Թանիայի յոգնաբեկ ուսերը կքեցան, աչքերը սկսան գոցուիլ: Միտքը դրած էր նոր շիշ մը բերել Կռան Փէրէն ,ուր աժան գինով կուտային իրեն, բայց երիտասարդ Անգլիացիին հետ ունեցած անակնկալ միջադէպէն վերջ բոլորովին մոռցեր էր:

— Ըլլա՞յ թէ մոռցար, զարմացաւ ծերուկը, որուն աչքերը լեցուեցան դիւրահոս արցունքով:

— Կը ներես, մայրիկ, պատասխանեց Թանիա տխրելով: Իր մօրը արցունքը ցաւ կը պատճառէր իրեն, հոգ չէ թէ անիմաստ ըլլար անոր չնչին յուսախաբութիւնը որ անխորժակին հետ կապ ունէր գրեթէ միշտ:

— Շատ կը ցաւիմ, մայրիկ, մոռցայ, կրկնեց աղջիկը. վաղ առտու կանուխ կ'ելլեմ եւ կ'երթամ կը բերեմ... մի լար... պահարանը քիչ մը գարեջուր ունինք, նայէ... կ'ուզե՞ս:

— Շատ աղէկ, ըսաւ պառաւուհին ցողցոջուն ձայնով մը,... գինօղին համար կանուխ մի ելլեր... երէկուան կը բերես ... արդէն չատ քիչ կը [illegible] *նաս աղջիկս... ի՞նչ պիտի ըլլայ* [illegible] *վիճակը եթէ հիւանդանաս ...*

Թանիա գիտէր թէ այդ [illegible] *մէջ ծածկուած էր մայրիկին սէրը* [illegible] *րեն հանդէպ, բայց վստահ էր* [illegible] *որ ան յաջորդ օրը առտուընէ մինչեւ իրիկուն պիտի տրտնջար իր գինօղին համար: Բաժակ մը գարեջուր լեցուց* [illegible] *անկողինին քով, սեղանին վրայ դրաւ գայն, համբուրեց մայրիկը եւ* [illegible] *ձայնով մը ըսաւ.*

— Ինծի համար հոգ մի ըներ, [illegible] *րիկ. չատ ուժով եմ ... ալ երթամ* [illegible] *չեմ կրնար աւելի երկար* [illegible] *Քաղըրմը...*

Հիւրանոց վերադարձաւ, գլանիկ մը [illegible] *վառեց, անփութօրէն* [illegible] *կոթնեցաւ, սպասելով որ մարդը* [illegible] *բանը բանար: Ներքնապէս այնքան* [illegible] *սարսափէր այդ մարդէն որքան* [illegible] *մայրը. կը չարչրկէր իր միտքը* [illegible] *պահուն, յիշելու համար թէ արդեօք* [illegible] *ինչ յանցանք գործած էր իր* [illegible] *տանքներուն ընթացքին որ* [illegible] *զինքը տեսնելու եկած էր այդ* [illegible] *վոր ժամուն. եւ սակայն ոչ մէկ* [illegible] *պով ցոյց չտուաւ իր զգացած վախը:*

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՌՈՒՍԱՑ ԼԵԶՈՒ» ՅՈՒՍՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

[illegible] — Երկու անգամով հրատա[illegible] Երեւանի կառավարութեան [illegible] ռուսերէնի տարածման [illegible] Սոսրեւ երկու գրութիւններ [illegible] «Խ. Հայաստան»էն (21 ապրիլ) : Ինչպէս կ'երեւայ, ար[illegible] ձեռնարկուած է «հարուածա[illegible] աշխատանքի», եւ յօդուածագիր[illegible] բարեխիղճներ կը բաժնեն եւ կամ «մերկացումներ» կը կատարեն .—

[illegible] մեծ ժողովրդի լեզուն աշխար[illegible] ամենահարուստ, ամենահոխ լե[illegible] [illegible], նա արտայայտութիւն [illegible] գեղեցկութեամբ, բառապաշարի [illegible], լիահնչուն եւ ներ[illegible] ոճերի անսահմանու[illegible] ձեւով գերազանցում է աշխարհի [illegible] լեզուներին :

Ռուսաց լեզուով են գրուած մարդ[illegible] հանճարներ՝ Լէնին, Ստա[illegible] աշխատութիւնների, սոցիալիս[illegible] մեծ յեղափոխութեան պատ[illegible] փաստաթղթերի բնագրերը, [illegible] լեզուով է գրուած աշխատաւոր [illegible] յաղթանակների ու նը[illegible] սոցիալիզմի սահմանու[illegible] - ստալինեան մեծ սահմա[illegible] բնագիրը :

Ռուսաց լեզուով են գրուած գրակա[illegible], արուեստի, գիտութեան՝ [illegible] ամենապաւաղոյն երկերը, [illegible] առաջաւոր մարդկութեան հա[illegible] մաքի գանձարանն են մը[illegible] :

Հայ ժողովրդի ոխերիմ թշնամի[illegible] ամէն կերպ ձգտում էին արգե[illegible] ձեւով ազգային, բովանդակու[illegible] սոցիալիստական կուլտուրա[illegible] : Նրանք ամէն մի մի[illegible] դիմում էին, Ռուսաց լեզուն Հա[illegible] վանելու համար :

Հայկական Լուսժողկոմատը կարո[illegible] մասամբ քարելաւել Ռուսաց [illegible] դասաւանդման դրուածքը մեր [illegible] : Սակայն դեռ մինչեւ [illegible] այնպէս, ինչպէս հարկն է [illegible] չի լծուել այդ կարեւ[illegible] պատասխանատու աշխատանքը[illegible] ամբողջովին չի վերացրել [illegible] փնասարարական աշխատան[illegible] դպրոցական ասպարէ[illegible] :

Հայաստանում մենք ունենք ժող[illegible] այնպիսի բաժիններ եւ [illegible], որոնք ճիշդ կերպով ըմ[illegible] Ռուսաց լեզուի խոշոր նշա[illegible] հասնին : Ուսուցիչ հակահայկա[illegible] մը հանելով կը փորձեն [illegible] այդ ականաւոր անձերուն, [illegible] իրենց այդ փորձը արդէն ծիծա[illegible] :

*** Հունգարական ռատիօն հայկա[illegible] երեկոյթը հաղորդեց մեծ յաջո[illegible] մայիս 4ին : Կազմակերպո[illegible] Դոպչեան անուն հունգարահայ [illegible] մըն է : Նուագի կառո[illegible] Տր. Ֆէլիքս Ուեմիքէ, [illegible] դասաւոր, դասախօսութիւն [illegible] Հունգարահայերու հայ [illegible] մասին, յիշելով [illegible] փաստեր հայկական մշա[illegible], դարաւոր գրականութենէն եւ [illegible] :

ԹՂԹԱԿԻՑ

նակութիւնը, կարողացել են հասնել լաւ արդիւնքների (Երեւան, Լէնինական, Կիրովական) ;

Սակայն դրա հետ միասին շատ դպրոցներում վատ է դրուած Ռուսաց լեզուի դասաւանդումը, դեռ շատ ժողկրթութեան բաժինների աշխատանքն այդ բնագաւառում հեռու է բաւարար լինելուց :

Կադրերի չլինելու պատճառով, շատ շրջաններում այդ կարեւոր առարկայի դասաւանդումը յանձնուած է միանգամայն պատահական մարդկանց : Սիսիանի շրջանում Ռուսաց լեզու են դասաւանդում այնպիսի ուսուցիչներ (Շամիլ Աղաեւը, Բագրատ Ալեքսանեանը, Ժորժիկ Գէորգեանը եւ ուրիշները), որոնք թերուս են ոչ միայն Ռուսաց լեզուից, այլեւ չգիտեն մայրենի լեզուն : Ղուկասեանի շրջանում Թազաքենդի տարրական դպրոցի ռուսաց լեզուի դասատու Սամուէլ Միքայէլեանը նոյնիսկ ռուսերէն կարդալ չգիտէ, շփոթում է մեծատառերը : Այսպիսի կուրեոզային շատ փաստերի կարելի է հանդիպել մեր դպրոցներում :

Մի քանի շրջաններում (Կոտայք, Սիսիան, Միկոյեան եւայլն) ժողկրթութեան բաժիններն այնքան անպատասխանատու վերաբերմունք են ցուցաբերում դէպի Ռուսաց լեզուի ուսումը, որ մի շարք դպրոցներից հանել են այդ առարկան :

Այս փաստերը ցոյց են տալիս, որ Լուսժողկոմատն ինչպէս հարկն է չի գլխաւորել ռուսաց լեզուի դասաւանդման դրուածքը մեր դպրոցներում եւ պետական խոշոր կարեւորութիւն ներկայացնող այդ գործն ինքնահոսի է մատնել :

Անհրաժեշտ է վճռական բեկում կատարել եւ Ռուսաց լեզուի դասաւանդումը դնել իր բարձրութեանվրայ .— Ս. Ղազարեան

✕

Նոր Սեբաստիայի դպրոցի ուսուցչական կոլեկտիւում եւաշակերտական կազմակերպութիւններում կոնկրետ աշխատանքներ են ծաւալել ռուսաց լեզուի ուսուցումն աւելի լաւ հիմքերի վրայ դնելու համար : Բոլոր աշակերտներն ապահովուած են համապատասխան դասագրքերով :

Բարձր դասարանների գերազանցիկ աշակերտների համար կազմակերպուած է 30 աշակերտներից բաղկացած յատուկ խմբակ, որտեղ պարապում է ռուսաց լեզուի դասատու ընկեր Պոլինա Կուդրյաւցեւան : Մանկավարժական խորհուրդը սիստեմատիկաբար քննութեան է առել ռուսաց լեզուի դրուածքի հարցը (գրաւորների վիճակը, եղած դժուարութիւնները վերացնելու եւ դասատուին օժանդակութիւն կազմակերպելու գործը) եւ լայն բացատրական աշխատանք է ծաւալել աշակերտների մէջ ռուս մեծ ժողովրդի լեզուն սովորելու համար : Այն աշակերտները, որոնք 1ուկէս տարի սրանից առաջ նոր ներգաղթած լինելով, ռուսերէն ոչ մի բառ չգիտէին, այժմ ռուսերէն լեզուով կենդանի լրագիր ցուցադրեցին : Քննութեան առնելով Հայկական ԽՍՀ Կենտգործկոմի եւ Ժողկոմխորհի որոշումը Ռուսաց լեզուի դասաւանդման մասին, բոլոր դասատուները եւաշակերտները բուռն խանդավառութեամբ գործի են անցել, այդ կարեւոր որոշումը կենսագործելու համար .— Աշոտ Յարութիւնեան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԹԻՒԵՐԸ

— . —

Վիճակագրութիւն մը հինգ մեծ երկիրներու բնակչութեան աճումին եւ գործազուրկներու թիւին մասին :

Գերմանիա

	գործազուրկ	ծնունդ
1933ին	4,804,428	956,974
1934ին	2,718,309	1,181,179
1935ին	2,151,039	1,261,273
1936ին	1,592,655	1,277,052
1937ին	912,312	1,260,000

Ինչպէս կը տեսնուի, Գերմանիոյ մէջ գործազուրկներուն թիւը տարուէ տարի կը նուազի, մինչ ծնունդներուն թիւը կ'աճի :

Անգլիա

1933ին	2,110,090	691,560
1934ին	1,801,913	711,843
1935ին	2,012,000	711,839
1936ին	1,869,000	720,129
1937ին	1,629,000	գրեթէ անփո.

Անգլիոյ մէջ գործազուրկներուն թիւը կը նուազի որոշ չափով, ծնունդներու թիւը մեծ փոփոխութիւն մը չի կրեր :

Միացեալ Նահանգներ

1933ին	12,945,000	2,081,232
1934ին	11,243,000	2,167,636
1935ին	10,267,000	2,155,105
1936ին	8,571,000	2,136,059

Նոյն պատկերը Միացեալ-Նահանգներու մէջ, ինչպէս Անգլիոյ մէջ :

Ֆրանսա

1933ին	276,033	678,700
1934ին	345,033	677,365
1935ին	426,031	638,881
1936ին	431,897	630,059
1937ին	350,458	620,000

Իսկ Ֆրանսայի մէջ, ընդհակառակն կ'աճի գործազուրկներու թիւը (եթէ չհաշուենք 1937 տարին), ու կը նուազի ծնունդներու թիւը :

Իտալիա

1933ին	1,018,955	995,978
1934ին	963,677	1,001,000
1935ին	?	995,000
1936ին	?	963,000
1937ին	?	985,000

Այսպէս Իտալիա եւս կ'աճի, բայց յայտնի չէ գործազուրկներու թիւին կրած փոփոխութիւնը,—1932էն սկսեալ գործազրկութեան վիճակագրութիւնը պետական գաղտնիք կը համարուի Իտալիոյ մէջ :

ՍԱՀԱԿ ՋԹՋԵԱՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ

Հօկի եւ Պետական Կ. Խաչի Քալիֆօրնիոյ շրջանի մարտ 26, 27 (1938) պատգամաւորական ժողովի որոշման համաձայն, Սահակ Ջթջեան արտաքսուած է այդ զոյգ կազմակերպութեանց (Հօկ եւ ՊՀԿԽ) անդամակցութենէն, Պատգամաւորական ժողովը զայն նկատելով թշնամի տարր խորհրդային Հայաստանի բարեկամ այս կազմակերպութեանց :

ԽՄԲ.— Ամերիկայի հայ բոլշեւիկ բերթերէն կ'իմանանք թէ այս նախակին Դաշնակցականը, որ երկու անգամ ալ Հայաստան իբրեւ Հօկի պատգամաւոր գնաց, «ժողովուրդի թըշնամի» եւ «տրոցկիստ» հռչակուած է, մերժած ըլլալով «դաւաճան» համարիլ Հայաստանի գնդակահարուած կամ սպաննուած վարիչները …

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Վերջերս տեղի ունեցաւ Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը եւ ընտրեց իր վարչութիւնը, հետեւեալ կազմով .— նախագահ՝ Տոքթ. Հ. Զարդարեան, քարտուղար՝ Թ. Նալպանտեան, գանձապահ՝ Յ. Եղիազարեան, փոխ-նախագահուհի Տիկին Բուդաղեան, փոխ քարտուղար Արմիկ Ջամալեան, անդամներ՝ Տոքթ. Ասլան եւ Հ. Գ. Փաստրմաճեան :

Նորընտիր վարչութիւնը սկսած է արդէն իր աշխատանքին, վառ պահելու համար, ինչպէս նախորդ տարիներուն, հայ գրական եւ թատերական կեանքը Փարիզի գաղութին մէջ :

Իր արդէն պատրաստած ծրագրին՝ առաջին ձեռնարկը տեղի պիտի ունենայ մայիս 20ին, գրական դատի մը ձեւին տակ : Նիւթը պիտի ըլլայ Րաֆֆիի «Սամուէլ» վէպը :

Դատական կազմին իրենց մասնակցութիւնը խոստացած են Պ. Ռ. Զարդարեան, իրաւաբան Հ. Խորոզեան, Պ. Պ. Ա. Չօպանեան, Ս. Վրացեան, Հ. Սամուէլ եւ ուրիշներ :

Դատավճիռ տալու համար ժիւրիի անդամ ընտրուած են .— Փրոֆ. Ադաջանեան, Տոքթ. Ս. Ասլան, Պ. Պ. Տ. Բուդաղեան, Տ. Բէգզադեան, Վ. Նարճանեան, Տոքթ. Թորգոմեան, Ա. Վաչեան եւ ուրիշներ :

Իր ծրագրին միւս մասերուն շուրջ յաջորդաբար տեղեկութիւն պիտի տրուի :

Վարչութեան հասցէն.— Տոքթ. Հ. Զարդարեան, 44, Rue Dunkerque, Paris (9), Tél. Trudaine 42 - 69:

Վարչութիւն

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ

Փրոֆ. Թոլի Ժոնքէր, Արեամ կեդծանունով, Պրիւսէլի «Լը Սուար» թերթին մէջ (14/3/938) գրախօսական մը ունի Պօղոս Գէորգեանի մանկավարժական մէկ գրքին մասին, որ հրատարակուած էՓարիզի մէջ,De l'efficacité de l'exemple. Nécessité d'une science des parents: Այս գիրքը Յառաջի մէջ ներկայացուցած է մեր աշխատակիցը, Ա. Խանէտանեան :

ՎԻՐՊԱԿ

« Ա. Կէրէնսկի եւ Հայաստանի Անկախութեան խնդիրը» յօդուած Դ. գլուխին մէջ (տես Յառաջ 29 ապրիլ **1938**) սպրդած է հետեւեալ սխալը.—

1. Առաջին սիւնակի **5**րդ տողը (վերէն) դուրս ընկած : **4**րդ տողէն պէտք է կարդալ. Սակայն, ինչ էլ լինի այդ կարծիքների արժէքը, թիւրքական վտանգը, մանաւանդ վերջին … եւն :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԻՐ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ, Եգիպտահայ եռամսեայ պարբերաթերթ, 1938 ապրիլ : Պատկերազարդ : L'Art Graphique en Egypte», Numero spécieI en langue arménienne. 7e année, No. 33. Մեծադիր շքեղ հրատարակութիւն մը, գեղարուեստական նուրբ պատկերներով եւ ուսումնասիրութիւններով : Հրատարակութիւն Գալֆա (հայթայթիչ պետական տպարանին) : Գին 10 եգ. դահեկան : Հասցէ.— 7 Քէնիսա էլ Կէտիտա, Գահիրէ :

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 Ապրիլ) ·

— «Հայ լեզուն, ցեղային մեր գանձերէն ամէնէն ճոխը, ամէնէն արժէքաւորը եւ ամէնէն յատկանշականը : Կա՞յ աւելի ցեղագրոշմ, աւելի ապահով ու անհերքելի վկայական ժողովուրդի մը արժէքին համար, քան լեզուն : Եւ կա՞յ աւելի մեծարժէք գանձ Հայութեան համար, մանաւանդ այս օրերուն, քան Հայերէնը : Մեր լեզուն՝ որուն մէջ խտացած ու բիւրեղացած են մեր պապերուն մտածումն ու զգացումը, անոնց ըմբռնումը կեանքին, անոնց ոգին ու պայքարը, մէկ խօսքով Երազն ու իրականութիւնը, հաւասար է մեր գոյութեան : Անիկա մեր պատմութիւնն է. մեր զրահը եւ մեր զէնքը : Անաղա՞րտ է ան, ուրեմն՝ անաղարտ է նաեւ հայ միտքը եւ բարոյականը. հզօր է ու գեղեցի՞կ, ուրեմն՝ ապահով է Հայու գոյութիւնը, առողջ ու գեղեցիկ կեանքով : Հարկ չկայ շրջելու հարցումը, հաստատելու համար թէ մեր ժողովուրդին համար ի՛նչ նշանակութիւն ունին եւ պէտք է ունենան հայ լեզուի պահպանումն ու զարգացումը :

Գրեցինք այս տողերը ոչ թէ հայ լեզուի գեղեցկութիւնը կամ կարեւորութիւնը չեշտելու համար, անգամ մը եւս : Գրեցինք, ըսելու համար թէ՝ հակառակ այս բացայայտ իրողութեան, Հայերէնը ոչ միայն լաւ չենք գիտեր, այլեւ գէշ կը գրենք : Գիտցողներն իսկ գէշ կը գրեն, երբեմն՝ անփութութեամբ, երբեմն՝ աններելի պահպանողականութեամբ, կամ կառչած՝ բրածոյ ու անկենդան տեսութիւններու :

Սկսած մեր հապճեպով խմբագրուած թերթերէն մինչեւ հանդէսներն ու նոյնիսկ դասագիրքերը, լի են բազմաթիւ լեզուական ու ոճային սխալներով : Կը ճանչնանք գրողներ, որոնք անուն ու համբաւ ունին, բայց նըւազ նշանաւոր չեն հայերէնի… սըխալներով : Չենք խօսիր ուղղագրական սխալներու մասին. չենք յիշեր բառակազմութեան վրէպները, ոչ ալ հայերէնի անհարազատ բացատրութիւնները, բայց կարելի չէ չվրդովուիլ, երբ սխալը շարադրութեան մէջ կը մտնէ եւ հայերէն նախադասութիւնը կ'այլանդակէ : Եւ ի՛նչ ձեւերով : Քանի՞ գրող ունինք, որոնց յօդուածները կարելի ըլլար հրատարակել, առանց ուշադիր սրբագրութեան :

Երկրորդ գիտելի կէտ մըն է լեզուական ու ոճային այն խառնուրդը, որ երթալով անճանաչելի կը դարձնէ հայերէնը. խառնուրդ՝ ուր իրարու քով կուգան արեւելահայ եւ արեւմտահայ իւրայատուկ բառերն ու բացատրութիւնները, խոնարհումի եւ հոլովումի եղանակները, ուր իրենց տեղն ունին գրաբարաձեւ հինցած ու անկենդան բառերը, ձեւերն ու խրթնաբանութիւնները, եւ ուր վերջապէս քիչ մը գիտութիւն կայ եւ շատ մը ադիտութիւն. կտոր մը ճաշակ՝ խոշոր անճաշակութեան եւ աններդաշնակութեան հետ :

Ո՞ր մէկը թուել :

Բայց, ուրախութեամբ պէտք է դիտել, որ վերջերս ամէն կողմէ դժգոհութիւն կը բարձրանայ. զանազան գրողներ, հայկարան կամ ոչ, տըրտունջ կը բարձրացնեն ու կը պահանջեն աւելի խղճմտութիւն, աւելի ուշադրութիւն, աւելի գիտութիւն եւ քիչ մըն ալ ճաշակ ու վայելչութիւն :

Այս տեսակէտէն, հայ բազմավաստակ օրկանը՝ Բազմավէպ՝ իր վերջին միացեալ թիւին մէջ (1—3) մէկէ աւելի յօդուածներով արտայայտուած է ժամանակակից հայերէնի այս կենսական հարցի մասին : Որքա՜ն արդիւնաւոր պիտի ըլլար, եթէ գոնէ մեր հանդէսները, («Բազմավէպ», «Հանդէս Ամսօրեայ», «Սիոն», «Հայրենիք» եւն.) ամէն ամիս մասնաւոր բաժին մը ունենային, նուիրուած՝ հայ լեզուին, անոր մշակումին, ճշդումին ու գեղեցկացման :

Վենետիկի օրկանը իր երէց եւ երիտասարդ ներկայացուցիչներով, այս անգամ ինքնապաշտպանութեան դիրքի վրայ կեցած է : Հայր Հացունի հայերէնի գիտութենէն կը խօսի. խմբագրութիւնը՝ իր գործածած լեզուի հարազատութենէն, իսկ ուրիշներ կ'ոգեկոչեն Հայր Ղազիկեանը, անոր լեզուն «տիպար» հռչակելով : Չենք վիճիր :

Ոչ ոք կրնայ ուրանալ Մխիթարեան Հայրերու վաստակը, անոնց դերը՝ հին թէ նոր հայերէնի մշակման մէջ, որ սքանչելի յամառութեամբ մը եւ ցեղային շունչով կը շարունակուի :

Բայց, կը թուի թէ հայկարան հայրերը սխալ տպաւորութեան տակ են եւ իրենց յօդուածները գրուած են դառնութեամբ ու քիչ մըն ալ կծու չեշտերով : Յարգանք Վենետիկի Հայրերու ծանօթութեան ու գիտութեան, բայց առնուազն հաւասար յարգանք նաեւ անո՛նց՝ որ գիտութեան կ'ուզեն միացնել նաեւ ճաշակն ու կեանքը, այսինքն՝ գիտութեան հետ նկատի ունին արուեստը : Բանասիրութիւնը անհրաժեշտ է, ինչպէս կը հասկնայ Հայր Հացունի, բայց գրականութիւնը, կեանքն ու ժողովուրդը իրենց իրաւունքներն ունին, որոնցմէ կարելի չէ խուսափիլ : Կեանքի անիւը կարելի չէ ետ տանիլ առնուազն դար մը : Ըսե՞նք նաեւ, որ հարկ է ընդունիլ վերջապէս անկախութիւնը աշխարհաբարի, որ երբեք գրաբարի աղաւաղումը չէ եղած եւ, հետեւաբար, հարկ չկայ այլեւս գրաբարի շուքին մէջէն քալեցնելու զայն անպատճառ : Թող օգտուի անկէ, որքան կարելի է, բայց ըլլրծ կաղապարէ :

Ի՛նչ ուրախութիւն որ վանքի երիտասարդ սերունդը ծանօթութեան կը միացնէ կեանքի բարախումը : Եթէ նոյն ոգին ծաւալի վանքերու հանդէսներուն բոլոր էջերուն վրայ եւ յարատեւ աշալրջութեամբ, կը հաւատանք՝ որ հայ լեզուն ոչ միայն ճիշդ ու առողջ կը մնայ, այլեւ կը դառնայ աւելի գեղեցիկ ու կենդանի :

Հայ լեզուն, Հայութեան ոգեկան դրօշն է. որքան բարձր ու գեղեցիկ, այնքան ապահով է Հայը : Ո՛ւր էր թէ միշտ ծածանէր ան, հպարտ ու մաքուր, եւ բոլորին յարգանքին, գուրգուրանքին ու հոգածութեան առարկայ» :

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ

1860.— Խուրշիտ փաշա կը պարտուի Զէյթունցիներէն : Կը հիմնուի Հայկական Բարեգործական Միութիւնը, Պոլսոյ մէջ :

ՄԵՐ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Թէեւ ձիւն-ձմեռ, բայց գաւազան [illegible] առի ու հեռացայ անոր տունէն : [illegible] գիտէի որ թէմ իրենք երբեմն ձեռք [illegible] ցուցած ալիւրը ինծմէ գաղտնի կը [illegible] : Մեկնումի պահուն թէմ իր [illegible] տակը պուրճ (1) կը ջարդէր [illegible] համար,— Մազիդ մէկ թե[illegible] պիտի չանցնէի ըսաւ, եթէ վէ[illegible] այս հըլլար : Ու լացաւ ան, լա[illegible] ալ, ու ձիւներուն վրայէն ճամ[illegible] բռնեցի :

Մենաւոր, լերան մը վրայ հարուստ [illegible] մը կար, որ չէր կրնար չէթէնե[illegible] կողոպուտէն գլուխ փրկել : Երկու [illegible] եղբայրներ էին անոնք [illegible] : Իրենց մայրը միասին [illegible] : Ունէին անթիւ հօտ ու առատ [illegible] : Հոն գացի, եւ վռնտեցին զիս : [illegible] թէ իրենց հասկցնելիք

ունիմ ես եւ թէ իրենց օգտին համար հոն գացած եմ : Ըսի թէ իրենց կը առնիմ տունը կողոպուտէ փրկելու դարմանը :

Քիւրտ հօճաները (գրել կարդալ գիտցող) Գուրանի միջոցով զուշակութիւններ կ'ընէին ու նաեւ մոգութիւն :' Ես անոնց ըսի թէ իրենց հօճաներէն աւելի լաւ կարդացող մը ըլլալով, առաջնակարգ մոգութիւն գիտեմ ու եթէ մինչեւ այդ օրը գործած չէի զայն, անոր համար էր որ իրենց հօճաներուն նախանձէն վախցեր էի : Ու յետոյ, պէտք ալ ունեցած չէի ատոր : Տանտիրուհիին ըսի թէ իրենց պիտի չինեմ թլըսըմ մը ու զայն դնեմ դուռսի դրան չէմին տակը : Ով որ այդ տունէն ներս մտնել ուզէ առանց ինքզինքը բարեկամ համարելու, հոն պիտի իյնայ մեռնի : Անոնք խանդավառուեցան ու ինծի աղաչեցին որպէսզի զիրենք փրկեմ : Տանտիկինը խոշոր տապակով իւղ հալեցուց, ինծի սքանչելի ուտեստ մը պատրաստեց : Դըգա-

ը առաջս քշեց ու կե՛ր, դուրպան ըլլամ քեզի, կեր, կ'ըսէր : Ձեր շունին եւսեւի ոտքին եղունգէն ինծի քիչ մը բերէք, ըսի : Անոնց գամբռները ահեղ էին, չէին թողուր : Անհնար եղաւ իմ ուզածս ինծ բերել : Այն ատեն բաւականացայ շունին սանտրը : Ու քանի մը օր շարունակ աղօթեցի ու պատրաստեցի թալիսմանս : Կինը խոստացաւ ինծի բաւական ալիւր տալ : Ես յետագային զայն առնելու մտքով աչքերս յառեցի նոր ուսերու վրայ :

Աշունը, հարուստ Քիւրտ մը, որուն զաւակը զինուոր էր եւ ինք անկէ լուր չունէր, ինծմէ խնդրեց իբր ամէնէն անուանի հօճան, որպէսզի գուշակութիւն մը ընեմ իր տղուն մասին : Եւ խոստացայ օր մը զինքը գոհացնել ու այդ օրը հասած էր : Այդ Քիւրտին փեսան բանաստեղծ (աշուղ, տաղեր յօրինող ու երգող) Սլօէ Բէքօ, մօտեւոր գիւղ մը կը բնակէր : Սլօ իմ բարեկամս եւ հիացողս էր : Անոր գացի, միտքս յայտնեցի ու միասին իր աներոջը գացինք :

Մարդը, Հիւսէյին Էլէքէ անուն, Քամուր գեղացի, հիւանդ պառկած էր : Անկողնին մէջէն մեզ սիրով բարեւեց : Մեզի օճախին քով անկողին ձգեցին ու նստանք : Այդ դեղին հօ-

ճան, այսինքն գրել կարդալ գիտցողը, լսելով իմ այցելութեանս նպատակը, զիս փորձելու համար քովս եկաւ : Ան չէր հաւատար թէ ես կրնայի գուշակութիւն ընել : Ի վերջոյ — լաւ, ըսաւ, ես քեզի մեր Իսմայէլին մասին հարցնեմ, թէ որ գիտնաս, ուրեմն ամէն բան գիտնալու կարող ես : Ան երեք տարի առաջ զինուոր գնաց ու մնացածը չենք գիտեր : Ըսէ թէ ի՛նչ եղած է : Ներսէս դող մը սկսաւ, ու թէեւ ինքզինքս չէի տեսներ, սակայն կ'ենթադրէի որ բաւական տըժգունած ըլլալու եմ : Թէեւ հանեցի թուղթի կտորներ եւ սկսայ անոնց վրայ գիրեր ու հաշիւներ տեղալ, սակայն այդ ամէնը նեղ դրութեանս ելք մը գտնելու համար էր : Վերջապէս ապաւինեցայ յանդգնութեան, հարցուցի անոր տարիքը ու բոլոր պարագաները, եւ աւելցուցի—Այդ մարդը զինուորութեան մէջ երեք ամիս ապրած է, ու անկէ վերջ… ու անկէ վերջ… չեմ գիտեր… չեմ ըսեր… :

— Մենք գիտենք, մենք գիտենք, ըսէ մի պահեր, աւելցուց հօճան, ու անկէ յետոյ մեռաւ : Կեցցէ : Մարդը գիտցաւ, վճռեց հօճան ու կռնակս ծեծելով դուրս ելաւ : Հիւանդը ուրախացաւ ու Սլօն հիացած վրաս կը նայէր :

—- Ի՞նչպէս կը գիտնաս, ի՞նչպէս կը գիտնաս, հետաքրքրուած կը հարցնէր Սլօն :— Ես քեզի վերջը կը սորվեցնեմ ըսի անոր, հիմա զիս հանդիստ ձգէ : Ինչքա՜ն ուրախ էի ես : Անմիջապէս տանտէրը հրաման տուաւ որպէսզի մատաղ կտրեն : Ելանք Սլոյին հետ հօտին մէջ գացինք ու մեր նախընտրած ոչխարը ուղեցինք որ մորթէ : Ես լուացուեցայ զոհին արիւնով ու մաղթանքներ ըրի տանտիրոջ տղուն համար :

Ի՞նչպէս իմացեր էին գեղացիները : Ո՞րը կորսուած մարդ չունէր այդ օրերուն : Խռնուեցան դէպի ներս ու իրար կը հրէին կիները : Յաղթանակս տեղն էր : Ես պայման դրի իւրաքանչիւր գուշակութեան մէկ քաշ ցորենի ալիւր, որովհետեւ ունեւոր էր այդ գեղը : Ու բոլորին կորուստները երեւան բերի : Եգիպտոս, Պաղեստին, Կովկաս, Սիպերիա, մինչեւ ֆրանսական ճակատ ցրուեցի անոնց փնտռածները : Ի՛նչ անիմանալի տեղերու անուններ կուտայի ես : Հարկաւ ճշմարիտ էին ըսածներս : Եթէ ոչ, ես ո՞ւրկէ լսած պիտի ըլլայի այդ անուններ, քանի որ իրենք լսած չէին : Այս տրամաբանութեամբ կը հաւատային ինծի : Բոլորը ողջ են, ըսի ես, ու օր

մը տուն պիտի դառնան …

Մերթ կը խղճահարէի : Արդեօք հիմա իմիններս ալ փլանի մը կողմէ ասանկ խօսքերով չէի՞ն խաբուեր իմ մասին : Ու կը տխրէի :

Գիւղը տօնի ուրախութեան մէջ էր : Ու ամէնը իրար կը շնորհաւորէին ու բարի լուրեր կուտային իրարու : Ինչքան երջանիկ էին անոնք…

… Գիշեր : Դուռները դոց : Օճախը կաղնիով ճարճատուն : Միսը կաթսայով օճախին վրայ : Անդէն հարսները խմոր կը թրեն ու հաց կ'եփեն : Գուբերէն ծլած մեղր դուրս կը հանեն մեզի համար : Սլոյին սիկարի թուղթերը հատցուցի, անոնց վրայ ընելով իմ հաշիւներս : Երկար մտածեցի, գլուխըս հակած այդ թուղթի պատառիկներուն վրայ ու ծանր լրջութիւնով տանտիրոջս ըսի— Տղադ փախուստի ճամբան է, չուշանար ու կուգայ դուռըդ կը զարնէ : Խեղդուկ հառաչ մը փրթաւ հիւանդին կոկորդէն : Ակռաները կճրտեց : Վեր առաւ գլուխը, բարձին զարկաւ : Անկողնին մէջ դարձաւ : Անհանգիստ էր : Ըսել կ'ուզէր — Չէ, այդքան բախտաւոր չեմ ես, չեմ հաւատար…

(78) ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(1) Պուրճ— ամրան, ուռիի անտառի ճիւղերը, զորս կը ջարդեն իբրեւ անասուններուն կեր, սնունդ (գաւառական) ;

կը պահանջէ,— հանրօգուտ շինութիւններ, վերաբաշխում վարկի, ազգայնացում ճարտարարուեստական կազմակերպութեանց : Կա՛մ մեզի հետ, կա՛մ մեզի դէմ : Երկրին ստուար մեծամասնութիւնը մեր կողմը պիտի ըլլայ » :

Համագումարին կը մասնակցէին 500 պատգամաւորներ, որոնք կը ներկայացնէին 300 սէնտիքաներ, 100.000 անդամներով : Ժողովը զբաղեցաւ նաեւ Սպանիոյ հանրապետականներուն օգնելու հարցով, 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքին ամբողջական գործադրութեամբ եւ աշխատավարձքերու յաւելումով :

Արհեստակցական միութեանց միացման խնդիրը

Ցառաջիկայ շաբթու շատ կարեւոր ժողով մը պիտի գումարուի Օսլոյի մէջ, քննելու համար արհեստակցական կազմակերպութեանց միացման խնդիրը : Խ. Միութենէն դուրս, 22 երկիրներ կը մասնակցին Արհեստակցական միութեանց, 20 միլիոն անդամներով : Վերջերս բանակցութիւններ կատարուեցան Մոսկուայի հետ, արհեստակցական շարժման երկու թեւերը միացնելու համար, բայց շատ մը երկիրներ հակառակ են այդ միացման, այնպէս որ բազմաթիւ դժուարութիւններ կը ներկայանան, ծրագրին գործադրութեան համար : Մոսկուա այնպիսի պայմաններ առաջարկած է որ անընդունելի կը համարուին : Մասնաւորապէս հակառակ են Անգլիոյ եւ ուրիշ երկիրներու արհեստակցական միութիւնները : Մ. Նահանգներու Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ Զուիցերիոյ կազմակերպութիւնը յայտարարեցին թէ պիտի հեռանան ժողովէն, եթէ Ռուսերը ներս մտնեն, նոյնիսկ իրենց պայմանները ետ առնելէ վերջ : Զուիցերիացիները կ՚ըսեն թէ ռուսական կազմակերպութիւնները անկախ միութիւններ չեն, հետեւաբար չեն կրնար ազատ որոշումներ տալ : «Անոնք պետական կազմակերպութիւններ են, ինչպէս Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ » :

Հակառակ են նաեւ Պելժիոյ, Հոլանտայի, Չեխոսլովաքիոյ, Շուէտի, Տանըմարքայի եւ Ֆինլանտայի կազմակերպութիւնները : Իսկ Խ. Միութեան ուժ պիտի տան Ֆրանսա, Նորվեկիա, Սպանիա, Մեքսիկա եւ թերեւս ուրիշներ ալ :

Մոսկուա հետեւեալ պայմանները դրած է միացման համար.— Արտակարգ համագումար մը հրաւիրել, միացեալ ճակատի խնդիրը քննելու համար.— Ընտրել երեք նախագահներ, որոնց մէկը Ռուս պէտք է ըլլայ.— Ռուսական ընդհ. քարտուղարութիւն մը հաստատել.— Երաշխաւորել թէ արհեստակցական միութեանց Դաշնակցութեան դրամները պիտի չգործածուին պայքար մղելու Խ. Միութեան դէմ.— Եւ շարք մը քաղաքական պայմաններ, օրինակ՝ բանուորական տնօրինութիւններ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի դէմ :

Զաւեշտ տարբեր այս առթիւ դիտել կուտան թէ հիմնական սխալը գործուեցաւ 1936ին, երբ որոշեցին բանակցիլ Մոսկուայի հետ :

Ողողում Արեւելեան Նահանգներու մէջ

Թուրքերէն թերթերը կը գրեն թէ Արեւելեան նահանգներու մէջ, ձիւնհալի եւ անընդհատ տեղացող անձրեւներու հետեւանքով գետեր յորդած, կամուրջներ քշուած եւ ողողումներ տեղի ունեցած են :

Երզնկայէն հասած նոր տեղեկութեանց համաձայն, Եփրատի յորդումը կատաղի վիճակ մը ստացած է եւ 20ի մօտ գիւղեր ողողուած են : Հազարաւոր գիւղացիներ ողողումի վտանգէն փրկուելու համար, լեռները կ՚ապաստանին : Անձրեւը կը շարունակուի : Շրջակայ բոլոր գիւղերը պարպուած են : Երզնկայի կեդրոնէն մասնաւոր մարմիններ ողողուած շրջանը գացած են : Նիւթական վնասները կը ճշդուին : Բոլոր հունձքերը փճացած են : Դեռ մարդկային կորուստ չէ արձանագրուած : Մեծ թիւով անասուններ անհետացած են : Ողողուած գիւղերու մէջ կարգ մը տուներ քանդուած են

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պետական հրատարակչականի վիպական ճիւղին տնօրէնը՝ Խարքունով, պիտի դատուի մօտերս, ամբաստանուած ըլլալով թէ մեծ գումարներ վճարած է զանազան հեղինակներու, որոնք խոստացած էին գիրքեր գրել, բայց չեն գրած : Այսպէս, 1.500.000 րուբլի վատնած է զանազան «հրատարակութեանց» համար որոնք երբեք լոյս չեն տեսած : Միեւնոյն ատեն մեծ գումարներ ստացած է հեղինակներէն, իբրեւ կաշառք : Առ հասարակ լաւ կը վճարուին խորհրդային գրողները : Այսպէս, կ՚ըսուի թէ Ալէքսիս Թոլսթոյ աւելի քան 100.000 րուբլի կը ստանայ ամէն ամիս : «Փրավտա » 1936ին ցանկ մը հրատարակեց, որուն համաձայն վիպագիր մը, Լէոնիդ Լէոնով, տարեկան 100.000 րուբլի շահած է երեք տարուան ընթացքին : Սերաֆիմովիչ, դատապարտուած դեսպան Սոքոլնիքովի կինը, 115.000 րուբլի շահած է 1935ին, իբրեւ գրող : Ուրիշ կարգ մը հեղինակներ տարեկան 50.000 — 100.000 րուբլի ստացած են :

ԱՆԳՐԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ վերջացնելու համար, ազդու միջոցներ ձեռք առաւ կառավարութիւնը : Բոլոր նաւերուն (մէջն ըլլալով «Նորմանտի»ին) պաշտօնեաները բանաձեւ մը քուէարկեցին, որով կը պահանջեն վերահաստատել արձակուած պաշտօնեաները :

1790ին ԸՆԿՂՄԱԾ (148 տարի առաջ) նաւ մը ջուրին երեսը հանելու համար կառավարութիւնը աճուրդ մը կազմակերպեց : Տեղական թերթերը կը գրեն թէ այս նաւը, «Տելեմաք», բազմաթիւ գոհարեղէններ եւ դրամներ կը պարունակէ, 85 միլիոն ոսկի ֆրանք արժողութեամբ :

ՉԵԽԱԿԱՆ կառավարութիւնը արտակարգ նիստ մը գումարեց երէկ, քննելու համար երկրին կացութիւնը, մանաւանդ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա բարեկամական թելադրութիւններ ըրած են թէ Չեխոսլովաքիոյ եւ թէ Գերմանիոյ : Կառավարութիւնը մինչեւ 1940 ապրիլ 15 արգիլեց Վիէննայի վեց կարեւոր օրաթերթերուն մուտքը :

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ պաշտօնական զեկոյցով մը կը հրաւիրէ բոլոր այն օտարականները որ Ֆրանսա եկած են 1938 մարտ 14էն ի վեր, Կեդր. Եւրոպայի երկիրներէն, որպէսզի ներկայանան եւ կանոնաւորեն իրենց թուղթերը, այլապէս պիտի պատժուին :

ԱՆԳԼԻՈՅ թագաւորը օդանաւ նստելով, աչքէ անցուց երկրին օդանաւային գլխաւոր կայանները :

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ծանր ճարտարարուեստի գործավարը, Քականովիչ, զեկոյցով մը կը հաստատէ թէ 1937ի քիմիական ամբողջ ծրագիրը ձախողած է, իբրեւ հետեւանք լրտեսներու եւ հակայեղափոխականներու մեքենայութեանց :

Հ. Յ. Դ.

Դաւառ

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 12 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Քաֆէ Լէթուալ»ի վերնայարկը, 1 քուր կամպէթթա։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 13 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 11 Մայիս, Չորեքշաբթի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է : Միասին բերել անդամատետրերը :

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dassesse — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՄԱՅԻՍ JEUDI 12 MAI 1938

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3728 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՑԱՆԿԱՐԸ ՃԱՐԿԻ՛Ն, ՕՐԷՆՔԸ ՆՈՐ ԿԸ ՄՇԱԿԵՆ

Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնը հրատարակած էին անցեալ շաբթու.

— « Ազգ. Մեծ ժողովի դատական յանձնաժողովը ընկերակցութեանց օրէնքին քննութիւնը աւարտած ըլլալով, օրինագիծը մօտերս պիտի ներկայացուի ժողովին: Փոքրամասնութեանց կրօնական հաստատութիւններու վարչութեան մասին կառավարութեան կողմէ նախապէս պատրաստուած ու Ազգ. Մեծ ժողովին ներկայացուած օրինագծին սկզբունքները, իբրեւ միակ յօդուած աւելցուած են այս օրինագծին մէջ:

Օրէնքին մէջ կրօնական (տինի) հաստատութիւն բառին տեղ յիշատակուած է *ճեմայէթ* (պաշտամունք) բառը, թրքական լեզուին մէջ ընդունուած ըլլալով այդ բառը:

Օրէնքին աւելցած յօդուածին համաձայն *ճեմայէթ* հաստատութիւնները միայն կրօնական գործով պիտի զբաղին, հիւանդանոց, որբանոց, դպրոց եւն. պիտի չկրնան մատակարարել »:

Քիչ մը պատմութիւն՝ իմանալու համար այս լուրին արժէքը:

Երեք - չորս տարի առաջ, երբ Պոլսոյ Հայոց Ազգ. վարչութիւնը արտօնութիւն կը խնդրէր ընդհ. ժողով գումարելու եւ նոր ընտրութիւն կատարելու, կառավարութիւնը ժխտական դիրք բռնեց, յայտարարելով թէ նոր օրէնք մը կը մշակուի, փոքրամասնութեանց համար:

Տրուած հաւաստիքներուն համաձայն, օրէնքը պիտի հիմնուէր աշխարհական սկզբունքներու վրայ, անջատելով կրօնական եւ բուն վարչական գործերը:

Կառավարութիւնը չյարգեց իր յանձնառութիւնը: Եւ ժամանակ շահեցաւ, ձգձգելով այսօր - վաղը: Ճահեցաւ շատ աւելի կարեւոր բան մը, — իրարու ետեւէ վարչական հրահանգներ, շրջաբերականներ եւ կանոններ թխեց, վերջնապէս կազմալուծելու համար փոքրամասնութեանց ներքին կազմակերպութիւնը:

Այսպէս, ոչ - Թուրք դպրոցները շատոնց ձեռքէ ելած էին: Այլեւս պատմութեան անցած էին Ուսումն. Խորհուրդ եւ Հոգաբարձութիւն: Նոյնիսկ Թաղ. Խորհուրդները իրաւունք չունէին դպրոցի մը դասարանէն ներս մտնելու, խառնուելու կրթական ծրագրին, տեսուչին, ուսուցիչներուն ընտրութեան: Իրենց պաշտօնն էր միայն դրամ ճարել, դպրոցին փայտն ու ածուխը ապահովել եւայլն:

Բուն դպրոցական գործը իր յետին մանրամասնութեամբ կապուած էր կրթական գործավարութեան (էնկիւրի) եւ կրթական տեսչութեան (Պոլիս): Անոնք տիրաբար կը վարեն անհատ հիմնադիրներու եւ տնօրէններու միջոցաւ, որոնք պատասխանատու չեն իրենց պատկանած համայնքին վարչութեանց: Թուրք ուսուցիչներն ալ կրթական տեսչութիւնը կը նշանակէր, իր ուզած թոշակը վճարել տալով:

Հետզհետէ աւելի սեղմուեցան օղակները, եւ Էվգաֆն ալ իր թաթը դրաւ ոչ - Թուրք հաստատութեանց մատակարարութեան վրայ: Արձանագրուեցան բոլոր կալուածներն ու եկամուտները, մինչեւ անգամ պնակներու եւ մոմերու հասոյթները: (Նոյնիսկ թաղականներ եւ քահանաներ դատի քաշուեցան, այս առթիւ):

Յաջորդաբար հանգոյց հանգոյցի կապուելով, հաստատուեցաւ կատարեալ խեղդկապ մը՝ ոչ - Թուրքերու հանրային կազմակերպութեանց գլխուն: Այն աստիճան որ, Թաղ. Խորհուրդներն ալ ինքնին ջուրը ինկան, դառնալով պարզ ծաղրանկարներ:

Անցեալ տարի, Էվգաֆը պահանջեց «միւթէվէլլի»ներ (հոգաբարձու) նշանակել, իր անունով մատակարարելու համար փոքրամասնութեանց ազգ. հարստութիւնները:

Օրինակէս, Թաղ. խորհուրդներն են մատակարար մարմինները, բայց Էվգաֆը այդ իրաւունքն ալ խլեց, եւ նոյնիսկ չբարեհաճեցաւ արտօնել որ Թաղ. Խորհուրդները թեկնածուներ առաջարկեն, «միւթէվէլլի» նշանակելու համար:

Էվգաֆը միեւնոյն ատեն 5 առ հարիւր տուրք մը կը գանձէ, ազգ. կալուածներու եւ եկամուտներու մատակարարութեան համար, շահ ունենան թէ վնաս: Յետոյ մեծագումար տուրքեր՝ յամքեցնելով բոլոր աղբիւրները:

Կարճ, — ինչ որ կը նախատեսուի Ազգ. Մեծ Ժողովին յանձնուած օրինագծով, շատոնց գործադրուած, իրականութեան վերածուած է: Կառավարութիւնը պարզապէս ձեւակերպութիւն մըն է որ կը կատարէ, « օրէնքը տեղը բերելու համար»:

Այսպէս ուրեմն, խաղաղ թափանցումով, առանց որ եւ է կաշկանդում զգալու, ոտքի տակ առնելով նոյնիսկ Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւնները, քէմալական Թուրքիան վերջնապէս կը կազմալուծէ ոչ - Թուրք փոքրամասնութեանց հանրային կեանքը:

Իր թաթին տակ են այդ կեանքին բոլոր օղակներն ու լծակները, եւ ո եւ է մէկուն հաշիւ տալու պատասխանատուութիւն չզգալով, էնկիւրի անարգել կը փութացնէ փոքրամասնութեանց քայքայումը եւ թրքացումը: Ճիշդ այնպէս ինչպէս երբեմն ջարդով եւ աւարառութեամբ կը լուծէր նեղացուցիչ խնդիրները:

Ջարդն ու «գուլիցերիական օրէնքը» միեւնոյն ծրագրին կը ծառայեն, սուլթանական թէ հանրապետական Թուրքիոյ մէջ, — անհետում կամ ձուլում բոլոր ոչ - Թուրք տարրերու:

Երկուքը զուգընթաց կ'երթան այդ երկրին մէջ, որ շատոնց սորված ըլլալով «քաղաքակիրթ» Եւրոպայի սովորութիւնները, վախնալու պատճառներ ալ չի գտներ: Գոնէ առ այժմ:

Եւ սակայն, եթէ ճիշդ է որ գոյութիւն ունի վերահաս արդարութիւն մը, անշուշտ թրքական այս «յաղթանակներ»ն ալ օր մը պիտի յանգին իրենց տրամաբանական ելքին, ինչպէս բոլոր բռնակալութիւնները: Չմոռնանք որ նոյն Թուրքը մինչեւ Վիեննայի դուռները հասած էր, եւ փռուած՝ մինչեւ արաբական անապատները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՐՔԱ՞ՅՑ ՍՐՔԱՆ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Յայտարարութիւններ անգլօ-իտալական համաձայնութեան մասին

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երեքշաբթի օր քննած վերջացուցած պիտի ըլլար Եթովպիոյ խնդիրը, բայց վերջին պահուն որոշեց յետաձգել հինգշաբթի օրուան, լսելու համար Նէկիւսը:

Հարցին քննութենէն առաջ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը յայտարարութիւններ ըրաւ անգլօ-իտալական համաձայնութեան մասին, որուն մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ իր կառավարութիւնը: « Զօրացնելով եղած բարեկամութիւնները, Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ աւելցնել անոնց թիւը եւ տարողութիւնը: Իտալիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը յառաջդիմութիւն մը կը կազմէ այդ ճամբուն վրայ եւ կը ձգտի հանել Ազգաժողովի ուխտին առաջադրութեան, այսինքն խաղաղութեան պահպանման: Նոյն այս պատճառով, բրիտանական կառավարութիւնը համակրութեամբ կը հետեւի Ֆրանսայի ջանքերուն՝ նմանօրինակ համաձայնութիւն մը կնքելու համար Իտալիոյ հետ: Ազգերու Դաշնակցութեան գլխաւոր նպատակն է դիւրացնել համաձայնութիւնները, պահպանելու համար խաղաղութիւնը. որովհետեւ եթէ ազգերը ջանք չթափեն փոխադարձ համաձայնութեամբ լուծելու իրենց վէճերը, ինքնին կ'աւելնան զանոնք պատերազմական միջոցներով լուծելու վտանգները »:

Այս յայտարարութենէն վերջ, խօսք առաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Պ. Ժօռժ Պօնէ, որ կարճ բանախօսութեամբ մը ըսաւ թէ Պ. Տալատիէ եւ ինք դեռ Լոնտոնի մէջ իրենց գոհունակութիւնը յայտնած էին անգլօ-իտալական համաձայնութեան մասին եւ թէ ինքն ալ բանակցութիւններ կը վարէ Հռոմի հետ, նոյն առաջադրութեամբ: Եւ եզրակացուց.— « Եթէ, ինչպէս կը յուսանք, այդ բանակցութիւնները նպաստաւոր արդիւնքի մը յանգին մօտերս, օգտակար ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլայ խաղաղութեան դատին»:

Միւս պատուիրակներն ալ գոհունակութիւն յայտնեցին, իսկ Խ. Միութեան ներկայացուցիչը՝ Պ. Լիթվինով, գնահատելով հանդերձ կնքուած համաձայնութիւնը, կարգ մը վերապահումներ յայտնեց:

Ճաշի պահուն Եթովպիոյ պատուիրակները հաղորդած էին Ազգաժողովի ընդհ. քարտուղարին թէ Նէկիւսը Ժընեւ պիտի գայ, անձամբ պաշտպանելու համար իր երկրին դատը: Նկատելով որ կարելի չէ մերժել այս բաղձանքը, որոշուեցաւ հինգշաբթի օրուան ձգել (այսօր) նիստը, լսելու համար արքայից արքան: Այս յետաձգումը մասնաւորապէս պաշտպանեց Մոսկուայի ներկայացուցիչը, իսկ Անգլիոյ արտաքին նախարարը՝ Լորտ Հըլիֆէքս հաւանեցաւ այն պայմանով որ հինգշաբթի օր անպատճառ վերջացնեն Եթովպիոյ խնդիրը: Բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա վճռած են ճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը, ինչ որ ալ ըլլայ, մանաւանդ որ բազմաթիւ մեծ եւ փոքր պետութիւններ արդէն հաղորդած են իրենց ճանաչումը:

*** Եթովպիոյ կայսրուհին Փարիզ հասաւ Երուսաղէմէն: Կայսրն ալ Փարիզէն անցաւ, Ժընեւ երթալու համար:

*** Ա. Դ. Խորհուրդը երէկ զբաղեցաւ Զուիցերիոյ չէզոքութեան հարցով: Այդ փոքրիկ պետութիւնը կ'ուզէ ազատ մնալ Ազգաժողովի ուխտին պարտաւորութիւններէն, մանաւանդ պատժական տնօրինութիւններէն, որպէսզի դրացի մեծ պետութեանց թշնամութիւնը չգրգռէ: Ձեկուցաբեր մը նշանակուեցաւ այս փշոտ հարցին համար, որ կապ ունի հաւաքական ապահովութեան ծրագրին հետ:

Ժողովը լսեց նաեւ Սպանիոյ եւ Չինաստանի ներկայացուցիչներուն բողոքները, առաջինը՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, երկրորդը՝ Ճափոնի դէմ: Բոլոր ճառերն ալ էրած սրտի մխիթարանքներ են, ինչպէս Եթովպիոյ պարագային: Ոչ մէկ փոփոխութիւն կը սպասուի մեծ պետութեանց քաղաքականութեան մէջ, այս երեք հարցերու մասին:

Հիթլէրի վերադարձին առթիւ

Հիթլէր Հռոմէն Պերլին վերադարձին ընդունուեցաւ չնդալից ալարոզութիւններով: Թնդանօթները կ'որոտային, չորս հարիւր փողեր կը հնչէին եւ քաղաքը լոյսերու մէջ կը լողար: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր մայրաքաղաքի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ: Ընդունելութեան համար կայարան գացած էին մարաջախտ Կէօրինկ եւ ուրիշ երեւելիները, Մարաջախտը բարի գալուստ մաղթելով Առաջնորդին, յայտարարեց.

— « Գերման ժողովուրդը ամբողջ սրտով հետեւեցաւ բարեկամ ազգի մը մէջ անցուած օրերուն: Ան հիացաւ Դուչէին (Մուսոլինի) կատարած հրաշալի քաջագործութեանց վրայ եւ ողջունեց 2 Առաջնորդներուն միջեւ փոխանակուած խօսքերը, որոնք ամրապնդեցին երկու ազգերուն բարեկամութիւնը: Պատահմունք մը չէ որ այս դարը ստեղծեց երկու մարդիկ որոնք իրարու հանդիպեցան եւ բարեկամութեան յաւիտենական կապեր հաստատեցին երկու երկիրներուն միջեւ: Կեցցէ՛ մեր Առաջնորդը»:

Երբ Հիթլէր կայարանէն դուրս ելաւ, ամբոխը կը պոռթկար խելայեղ ծափերով:

ԻՐԱՐ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԵՆ

Հիթլէր հեռագիր մը ուղղելով Մուսոլինիի, կ'ըսէ թէ անմոռանալի պիտի մնան իր այցելութեան յիշատակները: «Ես ձեր միջոցաւ Ֆաշական ուղղութեամբ վերանորոգուած Իտալիան տեսայ իր բանակին շքեղութեանը մէջ, բանակ մը որ գիտակից է իր ուժին: Տեսայ ձեր ֆաշական ուժերուն նշանակալից քաջագործութիւնները: Ամէն բանէ առաջ, պատեհութիւն ունեցայ ճանչնալու ձեր ժողովուրդը, Դուչէ, եւ ես անոր երախտագիտութեան մէջ կը տեսնեմ ամէնէն ապահով երաշխիքը Իտալիոյ մեծութեան: Ֆաշական եւ ազգային - ընկերվարական շարժումներուն շահերու ներդաշնակութիւնը բացարձակապէս կ'երաշխաւորէ թէ մեզ միացնող հաւատարիմ ընկերակցութիւնը ընդմիշտ պիտի միացնէ մեր երկու ժողովուրդները »:

Հիթլէր շնորհակալութեան հեռագիր մըն ալ ուղղեց Իտալիոյ թագաւորին եւ դահժառանգ իշխանին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԷՄ?

« *Փօփիւլէր* »ի *քրոնիկագիրը*, որ սրամիտ տոմս մը ունի ամէն օր, «արձագանգ»ի իր սիւնակին մէջ, դիտել է որ Թուրքիա պարբերաբար լուր կը տարածէ աշխարհէ աշխարհ թէ բազմաթիւ երկարակեացներ կ'ապրին էրթողրուլի թռոններուն մէջ: Երկարակեցութեան այս վկայութիւնը կուգայ հաստատել թէ Թուրքերը ամէնէն առողջապահիկ եղանակով ապրող ժողովուրդն են, այնքան որ մահը չի համարձակիր մտնել իրենց օճախներէն ներս: Վերջին մարդահամարին քննութիւնը ցոյց կուտայ որ Թուրքիոյ մէջ կ'ապրին **6240** հոգի հարիւրամեայ: Այս հարիւրամեաներու մէջ մեծամասնութիւն կը կազմեն կիները, բէեւ ամէնէն տարէցը, որ **157** գարուն է տեսած, դարձեալ այր է, հին զինուոր մը:

« Փօփիւլէր»ի քրոնիկագիրը կ'ըսէ թէ միտք չունի Պոլիս երթալու՝ ըստուգելու համար Քոնա Թուրքին մէկուկէս դարու պատմութիւնը, — նման զրոյցներ շատ են արձագանգ գտած եւրոպական թերթերու մէջ:

Տարօրինակ է մարդոց հոգեբանութիւնը, — դեռ վաթսունին չհասած՝ ամէն մարդ կ'աշխատի պզտիկցնել իր տարիքը, իսկ վաթսունէն վերջ՝ մեծցնել: Այսպէս, քառասունենոց մարդը կ'ուրախանայ երեսունենոց երեւալով, իսկ եօթանասունենոց մարդը՝ իբրեւ ութսունենոց պարծենալով: Այս պարագան յատուկ է մասնաւորաբար այնպիսի երկիրներու, որոնց մէջ Թուրքիան, ուր թիւի եւ արձանագրութեան գաղափար չունին մարդիկ: Այնպէս որ երբ մէկը կը պարծենայ թէ **150** տարեկան է, թերեւս գաղափար չունի թէ **150** տարին ի՛նչ քան ժամանակ կ'ընէ: Առնենք Թուրքը, որ կը յայտարարէ թէ **157** տարեկան է, — Ղրիմի պատերազմին, **74** տարեկան էր ուրեմն: Արդ, **74** տարեկանները զինուոր տարուա՞ծ են երբեւիցէ:

Եթէ թիւի ագիտութեան հարց չէ, անպայման բէքլամի համար է որ լուր կը տարածեն թէ Թուրքերը երկարակեաց են, ուրեմն առողջ ժողովուրդ: Հետաքրքրական չէ երկարակեացներու պնդումը թէ հարիւր տարի ապրած են, որովհետեւ միայն մածուն կերած են կամ աղցան, — մենք գիտենք որ եթէ ոգելից ըմպելին կը կարճեցնէ կեանքը, շատ խմողներ կան, որ մօտ հարիւր տարի ապրած են:

Հետաքրքրականը Թուրքերուն յաւակնութիւնն է, թէ կը խիզախեն մահուան դէմ, ապրելով առողջ եւ երկար:

Թուրքիոյ ընկերային առողջապահութեան պայմաններուն զովեստով դժուար է մեզ խաբել, մենք գիտենք որ Թուրքիոյ առաջին բնակիչն է մահը: Միայն թէ Թուրքիոյ մահը տարբեր մահ է, — յիշեցէք կախաղանները եւ եաթաղանները: Թուրքերը չգոհացան բուն Մահուան հունձքով, գործի լծեցին Մահ Բ.ը, որովհետեւ մեզ կը համարին երկարակեցութիւնը: Ատոր համար ջարդեցին Հայերը՝ կարճեցնելու համար անոնց կեանքը:

Մէկ բան միայն չկրցան կարճեցնել, — Հայոց քաղաքակրթութեան մեծութիւնը: Մէկ բան միայն պիտի չկարենան մեռցնել, — Հայոց քաղաքակրթութեան յաւիտենականութիւնը:

ԱՐԱՋ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Տիգրան Բէգզատեանի միջոցաւ. — Sumic նաւթային ընկերութիւն	100
Պ. Ալչըճեան	25
Գումար՝	125
Մայիս 7ի գումարը	6189
Ընդհ. գումար՝	6314

ԻՆՉՈ՞Ւ ՅԵՏԱՁԳԵՑԻՆ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

« *Տէյլի Թէլէկրաֆ*»ի դիւանագիտական թղթակիցը կը գրէ (**10** *մայիս*) .—

Կասկածելի կը դառնայ թէ կարելի պիտի ըլլայ Ալէքսանտրէթի Սանճաքին առաջին ընտրութիւնները կատարել յուլիս 15ին, ինչպէս որոշուած էր: Յապաղման պատճառը այն է որ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ իբրեւ քննիչ նշանակուած մարմնին անդամները շատ ծանօթ չեն շրջանին պայմաններուն: Յանձնաժողովին անգլիացի նախագահը հրաժարած է եւ մնայուն յաջորդ մը նշանակուած չէ տակաւին: Մինչեւ որ նախագահութեան խնդիրը կարգադրուի, որ եւ է գործողութիւն պիտի չկատարուի ընտրողներու արձանագրութեան մասին: Ուստի 18 պատուիրակները անգործութեան դատապարտուած են: Բացորոշ է որ յառաջ եկած յապաղումը պիտի չօգնէ նոր կարգուսարքի խաղաղ փոխանցումին:

Ազգերու Դաշնակցութեան հաւանութեամբ, Ալէքսանտրէթի Սանճաքը Սուրիոյ ինքնավար մէկ մասը կը դառնայ, երբ ֆրանսական հոգատարութիւնը վերջանայ յառաջիկայ տարի: Թուրքիա սկիզբէն իսկ վճռած է տիրական դիրք մը գրաւել Սանճաքին մէջ: Կ'իմանամ թէ Թուրքերը եւ Սուրիացիները բուռն պրոպագանտի մը ձեռնարկած են, ընտրութեանց առթիւ: Թուրքերը իրենք ալ միացեալ ճակատ չեն ներկայացներ: Կան քէմալական եւ հակաքէմալական Թուրքեր: Քանի կը մօտենայ ֆրանսական հոգատարութեան բարձումը, այնքան կ'աճի անհանգստութիւնը Սուրիոյ մէջ: Ծանր խռովութիւններ ծագած են հիւսիսային - արեւելեան շրջանին մէջ (Ճէզիրէ), ուր Քաղդէացիները (Ասորիներ) կը պահանջեն առանձին կառավարութիւն մը կազմել, անկախ՝ Դամասկոսէն:

*** Սուրիոյ թերթերը կը գրեն.—

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այս օրերս վրդովիչ վիճակ մը կը տիրէ: Մանաւանդ ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրի վաւերացման մասին շրջած լուրը, որուն համաձայն յառաջիկայ հոկտեմբերին յետաձգուած է վաւերացումը, մեծ յուզում պատճառեց: Յայտարարուած էր թէ ներքին նախարար Սաատալլա պէյ Ճապրի երեսփ. ժողովին պիտի ներկայացնէ Սուրիոյ քաղաքական կացութիւնը: Սակայն, ներքին նախարարը բացակայեցաւ այդ ժողովէն, առանց տեղեկացնելու նախագահին:

Կ'ըսուի թէ վարչապետ Ճէմիլ Մէրտէմ պէյ մօտ օրէն Փարիզ պիտի երթայ մարզպանին հետ:

ԹՈՒՆՈՒԶԷՆ *կը հեռագրեն թէ Մարգարէին ծննդեան առթիւ, յեղափոխական կոչեր հրատարակուած են, որոնք ընդհ. գործադուլի կը հրաւիրեն աշխատաւորները: Զինուորական իշխանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ:*

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ *օդանաւային բուռն ռմբակոծութենէ մը վերջ գրաւեցին Ամոյ կղզին: Չինացիները կրակի տուին կարեւոր շէնքերը, փախչելէ առաջ: Կղզին մեծ մասով հրկիզուած է:*

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՋԱՐԴԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Մարտիրոս ժողովուրդին ձերբակալուած վարիչներուն վիճակն ալ նոյնն եղաւ: Հաւատաքննութեան բոլոր գիւտերը գերազանցուեցան: Ծէյլէկեան քահանան Էվէրէկէն, մեռցուեցաւ ճմլող մեքենայի մը միջոցաւ, զոր ամէն օր քիչ մը աւելի կը սեղմէին: Ուրիշ մը, Յակոբ Գայթանեան, կը պատմէ իր բանտարկութեան մասին.—

«... Օրեր ծեծեցին զիս դաւաղանով, այնպէս որ մահը նախընտրեցի չարչարալի կեանքէն... օր մը, փալախայի ընթացքին, խնդրեցի պէտքի համար հեռանալ պահ մը. քովս զմելի մը ունէի, բազկերակներս բացի եւ սեռային գործարաններս կտրեցի: Արիւնս վազեց անդադար, ուշաթափ եղայ. օգնութեան հասան ինծի ու ծեծը շարունակեցին: Անյուսութենէ փրցուցի անդամս եւ զայն զիս հարուածող զօրավարին դէմքին նետեցի:»

Երկու միլիոնոց ժողովուրդին մարտիրոսական մահերթը տառապէս պղծուած կիներու դիակով ցանուած է. Իրողութիւնները խիստ զարհուրելի են, բացատրութիւն մը տալու համար: Քանի մը հատ եւս անոնցմէ, աւելցնենք սակայն: Անոնք ոչ թէ երեւակայութիւն, այլ բացարձակ իրողութիւններ են:

Ընկերացող ժանտարմաները, որոնք ազատօրէն իրենց հօտի մահուան ու կեանքին տէրն էին, կը պղծէին կիներն ու աղջիկները զանդուածօրէն յետոյ սպաննելով: 1915ի վերջերը Թէլ Ապիատի եւ Ռաս-իւլ-Այնի երկաթուղիի ճամբուն քով կը պառկէին զանգուածօրէն, մերկ, պղծուած կիներու դիակներ: Շատերուն յետոյքին մէջ ցիցեր մխուած էին:

Ցարունակենք լսել քանի մը տարագրեալներու պատմածները.—

Ժանտարմաներուն պետը կարաւանին մէջ պզտիկ աղջիկ մը գտած էր եւ կ'ուզէր լլկել: Աղջիկը կը մերժէր: Ատոր վրայ Քիւրտերու խումբի մը հետ կտրեց մեր ճամբան եւ ըսաւ. «Այդ աղջիկը ինծի պիտի յանձնէք, եթէ ոչ բոլորդ ալ ջարդել կուտամ»: Այնքան սպառնալից էր ան որ, չէինք կասկածեր խօսքէն գործի անցնելուն: Կարաւանին փրկութեան գինն էր այս: Մենք երիտասարդ աղջկան ոտքերն ինկանք եւ խնդրեցինք տեղի տալ: Ան լուռ էր. կուլար, դէմքը ձեռքերուն մէջ կը պահէր: Վերջապէս մեր պաղատանքներուն անսալով տեղի տըւաւ...:

... Ես աքսորուեցայ մայրիկիս հետ... կէս ճամբան մարդը պահանջեց (չէրքէզ ժանտարմա) գումար մը: Մայրս ըսաւ թէ չի կրնար վճարել: Ոստիկանը սկսաւ զինքը անխնայ ծեծել եւ վերջապէս մայրս վեց ոսկի տուաւ զոր մարմնին գաղտնի մէկ մասին մէջ պահած էր... Հրէշը փութով կտրեց անոր մէկ բազուկը, յետոյ երկրորդը. յետոյ աչքիս առջեւ երկու ոտքերը կտրեց. յետոյ բռնեց զիս եւ մեռնող մօրս աչքերուն առջեւ պղծեց...

Քիւրտերը երիտասարդ հայ աղջիկներու հսկայ թիւ մը պղծեցին: Մեր ժողները կը սպաննուէին, եւ վայրի գազանները իրենց զարհուրելի մոլութիւնը կը յագեցնէին մեռածներուն վրայ... Այսպէս, վաթսուն տարեկան մը տասներկուց տարու մը ընտրեց, որ յանձնուիլ չէր ուզեր... Սակայն պէտք էր ըստրէր ծերը կամ մահը: Որովհետեւ նոյնս մերժեց, սպաննուեցաւ:

Կիները եւ աղջիկները, որոնք ճամբու ընթացքին չէին պղծուած ու ըսպաննուած, իրենց անցած տեղերու իսլամ բնակչութենէն հարեմ կը տարուէին կամ կըծախուէին: Նոյն ճակատագիրը ունեցան մանուկները, որոնք իսլամացուելով կորսուեցան: Աղջիկներու եւ մանուկներու առուտուրը կը ծաղկէր, խաչակրութենէն ասդին Արեւելքի մէջ իսկ չտեսնուած չափով մը: Իսլամ քաղաքներուն մէջ սլազար տեղի կ'ունենար, ուր Հայուհիներ բաւին բովանդակ առումով մնացած գիներով կը ծախուէին: Կոյսերը քսան, երիտասարդ կիներն ու այլինները հինգ ղրուշ կ'արժէին:

«Շրջանին իսլամները, կը պատմէ տարագրեալ մը, Սր. Թորիկեան, կուգային ու մեր կարաւանէն աղջիկ կ'առնէին: Գայմագամը եւ իր օգնականները կը հաւաքուէին ամէն իրիկուն եւ խրախճանքներ կը սարքէին, ուր կը ստիպէին երիտասարդ աղջիկները մօրէ մերկ վիճակով պարել իրենց առջեւ: Անսաստողները դաւաղանի հարուածներու տակ կը մեռցուէին:»

«Ծծկերներն ու մանուկները յափշտակուած ըլլալով», կը կարդանք ուրիշ կարաւանի մը մասին, «մայրերը ստիպուած էին հիմա տալ իրենց երիտասարդ աղջիկները, որոնք բռնի կը խլուէին իրենց մայրերու բազուկներուն մէջ: Յաճախ մօր ձեռքերը կը կտրէին, կարենալ աղջիկը տանելու համար: Հագուստները կը պատռէին եւ ազգականներու աչքին առջեւ բաց դաշտի մը մէջ կը պղծուէին... Արդ բոլոր պիտանի գեղեցիկ կիներն ու աղջիկները կարաւանէն կը զատուէին ու կը քշուէին հարեմ: Ականատեսներ կը պատմեն թէ բազմաթիւ այսպիսի կիներ տառապէս մերկացուելով Հալէպի եւ ուրիշ քաղաքներու շուկաներուն մէջ ծախու կը հանուէին»:

Երկու Գերման հիւանդապահուհիներ, որոնք տարագրութեան շրջանին Թուրքիա կը գտնուէին, կը գրեն.

— «Երբ քաղաքին (Քէմախ) մօտեցանք, բազմաթիւ հեծեալ Թուրքեր գալով մանուկներ եւ երիտասարդ աղջիկներ առին կարաւանէն: Քաղաք մտած տեղը, ուր նաեւ Գերման բըժիշկներ իրենց տունն ունէին, բոլէ մը կեցաւ կարաւանը, Քէմախ մտնելէ առաջ: Հոս կատարուեցաւ իրական գերեվաճառութիւնը, սա տարբերութեամբ որ վճարող չկար: Մայրերը իրենց զաւակները առանց դժգոհութեան կը յանձնէին, որովհետեւ դիմադրութիւնը օգուտ պիտի չունենար:»

Խարբերդի ամերիկեան հիւպատոսը կը տեղեկացնէ իր կառավարութեան 1915 Յուլիսին.

— «Էրզրումէն գալով քաղաք կը համբին անհամար ժողովուրդ ողբալի երեւոյթով, հազիւ շարժելու կարող ստուերներ ... փութով երեւցան երկու Թուրք բժիշկներ, մնացած առողջ եւ գեղանի աղջիկները զատելով հարէմի առեւտրականներուն յանձնելու համար »:

Միեւնոյն թուականին Տոքթ. Ներբակէ Հալէպի քրիստոնէաբնակ զանազան տուներուն մէջ պահուած հայ աղջիկներ կը տեսնէ, որոնք որ եւ է պաշտպանութեան չնորհիւ մահէն ազատած էին, « ըլլայ անով որ ուժասպառ ճամբուն վրայ ինկալով մեռած կարծուեցան, երբ իրենց կարաւանը անցաւ գնաց, եւ կամ Եւրոպացիները սուրբ ունեցան դժբախտները քանի մը փարայով գնելու Թուրք զինուորներու ձեռքէն, որ զանոնք պղծած էին: Բոլոր այս աղջիկները խենթերու պէս էին, շատեր տեսած էին թէ ինչպէս Թուրքերը կը մորթեն իրենց ծնողքը: Տասնեւչորս տարու աղջնակ մը Պաղտատի երկաթուղիին Հալէպի մթերանոցի պետին, Պ. Քոսսուի կողմէ պատսպարուած էր: Փոքրիկը մէկ գիշերուան ընթացքին Թուրք զինուորներու կողմէ այնքան յաճախ բռնաբարուած էր, որ խելքը ամբողջովին կորսնցուցած էր »:

Պատերազմի վախճանին Լորտ Բրայս, որ հայկական հարցը Ջենադաղարէն երեք օր վերջը (13 Նոյեմբեր 1918) լորտերու սեղանի վրայ դրած էր, թէեւ առանց յաջողութեան, կ'առաջարկէր ազատել հարեմներու մէջ բանտուած Հայուհիները :

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԽԱՉԱԳՈՂՈՒԹԻՒՆ

— «Հայաստանի Խորհրդային իշխանութեան հաստատուելէն քիչ յետոյ, արտասահմանի, մասնաւորաբար Ամերիկայի մէջ, կասկածելի նըկարագրով եւ լաւագոյն պարագային հասարակական ոչ մէկ արժէք ներկայացնող խումբ մը պարոններ, Քաւոր Պետրոսի արժանի յաջորդներ, յաջողեցան ինքզինքնին ծախել իբրեւ գործակալները Խորհրդային իշխանութեան՝ շնորհիւ մէկ կողմէ գաղութահայ որոշ տարրերու միամիտ հայրենասիրութեան, իսկ միւս կողմէ՝ շնորհիւ այն իրողութեան, որ Հայաստանի Անկախութեան դաւաճանողները բարեկամներ չունէին արտասահմանի հայ գաղութներուն մէջ, ու գործակալութեան առաջին թեկնածուներուն համար բաց էր ասպարէզը: Եւ անոնք «Հոկ»ի ու այլ անուններու ներքեւ ամբողջ 17 տարիներ ճարպիկ միջնորդներու նման չահագործեցին երկու կողմերն ալ— թէ գաղութներու միամիտ խաւերը եւ թէ Հայաստանի Խորհրդային իշխանութիւնը, գդուելով ու շոյելով առաջիններու միամտութիւնն ու հայրենասիրութիւնը եւ սրելով վերջիններին նուաճողական ախորժակը:

Առաջին օրէն իսկ մենք զգուշացուցինք գաղութահայութիւնը այս պարոններէն եւ մարմիններէն՝ ցոյց տալով այն ընկերային ու քաղաքական պայմանները, որոնց ներքեւ անոնք « Հոկ » եւայլն, անպէտ ու վնասակար էին ու պիտի մնային ոչ միայն հայ գաղութներուն, որովհետեւ տրամադիր ու ընդունակ չէին ընթացք տալու արտասահմանի հայութեան բաղձանքներուն, այլ եւ անպէտ էին Հայաստանի իրապէս օգնութիւն մը — նիւթական թէ բարոյական— հասցնելու տեսակէտէն:

Գաղութահայութիւնը տարիներու ընթացքին հարկադրաբար ընդունեց որ մեր ախտաճանաչութիւնը ճիշդ էր այդ պարոններու եւ անոնց կազմակերպութեանց վերաբերմամբ: Երկար ատեն չխոստովանեցաւ ան այս բանը, թէեւ չատոնց լքած էր «Հոկ»ը իբր անպէտ եւ վնասակար մարմին մը:

«Հոկ»ի ու «Հոկ»եաններու դիրքը, սակայն ամուր կը մնար միւս կողմէն: Խորհրդային իշխանութիւնը տակաւին կը շարունակէր իր հովանաւորութեան տակ պահել զանոնք: Բայց, այդ վերաբերումն ալ յաւիտենական մնալու չէր:

1936—1937ի ընթացքին, Մոսկուայի հրամանով ու օրինակով Երեւանն ալ մաքրեց ոչ միայն իր պաշտօնէութիւնը, այլ եւ նոյնիսկ որոշ հաստատութիւններ՝ իբրեւ անպէտ ու վնասակար: Ասոնց չարքին առաջին տեղը կը գրաւէր «Հոկ»ը:

Այսպէսով՝ Խորհրդային իշխանութիւնն անգամ ընդունեց թէ «Հոկ» կազմակերպութիւնը եւ անոր դրօշին ներքեւ հաւաքուած պարոնները իսկապէս անպէտ ու վնասակար էին նաեւ իր նպատակներուն համար:

Շատեր ենթադրեցին թէ արտասահմանի «Հոկ»երը եւ նման կազմակերպութիւնները պիտի ենթարկուէին Խորհրդային իշխանութեան այդ կարգադրութեան, որով կը ջնջուէր «Հոկ»ի Երեւանի Կեդրոնական Վարչութիւնը: Ամերիկայի «Հոկ»ի նախագահ Փրոֆէսէօրն իսկ հրապարակով յայտարարեց թէ «Հոկ»ը եւ նոյն նպատակով գործող այլ կազմակերպութիւնները կորսնցուցած էին իրենց գոյութեան իրաւունքը: Հայաստանի իշխանութիւնը եւ հայ ժողովուրդը այլեւս պէտք չունէին այն աջակցութեան, որուն համար գոյութեան կոչուած էին այս կազմակերպութիւնները:

Միակ բանաւոր հետեւութիւնն էր այդ: Որովհետեւ կազմակերպութիւն մը չի կրնար շարունակել իր գոյութիւնը իր նպատակներու իրագործումէնէն յետոյ:

Այդ իրագործութիւնը կրնայ տեղի ունեցած ըլլալ Հայաստանի Խորհրդային Իշխանութեան եւ անոր հաւատարիմ տարրերուն համար, բայց կրնայ տեղի ունեցած չըլլալ անոնց համար, որոնք ամբողջ 17 տարի շահեր խանութի մը պէս գործածեցին «Հոկ»ը: Տարիներով անոնց նըպատակները՝ պիտի տարբերէին անոնց վերաբերումները: Մէկուն համար գոյութեան իրաւունքէն զրկուած «Հոկ»ը եւ կամ նոյն նպատակն ունեցող այլանուն կազմակերպութիւն մը, միւսին համար կրնայ գոյութեան ամէն իրաւունք ունենալ:

Ինչպէս վերեւ նկատեցինք, արտասահմանի «Հոկ»երը որոշ տարրերու եւ անձերու համար սկիզբէն իսկ եղան չահաստան մը, խանութ մը, եւ իբրեւ այդպիսին ոչ ոք կրնայ ըսել թէ անոնց նպատակը իրականացած է: Ու շատ բնական է որ անոնք աշխատէին ամէն գնով պահել իրենց այդ չահաստանները:

Բայց անոնք, արժանի յաջորդներ Քաւոր Պետրոսներու, եւ ծանօթ սընանկ առեւտրականներու հնարքներուն, ծրագրած են պահել չահաստանը, բայց փոխել անոր անունը, ներկել ոչ միայն անոր ճակատը, այլ եւ իրենց ծախելիք ապրանքները:

Կ'ուզեն պահել իրենց չահաստանը տարբեր անուան տակ, բայց յանուն այն նպատակներուն, որոնց համար— խոստովանուած կամ ոչ—անպէտ ու վնասակար գտնուեցան թէ՛ գաղութահայութեան եւ թէ՛ Խորհրդային իշխանութեան կողմէ:

Իրենց տէրերուն կողմէ իսկ այսպէս վարկաբեկուած այս պարոնները, խակական խաչագողներու, առու-փախուներու աներեսութեամբ նոր անուան մը ներքեւ (Ամերիկահայ Յառաջդիմական Միութիւն) կ'ուզեն շարունակել այն սխրագործութիւնները, զորս սանձարձակ գործեցին, բայց այլեւս չեն կրնար գործել «Հոկ» անունով:

Եւ անոնք այնքան յառաջ կ'երթան իրենց աներեսութեան մէջ, որ իրենց նորանուն բայց նոյն չահաստանին յաճախորդ կ'ուզեն դարձնել ոչ միայն «մանր առեւտրականը», «մտաւորականը», «աշխատաւորը», այլ նաեւ կազմակերպուած կոմունիզմ («Համ») եւ «ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱՆՔԻ ՀԱՒԱՏԱՑՈՂՆԵՐԸ՝ իրենց ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ... ՔՐԻՍՏՈՆԻ ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐԸ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ» համար: «(Բանուոր, ապրիլ 26):

Խաչագողը, անհատ թէ կազմակերպութիւն, ոչ մէկ սրբութիւն, ոչ մէկ պղծութիւն կը ճանչնայ:

Իր սխրագործութիւնները շարունակելու համար ան ընդունակ է ամէն սրբութիւն ոտնակոխելու ու ամէն պղծութիւն յանձն առնելու:

Կը զգենք մեր պէտքը այսպիսիներու հանդէպ, անգամ մը եւս պաշտպանելու գաղութահայութեան. Զգուշացէ՛ք խաչագողներէն, մանաւանդ խաչագող կազմակերպութիւններէն:

(Խմբագրական ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ)

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Փարիզեան թերթերը վերջերս սկըսան յաճախակի զբաղիլ Թուրքիայով, դէպի ուր ուղղուած են, կ'ըսեն, Գերմանիոյ ցանկութիւնները: Դարձեալ Փարի-Միտի թերթին աշխատակիցն է որ կը գրէ հետեւեալ երկար խորագրին տակ. «Անշլուսէն վերջ, Գերմանիոյ տարածումը դէպի Մերձաւոր Արեւելք, — թէ ինչպէս Ճէմալ փաշա, **1914** Յուլիսին, **500** միլիոն ֆրանք փոխառութիւն մը կատարեց Ֆրանսայէն՝ գնելու համար գերմանական երկու զրահաւորները, « Կէօպէն » եւ «Պրեսլաու ».—

Թուրքիոյ մէջ գերման գաղտնի քարոզչութեան եռանդուն գործակալներու ներկայութիւնը մեծապէս կը շահագրգռէ բոլոր այն եւրոպական պետութիւնները, որոնք գաղութի վերածած են իսլամական երկիրները: 1936ի յուլիսէն ի վեր, ձախակողմեան Ֆըրանսան շարունակ կը կրկնէ թէ Սպանիոյ մէջ Զօր. Ֆրանքոյի վերջնական յաղթանակը ուրիշ իմաստ չունի բայց եթէ այն որ Գերմանիա գաղութի պիտի վերածէ Սպանիա: Առարկայօրէն քննելով, պէտք է ընդունիլ որ այդ ենթադրութիւնը հաստատող փաստ մը չկայ,— Սպանիոյ ազգայնական բանակին մէջ չկան գերմանացի զինուորներ, այլ միայն քանի մը մասնագէտներ, որոնք Սպանիա գացած են յանձնելու համար գերմանական պատերազմական իրեղէնները: Միւս կողմէ Զօր. Ֆրանքօ բացորոշ յայտարարութիւններ ըրաւ իբրեւ համակրանք Ֆրանսայի: Վերջապէս Սպանիոյ մէջ իրար կը խաչաձեւեն իտալական եւ գերմանական շահերը, իրողութիւն մը զոր կ'ընդունի ամէն մարդ: Աւելցնենք նոյնպէս, հիմնուելով Սալամանքայէն վերադարձած լրագրողներու վկայութեան վրայ, որ գերմանական բոլոր պատերազմական իրեղէնները վճարուած են Ֆրանքոյի կողմէ, որ պարտք չունի Գերմանիոյ: Գալով իսլամական հարցին, վստահօրէն կարելի է ըսել թէ ազգայնականները չեն կազմած իսլամական բանակ՝ ի պէտս Գերմանացիներուն, գործելու համար Մարոքի մէջ, որ այնքան սուղի նստաւ Սպանիոյ՝ երբ կ'ուզէր սպանիացնել զայն:

Գերմանիա, հաւանաբար անոր համար որ ստիպուած է հրաժարիլ Սպանիոյ ճամբով իսլամական աշխարհին մէջ թափանցելէ, ներկայիս կը խաղայ թրքական խաղաթուղթով:

Գաղափար մը կազմելու համար այս սպառնալիքին մասին, որ կախուած է Էնկիւրիի գլխուն վրայ, վերադառնանք 24 տարի դէպի ետ:

Վիլհէլմ Բ., իրականացնելու համար Պաղտատի երկաթուղիին իր երազը, հանդիսաւոր ճամբորդութիւն մը կատարեց այցելելով Դամասկոս, Սալահէտտինի դամբարանը, որուն առջեւ ցուցական ձեւով յայտարարեց թէ կ'ողջունէ իսլամ ամենամեծ աշխարհակալին յիշատակը: Յետագային, երբ Թուրքիա սկսաւ սիրաբանիլ Գերմանիոյ հետ, Վիլհէլմ Բ. յայտարարեց թէ «Գերմանիա իրեն պատիւ կը համարի վայելել իսլամներու խալիֆային բարեկամութիւնը, խոր համակրանք ունենալով հանդէպ իսլամ ժողովուրդներու»: Եւ Պոլսոյ մէջ, Սուլթան Ահմէտի հրապարակին վրայ շինեց աղբիւր մը, որ կը կրէ օսմանեան եւ գերմանական արքայանշանները եւ հետեւեալ արձանագրութիւնը. «Խալիֆային եւ անոր ժողովուրդին հանդէպ Գերմանիոյ բարեկամութիւնը այնքան անսպառ է որքան այս աղբիւրին ջուրը »: Երբ սուլթանէն կը ստանար Հայտար Փաշա — Պաղտատ երկաթուղիին մենաշնորհը, Մարմարայի մեծագոյն նաւահանգիստէն մինչեւ Իրաք տարածուած գիծը, Վիլհէլմ Բ. ապահովեց նաեւ մենաշնորհ մը քսան քիլոմեթր խորութեամբ այդ երկաթուղիին երկու եզերքներուն վրայ: Կարելի է երեւակայել թէ այս սքանչելի գործով գաղթային վարադուրուած ինչ քաղաքականութիւն մը կը յաջողցնէր Գերմանիա ի պէտս այլազան շուկաներու:

Իրերը այս ընթացքին մէջ էին, երբ 1914ին, Պոլիս հասաւ գերմանական զինուորական առաքելութեան պետը Լիման Ֆոն Զանտէրս: Նախապատերազմեան շրջանի այս Ֆոն Փափէնը թրքական բանակին կացութիւնը քննելով յայտարարեց սուլթանին. «Կը գնահատեմ ձեր զինուորական ուժերը, բայց զէնքի եւ ռազմանիւթի պէտք ունիք »:

Իրեն պատասխանուեցաւ թէ Բարձր Դուռը սանթիմ չունի: « Դիմեցէք Ֆրանսայի» ըսաւ Լիման Ֆոն Զանտէրս: Եւ մաքիավէլեան խորամանկութեամբ մը թելադրեց որ Փարիզ ղրկուի ոչ թէ նմանական նախարար...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Ըսէ՛ նայիմ, ի՞նչեր գիտես այդ երիտասարդին մասին որուն հետ կ'ընթրէիր այս իրիկուն, հարցուց Ներքինին:

— Կարեւոր ոչինչ, պատասխանեց Թանիա կարուկ ձեւով. Թուրքերան մէկն էր, բայց դեռ նոր է իր պաշտօնին մէջ եւ այցելած է միայն Պրիւսէլ, Պերլին եւ Վարշաւա. իր կարծիքը հարցուցի կարգ մը նիւթերու մասին ... տեղեկագրիս մէջ նշանակած եմ, վաղը կը ստանաք... ատիկա հարցընելու համար չէր որ եկաք անշուշտ:

— Ոչ, եկայ այն նամակին համար զոր ինծի ղրկած էիր պանդոկէն, այս իրիկուն ...

— Ինչո՞ւ, կարեւո՞ր էր ...

— Շատ, պատասխանեց Ներքինին որուն ձուաձեւ դէմքին վրայ կնճիռ մը երեւցաւ, երանի թէ աւելի կանուխ ձեռքս հասած ըլլար:

— Կրպակը գոցուելուն պէս ղրկեցի, ըսաւ Թանիա, չուզեցի աւելի առաջ ղրկել, վախնալով որ Սուլտին Տէսթիմը կրնար վերադառնալ եւ ետ պահանջել զայն ...

— Այո՛, այո՛ գիտեմ, բայց ուրիշ կարեւոր գործ ունէի այս իրիկուն եւ կէս գիշերէն յետոյ ստացայ ... երբ արդէն թռչունը փախած էր ...

— Ուրեմն վտանգաւո՞ր մէկն է ...

— Բիթը ամէն բանի մէջ խօթող տղայ մըն է եւ արդէն պէտք եղածէն աւելին իմացեր է ... Այդ նամակը որ տեղեկագիր մըն էր, որոշ կերպով ցոյց կու տայ թէ գաղտնի գործակալ մըն է ան, որո՞ւն հաշւոյն,տակաւին չեմ գիտեր ... տարօրինակ չէ՞ս գտներ որ վեց շաբաթ ի վեր Պոլիս կը գտնուի եւ ոչ ոք — մանաւանդ դուք — կասկած չէ ունեցած իր գործունէութեան մասին ...

Թանիա ընկրկեցաւ այդ յուլունքի նմանող ու ճարպոտ միսերու մէջ թաղուած աչքերուն դիմացը:

— Ոչ, ըսաւ մեծ դժուարութեամբ. գիտէք որ չուզեց զիս հիւրասիրել ու ոչ մէկ ատեն կարեւոր նիւթերու մասին չխօսեցաւ հետս, անգամ մը Կազէին անունը յիշեց, բայց հին խաղը կրկնեցի նորէն եւ զգուշացուցի զայն, հասկցնելով թէ գաղտնի ոստիկան մը կեցած էր անդին ... Յուսացի որ ատիկա վստահութիւն պիտի ներշնչէր իրեն եւ կը կարծեմ որ ներշնչեց, այլապէս ինծի պիտի չյանձնէր այդ նամակը այս իրիկուն ...

— Թերեւս, գիտե՞ս որ շաբաթը միայն քանի մը գիշեր պանդոկը կ'անցընէ ...

— Ինչպէ՞ս կրնամ գիտնալ, պատասխանեց Թանիա, իմ գործս ժամը ութին կ'աւարտի ... ուրիշներուն պարտականութիւնն է գիշերները դուրս ելլող հիւրերուն շարժումներուն հետեւիլ ....

— Հետեւողներ կան, բայց ապուշները կը կարծեն որ անվնաս մէկն է ան ... շատ մը հիւրեր գիշերը դուրսը կը մնան, խաղարան երթալու կամ կիներու հետ ժամանակ անցընելու համար ... Խելք չեն ըներ, հասկնալու համար թէ այդ տղան ո՛ւր կ'երթայ:

Ներքինին քանի մը վայրկեան լուռ մնաց ու գլանիկը ծխեց, յետոյ երախայի մը՝ ականջ ծակող սուր ձայնովը ըսաւ.

— Աղջիկը որուն պիտի տայիր այս նամակը վաղ առտու, անոր հետ միասի՞ն տեսա՞ծ ես ...

— Ո՛չ աղջկան հետ տեսած եմ զինքը ոչ ալ մարդու հետ ... պանդոկին միւս հիւրերուն հետ կը խօսակցէր երբեմն ... Ի հարկէ քանի մը օրուան համար եկող հիւրեր էին անոնք եւ հիմա արդէն մեկնած են ...

— Այդ աղջկան մասին իր տուած նկարագրութիւնը բառ առ բառ ինծի տուի՞ր ...

— Բառ առ բառ ...

— Պանդոկը յաճախող աղջիկներէն ո եւ է մէկուն կը համապատասխանէ՞ այդ նկարագրութիւնը ...

— Հինգ-վեց հատ բարձրահասակ, նրբակազմ ու խարտեաշ աղջիկներ կան որ պանդոկ կ'երթան կուգան ... գեղեցկութեան մասին ըրած ակնարկն ալ որ եւ կարեւորութիւն չունի ինծի համար, որովհետեւ աղջիկը ինչ տեսք ալ ունենար, գեղեցիկ է պիտի ըսէր, եթէ սիրահարած է անոր ...ամէն պարագայի մէջ, եթէ տղան չվերադառնայ, աղջիկը անպատճառ կրպակս պիտի գայ վաղ առտու, նամակը առնելու համար ...

Ներքինին թեթեւ կերպով գլուխը թօթվեց.

— Չեմ կարծեր ... ի հարկէ իմ մարդիկս հսկողութիւնը պիտի շարունակեն, բայց նախազգացումս կ'ըսէ թէ երիտասարդը ազդարարութիւն մը առած է զգոյշ ըլլալու համար ... ժամը տասնըմէկին պանդոկ եկեր է եւ տասներկուքին դարձեալ մեկներ է ... իր ձեռքի պայուսակը անյայտացեր է, սակայն իր սնտուկները տակաւին պանդոկն են, թէեւ դռնապանը կը պնդէ թէ պայուսակ չունէր հետը ... Եթէ չեմ սխալիր, աղջկան լուր ղրկած եւ զգուշացուցած է, անիկա վաղ առտու պիտի չգայ ... բայց մենք պիտի աշխատինք գտնել երիտասարդը ...

Քազըմ նորէն լռեց ու շարունակեց ծխել. աղջիկը կը սպասէր: Յետոյ հարցուց.

— Այս տղան քանի՞ անգամ քեզի հետ խօսեցաւ ...

— Պանդոկ հասնելէն վերջ գրեթէ ամէն օր ...

— Ուրեմն տեղեկութիւն մը հաւաքած ըլլալու է սա պզտիկ ականջաբուդ, տեղեկութիւն մը որ կրնար շատ օգտակար ըլլալ ինծի ...

— Ոչ մէկ տեղեկութիւն, կ'երդնում ... օդին մասին կը խօսէր եւ բաղդրական լու...

— Լռէ՛, պոռաց Ներքինին ուժգնօրէն. շատախօս կինը խորհելու կարողութիւն չի ձգեր մարդուս վրայ ... ուշադրութիւն ... ըսա՞ւ թէ ինչ նպատակի համար Պոլիս եկած էր ...

— Չեմ յիշեր որ եւ է բան այդ մասին, պատասխանեց Թանիա ուժասպառ :

— Չե՞ս յիշեր ... լա՛ւ, ես օգնեմ քու յիշողութեանդ ուրեմն ...

— Ըսել կ'ուզէի որ ի հարկէ պիտի յիշէի, եթէ բան մը ըսած ըլլար, ... դեց աղջիկը ...

— Այդ մասին շատ ալ ... չեմ ... Թերեւս ճիգ մը եւս ... կ'ուրձես, եթէ քեզի յիշեցնեմ որ ... եւ մայրիկդ օտարականներ են ... Թուրքիա կը մնաք մասնաւոր արտօնագրով եւ իմ հաւանութեամբս ...

(Շար.)

...տուրութիւն է՝ երբ երկիր մը ...ինչ Ֆրանսացի բարեմիտ դրամա-... ...ներուն, այլ՝ ծովային նախարարը, ...մալ Փաշա՝ Գերմանական հրաշալի՝ ...ութիւն։ Լիման Ֆոն Զան-... ...որ Ճեմալ Փաշա նախկին ...մըն է Սէն-Սիրի, այնպէս ... երբ ներկայանար Փարիզ, անպայ-... ...տանար ինչ որ ուզէր։

...1914 յուլիսին, Թուր-... 500 միլիոն ֆրանքի փոխառու-... ...մը կը կնքէր Ֆրանսայի հետ։ ...մասնաւորող Թուրքիա ...գերմանական երկու նշանաւոր ...«Կէօպէն» եւ «Պրէս-...»։ Ֆրանսացի դրամատէրերուն ... մնացեալ դրամով սուլթանը ...գերմանական պատերազմական ...նէր, որոնց տակ պիտի մեռ-... ...թոյ, ա՛յնքան Ֆրանսացի-...

...Անգլիա եւ Ֆրանսա ի՞նչպէս չնա-... ...գէպքերը։ Զուր է սա-... ...խօսիլ անցեալին մասին։ Գէթ ...դասեր հանել։

Երբ Լիման Ֆոն Զանտէրս սկսաւ ...Թուրքիոյ մէջ, Ֆրանսա եւ ...միասնաբար դիմում մը կա-... ...Բարձր. Դրան մօտ։ Սուլ-... ...Րէշատ պատասխանեց. «Ձեր ...թիւնները անհիմն են։ ...որ Անգլիա կը ղրկեմ ծովային ...եւ Սէն-Սիր կը ղրկեմ հե-... ...սպաներս։ Զրահաւոր-... ...Համար ապսպրանք-... ...կը կատարեմ Ֆրանսայէն ու ...։ Գերմանական զինուորա-... ...ութիւն մը զինակցութիւն ...»։ Ֆրանսա եւ Անգլիա սխալ ... հաւատալով Փէքէր Լօթիներու ...րական զրոյցներուն, եւ աւե-... ...սխալ մը ըրին, պատմութեան ...սխալ մը, ենթադրելով որ ...է բան մը ստանալ Թրքական ...՝ գայն փաղաքշելով։ ...չէ, այսօր, բացատրել թէ ...նման սխալի մը վաղորդայ-... ...դաշնակիցները կրկնեցին ի-... ...մեծութը, 1914էն 1915 տա-... ...ընթացքին։ Անըմբռնելի ...մնաւորներները ի վերջոյ յան-... ...Թուրքիա պատերազ-... ...Գերմանիոյ կողքին, պատե-... ...պարտութիւններէն 15 ամիս ...։

Այսօր, Ֆրանսա եւ Անգլիա որ Պի-... ...բռնեցին Ալասրիոյ ...ին առթիւ, ինչո՞ւ քննութեան ...— քանի դեռ կարելի է ...— իրենց քաղաքականու-... ...ոչ նուազ մնասակար, հան-... ...Թուրքիոյ որ վերականդնանացաւ ...ութեան վաղորդայնին։

...առաջ քան Հիթլէրը, որ դը-... ...Վերսայլի դաշնագիրը, Մուս-... ...Քէմալ կոխեց ... ընդդէմ ...դաշնագրին։ Այսպէս, երբ Թր-... ...բանակը, դաշնակիցներուն ...զինաթափ, իր զէնքն եւ ռազ-... ...կը լեցնէր այն մթերանոց-... ...մէջ, որոնց վրայ կը հսկէին ...անգլիական զինուորները, ... մըն ալ այս վերջինները Թոյլ ...որ Թուրքերը մէկիկ միւսին ե-... ...պարպեն բոլոր զինարանները ...մթերանոցները։ Վերադրինուած, ...յաջողեցան ծով թափել ...ները, ինչ որ բնական էր։ Յաղթա-... ...քէմալական բանակը երեւցաւ ...եղերքներուն վրայ։ Այս ...Ֆրանսան էր որ ուժեղ չկե-... ...Անգլիացիները վերջնագիր մը

տուին Թուրքերուն,— չանցնիլ այս-ինչ գիծը, այլապէս կը կրակեն։ Բայց երբ Ֆրանսացիները տեղի տուին, Անգլիացիներն ալ քաշուեցան իրենց կարգին։ Քէմալականները Պոլիս մը-տան յաղթական եւ ստորագրուեցաւ Լօզանի դաշնագիրը։

Այսօր Ֆրանսացիները եւ Անգլիա-ցիները նկատի առա՞ծ են որ Լիման Ֆոն Զանտէրսի նոյն փորձը կը կրկնուի։ Ինչպէս պիտի տեսնենք, այդ փորձը այլապէս կատարեալ է իր նը-պատակակէտին մէջ, բաղդատմամբ 24 տարի առաջ կատարուածին։ Այլ-եւս գերմանեւթրքական համաձայ-նութեան մասին չէ հարցը, այլ, գեր-մանական ազդեցութեան տակ ինկած (germanisée) Թուրքիոյ միջոցաւ իսլա-մական ամբողջ աշխարհին մէջ Թա-փանցելու մասին։

ԺԱՆ Տ'ՀԱՅՖԱ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Վասպուրականի Հայրենակցական միութիւնը հանդիսաւորապէս տօնեց 1915ի ապրիլեան հերոսամարտի տա-րեդարձը, Մայիս 8ին՝ Սալ տը Ժէոկ-րաֆիի մէջ։ Սրահը լեցուն էր։ Կը նախագահէր վարչութեան ատենա-պետ Պ. Մ. Ոսկերիչեան, որ նախ սպատկերացուց Վասպուրականի աշ-խարհագրական դիրքը եւ 1915ի դար-նան ծանր դէպքերը։ Մանրամասնօրէն պատմեց թէ՝ այդպիսի ճակատագրա-կան պահու մը Վասպուրականի ժողո-վուրդը ինչպէս ոտքի կանգնեցաւ Թուրք կանոնաւոր բանակին դէմ։ Հպարտութեամբ չեշտեց մերիններուն կեցուածքը, կարգապահութիւնը, հա-ւատարմութիւնը, առանց դաւանանքի եւ սեռի խտրութեան։ Յիշեց անունն-երը երեք ռազմիկներուն որ ստանձ-նած էին հերոսամարտին ղեկավարու-թիւնը.— Ա.— Պուլկարացի Գրիգոր, Բ.— Կայծակ Առաքել, Գ.— Ա. Ե-կարեան։ Կարդաց ղեկավար մարմնին խրախուսալի կոչերը հայ ժողովուր-դին։ Հերոսամարտի ամբողջ գործո-ղութիւնները փաստացի պարզելէ վերջ, նախագահը եզրակացուց.

— «Երբ երեսուն օրուան կենաց եւ մահու պայքարէ մը վերջ, հայ կտ-րիճները սարսափի մատնելով Թուրք զօրքն ու ժողովուրդը յաղթութեան ազատ դրօշը պարզեցին Վանի բերդին վրայ, այսօր մեզի կը մնայ նոյն ստով, նոյն հաւատքով շարունակել անոնց ճամբան»։

Օր. Զ. Շահլամեան ճարտարօրէն նուագեց չորս կտորներ ջութակի վը-րայ, արժանանալով հանդիսականնե-րու ջերմ ծափերուն։

Առաջին բանախօսն էր Պ. Վահան Փափազեան, որ խօսեցաւ խորապէս յուզուած։ (ԽՄԲ.— Իր ճառը պիտի հրատարակենք առանձին)։

Երկրորդ բանախօսը, Պ. Ա. Թէր-զիպաշեան կարդացգրաւոր ճառ մը որ կը պարունակէր գեղեցիկ պատկերներ մեր նահապետական օրերէն։ Բանա-խօսը գովքը կը հիւսէր այն օրուան ղեկավարներուն որոնք կրցեր էին «լեզու մը տալ աշխարհին», «պատ-մութիւն չինել», «քրտինք խառնել հողին»։ Կը հպարտանար այն օրուան զինուորին վրայ, երբ կ'իյնար պատ-նէշ դաշտին վրայ, ժպիտը դէմքին։ Բանախօսը եզրակացուց.— Ես կը հա-

ւատամ հայ ժողովուրդի կամքին՝ զի ան ընդունակ է յաղթանակի»։

Յաջողութեամբ արտասանեց Պ. Տէվրիշեան Յ. Թումանեանի «Հին օրհնութիւնը»։

Երրորդ եւ վերջին բանախօսը Պ. Ս. Թորոսեան, որ դրուագներ պատմեց Շատախի ապստամբութենէն, պարզե-լով օրուան կացութիւնը եւ դէմ դի-մաց եկած ուժերը։ Այս առթիւ յիշեց փաստացի պատկերներ՝ հայկական ռազմագրութեան մասին։ Ու վերջա-պէս հպարտութեամբ չեշտեց Շատա-խի երեք ղեկավարներուն անունները, — Գնդ. Բաղտասարեանի, Սամուէլ Մեսրոպեանի եւ Ազատ Սիմոնեանի ո-րոնք անձնուիրաբար թեւ թիկունք հանդիսացած էին հայ ժողովուրդին։ Եւ եզրակացուց.

— «Եթէ յաջողեցանք յաղթութեան դրօշ բարձրացնել, այդ մեր անսահ-ման միութեան արդիւնքն էր։ Ուրեմն, դէպի միութիւն նոր յաղթանակներու համար»։

Բոլոր բանախօսներն ալ ծափահար-ուեցան ջերմօրէն։

Նախագահի փակման խօսքէն վերջ, ժողովուրդը ոգեւորուած հերոսամար-տերու փայլուն յաղթանակով՝ ցրը-ուեցաւ խոր տպաւորութեամբ։

ՓԱՐՄԱՆԻ

ՄԷԿ ԺԱՄ ՀԱՅ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ, 9 Մայիս.— Կիրակի օր ընկերոջ մը հետ կուսակ-ցական աշխատանք մը լրացնելէ վերջ, դուրս կ'ելլենք եւ կ'ուղղուինք դէպի հանրային պարտէզը, ժամանցի հա-մար։ Երբ, կ'անցնէինք «Խրիմեան» սրահի առջեւէն, տեսայ որ ձայներ կուգան սրահէն։ Քանեակ մը հայ գայլիկներ համախմբուած Իսիէն եւ Փորթ տէ Լիլայէն, փորձ մը կը կա-տարէին, ներկայացման մը համար։ Փորձը կը ղեկավարէր Տիկին Ֆարչ-եան (Ֆրանսուհի)։ Ցետոյ խմբապետ Ն. Ֆարչեան կարգի հրաւիրեց բոլոր գայլիկները, որոնք կարգապահու-թեամբ հնազանդեցան խմբապետի աղ-դանշանին վրայ։ Խմբապետը կարգ մը պատուէրներ եւ թելադրանքներ ը-նելէ վերջ, ըսաւ թէ այսօր ունինք չորս նոր գայլիկներ որոնք իրենց պաշտօնական երդման արարողութիւ-նը պիտի կատարեն։ Բոլոր գայլիկնե-րը բարեւի են կեցած եւ ահա սեւ աչ-քերով Հայկակ մը կը կատարէ իր եր-դումը, եւ յաջորդաբար միւսները։ Վերջին երկուքը (քոյր - եղբայր) Ֆրանսախօս Հայեր են որոնք եկած է-ին մտնելու հայ գայլիկներու շարքե-րը։ Ահա այսպէս Ֆրանսախօս հայ մանուկներ կուգան հայ գայլիկներու շարքերը։ Խմբապետներու վրայ մեծ պարտականութիւն կ'իյնայ զանոնք հայերէնի վարժեցնելու եւ հայկական ոգիով կրթելու։

Թղթակից

1861.— Աղեղ փաշա կը պարտուի Զէյթունցիներէն։

1853.— Հոկտեմբեր 22ին Թրքահայ անդրանիկ ուսումնական խորհուրդի կազմութիւնը։

1850.— Բողոքականները վերջնակա-նապէս կը բաժնուին ազգ. պատրիար-քարանէն։

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Ինչպէս ծանուցուած է, Ա. Չօպան-եանի գրական յիսնամեայ Յոբելեանը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ 14 Մայիսին, Սորպոնի մեծ Ամփիթատ-րոնին մէջ։

Պիտի նախագահէ Հանրի Գորտօ, անդամ Ֆր. Ակադեմիայի։ Պիտի խօ-սին Լուի Մարէն, Քամիյ Մօքլէր, Ռընէ Փինոն, Ֆր. Ֆէտի, Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան, Տիկին էլլէն Բիւ-զանդ, Պետրոս Զարոյեան եւ Լ. Կ. Կիրտան։ Պիտի երգեն Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան, Տիկին Արփիկ Արղութեան եւ Տիկին Քլէր Հիւկօն։

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը պիտի երգէ հայ ժողովրդական եր-գեր։

Տիկին Սըկօն - Վէպէր, Պ. Պ. Ա. Գմբէթեան եւ Նուրհան Մարգարեան պիտի արտասանեն Չօպանեանի քեր-թուածներէն մէկ քանին։

*** Մուտքը ազատ է։

*** Պ. Ա. Չօպանեանի կենսագրա-կան գրքոյկը, հրատարակուած Յո-բել. յանձնաժողովին կողմէ, կարելի է գտնել նոյն վայրերուն մէջ։ Գինն է 15 ֆրանք։

ԹԷՀՐԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ապրիլ 10ին Թեհրանի մէջ կատար-ուած է հիմնադրութիւնը Հայոց Ս. Աստուածածին եկեղեցիին։

Ցայտնի բարեգործ Պ. Ռոման Ի-սան, յաւերժացնելու համար իր մօր յիշատակը եւ իր սրտին մօտ համա-րելով Թեհրանի շուրջ 20 հազար Հա-յերու կրօնական պահանջներու բաւա-րարման գործը, 70 հազար Թուման կամ շուրջ մէկ միլիոն Ֆր. ֆրանք նուիրած է, հայկական ոճով փառա-յոր եկեղեցիի մը կառուցման համար։

Բարեգործ Պ. Ռոման Իսան ծնած է Դաղստանի Թեմիրխանշուրա քաղա-քը, 1890ին։ Օժտուած է մեծ նախա-ձեռնութեամբ, վարած է տնտեսական առեւտրական մեծ ձեռնարկներ եւ կա-տարած է շատ մը բարեգործութիւն-ներ։

2000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻԻ ԿՏԱԿ ՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻՆ

Պաղեստինէն Տէր եւ Տիկին Ղալա-րոս Մէրկէրեան 2000 անգլիական ոս-կիի կտակ մը ըրած են ի նպաստ Ազ-գային բուժարանին, գործադրելի ի-րենց մահէն վերջ։ Գումարը ներկայիս ի պահ դրուած է Հնդկական դրամա-տան մէջ եւ կը բաղկանայ 23665 ռու-բի 8 անեաթ։ Կտակագիրը արդէն պատ-րաստուած է եւ պաշտօնական բոլոր գործողութիւնները աւարտած։

Տէր եւ Տիկին Մերկէրեանները ծե-րացած են եւ ո եւէ ժառանգորդ չու-նին։ Ժամանակին գտնուած են Հնդ-կաստան եւ հոն շինած իրենց բախտը։

*** Այրի տիկին Սիմոն Գայըրճեան 100 կտոր Թանկագին գիրքեր նուիրած է Անթիլիասի գրադարանին եւ երկու պղնձեայ աշտանակներ՝ կաթողիկո-սարանին։

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱՌԹԻՒ

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ Ապրիլ Տասնըմէ-կի նուիրուած խմբագրականի մը մէջ (22 ապրիլ).

— «Երբ մեր մաքին առջեւ պատկե-րացնենք այդ օրերու Թրքական ռազ-մադիծերը, պէտք է համոզուինք թէ խնդրոյ առարկայ էր գլխաւորապէս Արեւելահայաստանը։

Երբ Թրքական բանակները ծրա-գրուած ռազմավարութեամբ արեւել-քէն եւ արեւմուտքէն, կը փորձէին շրջապատել Արեւելահայաստանը, Թուրք բանակին մէջ առաջաւոր դիր-քերու վրայ ծառայող հայ զինուոր-ները հաւատարմօրէն կը կատարէին իրենց պարտականութիւնը անթերի։

Հակառակ այս իրողութեան, սա-կայն, երբ արշաւող բանակի ձախ թե-ւը, ներկայութեամբ ենվէր փաշայի, խորացաւ Անդրկովկասի մէջ (Օլթի, Արտահան, Արդուին եւայլն), յա-տուկ կարգադրութեամբ սուրէ ան-ցուց հայ անզէն եւ անպաշտպան ժո-ղովուրդը ամբողջութեամբ, միշտ հո-գածութեամբ խնայելով Աճարացինե-րը, Վրացիները, Ռուսերը եւայլն։

Եթէ Թրքական բանակի Թափը չկա-սեցնէին, անտարակոյս ան նոյն ձե-ւով պիտի մաքրագործէր Արեւելահա-յաստանի ամբողջ բնակչութիւնը։

Երկու անակնկալ դէպքեր,— Թրքա-կան աջ թեւին դէմ՝ Տիլմանի, եւ ձախ թեւին դէմ՝ Սարըղամիշի վճռական դիմադրութիւնները պատճառ դար-ձան Թուրք արշաւանքին խորտակ-ման, այսինքն՝ անուղղակի կերպով արեւելահայութեան փրկութեան։

Կան ուրիշ երեւոյթներ եւս, որոնց Թուումը աւելորդ պիտի ըլլայ, որոնք կ'ապացուցանեն թէ Իթթիհատի կան-խապատրաստուած ծրագիրը նկատի ունեցած էր նաեւ Արեւելահայութեան բնաջնջումը, առիթէն օգտուելով մէկ անգամէն ազատելու համար «հայկա-կան հարցէն» եւ Թուրանի ճանապար-

հին վրայ ցցուած սեպէն, որ մխուած կը դգային իրենց կուրծքին վրայ։

... Դուրսէն շատ պարզ կ'երեւար Թուրքիոյ հայակեր ընթացքը եւ պէտք էր սրբագրել սխալը գոնէ մա-սամբ, անմիջապէս կազմակերպելով կամաւորական շարժումը, գոնէ մա-սամբ մեղմացնելու համար հաստա-տապէս սպասուող աղէտը։

Բնաւ մոռնալու չենք որ 1914ի աշ-նան Թրքական արշաւանքին առաջին երկու խոչընդոտները (Տիլմանի եւ Սա-րըղամիշի) հանդիսացան հայ կամա-ւորները։ Մոռնալու չենք որ Վասպու-րականի մեծ հերոսամարտին օգնու-թեան հասնողները եղան հայ կամա-ւորական գունդերը։ Մոռնալու չենք որ Պայազիտի, Ալաշկերտի, Բասենի եւ Սալմաստ - Ուրմիոյ հայ բնակչու-թիւնը մեծ մասով փրկողները եղան հայ կամաւորական գունդերը։

Մի՛ խօսիք բնաւ ռուսական բանակ-ներու օգնութեան մասին, որովհետեւ բազմաթիւ երեւոյթներ ցոյց տուին թէ անոնք որոշ դիտաւորութեամբ կը սպասէին հայ ժողովուրդի կոտորա-ծին, անկէ յետոյ միայն խորանալու Թուրքիոյ ներսերը— Թրքահայաս-տանը առանց Հայու»։

Եզրակացութիւնը շատ պարզ է. կամաւորական շարժումը չէր որ դըր-դոեց Թուրքիան հայութիւնը բնաջն-ջելու։ Ընդհակառակն։ Դժբախտա-բար, հայկական ղեկավարութիւնը հեռու ըլլալով անսխալ դիւանագի-տութեան դաւադիր որջէն, հնարաւո-րութիւն չունեցաւ լրիւ ըմբռնել հայ-կական բնաջնջումի դաւադիր վտան-գը։ Այլապէս ան ճակատ պիտի յար-դարէր դաւադիր թշնամիներուն դէմ այն օրէն սկսեալ, երբ անոնք կը պատրաստէին սոյն դաւը։

Այս պարագային մեր աղէտը պիտի ըլլար համեմատաբար թեթեւ, իսկ թշնամիինը աւելի ծանր։ Իսկ վտան-գին հանդէպ կրաւորական ընթացքը պիտի ըլլար շատ աւելի ծանր քան ինչ որ հայ ժողովուրդը կրեց։ Հաւանա-բար լրիւ իրագործումը Թրքական դա-ւադիր ծրագրին,— ամբողջական բը-նաջնջում ե՛ւ արեւմտեան ե՛ւ արեւել-եան հայութեան»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ՁԱՅՆԸ, պարբե-րագիրք մտածման, քննադատութիւն եւ գրականութիւն։ Ա. հատոր, հրա-տարակիչ՝ Արշամ Տատրեան։ Տարե-կան բաժնեգին՝ չորս հատորի համար 30 ֆրանք։ Հասցէ.— 29, Rue Paggalah, Le Caire (Egypte):

ԱՐԾԻՒԸ ԻՐ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ (յուշեր Խրիմեան Հայրիկի կեանքէն եւ Վանի ժամանակակից դէպքերու մասին)։ Ցառաջաբան՝ Լեւոն Կ. Կիրտանէ։ Գրեց՝ Ա. Թէրզիպաշեան։ 1938։ Տպ. Յ. Տէր Յակոբեան։ Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 15 ֆրանք, ուրիշ երկիր-ներ՝ 60 սէնթ։ Հասցէ.— A. Terzibachian, 17, Rue de l'Arrivée, Enghien-les-Bains, (Seine et Oise):

1836.— Թուրքիոյ մէջ կը հաստատ-ուի բողոքականներու առաջին ժողո-վարանը։

1846.— Յունուար 12ին կը կարդաց-ուի Մատթէոս պատրիարքի բանա-դրական կոնդակը Կ. Պոլսոյ բոլոր եկեղեցիներու մէջ։ Ապրիլ մէկին կը կազմուի Համազգային Ընկերութիւ-նը։

ՄԵՐ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Հոյակապ ճաշէ մը վերջ, ինկանք ...ցանք։ Առտուն ելայ իրաւունքս ...քելու։ Բաւական ալիւր եղաւ։ ...ցիներուն ըսի թէ գարնան նորէն ...եւ իրենց սիրելիներուն մէջ ...Կուսխա կը չինեմ, որպէսզի ա-... անփորձ տուն դառնան։

...Թօռը, ուրիշ գեղ մը հասայ։ Իմ ...ղութեանս ես խանդավառուեր ...։ Արեւ էր ու տանիքին վրայ քանի ...հոգի նստած էին։ Անոնք փափաքե-... ...որ իրենց ալ կորուստները գըտ-...։ Սայթաքեցայ։ Մէկը իր եղբայ-... ...հարցուց, ըսի թէ ողջ է։— Տունդ ...ուի, երեք տարի է անոր ոսկոր-... ...փտեցան, ձեռքովս թաղեր ու ե-... ...եմ, դուն ինչպէ՞ս ողջ է կ'ըսես։ ...վրաս յարձակեցաւ։— «Առէք ...խաբեբային ալիւրը ձեռքէն։ Զին-... ...կապենք Քումսուր տանինք, նա-... ...ինչպէ՞ս այդ սուտերը խօսե-...»։ Ես փախայ ալիւրս առած։ Մինչ ...կը վազէր, իսկ ես կը ը-...

պատնայի անոր՝ Թէմիրին ու իր տղոց անունով, որոնք բաւական աղեկցիկ էին։ Թէմիրին ծանօթներէն մէկը միջնորդեց ու մարդը ետ դարձուց։ Ես լեռներէն Թէմիրի անտառը դար-ձայ։ Ալիւրս ժայռերուն մէջ պահեցի ու տուն գացի։ Այդ գիշերը հոն հիւր եղայ։ Յաջորդ առտուն գեղացիները եզներով Զարա կ'երթային ուտեստ բերելու եզներուն, բանակին համար։ Թէմիրին եզները առած անոնց խում-բին խառնուեցայ։ Ու ոստիկաններու ընկերակցութեամբ, առանց ճանչ-ցուելու անոնցմէ, կ'երթայի Զարա։

ԶԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Մարտի վերջերն էր։ Ձմեռը սաս-տիկ Քիւրտերուն մէջ։ Ամբողջ ձմրան հանգստութիւն չունեցայ, գիշերը Հընացող մէկուն պէս։ Մեր լեռներուն կը նայէի ու կը սպասէի որ անոնք սեւնա՞ն, որպէսզի երթամ նորէն տը-

ղաքը փնտռեմ։ Սակայն Քիւրտերուն մէջ կացութիւնը այնպէս էր որ պէտք էր հեռանայի աշրէթէն չսպաննուելու համար։ Որովհետեւ, Յունուարինթէ-միրի տղոցը հետ լերան գօտէ մը եր-կու այծ գողցանք։ Վերջէն գիւղացի-ները եկան միսերը գտան Թէմիրին տունը ու մեզ կը մեղադրէին իբրեւ գող, ու Թէմիրին տունը գողի օճախ։ Ի՞նչ ընել սակայն։ Ապրիլ պէտք էր։ Ու ատոր համար պէտք էր գողնայի ու յափշտակէի եւ Թէմիրն ալ ապրեցնէի զիս ալ։ Գիւղացիները ձմեռը զիս հը-րապարակաւ պիտի սատկեցնէին շան պէս, եթէ Թէմիր տէր եղած չըլլար։ Վարկս, սակայն, խախտեցաւ գիւղին մէջ։ Պէտք էր հեռանալ։

Ու կը նայէի մեր լեռներուն անձկու-թեամբ, որպէսզի սեւնան անոնք։ Կա-տարները դեռ հաւկիթի պէս ճերմակ են ու հալելու ալ յոյս չէին տար։ Ու-զեցի երթալ Զարա, հայ բարեկամնե-րուս շնորհիւ գէնք մը ճարել, ու դառ-նալ մեր լեռները։

Զիւնի ճամբաներէն եզներով ու ըն-կերներով ճամբայ ինկանք։ Քանի՛ քանի տեղեր ժանտարմաները մեզ խուզարկեցին։ Երեսս դարձուցի ու անցան անոնք։ Թուրքերուն փառքէն ու ՖԷֆԷն բան մը պակսած չէր։ Զին

հեծած, չհատակութեան կ'երթային գիւղերը, կառավարութեան ու օրէն-քի անունով։

Գիւղ մը իջանք։ Քիւրտ ընկերներու հետ տուն մը հիւր եղանք։ Փշրանք մը ուտեստ չունէի միասին։ Տանտիրու-հին քիչ մը վիկ խաշեց, դդալեցի ու պառկեցայ։ Յաջորդ օրը ձիւնէն հողի սահմանը անցանք։ Դէպի Զարա ձիւնը ելած էր այլեւս։ Ճամբուն տակ կի-սաւեր գիւղ մը իջանք իրիկունը։ Ծոմ էր։ Ինծի փշուր մը հաց տուող չկար։ Այնտեղ բակի մը մէջ կրակ վառե-ցինք, փլատակէ մը փայտեր ճարե-լով։ Բակին տէրը ժանտարմաներով մեր վրայ բողոքի կուգար թէ իր փայ-տերը գողցեր ենք։ Այդ ցուրտին ու-րի՞շ ի՞նչ կրնայինք ընել, առանց ծած-կոյթի, խոնաւ բակերուն մէջ։—«Բո-լոր յանցանքը սա Հայունն է, սկսան Քիւրտերը։ Աս փէզատ մարդերն են ամէն տեղ խռովութիւն հանողը։ Ան-գամ մը սա ժանտարմային ձեռքը տանք, տանի քիչ անդին չորցնէ, ա-մէն ինչ կը հանդարտի»։ Սպառնացի անոնց որ տեղերնին ծանր նստին։ «Ձեզ ալ հետս մահ կը տանիմ, գդոյշ, հա՛», սաստեցի։ Խօսք չէին հասկնար։ Ցարձակեցան վրաս որպէսզի բռնեն ու յանձնեն։ Մութ էր։ Մէկ քանիին

երեսները ճանկեցի, ուրիշները զարկի եւ մէկ կողմ ձգեցի ու փախայ։ Գի-շերը, նորէն հոն դարձայ, Աւօ ա-նուն բարեկամս գտայ։ Առտուն ան բոլորէն ետ մնաց, որպէսզի միասին երթանք Զարա։

Խումբէն անջատ ու ետ մնացած, Աւօյին եզները կը քշէինք խճու-ղիէն։

Գաղթ գարուն էր։ Բոժոժաւոր կա-րաւանները անդադար կ'անցնէին ճամբաներէն։ Ի՞նչ էր պակսեր այդ հողերէն։ Ճամբաներուն վրայ ու ա-մէն տեղ մարդ լեցուն էր։ Մերիննե-րուն պակսիլը երեւոյթէն յայտնի չէր ըլլար.— «էլհամտուլլահ, էլհամտուլ-լահ, կ'ըսէին Թուրքերը իրարու։ Քեաֆիր Ռուսը ետ կը քաշուի։ Գահ-րամանն օրտուն կը քալէ ու կը գրաւէ անոր թողած տեղերը։ Երզրում կը հասնինք շուտով։ Ա՛լ աղէկ ենք։ Լու-րերը աղէկ են»։ Խելքս չէր հասներ թէ եզներով ու չալակով ուտեստ ղրկելով զինուորին, գիշեր ցերեկ լեռներէն ձորերէն փախստական ժողվել ու զա-նոնք ձեռնակապովճակատ ղրկելէվերջ անոնք ինչպէ՞ս աղէկ կ'ըլլային ու աղէկ ենք, կ'ըսէին...

Բլուր մը հասանք ու տեսանք գե-տի հովիտ մը, լայն ու բերրի դաշտե-

րով։ Ուռիներ, ծառեր, կանանչ, կա-նանչ։ Կարմիր տանիքներ ու ճերմակ շէնքեր, հեռո՛ւն կ'երեւէին։ Շուրջը բուրէ ճերմակ բլուրներ կային։ Բու-ռերուն տակը պզտիկ քաղաք մը կ'ե-րեւար։Զարան էր։ Ճամբուն մօտ ԲԷՖԷՖ մը կար։ Քիչ անդին վանք մը, Հայոց։ Դաշտը ընդարձակ էր, կը քալէինք դանդաղօրէն, տա-կաւ կը մօտենար քաղաքը։ Պար-տէզով սիրուն տուներէն վերջ, շէնքի մը առջեւ կեցանք։ Կառավարութիւնն էր ան։

Գաղջ ու անուշ օդ մը կար։ Արեւը ծոյլ ոսկի էր հոն։ Արքայութեան պէս գեղեցիկ էր հոն։ Եռուզեռ։ Խճողում։ Անցուդարձ։ Մարդեր, կոկիկ հագ-ուած։ Ծխամէններ ու մուշտակէ վերար-կուներ։ Օձիք ու փողկապ դրած։ Ի-րենց ձեռքերուն մէջ Թուղթեր կամ դաւազան։ Մարդեր պարարտ, ու-րախ, ծիծղուն։ Մարդեր կարմիր ե-րեսներով ու գոհունակ աչքերով։ Զայնե՛ր, աղմուկ, խճողում։ Կառա-վարական շէնքը հոյակա՛պ։ Հրապա-րակին վրայ, կաղնի բիբիս կրթնած, կը դիտէի բոլորը։ Իրակա՞ն էին տե-սածներս։

(79) ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

Հիթլէր ինչո՞ւ անտեսեց Վատիկանը

Գերմանիոյ Առաջնորդը լրացուց իր այցելութիւնը, առանց Վատիկան հանդիպելու, հերքելով այն առածը թէ կարելի չէ Հռոմ երթալ առանց Պապը տեսնելու: Գերմանիոյ մէջ մօտ 30 միլիոն կաթոլիկներ կան, եւ սակայն Հիթլէր մերժեց Պապին ներկայանալ: Իրմէ առաջ խոլամներ իսկ, ինչպէս Եգիպտոսի նախորդ թագաւորը, կամ օրթոտոքսներ, ինչպէս Սթոյատինովիչ գացին իրենց մեծարանքը յայտնեցին: Մնաց որ, աշխարհի բոլոր վեհապետներուն մէջ, ամէնէն մատչելին Պապն է: Իտալեկներ կ'ըսեն որ եթէ Հիթլէր ունկնդրութիւն խնդրէր սովորական ձեւակերպութեամբ, Պիոս ԺԱ. պիտի չմերժէր, համաձայն Վատիկանի աւանդական սովորութեան: Շատ - շատ կրնար կարգ մը պայմաններ դնել:

Ինչ որ ալ ըլլայ, Հիթլէր վերջնապէս անտեսեց Վատիկանը, առանց նկատի առնելու թէ դաշնագիր մը կնքուած է Գերմանիոյ եւ Վատիկանի միջեւ, թէ գերմանական դեսպան մը կը գտնուի Վատիկանի մօտ եւ պապական նուիրակ մը՝ Պերլին:

Այս պայմաններուն մէջ, Հիթլէր Վատիկան չհանդիպելով, հաստատած կ'ըլլայ թէ հիթլէրական Գերմանիոյ եւ կաթոլիկներու միջեւ տիրող վէճը միայն ներքին խնդիր մը չէ, այլ իրական պայքար մը Վատիկանի հետ: Հետեւաբար, կը վախցուի որ խնդիրը շատ մեծ համեմատութիւններ ստանայ: Կը թուի թէ Վատիկան այս անգամ աւելի խոր ազդուած է քան նախագահ Լուպէի պարագային: Այն ատեն պարագաները բոլորովին տարբեր էին: 1904ին, Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը կ'ուզէր այցելել Պապին եւ պաշտօնապէս ունկնդրութիւն խնդրեց, բայց մերժուեցաւ: Մինչդեռ Հիթլէր դիտակցաբար անտեսեց Վատիկանը: Ոչ միայն հոն չգնաց, այլեւ նոյնիսկ չանցաւ Ս. Պետրոսի հրապարակէն: Միայն Ս. Հրեշտակի դղեակը հանդիպեցաւ, 300 մեթր հեռուէն դիտելով Ս. Պետրոսի մայր եկեղեցին եւ պապական բնակարանը:

Այս կացութիւնը նախատեսելով, Պապը հեռացած էր Հռոմէն: Ապրիլ 30ին Քասթէլ Կոնտոլֆօ գնաց եւ հոն մնաց մինչեւ Հիթլէրի մեկնումը: Կ'ըսուի թէ Պիոս ԺԱ. նոյնիսկ լացեր է ունկնդրութեան մը պահուն, յիշելով այս պարագան:

Աւելորդ է ըսել թէ Վատիկանի հետ կապուած բազմաթիւ պալատները եւ հաստատութիւնները որ եւ է դրօշազարդում չկատարեցին, Հիթլէրի այցելութեան առթիւ: Վատիկանի պաշտօնաթերթը, «Օսսէրվաթորէ Ռոմանօ», որ սովորաբար լայն տեղ կուտայ Հռոմի վերաբերեալ տեղեկութեանց, մերժեց Հիթլէրի անունը յիշել, այցելութեան շրջանին:

Այս բոլոր իրողութիւնները մեծ տպաւորութիւն գործած են Հռոմի մէջ: Վատիկանի շրջանակները երբեք չեն ծածկեր իրենց հակահիթլէրական տրամադրութիւնները եւ մանաւանդ կը տրտնջան որ թոյլ տրուեցաւ կաթոլիկութեան մայրաքաղաքին մէջ պարզել հեթանոսական խորհրդանշանը,— կեռ խաչ: Կարգ մը տարրեր նոյն իսկ դիտել կուտան թէ իտալական կառավարութիւնը չէ կատարած իր յանձնառութիւնը՝ յարգել տալու համար յաւիտենական քաղաքին նուիրական հանգամանքը: Միւս կողմէ, Վատիկան մօտերս պիտի հրատարակէ վաւերագիր մը, դատապարտելով ցեղապաշտութեան չարիքները:

Գալով իտալական կառավարութեան դիրքին, շատեր կը կարծեն թէ ամէն բան փորձած է Հիթլէրը եւ Պապը մօտեցնելու համար, իսկ ուրիշներ կ'ըսեն թէ պաշտօնական Իտալիան չէ ուզած միջամտել այս հարցին: Ամէն պարագայի մէջ, Պապը խորապէս ազդուած է այս դէպքէն:

ՁԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԴՐԱՏԼԱՆՏԵԱՆ շոգենաւերու գործադուլը վերջացաւ, աշխատանքի նախարարին միջամտութեամբ: «Նորմանտի» ճամբայ պիտի ելլէ որոշուած թուականին: Երկու փոքր հրդեհներ ծագեցան «Շամփլէն»ի մէջ, իբրեւ հետեւանք անխոհեմութեան կամ չարամտութեան:

72 ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐ ՄԵՌԱՆ, 80 հոգի ալ վիրաւորուեցան, ահեղի պայթիւն մը պատահած ըլլալով անգլիական հանքի մը մէջ:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԵՕԹԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐ պատահեցան Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մէջ, երեքշաբթի օր: Անգլիոյ մէջ մեռան ութ հոգի, Ֆրանսայի մէջ՝ վեց, Իտալիոյ մէջ՝ մէկ հոգի:

95 ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ դատի քաշուեցան, առանց բանաւոր պատճառի բարձրացուցած ըլլալով ապրանքներու գիները: Հետապնդումները կը շարունակուին:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ համալսարանին փիլիսոփայութեան ուսուցչապետը, Իոնէսքու, բանտարկուեցաւ, իբրեւ կուսակից երկաթ պահակներու:— Երեքշաբթի օր երբ Կարոլ թագաւորը զօրահանդէսի մը կը մասնակցէր, անկախութեան տօնին առթիւ, ոստիկանի մը ատրճանակը կառքէն վար իյնալով պայթեցաւ: Ոստիկանը թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ ոտքէն: Այս առթիւ զրոյց շրջեցաւ թէ մահափորձ մը սարքուած էր, բայց կառավարութիւնը պաշտօնապէս հերքեց:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ 8 — 12 հազար հանրապետականներ պաշարուած են Թէրուէլի արեւելեան կողմը: Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն, Միջերկրականի ափերուն վրայ: Կը հերքուի այն լուրը թէ անձնապան եղած է ազգայնական Զօր. Եակէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ատլանտեան նաւատորմը Պրէսթէն ճամբայ ելաւ, տարեկան ռազմափորձերը կատարելու համար Մարոքի բացերը, մինչեւ յունիս 14: Մասնաւորապէս ուժ պիտի տրուի սուզանաւային փորձերուն: Ֆրանսա ունի 78 սուզանաւ, 15 հատ կը շինուին, 7 հատ ալ՝ յառաջիկային: Երբ այս բոլորը վերջանան մինչեւ 1940, Ֆրանսա պիտի ունենայ 100 սուզանաւ, Իտալիա՝ 113: Մրցակցութիւնը կը շարունակուի երկու պետութեանց միջեւ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Կալինին, Խ. Միութեան նախագահը, ունկնդրութեան ընդունելով չեխական պատուիրակութիւն մը, յայտարարեց թէ խորհրդային կառավարութիւնը լիովին պիտի կատարէ իր ստանձնած պարտաւորութիւնները՝ Չեխոսլովաքիոյ եւ Ֆրանսայի հանդէպ:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ կառավարութիւնը լուծեց նացիական կազմակերպութիւնը, արգիլելով որ եւ է գործունէութիւն: Գերմանական դեսպանը բողոքեց:

ՊԵՐԼԻՆԻ չեխական դեսպանը Փրակա կանչուեցաւ, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին:

Պ. ԷՐԻՕ, երեսփ. ժողովին նախագահը, որ Եգիպտոս գացած էր, Պէյրութ անցաւ: Պիտի այցելէ նաեւ Դամասկոս:

Հ. Յ. Դ.

Պաշտօն

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 12 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, «Քաֆէ Էթուալ»ի վերնայարկը, 1 Քուր կամպէթթա, պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 13 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Վարուժան ակումբին մէջ: կը խնդրուի ԹԱԼՈՅՖԷի եւ ԼՈՐԷԹի ընկերներէն ներկայ ըլլալ:

ՍԷՆ ԺԷՐՕՄի «Վրէժ» խումբի ժողովը 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Տէր Պօղոսեանի բնակարանը: կը դասախօսէ ընկ. ՅՈՎՀ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ, նիւթ՝ «Վանի հերոսամարտը»:

ՊՈՒԱԼԻՒԶիի «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Արապեաններու բնակարանը: կարեւոր օրակարգ: ներկայանալ անդամատետրով: կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան հիմնարկութեան 59րդ. տարեդարձին առթիւ, յառաջիկայ Մայիս 15ին, կիրակի առտու պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ (15 Rue Jean-Goujon) ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներուն:

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները ներկայ ըլլալ:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹԵՄԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ իր թեմին պատկանող բոլոր ազգայիններուն որ ամուսնական եւ կրօնական պսակի արարողութիւններն օրինական կը նկատուին Առաջնորդարանի կողմէ, երբ Առաջնորդարանի արտօնագրով տեղի ունեցած են: Առանց արտօնագրի եղած կրօնական պսակադրութիւնները անվաւեր պիտի նկատուին եւ յետագային տեղի ունեցած անպատեհութեանց պատասխանատու պիտի մնան իրենք:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 14, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ՃԻՇԴ ԺԱՄԸ 8.45ԻՆ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՍՐԱՀ, ՊՈՄՈՆ

ՅՈՒՆԻՍ 4, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ. 88 ՌԻՒ Տ'ՕՊԱՆՅԸ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ջութակահար Պ. Յ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ կուտայ իր աշակերտներուն տարեկան ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ-ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ (30է չափ նուագողներ): կը մասնակցի յայտնի դաշնակահարուհի Mlle Emilie GUEYRARD Լիւսէ Միւզիքալի դաշնակի ուսուցչուհիներէն.

Ճոխ յայտագիր, որուն մաս կը կազմեն՝ ԿԼՈՒՔ, ՄՈՑԱՐԴ, ՊԷԹՀՈՎԷՆ, ՇՈՒՊԵՐԹ, ՌԻՄՍՔԻ ՔՕՐՍԱՔՕՖ եւն. Յառաջացած աշակերտներէ կազմուած լարաւոր նուագախումբ մը, որուն կը մասնակցի ՈՒՍՏԱՐԵՑԻՔԸ, պիտի նուագէ ԿՈՄԻՏԱՍէ եւ ուրիշ հայ հեղինակներէ բազմաթիւ կտորներ, որոնցմէ ոմանք առաջին անգամ պիտի լսուին Մարսէյլի մէջ:

Վստահ ենք թէ մեր երաժշտասէր հայրենակիցներ պիտի փութան լսելու նուագածութիւնը հայ փոքրիկներու եւ պատանիներու, որոնցմէ մի քանին օտար ծանօթ երաժիշտներու գնահատանքին արժանացած են.

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է.— Ծախսերու մասնակցութեան համար յայտագրի մը գնումը պարտաւորիչ է. կարելի է նախօրօք ստանալ ՅԱՌԱՋի գրատունէն, րիւ Ցօմինիքէն:

Մարսէյլի բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի չխաչաձեւել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1 Bld. Carnot

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲՒԻՒԶԱՆԴ

ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ կը խօսի Սայաթ Նովայի մասին: ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ կ'երգէ Սայաթ Նովայէն, ընկերակցութեամբ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆի: Թիֆլիզցի ԿԻՆՏՕՆ կը պարէ կովկասեան պարեր: Գեղարուեստական բաժին: Հիւրերուն կը տրուի կաթով սուրճ եւ կարկանդակ: Մուտք 3 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԻԵՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Սէրքլը Կաթոլիկ» սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱՐԱՁԱԳԱՊԵՏ»Ը

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժեր: Գիներ՝ 5 եւ 4 ֆր.:

13րդ Տարեկան Ցերեկոյթ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսացի, Անգլիացի, Յոյն, Լեհ եւ Ռուս սկաուտներու

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԶՕՐ. Կ. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆԻ

կիրակի 15Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին SALLE POISSONNIÈREի մէջ, 7, Rue du Fg. Poissonnière. (9)

Métro: Bonne Nouvelle.

կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Օնոսեանի:

Յայտագիր.— ՏՈՂԱՆՑՔ Սկաուտներու եւ Գայլիկներու, ԲԱՑՄԱՆ ԽՕՍՔ՝ Ք. Ֆարշեանէ: կը ներկայացուին՝ ՍԿԱՈՒՏՈՒԹԵԱՆ ՕԳՈՒՏԸ, ԵՐԵՔ ԱՆՁԻ ՄԷԿ ՆԱՄԱԿ, ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ (ֆրանսերէն), ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ ԶՈՒԶԵՐ ԽՆԴԱԼ, ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂՆԵՐԸ, ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ, Սկաուտական նուագախումբ: Խօսք՝ Տքթ. Մեծատուրեանէ:

Պիւֆէ   Մուտք 10 եւ 5 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse: Նիւթ՝ խաղաղութի՞ւն թէ պատերա՞զմ (պատերազմը անխուսափելի՞ է): Պ. Պ. ՀՐԱՆՏ ԱԲԷԼԵԱՆ եւ ՆՈՒՊԱՐ ՔԷՕԹԱՀԵԱԼԵԱՆ պիտի պաշտպանեն «խաղաղութիւնը»: Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ՄԵԼԻՏՈՍԵԱՆ եւ ԿԱՐԱՊԵՏ ԹՕՓԱԼԵԱՆ պիտի պաշտպանեն «պատերազմը»: Երկու կողմերու պաշտպանողականէն ետքը՝ պիտի դիմուի ներկաներու քուէին:

Վերջնական վճիռը պիտի արձակէ յատկապէս կազմուած դատական ատեանը, բաղկացած հետեւեալներէն.— ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՓՕԼԱՏԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՐՄԷՆ ԵՆՈՎՔ, ԿԻՒՄՇԵԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍ, ՊՕՇՆԱՔԵԱՆ ՕՆՆԻԿ, ՍԱՀԱԹՃԵԱՆ ՎԱՀԱԳՆ, ՓԻՐԱՆԵԱՆ ՏԻԳՐԱՆ եւ ՀԻՒՍԵԱՆ ՊՕՂՈՍ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ» կողմէ

15 Մայիս կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ 8, Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

Կը ներկայացուի ԱՆՈՒՇ-ՂԱՐԻՊ (օփերէթ)

Կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳԻՄՊԷԹԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ: Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Օր. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւլն.: Հարսնիքի տեսարանին կը մասնակցին Օր. ԱՅՏԱ եւ Պ. ԱՍԱԹԵԱՆԻ (վրացի կինտօն): կը նուագէ քէմանչիստ ՕՀԱՆՆԷՍ:

Գին 6 եւ 10 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Mr. le Prince, Paris (6) եւ ներկայացման օրը կիշէն:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 14 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 8 Ռիւ Պօսիէ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Օրակարգ՝ Պատգամաւորներու ընտրութիւն:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Պարտաւոր ներկայութիւն: Օրակարգ՝ Պատգամաւորի ընտրութիւն:

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պ. Տօնիկեանի բնակարանը 52, Rue Gustave Courbet, Պանեօ: Կը հրաւիրուին անդամ բոլոր հայրենակիցները կարեւոր ժողովին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Bar Petite Poussin»ի մէջ, Պուլվար Տիւկօնիէ: կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ հայրենակիցները:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 13 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 13 MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3729 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԳԱԺՈՂՈ՞Վ ԹԷ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկուշաբթի օր բանալով իր 101րդ նստաշրջանը, իր օրակարգին վրայ արձանագրեց Եթովպիոյ խնդիրը :

Միեւնոյն ատեն, բարեհաճեցաւ ունկնդրութիւն շնորհել արքայից արքային, որպէսզի կարենայ պաշտպանել իր վեհապետական իրաւունքները: Այսինքն երգել իր կարապի երգը: Ինչպէս, տարբեր պարագաներու մէջ, Թոյլ կուտան որ մահապարտը իր վերջին խօսքն ըսէ, գլանիկ մը եւ ըմպելի մը հրամցնելով:

Արդարեւ, վրան - բաց հեգնութիւն մըն է այս ունկնդրութիւնը: Մենք ալ յաճախ վայելած ենք անոր «բարիքները»:

Հարցը օրակարգի անցընելէ շատ առաջ, օրուան երեւելիները վճռած են իրենց ընելիքը:

Անոնք համակերպած են Եթովպիոյ գրաւման, եւ պարզապէս ձեւակերպութիւն մըն է որ պիտի կատարեն, բանաձեւ մը ճարելու եւ օրէնքը տեղը բերելու համար :

Արդէն խսկ մեծ թիւ մը կը կազմեն անոնք որ իրարու ետեւէ հաչակեցին «իտալական կայսրութեան» ճանաչումը, առանց սպասելու Ազգաժողովին գումարման :

Ուշ մնացողներուն գլուխը կը գտնուին, իբրեւ մեծ պետութիւններ, Անգլիա եւ Ֆրանսա: Ուրիշ մեծ պետութիւն մը, Խ. Միութիւնը, բացասական դիրք բռնած է: Բայց, այդ պարագան պիտի ծառայէ միայն ճառ մը աւելի խօսելու, եւ ոչ թէ Եթովպիան փրկելու, յանուն արդարութեան եւ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին, որոնք միայն բառարաններու մէջ կը ծաղկին:

Մոսկուան ինք յարգա՞ծ է այդ սկզբունքները, որ եւ է ատեն, իր բազմազան եւ բազմամիլիոն ազգերուն եւ ժողովուրդներուն հանդէպ: Չէ՞ որ մարդկային գլուխներու բուրգեր դիզեց դեռ վերջերս, զանոնք ամբաստանելով իբրեւ անջատական, առանց երկրի, ազգի կամ ցեղի խտրութեան ...

Արդ, ուշ մնացողներէն Մեծն Բրիտանիա իր վճիռը տուած էր այն օրէն, երբ Չէյմպըլէն փափկութեամբ հեռացնելով Իտընը, ինք անիրարար ձեռք առաւ արտաքին քաղաքականութեան ղեկավարութիւնը եւ անմիջապէս բանակցութիւններ վարեց Իտալիոյ հետ: Այս առթիւ կնքուած դաշինքին մէջ բացորոշապէս չի յիշուիր Եթովպիոյ խնդիրը, բայց սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է արդէն:

Մեծն Բրիտանիա ինք ներշնչած եւ վարած ըլլալով պատժական տնօրինութեանց քաղաքականութիւնը, Ազգաժողովին միջոցաւ, չէր կրնար մէկ անգամէն կռնակ դարձնել: Ուստի հարցին պաշտօնական եւ հանդիսաւոր լուծումը վերապահեց Ազգերու Դաշնակցութեան :

Այդ գործողութիւնն է որ կը կատարուի այժմ: (Կատարուած պիտի ըլլար երէկ, Նէկիւսին ունկնդրութենէն անմիջապէս վերջը):

Այս ճամբուն վրայ, Ֆրանսան ալ հարկադրուած է հետեւիլ Անգլիոյ, քանի որ միասին քալեց իտալական արշաւանքին ատեն ալ, գործնապէս մասնակցելով պատժական տնօրինութեանց:

Մնաց որ, ֆրանքօ-իտալական բանակցութեանց յաջողութեան համար, նախապայման է այս հարցին լուծումը :

Մերձեցում հաստատուած, գետինը հարթուած է Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ: Բայց, Հռոմ չուզեր աճապարել, դաշինքը ստորագրելու համար: Ան կը սպասէ որ Ֆրանսա դեսպան մը նշանակէ, յանձնարարագիր տալով յանուն Իտալիոյ Թագաւոր - կայսեր :

Ուրեմն, ոչ մէկ յոյս՝ Եթովպիոյ փրկութեան մասին: Հին, հին պատմութիւնն էր կը շարունակուի նոյն եղերական միօրինակութեամբ,— Վա՜յ պարտեալներուն: Եթէ յաղթած ըլլայիր, տեղ ունէիր մեր գլուխներուն վրայ: Բայց ջախջախուեցար, հիմա գլխուդ ճարը նայէ ...

Մեծ պատերազմէն վերջը, միամիտներ հաւատացին թէ խնկապէս բան մը փոխուած է աշխարհի պատմութեան մէջ, քանի որ Անխախտ դէպք մը պատահեցաւ,— ծնունդ Ազգերու Դաշնակցութեան :

Ոչ խսկ վարդի մը կեանքն ունեցաւ այդ միամտութիւնը :

Այո, պատահեցան մանր - մունր պարագաներ, ուր Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրցաւ դեր կատարել, խաղաղութեամբ լուծելով զանոնք :

Բայց, բոլոր հիմնական, ճակատագրական տագնապներուն մէջ, Ազգաժողովը դարձաւ անդամալոյծ մը, որ տեղէն չի կրնար շարժիլ, բազմոցէն փողոց չի կրնար նետուիլ, իր վրայ դրուած յոյսերը արդարացնելու համար :

Ըսէ՞նք թէ առաջին փորձառութիւնը մենք վայելեցինք, 1920ին, երբ Թուրքերը Հայաստան կ'արշաւէին հինգ թեւերով, գործակցութեամբ խորհրդային կոչուած իշխանութեան :

Այնուհետեւ, քանի ծանրացաւ միջազգային կացութիւնը, այնքան աւելի շեշտուեցաւ Ազգաժողովին սնանկութիւնը: Եւ ահաւասիկ տարիներէ ի վեր անոր հիմնադիրներն ու քարոզիչներն են որ ամէնէն աւելի բարձր կը խօսին այդ սնանկութեան եւ անկարողութեան մասին, կատաղօրէն փարելով զինարշաւին:

Այս կացութեան առջեւ, ինչո՞ւ զարմանալ որ, եթէ կարգ մը պետութիւններ առած քալած են (Գերմանիա, Իտալիա, Ճափոն եւն), ուրիշներ ալ, թէեւ փոքր, կը ճգնին իրենց օձիքն ազատել անոր կապանքներէն (Զուիցերիա, Պելճիա եւն.):

Ազգերու Դաշնակցութիւնը կոչուած էր պաշտպանելու արդարութիւնը՝ բռնութեան դէմ, հաւասար բռնելով բոլոր ազգերը, գործելով իբրեւ ճշմարիտ Ազգաժողով : Իրականին մէջ, դարձաւ թանգարան մը, չքեղ այլ ամուլ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈՒՌՆ ՃԱՌ ՄԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԴԷՄ

Նէկիւսին գերագոյն փորձը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, քննուեցաւ Զուիցերիոյ չէզոքութեան խնդիրը: Այդ փոքրիկ պետութեան ներկայացուցիչը փաստացի ճառով մը բացատրեց թէ իր երկիրը հարկադրուած է չէզոքութիւն պահել, չվտանգելու համար իր անկախութիւնը :

— « Զուիցերիոյ դրացիներէն երեքը հեռացած են Ազգաժողովէն: Մ. Նահանգները միշտ բացակայ են: Ուրիշ պետութիւններ ալ հրաժարած են: Ազգաժողովի ուխտին շատ մը տրամադրութիւնները անգործադրելի մնացին: Զինուորական եւ տնտեսական պատիժներու զանազանութեան խնդիրը հանելուկ մը դարձած է: Այս պայմաններուն մէջ, Զուիցերիա չի կրնար գոհանալ պայմանաւոր չէզոքութեամբ մը, որ ամէն տեսակ վտանգներու պիտի ենթարկէ զինքը: Զուիցերիա միայն իր մասնաւոր պարագան կը ներկայացնէ Ազգաժողովին: Թող Ա. Դ. Խորհուրդը բարեհաճի նկատի առնել մեր յայտարարութիւնը եւ մեր յուշագրին մէջ պարզուած մտադրութիւնները: Մենք կը մնանք անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան, իբրեւ համեստ այլ օգտակար գործակիցներ: Մենք շատ ծանր զոհողութիւններ պահանջեցինք մեր ժողովուրդէն, իր պաշտպանութեան համար: Մեր ժողովուրդը պատրաստ է ուրիշ զոհողութիւններ ալ ստանձնելու, որովհետեւ ամուր փարած է իր անկախութեան երաշխիքներուն: Մենք Զուիցերիոյ մէջ կը ներկայացնենք ամրապէս միացեալ զանգուած մը, առանց դաւանանքի, ցեղի կամ քաղաքական կուսակցութեանց խտրութեան, պաշտպանելու համար մեր անկախութիւնը եւ ազատութիւնը»:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, բուռն ճառ մը խօսեցաւ Չիլիի ներկայացուցիչը, պահանջելով բարեփոխել Ազգաժողովին ուխտը :

— « Մեր կարծիքով, ըսաւ հարաւային ամերիկեան պատուիրակը, Ազգերու Դաշնակցութիւն մը որ կ'ուզէ զսպողական դեր կատարել, պարտաւոր է ըլլալ տիեզերական : Եթէ այդպէս չըլլայ, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները կը կազմեն ոչ թէ ազգերու ընկերութիւն մը, այլ զինակցութիւն մը որ կարգ մը պարագաներու մէջ կը պարտադրէ իրենց տնտեսութիւնը, նոյնիսկ զինուորական ուժը տրամադրել անոր ծառայելու համար: Այսօր անզօր է այս միջազգային կազմակերպութիւնը: Ամէն անգամ որ խնդիր մը կը ներկայանայ, կարկտան միջոցներու կը դիմենք, առաձգական բանաձեւեր կը ճարենք»:

Ճառին եզրակացութիւնը այն էր թէ Չիլի պիտի քաշուի Ազգաժողովէն, եթէ անհրաժեշտ բարենորոգումները չկատարուին :

Նոյն նիստին մէջ խօսեցաւ նաեւ Հանրապետական Սպանիոյ ներկայացուցիչը, խստօրէն քննադատելով ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը: Այս առթիւ երեւան հանեց Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջամտութեան հետեւանքները եւ պահանջեց քննիչ յանձնաժողով մը ղրկել Սպանիա, իր մեղադրանքները հաստատելու համար: Միեւնոյն ատեն առաջարկեց արտօնութիւն տալ որ Սպանիա զէնք եւ ռազմանիւթ գնէ ազատօրէն:

Այս ճառին պատասխանեց Անգլիոյ արտաքին նախարարը, չոր ու ցամաք յայտարարութեամբ մը եւ պնդեց թէ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը օգտակար եղած է: Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ բացատրեց թէ ինչո՞ւ անհրաժեշտ էր ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւն մը վարել: Խ. Միութեան արտաքին գործավարը իր կարգին խօսք առնելով, բողոքեց միջամտութեան քաղաքականութեան դէմ եւ պաշտպանեց հանրապետական Սպանիոյ դատը : Միւս բոլոր պատուիրակները պաշտպանեցին ոչ - միջամտութեան սկզբունքը :

*** Երէկ, հինգշաբթի, օրակարգին վրայ կը գտնուէր Եթովպիոյ խնդիրը: Այս առթիւ լսուեցաւ տարագիր արքայից արքան, որ Ժընեւ գացած էր, գերագոյն փորձ մը կատարելու համար, թէեւ անյոյս: Անգլիա եւ Ֆրանսա վճռած են այս հարցը փակել այսօր - վաղը, հակառակ Մոսկուայի բացասական դիրքին :

Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւններ

Ինչպէս գրած էինք, ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները վերսկսան Հռոմի մէջ, Հիթլէրի մեկնումէն անմիջապէս վերջը: Ֆրանսական դեսպանատան գործակատարը եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարը կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցան երէկ: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ որեւէ համաձայնութիւն պիտի չստորագրուի, մինչեւ որ Ֆրանսա դեսպան մը ղրկէ Հռոմ, ճանչնալով իտալական կայսրութիւնը (գրաւում Եթովպիոյ): Բանակցութիւնները բաւական յառաջ գացած են, բայց Իտալիա չուզեր աճապարել:

Հռոմի մէջ հանդարտութեամբ կը հետեւին Ազգաժողովի աշխատանքներուն: Այս առթիւ իտալական թերթերը կը քննադատեն ֆրանսական մամուլը, որ կը փորձէ նսեմացնել Հիթլէրի այցելութեան կարեւորութիւնը : Կարեւոր թերթ մը կ'ազդարարէ.— « Հռոմի մէջ ամրապնդուած համաձայնութիւնը համաձայնութիւն մըն է երկու գլուխներու, երկու կառավարութեանց, երկու ազգերու եւ երկու ժողովուրդներու միջեւ» :

Թուրքիոյ վարչապետը Պելկրատի մէջ

Թուրքիոյ վարչապետը, Ճէլալ Պայար եւ արտաքին նախարարը, Ր. Արաս, Պելկրատ հասան երեքշաբթի օր եւ երկու ժամուան խորհրդակցութիւն մը ունեցան Եուկոսլավիոյ վարչապետին հետ: Այս առթիւ սեղան մը սարքուած ըլլալով, երկու պետութեանց ներկայացուցիչները սիրալիր բաժակաճառեր փոխանակեցին: Եուկոսլավիոյ վարչապետը շեշտեց թէ «Թուրքեւեուկոսլաւ բարեկամութիւնը Պալքանեան Միութեան շրջանակին մէջ, արդէն արմատ ձգած է երկու երկիրներու զգացումներուն եւ կառավարութեանց գործունէութեան մէջ: Մեր երկու ժողովուրդները, միացած՝ իրենց ազգային հողերուն մէջ, այսօր միեւնոյն քաղաքական ըմբռնումն ունին խաղաղութեան եւ գործակցութեան մասին: Միւս կողմէ, մեր բոլոր դրացիներուն հետ եղած բարեկամական յարաբերութիւնները կը զօրացնեն դաշնագիրներով հաստատուած երաշխիքները եւ կ'ապահովեն բարեկարգութիւնը Եւրոպայի այս մասին մէջ»:

Ճէլալ Պայար իր կարգին փառաբանելով հինգ տարի առաջ կնքուած բարեկամութեան դաշինքը, շեշտեց թէ պալքանեան միւս զինակիցներուն, Յունաստանի եւ Ռումանիոյ հետ հաստատուած գործակցութիւնը բարերատիկ արդիւնքներ տուած է :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐԴԱԼ ԵՒ ՍԵՐՏԵԼ,
ԿՏՐԵԼ ԵՒ ՊԱՀԵԼ

Իրաւագէտի վկայական չունիմ, որպէսզի կարենայի յայտարարել, կուրծքս տնկած, գլուխս դէպի վեր, ձեռքերս տաքատիս գրպանը.

— Ի նկատի ունենալով հանգամանաց պարագաները կամ պարագայից հանգամանքները, մեր քաղաքացիական պարտուց եւ իրաւանց գիտակցութեան բերմամբ, հարկ անհրաժեշտ է հպատակիլ երկրին օրինաց, ապացուցանել մեր բարուց եւ վարուց կանոնաւորութիւնը, եւ տեղի չտալ դժպհի դիպաց, զի յետ այսու (գրէ՝ ԱՅՍՈՒՀԵՏԵՒ) չիք մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց ... Օրինակի աղագաւ, յետ ներկայ մայիս ամսոյ 31ի, ամէն օրինաւոր քաղաքացի պարտաւոր է ի ձեռին ունենալ ինքնութեան թուղթ, այլ անուամբ անձնագիր, որ ըստ հին Տաճկաց կը կոչուի Նուֆուս Թէզքէրէսի ...

Այս բառերը ոսկի կը հոտին, եւ ոսկի ալ կը բերեն:

Բայց ես կը կարծեմ թէ յանախ հասարակ մեռաղին ձայնը աւելի ազդու կը հնչէ, քան ոսկերոյր, ոսկեբեր կամ ոսկեբերան քարոզ մը:

Ուստի, իբրեւ հասարակ մահկանացու, «պարտ անձին կը համարիմ» յըշեցնել, հիմա որ մայիսը կէս է եղած.

— Ա՜յ մարդ, խելքդ գլուխդ ժողվէ: Թուղթերդ կանոնաւորա՞ծ ես, իրաւական կացութիւնդ կը համապատասխանէ՞ 1938 մայիս 2ի հրամանագիր - օրէնքին տրամադրութեանց (տես «Յառաջ», մայիս 6 եւ 7): Անհոգութիւն մի ըներ. յետոյ կը զղջաս, գլուխդ քարին կը զարնես, ոչ տէրտէրը կրնայ փրկել, ոչ Օֆիսը, ոչ ալ նախկին նախարարը :

Տես, արդէն սկսեր են համրել անոնք որ սահմանագլուխ պիտի քշուին իբրեւ «անբաղձալի», մայիս 31էն վերջ: Թերթ մը մինչեւ 100.000 կը հաշուէ անոնց թիւը: Մէկ զանցառութեամբ կամ ձգձգումով կրնայ ըլլալ որ դուն ալ սեւ ցանկին իյնաս, եւ այն ատեն...

Ընդհանրապէս, մեր մէջ վէրէսիէ կը կարդան զանազան օրէնքներ եւ կանոններ: Կը կարդան ու կ'անցնին, ուրիշ խօսքով՝ կը մոռնան:

Ձեզ ալ զարմանար: Տարիներէ ի վեր կ'աղաղակես, կ'աղաչես, երբեմն ալ կը սաստես որ ձեռագիրները մաքուր գրեն, մելանով գրեն, մէկ երեսի վրայ գրեն,— բայց ամէն մարդ իր գիտցածէն չի շեղիր: Նոյնիսկ չի կարդար այդ մասին հրատարակուած ազդերը:

Արդ, խմբագիրը եթէ շատ բարկանայ, կրնայ անխնայ ջարդել կամ պատռել «անբաղձալի» ձեռագիրը: Եւ կամ գրաշարը գլուխ կը վերցնէ եւ չի շարեր ...

Այս գործողութեամբ աշխարհ չի կործանիր: Շատ շատ՝ յօդուածագիրը ... քէն կ'ընէ :

Բայց եթէ «անբաղձալի»ն անձնագիրդ է (ինքնութեան թուղթ), այն ատեն ի զուր պիտի ողբաս.

— Սեւ մութ ամպեր ճակտիս դիզուան, զուման պատեց, ա՜յ Նանէն...

Ուրեմն, հետեւաբար եւ բնականաբար, բան գործ ըրէ եւ ուշադրութեամբ կարդա, հարցուր, սերտէ եւ սորվէ առօրեայ կեանքիդ հետ կապուած օրէնքները: Եւ որպէսզի նեղը մնացած ատեն չտիպուիս բերան ծըռելով աստ - անդ, կտրէ եւ պահէ զանոնք (հայերէն կամ ֆրանսերէն): Դպրոցական տետրակ մը առ, մէջը փակցուր եւ պահէ, ինչպէս մեր մամիկները կը պահեն օրացոյցը կամ աղօթագիրքը :

Այսքան մը խրատ ալ թող ես տուած ըլլամ, անվարձաբար: Ամէն պարագայի մէջ, ոչ իբրեւ ոսկեբերան իրաւագէտ, այլ իբրեւ բարեկամ :

ՎԱՀԷ

«Անբաղձալի»ներու օրէնքին օրերը կը մօտենան...

Կ'ըսուի թէ 100,000 հոգի պիտի քշուին Մայիս 31էն վերջ

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, կառավարութիւնը պայմանաժամ սահմանած է մինչեւ մայիս 31, որպէսզի օտարականները կանոնաւորեն իրենց իրաւական վիճակը, համաձայն 1938 մայիս 2ի հրամանագիր - օրէնքին :

Տեղական թերթերը արծարծելով այս խնդիրը, չնդալից հրատարակութիւններ կ'ընեն: «Փառի-Սուառ» կը գրէ թէ մէկ միլիոն օտարականներ ենթակայ են օրէնքին տրամադրութեանց, այսինքն պարտաւոր են չտկել իրենց թուղթերը: Շատերուն համար, արտաքսումի գործողութիւնները սկսած են արդէն: Ոստիկանութիւնը առանց այլեւայլի կը կնքէ թուղթերը եւ կը հրամայէ հեռանալ, առանց լսելու որ եւ է միջամտութիւն: Մասնաւոր ազդեր փակցուած են պաշտօնական վայրերու պատերուն վրայ : Այս վտարեալները անոնք են որ «գաղտնի» Ֆրանսա մտած կը համարուին, հրամանագիր - օրէնքին հրատարակումէն վերջը:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, առնուազն 100.000 «անբաղձալիներ» պիտի քշուին մինչեւ մայիս 31:

Առաջին անգամ է որ ոստիկանական իշխանութիւնը մաքրագործում կը փորձէ այսքան մեծ համեմատութեամբ: Իրաւասու պաշտօնատարներն ալ կը խոստովանին թէ մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ օրէնքին գործադրութիւնը, մանաւանդ որ, կառավարութիւնը չուզեր խախտել ասպնջականութեան աւանդութիւնը : Այսպէս, կան բազմաթիւ օտարականներ որոնք օրէնքին տրամադրութիւնները չեն յարգած անտարբերութեամբ կամ զանցառութեամբ: Այսպիսիներու համար մասնաւոր տնօրինութիւններ պիտի ըլլան, քանի որ հրամանագիր - օրէնքը ամէն բանէ առաջ կը ձգտի մաքրել ոչ - ուղղամիտ օտարականները: Մասնաւոր քննութեան պիտի ենթարկուի երկար ատենէ ի վեր Ֆրանսա հաստատուած օտարականներու պարագան: Բայց եւ այնպէս, առանց բացառութեան բոլորն ալ պարտաւոր են վճարել ինքնութեան թուղթի յապաղման համար սահմանուած տուգանքը, ամսական 25 փրանք :

Ցետոյ կան բազմաթիւ օտարականներ որոնք առանց որ եւ է անհրաժեշտ տնօրինութեան ենթարկուած ըլլալու, Ֆրանսա եկած եւ մնացած են առանց արտօնութեան: Այսպիսիներու մասին ալ քննութիւն կը կատարուի: «Փառի - Սուառ» կը գրէ թէ առջի օր քննուեցան այս շարքին պատկանող 160 օտարականներու խնդիրները եւ միայն 10 պարագաներ վերաքննութեան արժանի համարուեցան: Միւսները ստիպուած են հեռանալ մինչեւ ութ օր:

Բայց շատեր կան որ երթալիք տեղ չունին, ինչպէս կը հաստատէ օրէնքին Բ. յօդուածն ալ : Ուրիշներ իրենց երկրէն փախած են գաղտնապէս եւ անցագիր չունին: Չափազանց դժուար է այսպիսիներու պարագան, քանի որ ոչ Նանսէնեան թուղթ կրնան ստանալ, ոչ ալ որ եւ է երկրի անցագիր: Միւս կողմէ, անոնք սահմանակից երկիրներն ալ չեն կրնար երթալ, քանի որ խիստ հսկողութիւն հաստատուած է: Մինչեւ հիմա, այսպիսիները դատարանէ դատարան եւ բանտէ բանտ կ'առաջնորդուէին: Նոր օրէնքով, մասնաւոր բնակա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Թուրք կառավարութիւնը սպանութեանց պատասխանատուն է: Քսաներորդ դարու այս հսկայ կնավաճառութեան փոխարէն՝ Պոլսոյ իշխանութիւններուն փափաքը եւ նպատակն էր առանց բացառութեան փճացնել բոլոր Հայերը: Անոնք շատ արմատական էին, կին ու աղջիկ ալ չխնայել: Թալաթ փաշա 1915 Սեպտեմբերին հետեւեալ հրահանգը կուտայ Հալէպի քաղաքապետութեան (թիւ 537).

— «Կ'իմանանք թէ ժողովուրդը եւ պաշտօնեաներ հայ կիներու հետ կ'ամուսնանան: Խստօրէն կ'արգիլեմ այդ եւ առնպազարար կը հրամայեմ, թէ այդպիսի կիները բաժնելէ ետք պէտք է անապատ քշուին:»

Հարց կը ծագի թէ ինչպէ՞ս այս զարհուրանքը կատարուեցաւ զինակից Գերմանիոյ աչքին առջեւ, քանի որ անոր քաղաքական ազդեցութիւնը Թուրքիոյ մէջ արհամարհելի չէր պատերազմի ընթացքին:(1) Գերման զինուորներ կը կենային երկրին մէջ, զարհուրանքը կը տեսնէին, զանոնք կը լուսանկարէին, ինչպէս նախորդ պատկերներէն կը տեսնուի: Թէ այդ մասին իրենց կարծիքը ունէին անկախ քաղաքական նկատումներէ, կ'ապացուցանեն վաւերական տեղեկագիրներ, ինչպէս հետեւեալը ականատեսի մը կողմէ.

— «Մենք 10,000 Գերման զինուոր էինք եւ հրաման ստացանք դէպի Քութ-իլ-Ամարա յառաջանալ: Մեր մէջ 400 թուրք սպաներ եւ զինուորներ կային, իբրեւ թարգման եւ ճամբայ ցուցնող: Մենք կը քալէինք անապատէն, Եփրատի եւ Տիգրիսի հոսանքն ի վար: Իրիկունը վրան կը զարնէինք անապատին մէջ հանգչելու: Մեր թուրք ընկերները կորսուեցան իրիկուն մը, մտածեցինք թէ նամազի համար էր: Այս անգամ սակայն դարձան 200 հայ կիներով եւ գեղեցիկ աղջիկներով, զորս մօտերը գտնուող կարաւանէ մը առած էին: Մեր վրանները քով քովի էին, երբ գիշեր եկաւ: Այն ատեն դժոխքը սկսաւ վառիլ երկրի վրայ: Սրտակեղեք օգնութեան կանչերը եւ աղաղակը չարչարուելով բռնաբարուող զոհերուն՝ թոյլ չտուին որ գերման սպաները եւ զինուորները իրենց աչքերը գոցէին ամբողջ գիշերը: Մեզի արգիլուած էր միջամտել: Գերման բանակի վերին հրամանատարութիւնը մեզի արգիլած էր Թուրքերու «ներքին» գործերուն խառնուիլ եւ մենք ստիպուած էինք լռել, երբ մեր քով մեր հաւատքի քոյրերը այսպէս կը լլկուէին:

«... Երբ առտուն կանուխ ելանք, տեսանք սոսկումով, որ 200 երիտասարդ աղջիկներն ու կիները, որոնք ամբողջ գիշերը այս բռնակալներուն հանոյքին էին ծառայեր, իրենց վիզերէն կտրուելով մեռցուած էին»:

×

Իրականին մէջ քամնելի է պատերազմի շրջանին գերման պատասխանատու մարմիններուն մեղսակցութիւնը հայկ. սարսափներուն մէջ: Հանրային կարծիքը արեւմուտքի մէջ՝ պէտք չէ իմանար ոչ մէկ բան զինակիցներու այս հերոսութիւններէն; թէեւ Տօքթ. Յոհաննէս Լեփսիուս, որ վեց տարի ետք Թէհլիրեանի դատին մէջ վկայութիւն կուտար, գաղտնի գրքոյկով մը բոլոր սարսափները դեռ 1916ին մանրամասնօրէն նկարագրած էր եւ Լիպքնեխթ զայն Ռայխսթակի մէջ «փոքրիկ հարցապնդումի» մը նիւթ ըրած էր. սակայն դեռ 1915 Յունիսին իսկ Վոլֆ գործակալութիւնը բարձր շրջանակներու հրահանգին վրայ կը յանդգնէր յայտարարել.

— «Զէյթուն դէպքերու տեղեկագիրները հայկական ջարդերու մասին՝ հնարուած սուտեր են: Համաձայնութեան մէկ գէշ գործն է այդ»:

Այս խիստ արմատական տեսակէտը երկար չդիմացաւ: Քոնթ Մէհտմասի ծանօթ հաւաքածոն կը պարունակէ դրաքննութեան երկու հրահանգները նոյն տարուան Հոկտեմբեր եւ Դեկտեմբեր ամիսներէն: Անոնք քիչ մը արձագանգ կուտան, թէեւ իրականին մէջ ոչ շատ տարբեր.—

1. Հայկական սարսափներու մասին հետեւեալը կրնանք ըսել. Թուրքիոյ հետ մեր բարեկամական յարաբերութիւնները ոչ միայն պէտք չէ վարչական ներքին խնդիրներով վտանգուին, այլեւ ներկայ դժուարին շրջանին ոչ իսկ քննութեան ենթարկուին:

2. Հայկական հարցի մասին լաւագոյն է լռել: Այս հարցին մէջ թուրք իշխանութեանց դիրքը շատ ալ գովելի չէ:

Ուշագրաւ է այս առթիւ, որ բուն տարագրութեան ծրագիրը Գերմանի մը յղացումն է, արեւելագէտ Փոլ Ռօրպախին,(2) որ ժամանակին կ'առաջարկէր Հայերը արեւելեան գաւառներէն փոխադրել Պաղտատի երկաթուղիի գծին վրայ, հոն գերման ապագայ արեւելեան շուկային համար ճարտարարուեստի գիծ մը ապահովելու համար: Գործադրութեան ձեւին համար գիտնականը պատասխանատու չէ, սակայն համաձայնականները չտալեցին, անիրաւօրէն, «գերման ծրագիր, թրքական գործադրութիւն» ըսելու: Եկեղեցիին պատերազմական մտայնութեան իբրեւ փաստ, յիշենք գերման քրիստոնեայ հոգեւոր հովիւ Թոասուլի գիրքը այս առթիւ.

— Այսօր երբ քարոզչական գրութիւններ կը տարածուին Հայերու մասին, պարտաւոր ենք ըսել թէ գլխաւորը հայրենիքի սէրն է, մենք ուրեմն, եթէ Հայերը այս առաքինութեան ուշադրութիւն չդարձուցին, պատճառ չունինք անոնց համար տխրելու»:

Բնական է գտնուեցան նաեւ Գերմաններ, որոնք արժանի վճիռը տուին իրենց պատերազմի կառավարութեան ամարդութեանը վրայ: Յիշատակելի է Թերթերու Թղթակից Տօքթ. Հառրի Շթիւմերի պարագան, որ սարսափները անձամբ տեսնելով կ'ընէ հետեւեալ ազնիւ խոստովանութիւնը.

— «Իբրեւ Գերման կը բաւէ արժանապատուութեան թեթեւ զգացում մը ունենալ, հայկական հարցին մէջ մեր կառավարութեան ողբալի վատութենէն կարմրելու համար: Սակայն այն խառնուրդը ապօրինութեան, վատութեան եւ կարճատեսութեան, որ մեր կառավարութիւնը Հայերու գործին մէջ ի յայտ բերաւ, կը բաւէ ինքնին, խորհող անհատի մը քաղաքական ուղղամտութիւնը բոլորովին թաղելու, եթէ մարդկութիւնը եւ քաղաքակրթութիւնը իրեն համար բան մը կ'արժեն: Յետոյ, ամէն Գերմանի տրուած չէ թեթեւ սրտով... տանելու ամօթը, որ պատմութիւնը պիտի արձանագրէ թէ խորամանկօրէն դաժան ոչնչացումը մէկուկէս միլիոնոց մեծարժէք մշակոյթի տէր ժողովուրդի մը կը հանդիպի այն ժամանակին ուր Գերմանիա Թուրքիոյ մէջ ամենամեծ ոյժ մը ունէր»:

×

Գիրքը ունի եօթը պատկերներ այս նիւթին շուրջ, գերման զինուորներու վաւերական լուսանկարներ, Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան գրադարանէն փոխ առնուած:

1. Հայ մօր մը դիակը երկու զաւակներուն հետ, աքսորի ճամբուն վրայ սովահար եղած: 2. Ծաղրանկար մը անգլիական «Punch» հանդէսէն, 1916ին, որ Վիլհէլմը եւ Սուլթանը կը ներկայացնէ ձեռքերնուն մէջ մէյ մէկ սուր, իրենց առջեւ Հայաստանի եւ Պելճիքայի դիակները: Պուլկարիոյ Ֆէրտինանտը մէջտեղը կեցած կը խնդայ: 3. Դիակներու կոյտ մը: 4. Հայ մանուկներ անապատին մէջ անօթի մահուան կը սպասեն: 5. Հայ գեղջկուհիներ դէպի արաբական անապատ: 6. Թէ ինչ բանի մասին կղերը կը լռէ հայկական սարսափներուն առջեւ: 7. Դիակներով լի աքսորի ճամբայ Էնկիւրիի մօտ:

Թարգմ. ԵՐՈՒԱՆԴ

(1) Թէ օգնելը հնարաւոր եղած է, կ'ապացուցանէ կոմս Կոլցի պարագան, որ անմոռանալի է, երբ ան իր բողոքով Մուսուլի հայ բնակիչները փրկեց տարագրութենէ:

(2) Այս մարդը 1919ին գերմաներէն գիրք մը հրատարակեց Հայոց վրայ եւ մինչեւ այսօր ինքզինքը հայասէր կը դաւանի: Կը պաշտպանէ մեզ ուր որ պէտք ըլլայ: Խղճահարութի՞ւն արդեօք... Ե.

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Այս այն ճառն է զոր կիրակի օր խօսեցաւ ընկեր Վահան Փափազեան, Վասպուրականի հերոսամարտին առթիւ.—

Քանի մը օր առաջ տօնեցինք հայութեան սգատօնը, իսկ այսօր ահա կը տօնուի Վասպուրականի հերոսամարտը: Սգատօները եւ հերոսամարտերը հայ ժողովուրդի պատմական կեանքին մէջ անբաժան չեն եղած:

Մեր հերոսամարտերու նորագոյն պատմութեան մէջ մանաւանդ, Կիլիկիոյ եւ Տարօնի հետ, Վասպուրականը եղած է առաջամարտիկներէն:

Ի՞նչ է էութիւնը եւ ի՞նչ հետեւութիւններ կրնանք հանել մեր պայքարներու փառաւոր շարքէն: Հայ ժողովուրդը, նախ մղած է այդ պայքարները ոչ միայն ինքնապաշտպանութեան բնազդէն հարկադրուած, այլ յանուն իր հայրենիքի եւ ազգային հաւաքականութեան պաշտպանութեան եւ ազատագրման: Այդ պայքարներու շնորհիւ է որ Հայը ազգ է դարձած:

Երկրորդ՝ դարերու սուգերը եւ պայքարները մեր ազգը դարձուցած են տոկուն, յամառ՝ ապրելու վճռականութեան մէջ եւ մանաւանդ անքակտելի կապերով կապած են զայն իր հայրենիքին: Եւ Հայը փիլիսոփայական պաղարիւնութեամբ կրելով ծանր հարուածներ, պայքարելով մէկտեղ միշտ վերականգնած է իր աւերակները, դարմանած կորուստները եւ լեցուցած՝ գոյացած դատարկութիւնները: Եւ Գ. մեր կրած ծանր հարուածներուն դիմացած ենք: Մեր անհաւասար պայքարներու մէջ յաղթած ենք միայն այն ատեն, երբ հայութիւնը եղած է ներքնապէս միացած եւ կազմակերպուած: Վասպուրականը հին թէ նոր մարդերուն մէջ շատ ունի օրինակներ այս երկու կարեւորագոյն գործօններու մասին: Այսօր ահա, 23րդ անգամ կը տօնենք վերջին փառաւոր հերոսամարտի տարեդարձը: Հերոսներով հպարտանալ,— պաշտամունք ունենալ անոնց քաջագործութիւններու հանդէպ՝ անշուշտ կորով եւ բարոյական զօրավիգ մըն է օտար աշխարհներու մէջ ցրուած հայութեան համար: Կ'ընդունիմ նաեւ որ ազգային գոյութիւնը անխաթար պահելու եւ յոյս ներշնչելու ազդակ մըն է. Բայց բաւական չէ այդ, զգացումներուն պիտի յաջորդէ իրական եւ տեւական գործը, որովհետեւ այսօր պէտք ունինք եւ վաղը առաւել եւս պէտք պիտի ունենանք աւոր: Յաղթանակի եւ հերոսական արշաւանքներու փառապսակները ինկած, անհետացած հերոսներու գլուխներուն ենք դրած. իսկ մե՞ր գլուխները: Մեր երիտասարդութիւնը չէ ճաշակած դեռ յաղթանակի երջանկութիւնը եւ պայքարի քաղցրագոյն խոնջէնքը. անբարոյական եւ մեղկ է ան, որ միայն անցեալ փառքերու սնունդովը կը սնանի, առանց սպաս դնելու իր ազգին համար իր ուղեղը, սիրտը եւ բազուկը:

Պարկեշտ, անվախ եւ անխարդախ մեր անցեալ պատմութեան քննադատութեան մէջ, պէտք է չտկենք սխալները անցեալի, խուսափելու համար յետագային աւելի ծանր սայթաքումներէ. սակայն չըլլանք սնոտի, սնամէջ մեր քննադատութիւններու մէջ, կարծելով թէ միայն քննադատութիւնը գործ է:

Հայ ժողովուրդը նոր հերոսամարտեր մղելու հարկադրանքի տակ կը գտնուի: Պայքար մը — որուն տարիներէ ի վեր լծուած են հայ կազմակերպուած տարրեր գաղթաշխարհի մէջ—պէտք է լծուինք մենք ամէնքս: Կրաւորական եւ անարիւն պայքար մըն է այս, որ սակայն կեանքի եւ մահուան արժէքը ունի մեզի համար:

Հայրենիքէն հեռու ծնած մեր սերունդներու ազգային դիմագիծը պահպանելու, անոր բարոյական ցեղային յատկութիւնները, հայութեան սրբազան աւանդութիւնները, հայ [illegible] լեզուն իրաւունք չունինք թոյլ տալու որ անհետին, աղճատուին մեր երիտասարդութեան հոգիներուն մէջ:

Իսկ աշխարհի վրայ ինջած ու կուտակուող սեւ ամպերը չէ՞ք զգար միթէ...

Ինչ պիտի ըլլայ հայ ազգի վիճակը վաղը, երբ պայթի ահռելի համաշխարհային փոթորիկը: Հայրենիքին մէջ մեր ժողովուրդը անջատ մեզմէ, այս օտար աշխարհներու մէջ բզիկ-բզիկ նետուած՝ հնարաւորութիւն ունի՞նք եւ կրնա՞նք մէկ յայտարարի բերել մեր ուժերը, մեր միտքերը, ձգտումները ու նպատակները: Ժամանակը չի սպասեր: Պէտք է որ Հայը ազգովին ըմբռնէ վերջապէս վայրկեանի պատասխանատուութիւնը եւ ունենայ մէկ նշանաբան՝ միութիւն եւ կազմակերպութիւն. ծիծաղելի եւ դարչելի է, ահաւոր ապագայի հանդէպ, վէճերով, քէնով օրեր անցընել:

Կ'ուզէի վերջացնել յիշելով մեր պատմութենէն պզտիկ դրուագ մը, զոր տուած է Ղազար Փարպեցին:

Վարդանանց պատերազմին յաջորդող 30 տարիներ հայ ժողովուրդը անընդհատ պայքարի մէջ էր Պարսից պետութեան հետ եւ վերջապէս Վահան Մամիկոնեան կը յաջողի հարկադրել Պարսից թագաւորին հաշտութիւն խնդրել իրմէ: Պարսից փոխարքան դաշինք կը կնքէ յաղթական Վահանի հետ եւ այս ուրախ առիթով խնջոյք մը կուտայ, ուր կը հրաւիրուին բարձր պաշտօնատարները եւ մուտքը կ'արտօնուի միայն անոնց որոնք ազատագրական կռիւներուն մէջ կարեւոր դեր են կատարած, այսինքն հերոսներուն: Այսպիսիները կը մօտենային պալատին, նիզակաւոր պահակներուն եւ հպարտութեամբ կ'ըսէին «յապստամբացն եմ»: Նիզակները կը խոնարհէին ապստամբին առջեւ եւ մուտքը կը բացուէր:

Դուք երիտասարդներ, պէտք է որ ըլլաք այն ապստամբներէն, որպէսզի մեր սքանչելի հայրենիքի լուսեղէն դռները բացուին ձեր առջեւ:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (7 Մայիս).—

Երէկ, Մայիս 6ին, Ուրբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Սոֆիայի «Մետրոպոլիս» ընդարձակ սրահին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. 18ի նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ Հայ Մարմնակրթական Ընկերութիւններու Միութեան քսանամեակը:

Հայ երիտասարդական մարզական միութեան քսանամեակին նուիրուած տօնակատարութիւնը կը զուգադիպէր Պուլկարիոյ բանակի եւ քաջութեան օրուան փառաշուք տօնակատարութեան եւ այդ պատճառով ալ «Մետրոպոլիս»ի սրահին հանդէսը եւ անկէ յետոյ հայկական ճաշարանին մէջ շարունակուող ուրախութիւնները վերածուեցան հայ-պուլկար եղբայրակցութեան ցոյցի, ներկայութեամբ եւ կրկնակ յուզիչ ճառերովը պուլկար բանակի փառաւոր զօրականներէն զօրավար Լազարովի: «Մետրոպոլիտեն»ի սրահը լեցուած էր հայ երիտասարդութեամբ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գաղափարին ու գործին քաջալեր խուռն եւ ընտիր բազմութեամբ: Իւրաքանչիւր հանդիսական իր կուրծքին կը կրէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի գեղեցիկ նշանակը: Բեմին ճակատը զարդարուած էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի շարժման գաղափարախօս եւ ռահվիրայ Նահատակ Շաւարշ Քրիսեանի նկարով, պճնուած հովտաշուշաններով: Բեմի երկու կողմերէն կախուած էին հայ եւ պուլկար եռագոյնները:

Ներկայ էին Հայ հասարակութեան զանազան խաւերու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները Պուլկարիոյ առաջնորդ Երուանդ արք. Փերտահճեան եւ Պուլկար հիւրեր, որոնց մէջ նաեւ պուլկար պահեստի զօրավար Լազարով եւ պուլկար Աթլէթիք Միութեան ներկայացուցիչ Փեթքօ Զլաթեւ: Կարգապահութեան կը հսկէին հայ արիները:

Հանդէսին կը նախագահէր Թեմական Խորհուրդի անդամ Տօքթ. Մ. Թահթաճեան, որ հակիրճ ճառով մը վերլուծեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպութեան նպատակը: Մեծ եղեռնէն անմիջապէս վերջ, Հայաստանի անկախութեան օրերուն, եւ չեշտեց մարմնակրթական շարժման կենսական անհրաժեշտութիւնը հայ գաղթաշխարհի մէջ եւ հայ հայրենիքին համար: Նախագահի ճառը քանիցս ընդհատուեցաւ ջերմ ծափերով:

Սոֆիայի պուլկար Աթլէթիք Միութեան կողմէ Փեթքօ Զլաթեւ, գեղեցիկ ճառով մը ողջունելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակը, դրուատեց Սոֆիայի Հ. Մ. Ը. Մ. 18ի գործունէութիւնը եւ ծանրացաւ մարզանքի եւ մարմնակրթութեան բարերար դերին վրայ: Պ. Փ. Զլաթեւ ջերմ մաղթանքներ ըրաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ արժանացաւ բուռն ծափերու: Պուլկար բանակի պահեստի սպայ զօր. Լազարով, որ պուլկար Մարզական Դաշնակցութեան նախագահն է, համակրական ջերմ ծափերու մէջ բեմ գալով, քաջարի զօրականի իր հայրենասիրական հուժկու խօսքը ուղղեց հայ երիտասարդութեան, գեղեցիկ բաղդատականն ըրաւ պուլկար բանակի եւ քաջութեան օրուան, ու հայ մարմնակրթանքի տօներուն, գնահատեց հայ ցեղութի եւ հայ երիտասարդութեան ստեղծագործական ճիգերը ազատ, հիւրընկալ եւ գեղեցիկ Պուլկարիոյ մէջ ու թելադրեց ըլլալ արժանի Հայեր եւ Պուլկարիոյ ազնիւ քաղաքացիներ:

Պուլկար բանակի պատկառելի զօրականը ողջունուեցաւ խելայեղ ծափերով եւ ամբողջ սրահը թնդաց երիցս «ուռա»ներով ուղղուած պուլկար բանակի գերագոյն պետ Ն. Վ. Ցարին:

Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ հանդէսի նախագահ Տօքթ. Մ. Թահթաճեան պուլկարերէն գեղեցիկ ճառով մը վեր հանեց հայ եւ պուլկար եղբայրակցութիւնը, առանձնական Պուլկարիոյ ցոյց տուած օգնութիւնը հայ գաղթականներուն եւ հայ ժողովուրդի երախտագիտական զգացումները հիւրընկալ Պուլկարիոյ հանդէպ: Ընդհանուր հաւանութեան եւ որոտընդոստ «ուռա»ներու մէջ նախագահը կարդաց Ն. Վ. Ցարին ուղղուած շնորհաւորութեան եւ շնորհակալութեան հեռագիրը՝ պուլկար քաջարի բանակի օրուան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակի առթիւ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակի տօնակատարութեան առթիւ Պուքրէշէն յատկապէս բանախօսելու հրաւիրուած էր Ռումանիոյ հայ Կաթողիկէ եկեղեցիի պետ Հայր Սահակ Կողեան, որ արտասանեց մէկը իր ընտիր եւ դաստիարակիչ ճառերէն:

Փայլուն յաջողութիւն մը եղաւ նաեւ հանդէսի գրական-գեղարուեստական մասը, որուն կը մասնակցէին Սոֆիայի հայ լաւագոյն ուժերը:

Հայ «Քնար» երգչախումբը, որ երկու շաբաթ առաջ, Զատկին, հայ եկեղեցիին մէջ յաջողութեամբ երգեց հայ հոգեւոր երգեր եւ գրաւեց համակրողներու նոր շրջանակներ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակին նուիրուած հանդէսին ալ բերած էր իր մասնակցութիւնը, իր հմուտ եւ տաղանդաւոր խմբավարին՝ Պ. Ա. Վաչէեւի ղեկավարութեան տակ:

«Քնար» երգչախումբը յաջողութեամբ երգեց «Շումի Մարիցա», Ցարին օրհներգը եւ «Մեր Հայրենիք»ը, առաջին իսկ վայրկեանէն ստեղծելով խանդավառ մթնոլորտ: «Քնար» երգչախումբը ճաշակով եւ նրբութեամբ երգեց նաեւ «Կոմրայ Եայլը», «Գապա Մինքովցա», «Քնար»ի քայլերգը եւ, առաջին անգամ ըլլալով ու մեծ յաջողութեամբ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի քայլերգը, «Յառաջ Նահատակ»ը:

Հանդէսէն մէկ քանի ժամ վերջ, ժամը 9ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակի առթիւ ուրախութիւնները շարունակուեցան հայկական «Ափեթիթ» ճաշարանին մէջ: Զօր. Լազարով ներկայ էր կրկին եւ արտասանեց յուզիչ ճառ մը, պանծացնելով տառապալից եւ հերոսական, քաղաքակիրթ եւ աշխատասէր Հայն ու Հայաստանը, մաղթելով անկախ եւ բարգաւաճ կեանք հայ ժողովուրդին ու հայրենիքին:

Զօրավար Լազարովին հակիրճ ճառով մը պատասխանեց Պ. Օ. Միրեան, ընդգծելով հայ եւ պուլկար դարաւոր եղբայրակցութիւնը: Նոյն իմաստով պուլկարերէն ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Սոֆիայի Թաղ. Խորհրդի անդամ Մ. Յովհաննէսեան: Հ. Մ. Ը. Մ. 18ի կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց Ձ. Հայրճեան: Ուրախ հաւաքոյթին պատշաճ խօսք առաւ նաեւ Հայր Սահակ Կողեան:

«Քնար» երգչախումբի համակրելի խմբավար Պ. Ա. Վաչէեւ խօսեցաւ հայ ընդունիրական գեղեցիկ ճառ մը, պանծացուց հայ երգը, որ խանդավառած է զինք եւ թելադրեց ամբողջապէս պահպանել հայ հոգեւոր արժէքները օտարութեան մէջ:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (63)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Ասիկա կարեւոր պարագայ մըն է... եթէ դուն չյիշես այդ մարդուն կարգ մը յատկութիւնները, որոնք կրնան օգտակար ըլլալ ինծի, այն ատեն ես ալ պիտի չյիշեմ նորոգել այդ արտօնագիրը... յետոյ այդ ցնդած պառաւն ու դուն Ռուսիա պիտի վտարուիք... ձեր ճակատագրին մնացեալ մասը կը ձգեմ քու երեւակայութեանդ եւ... պոլշեւիկներուն...

— Ո՛չ, այդ տեսակ բան չէք կրնար ընել դուք, աղաչեց Թանիա. լաւ ծառայած եմ ձեզի եւ շատ մը մանր մունըր բայց օգտակար տեղեկութիւններ բերած եմ...

Ներքինին բարձրացուց յօնքերը որոնք երկու աղեղներ գծեցին իր բարձր ու լերկ ճակատին վրայ:

— Ձե՞մ կրնար... ինչո՞ւ չեմ կրնար եղեր... կը կարծես որ միայն դո՞ւն մարմին ունիս Պոլսոյ էրիկ մարդիկը հրապուրելու համար... քեզի պէս հազարներ կան որ քու տեղդ կրնան գրաւել վաղն իսկ... Ո՛վ Ալլահ, ինչո՛ւ համար կիները անիծեցիր եւ ապուշներ ստեղծեցիր զանոնք... խելքդ գլուխդ բեր, աղջիկ, մտածէ՛ անգամ մը, ասիկա շատ կարեւոր խնդիր է...

— Ճշմարիտ կ'ըսեմ, չեմ յիշեր որ եւ է կարեւոր բան զոր ինծի ըսած ըլլայ, հեծկլտաց աղջիկը:

— Մտիկ ըրէ՛, ըսաւ ներքինին հանդարտ ձայնով մը— կարծես իր խօսքերը կ'ուղղէր երախայի մը— փնտռէ՛ մտքիդ մէջ այն բոլոր պատճառները որոնց համար կրնայ Պոլիս եկած ըլլալ... Մենք ճշմարտութեան տեղեկացած ենք հիմա, բայց հարկաւ ակներեւ պատճառ մը ցոյց կուտայ իր գաղտնի գործունէութիւնները ծածկելու համար... բժի՞շկ է, երկրաչա՞փ է... Թանգարանները այցելելու մասի՞ն խօսեցաւ՝ հաւատացնելու համար թէ հնագէտ մըն է... Սակարանի գիներու մասին ակնարկներ ըրա՞ւ՝ ելմտագէտի մը տպաւորութիւնը ձգելու համար... Նաւահանգիստին շոգենաւերուն երթեւեկի՞ մասին... կաշիէ պայուսակ ունէ՞ր ձեռքը՝ նմոյշներ տանիլ բերելու համար... օդանաւերով, հագուստի գործով, քաղաքին նոր շէնքերով հետաքրքրուեցա՞ւ երբեք... որեւէ շահագրգռութիւն ցոյց տուա՞ւ մեր ճարտարարուեստներուն մասին, զօրքաշինութեան, անուշահոտութեան...

— Կեցէ՛ք, յիշեցի, բացագանչեց Թանիա. ծխախոտով կը հետաքրքրուէր. ծխախոտի մթերանոցի մը մասին խօսեցաւ... միայն մէկ անգամ յիշեց, պանդոկ հասնելէն անմիջապէս վերջ... շաբաթներ առաջ էր եւ մոռցեր էի...

— Լա՛ւ, ասիկա բան մըն է... շատ չէ անշուշտ, որովհետեւ տասնեակներով մթերանոցներ կան Պոլսոյ շրջակայքը... բայց վերջապէս ճամբայ մըն է որուն կրնամ հետեւիլ, քննութիւններս շարունակելու համար...

Ներքինին աղջկան նայեցաւ քանի մը վայրկեան. կ'արժէ՞ր քիչ մը եւս նեղը ձգել զայն, նորութիւններ կորզելու համար: Բայց անիկա արդէն շատոնց համոզուած էր որ Թանիան բան մը ծածուկ պահած չէր իրմէ կամովին. աւելորդ էր ճնշել զայն, որովհետեւ այլեւս օգտակար չէր կրնար ըլլալ ան իրեն...

Մարդը յանկարծ ոտքի բարձրացաւ, արագ շարժումով մը Թանիային մօտեցաւ, իր ցուցամատին եւ բթամատին մէջտեղը սեղմեց անոր ականջին բլթակը, ուժով մը ոլորեց զայն՝ ցաւցնելու աստիճան, զսպուած խնդուք մը արձակեց ու յետոյ դէպի դուռը յառաջացաւ:

— Աղէկ վարուէ այն տղուն հետ որուն ընկերացար այդ գիշեր, քանի հոս է, ըսաւ գիլ ձայնով մը. կրնայ շատ օգտակար ըլլալ մեզի, եթէ նորէն Պոլիս վերադառնայ ապագային...

Աղջկան կողմը չնայեցաւ այլեւս ու անմիջապէս մեկնեցաւ:

Թանիա լսեց անոր ոտքերուն թեթեւ աղմուկը սանդուղներուն վրայ: Երբ փողոցին դուռը գոցուեցաւ, գոհունակ հառաչ մը արձակեց, գլխարկը հանեց եւ աթոռին վրայ դրաւ: Հինգ վայրկեան վերջը բազմոցին ծածկոցը վերցուց ու հանուած էր: Խաչակնքեց պատէն կախուած իկոնային առջեւ, լամբարը մարեց ու անկողին մտաւ: Գլուխը բարձին դրած չդրած քնացաւ:

(Շար.)

Ա. Չօպանեանի կեանքը եւ գործը

(ԻՐ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԻԹԻՒ)

...— Արշակ Չօպանեանի գրա... գործունէութեան յիսնամեակ յո... ...ութիւ, որ կը տօնուի վաղը, ... Սորպոնի սրահին մէջ, իրեն ... կենսագրական համառօտ ... տեղեկութիւն ...

... Չօպանեան ծնած է 1872ին, ... Նախնական ուսումը ստա... ... Պէշիկթաշի Մաքրուհեան վար... ... մէջ, առաջին գրական փոր... ... է Եղիազար Մուրատ... ... մանաւանդ բանաստեղծ... ... Սրապիոն Թղլեանի հրա... ...թեան տակ։

...87ին կը մտնէ Ղալաթիոյ ազգ. ... վարժարանը, որ հիմնուած էր ... առաջ, Մինաս Չերազի տես... ... կեդրոնականի շրջանը ա... ... վերջ, երբ անուն չինած էր ... «Արեւելք»ի, «Հայ... ... եւ «Մասիս»ի, առեն մը ու... ... ազգ. դպրոցներու։ ... հրատարակուեցաւ իր առաջին ... «Արշալոյսի ձայներ», յետոյ ... փառք» եւ «Թրթռումներ»։ ... գրած է նաեւ թատերա... ..., «Մութ խաւեր», որուն ներ... ... հասոյթով 1893ին այցելած ..., Պրիւսէլ եւ Լոնտոն։ 1894ի ... վերադառնալով Պոլիս, կը նը... ... գրականութեան ուսուցիչ ... վարժարանին մէջ։ Նոյն տարին ... «Ծաղիկ» կիսամեայ ..., որ մեծ ընդունելութիւն գը... Պոլսոյ մէջ։ Միեւնոյն ատեն ... աշխատակցէր եւրոպական թերթե... 1895ի կոտորածներէն վերջ հե... Պոլսէն եւ հաստատուեցաւ Փա...

... հայ եւ օտար թերթերու մէջ ... բազմաթիւ ուսումնասիրու... ..., հատորով լոյս տեսած են ... գործերը։—

...«Նահապետ Քուչակի Դիւանը», ծա... ...թութիւններով եւ ներածութեամբ ... (1902)։

«...Քերթուածներ եւ Ճառեր Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի», ծանօթութիւննե... ... եւ քննական ուսումնասիրու... ...թեամբ մը (1904)։

«Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի կեանքն ... գործը», կենսագրութիւն եւ քըն... ... ուսումնասիրութիւն (1907)։

«Քերթուածներու Հաւաքածոյ», ... 123 բանաստեղծութիւննե... (1908)։

«Նաղաշ Յովնաթան Աշուղը եւ ...Յովնաթեան նկարիչը», պատկերա... ..., ծանօթութիւններով եւ ուսում... ...սիրութեամբ մը (1910)։

«Հայ էջեր», հաւաքածոյ մը հայե... ...էն տաղերու, Վենետիկի, Վիէն... ..., Էջմիածնի մատենադարաննե... ... եւ Փարիզի Ազգ. Մատենադարա... ...ձեռագիրներէն քաղուած, պատկե... ..., լուսաւորեալ վերարտադրու... ...ներով (1912)։

«Ցրու հոգիներ», հաւաքածոյ մը ... ... թերթերու մէջ հրատարակ... ... զանազան պատմուածքներու ... (1923)։

«Դէմքեր», Գ. Նարեկացի, Աբրայ ..., Խ. Աբովեան, Ալիշան, Ալ... ..., Խրիմեան Հայրիկ, Կոմի... Վարդապետ, Թովմաս Թերզեան, Գ. Սունդուկեան (1924)։

«Հայրենի Քնար», ուր համախըմբուած են արձակ եւ ոտանաւոր հայրենաշունչ էջեր (1925)։

«Մեր Գրականութիւնը», գրքոյկ մը որուն նիւթն է «Մեր ազգային մըշակոյթին երէկն, այսօրն ու վաղը»։

«Հայ Ազգը մեռնելու չէ», գրքոյկ մը որ պատասխանն է Փարիզի հայ համայնավարներու օրկանին շարք մը յօդուածներուն (1926)։

«Հատընտիր էջեր Քուչակեան տաղաշարքէն», ներածութեամբ մը եւ տաղիկներու արդի աշխարհաբարի վերածումով (1926)։

«Դէմքեր», Բ. հատոր, Պ. Աղամեան, Յ. Պարոնեան, Ե. Մանուէլեան, Խ. Աբովեան, Մ. Գարագաշեան, Վ. Թէքէեան, Դ. Վարուժան, Ա. Եարճանեան, Համաստեղ, Է. Շահին եւ Յ. Փուշման (1929)։

Նոյն տարւոյն յունիսին վերսկսաւ հրատարակել «Անահիտը» միեւնոյն ծրագրով, նախ իբր երկամսեայ հանդէս, յետոյ երեք կամ չորս միացեալ թիւերով։

Չօպանեանի հրատարակած ֆրանսերէն հատորներն են.—

Les Massacres d'Arménie Ժօրժ Քլէմանսոյի յառաջաբանով։ Այս գիրքը որ հրատարակուած է 1896ին, կը պարունակէ թարգմանութիւնը շարք մը նամակներու զորս հայկական գաւառներու ջարդերուն ականատես Հայեր գրած էին Պոլսոյ իրենց ծանօթներուն եւ որոնք յետոյ ղրկուած էին Չօպանեանի։

L'Assassinat du Père Salvatore. Աղասի գրած էր պատմութիւնը Հայր Սալվաթօրի որ իտալացի կրօնաւոր մըն էր, թուրք զինուորներու կողմէ Զէյթունի մօտերը սպաննուած։ Չօպանեան, թարգմանելով զայն, հրատարակած է Փ. Քիյեարի յառաջաբանով։

L'Histoire de Zeïtoun. դարձեալ Աղասիի կողմէ գրուած, զոր ֆրանսերէնի թարգմանելով Չօպանեան հրատարակած է Վիքթօր Պէռարի յառաջաբանով, 1897ին։

Poètes Arméniens Anciens et Modernes. Հաւաքածոյ մը հին եւ նոր հայ բանաստեղծութիւններու թարգմանութեանց, որ լոյս տեսաւ 1902ին Կապուէլէ Մուսէի մէկ ուսումնասիրութեամբ հայ բանաստեղծութեան եւ արուեստներու մասին։

Chants Populaires Arméniens. ընդարձակ հաւաքածոյ մը որ կը պարունակէ հայ ժողովրդական երգերու թարգմանութիւններ։

Les Trouvères Arméniens. Թարգմանութիւնները Նահապետ Քուչակի, ինչպէս եւ միջնադարեան եւ նոր աշուղներու եւ աշուղաձեւ բանաստեղծներու յատկանշական էջերուն։

Poèmes, Փիլէա Քիյեարի ընդարձակ ներածութեամբ։ (Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը Չօպանեանի բանաստեղծութեանց)։

La Possédée. Շիրվանզադէի «Ցաւագար»ին թարգմանութիւնը որ հրատարակուեցաւ իբր առաջին հատորը Ֆր. Մաքլէրի Petite Bibliothèque Arménienne մատենաշարին։ Հրատ. E. Leroux, (1910)։

La Vie et le Rêve, արձակ բանաստեղծութիւններու, պատմուածքներու եւ ֆանթէզիներու թարգմանութիւններ։

Offrande poétique à la France, գրքոյկ մը Ֆրանսայի ձօնուած չորս բանաստեղծութիւններէ կազմուած (1917)։

La sœurette lointaine et autres histoires d'enfants, որ թարգմանութիւնն է Տղու հոգիներ պատմուածքներու հաւաքածոյին։

Les plus belles pages de Djivani գրքոյկ մը որ կը պարունակէ Աշուղ Ջիւանիի ամէնէն գեղեցիկ տաղերուն թարգմանութիւնը։

La Roseraie d'Arménie. այս ընդարձակ գործին երեք հատորները միայն հրատարակուած են մինչեւ այսօր, յաջորդաբար 1918ին, 1923ին եւ 1929ին։

Victor Hugo, Chateaubriand et Lamartine dans la Littérature Arménienne; հըրատարակուած 1935ին։

Ասոնցմէ զատ գրած է նաեւ գրքոյկներ, ինչպէս La Question Arménienne, l'Arménie, Ա. Ֆրանսի յառաջաբանով որ կը ներկայացնէ Հայոց պատմութիւնը, գրականութիւնը եւ դերը Արեւելքի մէջ։

Բացի ֆրանսերէնէ, Չօպանեանի բանաստեղծութիւններէն ոմանք թարգմանուած են նաեւ անգլերէնի, գերմաներէնի, ռուսերէնի, իտալերէնի, սպանիերէնի, յունարէնի եւ հունգարերէնի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 Մայիս.— Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղը «Օր»ը տօնեց Մայիս 8ին, Շահրիկեան սրահին մէջ։

Ենթամասնաճիւղերէն կը մասնակցէին՝ Պուլվար Օտտօ, Սէն Լու եւ Սէն Ժիւլիէն։

Բացումը կատարուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով զոր նուագեցին՝ Պ. Ժիրայր Մալայեան՝ ջութակով, իսկ դաշնակով Տօքթ. Համբարձումեան (ատամնաբոյժ)։

Տիկին Քիպրիթճեան քանի մը խօսքով բացատրեց հայ կնոջ դերը անցեալի մէջ եւ մանաւորապէս անոր պարտականութիւնը ներկայ անստոյգ վիճակին մէջ։ Խաչուհիները գնահատելի աշխատանք էին տարեր ճոխ յայտագիր մը պատրաստելու, դըժբախտաբար անհամապատասխան՝ հանդիսականներու ցանցառ թիւին։

Երեք ենթամասնաճիւղերու կողմէ սանուհիներ հայրենաշունչ արտասանութիւններ ըրին, երգեցին եւ պարեցին հայկական պարեր։ Տպաւորիչ էին դեռատի սանուհիի մը մեներգները։

Ուշագրաւ էր նաեւնազոյնին պատկերը զոր երեք Հայուհիներ իրենց տարազով կը խորհրդանշէին եւ երգելով կը բացատրէին գոյներուն իմաստը։

Յայտագիրը գրեթէ կը գրաւէին սանուհիները, որոնցմէ զատ հաճոյթեամբ լսուեցան նաեւ Տիկին Վարժապետեանի մեներգները եւ մէջ ընդ մէջ Պ. Ժիրայր Մալայեանի ջութակով հայկական երգերը։

Տօքթ. Համբարձումեան բեմ հրաւիրուելով ըսաւ.

— «Երկար ատեն օտարութեան մէջ ապրելով, հայ մանուկին, հայ պատանիին հայերէն երգն ու խօսքը չէի լըսած, ուրախ եմ եւ հպարտ որ Մարսիլիահայ գաղութին մէջ աշխատանք կը տարուի՝ հոս ծնած ու հասակ նետած հայ սերունդին մայրենի լեզուի մշակոյթին։ Պէտք է ոյժ տալ Հ. Կ. Խաչին որ իր համեստ ուժերով կը ճգնի Անդրանիկներ եւ Րաֆֆիներ հասցնել»։

Ապա խօսք տրուեցաւ Պ. Ս. Միլսոնեանի, որ գնահատելով մասնաճիւղին աշխատանքը, ինչպէս նաեւ յայտագրին մասնակցող սանուհիները գիտել տուաւ.— «Եթէ ներկայ եղող սանուհիներէն իւրաքանչիւրին ծնողներն ու ազգականները իրենց ընկերանային, արդէն սրահը լեցուած պիտի ըլլար։ Տիկիններ, այո, հպարտանանք ցարդ տարուած աշխատանքին արդիւնքով, բայց ջանանք անոր տեւականացումը ապահովելուն մէջ գտնել մեր մեծագոյն գնահատութիւնը»։

Հանդէսին աւարտումէն առաջ վիճակահանութեան դրուեցան արժէքաւոր առարկաներ զորս Կ. Խաչին նուիրած էին բարեսէր անհատներ։

Սանուհիները հանդէսին փակումը կատարեցին «Յառաջ նահատակ» խըմբերգով։

Ռեբեկա Միլտոնեան

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԷՍԻՆ, 9 մայիս.— Հայ Կ. Մ. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղի կազմակերպած թատերական ներկայացումը, տեղի ունեցաւ կիրակի, 8 մայիս Հ. Յ. Դ. Տան շէնքի մէջ, ղեկավարութեամբ դերասան Թրագօչի։ Նիւթն էր Բ. Այվազեանէ՝ «Սասունը այրում» է։

Ներկայացումը անցաւ խիստ յաջող, թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։ Ստուար բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու համար Հայ Կ. եւ Մարտիկներու միութիւնը։ Դերակատարները ամէնքն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, նկատի ունենալով մանաւանդ խաղին պարսաւրած դժուարութիւնները։

Դերակատարներն էին, Սրբօ՝ Պ. Լ. Ղարիպեան, խաթուն՝ Օր. Ա. Թաթավլաճեան, Կարօ՝ Վ. Հիւսեան, Եղսօ՝ Օր. Բրուտեան, Քրիստինէ՝ Օր. Պոստանեան, Արսէն՝ Պ. Ե. Ճիլօյեան, Հիւսէին բէկ՝ Ա. Օրլանեան, Լէյլի՝ Տիկին Շ. Թաշճեան, Շէյխ՝ դերասան Պ. Թրագոչ, ծառան՝ Փ. Փանոսեան, զինուորներ եւայլն։

Հայ. Կ. Մ. Միութիւնը իրբեւ շընորհակալութիւն մէկ մէկ ծաղկեփունջ նուիրեց մասնակցող օրիորդներու եւ Տիկիններու։

Իսկապէս քաջալերանքի արժանի են այս տեսակ միութիւններ, որոնք ամէն կերպով կ'աշխատին հայկական հոգին վառ պահել մեր գաղութներու մէջ։ Ինչպէս միշտ այս անգամ ալ խաղին յուշարարն էր Գ. Պոյաճեան։

Հայ. Կ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլորին, որոնք եկած էին իր այս ձեռնարկը քաջալերելու, մանաւանդ դերակատարներուն, որոնք ոչ մէկ յոգնութեան առջեւ կանգ չառին։

Հ. Քարտաշեան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ԽԱՐՊԻՆԻ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Ծայր. Արեւելքի հոգեւոր հովիւը, Ասողիկ վարդապետ, ձեռնարկած է հայկական եկեղեցի մը շինելու Խարպինի մէջ (Մանչուրիա)։

Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդուին.—

Հաշիւ եղած է որ հարկ է գոնէ 20 հազար եէն արժողութեամբ տուն մը գնել Բրիստանի մէջ (Խարպինի շուկան եւ գործի կեդրոնը) որուն եկամուտը՝ ըստ տեղական վիճակագրութեանց՝ հարիւրին 10 — 15 է։ Խարպինի, Զան-Զուի, Տայրէնի հայ հասարակութիւններէն արդէն իսկ աւելի քան 10.000 եէն հաւաքած եմ։ Կան քանի մը ազգակիցներ ալ որոնք խոստացած են դեռեւս իրենց տուածին կրկինը տալու երբ 20.000ի սակը ամբողջացնել կարելի չըլլայ։

Խարպինի մէջ կան 208 Հայեր։ Շանկհայ՝ 206, Թիէնցին՝ 46, Զան Զուն՝ 44, Ուրկա (Մօնկոլիա) 14, Մանչուրիա քաղաքը (Մանչուքօյի մէջ) 10, Հայլար 6, Մուգտէն՝ 7։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՇԷՅՔՍՓԻՐԻ ՄԱՍԻՆ

Պուքրէշի Մշակութային Հիմնարկութիւնը վերջերս հրապարակ հանեց ծանօթ գրագէտ եւ բեմավար Պ. Հայկ Սգթէլեանի մէկ պատկառելի ուսումնասիրութիւնը Շէյքսփիրի մասին։ «Ունիվէրսուլ» նոյն երկին նուիրուած գրախօսականի մը մէջ կը գրէ.—

«Այսօր ամբողջ աշխարհի մէջ ամբարտաւանած է հիացումը Շէյքսփիրի հանդէպ։ Դարձած է վէճը անոր արժէքներուն մասին, տեղի տալով անոր թատրոնին մասին օգտակար պրպտտումներու եւ շէյքսփիրեան ստեղծագործութեան նշանակութեան աւելի պայծառ լուսաբանութեան մը։ Մեր գրականութիւնը ղրկուած էր երկէ մը որ մեզ պարզէր ինչ որ պէտք էր գիտնալ հանճարեղ թատերագրին կեանքին եւ երկին մասին։ Սոյն մենագրութիւնը, աշխատասիրուած սեւին պահանջած բոլոր պայմաններով, կը յաջողի ընթերցողին տալ ամբողջական եւ հաւատարիմ պատկերը այն նշանակութեան զոր Շէյքսփիր ունի անգլերական թատրոնին եւ դարերու մարդկային ամբողջ մշակոյթին մէջ։ Սքանչելի կերպով փաստացի՝ այս երկը ունի համոզիչ շունչ մը եւ ամբողջական լրջութիւն մը, առանց զրկուած ըլլալու ջերմութենէ մը որ կը ջնջէ գիտվարդապետական ճիգի մը հետքերը»։

ՅԻՐՈՒՅԱՆ ՀԱՅԵՐ

Թաթար փազարճըք.— Ունի 116 ընտանիք, իսկ Ազգ. վարժարան կը յաճախեն միայն 40 աշակերտներ։

Տնտեսական տագնապի վերջին տարը տարիներու ընթացքին, սկսեալ 1927էն, գաղութին մէջ կասած է հայ ժողովուրդին աճումը։ 1934 — 35ին Հայերու հանդէպ Փազարճըքի մէջ եղած հալածանքին պատճառաւ, 10-15 ընտանիքներ ուրիշ քաղաքներ գաղթած են։

Միխալլը.— Այս գաղութը որ ատեն մը մինչեւ 650 ընտանիք կը հաշուէր, այժմ վերածուած է 120 ընտանիքի, որոնցմէ հազիւ 20ը բարեկեցիկ են, իսկ մնացեալները տարւան չորս-հինգ ամիսը միայն աշխատելով օրական 20 — 25 տրամի կը շահին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Այս վերնագրին տակ պիտի ջանանք խտացած ձեւով տեղեկութիւններ տալ համաշխարհային մարզական կեանքին ցոյցերուն վրայ։ Սփորը ներկայիս շատ կարեւոր դեր մը կը խաղայ, եւ պետական իշխանութիւններն իսկ մօտէն կը հետեւին եւ կը քաջալերեն թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս բոլոր մարմնամարզական միութիւնները։ Մաղթելով որ օր մը մենք ալ նոյն դիրքին մէջ գտնուինք, հետեւինք դոնէ այլ ու ձախ կատարուած գործունէութեանց։

Այս կիրակի 8 մայիս Փառք տէ Փըրենսի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի բաժակի վերջին խաղը, Olympique de Marseilleի եւ F. C. de Metzի միջեւ։ Սթատը լեփ լեցուն էր, հանրապետութեան նախագահն ալ ինչպէս միշտ, ներկայ էր այս մրցումին։ Այս անգամ իր հայրենակիցները կը մասնակցէին, F. C. de Metzը, ֆութպոլի այս տօնին։ Շատ հետաքրքրական եւ մինչեւ վերջին վայրկեանը անստոյգ եղաւ այս մրցումը, բայց վերջապէս Մարսիլիացիները շահեցան բաժակը 2 — 1 նշանակէտով։ Թէեւ յաղթական կէտը վիճելի էր, բայց դատաւորը ընդունեց։ Մարսէյլ հինգերորդ անգամ ըլլալով յաղթական կը հանդիսանայ, ինչ որ աննախընթաց է։ Ներկաներուն թիւն էր 35000։ Հասոյթը՝ մօտաւորապէս 600.000 ֆրանք։

Յունիս 4ին Փարիզի մէջ պիտի ըսկըսին Աշխարհի Բաժակի ֆութպոլի մրցումները, մասնակցութեամբ ամէնէն կարեւոր ազգ. խումբերու։ Այս բաժակը չորս տարին անգամ մը մըրցակցութեան կը դրուի։ Մինչեւ հիմա Ուրուկուէյ՝ Մոնթէվիտէոյի մէջ եւ Իտալիա ալ Հռոմի մէջ շահած են։ Ֆըրանսական ազգ. խումբը, իր այս տարուան միջազգային մրցումներուն մէջ ձեռք ձգած արդիւնքներէն դատելով, կը յուսանք թէ մինչեւ վերջին մարզերուն կը հասնի։ Մասնակցող խումբերէն կարեւորագոյններն են Ֆըրանսա, Գերմանիա, Իտալիա եւ Պըրազիլիա եւ կը կարծուի թէ այս չորսին մէջէն է որ պէտք է փնտռել երկու finalisteները։ Աւստրիա քաղաքական եւ Արժանթին ալ նիւթական պատճառներով ետ առած են իրենց մասնակցութիւնը։ Այսպէս կը կորսուին երկու շատ զօրաւոր խումբեր որոնքորոշ փայլ մը պիտի տային սոյն մրցումներուն։

Յաջորդաբար աւելի լայն մանրամասնութիւններ պիտի տանք վերոյիշեալ ցոյցին մասին։

Ա. Ա.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Սիրելի «Յառաջ», շատերու ուշադրութենէն վրիպած ըլլալու չէ որ ուրիշ տարիներու պէս այս տարի եւս Ապրիլեան սգահանդէսի օրերուն, կազմակերպութիւններ կան որոնք անփութութեամբ կամ սուգի հանդէպ արհամարհանքով հանդէսներ կը սարքեն պարելու կամ ուրախանալու համար։

Պէտք է վերջ տալ ո եւ է Հայու ըննական զգացումները վիրաւորող այս կացութեան։

Մեր թերթերը, մասնաւորաբար «Յառաջ»ը կրնան գործնականօրէն արգիլեք հանդիսանալ, եթէ ուզեն ամէն տարի Ապրիլ Տասնըմէկին (24) առաջ եւ վերջը եկող Շաբաթ եւ կիրակի օրերուն համար ծրագրուած որ եւ է հանդէսի, ներկայացման ծանուցումները չհրատարակել։

Լ. Զորմիսեան

ԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՁ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...ուածներս երազ մը չէին։ Այդ բո... իրաւ էր։ Կեանքը ուրիշ տեղեր ...այպէ՞ս է եղեր։ Ուրեմն իմ ... ինչ էր։ Հապա, իմիններս ո՞ւր ... է, Հայեր ալ կա՞ն հոս։ ... Աչքերուս աղօտ կ'երեւէր ...։ Բօղուած էին անոնք։ Կծկը... պատի մը տակ, եղի մը ետին։ ... Աչքերս լեցուեր էին վրէ... ու մոլեգնութեան արցունք... ։

... շուկային մէջ գտաւ մեր ... պզտիկ տղայ մը ու զայն ... ղրկեց։ Ան ինծի հետ Քիւրտե... մէջ էր ու հերու գարնան Զարա ե... էր։ Սիմոն, այս էր անոր անու... գիս առաւ ու զինագործ բարե... ներուս տարաւ։ Երկաթագործնե... շուկային քով, փոքրիկ կրպակի ... մէջ, սիկէ (կոկուած մորթ) վաճա... (կրծկալ) կապած, Հայր ու զա... զէնքերու վրայ ծռած կ'աշխա... ։ Ուրախութիւն եկաւ իրենց հոգիին երբ զիս տեսան։ Ու ընդունեցին սիրով, գրկաբաց։ Կամուրջէն ինչպէ՞ս անցար, կ'ըսէին։ Եթէ կամուրջին վրայ բռնուէիր, քեզ հոն կը զարնէին։ Բայց կամուրջէն ասդին անցնողներուն բան մը չկայ։ Ա՛լ ազատեցար, հոգ մի ըներ։ Թշուառութենէն չէի՞ր կշտացեր դեռ, ինչո՞ւ կանուխ չեկար։ Նախնական Քիւրտերուն մէջ ալ մարդ կրնա՞յ ապրիլ եղեր։ Անօթի չըլլա՞ս, հարցուցին։— Անօթի եմ, ըսի երեք օրէ ասդին։ Թալէաթ շուտով վազեց քրոջը տունէն հաց բերաւ ինծի։

Մտածեցին թէ զիս ի՞նչ ընեն որ պէտքի զինուոր չըլլայի։ Վտանգաւոր առարկայ մըն էի եւ ինծի հետ խաղ չէր ըլլար։ Պէտք էր զիս տանիլ կառավարութեան յանձնել։ Կառավարութիւնը պիտի հարցնէր թէ ո՞ւր էի այսքան տարիէ ի վեր։ Ո՞վ կը պահէր զիս։ Ինչո՞ւ փախեր էի սպանդէն, ի՞նչ իրաւունքով եւ յանդգնութեամբ։ Այդ բոլորը դժուար բաներ էին։ Անոնք Մուխլիս անունով ազդեցիկ Թուրք բարեկամ մը ունէին որնօգթա գօմանտանին թիկնապահն էր։— Զարդերէն առաջ անօթի շուն մըն էր, ըսին, հիմա ունեցածին հաշիւը չկայ։ Սպաննեց ու կողոպտեց։ Ան հիմա ընդարձակ հողեր ունի եւ անոնց համար ծառայ կ'ուզէ։ Քովը կ'առնէ, կ'երթաս կ'աշխատիս։

Մուխլիս երիտասարդ Թուրք մըն էր։ Եկաւ տեսաւ զիս ու հաճեցաւ քովը առնել, անշուշտ ձրի, պայմանաւ որ իրենք երաշխաւոր ըլլան ինծի։ Անոնք զիս գովեցին ու երաշխաւոր եղան։— Մեծ ընտանիքի զաւակ է ըսին։ Հիմակուան վիճակին մի նայիր։ Երեք տարի լեռները մնացած է, Քիւրտերուն մէջ, ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Մուխլիս կը նայէր ինծի զննող նայուածքներով, ինչպէս մսագործը, որ անասուն մը ծախու կ'առնէ։— Շատ աղէկ, տուն ղրկեցէք, ըսաւ ու անցաւ գնաց։ Իմաստուն ծերուկը սկսաւ ինծի խրատներ տալ,— Գողութիւն չընես, հա, վերջը մեզ ամօթով կ'ընես? Նայէ որ երեսիս ճերմակ հանես։ Քիւրտերուն մէջի սովորութիւններդ մոռցիր։

Գացինք Թուրքին տունը։ Ան զիս ախոռն տարաւ։ Հոն հաց ղրկեց ինծի։ Այդ ախոռը իմ բնակարանս եղաւ։ Նապերտի մը մէջ, հոն մսուր մը կը պառկէի։ Քիչ մը վերջ ճերմակ փաթթած մարդ մը ներս եկաւ ու սկսաւ հարցաքննիչ դատաւորի նման քննել զիս։ Ո՞վ էք, ո՞ր տեղացի, ուրկէ՞ կուգայի, եւայլն։ Անունս կը հարցնէին, անունս Ալի է կ'ըսէի։ Այդ փաթթօցաւորը ըսաւ թէ ինք Հայ էր ու սկսաւ հայերէն խօսիլ։ Ան գնաց, ուրիշ ճերմակ կապած մէկը եկաւ, կաղ, գաւազաններով։ Ան ալ զիս հարցաքննեց ու ըսաւ թէ ինք տեղացի խոլամացած հայ կօշկակար մըն է։ Մուխլիսի կողմէ կուգային անոնք։

Իրիկունը գացի Թալաաթի տունը։ Միտքս յայտնեցի թէ զէնք գնելու եկած եմ։ Կեցի՛ր, ըսին անոնք, հօրդ գրենք անգամ մը Պոլիս, հասկնանք թէ ո՞ղջ է թէ մեռած։ Կարելի է քեզ ջովը կը տանի։ Լեռ երթաս ի՞նչ պիտի ընես։ Կը սպաննուիս նորէն։ Ու այդ օրն իսկ հօրս գրեցին։

Ես Մուխլիսի հովիւ եղայ։ Անոր գոմէշները, եզներն ու կովերը կ'արածէի Ալիսի դաշտ ափերուն վրայ։ Ամէն քայլափոխիս կմախքի կը հանդիպէի։ Գետափը, շրջակայ ձորերն ու բլուրները լեցուն էին մարդու կըմախքներով։ Զարհուրելի էր տպաւորութիւնս այդ օրերուն։ Լերան վայրի տեսիլին վարժ աչքերս հիմա ի՞նչ կը տեսնէին հոս։ Թուրքերը զինուած եւ ուրախ, ձիերով կը պտտէին։ Ու կը պատմէին իրենց ըրածները շատ մեծ պարծանքով։ Ու կը սպառէին որպէսզի մնացող Հայերը ուրախանան այդ բոլորը լսելով։ Չէ՞ որ մեռնողները կ'աւուր էին։ Մինչդեռ հիմա, մնացողները խըլամ են։ Ճերմակ կապած են։ Մզկիթ կ'երթան։ Ու կը խօսին խըլամճա (այսինքն թուրքերէն)։

Օր մը Մուխլիսին արտն էինք՝ ցանքի, անոր Նիքօլա յոյն ծառային ու Քեամիլ անուն բարեկամին հետ։ Քեամիլ թթու Թուրք, հասարակ հողին տէր իսլամ էր։

— Օլա՛ն, ըսաւ ինծի ան, դուն ան կէ՞դծօրէն եկեր յանձնուեր ես։ Իրաւէն, սիրով, իսլամ եղա՞ծ ես, թէ ոչ երբ օդերը տաքնան, նորէն պիտի փախչիս լեռ երթաս։

Քեամիլէն առաջ բնաւ մէկը զիս փորձած չէր այդ կերպով։ — Քեամի՛լ, ըսի անոր, հօ՛ ըրէ եւ սերմ նետէ։ Իմ ի՞նչ ընելիքս քեզի չէ մնացեր։

— Օլա՛ն, ըսաւ ան, ես քու աչքերէդ կը վախնամ։ Դուն սոսկալի ես։ Անպատճառ պիտի փախչիս նորէն լեռ երթաս։ Ի՞նչ կ'ընես լեռը։ Թուրք կը սպաննե՞ս...

Նիքօլան ինծի.— Օլա՛ն, աս ճեղմէ է. Հայ է, մի վախնար (տեսնելով որ գոյնս նետեցի)։

— Եա, հաստատեց Քեամիլ, առաջ կ'աւուր էի, փառք փէյղամպէրին իսլամ եղայ։

Չհաւատացի։ Յետոյ սակայն հաստատեցի թէ այդ մոլեռանդ Թուրքը նախկին Հայ մըն է։ Կինը Թրքուհի է ու զաւակներ ունի։ Ան կը խօսէր հինայի իսլամճա...

Իրիկուն մը անասուններս խճուղին ձգած ախոռ կը դառնայի։ Քանի՛ գարձողներ ճամբէն։ Նաեւ մէկը, էշ հեծած, կին մը ետեւէն։ Այդ օրերը, Մարտի կէսերը, կը լսէինք Հայոց Նահանջը Երզնկայէն եւ անոնց վխժառութիւնները։ Բարեւեցի մարդը։ Ուրկէ՞ բարով, դէպի ո՞ւր, հարցուցի, էմի՛։— Երզնկայէն օղո՛ւլ, Երզնկայէն։— Հը՜մմ... վերջը՞... Ութ օլ գետնին տակը պահուեցայ ու դըժուար ազատեցայ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(80)

(Շար.)

վայր մը պիտի սահմանուի այսպիսիներու: (Մանրամասնութիւններ կը պակսին այդ մասին):

Իրաւասու շրջանակներու կարծիքով, իւրաքանչիւր չորս օտարականէն մէկը անարժան է Ֆրանսայի հիւրընկալութեան: Ահա թէ ինչո՛ւ «անողորմ պատերազմ հռչակուած է անբաղձալիներու դէմ», յանուն երկրին բարեկարգութեան եւ ապահովութեան:

Նոր դաւադրութիւն Սթալինի դէմ?

Ռիկայէն հասած հեռագրի մը համաձայն, «Ռուսաստանի ազատարարներու Միութիւն»ը կը հաստատէ թէ կարմիր բանակին սպաները դաւ մը սարքած են Սթալինի դէմ: Առջի օր անոնց ազդարարը (սփիքըր) ձայնասփիւռով կարդացեր է դաւադիր սպաներուն անունները, 47 հոգի, որոնք մատնուած ըլլալով, գնդակահարուած են Չեկայի բանտին մէջ, մայիս 3ին: Ցանկին գլուխը կը գտնուէին գնդ. Անտրէ Անտրէյեւ եւ հրամանատար Շթուկոլով: Իբրեւ թէ բոլորն ալ ուխտած էին սպաննել Սթալինը: Ազդարարութիւնը կ'ըսէ.— «Ռուսաստանի ազատարարներու միութեան արդարադատ սուրը պիտի հասնի Սթալինի: Համրուա՞ծ են կարմիր դիկտատորին օրերը»:

Արիւնալի ապստամբութիւն մը Պրազիլիոյ մէջ

Պրազիլիոյ Նախագահ Վարկասի դէմ փաշական ապստամբութիւն մը սարքուած ըլլալով, դիկտատորը ինք անձամբ գլուխն անցաւ զսպողական գործողութեանց եւ խեղդեց շարժումը, վեց ժամուան ճակատամարտէ մը վերջը: Առաջին առթիւ սպաննուեցան 50 հոգի: Շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն վիրաւորները: Հինգ հարիւր ապստամբներ պաշարուելով դերի բռնուեցան եւ անմիջապէս պատերազմական ատեան յանձնուեցան:

Ապստամբութիւնը ծագեցաւ չորեքշաբթի կէս գիշերին, բուն իսկ Նախագահական պալատէն, որուն պահակները գլուխ վերցուցած էին: Նախագահ Վարկաս ատրճանակը ձեռքին մէջ՝ պաշտպանեց պալատը, ուր կը քնանային իր կինը եւ աղջիկները: Նախագահը պատուհանէ պատուհան կը ցատքէր, հանդիպածը սպաննելով: Հեռաձայնի գիծերը խզուած էին, բայց կարելի եղաւ հաւատարիմ զօրքին իմացնել ապստամբութիւնը: Ասոնք անմիջապէս օգնութեան հասան եւ պալատէն դուրս քշելով ըմբոստները, հետապնդեցին քաղաքին փողոցներուն մէջ: Ապստամբները յարձակած էին նաեւ ծովային նախարարութեան, մթերանոցի մը, նաւակայանի մը եւ զինուորական հրամանատարին պաշտօնատան վրայ:

Ապստամբները կը պատկանին կանանչ շապիկաւորներու կազմակերպութեան, որ լուծուած է: Անոնց անդամները ահուսարսափ կը տարածէին քաղաքին մէջ, ռումբեր եւ գնդակներ տեղացնելով եւ աւետաբեր լուրեր հաղորդելով իրենց յաջողութեանց մասին: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ շարժումը փաշական էր եւ թէ անոր պարտութիւնը գործնապէս կը հերքէ այն լուրերը թէ Պրազիլիա դէպի Փաշականութիւն կը հակի:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ փոխառութեան առաջին շարքը հրապարակ պիտի հանուի յառաջիկայ շաբթու, համաձայն տեղական թերթերու տեղեկութեանց:

ՏՈԼԱՐԸ բարձրացաւ Փարիզի սակարանին մէջ, բաղդատելով սթերլինի սակին հետ: Առջի օր անգլիականը կ'արժէր 177.72 ֆրանք, իսկ տոլարը՝ 35.75:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը բողոքեց Խ. Միութեան ծովային գործավարին դէմ, որ գրգռիչ բանախօսութիւն մը կատարած էր մայիս 1ի տօնակատարութեան ատեն, «արիւնածարաւ շուներ» կոչելով Ճափոնցի աշխարհակալները:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵԱՌ կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Գերմանիոյ, այն հակահրէական օրէնքին առթիւ որ կը տրամադրէ արձանագրել 5000 մարքէն վեր եղած հարստութիւնները: Ամերիկա չի հանդուրժեր որ այս օրէնքը գործադրուի ամերիկեան հպատակ Հրեաներու դէմ:

ՀԻԹԼԷՐ մէկ շաբաթ իր ամառանոցը քաշուելով, պիտի հանգստանայ վերջին յոգնութիւններէն: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ այս առթիւ ծրագիրներ պիտի որոճայ Պէրխթէսկատէնի մէջ, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններու մասին, ինչպէս ըրաւ Աւստրիոյ համար:

Պ. ԷՌԻՕ Սուրիայէն Պաղեստին անցնելով, Երուսաղէմ գնաց: Բրիտանական մարզպանը մասնաւոր կառախումբ մը դրած էր իր տրամադրութեան տակ: Խռովութիւնները կը շարունակուին Պաղեստինի մէջ:

ՀՌՈՄԷՆ ՊԵՐԼԻՆ ուղեւորութիւնը պիտի տեւէ 23 ժամ, Մայիս 15էն սկսեալ, իբրեւ հետեւանք Աւստրիոյ կցման: Ճամբան 1700 քիլոմեթր է եւ մինչեւ հիմա կը տեւէր 27 ժամ:

ՇՈՒՆԵՐԸ եւ կատուները անխնայ կը սպաննուին Վիէննայի մէջ, որովհետեւ գերմանական օրէնքը 10 շիլինէն 5 անգլ. ոսկիի բարձրացուցած է տուրքերը: Հրամայուած է այդ անասունները ոչնչացնել ծնելէ անմիջապէս վերջը:

ՌԱՆԿՈՒՆԷՆ (Հնդկաստան) կը հեռագրեն թէ անգլիացի կին մը վեց զաւակ մէկէն ծնաւ: Մէկը մեռաւ, իսկ միւսները ողջ են եւ առողջ, ինչպէս եւ մայրը:

Այրի տիկին Եղիսաբեթ Տէր Ղուկասեան եւ զաւակունք, խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց անմոռանալի ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՏԷՐ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ Մայիս 9ի գիշերը:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ, 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար, թարգմ. Ա. Մատաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ:

կը մասնակցին Տիկին ՓՆԱՐ ՄԱՔՏՕՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին ԼՈՒԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. ՍԱՆՃԱԳ, Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

ԿԻՐԱԿԻ 15 Մայիս, ժամը 5էն 12, 8 Րիւ Գօսիւէ, ընկերական պարանցիկ հաւաքոյթ:

Pick-up եւ Պիւֆէ: Մուտք 5 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Դիւան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, կիրակի իրիկուան ժամը ճիշդ 9ին ծանօթ ճաշարանին:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 13 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Վարուժան ակումբին մէջ. կը խնդրուի ԹԱԼՈՏԻէի եւ ԼԸՐԷԹի ընկերներէն ներկայ ըլլալ:

ՍԷՆ ԺԷՐՕՄի «Վրէժ» խումբի ժողովը 14 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Տէր Պօղոսեանի բնակարանը. կը դասախօսէ ընկ. ՅՈՎՀ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ, նիւթ՝ «Վանի հերոսամարտը»:

ՊՈԽԱԼԻԻՋԻԻ «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Արապեաններու բնակարանը. կարեւոր օրակարգ. ներկայանալ անդամատետրով. կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՅՏՕՐ ՄԸ Հ. Ք. ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՖԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի «ԴՐՕՇԱԿ» ակումբի կողմէ ի նպաստ իր Գրադարանին:

22 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Թըրմեան սրահին մէջ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս:

Երգ, արտասանութիւն եւայլն: Մուտք՝ 6 ֆրանք:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1 Bld. Carnot

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ կը խօսի Սայաթ Նովայի մասին: ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ կ'երգէ Սայաթ Նովայէն, ընկերակցութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆի: Թիֆլիսցի ԿԻՆՏՕՆ կը պարէ կովկասեան պարեր: Գեղարուեստական բաժին: Հիւրերուն կը տրուի կաթով սուրճ եւ կարկանդակ: Մուտք 3 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Ժէրպիլ Կաթոլիկ» սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱՐԻԱԶՆԱԳԻՆԸ»ը

կը մասնակցին անզական կարող ուժեր: Գիներ 5 եւ 4 ֆր.:

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Ա. Չօպանեանի յիսնամեայ գրական յոբելեանը տեղի պիտի ունենայ վաղը Շաբաթ Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ:

Մուտքը ազատ է: Տոմսակները կարելի է գտնել Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ դիւանատունը եւ Հր. Սամուէլ Գրավաճառատունը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse: Նիւթ՝ խաղաղութի՞ւն թէ պատերա՞զմ (պատերազմը անխուսափելի՞ լի է): Պ. Պ. ՀՐԱՆՏ ԱԲԷԼԵԱՆ եւ ՆՈՒՊԱՐ ՔԷՕԹԱՀԵԱԼԵԱՆ պիտի պաշտպանեն «խաղաղութիւնը»: Պ. Պ. ԼԵՒՈՆ ՄԵԼԻՏՈՍԵԱՆ եւ ԿԱՐԱՊԵՏ ԹՕՓԱԼԵԱՆ պիտի պաշտպանեն «պատերազմը»: Երկու կողմերու պաշտպանողականէն ետքը՝ պիտի դիմուի ներկաներու քուէին:

Վերջնական վճիռը պիտի արձակէ յատկապէս կազմուած դատական ատեանը, բաղկացած հետեւեալներէն.— ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՓՕԼԱՏԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՐՄԷՆ ԵՆՈՎՔ, ԿԻՒՄՇԵԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍ, ՊՕՇՆԱՔԵԱՆ ՕՆՆԻԿ, ՍԱՀԱԹՃԵԱՆ ՎԱՀԱԳՆ, ՓԻՐԱՆԵԱՆ ՏԻԳՐԱՆ եւ ՀԻՒՍԵԱՆ ՊՕՂՈՍ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

13րդ Տարեկան Ցերեկոյթ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսացի, Անգլիացի, Յոյն, Լեհ եւ Ռուս սկաուտներու

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԶՕՐ. Կ. ԿՈՐԿՈՆԵԱՆԻ

կիրակի 15 Մայիս, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

SALLE POISSONNIÈREի մէջ, 7, Rue du Fg. Poissonnière. (9)

Métro: Bonne Nouvelle.

կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Օնսեանի:

Ցայտագիր.— ՏՈՂԱՆՑՔ Սկաուտներու եւ Գայլիկներու, ԲՍՑՍԱ ԽՕՍՔ՝ Ք. Ֆարշեանէ: կը ներկայացուին՝ ՍԿԱՈՒՏՈՒԹԵԱՆ ՕԳՈՒՏԸ ԵՐԵՔ ԱՆՁԻ ՄԷԿ ՆԱՄԱԿ. ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ (ֆրանսերէն), ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ ՁՈՒԶԵՐ ԽՆԴԱԼ, ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂՆԵՐԸ, ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ, Սկաուտական նուագախումբ: Խօսք՝ Տքթ. Մեծատուրեանէ:

Պիւֆէ Մուտք 10 եւ 5 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Լիոնի գեղարուեստասէր երիտասարդ երիտասարդուհիներու կողմէ ի նպաստ դիւրատանուհի ՍԻՐՈՒՇի ապաքինման

14 Մայիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, էմիլ Զօլա սրահին մէջ

կը ներկայացուին ՄՈՐՈՒՈՂ ՃՐԱԳՆԵՐԸ եւ զաւեշտ մը ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԹՕՐՈՍԵԱՆի:

Մուտք՝ 5, 4 եւ 3 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կրընոպլի Ազգ. Միութեան եւ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ

15 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Ցաքրէ Քէօրի սրահին մէջ (P. L. M.ի մօտ):

կը ներկայացուին ՀԱՅ ՆԱՄՈՒՍԸ եւ ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Le Gérant : H. STEPHAN

17. Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ» կողմէ

15 Մայիս կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ

8, Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

կը ներկայացուի ԱՇՈՒՂ-ՂԱՐԻՊ (օփերէթ)

կը մասնակցին՝ Պ. Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ՄԷՀՏԵՐԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ: Տիկիններ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Օր. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւլն.: Հարսնիքի տեսարանին կը մասնակցին Օր. ԱՑՏԱ եւ Պ. ԱՍԱԹԵԱՆ (վրացի կինտոն): կը նուագէ քէմանչիստ ՕՀԱՆՆԷՍ.

Նուագախումբ, Թառ եւայլն: Գին 6 եւ 10 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Mr. le P e, Paris(5) եւ ներկայացման օրը կիչէն:

Նախօրօք ապահովեցէք ձեր տոմսերը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան հիմնարկութեան 59րդ. տարեդարձին առթիւ, յառաջիկայ Մայիս 15ին, կիրակի առտու պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ (15 Rue Jean-Goujon) ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներուն:

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները ներկայ ըլլալ:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹԵՄԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հարաւային Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ իր թեմին պատկանող բոլոր ազգայիններուն որ ամուսնական եւ կրօնական պսակի արարողութիւններ օրինական կը նկատուին Առաջնորդարանի կողմէ, երբ Առաջնորդարանի արտօնագրով տեղի ունեցած են: Առանց արտօնագրի եղած կրօնական պսակադրութիւնները անվաւեր պիտի նկատուին եւ յետագային տեղի ունեցած անպատեհութեանց պատասխանատու պիտի մնան իրենք:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎՐԻՊԱԿ.— Վասպուրականի հերոսամարտին մէջ երրորդ բանախօսն էր ընկ. Սաճակ Տէր Թովմասեան եւ ոչ թէ Ս. Թորոսեան, ինչպէս սխալմամբ տպուած էր երէկ:

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը ճիշդ 3ին, 11 Քուր Լաֆայէթ, գրադարանի սրահը: Խիստ կարեւոր օրակարգ՝ անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Անդամատետրերը միասին բերել:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 14 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 8 Րիւ Պօսիւէ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Օրակարգ՝ Պատգամաւորներու ընտրութիւն:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Պարտադիր ներկայութիւն: Օրակարգ՝ Պատգամաւորի ընտրութիւն:

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայրենակցական Միութեան Ընդհ. Ժողովը 15 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պ. Տօնիկեանի բնակարանը 52, Rue Gustave Courbet, Պանթէօ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները այս կարեւոր ժողովին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Ընդհ. Ժողովը 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Bar Petite Poussin»ի մէջ, 23 Պուլվար Տիւկօնիէ: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները:

ՏԻԿԻՆ ԳՈՀԱՐ ՎՏԱՐԱՆԴԻ 50 ֆր. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչին, փոխան ծաղկեպսակի, Համբարձում Տէր Ղուկասեանի մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Արգար Խաչատուրեան եւ զաւակները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Քերովբէ Կարապետեանին, Տէր Սիմոնեանին եւ պարագաներուն՝ ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Ռընաժ Ա. Խաչատուրեան

×

Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր եւ բոլոր անդամներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ հայրենակից Քերովբէ Կարապետեանի եւ բոլոր պարագաներուն, իր տիկնոջ՝ ՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 14 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 14 MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3730

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ

Ճիշդ այն պահուն երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը թաղէր Եթովպիան, հանդիսաւորապէս, պիղատոսեան շարժուձեւերով, Լոնտոն կը հասնէր Հէռ Քոնրատ Հէնլայն, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն Առաջնորդը: Օդանաւային թռիչք մը, այնքան անակնկալ, որ զարմանք պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ:

Բանգէտներ կ'ըսեն թէ այս այցելութիւնը սարքուած է Հիթլէրի եւ իր արտաքին նախարարին՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի գիտութեամբ եւ հաւանութեամբ: Ուրեմն Հէնլայն ստանձնած է շատ կարեւոր առաքելութիւն մը, որ կրնայ վճռական ազդեցութիւն գործել Չեխոսլովաքիոյ ճակատագրին վրայ:

Բայց այս «գզայացուցիչ» տեղեկութիւնը միակը չէ իր տեսակին մէջ:

Անջի օր տեղական թերթ մը հետեւեալ լուրը կը հաղորդէր Փրակայէն, մայիս 11 թուականով.

— Հանրապետութեան նախագահը, Տոքթ. Պէնէշ, երէկ ունկնդրութեան ընդունեց Պերլինի չեխական դեսպանը, որ մասնաւորապէս հրաւիրուած էր իր կողմէ: Ունկնդրութիւնը տեւեց աւելի քան երկու ժամ: Փրակայի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ կ'ըսեն թէ դեսպանը ճշգրիտ մանրամասնութիւններ ճարած է Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի տեսակցութեանց մասին: Դեսպանը հանրապետութեան նախագահին հաղորդած է գերմանական տեսակէտը, որուն համաձայն Գերմանիա կ'ուզէ որ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն խնդիրը կարգադրուի կարելի եղածին չափ շուտ: Կ'ըսուի թէ Գերմանիա երեք ամիս պայմանաժամ սահմանած է, որպէսզի խնդիրը լուծուի իր բոլոր հանգամանքներով:

Գալով Իտալիոյ տեսակէտին,— միշտ համաձայն նոյն աղբիւրին — Փրակայի մէջ կ'ըսեն թէ Մուսոլինի մասնաւոր շահագրգռութիւն մը չի ցուցներ հեղը. Եւրոպայի վերաբերող գերմանական ծրագրին հանդէպ եւ առաւելապէս կը հակի դէպի Փոքր Ասիա, (Թուրքիա եւայլն): «Հետեւաբար, սկզբունքով առարկութիւն չկայ որ Գերմանիա տարածուի Եւրոպայի կեդրոնին մէջ: Սակայն եւ այնպէս, Փրակայի մէջ կը շեշտեն թէ՝ Իտալիոյ համար շատ ալ հաճելի բան մը պիտի չըլլայ որ Գերմանիա փորձէ զինու զօրութեամբ տարածել իր ազդեցութիւնը Հունգարիոյ, Ռումանիոյ եւ Պալքաններուն վրայ — բաց դուռ Փոքր Ասիոյ»:

Երկրորդ տեղեկութիւն մը եւս, նոյնքան կարեւոր.—

Լոնտոնի թերթերը կը հաստատեն թէ չեխական կառավարութեան քաղաքական յանձնաժողովը շոգեկինդ կ'աշխատի, վերջացնելու համար փոքրամասնութեանց հիմնական օրէնքը, որ պիտի ձգտի գոհացնել Գերմաններուն եւ միւս փոքրամասնութեանց բոլոր բանաւոր պահանջները: Նոր օրէնքով, բոլորովին մէկդի պիտի դրուին փոքրամասնութեանց սկզբունքը եւ Չեխերուն վայելած առանձնաշնորհները: Հանրապետութեան բոլոր լեզուները հաւասար գծի վրայ պիտի դրուին, երկրին զանազան ազգութիւնները որոշ ինքնավարութիւն պիտի վայելեն ելմտական գործերու մէջ, ազգային եկամուտէն իրենց ինկած բաժինը հանրօգուտ չինութեանց յատկացնելու համար, իսկ պետական պաշտօնեաները պիտի բաժնուին համաձայն իւրաքանչիւր ցեղի համրանքին:

Ու վերջապէս, չորրորդ ծանրակշիռ լուր մը:

Չեխոսլովաքիոյ լեհական բոլոր տարրերը միացեալ ճակատ կազմելով, որոշեցին ինքնավարութիւն պահանջել: Այս առթիւ հրատարակուած կոչը կ'ըսէ.— «Առ այժմ չենք ուզեր սահմանել մեր պահանջած ինքնավարութեան ձեւը, զայն ձգելով Փրակայի բարեացակամութեան եւ քաղաքական ուշիմութեան: Անհրաժեշտ է իրաւունքներու հաւասարութիւն եւ ազգային զարգացման կատարեալ ազատութիւն տալ բուն լեհական հողէն դուրս ապրող Լեհերուն»:

Ի՞նչ կը հետեւի այս չորս տեղեկութիւններէն, որոնք ամէնէն աւելի վաւերական կը համարուին, բազմաթիւ չնդգալից լուրերու ժխորին մէջ:

Յուսահատ՝ Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ բոլոր դաշինքներէն, աչքի առջեւ ունենալով Աւստրիոյ եւ Եթովպիոյ պարագան եւ ուրիշ տագնապներ, չեխական կառավարութիւնը գերագոյն ճիգ մը կը փորձէ, կանգուն պահելու համար քանամեայ պետութիւնը: Ան պատրաստ է առաւելագոյն գոհացումը տալու ոչ միայն Գերմաներուն, այլեւ միւսներուն:

Արդարեւ, իրականութիւնը կ'ապացուցանէ որ, խաղաղութիւնը ամէն գնով պահպանելու իրենց ճիգին մէջ, «մեծ»երը պատրաստ են անոր զոհելու ե՛ւ սկզբունքներ ե՛ւ դաշինքներ: Գալով Փրակայի միւս դաշնակցին, Խ. Միութեան, միայն միամիտներ կրնան հաւատալ թէ ան կրնայ տեղէն շարժիլ, ներկայ պարագաներուն մէջ, յարգելու համար իր զինուորական յանձնառութիւնները:

Միւս կողմէ, այդ լուրերը կը հաստատեն քաղաքական - դիւանագիտական խմորում մը որ հետզհետէ ձեւ ու մարմին կ'առնէ:

Կը թուի թէ բոլորովին սխալ չէ որ Հիթլէր եւ Մուսոլինի համաձայնութեան մը յանգած են, ազդեցութեան շրջանակներու բաժնելով կեդր. Եւրոպան:

Որքան ալ երկու կողմերը լռութիւն պահեն այս մասին, բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ Գերմանիա տիրական դիրք մը ապահովելու համար կեդր. Եւրոպայի մէջ, աչք պիտի գոցէ Իտալիոյ ծաւալման՝ դէպի արեւելեան Միջերկրական եւ աւելի անդին: Անշուշտ Գերմանիա ինքն ալ կը հակի դէպի Մօտաւոր Արեւելք եւ Սեւ Ծով, Պալքաններու ճամբով: Բայց, միջոցներ նախատեսուած են, որպէսզի երկու դաշնակիցները չընդհարին նոյն ճամբուն վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹՈՎՊԻԱՆ ԱԼ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՆՑԱՒ

«Կարելի չէ դատ պաշտպանել անցեալը ողբալով»

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը իր մայիս 12ի նիստին մէջ խաչ քաշեց Եթովպիոյ վրայ, լսելէ վերջ Նէկիւսին պաշտպանողականը: Խորհուրդին անդամները պարզապէս Պիղատոսի դերը բռնեցին, մանաւանդ լսելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն յայտարարութիւնները, որոնք իրար կը լրացնէին: Բանաձեւը քուէարկուեցաւ 3ի դէմ 11 ձայնով: Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին կառչած մնացին երեք հեռաւոր պետութիւններ,— Չինաստան, Նոր Զելանտա եւ Պոլիվիա: Միւսները բոլորն ալ, մէջն ըլլալով Խ. Միութիւնը, քուէարկեցին բանաձեւը, որուն համաձայն իւրաքանչիւր պետութիւն ազատ կը ձգուի ճանչնալու Եթովպիոյ գրաւումը:

Տեսարանը խիստ ողբերգական էր: Եթովպիոյ տարագիր կայսրը, Հայիլէ Սելասիէ, որ կը սպասէր յարակից սենեակի մը մէջ, ներս հրաւիրուելովնստաւ իրեն յատկացուած տեղը, իր պատուիրակութեան հետ: Խոր լռութիւն կը տիրէր ժողովասրահին մէջ: Ոչ ոք ոտքի ելաւ: Ոչ ոք բարեւեց: Արքայից արքան նստաւ խորապէս ընկճուած, հաստատ գիտնալով որ շատոնց կորսուած դատ մը պիտի պաշտպանէ:

Առաջին անգամ խօսեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Լորտ Հըլիֆէքս, որ բացատրեց թէ իր կառավարութիւնը նախաձեռնութիւնն ստանձնած է օրակարգի վրայ անցընելու «Եթովպիոյ ներկայ կացութենէն բխած հետեւանքներու խնդիրը», որպէսզի իւրաքանչիւր պետութիւն կարենայ ճշդել իր դիրքը: Եւ յայտարարեց.

— «Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը չի կարծեր թէ այն որոշումները զորս առաւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը՝ իտալեւեթովպական ընդհարման առթիւ՝ կրնան պարտաւորութիւն մը կազմել Ազգաժողովի անդամներուն համար եւ կ'արգիլեն ճանչնալ Եթովպիոյ ներկայ կացութիւնը՝ մինչեւ որ միաձայնութեամբ վճռուի հարցը: Հետեւաբար, մեզի համար բանաւոր կը թուի հաստատել թէ իւրաքանչիւր անդամ կրնայ, առանց անուղղամտութեան, իր դիրքը ճշդել երբ որ յարմար կը դատէ»:

Լորտը նոյն չոր ուղամտութեամբ հաստատեց թէ 1936 յուլիս 4ի որոշումէն ի վեր, որ կ'ըսէր թէ անկարելի է ուխտին տրամադրութիւնները գործադրել Իտալիոյ դէմ, փաստական կացութիւնը վերջնական եւ հաստատուն հանգամանք առած է Եթովպիոյ մէջ: Բրիտանական կառավարութեան ստացած տեղեկութեանց համաձայն, իտալական տիրապետութիւնը հաստատուած է Եթովպիոյ ամենամեծ մասին վրայ եւ չկայ կազմակերպուած բնիկ իշխանութիւն մը: «Ուրեմն, կը մնայ միայն զինուորական միջոցի, ուրիշ խօսքով՝ պատերազմի դիմել, ժխտելու համար Իտալիոյ դիրքը: Անկարելի է մտածել այդպիսի գործողութեան մը մասին. որ եւ է երկրի մէջ ո եւ է բանիմաց մարդ չի կրնար այդպիսի բան առաջարկել: Երբ երկու իտէալներ ընդհարման մէջ են,— մէկ կողմէ՝ վսեմ նպատակի մը անհաշտ այլ անգործադրելի իտէալը եւ միւս կողմէ խաղաղութեան գործնական յաղթանակի իտէալը, ես կը կարծեմ թէ ամենաբարձր նպատակը խաղաղութիւնն է: Այսպէս, անկատար աշխարհի մը մէջ, միջազգային կարգուսարքի պահպանման սկզբունքներու անսահման պաշտումը, առանց նկատի առնելու պարագաները, կրնայ պարզապէս ծառայել միջազգային անկարգութիւնը եւ սրել վէճերը: Այս տեսակէտները յայտնելով, բրիտանական կառավարութիւնը ոչ կը դատապարտէ ոչ ալ կը վաւերացնէ այն մեթոտները որով Իտալիա տիրացաւ Եթովպիոյ, միեւնոյն ատեն երբեք չի լքեր Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին սկզբունքները, ոչ ալ կը հրաժարի միջազգային վէճերը խաղաղութեամբ եւ ոչ թէ բռնութեամբ լուծելու քաղաքականութենէն»:

Արքայ՚ց Արքային յայտարարութիւնը

Կարգը եկած էր արքայից արքային: Հայիլէ Սելասիէ ոտքի ելլելով, ֆրանսերէն բացատրեց թէ հիւանդութենէ նոր ապաքինած ըլլալով, յուշագիրը պիտի կարդայ իր քարտուղարը:

Շատ երկար էր Նէկիւսին յայտարարութիւնը եւ սրտառուչ, բայց լորտ Հըլիֆէքս գիտել տուաւ թէ «կարելի չէ խաղաղութեան դատին ծառայել անցեալը ողբալով»... Յայտարարութեան եզրակացութիւնն այն էր թէ Եթովպիան գրաւուած չէ, թէ իտալական իշխանութիւնը կը տարածուի միայն քանի մը քաղաքներու վրայ, թէ կուսակիցներէն շատեր կը թափանցեն որ իր բանակներուն գլուխն անցնի եւն.: Այս առթիւ Նէկիւսը կ'առաջարկէր քննիչ յանձնաժողով մը ղրկել եւ ստուգել ամէն բան: Ի վերջոյ կ'առարկէր թէ այս հարցին լուծումը Ա. Դ. Խորհուրդին չէ՛ր, այլ ընդհ. Ժողովին: Եւ կ'ողբար.

— «Եթէ ճիշդ է որ մեր ժողովուրդը չի կրնար որ եւ է օգնութիւն սպասել Ազգերու Դաշնակցութենէն, այն ատեն Եթովպիան ձեր աչքին առջեւ պիտի մնայ իբրեւ կենդանի խորհրդանշան մը բռնաբարուած զոհի մը: Միլիոնաւոր այրեր եւ կիներ անձկութեամբ կը հետեւին Ժընեւի մէջ կատարուած ողբերգութեան: Անթոյլատրելի է Ազգաժողովին մէկ անդամը զոհել ուրիշ մէկ կամ աւելի պետութեանց շահերուն: Եթէ իմ կոչս անպատասխանի մնայ, պատերազմը պիտի շարունակուի անողորմաբար, մինչեւ արդարութեան յաղթանակը: Ազգերու Դաշնակցութիւնը սպաննելով Եթովպիան, ամէն գնով խաղաղութիւնը նախընտրելով արդարութենէն, ինքնասպանութիւն գործած կ'ըլլայ»:

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Ժորժ Պոնէ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, ջերմապէս պաշտպանելով անգլիական տեսակէտը, բացատրելով թէ խաղաղութեան շահը կը պահանջէ համակերպիլ կատարուած իրողութեան: Խօսեցաւ նաեւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչը, Պ. Լիթվինով, պաշտօնական բողոք մը յայտնելով եւ յետոյ իր պաշտօնը յանձնելով օգնականին՝ Պ. Սուրիցի: Ուրիշ ճառեր վերջ, ձեռնարկուեցաւ քուէարկութեան, որ հանդիսաւոր թաղումն էր Եթովպիոյ: Տրուած որոշումը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Իտալիոյ մէջ:

»»»» ◦ ««««

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած հեռագրի մը համաձայն, ապրիլ 29ին ձերբակալուած է փոխ - վարչապետ Քոսիոր, իբրեւ հակայեղափոխական: Ձերբակալուած են նաեւ Քիեւի զինուորական հրամանատարը, Օտեսայի կուսակցական քարտուղարը եւ ուրիշներ:

ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԸ չորս ճափոնական թորփիլահալածներ ընկղմեցին: Ճափոնցիները ամբողջովին գրաւեցին Ամոյ կղզին:

ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ ապստամբները դատուիլ սկսան: Գլխաւոր վարիչները մահուան պիտի դատապարտուին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊՈՉԻ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսացի լրագրող մը, խորապէս ընդվզած, կը ձաղկէ Փարիզի ազնուական կիները, որոնք, վերջերս, նորաձեւութեան մարմաջէ մը տարուած, կտրել կուտան իրենց շնիկներուն պոչը: Ու կը նկարագրէ անուշահոտ տիկին մը,— կէսը մուշտակ, կէսը միս,— որ, պռուարձանի շոգեկառքի մը մէջ կուլար, մինչ իր շնիկը կը հեծկլտար՝ պոչին կողմը փաթթոցով մը ծածկուած:

— Մի՛ լար, մի՛ լար, իվնիմիվնին պըվնըզտիվնիկ շուվնուըըվնըս...

(Կը ներեն մեր ընթերցողները, եթէ խօսեցայ այս լեզուով,— այս լեզուով կ'արտայայտուին ոչ միայն զոց — խօսիլ ուզողները, այլեւ մտերմութիւն մը ցոյց տալ փափաքողները, նիշդ ինչպէս Ֆրանսացիները, որոնք պապոչ կ'ըսեն պոչին,— օր մը այս լեզուին քերականութեան դասն ալ ե՛ս կը ստանձնեմ, բարեհաճ արտօնութեամբ Տարագին):

Բայց շնիկը կուլա՞ր, կը հեծկլտա՞ր, ականջ իսկ չես դներ տիկնոջ անուշիկ բառերուն:

— Իմ աղուո՛ր շնիկս, ո՞վ է որ ցաւ չէ՛ տեսած, ո՞վ է որ վէրք չէ ունեցած, բոլոր ցաւերն ու վէրքերը կ'անցնին, մի՛ լար, շնիկս իմ աղուոր, մի՛ լար, վաղը կը մոռնաս այս ցաւերդ, այն ատեն պիտի տեսնես թէ ի՛նչքան աղուոր է պոչ չունենալը:

Ֆրանսացի լրագրողը կը հասկնայ, որ տիկի՛նը կտրել է տուեր շունին պոչը, որպէսզի շունն ալ հետեւի նորաձեւութեան,— ի՛նչ անգթութիւն: Ու կը սկսի խորհրդածել.— Մարդն ալ պոչ մը ունէր ատենօք, քաղաքակրթութիւնը կտրեց իր այդ պոչը, եւ հիմա պոչատ մարդը վրէժ կը լուծէ շուներէն՝ իրեն նման պոչէ զրկելով զանոնք: Ի՞նչպէս կարելի է պնդել, կը հարցնէ ֆրանսացի լրագրողը, թէ գեղեցիկ է շուն մը՝ երբ պոչ չունի: Ուրիշներ, կ'աւելցնէ, կը կտրեն որսական շուներու պոչը, որպէսզի որսի կենդանին չխածնէ պոչէն,— ծիծաղելի՛ առարկութիւն:

Խնդիրը շունին պոչին վրայ չէ: Դարձէք խորհրդային ընկերվարական հանրապետութիւններուն կողմը,— գիտէք որ վերջերս սկսան, այդ դժբախտ երկրին մէջ, կտրել ոչ թէ պոչ, այլ գլուխ, եւ մարդու գլուխ: Ճիշդ է թէ խորհրդային Ռուսիա գնդակով կը սպաննէ, բայց մենք փոխաբերաբար կրնանք ըսել թէ գլխատում մըն է որ կը կատարուի ռուսական զանգուածին վրայ:

Արդ, խօսելով այդ գլխատումին վրայ, արտասահմանի մէջ ունինք մարդիկ, որոնք կ'ըսեն.— մաքրագործում մըն է կատարուածը, փորձութեան այս տագնապէն վերջ՝ Ռուսիան աւելի պիտի զօրանայ, պիտի ընկերվարականանայ, պիտի մարդկայնանայ: Այսպէս եւ մեր «Հայաստանասէրները» կը հաւատան թէ Արարատեան աշխարհին մէջ հայութեան գլխատումը (մըտաւորականներու կոտորածը) միջոց մը պիտի դառնայ աւելի եւս զօրացնելու, մարդկայնացնելու եւ «սոցիալիզմ կառուցանելու», Սթալինեան դարաշրջանին վայել բարձրութեան հասցնելու:

Եւ հիմա յիշեցէք ազնուական Փարիզուհին, այնքան հակամարդկային, որ յանուն նորաձեւութեան՝ կը կտրէ իր խեղճ կենդանիին պոչը:

Սթալինի ծաղիկներուն եւ Փարիզի գեղուհիներուն տարբերութիւնն այն է որ այս վերջինները պոչ կը կտրեն յանուն գեղեցկագիտութեան, մինչ առաջինները ժողովուրդի մը գլուխը կը կտրեն՝ արժանի դառնալու համար «հանճարափայլ» Սթալինի... շողիքին:

ԱՐԱՋ

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՇՏԿԵԼ ՁԵՐ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնը նամակ մը ուղղելով Հ. Հ. Օֆիսի ներկայացուցիչ Ա. Խատիսեանի, որ անդամ է նոյն Միութեան, կը յիշեցնէ օտարականներու արձանագրութեան համար տրուած պայմանաժամը (մայիս 31) եւ կ'աւելցնէ.

— «Ջերմապէս խորհուրդ կուտանք յանձնարարել ձեր հայրենակիցներէն անոնց որ կանոնաւորուած չեն իրենց իրաւական վիճակը՝ ստիպողաբար իրենց յայտարարութիւնն ընել իրենց բնակած շրջանի ոստիկ. իշխանութեանց: Հակառակ պարագային, այլեւս պիտի չկրնան կանոնաւորել իրենց վիճակը, մայիս 31էն վերջ»:

Նամակը կը յիշէ նաեւ ուրիշ կարեւոր պարագայ մը.

— «Ինչ կը վերաբերի այն վտարեալներուն կամ արտաքսեալներուն որ անսաստած են տրուած վճիռին, մեր յառաջիկայ նամակով պիտի յայտնենք թէ ինչպէս պէտք է վարուին»:

Պուլկարիա նոր դիւրութիւններ կ'ընծայէ Նանսէնեան աշխատողներուն

Գրած էինք թէ պուլկարական կառավարութիւնը մինչեւ մայիս մէկ պայմանաժամ տուած էր հայ շրջուն վաճառորդներուն, ուրկէ յետոյ անոնք պիտի դադրէին իրենց առեւտուրը շարունակելէ: Այս կարգադրութիւնը յուզում պատճառած ըլլալով, անցեալ շաբթու մասնաւոր պատուիրակութիւն մը Առաջնորդին նախագահութեամբ դիմեց առեւտրական նախարար Պ. Սթ. Նեճիկրոֆի, որ շատ լաւ ընդունելութիւն մը ըրաւ: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ՝ Պատուիրակութեան ջանքերը յաջողութեամբ պսակուած են: Ապրիլ 30ի մէկ շրջաբերականով առեւտրական նախարարութիւնը հրահանգ տուած է իր օրկաններուն թէ ԱՅԴ ԱՐԳԵԼՔԸ ՎԵՐՑԱԾ է եւ պայմանաժամ կը տրուի մինչեւ 1938 դեկտեմբեր 31: Այս որոշումով մեր շրջուն վաճառորդները պիտի կրնան իրենց առեւտուրը շարունակել: Միւս կողմէ, Առաջնորդարանը պէտք եղած դիմումները ըրած է՝ Նանսէնեան Հայերը պզտիկ սակով մը պուլկարահպատակ դարձնելու համար:

Արիւնոտ ընդհարումներ Սանճագին մէջ ընտրական պատրաստութեանց առթիւ

Հայերը առանձին պիտի քուէարկեն

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ Մայիս 3ին եւ 4ին արիւնալի ընդհարումներ պատահած են Ալէքսանտրէթի մէջ, Թուրքերու եւ Ալէվիներու միջեւ, ընտրական արձանագրութեանց առթիւ: Թուրքերը պոռացած են,— «Կեցցէ՛ Թուրք բանակը, կեցցէ՛ Աթաթիւրք»: Արաբներն ալ յարձակած են իրենց կարգին: Ի վերջոյ Ֆրանսական զօրքը միջամտելով, վերահաստատած է բարեկարգութիւնը: Կը վախցուի որ նոր դէպքեր ծագին:

Հայերը միշտ չէզոք են եւ զգուշութեամբ կը հետեւին նախապատրաստական գործողութեանց: Արաբները շատ գոհ են Հայերէն, քանի որ մեր հայրենակիցները հայ համայնքի ցանկին մէջ կ'արձանագրուին: Թուրքերն ալ, յայտնապէս վերէն տրուած հրահանգի մը վրայ, կը զգուշանան հրապարակաւ ար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՈՍԿԻՆ ԵՒ ԻՐ ՇՈՒՐՋԸ ՍԱՐՔՈՒԱԾ ԽԱՂԵՐ

Ոսկիին գինը բարձրացած է անգլիական ոսկիին արժեզրկումին պատճառաւ եւ ոչ թէ քիչ ըլլալէն: Հար. Ափրիկէի ոսկեհանքերուն մէջ, 1930-ին, աշխատած են 213,000 բանուորներ, իսկ 1936ին՝ 310,000: Ամէնէն աւելի Խ. Ռուսիոյ մէջ է որ աւելցած է ոսկիի արտադրութիւնը, շնորհիւ նոր հանքերու՝ Սիպերիոյ եւ Կեդր. Ասիոյ մէջ: Կը կարծուի թէ Խ. Միութեան ոսկիի արտադրութեան գործին լծուած են 750,000 բանուորներ եւ 12 հազար ճարտարագէտներ:

1929ին, աշխարհի ամբողջ արտադրութեան 72 առ հարիւրը ինկած է Բրիտանական կայսրութեան. իսկ 1936ին՝ 53 առ հարիւրը միայն, որովհետեւ Ռուսիոյ արտադրութիւնը աւելցած է:

Գործածութեան խնդիրը.— Ոսկիի գործածութեան խնդիրը պիտի կապենք անոր բաշխումի խնդրին հետ:

Ոսկին կը գործածուի,— 1. Ճարտարարուեստական նպատակներու, ոսկերչութեան, ժամագործութեան, ոսկեզօծումի եւայլն: 2. Դրամական պահանջներու: 3. Դիզելու (խնայողութիւն կամ յաւելում):

Ամէնէն աւելի դրամային պահանջներու կը գործածուի, սակայն, ոսկին:

1900ին, 980 միլիոն անգլ. ոսկիի արժէքով ոսկի գործածուած է դրամի համար, աշխարհի բնակչութիւնը հաշուուած է, այդ շրջանին, 1,537 միլիոն. ուրեմն՝ ամէն մէկ անձի 13 շիլին, կամ 16 զուիցերիական ոսկի ֆրանք: 1914ին, դրամի յատկացուած է 1,647 միլիոն անգլ. ոսկիի արժէքով ձոյլ ոսկի, աշխարհի բնակչութիւնը նկատի ունենալով 1,748 միլիոն, կամ՝ ամէն մէկ անձի 19.6 շիլին (23 զուից. ֆր.), ինչ որ՝ 1900ի բաղդատմամբ կը ներկայացնէ 7 առ հարիւրի յաւելում մը: 1930ի վերջաւորութեան՝ 2,333 միլիոն անգլ. ոսկիի, կամ՝ ամէն մէկ անձի 1 անգլ. ոսկի, որ կ'ընէ 80 առ հարիւրի յաւելում մը:

1936ին դրամային պահանջներու յատկացուած է շուրջ 5 միլիառ ոսկի ֆրանքի ոսկեկոյտ: Այս գումարին 3,300 միլիոնը կառավարութեանց պահեստն է (թղթադրամներու դէմ), որ 1936ին, 69 միլիառ ոսկի ֆրանքէն բարձրացուած է 72,300 միլիոնի, տրուած ըլլալով կառավարական պահեստներուն:

1936ի վերջաւորութեան, 57 ազգային դրամատուններու մէջ կար իբր 20,875,000 քիլոկրամ ոսկիի պահեստ: Անգլ. ոսկիի արժեզրկումէն վերջ, ոսկի պահեստները աւելցնելու ձգտումը շատ զօրացած է: Այն երկիրները, որոնք 1924էն աս դին կիրարկեցին ոսկի տըվիզի դրութիւնը՝ թղթադրամի փոխարինութեանց համար, աճապարեցին տըվիզները ոսկիով փոխարինել, ինչ որ պատճառ եղաւ ոսկիի պահանջին յաւելման: Այս յաւելումը թերեւս մղեց եզրակացնելու թէ ոսկին անբաւական կուգայ:

Թղթադրամներ տպող դրամատուններու մէջ ոսկիի շարժումը այլազան եղած է: 1934—36ի ընթացքին 12 պետութեանց մէջ ոսկի պահեստը պակսած է, 9,430 միլիոն ոսկի ֆրանքի արժէքով: Այս նուազումը ամէնէն աւելի եղած է Ֆրանսայի մէջ, ուր 16,675 միլիոն ոսկի ֆրանքը եղած է 9,168 միլիոն, կամ՝ ուրիշ խօսքով՝ 45 առ հարիւր նուազում մը ոսկի պահեստի:

Կը կարծուի թէ աշխարհի ոսկի պահեստին մօտաւորապէս 90 առ հարիւրը կը գտնուի թղթադրամներ հրապարակ հանող դրամատուններու մօտ: Հարկ է ըսել թէ այսպէս կուտակուած ոսկին օգտագործուած չէ ոսկեդրամներ կտրելու:

Ամէնէն շատ քանակով ոսկի ունին Միացեալ Նահանգներու թղթադրամ հրապարակող դրամատունները (այդ ձեւով կուտակուած ոսկիին 47 առ հարիւրը): Ցետոյ կուգայ Անգլիան՝ 20 առ հարիւրով:

Միացեալ Նահանգները կը խորհին թէ մեծ քանակութեամբ ոսկիի մակընթացութիւնը կը վնասէ իրենց տնտեսութեան եւ վարկին, որով միջոցներ ձեռք առին հոն դացած ոսկին «ամլացնելու» համար. այսինքն՝ տրամադրութեան տակ պահել զայն, որպէսզի ազդեցութիւն չգործէ դրամին շրջաբերութեան ու վարկին վրայ: Վտանգը կուգար անկէ որ մետաղային խարիսխի յաւելումը կրնայ յառաջ բերել վտանգաւոր յաւելում մը թղթադրամի շրջագայութեան, ինչ որ, իր կարգին, կրնայ վտանգաւոր ընդլայնում մը պատճառել վարկային քաղաքականութեան:

Վերջին տարիներու ընթացքին դրամի արժեզրկումները պատճառ եղան որ մասնաւոր անհատներ ոսկի հաւաքեն՝ երկու նպատակով,— շահախնդրութիւն եւ ապահովում: Ամենամեծ հաւաքումը տեղի ունեցաւ Ծայր. Արեւելքի մէջ, ուրկէ վերջերս եկաւ 160,000 քիլօ ոսկի: Չկան բաւարար թիւեր, որոնք ցոյց տային թէ մասնաւոր հաւաքում - կուտակումները ինչ չափերու կը հասնին: Մասնաւոր անհատներու կողմէ ոսկիի հաւաքումը շատ ուշագրաւ երեւոյթ մըն է, որովհետեւ ազգային տնտեսութենէն կը խլէ այն խնայողութիւնները, որոնք հիմն են վարկային քաղաքականութեան: Տնտեսական տեսակէտէ վնասակար են նաեւ կուտակեալ ոսկի պահեստները՝ կառավարութեանց եւ թղթադրամ հրապարակ հանող դրամատուններու կողմէ, եթէ այդ կուտակումները կ'ըլլան շրջաբերութեան հանուած դրամներու փոխարժէքէն աւելիով:

Աշխարհի ամէնէն հարուստ երկիրներու մասին մեր ունեցած տուեալները մեզի ցոյց կուտան թէ թղթադրամներու արժէքները չեն կրնար պահուիլ՝ նոյնիսկ 100ին 100 փոխարինող պահեստով, եթէ տնտեսական եւ վարկային պայմանները լաւ չեն:

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Միաց. Նահանգներն ու Անգլիա իրենց ձեռքին մէջ ունին աշխարհի ոսկիին երկու երրորդը: Միայն մէկ երրորդը, ուրեմն, կը մնայ աշխարհի միւս երկիրներուն: Պատերազմէն առաջ ալ անհաւասարութիւն մը կար ոսկիի բաշխումին մէջ, բայց ատիկա արդիւնք էր առեւտրական հաւասարակշռութեան: Այս անհաւասարութիւնը կը թեթեւնար՝ այն ատեն՝ դրամագլուխներու ազատ շարժումով՝ երբ մանաւանդ այդ շարժումը տեղի կ'ունենար երկարատեւ վարկի ձեւին տակ:

Աշխարհի մէջ ոսկիին անհաւասար բաշխումը բաւական ազդեց ապրանքներու փոխանակութեան վրայ, նուազեցնելով ոսկիէ զուրկ երկիրներուն գնողական կարողութիւնը: Միւս կողմէ՝ կարգ մը երկիրներու մէջ ոսկիի կուտակումը այսօր կը ստեղծէ օտար դրամագլուխներու եւ խնայողութեանց համար անբնական քաշողական ուժ մը: Այս երեւոյթը կրնայ խռովել, անշուշտ, տնտեսութիւնը թէ այն երկրին որուն դրամագլուխը տեղատուութեան կ'ենթարկուի, եւ թէ այն երկրին որ դրամագլուխ-մակընթացութիւն մը կը ստանայ իր մէջ: Կը տեսնուի, ուրեմն, թէ ինչքան մեծ չափերով իրարմէ կախում ունին տնտեսական բարգաւաճումի մեքենականութեան բոլոր մասերը: Այս ենթակայութիւնը գրեթէ միշտ անտեսած է ոչ այնքան տնտեսագէտները՝ որքան քաղաքագէտները, երբ տնտեսական հարցերը սեղանի վրայ են եկած:

Ամէն տնտեսութեան համար անհրաժեշտ է տեւական չափ մը՝ արժէքներու ճշդումին եւ անոնց բաղդատութեանը համար: Աւելի լաւ տնտեսական արդիւնքներ չեն կրնար ձեռք ձըգել, եթէ տնտեսական չափանիշերը փոփոխուին ժամանակաւոր տրամադրութեանց համաձայն:

Դարաւոր գործնականութիւնն ու առողջ դատողութիւնը կը հաստատեն թէ ոսկին արժէքներու հիմնական չափըն է, իսկ քաղաքակրթութիւնը անոր վրայ կը կառուցանէ իր դրամային դրութիւնները:

Տնտեսութեան քաոսը ստեղծեց նաեւ ըմբռնումներու քաոս մը: Այսօր ոսկին կ'ըմբռնուի զանազան ձեւերով: Ոմանք զայն կը նկատեն արժէքներու չափ մը երբեմն՝ թանկագին ապրանք մը՝ որ կը ժխտէ առաջինը: Երբեմն՝ գիներու յաւելումին կամ նուազումին ծառայող միջոց մը: Երբեմն՝ անկատար կանոնաւորիչ մը ելմտական տնտեսութեան: Երբեմն՝ անապահով հիմք մը դրամային դրութեանց: Այս բոլորը սակայն, արդիւնք էին ներկայի տնտեսական եւ դրամային քաոսի միակողմանի վերլուծումին: Աչքի առջեւ չէին ունենար այն իրողութիւնը թէ արտադրութիւն, առեւտուր, դրամ եւ քաղաքականութիւն իրարու վրայ կ'ազդեն փոխադարձաբար: Ընդհանուր քաոսը ստեղծուեցաւ արտադրութեան եւ փոխանակումի անկարգութեան պատճառաւ:

Ոսկի դրամանիշը ինքն իրեն պիտի չվերադառնայ՝ ինչպէս գիշերը կը դառնայ ցերեկ, [illegible]-արեւը չլուսաւորէ հիմնական խնդիրները, որպէսզի այլեւս սեղմումներու չենթարկուին բնական եւ տնտեսական օրէնքները, ինչպէս նաեւ դրամային կացութիւնը՝ հիմնուած ոսկիի ամուր խարիսխին վրայ:

ՏՆՏԵՍԱԳԷՏ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԺԸՆԵՒԷՆ

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ ԵՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգաժողով, Ժընեւ, Զուիցերիա, իրարմէ անկախ ոյժեր որ կը կազմեն շրջանակ մը: Ազգաժողովը Ժընեւի մէջ է, բայց անկախ է անկէ, Ժընեւը՝ Զուիցերիոյ մէջ է, բայց անկախ է մասամբ եւ Զուիցերիան՝ Ազգաժողովին մէջ է, բայց կ'ուզէ ըլլալ անկախ իր միջազգային դիրքին մէջ:

Լաւ ըմբռնելու համար ինչ որ Զուիցերիացիք կ'ուզեն, պէտք է լաւ թափանցած ըլլալ անոնց մտայնութեան եւ հոգեբանութեան:

1915էն աս դին, այսինքն Մարինեանի ճակատամարտէն ի վեր, Զուիցերիա հրաժարեցաւ նուաճողական քաղաքականութենէ, աջ ու ձախ արշաւներէ ու միջամտութիւններէ: Ան ամփոփուեցաւ իր սահմաններուն մէջ: Թէեւ այդ սահմանները տակաւին չէին գտած իրենց այսօրուան ձեւը:

Հակառակ դարերու հոլովումին եւ ցարդ ամբողջ Եւրոպայի ճարած մօտ երկու միլիոնի վարձկան զինուորներուն, Զուիցերիացիները պահեցին ուրիշին գործերուն չխառնուելու քաղաքականութիւնը:

Արդէն Զուիցերիացին բնականէն վերապահ է եւ չուզեր ուրիշին գործովը զբաղիլ եւ կամ հետաքրքրուիլ: Հսկայ լեռներու կազմած պատուարը արգելք է եղած անոր, ընդարձակ հորիզոններու փորձութիւնը զգալու: Ան իր առօրեայ զբաղումով բոլորովին կլանուած, իր հովիտէն եւ լեռնէն անդին չէ անցուցած իր հոգերուն սահմանը: Այս է պատճառը, որ այդքան փոքրիկ տարածութեան մը վրայ (հազիւ այսօրուան Հայաստանի մէկուկէս անգամը) կը գտնենք 22 իրարմէ անկախ փոքրիկ հանրապետութիւններ, կազմուած մէկ երկու հովիտներու բնակիչներէն եւ կամ քաղաքէ մը միայն (Շուից, Իւրի Ունտէրվալտ, Պալ վիլ եւայլն): Այս հանրապետութիւնները իրարու են միացած «Զուիցերիական դաշնակցութիւն» անունին տակ, բայց հակառակ ասոր, կը մնան իրարմէ անկախ ու օտար: Ցիւրիխցին՝ Ժընեւի մէջ բնակելու եւ աշխատելու համար կը հանդիպի գրեթէ նոյնքան դժուարութեան որքան Ֆրանսացի մը եւ կամ Անգլիացի մը:

Այս այսպէս ըլլալով, շատ բնական է որ, Զուիցերիա ամէնէն քիչ հետաքրքրուի Եւրոպայի խնդիրներով: Մանաւանդ որ այդ խնդիրները կրնան մըղել այս կամ այն զօրաւոր իր դրացիին հետ գէշ մարդ ըլլալու:

Քանի որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը բացէ ի բաց անկարող է տկարները պաշտպանելու, տկարներն ալ ստիպուած են իրենց գլխուն ճարը նայիլ, մեծ հիասթափումէ մը վերջ:

Մասնաւորապէս Զուիցերիա, որուն աչք տնկողները պակաս չեն հիւսիսէն թէ հարաւէն, պարտք սեպեց իր գըլխուն ճարը նայիլ եւ կարելի եղածին չափ խուսափիլ փորձանաւոր հանդիպումներէ, որոնք կրնային պատճառ դառնալ օր մը՝ իր դրացիներուն հետ աւրուելու: Այսպէս մէջտեղ ելաւ «Զուիցերիական չէզոք»ութեան հարցը:

Պէտք է սա ալ նկատի ունենանք որ, իր բնակչութեան 3/4ը Գերմանացի ըլլալով, այնքան ալ կապուած չէր Ազգաժողովին:

Այժմ որ երկրին սահմաններուն վըրայ երեք ճակատներէ կը ցցուի ներխուժումի մը ուրուականը, քան փախցնելու ատեն, աւելի հրամայական կը դառնայ Ազգաժողովին հետ կարելի եղածին չափ կարճ կապելու քաղաքականութիւնը: Մնաց որ, աւելի քան հաւանական է ընդհանուր բռնկումի մը ատեն Զուիցերիոյ ոտնակոխ ըլլալը: Պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ յաճախ այս երկրէն են անցած Ֆրանսայի վրայ քալող բանակները, որոնց վերջին յիշատակը կ'երթայ մինչեւ 130 տարի ետ, երբ զօրավար Սուվարով իր Խազախները կը պտտցնէր հոս՝ երկայնքին ու լայնքին:

Այս վրդովիչ հեռանկարներուն առջեւ, կառավարութիւնը կը ջանայ իր բոլոր միջոցներովը կանխել եւ հեռացնել աղէտը: Զինուորական գետնի վրայ թէ քաղաքական մարզին մէջ ջանքեր չեն խնայուիր իր չէզոքութենէն զատ ապահովելու համար անգլեւֆրանսական մասնաւոր երաշխիք մը եւս:

Ազգաժողովին հիմնական կանոնները շատ պարզ են:

Ամէն անդամ պարտաւոր է ստանձնել ուխտին բոլոր պարտաւորութիւնները: Կարելի չէ անոր տուած... բարիքները միայն ստանալ եւ փոխարէն մնալ չէզոք:

Ամէնքն ալ սակայն կը զգան թէ Ազգաժողովը բարիք բերած չունի առ այժմ, ուստի Զուիցերիոյ պահանջած չէզոքութիւնը շատ բնական կ'երեւայ: Սակայն երբ կծիկը սկսի քակուիլ Զուիցերիայով, ալ ո՞ւր կրնայ կանգ առնել: Բոլոր փոքր պետութիւնները պիտի պահանջեն մասնաւորկարգադրութիւններ իրենց համար ալ:

Դիւանագիտական ինչ աճպարարութիւններ պիտի կատարուին, այս նոր կացութեան լուծում մը գտնելու եւ ամէնը գոհ ձգելու համար: Եւ ո՞վ գիտէ ինչ նոր անհեթեթութիւններ պիտի հրամցուին հասարակութեան, ամենամեծ լրջութեամբ եւ ծանրութեամբ:

Մնաց որ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը այսօր չէ որ պիտի ստանայ իր անհեթեթութեան մրցանիշը: Ան արդէն ստացաւ այդ մրցանիշը այն ատեն երբ, հակառակ անզօր ազգի մը տրուած խոստումներուն, կ'ընդունէր անոր արիւնոտ դահիճը: Առանց նոյնիսկ ծոցին մէջ՝ յոտնկայս՝ այդ ազգէն ապահանջելու որ գոնէ իր արիւնոտ ձեռքերը լուար:

Արիւնի այդ բիծերը, Ազգաժողովի սպիտակ պալատէն ներս բախտ չբերին իրեն:

Առ այժմ Ա. Դ. Խորհուրդի 101րդ նստաշրջանը բացուած ըլլալով, նոր հասոյթներու ճամբայ մը բացուած է պանդոկատէրերու համար: Այսօրուան Զուիցերիոյ մէջ՝ այս կը տիրապետէ միւս մտածումներուն եւ հոգերուն վրայ...:

ՊԵՐՃ

Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Լեզուն նուագի տեսակ մը գործիք է, ինչպէս ջութակ, վին, եւայլ կարգի հին ու նոր ոճով քնար: Ինչպէս ամէն նոյնասեռ գործիք իր յատուկ բնութիւնը ունի եւ, ըստ այնմ, կը պահանջէ իրեն հետ վարուելու մասնաւոր եղանակ, նոյնը նաեւ լեզուն: Ան պարտք կը դնէ զինքը գործածողներուն վրայ՝ պատկառիլ իր կազմութեան դարաւոր հնարաւորութիւններէն, որոնցմէ օգտուիլ ըստ պատշաճի՝ արդարեւ գործ է դժուարին: Բայց անգամ մը որ գործածութեան սկզբունքը կիրարկուի ըստ արժանւոյն, հետզհետէ կը դիւրանան նոյն հնարաւորութիւնները:

Կը պատահի մերթ որ գործիքին քըմայքին ինքնին շատ չուտով կը մարզուին կարգ մը գրողներ միւսներէն շատ առաջ,— անոր գլխաւոր պատճառը այն է, թէ այդ միտքերը բնականէն աւելի օժտուած են նուագաւոր աւութիւններու, եթէ կրնանք այսպէս ըսել. այսինքն՝ բնութիւնը զիրենք պատրաստած է իբրեւ տեսակ մը հասուն, արթուն էութիւններ, որոնք կը վառին խանդով եւ ահա պատրաստ են զգացես երգելու... բառերով: Շատ գրողներ այս շնորհէն զուրկ են եւ, հետեւաբար, վարժութեան կը կարօտին: Եւ որովհետեւ առանց դոյզն շընորհի եւ, մանաւանդ, առանց ընդունակութեան միտք չկայ, իւրաքանչիւր ոք, տրուած պայմաններու մէջ, կրնայ ստեղծագործ աշխատանքի մը գլուխ կանգնիլ գրիչ ի ձեռին, ճիշդ ինչպէս պարզ ձեռական աշխատանքի մը համար, աւելի կամ նուազ փայլուն կերպով, ինչպէս պարզ աշխատաւորներու վրայ եւս այս պարագան կ'երեւի:

Որ կողմն ալ դարձնենք, կուգանք կը յանգինք միեւնոյն կէտին, միեւնոյն լարին — պէտք է բոլոր գրողները, ինչ դպրոցի ալ պատկանին, առանց ո եւ է առարկութեան ընդունին, թէ լեզուն մասնաւոր, յատուկ ձեւեր ունի, զոր կարելի չէ զանց ընել, ինչպէս առանց գրիչի կարելի չէ գրել: Բոլոր գրողները, ի բաց թողլով ամէն յաւակնութիւն եւ քմայք, պէտք է բոլորուին այն գաղափարին շուրջ, թէ լաւ արտադրելու համար՝ պէտք է ուշադիր ըլլալ արտադրութեան պայմաններուն: Այսինքն՝ հին նկարէն բացատրութեամբ, պէտք չէ ամէն գրիչ բռնող հրապարակ նետուի անպատրաստ ու անկազմ: Չէ՞ որ բնութիւնը ինք կը պարտադրէ արդէն հական պայմանները: Կրնա՞ս, առանց մեղանչելու բնութեան դէմ, եղակի ենթակային հետ յոգնակի բայ գործածել ըստ քմաց կամ ըստ յաւակնութեան, եւ փոխադարձաբար յոգնակի փոխանակ եղականի: Կրնա՞ս, նոյնիսկ բարդ պայմաններու մէջ խեղաթիւրել ըստ կամս ինչ որ դարեր հաստատած են լեզուին գործածութեան համար: Միւս կողմէ, մարդկային ճիգերը, բընութենէն անկախաբար, չե՞ն հաստատած միթէ պարտաւորիչ օրէնքներ եւ կանոններ: Ի՞նչ են, ուրեմն, Քերականութիւնը, Տրամաբանութիւնը, Գիտութեան, Ուսողութեան, Արուեստի վերաբերեալ խիստ ու անխուսափելի պայմանները, որոնց հետեւողութեամբ միայն մարդ կրնայ որոշ բարձունքի մը հասնիլ այդ մարզերուն մէջ:

Սիրելի Արազ, երբ այս կէտերուն շուրջ կը պնդենք, ոչ այնքան մեր դասարանին անմիջական պէտքերուն համար է, այլ նոր հետեւողներուն իբրեւ քաջալերութիւն նպատակ ունին այս տողերը:

Արդ, կանոն կայ ուր որ դառնաս կեանքին մէջ եւ լեզուն, ի հարկէ, չի կրնար ազատիլ այդ անհրաժեշտութենէն: Կանոնը՝ կապանք չէ, գերութիւն չէ, ինչպէս ոմանք կը յաւակնին կարծել ծուլաբար եւ յանիրաւի: Լեզուի կանոնը իր ներդաշնակութեան, իր ազդեցութեան պայմանն է: Ազդեցիկ չըլլար լեզուն՝ եթէ ներդաշնակ չէ, եւ երաժշտութեան ո՞ր ձայնալարը, ըլլայ գործիական կամ առանցգործիքի, կրնայ զանց ընել նուագի մը պայմանները, կանտոցը լարին քսելու, կամ ստեղնաշարը կառավարելու կանոնները: Մէկ խօսքով ՁԵՒԸ: Ձեւը լեզուին օրէնքն է, բնական եւ արուեստական հանդերձանքներով զարդարուած: Եթէ չես սորված մասնաւորապէս լեզուին ձեւը եւ շատ ալ լաւ կը գրես, մի կարծեր թէ առով զերծ կ'ըլլայ ամէն գրող ձեւին կապուելու պարտաւորութենէն: Եթէ առանց ուսումի լաւ կը գրես, վստահ եղիր, թէ քու միտքդ — ինչպէս վերը բացատրեցինք, բնական յարմարութիւն մը ցոյց կուտայ նախ, եւ, յետոյ, այդ յարմարութիւնը դուն ճոխացուցած եւ ամբարացուցած ես լաւ գրողներու ընթերցումով, հետեւողութեամբ, անձիդն ունակութիւններով: Ո՞վ չի կրնար, այս առթիւ, համոզումի գալ, թէ լաւագոյն թերթերու ընթերցումը, յօդուածներու հետզհետէ խորացումը, ճարտար գրողներու հանդէպ մեր սընուցած նախասիրութիւնը եւ նմանողութեան տենդը կը մղէ մեզ ինքնաբերաբար իւրացնելու, որքան կարելի է, անոնց գրելու եղանակը, կամ, բուն բառով, ոճը, որ գրելու ձեւն է իր կանոններով հանդերձ:

Բայց, սիրելի Արազ, տեսնենք, թէ գերման փրօֆէսօր մը ինչպէս կ'արտայայտուի այս մասին:

ՏԱՐԱԶ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈԽԱԿԸ
(ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ)

1910—14 թուականին էր, երբ Պոլսոյ ու գաւառի հայութիւնը՝ անտեղեակ մօտալուտ սեւ ու աղիտաբեր օրերուն՝ մեծ թափով զարկ կուտար ազգային վերազարթնումի: Մտաւոր կեանքի մը եռուզեռն ու ոգեւորութիւնն էին, որ կը լեցնէին պոլսահայ մթնոլորտը: Դպրոց ու համալսարան, երգ ու լսարան, ասոնք էին, որ գրաւած էին միտքն ու հոգին Պոլսոյ բընիկ եւ գաւառէն հասնող բազմաթիւ հայ երիտասարդներու, որոնցմէ շատեր հրաւառուած էին հայրենիքի նըւիրման գեղեցիկ խանդովը:

Ահա, այդ երազային օրերէն մին էր, երբ Փըթի Շանի թատրոնը լեցուած էր հոծ ու խուռներամ բազմութեամբ՝ Կոմիտասի Գոնսէրին միայն առթիւ:

Այդ օրը, Պոլսոյ հայ ժողովուրդը եկած էր լսելու Կոմիտասի [illegible] ուրիշ հայ երգիչ մը՝ որ նոր կը հասնէր Եւրոպայէն, հոն իր ստացած դափնիները ճակտին:

Շահմուրատեանն էր ան:

Որոտընդոստ, ուժգին ծափերու, նաեւ կալըրիէն նետուած անհամար ծաղիկներու մէջէն կ'երեւի Շահմուրատեանը բեմի վրայ՝ Կոմիտաս Վարդապետի ընկերակցութեամբ:

«Հայաստանի սոխակը պիտի երգէ ձեզ համար», եղան ծանօթացման խօսքերը հայ երաժշտութեան մեծ վարպետին: Կրկնակ ծափերու որոտներու մէջէն Շահմուրատեանի ուժեղ ձայնն էր, որ կը գոռար Փըթի Շանի կամարներու տակ՝ լեցնելով ունկնդիր իւրաքանչիւր հայ հոգին հպարտութեամբ ու յուզումով:

«Հայաստանի Սոխակ», արժանաւորապէս կոչեց զինքը այդ օրը Մեծ Վարպետը:

Արդարեւ, Շահմուրատեան եղած է մեր իրականութեան մէջ ճշմարիտ Սոխակ մը՝ հայ երգերը դայլայլող: Սնած ու մեծցած Տարօնի գեղեցիկ անխառն օդովն ու ջինջ ջրերով, սիրտն ու հոգին լեցուն Հայու հարազատ յուզումներով, նա հայ երգն առած իր շրթներուն վրայ, անցաւ աշխարհէ աշխարհ, ովկիանոսէ ովկիանոս, ծովերէ անդին, գնաց հոն ուր կար հայու բարախուն սիրտ մը, խաղ մը հայրենի, արծարծեց անոր մէջ հին յուշերն ու ապրումներն անցեալին ու հը... բորբոքեց թերեւս, կայծերն հայրենի սրբազան սիրոյն՝ որոնք օտարութեան հնոցին մէջ պիտի մարէին յաւիտեան:

Եղա՞ծ է իրական պանդուխտ մը, մորմոքն ու ցաւը իր սրտին մէջ ամփոփող ուեէ Հայ, որ յաջողած ըլլայ արգիլել արցունքներն՝ ի լուր Շահմուրատեանի «Կռունկ» երգին, կամ մէկ ո՞վ չէ զգացած պահ մը այն իրական պարագը՝ երբ Շահմուրատեան ստացած է «Ես պլպուլ եմ»ի վերջին տողերը— «Վարդը քաղած թողեց դատարկ. էլ ո՞ւմ ասեմ երգերս»: Ո՞ր հայրենասէրն էր, որ պիտի չհպարտանար, երբ լսէր անոր բամբ ու խրոխտ «Հայաստան, երկիր դրախտավայր»ը, մանաւանդ անոր վերջաւորման մէջ տանի շեշտումը, ուժեղ ցնցում մը պիտի չտա՞ր որեւէ Հայու սրտի, եւ վերջապէս, ո՞ր Հայու հոգին էր, որ պիտի չվերանար ինքնամոռացումի եւ երկնային խորհրդաւոր ապրումներու մէջ՝ երբ լսէր անոր եկեղեցական հոգեշունչ երգերը:

Շահմուրատեան եթէ չստեղծեց սեփական ստեղծագործութիւններ հայ երգի, բայց տուաւ մեզի հայ երգի ճշմարիտ վա... յելքն ու ըմբոշխնումը, իր ձայնին լայնութեան երանգովն ու թովչութեամբը: Եւ այդ ձայնին ծաւալն ու ուժգնութիւնը նրբացած ու ատաղձանաւորուած արուեստի գեղեցիկ դարձուածքներով ու թէքնիքով՝ իրեն համար բացին առանձին էջ մը հայ երաժշտութեան մէջ, եւ մանաւանդ իր ճշմարիտ ու հարազատ Հայու մը ոգիով երգելու անզուգական տաղանդն ու ... յատկացուց իրեն իւրաքանչիւր ...յուն Հայու սրտին մէջ անկիւն մը միշտ սիրելի:

Սակայն, ափսո՜ս, այսօր լռած է այդ Սոխակը տարիներու անխուսափելի բեռան տակ՝ օտար ոստանի մը մէջ, նոյնպէս հեռու իր Թուփէն ու պարտէզէն՝ մթագնած իմացականութեամբ:

Այժմ, եկած է կարգը մեզ, զինք ...փոփելու իր հոգեկան առանձնացումին մէջ:

(«Հ. Կոչնակ»)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐ

Ժողովրդական երգահան Նիկողա... յոս Տիգրանեանը ժողովրդական եղ... գերու եւ պարերու շարքի մը վրայ կ'աշխատի, կը պատրաստէ նաեւ իր ...նական երգեր դաշնակի եւ խմբերգ... համար (Արեւել. քայլերգ, ... երգ, Շիքեասթի, Սիւիթ, Գեարլի...):

Աշխատանքի հերոս Ազատ Մանուկեան կը գրէ «Լէնին Հոկան» երաժշտական պոէմը, ըստ հայկական ... հրդային Փօքլորի :Կը գրէ նաեւ «Կար միր արեւ» երաժշտական պատկերը Թումանեանի «Ծաղիկների երգը» ... նաստեղծութեան վրայ:

Երգահան Միքայէլ Միրզոյեանը ... վերամշակէ «Ծիտն ու սէզը» մանկական օփերան եւ կը գրէ «Հայրենիք ... Սէր» մեներգը (խօսք Հ. Շիրազի), «Ռուսթավոյին» խմբերգը (խօսք ... Վահունի) եւ ռազմական երգեր:

Երգահան Գուրգէն Միրզոյեան ... րեւելեան օրքեսթրի համար «Ֆան... գի» մը կը գրէ:

Ցարօ Ստեփանեանը կը գրէ իր ... լորդ օփերան «Աշուղ Միկին ... ջի»: Դէպքերը տեղի կ'ունենան ... վայրի մէջ 13րդ. դարու սկիզբը ... Աշուղը շահագործող տարրերուն ... ժողովրդեան շահերուն պաշտպան ... դառնայ: Հեղինակը կը խորհի ... աւարտել 1940ի աշնան, Հայաստան... խորհրդայնացման 19րդ. տարեդար... ձին: Լիպրէթթօն պատրաստած է ... նաստեղծ Գ. Սարեան:

Երգահան Մարտին Մազմանեան ... «Խաթաբալա» երգիծական օփերան ... գրէ: Լիպրէթթօն կազմած է ... կաւոր բէժիսէօր Լ. Քալանթար

...ունեցող համանուն կառավարութեան վրայէն:
...Տալեանը նախապատրաստական աշխատանքներ կը կատարէ ... «Զարթօնք» օփերային վրայ, ... գրած է ջանչա- ... բանաստեղծ Նայիրի Զարեան ... ու վաստակաւոր ուժ/խմբ. Մ. Ա- ... Օփերան Հայաստանի Խոր- ... 20ամեակին պիտի ա- ... Երգահանը միաժամանակ կը ... իր հօր, աշուղ Շերամի ըն- ... երգերէն, երգի եւ դաշնակի հա- ...

... Ա. Սպենդիարեանի մահուան տաս- ... ամեակին առթիւ, որ Մայիս 7ին լը- ... Լուսաւորական վարչութեան ... ձեռնարկութեամբ Ռ. Թէրլէմէզ- ... կողմէ գրուած եւ տպագրու- ... յանձնուած է երգահանին ... ու գործունէութիւնը պատկե- ... ուսումնասիրական գիրք մը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ ԿՏԱԿԱԴՐԱՄԸ

—•—

...մահայ թերթերը կը գրեն.— ... Արուանձտեանց Փարիզին արքե- ... կողմէ կտակուած 4000 ... համեղ գումարը Բերայի Կալ- ... Հոգաբարձութեան քով կը ... բերել ատեն: Պատրիարքը, ... կտակակատար, Վարչ. Ժողովին ... ի Պատրիարքարանի տը- ... ութեան տակ ղնել: Սակայն ... ղրամէ բաղկացեալ այս գումա- ... արժէքին գրեթէ կէսը կորսն- ... է ներկայիս, դրամական ան- ... նշւոր հետեւանքով, ինչ որ ղըժ- ... ութեան կ'ենթարկէ Պատրիար- ...: Կը խորհուի այդ կտակա- ... ամբողջովին յատկացնել Ազգ. ... ն նկատի ունենալով ա- ... նիւթական անձկութիւնը, որ- ... անով քանի մը հիւանդներ ա- ... խնամուին:

Այդչեն կտակուած դրամին տարուէ ... նուազող տոկոսով Հաչեւ կա- ... կ'ըլլայ երկու մահիճ միայն պա- ... հիւանդանոցի մը մէջ, հանդուց- ... անունով: Նախապէս այս դրա- ... պիտի յատկացուէր զաւառի մէջ ... հիւանդանոցի մը շինութեան, բայց ... պարագաները փոխուեցան եւ ... նեղու գործադրել ծրագի- ...

ՀԵՐՔՈՒՄ ՄԸ

—·—

...թի «Զարթօնք» թերթէն ար- ... ելով, գրած էինք թէ, Պ. Գ. ... Գիւլպէնկեան 30,000 անգլիական ոս- ... նուիրած է Երուսաղէմի Ս. Յա- ... ութեան տաճարի նորոգութեան հա- ...: Այս լուրի մասին, նոյն թերթը ... կը գրէ, իր Մայիս 3ի թի- ... մէջ.

— Անէ մօտաւորապէս երկու շաբաթ ..., Երուսաղէմէն նոյն օրը Պէյ- ... ժամանած անձ մը խմբագրա- ... այցելելով մեզ տեղեկացուցած ... թէ՝ ծանօթ բարերար Պ. Գալուստ Գիւլպէնկեան 30,000 անգլիական ոս- ... նուէր մը ըրած էր Ս. Յարութեան ... նորոգութեան ծախքերուն ... համար:

Մենք հիմնուելով սոյն հաւաստիք- ... վրայ, լուրը հաղորդեցինք ա- ... մեկնութեան, բայց այժմ, Ե- ... սաղէմէն Թորգոմ պատրիարք Ապ- ... 28 թուակիր նամակով մը մեզ կը ... տեղեկացնէ թէ՝ այդ լուրը անհիմն է:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

———

Այս տարի եւս Զ. Ո. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը հովանաւորութեամբ Ազգ. վարչութեան կազմակերպած էր Ապրիլ Տասնըմէկի սգահանդէսը, Բոլիգէի սրահին մէջ:

Բաղդատելով սրահին տարածութեան հետ, բազմութիւնը քիչ էր: Ներկաներուն մէջ աչքի կը զարնէին մասնաւորապէս երիտասարդները:

Սգահանդէսը բացուեցաւ Շոփէնի մահերգով, մասնակցութեամբ Զ. Ո. Մ.ի նուագախումբին: Ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս:

Առաջն. փոխանորդ Զգօն վարդապետ, սակայն, բացակայ ըլլալով խօսեցաւ Եղիշէ քահանայ Մխիթարեան, ու նկարագրեց հայաջինջ արհաւիրքը: եւ յորդորեց երբեք չմոռնալ նահատակներուն կտակը:

Յետոյ լսեցինք արտասանութիւններ, երգեր եւ նուագներ:

Օրուան բանախօսը, երիտասարդ Ս. Փափազեան գրաւոր ճառով մը մեզ փոխադրեց Տէր Զօրի ու Մէսքէնէի ահռելի անապատները: Քիչ յետոյ Զգօն վարդապետ ներս մտնելով, հանդէսը փակեց յորդորներով:

Մինչ Բոլիգէի սրահին մէջ ապրիլեան սգահանդէս կը կատարուէր, նոյն թաղին մէջ, միեւնոյն ժամուն Բարեգործականի խմբակը «աւելի կարեւոր գործերով» զբաղած էր, իբրեւ խաչաձեւում: Երբ վե՞րջ պիտի գտնեն այս բարքերը...

Լամբրոնացի

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

———

ՎԻԷՆ.— Նախապէս գրած էի որ Լոմբրէզնի շրջանի գաղութը բոլորովին անտարբեր է կրթական եւ ազգային կեանքին, մօտ 100 երեխաներ երեսի վրայ ձգուած են: Այժմ ուրախութեամբ կ'աւետեմ որ քանի մը սրտցաւ հայրենակիցներ ու երիտասարդներ, քով-քովի գալով հոգաբարձութիւն մը կազմած եւ ծաղկոց մը հաստատած են: Դպրոցը ունի 55—60 աշակերտ: Ուսուցիչն է Օր. Ալիս (Տիկնանց վարժարանէն): Կ'իմանամ թէ բոլոր հայրենակիցները սիրով փարած են այս ծաղկոցին եւ ամէն օր նոր փոքրեր կ'արձանագրուին:

Ուրեմն Վիէնի 1000 հոգինոց գաղութը ունի երեք ծաղկոցներ, երկուքը Հայր. Կ. Տէրմոյեանի, իսկ վերջինը Օր. Ալիսի հսկողութեան տակ: Թող օրինակ առնեն ուրիշ գաղութներ:

*** Հ. Մ. Ը. Մ. Սկաուտները տեղական սկաուտական կազմերէ հրաւէր ստացած էին մասնակցելու մայիս 8ի խաղերուն: Մեր տղաքը առաջնորդութեամբ խմբապետ Ա. Կարապետեանի մասնակցեցան երկու խմբակով: Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն տեղի ունեցան սկաուտական խաղեր եւ մարզանքներ: Մեր տղաքը 30 քիլոմեթր հէքելով, իրիկունը 15—20 խմբակի մէջէն երկրորդ կը հանդիսանան:

Ապրիք, սիրելի սկաուտներ: Անշուշտ երկրորդ մրցումին ալ աւելի լաւ պիտի կատարէք ձեր խաղերը:

Շարունակեցէք ձեր ճամբան, մենք ձեր կողքին ենք: Ապացոյց՝ ձեր երեկոյթին յաջողութիւնը, երբ 20 վայրկեանի մէջ 322 ֆրանք հաւաքուեցաւ, ձեր վրանները լրացնելու համար:

*** Վերջերս վերակազմուեցաւ «Համազգային»ի մասնաճիւղ մը: Գործի լծուած են շատ մը հայրենակիցներ, այս հանրօգուտ գործին տարածման համար: Մօտերս պիտի կատարուի մասնաճիւղի հանդիսաւոր բացումը:

*** Գործերը անկայուն են: Մեր անգործ հայրենակիցները երկրորդանգամ ժողով գումարելով, կազմեցին ուժամեայ վարչութիւն մը, որպէսզի դիմումներ կատարէ, օգտուելու համար Նանսէնեան դրօշմաթուղթերու հաստյթէն:

Ռ.

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

———

Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, կիրակի կէսօրէ ետք կը տօնէր իր Օրը:

Այնքան սպասուած գարնան արեւ: Գիտենք թէ ինչ կը նշանակէ արեւը, Հացի պայքարին համար, օրերով մութ սենեակները ամփոփուած գաղթահայերուն համար...:

Դուրսը՝ քմահաճ աղջկան մը նման նոր զգեստ հագած ղաշտերու, ծորերու հարսնիքը ձգած, եկած հաւաքուած են անոնք գաղջ սրահներու մէջ: Ինչո՞ւ այդ նախընտրութիւնը: Ուրկէ՞, ինչպիսի թաքուն ոյժ մըն է որ՝ եռանդուն մեղուներու պէս հիւթ, հեղուկ ծծել կուտայ, մեղր պատրաստելու համար:

Ատեան՝ պիտի ըսէին հանդէսին նախագահը, Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, եւ բանախօսը՝ Պ. Հ. Զարդարեան:

— «Այսօր միեւնոյն ժամուն, Փարիզի ուրիշ մէկ սրահին մէջ, Վասպուրականի հերոսամարտը կը տօնուի: Անոնք մեր եղբայրները՝ թշնամին իրենց դիմացը, զէնքին զէնքով պատասխանեցին չմեռնելու համար: Անոնք մահուան հետ, հերոսներ անմահացուցին, որպէսզի իրենց անէջ կրակը՝ սերունդէ սերունդ, հաւաքական դիմադրութեան, ազգային ինքնապաշտպանումի ներշնչում բերէ մեզի: Ու մենք այսօր Կ. Խաչուհիներս զինակից կռւակատարները մեր հերոսներու՝ քովն ի վեր կը քալենք այդ հերոսամարտի ճամբուն վրայ: Թեւ թիկունք կուտանք այդ գոյութեան պայքարին: Ամէն Հայ գիտէ թէ ի՞նչ է եղած կնոջ բաժը անցեալին, թէ աւելի թեթեւ չէ այդ բաժը ներկայիս, քանի որ երկիրէ երկիր, հինէն չափ՝ հինէն ալ աւելի, ուծրաղուկնոց կակղամորթներ, թաւչեայ բազուկներով թշնամին՝ լարած է իր ճանկերը, մեր արիւնը ծծելու, մեր արիւնով սնանելու համար...:

Մեր նպատակը, մեր ձգտումն է հայկական ոգիով դաստիարակուած Հայ զաւակներ, ու անոնցմով հայութիւն պատրաստել, հայրենակիցներ», կ'եզրակացնէր նախագահը:

Ու հրճուանքով, ծափերու տեղատարափին իմաստովը՝ հաստատեցինք թէ խռնուած ժողովուրդը կը մասնակցէր Կ. Խաչուհիներու պայքարին, թեւ թիկունք կուտար անոնց դիմադրական ուժին: Ու խանդավառ, անգամ մը եւս համոզուեցանք թէ՝ ինչ ալ ընեն, ինչ որ ալ ըսեն, խեղճի մը համար եաթաղանէ անցած մեր ազգին, աղուոր մայրերու ժառանգորդներու ոգին չէ խաթարուած դեռ: Եւ հինգ դարերու սարկաւթեան պատմութիւնը վկայ՝ պիտի չխաթարուի:

Հրաչ Զարդարեան՝ Կ. Խաչի տասնամեայ գործունէութեան զուգընթաց ակնարկ մը նետելով գաղթահայ իրականութեան վրայ, վեր կը հանէր աշխարհի չորս կողմը մեր լեզուին, մեր մշակոյթին սպառնացող մահացու վըտանգները, եւ այդ ժխտական երեւոյթներու դէմ՝ սփիւռք, յուսատու ազդակ մը կը ներկայացնէր՝ մէկ կողմէն՝ Զօհրապներու, Սիամանթոներու, Վարուժաններու «մնացորդաց»ը, Զ. Ո. Մ.ին՝ ապրելու, դիմանալու, պատնէշին վրայ մնալու պողպատէ կամքը, միւս կողմէ՝ նոյն դետնի վրայ դրօշ բարձրացուցած հայ կնական սերունդին՝ նոյնքան բեղուն գործունէութիւնը:

Կ. Խաչը իր գործելու կարողութեան ուրիշ մէկ ապացոյցը կուտար իր հանդէսին բերած գեղարուեստական ճոխ բաժինով:

Պ. Տարոնեան զգացումով արտասանեց Ս. Ահարոնեանի «Մասիս»ը: Օր. Բէնտիրճեան, նոր ծլող ոյժ մըն ալ, դաշնակի ստեղծաչարը կը խօսեցնէր Debussyի Jardins sous la Pluieով, ու մանաւանդ մեր սրտին մօտ Ալեքսանդրեանի Etudes d'Erivanով: Օր. Առաքելեան, որուն կ'ընկերանար Օր. Բէնտիրճեան դաշնակով, Ռոմանոս Մելիքեանի՝ «Մի լար կ'անցնի», ինչպէս «Իմ սեւ կաքաւիկ»ով, Ալէմշահի՝ «Իմ երգով», եւ մանաւանդ Կոմիտաս վարդապետի «Մի՜րանի ծառ»ով, հաստատեց թէ երգչուհիներու սերունդն ալ կը ծաղկի ու կը զարգանայ:

Կ. Խաչը հրաւիրած էր նոր ոյժ մը եւս,— Յովսէփ Տէօքմէճեան, որ առաջին անգամ փայլեցաւ Ամիրդովլաթի 500ամեակին առթիւ, նախաձեռնութեամբ Ամասիոյ Հայր. Միութեան: Այս երիտասարդ երգիչը, ապրիլեան սերունդէն, որ թրծուած է հայ եւ ֆրանսացի վարպետ ձեռքի տակ, կիրակի օրուան հանդէսին երգեց Ալեմշահի «Ես սիրեցի», ու «Աղջի անտառուած»ը (Անուշէն): Յետոյ, ներկաներու ցանկութեան գոհացում տալու համար, Տէօքմէճեան երգեց ուշխարհածանօթ երկու գլուխ գործոցներ, «Փայեաչօ»ն եւ «Լա Թոսքա»:

Դաշնակով կ'ընկերանար, Mlle. Gerard:

Կ. Խաչի սիրողները ղեկավարութեամբ Պ. Ս. Թորոսեանի ներկայացուցին երկուզուարճանք,«Վարդագոյն նամակը» ուր իրենց յաջողութեամբ ջերմապէս գնահատուեցան Օր. Դըլըճեան, Պ. Պ. Եղիազարեան եւ Եաւիկեարեան: Աւելի հաճելի էր երկրորդ թատերախաղը,«48 Օխանոց գըլխու փորձանքը», ուր մասնաւորապէս Պ. Տարօնեան եւ Տիկին Գազանճեան, Օր. Դըլըճեան, Պ. Կարպիս, Տիկին Սէյլանճեան տուին առաւելագոյնը որ կրնային պահանջել «սիրող»ներէ:

Հաճելի եւ շատ սիրուն անակնկալ մը եղան փոքրիկ Պուլկարուհիին պարերը, Շոփէնի վալսը եւ Տանս Հոնկրուազը, ինչպէս եւ իր մեծ քրոջ ռուսկար ժողովրդական պարերը որոնք քանիցս կրկնուեցան:

Պզտիկ նկատողութիւն մը թերեւս աւելորդ չէ,—միշտ նկատած եմ որ ինչպէս մեծ սրահներին ալ, միայն Մխիթարեան հայրեր են որ ներկայ կ'ըլլան

...

ՄԱՄՈՒԼ

———

ԽՕՍԵՑԷՔ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵԹԷ ՔԱՋ ԷՔ

———

«Հայրենիք» օրաթերթը կը կարդայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 Ապրիլ).

— «Մօտ երկու տարի է ինչ որ արտասահմանի հայ ժողովուրդը իրապէս չի գիտեր թէ ինչ է որ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի մէջ եւ ի՛նչ կեանք է որ հայ ժողովուրդը կ'ապրի մայր հողին վրայ:

Աւելի քան տարի ու կէս առաջ, Խանճեանի սպանութենէն անմիջապէս յետոյ ձերբակալուեցան Խորհրդային Հայաստանի բոլոր ականաւոր մտաւորականները, մաքրագործուեցան կառավարական պաշտօնէութիւնն ու կուսակցական ղեկավարութիւնը, երկու, երեք անգամ, արագ յաջորդականութեամբ: Ու մինչեւ այսօր պաշտօնական ոչ մէկ ստոյգ տեղեկութիւն կայ ներկայ Հայաստանի այս մտաւորական ու քաղաքական առաջնորդներու մասին: Ո՛չ իսկ ակնարկութիւն մը Երեւանի պաշտօնական օրգան «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ, որ «Հօկ»ի Կեդր. Վարչութեան ջնջումէն ի վեր միակ լուսամուտն է, որուն մէջէն կարելի է դիտել երկրի հայութիւնը:

Այսպէս՝ սովետական գրաքննութիւնը գերակատարած է իր առաքելութիւնը, գործը:

Շատ բնական էր որ արտասահմանի հայութիւնը դիմէր այլ միջոցներու՝ տեսնելու, իմանալու թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ Հայաստանի մէջ: Ու այս միջոցներով ստացուած լուրերը ահաւոր գոյներով կը նկարագրեն ձերբակալեալ հայ մտաւորական ու քաղաքական ղեկավարներու ճակատագիրը: Տարբեր տարբեր աղբիւրներէ ստացուած լուրերը կ'ըսեն համաձայն են եւ կը հաստատեն այն կոտորածը որուն զոհ գացած են Խորհրդային Հայաստանի երեկուան փառքերը— վարչապետներ, կուսակցական քարտուղարներ, նախարարներ, գրագէտներ ու բանաստեղծներ:

Ամիսներով արտասահմանի հայ մամուլը արձագանգեց այս լուրերուն: Այդ բոլոր ժամանակը պապանձումէ բռնուած էին հայ մամուլի այն օրգանները, որոնք Խորհրդային ռէժիմի պաշտպանութիւնը յանձն առած են արտասահմանի մէջ:

Երկու օր առաջ անոնցմէ մին, Նիւ Եորքի «Բանւոր»ը, խզեց այդ հասկնալի լռութիւնը, որովհետեւ «հակառակութիւններ» է պէտք տարբեր աղբիւրներէ մեր ստացած լուրերուն մէջ:

Հակառակական պատասխանատուութենէ զուրկ մարդիկ ու օրգաններ միայն կը հրճուին նման «հակասութիւն»ներով, որոնք իրականին մէջ կը հաստատեն միմիայն մեր չիտակ կեցուածքը բոլոր լուրերուն հանդէպ:

Մենք հնարաւորութիւն չունինք Հայաստանէն պաշտօնական լուրեր բերել տալու, եւ պիտի չարունակենք հրատարակել Հայաստանի մասին առնուած ամէն մէկ լուր, երբ անոր ճըշմարիտ լինելու մասին ամենափոքր հաւանականութիւն մը իսկ կը տեսնենք, թող թէ ան հակասէ մէկ այլ հաւանական լուրի:

«Բանւոր», եթէ տակաւին ի պատուի ի Հայաստանի Խորհրդային իշխանութեան աչքին, ի վիճակի է իր սփիւռքեան թղթակիցներու, ընկերներ Կալոշներու, եւ Տիգրան Զաւէններու— եթէ անոնց բանտին հասցէն գիտէ— միջոցով երկու օրէն հեռագրով ստուգել թէ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը «կաղամարո՞վ» թէ «ատրճանակի կոթով» սպաննուած է եւ թէ կ'ապրի՞ն թէ ոչ անոր սպանութեան մեղսակիցները— Մուղդուսին, Գուլոյեանը, Ամատունին ու անոնցմէ առաջ ու անոնցմէ յետոյ ձերբակալուած հայ մտաւորական ու քաղաքական գործիչները:

«Բանւոր» մեծ ծառայութիւն մը պիտի կատարէ արտասահմանի հայութեան այս ստուգումները կատարելով, ինչպէս թելադրեց Հայաստանի Խորհրդային ռէժիմի բարեկամը, «Պայքար», իր Մարտ 29ի թիւով:

«Բանւոր» այսպիսի ծառայութիւն մը կատարեց երբ մենք սուտ լուր մը հրատարակեցինք Լենինեան չքանշանով վարձատրուած Խանճեանի սպանութեան մասին: «Բանւոր» կրնայ կրկնել նոյն ծառայութիւնը կրկին հեռագրելով Երեւան, Խանճեանի սպանութենէն յետոյ կատարուած դէպքերու ստուգման մասին:

«Բանւոր» պիտի կատարէր այդ ծառայութիւնը՝ եթէ երկու տարի առաջուան իր հաւատքն ունենար Խորհրդային իշխանութեան հանդէպ, ու եթէ վայելէր Խորհրդային իշխանութեան վստահութիւնը:

«Բանւոր» ոչ մէկն ունի այսօր եւ ոչ ալ միւսը: Այլապէս՝ տարբեր կերպով պիտի խօսէր:

Հրամմեցէ՛ք, խօսեցէ՛ք ճշմարտութիւնը, եթէ քաջ էք:

Ըսէ՛ք, եթէ գիտէք ու կրնաք, թէ սպաննուած չեն Սահակ Տէր Գաբրիէլեանն ու միւսները»:

իսկ մեր եկեղեցիին յարգելի ներկայացուցիչները ժամանակ ունին միայն հարսնիքներ եւ թաղումներ կատարելու...

Տեղեկատուի պարտականութիւնս ճշդրտօրէն կատարած ըլլալուս համար, աւելցնեմ որ, հանդէսը մինչեւ կէս գիշեր շարունակուեցաւ տաք մթնոլորտի մէջ, եւրոպական պարերով:

Ա. Կ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միջեւանի եւ մելանով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

———

ԳԱՍՏՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ, Արեւմտահայ գրողներ (Գ. Զոհրապ, Ա. Արփիարեան, Լ. Բաշալեան, Տ. Կամսարական, Հրանտ, Ա. Զօպանեան, Ե. Տէմիրճիպաշեան, Թլկատինցին, Երուխան, Ռ. Զարդարեան, Ս. Պարթեւեան, Զ. Եսայեան, Ինտրա, Գ. Բարսեղեան, Ռ. Սեւակ): Հրատ. Հայ Ճեմարանի Շրջ. միութեան, թիւ 2, Պէյրութ: Տպ. Արազ: Գին 7 ֆր.: Հասցէ.— Collège Arménien, 127, Vadi Aboudjémil, Beyrouth (Liban):

...ԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

———

...աւորները (Հայերը) մեզի են- ...ր ըրին: Բոլո՛ր այրերը զատեցին ...ւ բանտերը լեցուցին: Անկէ գիշերը ...նք կապեցին ու տարին ձորերը ...ցին:— Ձեզի հետ երթանք, նա- ...արիք Հայերը ո՞ւր լեցուցիք, ...բէր անոնց Մուրատ փաշան ու զա- ...նք կը տանէր կը սպաննէր: Ինչե՜ր ...րին մեզի, ի՛նչ զուլումներ, բեա- ...իքներ: Գացին կորսուեցան վերջա- ...ես, ազատեցայ ու անցայ, իմ երկիրս ...երթամ...:

Մարդէն առաջ անցայ: Աչքերս ու- ...րախութենէս թրջեցան:— Ա՛խ, ըսի, ...ւլ հոգս չէթէմեռնիմ,մեր վրէժըկ'առ- ...նէ անդին: Լուրը տարի թալաաթին: ...րախութենէն չուարեցաւ ան ալ:

Մարտի զաղջ օդով, նորէն Սըվազի ...կողմերէն բանուորական վաշտ մը ե- ...կու ու կ'երթար Կարին: Բոլորը Հա- ...յեր էին:— Աղջի՛, մեր տէրտէրը մէ- ...ջներնին եղեր է, ողջ եղեր է, կ'ըսէին ...զարացները իրարու: Տեսեր ճանչ- ...ցեր են: Ան մասը չրթունքին տարեր, չէ խօսեր ու անցեր գացեր է: Զինուորները եկան տավուլ զուռնայով եւ ուրախութեամբ, ինծմէ քանի մը օր վերջ: Զարան անոնց աղաղակներով կը թնդար, աչքերուն առջեւ հեղնո՛ղ երկինքին: Ինծի կը թուէր թէ անոնց երաժշտական գործիքները իրենցին- ներուն ոսկորներէն եղած ըլլային, ու անոնց ոսկորներուն քունը խռովելու համար վարձուած խրտուիլակներ: Զգուելի՛, զզուելի՛: Բանակաութիւն ու խղճմտանք չկար հոն: Մէյ մէկ ընտանիքի ցաւոտ մնացորդներ, յիմարի եւ խելագարի տողանցք չէի՞ն կատարեր այդ մարդերը, սրփուռուած ակամայ սուգի ու մահուան մռայլ քառուղիներուն վրայ: Երբ անոնք մերիններուն նշխարները տեսնէին, անոնց սրտերէն յուզում եւ արցունք չէ՞ր գար: Ուրեմն ինչպէ՞ս այդ ուրախութիւնը կեղծել: Սակայն այն օրերը հաչիւի ու տրամաբանութեան չէին գար: Այդպէս էին անոնք...

...Մուխլիսի հաւատարիմ ծառան շատ կը վախնար իր պաշտօնէն եւ ատոր համար ինծի աչք բանալ չէր տար: Կը սիրէր զիս բամբասել աղային առջեւ: Ան ուրիշ հոգի էր, ես ուրիշ: Ան կը սողար, ես բարձրէն ու ծուռ կը նայէի: Կը կռուէինք: Օր մըն ալ զիս շատ բարկացուց: Գնաց հանըմին ու աղային լացաւ որ զիս հանեն: Հանըմը տունին ներսն էր: Նիքոլա երկու տարի է հոն էր, ու դեռ մէկ անգամ, տրեխները հանած ու խոնարհելով անոր ներկայացած էր: Երկրորդ անգամ գնաց ըսելու թէ ինծմէ կը վախնայ, զէնքը կը խեղդեմ: Հանեցին զիս անկէ երկու շաբաթ վերջ: Հայերէն անոնք որ այս բանը լսեցին, ախրեցան ու սկսան հայհոյել Հոռոմին: Շանը կաչին մուշտակ չըլլար, Յոյնը Հայուն բարեկամ չըլլար, կ'ըսէին առածի ձեւով: Ու կը տրտնջային այդ սոսկալի Հալէպցիներէն (Զարայի մօտ յունարնակ շրջան մը) որոնք իրենց ձեռքը ինկած հայ փախստականները չուանով խեղդած են:

Մուխլիս կամաւոր զինուոր արձանագրել տուաւ զիս: Ինծի ամէն օր պզտիկ հաց մը (թայինը) կուտային, բայց բնակարան ու ծածկոց չունէի: Վիճակս դէշ էր: Նօգթայիճ մէջ, որ զինուորական կեդրոնն էր, փաթթոցաւոր մը ինծի շատ կը մեղքնար: Կը ջանար համոզել թէ թուրքն ալ կրնայ բարի ըլլալ: Այդ թուրքը գըլխուն ճերմակ գոյն ու դեղին ծաղիկներով լաթ մը կապած էր: Ան նամազին շատ խիստ էր: Ամէն անգամ որ իրեն հանդիպէի, միշտ կ'առնէր մուշտակը, կ'առանձնանար ու կը վճարէր (կ'աղօթէր)... Անոր անունը Սատըգ աղա էր: Ան Զարայի զինուորական հրամանատարին սրճապետն էր: Զինուորական մթերանոցներուն բանալիները իր քովն էին: Անոնցմէ ինծի ծածկոց եւ խոտ տուաւ որպէսզի անկողին պատրաստեմ ու պառկիմ: Ծանօթ Հայ մը իր բակին մէջ կը հիւրասիրէր զիս ուր կը պառկէի գիշերները: Անգամ մը Սատըգ աղա Նօգթայի չաւուշներուն ու պաշտօնեաներուն ըսաւ,— Դուք այս մարդը չէք հասկնար: Դուք չէք գիտեր թէ ան ինչե՜ր քաշած է եւ ինչ է: Բայց ըսեմ. եթէ անոր կրածներուն հազարէն մէկին տոկաք, առաջնակարգ քաջ մը եղած կ'ըլլաք դուք: Սատըգ աղա երբեմն ինծի սուրճ ալ կը հրամցնէր: Ու օր մըն ալ երբ իրեն հետ առանձին մնացինք, լացաւ ու հայերէն սկսաւ... մինչ զարմացած երեսին կը նայէի: Հայ մըն էր ան խալամացած: Սիրտը իսկական Հայ: Կարօտ էր այն օրուան ուր պիտի կրնար ազատ երկիր մը չունչ առնել: Անոր մեծ տղան մէջտեղէն նոր ելած հօճայի կը նմանէր դըլուխը ճերմակ կապած...

Ձմեռուր էի: Արտ կը վարէինք պետութեան: Արտերը Հայոց էին: Բրդնիկցի Հայ մը կար մեզ հետ եւ ուրիշ քանի մը Հայեր ալ: Սալիհուստա մը, Գոչհիսարցի (Հաֆիզ) արձանագործ: Բարձրահասակ ու հոյակապ երիտասարդ մըն էր ան: Արձանի մը շինութեան համար կառավարութեան հետ պայմանաւորուեր էր կանխաւ: Զարդերու ընթացքին արձանը կիսաւարտ ըլլալուն իրեն խնայեր էին: Այնպէս մնացեր էր: Այդ արձանը Գոչհիսարի պողոտային վրայ, քաղաք մտած տեղը բարձր կը կենայ, արեւելեան կողմը: Սալիհ ուսթա Թուրքերը չուն կ'ըներ իր ներկայութեանը ու շատ աղդեցիկ էր: Ժանտատենդի հիւանդութեամբ մեռեր էր վերջէն:

Գոմէշները հեծած յորդ Ալիսէն կ'անցնէինք: Ես վարել չէի ուզեր: Խոշոր քիթով ու մեծ հասակով չէկ չավուշ մը ունէինք մեր վրայ, որ նայածտեղը չէր գիտեր: Անոր կը զանգատէի որպէսզի զիս այդ գործէն հանել տայ: — Սորվէ՛, կ'ըսէր: Խոփիս սուր ծայրերը տուրի գոմէշներուն ետեւի ոտքերուն ու զանոնք արիւնեցի: Իմ գոմէշներս հիւանդ, ախոռը մնացին: Ազատեցայ:

Գացի Նօգթայի կեդրոնը ու խնդրեցի որ զիս պարտիզպան ընեն: Պարտիզպանութիւն գիտե՞ս, հարցուցին: Գիտականօրէն դպրոցը սորված եմ, պատասխանեցի: Արձանագրեցին զիս ու ձեռքս թուղթ մը տալով պետական պօստանը ղրկեցին: Պօստանը քաղաքին գլուխը, ճամբուն վրայ, երեք ձորի բերան, հովերուն ճակատն էր: Հայոց ամէնէն լաւ արտերն էին անոնք: Երկու Թուրք պարտիզպաններ կային հոն, վրանին տակ: Սկսան ինծի ծուռ նայիլ: Շուտով կռուեցանք: Մուխլիս անոնց պատուիրեց որ ինծի հոդ տանին, թէ իր մարդն եմ: Բարեկամ եղանք: Կ'աշխատէինք միասին: Այսինքն հաց ու ապուր կ'առնէինք պետութենէն, մենք ալ բանջար կ'եփէինք ու կ'ապրէինք հոն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(81)

(Շար.)

տայնյատուել Հայերուն դէմ ։ Թէեւ առկա արդեւք չեղաւ որ խումբ մը Թուրքեր լեզուադարութիւն ընեն հայ քահանայի մը, երբ այս վերջինը կ'անցնէր Թրքական Թաղէ մը։

Մայիս 3ի դէպքին առթիւ, Թուրք մը կը փորձէ յարձակիլ հայ բոլշեւիկի մը վրայ, բայց բռունցքի հարուած մը կ'ընդունի իբրեւ պատասխան եւ կը ստիպուի հեռանալ ։ Առոնցմէ դուրս՝ ոչ մէկ խնդիր Հայերու մասին ։

Հայերու ընտրական Թուղթին գոյնը ճերմակ է, այսինքն քարթ պլանշ (աղատ Թուղթ) տրուած է Հայերուն ...։ Թրքական Թուղթին գոյնը՝ կարմիր է.. քրդականը՝ մութ կարմիր, Ալէվիներունը՝ կապոյտ, Ցոյներունը՝ մոխրագոյն ։

Թուրքերու եւ Արաբներու թռուցիկները

Սանճաքին Թուրքերը առաջին առթիւ հետեւեալ երեք Թռուցիկները հրատարակեցին .—

ԹՌՈՒՑԻԿ Ա.— Հայրենակից, արձանագրուէ Թրքական ցանկին մէջ, որովհետեւ Թրքական համայնքին նշանաբանն է երկրին ապահովել անկախութիւն եւ բարօրութիւն՝ համաձայն Ժընեւի մէջ տրուած որոշման, եւ բոլոր համայնքները սեղմել իր գիրկը՝ հաւասար իրաւունքներ շնորհելով անոնց ։

ԹՌՈՒՑԻԿ Բ.— Հայրենակի՛ց, միութեան մէջ է ուժը, ազդեցութիւնը եւ արդարութիւնը ։ Անմիաբանութիւնը՝ տկարութիւն եւ անիշխանութիւն առաջ կը բերէ ։ Հետեւաբար արձանագրուէ Թրքական ցանկին մէջ, որպէսզի ուժեղ ու տիրապետող ըլլաս ։

ԹՌՈՒՑԻԿ Գ.— Ցարգելի հայրենակից, չըլլայ Թէ խաբուիս անոնցմէ որ կ'ուզեն երկիրդ գերի դարձնել, քեզ ալ՝ ստրուկ ։ Արձանագրուէ Թուրք համայնքի ցանկին մէջ, որովհետեւ այս համայնքը վճռած է Հաթայը դարձնել անկախ պետութիւն մը, քեզ ալ՝ էֆէնտի ազգ մը ։ Թրքական ցանկին մէջ արձանագրուելէ վերջ, այլեւս կրնաս ուզած անձդ երեսփոխան ընտրել ։

Համարաբական միութիւնն իր կարգին հրատարակեց արաբերէն կոչ մը, ուղղուած արաբ Ալէվիներուն ։ Կոչը, որուն վրայ տպուած է արաբ ծանօթ ղեկավար Զէքի Արսուզիի պատկերը, կ'ըսէ ի մէջ այլոց, ակնարկելով մաս մը Ալէվիներու որ Թուրքերուն կողմը անցած են.

— « Զգուշացէք այս Թրքացած հատուածէն, որ կ'ուզէ ձեզ ծախել ձեր Թշնամիին եւ ստրուկ դարձնել ձեզ ։ Զգուշացէք այս ստոր արարածներէն որ կը դաւաճանեն իրենց ազգին ու կրօնքին, սուտերով ու սպառնալիքներով կը ծածկեն բուն իրականութիւնը եւ կը դաշունահարեն ձեր կրօնքն ու արաբութիւնը, որոնք նուիրական են ձեզի համար ։ Ով Ալէվի Արաբներ, վռնտեցէք սա Թրքացածները որոնք ուրացած են իրենց կրօնքը, իրենց Գուրանը որ գրուած է դրախտաբնակ բնակիչներուն լեզուով ։ Մարգարէն կ'ըսէ.— ով որ կը սիրէ Արաբը, կը սիրէ զիս, ով որ կ'ատէ Արաբը, կ'ատէ զիս ։ Արաբին հանդէպ սէրը՝ հաւատքին չափանիշն է ։ Ով յաջորդները մաքուր եւ յաւիտենական իմամին, ո՛վ յաջորդները Հաշէմի գերդաստանին, ձեզի կ'ուղղենք այս տաք կոչը ։ Կապուած մնացէք ձեր կրօնքին, ձեր արաբութեան, ձեր աւանդութեանց ։ Հեռացուցէք այդ ստորին արարածները, որոնք Թոյն կը ներարկեն ձեր սիրտերուն՝ ձեզ սպաննելու համար ։ Վռնտեցէք այդ Թրքացածները, որոնք կ'ուզեն վաճառել ձեր կրօնքն ու ցեղը, ձեզ կապելու համար ազգի մը որուն լեզուն իսկ չէք գիտեր, որուն հետ ո եւ է կապ չունիք ։ Կոչ կ'ընենք միանալու, կազմելու համար մէկ ճակատ ։ Յաջողութիւնը անվրէպ է, որովհետեւ դուք ջախջախիչ մեծամասնութիւն էք ։ Պահեցէք ձեր ազգութիւնը, վտարեցէք ազգուրացները որոնք արժանի եղան Աստուծոյ եւ տարիներու նզովքին » ։

*** Հակաքէմալական Թուրքերը, չուզելով քուէարկել քէմալական Թուրքերուն հետ, չէզոք Ցանձնաժողովին դիմած եւ խնդրած են որ զատ քուէարկելու հնարաւորութիւն տրուի իրենց ։

Մանրամասնօրէն քննելէ վերջ խնդիրը, Ցանձնաժողովը ընդունած է այս խնդրանքը, նկատելով որ կանոնագիրը կը նախատեսէ նաեւ «այլ համայնքներ»ու գոյութիւնը ։ Հակաքէմալական Թուրքերը պիտի արձանագրուին «Իսլամ սիւննի» համայնքի ցանկին մէջ ։ Ասիկա ծանր հարուած մըն է Քէմալականներուն համար, որովհետեւ նոր համայնքին անդամները մօտ 10 — 12.000 հոգի կ'ենթադրուին ։

Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն առաջնորդը Լոնտոն գնաց

Քոնրատ Հէնլայն, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն Առաջնորդը առջի օր Լոնտոն գնաց օդանաւով, ինչ որ մեծ զարմանք պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ ։ Առաջնորդը կ'ուզէ տեսակցիլ Անգլիոյ վարչապետին հետ, բացատրելու համար իր պահանջները՝ Գերմաններու ինքնավարութեան մասին ։ Հէնլայն կառավարութեան մը ներկայացուցիչը չըլլալով, եթէ Պ. Չէյմպըլէն մերժէ ունկնդրութեան ընդունիլ, պիտի ներկայանայ արտաքին նախարարի փոխանորդին եւ կեդր. Եւրոպայի հարցին մասնագէտներուն, որոնք անշուշտ իր տեսակէտները պիտի հաղորդեն ում որ անկ է ։ Իր այցելութիւնը անակնկալ մը եղաւ, բայց իրազեկներ կը հաստատեն Թէ սարքուած է Հիթլէրի եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին գիտութեամբ եւ հաւանութեամբ ։

Լոնտոնի Թերթերը կը գրեն Թէ Հէնլայնի ծրագիրը կ'անցնի տեղական ինքնավարութեան սահմանը, եւ կը պահանջէ վերաքննել Չեխոսլովաքիոյ սահմանագլուխը, դոհացում տալու համար 3.500.000 Գերմաններու ։

Այս այցելութեան հետ միաժամանակ, Պերլինի անգլիական դեսպանը Գերմանիոյ արտաքին նախարարին ներկայացաւ, պարզելու համար Անգլիոյ դիրքը ։ Ինչպէս կը յիշուի, անգլիական կառավարութիւնը Թելադրած է Չեխոսլովաքիոյ՝ առաւելագոյն գոհացում տալ Գերմաններուն, որպէսզի խնդիրը լուծուի խաղաղօրէն ։

Զինաւորումը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ շատ կարեւոր վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան օդանաւային պաշտպանութեան մասին ։ Երեսփոխան մը մատնանշելով Գերմանիոյ օդանաւային պատրաստութիւնները, դիտել տուաւ Թէ այդ երկիրը ամէն ամիս 400 — 500 օդանաւ կը շինէ, եւ Թէ մէկ տարիէն Գերման զինուորական օդատորմիղը պիտի ունենայ 6000 — 7000 օդանաւ, մինչդեռ Անգլիա երկու տարիէն պիտի ունենայ միայն 2000 հատ ։ Կառավարութեան ներկայացուցիչը պատասխանելով ըսաւ.

— « 1940 մարտին մայր երկրի օդանաւերուն Թիւը պիտի հասնի 2350ի, բոլորն ալ առաջնակարգ, իսկ անդրծովեան օդատորմիղը պիտի ունենայ 490 օդանաւ ։ Նաւային օդատորմիղի առաջին շարքն ալ պիտի բարձրանայ 500ի ։ Ուրեմն համագումար 3500 առաջնակարգ օդանաւեր պիտի ունենանք, առանց հաշուելու պահեստի ուժը ։ Անըմբռնելի է որ պատերազմի պարագային չստանանք կայսրութեան միւս կառավարութեանց աջակցութիւնը ։ Յառաջիկայ երկու տարիներու ընթացքին օդաչու սպաներն ու նաւազներն ալ պիտի աւելնան, 40.000 հոգի» ։

Անգլիական կառավարութիւնը մասնաւոր պատուիրակութիւններ ղրկած է Մ. Նահանգները եւ Քանատա, օդանաւեր գնելու համար ։ Այս առթիւ ընդդիմադիրները ուժգնօրէն քննադատեցին կառավարութիւնը, քննութիւն պահանջելով, բայց պարտուեցան ։

*** Ֆրանսայի ծովային նախարարը ունկնդրութեան ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, տեղեկութիւններ հաղորդեց նոր մարտանաւերու շինութեան մասին ։ Համաձայն հրամանագիր - օրէնքին, Ֆրանսա այս տարի պիտի ծախսէ 5.700.000.000 ֆրանք ։ Շարք մը մարտանաւերու եւ սուզանաւերու հետ, պիտի շինուի մեծ զրահաւոր մը՝ 35.000 Թոն տարողութեամբ ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՐՕՊԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի ժողովը 16 Մայիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, կիրակի իրիկուան ժամը ճիշտ 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Վարուժան ակումբին մէջ։ Կը խնդրուի ԹԱԼՈՑիէի եւ ԼՈՐԷԹի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։

ՍԷՆ ԺԷՐՕՄԻ «Վրէժ» խումբի ժողովը 14 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Տէր Պօղոսեանի բնակարանը։ Կը դասախօսէ ընկ. ՅՈՎՀ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ, նիւթ՝ «Վանի հերոսամարտը»։

ՊՈԽԱԼԻՒԶԻի «Վաքանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 14 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Արապեաններու բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Կը խօսի ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ։

ՊՈՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը կիրակի 15 Մայիս կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը Մայիս 15, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

13րդ Տարեկան Ցերեկոյթ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ

եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսացի, Անգլիացի, Յոյն, Լեհ եւ Թ... սկաուտներու

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏՕՔԹ. Կ. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆԻ

Կիրակի 15 Մայիս, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

SALLE POISSONNIÈREի մէջ. 7, Rue du Fg. Poissonnière, (9)

Métro: Bonne Nouvelle.

Կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը գեկավարութեամբ Պ. Օնսեանի։

Յայտագիր.— ՏՈՂԱՆՑՔ Սկաուտներու եւ Գայլիկներու, ԲԱՑՄ... ԽՕՍՔ՝ Բ. Ֆարշեանէ։ Կը ներկայացուին՝ ՍԿԱՈՒՏՈՒԹԵԱՆ ՕԳՈՒ... ԵՐԵՔ ԱՆՁԻ ՄԷԿ ՆԱՄԱԿ. ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ (ֆրանսերէն), ... ԽԱՆՈՒՀԻՆ ՉՈՒԶԵՐ ԽՆԴԱԼ, ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂՆԵՐԸ, ՏԱՐ... ՀԱՆԴԷՍԸ, Սկաուտական նուագախումբ։ Խօսք՝ Տքթ. Մեծատուր...

Պիւֆէ Մուտք 10 եւ 5 ֆրանք

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան հիմնադրութեան 59րդ. տարեդարձին առթիւ, յառաջիկայ Մայիս 15ին, կիրակի առտու պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ (15 Rue Jean-Goujon) ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներուն ։

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին վարժարանին սանուհիներուն կողմէ ։

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները ներկայ ըլլալ ։

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ...

...ղային Հայրենակցական Մի... Ընդհ. Ժողովը 15 Մայիս, կի... կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պ. Տօ... բնակարանը 52, Rue Gustave Cou... Պոնիէօ ։ Կը հրաւիրուին անդամ... անդամ բոլոր հայրենակիցները... կարեւոր ժողովին ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ... րենակցական Միութեան Ընդհ. ... ղովը 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ... մը 8ին, «Bar Petite Poussin»ի մէ... Պուլվար Տիւկօնիէ ։ Կարեւոր ... կարգ ։ Կը հրաւիրուին անդամ... անդամ հայրենակիցները ։

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճ... ընդհ. ժողովը 15 Մայիս, կիրակի... օրէ վերջ, ժամը ճիշտ 3ին, ... Քուր Լաֆայէթ, Գրադարանի ... Խիստ կարեւոր օրակարգ։ ... ներու ներկայութիւնը անհրաժ... է։ Անդամատետրերը միասին ...

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 14 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն ։ Օրակարգ՝ Պատգամաւորներու ընտրութիւն ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 14 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ ։ Պարտադիր ներկայութիւն ։ Օրակարգ՝ Պատգամաւորի ընտրութիւն ։

Le Gérant : S. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue ... — PARIS (1...)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 15 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 15 MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3731

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐԿՍ ՀԱՐԿԱՒՈՐԱՑ...

Նախ քանի մը տող՝ առ հասարակ յոբելեաններու մասին։ Կը թուի թէ այս բառն ալ կորսնցուցած է իր երբեմնի խորութիւնը։

Ընկալեալ սովորութեամբ, «յոբելեան» կը նշանակէ հանրային գնահատութիւն՝ ո եւ է վաստակաւորի, որ տարիներ ու տարիներ ծառայած է այս կամ այն ճակատին վրայ, հաւատքով, խանդավառութեամբ եւ անվիճելի արժանիքներով։

Մեր մէջ ալ շատ են տօնուած յոբելեաններ՝ այս հասկացողութեամբ։ Մանաւանդ Մեծ Պատերազմէն առաջ։

Իսկ վերջին տարիներու ընթացքին, կարգ մը յոբելեաններ դարձան տժգոյն եւ տձեւ ձեռնարկներ։ Եւ ինչ որ աւելի վիրաւորական է, կարծես կազմակերպիչները ամէն բանէ առաջ կը ձգտէին դրամ ճարել, ազգային «էմէքտար» մը նեղութենէ փրկելու համար։

Արդարեւ, մեր հանրային կեանքը այնպէս մը դասաւորուած է, որ մտքի մշակները միշտ ալ սեւ օրերու վախն ունին։ Մինչդեռ, եթէ մեր գիտակցութիւնը խորացած ըլլար գոնէ մշակոյթի ճակատին վրայ, մատենագիրը, գրագէտը, բանաստեղծը, գիտնականը կամ ազգային գործիչը պիտի կրնային աւելի արժանաւորապէս ապրիլ ու արտադրել։

Այն ատեն, որ եւ է յոբելեանի առթիւ, նիւթական վարձատրութեան խնդիրն ալ պիտի մնար երկրորդական։ Ուրիշ խօսքով, յոբելեարը պիտի զգար անխառն գոհունակութիւն մը, միշտ գլուխը բարձր եւ հոգին պայծառ։

Օրուան յոբելեարը, Պ. Արշակ Չօպանեան, երկրորդ անգամն է որ կը փառաբանուի (առաջինը՝ 1925ին, այս անգամ՝ իր գրական գործունէութեան յիսնամեակին առթիւ)։

Չենք ուզեր գիտնալ թէ ի՛նչ առաջադրութիւններ ունեցած են կազմակերպիչները, այդ յոբելեանին պատրաստութեան համար։ Բայց, կ'ընդունինք առանց վերապահութեան, որ Արշակ Չօպանեան արժանի էր յոբելեանի մը, յիսուն տարի անընդհատ ծառայած ըլլալով Հայկական Մշակոյթին, հաւատքով, խանդավառութեամբ եւ անվիճելի արժանիքներով։ Ծառայած է դարուն տարիքէն, եւ այնպիսի պայմաններու մէջ որ կրնային յուսահատութեան մատնել շատերը։

Արդարեւ, քանի՜ քանի՜ դասալիքներ կրնայինք հաշուել իր սերունդէն իսկ, աւելի կամ պակաս տարէց։

Անոնք, հազիւ իրենց մատները մելանը կամ մոխիրը թաթխած, նախընտրեցին ուրիշ ասպարէզներու մէջ նետուիլ, դառնալ առեւտրական պաշտօնեայ կամ հասարակ, իրենց ետին ձգելով վաւերական կայծկլտուքներ. բայց կայծկլտուքներ միայն։

Մինչդեռ, Արշակ Չօպանեան մնաց հաւատարիմ՝ իր կոչումին։ Դարձաւ տեսակ մը զինուորեալ, գործելով շատ լայն — երբեմն չափազանց լայն — ճակատի մը վրայ։ Գրեց ու պեղեց, քրքրեց ու թարգմանեց, թէ իր ժողովուրդին եւ թէ ուրիշներուն համար։ Եւ արդէն պատկառելի թիւ մը կը կազմեն իր հրատարակած հատորները, հայերէն թէ ֆրանսերէն։ Առանց հաշուելու այն ցիրուցան գրութիւնները որ կը մնան դեղնած թերթերու կամ դարակներու մէջ։

Այդ հատորները, մանաւանդ անոնք որ ուսումնասիրութիւններ կը պարունակեն, կրնան դիմանալ տարիներու աւերին, իբրեւ մատենադարան մը տոկուն եւ բազմակողմանի։ Ամէն պարագայի մէջ, վաստակ մը որ յարգանքի կը հրաւիրէ բոլորը, առանց քաղաքական դաւանանքի խտրութեան։

Եւ մենք այդ վաստակն է որ կ'ողջունենք օրուան յոբելեարին մէջ, անոր հետ կապուած խանդավառութեամբ եւ յարատեւութեամբ։

Կարելի է վիճիլ Չօպանեանի բուն գրական - գեղարուեստական արժանիքներու, մանաւանդ անոր գրական քննադատութեան, լեզուի եւ ոճի մասին։ Կարելի է անխնայ խարանել իր հանրային եւ քաղաքական գործունէութեան զանազան երեսները։

Բայց, այդ բոլորը չեն կրնար նսեմացնել իր միւս վաստակը, իր անսպառ տենդն ու բեղուն աշխատանքը, որոնք խոր ակօսներ բացած են հայկական մշակոյթի զարգացման եւ տարածման ճամբուն վրայ։

Յոբելեարին շատ մը թերութիւնները կը բխին իր բնաւորութեան եւ էւէջներէն, որ ազդած են նաեւ իր լեզուին վրայ, — այնքան միօրինակ, ճապաղ եւ երկարաբան։ (Ընդհանրապէս ալ վեհ հաճութեամբ կը կարդացուին իր սկզբնական հրատարակութիւնները, իբրեւ լեզու եւ շարադրութիւն)։ Նոյն գիծը նաեւ քաղաքական կեանքի մէջ, ուր խօսքի տակ չմնալու մարմաջը այնքան կը պղտորէ բարի տրամադրութիւնները։

Այսպէս, Չօպանեան կրնար անխտիր յարգանք ներշնչել ոչ միայն իբրեւ հեղինակութիւն, իբրեւ վաստակաւոր գրող - բրոց, այլեւ իբրեւ հանրային դէմք, — տեղը ծանր նստած, քիչ մըն ալ փիլիսոփայ։

Տեղը չէ՛ր այս խորհրդածութիւնը, հանդիսաւոր առիթով մը։ Բայց, մեր սերունդը վարժուած չէ բառերը ծամծմելու։ Եւ այս դառնութիւնն անգամ կը բխի իր արժանիքը յարգելու զգացումէն։

Շատերու համար յոբելեանը եղած է հաշուեյարդար։ Տեսակ մը «Հուսկ բանք»։

Պ. Չօպանեան միտք չունի իր կարապի երգը երգելու։ Եւ մենք ուրախ պիտի ըլլայինք, եթէ կարենար տքնիլ ու արտադրել նոյն խանդավառութեամբ, կեդրոնանալով յատկապէս մշակոյթի ճակատին վրայ։

Մեր շնորհաւորութեանց հետ թող այս ալ բարեկամական թելադրութիւն մը համարուի, գոյզգոյն բարեկամներու ճուլածոյ շողոմանքին եւ շռայլաբանութեանց մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

5,000,000,000 ՖՐԱՆՔԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վաղը, երկուշաբթի, հրապարակ պիտի հանուի ազգային պաշտպանութեան փոխառութիւնը։ Կառավարութիւնը իրաւունք ունէր մինչեւ 15 միլիառ ֆրանք փոխ առնելու, բայց առայժմ կը գոհանայ 5 միլիառով։ Շրջաբերութեան գինն է 98, տոկոսը՝ 5 առ հարիւր, պայմանաժամը՝ 30 տարի։ Փոխառութեան գլխաւոր նորութիւնը այն է որ փոխատուները կրնան գանձում կատարել երեք տարին անգամ մը, 1941էն սկսեալ։

Վարչապետ Պ. Տալատիէ այս իրիկուն (կիրակի) ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի ի նպաստ փոխառութեան։ Ելմտական նախարարը այս առթիւ յուսաբանութիւններ հաղորդելով, յայտնեց թէ փոխառութեան գլխաւոր վճարը պիտի կատարուի տարեկան վճարահանութիւններով։ Շահող պարտաթուղթերը պիտի վճարուին 120 առ հարիւր համեմատութեամբ, իրենց անուանական արժէքին վրայ։ Կառավարութիւնը համոզուած է թէ փոխառութիւնը մեծ յաջողութիւն պիտի գտնէ, ոչ միայն անոր համար որ մանուոր առաւելութիւններ կը ներկայացնէ, այլեւ սահմանուած ըլլալով ազգային պաշտպանութեան զօրացման։

Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն ղեկավարը Լոնտոն գացած է Հիթլերի թելադրութեամբ

Ինչպէս հաղորդած էինք, առջի օր օդանաւով Լոնտոն գնաց Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն Առաջնորդը, Հէնլայն։

Լոնտոն հասած օրն իսկ, Հէնլայն խորհրդաւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ հեղինակաւոր քաղաքագէտներու հետ, առանց հասանքի խտրութեան։ Նախկին նախարար Պ. Ուինսթըն Չըրչիլ ճաշի հրաւիրեց Առաջնորդը, իմանալու համար անոր տեսակէտները։ Կ'ըսուի թէ ծրագիրը յղացած է Անգլիոյ վարչապետը։ Ուրեմն Չըրչիլ իր քաղած տեղեկութիւնները պիտի հաղորդէ Չէմպըրլէնի, մանաւանդ որ ստուգուած է թէ Հէնլայնի այցելութիւնը թելադրուած Հիթլէրի կողմէ։

Հէնլայն երէկ պիտի մեկնէր Լոնտոնէն, անմիջապէս վերադառնալու խոստումով։ Ամէն պարագայի մէջ, իր այցելութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Թէեւ շատ բան գաղտնի կը պահուի, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Հէնլայն ուղղակի կամ անուղղակի խօսակցութիւններ ունեցած է նաեւ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մնայուն խորհրդականին եւ անոր նախորդին՝ Սըր Րոպըրթ Վէնսիթարթի հետ։

Այլեւս տարակոյս չկայ թէ Գերմաններու Առաջնորդը պարզապէս ինքնավարութիւն կը պահանջէ, իբրեւ միակ պայման հեզր. Եւրոպայի խաղաղութեան։ Իսկ չեխական կառավարութիւնը կ'աճապարէ լրացնել փոքրամասնութեանց նոր օրէնքը, մայիս 31էն առաջ։ Կ'ըսուի թէ նոր օրէնքին տրամադրութեամբ Չեխոսլովաքիան պիտի դառնայ բազմալեզուեան պետութիւն մը, — իւրաքանչիւր ցեղ պիտի կրնայ ազատօրէն գործածել իր լեզուն պետական կեանքի մէջ, իբրեւ պաշտօնական լեզու։

Վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ Հէնլայնի կուսակցութիւնը մարտական խումբեր կը կազմէ, աւելի ուժգնօրէն պաշտպանելու համար իր դատը։

Խ. Միութիւնը միմիակ մնաց Սպանիական հարցին մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան ներկայացուցիչը, արտաքին նախարար Տէլ Վայօ բուռն ճառ մը խօսեցաւ, բացատրելով թէ քաղաքական պատերազմ չէ որ կը մղուի իր երկրին մէջ, այլ օտար միջամտութիւն։ «Եթէ մենք խնդիրը այս ժողովին բերինք, պատճառը այն է որ ոչ միայն Սպանիա զոհն է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ յարձակման, այլեւ այդ յարձակումը կը սպառնայ ընդհանուր խաղաղութեան։ Թոյլ տուէք չխկէ չխակ հետեւեալ հարցումն ուղղելու Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի պատուարժան ներկայացուցիչներուն, — Քանի որ Գերմանիա եւ Իտալիա, անգլեւիտալական համաձայնութեամբ կամ առանց համաձայնութեան կըշարունակեն իրենց յարձակումըսպանիական հանրապետութեան դէմ եւ, ոչՄեծնԲրիտանիա ոչ ալՖրանսա ի վիճակի չեղան կասեցնելու այդ յարձակումը, բարոյականի կամ արդարութեան ո՞ր սկզբունքներուն վրայ կը հիմնուին, միջազգային օրէնքի բոլորովին հակառակ արգելք մը հաստատելու համար սպանիական հանրապետութեան դէմ»։

Իբրեւ եզրակացութիւն, Սպանիոյ ներկայացուցիչը պահանջեց վերջ տալ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան։

Այս ճառին պատասխանեց Անգլիոյ արտաքին նախարարը, լորտ Հըլիֆէքս, իրեն յատուկ չորութեամբ.

— «Պ. Ալվարէզ տէլ Վայոյի բանաձեւը բացարձակապէս կը հակասէ բրիտանական կառավարութեան քաղաքականութեան։ Պայքարը այնքան ծանրակշիռ է որ բանավէճ չի վերցներ։ Բրիտանական կառավարութիւնը կը ներշնչուի միայն Սպանիոյ ժողովուրդին եւ Եւրոպայի խաղաղութեան գերագոյն շահերով։ Ես համոզուած եմ թէ այդ պիտի ըլլայ նաեւ պատմութեան վճիռը»։

Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ խօսք առնելով, կրկնեց թէ իր կառավարութիւնը հաւատարիմ պիտի մնայ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան։ Ցետոյ խօսեցաւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչը, Պ. Լիթվինով, պաշտպանելով Տէլ Վայոյի բանաձեւը։ (Սպանիոյ նախարարը իր ճառին մէջ ըսած էր թէ միայն 6000 օտար կամաւորներ կը գտնուին հանրապետական բանակին մէջ, իսկ ապստամբներուն մէջ՝ 100.000 իտալացի զինուորներ եւ գերման մասնագէտներ)։

Ի վերջոյ բանաձեւը քուէարկութեան դրուելով, մերժուեցաւ 2ի դէմ 4 ձայնով։ Թեր քուէարկեցին Խ. Միութիւնը եւ Սպանիա, դէմ՝ Անգլիա, Ֆրանսա, Լեհաստան եւ Ռումանիա։ Ձեռնպահ մնացին ինը պետութիւններ, որոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Իրանը։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ երեսփ. ժողովը 70ի դէմ 329 ձայնով քուէարկեց նախագահ Րուզվէլթի մէկ ծրագիրը, որուն շնորհիւ գործ պիտի ճարուի 5 միլիոն գործազուրկներու։— 500 օդանաւեր ռազմափորձեր կը կատարեն Մ. Նահանգներուն մէջ։ Այս առթիւ 2300 զինուորներ փոխադրուեցան ռազմավայր, օդանաւերու միջոցաւ։

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽՈՐԷՆ Ա.

որ վախճանեցաւ ԱՊՐԻԼ 10ԻՆ, «ՍՐՏԻ ԿԱԹՈՒԱԾԻՑ»...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ԱԼ Ի ՓԱՌՍ
ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆԻ

Աշուղերգութիւնները անընդհատ կը շարունակուին Խ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը, 140 — 150 տեսակ լեզուներով եւ գաւառաբարբառներով։

Չեմ գիտեր ո՞վ շահեցաւ մրցանիշը, այս մոնկոլաբանութեանց մէջ։ Բայց, կը կարծեմ թէ Հայաստան երբեք ետ չմնաց։

Դեռ նոր նաշակեցիք հատընտիր փունջ մը՝ ինչուն տարեկան «ջահել»-ներէ, ի փառս հանճարափա՛յլ Սթալինի։

«Խ. Հայաստան»ի եւ «Գրական Թերթ»ի նոր թիւերուն մէջ կ'երեւան ուրիշ պսպղուն գոհարներ։

Բայց, թոյլ տուէք այս անգամ ձեզի ներկայացնել ուրիշ նմոյշ մը, «Գովք Միկոյեանի», — 16 տուն, զոր երգած է Աշուղ Աշխոյժ.

Ոտքդ Հայաստանի հողին երբ դըրուեց, —
Ջքացաւ թշնամին, անդունդ գըլորուեց,
Երկիրը գիլերամա տարբերից փրկուեց

Շնորհիւ վեհ խելքիդ ազնիւ Միկոյեան։
Ծով գործերիդ որ աւեմ մեծ ընկեր,
Մեր ներկայ օրերի բարի օգտաբեր,
Կը հաւատամ մեր երջանիկ սերունդներ,
Յիշելու են քեզ ջերմ սիրով Միկոյեան։
Նարմիր հոկտեմբերեան մարտիկ անկիւն,
Կոմունիզմի սիրով կռուող անդադրուն,
Կը յուսամ գործերդ ինչպէս նոր գարուն
Անուշ բոյրեր սփռեն աշխարհ Միկոյեան։
Կեցցեն ընկերներդ ողջ երկրի համար,
Կեցցէ հայր Ստալին աշխարհի համար,
Կեցցեն քո գործերը դարերի համար,
Աշխոյժ երգիչիս միտք անսպառ Միկոյեան։

Այս բոլորին մէջ մէկ բան լաւ չհասկցայ։

Աշուղին երգած «անուշ բոյրերը» կը պարունակե՞ն նաեւ «անդունդ գլորուած թշնամիներու», մանաւանդ երիտասարդ գրագէտներու դիակներուն հոտը, իբրեւ «նոր գարուն»։

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Յուսաբեր»ի մայիս 4ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, որոնք հաղորդուած են ապրիլ 18 թուականով.—

Դաւալու - Սաղարակ շրջանի քուրդ-թաթարական 7 — 8 գիւղեր պատուհասի ենթարկուեցան խորհրդային իշխանութեան վերին կարգադրութեամբ, քանի որ այդ գիւղերի բնակիչներն որոշ համաձայնութեան էին եկել թրքական կառավարութեան հետ եւ մի գիշեր ամբողջովին պէտք է անցնէին սահմանը իրենց հօտերով եւ գոյքերով։ Լրտեսների տուած տեղեկութիւնների համաձայն՝ Չեկայի զօրքերը շրջապատեցին եւ տեղահան արին այդ գիւղերը։ Քիւրտերը որոշ դիմադրութիւն ցոյց տուին, սակայն անխնայ պատժուեցան։ Սահմանային թաթարական գիւղերը եւս քշուեցան երկրի խորքերը, որպէսզի կապ չունենան թրքական ուժերի հետ... Օտարահպատակներին, թւով տասն եւ երկու հազար, առաջարկուած է շուտափոյթ հեռանալ սահմանային շրջաններից։ Տասն օրուան ընթացքում չհեռացողներին ձերբակալեցին եւ քշեցին խորքերը։ Թէ ո՞ւր տարին ողջ մնացած Քիւրտերը, Թաթարները եւ Իրանահպատակները, տակաւին կը մնայ անյայտ։ Այս կարգադրութիւնը սահմանաբնակ բնիկ Հայերին չի վերաբերում։ Սահմանները ուժեղացուած են զուտ ռուսական զօրամասերով...

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՕՖԻՍԻՆ ԺԱՄԿԱՏԱԳԻՐԸ

Ժընեւէն կը հեռագրեն մայիս 13 թուականով.— Երեքներու մասնախումբը, որ կազմուած է Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պոլիվիոյ ներկայացուցիչներէն, գրադելու համար տարագիրներու օգնութեան գործով, համաձայնութեան մը յանգեցաւ այսօր։

Մասնախումբը մէկ կողմէ պիտի զբաղէր Նանսէնեան Օֆիսին լուծումով, խնդիր մը որ կնճռոտած էր խորհրդային իշխանութեան ընդդիմութեան հետեւանքով։ Միւս կողմէ, ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց առա -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ
(ԻՐ ԳՐԱԿԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Դժուար, չըսելու համար անկարելի փորձ մըն է մեր ժամանակակից անհատները ճշգրիտ ու արդար դատաստանի մը բերել:

Ընթացիկ կեանքը գաղափարներու, կիրքերու մառախլապատ մթնոլորտ մըն է, ուր ոչ միայն զգացական, այլ եւ իմացական պատրանքները անխուսափելի են: Անիկա թոյլ չի տար որ կարենանք տարորոշել իրերու եւ անձերու իսկութիւնը իրենց խաբուսիկ երեւոյթէն: Զէ՞ որ մշուշին մէջ ծաղկազարդ թուփը եւ դօս մացառը քով քովի, նոյն շփոթ եւ ուրուային կերպարանքը կ'առնեն:

Առհասարակ տարուած ենք ուրեմն մեր ժամանակակիցները դիտելու եւ դատելու մեր համոզումներուն, մեր զգայնութեան, նոյնիսկ մեր բոպէական տրամադրութեան ակնոցին ետեւէն: Մեր հայեացքը, մեր վճիռը չի կրնար հետեւաբար ըլլալ անկողմնակալ ու առարկայական:

Յոբելեանները զոր կը տօնենք յաճախ, մեզի կը պարտադրեն անհրաժեշտ ճիգ մը. ճիգը՝ հակազդելու մենք մեզի. վերաքննելու մեր թերեւս կանխակալ, թերեւս անկատար դատումները օրուան յոբելեարին հանդէպ: Վերջապէս իմացական բարեխղճութեան ճիգ մը:

Իրապէս այդ պարկեշտ վերագնահատութիւնը կ'ենթադրէ պահ մը յոբելեարը դուրս հանել առօրեայի նեղ ժամանակի լայն պաստառին վրայ. կ'ենթադրէ երեւակայութեան թռիչքով մը ջանալ զայն դիտել գրեթէ ապագայի հեռանկարէն, այնպէս, ինչպէս պիտի տեսնէ զինքը գալիք սերունդը:

Դեռ հարկ է յիշել նաեւ թէ ամէն մարդու նման յոբելեարն ալ աշխարհի բերած է իր անցաւոր տուրքին հետ իր մնայուն նպաստն ալ: Ամէն կեանք ինքնին խառնուրդ մըն է արդէն մասամբ վաղանցուկ, անկարեւոր եւ մասամբ ալ տոկուն, տեւական արժէքներու: Բոպէներ կան զոր մսխած ենք յամպէտս, իբրեւ ծուխ. բոպէներ ալ, զոր ծծած ենք, ամբարած մեր մէջ, օր մը անոնցմով մեր շուրջը հիւսելու բնհեղ - խոզակը: Ժամանակը հովին կուտայ մարդը իբրեւ ափ մը հասկ. յարդը եւ փոշին, — անցաւորը, — կը ցնդին, հատիկը, սերմը, — մնայունը, — կ'իյնայ, կը խառնուի մայր հողին:

Քանինե՞ր կարելի է յիշել սակայն, որ յիսնամեայ տարեդարձի մը շօշափելի բան մը թողած ըլլան իբրեւ անկորնչելի արժէք, իբրեւ բիւրեղացած քրտինք:

×

Մե՛նք, «Յառաջ»ի գաղափարական ընտանիքին պատկանողներս, բնականաբար տարակարծութեան աւելի կամ նուազ անհաշտ կէտեր կրնանք ու պարտինք ունենալ Զօպանեանի հետ: Բայց համոզումներու այդ տարբերութիւնը, — որքան ալ խոր թուի, որքան ալ տեղի տուած ըլլայ բուռն բախումներու, — չի կրնար մեր աչքէն ծածկել յոբելեարին ոչ գրական բազմակողմանի վաստակը, ոչ ալ հայ մշակոյթի ու հայ դատի նուիրուած իր լայն ու յարատեւ գործունէութիւնը:

Ծնած 1872 Յուլիսին, տասներեք տարեկանին լոյս կը տեսնէին իր պատանեկական առաջին թոթովանքները: Բայց 1888—89 թուականներուն Զօպանեան— տակաւին ոչ իսկ երիտասարդ, — պոլսահայ գրական շրջանակներու ուշադրութիւնը կը գրաւէ իր քերթուածներով, հէքեաթներով, ուսումնասիրութիւններով: Այդ թըւականէն ահաւասիկ կը սկսի գրագէտի իր առաքելութիւնը որ յիսուն տարի շարունակ, անխոնջ ու սեւեռուն, միշտ ընդլայնելով ու խորանալով, կը ներկայանայ մեր ժամանակակից կեանքի հազուադէպ ու գեղեցիկ երեւոյթներէն մէկը:

Իր նախափորձերէն իսկ Զօպանեան երեւան բերած է հակում մը, ճաշակ մը խորքի ու ձեւի թարմութեան մասին, ներշնչումի ու արտայայտութեան անկեղծութիւն, դէպի իրապաշտ արդիականութիւն մը, որ չի ժխտեր բնաւ դասական գեղեցկութիւնները:

Այդ ցայտուն գիծով է որ անիկա երեւան եկաւ «Հայրենիք»ի շրջանակին, եւ այնուհետեւ իր խմբագրած «Ծաղիկ» եւ մանաւանդ «Անահիտ» հանդէսներուն մէջ, ինչպէս նաեւ իր զուտ գրական հրատարակութիւններով:

Բայց տարամերժօրէն գրական գործունէութիւն մը, որքան ալ բեղուն ու արդիւնաւոր եղած ըլլայ, բաւական չէ ինքնին գրագէտի մը շուրջ ստեղծելու գնահատանքի մթնոլորտ մը: Եթէ երբեք Զօպանեան համակիրներու լայն շրջանակ մը ունեցած է իր շուրջ, եթէ իր յոբելեանի գաղափարը 1914էն իսկ ընդհանուր արձագանգ կը գտնէր ու երկու անգամ իր անունին շուրջ կը համախմբէ հայ ու օտար մըտաւորականութեան մը շահագրգռութիւնը, պատճառը այն է որ Զօպանեանի արժէքը կ'անցնի իր գրագէտի սահմանը:

Այո, պատճառը այն է որ անիկա իր գրողի կոչումը միշտ ի սպաս դրած է աւելի գերազանց խանդավառութեան մը, — պաշտամունքը հայկական մշակոյթի:

Արդարեւ, Զօպանեան յիսուն տարիէ ի վեր ոչ միայն հետեւած է օրը օրին մեր գրական - գեղարուեստական կեանքի բոլոր երեւոյթներուն, իբրեւ քննադատ, ոչ միայն յստակ ու լեցուն ուսումնասիրութեամբ ուրուագծած է կեանքը եւ գործը շարք մը գրողներու, — մասնաւորապէս Դուրեանի, Պէշիկթաշլեանի եւ ուրիշներու — իբրեւ կենսագիր, այլ մանաւանդ իբրեւ բանասէր, ան հետամուտ եղած է իջնելու միշտ մինչեւ հայ մշակոյթին ակունքը, անոր անյայտ եւ անկոխ կալուածները, լոյսին հանելու համար տոհմիկ գանձերը, անծանօթ անունները որ կը մնան հոն թաղուած: Անիկա կարելի է կոչել մշակութային երկրաքննութիւն, նոյնքան անհրաժեշտ, նոյնքան հմայիչ իր գիւտերով, որքան ան միւսը, պատմագիտական երկրաքննութիւնը, որ մեզ կը դնէ գետնաթաղ քաղաքակրթութիւններու հետքերուն վրայ:

Այն պրպտումները, — կատարած Վենետիկ, Էջմիածին, Երուսաղէմ եւ այլ հայ մատենադարաններու մէջ, — թոյլ տուած են Զօպանեանի խորապէս ուսումնասիրելու Նարեկացին, բայց մանաւանդ գիւտը ընելու միջնադարեան աշուղներէն Քուչակի, Նաղաշ Յովնաթանի եւ ուրիշներու. իր «Հայ էջեր»ը, «Նահապետ Քուչակի Դիւանը», ուրիշներու կարգին խղճամիտ, մանրազնին ու երկարաշունչ աշխատութիւններ են, նոյնքան հարուստ՝ բովանդակութեամբ, որքան գեղաճաշակ՝ իրենց ներկայացումով:

Այս երկերը, որոնք կ'ընդլայնեն հայ մշակոյթի սահմանները դէպի նոր հեռանկարներ, ընդգծելով անոր ինքնեկ հարստութիւնները. — կը մատնեն հեղինակին մօտ սէր եւ գուրգուրանք հայ տոհմիկ, հին եւ նոր բոլոր արժէքներու հանդէպ, ու նաեւ խոր հաւատք՝ հայ մշակոյթի կենսունակութեան մասին:

Բայց հոս ալ չի վերջանար Զօպանեանի դերը:

Անիկա եղաւ մէկը այն հազուադէպ մտաւորականներէն, որոնք պարտք նկատեցին հայ մշակոյթը ծանօթացնել Ֆրանսացի, օտար շրջանակներու: Այս մարզին մէջ Զօպանեան ունի արժէքաւոր եւ մնալու կոչուած հրատարակութիւններու շարք մը ինչպէս նաեւ հայ պատմութիւնը, հայ մշակոյթը ժողովրդականացնող դիւրամատչելի գրքոյկներ, որոնք իր տուած բանախօսութիւններուն հետ զուգընթացաբար, օգտակար դեր մը խաղացած են հայ ժողովուրդը ծանօթացնելու եւ սիրցնելու տեսակէտով:

Մշակութային դեսպանի իր այդ դերը կը զուգադիպէր բարեբախտաբար մեր պատմութեան վերջին եղեռնական շրջանին, երբ մեր դատին շուրջ հետաքրքրութիւն եւ համակրանք ստեղծելու լուրջ պատճառներ ունէինք:

Ափսո՜ս, մեր հայ անունին վրայ կը ծանրանար նախապաշարումը՝ մորթուող, եղկելի հօտ մը դառնալու: Եւրոպացիները չափազանց տարուած էին հայկական դատը վերածելու մարդասիրական արարքի մը: Ոչ. անհրաժեշտ էր հայ դատը դնել իր իրաւական եւ մշակութային պատճառաբանութեան մէջ, ու ապացուցանել հայ ժողովուրդի արժանաւորութիւնը «ցեղային հարց» մը ունենալու: Հայդուկները դուրս հանեցին իրենց պարտքը եւ դերը. հայ մտաւորականներ ջանացին ի վեր հանել Եւրոպայի աչքին հայ ժողովուրդի քաղաքակրթական անցեալը, իր ինքնայատուկ ձիրքերը. այսօր վերջապէս «ջարդըւող հօտ»ի անպատուաբեր կարծիքը սրբագրուած է մեծ մասամբ: Այսօր, շնորհիւ մեր կէս դարու զէնքի ու գըրչի ախոյեաններուն, մեր օտար բարեկամները տարբեր կերպով, աւելի ճշգրիտ ու արդար, պատուաբեր լոյսի տակ կը ճանչնան մեզ:

Զօպանեան կրնայ իրաւամբ խորհիլ թէ օտարներու աչքին հայ ժողովուրդի վերագնահատութեան, հայ դատի արժեւորման գործին մէջ իր կոչումէն չէ թերացած: Ան կը շարունակէ ըլլալ ու մնալ հայ մշակոյթի բանբեր մը օտար մտաւորական շրջանակներու առջեւ:

Ու զուգընթացաբար, այս գաղափարական հայանպաստ քարոզչութիւնը իր լրացումը կը գտնէր Զօպանեանի մօտ իր հանրային գործունէութեամբ: Քառասուն տարիէ ի վեր, ամէն անգամ որ Փարիզ ազգային հաւաքական ձեռնարկ մը եղած է, Զօպանեան չէ զլացած իր մասնակցութիւնը: Մռայլ օրերուն մէջ ըլլայ թէ պայծառ օրերուն, անիկա չէ տկարացած իր բարեկամեցողութեան մէջ ծառայելու հանրային գործին: Ազգային Պատուիրակութեան կեանքի զանազան փուլերուն, ան ստանձնած է պրոպականտայի փափուկ, պատասխանատու պաշտօններ, Փարիզ կամ Կիլիկիա, ուր որ կանչած է զինքը, բոպէի պահանջը:

Հոս ակամայ դէմ առ դէմ կուգանք կուսակցական Զօպանեանին: Յայտնի է որ անիկա Ռամկավար - Ազատական հոսանքի յայտնի դէմքերէն մէկն է: Պիտի փափաքէինք անշուշտ որ իր գրագէտի խառնուածքը, իր բազմակողմանի հմտութիւնը դուրս մնար, բարձր մնար քաղաքական խառնարանէն. որ իր ուժերը չմանրանային, չմաշէին առօրեայ, հեւիհեւ կեանքի խարտոցին վրայ: Կուսակցական նկատումները կարելի չէ միշտ հաշտեցնել իմացական անկաշկանդ գործունէութեան մը հետ: Մտքի անդորր ու անայլայլ վիճակը շատ աւելի թոյլատու է առողջ դատողութեան, իմացական խոր պեղումներու, քան թէ կուսակցական մտայնութիւնը, որ ինքնին հակամէտ է մոլեռանդ թեքումներու եւ երբեմն ալ սայթաքումներու:

Բարեբախտաբար կուսակցականը Զօպանեանի կեանքի համայնապատկերին վրայ կը մնայ ստուերի մէջ, կը կորսուի իր գրական աշխատանքներու կոյտին ետին:

Այնպէս ինչպէս որ է, Զօպանեանի գործը իր շօշափելի արդիւնաւորութեամբ, իր տոհմանուէր ոգիով, իր խորքի եւ ոճի արժանիքներով կը տիրապետէ իր շուրջ ստեղծուած թեր ու դէմ նկատումները, իր գործը պատմութիւնն է իր կեանքին ու ամուր պատուանդանը՝ իր վարկին: Մեր գրական ժամանակակից շարժումի տեսարանին վրայ այդ գործը, — իբրեւ քանակ ու որակ, — կը փայլի իր միութեամբ:

Իր յոբելեանը գնահատութեան արդար ցոյց մը ըլլալով հանդերձ գրագէտին, մտաւորականին, ազգային գործիչին հանդէպ, միանգամայն, — ինչպէս ինք գրած էր ինծ իր մէկ նամակին մէջ, — «պիտի ջանայ որ նոր առիթ մը ըլլայ որպէսզի մեր Ֆրանսացի բարեկամները անգամ մը եւս ցանծացնեն հայ ազգային մշակոյթը»:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԴԷՄՔԵՐ ՈՐ ԼՈՅՍ ՑԱՆԱԾ ԵՆ

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃԵԱՆ

Մեր մեծանուն երգահան Տիգրան Չուհաճեանի ծննդեան հարիւրամեակն է, այս տարի: Իր յիշատակին համար մեր առաջին տուրքը պիտի ըլլայ՝ տալ իր կենսագրականը, երկու բաժինով, ու խօսիլ իր գործերուն մասին, տպաւորական ոլորտի մը մէջ:

Այս առթիւ մտադրած ենք նաեւ տալ կենսագրականները Թագւոր Նալեանի եւ Գարեգին Ուշտունիի, որոնք ոչ միայն տաղանդաւոր արուեստագէտներ եղած են ու երեւցած վարպետին գործերուն մէջ, այլ երաժշտախաղերուն հեղինակներն են: Նալեան գրած է «Լէպլէպիճի Հօրհօր»ի թատերանիւթը, իսկ Ուշտունի «Քէօսէ Քէհեան»: Կենսագրութիւնը նաեւ Սեւորէ Պէնկլեանի որ երգահանին գործերուն մեծագոյն տարածիչը եղաւ, շատ մը երկիրներու մէջ: Տակաւին դերասաններու եւ դերասանուհիներու որոնք փայլեցան Չուհաճեան գուսաներգութեանց մէջ:

Մեր այս յօդուածաշարքը պիտի երեւի «Յառաջ»ի կիրակնօրեայ թիւերուն մէջ:

Յիշենք որ, հարիւրամեակին առթիւ, պիտի բեմադրուի, Միւթիւալիթէի մէջ, արուեստագէտ Լաքայի բեմանկարներով, վարպետին ամէնէն սիրուած, ամէնէն ժողովրդական երաժշտախաղը՝ «Լէպլէպիճի Հօրհօր աղա»ն, կազմակերպութեամբ եւ ղեկավարութեամբ մեր տաղանդաւոր երաժշտագէտ Գուրգէն Ալէմշահի:

Ըսենք նաեւ որ տարիներէ ի վեր, զանազան քաղաքներու մէջ ներկայացուած բոլոր «Լէպլէպիճի»ները ընդօրինակութիւնն են միայն, խաթարուած աւելի քան նուազ: Գուսանախաղին երաժշտական բուն բնագիրը ծախուած ըլլալով՝ կը գտնուի «Ժուպէր» հրատարակչական տան քով, ուրկէ առնելով է որ Գ. Ալէմշահ, երկար շրջանէ մը վերջ, լսելի պիտի ընէ այս ծանր երգախաղին հարազատութիւնը:

Մեր յօդուածաշարքին պատրաստութեան առթիւ՝ օգտուեցանք Սմբատ Դաւթեանի, Նուպար Ալիքսանեանի, Շարասանի գրութիւններէն, Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը»էն, հին թերթերէ, ինչպէս եւ սեփական նիշերէ, ու ծերունի արուեստագէտներու յիշողութենէն, ժամանակին՝ Բիւզանդիոնի մէջ:

ՎԱՐՊԵՏԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Տիգրան Չուհաճեան ծնած է 1837-ին, Կոստանդնուպոլիս, Ղալաթիա: Անդրանիկ զաւակն էր Չուհաճեան Գէորգի որ արքունի ժամագործապետ եղած է Սուլթան Մէճիտի եւ հնարած «նուագող ժամացոյց»ը: Հայր Չուհաճեան իր գործին մէջ եղած է գիտուն, միանգամայն արուեստագէտ: Տիգրան կը ստանայ միջնակարգ զարգացում: Իր մէջ, պատանեկութեան շրջանին, կը յայտնուի երաժշտական շնորհը որ կը ցայտէր լարային ու փողային նուագախումբերու հանդիսականութեան ընթացքին: Ղեկավարներու ճպոտը կը շարժէր իր հոգիին մէջ ու ներքին ստեղծագործութեան արտ մը կ'ալեկոծուէր ապագայ երկունքներով: Իր հայրն ալ երաժշտասէր մըն էր ու պատանին շատ անգամ առիթը կ'ունենար ծնողքին հետ ունկնդրելու երգ, նուագ, թատրոն:

Եթէ հայր Չուհաճեանը հնարած էր երգող ժամացոյց մը՝ որդի Չուհաճեանը պիտի ստեղծէր երգող թատերախաղեր:

Պոլսոյ մէջ, իբրեւ առաջին ուսուցիչ կ'ունենայ Իտալացի դաշնակահար մը. — Մանծոնի:

Յիշենք որ այդ շրջանի, մանաւանդ Բիւզանդահայոց գրական, գիտական ու գեղարուեստական Աթէնքն էր Իտալիան ու Հայորդիները այնտեղ կամ այնտեղէն եկած ծիրանաւորներով է որ կը մարզէին իրենց ընդունակութիւնները:

1861ին Չուհաճեան կը մեկնի Իտալիա:

Երկիրը գրախտագեղ պարտէզ՝ կարկառուած կապտանոյշ ծովերու հէքեաթներուն մէջ: Երկիր՝ յափշտակող արշալոյսներու եւ վերջալոյսներու եւ աստեղազարդ գիշերներու: Երկիրը մանաւանդ երգի (մեղեդիի), երազի, սիրոյ եւ արբեցութեան: Քերթողագիրք երկիր մը, որուն դաշտերուն եւ տեղերուն վրայ կը թրթռայ անմահութիւնը երաժշտութեան: Հայրենիքը՝ բոլոր արուեստագէտ հոգիներուն: Իտալիա՛...:

Չուհաճեան քանի մը տարի կը մնայ Իտալիա, ու Միլանոյի մէջ կը հետեւի երաժշտական մասնաւոր դասերու:

Բիւզանդական արեւելքն ու իտալական արեւմուտքը կ'ընդելուզուին իրարու, իր հոգիին մէջ ու պատուաստուած լոյսը կ'առատանայ իր մտքին մէջ: Ինչպէս իր գալոց երգերուն:

1864ին կը վերադառնայ ծննդավայր: Հանդիսաւորապէս կը մտնէ Բիւզանդիոնի կախարդական խորհուրդին մէջ, որուն խորքը երկու մեծ ովկիներու գիրկընդխառնումին երգը կ'եռար, բնութեան ձայներով ճոխացած:

Վոսփորէն մինչեւ Ադրիական, ջուրերը, հովերը, ծառերն ու թռչունները կ'երգէին իր մէջ:

Իր առաջին հեղինակութիւնները, երգ ու քայլերգ, Արեւելեան Թատրոնին մէջ, Մաղաքեան խումբին դերասաններն ու դերասանուհիները կ'երգեն, նոր ստեղծուած թատերական մթնոլորտը ջերմացնելով:

Սիրով ու սիրերգով յորդուն իր սիրտը կը կապուի Հայուհիի մը՝ Աննիկ Ապաղեանի ու նոյն տարին իսկ կ'ամուսնանայ:

Չուհաճեան քաջ դաշնակահար՝ կը սկսի դասեր տալ: Կ'ունենայ երկսեռ աշակերտութիւն որոնք իրեն կը կապուին ամրապէս: Խանդավառութիւն մը կը սկսի: Հայ տուներու մէջ կը մտնէ դաշնակը եւ բարձրագոյն երաժշտութիւնը: Կը կատարուի երաժշտական անկիւնադարձ մը, ճամբայ բանալով նոր շրջանի մը:

1868ին կ'աւարտէ իր երկարաշունչ երաժշտական երկը: Ան «Արշակ Բ.»ի երաժշտութիւնն է, յօրինուած Թովմաս Թէրզեանի համանուն թատերախաղին վրայ: Այս գործը վերջը կ'անուանափոխուի՝ կոչուելով «Օլիմբիա», թէ՛ գրաքննութեան արգելքէն խուսափելու եւ թէ եւրոպական բառ մը ընծայելու համար երգախաղին: «Օլիմբիա»ն արդէն խաղին առանձին հերոսուհիին անունն էր: Երաժշտամասը կը նուագուի յայտնի ճարտարապետ եւ գեղարուեստի մեկենաս Յակոբ պէյ Պալեանի տանը մէջ, որուն նուիրուած էր գրաբար ուղերձ մը, շարադրուած Թ. Թէրզեանէ.

Ի Պիմալեան հովտէն
Քորքն ինունչ ի հոյլ՝
Դափնենիւս ոլորս,
Փունջքն գեղանըշոյլ
Ածեալ բերէին
Յափունս Պոսփորին:

Ել նուագածայնիւ
Յայերս աստղազարդ
Յունկն անդ վեհագին
Կրկնէին զըւարթ.
«Ո՛վ մեծ, զայս քեզ ձօն
Յրդէ Ապոլլոն»:

Ի'անդէն համախումբք
Յաղամանդեայ տառ
Դրոշմէին անջինջ
Փառաց ի տաճար.
«Քեզ անմահութիւն,
Յակոբ վեհազուն»:

Գեղարուեստասէր Յակոբ Պալեանը ետ մնալ չուզեր այս ներբողականէն: Եւ ի՜նչ օրինակելի ազնուութեամբ, փափկավարութեամբ:

Պալեան, խաղով մը, քանի մը շաբաթ, ափերով ոսկի դնել կուտայ երգահանին մահիճին բարձին տակ, շրջան մը ծածկելով իր ինքնութիւնը:

Պալեան, հանճարեղ ու ազնիւ գերդաստանի մը արուեստագէտ զաւակն էր, հարուստ սիրտով, միտքով ու գրպանով: Գեղարուեստի ասպետ մը:

Նիւթապէս եւ բարոյապէս օժանդակող առաջինը կ'ըլլայ Չուհաճեանի:

Գումար մը կը տրամադրէ կազմութեանը համար նուագախումբի:

Կը խնդրէ վարպետէն որ լքէ իր դասերը եւ նուիրուի ստեղծագործութեան:

Կը խոստանայ բեմ հանել «Օլիմբիա»ն:

Չուհաճեան կը թողու իր աշակերտները: Կը թողու արուեստագէտը եւ ստեղծողը սպաննող ուսուցչութիւնը, ըլլալու համար ղեկավար եւ յօրինող:

Դժբախտաբար անկարելի կ'ըլլայ բեմ բարձրացնել «Օլիմբիա»ն, Նաումի թատրոնին հրկիզման հետեւանքով: Ու ալ անկէ վերջ չի ներկայացուիր երբեք:

Բիւզանդածին Իտալացի մը՝ Ատոլֆ Թալասօ՝ իր «Օսմանեան Թատրոնը» երկասիրութեան մէջ կը գրէ. «Օլիմբէայի զանազան հատուածները Վիէննայի եւ Նափոլիի երաժշտահանդէսներուն մէջ նուագուելով՝ արագօրէն տարածեցին հայ երաժշտապետին անունը»:

Իսկ Դաւթեան կը գրէ. — «Առաջին անգամ, 1882ին էր որ Վերտիի թատրոնը, ամերիկեան դեսպանին հովանաւորութեամբ, «Մամուլ» զաւեշտախեղծին ի նպաստ տրուած ներկայացման մը առթիւ, բախտն ունեցայ տեսնելու զինք (Տիգրան Չուհաճեանը) երաժշտախումբին գլուխը, ճպոտ ի ձեռին վարելով նուագարութիւնը նոյն նախերգանքին որ «մուտքն է Արշակայ ի յաղթական կառս, բանակաւ յառաջոյ եւ յետոյ, որուն կը հետեւին ժողովրդի ձայն բերկրութեան»:

Չուհաճեան «Օլիմբիա» կամ «Արշակ Բ.»ի անբախտութենէն վերջ, կը պարտաւորուի վերսկսիլ իր դասերը, օրապահիկը իր միջոցներով շահելու համար: Իր մտքին մէջ ոսկի [illegible] մը, երազներու մէջ պարուրած [illegible] գուսանախաղերու յօրինման [illegible]: Քանի մը տարի կրկին ուսուցչութիւն, մասնաւորապէս Օրթագիւղի Թաղամասին մէջ, ուր կ'ապրէր (Թաշ Վէր-[illegible]ւիվէն):

1872 — 73ին երկրորդ երկունքի շրջանն էր:

Իր դասերէ ազատ ժամերուն եւ օրերուն կը նուիրուի նոր երաժշտախաղի մը յօրինման, աշխատակցութեամբ իտալացիի մը՝ Ալպորիտո:

Ու կը ծնի «Արիֆին Հիլէսի» օպերէթը:

Բուն թատերախաղին անունն է Nouveau Seigneur du Village:

Կատակերգութեան թարգմանութիւնը եւ օսմանեան կեանքի փոխադրութիւնը կատարած է քաջ ֆրանսագէտ մը՝ Յովսէփ Եաղըճեան, որ թարգմանն էր Կիպրոսի ֆրանսական հիւպատոսարանին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԼԵԶՈՒԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԵՇՏԸ

Վերջերս վէճ ծագեցաւ ֆրանսացի երկու գրագէտներու միջեւ թէ գոյութիւն ունի՞ լեզուի ազգային շեշտ մը, — այլ բացատրութեամբ՝ լեզուներու շեշտը ոգեկա՞ն է (հոգեկան արտայայտութիւն) թէ ֆիզիքական (կազմախօսական արտայայտութիւն):

Մարթէն Մօրիս կը հաւատայ վերջին տեսութեան, — թէ լեզուներու շեշտը կը հպատակի ձայնալարերու ցեղային կազմախօսութեան: Ու կը քննադատէ Ժաք Պուլանժէն, որ [illegible] բոլորովին խորացուցած չէ [illegible] դրոշմի տեսութիւնը, կը հարցնէ թէ Մարթէն Մօրիս կրնա՞յ ցոյց տալ [illegible] գիտակաւոր վկայութիւն մը կազմախօսական տեսութեան մասին:

Մարթէն Մօրիս, իր պատասխանին մէջ, կը յիշատակէ Վանտրիէսը եւ Տէլքուրը: (Թող ներուի մեզի յիշել որ Թէօտոր տը Պանվիլ եւս կը պաշտպանէ լեզուական շեշտին ազգայնութիւնը, հիմնուած՝ [illegible] ազգայնութեան վրայ):

Առաջինը կը վկայէ թէ լեզուի ձայնանիշերը կը սահմանափակուին համաձայն նոյն ցեղին գործարանական կազմութեան: Տէլքուր, իբրեւ պաշտպանութիւն այս տեսութեան, կը յիշէ թէ Անգլիացիներու մօտ ձայնաւորներու հնչումի անորոշութեան պատճառը այն է որ Բրիտանացիները, խօսելու ժամանակ, շատ քիչ կը շարժեն իրենց կզակը, վերին շրթունքը թեթեւ փակցնեն ակռաներուն, թեթեւ յառաջ կ'երկնցնեն ստորին կզակը, [illegible]զուն քիչ մը եւս կը պահեն՝ [illegible] մասին գոգաւոր ձեւ մը տալով: [illegible] պատ, անոնց ձայնալարերը, միւսէն բաւական հեռու ըլլալով, [illegible] դանդաղ կը սկսին թրթռալ, եւ երբ [illegible] թրթռան, կը ձգտին վերադառնալ իրենց տարածէր (position espacée) [illegible] ճակին, ասկէ՝ իրենց ձայներուն մասին խուլ նկարագիրը: Ընդհակառակն, Ֆրանսացիներուն ձայնալարերը շատ մօտ են մէկը միւսին եւ [illegible] ընդունակ՝ թրթռալու:

Ժաք Պուլանժէ դիտել կուտայ [illegible] փրոֆ. Վանտրիէս ձայնագէտ մը թէեւ, չուրանար լեզուագէտի հեղինակութիւնը: Ու կը դիմէ, կարգին, Ֆրանսայի մեծագոյն [illegible]նկութիւններուն: Իր քննութեան արդիւնքը այն է թէ դժուար է [illegible]պանել լեզուական շեշտին ֆիզիքական կազմութեան տեսութիւնը: Նախ այս հարցը գիտական քննութեան առարկայ եղած չէ տակաւին: Եւ [illegible] րոյ, եթէ գանկաբանական տեսակէտով՝ բերանի ծայր սահմանային [illegible] թարգ առաստաղ մը կ'ազդէ [illegible] րաժշտական դրոշմին վրայ [illegible] որքան ձայնալարին կազմախօսութիւնը, ստոյգ է նոյնպէս որ ձայները «[illegible]չնուին» ի տղայ տիոց, շնորհիւ [illegible] կանքին, որ կը հետեւի [illegible] ձայնին եւ ընտանիքի [illegible] հնչարանութեան: Ահա թէ ինչու [illegible] ցեղին անդամները թէեւ կազմախօսական տեսակէտով՝ նոյն ձայնալարեր-

...նին, բայց քաղաքային բնակչու-
թիւնը տարբեր չէշտ ունի, գիւղական
բնակչութիւնը տարբեր։
Ըստ մեզի, կարելի չէ բոլորովին
ուրանալ ձայնական ազգայնութիւնը ։
Գր. Վանցեան, հեղինակը «Պատմ.
քերականութեան», լեզուական չեշտի
այդ տարբերութեան մէջ կը տեսնէ
մեր ազգեցութեան կարեւոր
գործը, — լեռնաբնակին ու դաշ-
տաբնակը խօսուածքի տարբեր ե-
րանգականութիւն ունին, տարբեր
...ոգբրոշմ ու տարբեր չեշտ, ամէ-
նեն յայտնի։ Դարձեալ Ս. Մալխաս,
«Մի հնչիւնին մի գիր» ուսումնասի-
րութեան մէջ, կ'ընդունի թէ լեզուի
...ին կազմութեան տեսակէտով մեծ
...ը կը խաղայ ոչ միայն բնակավայ-
...ին բարձր կամ ցած դիրքը, այլեւ
...իմնոլորտին բարեխառնութիւնը ։
...է թէ ֆրանսացի մեծ դերասա-
...Սամսոն, իր դասական դրքով, կը
...ատէ թէ բազմաթիւ այլ ձայնա-
...ու ազդակներ կան, որքան ներքին՝
...մախօսական, նոյնքան արտաքին՝
...թական։ Այնպէս որ, ձայնն ալ «կը
...ակուի» համաձայն գեղեցկագիտա-
...ն պահանջներու եւ մարդկային քա-
...քակրթութեան հոգեբանական պա-
...րուն ։

Անիկա բնաշրջական տեսութիւն մըն
...անուշտ, որուն առաւելութիւնն այն
...որ կը միացնէ ոգեկան ու ֆիզիքա-
...կան երկու տեսութիւնները իրարու ։
...օսելով այդ բնաշրջութեան մասին,
...ւի Տիմէէ դիտել կուտայ, թէ մինչ
...ոգովուրդը կ'աշխատի հաստատուն
...եւ անփոփոխ պահել իր ազգայնութիւ-
...ն ամէն արտայայտութեան մէջ, մը-
...տաւորականը կը ձգտի բարեփոխելու
...այն։ Ահա թէ ինչո՛ւ ձայնին ազգայ-
...նութիւնը ճշդելու համար պէտք է
...մնել գիւղացիներուն մէջ։ Բայց մը-
...ակոյթը, որ իր վախճանով ապազ-
...գային է, որովհետեւ ծնունդ երեւա-
...կայութեան, կ'աշխատի փճացնել ազ-
...գայնութեան յետին մնացորդներն ալ,
...նոյնիսկ գիւղերու մէջ, ուր այլեւս
...բնական է նշմարել ձգտում մը քաղ-
...ցիի պէս խօսելու ։

ԿԱՄՊԷԹԹԱ ՍԻՐԱՀԱՐ

— . —

...ու Նինոն կը կոչուէին անոնք,
1865ին,— տակաւին երիտասարդ,
...Կամպէթթայի փառասիրութիւ-
...ը կը յածէր սիրոյ պարտէզին մէջ,
...թեւ առած թիթեռնիկի մը նման
...որ երկու կամ երեք ծաղիկի սահման-
...ներէն հեռու երթալու վախն ունի ։
...Նինոն, բուն անունով Հանրիէթ,
...որ Կամպէթթա կ'անուանէր Նինէթ,
...գեղուհի մըն էր մանկահասակ, ամ-
...բողջովին ինքզինքը նուիրած ու յանձ-
...նած մեծ տրիբունին։
...Լէոն Կամպէթթա, կիներէն չկշտա-
...ցող այս սիրաբորբոք հոգին, անմեղ
...է տակաւին, երբ կը գրէ Պրիւժէն,
...իրոնաշունչ այս աւանէն, իր սիրա-
...կանին.—

«Սիրելի Նինէթս,
Ահա Պրիւժի գետակին եզերքը,
...սրճարանի մը մէջ, գրելու համար
...քեզի։ Հոս մտայ որպէսզի գրեմ քեզի,
...ինչ կ'ըսեմ՝ որպէսզի խօսիմ քեզի
...հետ ցած ձայնով, շշնջիւնով։ Բայց
...գիրը անպիտան դրիչ մըն է, ի՞նչ ը-
...նեմ, կ'ուզեմ այնպայման խօսիլ քե-
...զի հետ, որովհետեւ «լեզուս կը կե-
...րայ»։ Եթէ հարկ ըլլայ, պիտի գրեմ
...ձեռքիս ծայրով, չուզելով զրկուիլ
...քեզի հետ խօսելու հաճոյքէն։
Քէզ առաջ մինակս ման կուգայի
դաշտերուն մէջ։ Ամբողջ ժամ մը քա-
լեցի երկար ծառուղիի մը մէջէն, որ
եզերուած է զարաւոր կաղնիներով։
Պրիւժի ամէնէն գեղեցիկ եւ ամէնէն
հին ծառուղին է այս,— այս երկու
պայմանները միշտ զոյգ կ'ընթանան
այստեղ, գեղեցիկ է այն միայն որ
հին է։ Երեք հարիւր տարիներէ ի վեր,
կը քնանայ հին Ֆլանտրիան, ու տա-
կաւին չէ արթնցած։ Հրաշալի է պա-
տանքը որ զայն կը ծածկէ, բայց պա-
տանք է։ Կը զգաս որ կեանքը, այնպէս
ինչպէս կ'ըմբռնենք Փարիզի մէջ, գո-
յութիւն չունի այստեղ։ Ոչ շարժում
կայ, ոչ աղմուկ, ոչ սրճարան, ոչ
լրագիր, եւ ոչ կին մը որ պտըտի փո-
ղոցներուն մէջ։ Ներողութի՛ւն այս
վերջին խօսքին համար, մի՛ կասկա-
ծիր վրաս...»։

Կամպէթթա յետոյ իր սիրականին
կը խօսի արուեստի եւ նկարչութեան
մասին։ Չի մոռնար, սակայն, քեր-
թուածներ ալ նուիրել.—

Ա՛խ, ինչո՞ւ խոստացայ քեզի,— Նի-
նոն, սիրել քեզ մինչեւ մահ,— Նման
երդում մը խենթութիւն է,—Երբ սիր-
տերը չեն գիտեր հնազանդիլ։
Գարնան, երբ կուսածաղիկները կը
բացուին,— Քաղցր ու խաղաղ իրիկ-
ուան մէջ, երբ կը վառին ճերմակ
աստղերը,— Սիրահարներու լամբա-
րէ,— Մարդ կը կարծէ թէ պիտի սի-
րէ տարիներ,— Որովհետեւ իր սիրտը
շուտ կը բռնկի,— Բայց երբ կը փակ-
ուին փեղկերը,— Երթայ բարով սէ-
րը, որուն անունով կ'երդուընք։

Արդարեւ, ժամանակ մը վերջ, երբ
քաղաքական կեանքի մէջ փառքի գա-
գաթնակէտին կը հասնի, Լէոն Կամ-
պէթթա կը մոռնայ Նինէթը, որուն
կ'ուղղէ նամակ մը, խնդրելու համար
որ այնուհետեւ մնայ բարեկամ մը,
պաշտօնական ու ցուրտ արտայայտու-
թիւններու սահմանին մէջ,— իրար
չինք հասկնար այլեւս, կ'ըսէ Կամ-
պէթթա, ու տարբեր երազներ կ'ա-
ռաջնորդեն այլեւս մեզ ։

Մնաս բարո՛վ հին յիշատակներ,
հին սէրեր, մնաս բարո՛վ, Նինէ՛թ։
Ի՞նչ ըրաւ, երբ Նինէթ ստացաւ այս
դառնաշունչ նամակը որ կը հասնէր
սիրոյ մեղրը ծծելէ վերջ։ Ապահովա-
բար լացաւ, լացաւ եւ անիծեց փառ-
քը, որ շատ ու շատ կիներու դրկէն
յափշտակած է «Իշխանը», «Ասպետը»,
—․ այն որ կը սիրէ բարձրանալ ու
բազմիլ գահերու վրայ, յաճախ կինե-
րու ջախջախուած սիրտով կառուց-
ուած ։

ԳԱՐՆԱՆ ԵՐԳԵՐ

Գարունն եկաւ
Կանանչ հագան
Լերկ ուղիներ
Ոլոր մոլոր,
Լեռ դաշտ ու ձոր
Անդնդախոր ։

Գարունն հասաւ
Վառ արեւով,
Բաց թեւերով
Ու երփներանգ
Նորաբողբոջ
Ծաղիկներով ։

Գարուն է, ա՜հ,
Եւ արագիլն
Ուռիի ծառին
Թառած հիմա
Կը կափկափէ
Ձիլ ձայնովը
Հոգեհմայ ։

Հովիւն ուրախ
Շէն ու զուարթ
Իր հօտն առած
Լեռ դաշտ կ'երթայ
Ուր երկինք կայ
Ջուլալ լազուարթ ։

Լծուորն է ան
Որ ձեռքին մէջ
Բռնած «մաճ»ն
Կը հերկէ անխոնջ
Դաշտերը խոպան,
Արեւին տակ բարի
Կը ցանէ զարի
Ու կ'երգէ յաճախ
Արիք, դուք, արիք
Իմ եզներս բարի ։

Եւ ահա հարսներ
Սօսի հասակով
Կը քալեն խրոխտ
Արեւոտ դաշտեր
Կանանչ ածուներ
Քաղհան ընելու
Գարնան զովասուն

Արեւին տակ
Սիրոյ անյատակ
Երգը երգելու
Մեծերէն հեռու ։

Ահա մամիկ մը
Դողդոջ ձեռքովը
Բռնած իլիկը՝
Կը մանէ լռիկ
Կանգնած բակին
Դրան սեմին ։

Գարուն է իրաւ
Ու հոգիս ծարաւ
Քե՛զ, գեղի գարուն,
Երբ կը վերյիշեմ
Կեանքն հին օրերուն
Կեանքը պապերուս
Սրտէս կը հոսի
Գեղջուկի արիւն
Կարօտի արիւն ։

Այո՛, գարուն է
Գարուն մը կանանչ
Կը նայիմ ձախ աջ
Օտար գիւղի մէջ,
Բոյրը չի հասնիր
Իմ գարուն գիւղիս
Թարմ ծաղիկներուն
Որ հոտուրտամ
Հրճուի հոգիս ։

Գարուն է, գարուն
Օրեր զովասուն
Կանանչ եւ խօսուն,
Ես կ'ուզեմ տեսնել
Կեանքը երջանիկ
Մեր գեղի գարնան ։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

1835.— *Մահմուտ Բ. Աւել առան-
ձին իրատէով կաթոլիկ Հայոց ազգա-
պետին՝ պատրիարք տիտղոսը կու-
տայ ։*

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

ԱՐԻՒԷԼ

Արեւուն մէջ, շրդեղուած մարգարտահո՛ւնչ զարունով,
Կ'արշաւէիր դուն ի՞նչպէս լիաթոք հովն երկնի դէմ ·
Ես քամակիդ վազրի պէս աղեղնապիրկ եւ վայրագ,
Կը դիտէի լայնանիստ անտառներուն սե՛ւն անշարժ,
Եւ վիթխարի լեռներուն շարքն ու կեցուածքն, որոնք իմ
Մըտայոյզ կեանքն ու հոգին կ'ողողէին երկինքով ·
Իմ կողքէս վար կը շողար, ինչպէս աստղն յուլիսեան՝
Սուրիս պիքն եւ ըմբոստ հըրացանիս կոթն ուժեղ,
Մինչ ռազմական ոգեյոյզ պղպղակներ եւ հեռեր
Իմ մեղապարտ մըտիս մէջ կը քակէին իրենց թաւ
Բաշե՛րն արծաթ, եւ ռումբեր կը պայթէին սրտիս մէջ ։

Քու գեղեցիկ մարմինիդ վըրայ կ'եռա՛ր իմ կայտառ
Իրանն յաղթ · ինձ համար աշխարհն առա՛տ էր խինդով ·
Մենք միասին դափնեզարդ որպէս յուզեալ ոգիներ,
Կը նեղքէինք դաշտերուն տարածութիւնը պողպատ,
Եւ կիրճերուն մէջ թափուած պըշալոյսներն հըրատապ ·
Մեր կռնակին անընդհատ զայլախազին դէմ կայտող՝
Այրու ձիին սմբակնե՛րն · եւ փողերու եւ երգի
Գալարակուռ արձագանգն, եւ սայլերու հըռնդի՛ւնն,
Որոնք առլի փամփուշտով, ուժանակով եւ աշխոյժ
Գնդացիրի դէզերով եւ տուփերով վառօդի՝
Ծա՛ռն եւ յոգնած շարժումով կը տքնէին լեռն ի վեր ։

Քու քամակիդ, ո՜վ Արիէլ, ես իրնուեցա՛յ եւ լացի ·
Ես յիշեցի իմ աւեր հայրենական խրճիթներն,
Զօրանոցնե՛րն անզինուոր եւ զինուորներն մահացեալ,
Եւ իմ ցեղիս մայրերուն խեղակորոյս վայնասունն,
Եւ գիւղերու մէջ փռուած հրդեհներուն նախճիրներն,
Եւ քարուքանդ շէնքերէն բարձրացող բո՛ցն որ կ'երկէր՝
Այրել Աստուածն եւ բոլոր անօգուտ խումբը սրբոց ·
Ես յիշեցի հայդուկնե՛րն, որոնց հասակն աքիլեան՝
Կ'աշտարակուէր եւ կ'ուռէր անհաւասար կռուի մէջ,
Անոնց զըրո՛հն տիտանեան · մինչ իմ կուրծքէն կը պայթէր
Կատաղութի՛ւն մ'որ կարծես կը բըզկտէ՛ր իմ հոգիս ։

Ո՞ւր ես Արիէլ, աղո՛ւոր ձիս, իմ թըխաչեայ անզո՛ւսպ պախլ,
Ես կը յիշեմ կեցուածքիդ արձանային պերճութիւնն,
Եւ նուրբ սըլաքն ակնարկիդ, որ շեշտօրէն կը պեղէր
Աղջամուղջին մէջ թաղուած հորիզոնին գիծն ողորկ,
Եւ բեւեռնե՛րն անթեղուած իմ հեթանոս էութեան՝
Աշխարհներո՛ւն ընդջեցեալ · իմ շոգեպինդ զայրոյթին
Գագաթնե՛րն յաղթ, ուր անվերջ որդեկորոյս արծիւներ
Դեռ կը հանգչին լայնօրէն բացած թեւերն իրենց զորշ,
Ուր մրրիկներ կը վազե՛ն ամպածըրար խըրթանով,
Ուր մոլեգին եւ ցասկոտ կըրմախքներու շարքն անխոնջ՝
Կը զայրանան երկնի մէջ դարանակալ Աստուծոյն ։

Ո՞ւր ես Արիէլ · կարօտ եմ ես կողերուդ մարմարին,
Ակռաներուդ տակ մաղուող լոյս երկաթին եւ սանձին,
Աչքերուդ լայն գիշերին, ուր կարծես շերտ շերտ լոյսեր
Կը շողային ցանուցիր ինչպէս աստղեր երկնի դէմ ·
Ես կարօտ եմ քու թրթռուն վըրնջիւնի՛ն եւ փոշոտ
Դունչէդ կախուող եռեփուն փրփրաժայթքին լիառատ ·
Ես կարօտ եմ քու բաշիդ կայծակնաթափ ծաւալին,
Քու գեղակերտ սըրունքին զօտեպնդուած զօրութեան,
Եւ կաշեկազմ քու թամբին սալայատակ ներքութեան,
Որուն վըրայ ես արբշիռ, զերդ կիսաստուած զանգրահեր՝
Իմ սրտիս մէջ հծծեցի հայրենական նուագներ ։

Ո՞ւր ես Արիէլ, անո՛յշ ձիս, իմ քոյրեղբայր ազնի՛ւ պախլ,
Գիշերին մէջ իմ հոգիս կ'արցունքոտի՛ քեզ համար ·
Անքարեկամ եւ միմակ, եւ աստ իսկ միշտ հըպարտ,
Կոգեկոչեմ ես ահա քու յիշատակն աղուական ·
Իմ խենթութեամբ եւ սիրով աղըցուն սիրտըս հիմա
Կը կանչէ՛ քեզ · ա՛ռ դարձեալ զիս քամակիդ վըրայ սեղմ,
Հասցո՛ւր դուն զիս այն երկիրն ուր աստուածներն անցեալի՝
Կուգան այցի, ուր վաշտեր եւ բանակներ խուռներամ,
Երբեմն իրենց տէգերուն ուղղեցին ծայրն երենոս
Դէպի ակունքն արեւուն, ուր փէտային յաղթանդամ
Լեռներուն մէջ հալածեց արծուեհոյլերն անվըրկանդ ։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ուրախութեամբ կը ծանուցանեն ի-
րենց ազգականներուն եւ բարեկամ-
ներուն, ծնունդը իրենց երկրորդ զաւ-
կին՝ ԱԼԷՆ - ԱԶԱՏի ։

Պոլիս (Ալճէրի), 4 *Մայիս*, 1938

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Սիրվարդ Մաթոսեանին

Քեզմէ հեռու եմ ծնած ու մեծցած,
Երբրազան հողիդ մատաղ, Հայաս-
տան,
Ոչ օդդ եմ ծըծած, ոչ ջուրդ եմ խը-
մած,
Բայց մէկ լըսէ զիս, պապերո՛ւս օր-
րան :—

Մօրըս կաթին հետ սէրըդ եմ ծըծած,
Հեռաւոր կարօտ չըքնա՛ղ հայրենիք,
Հօրըս շըրթունքէն պատմութիւնդ
սերտած,
Վարար գետերով անո՜յշ հայրենիք ։

Մեծ մայրիկըս, որ դեռ երէկ կ'ապ-
րէր,
Պատմած է ինծի հէքեաթներդ անթիւ,
Գեղեցկութեանըդ հիւսուած գոհար-
ներ,
Որոնք հոգւոյս մէջ կ'ապրին հըրա-
թեւ ։

Հայրիկս է դարձեալ,— ինքը ողջ վը-
կայ,
Ինծի պատմած թէ,— «Աշխարհի վը-
րայ
Ոչ մէկ հայրենիք, քեզի պէս պայծառ
Երկինք ու աստղեր ունի հըրավառ» ։

Օտար աստղի տակ հասակ եմ նետած,
Բայց եւ այնպէս ես՝ միշտ քեզ եմ
ձըգտած,
Սրեւելքի մէջ փոքրի՛կ բուրաստան,
Պապերուս օրրան՝ հոգի՛ս ՀԱՅԱՍ-
ՏԱ՛Ն ։

ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ

Խ. Հայաստանի գրականութիւն

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂՈՒՄ

Հաստատ, համարձակ գնում եմ ահա
Մեր ջերմ օրերի լուսեղէն ճամբով,—
Որով գնում է երկիրս անմահ
Ծով երջանկութեան անեզր ափով ։

Տոկուն կամքերին վհատում չկայ ·
Իմ երկրի ծոցում յաղթանակն է դի,—
Գնում ենք եւ, խնդուն արեւկայ
Մեծ ճանապարհով պայծառ ԼԷՆԻՆԻ ։

Հայրենիքն իմ լոյսէ, մարգարիտ,
Պարտէզ է չքնաղ յաւիտեան պայծառ,
Որտեղ անում են սերունդներն արի,
Ինչպէս ծաղիկներ ցօղաշող ու վառ ։

Անդարձ անցել է ժմեռը դժնի,
Կեանքի գարունն է իմ երկրի վրայ,
Էլ չեն կծդելու վարդերը կարմիր,
Գարուն է՛, գարո՛ւն յարատեւ ու յար ։

Մեծ փառք է ապրել օրերում կարմիր
Մեծ հայրենիքի հողում հայրական,—
Ուր չքացել են մրրիկն ու քամին,
Որտեղ արեւն է վառ յաւերժական ։

ԿՆԵԱԶ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

...ԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...ուրել էր։ Վրանին դուռը, արեւին
...ակ պառկեր էի խոտերուն վրայ ։
...ուշտակս - Թալաթ գործի զգեստ-
...ներով քովս եկաւ։ Ձեռքը թուղթ մը
...ունէր։ Կը խնդար չարունակ։ Ողջ է
...եղեր հայրս ու հեռագիր տուած։ Լու-
...րերը ու սարքաւդութիւնս կ'ուզէր
...հիներէն լեզուով։ Ձէր հաւատացեր
...ալ ողջ ըլլալուս։ Ծռեցայ եւ ար-
...տասուեցի երկար։ Տակաւ սկսանք
...բարեկամութեան։ Ան ինծի դրամ կը
...տրէր միշտ եւ իրենց լուսանկարնե-
...րը։ Ես ջարդերը եւ գլխուս եկածները
...պատմեցի իրենց, որպէսզի գիտ-
...նան քաշածներս, երբ ես չփրկուիմ ։
...Մեզի սակայն, առէպ լեռ կ'եր-
...թար, որ զիս իրեն կը քաշէր։ Թուր-
...քերուն վստահութիւն չունէի։ Հայա
...թէ մէկէն մեզ նորէն զարնէին։ Կ'ու-
...զէի հօրս Ղրկածներով մաքէր մը
...ճարել ու երթալ մեր տղաքը գտնել։
...ճամ մը զանոնք երազս տեսայ ։

Ցուրտ ձմեռ էր։ Կարծն ու Գրիգորը,
որոնք կը դողային ցուրտէն, ինծի ը-
սին թէ ժանտարմաները բռներ էին
տղաքը ու անոնց եղունգները քաշե-
լով ու ճմլեցնելով տարեր։ Տխրեցայ։
Ցետոյ Սենօն ալ Զարա քովս բերի
Քիւրտերէն ։ Առաջին առթիւ տղաքը
հարցուցի։ Սենօն սկսաւ լալ։— Ա՛լ
տղաքը չկան, ըսաւ։ Մեր գիւղին
մօտ, ձորի մը մէջ, զանոնք դրեր են
քիւրտ չէթէները ու երեք հարիւր հո-
գինոց ամբոխով մը զանոնք պաշարեր
ու կռուեր։ Տղաքը օր մը դիմադրելէ
եւ իրենց փամփուշտները հատնելէ
վերջ սպաննուեր էին։ Իրենց քոյրերը
միասին են եղեր։ Մէկուն մազերը բռ-
ներ են ու վիրաւոր մէկ եղբայրը մոր-
թելէն վերջ աչքին առջեւ, զինքն ալ
վրան մորթեր են...։ Անոնց տնակէն
ալիւր, իւղ, մեղր, կերպաս եւ ուրիշ
ապրանքներ են տարեր։
Լերան երազիս թեւերը փրթան այս
բօթով։ Բերդս փլեր էր։ Ո՞ւր պիտի
երթայի։ Լքեցի լուսափարփառ ե-
րազը ու ցեխը մտած սողալ սկսայ ։
Ինծի միակ ընկեր Սենօն կը մնար ։
Երբեմն զինքը կը փորձէի— Սենօ՛,
քեզի ալ զէնք ճարեմ, հետս լեռ կու-
գա՞ս, կը հարցնէի— Երուանդ, ո՛ւր
ոչ երթաս եռեւէդ կուգամ, կը պա-
տասխանէր ։

Օդերը կը տաքնային հետզհետէ ։
Պարտէզին աշխատութիւններուն ա-
ռեւն էր։ Մենք ահագին տարածու-
թեան վրայ գետնախնձոր ցանեցինք։
Կ'աշխատցնէինք զինուորներ ու գոր-
ծաւորներ։ Պարտիզպաններս վերա-
կացու էինք անոնց։ Թուրքերը Հայէ-
նը աւերեցին ու անկէ հարիւրէն աւե-
լի յոյն զինուորի փախստականներ բե-
րին։ Կ'ըսէին թէ Յոյները, այդ կող-
մերը քանի մը Թուրք զինուորներ ըս-
պաններ են։ Այդ Յոյները կ'աշխատ-
ցնէինք միշտ։ Թուրքերը կը ծեծէին
զանոնք։ Ես կը մեղքնայի ու հոդ կը
տանէի։ Ինծի—Շէֆէր, շէֆէր, սօյը-
նը չէֆէր, կ'ըսէին (չաքար է, չաքար,
իր ցեղին պէս է)։ Անոնց կիները զի-
րենք տեսնելու կուգային եւ ուտեստ
կը բերէին։ Թուրքերը կը հիանային
անոնց նիստ ու կացին եւ կերուխու-
մին վրայ։ Յոյները սեւ բուրդէ զրդա
(նեղ տաբատ) ու վրայէն կրկին բուր-
դէ կարճ վերարկու հագած էին։ Այդ
անոնց տարազն է։ Ոտքը տրեխ, գը-
լուխը ֆէս։

Զանոնք զատեր ու զատապարտեր
էին Թուրքերը, իւրաքանչիւրը 30—
150 տարուան։ Հրամանատարը եւ
բարձրաստիճան Թուրքեր նստած հը-
րապարակի մը վրայ, շրջապատուած
ոստիկաններով։ Յոյները բերին։ Մէ-
կը կը կարդար անոնցանունները դատա-
ստաններուն թիւը։ Դատապարտեալը
կը ներկայանար։ Կը պառկէր։ Երկու
մարդ, մէկը գլխէն, միւսը ոտքերէն
վար կը սեղմէին։ Ուրիշ երկու Թուրք
կակուղ ճիւղերով կը սկսէին զարնել։
Խեղճերը կը կոծային ու կը ճչային,
օգուտ չէր ըներ։ Կ'ելլէին կուլային ու
կը ծոմկէին։ Ոմանք կորովով ու ար-
համարհանքով, կը ծաղրէին Թուր-
քերուն վայրագութիւնը։ Ոմանք
հոն խոնուած կ'ուրախանար ու կ'ոռ-
նար կեցցէներով...

...Զարայի մէջ 70 խալամացած Հայ
ընտանիք մնացած էր։ Քիչերը այր
ունէին։ Այրերը արհեստաւոր էին ու
պէտքի համար թողուած։ Բոլո՛ր կի-
ներն ալ լլկուած էին, շատեր հիւան-
դութիւններ առած։ Խոշոր տուն մը
մէջ կը մնային պառաւ մը եւ աղջիկ
թոռնիկ մը։ Պառաւը բուրդ կը մա-
նէր, ու պարապ տունին նայելով կու-
լար չարունակ։ Կիսամերկ աղջնակը
կ'երթար անոր ոտքերուն առջեւ կը
նստէր ու երեսն ի վար կը նայէր ։
Վարժուած էր այդ լացին ու չէր հաս-
կնար զայն։

Վարդանեաններու հոյակապ ընտա-
նիքէն կիներ եւ քանի մը պատանիներ
կը մնային։ Անոնք իրենց այդ վիճա-
կին մէջ նորէն ազնուականութիւն ու-
նէին։ Գետափին վրայ, Հարուստ Զօ-
պանեաններու տունը նօթթա զումանն-
տանը կը նստէր։ Զօպանեաններու
տան դէմ մեծահարուստի մը ապա-
րանքը կար։ Երկուք են եղեր անոնք։
Թուրքերը մէկը որբանոց էին ըրեր,
միւսը քակեր փառեր։ Որբերը տա-
րէն աւելի այդ տան ամբարէն են
ալրեր։ Անոնց կերպասները դեռ կըն-
քուած կը մնային հոն։ Զինադադա-
րէն վերջ Թուրքերը այդ կերպասները
վերցուցին եւ իրենց տուները տարին։
Այդ Հարուստ տունէն հարս մը ապա-
ւեր էր, ծիծը իր երախան, ու տուն
դարձեր։ Զինքը դուռնէն ծեծեր վռն-
տեր էին որբերը...։ Ան կը սնանէր
խոտով ու մանուկին արցունք ծծել
կուտար...

...Նիհար, մանկամարդ կին մըն էր
ան։ Մանկիկ մը թեւերուն մէջ կուրծ-
քին սեղմած, որ որբանոցին դրան
առջեւ կեցած ներս կը նայէր, ուզե-
լով հոն մտնել։ Որբերը անարգանքով
կը հրէին ու կը վռնտէին զինքը անկէ ։
Պառաւ հայ խոհարարուհին բերաւ
փշուր մը չոր հաց տուաւ անոր ու
ճամբեց,— Գնա՛, օղուլ, հոս մի՛ կե-
նար, գլխուդ փորձանք մը կը բերեն,
ըսելով։ Վարժուած նման երեւոյթնե-
րու, բնականաբար կարեւորութիւն
չտուի։ Բայց այս կնոջը հոգիին մէջ
շատ խորունկ ցաւ մը կար։ Ան կու-
լար, արցունքները կը թափէին երա-
խային երեսին վրայ, ու չէր ուզեր
բաժնուիլ տունէն։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(82)

(Շար.)

ջարկով, մասնախումբը պարտաւոր էր գրաղիլ աւստրիացի տարագիրներուն հարցով :

Մասնախումբը որոշեց տարագիրներու օգնութեան ամբողջ գործը միացնել Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ նշանակուած վերատեսուչի մը ղեկավարութեան տակ, որ այսուհետեւ պիտի զբաղի Ազգաժողովին հովանաւորած տարագիրներով, Աւստրիացի մը եւս նշանակելով իբրեւ անդամ : Այս յանձնախումբին մէջ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ Պ. Կրումպաք, երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին դեր-նախագահը :

Թուրքիա եւ Պալքանեան պետութիւններ

Թուրքիոյ վարչապետը եւ արտաքին գործավարը, որոնք Պելկրատ գացած էին, վերադարձին Սոֆիա իջնելով, դիմաւորուեցան Պուլկարիոյ վարչապետին եւ կառավարութեան անդամներուն կողմէ : Այս առթիւ զինուորական պատիւներ ալ եղան :

Թուրք նախարարները այցելեցին Թագաւորին, որ ճաշի վար դրաւ : Կարգ մը այցելութիւններէ վերջ, Թուրք հիւրերը վերադարձան Պոլիս :

*** Պելկրատի այցելութեան առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ ներկայացուցիչները քննելով երկու երկիրներուն, ինչպէս եւ Պալքանեան Միութեան հետ կապուած խնդիրները, հաստատեցին որ կատարեալ համերաշխութիւն կը տիրէ իրենց միջեւ :

ՁԱՆԱ ՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ բանակցութիւններ սկսած են Իտալիոյ հետ, լուծելու համար առեւտրական փոխանակութեանց առթիւ ծագած վէճը : Ինչպէս կը յիշուի, խորհրդային կառավարութիւնը անցեալ յունուարին հրամայած էր Իտալիոյ իր պատուիրակին՝ դադրեցնել որ եւ է վճարում : Իտալական հաստատութիւններն ալ ընդհատած էին իրենց վճարումները, առարկելով թէ ժամանակին յանձնուած չէ քարիւղը եւայլն :

ՈՒԹ ԹՈՆ ռուսական ոսկի փոխադրուեցաւ Անգլիա, խորհրդային շոգենաւի մը միջոցաւ :

ՎԻԷՆՆԱՅԻ այն փողոցները որ կապ ունին նախկին վարչութեան հետ, պիտի փոխուին անմիջապէս (Տոլֆուս, Շուշնիկ եւն.) : 1918էն առաջ եղած անունները պիտի մնան առ այժմ : Կառավարութիւնը հրամայեց փակել Սալցպուրկի խաղարանը, բախտախաղը անարժան համարելով Մոցարթի քաղաքին համար :

ՋՈՒՐԻ ՏԱԳՆԱՊԷ մը կը վախցուի Փարիզի մէջ եւ այլուր, իբրեւ հետեւանք երկարատեւ երաշտին : Գիտական տեղեկագրի մը համաձայն, ներկայիս Փարիզ 24 ժամուան մէջ աւելի ջուր կը սպառէ քան ամբարուած 600.000 խորանարդ մեթրը :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Ճենովա գնաց, եւ երէկ առաւ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ քաղաքական կացութեան մասին : — Իտալիոյ Թագաւորը ունկնդրութեան ընդունեց խումբ մը ցեղապետներ եւ երեւելիներ որոնք Եթովպիայէն Հռոմ գացած էին, իտալական կայսրութեան երկրորդ տարեդարձին առթիւ :

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԵՒ ՊԵԼԺԻՈՅ դահլիճները հրաժարեցան, ներքին տագնապներու հետեւանքով : Հունգարական նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ Իմրէտի, պելժիականը՝ Սփաքի (ընկերվարական) :

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ նախագահելով Ապահովութեան պաշտօնեաններու միութեան հացկերոյթին, խօսեցաւ նաեւ երկրին մաքրագործման մասին եւ շեշտեց թէ պիտի վտարուին բոլոր անբաղձալիները, «բայց պէտք չէ այս տարբերը շփոթել անոնց հետ որոնք Ֆրանսա կուգան ապաստանութեան իրաւունքը վայելելու համար » :

ՎԵՑ ԱՄՍՈՒԱՆ ԵՐԱՇՏԻՆ հետեւանքով մէկ երրորդ համեմատութեամբ փճացած է այս տարուան հունձքը : Լուար եւ Ռոն գետերը չորցած են 3/4 համեմատութեամբ : Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, հողագործներուն օգնելու համար :

78.000 ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՎ պիտի զարդարուի Օփերայի մեծ պողոտան, Անգլիոյ Թագաւորին այցելութեան առթիւ (յունիս 28) : Պատրաստութիւնները կը շարունակուին մեծ թափով :

ՋԵՂՋԻ ՍԱԿԸ 3էն 2ուկէս առ հարիւրի իջաւ, իբրեւ հետեւանք արտասահման փոխադրուած գումարներու վերադարձին, որ կը շարունակուի տակաւին : Յառաջիկայ շաբթու պիտի հրատարակուի հրամանագիր - օրէնքներու երկրորդ շարքը :

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ բանակը յառաջ խաղալով կը սպառնայ հանրապետական զօրքը պաշարել Թէրուէլի եւ Միջերկրականի միջեւ : Քասթէլլոնի անկումն ալ անխուսափելի կը համարուի :

ՆՈՐ ՀԱՄԱԶԳԵՍՏՆԵՐ կը պատրաստուին ֆրանսական բանակի սպաներուն համար, թեթեւ օձիքներով :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՐՕՊԱԿԱՆՏԻ յանձնախումբի ժողովը 16 Մայիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ ճաւաքատեղին :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

15 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1 Bld. Carnot

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ **ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ**

ՏԻԿԻՆ Հ. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ կը խօսի Սայաթ Նովայի մասին : ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ կ'երգէ Սայաթ Նովայէն, ընկերակցութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ. Թիֆլիզցի ԿԻՆՏՕՆ կը պարէ կովկասեան պարեր : Գեղարուեստական բաժին : Հիւրերուն կը տրուի կաթով սուրճ եւ կարկանդակ : Մուտք 3 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը Հինգշաբթի, 19 Մայիս ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ : կը դասախօսէ Հ. ՍԱՀԱԿ Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ. Նիւթ՝ «Կիլիկիա եւ Լեւոն Հինգերորդ» :

×

Պ. Ա. Չօպանեանի պարբերական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 17 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին : Նիւթ՝ «Գ. Նարեկացին» :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

ԿԻՐԱԿԻ 15 Մայիս, ժամը 5էն 12, 8 Րիւ Պօսիւէ, ընկերական պարահանդէս հաւաքոյթ :

Pick-up եւ Պիւֆէ : Մուտք 5 ֆրանք :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
22 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Մէթրօ՝ Բուասօնիէր :
Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին PETIT JOURNAL սրահին մէջ

Հաճիւրանեայ Յոբելեան Հայկազեան Բառարանի

Գիտի տօնախմբուի Սեւրի Մուրատեան վարժարանի մէջ
22 Մայիս կիրակի օր, ժամը 15ին
Նախագահութեամբ՝ Գերպ. ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀԱՊԱՆԵԱՆի
կը բանախօսեն՝ Պ. Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Տր. ՖԷՑՏԻ եւ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ - ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ՝
Բանախօսութիւնները պիտի ընդմիջուին գեղարուեստական բաժինով :

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՖՐԱՆՍ. ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՈՎ եւ ՊԱՐԵՐՈՎ

Կիրակի, 15 Մայիս, ժամը 2.30ին, Maison du Peupleի Թատերասրահին մէջ (Avenue Verdun) առաջնորդութեամբ Օր. Պարգեւուհի Թաշճեանի :

Այս Մանկապարտէզին մէջ մեծամասնութիւն կը կազմեն հայ մանուկները, (մէկուն մէջ մինչեւ 90 առհաւարիւր), այնպէս որ կ'արժէ երթալ տեսնել եւ քաջալերել այս հանդէսը :

13րդ Տարեկան Ցերեկոյթ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ
ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒՆ
եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսացի, Անգլիացի, Յոյն, Լեհ եւ Ռուս սկաուտներու

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **ԶՕՐ. Կ. ԿՈՐԿԱՆԵԱՆի**
Կիրակի 15 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
SALLE POISSONNIÈREի մէջ, 7, Rue du Fg. Poissonnière. (9)
Métro: Bonne Nouvelle.
կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Օննեանի :
Պիւֆէ Մուտք 10 եւ 5 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած «ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ» կողմէ
15 Մայիս կիրակի երեկոյ ժամը 8.45ին, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ
8, Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն
Կը ներկայացուի ԱՇՈՒՂ-ՂԱՐԻՊ (օփերէթ)
Նուագախումբ, Թառ եւլն. Գին 6 եւ 10 ֆրանք :

ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Salle de l'Ecole Normale de Musique, 78 RUE CARDINET
(Métro Malesherbes)

16 Մայիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին
(Սրահին դուռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՏԻՐՈՒՀԻ ՁԱՐԱՓԵԱՆԻ (ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ)
ԵՒ **DINAH SINETY**ի (ՄԵՆԵՐԳՈՒՀԻ *Concert Pasdeloup*)Ի ԿՈՂՄԷ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ
*Le Triptyque*Ի ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ. (ՏՆՕՐԷՆ *PIERRE D'ARQUENNES*Ի)

կը մասնակցին՝ Pierre BLOIS. N. KARJINSKY. J. MARSEILLAC երգահանները :

Յայտագիրը կը բաղկանայ՝ Scarlattiի, Rameauի, Haendelի, Monteverdiի, Bachի, Schubertի, Debessyի. Bloisի, Karjinskyի եւ Marseillacի գործերէն :

Գիները՝ 10, 15 եւ 20 ֆրանք : Ուսանողներու համար կէս գինով տոմսեր կը գտնուին Հրանտ Սամուէլի մօտ, 61 Rue Monsieur le Prince :

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ, 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար, Թարգմ. Ա. Մատաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ :

կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱԼՅ, Տէր եւ Տիկին ԼՈՒԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ս. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. ՍԱՆՃԱԳ, Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն :

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

Ց. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղի Մայիս 8ի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 27, 167, 177, 68, 182, 231, 180, 164, 172, 225, 97, 220, 99, 53, 154, 78, 211, 139, 127, 162, 131, 294, 35, 215, 11, 246, 214, 46, 242, 15, 119, 116 :

Շահողներէն կը խնդրուի դիմել Հինգշաբթի օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 3—5 Կ. Խաչի դարմանատունը, 20 Rue des Dominicaines, Մարսէյլ :

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Dames[illegible] — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՅԻՍ
MARDI 17 MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3732 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ «ԱՌԱՆՑՔ»Ը

Մինչ կը կարծուէր թէ Հիթլէրի այցելութիւնը շատ խոր հետեւանքներ չէ ունեցած, քաղաքական տեսակէտով, Մուսոլինի կը փարատէ պատրանքները, դղրդագին ճառ մը խօսելով Ճենովայի առջեւ :

Եւ հիմա, տեղական թերթերը, դլուխն ըլլալով ծանրաբարոյ «Թան»ը, դառն խորհրդածութիւններ կ'ընեն : Մանաւանդ որ, Իտալիոյ Առաջնորդը վերապահ, քիչ մըն ալ վիրաւորական դիրք մը բռնած էր Ֆրանսայի հանդէպ, այդ ճառին մէջ :

«Թան»ի թղթակիցն է որ կը շեշտէ, վերլուծելով Ճենովայի ճառին բովանդակութիւնը.—

1. Հռոմ - Պերլին առանցքը զօրացած է Հիթլէր - Մուսոլինի տեսակցութեամբ : Ֆաշական Իտալիան եւ Նացի Գերմանիան պատրաստ են կարգ մը պայմաններուն մէջ այդ առանցքը վերածելու զինակցութեան մը, նոյնիսկ միացեալ ճակատի մը :

2. Իտալիա կը խորհի զօրացնել իր աջակցութիւնը զօր. Ֆրանքոյի, ապահովելու համար անոր յաղթանակը :

3. Իտալիա կը պահէ իր ամբողջ վստահութիւնը Չէյմպըլէնի քաղաքականութեան մասին :

4. Իտալիա կասկածամտութեամբ լեցուած է Ֆրանսայի հանդէպ, մասնաւորապէս սպանիական հարցին առթիւ :

Դեռ աւելի յատկանշական պարագայ մը :

Մուսոլինի ոչ միայն հրապարակաւ կ'արդարացնէ Աւստրիոյ կցումը, այլեւ կը հասկցնէ թէ տեղէն պիտի չշարժի, եթէ Գերմանիա իր ուզած եղանակով լուծէ նաեւ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն խնդիրը :

Անշուշտ այս համոզման յանգած է նոյն ինքն Չեխոսլովաքիան, քանի որ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ աջակցութեան ապաւինելով հանդերձ, ուղղակի կը բանակցի Գերմաններու Առաջնորդին հետ եւ գերագոյն փորձ մը կը կատարէ, առաւելագոյն գոհացում տալու համար անոնց :

Իսկ ամէնէն ծանրակշիռ կէտը՝ Իտալիոյ Առաջնորդին սպառնալիքն է, «այսպէս կոչուած ժողովրդապետական» երկիրներու դէմ: Ազդարարութիւն մը՝ որ կը հասնի Ովկիանոսէն ալ անդին, — մինչեւ Մ. Նահանգները, որուն պատերազմական նախարարը անցեալ շաբթու ճառի մը մէջ դիտել կուտար թէ միահեծան պետութիւնները չափը կ'անցընեն …

Այս առթիւ է որ, Մուսոլինի կը սպառնայ միացեալ ճակատ կազմել Գերմանիոյ հետ եւ մինչեւ ծայրը երթալ, եթէ պատերազմ ծագի յանուն այս կամ այն վարդապետութեան: (Չէ՞ որ ժողովրդապետական երկիրները կ'ուզեն սանձել դիկտատուրաները, գաղափարական ռազմախաղերով) :

Ուրեմն, Հռոմի այցելութիւնը ոչ միայն զօրացուցած է «առանցքը», այլեւ աւելի սրած՝ երկու դիկտատուրաներուն ախորժակը :

Այս չի նշանակեր թէ անոնք աջ ու ձախ ասպարէզ պիտի կարդան, նոր աշխարհակալութիւններ կատարելու համար: Բայց կը հաստատէ նշանակալից իրականութիւն մը,—երկուքը միասին պիտի քալեն, արժեցնելու համար իրենց գերակշռութիւնը՝ Կեդր. Եւրոպայի մէջ եւ այլուր :

Այդ առաջադրութեամբ ալ, անոնք ամէն բանէ առաջ զինեալ ուժի մասին կը խօսին, եւ կը ցուցադրեն ալ զանոնք, ծովու եւ ցամաքի վրայ թէ օդին մէջ :

Մուսոլինի Ճենովա համախմբած էր ամբողջ իտալական տորմիղը, եւ խօսեցաւ 300,000նոց բազմութեան մը առջեւ : Չեն մոռցուած, անշուշտ, այն ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ցուցադրութիւններն ալ, որ կատարուեցան Հիթլէրի այցելութեան առթիւ, Հռոմի եւ Նափոլիի մէջ :

Ի՜նչ խօսք որ Գերմանիոյ մէջ խոր գոհունակութիւն պատճառեց Իտալիոյ Առաջնորդին ճառը, մասնաւորապէս այն մասը որ ազդարարութիւններ կը պարունակէ :

— «Ուշադրութեան արժանի են Մուսոլինիի խօսքերը Ֆրանսայի հանդէպ : Ճենովայի ճառը լուսաբանեց Եւրոպայի կացութիւնը : Գերմանիոյ դէմ սարքուած մեծ դաւադրութիւնը մեռած է վերջնապէս : Իտալեւգերման համերաշխութիւնը բաւական զօրաւոր է, իր ծանրութիւնը տալու համար իրականութեան եւ խաղաղութիւն ընծայելու բոլոր անոնց որ խաղաղութիւն կ'ուզեն» :

Կարճ խօսքով, բոլոր տեղեկութիւններն ու լրագրական մեկնութիւնները այլեւս տարակոյս չեն ձգեր թէ՝ հաւաքական գործունէութեան ծրագիր մը մշակուած է Հռոմի եւ Պերլինի միջեւ, Եւրոպայի քաղաքականութիւնը հպատակեցնելու համար առանցքին: Այդ կը հաստատէ նաեւ Մուսոլինի, «վերջնապէս մեռած թաղուած» հռչակելով Ժնեւի / Սթրէզայի քաղաքականութիւնը :

Այսպէս, բազմաթիւ թղթակիցներ կրկին կը հաւաստեն թէ Հիթլէր հաւանած է որ Իտալիա գերակշռութիւն վայելէ Սպանիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ թերեւս ուրիշ Պալքանեան երկիրներու, ինչպէս եւ Միջերկրականի մէջ: Անշուշտ Գերմանիան ալ ուրիշ առաւելութիւններ պիտի վայելէ, միշտ զգուշանալով դէպի հարաւ իջնել :

Ազդեցութեան շրջանակներու այս քաղաքականութիւնը արդէն իսկ իրարանցումի մատնած է Թուրք մամուլը, ինչպէս կ'ապացուցանեն երկու կարեւոր թերթերու խմբագրականները: (Տես Գ. էջ): Անոնք կը գրեն այսպէս.

— «Ազդեցութեան շրջանակներու բաժանումը եւ ազդեցութեան պայքարները միմիայն պարապ տեղերու մասին կ'ըլլան : Անոնք որ Պալքաններու մէջ օտար շահերու կողմէ լեցուելիք պարապութիւններ կը տեսնեն, այդպիսիներու մասին ներելի է վճռել թէ բոլորովին զուրկ են տեսողութենէ» :

Մենք ալ կ'ընդունինք որ այդպէս է: Իսկ Թուրքիոյ «լեցուելիք պարապութիւննե՞րը»: Ի՞նչպէս պիտի լեցուին… Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՊԱՆԾԱՑՆԷ ԱՌԱՆՑՔԸ

Իտալիա եւ Գերմանիա մէկ ճակատ, եթէ պատերազմ ծագի…

ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՆԴԷՊ

Մուսոլինիի շաբաթ օրուան ճառը՝ Ճենովայի մէջ, շատ խոր տպաւորութիւն գործեց թէ իր բովանդակութեամբ եւ թէ ուժգնութեամբ: Փարիզեան թերթերու թղթակիցները կը գրեն թէ «Առաջնորդ»ը խօսեցաւ ոչ միայն բիրտ, այլեւ երբեմն բուռն շեշտով մը:

Ճառին առաջին մասը կը ներկայացնէր Իտալիոյ դիրքը՝ Աւստրիոյ կցման հանդէպ.

— «Մարտ 11ին իրիկուան ժամը 6ին Իտալիա անգամ մը եւս ինքզինքը գտաւ քառուղիի մը առջեւ որ կը հարկադրէր վճիռ մը տալ: Այդ վճիռէն կախում ունէր անկարգութիւնը, խաղաղութիւնը կամ պատերազմը, այսինքն Եւրոպայի ճակատագիրը: Բայց, որովհետեւ դէպքերը յանկարծակիի չբերին մեզ եւ նախատեսուած էին իրենց տրամաբանական զարգացումով, մենք անմիջապէս եւ բացորոշապէս «ոչ» պատասխանեցինք դիւանագիտական ձեռնարկի մը որ ներկայ պարագային շատ աւելի սխալողական էր քան ուրիշներ: Իտալիոյ թշնամիները, ամէն կարգի հակաֆաշականները խորապէս յուսախաբ եղան եւ մատնուեցան կատաղութեան մը որուն նպատակը բոլորովին ակներեւ էր, այլ նոյնքան անզօր: Անոնք յայտնապէս կ'ուզէին ընդհարում մը երկու միահեծան պետութեանց միջեւ, ամենածանր բարդութիւններ, մէջն ըլլալով պատերազմը, նոյնիսկ եթէ եւ մանաւանդ եթէ ան զուռնը բանար համայնավարութեան յաղթանակին համար Եւրոպայի մէջ: Ուստի, հարկը չէր որ ճշդեց մեր դիրքը, այլ մեր սեփական կամքը: Բոլոր անոնց որ, լեռներէն անդին, մելամաղձօրէն մեզի կը յիշեցնեն մեր դիրքը՝ 1934ին, անգամ մը եւս կը յայտարարենք թէ՝ այդ առենէն մինչեւ 1938 մարտ շատ ջուր անցաւ Տիբերիոյ, Դանուբի, Շփրէի, Թէմզի եւ Սէնի կամուրջներուն տակէն: Միեւնոյն ատեն, մինչ Իտալիա արիւնալի եւ վիթխարի կռիւի մը բռնուած էր, իրեն դէմ գործադրուեցան տնօրինութիւններ զորս չենք մոռցած տակաւին: Մինչ այս մինչ այն, մեռած եւ թաղուած էր ինչ որ Սթրէզայի քաղաքականութիւն կը կոչուէր եւ որ երբեք յարութիւն պիտի չառնէ, մեր մասին: Մնաց որ, Իտալիա չէր կրնար ինքն իրեն թոյլ տալ ամէն չորս տարին անգամ մը զօրաշարժ կատարելու ծայրայեղ պերճանքը, խափանելու համար ազգային յեղափոխութեան մը անխուսափելի վերջաբանը: Ֆաշական Իտալիան չէր կրնար վերջնապէս սատանձնել Հապսպուրկներու եւ Մեթերնիխներու Աւստրիոյ դժուարին եւ անօգուտ հոգը՝ խափանելու համար ազգերու շարժումը դէպի միութիւն: Հետեւաբար, բարդութիւններէ վախնալով չէր որ այսպէս շարժեցանք, որովհետեւ վախը երբեք տեղ չունի, չէ ունեցած եւ պիտի չունենայ մեր հոգիներուն մէջ: Մեր դիտակցութեան, մեր պատիւին եւ Գերմանիոյ հետ եղած ուղղամիտ բարեկամութեան զգացումն էր որ մեզ մղեց ընելու այնինչ որ ըրինք: Այժմ երկու աշխարհներ, գերման աշխարհը եւ հռոմէական աշխարհը անմիջական շփման մէջ են: Անոնց բարեկամութիւնը տեւական է եւ գործակցութիւնը երկու յեղափոխութեանց որ սահմանուած են իրենց դրոշմը դնելու այս դարուն վրայ, միայն բեղնաւոր կրնայ ըլլալ: Այդ էր որ իտալացի ժողովուրդը ուզեց արտայայտել ընդունելով Գերմանիոյ վարչապետը: Այն խօսքերը որ արտասանուեցան մայիս 7ի գիշերը Վենետիկի պալատին մէջ, ընդունուեցան երկու ժողովուրդներուն խանդավառութեամբ: Անոնք դիւանագիտական եւ քաղաքական համդիսաւոր յայտարարութիւն մը չեն ներկայացներ, բայց կը կազմեն հանդիսաւոր եւ վերջնական բան մը պատմութեան մէջ: Առանցքը, որուն հաւատարիմ կը մնանք մենք, արգելք մը չէ եղած համաձայնութեան քաղաքականութիւն մը վարելու անոնց հետ որ անկեղծօրէն համաձայնութիւն կ'ուզեն: Այսպէս, անցեալ տարի մարտին մենք համաձայնութիւն մը կնքեցինք Եուկոսլաւիոյ հետ, եւ անկէ ի վեր խաղաղութիւնը կը տիրապետէ Ադրիականի ափերուն վրայ: Այսպէս նաեւ համաձայնութիւն մը կնքեցինք Մեծն Բրիտանիոյ հետ: Լոնտոնի եւ Հռոմի միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը կը տարածուի Միջերկրականէն մինչեւ Կարմիր ծով եւ Հնդկական ովկիանոս: Քանի որ մենք վճռած ենք բարեխղճօրէն յարգել այս համաձայնութիւնը, կը հաւատանք թէ Մեծն Բրիտանիան ալ այդպէս պիտի ընէ :

Թոյլ տուէք որ քիչ մը շրջահայեաց ըլլամ Ֆրանսայի հետ կատարուած խօսակցութեանց մասին, քանի որ դեռ կը շարունակուին: Չեմ գիտեր թէ ելքին պիտի յանգի՞ն անոնք. որովհետեւ, չափազանց հրատապ հարցի մը մէջ որպիսին է Սպանիոյ պատերազմը, մենք կը գտնուինք պատնէշին հակառակ ծայրերուն վրայ: Անոնք կ'ուզեն որ Պարսելոնան յաղթէ, մենք, ընդհակառակն, յաղթութիւն կը մաղթենք Ֆրանքոյի :

Մեր քաղաքականութեան հիմնական սկզբունքները բացորոշ են: Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, խաղաղութիւն բոլորին հետ: Եւ կրնամ ըսել թէ ազգային-ընկերվարական Գերմանիան խաղաղութիւն կ'ուզէ նոյն ջերմութեամբ: Սակայն, խաղաղութիւնը ապահով ըլլալու համար պէտք է ըլլայ զինեալ: Ահա թէ ինչու եւ ուզեցի որ մեր ամբողջ նաւատորմիղը համախմբուի Ճենովայի առջեւ: Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, բայց պէտք է մեր բոլոր ուժերով պատրաստ ըլլանք զայն պաշտպանելու, մանաւանդ երբ ճառեր կը տեղան նոյնիսկ Ովկիանոսէն անդին, ճառեր որոնց վրայ պարտաւոր ենք որոճալ: Չի՞ կրնար ըլլալ որ այսպէս կոչուած ժողովրդապետութիւնները իսկապէս վարդապետական պատերազմի մը կը պատրաստուին: Ամէն պարագայի մէջ, լաւ կ'ըլլայ որ իմանան թէ այդ պարագային միահեծան պետութիւնները անմիջապէս միացեալ ճակատ կազմելով, միասին պիտի քալեն մինչեւ ծայրը »:

ԱՊՐՈՒՍՏԻ սղութիւնը արգիլելու համար խիստ միջոցներ կը խորհի կառավարութիւնը: Մասնաւոր հրամանագիր մը պիտի հրատարակուի, տեսակ մը կառավարական հակակշիռ հաստատելով առեւտրական մեծ հաստատութեանց ամփոփումներուն վրայ: Միւս կողմէ, նահանգապետները մասնաւոր իրաւասութիւններ պիտի ստանան, գիներու անարդար բարձրացումը արգիլելու համար:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդը փակեց իր նստաշրջանը, ընդունելով Զուիցերիոյ անկախութեան սկզբունքը: Չիլիի ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը պիտի քաշուի Ազգաժողովէն, քանի որ չընդունուեցաւ բարենորոգման առաջարկը :

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ - ԿԱՆՈՆՆԵՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Մասնաւոր անձնագիրներ պիտի տրուին երկու դասակարգերու համար

Պաշտօնաթերթը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց կիրակի օր, օտարականներու բնակութեան մասին, իբրեւ լրացուցիչ Մայիս 2ի հրամանագիր - օրէնքին: (Տես Յառաջ, 6 եւ 7 մայիս):

Նոր հրամանագիրը կը բաղկանայ 17 յօդուածներէ: Ահաւասիկ գլխաւոր տրամադրութիւնները.—

1. Ֆրանսա բնակող ամէն օտարական որ 15 տարեկանէն վեր է, պարտաւոր է սահմանագլուխէն անցնելէ ութ օր վերջը (եթէ ուրիշ երկրէ մը կուգայ), իր 15րդ տարին լրացնելէ անմիջապէս վերջը (եթէ Ֆրանսա ծնած է կամ եկած է այդ տարիքէն առաջ) կամ իր ամուսնութեան թուականէն սկսեալ (այն Ֆրանսացի կնոջ համար որ օտարականի մը հետ կ'ամուսնանայ եւ կը դառնայ օտարական) ներկայանալ ոստիկանական վերատեսչութեան՝ Սէնի նահանգին համար, իսկ ուրիշ նահանգներու մէջ՝ իր բնակավայրի ոստիկանութեան (եթէ չկայ՝ քաղաքապետութեան), ինքնութեան թուղթ խնդրելու համար համաձայն իր պատկանած դասակարգին:

Անձնագրի (ինքնութեան թուղթ) ենթակայ ամէն օտարական պարտաւոր է, ամէն բանէ առաջ, ապացուցանել թէ Ֆրանսա մտած է կանոնաւոր եղանակով մը:

Անձնագիրը պէտք է ներկայացնել պատկան իշխանութեանց, ամէն անգամ որ պահանջեն: Անձնագիր կրնայ մերժուիլ ռ եւ է օտարականի որուն Ֆրանսա բնակութեան շարժառիթները չեն կրնար արդարանալ, ռ եւ է օտարականի որ չի համակերպիր հաստատուած կանոններուն եւ կամ քննութենէ վերջ չի ներկայացներ ցանկալի երաշխաւորութիւնները: Անձնագիրը կրնայ ետ առնուիլ նաեւ այն օտարականէն որ այլեւս չի ներկայացներ այդ երաշխիքները: Երկու պարագաներուն մէջ ալ, ենթական պարտաւոր է անյապաղ հեռանալ երկրէն, տրուած պայմանաժամին մէջ:

Անձնագիրը ի զօրու է բոլոր նահանգներուն համար, բացի Մոզէլէն, Վերին Հռենոսէն եւ Ստորին Հռենոսէն: (Այս երեք նահանգները երթալու համար պէտք է մասնաւոր արտօնութիւն ստանալ: Եթէ արտօնութիւն տրուի, մասնաւոր դրոշմաթուղթ մը պիտի փակցուի անձնագրին վրայ):

Անձնագրի օրինական տեւողութիւնն է երեք տարի, սկսելով այն թուականէն ուր խնդրագիր ներկայացուած է, համաձայն ներկայ հրամանագրի առաջին յօդուածին, այն օտարականներուն համար որոնց բնակութեան վերջնական արտօնութիւն տրուած է: Որ եւ է օրինական անձնագիր պիտի չտրուի, մինչեւ որ օտարականը նախապէս ներկայացուցած չըլլայ առողջապահական օրինաւոր վկայական մը: Ժամանակը անցած որ եւ է անձնագիր անարժէք է:

Ո եւ է օտարական չի կրնար որ եւ է գործով զբաղիլ, առանց իր դասակարգին վերաբերեալ «աշխատաւոր»ի անձնագիր ունենալու: Եւ կրնայ գործել միայն այն նահանգին մէջ որուն համար տրուած է անձնագիրը: Պէտք է մասնաւոր արտօնութիւն ստանալ, ուրիշ նահանգի մը մէջ գործելու համար :

Այն օտարականները որոնք ժամանակը լրացած «աշխատաւոր»ի անձնագիր ունին եւ անոր վերանորոգման ատեն կը հաստատեն թէ կանոնաւորապէս եւ անընդհատ Ֆրանսա բնակած են առ նուազն տասը տարի, մասնաւոր անձնագիր մը պիտի ստանան: Նոյնպէս մասնաւոր անձնագիր պիտի տրուի անոնց որ աշխատանքի նախարարութեան իրաւասու օրկաններէն աշխատանքի արտօնութիւն ստացած են կանոնական տեւողութեամբ (երեք տարի): Այս կարգի մասնաւոր անձնագիր ունեցողները պիտի կրնան մայր երկրին ամբողջ տարածութեան վրայ ի գործ դնել թուղթին վրայ նշանակուած արհեստը:

Մասնաւոր տեսակի անձնագիր կրնայ տրուիլ նաեւ այն օտար աշխատաւորներուն որ կը պատկանին հետեւեալ դասակարգերուն.—

1.— Օտարականներ որ Ֆրանսա կը բնակին անընդհատ՝ աւելի քան 15 տարիէ ի վեր:

2.— Օտարականներ որ առ նուազն երկու տարիէ ի վեր ամուսնացած են իրենց սկզբնական հպատակութիւնը պահած Ֆրանսուհիներու հետ :

3.— Ի ծնէ Ֆրանսուհիներ որ ամուսնացած են օտարականի մը հետ եւ չեն պահած իրենց սկզբնական հպատակութիւնը :

4.— Ֆրանսացի զաւակներու հայր կամ մայր օտարականներ, պայմանաւ որ ապացուցանեն թէ առ նուազն հինգ տարիէ ի վեր Ֆրանսա կը բնակին, թէ Ֆրանսա ծնած բոլոր զաւակները Ֆրանսացի են:

5.— Այն օտարականները որ կամաւոր եղած են ֆրանսական բանակին մէջ եւ զինուորական [illegible] ունին:

6.— Այն օտարականները որ ծառայած են օտար լեգէոնի մէջ եւ ունին բարի վարուց վկայական, ինչպէս եւ հրամանատարին նպաստաւոր վկայութիւնը՝ Ֆրանսա բնակութեան համար :

Ֆրանսա բնակելու արտօնուած ամէն օտարական որ բնակարան կամ բնակավայր կը փոխէ, նոյնիսկ միեւնոյն համայնքին (քոմին) սահմաններուն մէջ, եթէ այդ գիւղախումբը 10.000էն աւելի բնակիչ ունի, պարտաւոր է, իր մեկնումէն առաջ, իր անձնագիրը կամ ընկալագիրը (ռէսէփիսէ) վաւերացնել ոստիկանութեան տեսուչին (եթէ չկայ՝ քաղաքապետութեան), ճիշդ ու ճիշդ նշանակելով այն վայրը ուր կ'ուզէ երթալ: Նոյն ձեւակերպութիւնը պիտի կատարէ իր նոր բնակավայրը կամ թաղը հասած ատեն, 48 ժամուան ընթացքին:

Ո եւ է օտարական որ քերած, ուրիշ բառեր գրած կամ խարդախած է իրեն յանձնուած անձնագիրը կամ ընկալագիրը, կամ վարչական գործողութեան մը ատեն գործածած է ուրիշին պատկանող անձնագիր մը կամ ընկալագիր մը, պիտի արտաքսուի Ֆրանսայէն, միեւնոյն ատեն կրելով օրինական պատիժները:

Տանտէրները, պանդոկապետները, բնտանեկան հիւրանոցներու (փանսիոն) տէրերը կամ պատասխանատու վարիչները (ժէռան) եւ ուրիշ ո եւ է անձ որ բնակութիւն կամ իջեւան կ'ընծայէ օտարականներու, ի՛նչ անունով ալ ըլլայ, կամ անոնց վարձու կուտայ առանց կահ կարասիի վայրեր, պարտաւոր են ոստիկանական տեսչութեան (եթէ չկայ՝ քաղաքապետութեան) յանձնել մասնաւոր յայտարարութիւն մը, նշանակելով ենթակային անունը, մականունը եւ իրաւական վիճակը, ինչպէս եւ անձնագրին կամ անցագրին թիւը, թուականը եւ տրուած վայրը: Այս յայտարարութիւնը պէտք է ըլլայ օտարականին ժա -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անկէ առաջ առիթն ունեցայ խօսելու Չեխոսլովաքիոյ ներքին կացութեան մասին: Իբրեւ օրուան հրատապ հարց, այս անգամ քաղուածաբար կու տամ կարգ մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ ու թուանշաններ Չեխոսլովաքիոյ փոքրամասնութեանց մասին:

Չեխոսլովաքիան ունի 140.508 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն: Նորագոյն վիճակագրութեան մը համաձայն, բնակչութեան ընդհ. թիւն է 14.729.536, որոնց 9.756.604ը Չեխոսլովաքներ են, 3.318.445ը՝ Գերմաններ, 719.569ը՝ Հունգարներ, 568.941ը՝ Ռութէններ, 204.779ը՝ Հրեաներ, եւայլն:

Կրօնական դաւանանքներու տեսակէտով համեմատութիւնը հետեւեալն է.— Հռոմէական կաթոլիկներ՝ 73.54 առ հարիւր, յոյն կաթոլիկներ՝ 3.97 առ հարիւր, բողոքականներ՝ 7.67 առ հարիւր, օրթոտոքսներ՝ 5.39 առ հարիւր, մովսէսականներ՝ 2.42, որեւէ դաւանանքի չպատկանողներ՝ 5.80:

Գերման փոքրամասնութիւն.— Փոքրամասնութեանց մէջ Գերմանները մեծամասնութիւն կը կազմեն, եւ գլխաւորաբար կը բնակին Սուտէթի լեռնային հողամասին վրայ: Կան նաեւ կարեւոր թիւ մը Գերմաններ, որոնք ցրուած կ'ապրին Չեխերու, Սլովաքներու, Լեհերու, Ռութէններու, Հունգարներու եւ Ռուսերու մէջ:

Մինչեւ Հիթլէրի գալուստը, Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները որ եւ է դժգոհութիւն յայտնած չէին, սակայն անկէ ի վեր անոնք կը կարծեն թէ իրենք պէտք եղած իրաւունքները չեն վայելեր եւ ճնշուած կ'ապրին:

Շատեր դիտել կուտան թէ մինչ Գերմանները բնակչութեան 22ուկէս առ հարիւրը կը ներկայացնեն, 1936ին պետութիւնը գերման առեւտրական հաստատութեանց պարտածման համար վարկ բացած էր 340.961.923 քուրօնի գումար մը, իսկ Չեխ հաստատութեանց համար՝ 335.856.927 քուրօն:

1935—1937, ելեւմտական օրէնքի մը համաձայն, ճարտարարգործական ձեռնարկներու վերաբերեալ եւ գրաւման տակ դանուած անշարժ կալուածներու համար պետութիւնը գերմանական տուներու փոխ տուած է 93.929.000 քուրօնի գումար մը, մինչդեռ չեխ տուներու՝ 58.720.000 քուրօն:

Անկէ զատ, 1936ին հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը ճամբաներու եւ զանազան շինութեանց համար տրամադրած էր 437 միլիոն քուրօնի գումար մը, որուն կարեւոր մէկ մասը յատկացուեցաւ գերմանաբնակ Սուտէթի ճամբաներուն եւ շինութեանց:

Գալով կրթական հարցին, հաստատուած է որ 433.431 գերմանացի տղոց 417.013ը՝ գերմանական դպրոցներու մէջ կը ստանան իրենց ուսումը, գերման ուսուցիչներու կողմէ:

Ինչ կը վերաբերի պետական պաշտօնեաներու թիւին, 1930ի վիճակագրութեան մը համաձայն, Գերմանները երկրին պաշտօնէութեան 22ուկէս առ հարիւրը կը կազմեն:

Հակառակ այս իրողութեանց, Զուտէթի գերման փոքրամասնութեան առաջնորդը՝ Հէնլայն, Հիթլէրի թելադրութեամբ, օրէ օր աւելի կը սաստկացնէ իր պահանջները:

Սլովաք փոքրամասնութիւն.— Սլովաք փոքրամասնութեան մէջ հաստուած, մօտաւորապէս 400.000 հոգի, Աբբահայր Հլինքայի ղեկավարութեան տակ, Սլովաքիոյ բացարձակ անկախութիւնը կը պահանջէ:

Հունգարական փոքրամասնութիւն.— Այս փոքրամասնութեան պահանջն է մասնաւոր դպրոցներու եւ համալսարաններու հիմնարկութիւնը, ինչպէս նաեւ հունգարերէն լեզուի գործածութիւնը հունգարաբնակ հողամասերու կառավարական հաստատութեանց մէջ:

Լեհական փոքրամասնութիւնն ալ իր կարգին ունի համանման պահանջներ:

Ինչպէս գիտենք, անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց բարեկամական թելադրութեան վրայ, ներկայիս Չեխոսլովաքիոյ կառավարութիւնը լրջօրէն կը քննէ վերոյիշեալ փոքրամասնութեանց պահանջները: Հակառակ կառավարութեան բարեացակամ ու հաշտարար տրամադրութիւններուն, Զուտէթի Գերմաններուն ծայրայեղ պահանջներն ու խրոխտ ընթացքը մեծ դառնութիւն ու գրգռութիւն առաջ բերած են տեղացի ժողովուրդին մեծամասնութեան մէջ, ինչ որ կը ստեղծէ դժուարին ու կնճռոտ կացութիւն մը, լի անակնկալներով:

Հ. ՏԻՐՈՒՍԿԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԼՃԷՐԻԱՅԷՆ

„ՐԱՖՖԻ„ ՍՐԱՀԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԵԿ

Պլիտայի Ազգ. Միութիւնը իր վեցամսեայ գործունէութեամբ բաւական աշխատութիւն երեւան բերաւ, առանց նմանելու Ալճէրիոյ միւս շրջաններուն, որոնք հակառակ իրենց բարեացակամ խոստումին մինչեւ այսօր չկրցան իրենց շրջաններուն մէջ կազմակերպուիլ, եւ բարոյական կապ հաստատել բուն կեդրոնին՝ Պլիտայի հետ:

Պլիտան ըլլալով Ալճէրիոյ ամէնէն հայաշատ կեդրոնը, գիտցաւ արժեցնել իր պարտականութիւնը: Եւ որպէսզի այս ազգային գործը տեւական ու ամուր հիմերու վրայ մնայ, բոլորին առաջին մտահոգութիւնը եղաւ ունենալ հաւաքատեղի մը, գործելու համար ամէն տեսակ ազգային ձեռնարկներու:

Այսօր կրնանք ուրախութեամբ ըսել որ բոլորին ակնկալութիւնը իրականացած է: Պլիտան ունի իր սեփական սրահը, օժտուած բոլոր յարմարութիւններով: Բացումը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 9ին, շաբաթ իրիկուն, բոլոր հայրենակիցներու ներկայութեամբ:

Ազգ. Միութեան կողմէ Պ. Գ. Խաղնէճեան պարզելով Միութեան նպատակը եւ վարչութեան վեց ամսուան աշխատանքը, կոչ ըրաւ բոլորին որ զուրգուրան իրենց այս սրահին վրայ, առուն մը որ ժամադրավայրը պիտի ըլլայ մեծերէն մինչեւ պզտիկներուն, եւ եզրակացուց.

— «Հայրենակիցներ մեր այս սրահին բացումը կը զուգադիպի մեր անմահ վիպասան Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին, որ բոլոր գաղութներու մէջ տօնուեցաւ վառ գիտակցութեամբ: Մեր ալ պարտականութիւնն է մեր յարգանքի բաժինը բերել Րաֆֆիին որ իր վէպերով ու տարած պայքարներով արթնցուց հայ ժողովուրդին սրտին մէջ ազատութեան տենչը: Ու ես պարտականութիւն կը զգամ ձեր բոլորին կողմէ այս սրահը մկրտել «Րաֆֆի», որպէսզի մեր նոր սերունդն ալ սորվի ու իւրացնէ մեր անմահ վիպասանին մտածումը եւ ուղին, որուն համար տենչացինք ու պայքարեցանք ազգովին:

Ցետոյ ներկաներուն կոչ ըրաւ որպէսզի բոլորն ալ մասնակցին բեմին վարագոյրին բացման աճուրդին: Քառորդ ժամուան մէջ գոյացաւ 600 ֆր.: Վարագոյրին բացումը վիճակեցաւ Տիկին Թորոսեանի որ վերջին պահուն նուիրեց 100 ֆրանք: Ցետոյ պզտիկները երգեցին «Մեր Հայրենիք», տիկիններու եւ երիտասարդներու կողմէ եղան մեներգներ, արտասանութիւններ եւայլն, ստեղծելով տաքուկ մթնոլորտ մը: Շնորհաւորելի էր Տիկին Մ. Այվազեանի եւ Օր. Թէքրեանի աշակերտը «Խոհարարի զաւեշտը» երգախաղը որ ծափեր խլեց:

Տասը վայրկեան դադարէ վերջ սիրողներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Դղուտի վաճառականը»: Դերակատարները, Պալեան, Խաղնէճեան, Ղազարեան եւ Մուրատեան, կրցան արժեցնել իրենց դերը: Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ ուշ ատեն: Ներկաները գոհ սրտով մեկնեցան, պահ մը ապրելով հայրենի վառ մթնոլորտ մը որ նոր կը սկսի այս գաղութին մէջ:

*** Պլիտայի Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ, համագաղթային սգատօնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 30ին, շաբաթ իրիկուն «Րաֆֆի» սրահին մէջ: Ներկայ էին Պլիտայի, Ալժէրի եւ Մէզօն Գարէի հայրենակիցները:

Բեմը կը ներկայացնէր յուղիչ տեսարան մը, սեւերու մէջ եւ զարդարուած նահատակ մտաւորականներու նկարներով եւ տարագիր եռագոյնով: Ճիշդ մէջտեղը մեծ կոթող մը կը խորհրդանշէր մէկ միլիոն նահատակներու դամբարանը որ կը ծխար խնկարկը, իսկ երկու կողմերը Հայաստանի ոգին շղթայուած եւ մայր Հայաստան դաշոյնը ձեռքը, իբրեւ բողոք:

Ցանուն Ազգ. վարչութեան հանդէսին բացումը կատարեց Պ. Դ. Ալաճէօզեան, որ բացատրելով ապրիլ Տասնըմէկի խորհուրդը, ըսաւ.

— «Հեռու իր հայրենիքէն, տարագիր ժողովուրդը իր որբերու հսկայ բանակով ցիրուցան աշխարհի չորս ափերուն վրայ, իր արդար դատը ունի, դատ մը որուն նուիրականութեան համար ոչ վհատիլ եւ ոչ ալ ընկրկիլ գիտէ: Որչափ ալ հեռու ըլլանք մեր մայր հայրենիքէն, մեր դատը իր արժէքը պիտի չկորսնցնէ: Այսօրուան տօնը կը կատարուի ամէն տեղ բացի Հայաստանէն ուր դժբախտաբար հայ ժողովուրդին համար կը պատրաստեն նոր սգատօներ: Ուրեմն հայրենակիցներ, ամրապնդենք մեր ուժերը գործենք համերաշխաբար, եւ մէկ վայրկեան ոտքի կենալով յարգենք յիշատակը բոլոր անոնց որ գիտցան զոհուիլ հայրենիքի համար:

Ժողովուրդը յոտնկայս ունկնդրեց «Տէր ողորմեա», լուռ եւ կիսալած, որ կ'երգուէր Տիկիններու կողմէ բեմին խորքէն: Ճիշդ այդ միջոցին վարագոյրը կը բացուէր մոմերու լոյսին տակ եւ կոթողը կը ծխար մեր սրտերու անշէջ կրակին պէս, իսկ Հայաստանի ոգին ու մայր Հայաստան իրենց անշարժ դիրքերուն մէջ մեզ ներշնչեցին ու տարին շատ հեռուները: Պզտիկները երգեցին «Մեր արիւնը մեր արցունքը» եւ «Թէ հայրենեաց»: Արտասանեցին Պ. Թէքրեան՝ Զարեհցէն, Պիլպիլեան՝ Սեւամանթոյէն, Ղազարեան՝ Ահարոնեանէն, Պէշիկեան՝ «Հայ քնարը», Տիկին Մ. Այվազեան «Հայ դրօշին»: Երգեցին Տիկին Սարաֆեան օհանեանէն, Նէրսէթեան (Ալժէ) «Հայաստանը», կենդանի պատկեր Օր. Թէքրեանէ «Պարզիր ալբիւր», Տիկիններ Պալեան, Միքայէլեան եւ Պ. Խաղնէճեան «Աշուղը» Ահարոնեանէն:

Ցանձնախումբի կողմէ խօսեցաւ «Ցառաջ»ի թղթակիցը.

— «Հայրենակիցներ, տօն է այսօր, սգատօն եւ ուխտատօն, տօնն է մեր մէկ միլիոն նահատակներուն, բայց եւ չեմ ուզեր ձեր աչքերուն մէջ նշմարել տկարութիւն, հառաչանք եւ արցունքի կաթիլներ: Գիտեմ որ այս պահուս ձեր մտածումներով, ձեր հոգիով հազարաւոր մղոններով հեռու գացած էք, գիտեմ որ հիմա ձեր սիրտերը կը տրոփեն, ձեր հոգին կ'այլեկոծի անհուն ցաւով մը, բայց պէտք չէ որ զուք տկարութիւն ունենանք: Լսեցէք բանաստեղծը որ կ'ըսէ.—

Թարթիչներս կը թրջուին արտասուքի կաթիլներով,
Բայց չեմ ուզեր զանոնք թափել: կանգ մի առներ,
Սրտաբեկ երիվար, նպատակս տկարութիւն չի ճանչնար:

«Ոչ, հազար անգամ ոչ, հայ ժողովուրդին նպատակը տկարութիւն չի ճանչնար: Մեր նպատակը մեր արդար դատն է. ոչ փարակիչ յուսահատութիւն եւ ոչ ալ ինքնամոռացութիւն, մեր նպատակը ու ուղին սրբութիւն սրբոց է, անվհատ քալելու եւ ամուր սրտով դիմադրելու պահանջը, պարտականութիւնը օրըստօրէ աւելի կը ծանրանայ մեր վրայ, պէտք է չարժենք, օրուան հրամայական պահանջն է այն, որովհետեւ հայ ժողովուրդի ճակատագիրը անորոշ եղած է, ինչպէս անորոշ եղաւ մեր ոտնը:

Մեր ամէնէն հաւատարիմ բարեկամը ուժն է, մեր հաւաքական, համերաշխ միութիւնն է»:

Բանախօսը այս առթիւ յիշեց նաեւ Հայաստանի ողբերգութիւնը եւ մտաւորականներու գլխատումը: Ապա եզրակացուց.

— «Հայ տղամարդ, ինչ գաղափարի ալ ծառայես, գիտակցութիւնն ունեցիր տեսնելու եւ զատելու ճշմարտութիւնը, ու եղիր համերաշխ յանուն ազգային գերագոյն շահերուն, իսկ դուն հայ մայր, դուն որ զաւակներու առաքինութիւնն ունիս, դուն որ մեր ցեղին անշէջ օճախի բոցը կ'արծարծես ու կը ծնանիս տիտաններ ու հերոսներ, մի վհատիր, հայ պահէ զաւակներդ, խօսէ ու պատմէ փոքրիկներուդ մայրենի լեզուն եւ դաստիարակէ զանոնք այնպէս, ինչպէս որ քու խիղճդ ու մեռելներդ կը պահանջեն»:

Փակման խօսքը ըսաւ Պ. Գ. Խաղնէճեան, շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն:

ԿԱՐՕՏՈՒՆԻ

ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

ՊԱՆԾԱՑՈՒԱԾ՝ ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Վենետիկի ամէնէն տարածուած օրաթերթը, «Gazzettino», կը գրէ այս վերնագիրներուն տակ (2 Մայիս).—

Զենոբեան պալատին (Մուրատ Ռափայէլեան վարժարան) դահլիճին մէջ երէկ կէսօրէն ետք, հայ ուսանողներու խմբակցութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ մեծաշուք յիշատակատօնը 24 Ապրիլ 1915ի, ուր ինկան բիւրաւոր հայ նահատակները, ի պաշտպանութիւն հաւատքի, քաղաքակրթութեան եւ հայրենիքի:

Հանդիսական էին վերին իշխանութեանց՝ ծովակալութեան, ռազմկանաւորութեան, եկեղեցական տեսչութեան, զինուորական վերակացութեան եւ ուսումնական խորհուրդի ներկայացուցիչները:

Հանդիսական էին նաեւ զանազան ներկայացուցիչներ քաղաքային ձեռնարկներու եւ մշակութային ընկերութեանց:

Պատուոյ աթոռները գրաւած էին Ս. Ղազարու Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհ. աբբահայր Գերապայծառ Հ. Սրապիոն Վրդ. Ուլուհոճեան, Ֆրանսայի փոխ-հիւպատոսը, հայրենասէր հրամանատար Կրէտ, վարժարանին տեսուչը, շրջապատուած՝ վերոյիշեալ ներկայացուցիչներով:

Բացման խօսքը ըրաւ Հ. Եղիա վարդապետ Փէշիկեան, բացատրելով նպատակը յիշատակի տօնին, որ ըղձալին էր ազնուական գործունէութեան հայ ուսանողներու՝ որոնք պատուաճօրէն այս թուականին ընդառաջ էին, յիշատակելի ամէն ընտիր հայ հայրենասէրի համար: Քանի մը փառաւոր զոհերու անունները յիշելէ վերջ, բանախօսը յորդորեց որ երիտասարդները շարունակեն ընթանալ գծուած ուղիէն, մաղթելով որ ընդփոյթ քալին իրենց յաղթութեան ալտաւղիները, յարուցեալ Հայաստանի եռագոյնին տակ:

Անմիջապէս յաջորդեց Վահան Փազարճըլեանի ճառը: Բանախօսը նախ քանի մը պատմական ծանօթութիւններ տուաւ փառաւոր թուականներու, որոնք իրենց արիւնալի վերջաբանն ունեցան 24 Ապրիլ 1915ին, իբրեւ ետեւէ ցուցադրեց նահատակներու զանազան դէմքերը, մեծ մասով բանաստեղծներ, գրագէտներ, քաղաքագէտներ եւ գիտուններ: Հաստատեց թէ յիշատակի այս տօնը նպատակ չունէր արցունքներու եւ ծաղիկներու տուրք մը ըլլալու, այլ մեկնակէտ մը դէպի ապագան՝ ուր կը ձգտի հայ երիտասարդութիւնը, դպրոցական սեղաններու վրայ լրջօրէն մարզուելէ ետք, կեանքի պայքարին մէջ մխա'լ գաղափարականով մը՝ «Հայաստանը Հայերուն», եւ օրինակ առնելով իտալացի երիտասարդութենէն, իմաստուն առաջնորդի մը հրամանին տակ:

Ի պատիւ Հայաստանի նահատակներուն բանաստեղծութիւններ արտասանեցին Արամ Պասպաճեան եւ Զաւէն Մնոկիկեան, («Անուշ Հայաստանը» Եղիշէ Չարենցի եւ «Հայկական Զատիկը» Վիկտորիա Աղանուրի):

Հանդէսին գրական բաժինը փակեց Պ. Հրաչ Քաջարենց, որ խնկալէս հաղորդական թափով մը արտայայտեց իր Հայու հպարտութիւնը, մէջբերելով իր հայրենակիցները, ներկայ եւ բացակայ, միանալ հաստաբակաց մէջ ոգուլու եւ օտարներէն սիրելու գաղափարը: Իր ատենաբանութիւնը շատ դժուար է համառօտել ներկայացնել, ամբողջովին սրտ'ւ, խխած նուաեան երգ մըն էր պանծացած ուղղուած մայր Հայաստանի, որ առեւ դի չէ տար բիրտ ուժին առջեւ, եւ բոլոր զաւակները կը կոչէ ի մէկ, կը գրէ զանոնք նո'ւն գործովանաւ Նահատակներու արիւնէն ծնած սերունդները, աւելի' զօրաւոր:

Ատենախօսը վերջացուց՝ բարձրածարծ բեմասացութեամբ մը, ցանկալով շղթափշուրն ապաքալին մէջ փառաբանած տեսնել ո'չ միայն 1915ի մարտիրոսները, այլ ամէն անոնք որ ըմբոստ չափելի որեւէ կերպով բերած են իրենց բաժինը, յանուն սրբազան դատին:

Բոլոր բանախօսները հոծ հասարակութենէն լսուեցան ջերմեռանդ ուշադրութեամբ, ծափահարուեցան եւ արժանի եղան շնորհաւորութեանց:

Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ կարճ եւ բայց հետաքրքրական նուագահանդէս մը, դաշնակի վրայ, զոր վայելել տուաւ հրաշալի կերպով փրոֆ. Միրքօ Պոնոմի: Ցայտագիրը կը բովանդակէր Պեթհովէնի «Լուսնեակը», Շոփէնի «Մահերգը», Տեպիւսիի «Ընկղմած տաճարը»:

Նուագածութիւնը իսկապէս անթերի էր, եւ մայէսթրօ Պոնոմի գիտցաւ ցայտունութիւն եւ արտայայտութիւն տալ զանազան երաժշտական կտորներուն՝ զորս վայելել տուաւ բանաստեղծական հաղուագիւտ զգայնութեամբ:

Հասարակութիւնը՝ որ բուռն ծափերով ընդգծած էր զանազան ցայտուն կէտերը, ի վերջոյ պոռթկաց գնահատական ցոյցերով եւ մայէսթրօ Պոնոմի արժանի եղաւ ջերմ շնորհաւորութեանց բարձր իշխանութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ:

ՔԱՐԻՒՂԻ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՄԸ ԵՒ Պ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ

Գերմանական թերթի մը մէջ կարդանք.—

Ամէն անգամ երբ քարիւղի խնդիր կայ մէջտեղ, որ ամբողջ աշխարհը կը շահագրգռէ, եթէ ոչ իր ցեղ, մէկ ցիկ մամուլին սիւնակներուն մէջ երեւան կ'ելլէ Րիքէթ անունը: Այն ալ … ռիրդական չարաթներուն, երբ եթէ … պիտի վճռէ կը պատրաստուէր, յանկարծ լուր տարածուեցաւ թէ Պ. Վ. Րիքէթ Նէկիւսին հետ պայմանագրութիւն մը կնքած է, Եթովպիոյ բոլոր հանքային հարստութիւնները շահագործելու համար: Այն ատեն … ւական անծանօթ Պ. Րիքէթի այս … ցոյց գործը շուտով պայթեցաւ: Որովհետեւ ամերիկեան Ստանտարտ ընկերութիւնը ստիպեց զինքը 75 տարուան այդ համաձայնութիւնը, իբրեւ … պատմելիք մը ազգերու խաղաղութեան համար:

Ո՞վ է այս Րիքէթը, որ հիմակ … թարմ եւ ուրախ գործի վրայ է Մեքսիկայի մէջ, որ ինչպէս կը յիշուի, բռնագրաւեց անգլեւամերիկեան քարիւղի ընկերութիւններուն հողերը: Պ. Րիքէթ Եանքի չէ, այլ Անգլիա-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Ուրիշ մըն ալ կը քնանար Պոլսոյ մէջ այդ գիշեր՝ յոգնութենէն բոլորովին ուժասպառ, Սուլտին Տէյթիմն էր ան:

Առտուն երբ աչքերը կը բանար, երիտասարդը որ եւ է տեղեկութիւն չունէր այն դաւադրութեան մասին որ կրնար ծանրակշիռ հետեւանքներ ունենալ Թուրքիոյ համար եւ որ անտեսանելի դարչահոտութեան մը պէս կը սողոսկէր հիմա քաղաքին բազմութեան մէջ: Եէտի Գուլէի պտոյտին ընթացքին Րէուֆէն իմացեր էր այդ դաւադրութեան պատմութիւնը եւ անդրադարձեր էր անոր հաւանական տարողութեան վրայ: Ցետոյ անձկալի ժամեր անցուցած էր, Տայանային հանդիպելու անյաջող փորձ մը կատարելով: Այդ պաշտօնին յաջորդեր էին Սկիւտարի մէջ գումարուած հաւաքոյթը — որ կը հաստատէր Րէուֆի տեսակէտը թէ կական ժողովրդական համակրութիւն կը վայելէր — Բերայի ընթրիքը՝ Արիֆին, Րէուֆին եւ Ժանէթին ընկերակցութեամբ, Տայանայի հետ իր ունեցած խորհրդակցութիւնը որ վերջացած էր վրդովիչ պարագաներու տակ, իր փախուստը պանդոկէն՝ դէպի Թաթավլայի գաղտնի յարկաբաժինը ուր տասը վայրկեան վերջ իրեն կը միանար Տայանան, միասին բերելով իր պայուսակը զոր պանդոկին ետեւի մուտքէն դուրս հանելու յանդգնութիւնը փորձեր էր առանց տեսնուելու: Խորհրդակցութիւն մը եւս ունեցեր էին եւ աղջկան մեկնումէն վերջ որոշեր էր գլուխցնել երկու եղբայրները որ զէնքը չփնտռեն պանդոկը, որովհետեւ փորձանք մը կրնար գալ իրենց գլխուն, եթէ իմացուէր որ բարեկամ էին իրեն հետ:

Ցետոյ ծպտուելով փողոց ելեր էր, Սկիւտար անցնելու համար: Առեւտուր էր նաւավարին հետ որ իր թափթփած վրայ-գլուխին նայելով վախցեր էր թէ չէր կրնար վճարել իր վարձքը եւ մարդը դրամը ափին մէջ բռնելէն ետքը միայն ճամբայ ելեր էր: Սկիւտար հասնելուն մութ փողոցներուն մէջ անձկութեամբ փնտռեր էր երկու Թուրք երիտասարդներուն հասցէն զոր կը կարդար Արիֆի ոսկեզօծ երիզով մը շրջանակուած այցետոմսին վրայ: Ցետոյ երկտող մը ձգեր էր անոնց տունը, յայտնելով թէ պանդոկէն միանգամ ընդ միշտ հեռացած էր այդ գիշերը, անձնական պատճառներով եւ իրենց հետ յարաբերութեան մէջ պիտի մտնէր յաջորդ օրը: Այդ բոլոր աշխատանքներէն վերջ, դարձեալ Թաթավլա վերադարձեր էր ու վերջապէս անկողին նետուեր էր ուժասպառ:

Բնականաբար Սուլտին շատ ուշ արթնցաւ յաջորդ առտուն, սակայն երբ աչքերը բացաւ, յստակ կերպով կը յիշէր նախորդ օրուան անցուդարձերը: Իր առաջին մտածումը եղաւ Տայանան: Անկողինին մէջ դարձաւ, գլանիկ մը վառեց եւ մտքին մէջ պատկերացուց Տայանան, այնպէս ինչպէս տեսած էր զայն նախորդ գիշերը: Սքանչելի վերաբերում մը ցոյց տըւած էր ան, պնդելով թէ պանդոկէն պէտք է հեռանար անմիջապէս. ինք կարգի պիտի դնէր պայուսակները: Սուլտին մերժեր էր այդ ծառայութիւնը, այն ատեն աղջիկը բացատրեր էր որ փոքր պայուսակի մը մէջ պիտի տեղաւորէր ամէնէն անհրաժեշտ առարկաները եւ ինք անձամբ դուրս պիտի տանէր զայն պանդոկէն:

Սուլտինի կարծիքը այդ աղջկան մասին հիմնովին փոխուած էր հիմա: Անոր քաջութիւնը անսահման հիացում կը ներշնչէր իրեն, իսկ կարողութիւնը՝ յարգանք մը որ միաժամանակ դժգոհութիւն կը պատճառէր: Ոչ թէ անոր համար որ փոքրոգի տրամադրութիւններ ունէր. երբեք. բայց իր խառնուածքն ու հինցած տեսակէտներ ունեցող մէկու մը համար դժուար էր կուլ տալ այն պարագան թէ գեղեցկադէմ աղջիկ մը կրնար իրմէ աւելի սուր եւ վերլուծող միտք ունենալ: Անարդար եղած էր մոռացութեան տալով այն իրողութիւնը թէ Տայանան տարբեր առիթներով միջնորդի դեր կատարած ըլլալով Սըր Ճորճի եւ իրեն միջեւ, աւելի մեծ փորձառութիւն ձեռք բերած էր այդ տեսակ գործերու մէջ. եւ հիմա սրտնեղութիւն մը կը զգար, խորհելով որ Տայանան նախորդ գիշերը աւելի արթնամիտ եղած էր քան ինք: Սուլտին սովորութիւն չունէր երկրորդ անգամ մըն ալ նուաստացնելու ինքզինքը որ եւ է կնոջ առջեւ, ուրեմն իր պարտութենէն յառաջ եկած մորմոքը մեղմացնելու համար, անոր կարողութիւնները վերագրեց անդգայութեան մը որ կը յատկանշէր իր նկարագիրը: Այդ եզրակացութիւնը համապատասխան էր այն չարախօս վերաբերումին զոր Տայանան ցոյց տուած էր զբօսանաւուն վրայ. մանաւանդ որ աղջկան հատուկտոր ինքնադարացումները այդ առթիւ, երբեք գոհացուցիչ չէին: Տայանայի բացատրութիւնները թէ որոշ դեր մը կը կատարէին շոգենաւին վրայ՝ հետեւելու համար ուղեկիցի մը շարժումներուն, տրամաբանական չէին թուեր, որովհետեւ, ըստ իրեն, նաւուն վրայ չկար մէկը որուն վրայ հսկողութիւն կատարել արժէր:

Համով - հոտով ընկերուհի մը կրնար ըլլալ ան նեղը մնացած մէկու մը համար: Սուլտին կը խոստովանէր այդ պարագան ինքնիրեն: Բայց այնպէս անսիրտ աղջիկ էր ան, … խնդիրներու մէջ: Անգլիոյ մէջ իր հետ խաղի ելած էր, իսկ զբօսանաւուն վրայ ժամանակը անցուցեր էր Միսթր Փէնթընին հետ: Երբեւի հիմա նորէն իրեն հետ խաղալ կ'ուզէր: Ոչ, … չէր կրնար տալ, բերանը այրած անգամ մը, պէտք չկար երկրորդ փորձ մը կատարելու, իրեն յանձնուած … խնդիրը միասին յառաջ կը տանէր … լմնցաւ գնաց: Ասիկա եղաւ Սուլտինի եզրակացութիւնը:

Անկողինէն դուրս ցատկեց. քիչ մը աղած ձուկ կերաւ իբրեւ նախաճաշ, … ուտելիքներու պաշար մը տուն … րած էր արդէն — եւ յետոյ իր … աններու դարանին մէջ փնտռեց … հագուստ մը: Բայց յանկարծ խորհեցաւ որ եթէ Արիֆենց պիտի երթար … իր թափթփած տարազը պիտի … պէր զինքը երկար բարակ բացատրութիւններ տալ:

(Շար.)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ծրագիրներուն մասին

…—Թուրք մամուլը ուշադրութեամբ կը հետեւի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ֆաշական ծրագիրներուն, որոնք դէպի Պալքանները եւ Մօտաւոր Արեւելքի սահմանները կը հակին։

… նոր թերթ մը, «Եէնի Սապահ»ը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, իր խմբագրին՝ Հիւսէյին Ճահիտի բանով(?) խմբագրութեամբ, «Տարօրինակ փաղ-…» խորագրին տակ (10 Մայիս).

…միամտութիւն պիտի ըլլար … ու կատարեալ հրատարակութեան սպասել այն խօսակցութեան, որոնք տեղի ունեցան՝ Հիթլէրի Հռոմ այցելութեանը։ Բայց միթէ … տարրական հարց մըն էր … ըլլալ որ այս բանակցութեանց մասին մամուլի մէջ տեղ գըտած արձագանգները ուրիշ պետութեանց վրայ յոյժ ազդեցութիւն գործեն։

Մինչ Անատոլուի գործակալութեան … թերթերուն այս մասին տըր-… տեղեկութեանց կարգին, զար-… տեսանք որ մեր ականջին … տարօրինակ կերպով կը բախին … մը մասերը։

Այս լուրերուն աղբիւրը ո՞վ է։ Անոնք … պատասխանատու եւ իրաւասու իշխանութիւննե՞րն են որ հեռագրական գործակալութեանց հաղորդած են, թէ ոչ այս խօսքերը շաղակրատութեան հետեւանքով ամբողջ աշխարհի տարածուած են։ Եւ կամ թէ … ազատամտութի՞ւնն է անոնց, որոնք Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ բարեկամութեան մասին կասկածի ու անվստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծելով, կ'ուզեն օգտուիլ ասկէ։

Այս կէտը կարելի չէ այժմ վճռել։ Միայն թէ, լուրը տրուած ըլլալով Անատոլուի Գործակալութեան կողմէ, պէտք է կարեւորութեամբ դիմագրաւել զայն։

Կը հաղորդեն թէ, Պ. Հիթլէր եւ Մուսոլինի «սկսած են քննել Հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի իտալական եւ գերմանական ազդեցութեան շրջանակի խնդիրը որ խիստ փափուկ հարց մըն է»։ Նոյնպէս «բացայայտ կերպով խօսած են Դանուբի եւ Պալքանեան հարցերու մասին»։

Եւրոպայի հարաւ-արեւելքը մենք, Պալքանցիները կը կազմենք։ Հոս գտնուող պետութիւնները առանձինն առանձինն փոքր են, բայց բոլորն ալ կը բաղկանան այնպիսի ժողովուրդներէ, որ իրենց ազգայնութեան ու անկախութեան համար երկար եւ դըժուարին պայքարները աչք առնելով, խոր կենսունակութեամբ մը մեծ զոհողութեանց յանձնառու եղած են։ Միեւնոյն ժամանակ, անոնք վճռած են Պալքանները փրկել եւրոպական մեծ պետութեանց դիւանագիտական խաղերուն գործիք ըլլալէ եւ այս նըպատակաւ համաձայնութիւն մը կնքած են իրենց միջեւ։

Պալքանները կիսավայրենի, անտէր, անպաշտպան ափրիկեան երկիր մը չեն կրնար ըլլալ։ Այստեղի համար անկարելի է որ խնդրոյ նիւթ կարենայ ըլլալ «ազդեցութեան շրջանակ»ը։ «Ազդեցութեան շրջանակ» ասացուածքին ինչ նշանակութիւն ունենալը բացատրելու պէտք չենք տեսներ։

Եւրոպական մեծ պետութիւնները, նախկին Օսմ. Կայսրութեան վերջին շրջանին, մօտիկ ապագայի մը մէջ Թուրքիոյ բաժանման հիմ ծառայելու նպատակով, համաձայնութեամբ մը, «ազդեցութեան շրջանակներ»ու բաժնած էին Օսմ. Կայսրութիւնը, 1914-ին, ընդհանուր պատերազմի նախօրեակին, Գերմանիոյ արտաքին նախարար Գուլման(?), Լոնտոնի գերման դեսպան Իշխան Լիխնովսքիի պաշտօն յանձնած էր բանակցութիւններ կատարել Անգլիոյ արտաքին նախարար Սըր Էտուըրտ Կրէյի հետ՝ Անատոլուն ազդեցութեան շրջանակներու բաժնելու համար։ Իշխան Լիխնովսքի իր յիշատակներուն մէջ կը գրէ թէ, Թուրքերը չխրտչեցնելու համար, բացարձակ խուսափում ցոյց տուած էր որպէսզի «ազդեցութեան շրջանակ» ասացուածքը չգործածուի։ Երբ դէպի քայքայում դիմող կայսրութեան մը հանդէպ հարկ կ'ըլլայ զգուշաւոր լեզու մը գործածել, ուրեմն որքան բացարձակ անհրաժեշտ պէտք է դառնայ նոյն զգուշաւորութիւնը՝ կենսունակ, միացեալ եւ զօրաւոր Պալքանցիներու զանգուածին հանդէպ։ Ահա թէ ինչո՛ւ, ամէն բանէ առաջ զարմանքով կը դիմաւորուի գերման եւ իտալացի ազգերու պետերուն հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մասին բացայայտօրէն ազդեցութեան շրջանակներու մասին խօսիլը։

Խնդրին էութեան մասին մեր կարծիքը յայտնելու համար յարմար կը գտնենք սպասել որպէսզի այս մասին Հռոմէն ընող լուրերը հաստատուին ու աւելի բացորոշ տեղեկութիւններ հասնին։ Բայց չենք կրնար դիտել չտալ թէ, Հռոմի տեսակցութեանց մէջ խնդրոյ նիւթ եղած հարցերու կարգին, սխալ կամ դիտումնաւոր կերպով, Պալքաններու մէջ ազդեցութեան շրջանակներ հաստատելու մասին խօսուիլն իսկ, բաւարար նշան մըն է մեզ արթնամտութեան հրաւիրելու։

Պերլին հինէն ի վեր «Դէպի Արեւելք» ընդլայնուելու ու երկարելու աւանդական քաղաքականութիւն մը ունի։ Անկարելի է մոռնալ նաեւ այն շրջանները ուր Հռոմ հին Հռոմէական Կայսրութեան երազովը գինովցած էր։

Բոլոր ասոնք մէկ մէկ քաղաքական ռազմավարութիւն, «դաշինքներու մէջ» ըսուած խօսքերը եթէ ըմբռնելու ըլլանք, չհաշտուող երկիրները արթնցնելու բնոյթը ունին։ 1914ի պատերազմով վճռապէս անհետացած է այն երազը որ Պերլինէն սկսելով մինչեւ Պարսից ծոցը երկարող գերմանական մեծ շրջանակ մը կը բաղձար։ Միջերկրականի ալ դարձեալ Հռոմէական ծով մը դառնալը անկարելի է։ Պատմութեան յառաջացումի ընթացքին մարմին առած իրականութիւնները ըմբռնելով հանդերձ, զանոնք չընդունելով սեւեռեալ գաղափարի մը կառչած մնալ՝ պիտի նշանակէր իյնալ սխալի մը մէջ որ միմիայն աղէտներով պիտի վերջանար։

Զենք ուզեր հաւանական նկատել որ այսպիսի բաղձանքներու հետամուտ ըլլան Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ պետերը, որոնք, իրենց բոլոր խանդավառ յորդումներուն եւ աշխարհի [illegible] կարդալու ընթացքներուն կարգին, շատ լաւ գիտեն իրապաշտ վարմունք մը ցոյց տալ եւ կշռել իրենց շուրջը։

×

Ուրիշ թուրք թերթ մը, «Թան», կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ. «Ազդեցութեան շրջանակը ի՛նչ տեսակ բառ է» (9 Մայիս).—

«Պալքաններու մասին, մերթ ընդ մերթ, «ասոր անոր ազդեցութեան շրջանակը» ըսելով խօսք մը հրապարակ կուգայ։ Պ. Հիթլէրի վերջին Հռոմ այցելութեան առթիւ ալ կարգ մը գործակալութեանց հեռագիրներուն մէջ այս տարօրինակ բառին հանդիպեցանք։ Յետոյ, գերման կարեւոր թերթ մը, քանի մը օր առաջ իր հրատարակած մէկ գրութեանը մէջ կը խօսէր այն ազդեցութեան եւ շահու պայքարներու մասին որոնք գոյութիւն ունին Պալքաններու մէջ՝ արեւմտեան ռամկավար պետութեանց եւ Գերմանիոյ միջեւ։

Պալքաններու մասին ազդեցութեան շրջանակի եւ ազդեցութեան ու շահու պայքարի նման խօսքերու գործածութեան մէջ երկու շարժառիթ պէտք է փնտռել։ Ասոնց մէկն է հինէն մնացած լեզուի վարժութիւն մը. երկրորդն ալ, Պալքանեան ազգերուն երկար ու դառն փորձերէ յետոյ, երեւան բերած նոր ոգին եւ նոր գաղափարականներն են անցեալի ոգիտութեան(?) դէմ։

Ազդեցութեան շրջանակներու բաժանումը եւ ազդեցութեան պայքարները միմիայն պարապ տեղերու մասին տեղի կ'ունենան։ Անոնք որ Պալքաններու մէջ օտար շահերու կողմէ լեցուելիք պարապութիւններ կը տեսնեն, այսպիսիներուն հանդէպ ներելի է վճռել թէ անոնք բոլորովին զուրկ են տեսողութենէ։

Պալքանները լեփլեցուն տեղ մըն է։ Հոս միմիայն պալքանեան շահերու համար տեղ կայ։

Վաթսուն միլիոնէ աւելի կենսունակ, ընդունակ, աշխատասէր մարդիկ են որ կը լեցնեն Պալքանները, Պալքանեան ազգերէն իւրաքանչիւրը լաւագոյնս ըմբռնած է այն պատճառները որոնք զինքը յետամնաց ըրին։ Անոնք խորապէս զգացած են այն դառնութիւնը զոր կրեցին օտար ազդեցութեան ստրուկ դառնալու եւ անոնց տնտեսական զարգացումին ծառայելու հանդուրժելուն հետեւանքով։

Պալքանները, ահա այսպիսի թշնամական մտածումներուն իբր հասարակաց պատնէշ մը հիմնեցին Պալքանեան միութիւնը։

Այն օտար ազգը, որ Պալքաններուն մէջ ազդեցութեան շրջանակի եւ ազդեցութեան պայքարներու մասին կը խօսի, պալքանեան ազգերուն բոլորին եւ իւրաքանչիւրին անհանդուրժելի արհամարհանք մը ըրած կ'ըլլայ։ Պալքանեան ազգերու սնուցած անկախութեան սէրը ո՛չ շահով կը գնուի, ո՛չ ալ ճնշումով ու թելադրանքով կը ցնցուի։ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ մասին ազդեցութեան շրջանակի խօսքը որքան անիմաստ ու ծիծաղելի է, նոյնքան ծիծաղելի է Պալքաններու մասին։

Պալքանեան ազգերը խաղաղութեան եւ աշխատանքի գործակցութեան անփոփոխելի քաղաքականութիւն մը ունին։ Այն ազգը որ իրենց շահերուն եւ իրենց անկախութեան հանդէպ յարգանք ցոյց կուտայ, իրենց բարեկամը կ'ընդունին։ Ամէն ազգի հետ կը գործակցին, ամէնուն հետ առեւտուր կ'ընեն։ Բայց այս գործակցութեան մէջ միմիայն փոխադարձ շահու սկզբունքն է որ կրնայ տիրապետել։

«Ես քու յաճախորդդ եմ, անոր համար իմ ազդեցութեանս պիտի ենթարկուիս, ապա թէ ոչ ապրանքդ չեմ առներ» ձեւով սպառնալիք մը՝ ուրիշ բան չարտայայտեր, եթէ ոչ յարգանքի պակաս մը պալքանեան ազգերուն հանդէպ։ Ինչ շահ որ կ'ապահովի մեզի մեր ապրանքը գնողը, նոյն շահը կը փոխարինենք իրեն իր ապրանքը գնելով։ Ո՛չ մէկ կողմը, ո՛չ քաղաքական, ո՛չ ալ տնտեսական տեսակէտէ ուրիշին պարտական չի մնար։ Տնտեսական յարաբերութեանց սերտութիւնը շատ բնական է որ փոխադարձ բարեկամութեան աղբիւրն է։ Բայց, սպառնալիքի եւ ճնշումի ճամբով երբ ուզուի քաղաքական ազդեցութիւն ձեռք բերել, պարապ տեղը բարեկամական կարելիութիւնները ցնցած կ'ըլլան։

Ամէն երկրի մէջ հոգիով տկարներ կան, այնպիսիները՝ որոնք «ամա՛ն, լեզունիս բռնենք, ի՛նչ կ'ըլլայ մեր վիճակը երբ մեր ապրանքները չառնեն» կը խորհին ու այս մղձաւանջով կը տառապին։ Այդպիսիները իրենք զիրենք իբրեւ հիւանդ ընդունելու են։ Անոնք որ Պալքաններու մէջ ազդեցութեան շրջանակէ եւ օտար ազդեցութեան պայքարէ կը ճառեն եւ Պալքաններու մէջ դիւրաւ լեցուելիք որեւէ պարապութիւն կը տեսնեն, այդպիսիները թէ իրենք զիրենք կը խաբեն եւ թէ միանգամայն վտանգած կ'ըլլան այն բարեկամութիւնը որ կրնար իրենց համար օգտակար ըլլալ բնականոն քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութեանց մէջ»։

…ցի։ Լոյս ծորձի տղուն կալուածին … սիրուն, այգեստան, … անդ-… տուն մը ունի։ Հոն կը հանդ-… իր քարիւղի յղնութիւններէն(?)։ … մասնագէտը վարդի մշակութեամբ կը զբաղի։ Ամուսնացած է եւ … զաւակ ունի։ Մինակ գաղտնիք է թէ … ուրկէ՞ կը շահի եւ ի՞նչպէս … կը ստեղծէ։

1932ին առաջին անգամ անգլերէն թերթերու տնտեսական բաժնի սիւնակներուն մէջ երեւցաւ իր անունը։ Յայտնի եղաւ որ Անգլիական Քարիւղի Շահագործութեան Ընկերութեան հիմնադիրներէն է։ Այս ընկերութիւնը Րոյըլ Տըչի անգլեւիրանեան խմբային բաւական դժուարութիւն պատճառեց։ Յաջողած էր Ֆէյսալ Թագաւորէն ստանալ Տիգրիսի ձախ ափին քարիւղներու մենաշնորհը։ Անկէ … այս քարիւղը Սուէզի ջրանցքէն եւ իր սուղ վարձքէն ազատ, ան-… կերպով աժան պիտի ըլլայ։

1928ին հիմնած էր այս ընկերութիւնը շատ փոքր դրամագլուխով նպատակ ունենալով քարիւղ պարունակող … գնել եւ զանոնք շահագործել։ Ընկերութեան կազմուելէն քանի մը … վերջ Րիքէթ արդէն ճամբորդութեան կ'ելլէր։ Ամէն տեղ կ'երեւէր … ու միշտ ալ պէտք եղած պահուն։ … կը հանդիպինք Հնդկաստան, …չուրիա, Փոքր Ասիա։ Պ. Րիքէթ— շատ տարօրինակ բան Անգլիացիի մը համար, լեզուական տաղանդ է. Կը տիրապետէ ինը արաբական բարբառներու եւ սահուն կերպով կը խօսի ֆրանսերէն, իտալերէն, գերմաներէն։

Նէկլիւսին հետ գաղտնի գործի ըսկսելէ առաջ Մուսոլինիի եւ Ջիանոյի մօտենալ ուզեց, բայց մերժուեցաւ։

Կասկած կայ թէ իր եւ իր հիմնած ընկերութեան ետեւ ծածկուած է խորհրդաւոր եւ հռչակաւոր Հայը, Կիւլպէնկեան։ Այն մարդը, որ 1926ին Րոյըլ Տըչի իր պաշտօններէն հրաժարելով, սկսաւ իր հաշւոյն գործել, մասնաւորապէս Փոքր Ասիոյ մէջ մեծ ազդեցութեան տիրանալով։ Ան յաջողեցաւ, օրինակ, խանգարել անգլեւիրանեան ընկերութեան կարգ մը գործերը։ Քարիւղի խաղերուն մասնագէտներէն ոմանք կը պնդեն, թէ պատահմամբ չէ որ ճիշդ այն պահուն, երբ Պ. Րիքէթ Փոքր Ասիա կը գտնուէր, իրանեան կառավարութիւնը դրժեց անգլեւիրանեանի համաձայնագիրները։

Րիքէթ կամ Գալուստ Սարգիս Կիւլպէնկեան, ո՛րը միւսին գործիչն ալ ըլլայ, հոն ուր գաղտնի միասին կ'աշխատին, ուր որ երեւան ելլեն, կը ստեղծեն [illegible] գործեր որոնք միշտ ալ հաճելի չեն քարիւղի իշխանաւորներուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

—.—

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ (Յառաջ).— Մեր այնքան տօներու կարգին, Կապոյտ Խաչի «Օր»ն ալ եկաւ գրաւելու տեղ մը, որ կրնայ շատերու նախանձը շարժել։ Մեր մասնաճիւղը, ինչպէս իր նախորդ ձեռնարկներուն, այս անգամ եւս՝ Կ. Խաչի Օրուան տօնակատարութեան առթիւ, արժանացաւ ջերմ քաջալերանքի, թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։ Վարչութիւնն ալ իր կարգին ջանք չէր խնայած խնամեալ յայտագրով մը գոհացնել հանդիսականները, մանաւանդ որ յայտագրին մէջ մեծ տեղ տրուած էր մանուկներուն, մեներգով, զոյգերգով, պարով եւ թատերախաղով։

Մայիս 1ի կիրակին Կրթասիրացի սրահը լեցուած էր երկսեռ հասարակութեամբ (ընդհանրապէս երբ կիրակի օրերը հանդէսներ տեղի կ'ունենան այր մարդիկ իրենց քայլերը կ'ուղղեն դէպի… սրճարան)։

Երգչախումբը երգեց Սայաթ Նովայի «Ուսա՞ր կուգաս»ը իբրեւ խմբերգ։ Յետոյ օրուան նախագահուհի Տիկին Հռիփսիմէ Գույումճեան գրաւորապէս ներկայացնելով Կ. Խաչի դերը, հրաւիրեց ներկաները աւելի սերտ կերպով բոլորուիլ անոր շուրջը, այլասերումէ փրկելու համար հայ մատաղ սերունդը։

Արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ՝ Հ. Ընտրիկեան, Օրդ. եւ Սփն. Գույումճեան, Ռ. Գուպաթեան, Հ. Գասպարեան, Ալիս Միքայէլեան։ Զարմանուհիներ Մարի Քէշապեան, Ե. Ժամկոչեան եւ Զապէլ Յովակիմեան, Հ. Գասպարեան երկու զոյգերգներ ըրին՝ Ա. զոյգը «Մամթէլ» եւ Բ.ը «Ալ Այլուղ»ը, բոլորն ալ յաջող։

Մէջընդմէջ 12 փոքրիկներ հայկական տարազով պարեցին 3 զանազան պարեր ջերմ ծափեր խլելով։ Սակայն այս բոլորը գերազանցեցին երկու մանկական խաղերը, որոնք փոխ առնուած էին «Արփի» ամսագրէն։ Առաջինը՝ «Գարնան հրաժեշտը» իր այլազանութեամբ ճշմարիտ վայելք մը եղաւ հանդիսականներուն համար։ Հոս կ'արժէ յիշել դերակատարներուն անունները (8—12 տարեկան) որոնք այնքան ճշդութեամբ կատարեցին իրենց բաժինները.— Մարի Քէշապեան՝ Լուսին, Ե. Ժամկոչեան՝ Զեփիւռ, Մարի Արքէլեան՝ Շուշան, Աղաւնի Յովհաննէսեան՝ Կակաչ, Զապէլ Յովակիմեան՝ Մանիշակ, Մարի Կէօհէրճեան՝ Մարգարտածաղիկ եւ Մարի Միքայէլեան՝ Վարդ։

Երկու մեներգներ ըրին փոքրիկներ Հ. Գասպարեան «Ես լսեցի» եւ Ե. Ժամկոչեան «Երբ ալեկոծ»։ Ուրիշ երկու մեներգներ եւս ըրին տիկիններ Հայկուհի Ճապուղեան «Տրտում եւ տրտում» եւ Աղաւնի Աճէմեան «Սիրուն մանիշակը», որմէ վերջ ներկայացուեցաւ երկրորդ մանկական խաղը՝ «Կարկանդակները»՝ դերակատարութեամբ Մարի Միքայէլեանի, ընտանիքին հայրը, Ե. Ժամկոչեան՝ մայրը, Ա. Կէօհէրեան՝ տղան, Սուրէն եւ Զապէլ Յովակիմեան՝ Մարի սպասուհին, բոլորն ալ յաջող կերպով տարին իրենց դերերը՝ կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկաները, որոնք բաժնուեցան կազդուրիչ տպաւորութեամբ։

Սօս - Պարէտ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿ. ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 Մայիս.— Հ. Ե. Ընկերակցութեան կազմակերպած ֆրանսերէն դասախօսութիւնը Բարեգործականի սրահի մէջ, գեղարուեստական ճշմարիտ յաջողութիւն մը եղաւ թէ ունկնդիրներու բազմութեամբ եւ թէ դասախօսը, որմէ ետք Պ. Մէթրը տայայտութեամբ։

Նախագահ Պ. Ենովք Արմէն գրաւորապէս (ֆրանսերէն) ներկայացուց դասախօսը, որմէ ետք Պ. Մէթր մօտ երկու ժամ տեւողութեամբ իր հմտալից եւ կուռ դասախօսութեան մէջ ներկայացուց հայ երաժշտութիւնը իր ծագումէն մինչեւ մեր օրերը, ունեցած շրջափոխութեան բոլոր փուլերով։ Երաժշտագէտ դասախօսը յայտնապէս մեծ գնահատող մը ներկայացաւ հայ ցեղին եւ անոր երգին մէջ պարզուած ստեղծագործական կարողութեանց, ժամանակագրական կարգով թուելով բոլոր հայ ականաւոր երգահան հեղինակները, եւ մասնաւորապէս ծանրանալով Կոմիտաս վարդապետին վրայ, որուն անվերապահ հիացող մըն է։

Այս դասախօսութեան մասնաւոր հրապոյրը կը կազմէր այն որ կ'ընդմիջուէր երգով եւ նուագով, իբրեւ բացատրական փաստաւորում խօսուածներուն։

Դասախօսին ցուցումներուն համաձայն երգեցին յաջողապէս Տիկին Զապէլ Մօրընոն, դաշնակի ընկերակցութեամբ յայտնի դաշնակահարուհի Տիկին Արնոյի, եւ Տօքթ. Լ. Համբարձումեան ընկերակցութեամբ Օր. Ա. Ակինեանի։ Ներկաներէն Պ. Պ. Կ. Պօղոսեան եւ Գ. Լուսարարեան, Պ. Նախագահին կողմէ հրաւիրուեցան երգելու Սայաթ Նովայէն եւ «Պէպօ»էն կըտորներ։ Թէ դասախօսութիւնը եւ թէ բոլոր երգերն եւ նուագը ջերմապէս գնահատուեցան։

*** Այս դասախօսութիւնը ժամանակին յայտարարուած ըլլալով, արդար չէ զանգատիլ թէ կը խաչաձեւէր ապրիլեան սգահանդէսը։

Արուեստասէր

ՄԵԾ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Յետոյ միայն պառաւը զիս կանչեց ու հարցուց,— Տղաս, տեսա՞ր ան կը-… որ դուռը կեցեր կուլար, ըսաւ։ —Այո, ըսի, ի՞նչ կայ որ,— Ան Հայ … ըսաւ, ես տանը տիրոջ աղջիկն …, ես թող կուրանամ։ Աքսոր … դարձեր է փողոցներն է մնացեր … երախայովը միասին ու կը մու-… խոտ կ'ուտէ, խոտ, ըսաւ, … չի գտներ… Այդ երախան Թուրքի սերմ էր։

Բոլոր Հայերը իսլամացած էին։ Անոնք կը կոչուէին «մուհթէտի» (կրօնափոխ)։ Ինծի ալ մուհթէտի կ'ըսէին, հակառակ անոր որ ես նախապէս ալ կրօն չունէի, հետեւաբար ինչս փոխած պիտի ըլլայի։

Հայոց թաղը աւերուած էր։ Թուրք կառավարութենէն կը գնէին Հայերու գիւղերն ու տուները եւ զանոնք կը քակէին փայտերը վառելու համար։

Գարնան, սայլերու ճռինչը սկսաւ պողոտայէն ու տեւեց մինչեւ աշուն։ Թուրք գաղթականներ էին անոնք որ եւ, դէպի Կարին կ'երթային։ Գիշեր ցերեկ անոնց ձայները չդադրեցան ճամբաներէն։ Ու դեռ կ'ըսէին թէ մեծամասնութիւնը տարբեր ճամբով կը վերադառնայ։ Անոնց մէջ կային հարուստներ։ Կային յափշտակուած հայ կիներ ու աղջիկներ, որոնք միասին կը տանէին։ Շատերը աղքատ եւ ուժասպառ էին։ Կ'երթային եա։ Ու անգամ մըն ալ Ռուսիա չէ, սատանան ալ արշաւէր իրենց տեղերը, գաղթելու միտք չունէին։ Որոշեր էին մնալ ու մահանալ հոն։ Տխուր օրեր էին վերապրողներուն համար։ Մենք կը սպասէինք որ հիւանդ մարդը թաղեն, ան կրկին շունչ ու հոգի կ'առնէր։ Այդ օրերուն մխիթարուեցայ անով որ գաղթականները, որոնք պարտէզին քով կ'իջնէին գիշերները, հոն բանջար հաւաքելու կամ գողութեան կուգային։ Եւ ես զիրենք ամէն առթիւ սքանչելի կը ծեծէի ու կը վռնտէի։

Մայիսի վերջերը, նօթման(?), ուր ակամայ կամաւոր արձանագրուած էի, փոխադրուեցաւ Օֆ։ Ես կանոնաւոր զինուոր չէի, զիս միասին չտարին։ Ինծի «ո՛ւր կ'ուզես գնա» ըսին ու հացըս կտրեցին։ Վարդապետին վեղարն էր ան։ Ատենին վարդապետ մը որ զղջացած է եղեր կրօնաւոր ըլլալուն ու պատրուակ կը փնտռէ կարգաթող ըլլալու, վեղարը գլուխը անտառէ մը կ'անցնի։ Մացառները վեղարին կը կառչին ու ան գլուխէն կ'իյնայ հոն։ Վարդապետը ուրախութեամբ ետին կը դառնայ ու կ'ըսէ վեղարին— Աղէկ որ դուն զիս թողիր, եթէ ոչ ես քեզ պիտի նետէի։

Այդ օրերուն, առտու մը շուկայէն ջոկատ մը զինուոր կ'անցնէր։ Երեսս դարձուցած անոնց քովէն կը քալէի ես։ Ձայն մը զինուորներուն մէջէն զիս կը կանչէր— Քրմա՛նճ, Քրմա՛նճ։ Հին ծանօթ էր ան, քանի որ քրտերէն անունս կուտար։ Ետեւ դարձայ… ու ի՞նչ տեսնեմ, Խէլիլ - Գէորգն էր ան, Հէմոյին հետի ընկերներէն, որ գիշեր մը փախած էր խումբէն։ Զինուոր էր եղեր։ Կ'երթար Երզնկա։ Զիս հարցուց ու Հայ ընկերներս։ Ըսի բոլորը։

Ինք ալ պատմեց թէ Զարացի Գէորգն ու Մանասէն Հէմօն սպաննած է Քէմախի ճամբուն վրայ, քաղաք մտնել ու յանձնուելէ առաջ։ Գէորգ ինծի այս բօթը տուաւ։ Մնաս բարով ըսինք իրարու ու գնաց ան։ Մեր վերջին տեսակցութիւնն եղաւ այդ։ Գէորգ, լեռները եղած ատեններս տակաւին թոյլ տղայ, հիմա մեծցեր, եւ զինուորական համազգեստին մէջ սեղմուած, լեցուն, բարեձեւ երիտասարդ մըն էր եղեր։ Թուրք բանակին մէջ, Հայաստանի դէմ կռուի կ'երթար… Գէո՛րգը, որ վրէժ կանչած ատեն աչքերուն արցունքը կը պոռթկար։

Յունիս վերջերը Թուրք որբանոցը ծառայ առին զիս։ Տեսուչին, Գարահիսարցի Հիւսէյին Հիլմիին ֆրանսերէն դաս կուտայի։ Հետս Տիվրիկէն ծերուկ Հայ մը կար հոն, Գրիգոր աղա Վարդապետեան։ 1915ի աշնան 60 հազարնոց բանուորական բանակի մէջ է եղեր ան։ 60,000ը կոտորելու տարեր են, ան լացեր պաղատեր, պաշտպանութիւն գտեր ու հոն մնացեր է։ Ջերմեռանդ քրիստոնեայ էր, [illegible]։ Սպիտակ մօրուք մը ձգած էր։ Անունն էր Մօրուք։ Անոր համար ոչ իր կրօնին բերումով ուրիշ անուան չէր կրնար հանդուրժել։ Քանի՛ անգամ Թուրք ուսուցիչներու եւ հօճաներու հետ կը վիճէր, ջանալով ապացուցանել թէ իր կրօնը, քրիստոնէութիւնը, իսլամութենէն բարձր ու ճշմարիտ է։ Անոր սեւեռեալ գաղափարը կրօնն էր։ Կ'աղօթէր անդադար… Կեցած որբանոցի իր սենեակին մէջ, Ա-[illegible] վրայ նայող պատուհանին առջեւ, անթարթ ոսկորները դիտելով։ Կ'աղօթէր որպէսզի աղօթքով փրկուի… այդպէս կը հաւատար։ Որբանոցի խոհարարուհին պառաւ Հայուհի մըն էր։ Սպասաւորը Հայուհի մը։ Պառաւին թոռն ալ, Թէվֆիք, անուշ մանուկ մը, որբանոցն էր։ Քանի մը տըղոց համար ալ կ'ըսուէր թէ Հայեր են։ Պառաւին գեղեցիկ հարսը Թուրք մը առած ու շուտով ձգած էր։ Տղան զինուոր էր։ Եօթնէն մէկը, որ ողջ մնացեր էր, պէկի մը դուռը ձրի ծառայ։ Տունը հաց չունէր։ Շուկային մէջ մեծ ու հոյակապ խան մը կար։ Առջին աղբիւր։ Աղբիւրը չէր վազեր։ Պառաւին խանն էր ան։ Գրաւեր էին։— Աղբիւրն ալ ո՞վ պիտի կապէ որ այլեւս վազէ, կ'ըսէր…։ Երբ մինարէէն միւէզզինը երգէր, պառաւը զիս իրեն կը կանչէր— Տղա՛ս, կ'ըսէր, լսէ՛, կատուն ծառն է ելեր։ Իսլամ էր ան…։ Միւս հայ սպասաւորը մանկամարդ էր։ Քոյրը Թուրքի մը քով էր։ Անոր համար միշտ կուլար ան։

Թուրք որբերէն հայրենասէրներ կը պատրաստուէին։ Հայու մը պալատին մէջ նստած, կ'երգէին շարունակ հայրենասիրական երգեր։ Մօրուքն ալ անոնց հետ կ'երգէր։ Ականջ կուտայի իր ըսածներուն։ Ան կ'երգէր թէ «ե՞րբ պիտի կործանին, ե՞րբ պիտի կործանին վայրագ Թուրքերը…»

—Կեցցէ, Մօրուք, կ'ըսէին տղաքը։ Խալիս Օսմանցի է։ Կ'երգէ մեզի հետ։

…Խե՛ղճ Մօրուք։ Ընտանիքի ու զաւակի կսկիծը ունէր։ Կ'ըսէր թէ տղայ մը ունի Ամերիկա, ուրիշ ոչինչ։ Իրեն հետ Հայու մը տուն քակելու գացեր էինք, որպէսզի որբանոցին փայտ տանինք։ Մեծ, հարուստ, հոյակապ տուն մըն էր։ Յայտնի էր թէ նահապետական ու բազմամարդ եղած է ան։ Ի՞նչպէս քակել։ Մօրուք նըստաւ մեծ ու զոյգ փեղկերով դրան առջեւ։ Նայեցաւ լայն գաւիթին…

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(83)

(Շար.)

մանուէլն 48 ժամ վերջը, մասնաւորներու կողմէ, իսկ 24 ժամ վերջը՝ արհեստով պանդակատերերու եւ իջեւան ճարողներու :

*** Ոստիկանութիւնը կրնայ մատնագրոշմ պահանջել ո եւ է օտարականի անձնագիր տուս ծառեն, եթէ անհրաժեշտ գտնէ :

*** Այն օտարականները որ Ֆրանսա կուգան ուսումնասիրութիւններ կատարելու, առեւտրական գործեր քննելու կամ իրենց ընտանիքներուն այցելելու համար, անձնագիր պիտի ստանան միայն մէկ տարուան համար :

« Թան » մասնաւոր յօդուած մը նուիրելով այս հարցին, անհրաժեշտ կը գտնէ մաքրագործումը : Պէտք հրատարակենք յաջորդով : Միեւնոյն թերթը, որ պրպտումներ կը կատարէ օտարականներու մասին, իր որրորդ յօդուածին մէջ միջանկեալ կը յիշէ նաեւ Հայերը, մասնաւորապէս օրինակ առնելով Ալֆորվիլը : Այդ մասն ալ՝ յաջորդով :

"ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԵՑԷՔ ՆՈՐ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ"

Կոչեր ձայնասփիւռով եւ օդանաւով

Ազգ · պաշտպանութեան փոխառութեան առթիւ որ հրապարակ հանուեցաւ երէկ, վարչապետ Պ · Տալատիէ հետեւեալ ձայնասփիւռ ճառը խօսեցաւ ·

— « Պէտք ունինք հինգ միլիառ ֆրանքի : Հինգ միլիառ ֆրանք կը պահանջենք երկրէն : Վստահ եմ թէ յաջողութիւնը արագ պիտի ըլլայ եւ վճռական : Ան կանխաւ ապահովուած է նիւթական պայմաններով եւ բարոյական պատճառներով : Նիւթական պայմանները · — Քանի մը օրուան մէջ Ֆրանսա վերադարձան միլիառաւոր ֆրանքներ, արժեթուղթերը բարձրացան 14 առ հարիւր, գանձատոմսերը, ինչպէս եւ ազգ · պաշտպանութեան տոմսերը արձանագրուեցան արագօրէն : Միեւնոյն ատեն Պանք տը Ֆրանսին զեղչի սակը 2ուկէս առ հարիւրի զեղչուեցաւ : Այսպիսի արդիւնքներ անշուշտ շատ նպաստաւոր մթնոլորտ մը կը ստեղծեն փոխառութեան համար : Այս բարեդէպ յաջողութիւնը ապահովուած է նաեւ փոխառութեան բարոյական պայմաններով : Փոխառութիւնը սահմանուած է ազգ · պաշտպանութեան : Օրուան այս ժամուն ո՞ր Ֆրանսացին կրնար մերժել իր աջակցութիւնը՝ պահպանելու համար իր հայրենիքին ազատութիւնը եւ մեծութիւնը, արդար եւ մարդկային խաղաղութիւն մը : Այս առտու, կարդալով օտար թերթերը, կ'իմանամ թէ մեր սահմաններէն անդին, կարգ մը երկիրներու մէջ ճախողում կը նախատեսեն այս փոխառութեան համար : Դուք այս յոյսերուն պիտի պատասխանէք ապացուցանելով անոնց ունայնութիւնը : Երբ Ֆրանսայի ապագան խնդրոյ առարկայ է, պէտք է կանխաւ գիտնալ Ֆրանսացիներուն պատասխանը : Ազգ մը որ յաճախ ապացուցած է թէ գիտէ իր արիւնը թափել պատերազմի դաշտերուն վրայ, փրկելու համար իր անկախութիւնը, պիտի չվարանի իր դրամը նուիրել այն պահուն երբ անհրաժեշտ է իր փրկութեան համար » :

Դարձեալ ձայնասփիւռով ճառ մը խօսեցաւ Զօր · Նոլէ, նախագահը ազգ · պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկի, տեղեկութիւններ տալով նոր հաստատութեան մասին եւ ջերմ կոչ մը ուղղելով : « Եթէ մեր զաւակները պիտի կռուին, գոնէ թոյլ չտանք որ ռազմադաշտ երթան առանց յաջողութեան բոլոր պատեհութիւններն ապահոված ըլլալու » : Կոչ մըն ալ հանդստեան թոշակներու նախարարը ուղղեց, յանուն 3.800.000 ռազմիկներու :

*** Երէկուընէ ի վեր օդանաւեր կը սաւառնին Փարիզի եւ ուրիշ կեդրոն քաղաքներու վրայ, թռուցիկներ ցրուելով եւ լուսաւոր ազդեր շողացնելով ի նպաստ փոխառութեան : Այսպէս պիտի շարունակուի մինչեւ վեց օր :

*** Կառավարութիւնը որոշեց 100 ֆրանքնոց մուրհակներ ալ հանել, որպէսզի ժողովուրդին համեստ դասերը կարենան մասնակցիլ ազգ · փոխառութեան :

Չեխերը զուծացո՞ւմ պիտի տան Գերմաններուն

Քոնրատ Հէնլայն, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն Առաջնորդը, Լոնտոնէն Պերլին անցնելով, տեղեկութիւններ հաղորդեց իր տեսակցութեանց մասին : Յետոյ վերադարձաւ Փրակա, ուր երէկ ընդունուեցաւ վարչապետ Միլան Հոցայի կողմէ : Կ'ըսուի թէ չեխական կառավարութիւնը առաւելագոյն զիջումները պիտի կատարէ բանակցութեանց ընթացքին, ի հարկին փոփոխելով սահմանադրութիւնը : Հէնլայնի Լոնտոն այցելութիւնը զարմանք պատճառեց Փրակայի մէջ · բայց Չեխերը այժմ գոհ կ'երեւան, հաւատալով թէ Անգլիոյ չեխասէր շրջանակները պիտի ազդեն, բանաւոր պահանջներ ներկայացնելու համար :

Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը ունկնդրութեան ընդունեց Փրակայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները : Հանրային կարծիքը հանդարտ է, իսկ Պերլինի մէջ լռութիւն կը պահեն, սպասելով բանակցութեանց արդիւնքին : Գերմանական մամուլը միշտ կը յիշեցնէ թէ գերման եւ միւս փոքրամասնութիւնները երբեք պիտի չգոհանան մասնակի լուծումներով, այլ կը պահանջեն ճանչնալ իրենց բացարձակ հաւասարութիւնը Չեխերուն հետ : Կարգ մը անգլիական թերթեր կը գրեն թէ Լոնտոնի մէջ թելադրուած է որ Չեխոսլովաքիա դադրեցնէ իր զինակցութիւնը Խ · Միութեան հետ : Ուրիշ աղբիւրի մը համաձայն, Փրակայի մէջ կը խորհին Չեխոսլովաքիան վերածել դաշնակցային պետութեան մը, յարեւման Զուիցերիոյ : Լեհաստան տրամադիր կ'երեւայ հաւանելու այս ձեւափոխման, առանց կատարեալ ինքնավարութիւն պահանջելու լեհական փոքրամասնութեան համար, բայց կը պնդէ որ Չեխոսլովաքիա չէզոք պետութեանց խմբակին միանայ, բաժնուելով Խ · Միութենէն :

ՀԱՍԱՐԱԿԱԾԻ՛Ր ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ թերթերը կը գրեն թէ hatay հաստատուած է Բերայի Ս · Երրորդութիւն եկեղեցւոյ հասոյթներուն վրայ : Թուրք թերթերը այս առթիւ կ'ըսեն թէ թաղ · խորհուրդը կեղծ վկայական մը տուած է Էմիրխանեան ժառանգութեան առթիւ եւ թէ 27.000 ոսկիի մաքսանենգութիւն կատարուած է ...

ՄԵՔՍԻԿԱ ԽԶԵՑ իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Անգլիոյ հետ, որ 100.000 տոլարի հին առնելիք մը պահանջած էր : Լոնտոնի մեքսիկեան դեսպանը անմիջապէս մեկնեցաւ, իսկ անգլիական դեսպանէն ալ խնդրուեցաւ որ հեռանայ : Ինչպէս կը յիշուի, Մեքսիկայի կառավարութիւնը վերջերս գրաւած էր անգլօամերիկեան ընկերութեանց քարիւղի հանքերը :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը մերժեց Մ · Նահանգներու բողոքագիրը՝ ամերիկեան հպատակ Հրեաներու գոյքերուն արձանագրութեան մասին : Գերմանական զեկոյցը դիտել կուտայ թէ բոլոր Հրեաները հաւասար գծի վրայ կը գտնուին :

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները 10 քիլոմեթր եւս յառաջանալով, նոր ճամբայ մը բացին դէպի Միջերկրական : Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն :

ԵՐԱՇՏԸ անչափելի վնասներ պատճառած է միջին Ֆրանսայի մէջ : Ոչ միայն հունձքերը վնասուած են, այլեւ անասունները կեր չունին :

ՊԵԼԺԻՈՅ նոր դահլիճը կազմեց ընկերվարական Սփաք, որ ամէնէն երիտասարդ վարչապետն է, 39 տարեկան :

ԱՆԳԼԻՈՅ դահլիճին մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ կը նախատեսուին : Պիտի փոխուին մասնաւորապէս արտաքին եւ օդանաւային նախարարները :

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԵԹԻ Սանճաքին ընտրութեանց առթիւ, Թուրք թերթերը կը գրեն թէ 25 Թուրք պետեր Աթաթիւրքի միջամտութիւնը խնդրած են, «քանի որ քուէարկութեան ազատութիւն չէ մնացած» : Նոյն աղբիւրին համաձայն, «կարգ մը կուսակցութեանց ենթակայ Հայեր Անտիոքի մէկ դպրոցին մէջ ժողով գումարելով, որոշած են բնաջնջել այն Հայերը որ չեն արձանագրուիր իրենց ցանկերուն մէջ» ...

Հ. Յ. Դ.

Դաշնակցական (?)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Ակնունի» ենթակոմիտէի ժողովը 18 Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, ակումբին մէջ :

«Վրէժ» խումբի ժողովը, 19 մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը :

Այս ժողովներուն կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ :

"ՄԱՅԻՍ 28Ը" ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 28ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,

«Գոլիզէի» շքեղ սրահին մէջ, 21 Bld. Dugomier

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ե. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

Հաւաքական Յոբելեան Հայկազեան Բառարանի

Պիտի տօնախմբուի Սեւրի Մուրատեան վարժարանի մէջ

22 մայիս կիրակի օր, ժամը 15ին

Նախագահութեամբ՝ գերպ. ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀԱՊԱՆԵԱՆԻ

կը բանախօսեն՝ Պ. Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Տր. ՖԷՐՖ եւ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ - ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ :

Բանախօսութիւնները պիտի ընդմիջուին գեղարուեստական բաժինով :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻԻՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին

կազմակերպուած Մարսէյլի Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ

19 Յունիս, կիրակի օր Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ :

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել :

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը Հինգշաբթի, 19 Մայիս ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ : Կը դասախօսէ Հ. ՍԱՀԱԿ Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ : Նիւթ՝ «Կիլիկիա եւ Լեւոն Հինգերորդ» :

×

Պ. Ա. Չօպանեանի պարբերական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 17 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին : Նիւթ՝ «Գ. Նարեկացին» :

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

22 Մայիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Մէթրօ՝ Բուասոնիէր :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԵՐԳԻԻԸ ԻՐ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԵՂԻՆԱԿ Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ

Յառաջաբան՝ ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԵՐՏԱՆԷ

Ստուար հատոր մը, որ հիւթեղ եւ զուարթ պատմութիւններով կուտայ հետաքրքրական նկարագրութիւնը Հայոց Հայրիկի առաջնորդութեան շրջանին (1879 — 1886) Վանի տիպարներուն, կարեւոր դէմքերուն եւ անցքերուն եւ անոնց ընդմէջէն լոյս կը բերէ Վասպուրականի Արծիւի դէմքին մեծութիւնը :

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 15 ֆրանք, մնացեալ երկիրներ 60 սէնթ : Դիմել հեղինակին, 17, Rue de l'Arrivée, Enghien - les - Bains, (S. et O.) France, «Ապագայ»ի խմբագրատունը 4, Rue Saulnier, Paris (9) եւ Հ · Սամուէլի գրատունը՝ 51, Rue Mr. le Prince. Paris (5) :

ԶԱՐԴԱՆԻՇ (COCARDE)

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Հայկական եռագոյնն ու Արարատ 1918 - 1938 թիւերով կը ներկայացնէ մեր պատրաստած գունաւոր զարդանիշը :

Նշանակուած է խիստ մատչելի հետեւեալ գիները — մինչեւ 250 հատը՝ 75 սանթիմ 250 - 500 հատը՝ 65 սն. 500էն վեր հատը՝ 60 սանթիմ :

Կը վաճառուի ՄԱՅԻՍ 28ի տօնակատարութիւնը կազմակերպողներուն միայն եւ կանխիկ : Ապսպրանքները կ'ընդունուին մինչեւ Մայիս 20 : Դիմել S. T. Tovmassian, 20. Rue Jouy-Rouve. Paris (20).

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ, 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱՐԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար, թարգմ. Ա. Մատաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ :

Կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. ՍԱՆՃԱՔ, Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն :

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

LES TAPIS «ARMENIA» 23 Rue Jean Mermoz մէթրօ St. Philippe du Roulle կ'ՈՒԶԵՆ հայ կին մը որ նոր գորգ գործել գիտնայ : Դիմել առաւօտները ժամը 9,30էն 10.30 :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եալովայի Գըլըճըլըղցի սրճավաճառ Գրիգոր Պարսամեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Աղասին որ ամուսնացած էր, Սիրուհին, Զարուհին, Հայկուհին եւ Պարսամ, որ 7 տարեկան էր տարագրութեան միջոցին : Իր մայրը՝ Երանուհին, անօթի մնալով իր զաւակը՝ Պարսամ, ծախած է Արաբներուն 10 օխա ալիւրի փոխարէն : Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կամ հասցէներնին գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց ծերացած հօր՝ Krikor Barsamian, 25, Rue Nouvelle, Alfortville, (Seine), France :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ · Կ · ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆԻ Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 43 ֆրանք Պ · Լեւոն Թագէոսեանէ, իր զաւկին մահուան առթիւ :

ժամացոյցի եւ ոսկերչեղէնաց վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

Maison de la Mutualité

24, Rue St. Victor Métro: Maubert-Mutualité

Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին

ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ԲԱԶՄԱՐԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԳ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ Մեծղ. հարիւրամեակին առթիւ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ձեր բնակարանը, շէնքը ելայլն աերերի եւ ճաշակաւոր ձերկիլա, ... թուղթեր փակցնելու եւ նորոգութիւններու համար դիմեցէք նամակով՝ S. GRÉGOIREի, 1bis, Rue Rouget de l'Isle, Choisy-le-Roi Seine.

Խղճամիտ եւ մաքուր աշխատանք՝ չափաւոր գիներով :

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշել

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն, գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան : Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյր, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է :

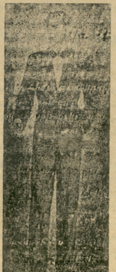
Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար : Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ : Ուղղակի գրէ ... քննայ : Չափաւոր գիներ :

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

Tailleur de ST. BERNARD

Pour Hommes et Dammes

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Տելեֆոն Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Կարեւոր նուէրներ ... ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յունիս 14 :

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ :

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ. — Հագուստ (երկու փորձ) ... 350—450 ֆր. է : նուէր կը տրուի ... ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ : 450 ֆր. է ... հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի ... Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցէն ... պատրաստուած, զարդեան յատուկ, արժէքաւոր ... մաշտակ վզնոց մը : Ներկայանալ ... կտրոնով : վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ ... յերենեւ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով :

Բաց է Կիրակի մինչեւ կէսօր

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dampierre — PARIS (19)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 18 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3733

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԼԵՑՈՒԵԼԻՔ ՊԱՐԱՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

Երէկ անցողակի յիշեր էինք Թրքական երկու կարեւոր թերթե-րու՝ «Եէնի Սապահ»ի եւ «Թան»ի խմբագրականները, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ քաղաքական ծրագիրներու մասին:

Երկու խմբագրականները ամբողջութեամբ արտատպուած ըլլալով նոյն թիւին մէջ, ընթերցողները կրցան գաղափար մը կազմել անոնց մտահոգութեանց մասին:

Յատկանշական պարագայ մը,— երկու Թուրք հրապարակագիրները, Հիւսէյին Ճահիտ եւ Ահմէտ Էմին, «ազդեցութեան շրջանակներ»ու խնդիրը քննած ատեն, միշտ կը խօսին յանուն պալքանեան պետութեանց եւ անոնց 60 միլիոն ժողովուրդին: Ըսել կ'ուզեն թէ այդ երկիրներուն մէջ «լեցուելիք պարապութիւններ» չկան, եւ եթէ մէկն ու մէկը ուզէ նախապատերազմեան մեթոտներ փորձել, իրեն դէմ պիտի գտնէ Պալքանեան Միութիւնը:

Այսպէս, Հիւսէյին Ճահիտ կը գրէ, ակնարկելով Հիթլէր-Մուսոլինի տեսակցութեան առթիւ շրջած լուրերուն, (Եէնի Սապահ, 10 *մայիս*).

— «Եւրոպայի հարաւ-արեւելքը մենք, Պալքանցիներս կը գտնուինք: Հոս գտնուող պետութիւնները առանձինն առանձինն փոքր են, բայց բոլորն ալ կը բաղկանան այնպիսի ժողովուրդնե-րէ, որ իրենց ազգայնութեան ու անկախութեան համար երկար եւ դժուարին պայքարները աչք առնելով, խոր կենսունակութեամբ մը մեծ զոհողութեանց յանձնառու եղած են: Միեւնոյն ժամանակ, անոնք վնռած են Պալքանները փրկել եւրոպական մեծ պետութեանց դիւանագիտական խաղերուն գործիք ըլլալէ եւ այս նպատակով համաձայնութիւն մը կնքած են իրենց միջեւ:

Պալքանները կիսավայրենի, անտէր, անպաշտպան ափրիկեան երկիր մը չեն կրնար ըլլալ»:

Իթթիհատի երբեմնի տեսաբանը միեւնոյն ատեն վճիռներ ալ կ'արձակէ.

— «1914ի պատերազմով վնռապէս անհետացած է այն երազը որ Պերլինէն սկսելով մինչեւ Պասրայի ծոցը երկարող գերմանական մեծ շրջանակ մը կը բաղձար: Միջերկրականի ալ դարձեալ հռովմէական ծով մը դառնալը անկարելի է: Պատմութեան յառաջացումի ընթացքին մարմին առած իրականութիւնները ըմբռնե-լով հանդերձ, զանոնք չընդունելով սեւեռեալ գաղափարի մը կառչած մնալ՝ պիտի նշանակէր իյնալ սխալի մը մէջ որ միմիայն աղէտներով պիտի վերջանար»:

Միւսը, Ահմէտ Էմին, կը լրացնէ պակասը, իր թերթին մէջ (Թան, 9 *մայիս*).

— «Ազդեցութեան շրջանակներու բաժանումը եւ ազդեցութեան պայքարները միմիայն պարապ տեղերու մասին տեղի կ'ունենան: Անոնք որ Պալքաններու մէջ օտար շահերու կողմէ լեցուելիք պարապութիւններ կը տեսնեն, այսպիսիներուն հանդէպ ներելի է վնռել թէ անոնք բոլորովին զուրկ են տեսողութենէ:

Պալքանները լեփլեցուն տեղ մըն է: Հոս միմիայն պալքանեան շահերու համար տեղ կայ:

Վաթսուն միլիոնէ աւելի կենսունակ, ընդունակ, աշխատասէր մարդիկ են որ կը լեցնեն Պալքանները: Պալքանեան ազգերէն իւրաքանչիւրը լաւագոյնս ըմբռնած է այն պատճառները որոնք զինք յետամնաց ըրին»:

Խնդիրը այսպէս ձեւակերպելով, երկու Թուրք հրապարակագիրները ամէն բանէ առաջ կը ձգտին արթնցնել Պալքանները,— իբրեւ թէ անոնց գլխուն կուտակուած ըլլար բուն փոթորիկը:

Մենք տեղեկութիւն չունինք թէ ի՛նչ ծրագիրներ կ'որոճան երկու միահեծան, փաշական պետութիւնները, Գերմանիա եւ Իտալիա, Հարաւային արեւելեան Եւրոպայի, Պալքաններու, Մօտաւոր Արեւելքի կամ Միջերկրականի մասին: Մարդիկ այդպիսի բաներու մասին կը խօսին միայն չորս պատի մէջ: Գլուխ գլխի: Ա՛լ աւելի՝ «Առաջնորդ»ները, չարունակ հեղինելով ժողովրդապետա-կան կարգուսարքը:

Բայց, դատելով դէպքերու ընթացքէն, կրնանք շարք մը են-թադրութեանց կամ տեսութեանց յանգիլ:

Առաջին.— *Հռոմ-Պերլին առանցքը խսկապէս կը ձգտի հիմ-նաւորել եւ գունաւորել երկու դիկտատուրաներուն ազդեցութիւ-նը՝ կեդր. Եւրոպայէն մինչեւ Պալքանները, դէպի Արեւելք եւ արեւելեան Միջերկրական:*

Այդ ճամբուն վրայ, անոնք բնականաբար համաձայնած են, որպէսզի ընդհարումներ չպատահին իրարու հետ: Ատոր համար է որ, բոլոր իրազեկները կը պնդեն թէ Գերմանիա գերակշռութիւն պիտի վայելէ Ռումանիոյ, իսկ Իտալիա՝ Եուկոսլավիոյ մէջ:

Դարձեալ, այդ իրականութիւնը կը հաստատէ Իտալիոյ համաձայնութիւնը՝ Աւստրիոյ կցման եւ անտարբերութիւ-նը՝ Չեխոսլովաքիոյ ճակատագրին հանդէպ: Անշուշտ այն հասկա-ցողութեամբ որ ինքն ալ աւելի ազատ գործէ Միջերկրականի մէջ:

Երկրորդ.— *Երկու պետութիւններն ալ կարօտ ըլլալով հում նիւթերու եւ շահաստաններու, ամէն միջոց պիտի փորձեն, զօրա-ցնելու եւ ընդլայնելու համար իրենց ազդեցութեան շրջանակները, դէպի Սեւ ծով եւ Միջերկրական:*

Արդ, այս ծաւալումը տնտեսական հանգամանք ունենայ թէ քաղաքական, «լեցուելիք պարապութիւններ» չի կրնար գտնել Պալքաններու մէջ, որոնք, այո՛, «կիսավայրենի, անտէր, ան-պաշտպան ափրիկեան երկիր չեն», ինչպէս կը յայտարարէ Հիւսէ-յին Ճահիտ:

Բայց, կարելի՞ է նոյն բանն ըսել Թուրքիոյ համար ալ, աչքի առջեւ ունենալով ե՛ւ երկրին տարածութիւնը, ե՛ւ ժողովուրդը ե՛ւ «պետականութիւնը»: Եւ իրականութիւն չէ՞ որ ամէնէն աւելի «լեցուելիք պարապութիւնները» փորձութիւն կը բերեն, մանաւանդ երբ ատար են, ոչ թէ արդար իրաւունք...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ, ՔԱՆԻ ՄԸ ԺԱՄԷՆ

Աննախընթաց յաջողութիւն մը գտաւ ազգ. պաշտպանութեան փոխառութիւնը, որ հրապարակ հանուած էր երկուշաբթի, առտուան ժամը 9ին: Այն ատենն որ, իրիկուան դէմ երբ իր կարգին ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսէր, ելմտական նախարար Պ. Մարշանտօ յայտարարեց թէ աւելի շատ շնորհակալութիւն պիտի յայտնէ ժողովուրդին, փոխանակ հայրենասիրական կոչ մը ուղղելու:

Այս յաջողութեան նպաստեցին ոչ միայն սեղանաւորական հաստատութիւնները, որոնք մեծ ապպրանքներ ստացած էին, այլեւ խոնարհ դասերը, շահաւոր գտնելով փոխառութեան պայմանները:

Ելմտական նախարարը իր ճառին մէջ բացատրեց թէ կառավարութիւնը ուզած էր հինգ միլիառով սահմանափակել փոխառութիւնը, որպէսզի չվնասէ ճարտարագործական հրապարակի պահանջներուն: Այս առթիւ գոհունակու-թեամբ հաստատեց թէ շարունակ Ֆրանսական գումարներ կը վերադառնան արտասահմանէն, դիւրացնելով դրամի ազատ շրջաբերութիւնը: «Անսահման փոխառութիւն մը կլանելով բոլոր տրամադրելի գումարները, կրնար վնասա-կար հետեւանքներ ունենալ: Ուրեմն միայն պետութիւնը չէ որ պիտի օգտուի կացութեան բարուոքումէն: Երկրին ամբողջ տնտեսութիւնը պիտի օգտուի այս կացութենէն: Մնաց որ, կառավարութիւնը իր ջանքերուն վերջնական յաջո-ղութիւնը կը սպասէ արտադրութեանց յաւելումէն, իբրեւ հետեւանք ելմտա-կան կացութեան բարուոքման: Այս քաղաքականութիւնը պիտի զարգանայ, ո-րովհետեւ ազգային պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկի առաջին փոխա-ռութիւնը փայլուն յաջողութիւն մը ունեցաւ: Այդ յաջողութիւնը կ'ապացու-ցանէ այն միաձայն ոգին որ կը խանդավառէ մեր երկիրը, ամէն անգամ երբ վտանգի մէջ է հայրենիքին ճակատագիրը»:

**** Նախարարական խորհուրդը երէկ ժողով գումարեց Էլիզէի պալատին մէջ, լսելու համար արտաքին նախարարին զեկուցումը՝ միջազգային կացու-թեան մասին: Հրամանագիր-օրէնքներու երկրորդ շարքը պիտի հրատարակ-ուի այս շաբթու: Նախարարական խորհուրդը մասնաւորապէս պիտի զբաղէր Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւններով, որոնք դժուարութեան հանդիպած են, իբրեւ հետեւանք Մուսոլինիի վերջին բանախօսութեան: Կ'ըսուի թէ Իտալիա կ'ուզէ որ Ֆրանսա եւս իր վարած քաղաքականութեան հետեւի, Սպանիոյ ազգայնականներուն հանդէպ:*

Հարիւր օդանաւ պիտի գնուի Մ. Նահանգներէն

Օդանաւային նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը հաստատէ թէ որոշուած է 100 հետապօտիչ օդանաւեր ապսպրել Մ. Նահանգներու օդա-նաւային հաստատութեանց, միեւնոյն ատեն զարկ տալով տեղական արտա-դրութեան: Այս օդանաւերը պիտի ունենան 1000 ձիու ուժ եւ պիտի յանձնուին մինչեւ յառաջիկայ նոյեմբեր:

Օդանաւային նախարարութեան երկամեայ ծրագրին համաձայն, պիտի շինուին 1400 ռազմական օդանաւեր, մինչեւ յառաջիկայ գարուն: Պաշտօնա-կան զեկոյցը ծանուցանելով 100 օդանաւերու գնումը՝ Մ. Նահանգներէն, կը բացատրէ թէ Ֆրանսական հաստատութիւնները կարգ մը պատճառներով ի վի-ճակի չեն ամբողջութեամբ եւ ժամանակին հասցնելու երկամեայ ծրագրին ա-ռաջին շարքը: Եղած ապսպրանքը նախընթաց մը չի կազմեր եւ եթէ Ֆրանսա-կան հաստատութիւնները յարգեն իրենց յանձնառութիւնը՝ երկրորդ շարքին համար, այլեւս նմանօրինակ ապսպրանքներ պիտի չըրուին:

Չեխական խնդիրը կը պարզուի՞ թէ կը բարդանայ

Գերմանական մամուլին սպառնալիքները

Հակառակ բոլոր լատեւ լուրերուն, որոնք մեղմացած կը ցուցնեն Չե-խոսլովաքիոյ Գերմաններուն խնդիրը, գերմանական թերթերը կը շարունակեն ծանրակշիռ ազդարարութիւններ ուղղել, անմիջապէս եւ ամբողջական գոհա-ցում պահանջելով: Կարգ մը թերթեր այժմէն կը մերժեն չեխական կառավա-րութեան փոքրամասնութեանց նոր ծրագիրը, եւ ինքնավարութիւն կը պա-հանջեն:

Չեխոսլովաքիոյ ներքին նախարարը հրամայեց գրաւել գերմանական թերթ մը եւ յայտարարութիւն մը: Պերլինի թերթերը նորէն կը յիշեցնեն թէ Գերմանները կրնան գոհացում ստանալ միայն Առաջնորդ Հէնլայնի բանախօ-սութեամբ գծուած պայմաններով: «Անոնք որ եւ է պարագայի մէջ եւ պիտի չառնեն այդ պահանջները: Յառաջիկայ ամիսներու մէջ ոչ թէ պիտի մեղմա-նայ Չեխոսլովաքիոյ զանազան ազգութեանց պայքարը, այլ աւելի պիտի սաստ-կանայ: Այսպէս աւելի քան երբեք Չեխոսլովաքիան պիտի դառնայ անհան-դստութեան կեդրոն մը Եւրոպայի մէջ: Չեխական բանակին եւ ոստիկանու-թեան անդամները այնպէս կը վարուին որ կարծես թշնամի երկրի մը մէջ կը գտնուին: Օր եւ ժամ չանցնիր որ չեխական գրգռութիւնները չշարունակ-ուին: Բայց թող գիտնան թէ Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները տակաւին գոր-ծածած չեն իրենց տրամադրելի բոլոր զէնքերը: *Այսօր ժողովուրդը կը կա-տարէ իր բոլոր պարտականութիւնները, իբրեւ պետութեան քաղաքացիներ, տուրքերու վճարումէն մինչեւ ծառայութիւն չեխական բանակին մէջ: Փրա-կա պէտք չէ այն կարծիքն ունենայ թէ այսպէս ալ պիտի շարունակուի, Գեր-մանացիներուն իրաւունքները ճանչցուին թէ ոչ:* Չեխերը միայն քանի մը ա-միս ունին, համաձայնութեան գետին մը գտնելու համար պետութեան միւս հինգ ազգութեանց հետ: Եթէ չօգտուին այդ ժամանակաշրջանէն, այն ատեն ուրիշ դէպքեր պիտի պատահին, առանց նկատի առնելու Փրական, եւ չեխ ժո-ղովուրդի գլխուն վրայ»:

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՔՆՆԷ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Լոնտոնի չեխական դեսպանը անգլիական կառավարութեան յանձնեց Չե-խոսլովաքիոյ ծանուցագիրը, ի պատասխան իր թելադրութեանց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԻՉ ՄԸ ՉԱՓ, ՔԻՉ ՄԸ ՃԱՇԱԿ, ՔԻՉ ՄԸՆ ԱԼ ԶԳԱՑՈՒՄ

Մե՜ծ է մեր համբաւը, իբրեւ ուշիմ ազգ:

Շուտ կը սորվինք ամէն բան: Շուտ ալ կ'ընտելանանք միջավայրին:

Բայց, շատ մը պարագաներու մէջ, կարծես պաղ *տուշ*ի մը կը բռնուի մեր այդ ուշիմութիւնը:

Այսպէս, զանազան հանդէսներու կազմակերպութեան ատեն:

Վերջերս կարգ մը բաներ կարդացի, տեսայ կամ լսեցի, եւ ապշեցայ:

Երիտասարդական Միութիւն մը տարազատները չափազանց լայն բանա-լով, իսկապէս շքեղ եւ ընդարձակ, աւելի քան երկու հազարնոց սրահ մը կը վարձէ, իր «Օր»ը տօնելու համար: Ու կը կազմէ նոյն եւ այլազան յայտա-գիր մը, ուր կ'երեւան ճիշդ հինգ ճա-ռախօսներ, առանց հաշուելու թատե-րական ներկայացումը, հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններն ու երգերը, անակնկալները եւն.: Ու վեր-ջապէս պարերը՝ մինչեւ լոյս:

Շողշողուն *ռէքլամ*ներ ալ կ'ըլլան, բոլոր կարելի միջոցներով:

Եւ սակայն... երեկոյթը կ'անցնի «կոկիկ» բազմութեամբ, քանի մը հա-զարի վնաս մը պատճառելով Միու-թեան: Ծանուցուած ճառախօսներէն ալ ներկայ կ'ըլլայ միայն նախագահը, երիտասարդի մը հետ:

Առանց ուրիշ մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, հարցնէիք այս տաքա-րիւն տղոց, թէ ինչո՞ւ բաւական չէր զար մէկ բանախօսը, փոխանակ նար-տասանական ցուցադրութեան մը որ կը հակասէր բուն իսկ երեկոյթին բո-վանդակութեան:

Ինչո՞ւ խնողել, թխել, ուռեցնել յայտագիրը, երբ գիտեն իրենց միջա-վայրն ալ, տարողութիւնն ալ:

Անշուշտ այս տղաքը շատ ետ կը մը-նան, եթէ բաղդատենք շաբաթ գիշեր-ուան յոբելեանի յայտագրին հետ, որ կը պարունակէր ճիշդ 21 գլուխ կամ *նիւմէրօ*, շատերը քանի մը կէտերէ բաղկացած:

Հապա ճառե՞րը,— ճիշդ տասը հատ: Եթէ Սորպոնի տեղ ուրիշ սրահ մը վարձուած ըլլար, ապահովաբար պի-տի լուսցնէինք:

Այս ալ հայկական է,— թխե՜լ, թը-խե՛լ, մոռնալով որ Փարիզ կ'ապրինք:

Եթէ արուարձաններէ եկած ժողո-վուրդին անհամբերութիւնը արժէք չունի, գոնէ օտար ականաւոր հիւրե-րու բարեացակամ՝ ութիւնը չարաչար չգործածէին:

Բայց միայն չափի եւ ճաշակի գա-ղափա՞րն է որ կորսնցուցեր ենք:

Երիտասարդական Միութիւն մը՝ Փարիզի մէջ, ուրիշ մը՝ Մարսէյլի մէջ, պարահանդէս էին սարքեր այս տարի ճիշդ Ապրիլ Տասնըմէկին (24): Գիտնալով հանդերձ որ...

Այս տարի յիշեցի Մակեդոնացի բարեկամի մը դիտողութիւնը.

— Դուք Հայերդ որ եւ է ազգային օր չունի՞ք, տօն կամ սուգ...

Գիտեմ որ օգուտ չունին այս տողե-րը, եւ ջուրը իր ճամբով պիտի եր-թայ: Ո՛ւր որ ալ գտնուինք:

Ես գրեցի ոչ թէ դաս տալու — քա՛ւ լիցի — այլ... սիրտ պաղշկելու հա-մար:

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Թուրքերու տեղ Ռուսե՞ր կը տեղաւորուին

Արժանահաւատ աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (5 Մայիս).—

Շարունակ ստարահպատակներ կը հանեն Կովկասէն եւ ամբողջ Խ. Միու-թենէն: Այստեղ լուրեր կը շրջին թէ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է կովկասի սահմանականները փոխադրել Ռուսաստանի խորքերը եւ անոնց տեղ հաստատել Ռուսեր (*Մալականներ*): *Նոյնիսկ լուրեր կան թէ* արդէն իսկ Մալականներ հասած են Նախիջեւանի շրջականները:

Քանի օր առաջ, Կովկասի զօրամասերը (հայկական, վրացական եւ թա-թարական) մէկ գիշերուան մէջ տեղափոխուած են Ռուսաստան: *Նոյն աղբիւ-րին համաձայն, հրամայուած է միշտ կազմ եւ պատրաստ վիճակի մէջ պահել Կովկասեան հանրապետութեանց զօրքերը: Երբ ռուսական զինուորները կը հասնին,* տեղական զօրքը անմիջապէս կը փոխադրուի Ռուսաստան: *Անոնք մինչեւ վերջին վայրկեանն ալ չեն գիտեր թէ ո՛ւր կը փոխադրուին: Ամէն պա-րագայի մէջ, խորհրդային իշխանութիւնը վերջերս իր ուշադրութիւնը կեդ-րոնացուցած է Կովկասի վրայ:*

37 գնդակահարութիւն Թիֆլիսի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն մայիս 16 թուականով (*Աժանս Ֆուռնիէ*).—

Թիֆլիսի զինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց Վրաստանի Չեկայի անդամներէն 37 հոգի: Կ'ըսուի թէ մահապարտներուն մէջ կը գտնուին վեց ջոկատի հրամանատարներ, ութ տեղակալներ եւ 23 անդամներ՝ քաղաքա-կան բաժինէն: Մահավճիռները անմիջապէս գործադրուեցան:

**** «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը Վարշաւայէն կը հեռագրէ թէ Մոսկուայի Չեկան ձերբակալած է կուսակցութեան պրոպականդի բաժնին վարիչը՝ Ստեցկի, որուն համար կ'ըսեն թէ հեղինակն է Սթալինի վերջին տարիներու յայտարարութեանց:*

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը փոխեց երկու նախարարներ, օդանաւայինը եւ գաղթայինը: Արտաքին նախարար լորտ Հըլիֆէքս ալ կ'ուզէր հրաժարիլ, բայց վարչապետը մերժեց:

ԾԱՆՕԹ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ Անրի Պէրնշթայն իր նոր խաղին՝ «Ցուլիթ»ի ներ-կայացման ձգձգումէն զայրանալով, ետ առաւ իր բոլոր թատերախաղերը՝ Քոմէտի Ֆրանսէզէն: Այս առթիւ կծու նամակներ փոխանակուեցան Պէրն-շթայնի եւ Քոմէտի Ֆրանսէզի վերատեսուչին՝ Էտուար Պուրտէի միջեւ, որ նոյնպէս թատերագիր է:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ բանակը պաշարած ըլլալով չինական մեծ բանակ մը, կ'ըս-ուի թէ մէկ միլիոն զինուորներ թակարդը ինկած են, ծովուն եւ ցամաքին միջեւ:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդի նստաշրջանը փակուելէ առաջ, երբ անդամները իրենց տեղերը կը գրաւէին, ունկնդիրներու սրահէն Հրեայ մը աղաղակեց.— «Ես կը խօսիմ յանուն Եւրոպայի ժողովուրդներուն: Կեցցէ՛ խաղաղութիւնը: Կեցցէ՛ Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Եւրոպայի Միացեալ Նահանգները»: Ոստիկանները հասնելով դուրս հանեցին մարդը, այլապէս պի-տի շարունակէր իր ճառը:— Կը հաստատուի թէ մասնաւոր ծրագիր մը պիտի մշակուի, տարագիրներու գործը մէկ կազմակերպութեան վերածելու համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ԱՉՔՈՎ

ԽՄԲ. — [illegible] քիոյ մէջ»:

Ի՞նչ հիմ ունէր Կեցցէլ այսպիսի հաւաստում մը ընելու: Արդեօ՞ք պարզապէս ամբոխավարութիւն ու շատախօսութիւն էր ըրածը: Ո՛չ, դժբախտաբար, իրողութիւններ կան, որոնք իրաւունք կուտան Կեցցէլի պարծենալու:

Թուրքիա միշտ եղած է համեղ պատառ մը իմպերիալիստ պետութեանց համար, մանաւանդ գերմանական իմպերիալիզմին: Հակառակ այն իրողութեան որ աշխարհակալները 1922ին իրենց առաջին լուրջ դասն առին թուրք ժողովուրդէն, անոնք տակաւին չեն լքած իրենց ընչաքաղց ծրագիրները:

Գերման աշխարհակալութեան դրամագլուխը Թուրքիա մտաւ նուաճողական պատերազմէն շատ առաջ: Այս թափանցումը աւելցաւ պատերազմի ծագման նախօրեակին եւ պատերազմի ընթացքին գերման աշխարհակալութիւնը ընդարձակեց ու տարածեց իր տնտեսական ու քաղաքական ազդեցութիւնը Թուրքիոյ վրայ եւ գործածեց Թուրքիան իբրեւ գաղթավայր մը:

Համաշխարհային պատերազմէն վերջ, սակայն, որուն մէջէն գերման աշխարհակալութիւնը դուրս եկաւ պարտուած ու տկարացած, երկար ժամանակ ան չկրցաւ խաղալ իր նախկին գործօն դերը Թուրքիոյ մէջ. անոր դիրքերը տկարացած էին:

Թուրքերը իրենց արեան գինով շահած էին իրենց ազգային անկախութիւնը, բայց որպէսզի ամրացնեն իրենց վաստկած քաղաքական անկախութիւնը, անոնք պէտք է քանդէին օտար դրամատիրական դիրքերն ու ամբարտակները, որոնք կաշկանդուած ու յամեցուցած էին Թուրքիոյ տնտեսական ու քաղաքական զարգացումը: Անոնք պէտք էր վերցնէին աւատապետութեան մնացորդները, ջնջելու էին յետադիմութեան եւ աշխարհակալութեան գործակալները եւ կազմակերպելու էին ժողովրդական զանգուածները, ազատագրուած Սուլթաններու արիւնոտ ռէժիմներէն, եւ ապահովելու էին տնտեսական, քաղաքական, ընկերային ու մշակութային իրաւունքներ իրենք իրենց համար:

Հիմնարկուեցաւ պետական ճարտարարուեստը, որ հիմն է որեւէ երկրի տնտեսական անկախութեան: Թուրք պետութիւնը սկսաւ աստիճանաբար, թէեւ դանդաղաբար, գնել օտար դրամատէրներու ձեռք գտնուող գլխաւոր տնտեսական ձեռնարկները: Ան գնեց Անատօլու - Պաղտատ երկաթուղին, որ նախապէս զօրաւոր դրամն էր Գերմանիոյ ձեռքին Թուրքիոյ մէջ: Պետութիւնը իր ձեռքն առաւ նաեւ Արղընիի պղինձի հանքերը: Կարգ մը տնտեսական ձեռնարկներու մէջ [illegible]

[illegible] րէր «Հալկէր» թուրք թերթը կը գրէր 1937, Հոկտ. 20ի թիւով.

— «Պէտք է որ լուրջ ուշադրութիւն դարձնենք այն մեթոտներուն վրայ, զորս կը գործածէ Գերմանիա, որ կը գտնուի բոլոր ապազակաբարոյ պետութեանց գլուխը, եւ որ նախապէս ալ ագահ ախորժակով մը կը դիտէր մեր հայրենիքը: Բացայայտ է որ Վիլհելմի Գերմանիոյ եւ ներկայ փաշական Գերմանիոյ նպատակները յարեւնման են»:

Ուրիշ թուրք թերթ մը, «Թան», կը գրէ նոյն բանը.

— «Փաշական աշխարհակալ պետութիւնները անգամ մը եւս բաժնած են աշխարհն իրենց միջեւ: Այդ բաժանման մէջ Թուրքիան բաժին հանուած է Գերմանիոյ... Եւ Գերմանիա կը գործէ այս բաժինին վրայ»:

Աշխարհագրականապէս՝ Թուրքիա կը գտնուի յարձակողական փաշիստ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ աշխարհակալութեան տարածման ճամբուն վրայ, ուրկէ այդ երկու պետութիւնները կը ձգտին ճամբայ մը բանալ իրենց համար Պալքաններու եւ Միջերկրական ծովին մէջէն դէպի Արեւելք: Իրենց այս յարձակողական քաղաքականութեան հետապնդումին մէջ գերման փաշիստները կը ջանան շահիլ Թուրքիոյ վստահութիւնը եւ վերածել զայն կռուանի մը՝ Խորհ. Միութեան վրայ յարձակելու համար: Անոնք կը կեղծեն իրենց յարձակողական ծրագիրները՝ այնպէս ցոյց տալով թէ պարզապէս տնտեսական, ընկերային ու մշակութային կապեր է որ կը հաստատեն Թուրքիոյ հետ:

Աշխարհակալ պետութիւնները, մասնաւորապէս փաշական Գերմանիա, կ'օգտագործեն ամէն տեսակ դժուարութիւն որ երեւան կուգայ ճամբուն վրայ մեր ժողովուրդին՝ իր այն պայքարին մէջ, զոր յառաջ կը տանի՝ ամրացնելու իր շահած անկախութիւնը, եւ անոնք, նոյն աշխարհակալ պետութիւնները կը ջանան աւելցնել իրենց ազդեցութիւնը Թուրքիոյ վրայ:

1929—34ի տագնապը, որ ցարկաւ ամբողջ դրամատիրական աշխարհը, հարուածեց նաեւ թրքական տնտեսութիւնը, որ դեռ նոր սկսած էր ոտքի կանգնիլ: Ասիկա կրնայ պարզաբանուիլ Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրի պատկերով:

1930ի Թուրքիոյ ամբողջ արտածութեանց արժէքն հասաւ 150,000,000 թրքական լիրայի. 1933ին այս գումարն ինկաւ 90,000,000ի: Ապա աստիճանաբար ու դանդաղ կերպով այդ գումարը բարձրացաւ եւ 1936ին հասաւ 115,000,000 լիրայի:

1930ի Թուրքիոյ ամբողջ ներածութեանց արժէքն էր 145,000,000 թրքական լիրայ. 1933ին այդ գումարն իջաւ 75,000,000ի — եւ միայն 1936ին ան բարձրացաւ 90,000,000 լիրայի:

Պէտք է նկատի ունենալ, սակայն, [illegible]

[illegible] 3.1 առ հարիւրի, եւ մինչ 1930ին Թուրքիա կը ստանար Ֆրանսայէն իր ներածութեանց 10.1 առհարիւրը: 1936ին ստացաւ անոր միայն 2.5 առ հարիւրը:

1930ին Թուրքիոյ ամբողջ արտածութեան 8.8 առ հարիւրը ստացուեցաւ Անգլիոյ կողմէ. 1936ին այդ թիւը իջաւ 5ի: Ներածութիւնը համապատասխան կերպով ինկաւ 12էն 6 առ հարիւրի:

1930ին Թուրքիա իր արտածութեան 21.1 առհարիւրը ղրկեց Իտալիա. 1936ին այդ թիւը իջաւ 3.6ի, մինչ ներածութիւնը (Իտալիայէն) ինկաւ 14էն 2.2 առհարիւրի: Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ արտածութիւններն ու ներածութիւններն ազդուեցան այն տնտեսական արգելքներէն, որոնց Թուրքիա մասնակցեցաւ ուրիշ պետութեանց հետ, Եթովպիոյ դէմ Իտալիոյ մղած ընչաքաղց պատերազմի ընթացքին:

Օնդդէմ վերը տրուած թիւերուն՝ 1931ին Թուրքիոյ արտածութեանց 10.6ը միայն Գերմանիա կ'երթար: Այս թիւը 1936ին բարձրացաւ 51ի: Նոյն շրջանին Թուրքիոյ ներածութիւնները Գերմանիայէն՝ բարձրացան 21էն 45.9ի:

1937ի առաջին չորս ամիսներուն Թուրքիոյ արտածութեանց 51.6 առ հարիւրը (այսինքն 23,000,000 թրքական լիրա արժէքով) գնաց Գերմանիա, մինչ այդ չորս ամիսներու թրքական արտածութեանց ամբողջական արժէքն էր 44,000,000 թրք. լիրա: Նոյն չորս ամիսներու ընթացքին Թուրքիա իր ներածութեանց 49.6 առ հարիւրը կատարեց Գերմանիայէն, վերջին չորս տարիներու առաջին ինը ամիսներու ընթացքին Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կատարուած առեւտուրի բաղդատական աճումը կրնայ տեսնուիլ հետեւեալ թիւերէն.—

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՂՐԿՈՒԱԾ

Տարի	Մարք
1934	30,3000,000
1935	57,4000,000
1936	75,000,000
1937	84,500,000

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ ԹՈՒՐՔԻԱ ՂՐԿՈՒԱԾ

1934	39,500,000
1935	51,700,000
1936	57,000,000
1937	69,900,000

Համաձայն այս թիւերուն՝ 1936ի առաջին ինը ամիսներուն հետ բաղդատելով՝ 1937ի առաջին ինը ամիսները ցոյց կուտան թէ Թուրքիոյ արտածութիւնները Գերմանիոյ համար աւելցած են 17.4 առհարիւր, իսկ Գերմանիայէն կատարած ներածութիւնները աւելցած են 15.8 առ հարիւր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՅԱՋՈՐԴ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

[illegible] բազմի՞ն վարձանը, [illegible] դար մը առաջ: Երբ Եւրոպականի անցեալ տարիներուն իր փրկութեան հարիւրամեակը կը տօնէր, թերթերը այդ ազատութիւնը կանխող մարտիրոսագրութիւնը նկարագրելով, կը յիշէին քարայրներուն բերանը կրակ վառելով փախստականները շնչահեղձ ընելու կամ բռնելու թրքական մեթոտները: Նոյնը պատահեցաւ նաեւ մեզի: Եղլադայի ջարդերն ու պայքարները գացին նոյն դծով, Պայրընի եւ Վիքթոր Հիւկոյի ցասումը գրգռելով: Առաջինը հելլէն հայդուկներու շարքին ինկաւ Միսոլոնկիի մէջ, միւսը իր քնարին վրայ Արեւելեայքը զարկաւ: Այս կամ այն չափով Ռումանիան ալ թուրք տիրապետութեան բարիքները ճաշակեց: Իսկ Պուլկարիա՞: Անոր մարտիրոսութիւնը տակաւին թարմ է մտքերու մէջ: Դեռ ողջ են, ու կ'ապրին ականատեսներ: Ատոր համար ալ անշուշտ 1895—96ի հայկական ջարդերուն, այս փոքրիկ ու ազատ երկիրը այնքա՜ն սրտաբացօրէն իր դռները բանալով հայ փախստականներու առջեւ, աւելի քան եղբայրաբար հիւրասիրեց զանոնք: Ո՞ր Հայը ինքզինքը երախտապարտ չիզգար այդ հիւրասիրութեան յուզիչ դրուագները լսելով: Արաբիա՞ն: Շարունակ ըմբոստ կայսրութեան դէմ, իր անապատները անոր բանակներուն գերեզմանի կը վերածէր: Թէեւ մերինին նման ընդարձակ ջարդեր չկրեցին, կամ չկազմակերպեցին հոն Թուրքերը, բայց չքաշուեցան հնձելէ արաբ մտաւորականութիւնն ու անոր ընտրանին:

Բոլոր այս ժողովուրդները կամ մեզմէ առաջ արթնցան եւ առանց կամ ի անխտիր մեզմէ աւելի բախտաւոր եղան: Երէկ սակայն ճակատագրի նոյնութիւնը մեզ իրարու կը կապէր, այդ երէկը ըլլայ իսկ մէկ դար առաջ: Մենք կրնանք մինակ երանի տալ անոնց որ մեզմէ բախտաւոր եղան, ու յիշեցնելով երէկը եւ բացատրելով մեր վիճակը, իրենցմէ աւելի հասկացողութիւն, եթէ ոչ մասնաւոր վերաբերում հայցելու մեզի հանդէպ: Արդէն բախտին ու սահմանամերձութեան բերումով, մեր բեկորները գրեթէ այս հիւրասէր երկիրներէն մէկն ու միւսը ապաստանիլ ստիպուեցան: Մե՞ր բախտէն արդեօք որ համաշխարհային տնտեսական տագնապն ալ ճիշդ այս շրջանին վրայ հասաւ: Եւ ամէն պետութիւն, բացառապէս Եղլադան, իր իսկ ժողովուրդով չափէն աւելի հոգ ունեցաւ, կարենալ զբաղելու համար օտար հայ մաթլումներու բեռով: Բայց մեր հիւրասէր երկիրները գիտէին ազատութեան արժէքն ու պահանջած զոհողութիւնը, նաեւ այն՝ որ մենք այդ դժուարին ճամբուն զոհերն ենք, որ ոչ թէ դիւրին շահի եւ տեւէ վազելով մտանք այդ երկիրները, այլ սեփական երկիր ստեղծել ուզելով արիւն թափեցինք, շա՛տ արիւն, ու պարտուած, նահանջեցինք ուր որ կարելի էր: Ու նստած հիւրասէր երկիրներու մէջ, մեր աչքերը յառած ենք Արեւելք, հոն ուր պատմական լեռ մը մեր երկրին իր դրօշմը կուտայ, ու պատրաստ անգամ մըն ալ գուպարի մէջ նետուելով նորէն արիւն թափելու, որպէսզի տիրանանք այն իրաւունքին որուն զոհուեցանք անգամ մը:

Արդեօք հիւրասէր երկիրները այս կէտերուն անդրադառնալով ըստ այնմ կը նայի՞ն մեր վրայ, վերյիշելով իրենց իսկ պատմութեան նորագոյն էջերը, թէ կ'ուզեն ներկան անջատել անցեալէն ու մեր վրայ խորթ աչքով կը նային, իբրեւ անբաղձալի տարր: Չեմ գիտեր:

Գիտցածս այն է որ հայութիւնը, իր մայր երկրին մէջ ամփոփուելէ ետք, երախտապարտ պիտի ըլլայ, շա՛տ երախտապարտ, այն ժողովուրդներուն եւ երկիրներուն որոնք մեր ազատութեան ու պատմութեան դժուարին շրջանին գիտցան հասկնալ մեզ, եւ անոնց անունները ոսկի գիրերով պիտի արձանագրէ իր հին պատմութեան փառահեղ էջերուն մէջ:

ԵՐՈՒԱՆԴ

ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ
դափով եւ ախ-փով

Օտարականի հանգամանքով երկար ժամանակ Փարիզում անգործութենէ տառապելուց յետոյ, ինձ վիճակուեց դափով ու սրինգով՝ Թաւրիս Աղզարի հետ միասին ընկերանալ Պաղեստինցի մի խումբ հրեայ պարուհիների եւ երկրէ երկիր ճամբորդելով ներկայացումներ տալ:

Այս խմբի մասին թերեւս մի ուրիշ անգամ առիթ ունենամ գրելու, իսկ առ այժմ մի քանի թռուցիկ տպաւորութիւններ մեր եղած վայրերէն:

Մեր առաջին հանգրուանը եղաւ Սէնթ Էթիէնը, ուր տեսնուեցայ մեր ընկերների հետ եւ ընկերա-համակրական տաքուկ մթնոլորտիմէջ ուրախ ժամանց ունեցանք: Եղայ նաեւ մեր հին ռազմիկ ընկեր Մուրատի համեստ յարկի տակ, ուր շատ հաճելի զրոյց ունեցայ մեր անցեալի մասին, մտքով թռչելով մինչեւ Գանձակի շրջանը (1905), երբ մեր Մուրատը եւս մեզ հետ էր, հայ-թաթարական կռիւներին: Չնայած այն երեք տասնեակ տարիների ծանր վերիվայրումներին եւ մեր կրած բոլոր տանջանքներին, ընկեր Մուրատը մնացել է հաւատաւոր Դաշնակցական, արժանի ընկերական գուրգուրանքի:

Ֆրանսայում եւ առհասարակ բոլոր հեռաւոր գաւառներում Հայը Հայ պահելու առաջադրութեամբ, բացի քաղաքական դաստիարակութիւնից եւ պատահական ներկայացումներից, [illegible] մակերպել տեղական սիրողների խումբեր եւ իրար շաղկապել, մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծուէր: Ցեղին գաւառներում եւս տարածելով հայ երգը, նուագը եւ պարը, մեծ չափով կարելի է մաքառել օտարամոլութեան դէմ:

×

Սէնթ Էթիէնից Զուիցերիա անցնելով, մեր կարաւանը, որ բաղկացած է տասներկու հոգուց, առաջին հերթին կանգ առաւ Ժընեւում, ուր հետ այնքան թանկագին յուշերով ենք կապուած: Այս՝ այն ազատ վայրն է եղել, ուր մի շարք հալածական ժողովուրդներին թւին, նաեւ մեր ժողովուրդի ազատագրական շարժման առհավիրաները իրենց կեդրոնն են հաստատել, կուսակցական մամուլ եւ գրականութիւն հրատարակել, կարեւոր խորհրդակցութիւններ եւ բանակցութիւններ կատարել, պայքարի ծրագիրներ մշակել: Անտեղից շատերը գնացել երկիր եւ նահատակուել իրենց զեկավարած պայքարի ընթացքին՝ յանուն հայրենիքի փրկութեան...

Իբրեւ հետեւանք միջազգային վերջին վայրումներու, այսօր Ժընեւը մեզ համար հարուստ յիշատակների հետ կապուած մի վայր միայն, ուր նրա կայլիս ապրում են մեր ողբացեալ ընկերներից Ռոստոմի, Արմէն Գարոյի եւ Գարմէնի որբացած ընտանիքները, տարագիրներիս յատուկ ծանր կացութեան մէջ: Այս ընտանիքների խրախուսիչը ունի մէկ ընդհանուր կապ, նպաստաւոր պայմաններում գոյլուն ապագայ խոստացող: Ռոստոմի մի հատիկ զաւակը՝ Տիկին Թագուհին, կամ ինչպէս մտերմական շրջանակում յայտնի է՝ Թագուհի, զուիցերիական, ֆրանսական եւ իտալական գեղարուեստական ընկերութիւններից բարձրօրէն գնահատուած եւ վարձատրուած նկարչուհի է, օժտուած հին հայկական ոճով: Մեր անբնական պայմանների բերումով, Տիկին Թագուհիի պէս կարող արուեստագէտները մնացել են առանց աւելի ամբողջ հնարաւորութիւն չունենալով ամբողջ թափով հրապարակ նետուելու: Տիկին Թագուհին նկարագարդում է իր ազնուասպէտ ամուսնու՝ Պ. Բեքի [illegible] ծնած առարկաները:

Ռոստոմի մի հատիկ թոռնիկը կրում է իր իսկական անունը՝ [illegible] փան, արդէն բոլորել է ութը [illegible] ներ: Տիկին Լ. Զօրեանը, որ [illegible] աւոր մանկավարժուհի է, ներկայիս [illegible] ցախվում է հազիւ մի քանի [illegible] տալով բաւականանալ:

Արմէն Գարոյի մի հատիկ զաւակը Հրանտը, արդէն 30ը անց հասուն երիտասարդ է, բարձրագոյն կրթութեամբ, լաւ պաշտօնի տիրացած եւ արդէն եւրոպական որոշ խաւերում եւ առանձնապէս փարիզահայ գաղութում որոշ դիրք է ստեղծել: Իր պաշտօնի բերումով շրջում է Արեւմտեան Եւրոպայի մի շարք երկիրներում [illegible]

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Թուրք երիտասարդը ճանչցած էր զինքը իբրեւ առեւտրական մը որ Պոլիս կը գտնուէր այդ օրերուն եւ բնաւ գաղափար չունէր իր այցելութեան բուն շարժառիթներուն մասին: Պէտք է ուրեմն հագնէր իր քաղաքացիի սովորական տարազը, ասիկա կրնար վըտանգաւոր ըլլար, եթէ ոստիկանութիւնը իր ետեւէն ինկած էր: Սակայն եւ այնպէս, անհրաժեշտ էր որ անգամ մը եւս տեսնուէր Րէուֆին հետ, եթէ կ'ուզէր նորութիւններ իմանալ Կալայի գործունէութեան մասին. հետեւաբար որոշեց աչք առնել այդ վտանգը:

Օդը ամպոտ էր, այնպէս որ կրցաւ իր հագուստները ծածկել հին ու աղտոտ անձրեւանոցով մը — որ իր ըղձեստեղէններուն մաս կը կազմէր — առանց իր վրայ ուշադրութիւն հրաւիրելու: Սկիւտար հասնելուն կրնար հանել: Տարազը ամբողջացուց գլխուն ետեւի մասին վրայ տեղաւորելով փոշոտ գլխարկ մը, հայելիին մէջ նայեցաւ ու խնդաց. ի՞նչ պիտի խորհէին իր բարեկամները, եթէ այդ արդուզարդով Լոնտոնի իր Ակումբէն ներս մտնէր:

Ծպտումը խիկապէս կատարեալ էր, որովհետեւ այդ տեսակ պարագաներու մէջ գլխարկը զնելու ձեւին կամ քալուածքին շարժումներուն մէջ մտցուած չնչին փոփոխութիւններ շատ աւելի մեծ դեր կը կատարեն քան կեղծ մօրուքն ու պեխերը: Այնպէս որ, հակառակ իր դէմքին նկարագրութիւնը ոստիկաններուն հաղորդուած ըլլալու իրողութեան, ներքինի Քաղտըմին մարդիկը ուշադրութիւն անգամ չըրին անոր, երբ Ղալաթիոյ կամուրջէն չոգենաւ կը մտնէր:

Արիֆի տունը հասաւ ժամը տասներկուքին: Մարմնեղ, թուխ դէմքով կին մը բացաւ փողոցին դուռը, որուն ծակէն Սուլիվան ներս նետած էր իր երկտողը առտուն կանուխ:

— Այստեղ չէ հիմա, պատասխանեց կինը գլուխը շարժելով, երբ Սուլիվան Րէուֆի անունը տուաւ. երէկ գիշեր տուն չեկաւ. թերեւս համալսարանն է... Աստուած երբեմն խենթ բաներ ընել կուտայ այս երիտասարդներուն, թէեւ մեր Րէուֆը լուրջ տղայ է եւ շնորհիւ գթառատ Ալլահին իր ըրածը թողածը գիտէ...

Սուլիվան յետոյ հարցուց Արիֆին մասին: Թրքուհին բացատրեց թէ ան Հայտար փաշայի կայարանին մթերանոցն էր այդ ժամուն: Ցայտնապէս իր աշխատանքներով զբաղած պիտի ըլլար այնտեղ. իրականին մէջ ինք Րէուֆը տեսնել կ'ուզէր: Հետեւաբար նորէն կամուրջ վերադարձաւ, քալեց մինչեւ Զինարանը որուն մօտիկները կը գտնուէր համալսարանը եւ մեծ դժուարութեամբ գտաւ ուսանող մը որ ծանօթ էր իր թուրք բարեկամին: Մեծափոր երիտասարդըՐէուֆին հանդիպած չէր այդ օրը եւ չէր կրնար որ [illegible]

եւ է տեղեկութիւն հաղորդել անոր մասին: Սուլիվան շատ նեղացաւ եւ Թաթավլայի յարկաբաժինը վերադարձաւ՝ բոլորովին յուսախաբ: [illegible]

...ցանձակում յայտնի անուն էին վաս-տակել իրենց ցոյց տուած բարոյական և ֆիզիքական օժանդակութեամբ կու-սակցական հանրային եւ կրթական ձեռնարկներին: Տիպար Դաշնակցա-կանները էին :

Կարմէնի Վիգէնը 22 տարեկան է: Տեսնում հետեւում է գրականու-թեան ճիւղին: Խմորով հայ մտաւորա-կան է:

Հայկական ասպարէզ է պէտք, որ-պէսզի Վիգէնները հնարաւորութիւն ունենան իրենց մտաւոր պաշարով օգ-տակար լինելու Հայաստանի ժողո-վուրդին:

Հազիւ երեք տարեկան էր որ Թու-րքին Թաքէոսեանը իր ծնողքի հետ, Հայաստանից Իրանի վրայով Ժընեւ է փոխադրուել, ուր կորցրեց նախ իր հայրը, իսկ նախանցած տարի էլ իր հօ-րը — մեր սիրելի Պապաշային: Ներ-կայիս Թուրքէնը, որ ապրում է հայ որ-բի հետ, հետեւում է արհեստագի-տական բարձր դասընթացքին եւ նոյն-պէս լաւ նշաններ է ցոյց տալիս:

«Դրօշակ»ի նախկին խմբագրատու-նից ոչ հեռու գտնւում է «Հայաստան» շէնքը, ուր Պ. Գրաֆի Պոնարի հոգա-տարութեամբ ներկայիս ապրում են Հայ որբեր, ութը աղջիկ: Ինչպէս յայտնի է, վաղուց փակուած է Հայկական դպրոցը եւ որբերից մէկ մասը շարունակում է յաճախել տեղա-կան դպրոցները, մէկ մասն էլ որ եւ է արհեստ է մի կերպ գտել: Բոլորն էլ ապրում են մէկ յարկի տակ, տեղա-ցի տարէց տնտեսուհու հոգածու-թեամբ: Մինչեւ հիմա այս որբերից և ոչ մէկին չի յաջողուել զուիցերիա-կան հպատակութիւն ընդունել, ինչ որ իրենց գոյութիւնը պահելու համար շատ դիւրութիւններ կ'ապա-հովէր: Աւելի լաւ կը լինէր, եթէ կա-րենայինք այս 20—30 տարեկան երի-տասարդներին փոխադրել մի եւ է հայաշատ գաղութ, որպէսզի Հայկական մթնոլորտի մէջ ապրեն եւ կրթուին ազգային գաղափարներով: Սրանց մէջ էլ կան ընդունակներ, ո-րոնց պէտք է ասպարէզ քաշել: Այլա-պէս ժընեւի մէջ կղզիացած մնալով շատերը աստիճանաբար կը ձուլուեն տեղացիների հետ:

Ժընեւի մէջ ունենք հազիւ 200ի չափ Հայրենակիցներ, որոնք վաղուց հաստատուել են այս երկրում, եւ շա-տերը դրանից իրենց համար որոշ դիրք են ստեղծել: Տեղական իշխանութիւ-նը օտարական անգործներին նպաստ չի տալիս, իսկ գործ էլ տալիս է այն պարագային միայն, եթէ տուեալ աս-պարէզում տեղացի գործաւորի չկայ, ինչ որ դժուար խնդիր է, նկատի ու-նենալով այս երկրի տնտեսական ծանր վիճակը: Թերեւս ոչ մի տեղ այն-քան պարապ բնակարաններ եւ յարկա-բաժիններ չկան, որքան Ժընեւում: Ճեմարանաբաշխեան Ժընեւը կոր-ցրել է իր նախկին հրապոյրը, քաղա-քական եւ տնտեսական ալեկոծութիւն-ների պատճառով:

Այցելեցինք Աշխատանքի Դաշնակ-ցութեան եւ Ազգերի Դաշնակցութեան Հոյակապ շէնքերը: Առաջինի մէջ գտնւում են միջազգային ընկերային կազմերը, իսկ երկրորդի մէջ իբր թէ քննւում են բոլոր միջազգային կնճ-ռոտ խնդիրները: Մինչդեռ իրականին մէջ, Ազգերի Դաշնակցութեան հիմ-նարկութիւնը, իր ներկայ անզօրու-թեամբ աւելի հրաշալի թանգարանի պատուրութիւն է թողնում, ուր պաշտօնավարում են հօթը հարիւրի չափ պէշով եւ մատիտով զինուած պաշտօնեաներ, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ Հրեաներ...

Ինչպէս յայտնի է, Զուիցերիան բա-նում է Ֆրանսայի, Գերմանիայի եւ Իտալիայի միջեւ ընկած տարածութիւ-նը: Կարծէք թէ Ֆրանսայից, Գեր-մանիայից եւ Իտալիայից անջատել են մէկ մէկ կտոր հողամաս, տեղական ժողովրդով, կազմել մի առանձին Դաշնակցային հանրապետութիւն: Այս երեք տարբեր խառնուածքի տէր ժողովրդներից կազմուել մի շատ ա-մուր հանգոյց, երեք գօտիներից գոր-ծուած: Թէեւ իւրաքանչիւր գօտի, կամ շրջաններում է իր առանձին կնի-քը, բայց բոլորը ենթարկւում են մէկ իշխանութեան, լայնօրէն օգտուելով տեղական ինքնավարութեամբ: Իսկա-պէս որ Զուիցերիան հրաշալի երկիր է իր աշխարհագրական դիրքով եւ պե-տական կառուցուածքով:

Մեր խումբին վիճակուեց Ժընեւից մինչեւ Ցիւրիխ օթակարով ճամբոր-դել, մի քանի օրով կանգ առնելով Մոնթրէօ եւ Շօ-տը-Ֆօնտ, որտեղ ձիւնը դեռ եւս հաստ շերտով նստած էր: Մէկ հայեացքից երեւում է որ այս սքանչելի երկրի իրջանիկ ժողովուր-դը մեզ պէս ենթակայ չէ եղած մոն-կոլական արիւնարբու ցեղերի աւա-րառութիւններին եւ ջարդերին: Դա-րեր շարունակ ապրում է անվրդով կեանք եւ անարգել ընթանում դէպի քաղաքակրթութեան վերելքը...

ԲԵՆՈ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԻՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ

Ալլահվերդիի շրջանին մէջ գոյու-թիւն ունին պատմական կարեւոր յու-շարձաններ, հնագարեան ճարտարա-պետութեան հսկայ կոթողներ: Ներ-քին Ախթալայի Ժ. եւ ԺԳ. դարերու յուշարձանը, որ ունի գիտական հա-մաշխարհային արժէք, վրացական միջնադարեան ճարտարապետական արուեստի կոթողներէն մէկն է:

Յուշարձաններու պաշտպանութեան կոմիտէին որոշումով այս յուշարձա-նը վերածուեցաւ Շոթա Ռուսթավէլիի նուիրուած թանգարանի, ուր կը հա-ւաքուին շրջանի պատմական բեկոր-ները եւ արձանագրութիւնները: Անկէ զատ, թանգարանը պիտի ունենայ ցու-ցադրուելիք նմոյշներ Հայաստանի եւ Վրաստանի պատմական արժէք ունե-ցող իրեղէններէ: Պատմական մեծ ար-ժէք կը ներկայացնեն նաեւ Սանահինի եւ Հաղբատի յուշարձանները, որոնք այս տարի պէտք է հիմնովին ենթար-կուին վերանորոգութեան: Մասնակի վերանորոգութիւն մը կրած են Ու-զունլարի, Ղալաչանի, Դսեղի, Զա-նախչիի «Խորակերտ», Կողբի «Վանք» եւ Քոբերի յուշարձանները:

Այս ամառ պատմագիտական արշա-ւախումբ մը ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարէ Ալլահվերդիի եւ Նո-յեմբերեանի շրջանները՝ պեղումներ կատարելով, պարզելու համար դարե-րու քաղաքակրթութեան վերաբերեալ հնութիւնները:

Քոբեր կայարանին մօտ գտնուած պատմական մեծ արժէք ներկայացնող յուշարձաններու կողքին, քարայրին մէջ վերջերս երեւան հանուեցաւ քա-րայր մը 1500—2000 մարդ բնակե-ցնելու չափ ընդարձակ: Այս քարայ-րին մէջ կառուցուած է յուշարձան մը, որուն ուսումնասիրութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է:

Ս. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ 40ԱՄԵԱԿԸ

—•—

Դիմանկարի վարպետ Ստեփան Ա-ղաջանեանի գործունէութեան 40ամ-եակին առթիւ «Խորհ. Հայաստան» կը հրատարակէ յօդուած մը, ուրկէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

Աղաջանեան ծնած է Շուշի քաղա-քին մէջ, 1864ին: Հայրը պարզ ար-հեստաւոր մըն էր: Ստեփան 18 տա-րեկան էր երբ աւարտեց քաղաքին վարժարանը, յետոյ գնաց Բագու, աշխատելու քարիւղի հորերուն մէջ: Ուսումը շարունակելու տենչով, կը լքէ քարիւղի հորերը եւ ճամբայ կ'ել-լէ, 1884ին, դէպի Ֆրանսա: Նախ կը հետեւի անհատական վարժարանի մը դասընթացքներուն, յետոյ կը մտնէ Մարսէյլի նկարչական արուեստանո-ցը, ուր ցոյց կուտայ իր բազմակող-մանի տաղանդը, նուրբ ճաշակը եւ լայն կարողութիւնները: Ամէն տարե-շրջանի վերջը կը շահի լաւագոյն նի-շերը, այնպէս որ կ'արժանանայ առա-ջին մրցանակի: 1897ին Մարսէյլէն կ'անցնի Փարիզ, ու կը մտնէ Ժիւլիէ-նի ակադեմիան, ուր ֆրանսացի նշա-նաւոր իրապաշտ նկարիչ փրոֆէսօր-ներուն՝ Ժան Փօլ Լօրանսի եւ Պէնժա-մէն Քոնթանի ղեկավարութեան տակ կը զարգանան իր կարողութիւնները: Ուսման երրորդ տարին, ակադեմիան կ'աւարտէ մրցանակով: Այնուհետեւ ինքնուրոյն ստեղծագործական աշխա-տանքներով բեռնաւոր՝ կը վերադառ-նայ հայրենիք, Շուշի, ուր կը մտա-նուէ նիւթական ծանր կացութեան: Իր արուեստը կը մշակէ իր հաճոյքին համար, բայց ապրուստի հոգը կը նե-ղէ զինք: Պահ մը կը խորհի դարձեալ ճամբայ ելլել դէպի Ֆրանսա: 1903ին, ուսուցիչ պաշտօնի մեկնելու նպատակով, կը մեկնի դէպի Մոսկուա, սակայն ճամբու ծախք չունենալով՝ կը հաս-տատուի Ռոստովի մէջ, ուր կը գրա-ղի ուսուցչութեամբ եւ նկարչու-թեամբ: Շուտով կը տարածուի իր հռչակը, իր դիմանկարներով կը մաս-նակցի զանազան ցուցահանդէսներու, — այդ շրջանի իր լաւագոյն ստեղ-ծագործութեանց շարքին կը պատկա-նին «Զկնորսը», «Ատաղձագործը», «Աղջկան դիմանկարը», եւայլն: Բայց եւ այնպէս Աղաջանեան կարելիութիւն չունեցաւ իր տաղանդը ցոյց տալու լիովին:

1922ին վերադարձաւ Հայաստան, նուիրուեցաւ իր արուեստին իբրեւ ու-սուցիչ եւ ստեղծագործ: 1930ին կա-ռավարութիւնը իրեն տուաւ վաստա-կաւոր գործիչի տիտղոս:

Աղաջանեան մասնակցած է Մոս-կուայի, Բագուի, Թիֆլիզի, Երեւանի ցուցահանդէսներուն: Իր լաւագոյն գործերէն մէկ քանին զետեղուած են Մոսկուայի, Ռոստովի, Բագուի եւ Երեւանի թանգարաններուն մէջ:

30 Ապրիլին, իր գործունէութեան 40ամեակին առթիւ, Երեւանի կեր-պարուեստի տան դահլիճին մէջ բաց-ուեցաւ ցուցահանդէս մը, որ կը պատ-կերացնէր նկարիչին ստեղծագործու-թեան ճամբան եւ իրապաշտ արուես-տին ամբողջութիւնը, — դիմանկար-ներ, իւղաներկ բնանկարներ, ինչպէս նաեւ Սուրէն Սպենդիարեանը, աշխա-տաւորներ, զինուորներ, «Հին Երե-ւանը», «Վերակառուցուած Երեւա-նը», «Իմ բակը», եւայլն:

Նկարիչ Աղաջանեանի իրապաշտու-թիւնը կենդանի է եւ պարզ: Դիմա-նկարները՝ բնական եւ նկարագրի խոր արտայայտութեամբ:

ՊԱՐԻ ՄՐՑՈՒՄ

—.—

Հայկական ժողովրդական լաւագոյն պարերը երեւան հանելու նպատակով, մրցում մը բացուած էր Երեւանի մէջ: Երաժշտանոցի դահլիճին մէջ, 25 Ապ-րիլին տեղի ունեցաւ այդ մրցումը, մասնաւոր երեկոյթով մը, ուր ներ-կայ էին Գր. Ցարուխեան (Հայ-կոմկուսի քարտուղարը), Ա. Փիրուզ-եան (վարչապետ), Գ. Ցովնան, Ցով-Պօղոսեան, Լ. Ցովսէփեան եւ Ա. Շա-հինեան:

Պարի մրցումին մասնակցեցան 44 հոգի, — պարեցին ուզունդարա, շա-լախօ, տրընգի, ղազախի, ռանգի, Խնկի ծառ, կոխի, էնդէլի, միրզայի եւ այլ մենապարեր:

Մրցումին առթիւ ընտրուած էր ժիւրի մը, որ առաջնութեան մրցա-նակը տուաւ 12 հոգիի, իսկ 6 հոգի ար-ժանացան խրախուսանքի:

ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾՈՒՀԻ ՈՒՐԱՐՏՈՒ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ.—

Այծեմնիկ Ուրարտու համեստ այլ տաղանդաւոր քանդակագործ մըն է, որ առաջին անգամ երեւան եկաւ 1926ին, Մոսկուայի ռուսական քան-դակագործներու ընկերութեան կազ-մակերպած ցուցահանդէսին մէջ, ուր ունէր «Հանգիստ» եւ «Անապատան» գործերը: 1927ին մասնակցեցաւ Ստե-փան Շահումեանի արձանին շինու-թեան մրցումին եւ շահեցաւ մրցանա-կը: Այնուհետեւ տուաւ բազմաթիւ գործեր, որոնց մէջ լաւագոյններն են «Մայրն իր որդու հետ», «Գեղջկուհին ջուր բերելիս», եւ այլ արձաններ, ո-րոնք ցուցադրուած են Երեւանի ցու-ցահանդէսներուն մէջ:

Այժմ կը պատրաստէ, Յովհ. Թու-մանեանի ծննդեան 70րդ տարեդարձին առթիւ, բանաստեղծին մեծադիր ար-ձանը: Լոռիի գեղեցիկ բնութիւնը ի-րեն ֆոն ընտրած, Ուրարտու կ'աշ-խատի պատկերացնել մեծ բանաստեղ-ծը իր հերոսներուն հետ: Արձանը կը շինէ քարէ եւ մարմարէ: 10 մեթր բարձր պատուանդանին վրայ պիտի կանգնի բնական հասակով Գիքորը՝ ալինգը բերնին, Ալմաստը աշուղին հետ, Սաքօն Լոռեցի, Անուշը խելա-գար, եւ Սասունցի Դաւիթը, Մարայ Մելիքը: Պատուանդանին վերեւը՝ Յովհ. Թումանեան՝ պրոնզէ:

*** Եթէ բարոյական փիլիսոփայու-թիւնը տիրապետած ըլլար աշխարհի վրայ, ներկայ գիտական յառաջդի-մութեանց չափ, մարդիկ իրար պիտի չյօշոտէին գայլերու նման:

ՄԱՄՈՒԼ

ԶԱՐԱՇՈՒՔ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 Մայիս).

— «Տագնապի, մղձաւանջի օրեր կ'ապրի մեր հայրենիքը: Հեռու ենք, անճար եւ զուրկ միջոցներէ, մինչեւ իսկ իրականութիւնը ճանչնալու, մեր երկրի անցուդարձերը գիտնալու հա-մար:

Հազիւ չչուկներ կը հասնին մեզ, հատուկտոր տեղեկութիւններ, միշտ գժբախտ ու չարաշուք, եւ պէտք կ'ըլ-լայ ամիսներ սպասել, կացութեան տեղեկանալու համար քիչ մը աւելի:

Ի՞նչ հարկ արիւնոտ անուանացան-կը յիշելու անգամ մը եւս: Իրականու-թիւնը այն է՝ որ սպաննուած են, գըն-դակահարուած կամ բանտարկուած պետական ղեկավարներ, կառավարա-կան պաշտօնատարներ Հայաստանի մէջ թէ արտասահմանի մէջ գործող-ներէն, եւ վերջապէս, վերջին տաս-նամեակին համբաւի հասած մեր գը-րողներէն եւ արուեստագէտներէն շա-տերը:

Մէկ խօսքով, Հայաստանի մտաւո-րականութեան, քաղաքական, պետա-կան ու գրական կալուածներէն, գըլ-խաւոր ու մեծարժէք ներկայացու-ցիչները բնաջնջուած են: Նոր Ապրիլ 24ի մը առջեւ կը գտնուինք. Ապրիլ 24 մը սակայն, որ ոչ թէ Թուրքին կողմէ սարքուած է, այլ Հայու ձեռ-քով ու հաշիւներով: Դեռ կան այս ե-ղերական սպանդին թեկնածու խում-բեր, որոնք իրենց ճակատագրին կը սպասեն բանտերու մէջ, եթէ արդէն այդ ճակատագիրը չէ հասած:

Ըստ վկայութեան «ականատես»ին, որ ոչ-կուսակցական մըն է եւ վստա-հելի հետեւաբար ռամկավար-բարե-գործական շրջանակներուն, այս կո-տորածներն ու հալածանքները ար-դիւնք եղած են «ներքին» ու «հաս-տածական» կռիւներու: Նախկին վար-չապետ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան զոհ դացեր է ներքին զործավար Մուղ-դուսիի արիւնոտ սադրանքին, եւ Ստալին վրդովուած, Միկոյեանը Հա-յաստան է ղրկեր «պատասխանատու-ները» ձերբակալելու համար...

Հանճարե՞ղ ու հայրախնա՞մ, Ստա-լին գիտէ իրարու ձեռքով «խաղաղե-ցնել» խռովարարները, փոխանակ Մոսկուայի անունը խառնելու գործին եւ կայրերու հոգին խռովելու: Մար-դիկ չեն տեսներ, որ եղածը անխնայ կոտորած մըն է մտաւորական ու ղե-կավար տարրերու, որոնք որոշ թը-ւականի մը զործի վրայ եղած են: Եւ չեն համոզուիր՝ որ Հայաստանի մէջ տերեւ չի շարժիր, առանց Մոսկուա-յի հրահանգին ու հայրախնա՛մ Ստա-լինի «աչալրջութեան»: Ահաւոր խոր-հրդաւորութիւն մը կը պատէ դեռ այս բոլորը, որոնք հետզհետէ պիտի պար-զուին անշուշտ օր մը, երբ ջլատուի ու ամայանայ մեր հայրենիքը:

Այս արիւնոտ դէպքերու մէկ օղակը չէ՞ կազմեր նաեւ Ամենայն Հայոց Կա-թողիկոսի մահը, «սրտի կաթուածէ» ... մահ մը՝ որու մասին երկու լուր ունեցանք միայն. մէկ մը «կաթուա-ծը» եւ մէկ մըն ալ թաղումը... Թայ-մզի թղթակիցը տեղեկութիւններ կը քաղէ, բայց հայ ժողովուրդը ոչ մէկ լուր ունի. Ի՞նչպէս վախճանած է Ա-մենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ի՛նչ պա-րագաներու տակ. ի՛նչ եղած են իր վերջին վայրկեանները եւ ի՛նչ վիճակ կը տիրէ 1500ամեայ Էջմիածնայ մէջ ... Արդէն ամիս մը եղաւ եւ ոչ մէկ տեղեկութիւն, ոչ Գերագոյն Խոր-հուրդէն, ոչ ալ խորհրդային թերթե-րու մէջ, ուր օրեւէ «ընկ. Մկուճ»ի համար սինակներ կը լեցուին, գիւ-ղական թղթակիցներու կողմէ ալ յա-ւելուածական տեղեկութիւններով: Հա՞ւ էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկո-սը, որու մահուան մասին լուռ են էջ-միածնի «գիւղն» ալ, թղթակիցներն ալ...

Այս են պայմանները մեր հայրենի-քին, բայց մեր ռամկավար թղթակից-ներն ու խմբագիրները, ապացուցա-նելու համար իրենց «Հայաստանե-եան» ըլլալը, կը գրեն թէ «ժողովուր-դը առհասարակ հանգիստ է եւ ոչ մէկ կերպով չէ վնասուած այդ դէպքե-րէն»: Կամ յիմարամտութեան մրցա-նիշը կոտրելու համար, կը յայտարա-րեն թէ «փոթորիկը անցած է մեր երկ-րէն եւ խաղաղութեան շրջանը վերա-հաստատուած»...

Այս հոգեբանութեամբ եւ սարկա-մտութեան այս ոգիով, եթէ հաղարա-ւորներ ալ ջարդուին, նորէն «ժողո-վուրդը» «հանգիստ» կարելի է տես-նել, քանի որ իրեն, նոյն այդ ժողո-վուրդին հարցնող չկայ...

Կը հանդուրժէին երէկ ամէն բանի, եւ «սուտ» ու «յերիւրանք» կը համա-րէին, երբ մենք էինք տեղեկատուն, այսօր իրենք ալ կը հաղորդեն, բայց դաւաթ մը ջուրով կը լուան ամէն ա-րիւն եւ «հանգիստ» կը տեսնեն ժողո-վուրդը: Անշուշտ, գիտենք թէ ոճրա-գործներուն ու ջարդարարներուն չենք կրնար հասնիլ, բայց հանդուր-ժել ոճրագործութիւններուն եւ ջանալ ներքին ու մեկուսի «անցք» նկատել զանոնք, ցոյց կուտայ արիւնոտ իշ-խանաւորներուն առջեւ փռուելու հո-գեկան տրամադրութիւն մը: Վար-ժուիլ ամէն արարքի ու վարժեցնել ուրիշները, — բարոյական մըն է ասի-կա, որ հայրենիքի դժբախտութիւնը կը կրկնապատկէ արտասահմանի մէջ ալ:

Ապրիլ 24ը կը շարունակուի մեր հայրենիքին մէջ, այլ ձեւերով եւ ու-րիշ ձեռքերով, նոյնքան արիւնոտ ու դաժան:

Պիտի գիտե՞նք հեռուէն ձեռնածալ, թէ պիտի գանք իրարու քով մտածե-լու հնարաւորը, արտասահմանի կամ-քը, հայութեան գոնէ հոգեկան միու-թիւնը հաստատելու համար: Այո՛, գոնէ հոգեկան ու բարոյական միու-թիւնը՝ մեր հայրենիքի մէջ տեղի ու-նեցած արիւնոտ ու անմարդկային դէպքերուն հանդէպ»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւննե-րը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով:

ՁԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ու կ'ըսէր. «Յայտնի է թէ ի՛նչ հա-ւասարի տուն եղած է: Նայէ՛ ու մի վախնար: Քանի՞ հիւրեր հոս ի-ջած ու անոր սեղանէն կշտացած են: Այս գաւիթին մէջ մանուկներ խաղա-ցած են: Այս օճախին մէջ հանին կե-րակուր եփած է: Այս պատին տակը հարս ու փեսայ սիրաբանած են: Ներսի մեծ ամբարները դատարկ: Ասիները ինկած: Շէնքը աւեր ու կի-սափուլ: Օր ըլլար որ մենք հոս հիւր ըլլայինք: Մեզի ինչ պատիւներ պիտի ընէին: Չէ՞ որ Հայեր էինք մենք ալ: Հիմակ գայն քակելու եկած ենք... Հիմակ գայն պէտք է քակենք... ըս-կսէ տեսնեմ, ձեռքերդ կը բռնե՞ն...: Սկսաւ լալ...

...Թուրքերը առեն մը լաւ յափրա-ցած ինչքերով, մօլութիւններու եռա-ցեր էին: Ամէն գիշեր աղջիկ կը խաղ-ցնէին ու կ'երգէին ու կը գինովնա-յին մինչեւ լոյս: Բարոյական ու նը-կարագիր մնացած չէր: Սեռային հի-ւանդութիւնները մեծ համեմատու-թիւն առեր էին: Ընտանիքի ու տա-նեակ զաւակներու տէր տարէց ու ան-ուանի Թուրքեր Սըվազ բուժուելու կ'արթային սեռային ախտերէ: Քանի-նե՛ր, այլեւս փճացած, կը քալէին ի-րենց ոտքերը բացուած, կարկինի ձե-ւով փոխելով: Կին, օղի ու հաճոյք: Հայուհիները առատ էին անոնց հա-մար: Ու շատերը անոնցմէ, լոյսի պէս աղջիկներ, վարակուած: Ամէն Թուրք զինուոր ժամանակաւորապէս հատ մը ունէր անոնցմէ: Երբ փոխադրուէր, կը ձգէր զայն ու կ'երթար:

Ամէն դասակարգի Թուրք նոյն նկա-րագիրը ունէր: Ամենամեծ Թուրքը, որուն ենթակայ էր նահանգը զինուո-րապէս, Ֆոգթա գոմանտանը, օր մը խնջոյք ունէր տեղին Էշրաֆ, հա-րուստ ու բարձր դասակարգին հետ: Կը սպասաւորէի հոն: Լսեցի իրենց խօսակցութիւնը մինչեւ վերջ: Զար-դեր, կողոպուտներ ու նման պատ-մութիւններէ վերջ կարգը գեղեցկու-թեան եկաւ: Ո՞ր ազգի մէջ էին ամէ-նէն գեղեցիկ կիները: Ի վերջոյ ամէ-նէն հարուստ Էշրաֆը իրաւունք շահե-ցաւ, թէ՝ Հայերուն մէջն են...

Հայերուն արտերը, տուները եւ ու-նեցածները իրենց ափին մէջ, նո-րէն իրենք Հայերէն անօթի էին: Հոն մեծ սով կար: Անօթիներ կանչելով փողոցները կը շրջէին— «Ո՛վ գթա-ռատներ, անօթի ենք, փշուր մը հաց...»: Պետութեան փուռին աւլու-քը երբ փողոց նետէին, անօթիները շուներուն հետ անոր վրայ կը թա-փէին: Անոնք փուռը պաշտպանման տակ էին առեր միշտ ու կը սպասէին փըշ-րանքի: Օր մը փռապանը զայրացած պոռաց.— Ես կը զարմանամ, այսքան մուրացկաններուն մէջ կեավուր մը չկայ: Անոնք իրենք զիրենք կ'ապրե-ցնեն: Բոլորը մեր շան ցեղէն են...

Շուկային 40 խանութներէն 30ը դեռ Հայերուն ձեռքն էին: Շուկան չէն էր Հայերով: Անոնք բանջարեղէններ կը հասցնէին ու կը ծախէին: Անոնց հաց կը պատրաստէին ու կը ծախէին: Ա-նոնց ձեռքն էին արհեստները: Թիթե-ղագործ երկու պատանիներ կային: Ծնողք, տուն, բանմը չէր մնացած: Նորէն հարստացեր էին փութով: Ե-թէ հայ զարբինը, հիւսնը, որմնադի-րը չըլլային, Թուրքերը բոլորովին կը դառնային քարի շրջանին: Թուրքե-րուն մեծամասնութիւնն ալ իւրացու-ցած էր քրտական ասացուածքը. Թէ՝ «Հայը երկրին ծաղիկն էր, ան գնաց, պէրէքէթն ալ հետը տարաւ...»:

Բոլոր արհեստաւորներուն մէջ ա-մէնէն կարեւորները դարբիններն էին: Անոնք Սեբաստացի առաջնակարգ վարպետներ էին: Փուքին առջեւ, մը-րոտ խանութին մէջ, կ'երգէին ու մուրճը կը զարնէին: Կ'աշխատէին շա-րունակ, գլխիկոր: Տուն ու տեղ կը յիշէին, ու իրենց սրտերն ալ այնքան կ'առկայծէին որքան քուրան:— Ուս-կա՛ն, Կարապե՛տ, փուքը փչէ՛: Թուրք անո՞ւնն ինչ: Իրենք Հայեր է-ին: Ու այդ հայութիւնը ուրացած չէ-ին բնաւ: Գիտէին թէ իրենք պէտքի համար ողջ թողուած են: Ու առանց տար, օ՛ր մը չէին կրնար մնալ: Հայ էին ու Հայ կը մնային: Ու չէին տար-նանար, բնա՛ւ, բնա՛ւ: Երկուքը իրա-րու եղբայրներ էին: Խարտեաշ մազ ու կապոյտ աչք ունէին: Մէկը պա-տանի էր, շատ թարմ դեռ, միւսը տա-րէց մարդ: Մէկտեղ կ'աշխատէին ու մէկտեղ կը պառկէին:— Մէկտեղ ալ պիտի մեռնինք կ'ըսէին: Ի՛նչ կայ որ: Կը մեռնինք, կը մեռնինք.— անկէ անդի՞ն...

Իրենց քով պահեր էին աչքի նշան մը, որ իրենց վարպետին, Ոսկանինն է եղեր: Ոսկան վարպետ չկար այլ-եւս: Զայն կը զարնէին զմելիներու վրայ: Կը շինէին ադնիւ ու ընտիր դը-մելի ու դանակներ: ... Ու կը փչէին փուքը, ու կը կայծկլտար քուրան: Շէկ երկաթը կը հանէին դուրս.— Զարկէ՛ք, շուտ, ու կը զարնէին... Չէի գիտեր անոնց սրտե՞րը աւելի շատ կը վառէին ու կայծկլտային, թէ այդ արուեստական քուրան...

Քանի՛ տարի էր անոնք ողջ էին: Ու չէին գիտեր թէ երբ պիտի զար-նուէին: Բայց հերոսական էր միշտ: Կօշկակարը ուղտապան ըրած էին ու վաճառականը հօտաղ: Ուսուցիչը դեր-ձակ եղած էր ու ոսկերիչը ծառայ: Ա-մէն բան շրջած էր այդ օրերուն: Հա-ռաչանքի մէջ թրծուած, խորշուած, տխուր էին անոնք: Այդ բոլոր տար-աժամութեանը մէջ մէկ բան գիտէինք բոլորս,— վրէժն էր այդ: Մենք ան-դրշիրիմեան ուրուականներ այլեւս, այս կեանքին համար...: Ոչ ոք, ոչ ոք պիտի կրնայ ըսել թէ անոնք ինչ-պէ՞ս չարչարուեցան մեռան: Կը պատ-մէն անոնց մասին տխուր վէպեր, որոնք մոռացումը առաւ տարաւ: Կը զովուէր Զարայի մօտ Քէչէ Եուրտ հայ գիւղը իր հերոսութեան ու քաջու-թեան համար:

Քաղաքին բոլոր ջաղացպաններն ալ գրեթէ Հայեր էին, Սըվազի Դաւ-րա գիւղացի: Թուրքերը այդ գիւղին ինայեր էին, որովհետեւ ան ամբող-ջութեամբ արհեստով ջաղացպան էր: Անոնք քիչ կորուստ ունէին: Իրենց ընտանիքները միասին էին: Աղէկ կ'ապրէին: Սենօն անոնցմէ մէկուն քով կ'աշխատէր: Հիւանդացաւ հոն: Ու մեռաւ այնքան եղերականօրէն: Զինքը տարին ու նետեցին հասարա-կաց փոսերուն մէջ: Քաներկու տա-րեկան հազիւ կար ան: Նշանուած էր գիւղը, բայց դեռ չէր ամուսնացած:

Ջաղացպանները թրքացած էին: Ի-րականին մէջ Հայ: Զարայի ջաղաց-պան մը կար, անունը Ալի աղա: Եղ-բօրը շատ երիտասարդ այրին ու կինը քովն էին: Գիշերը դուռները կը գո-ցէին ու կը սկսէին հայերէն խօսիլ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(84)

(Շար.)

Ջեխական կառավարութիւնը ընդ. առաջ երթալով Անգլիոյ թելադրու-թեանց, կը յայտարարէ թէ պատրաստ է ուշադրութեամբ նկատի առնելու զանոնք, Հէնլայնի հետ կատարուած բանակցութեանց ընթացքին։ Բայց, որոշապէս չի յայտներ իր ծրագիրը։ Լոնտոնի չեխական շրջանակներուն մէջ կը պնդեն թէ Չեխոսլովաքիա երբեք չիկրնար վերաքննել իր քաղաքականութիւնը, այսինքն խզել Խ. Միութեան հետ կնքուած դաշինքը, ինչպէս կը պահանջէ Հէնլայն։

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, պատասխանելով զանազան հարցումներու, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Մեծն Բրիտանիա մասնաւոր տնօրինութիւններ կամ գիջումներ չէ առաջարկած չեխական կառավարութեան։ Մենք պնդեցինք թէ անհրաժեշտ է որ չեխական կառավարութիւնը կարելին փորձէ, դիւրացնելու համար բանակցութիւնները Գերմանիոյ հետ եւ չեխական կառավարութիւնը կատարելապէս համաձայն գտնուեցաւ այս կէտին վրայ։

Քանի մը երեսփոխաններ պահանջեցին որ կառավարութիւնը ապահովցնէ թէ ուժ պիտի չտայ այնպիսի պահանջներու որ կրնան վնասել Չեխոսլովաքիոյ ապահովութեան։ Խորհրդականը չպատասխանեց։ Այս առթիւ ճշդեց թէ Պ. Հէնլայն Լոնտոն այցելած ատեն չէ տեսնուած կառավարութեան ո եւ է մէկ անդամին հետ, իսկ խորհրդական Վէնսիթարթի հանդիպած է ոչ թէ արտաքին գործերու պաշտօնատան, այլ անհատական երեկոյթի մը մէջ։

** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ չեխական կառավարութիւնը խնդրած է նախկին նախարար Չըրչիլէն, տեղեկութիւններ հաղորդել Հէնլայնի հետ եղած խօսակցութեանց մասին, մասնաւորապէս իմանալու համար թէ ապստամբութեան սպառնալիքներ եղա՞ծ են։ Չըրչիլ պատասխանելով, ըսած է որ եթէ Գերմանները Չեխոսլովաքիոյ մէջ ալ շարժին այնպէս ինչպէս Աւստրիոյ մէջ, Անգլիա պիտի չկրնայ բան մը ընել։ Ուրիշ խնդիր, եթէ բռնութիւն բանեցնեն։

«ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԻՒՆ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ»

Թուրքերէն Ճիւմհուրիյէթ լրագիրը զարմանազան բաներ կը պատմէ այս խորագրով գրութեան մը մէջ (11 Մայիս), անճշդտ արդարացնելու համար նորանոր աւարառութիւններ.—

«Գրած էինք թէ, ի ծնէ Կեսարացի եւ Հնդկաստանի մէջ մեռած Խմիրխանեան անուն Հայ մը մեծ հարստութիւն մը թողած է։ Ժառանգորդները, երբ լուր կ'առնեն թէ արտասահմանի մէջ շատ մը աչքբացներ գործունէութեան լծուած են Խմիրխանեանի թողած միլիոնները ձեռք անցընելու համար, կառավարութեան կը դիմեն որպէսզի իրենց իրաւունքները պաշտպանուին։ Օգնական Միութիւնը խնդիրը ձեռք առնելով, կը յաջողի ի նպաստ ժառանգորդներուն վճիռ մը ձեռք բերել Մատրասի դատարանէն։ Միայն թէ, այս միջոցին կարեւոր գեղծում մը երեւան կ'ելլէ եւ իրաւասու իշխանութիւնները քննութեան կը ձեռնարկեն այս մասին։

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Բերայի Հայոց եկեղեցիին Թաղ. Խորհուրդը, կեղծ ժառանգութեան թուղթ մը տուած է կնոջ մը որ ոչ մէկ կապ ունի Հնդկաստանի մէջ մեռնող Խմիրխանեանի հետ։ Թաղ. Խորհուրդին տուած այս կեղծ գրութիւնը Եգիպտոս ղրկուած եւ անկէ ալ Մատրասի դատարանին ներկայացուած է։ Երբ խնդիրը կ'իմացուի, Թաղ. Խորհուրդի ատենապետը, անդամներն ու քարտուղարը կը հարցաքննուին։

Կեղծ փաստաթուղթը տրուած ատեն Թաղ. Խորհուրդի անդամ երկու հոգին հարցաքննութիւնն ալ առանձնապէս կը կատարուի։ Նոյնպէս տեղեկութիւններ ուղղուած են կեղծ ժառանգորդին ի նպաստ վկայողներէն։

Միւս կողմէ, հասկցուած է որ Բերայի Թաղ. Խորհուրդը իր ուրիշ կարգ մը խնդիրներուն մէջ ալ անկանոնութիւններ գործած է։ Այսպէս, 150 ոսկի ամսաթոշակ ստացող պաշտօնեաներու ամսականը 40 ոսկի ցոյց տրուելով տուրքի կարեւոր մաքսանենգութիւն մը կատարուիլը հաստատուած եւ Թաղ. Խորհուրդը 27.000 ոսկի դրամական տուգանքի ենթարկուած է։ Այս որոշումը վճռական հանգամանք ստացած ըլլալով, Բերայի եկեղեցիին հասոյթները «հաճզ»ի տակ առնուած եւ 27.000 ոսկիի հասնող տուգանքին 6000ը անմիջապէս գանձուած է։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԴԷՄ հաստատուած օրէնքներու գործադրութենէն ի վեր, 55.000 Հրեաներ Մ. Նահանգները գաղթած են Գերմանիայէն։ — Գերման իրաւագէտի մը տեսութեամբ, արիական վարձակալ մը կրնայ ձգել իր յարկաբաժինը, առանց պայմանաժամին սպասելու եւ նոյնիսկ հատուցում պահանջելու իրաւունքով, եթէ իմանայ որ Հրեաներ կը բնակին շէնքին մէջ։ Ամէն տանտէր պարտաւոր է նախապէս լուր տալ այդ մասին։ Հրեայի մը հետ նոր պայմանագրութիւն մը կնքած ատեն ալ պարտաւոր է լուր տալ վարձակալներուն։— Զինուորական հրամանատարութիւնը հրովարտակով մը յանձնարարեց որ սպաները կարելի եղածին չափ զգուշանան հրէական տուներու մէջ բնակիլ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Աթլանթա քաղաքին համանուն պանդոկը այրելով, 70 հոգի վառեցան բոցերուն մէջ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «Սիթի ավ Նորֆոք» շոգենաւին մէջ, որ Լոնտոն հասաւ առջի օր, խոհարար մը դաշունահարելով իր ընկերը, ծով նետուեցաւ ուղեւորներու աչքին առջեւ։ Երեք նաւաստիներ փորձեցին ազատել, բայց իրենք ալ խեղդուեցան ալիքներուն մէջ։

ԻՆՖԼՈՒԷՆՑԱՆ (այսօրուան կրիփը) բուժելու համար մէկ տարիէ ի վեր փորձեր կը կատարէր ռուս գիտնական մը, փրոֆ. Բարիկին, Մոսկուայի մէջ։ Իբրեւ արդիւնք, խորհրդային գիտնականը հնարած է շիճուկ մը, որ հիւանդութիւնը բոլորովին կը բուժէ 24 ժամէն։ Շիճուկը նախ փորձեց իր վրայ, յետոյ մուկերու վրայ։ Աւելի լայն փորձեր կատարուեցան գիտական կաճառի 80 անդամներուն եւ եւ նոյնքան կամաւորներու վրայ։ Բոլոր պարագաներուն մէջ ալ հիւանդութիւնը 24 ժամէն բուժուեցաւ և նոր բարդութիւններ չծագեցան։ Շիճուկը ճարուած էր 3—4 օրուան վառեակներու սաղմէն։ Փորձի մը ատեն մուկերուն ներարկուեցաւ մահացու չափէն 13.000 անգամ աւելի զօրաւոր թոյն մը. բայց երբ շիճուկը գործածեցին, բոլորն ալ աղէկցան։

ԿԻՆ ԴԵՍՊԱՆ մը պիտի նշանակուի Մ. Նահանգներու կառավարութեան կողմէ, հաւանաբար Մոսկուայի համար, որուն դեսպանը՝ Տէյվիս, հրաժարեցաւ, իր կինը 5.000.000 անգլ. ոսկիի ժառանգութիւն ստացած ըլլալով հօրմէն։ Դեսպանուհին կը կոչուի Տիկին Սըսիլ Պրոյ եւ 48 տարեկան է։ Նախապէս վարժուհի էր, իսկ վերջին տարիներս կըհետեւէր միջազգային յարաբերութեանց ուսումնասիրութեան։ — Ամերիկեան դեսպանի մը տարեթոշակն է 3500 անգլ. ոսկի։

300.000 ՀՈՂԱԳՈՐԾՆԵՐ աննկարագրելի աղէտի մը պիտի մատնուին Տանըմարքայի մէջ, եթէ անձրեւը քանի մը օր ալ ուշանայ։ Երաշտը կը շարունակուի ամիսներէ ի վեր եւ կը սպառնայ ամէն բան փճացնել այս շրջթու։ Արտակարգ ցուրտը եւ երաշտը արդէն փճացուցած են բոլոր բոյսերը։ Ամբողջ տարածութիւններ չորցած անապատներու կը նմանին։ Կաթնատեսութիւնն ալ ջլատուած է։ Բազմաթիւ անասուններ ոչնչացած են։ Այժմէն նպաստ կը հաւաքուի։

ՎԻԷՆՆԱՅԻ գերմանական նախկին դեսպան Ֆօն Փափէնի նախորդ քարտուղարին՝ Պարոն Ֆօն Քէթէլէրի դիակը գտնուեցաւ Դանուբի մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵՅՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Ուրբաթ (Մայիս 20) երեկոյեան ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։

Պալանս

ՍԷՆ ԼՈՒԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան դասախօսութիւնը 18 Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին, ազգ. վարժարանին մէջ։ կը դասախօսէ Պ. ՓՈԼԱՏԵԱՆ։

×

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Ակնունի» ենթակոմիտէի ժողովը 18 Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, Ակումբին մէջ։

«Վրէժ» խումբի ժողովը, 19 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը։

«Համազասպ» խումբի ժողովը՝ 20 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։

«Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 21 Մայիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին։

«Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը։

«Մարզպետ» խումբի ժողովը 23 Մայիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին։

Այս ժողովներուն կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին PETIT JOURNAL սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԺԻՒՐԹԻՒՆ ԿՕՏԱՐ

(Ծերակուտական, Նախկին Նախարար)

ՐԱՖՖԻ ԽՄԲԱԿԻ ժողովը, 19 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Café le Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, կը խօսի Պ. ԱՐՍԻԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայ երիտասարդութիւնը հայութեան սպառնացող վըտանգներուն հանդէպ»։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը Հինգշաբթի, 19 Մայիս ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ։ կը դասախօսէ Հ. ՄՃՃԱԿ Ց. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ. Նիւթ՝ «Կիլիկիա եւ Լեւոն Հինգերորդ»։

ԶԱՐԴԱՆԻՇ (COCARDE)

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Հայկական եռագոյնն ու Արարատը 1918 - 1938 թիւերով կը ներկայացնէ մեր պատրաստած գունաւոր զարդանիշը։

Նշանակուած է խիստ մատչելի ծախուելու գիները — Մինչեւ 250 հատը՝ 75 սանթիմ 250 - 500, հատը՝ 65 սթ. 500էն վեր հատը՝ 60 սանթիմ.

կը վաճառուի ՄԱՅԻՍ 28ի տօնակատարութիւնը կազմակերպողներուն միջոցաւ եւ կանխիկ։ Ապսպրանքները կ'ընդունուին մինչեւ Մայիս 20։ Դիմել S. T. Tovmassian, 20. Rue Jouy-Rouve. Paris (20).

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ սրահին մէջ, 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Թատրոնի Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար, Թարգմ. Ա. Մատաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ։

կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. ՍԱՆՃԱՔ, Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍՊԱԼԵԱՆ եւայլն։

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

LES TAPIS «ARMENIA» 23 Rue Jean Mermoz Մէթրօ St. Philippe du Roulle Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը որ նոր գորգ գործել գիտնայ։ Դիմել առաւօտները ժամը 9,30էն 10.30։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եալովայի Գըլըճգիւղացի սրճավաճառ Գրիգոր Պարսամեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ազատի որ ամուսնացած էր, Սրբուհի, Զարուհի, Հայկուհի եւ Պարսամ, որ 7 տարեկան էր տարագրութեան միջոցին։ Իր մայրը՝ Երանուհի, անօթի մնալով իր զաւակը՝ Պարսամ, ծախած է Արաբներուն 10 օխա ալիւրի փոխարէն։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կամ հասցէներնին գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց ծերացած հօր՝ Krikor Barsamian, 25. Rue Nouvelle, Alfortville, (Seine), France։

ԿԱՐԵՒՈՐ Է ԿԱՐԴԱԼ

ԴԻՒԱՆ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(Առաջին հատոր)

Գին 30 ֆրանք, փոստի ծախքով 35 դիմել «Յառաջ»ի

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 19 MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3734

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Երէկ ընթերցողները կարդացին կարգ մը տեղեկութիւններ՝ Կովկասի կացութեան մասին։

Մեր թղթակիցը զանոնք հաղորդած էր իբրեւ զրոյցներ, որոնց վաւերականութիւնը դժուար է երաշխաւորել։ Ամէն պարագայի մէջ, ժամանակն է որ պիտի լուսաբանէ զանոնք, ինչպէս այն միւս տեղեկութիւնները որ կը շրջին առենէ մը ի վեր, թէ՛ Հայաստանի եւ թէ ընդհանրապէս Կովկասի մասին։

Ի՞նչ կ'ըսէին հրատարակուած զրոյցները.—

1. Շարունակ օտարահպատակներ կը հեռանան — կը ստիպուին հեռանալ Կովկասէն։ (Թղթակից մը մինչեւ 15 - 16,000 կը հաշուէ անոնց թիւը)։

2. Խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է Կովկասի սահմանակաները փոխադրել Ռուսաստանի խորերը եւ անոնց տեղ հաստատել Ռուսեր (Մալականներ)։ Նոյնիսկ ըսողներ կան թէ արդէն Ռուսեր հասած են Նախիջեւանի շրջանը։

3. Քանի օր առաջ, Կովկասի տեղական զօրամասերը (հայկական, վրացական եւ թաթարական) մէկ գիշերուան մէջ տեղափոխուած են Ռուսաստան։ (Ուրիշ աղբիւրներ ալ հաղորդեցին այս լուրը)։ «Երբ ռուսական զինուորները կը հասնին, տեղական զօրքը անմիջապէս կը փոխադրուի Ռուսաստան։ Անոնք մինչեւ վերջին վայրկեանն ալ չեն գիտեր թէ ո՛ւր կը փոխադրուին»։

Կիրակի օր ալ հրատարակած էինք ուրիշ տեղեկութիւններ, որոնց համաձայն Դուալու - Սաղարակ շրջանին մէջ 7 - 8 քիւրտ - թաթարական գիւղեր տեղահան եղեր են, գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքած ըլլալով Թրքական կառավարութեան հետ։

Տեղեկատուն կ'աւելցնէր.

— «Քիւրտերը որոշ դիմադրութիւն ցոյց տուին, բայց պատժուեցան։ Սահմանամերձ թաթարական գիւղերը եւս քշուեցան երկրի խորերը, որպէսզի կապ չունենան թրքական ուժերու հետ։ Օտարահպատակներուն հրամայուած է անյապաղ հեռանալ սահմանային շրջաններէն։ Անոնք որ չէին հեռացած տասը օրուան ընթացքին, ձերբակալուեցան եւ քշուեցան երկրի խորերը։ Այս կարգադրութիւնը կապ չունի սահմանաքնակ Հայերու հետ։ Սահմանագլուխը զօրացուած է զուտ ռուսական զօրամասերով»։

Ինչպէս կը տեսնէք, այս բոլոր տեղեկութիւնները իրար կը լրացնեն։ Ուրիշ խօսքով, «բաներ մը» կ'անցնին կը դառնան Կովկասի մէջ։

Այս իրողութիւնը կը հաստատուի երկու ականատեսներու վկայութիւններով ալ, որոնց համաձայն վերջերս զինուորական գօտիներ հաստատուած են Հայաստանի մէջ։ Տեսակ մը պաշարման վիճակ, այնքան խիստ որ, միեւնոյն շրջանին մէջ գիւղէ գիւղ երթալու համար անգամ արտօնութիւն կը պահանջուի։

Անշուշտ չէք սպասեր որ խորհրդային թերթերը մանրամասնութիւններ հրատարակեն այս մասին, լուսաբանելով իրական կացութիւնը։

Կը յիշենք, միայն, որ անցեալ ապրիլին փորձեր կատարուեցան Երեւանի մէջ, հակօդային պաշտպանութեան համար։

Այդ առթիւ ազդեր հրատարակուած էին «Խ. Հայաստան»ի մէջ։ Նոյն թերթը ապրիլ 24ի թիւին մէջ ծանուցանելով «հակաօդային պաշտպանութեան առաջին ցերեկային վարժական պարապմունքը», կը գրէր.

— «Երեւան քաղաքի իւրաքանչիւր քաղաքացի պէտք է գիտենայ որ պարապմունքն անցկացնելիս տրուելու է «օդային տագնապ»ի ազդանշան։ «Օտ» ազդանշանը տրւում է շչակներով, շոգեքարշերի, փաբրիկաների, գործարանների սուլիչներով, ինչպէս նաեւ ռատիոյի միջոցով, հետեւեալ բառերով,— «Օդային տագնապ»— 6 րոպէի ընթացքում»։

Եւ այնուհետեւ շարք մը հրահանգներ, ինչպէս ամէն տեղ։ Իբրեւ հետաքրքրական պարագայ յիշենք որ վտանգի ազդանշանը տրուած առեն, հանրակառքը ձրի պիտի փոխադրէ հակօդային պաշտպանութեան մարտիկները, կազարդել դիմակ ունեցողները պէտք է առնեն եւ պատրաստ պահեն իրենց գործիքները եւն.։

Ուրեմն, անսովոր վիճակ մը կը տիրէ Կովկասի մէջ, ի նախատեսութիւն մօտաւոր կամ հեռաւոր անակնկալներու։

Այս բոլորին մէջ ամէնէն յատկանշական պարագան այն է որ, խորհրդային իշխանութիւնը եթէ չի վստահիր Թուրք - Թաթար տարրերուն եւ Քիւրտերուն, չի վստահիր նաեւ տեղական զօրամասերուն։

Ինչպէս ցարական իշխանութիւնը, խորհրդայինն ալ դէպի Ռուսաստանի խորերը կը քշէ տեղական զօրամասերը,— հայկական, վրացական կամ թաթարական։

Երբ այսպէս կը վարուին խաղաղութեան առեն, տրամաբանօրէն կը հետեւի թէ՝ աւելի ծանրակշիռ պարագաներու մէջ, օրինակ՝ պատերազմի պահուն, տեղական զինուորները պիտի փոխադրուին հեռաւոր ճակատներ, փոխանակ յատկացուելու իրենց հայրենիքին պաշտպանութեան։

Կրկնենք, ճիշդ ինչպէս ցարական իշխանութեան օրով, երբ հայ զինուորները կը հալէին Կալիցիոյ ճակատին վրայ կամ Մազուրեան ճախճախուտքին մէջ, մինչ անդին Կովկասի մէջ դեռ նոր զօրաշարժ կը կատարուէր, եւ աւելի անդին, Թուրքիոյ մէջ, ամբողջ ժողովուրդ մը կ'անճիտուէր, անխնայ եւ անարգել...

Այս պատկերին առջեւ, միամիտներ կամ բթամիտներ միայն կրնան մխիթարուիլ այն իրողութեամբ թէ ռուսական զօրքը բոնած է սահմանները։ Մեծ պատերազմը ի՛նչ դասեր սորվեցուց մեզի, ռուսական զօրքի, բուն բառով՝ սպայակոյտի «քաղաքականութեան» մասին, իր սեփական արիւնով փրկուած Վասպուրականն իսկ զոհելով, ի վերջոյ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՆՐԱՑԱԾ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն մայիս 17 թուականով.—

Քէմալ Աթաթիւրք որ հիւանդ էր քանի մը ամիսէ ի վեր եւ վերջերս ապաքինած, նորէն հիւանդացաւ։ Վիճակը այնքան ծանրացած է որ նախագահը այլեւս չզբաղիր պետական գործերով։ Աթաթիւրք ծանրապէս կը տառապի անդամալուծումէ մը։ Թէեւ կարելի է որ ապաքինի եւ կարենայ զբաղիլ պետական գործերով, սակայն կը կարծուի թէ վարչապետ Ճէլալ Պայար նախագահ պիտի նշանակուի իրեն տեղ։ Աթաթիւրք 57 տարեկան է։

Ազգային փոխառութիւնը փակուեցաւ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, հինգ միլիառ Փրանքի ազգ. պաշտպանութեան փոխառութիւնը շրջաբերութեան հանուած օրն իսկ, երկուշաբթի, բուն գումարէն աւելի արձանագրուած ըլլալով, փակուեցաւ երեքշաբթի օր։ Կառավարութիւնը մէկ օր ալ երկարաձգեց պայմանաժամը, որպէսզի գաւառը կարենայ օգտուիլ։ Բայց եւ այնպէս շատեր յուսախաբ եղան, որովհետեւ դրամատուները երեքշաբթի առտու իսկ կը մերժէին նոր արձանագրութիւն ընդունիլ։

Ելմտական նախարար Պ. Մառշանտօ այս առթիւ յայտարարեց թէ ձեռնարկը այնքան ջերմ ընդունելութիւն գտաւ որ, այլեւս անհրաժեշտ չէ նոր փոխառութիւն կնքել երկար պայմանաժամով, գոնէ առենի մը համար։ Փոխառութիւնը փակուած ըլլալով, անոր տարփողանքին համար (ծանուցում) ծրագրուած միջոցներն ալ չեղեալ համարուեցան։ Այսպէս, Փարիզցիները զրկուեցան զինուորական օդանաւերու միջոցաւ արձակուած լուսաւոր ազդերէն, որոնք պիտի շարունակուէին վեց օր։

Ելմտական նախարարը իր յայտարարութեան մէջ գոհունակութեամբ շեշտեց թէ «երկիրը ինքն իրեն վստահութիւն յայտնած ըլլալով, շատ չանցած պիտի վայելէ անոր բարերար արդիւնքները»։

Կառավարութիւնը երէկ նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որով զանձային նախարարութիւնը կ'արտօնուի ազատօրէն վարկ բանալ Փրանքի երաշխաւորութեան սնտուկին, նախապէս նշանակուած 14 միլիառէն աւելի։ Այս վարկերուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ի հարկին ոսկի եւ օտար դրամ գնել, Փրանքին գինը պահպանելու համար։ Ուրիշ հրամանագրով մը, երաշխաւորութեան սնտուկը՝ որուն տրամադրութեան տակ 6 միլիառ Փրանք դրուած էր նախապէս, պիտի կրնայ ոսկի գնել անոր մէկ մասով։

Ֆրանկօ-իտալական բանակցութիւններ

ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ առջի օր մանրամասն զեկուցում մը տուաւ միջազգային կացութեան եւ մասնաւորապէս Փրանքօ-իտալական բանակցութեանց մասին։ Այս առթիւ կը սպասուէր որ դեսպան մը նշանակուի Հռոմի համար, բայց իրազեկներ կը հաստատեն թէ յետաձգուած է այդ խնդիրը, իբրեւ հետեւանք Մուսոլինիի վերջին ճառին։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, կառավարութիւնը հրահանգած է Հռոմի դեսպանատան գործակատարին՝ իր զարմանքը յայտնել Ճենովայի ճառին առթիւ։ Ինչպէս կը յիշուի, Մուսոլինի այդ ճառին մէջ ըսած էր թէ չի գիտեր որ պիտի յաջողի՞ն Փրանքօ-իտալական բանակցութիւնները, որովհետեւ «Ֆրանսա Պարսելոնայի յաղթութիւնը կ'ուզէ, իսկ մենք՝ Զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակը»։ Շատեր կ'ենթադրեն թէ Մուսոլինի այս յայտարարութեամբ կ'ուզէ որ Ֆրանսան ալ իր դիրքին հետեւի սպանիական պատերազմին մէջ, իբրեւ գին Փրանքօ-իտալական համաձայնութեան։ Բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը չուզեր փոխել իր դիրքը, եւ այդ իմաստով հրահանգներ հաղորդուեցան Հռոմի դեսպանատան գործակատարին։

Ազգայնական թերթ մը այս առթիւ գիտել կու տայ թէ բանակցութեանց յապաղման պատճառ եղած է երեսփ. ժողովի նախագահը, Պ. Էռիօ։ Այդ լրագրին կարծիքով, Պ. Տալատիէ եւ Պ. Պոնէ կ'ուզէին Հռոմի դեսպան նշանակել նախկին վարչապետ Ֆլանտէնը, որ պատրաստուած էր մեկնելու, բայց Պ. Էռիօ միջամտելով խանգարեց եւ յետոյ Եգիպտոս գնաց։

*** Նախարարական խորհուրդը որոշեց որ գաղթային նախարար Պ. Մանտէլ այսուհետեւ մասնակցի ազգ. պաշտպանութեան մնայուն խորհուրդին, իբրեւ անդամ։ Միեւնոյն առեն, գաղթավայրերու ընդհ. սպայակոյտին նախագահ նշանակուեցաւ Զօր. Պիւրէր։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ զօրացնել գաղթավայրերու պաշտպանութիւնը, նկատի առնելով մասնաւորապէս Թունուզի կացութիւնը։ Գաղթային նախարարը յանձնարարեց Հնդկաչինի կուսակալին 20.000 նոր զինուոր հանել։ Քամէրունի մէջ ալ 50.000 սեւամորթ արձակազէններ պիտի զինուորագրուին։ Այս նոր ուժերը կազմ եւ պատրաստ պիտի պահուին գաղթավայրերու պաշտպանութեան համար, եթէ կանոնաւոր զինուորները մայր երկիր կանչուին։

Նշանակալից դէպք մը կը համարուի Պ. Մանտէլի անդամակցութիւնը ազգ. պաշտպանութեան մնայուն խորհուրդին։ Գաղթային նախարարը Քլէմանսոյի անմիջական գործակիցն էր հաշտութեան խորհրդաժողովին մէջ եւ շատ ալ տաք չէ Փրանքօ-իտալական բանակցութեանց հանդէպ։ Իր կարծիքով, կառավարութիւնը պէտք չէ փակէ սպանիական սահմանագլուխը, զէնքի փոխադրութեան համար, ցորչափ իտալացի կամաւորներ կը գտնուին Սպանիոյ մէջ։

Անգլիական վարկ Թուրքիոյ

Ջերբակալուեցան 47 խռովարարներ որոնք զինեալ դաւադրութիւն մը նիւթ որ կը կատարուէին երկու ամիսէ ի վեր, Լոնտոնի սեղանաւորական հաստատութեանց եւ Թրքական պատուիրակութեան միջեւ։ Թուրքիա պիտի ստանայ կարեւոր վարկեր եւ արհեստագիտական աջակցութիւն, այն շինութեանց առթիւ որ պիտի սկսին մօտերս, մեծ նաւահանգիստ մը շինելու համար Սեւ ծովու մէջ։ Այս նաւահանգստին շնորհիւ, մեծ մղում պիտի ստանայ Երէյլիի ածխահանքերուն արտադրումը։ Այս կերպով Անգլիա տիրական դիրք մը կը գրաւէ Թուրքիոյ տնտեսական կեանքին մէջ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԵԽԸ ԿՏՐԵ՞Լ ԹԷ ՈՉ

Տագնապի մէջ են Պոլսոյ Թուրքերը։ Ահա թէ ի՛նչ տագնապ։ Փէյամի Սաֆա, թուրք գրագէտը, կը գրէ *Ճիւմհուրիյէթ*ի մէջ.— «Տարիներէ ի վեր տագնապ մը կ'անցընէ երիտասարդութեան վերին շրթունքը,— ոմանք պեխ ունին, ոմանք չունին, ոմանք ալ պեխ կը թողուն, յետոյ կը կտրեն, դարձեալ կը թողուն որ բուսնի»։ Յետոյ թեր ու դէմ քննելով պեխի վէճը, կ'աւելցնէ.— «Պեխի այս վէճին ետեւը կը ծածկուի արդիական հոգեբանութիւն մը, իր բառական կատարեալ իմաստովը՝ մինչեւ անհատականութեան տագնապի մը հասնող հարց մը կայ մեր քթին ծայրը»։

Հետաքրքրական է,— անհատականութեան ի՞նչ տագնապի մատնուեր են մեր թուրք էֆէնտիները։ «Պեխը առնականութեան խորհրդանշանն է։ Առաջին ստորագրութիւնն է, զոր բնութիւնը դրած է տիրապետող սեռին վերին շրթունքին, այր մարդը զատորոշելու համար կինէն կամ երեխայէն։ Նախապէս առանց դէմքի այս ստորագրութեան՝ այր մարդու հասունութեան վկայական չէր տրուեր անհատներուն։ Այսօր ինչո՞ւ այրերուն մեծ մասը կ'ածիլէ քթին տակը գտնուած այս հպարտութիւնը»։

Թուրք գրագէտը չըսեր թէ հանրմներո՞ն են որ վրդովուած են, տեսնելով «առնականութեան խորհրդանշանին անհետացումը» իրենց էֆէնտիներուն քթին տակէն։ Օսմանը հին Թուրքերո՞ն են որ վրդովուած են, տեսնելով թուրք երիտասարդութեան երեխայանալը։ Կարեւոր չէ։ Բայց այս «տագնապ»ը աչքիս առջեւ կը բերէ խաթադամձեւ, *չէնկէլլի*, *գանտիլլի* պեխերը, որոնցմով կը պարծենային կամ մեզ կը սոսկացնէին հին Թուրքերը։

Կ'ըսեն թէ պեխը նշան մըն է քաջութեան,— կտրեցէք կատուին պեխը, այլեւս չի կրնար մուկ բռնել։ Բայց պեխն ու մօրուքը թանկագին զարդեր էին հին ատեն,— մեր թագաւորները եւ իշխանները նարդոսեղէն իւղով կ'օծէին իրենց պեխերը, կամ մարգրիտով կը հիւսէին մօրուքը։ Ֆրանսայի թագաւորներէն մին ալ կը սիրէր երկարել իր *զիւլֆ*ները՝ մարգրիտ կախելու համար ծայրէն։ Մօրուքի եւ պեխի յարգանքը, որ առօրեական աւանդութիւն մըն է, այնքան արմատացած էր մեր մէջ,— ուրիշ փաստ մը եւս՝ բազմաթիւ հոմանիշներ ունինք (*պերեւեչար*, *ընչացք*) եւ մեր պատմիչներուն սիրելի էր նկարագրել հայրապետներու եւ իշխաններու մօրուքը, ինչպէս հիմա, մեր ժողովրդական երգերուն մէջ, խարոյշ պեխերը։ Եւ անարգանք կը համարուէր պեխ կտրելը կամ մօրուք ածիլել։

Բայց ի վերջոյ մոռցուեցան նետաձեւ պեխերը, հովահարի պէս բացուած կամ դեռնջակի պէս տարածուած մօրուքները, աւելի փոքր՝ այծի մօրուքը,— նորաձեւութեան քմայք, ուրիշ ոչինչ։ Լամբրոնացի կը թելադրէր երկարել մազերը, իսկ Գրիգոր Լուսաւորիչ, կատաղի հակառակորդ մը երկար մազերու, թոյլ կուտար որ կիները երկարեն իրենց մազերը իբրեւ նշան անոնց «ծուռ հաւատքին», հեթանոսութեան։ Հիմա կիները սկսած են կտրել իրենց մազերը։ Նորաձեւութեան քմայքներ, ուրիշ ոչինչ։

Արբունքի կամ առնականութեան նշանը (արբունքին համազօր լատիներէն բառը կը նշանակէ մազ) ածիլելը ինչո՞ւ թուրք գրագէտը կը վերագրէ հոգեբանական տագնապի,— չեմ հասկնար։ Արդեօք, հայրենադարձութեան ձեւով, թաքուն բաղձա՞նք մը կը զգայ առհաւութեան, *փալապըյըխ* Թուրքերուն, որոնք, ինչպէս կը պատմուի, իրենց երկար պեխերով կնիկ կը խեղդէին։

ԱՐԱԶ

15 միլիոն փրանքի վարկ օտարականներու օրէնքին գործադրութեան համար

Կառավարութիւնը հրամանագիր - օրէնքով մը 15.280.000 Փրանք վարկ սահմանեց, օտարականներու նոր օրէնքին գործադրութեան համար։ Այս առթիւ հրատարակուած պատճառաբանութեան մէջ, կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ հսկողութեան զօրացումը ամէն բանէ առաջ կապ ունի ազգային պաշտպանութեան հետ։ Ամէնէն համեստ հաշուով տարեկան 13.509.000 Փրանք պէտք է, նախատեսուած միջոցներուն գործադրութեան համար։ Անձնագիրները, որոնք այժմ 60 միլիոն Փրանքի հասոյթ մը կ'արտադրեն ամէն տարի, յաւելում պիտի կրեն։ Միւս կողմէ, անձնագրի յապաղման համար հաստատուած ամսական 20 եւ 5 Փրանքի տուգանքը բարձրացած է 100 եւ 25 Փրանքի։ Աւելցած է նաեւ օտար անցագրի վիզան, 50 Փրանքի փոխարէն 75 Փրանք՝ երթուդարձի համար եւ 10 Փրանք՝ մեկնելու համար։

Հայազգի Սալաշի Առաջնորդ Հունգարիոյ?

«Փարի - Միտի» կը գրէ թէ Հունգարիոյ հիթլէրականներուն Առաջնորդը, հայազգի Սալաշի (Սալաշեան) կը ձգտի տիրանալ իշխանութեան։ Իր հակառակորդները միշտ կը յիշեցնեն իր հայկական ծագումը, դիտել տալով թէ անոր նախահայրերը կանոնաւոր հպատակ եղած չեն, բայց Սալաշի մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ, քանի տարի ծառայած ըլլալով Հունգարական բանակին մէջ, ինչպէս գրած էր Փէշթայի մեր թղթակիցն ալ։ Ծնողքը աղքատ եղած են, բայց Սալաշի յաջողութիւն չահեցաւ զինուորական ասպարէզին մէջ եւ հրամանատար էր, երբ վտարուեցաւ բանակէն, իր հիթլէրական քարոզութեանց համար։ Այդ օրէն ի վեր նահատակ մը կը համարուի իր բարեկամներուն կողմէ, ինչ որ լաւագոյն պատեհութիւնը կը կազմէ՝ ցանկալի Առաջնորդ մը դառնալու։ Սալաշիի առաջին դատավարութիւնը մեծապէս նպաստեց իր փառքին։ Երբ զինքը կ'ամբաստանէին թէ խանգարած է հանրային բարեկարգութիւնը, Սալաշի պոռաց դատաւորին երեսին, անլուր յանդգնութեամբ.

— Չէ՞ք վախնար որ ձեզ կախել կուտամ, երբ իշխանութեան գլուխ անցնիմ։

Դատարանը բաւականացաւ փոքր տուգանքով մը։ Եւ անկէ ի վեր դատավարութիւնները դոմփակ կ'ըլլան Հունգարիոյ նացիներուն դէմ (հիթլէրական)։ Այդ «յաջողութենէն» ի վեր, Հունգարիոյ ծայրայեղ տարրերը համոզուած են թէ այս յանդուգն եւ կոպիտ մարդը՝ Սալաշի՝ ճշմարիտ ընտրեալն է, կարող՝ իր ժողովուրդը դէպի երջանկութիւն եւ մեծութիւն առաջնորդելու։ Նոր Առաջնորդը իր գաղափարներն ու մեթոտները ուղղակի Պերլինէն օրինակած է։ Իր հետեւորդներուն համազգեստը կանանչ է, իսկ խորհրդանշանը՝ յունական խաչը՝ չորս նետերով. (կեռ խաչը պաշտօնապէս արգիլուած է Հունգարիոյ մէջ)։

Սալաշի անրաւական կը նկատէ Հունգարիոյ մէջ մշակուած հակահրէական ծրագիրը եւ իր ամէնէն յանդուգն գործունէութիւնը ուղղած է խնամակալ Հորթիի դէմ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ (1837—1937)

Հայկազեան բառարանը լեզուական յաղթանակ մըն է մեր ազգային պատմութեան մէջ ։

Յաղթանակները տօներ կը պահանջեն ։ Լեզուական յաղթանակը՝ ազգային յաղթանակ է, վասնզի ազգ մը իր լեզուով է ազգ, որով կ'անջատուի աշխարհական մարդկային զանգուածին մէջ, ուրոյն յատկանիշերով, իւրայատուկ մշակոյթով ու բարբառով ։

Թէ ի՛նչ է Հայկազեան Բառարանը, թերեւս շատեր կ'անգիտանան բացի գիտուններու որոշ դասակարգէ մը, ուստի նաեւ յաղթանակի իմաստը ։ Երկու դարու եւ աւելի յետադարձ ակնարկ մը մեզի կ'երեւցնէ Մեծն Մխիթարը, որ պիտի կերպարանափոխէր Հայուն բախտը, եւ իբրեւ նոր Մեսրոպ մը պիտի աշխատէր նորոգել անոր կեանքը ։ Այդ թուականին պատմութեան էջերը կը խօսին տգիտութեան ու խաւարի վրայ գրեթէ ամէն մարզի մէջ,— գիտական, բարոյական եւ ազգային ։

Կը սկսին բարերար ժամանակները, երբ ան հիմ կը դնէ իր մեծ գործին, հրատարակութիւններ ամէն ուղղութեամբ լոյս կ'ընծայուին, զորս կը կանխեն քերականութիւնները, որոնցմով մայրենի լեզուին տարրերը կ'աւանդուէին, կորսուած բոլորովին օտարութեան մէջ եւ մանաւանդ աղարտուած միաբանարարներու (Ունիթոռներու) սխալ ըմբռնումով լատին լեզուի կաղմին վրայ ձեւելու հայերէնը ։ Մխիթար՝ նախնեաց ձեռագիրներու վրայ փճացուցած իր երիտասարդ աչքերը՝ կը գայրանար նորութեան դէմ, բայց իր ընդդիմութիւնը հալածանք ու թշնամութիւն միայն կ'ըստեղծէր իրեն եւ իր գործին դէմ ։ Ի՞նչ անկում ։ Ան ստիպուած այս պայմաններու մէջ՝ երկու լեզու կը գործածէր, մաքուր եւ [illegible], մին՝ Ս. Ղազարու վանքին համար, իսկ միւսը երբ պիտի հրատարակէր ։

Սակայն ան հիմնած էր ձուլարանը նախնեաց լեզուին, որ յարութիւն պիտի առնէր հին մագաղաթներու վրայէն ։ 1745ին կ'աւարտի Մխիթարի եւ իր աշակերտներու, գլխաւորապէս Հ. Մ. Անանեանի մեղուաջան տքնութեամբ, Հայկազեան բառգիրքը, որուն մէջ հայերէն բառերը ձերբազատուած օտար խեղաթիւրումներէ, բարդութեան եւ ածանցումի այլանդակութիւններէն՝ կը վերածնէին իրենց հարազատ նկարագրով ։ 1749 մայիսին միայն վերջնականապէս լրացած լոյս տեսաւ Ա. հատորը՝ երբ արդէն ամիս մը առաջ Մխիթար կը կնքէր իր մահկանացուն, բազմավաստակ ճիգերուն եւ հայրենասէր սրտին արդիւնքը առանց կարենալ տեսնելու եւ վայելելու ։ Ժամանակ մը վերջ Բ. հատորն ալ, իրմով արդէն սկսուած, հրատարակեցին աշակերտները ։

Աս չէ սակայն որ այս անգամ յոբելեանի առարկայ է ։ Ութսունը ութ տարի վերջ է ասոր առաջին երեւումէն՝ որ հրապարակ դրուեցաւ մեր տօնախմբութեան շարժառիթ՝ Նոր Հայկազեան բառարանը՝ որ դարագլուխ պիտի կազմէր իր մեծղի ծրագրով եւ ձեւով, համեմատութեամբ նախկինին ։

Վերեւ յիշեցի Մխիթար Աբբահօր եւ աշակերտներու գործը, որովհետեւ առաջինն էր իր տեսակին մէջ, եւ իբր այդ անհունօրէն գովելի եւ զարմանալի, եւ որ պատճառ եւ խրախոյս մըն էր երկրորդ հսկայ աշխատութեան ։ Անոնք արդէն կը նախագուշակէին իրենց յառաջաբանին մէջ, որ ապագային նոր ձեռագիրներու յայտնումով պիտի ձեռնարկուի աւելի կատարեալ գործի մը ։ Ահա անմահ դափնիով պսակուելու արժանի երեք գլուխներ, որոնք ընդ առաջ կուգան անոր. Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան (1751 — 1827), Հ. Խաչատուր Սիւրմէլեան (1751 — 1827) եւ Հ. Մկրտիչ Աւգերեան (1762 -- 1854), որոնք արդէն ուրիշ մարզերու մէջ անուանի էին, մանաւանդ Աւետիքեանի պէս մէկը, որ իբրեւ խոր աստուածաբան պատկառելի դէմք մըն էր իր դարուն Եւրոպայի աստուածաբաններուն մէջ, եւ Աւգերեան՝ որ հմուտ հայրախօս եւ վկայաբան՝ հեղինակ կը ճանչցուէր բազմաթիւ երկասիրութիւններու ։

Գործին ձեռք կը զարնեն 1784ին ։ Ինչ տաժանելի աշխատութիւն, մանաւանդ սկիզբը, ինչպէս կը նկարագրէ մին այդ երեքէն, կարենալ կարդալու նորագիւտ ձեռագիրները եւ քաղելու բառերը մէկիկ մէկիկ ։ Կրնայ գաղափար մը կազմել ան՝ որ տեսած է նախնեաց ձեռագիր մը եւ փորձած է կարդալ ու աշխատիլ վրան տասը վայրկեան մը գոնէ ։ Իսկ անոնք գրեթէ 50 տարի գլուխ ծռած են այս յոգնեցուցիչ մագաղաթներուն վրայ եւ միայն լրիւ աւարտած է 1834ին, յետոյ տարի մը անցած է վերջնական կատարելութեան նուիրուած, եւ երկու տարի ալ տպագրութեան համար ։ Այդ 50 տարիները անցած չեն սակայն միակերպ լծուած այս ցանկալի գործին, այլ մերթ ընդ մերթ ընդհատուած են ուրիշ զբաղանքներէ ու ժամանակին քաղաքական տխուր անցուդարձերէ բռնադատուած ։

Կրած է նաեւ զանազան կերպարանափոխութիւններ ։ Առաջին ծրագիրն եղած է բառին նշանակութիւնը հաստատող վկայութիւնները չդնել՝ երկար ու ծանր աշխատութիւն պահանջելուն համար, այլ գոհ ըլլալ մի միայն հեղինակին անունով եւ տեղով ։ Սակայն շատեր, ներքին եւ արտաքին բանասէրներէն, խնդրած են որ վկայութիւնները չանտեսուին, որոնք պիտի ծառայէին ի հաստատութիւն բառին նշանակութեան եւ պիտի տային նաեւ գիտական աշխարհի առջեւ աւելի կարեւորութիւն ունեցող աշխատութեան մը նկարագիրը ։ Որով, արդէն իսկ մասամբ մը առաջ տարուած գործը հարկ եղաւ վերսկսիլ ։ Կամքի կորովով առին այդ երեք վարդապետները չէն ձգեր ձեռնարկը, բայց ահա հազիւ թէ սկսած՝ երեւան կ'ելլեն նոր ձեռագիրներ կամ նոյնէն զանազան օրինակներ, ուստի նորէն ընթերցումի, քաղելու, դասաւորելու, համեմատելու աշխատութիւն՝ կը պահանջուէր ։ Չէին վհատիր սակայն անոնք, այլ համբերատար հաւատարմութեամբ փարած վսեմ գաղափարականին՝ առաջ կը տանէին զայն ։ Կ'աւարտի ան վերջապէս ու դուրս կուգան 12 ձեռագիր հատորներ, որոնք տպագրուելով, անոնց ըստածին համաձայն, պիտի վերածուէին վեց հսկայ հատորներու ։ Տպագրութեան ծախքը կը սոսկացնէ զիրենք, եւ թէեւ կային ազգայիններ, որ մտադիր էին դրամական օժանդակութիւն մը ընել, սակայն ամբողջութեան ծախքը յանձն չէին առներ ։ Զանազան խորհրդածութիւններէ վերջ այն հետեւանքի յանգեցան՝ որ կարճեցնեն վկայութիւնները, ու սեղմ բանասիրական տեսակէտով սուղ տուժել տալու, դրամի պակասին համար, գործին կատարելութիւնը աղարտելով ։ Այս կրճատումի աշխատութիւնն ալ դիւրաւ չեղաւ, նոր ձուլում հարկաւոր էր, պէտք էին անցնիլ իւրաքանչիւր բառի վրայէն ու ամփոփել, սեղմել եւ որքան կարելի է քիչ էջի վերածել անգամ մը դերազանցօրէն ի գլուխ հանուած աննախընթաց արդիւնքը ։

Սրտի մեծ կսկիծով էր որ ձեռնարկեցին նորէն գործի, որ անշուշտ ժամանակ ալ կը պահանջէր. ու ահա ուրիշ դժուարութիւն, երկու ծերագոյնները վարդապետներէն կը վախճանէին, եւ կը մնար միայն Հ. Մկրտիչ Աւգերեանը՝ որ թէեւ վաթսունհինգամեայ սակայն քաջալերուած իր միաբաններու եւ Աբբային խրախոյսէն եւ արտաքիններու թախանձանքէն, մնացած հօթը տարիներու քրտնաջան աշխատութիւնը իր ուսերուն վրայ չալկած՝ լրման հասցուց պատուաբեր ձեռնարկը, որուն Ա. հատորը 1836ին եւ Բ. հատորը 1837ին լոյս տեսաւ Ս. Ղազարու տպարանէն մեկենասութեամբ Յակոբ Չէլէպի Տիւզեան իշխանին, որուն գովեստի ու սիրոյ վսեմ ուղերձ մըն ալ նուիրեցին հրատարակիչները յառաջաբանի մէջ ։

Հ. Մ. Ճ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Հայ Երիտասարդաց Ակումբի վերջին շաբթուան հերթական դասախօսութեան նիւթն էր « Հայկական մամուլի զարգացման ընթացքը »։

Դասախօսելու հրաւիրուած էր Տ. Մխաքեան որ կը յամառի այդ ասպարէզին մէջ մաշեցնել իր բովանդակ կարողութիւնը ։

Դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, ներկայութեամբ տեւական ունկնդիրներուն ։

Մօտ մէկ ու կէս ժամուան ընթացքին ընկ. Տ. Մխաքեան գեղեցիկ եւ ճարտար դասաւորումով մը եւ մատչելի եղանակով ներկայացուց իր նիւթը, միշտ աչքի առջեւ ունենալով որ ունկնդիր երիտասարդութիւնը մեծ մասով օտար կրթութեամբ սնած սերունդն է, տրամադիր՝ ծանօթանալու իր ազգային մշակոյթին ։

Հայերէն առաջին թերթի հրատարակութեան թուականը ընդունելով 1794, դասախօսը ընդհանուր ակնարկ մը նետեց չորս գլխաւոր շրջաններուն վրայ.—

Ա) Սկիզբէն (1794) մինչեւ 40 ական թուականները.

Բ) 80 ական թուականներէն մինչեւ համաշխարհային պատերազմը ։

Գ) Պատերազմէն վերջ զինադադարի շրջանը մինչեւ 1922.

Դ) Մինչեւ ներկայ շրջանը (տարագրութիւն) ։

Պարզելով իւրաքանչիւր շրջանի պայմաններն ու ձգտումները, գլխաւորաբար հայ լրագրութեան զարգացման տեսակէտէն, ընկեր դասախօսը հատընտիր քաղուածքներով պատկերացուց անցած գացած ժամանակներու ելեւէջները ։ Ցոյց տալու համար թէ՝ ի՛նչ առաջադրութիւններով կը սկսէր առաջին հրատարակութիւնը Մատրասի մէջ 1794ին, քահանայ խմբագիրը, հատուած մը ահա «Ազդարար»ի առաջին թիւէն.

— « Ազդ - Արարող, յորմէ իմացումն լինելոց է ընթերցողաց ծայրաքաղ [illegible] նոյնոյ ամսոյ, եթէ ի զանազան կազմեաց, եթէ ի զանազան քարտիսաց եւ եթէ այլոց զանազան գրոց. նաեւ բանք հարկաւորք եւ քաղցրալուրք, եւ ի վերջումն տետրակիս՝ զօրացոյց մի հետեւեալ ամսոյ, պարունակեալ ի նմա զտօնս սրբոց եւ զաւուրս ծննդեան եւ լրման լուսնոյ »։

Այս լեզուով եւ այս նպատակներով հրատարակուած առաջին թերթերը հեռաւոր Հնդկաստանի մէջ, ատենաբար ծնունդ կուտայ նոր հրատարակութիւններու, միշտ գաղութներու մէջ ։

Առաջին շրջանին՝ հայ թերթի գըլխաւոր մտահոգութիւնն էր լուր տալ հայ հանրութեան հայերէն լեզուով որու մէկ նմոյշը տեսանք քիչ վերը ։

Վենետիկէն վերջ Պոլիս, Իզմիր, Թիֆլիս, Մոսկուա եւ հայկական զանազան կեդրոններու մէջ լոյս կը տեսնեն նոր պարբերաթերթեր եւ օրաթերթեր ։ 1840ական թուականներէն մինչեւ ութսունական թուականները լրագրութիւնը կը հասնի որոշ բարձրութեան մը, ոչ միայն լրագրական արուեստի ճոխութեան, այլ մանաւանդ լեզուի տեսակէտէն ։ Գրաբարով սկսած լրագրութենէն նմոյշ մը առաջին շրջանի աշխարհաբարէն. « Տարեգրութիւն » տարեգիրքը Վենետիկի (!800) 1799ի պատերազմական դէպքերը կը նկարագրէ այսպէս.

— « Երբ որ Նելսոնը աղէկ մը աւրեց թշնամւոյն նաւերը, խապար ղրկեց ցամաքը նէնկը դադրելու համար, զէրեմ Ինկլիզին առջի նիէթը Մոսկովը զարնել էր, չէր ուզեր որ Տանիմարքային հետ դարձեալ ծեծկըռվելով իր նաւերը սախտէ, հէրիք սեպեց անդամար ընել որ թողու զինքը առջի երթալու, ասանկով, սանքի զոռով միւթարէքի ընել տըվավ 8 սահաթվան համար, էրթէսի օրը 24 սահաթ տահա քաղնիքի պիտոր բերէր ...»

Գրաբարէն աշխարհաբար այս փորձը կը շարունակուի աւելի վերջը.

— « Որչափ աղէկ սեպենք Ստամպոլին օդը եւ ջուրը բայց յատուկ Ստամպոլցին երկան չապրիր. հասարակօրէն 60 տարին կը հասնի, քիչ կայ 70 անցնող, աւելի քիչ 90 անցնողը ։ Ջմեռը քէօմիւրի կրակին սաստիկ գործածութիւնը եւ ետքը բաց քալելը՝ իրենց շատին կը բերէ նէվզիլի եւ իջուածքներու զանազան ցաւեր ։ Բաղնիքի չափազանց յաճախութիւնը նաեւ վնասակար ատեններ երթալը իրենց բերել կուտայ թուլութիւն ու տաքութեան զանազան ցաւեր ու կավրեն անշահը որ չափաւոր գործածութիւնը բաղնիքի պիտոր բերէր ... »

Անդին, արեւելեան հատուածին մէջ, Ստ. Նազարեանցն է որ իր «Հիւսիսափայլ» ամսագրով նոր էջ մը բացաւ հայկական մամուլին մէջ ։ Ան կը ձգտի հայ լրագրութեան տալ ոչ միայն հայերէն նոր աշխարհաբար լեզուն, այլ եւ կ'ընդարձակէ հայ թերթի առաջադրութեանց չափազանց նեղ շրջանակը.

— « Մի մտաւորական կամուրջ ձգել Ասիայի Հայերի եւ Եւրոպական ազգերի մէջ, մի հոգեղէն հաղորդակցութիւն հաստատելով հայկական եւ եւրոպական մարդերի մէջ ։

« Սորա խորհուրդը լինելու է Ռուսիաբնակ Հայերի մէջ տարածել այնպիսի տեղեկութիւնք եւ գիտելիք, որ հարկաւոր են մեր օրերումը ամենայն մարդու որ ունի պաշտօն վիճակից. թէ վաճառականի եւ արուեստաւորի, թէ հոգեւորի եւ թէ աշխարհականի, որ կամք ունին մասնակից լինել մեր լուսաւորեալ դարու յառաջդիմութեանը, օգուտ քաղել նորանից թէ հոգւով եւ թէ նիւթապէս »։

Իր առաջին հարիւրամեակը չբոլորած, հայ լրագրութիւնը երկրորդ հարիւրամեակի առաջին կէսերուն գտած էր իր իրական կերպարանքը, Արեւելքով, Մասիսով, Հայրենիքով (1880-1895) ։ Աւելի վերջը, 1905ի ռուսական եւ 1908ի թրքական յեղափոխութիւններու շնորհիւ, նոր մղում կը ստանայ մամուլը ։

Կովկասի մէջ, Արծրունիի հիմնած «Մշակ»ը (1872) որ տիրական դեր կատարած էր, հետզհետէ իր տեղը տալով նոր ուժերու, 1905ին փայլուն շրջան մը կը բոլորէ Կովկասահայ մամուլը ։

Նոյն երեւոյթը կը կրկնուի Թուրքիոյ մէջ եւս ։ Կաշկանդուած մտաւորականութիւնը, օգտուելով Օսմ. սահմանադրութեան յարաբերական ազատութենէն, կը յեղաշրջէ մամուլը, մանաւանդ «Ազատամարտ»ով ։ Բոլորովին տարբեր ուղղութեան մը կը հետեւէր «Բիւզանդիոն», բայց նոյնքան նպաստեց լրագրական արուեստի զարգացման, լեզուով եւ բովանդակութեամբ ։

Կը խոստովանիմ որ հազիւ կրցայ ամփոփել այսքանը, յապաւելով դասախօսին տեսութիւնները՝ նոր շրջաններու մասին ։

Ներկան դասախօսը կը տեսնէ համեմատաբար նուազ խանդավառ ։ Գըլխաւորաբար մամուլի բարոյականի բացակայութեան եւ լեզուի խաթարման տեսակէտով ։

Այս առթիւ դասախօսը ջերմ կոչ մը ուղղեց երիտասարդութեան, մօտէն քննելու անցեալը եւ սերտելու կատարուած շարժումները, որպէսզի կարելի ըլլայ քայլ մը աւելի առաջ երթալ ։ Դասախօսութենէն վերջ եղան հարցումներ, որոնց սիրով պատասխանեց դասախօսը ։

Մեզի օգտակար են այն կարգի դասախօսութիւնները, իրենց անմիջական ունկնդիրներէն զատ նաեւ մեր երիտասարդութեան համար ընդհանրապէս. Եթէ միայն մեր դասախօսները հնարաւորութիւն ունենան թերթերու մէջ հրատարակելու արդէն իսկ մշակուած նիւթերը ։

Խորհիլ քիչ մըն ալ այս ուղղութեամբ, լաւագոյն միջոցը պիտի ըլլայ նպաստելու Փարիզէն հեռու, մեր թերթերէն իրենց հոգեւոր սնունդը ստացող զանգուածին ։

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

*** Բանականութեան վրայ հիմնուած իշխանութիւնը երբեք տեւական չէ եւ ապստամբութիւն կը յարուցանէ ։

*** Կոյր փիլիսոփան.—

Ես կոյր եմ, կը լսեմ բայց չեմ տեսներ, բայց ձեզ կը վստահեցնեմ որ աշխարհը ամբողջ կոյր է, չտեսածին կը հաւատայ ։ Ես մինակ աչքէ կոյր ըլլալով, ուրիշներու վրայ իմ առաւելութիւնս կը տեսնեմ եւ կը մխիթարուիմ ։

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Շաբաթ գիշեր, 14 Մայիս, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ տօնուեցաւ Պ. Արշակ Չօպանեանի գրական գործունէութեան յիսնամեակը, նախաձեռնութեամբ բարեկամներէ եւ զանազան Միութիւններու ներկայացուցիչներէն կազմուած Յանձնախումբի մը, որուն կը նախագահէր Պ. Լէոն Կերտան ։

Մեծ այդ տաճարը, ուր տօնուեցաւ նաեւ Ա. Ահարոնեանի յոբելեանը եւ Աստուածաշունչի 1500ամեակը, ամէն անգամ խոր տպաւորութիւն կը թողու վրաս, իբրեւ ներշնչումով թաթխուած մեհեան մը ։

Եւ ըսի ինքնիրենս,—պէտք է միայն հոս բերել մեր ձօնը, ամէն անգամ որ միջոցը տրուի մեզի պանծացնելու մեր մշակոյթը կամ անոր մշակները ։

Լեցուն էր ամփիթատրոնը, ամէն դասակարգէն հասարակութեամբ ։

Դժբախտաբար յայտագիրը չափէն աւելի խճողուած էր եւ կրկնութիւններ անպակաս էին ։ Արդէն կէս գիշեր եղած էր եւ արուարձաններու ժողովուրդը մեկնելու հարկադրուած ըլլալով, սրահը կէս առ կէս պարպուած, պարապ կ'երեւար, երբ նախագահ Պ. Անրի Պորտօ նոր կը սկսէր իր այնքան գեղեցիկ ճառը ։

Ժամը 9ին Պ. Անրի Պորտօ բացաւ հանդէսը քանի մը խօսքով, ներկայացնելով մանաւանդ Պ. Լ. Կերտանը իբրեւ ֆրանսերէն գրող հայ գրագէտ մը ։ Եւ անոր տուաւ առաջին խօսքը ։ Պ. Լ. Կերտան ֆրանսերէն գեղեցիկ ճառ մը կարդաց, անդրադառնալով փոխն ի փոխ Չօպանեանի գործին եւ վաստակին իբրեւ գրագէտ, բանաստեղծ, թարգմանիչ, հանրային գործիչ եւ հայրենասէր, որուն անսպառ լաւատեսութիւնը եւ խոր հաւատքը մեր ժողովուրդին քաղաքական ապագային մասին՝ մեծ ազդեցութիւն ունեցած է սերունդներու վրայ, ըլլալով կեդրոնականը իր ուսուցչութենէն ։

Հետզհետէ նախագահին կողմէ խօսք տրուեցաւ Պ. Լուի Մարէնի, Պօլ Փիւրտոնի (փոխ նախագահ Ֆրանսական գրագէտներու Միութեան), Ռընէ Փինոնի, Քամիյլ Մոքլէրի, որոնք ծանօթ են մեր ժողովուրդի քաղաքական պատմութեան և անոր հին քաղաքակրթութեան ու մշակոյթին, ինչպէս նաեւ Չօպանեանի գրական աշխատանքներուն եւ հանրային կեանքին ։ Բոլորն ալ շեշտեցին յոբելեարին գրական արժէքը, հայ քաղաքական դատին մատուցած ծառայութիւնները, եւ ֆրանքօ-հայ եղբայրութեան եւ փոխադարձ ծանօթացման համար կատարած աշխատանքները ։ Այս ականաւոր բանախօսները, յուսախաբ՝ մեզի նման մեր անկորնչելի եւ արդար դատին այսօրուան տխուր վիճակէն, վրդովուած եւ դառնութեամբ յիշեցին եղած զանազան խոստումները, կնքուած եւ պատռուած դաշնագիրները ու [illegible] չուզող «Հայկական հարցին» [illegible] կան թափուրին մասնակցող ապերախտ ընթացքը ։ Բայց բոլորն ալ յուսալից՝ հայ ժողովուրդին ապագային [illegible] գալով. «Ժողովուրդ մը որ կը գուրգուրայ իր լեզուին եւ իր գրականութեան վրայ. իր մշակոյթին եւ իր աւանդութիւններուն վրայ», վստահ [illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (66)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Ժամ մը, երկու ժամ եկան ու անցան ։ Սուլթանին աւելին չշարժեցաւ ու երթալու ալ միտք չունէր ։ Պիտի սպասէր Բէուֆին՝ առնուազն երկրորդ ժամադրութիւն մը նշանակելու համար ։ Արիֆ [illegible] հիւրընկալութիւն մը ցոյց չտուաւ, բայց եւ այնպէս չուզեց աւելի իր բարեկամը մեկնի ։ Անգամ մը Սուլթանին ակամայ տեղէն բարձրացաւ, ըսելով թէ ժամանակը ուշ էր, սակայն Թուրքը ստիպեց որ մնայ. յայտնի էր թէ չէր ուզեր առանձին մնալ ։

Յետոյ յանկարծ ոտքի ձայներ լսուեցան նրբանցքէն ։ Սուլթանին չկրցաւ նստած տեղը մնալ ։ Բէուֆն է, մտածեց ինքնիրեն. որովհետեւ հետաքրքրական պիտի ըլլար իմանալ թէ Քազըմը ինչ պատճառներով վար դրած էր զայն մինչեւ այդ ժամը ։ Սակայն Բէուֆին տեղ ծերունի մարդ մըն էր որ ներս մտաւ ։ Արիֆին նայեցաւ ան քանի մը վայրկեան ու յետոյ ըսաւ.

— Կը ցաւիմ ձեր եղբօրը համար ... ձկնորսները գտան իր դիակը զոր ջուրերը երեք մղոն անդին քշեր էին այն կէտէն ուր Եէտի Գուլէի պարիսպը ծով կ'իջնէ ... Ալլահին կամքն է ... Օրհնեա՛լ ըլլայ Ալլահին անունը ... օրհնեա՛լ ըլլայ Մարգարէն ...

Յետոյ սենեակէն ներս մտան վեց Թուրքեր, միասին բերելով դագաղ մը զոր գետինը դրին ։

Արիֆ ոտքի ելաւ. մէկ կողմ նետեց դագաղին ծածկոցը ։ Բէուֆի դէմքը անճանաչելիօրէն ուռած, անոր նայեցաւ ։ Երկու հոգի դիակը դարձուցին. հագուստները քամուեցան եւ ջուր թափեցաւ գորգերուն վրայ ։ Բէուֆի թեւերը զօրաւոր չուանով մը իր կռնակին վրայ կապուած էին ։

Սուլթանին արագօրէն վերյիշեց Մարմարայի ջուրերուն մէջ երկարող Մարմարեայ Աշտարակը զոր տեսած էր նախորդ օրը, յիշեց մահարոյր սենեակը, դիշատիչ արտայայտութիւնը Ներքինիին, երբ ան իրենց ցոյց կուտար ջուրերուն վրայ բացուած հորը ու կը նկարագրէր զարհուրելի վախճանը այն դժբախտներուն որ պէտք եղածէն աւելի բաներ գիտէին ։

— Մե՛ծ է Ալլահը, եղերերգեցին դագաղակիրները. Ողորմած է ու Գթառատ ... օրհնեա՛լ են անոնք որ կը հաւատան իրեն եւ իր Մարգարէին, որովհետեւ պարտէզներ կան որոնց տակէն գետերը կ'անցնին եւ անոնք պիտի բնակին այնտեղ յաւիտեան ...

ԳԼՈՒԽ 15

«ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԱՆՈՆՔ ՋԱՒԱԿՆԵՐ ԵՆ ՆՐԱԿԻՆ ՈՒ ՊԻՏԻ ԱՅՐԻՆ ՅԱՒԻՏԵԱՆ » (ՔՈՒՐԱՆ)

Սուլթանին պահ մը ցաւ զգաց, խորհելով թէ ինքն էր պատասխանատուն երկու եղբայրներուն այդ դժբախտութեան ։ Սակայն համեմատութիւնները ճշդելու ընդունակութիւն ունենալով, տարբեր կերպով տրամաբանեց ։ Թերեւս անուղղակի միջոց մը եղած էր ճակատագրին ձեռքը, բայց ոչ աւելին ։ Յայտնապէս Բէուֆի մահուան պատճառ եղած էին իրենց դատին հանդէպ անոր ունեցած տաք գլուխ մոլեռանդութիւնն ու խանդավառութիւնը զորս — ըստ իր խոստովանութեան — պարզած էր Ներքինիին երբ Սուլթանին առանձին կը ձգէր զանոնք Եէտի Գուլէի մէջ ։ Բայց եւ այնպէս պատասխանատուութենէն հրաժարելու այդ խորհուրդը չէր կրնար մեղմացնել ցաւը զոր կը զգար հիմա, որովհետեւ սկսած էր անկեղծօրէն համակրիլ այդ տղուն, թէեւ հազիւ քառասունըութ ժամ ճանչցած էր զայն ։

Հարուածին առաջին ազդեցութենէն վերջ, Սուլթանին միտքը ընդոստ վերադարձաւ այն հետեւանքներուն զորս այս սարսափելի խնդիրը կրնար ունենալ իր սեփական գործերուն մէջ ։ Իր աչքերուն առջեւ փռուած այդ թաց, ուռած ու զարշելի դիակը առաջին անգամ ըլլալով զգացուց իրեն իր վիճակին ծանրակշիռ հանգամանքը ։ Եթէ Տայանան պնդած չըլլար նախորդ գիշերը որ պանդոկէն անմիջապէս պէտք է հեռանար, թերեւս ինքն ալ ծովը նետուած պիտի ըլլար հիմա — թեւերը կռնակին վրայ կապուած — Վօսփորի ձուկերուն կեր ըլլալու համար ։ Ներքնապէս շատ ալ տրամադիր չէր բաւականաչափ ուշադրութիւն դարձնելու այն ակներեւ սարսափին զոր Քազըմ Պէքիրի անունը կը ներշնչէր ուրիշներուն. բայց հիմա այդ մարդուն զարհուրելի անգթութեան ապացոյցը կար իր աչքերուն առջեւ ։ Համոզուած էր որ ասկէ վերջ իր ապահովութիւնը կախուած էր իր խոհեմութենէն ։ Սխալ քայլ մը եւ արդէն ինքն ալ պիտի նմանէր այդ անշնչացած դիակին ։

Արիֆ խեղդուած ձայնով հրաման մը տուաւ ։ Մարդիկը ծածկեցին դագաղը եւ սենեակին մէջտեղը բերին զայն ։ Սուլթանին հասկցաւ որ անհնար մը չըլլալով՝ իրաւունք չունէր աւելի երկար այնտեղ մնալու ։ Ընտանիքին կին անդամները ներս պիտի գային անշուշտ իրենց մեռելը սգալու ։ Ուրեմն, ցած ձայնով իր ցաւն ու վշտակցութիւնները յայտնեց սգաւոր երիտասարդին, խոնարհութիւն մը ըրաւ ներկաներուն ու մեկնեցաւ ։

Փողոց իջնելուն հարիւր մեթր [illegible] քալեց, աղբիւրի մը եզերքը [illegible], գլանիկ մը վառեց ու սկսաւ [illegible] ։

Անտարակոյս Ներքինիին մարդիկը զինքը կը փնտռէին [illegible] ի վեր ։ Դժբախտաբար իր [illegible] տանիքներուն կէսն ալ կատարած [illegible] ։ Հիմակուհիմա միայն [illegible] գած էր թէ դաւադրութիւն մը [illegible] Քէմալի դէմ, բայց ոչ [illegible] րան գիտէր անոր տարողութեան [illegible] կավարներուն, մեթոտներուն [illegible] չէր գիտեր նոյնպէս թէ ե՞րբ [illegible] հասունար այդ դաւադրութիւնը ։

Նորէն ցաւ զգաց, խորհելով որ [illegible] ըը դրած էր Բէուֆին վրայ, [illegible] սպասելով բոլոր այդ մանրամասնութիւնները ։ Վարպետօրէն պիտի [illegible] ցաքնէր զայն առնուազն [illegible] ուղղութիւն մը ստանալու համար [illegible] յետոյ ինք տարբեր աղբիւրներէ [illegible] ամբողջացնէր անոր տեղեկութիւնները, իսկ հիմա խեղճ Բէուֆը [illegible] էր ։ Ճամբան փակ էր Սուլթանին [illegible] ջեւ. ամէն ինչ ծայրէն պիտի [illegible] նախ ուրիշի մը վստահութիւնը [illegible] ւելով ։

(Շար.)

թէև յայտնեցին թէ ան օր մը պիտի ....նենայ, իր տունը, իր «Ազգային ...ծախը»: Պ. Անրի Պոտօ կը մաղթէ ...ը այս տենչը իրականանայ Ֆրանսա... նախաձեռնութեամբ: Պ. Ֆրետերիք ...ի, Ֆրանսացի երիտասարդ մտա...ծ մը, նախ ֆրանսերէն ու ...րական մը, նախ ֆրանսերէն ու ...ալ մաքուր եւ յստակ հայերէն գրու...թեամբ մը պարզեց Պ. Ա. Չօպանեանի ...թեամբ մը պարզեց Պ. Ա. Չօպանեանի ...գործը, շեշտելով անոր ունեցած պաշ...ամունքը իր մայրենի լեզուին ու մը...ակոյթին համար եւ անխոնջ աշ...խատանքը:

Սիփան - կոմիտաս երգչախումբը ...ըն մէջ երգեց «Ով մեծասքանչ»ը ...ունակ գիշեր»ը, «Առնեմ երթամ ...ւ եարը»ն: «Հայաստան»ը եւայլն:

Տիկին Սըկոն - Վէպէր արտասանեց ...ջեզօն է պատիւ» հայ լեզուին, (Չօ...պանեան) Ֆրանսերէն թարգմանու...թիւնը: Ֆրանսացի այս յարգելի ար...տասանութիւնը միշտ հաճութեամբ ...րայ իր յարգանքի տուրքը ...բերել մեր մշակոյթին, որ այնքան քիչ ...կը խօսի օտար սիրտերու:

Չօպանեանէն ֆրանսերէնի թարգ...մանուած ուրիշ կտոր մը «Վերյիշում» ...արտասանեց Պ. Ն. Մարգարեան, իսկ ...Օր. Գիւլպիւլեան երգեց երկու եր...գեր յօրինուած Պ. Ռընէ Լընորմանէ. եւ հատ մը Գ. Ալէմշահէ: Համակրելի երգչուհին գիտցաւ իր ձայնին հետ ...բառերու իմաստներ կցուած արտա...յայտութիւնը տալ մեզի:

Հայերէն խօսողներու շարքը բացաւ Տկ. Է. Բիւզանդ, որ ջերմ խօսքերով իր յարգանքը յայտնեց լիուն տարի...ներու աշխատանքին ար...ժէքը, իր Թանկագին բեռը, իր «Յուցակ գրոցը» չալկած վաստակա...ւորին: Պ. Պ. Զարոյեան կարդաց հա...ւոտ վերլուծում մը Չօպանեանի գրականութեան մասին: Հ. Ս. Տէր Մովսէսեան Մխիթարեան Միաբանու...թեան խօսքը ունէր օրուան առթիւ, կարճ ուղերձ մը յարգանքի:

Օր. Հ. Թորոսեան երգեց նոյնպէս Չօպանեանի բանաստեղծութիւններէն յօրինուած երկու երգ Սվաճեանի եւ Ա. Պարթեւեանի կողմէ. երգեց այն...պէս ինչպէս ինք միայն գիտէ երգել: Սփսոս սակայն որ օտար հիւրերը չը...կրցան այդ գիշերը վայելքը ունենալ ...հայ ...մէկ երգերուն, ոչ Սիփանով ...դժբախտաբար, եւ ոչ ալ մեր սիրուած ...երգչուհիներով: Ափսո՜ս անոր համար ...մանաւանդ որ գրագէտ եւ հոգեխոյզ Անրի Պորտօ հետաքրքիր ու լար...ուած դէպի երգչախումբը, կ՚ուզէր ...ճանչնալ թերեւս հայ ժողովուրդին ...հոգին իր երգերէն ալ:

Օ. Ք. Իւկոն Սվաճեանի մէկ ուրիշ ...երգով — միշտ Չօպանեանի բառերով — փակեց գեղարուեստական բաժինը:

Վերջին խօսողը եղաւ նախագահը ...ը, ակադեմական գրագէտը, որ այն...քան գողտրիկ բառերով գիտցաւ գըր...ել մեր տառապած հոգին, խնամոտ ...ձեռքերով սպեղանի քսելով միշտ ա...րիւնոտ մեր վէրքերուն:

Պ. Չօպանեան նախ ֆրանսերէն ...ատ զատ շնորհակալութիւն յայտնեց ...բոլոր բանախօսներուն եւ հիւրերուն, եւ ապա հայ ճառախօսներուն, ինչ...պէս եւ յոբելինական Յանձնախում...բին, ներկայ հասարակութեան ու ...մասնակցող արուեստագէտներուն, եւ ...վերջացուց.

— Համաձայն չէի այս հանդէսին, ...նկատի ունենալով ներկայ տխուր օրե...րը, երբ իրարու ետեւէ կը հասնին սեւ լուրեր մեր հեռաւոր հայրենիքէն, բայց համաձայնեցայ ի վերջոյ այդ հայրենիքին սիրոյն, վստահ որ այսօր առիթ մը պիտի տրուի թէ մեր ֆրանսացի մեծ բարեկամներուն եւ թէ մեզի անգամ մը եւս յիշեցնելու բոլորին թէ հայ ժողովուրդը ձեռք չի քաշեր իր դատէն. ան որքան ատեն որ կենդանի է, կենդանի է եւ իր դատը. դատ մը անվիճելի կերպով արդար որուն պարտաւոր է կառչիլ հայ ժողովուրդը, եթէ յոյս ունի իր ապագային վրայ. եւ մենք յոյս ունինք մեր գալիք օրերուն համար:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Փարիզի «Թան»ը պրպտումներ կը կատարէ Ֆրանսա եկած ու հաստատուած օտարականներու մէջ: Ցօդուածագիրը Ռէյմոն Միլեէ, ընդհանուր տեսութիւն մը տալէ վերջ, որով կը թելադրէր հակակշռել օտարականներու գաղթը երկրէն ներս, կ՚անցնի քաղաքական տարագիրներուն, որոնց կարգին՝ կը խօսի նախ Հայոց մասին.—

Քաղաքական տարագիրներու երկրորդ ալիքը կը կազմեն Հայերը, որոնք նոյնպէս դուրս քշուած են իրենց երկրէն՝ ողբերգական դէպքերու հետեւանքով: Անոնք, մասնաւորաբար Փարիզի շուրջ, գիւղակներ կը ձեւացընեն փոքրիկ քաղաքներու սահմանին վրայ:

Կարելի է բաւականանալ այցելելով Հայոց կազմած այդ գաղութին՝ ՍէնՓիէր կըղզիին Թաղին մէջ, Ալֆորվիլիցած մասին, Սէնի եւ Շուազիի սահմաններուն միջեւ: Ցանկապատին մէջէն, որ դալրոցին պարտէզը կը բաժնէ ճամբէն, հրճուանքով կը դիտէք որ փոքրիկ Ֆրանսացիները, որոնք մեծ թիւ մը չեն կազմեր, կուլացան են այնքան որքան կը պահանջէ մարդկային կեանքը, մինչ իրենց հայ ընկերները կը նախընտրեն զբօսնուլ խելօք խաղերով եւ իրենց մեծ ու սեւ աչքերուն մէջ կը գտնեն նուաղկոտութիւն մը:

Պ. Ա. Երամ, ֆրանսական քաղաքացիութիւն ստացած, ծագումով Հայ, նախկին անդամ հաշտութեան խորհրդաժողովի հայկական պատուիրակութեան, ինծի կը յիշեցնէ թէ իր հայրենակիցները մեզի օգնած են ընդհ. պատերազմին մէջ: Ֆրանսացի սպաներու հրամանին տակ գործող հայկական վաշտերով էր որ առք դըրինք Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ: Գիտէք որ Կիլիկիան այն Փոքր-Հայաստանն է, ուր իշխեցին ֆրանսական արիւն կրող թագաւորներ, Լուսինեանները: Գիտէք դարձեալ թէ ինչպէս, քաղաքական դէպքերու բերումով, հարկադրուեցանք լքել մեր բարեկամները՝ պարպելով Կիլիկիան: Ֆրանսա եկած հաստատուած Հայերուն մէջ կը գտնէք հարիւրներով մարդիկ, որոնք պատերազմած են ֆրանսական դրօշին տակ, — Զր. Վէյկան, իր սովորական արդարամըտութեամբ, արտայայտած է իր մեծարանքի խօսքը անոնց մասին: Պ. Երամ կ՚ըսէ ինծի.—

« Ցարերու իշխանութեան տակ, արեւելահայերը սքանչելի զինուորներ տուին, ինչպէս Լորիս - Մելիքովը, որ դիկտատոր մը եղաւ Աղեքսանդր Գ.ի օրով, նաեւ բազմաթիւ հռչակաւոր զօրավարներ, ինչպէս Լազարեւ, Տէր Ղուկասով: Աշխարհահռչակ ծովանըկարիչը, Այվազովսկի, Հայ էր: Արեւմտեան Հայաստանի մէջ, ուր բոլոր Հայերը ջարդուեցան հրապարակաւ, անոնք էին որ, շնորհիւ իրենց ֆրանսական մշակոյթին, կը պահպանէին մեր ազդեցութիւնը Մերձ. Արեւելքի մէջ:

Ցիսուն կամ վաթսուն հազար Հայերը, որ ապաստանած են Ֆրանսայի մէջ, շատ դիւրաւ պիտի ձուլուին: Անոնք բազմածին են, աշխատասէր եւ ուսկուակեաց: Կարտանի մէջ հայ գաղութ մը կը բազմանայ արագօրէն: Անոնց զաւակները ֆրանսերէն կը խօսին «շեշտով»: Հարաւ - Արեւմտեան նահանգներուն մէջ (Լօ եւ Կարոն), ֆըրանսական կառավարութիւնը Հայերուն բնակութեան յատկացուց գիւղ մը որ լքուած պարպուած էր: Գիւղին յարութիւնը ապշեցուցիչ եղաւ, որովհետեւ Հայը, Թող անհաճոյ չթուի Ֆլօտ Ֆառէրի, ոչ թէ վաչխառու մըն է, այլ չարքաշ աշխատաւոր մը, որ կը սիրէ հողը ֆրանսացի գիւղացիին նման»:

Վերադառնանք Ալֆորվիլի Հայերուն: Ոմանք կ՚ամուսնանան մեր աղջիկներուն հետ, բայց անոնց քոյրերը չեն ամուսնանար Ֆրանսացիներու հետ: Թապուն պիտի վերնա՞յ ի վերջոյ: Հայ պարմանուհիները միշտ ամղոյն են դէմքով, կը պահեն իրենց գիծերը յաճախ գեղեցիկ բայց քիչ մը ծանր, ինչպէս նաեւ իրենց ցեղին Թանձր կապերը: Այսուհանդերձ ոմանք սկսած են հետեւիլ Փարիզուհիներու վայելչասիրութեան:

Ի՞նչպէս կ՚ապրին: Անոնք, երեք ամիս անընդհատ, կը դառնին՝ մշակելով իրենց փոքրիկ պարտէզը: Թիթեղով, քարիւղի բացուած ամաններով եւ աղբանոցէ մը փրցուած տախտակներով՝ անոնք ճարտարօրէն կը շինեն նեղլիկ հիւղակներ, ուր մեծ մայրիկը չուանով մը կ՚օրօրէ առաստաղէն կախուած օրօրոցը: Ոմանք դերձակ են, պաղպաղակավաճառ, սափրիչ: Ոմանք ալ գործաղրկութեան նպաստ կը ստանան, մինչ իրենց կիները կար կը կարեն, իրենց տան մէջ, հագուստի վաճառանոցներու հաշւոյն: Կը յիշատակուին նաեւ ոմանք, որ կ՚ապրին իրենց ճարպիկութիւններով, զանազան գործեր կ՚ընեն արեւելեան ձեւով: Այսուհանդերձ իրենց դրացիներէն հիմա ոչ ոք կը գանգատի: Անցաւ այն շրջանը, երբ ոմանք առատ նիւթ կը հայթայթէին ոստիկանական դէպքերուն, օրինակ՝ ափիոնով խառն սիկար կը հրամցնէին իրենց հիւրերուն, որոնց դրամապանակին վրայ աչք տնկած էին:

Անցեալ տարիներուն, հինգ հազար Հայեր հեռացան Ալֆորվիլէն եւ գացին Հայաստան: Երեք հազար հոգի սակաւին կը մնան Ալֆորվիլի մէջ, — կը թուի թէ անոնք պիտի մնան ընդմիշտ, շրջապատած իրենց ազգային եկեղեցին, որուն կը սպասաւորէ ամուսնացած քահանայ մը, լաւ յարաբերութեան մէջ Թաղին երէցին հետ, — արդէն մէկ մասը կաթոլիկ է եւ իրենց զաւակներն ալ շատ ընդունակ են կրօնափոխութեան դասին մէջ: Անոնք բազմաթիւ եղբայրներ ունին Փարիզի շրջակայքը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

— • —

ԼԻՈՆ, 15 Մայիս.— Խումբ մը արուեստասէր երիտասարդներ ազնիւ գաղափարը ունեցած էին հանդէս մը սարքելու ի նպաստ ծանօթ դերասան Պ. Ղազարեանի տիկնոջ, Տիկին Սիրուշի:

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր շնորհիւ իրենց տարած տքնաջան աշխատանքին: Կազմակերպիչները դիշերը ցերեկին խառնած էին, ձեռնարկին յաջողութեան համար:

Բոլոր դերակատարներն ալ շատ յաջող էին իրենց դերերուն (Պ. Պ. Հացագործեան, Թորոսեան, Գոլամեան, Արմենակ եւայլն):

Միայն թէ փոքրիկներու ազմուկը անախորժ տպաւորութիւն կը ձգէր: Դժբախտաբար բոլոր հանդէսներու մէջ ալ այս է պատկերը ...

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

— . —

ՖՈՒԹՊՈԼ.— Շաբաթ 14 մայիս Փառք տէ Փրէնսի մէջ տեղի ունեցաւ շահեկան մրցում մը, անգլիական Preston North Eudի եւ Racing Club de Parisի միջեւ: Անգլիացիները խաղը սկսան, ինչպէս միշտ երբ այս եղանակին կ՚այցելեն Եւրոպայի միւս ցամաքամասերը, անտարբերութեամբ եւ ինքնավստահ, այնպէս որ կիսախաղին Ֆրանսացիները երկու կէտ նշանակեցին դերոյի դէմ: Racingը առաջին 45 վայրկեանին մէջ զնահատելի ճիգեր թափելով կրցաւ գերազանցել իր հակառակորդները, որոնք կարծես ակամայ դաշտին վրայ կը գտնուէին: Մրցումին երկրորդ մասը ուրիշ պատկեր մը ներկայացուց: Անգլիացիները հետզհետէ սկսան իրենց գիտութիւնը մէջտեղ հանել, եւ վերջին քառորդ ժամուան ընթացքին նշանակեցին 4 կէտ, գրեթէ անհաւատալի դիւրութեամբ մը, անգամ մըն ալ ապացուցանելով թէ միւս ազգերը տակաւին շատ սորվելիք ունին եւ իրենք կը մընան այս խաղին անվիճելի վարպետները:

*** Կիրակի 15 մայիս Միլանոյի մէջ տեղի ունեցաւ բարեկամական մրցում մը պելժիական եւ իտալական ազգ. խումբերու մէջ: Իտալացիները յաղթեցին 6 — 1 նշանակէտով: Կը սպասէինք որ Պելժերը, իրենց Զուիցերիոյ վրայ տարած յաղթանակէն վերջ (8 մայիս, 3 — 0) աւելի յաջողութեամբ դիմադրեցին: Այս արդիւնքէն վերջ կը խորհինք թէ ֆրանսական ազգ. խումբը ո եւ է դժուարութիւն պիտի չհրէ յաղթելու Պելժիոյ, Աշխարհի բաժակի իր առաջին մրցումին ատեն, որ տեղի պիտի ունենայ յունիս 5ին, Սթատ տը Քոլոմպի մէջ:

*** Մայիս 14ին Պերլինի մէջ Անգլիոյ ազգ. խումբը յաղթեց գերմանական ազգ. խումբին 6 — 3 նշանակէտով, 100.000 հանդիսատեսներու առջեւ, որոնք յուսախաբ եղան իրենց ազգակիցներուն խաղէն: Նոյն անգլիական խումբը մայիս 26ին, Սթատ տը Քոլոմպի մէջ, պիտի հանդիպի Ֆրանսայի ազգ. խումբին: Ջերմապէս կը յանձնարարենք մեր մարզիկներուն ներկայ ըլլալ այս մրցումին, ուրկէ կրնան քաղել շատ օգտակար դաս մը:

ՀԵԾԵԼԱՆԻԻ.— Ընդհանուր մեծ խանդավառութեան մը մէջ տեղի ունեցաւ մայիս 15ին Պարտօ - Փարիզ հեծելանիւի մրցումը: Այս երկու քաղաքներուն հեռաւորութիւնն է 572 քիլոմեթր: Յաղթականը, Ֆրանսացի Marol Laurent, կտրեց 16 ժամ, 16 վ. 10 երկվ.էն (միջին ժամը 35 քիլոմեթր 15):

ԱԹԼԷԹԻԶՄ.— Ֆրանսացի մարզիկները արդէն պատրաստ կ՚երեւան եւ դեռ եղանակին սկիզբն ենք, ինչ որ յուսալից է սեպտ.ին տեղի ունենալիք մրցումներուն համար: Կիրակի 15 մայիսին, տեղի ունեցաւ հաւաքոյթ մը Սթատ Փէրշինկի մէջ, ուր ստացուած արդիւնքներուն մէջ նշանակելի են հետեւեալները,— 2 մղոն (3218 մեթր), Rochard, 9 վայրկեան, 19 երկվայրկեան, Ֆրանսայի նոր մրցանիշը, 1000 մեթր, Robert Goix, 2 վ. 28 երկվ. 4/10: 400 մեթր արգելարշաւ, Soye, 54 երկվ. 2/10:

Ա. Ա.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

« Ապարէջ » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 ապրիլ).

— « Մենք պիտի չուզէինք որ ան Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան գահը բազմէր այնպիսի ատեն մը, ուր իր վարչական կարողութիւններն ու հայրենասիրութիւնը դրուած պիտի ըլլային անխորտակելի կապանքի մը տակ:

Թող թոյլ տրուի մեզի, Հայրապետի վախճանումէն յետոյ, ըսելու թէ ոչ ոք մեզի չափ լաւ կը ճանչնար հոգելոյս Խորէն Արքեպիսկոպոս Մուրատբէգեանը:

Անոնք որ այսօր կը խօսին հանգուցեալ Հայրապետի մեծութեան, վարչագիտութեան ու հայրենասիրութեան մասին, կը համարձակինք ըսելու թէ բնաւ ճանչնած չէին զայն կաթողիկոս դառնալէ առաջ, եւ չճանչցան զայն վերջն ալ:

Այդ կապանքին տակն էր որ ան, իրրեւ կալանաւոր, ըրաւ այնպիսի բաներ, որ խտօրէն պիտի մերժէր կատարել, եթէ ըլլար ազատ պայմաններու տակ:

Ասիկա մենք չէ որ կ՚ըսենք, այլ ինքը՝ հանգուցեալ Հայրապետը:

Ամերիկացի թղթակիցի մը, Լուի Ֆիշըրի հարցումներուն, Հայրապետը տուած էր հետեւեալ յատկանշական պատասխանները.

— Մոսկուայի կառավարութիւնը Բոյլատրեց Հայոց կաթողիկոսը ընտրութիւնը, նկատի ունենալով արտասահմանի գաղութահայութիւնը, ուր կան շատ հարուստ գաղութներ:

— Մենք կը հաւատանք թէ ներկայ պայմանները կը փոխուին դէպի լաւը:

Այս երկու միտքերը կուգան ապացուցանելու մեր ուղիղ մտածողութիւնը: Մոսկուա կը թոյլատրէր Հայոց կաթողիկոսի ընտրութիւնը (երբ խըստիւ արգիլած էր Վրաց եւ Ռուսաց կաթողիկոսական ընտրութիւնները), մի միայն արտասահմանի հայ գաղութները պառակտելու դիտումով: Իսկ կաթողիկոսը գիտնալով հանդերձ այս պարագան, կը խորհէր թէ այդ պայմանները շուտով կը փոխուին:

Դժբախտաբար այդ պայմանները աւելի վատթարացան եւ հաւանաբար պատճառ դարձան նաեւ իր վախճանումին:

Մեզի հեռագրուած էր թէ՝ խորհրդաւոր պայմաններու տակ վախճանած է Կաթողիկոսը: Ասիկա ո՛չ անբնական է եւ ոչ ալ անօրինակ, երբ նկատի ունենանք այն սանձարձակ կոտորածը, որ կը տարածուի Խորհ. Միութեան բոլոր գաւառներուն վրայ:

Մաքսիմ Կորքիի մահուան ատեն պաշտօնական զեկոյց մը ըսաւ թէ ան մեռաւ բնական մահով: Բայց վերջին դատավարութեանց ատեն ըսուեցաւ թէ թունաւորուած է Ստալինի հրամանով:

Գէորգ Արքեպիսկոպոս Չորէքճեանի հեռագիրը, — սրտի կաթուածէ վախճանեցաւ — հերքում չի կրնար ըլլալ: Ժամանակն է որ մեզի պիտի յայտնէ գաղտնիքը կանուխ կամ ուշ:

Ուշի ուշով մեր մամուլին հետեւող մէկը նկատած պիտի ըլլայ, որ մենք կաթողիկոսին վերագրած չենք կամովին օրինազանցութիւններ, այլ հարկադրանքի տակ, ու այս առումով ալ մեղադրած ենք զայն:

Երբ Կովկասի կառավարչապետ Կալիցին պահանջեց էջմիածնի բանալիները յանուն ցարի հրամանին, Խըրիմեան Հայրիկ պատասխանեց.

— Այս բանալիները ինծի իբրեւ աւանդ յանձնած է ամբողջ հայ ժողովուրդը, անոր հրամանովը միայն կըրնամ յանձնել:

Երբ խորհրդային կառավարութիւնը կը գրաւէր էջմիածնի բոլոր կալուածներն ու գոյքերը, Գէորգ կաթողիկոս արտասահմանի առաջնորդութեանց ուղղած կոնդակին մէջ կ՚ըսէր.

— Այս անհայրենիք կուսակցութիւնը կը գրաւէ էջմիածնի բոլոր գոյքերը, որ սեփականութիւնն է Ամենայն Հայոց. բողոք ղրկեցէք Մոսկուա:

Այս էր որ պակսեցաւ Խորէն Կաթողիկոսի մօտ, որուն իբրեւ հետեւանք, ահա արտասահմանի եկեղեցական պառակտումները:

Ազատ բերանութիւնն, ու հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած մարդոց բամբասանք - զրպարտութիւնները չեն կրնար փոխել փաստերը:

Հայրապետի վախճանումէն յետոյ, անտարակոյս, շատ աւելի վատթար վիճակ մը պիտի ստանայ էջմիածնի հայրապետութիւնը, յանձինս Չորէքճեանի եւ Ղլտճեանի, որոնք թերեւս աւելի վատ նիհատ մը պիտի հրատարակեն, քան այն նիհատը զոր յայտարարեց Չորէքճեան քանի մը տարի առաջ »:

Ցաւալ.— Ինչպէս կարդացին մեր ընթերցողները, Խորէն Ա. ալ ըմբոստացած է վերջին պահուն, եւ ունեցաւ եղերական վախճան մը:

ՕՐ. ԹԵՐԷԶ ԼԷԿԼԸ

ԵՒ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԷՇԻՆԵԱՆ

Նշանուած

Սէվրան, 15 Մայիս 1938

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« ՅԱՌԱՋ »Ը

ՁԵՐ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

— Եղբայր, կ՚ըսեն ինծի, մենք նորէն հայ պիտի չըլլա՞նք, եկեղեցի պիտի չերթա՞նք: Մենք ասանկ թո՞ւրք պիտի մնանք: Լոյս մը պիտի չծագի՞:

Կը զուրզուրային վրաս ու կը խըռովէին գլխս: Ինչքան սէր ու գորով ունէին: Կը մանէին Թուրքի տարազ հագցերը չուկան կը տանէին ծախելու: Ով կրնար ըսել թէ իսլամներ էին անոնք ...

Կը պատմէին ջարդը, կը պատմէին իրենցիններուն տարուիլը: Դէպի թուրքը: Ու գիշերով դէպի մահ: Թուրքերը այդ սպանդը տօն կը կոչէն ու ... քաղաքով կ՚երթան անոր: ...ողբով, զուռնայով, երգով: Գիշերը իրար կը կանչէն — հաւաքուեցէք, ...ավուրներու սպանդին... ինչ հա... է ան... աղօթող, լացող, հայհոյող, պաղատող... հողը կը խածնէն ու կը փակէն անոր: Գիշերները զէնքի ...երէն քաղաքը չի քնանար:

Այդպէս էր եղած Սվազն ալ: Ցերեկը կը փորուէին փոսեր, շուրջի դաշտերուն մէջ, գիշերները կը լեցուէին անոնք: Բանտերը ցերեկները կը լեցուէին, գիշերները կը պարպուէին:— պո՜մ, պո՜մ, պո՜մ ... ձայները քաղաք կուգային: Վալին, Մուամմէր անձամբ, քաղաքին 150 երեւելիները լանտօններով եւ փայթօններով ճամբայ կը հանէ գիշերով դէպի Կեսարիոյ կողմը եւ մաւզէրը դրկած, ձորի մը մէջ կը գնդակահարէ զանոնք: Անոնց մէջ էր, Տօքթ. Ա. Հայրապետեանը ...

Կը պատմէին, կը կրկնէին ու կուլային.— գետափի ոսկորները կը տեսնե՞ս, կ՚ըսէին, անոնք Հայու ոսկորներ են: Ցերեկին, միշտ, ամէն տեղ, կը մորթէին ու գետը կը ձգէին ... Մեր գիւղին զինուորներն ալ անկէ անցուցեր էին: Գետէն անցած ատեն Խաչկոնց Գալօն ջուր խմել կ՚ուզէ: Ջեն թողուր: Կ՚երթայ խմելու: Հոն կը սպաննեն զայն: Մնացածները կը գնդակահարեն քիչ անդին: Մէկը, վիրաւոր Քօսապետոյենց Եղան կըփախչի քաղաք կը դառնայ: Զայն կը տանին հիւանդանոց ու կը խեղդեն: Ան իր աղաղակով քաղաքը կը ցնցէ ...

... Այսպէս էր կեանքը: Ամպերը շատ սեւ էին: Դէպի աչուն հայրս ըսկսաւ յուսատու նամակներ գրել: Ամբողջ Զարան սկսաւ հետեւիլ այդ նամակներուն ու անոնցմէ լաւ բաներ յուսալ: Օր մը Թալաթ - Խաչատուր ինծի թերթ մը երկարեց եւ աչքս լուսեց: Կովկասահայ պատուիրակութիւն մը Պոլիս հասած էր: Անկախութիւն, հանրապետութիւն ունինք: Թուրք զինուորներն ալ կը գրէին Կովկասէն, թէ Անդրանիկ, անօթութենէ նեղուած Երեւանի լեռներն է քաշուած, կը կռուի իրենց դէմ: Դպրոցի տեսուչն ալ ինծի հաղորդեց թէ Մէքքէն ու Մէտինէն գրաւուեր են: Անգլիա իրենց յաղթեր է Հալէպի կողմը: Ան մեռաղէ հրէշ մը հնարեր է որ մարդ կ՚ուտէ: Այո՛: Այս հրէշը դէպի մեզ կուգայ: Ո՞ւր պիտի փախչինք, կ՚ըսէին Թուրքերը ...

Ամպերը ճեղքուեցան, մէկէն, ու ծիրանի լոյս ցաթեց ...

Թուրքերը գինաթափ: Թուրքերը մաածկոտ: Անոնց համար դատաստանի օրը կը հասնէր: Մեզի կ՚ըսէին թէ այլեւս փրկուած ենք ու ազգովին լաւ ապագայ ունինք: Հայոց եկեղեցին մաքրել տուին ու յանձնեցին Հայերուն: Տուն, արտ, ետ պիտի տրուէին կ՚ըսէին: Մեր տեսուչը եւ վարժապետը կը հրմեղանային ինծի թէ իրենք Հայերուն բարիք ըրած են: Վարժապետը, Կարնեցի, կ՚ըսէր — Մենք Հայերը փափկութեամբ, իրենց բոլոր ունեցածներով, գորգերով, կառքերով, նոյնիսկ կատուներով ու շուներով ճամբայ հանեցինք ...

Կը խօսուէր թէ քննիչ խումբեր պիտի ելլեն Հայոց կորուստները եւ վընասները ճշդելու: Աշուն էր, դեղինով, տրտմութիւնով, դեղին աշունին մէջ յոյսեր կը ծլարձակէին մեզի համար ...

Աշնան իրիկուն մը: Քաղաքին մէջ լուր տարածայնուեցաւ թէ զինուորները արձակելու հեռագիր եկած է: Զինադադար էր:

Ուրախութիւն մը սկսաւ քաղաքին մէջ: Ալիսի ափերուն ուռիները կը սարսռային ձայներովը զէնքերուն զոր ժողովուրդը կ՚արձակէր: Աս այն զէնքերն էին որոնցմով սպաններ էին մերինները:

Որբանոցի աշակերտները թափօր կազմելով, կեան փողոցները շրջիլ դրօշակ պարզած: Բոլորը իրարու աչք կը լուսէին ու քաղաքը անսահման խանդավառութեամբ կը խայտար:

Որբանոցի սենեակս ելայ, ու Ալիսն նայող պատուհանիս առջեւ սկսայ լալ անզուսպ պոռթկումով մը: Մեռելները եւ փլատակ քաղաքները կուգային աչքիս առջեւ:

Լացի՜, լացի՜ ու աչքերս կարմրեցան: — Աչքերդ լոյս, կ՚ըսէին Թուրքերը ինծի: Բայց դուն լացեր ես, զարմանալի, ի՞նչ ...

×

Բարեկամներ ու աղեկցիկ Թուրքեր ինծի ըսին թէ ազատ էի այլեւս եւ կընայի տունս վերադառնալ:

Այդ իրիկունն իսկ ձգեցի որբանոցը:

Բարեկամս, Խաչատուր - Թալաթ, գլխս իրենց տարաւ:

ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ
ՄՈՐԹՈՒԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՄԷՋԷՆ ...

Նոյեմբերի վերջին օրերն էին: Ձիւնը իջեր էր լեռներուն վրայ մինչեւ անոնց լանջերը: Աշունը ցուրտ էր ու տրտում: Քիւրտ պէյի մը քով աշխատող Գարահիսարցի հայ կօշկակարներ Զարայէն անցնելով Սվազ կ՚երթային ապրանք գնելու: Զարացի անդամալոյծ կօշկակար մը եւ հայ տիկին մըն ալ պիտի երթային Սվազ: Քիւրտի մը կին վարձեցի ու գիշերով ճամբայ ելանք Զարայէն:

Մեր պզտիկ կարաւանը երգելով կ՚անցնէր պողոտայէն: Դէպի աջ, կորերուն մէջ, Զարայի կոնակը, անդամալոյծ կօշկակարը ինծի ցուցուց ձոր մը՝ հոն, ըսաւ, կոտորեցին Զարացիներուն այրերը ու շատ մը հայ զինուորներ: Կմախքները հոն, բայց կը մնան տակաւին ...

Պողոտան դաշտային էր ու Թուրքերուն հօտերը կ՚արածէին անոր մօտերը: Բլուրներու ետեւէն, Ալիս, մեզի հետ ընկերովի, մերթ տրտում ու մերթ ծփուն, կ՚երթար Սվազ: Իրիկունը Գոչհիսարի մեծ դաշտը մըտանք: Ջէր հասներ ան: Քաղաք մըտած տեղը, գետին վրայ, Սալիհ ութայի շինած արձանը կը կանգնէր (Հայ էր ան):

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(85)

(Շար.)

*** Մայիս 16ին դղրդալից ցոյց մը կատարուեցաւ Փէշթայի մէջ, նախաձեռնութեամբ նախկին ռազմիկներու։ Կը մասնակցէին 30.000 հոգի։ Թափօրին առեն խռովութիւններ ծագեցան Սալաշիի կուսակիցներուն եւ ցուցարարներուն միջեւ։ Սալաշիի կուսակիցները հակացոյց մը սարքեցին իրիկուան դէմ, չոգենաւ մը վարձելով Դանուբի վրայ։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց, երբ ցոյցեր կը կատարուէին սրճարաններու եւ ճաշարաններու մէջ, «կեցցէ Սալաշի» աղաղակներով։

Զինեալ դաւադրութիւն մը Պէյրութի մէջ

Պէյրութէն կը հեռագրեն մայիս 17 թուականով.—

Ձերբակալուեցան 47 խռովարարներ որոնք զինեալ դաւադրութիւն մը սարքած էին։ Բոլորն ալ պիտի դատուին իբրեւ թշնամի հանրային բարեկարգութեան։ Դաւադիրները, որոնց գործունէութիւնը աւելի ցնորական կը թուի քան լուրջ, եւ որոնք կը գտնուէին հանրածանօթ Տօքթ. Շալֆունի հրամանին տակ, ծրագրած էին գրաւել կառավարական պաշտօնատունը եւ փոխել պետական կարգուսարքը։ Ոստիկանութիւնը գլխաւոր դաւադիրներու բնակարաններուն մէջ գտաւ բաւական քանակութեամբ ռումբեր, ուժանակ, ատրճանակներ եւ փամփուշտներ։ Քննութիւնները կը շարունակուին։

Նորէն արիւնալի դէպքեր Սանճաքին մէջ

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (Ազդակ, 10 մայիս).—

Ալէքսանտրէթի մէջ քանի մը օր առաջ պատահած բախումներու կապակցութեամբ, կը սպասուէր որ Անտիոքի մէջ ալ դէպքեր պատահին։ Բայց, ըստ երեւոյթին, տեղատարափ անձրեւն ու հեղեղները արգելք հանդիսացան։ Սակայն բնութեան այդ սոսկալի արհաւիրքին ազդեցութիւնը դեռ չանցած, երէկ գիշեր, ժամը 11ին, Թուրքերը կրակ բացին Ալէվիներու Տէօրթ — Աեազ կոչուած թաղին վրայ եւ մէկ հոգի վիրաւորեցին։ Քննութեան համար դէպքին վայրը փութացող ժանտարմաները, առաջնորդութեամբ հարիւրապետ Պ. Միհրանի, քաղաքի գլխաւոր պողոտայէն անցնելու առեն կրակի բռնուեցան Թրքական սրճարանի մը մէջ գտնուող եւ մօտ 30 պատերազմական զէնքերով զինուած Թուրքերու կողմէ։

Արձակուած գնդակներէն զարնուելով տեղն ու տեղը մեռաւ երկու ժանտարմաներ։ Իսկ ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ ոստիկան մը եւ թաղային պահակներու պետը։ Հրաշքով ազատուեցաւ ժանտարմաներու հրամանատար հարիւրապետ Պ. Միհրան, որ անմիջապէս իրեն հետեւող զինուորին հրացանը խլելով սկսաւ կրակել, ապահովելով մնացեալ ժանտարմաներու նահանջը։

Ժանտարմաներու նահանջէն վերջ, Թուրքերը մեռնողներու զէնքերը առնելով քաշուած էին իրենց դիրքերը։ Կէս ժամ յետոյ դէպքին վայրը հասնող բանակի զինուորները եւ օգնական ժանտարմաները մեռեալները փոխադրեցին կառավարատուն։ Այս առաւօտ Սանճաքի ժանտարմըրիի ընդհանուր հրամանատար Սէրի եւ բարձրագոյն դատարանի ընդհանուր դատախազ Պ. Մօկէն Ալէքսանտրէթէն Անտիոք հասնելով քննութեան սկսան։

Անտիոք հասաւ նաեւ մարզպանին Սանճաքի պատուիրակ Պ. Կառօ, որ ինչպէս յայտնի է շաբաթէ մը ի վեր Էնկիւրի կը գտնուէր։ Պ. Կառոյի Էնկիւրիի մէջ կատարած աշխատանքներու մասին ոչինչ յայտնի է։

Միւս կողմէ, հրաժարեցաւ Ազգաժողովի չէզոք յանձնախումբին նախագահը։ Կ'ըսուի թէ տարակարծութիւններ կան Յանձնախումբի անդամներուն միջեւ։

Գրըք Խանի մօտ թրքական սահմանակից Հաճըլարի շրջանին մէջ բախումները կը շարունակուին հակաքէմալական քիւրտ Գօչօ աղայի աշիրէթին եւ թրքական կողմնակիցներու միջեւ։ Երէկ այստեղէն երեք քամիօն զինուոր մեկնեցաւ յիշեալ շրջանը։

*** Տեղական թերթերը կը գրեն թէ 300 Թուրք «եուրտտաշներ» եւ 500 ուսանողներ Սանճաք հասած են։ Թուրքերը կը շարունակեն ամէն խարդախութիւն փորձել, մեծամասնութիւն շահելու համար։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ներքին գործավար (Ձեկա) Եժով հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն ամէն անգամ որ հացկերոյթ մը սարքուի համագումարի մը կամ կուսակցական տօնակատարութեան մը առթիւ, բժիշկները պէտք է հսկեն կերակուրներու պատրաստութեան եւ մատուցման վրայ, որպէսզի ժողովուրդի թշնամիները չկարենան թունաւորում կատարել։ — Ձեկան երեւան հանեց երկու գաղտնի կազմակերպութիւններ՝ Սպիտակ Ռուսիոյ պահակազօրքերուն մէջ եւ ձերբակալեց անդամները։

ԱՀՌԵԼԻ ԱՐԿԱԾ մը պատահեցաւ Լոնտոնի մեթրոյին մէջ (փապուղի), երեքշաբթի առտու, Չէրինկ Քրոսի կայարանին մօտ։ Կառախումբ մը կեցած էր, երբ ուրիշ մը ետեւէն հասնելով ընդհարեցաւ եւ վակոնները ջարդուփշուր եղան։ Գործի ժամանակ ըլլալով, երկու կառախումբերը բերան բերնի լեցուած էին եւ աննկարագրելի տեսարաններ պարզուեցան։ Զոհերուն թիւն է վեց մեռեալ եւ 60 վիրաւոր, որոնց 15ը շատ ծանր։

ԱՆԳԼԻՈՅ օդանաւային նոր նախարարը անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, յայտնեց թէ 2000 ռմբաձիգ օդանաւեր պիտի շինէ 18 ամսուան միջոցին։ Ուրիշ ծրագրի մը համաձայն, 7500 օդանաւեր պիտի պահուին անջատուած վիճակի մէջ, եւ կարելի պիտի ըլլայ կտորները միացնել եւ կազմ եւ պատրաստ օդանաւեր ունենալ քանի մը օրուան ընթացքին։ Նախարարը կը յուսայ օդանաւային ամենահզօր տորմիղը կազմել մինչեւ 1940։

ԺԸՆԵՒԻ ոստիկանութիւնը գաղտնի անթել մը երեւան հանեց որ համայնավարական քարոզութիւններ կը կատարէր։ Ձերբակալուեցաւ Ռաֆիֆազ անուն բոլշեւիկ մը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի։

Ապսպրանքները կանխիկ։
Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux. Cachan. (Seine) France։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵՍ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Ուրբաթ (Մայիս 20) երեկոյեան ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Վրէժ» խումբի ժողովը, 19 մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը։
«Համազասպ» խումբի ժողովը՝ 20 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։
«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 21 Մայիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին։
«Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը։
«Մարզպետ» խումբի ժողովը 23 Մայիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին։
Այս ժողովներուն կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
28 Մայիս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին PETIT JOURNAL սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԺԻՒՄԹԷՆ ԿԱՏԱՐ
(Ծերակուտական, Նախկին Նախարար)

ՐԱՖՖԻ ԽՄԲԱԿի ժողովը, 19 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Café le Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, կը խօսի Պ. ԱՐՄԻԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայ երիտասարդութիւնը հայութեան սպառնացող վըտանգներուն հանդէպ»։

ԶԱՐԴԱՆԻՇ (COCARDE)

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Հայկական եռագոյնն ու Արարատը 1918-1938 թիւերով կը ներկայացնէ մեր պատրաստած գունաւոր զարդանիշը։
Նշանակուած է խիստ մատչելի հետեւեալ գիները.— Մինչեւ 250 հատը՝ 75 սանթիմ 250-500, հատը՝ 65 սթ. 500էն վեր հատը՝ 60 սանթիմ։
Կը վաճառուի ՄԱՅԻՍ 28ի տօնակատարութիւնը կազմակերպողներուն միայն եւ կանխիկ։ Ապսպրանքները կ'ընդունուին մինչեւ Մայիս 28։ Դիմել S. T. Tovmassian, 20. Rue Jouy-Rouve. Paris (20).

ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի «ԴՐՕՇԱԿ» ակումբի կողմէ ի նպաստ իր Գրադարանին։
22 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Խրիմեան սրահին մէջ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս։
Երգ, արտասանութիւն եւ այլն։ Մուտք՝ 6 ֆրանք։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ
22 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Պօսիէ, Մէթրօ՝ Բուասօնիէր։
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ 22 մայիս, կիրակի օր, Ս. եկեղեցւոյս մէջ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի՝ իր մահուան քառասունօրեակին առթիւ՝ ի հանգիստ հոգւոյ Ամենայն Հայոց երջանկայիշատակ Հայրապետին եւ կաթուղ՝ կոսին Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռոյն՝ հոգելոյս Տ. Տ. Խորէն Արքեպիսկոպոս Մուրատբէգեանի, որ հանգեաւ ի Տէր ի 10 Ապրիլի 1938, ի Ս. Էջմիածին։

Հոգեհանգիստը կը կատարուի Պատարագի ընթացքին, Յիշատակութեան միջոցին, «Առաքելոց»էն անմիջապէս առաջ։ Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ի ժամ 10, Հոգեհանգստեան՝ ի ժամ 11։

×

Առնուվիլի վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, կիրակի, 22 մայիս, հոգեհանգստեան Ս. Պատարագ կը մատուցուի Ս. եկեղեցւոյն մէջ եւ յետ աւարտման Ս. Պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի Ամենայն Հայոց վեհափառ Հայրապետ Տ. Տ. Խորէն Ա. սրբազան կաթողիկոսի վախճանման քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Շրջ. Կեմիտէն բոլոր ընկերներու կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Յովհաննէս Յօնօեանի եւ իր տիկնոջ իրենց զաւկին՝ ԼՈՐԻՍի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եալովայի Գըլըճգիւղացի սրճավաճառ Գրիգոր Պարսամեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Աղաւնի որ ամուսնացած էր, Սրբուհի, Զարուհի, Հայկուհի եւ Պարսամ, որ 7 տարեկան էր տարագրութեան միջոցին։ Իր մայրը՝ Երանուհի, անօթի մնալով իր զաւակը՝ Պարսամ, ծախած է Արաբներուն 10 օխա ալիւրի փոխարէն։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կամ հասցէններին գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց ծերացած հօր՝ Krikor Barsamian, 23. Rue Nouvelle, Alfortville, (Seine), France։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Daguerre — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՄԱՅԻՍ VENDREDI 20 MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3735

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԹԱՓԱՆՑԵԼԻ ԲԱԲԵԼՈՆԸ

«Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ...»:

Երէկ այս հարցումը կ'ուղղէինք մանաւորապէս Կովկասի համար, յիշելով կարգ մը լուրեր, որոնց համաձայն Ռուսաստանի խորերը փոխադրուած են հայկական, վրացական եւ թաթարական զօրամասերը, իսկ հազարաւոր Քիւրտեր, Թաթարներ եւ Եղիսիներ ալ՝ դէպի Սիպերիա:

Եւրոպական թերթերու թղթակիցները, որոնք շատ քիչ անգամ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Կովկասի մասին, անկարողութեամբ կամ անտարբերութեամբ, տակաւին բան մը չգրեցին այս մասին: Բայց, ահաւասիկ լուր մը չափազանց պերճախօս, — 12000 գիւղացի ընտանիքներ (?) Սիպերիա փոխադրուած՝ Ֆինլանտայի ծոցէն (Հիւսիսային Ռուսաստան). 43,000 գիւղացիներ ալ՝ արեւելեան Սիպերիայէն արեւմտեան Սիպերիա քշուած:

Այս տեղեկութիւնները առ այժմ կը տրուին իբրեւ զրոյց կամ համբորդի պատմութիւն: Բայց, անհրաժեշտ չէ մարգարէութիւններ փորձել, իմանալու համար անոնց վաւերականութիւնը: Նո՞ր պիտի սորվէինք թէ առ հասարակ այսպէս կ'իմացուին աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին մէջ անցած դարձածները, հիւսիսէն մինչեւ հարաւ:

Երբ տեղահանութիւնը անհրաժեշտ կը համարուի Կովկասի մէջ, հեռաւոր հիւսիսի կամ Սիպերիոյ գիւղացիները ինչո՞ւ վերի արտի ցորեն համարուին: Մանաւանդ որ, հեռագիրը կ'ըսէ թէ տարագիրները յատկացուած են զինուորական ամրութեանց շինութեան:

Այսպէս, ամիսներէ ի վեր շրջած լուրերը, աւելի կամ պակաս վաւերական, միեւնոյն եզրակացութեան կը տանին. — արտակարգ վիճակ՝ Խ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը: Եւ որովհետեւ անծայրածիր, անըմբռնելի տարածութիւն մըն է Խ. Միութիւնը, հազիւ երբեմն կարելի ըլլայ լուրեր փախցնել կատարուած զանգուածային գործողութեանց մասին, այն ալ եթէ քիչ շատ մօտ են գլխաւոր կեդրոններուն:

Միւս կողմէ, չմոռնանք որ եւրոպական եւ ամերիկեան թղթակիցներն ալ մեծ դիւրութիւններ չեն վայելեր, իրենց իմացածները հաղորդելու համար: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ Ջեկան նոր խստութիւններ հաստատած է եւ թէ օտար թղթակիցները պարզապէս պիտի արտատպեն Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան լուրերը, առանց խորհրդածութեան:

Արդէն զանցառելի ուժ մը կը կազմեն օտար թղթակիցները՝ Մոսկուայի մէջ: Շատ մը կարեւոր թերթեր ետ կանչած են իրենց աշխատակիցները, իսկ անոնք որ կը մնան, ստիպուած են գործել երկաթեայ օղակներու մէջ: («Թայմզ» եւ ուրիշ առաջնակարգ թերթեր տարիներէ ի վեր իրենց մասնաւոր թղթակիցները փոխադրած են Ռիկա կամ Վարշաւա, եւ յաճախ անկարելին կը փորձեն, վաւերական տեղեկութիւններ քաղելու համար):

Տիրող կացութիւնը աւելի կը լուսաբանուի, երբ յիշենք որ Խ. Միութիւնը վերջերս ճամբեց օտար հիւպատոսները, իբրեւ սկզբունք մէկ հիւպատոսութիւն ընդունելով իւրաքանչիւր երկրի համար, եւ փոխադարձաբար: (Միայն մէկ-երկու պետութիւններ ունէին երկ-երկու):

Այս անսովոր սահմանափակումը հաստատուեցաւ նոյնիսկ հարեւան եւ բարեկամ Թուրքիոյ եւ Իրանի համար, որոնք հիւպատոսներ ունէին գլխաւոր քաղաքներու մէջ (մանաւանդ երկրորդը):

Միեւնոյն ատեն, խորհրդային իշխանութիւնը այնպիսի օրէնքներ հաստատեց, որ անշնչելի կը դառնար մթնոլորտը՝ օտարահպատակներուն համար: Եւ ահաւասիկ հազարաւորներ կը հեռանան Ռուսաստանէն եւ Կովկասէն, չկարենալով հանդուրժել, կամ չուզելով կորսնցնել իրենց հպատակութիւնը:

Միայն յեղափոխութեան կամ պատերազմի ատեն կարելի էր ըմբռնել այսպիսի խստութիւններ եւ սահմանափակումներ:

Արդ, ոչ յեղափոխութիւն ծագած է Խ. Միութեան մէջ, ոչ ալ պատերազմ անոր սահմաններուն վրայ: Ուրեմն ինչո՞ւ այս արտակարգ եւ զանգուածային գործողութիւնները, — ամբողջ երկրին տարածութեան վրայ: Ինչո՞ւ այս տեղափոխութիւնները՝ ոչ միայն զօրքի, այլեւ գիւղացիներու, մէկ ծայրէն միւսը:

Մենք յաւակնութիւն չունինք բոլոր գաղտնիքները լուսաբանելու: Բայց, տրամաբանութեան ճիգ մը փորձելով, կը տեսնենք որ Խ. Միութիւնը իսկապէս իրարանցումի մատնուած է, շատ ծանր դէպքեր նախատեսելով ե՛ւ երկրին մէջ ե՛ւ երկրէն դուրս:

Անշուշտ «յեղափոխութեան բոցավառ սուրը», հրէշային Ջեկան տակաւին ի վիճակի է խեղդելու որ եւ է խլրտում՝ բուն երկրին մէջ: Կարմիր բանակն ալ արթուն կը հսկէ, միշտ պատրաստ՝ գիւղացիները չաչեցնելու: Բայց, եթէ իսկապէս պատերազմ ծագի՞:

Այս բոլոր մտահոգութիւնները, աւելի կամ պակաս հիմնաւոր, տեսակ մը խելագարութեան մատնած են խորհրդային իշխանութիւնը, որ կը գործէ ոչ թէ իբրեւ կառավարութիւն, սովորական առումով, այլ իբրեւ գաղտնի կոմիտէ:

Ապա ուրեմն զա՛րկ եւ քշէ, քանի ուժ ունիս եւ ժամանակ: Բանտարկէ՛, գնդակահարէ՛, տեղափոխէ, ցրուէ, — ճամբայ եւ ամրութիւն շինել տուր, միեւնոյն ատեն փակելով բոլոր պատուհաններն ու ելքերը, որպէսզի օտարը բան չիմանայ կամ չիմացնէ:

Մենք այսպէս կը պատկերացնենք Խ. Միութեան այսօրուան կացութիւնը, ընդհանուր գիծերու մէջ:

Անշուշտ բուն պատկերը շատ աւելի մռայլ է եւ վրդովիչ: Բայց, ո՞վ պիտի կրնար ներկայացնել զայն լրիւ, երբ ամբողջ Խ. Միութիւնը հետզհետէ կը վերածուի փշաթելերով պաշարուած միջնաբերդի մը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

12,000 ընտանիքներ դէպի Սիպերիա

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, վերջերս կարգ մը լուրեր հրատարակեցինք Կովկասի մէջ կատարուած տեղահանութեանց մասին: Կը թուի թէ այս գործողութիւնը ընդհանուր հանգամանք ունի, իբրեւ «նոր քաղաքականութիւն»:

Այսպէս, երէկ տեղական թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնը հրատարակած էին.—

Ռիկայէն կը գրեն թէ՝ Լէնինկրատէն հասած ճամբորդներու տեղեկութեանց համաձայն, աւելի քան 12.000 գիւղացի ընտանիքներ Օրանիէնպաումի շրջանէն (Ֆինլանտայի ծոց) տեղահանուած եւ Սիպերիա փոխադրուած են, ուր այրերը կ'աշխատին ամրութեանց մէջ: Միւս կողմէ 43.000 Քորէացի եւ Չինացի գիւղացիներ արեւելեան Սիպերիայէն փոխադրուած են արեւմտեան Սիպերիա եւ Ալթայի շրջանը, միեւնոյն չարժառիթներով,— ամրութիւններ շինելու համար:

*** Սթալինոքի շրջանին մէջ մահուան դատապարտուած եւ անմիջապէս գնդակահարուած են 15 ճարտարապետներ, իբրեւ լրտես եւ Թրոցքիական:

Զրոյցի մը համաձայն, վերջերս բուռն կռիւներ ծագած են Կորքի քաղաքին փողոցներուն մէջ (նախկին Նիժնի Նովկորոտ) քաղաքապահ զօրքին եւ հակասթալինեան կազմակերպութեան մը անդամներուն միջեւ: Կ'ըսուի թէ այս կռիւներու ընթացքին սպաննուած են շրջանին քաղաքական վարիչը՝ Նովիքով եւ օգնականը՝ Գրիկոն, իսկ հրամանատարն ալ ծանրապէս վիրաւորուած է: Հակասթալինեան կազմակերպութեան անդամներէն ալ տասնեակներով մարդիկ սպաննուած կամ վիրաւորուած են:

Վերջապէս, Վարշաւայէն հասած լուրերու համաձայն, ծանր անհամաձայնութիւններ ծագած են Սթալինի եւ Լիթվինովի միջեւ, Ազգերու Դաշնակցութեան 101րդ Խորհուրդին առթիւ, ուր Խ. Միութիւնը պարտուեցաւ Եթովպիոյ եւ Սպանիոյ հարցերուն մէջ: Սթալին ժողովի հրաւիրելով գործավարներու խորհուրդը, իր դայրոյթը յայտնած է արտաքին գործավարին ձախողման համար, որ մեկուսացման կը դատապարտէ Խ. Միութիւնը: Այս առթիւ նոյնիսկ առաջարկուած է քաշուիլ Ազգաժողովէն: Նոյն ժողովին մէջ Սթալին խստօրէն քննադատած ըլլալով հողագործութեան եւ հաղորդակցութեանց վարչութեան ապիկարութիւնը, Ջեկան անմիջապէս ձերբակալեր է կարգ մը տնօրէններ:

Ներքին գործավարութիւնը շատ խիստ միջոցներ ձեռք առած է, կաշկանդելու համար օտար թերթերու թղթակիցները: Այս վերջինները միայն պաշտօնական գործակալութեան (Թաս) լուրերը պիտի արտատպեն, առանց անձնական խորհրդածութեանց:

ՀՌՈՄԻ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ ԿԸ ԲԱՐԵԽՕՍԷ ՖՐԱՆՔԵԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

Ինչո՞ւ կը յապաղի համաձայնութիւնը

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը այլեւս չեն ծածկեր թէ լուրջ դժուարութեանց կը հանդիպին ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները, իբրեւ հետեւանք Ճենովայի ճառին եւ Մուսոլինիի կարգ մը առարկութեանց:

Հռոմի անգլիական դեսպանը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ կոմս Չիանոյի հետ, նոր դժուարութիւնները հարթելու համար: Այս առթիւ «Մաթէն»ի թղթակիցը կը գրէ թէ խօսակցութեան ատեն Իտալիոյ արտաքին նախարարը դիտել տուած է թէ՝ Ֆրանսա 70.000 սեւամորթներու բանակ մը կազմելու ձեռնարկած ըլլալով, Իտալիա հարկադրուած է վերաքննել անգլօ-իտալական համաձայնութեան այն կէտը որ կը տրամադրէ զինուորական մարզանքի չենթարկել Եթովպիոյ բնիկները: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Իտալիա անհրաժեշտ կը գտնէ որ ետ առնուի մէկ տարի առաջ Լէոն Պլումի կողմէ հրատարակուած հրամանագիր մը, որ կ'արտօնէր օտար երկիրներէ եկած պաշարի փոխադրութիւնը դէպի Սպանիա, ֆրանսական սահմանագլուխէն: Վերջապէս, Մուսոլինի կը մերժէ ետ քաշել իտալացի կամաւորները, ցորչափ չէ փոխուած Ֆրանսայի դիրքը՝ սպանիական պատերազմին մէջ: (Աջակողմեան թերթ մը, «Լը Ժուռ», երէկ շարք մը փաստերով կը պնդէր թէ Ֆրանսայէն շարունակ զէնք եւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի դէպի Սպանիա):

Այս դժուարութեանց վրայ է որ անգլիական դեսպանը Լոնտոնէն հրահանգ ստացաւ բարեխօսելու եւ առաջին առթիւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ կոմս Չիանոյի հետ:

Փարիզի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ բանակցութիւնները խզուած չեն եւ հաւանական է որ վերսկսին այսօր իսկ (ուրբաթ): Բայց, Հռոմի ֆրանսական դեսպանատան գործակատարը նախաձեռնութիւն պիտի չառնէ, այլ պիտի սպասէ որ կոմս Չիանօ ինք հրաւէր ուղղէ, ընդհատուած բանակցութիւնները վերսկսելու համար:

Կ'ըսուի թէ Իտալիոյ արտաքին նախարարը կրկին եւ կրկին բողոքած է թէ Ֆրանսա չի յարգեր ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը: Իտալական թերթերը վերջերս զարմանազան մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն, ապացուցանելու համար թէ Ֆրանսայէն շարունակ զէնք եւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի Քաթալոնիա, ուտեստի պատրուակով: Այդ հրատարակութեանց համաձայն, մեծ քանակութեամբ խորհրդային եւ չեխական ռազմանիւթ փոխադրած են, սնտուկներուն վրայ գրելով «հողագործական մեքենաներ»: Ֆրանսացիները կը հերքեն այս վերագրումները, պնդելով թէ զրկուածը ուտելիք է, համակիրներու կողմէ հաւաքուած: Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիա չուզեր աճապարել բանակցութեանց համար: Մուսոլինի ամէն բանէ առաջ կը ձգտի մերձեցում հաստատել Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ:

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ կը մղուին Սուչէուի շրջանին մէջ, ուր 100.000 Ճապոնցիներ ուժգնօրէն կը դիմադրեն ճափոնական գրոհին: Ճափոնցիները չարժման մէջ դրած են բազմաթիւ օդանաւեր եւ հրասայլեր: Երկու չինացի զօրավարներ մեռած ըլլալով, սպարապետը ռազմադաշտ գնաց:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԿՏԱԿԸ ՕՐ. ՄԱՌԻՆ ԵՒ ՄԱՐԳԱՐԷ ԱԼԻՆ

Չեմ գիտեր առաջին անգամ ո՛ր թերթը մէջտեղ նետած է էմիրխանեան կտակի խնդիրը: Բայց գիտեմ որ Յառաջի ընթերցողները անգամ կը տրտնջան, երբ բան մը պակաս գրուի այդ մասին:

Եւ ինչե՛ր, ինչե՛ր կը խոստանան անոնք որ ժառանգորդ են,— միայն թէ ... լուր չփախցնենք:

Արդ, այս կտակով ինչքան Հայերը, նոյնքան ալ Թուրքերը կը հետաքրքրուին եւ, Սեդրաք Աբգարեանի դիմաց, թուրք փաստաբան մըն ալ նոյնքան յամառութեամբ կը գործէ, դատը շահելու համար: Մանաւանդ որ, թուրք ժառանգորդները խոստացած են իրենց բաժին մըն ալ հանել Օդանաւային միութեան:

Հիմա լսեցէք վերջին պատմութիւնը,— ընթերցուածս ի Թրքաց:

Ոմն Օր. Մառի, որ Էմիրխանեանի 11 ժառանգորդներու փոխանորդն է եղեր, կ'աւետէ Ագշամի թէ դատը վերջացած է, եւ ինք անձամբ Մատրաս պիտի երթայ, դրամները գանձելու համար: Անշուշտ վճարելով Օդանաւային միութեան բաժինը, 20 առ հարիւր: (Կտակին ընդհ. գումարը կը հաշուեն աւելի քան 3 միլիոն անգլ. ոսկի):

Այստեղ է որ կը սկսի հրաշապատում հէքեաթը:

Օր. Մառի կը պատմէ, Ագշամի միջոցաւ.

— «Էմիրխանեանի նախնիքը Պարսկահայեր են: Ինքը Կեսարացի է: Էմիրխանեանի նախնիքներէն մէկը, որ Ալի մարգարէի ժամանակակից եղած է, այդ շրջանին բժշկութիւն կ'ընէ եղեր:

Ալի մարգարէ օր մը հիւանդութեան մը կ'ենթարկուի եւ սուր հետեւանքով մեծ վէրք մը երեւան կուգայ մարմնին վրայ: Հակառակ այն ատենուան բոլոր բժիշկներու խնամքին, ոչ մէկը կը յաջողի դարման մը գտնել այս վէրքին: Վերջապէս Էմիրխանեանի նախնիքներէն այդ անձը, յայտնելով թէ Ալի մարգարէն կրնայ բժշկել, դիմում կը կատարէ եւ դարմանումի տակ կ'առնէ զայն: Արդարեւ, ան յաջողած է փրկել Ալի մարգարէն իր քրոնիկ դարձած հիւանդութենէն:

Ալի մարգարէն, բնական է, անկէ գոհ մնացած, իբրեւ փոխարին անոր խիստ արժէքաւոր «ֆէրման» մը կուտայ: Ժամանակ մը վերջ, ինչպէս ամէն անցաւոր մարդ, այս բժիշկն ալ կը մեռնի:

Այս հրովարտակը զաւկէ զաւակ փոխանցուելով, վերջապէս մինչեւ Կեսարացի Էմիրխանեանի կը հասնի: Էմիրխանեան միջոց մը այս հրովարտակը միասին առնելով Հնդկաստան կ'երթայ»:

Պատմութեան շարունակութենէն կ'իմանանք թէ Էմիրխանեան մէկուկէս տարի բեռնակրութիւն կ'ընէ Հնդկաստանի մէջ: Յետոյ միջոցը կը գտնէ ծանօթանալու եւ ներկայանալու մահարաճայի մը, որուն կը ցուցնէ Ալի մարգարէին ֆէրմանը:

— «Հնդիկ իշխանը այս պատմական հրովարտակը կ'առնէ Էմիրխանեանի ձեռքէն, պահելու համար, եւ, բացի կարեւոր գումարէ մը, անոր կուտայ նաւահանգստի բեռնաւորումի եւ պարպումի գործը: Շատ չանցած Էմիրխանեան միլիոնատէր կը դառնայ եւ բացէն շահագործած իր գոհարեղէններու մէկ վաճառատունն ալ կ'աւելցնէ իր միլիոնները: Էմիրխանեան երբեք չէ ամուսնացած, եւ մեռնելու մօտ Պոմպէյի նոտարին դիմելով կտակագիր մը պատրաստել կուտայ, որուն մէջ կ'ըսէ թէ Կեսարիոյ Մունճուսուն գիւղը ծնած է, ունի հինգ եղբայր եւ կը թուէ իր հարստութիւնը: Էմիրխանեան պայման դրած է որ կտակը բացուի իր մահէն 50 տարի վերջը: Այդ պայմանաժամը լրացած է 1914ին, բայց պատերազմի պատճառով կարելի չէ եղած գործադրել կտակը»:

Վերջապէս, միշտ համաձայն Ագշամի պատմութեան, Օր. Մառի 1934ին «սպատահաբար» ձեռք կ'անցընէ կտակագրին մէկ օրինակը, մանրամասնօրէն կը քննէ Կեսարիոյ մարդահամարի արձանագրութիւնները, կը հաստատէ թէ հանգուցեալը 11 ժառանգորդներ ունի Պոլսոյ մէջ, եւ անոնց փոխանորդութիւնն ստանձնելով, երկու անգլիացի փաստաբաններ կը վարձէ եւ դատը կը շահի...

Գէշ լո՞ւր մը տուած եղայ միւս ժառանգորդներուն,— անոնք որ վաւերական կը համարուին:

«Սը՛խ կաց», պիտի ըսէր մեր Եդիշը:

Եթէ Օր. Մառի Ալի մարգարէն ունի իբրեւ սպաւէն, անոնք ալ կրնան Գրիգոր Լուսաւորիչը վկայութեան կանչել: Մանաւանդ որ, Կեսարիան եղած է իր օրրանը:

ՎԱՀԷ

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլէն Տիկին Աննա Շալնեանի միջոցաւ.—

1. Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղ		100
2. Լա Վիսթի	»	50
3. Սէնթ Անթուանի	»	50
4. Մարսէյլի	»	50
5. Սէն Ժէռոմի	»	50
Գումար՝		300
Մայիս 7ի գումարը		260
Ընդհ. գումար՝		560

ԽՄԲ.— Այս առթիւ գրուած նամակէն կը տեղեկանանք թէ մարտ 15ին տեղի ունեցած է Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղերու ներկայացուցիչներու ժողովը, Փարիզ ղրկուելիք պատգամաւորներու ընտրութեան համար, եւ այդ առթիւ «Հայաստանի Ոռնակ»ին օգնելու առաջարկ եղած ըլլալով, այս գումարը գոյացած է:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

«Թան»ի աշխատակիցը շարունակելով իր պրպտումները՝ Ֆրանսայի օտարականներու մասին, չորրորդ յօդուածով կը ներկայացնէ «երրորդ դասակարգի եկուորները»— անոնք որ Ֆրանսա մտած են խարդախութեամբ, գաղտնօրէն կամ կասկածելի գործակալութեանց չարաշահութեամբ:

Այս առթիւ, վերլուծելով վերջին հրամանագիր-օրէնքները, կը գրէ.

--- «Իսկ այն հայրենազուրկները որ չեն կրնար որ եւ է երկիր երթալ: Պիտի վռնտե՞նք: Ատանկ բան չկայ: Բայց ներքին նախարարը պիտի կրնայ բնակավայր մը որոշել անոնց համար, իր ընտրած քաղաքին մէջ: Այդպիսիները պարտաւոր են պարբերաբար ներկայանալ ոստիկանութեան եւ ոստիկան-զօրքի վարչութեանց: Օրինազանցութեան պարագային պիտի դատապարտուին վեց ամիսէն երեք տարի բանտարկութեան:

Ոստիկանական վերատեսչութեան եւ ներքին գործերու պաշտօնատան մէջ կը շեշտեն թէ այս տրամադրութիւնները կը ծանրացնեն պատիժները՝ անբաղձայններու դէմ, բայց երբեք չեն նեղեր ուղղամիտ օտարականը: Ծայրագոյն ձախակողմէն կարգ մը Ֆրանսացիներ կը տրտնջան թէ մտնութեան դրութիւն մը հաստատուած է եւ դէպի կայսրութեան ժամանակները կը վերադառնանք: Բայց, ամէնէն աւելի անկանոն օտարականներուն մէջ է որ իրարանցում պատճառած է նոր հրամանագիր-օրէնքը: Մէկ ամիս պայմանաժամ տրուած ըլլալով անոնց, իրենց կացութիւնը շտկելու կամ երկրէն հեռանալու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ (1837—1937)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ահաւասիկ զանազան փուլերէ, կերպարանափոխութիւններէ անցած, ու այսօր մեր գմայլանքին նիւթ դարձած երկու մեծադիր քառածալ հատորներ, մանրատառ, եռասիւնեան եւ ամբողջ 2200 լայն էջերով, Հայերէն լեզուի ճոխ բառարանը, որ իրրեւաղբիւր ծառայած է այնուհետեւ բոլոր նման աշխատութիւններու, որ երեւան եկած ըլլան մեր ազգին մէջ:

Թէ ո՛րքան գիտական արժէք կը ներկայացնէ ան՝ բաւական է բանալ, թերթատել, եւ թէ ո՛րքան լուրջ ու քննական հանգամանք ունեցած է հայ լեզուի սոյն գանձարանը՝ հասու ըլլալու համար՝ գիտենք.—

ա) Յօրինողները նպատակ ունեցած են ամփոփել նախնեաց բոլոր լեզուական հարստութիւնը՝ իրենց տրամադրութեան տակ դրուած ձեռագիրներէն: Թէեւ առաջին գիտումը եղած էր ընտիր բառերը միայն հաւաքել, խորթ և օտարոտի գառուածները ժողվելով մնացորդներու բաժնի մը մէջ եւեւը գրուելիք՝ սակայն լեզուագէտներու պահանջին վրայ՝ որոշած են ամփոփել ամէն բառ որ իրենց աղբիւրներուն մէջ կը գտնուէր (Ե. դարու Ոսկեդարեան լեզուէն, մինչեւ վերջին ձեռագիրին աւանդուած նախնիքներէ), անխտիր ընելով վկայութիւն մը այդ բառը գործածող մատենագրէն, որուն արժէքը պիտի կըշռէր բառին յարգը: Այս ձեւով նպաստած կ'ըլլային նաեւ բառերու պատմութեան:

բ) Մեծ խնամք թափած են, բաղդատելու ձեռագիրներու մէջէն, (համեմատութիւններով հանդերձ անոնց կըրկին եւ կամ երեքին օրինակներուն), ճշդելու համար բառերը, երբեմն այլայլեալ գրուած լծորդ տառերու հետեւանքով, եւ յաճախ զուշակելու քննադատութեան պահերուն սխալ գըրուածները եւ ուղղելու զանոնք բաղդատական սկզբունքով:

գ) Բառերու նշանակութիւնը ճշդած են դարձեալ համեմատական ոճի մը հետեւելով զանազան տեղերու մէջ եւ գիմելով Թարգմանութեանց բնագիրներուն, ինչպէս Աստուածաշունչի գիրքերուն, Ոսկեբերանի, Նիւսեացի ճառերուն ու մեկնութեանց, Եւսեբիոսի պատմութեան եւն…: Ջանացած են բառերու նշանակութեան մէջ ձգտիլ նախնեաց տուած իմաստներուն, որոնք յետին դարերուն, կ'ըսեն «փոխուած էին ազդմութեան պատճառաւ, եւ մենք ալ սխալները այդպէս կը գործածէինք, բայց սորվելով ձեռագիրներէն ուղիղը՝ ուրիշներու սորվեցնել կ'ուզենք»:

դ) Տալու համար ճշգրիտ իմաստը Հայկական բառերուն, մտածած են դնել յունական համապատասխանը իբրեւ արդիւնք Ն. Թարգմանութեանց բնագիրներու հետ համեմատութեան. դրած են յունականին լատին համապատասխանը՝ խորհելով որ կրնայ օգտակար ըլլալ. նոյնիսկ նաեւ երբեմն եբրայական, ասորական, պարսկական համապատասխանները: Իսկ օտար ծագում ունեցող հայ բառերը միշտ յայտնի կերպով մատնանշած են: Նշանակութեան բացատրութիւնը ըրած են աշխարհաբար լեզուով եւ քովն ալ դնելով Թուրքերէնը:

ե) Մի եւ նոյն բառի նշանակութեան զանազանութիւնը նկատի առնուած է եւ հասկնալու համար զայն նոր տողով սկսած են տալ բացատրութիւնը: Կէտ մը՝ որ անտեսուած չէ անոնց աչքէն, որովհետեւ բառերը շատ անգամ քանի մը նշանակութիւն կ'ունենան եւ գիտական հանգամանք ունեցող բառարան մը պէտք է որ նշանակէր զանոնք:

Այդ նշանակութիւններն ալ վերատին վկայութիւններով մատենագիրներէն հաստատած են:

զ) Ոչ միայն բառաքննական հմտութիւն, բառարանական ճոխութիւն ունի Հայկազեանը՝ այլ նաեւ կրնայ ծառայել իբր առաջնորդ քերականագէտ մաքերու համար, որոնք կը փնտռեն հայերէն լեզուի յատկաբանական նըկարագիրը: Այդ ալ կ'անդրադարձնեն ծխտական ձեւով՝ թէ այս ձեւը ըստ հայկական ոճի չէ, այլ յունաբանութիւն է, լատինաբանութիւն, ասորաբանութիւն կամ եբրայաբանութիւն:

Այս դիտողութիւնները կ'ագուցեն երբեմն այն տեղ՝ ուր բերուած վկայութիւնները զայն կը պահանջեն:

Պատրաստ պտուղ է այսօր Հայկազեանը, զոր կը ճաշակենք ամէպ, նոյնիսկ առանց մտածելու թէ ի՜նչ արժած կրնայ ըլլալ ան յօրինողներուն համար:

Հայ գրական աշխարհը ի՞նչպէս պէտք է փոխարինէ այդ «երից վարդապետաց» անդին աշխատութեան, որով հայ լեզուն կ'ազատուէր կորուստէ եւ յետին մոռացումէ, որ Յովհաննէս Երզնկացիէն (ԺԴ. դար) վերջ եկաւ զայն պատելու խաւարային քօղով մը: Արդար կերպով գնահատելու համար, հարկ է տեղեակ ըլլալ ԺԴ. դարէն մինչեւ Մխիթար Աբբահօր լեզուական զառմի անդրանիկ փորձին երեւիլը, եւ ապա այս զոյգ հատորներով փրկարար տապանին կանգնումը, ջրհեղեղային ալեաց մը մէջ ապրող հայ լեզուի պատմութեան: Եւ դեռ Հայկազեանը մաս կը կազմէ հայ գրական վերածնունդն իրականացնող շատ մը ուրիշ գործերու՝ զոր Ս. Ղազար ընծայեց ազգին:

Միհրդատ Ց. Թիրեաքեան վերջերս գրած է (Հայաստ. կոչնակ 1937 թ. 21). — «Նոր Հայկազեան Բառարանը զարգացումի կազմող, կոթողական, մեծարժէք եւ աննման գործ մըն է, որ պատիւ կը բերէ հայ մտքին եւ կ'ապացուցանէ ցեղին քաղաքակրթական ընդունակութիւնները»: Բոլոր արեւելեան ազգերէ եւ եւրոպական շատ մը ժողովուրդներէ առաջ Հայերըս ցոյց տուած ենք ասով գիտական աշխարհի, թէ յետնեալ չենք մնար մտաւորական գետնի վրայ՝ հնդեւրոպական ցեղախումբի պատկանող մեր եղբայրակիցներէն ալ:

Հր. Աճառեան՝ ծանօթ դէմք հայ լեզուաբանութեան մէջ, ըսած է ժամանակին — «Հայ լեզուի ամէնէն կատարեալ բառարանը» Հայկազեանի համար:

Բառարա՛ն, անհրաժեշտ կարեւոր մէկ տարրն է լեզուի մը կեանքին եւ ամէնէն հարկաւոր պահպանակը ազգի մը, որ այդ լեզուով կը խօսի ու կը գրէ. այդ պակասն էր ուրեմն որ կուգար լեցնել Հայկազեանը լիուլի եւ կատարեալ կերպով: Հայ լեզուն սիրելի հայ ժողովուրդին, նախնիքներէն աւանդուած միակ ամենանուիրական գանձն է եւ խորհրդանիշը մեր պատմական կենսունակութեան: Ո՛րքան ապրի ան, ա՛յնքան պիտի ապրի հայ ժողովուրդը, կ'ըսենք միշտ, եւ որքան անաղարտ, մաքուր եւ անխառն պահուի, այնքան հայ ցեղը փարած պիտի մնայ ազգային ոգւոյն օտար ափերու վրայ: Այս զգացումը թո՛ղ ըլլայ նաեւ միակ երախտագիտական պարտքը հայ ժողովուրդին՝ Հայկազեանի հեղինակներուն հանդէպ:

Հ. Մ. Ճ.

ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ՄԸ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ԳԻՆԻՆ

Գինեձօնի հանդէսի մը առթիւ, Ակադեմիոյ անդամ Պ. Ժօրժ Տիւհամէլ հետեւեալ դրուատիքը կերտեց ֆրանսական գինիին, առնելով զայն իբրեւ զուտ արտադրութիւն արգաւանդ հողի մը եւ իբրեւ անմահական ճաշակ, չափի եւ կշռոյթի սահմանին մէջ.—

Եթէ այս իրիկուն ձեր մէջ եմ, պատճառն այն է, որ կը սիրեմ կեանքը, պատճառը ա՛յն է որ կը յարգեմ կեանքը, եւ իբրեւ կեանքի փաստաբան կը համարձակիմ լսելի ընել ձայն մը՝ զոր հիւանդութիւնը տկարացուցած է առանց բոլորովին խեղդելու: Անցեալ ձմեռ օր մը, երբ այցելութեան գացած էի իմ անուանի պաշտօնակից եւ վարպետ Պ. Պէրկսոնի, բախտաւորութիւնը ունեցայ լսելու մեծ փիլիսոփան, որ իմ առջեւ ծրագրեց ու պարզեց համառօտիւ տեսութիւն մը տեխնիքական կենսաբանութեան մասին: Երբ, այսպէս, մտիկ կ'ընէի մեր դիտողներուն ամէնէն իմաստունին խօսքերը, ինքզինքս յանկարծ անուրջի մը մէջ թաղուած զգացի, անուրջ մը, խոկում մը՝ որ բնական գնացքով ուղղուեցաւ դէպի այգեպանին արուեստը:

Գինիին պատմութիւնը պատմութիւնն իսկ է կեանքին: Եթէ մեծ ինչ է գինիին գործը, պատճառը ա՛յն է որ այդ գործը, հակառակ տաժանքին, հակառակ քանիցս անյաջողութեան դառն փորձերուն, յաջողութեան կամ բախտաւորութեան ընդունակ է: Խօսքս ձեզի կ'ուղղեմ, ո՛վ դուք պարոն այգեպաններ, որ գեղեցիկ բացատրութեամբ մը կոչուած էք «գինիի հողագործներ»: Երբ զարնան մեր այգեստաններու մասին լուրեր կ'առնեմ, երբ կ'իմանամ թէ գետինը սառ կապած է, թէ կարկուտըսւարշտկած էայգիները, շատ շատերու պէս կը տըխրիմ ձեր ձախողուածներուն վրայ, կը վշտահարիմ ձեր վիշտերովը:

Հարաւային Ամերիկայի, Աւստրալիոյ Բարեյոյսի մէջ ալ այգի տնկած են, բայց անոնց արտադրութիւնները անփառունակ խաղ մըն են միայն: Առաւելն անոնց գինիները պատուաբեր ակնարկութիւններ միայն կրնան նկատուիլ այն համբաւատենչ ըմպելիին՝ որ դարերէ ի վեր կը հոսի ձեր ձեռքերէն, ձեր սիրտէն, այո՛, պարոննե՛ր, մեր Ֆրանսամշակ այգեստաններէն: Թէեւ հաղուադէպ են ձեր բարեյաջող տարիները, որոնց միջոցին իսկ անհուն դժուարութիւններու մէջէն կը կորզէք յաղթանակ մը, բայց երբ մեր անմահական որթերը բարեհաճին ծաղկիլ, ինչպէս վայել է բարունակներուն, արդարեւ կ'արձանագրուին պատմութեան մէջ:

1915, 23, 26, 29 տարիները, մեր ականջներուն կը հնչեն իբրեւ չքեղ թըւականներ երկնահոսան գինեձօնքի:

Գինին, ձեր գործը, իր դիւցիկի ամիսները ապրելէ եւ ձեր մանրակրկիտ խնամքները ընդունելէ վերջ, կը հասնի հուսկ ուրեմն մեր մառաններուն մէջ: Գինին այնուհետեւ կը սկսի մեր մօտ, իր սիրողներուն, իր սիրահարներուն մօտ, այո՛, կը սկսի խորհրդաւոր գոյութիւն մը: Կը զարգացնէ իր ճակատագիրը, անոր շարժումին կը հետեւինք, տեսակ մը երկարող գիծ որ իր վախճանին կը յանդեցնէ խմումը: Ապշութեամբ եւ մերթ խանդավառութեամբ: Այսինչ գինին, նախ խստակեաց, կը դառնայ կ'ըլլայ ազնիւ, ազդու եւ չողարձակ, այնինչ ուրիշ մը, սկիզբները բաւական բիրտ, սակաւ առ սակաւ կը դառնայ համեղ նրբութիւն մը, ամօթխածութեան չիկնանքով մը պճրուռն: Այնպիսի մը՝ որ հարուստ կը թուէր ըլլալ, իր վաղքին սկզբնական կէտին իսկ կ'աղքատանայ: Ուրիշ մը՝ որ կը յաւակնէր ամենամեծ փառասիրութիւններու, կարճ կը կապէ իր փքանքը եւ քաղքենի անշուք կեանքին տեսակ մը աննշանութեան կը համակերպի: Ամէն չիչ ունի իր անձնական կեանքը, իր ոգին, իր պատգամը: Երբեք երկու շի՛չ ամէն կերպով, շիթ առ շիթ, իրարու նման չեն:

Գինին, խորհրդանշան կեանքի, մինչեւ վերջին կաթիլը, մինչեւ վերջին շողին կը մնայ պատկերը քմայքին: Երկու զաւաթներու մէջտեղ կը հասուննանք, կը խորհրդածենք, կ'ապրինք: Որովհետեւ համին ու բոյրին համանուագը կը պարզէ լիովին իր հընարքը նրբին: Հազարումէկ դիրդ ու քմքոյշ զգայնութիւններ կը սկսին իրենց բազմարուեստ խաղը, եւ կը գտնենք թէ միեւնոյն բաժակին երկու ումպերը անգամ իրարու չեն նմանիր, եւ միեւնոյն ումպին երկու կաթիլները զանոնք վայելելու արժանաւոր եղողին կը վերապահեն տարբեր մերմուութիւններ: Գինիի սիրատենչիկ միտքին համար, կը խորհիմ թէ գինին կ'ըլլայ գեղեցիկ նիւթ մը, մտածումի, խոկմունքի:

Գիտեմ որ կ'ան մարդիկ որոնք գինիին մէջ ոգիոլը (ալքօլ) կը փնտռեն: Ոգիոլը գինիին հարկաւոր, բայց անկենդան գոյակն է, անոր կմախքն է: Հոգին չէ բնաւ: Ոգիոլին եւ անոր անբանային արդիւնքին վրայ միայն խորհողները կեանքի սիրահարներ չեն, այլ մահուան հետ ֆծնողներ: Պէտք է զանոնք միանգամ ընդ միշտ վանել մեր ծոցէն:

Շնորհակալ եմ որ զիս անարժանս ընտրեցիք այս իրիկուն, տօնելու համար, ձեր բարեկամական ներկայութեան, գինին, գո՛րծ խաղաղութեան, գինին, զարմանահրաշ նշա՛ն մարդոց իմաստախոհութեան եւ հաւասարակեցութեան:

Գինեզուարթ ներկաններուն ցնծաւիթ ծափողջոյնը թնդացուց սրահը:

XX

Անցեալը ոչինչ է կեանքի մէջ, իսկ ներկան անցեալէն մեծ տարբերութիւն մը չունի:

*** Կացինը անտառ մտած կը ջարդէր: Ծառերը իրենց հնամեայ ծառին դիմելով գանգատեցան:

— Զաւակներս, ի՞նչու կը զարմանաք, կացինին կոթը մեր ծառերէն է: (Ցիչել Հայաստանի դէպքերը):

ՏՈՔԹ. ՔԵԱԹԻՊԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ (Իրան).— «Յառաջ»ի սոյն տարուայ Մարտ-Ապրիլ ամիսներէ համարներում լոյս տեսած տեղեկութեանց շարքին, գալիս եմ աւելացնելու եւ մի քանի կէտ իմ պատանեկան յուշերից, որոնք, թերեւս, իբրեւ լրացուցիչ մասնիկ, օգտակար լինեն այն ժամանակուայ Պոլսոյ ամենայայտնի հայ բժիշկներից մէկի կեանքի լուսաբանութեան համար:

1882-1889 թւերին աշակերտ լինելով Ս. Փրկչեան ճեմարանում, ուր ուսանում էին շուրջ 280 աշակերտներ, մի կատարեալ հաւաքածոյ Տաճկաստանի բոլոր քաղաքների եւ Պոլսոյ զանազան թաղերի որբերից, — լսած եմ որ մինչեւ 1885 թիւը բժիշկ Քեաթիպեան արդէն սպաննուած էր: Ու նրա կեանքի դրուագներից ու մահուան շուրջը շատ զարմանազան պատմուածքներ էին աւսում մեր աշակերտական շրջանում:

Այդ թուականներին դեռ եւս պատանի, եւ անձամբ նրան ճանաչելու բախտը չունենալով, չեմ կարող քըննադատական ոեւէ բան գրել նրա բըժշկական թէգի վերաբերմամբ: Բայց եւ այնպէս մեր ճեմարանի աշակերտների պատմուածքներից յայտնուած էր որ բժիշկ Քեաթիպեան որպէս առաջնակարգ բժիշկ մեծ անուն էր հանած ամբողջ Պոլսոյ մէջ: Եւ իսկապէս, երբ մի բժիշկի, նոյն իսկ գիշերուայ շատ ուշ ժամերին, Պոլսոյ զանազան հեռաւոր թաղերից վազում էին իրենց ծանր հիւանդին օգնութեան կանչելու — որին նա միշտ էլ պատասխանում է եղեր ամենայն սիրայօժարութեամբ եւ մարդասիրաբար — անշուշտ այդ բժիշկը՝ Պոլսոյ անհամար բժիշկների շարքերում շատ արժանաւոր եւ հմուտ մէկը պէտք է եղած լինէր:

Պատմում էին, ի միջի այլոց, որ աշնան վերջերին, երբ մի օր, բժիշկ Քեաթիպեան Եէնի-Ճամի մզկիթի առաջից ձիով անցնելիս է լինում, մըզկիթի դրսի քարէ սանդուխների վրայ նկատում է մի Ալբանացի բոկեվաճառ (սիմիթ-ճի) որ իր կլորակ տախտակը կողքին դրած, մտախոհ նստած է լինում: Բժիշկը մօտիցն անցնելիս նայում է նրա դէմքին եւ ասում. «Ա՛յ մարդ, քո թոքերը սաստիկ մրսած են, շուտ գնա տուն, եւ աշխատի՛ր քեզ քրտնացնելու»: Բոկեվաճառը որ արդէն նոյն րոպէին նոր սկսում էր դողով սարսռալ, վազում է նրա յետեւից եւ խնդրում է որ իրեն մի դեղագիր շնորհէ:

Բժիշկը՝ ձիու վրայ, մի կտոր թըղթում դեղատոմս է գրում եւ պէտք եղած խրատները տալով յանձնարարում է միաժամանակ որ առաւօտեան գնայ Թօփ-Գափուի հիւանդանոցը պառկելու, խոստանալով որ ինքն էլ կգայ նրան տեսնելու: Հետեւեալ օրը, բժիշկը գնում է եւ հետաքրքրուելով գտնում է բոկեղավաճառին թոքատապով պառկած մահճակալում: Ալբանացին ճանաչելով այցելուին, ըսկսում է հազարումի տեսակ օրհնէնքներ շռայլել նրան: Ցետագայում հիւանդը առողջանալով ամենուրեք պատմում է որ իր մահից ազատուելը պարտական է եղած այդ հայ բժիշկին:

Բժիշկ Քեաթիպեանի մարդասիրական զգացմունքների ապացոյցներից շատ օրինակներ էին յիշում նոյնպէս մեր ճեմարանի աշակերտների մէջ,— որ նա, բազմաթիւ անգամներ խեղճ եւ աղքատ հիւանդներին այցելութեան գնալիս, նկատելով նրանց թշուառ կացութիւնը, բժշկական յորդորների հետ եւ իր գրած դեղատոմսի մէջ ծածկաբար ոսկի կամ արծաթ դրամ զետեղելով, դրել է հիւանդի բարձին տակը եւ հեռացել:

Գալով բժիշկի մահուան պարագաներին, մեզանում պատմում էին, որպէս թէ, պալատական սուլթանահաճոյ ծննդաբերութեան դժուարին դէպքերից մէկում, բժիշկ Քեաթիպեանի միջնորդութեամբ յաջող ազատումից եւ նոյնի արքայական շնորհներին արժանանալուց յետոյ, այն ժամանակուայ Շէյխ-իւլ-իսլամութիւնը կրօնական կատաղի մոլեռանդութիւնից տարուած, գաղտնաբար մահավճռի փէթվա է արձակում բժիշկի հանդէպ: Եւ մի օր, կէս գիշերուայ մօտերին, մի կառք կանգ է առնում բժիշկի բնակարանի առաջ: Կառքից ցած է գալիս մի մարդ եւ բժիշկին զարթեցնելով յայտնում, որ մի շատ ծանր հիւանդի համար եկած է օգնութեան: Բժիշկը ըստ իր սովորականին, հագնւում եւ առանց տատանման կառքը նստելով գնում է: Սակայն Ցէնէր Գաղչէի մօտերքում, գիշերային մըթութեան միջից դարանակալ մարդիկ դուրս գալով, բժիշկին կառքից դուրս են հանում, եւ խափանելով ամենայն ձայն ու ծպտուն արձակելու հնարաւորութիւն, քաշում են նրան ծովեզերք եւ հանելով շապիկը, դաշոյնը խրում են մինչեւ խեղճ զոհի կոկորդի խորքը, ու այդպէս խեղդամահ արած, դիակը թողնում են նոյն տեղում:

Այդ թուականներին (1880-1885) Պոլսոյ ամենայայտնի հայ բժիշկների շարքումը, Վիչէն Օրմանեանի, Խօրասանճեանի, Փէշտիմալճեանի եւայլոց կարգում, մեծ անուն եւ հռչակ էր վայելում նոյնպէս Տոքթ. Քեաթիպեանը:

Ի՞նչ է բժշկական թէզը առանց փորձնական հմտութեան եւ արդիւնքի, եթէ ոչ մի սուեր պատին վրայ: Թէզը խօսք է եւ տառ, իսկ օգտակար գործը շօշափելի արդիւնք. «Խօսքերանց գործի մեռեալ է»: Մենք [illegible] ենք ունեցել թէզաւոր բժիշկներ [illegible] րոնք միջակութիւնից այն կողմ [illegible] անցել. իսկ նշանաւոր են հանդիսացել նրանք որոնց գործերից ակներեւ օգտակար արդիւնք է վայելել իր [illegible] պատը: Այդ նշանաւորներից մէկն է եղած Տոքթ. Քեաթիպեանը:

Ցարգա՛նք իր յիշատակին:

Խ. ԼԱԶԱՐԵԱՆ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՈՍԿԻ ԲԱԺԱԿԸ

Աթաթիւրք հրամայած էր որ [illegible] սրուի ըմբշամարտութեան եւ [illegible] մարզի մէջ առաջնութիւն շահող խումբին տրուելու համար, «Աթաթիւրքի ոսկի բաժակը» հիմնած է: Այս [illegible] ժէքաւոր բաժակին համար [illegible] ուելիք մրցումները տեղի պիտի [illegible] նան յունիս 4ին եւ 5ին, Անգարայի մարզարանին մէջ: Բոլոր երկրամասի ըմբիշները պիտի մասնակցին: [illegible] առթիւ ամբողջ երկիրը ըմբշամարտ [illegible] 12 շրջանակներու բաժնուած է: [illegible] շրջանակները ներկայացնող խումբերէն ով որ շահի առաջնութիւնը, պիտի ստանայ նուէրը:

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Արդէն իր գործը դժուար էր, հիմա չափէն աւելի կը դժուարանար մանաւանդ որ մէջտեղ ելլելու համարձակութիւնն ալ չունէր այժմ, որովհետեւ ոստիկանութիւնէն կրնար ճանչցուիլ:

Խաղաղ ու պայծառ գիշեր մըն էր: Ժամանակը շատ ուշ ըլլալով, գրեթէ անցուդարձ չկար, բացարձակ լռութիւն մը պիտի տիրէր այդ քովընտի փողոցին մէջ, եթէ քանի մը քայլ անդին, Արիֆենց տունէն չլսուէր լացուկոծի մը աղմուկը: Թրքուհիները հաւաքուած էին դիակին շուրջը եւ անդադար կուլային ինչպէս սովորութիւնն է Արեւելքցիներուն. ու պիտի շարունակէին այդ ողբը մինչեւ յաջորդ առտուն, երբ յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենար:

Սուլթան ներկայ եղած էր այդ արարողութիւններուն եւ գիտէր թէ ինչպէս կը կատարուէին անոնք: Նոյնիսկ որոշ դիրքի տէր մէկը ոչ դագաղ կ'ունենար, ոչ ալ մեռելակառք: Ննջեցեալին ազգականները փոխն ի փոխ իրենց ուսերուն վրայ պիտի կրէին դիակը պարունակող սնտուկը, փողոցներէն պիտի անցնէին, իրենց հետեւը ունենալով յուղարկաւորներու ցիրուցան թափօր մը եւ գերեզմաննոց պիտի հասնէին:

Այնտեղ խորտուբորտ փոս մը պիտի բացուէր, դիակը պիտի նստեցնէին անոր մէջ երեսը Մէքքէի կողմը դարձնելով, հողով պիտի ծածկէին զայն ու ներկաներէն ամէն մէկը քար մը պիտի նետէր անոր գերեզմանին վրայ: Թուրքերը բոլորովին անզգայ ըլլալով իրենց մեռելներուն հանդէպ, ոչ յուղարկաւորութենէն առաջ, ոչ անկէ վերջ ծաղիկ պիտի մատուցանէին անոր, իբրեւ յարգանքի արտայայտութիւն մը իր յիշատակին հանդէպ ու եթէ անոր ընտանիքը խեղճ ընէր եւ անկել տար դագաղի նմանող այդ զարմանալի տապանաքարէն հատ մը, այս վերջինը անպատճառ քանի մը ամիսէն վար ինկած պիտի ըլլար, որովհետեւ Թուրքերը այցելութիւն չեն տար իրենց գերեզմաններուն:

Սուլթան իր մտքին մէջ չափեց, ձեւեց ու վերջ ի վերջոյ համոզուեցաւ որ իր միակ յոյսը Արիֆն էր հիմա: Րէուֆ մօտաւորապէս յայտնած էր իրեն թէ ան ալ անդամ էր դաւադրութեան. հետեւաբար պէտք էր անոր բերանը բանալ, բայց ի՞նչպէս: Շատ աւելի դժուար գործ էր ասիկա, որովհետեւ հաւանական չէր որ ան մտերմանար անծանօթ մէկու մը հետ, եթէ զօրաւոր պատճառներ չունենար: Եւ սակայն փորձ մը պէտք է կատարուէր: Սուլթան ի՞նչ ձեւով անոր քով պիտի երթար:

Սուլթան մտածկոտ՝ շոյեց անդըի մը կտուցին նմանող իր քիթը: Ի հարկէ չէր կրնար վերադառնալ Արիֆենց տունը ուր հսկում կը կատարուէր հիմա, հետեւաբար այնտեղ երթալու առաջին պատեհութիւնը պիտի ստեղծուէր յուղարկաւորութենէն վերջ. բայց ասիկա կը նշանակէր սպասել մինչեւ յաջորդ օրը, իսկ ժամանակը շատ կարեւորութիւն ունէր իրեն համար: Իւրաքանչիւր ժամ որ կ'անցընէր Պոլսոյ մէջ, վտանգաւոր ժամ մըն էր. պէտք է իր գործը վերջացնէր եւ կարելի եղածին չափ շուտ հեռանար Թուրքիայէն, եթէ կ'ուզէր ազատել իր մորթը: Բացի այդ Ներքինին լուր ըստացած պիտի ըլլար թէ Րէուֆի դիակը իր եղբօրը տունը փոխադրուած էր եւ բնականաբար հսկողութեան տակ պիտի առնէր յուղարկաւորութիւնը՝ ստուգելու համար ներկաներուն ինքնութիւնը: Եթէ Սուլթան յուղարկաւորութեան երթար Արիֆին հանդիպելու դիտաւորութեամբ, տարակոյս չկար որ Քաղաքմի մարդիկը պիտի ճանչնային զինքը եւ այն ատեն օձիքը վրայ պիտի տար անպայման:

Երբ չորրորդ գլանիկն ալ ծխեց ոտքի ելաւ վճռելով որ Արիֆին պէտք էր հանդիպէր առատ չեղած: Դանդաղ քայլերով յառաջացաւ Թուրք երիտասարդին տունը՝ իր առնելիք քայլերուն մասին խորհրդածելով: Դրան առջեւ սպասեց. կիներուն կականչի լացն ու կոծը տխուր տպաւորութիւն մը կը ձգէին գիշերուան այդ ժամուն: Անշուշտ չէր կրնար դուռը զարնելով ներս մտնել եւ իր ներկայութիւնը յայտնել այդ ողբալի տեսարանին առջեւ: Ուրեմն, քովի փողոցը մտաւ որուն մէկ կողմին վրայ բարձրացող պատը կցուած էր Արիֆենց բնակարանին:

Տունը պարտէզ չունէր որովհետեւ հին ոճով շինուած ըլլալով կանգնած էր ընդարձակ բակի մը մէջ. պատուհան ալ չկար նեղ ճամբուն վրայ նայող պատին վրայ, այլ գամերով զարդարուած դուռ մը: Գիտէր թէ Արիֆ սպասող Թրքուհիներուն քովը չէր կըրնար ըլլալ. ուրիշ սենեակ մը ըլլալու էր ան: Թերեւս բարձրացած էր երդիքը զոր գիշերուան այդ տաքին՝ վիշտէն ու սարսափէն քնանալու անկարող մէկը պիտի նախընտրէր հեղձուցիչ սենեակի մը:

Սուլթան քար մը վերցուցգետնէն եւ ձեռքին մէջ կշռեց անոր ծանրութիւնը: Լաւ քրիքէթ խաղալ գիտէր ու այդ ծանօթութիւնը օգտակար պիտի ըլլար իրեն հիմա: Ճշգրիտ հաշիւ մը ըրաւ որպէսզի քարը ոչ բակին մէջ իյնայ ոչ ալ պատին զարնուելով նորէն [illegible] գար ու նետեց: Քարը թեթեւ [illegible] կով մը երկյարկանի տան երդիքին վրայ ինկաւ. լսեց անոր ձայնը. [illegible] ւեց վայրկեան մը, ոչ մէկ պատասխան. անգամ մը եւս փորձեց:

Ցանկարծ քարաշէն քիւին [illegible] մարդկային գլուխի մը շուքը [illegible] ցաւ. Սուլթան սկսաւ սուլել «Ա[illegible] ուած պահէ թագաւորը» եղանակը: Չէր ուզեր իր ինքնութիւնը յայտնել, Արիֆին ներկայութիւնը ստուգելէ առաջ. յոյս ունէր որ եթէ երդիքէն [illegible] րայ գտնուող անձը ան էր, [illegible] բար պիտի ճանչնար անգլիական [illegible] երգը:

— Պ. Տէսթի՞մն էք, հարցուց [illegible] րիֆ:

— Այո եւ կ'ուզեմ ձեզի հետ խօսիլ, պատասխանեց գզոյշ ու ցած ձայնով [illegible] մը… շատ կենսական է… ձեր եղբօր մասին… վար իջէք եւ դուռը բացէք որ ներս գամ…

(Շար.)

Ընտրական պայքարը Սանճաքի մէջ

—.—

ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ, ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պէյրութի Ազդակէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (10 Մայիս).—

Վերջին արիւնոտ դէպքը խորապէս վրդովեց Թուրքերը, այն համոզումը ներշնչելով որ Ալէվիները ոչ միայն իրենց հետ չեն, այլ եւ վճռած են ամէն կերպով պաշտպանել սեփական իրաւունքները: Թուրքերը դառն փորձով տեսան թէ Ալէվիները «էթի գուրտէլ»ներ (հիթիթ եղբայր) չեն, այլ անկախ համայնք մը որ գիտէ արժեցնել իր իրաւունքները եւ հարուածով պատասխանել հարուածին:

Այս պատճառով, Թուրքերը չկատարեցին իրենց ծրագրած ցոյցը: Ալէվիները բացէ ի բաց յայտնեցին թէ իրենք ալ հակացոյց պիտի ընեն եւ պատասխանատու չեն հետեւանքներուն համար:

Միւս կողմէ, ֆրանսական իշխանութիւնը արթուն կը հսկէ, պահակախումբեր պտտցնելով ամէն կողմ եւ արգիլելով ամէն ցոյց: Կասկածելի անցորդները կը խուզարկէ եւ զէնքերը կը գրաւէ:

Շնորհիւ այս երկու ազդակներուն, վերջին երկու օրերը խաղաղ անցան, թէեւ միշտ սրտադողով: Որովհետեւ, չես գիտեր ի՛նչպէս, շարունակ գունաւոր զրոյցներ հրապարակ կը հանուին — այսինչ ժամին ցոյց պիտի ըլլայ, Թուրքերը յարձակում պիտի գործեն, Պէյլանի Թուրքերը կը պատրաստուին Ալէքսանտրէթ արշաւելու:

Եւ ահա յանկարծ կը դադրին խանութները, կ'արձակուին դպրոցականները եւ ամէն մարդ տունը կը քաշուի:

Մէկ խօսքով՝ ահ ու դողի վիճակ մը, որ ջլատած է ոչ միայն տրամադրութիւնները, այլեւ առեւտուրը: Շաբաթ մըն ալ այսպէս, եւ արդէն կը ծագի տնտեսական տագնապ մը, աւելի ծանրացնելով կացութիւնը: Մինչդեռ ժողովուրդը պէտք է գիտնայ թէ ոեւէ պատճառ չկայ խուճապի մատնուելու: Որքան ալ գրգռիչ ու գէշ դիտումներով լեցուած, Թուրքերը ներկայիս ի վիճակի չեն մեծ վտանգ մը կազմելու, քանի որ մէկ կողմէ բացարձակ փոքրամասնութիւն են, միւս կողմէ կայ Ֆրանսական իշխանութիւնը որ երբեք պիտի չթոյլատրէ խառնակութիւնը:

Անիկա չի նշանակեր անհոգ մնալ: Ո՛չ, պէտք է արթուն ու զգուշաւոր ըլլալ. միայն խուճապահար ըլլալու չէ, որուն իսկ վտանգը կարենալ դիմագրաւելու համար:

Հակառակ իրենց բոլոր փորձերուն, Թուրքերը մեծ շահ մը չարձանագրեցին: Այսպէս, մինչեւ հիմա հազիւ 40 — 50 Ալէվի արձանագրուած են Թրքական ցանկին, 300 հոգիի մէջէն: Այդ 40 — 50 հոգիին կարեւոր մէկ մասն ալ կը պատրաստուի խնդրագիր տալու եւ յայտնելու թէ իրենք խաբուած են ու կ'ուզեն Ալէվի ցանկին մէջ արձանագրուիլ:

Ասոր փոխարէն, սակայն, կայ ուրիշ պարագայ մը որ լուրջ հոգ կը պատճառէ: Սարը Սէքի ընտրական դիւանին նախագահը (յոյն) առանց այլեւայլի կ'արձանագրէ Թուրքիայէն ղրկուած Թուրքերը: Թուրք մուխթարէն թուղթ մը, եւ ամէն ինչ լրացած է: Ոչ մէկ քննութիւն թէ եկողը ո՞վ է, իսկապէս Սանճաքցի՞ է, ինչպէս կը պահանջէ օրէնքը:

Միւս կողմէ, նախագահը առանձին է, ուրիշ օգնական չունի: Համայնքներէն ալ ներկայացուցիչ չէ առած, հակառակ օրէնքի բացայայտ պայմանին:

Ասոր վրայ, ոչ — Թուրք համայնքներու ներկայացուցիչները բողոքեցին Անտիոքի Յանձնաժողովին, եւ կ'ըսուի թէ ուրիշ մը պիտի յաջորդէ յոյն նախագահին: Եւ սակայն, ահա նոր կնճիռ մը: Երէկուընէ սկսեալ, Ալէքսանտրեթ քաղաքին ընտրական դիւաններն ալ կը հետեւին նոյն դրութեանց առանց այլեւայլի արձանագրելով Թուրքիայէն ղրկուած Թուրքերը: Միայն կը պահանջեն Թրքական անցագիրը եւ Թուրք մուխթարին վկայագիրը թէ ներկայացողը Սանճաքցի է:

Համայնքներու ներկայացուցիչները անմիջապէս կը բողոքեն, դիտել տալով թէ եղածը օրինական չէ եւ թէ եկողները Սանճաքցի չեն, այլ Թուրքիոյ խորերէն (Եոզղատ, Ալպուսթան, եւայլն) ղրկուած Թուրքիացիներ:

— Տէր նախագահ, կ'ըսէ ներկայացուցիչ մը, տուէք ձեր անցագիրը եւ 20 ֆրանք, եւ ես մուխթարէ մը թուղթ բերեմ թէ դուք Սանճաքցի էք:

Ասոր վրայ, պելժ նախագահը կը յայտնէ թէ ինք պիտի քննէ խնդիրը:

Միւս կողմէ, ոչ — Թուրք համայնքներու ներկայացուցիչները բուռն բողոք մը ուղղեցին այստեղի (Անտիոքի) Յանձնաժողովին, յիշեցնելով թէ հիմնական օրէնքը որոշակի կ'ըսէ թէ ո՛րո՞նք Սանճաքցի են, եւ թէ մուխթարի պարզ թուղթը բաւական չէ ասոր համար: Այն ատեն, ընտրութիւնը ընտրութիւն չըլլար, որովհետեւ Թուրքիա կրնայ ուզածին չափ մարդ ղրկել եւ մեծամասնութիւն ունենալ...:

Ինչպէս յայտնի է, հակաքէմալական Թուրքերը պահանջած էին որ իրենք արձանագրուին «Իսլամ սիւննի» համայնքի ցանկին մէջ: Սարը Սէքիի ընտրական դիւանին նախագահը նկատի չէր առած այս պահանջը, եւ Թրքական ցանկին մէջ արձանագրած էր դիմողներուն մէկ մասը: Այժմ կ'իմանամ թէ Գըրըք Խանի դիւանը երէկուընէ ի վեր սկսած է «Իսլամ սիւննի» ցանկին մէջ արձանագրել ուզողները:

Ալէվի հանրային կարծիքը օրէ օր աւելի կը գրգռուի այն սակաւաթիւ Ալէվիներուն դէմ որոնք, կաշառքի փոխարէն, անկէ առաջ խոստացած էին Թուրքերուն կողմը անցնիլ: Հանրային ցասումը այնքան բուռն է որ, այդ Ալէվիները սկսած են լրջօրէն անդրադառնալ իրենց քայլին եւ այժմ կը խորհին ետ կենալ:

Գաղափար մը տալու համար, յիշեմ թէ Շէյխ Համիտ Իսաթ, որ Անգարա գնաց եւ «Թուս Գայա» մականունը առաւ, օրէ ի վեր գրեթէ բանտարկուած է տանը մէջ եւ կը վախնայ դուրս ելլել, որովհետեւ բոլորը վար պիտի առնեն երեսը...

Սոյդ աղբիւրէ կ'իմանամ թէ ձերբակալման հրամանագիր հանուած է Սրար Պոսթան կոչուած Թուրքի մը եւ եղբօրը դէմ, որոնք յայտնի գրգռիչներ են եւ ի մէջ այլոց պատճառ դարձան անցեալ շաբթուան արիւնոտ ընդհարումին:

Թուրքերը սրտապնդելու համար, Ալէքսանտրեթի Թրքական օրկանը՝ «Վանտէթ», հրատարակեց թղթակից մը, որով կը ծանուցանէ թէ պատուիրակ Պ. Ռօժէ Կառօ Էնկիւրիի իր վերջին այցելութեան առեն, Թուրքիոյ հետ կնքած է համաձայնութիւն մը եւ վերջ տուած «բոլոր թիւրիմացութեանց»:

Սանճաքի Թրքական աւագ հիւպատոս Ճէլալ Թէվֆիք, որ պատուիրակին ընկերացաւ մինչեւ Էնկիւրի եւ անոր հետ վերադարձաւ, նոյն թերթին յայտարարած է ի մէջ այլոց.

— « Էնկիւրիի մէջ գործնական որոշումներ տրուեցան, արմատէն փարատելու համար անտեղի թիւրիմացութիւնները որ ծագեցան ընտրութեանց ճիշդ սկիզբը, այնքան փափուկ պայմաններու մէջ »:

Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ աւագ հիւպատոսը: Չենք գիտեր: Միայն յայտնի է որ, այս յայտարարութեան օրն իսկ (երէկ), Ալէքսանտրեթի մէջ ալ սկսան արձանագրել Թուրքիայէն եկողները, միայն անցագիր եւ մուխթարի վկայական մը պահանջելով:

Հայ Արիներու հանդէսը

—•—

Անցեալ կիրակի՝ 15 Մայիսին, Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանը կազմակերպած էր տարեկան հանդէս մը՝ իր գոյութեան 13րդ տարեդարձին առթիւ, Սալ Փուասոնիէռի մէջ:

Սրահը լեփ լեցուն էր: Ամէն կողմէ Հայեր փութացեր էին քաջալերելու նոր սերունդին ճիգերը: Կային նմանապէս օտար հիւրեր: Ժամը 3ին նուագախումբը հնչեցուց «Մեր Հայրենիք»ը, ժողովուրդը յոտնկայս՝ յարգանքի կեցած էր տարագիր եռագոյնին դիմաց: Յետոյ տեղի ունեցաւ Փարիզի ու շրջականներու գայլիկներուն եւ արիներուն տողանցքը: Բեմէն անցնող իւրաքանչիւր գայլիկ կամ արի երբ իր նայուածքը կ'ուղղէր եռագոյնին «պատուի առ»ով՝ մենք կը կարծէինք փոխադրուած ըլլալ Հայրենի տուն մէկ անկիւնը, եւ այդ յափշտակութեամբ ալ ծափահարեցինք:

Իւրաքանչիւր խումբ իր մասնակցութիւնը բերած էր հանդէսին՝ զաւեշտով մը կամ ներկայացումով մը: Նոյնիսկ փոքր գայլիկները բաժին առած էին, ներկայացնելով «Իշխանուհին չի խնդար»ը, իրենց մինինիկ ձեւերովն ու ձայնովը: Զաւեշտական մասին աւելի տեղ տուած էին մեր արիները, կարծես մոռցնել տալու մայլ օրերն ու պանդխտութիւնը: Կուշտ կուշտ խնդացինք ամբողջ խաղի տեւողութեան:

Միութեան քարտուղար Ք. Ֆարչեան տեղեկութիւններ հաղորդեց տարուան գործունէութեան մասին: Հանդէսի երկրորդ մասին խօսքը կը պատկանէր ընդհ. պետ Տօքթ. Գ. Մեծատուրեանի, որ ներկայ օտար հիւրերուն ու սրահը լեցնող հանրութեանը շնորհակալութիւն յայտնելով, անդրադարձաւ 1926էն ի վեր իրենց ունեցած յաջողութիւններուն, ազգային գետնի վրայ կամ միջազգային սկաուտական կազմակերպութեանց շարքին: Այս առթիւ պարծանքով յայտարարեց որ Հայ Արիները շատ պատուաբեր անուն մը ու տեղ մը ունին յաչս օտար կազմակերպութեանց եւ պաշտօնական մարմիններու:

Փոքրիկ ներկայացումէ մը վերջ, խօսք տրուեցաւ նաեւ Փարիզի Նախկին երեսփոխան Պ. Marc Sagnier-ի որ իբրեւ առաքեալը խաղաղութեան դատին, վստահութիւն յայտնեց թէ հայ տղաքն ալ — մէկ մասնիկը սկաուտական շարժումին — իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն տիեզերական խաղաղութեան մեծ գործին:

Ժամերը սահեր էին եւ սրահը պէտք էր ազատ թողուլ, մինչ օրուան յայտագիրը տակաւին կէս ձգած մասեր ունէր: Միութեան նուագախումբը քանի մը զուարճալի կտորներ նուագեց եւ վերջաւորութեան ընդհ. պետին կողմէ հասարակութեան ներկայացուեցան Փարիզի շրջանի խմբապետներն ու խմբապետուհիները: Ծարպիկ ու ապագայ վաճառականներ ամէն կողմ թոմպոլա կը պտտցնէին, իսկ պիւֆէն արդէն թեթեւցած էր իր բեռէն:

Կ. Ն.

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊԱՏԱՆԻԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԼԻՈՆ.— Մայիս 14ին, Կրանշ Պլանշ հիւանդանոցէն դէպի սեւ հողը առաջնորդեցինք պատանի մը Լորիս Տօնոյեանը, զաւակը մեր եռանդուն ընկերներէն ընկեր Յովհ. Տօնոյեանի (Տարօնցի):

Դեռ տասնըմէկ տարեկան, ուշիմ եւ վառվռուն պատանի մըն էր սիրելի Լորիսը, ժամանակէն առաջ հասած: Ուր որ հանդիպէիր, իր խօսքերն ու հարցումները նոյնն էին,— Հայրենիքը, հերոսները:

Երբեք պիտի չմոռնամ,— խնջոյքի մը առթիւ, երբ երկու խօսք ալ ես արտասաներ էի, Լորիս տեղէն ցատկելով դիմացս կանգնեցաւ:

— Ի՞նչ ունիս, հարցուցի մտերմաբար, կարծելով թէ արտասանութիւն մը ընել կ'ուզէ: Հարցումը կրկնեցի: Կրկին տատամսեցաւ, եւ ի վերջոյ ցած ձայնով մը պատասխանեց.— « Քեռի, ես կրակ հանող փամփուշտ մը կ'ուզեմ (ատրճանակ)... ի՞նչու անոնք մեր պապերը, մամաները մեռցուցեր են...

Խոստացայ հատ մը նուիրել՝ երբ որ մեծնար եւ «կրակ հանող փամփուշտ»ին ժամանակը գար...

Լսեցի որ հիւանդ է Լորիսը: «Սրտի տկարութիւն ունի...» ըսին, յետոյ շատ չանցած ուռեցք մը դանկին վրայ: Դեղ, բժիշկ, հիւանդանոց եւ վերջապէս մահուան խորշակը յաղթանակած:

Ափսո՛ս որ մէկն ալ պակսեցաւ այն հաւատաւորներէն, որոնք այս պողոտաներուն վրայ հասակ նետած, բայց բոլորովին այլ աշխարհի մը մտահոգութիւններովն ու ցաւերովը կ'ապրին...

Միսաք Մկրտիչեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Մ. ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Վերջին թղթակցութենէս ի վեր Մ. Ռաֆայէլեան Ֆութպոլի խումբը կատարած է երեք մրցումներ, երեքն ալ իրմէ մէկ դաս բարձր կամ պատուոյ աստիճանի պատկանող խումբերու դէմ: Այս կանխահաս ձգտումները դէպի առաջ, սուղի նստան հայկական խումբին որ հազիւ կրցաւ մէկ յաղթութիւն տանիլ երկու պարտութեան դէմ:

Մրցումներէն առաջինը ամէնէն հետաքրքրականն եղաւ. Մ. Ռ. կը մրցէր Փարիզի զօրաւորագոյն խումբերէն U. S. Métro-ի դէմ: Հայկական խումբը ունեցաւ իր ամենագեղեցիկ խաղարկութիւններէն մէկը, թէեւ պարտութիւնը աչք առած էր արդէն: Ցայտնի կ'երեւար ֆրանսական խումբին գերակշռութիւնը, բայց շահեցաւ միայն 2-3:

Բ. մրցումին «Մ. Ռ.»ի բերդապահը բացակայ ըլլալով եւ չունենալով փոխ-բերդապահ մը, Հայերը պարտուեցան համեմատաբար ակար խումբէ մը 1—3:

Վերջին մրցումը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի Montmartre զօրաւոր խումբին դէմ: Ներկաներուն մէջ կը տեսնուէին քանի մը Հայեր: Այս անգամ եւս պատուով դուրս եկաւ Մ. Ռ. Նախկին սաներու խումբը որ յաղթեց 2—3: Լաւագոյն խաղացողները եղան բերդապահը եւ զինքը պաշտպանողներէն Գ. Կարմիրմօրուքեան եւ Ենովք Ծաճ: Իսկ կէտերը նշանակողներն էին Մ. Սէֆէրեան, Մանկիկեան եւ խմբապետ Ա. Գալէնտէրեան:

Հ. Տ.

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Մայիս 6ին եւ 7ին հրատարակած էինք Մայիս 2ի հրամանագիր-օրէնքը՝ օտարականներու բնակութեան մասին, թարգմանելով պաշտօնաթերթէն:

Դարձեալ պաշտօնաթերթէն կը թարգմանենք այդ օրէնքին լրացուցիչ մասը, որոնք առանձին հրամանագրով մը հրատարակուեցան Մայիս 14ին եւ ամփոփումը տուեր էինք երեքշաբթի օր:

Կը յանձնարարենք մեր ընթերցողներուն կտրել եւ պահել այս օրէնքները, միշտ աչքի առջեւ ունենալու համար.—

ՅՕԴ. 1.— Ամէն ֆրանսաբնակ օտարական, որ 15 տարեկանէն վեր է, պարտաւոր է սահմանագլուխէն անցնելէ վերջ ութ օր չանցած (եթէ ուրիշ երկրէ մը կուգայ), իր 15րդ տարին լրացնելէ անմիջապէս վերջ (եթէ Ֆրանսա ծնած է կամ եկած է այդ տարիքէն առաջ), կամ իր ամուսնութեան թուականէն սկսեալ (այն ֆրանսացի կնոջ համար, որ օտարականի մը հետ կ'ամուսնանայ եւ կը դառնայ օտարական), ներկայանալ ոստիկանական վերատեսչութեան՝ Սէնի նահանգին համար, իսկ այլ նահանգներու մէջ՝ իր բնակավայրի ոստիկանութեան, (եթէ չկայ՝ քաղաքապետութեան), խնդրագիր տալու համար որ անձնագիր տրուի իրեն՝ համապատասխան իր պատկանած դասակարգին:

Այսուհանդերձ, այն օտարականը որ 15 տարեկանէն վար է բայց կ'ուզէ աշխատիլ գործով մը որ զինք կը դնէ աշխատաւորներու դասակարգին մէջ, պարտաւոր է նախապէս խնդրագիր տալ անձնագիր ստանալու համար, եւ համակերպիլ ներկայ հրովարտակին 1րդ եւ 2րդ յօդուածներուն տրամադրութեանց:

Բացառութիւն ըլլալով ընդհանուր օրէնքէն, որ ցոյց տրուած է ներկայ յօդուածին առաջին հատուածին մէջ, անձնագիրի համար խնդրագիր ներկայացնելու պարտաւորութենէն ազատ կացուցուած են.

ա) Ֆրանսական կառավարութեան մօտ նշանակուած դիւանագիտական ներկայացուցիչները եւ հիւպատոսները, անոնց կիները, անչափահաս ամուրի զաւակները, որոնք կը բնակին նոյն յարկին տակ:

բ) Այն օտարականները, որոնք ունին «զբօսաշրջիկի անձնագիր» մը, եւ այնքան ատեն որ չէ լրացած իրենց այդ անձնագրին պայմանաժամը: Երբ կը լրանայ պայմանաժամը, պարտաւոր են օտարականի անձնագիր ստանալ համաձայն 23 Փետր. 1930ի հրովարտակին յօդուած 3րդին տրամադրութեանց:

գ) Ամէն օտարական, որ արտօնուած է բնակիլ Ֆրանսայի մէջ ոչ աւելի քան 2 ամիս, սակայն այն վերապահութեամբ որ գործադրելի են յաջորդ երկրորդ յօդուածին տրամադրութիւնները:

ՅՕԴ. 2.— ա) Սովորական անձնագիր ստանալու նկատմամբ ամէն օտարական պարտաւոր է, ամէն բանէ առաջ, ապացուցանել թէ Ֆրանսա մտած է կանոնաւոր եղանակով մը:

բ) Կանոնաւոր եղանակով մը Ֆրանսական հող մտնելու արտօնուելու համար, ամէն օտարական պարտաւոր է, համաձայն այն դասակարգին որուն կը պատկանի իր ազգութեամբ, ներկայացնել մէկն ու միւսը հետեւեալ պաշտօնաթուղթերէն.

Ա. Դասակարգ.— Ունենալ պաշտօնական անձնագիր մը լուսանկարով, կամ ազգային անցագիր մը ի զօրու կամ ոչ աւելի քան հինգ տարիէ ի վեր զօրութենէ դադրած,— Պելժերու, Լիւքսէնպուրկցիներու համար:

Բ. Դասակարգ.— Ունենալ ազգային անցագիր մը՝ ի զօրու եւ Ֆրանսա մտած պահուն զօրութենէ տակաւին չդադրած, առանց սակայն հիւպատոսներու վիզան կրելու,— հետեւեալ ազգերու համար.

Պրազիլլացի, Քուպացի, Դանիացի, Ֆինլանտացի, Բրիտանացի (մէջն ըլլալով անդրծովեան բրիտանական երկիրներու հպատակները, որոնք կը կրեն British subjects հանգամանքը), Իրլանտացի, Իտալացի, Ճափոնացի, Լիխթէնշթայնցի, Մեքսիկացի, Նորվէկիացի, Հոլանտացի, Փորթուկալցի, Սիամցի, Շուէտացի, Զուիցերիացի, Չեխոսլովաքցի, Ուրուկուայցի:

Այսուհանդերձ, Զուիցերիացիները, բացառութիւն ըլլալով եթէ Ֆրանսա կուգան ոչ աւելի քան երկու ամսուան համար, ազատ կացուցուած են ազգային անցագիր ներկայացնելու պարտաւորութենէն եւ արտօնուած են ներկայացնել ինքնաշարժ վարելու զուիցերիական պարզ վկայաթուղթ մը, կամ ոչ աւելի քան հինգ տարիէ ի վեր զօրութենէ դադրած անցագիր մը, ճիշդ ինչպէս Ա. դասակարգին մէջ յիշատակուած ազգութեանց հպատակները:

Գ. Դասակարգ.— Ունենալ ազգային անցագիր մը, ի զօրու, ֆրանսական հիւպատոսին վիզայով,— այն ազգերուն համար, որոնք չեն յիշատակուած նախորդ երկու յօդուածներուն մէջ:

դ) Ամէն օտարական, երբ պիտի աշխատի գործով մը, որ զինք պիտի դնէ աշխատաւորներու դասակարգին մէջ, պարտաւոր է նաեւ, Ֆրանսա մտած ժամանակ, ապացուցանել թէ համակերպած է ներկայ հրովարտակին 7րդ յօդուածին 3րդ հատուածին տրամադրութեանց:

(1) (Շար.)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Քաղաքին մէջտեղը բարձր ու ժեռոտ բլուր մը կար ուր մաղլեր էին [illegible]ները: Շուրջը ունէին մարգեր, [illegible] բլուրներ ու գետեր: Մենք [illegible] վրայ Հայոց թաղ բարձրացանք: [illegible]թենիկ քոյրիկ Հայուհիին ու անդամալոյծ կօշկակարին հետ հայ մամիկի մը տունը հիւր եղանք: Հաց [illegible] չունէին: Հայեր չկային հոն որ չնէին ու ծախէին: Իսկ մեզ հիւրընկալ մամիկը պզտիկ աղջիկ թոռ մը ունէր եւ օղիի առեւտուր կ'ընէր: Ընկերակիցս չէչերը տնկեց ու սկսաւ քաշել:

Հոս ալ կային քանի մը տուն Հայեր, Զարայէն շատ քիչ: Գիշերը դիտեցի որ այդ կօշկակարը առանց գաւազանի դուրս ելաւ ջուր թափելու: Դարձին սանդուղներէն թռչելով կ'ելլէր: Զարմացայ: Ան ինծի ըսաւ.— Մի՛ զարմանար: Եթէ ես այս կեղծիքը չընէի, հիմակ իմ ալ ոսկորներս փըտած էին... Քիւրտ գիւղի մը մօտ ատրճանակով ես զիս վիրաւորեցի: Սվազ գացի գործողութիւն եղայ: Անկէ ասդին ինքզինքս այսպէս կը ցուցնեմ ...

Գիշերով կարաւանը ճամբայ ելաւ: Գօշհիսարէն ժամ մը հեռու հայ գիւղ մը մտանք: Լռութիւն, լռութիւն: Զարացին ըսաւ.—Գիտե՞ս այս գիւղը: Ասկէ բնաւ մարդ փրկուած չէ: Հողագործ էին, հարուստ, պանդխտութեան չէին երթար բնաւ: Մէկ տան մէջ իրարու աղջիկ կուտային, այնքան ընտանիքները բազմանդամ էին:

Գիւղէն ոչ շատ հեռու զառիվեր մը կ'ելլէինք: Մութ էր դեռ: Զախը ձոր մը կ'երկարէր:— Ահա այդ ձորին մէջ, ըսաւ Զարացին, սպաննուածներուն հաշիւը չկայ: Հոդ շատ մարդ կերած են Թուրքերը: Հոդ զարնուած են այդ գիւղացիները...

Դաշտերէն ազատ խճուղին կ'երթայինք: Կ'երգէինք ու կը ծիծաղէինք մենք: Զախը Ալիս սկսաւ փայլիլ: Դաշտը ընդարձակեցաւ: Տանիքներ ու ծխաններ սկսան երեւիլ: Ընկերակիցներս ըսին թէ Կովտունն է: Ճերմակ մեծ շէնք մը կ'երեւէր: Ան Մուրատի շինել տուած դպրոցն էր: Դիմացը, Ալիսի միւս ափին վրայ բարձր բլուրներ կային, վանք մը գրկած: Կովտունի մէջ Թուրքեր կը բնակէին: Աջերնիս Խանդատ հայ գիւղը կար:

Աւելի առաջ Սվազ սկսաւ երեւիլ: Աղբիւրի մը վրայ ճամբորդ հայ տղայ մըն էր նստեր: Հետաքրքրուեցայ թէ ի՞նչ լուր ունի կացութենէն:— Սվազ հայերէնը ազատ կը խօսուի, ըսաւ: Հոն 10.000 հայութիւն կայ: Հիմակ անկախ Հայաստան ալ ունինք: Հապա մեր զոհերուն մասի՞ն ինչ կ'ըսեն — ի՞նչ պիտի ըսեն: Կը մեղադրեն թէ գացին ոչխարներու պէս կոտորուեցան: Անոնց համար բան մը չկայ:

... Սվազ նորէն ընդարձակ ու բազմամարդ էր: Հայոց թաղերը աւերակ: Ո՞ւր էր առջի Սվազը շէն ու ծիծղուն: Ասիական բարբարոս ամբոխի ու ազգերու խառնարան մըն էր հիմա: Այն քիչ մը արեւմտեան ճաշակը որ մտցուցեր էին Հայերը հոն, հիմակ անոնց հետ մեկներ, հեռացեր էր: Հինայուած մօրուքներու եւ փաթթոցաւոր գլուխներու ցուցահանդէս մըն էր, շուկան ուր ծալապատիկ նստած էին անոնք:

Հին բարեկամներէ ու ազգականներէ բան մը չէր մնացեր հոն: Զինուորներ ու զինուորի ընտանիքներ: Արհեստաւորներ եւ արհեստաւորի ընտանիքներ: Հոն մնացած ընտանիքներուն թիւը Զարայէն աւելի էր: Երիտասարդ բարեկամ մը զիս ճաշի հրաւիրեց: Դեռ կոկիկ ու զարդարուն էր անոնց տունը: — Երնէկ ձեզի որ չէք թալանուած ու այսպէս կը մնաք, ըսի: Մեր ունեցածին հարիւրէն մէկն է աս ըսին: Բայց մեզի պէս քանի՞ ընտանիք կայ որ: Վարժուհի մը, քանի մը մեծատունի փշրանք: Սուրբ Նշան անուանի վանքը կողոպտուած: Սենեքերիմի գահը (աթոռ) յափշտակած էին Թուրքերը: Մայր եկեղեցին զինուորական մթերանոց եղած էր: Պահակներ կը սպասէին: Աղբիւրները դուռերուն մէջ կը շորշորային Եկեղեցիին գաւիթին մէջ:

Միս Կրէֆիմ անուն միսիոնարուհին հայ աղջիկներ փրկած էր ու կը պահէր: Այցելութեան գացի իրեն: Գերման զինուորներու խնջոյք մը կուտար այդ օրը: Տօնի մէջ էր: Շատեր կը գանգատէին անկէ թէ ջարդի օրերուն իրենց յանձնած դրամները չէ վերադարձուցեր իրենց: Ուրիշներ ալ կ'ըսէին թէ լեռը մնացած փախստական տղոց կ'օգնէր, գաղտնի:

Քիչ կեցայ հոն, կառք մը վարձեցինք քանի մը Հայեր: Պոլսեցի դերձակ մը եւ Օրտուցի Հրանտ Խօքսիւզեան պատանին ու քոյրերը: Բարեկամներս եկան զիս ճամբու դնելու: Համբուրուեցանք, լացինք ու բաժնուեցանք: Խճուղիին երկու եզերքները ոսկորներով լեցուն էին:

Խօքսիւզեան հարուստ ընտանիքի մը զաւակն էր: Քոյրերը առած էր Թուրքերու քովէն ու կը դառնար տուն: Կը դառնային բոլորն ալ տուն: Տունի ու հողի կարօտը այս ցեղին մէջ: Մահերու տեսակները եւ տառապանքներու անվերջ կրկնումը այդ սէրը աւելի սրած էին անոնց մէջ:

Ամէն Հայ իր բակերուն կը դառնար:

Սակայն բակերը չոր էին ու խեղճութիւնը անհուն:

Ճամբան Հրանտի փոքր քոյրը Գուրանէն կտորներ կ'ըսէր բերնուց: Եղբայրը կը բարկանար:— Սորվեցուցին ինծի, եղբայր, կ'ըսէր, Թող որ ըսեմ ու ծաղրեմ: 13 տարեկան էր ան:

Գիշերը Եէնի խան իջանք, պանդոկին մէջ Ամասիայէն արձակուած հայ զինուորներուն ծանօթացանք: Ընտանիքով տուն կ'երթային: Իրենց քով 13 տարեկան ազուոր հայ աղջիկ մը ունէին: Թուրք մը զայն կին էր ըրեր: Հիմակ առեր էին ձեռքէն ու կը տանէին:

Եէնի խան ալ քանի մը տուն մնացած էր: Առտուն երբ հաց գնեցինք, տեսանք որ փուռին աշխատաւորները հայ վարպետներ են:

Զամլըպէլ մեր մէջ յիշատակներ արթնցուց: Անոր ստորոտի չէրքէզներու գիւղը նմանապէս: Արթովա հասանք (Չիֆթլիք): Աջը, դաշտին մէջ, հեռու, հայ մեծ աւերակ գիւղ մը կ'երեւէր: Հոն 30 տուն հայութիւն կար: Սամսոնի հայութեան կառափնատուն եղած ան:

Սամսոնի Հայերը կոտորածի առաջին նշանները տեսնելով ուզեր էին ապաստանիլ ու նաւակներով Ռուսիա անցնիլ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(86)

(Շար.)

համար, հետզհետէ կ՚աճի թիւը այն օտարականներուն որոնք ոստիկանական վերատեսչութեան կը դիմեն, չակելու համար յաճախ դժուարին կացութիւն մը: Արդարեւ, շատեր կան որ տարիներէ ի վեր Ֆրանսա կը բնակին, բայց որ եւ է թուղթ չունին, ուրիշներ ալ դրամ չունին, օրինական տուգանքը վճարելու համար:

Միւս կողմէ, մեզի կը հաստատեն թէ կայարաններու մէջ աչքի կը զարնէ մեկնողներու յարաճուն թիւը,— գաղտնի եկածներ կամ վտարեալներ վախնալով խիստ պատիժներու սպառնալիքէն, կը փորձեն ապաստան գտնել ուրիշ երկիրներու մէջ:

Ոստիկանութեան վերատեսուչ Պ. Լանժըռոն կարգ մը բարեփոխումներ հաստատած է, դիւրացնելու համար ձեւակերպութիւնները,— տեղեկատու գրասենեակ մը՝ թարգմաններով, այցելուները իրաւասու գրասենեակները առաջնորդելու համար, շատ բացորոշ վերտառութիւններ՝ օտարականներու տեսչութեան զանազան ճիւղերուն համար, մասնաւոր ընդունելութիւն՝ չրջագայութեան գրասենեակին մէջ՝ ուսանողներու, գիտուններու եւն. համար, ընդարձակում օտարականներու սահմանուած սրահներուն, երկարաձգում բնակութեան: Ասկէ զատ, մօտերս պանդոկներուն պիտի բաժնուին մասնաւոր ազդեր, օտարականներուն բացատրելու համար իրենց կատարելիք ձեւակերպութիւնները. յետոյ պիտի հաստատուին երկու մասնաւոր դիւաններ, մէկը՝ սպանիացի, միւսը՝ աւստրիացի տարագիրներու համար:

«Թան»ի աշխատակիցը «գաղտնի» տարագիրներու շարքին մէջ դասաւորելով նաեւ «քաղաքական գործակալները», որոնք յաճախ դիւանագիտական իշխանութեանց պաշտպանութիւնը կը վայելեն, կը թելադրէ երբեք չթուլցնել անոնց հսկողութիւնը:

*** Մայիս 6ին եւ 7ին հրատարակեր էինք նոր օրէնքը (2 մայիս): Այսօրուընէ սկսեալ կը հրատարակենք նաեւ անոր գործադրութեան մանրամասնութիւնները (տես Գ. էջ):

Նոր մաքրագործումներ Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայի թերթերը կը գրեն թէ վերջերս ժողովուրդի թշնամի հռչակուած են բազմաթիւ դատաւորներ: Գլխաւորներն են.— Սեկալ, ընդհ. դատախազ փոխադրութեանց գործերու, Պրուս, ընդհ. դատախազի օգնական՝ «մասնաւոր գործերու», այսինքն հակայեղափոխութեան, լրտեսութեան եւ ուրիշ պետական յանցանքներու համար, Դրակունաքի, ընդհ. դատախազ Ազովի — Սեւ ծովի շրջանին, Լէյմոն, Զասլավսկի (Անդրկովկաս) եւն.:

Ընդհ. դատախազութեան շարքերը լայնօրէն վերանորոգուեցան 1937ին, քանի որ աւելի քան հազար նոր մարդիկ տեղաւորուեցան: Միայն բուն Ռուսաստանի մէջ, 500 դատախազներ եւ օգնականներ «մերկացուեցին», իբրեւ ցարական, ոճրագործ, գինով, անբարոյական կամ զեղծարար:

Եթովպիոյ խնդիրը Լորտերու ժողովին մէջ

Լորտերու ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչները ջերմապէս գնահատեցին վարչապետին քաղաքականութիւնը, մասնաւորապէս անգլեւիտալական համաձայնութիւնը: Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը (Անգլիացիներուն կաթողիկոսը) ճառով մը շեշտեց թէ Եթովպիոյ գրաւումը կատարուած իրողութիւն է եւ այլեւս անօգուտ է պարսաւանքի խօսքեր ուղղել:

— «Ամէն պարագայի մէջ, տարակոյս չկայ թէ Իտալիան դուրս կրնայ հանուիլ միայն պատերազմով, ինչ որ կարելի չէ մտքէ անցընել: Անգլեւիտալական համաձայնութիւնը կարգադրութիւն մըն է որ կը փարատէ վախերը եւ կ՚աւելցնէ վստահութիւնը Եւրոպայի մէջ»:

Երիտասարդ Լորտ մը դիտել տուաւ թէ առաջին անգամ Խ. Միութիւնն էր որ միջամտեց Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին, զինուոր եւ օդանաւ ղրկելով, և ոչ թէ Իտալիան կամ Գերմանիան: «Եթէ Մոսկուա սկսած չըլլար, այսօր ոչ Գերմանացիներ, ոչ ալ Իտալացիներ պիտի գտնուէին Սպանիոյ մէջ»:

Արտաքին նախարարը իր կարգին խօսք առնելով, բացատրեց թէ միայն պատերազմով կարելի էր ընդդիմանալ Եթովպիոյ գրաւման, իսկ Ազգաժողովը գիտակցօրէն մերժեց այդ եղանակը, 1936ին: «Եթէ կարգ մը պետութիւններ առաջին առթիւ ճանչցան Եթովպիոյ գրաւումը եւ ուրիշներ աւելի վերջը պիտի ճանչնան, այդ պարզապէս քաղաքական դատողութեան խնդիր մըն է, եւ ոչ թէ յաւիտենական եւ անսասան բարոյականի խնդիր մը: Սակայն լաւագոյն է ընդունիլ Եթովպիոյ կացութիւնը այնպէս ինչպէս որ է: Երբեմն ձախողանքի մը խոստովանութիւնը ինքնին բարւոքումն է կացութեան մը»:

Արտաքին նախարարը այս առթիւ յայտնեց թէ կ՚ուզէ մերձեցում հաստատել նաեւ Գերմանիոյ հետ: «Կ՚արժէ ամէն միջոց փորձել, վերահաստատելու համար փոխադարձ վստահութիւնը որ հիմն է բարեկամութեան»:

Գնահատութեան բանաձեւը ընդունուեցաւ առանց քուէարկութեան:

Չեխոսլովաքիա չի զիջիր ամեն բան զոհել

Պ. Քրոֆթա, Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը, տեսակցութեան մը մէջ յայտարարեց թէ ազգութեանց կանոնագիրը պատրաստուած է ամենալայն ոգիով մը, բայց այն տրամադրութեամբ որ չխախտէ երկրին անկախութիւնը եւ ապահովութեան միջազգային երաշխիքները: 1. Չեխոսլովաքիա թոյլ պիտի չտայ որ Գերմաններու խնդիրը կործանէ չեխական պետութիւնը.— 2. Չեխոսլովաքիա պիտի չհրաժարի Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան հետ կնքած զինուորական դաշինքէն: (Գերմանիա կ՚ուզէ որ Չեխոսլովաքիա խզէ այդ զինակցութիւնները եւ դառնայ չէզոք պետութիւն մը, ինչպէս Պելժիա):

*** Քաղաքապետական ընտրութեանց պայքարին առթիւ, Չեխոսլովաքիոյ մենազօրաւոր հոսանքին՝ հողագործական կուսակցութեան վարիչը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.— «Մենք որ եւ է իրաւախոհութիւն պիտի չկնքենք համայնավարներուն հետ, բայց պէտք է պարկեշտօրէն համաձայնինք մեր Գերմաններուն եւ փոքրամասնութեանց հետ: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, պէտք է համաձայնիլ Գերմանիոյ, Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ հետ, հաւատարիմ մնալով հանդերձ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ: Պէտք է աւելի մօտենալ Իտալիոյ: Ժամանակն է ներկայացուցիչ մը ղրկելու Զօր. Ֆրանքոյի մօտ»:

ԶԱՆԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԱՆՐԻ ՊԵՐՆՇԹԱՅՆԻ եւ Քոմէտի Ֆրանսէզի վերատեսուչ Էտուար Պուրտէի միջեւ ծագած վէճը սաստկացած ըլլալով, առաջինը մենամարտի հրաւէր ուղղեց իր հակառակորդին: Անրի Պէրնշթայն 62 տարեկան է եւ այս իններորդ մենամարտն է որ կ՚առաջարկէ: Նախորդ մենամարտներու ընթացքին երկու անգամ վիրաւորուեցաւ: Էտուար Պուրտէ, որ 53 տարեկան է, նոյնպէս թատերական հեղինակութիւններ ունի:

ԻՆԸ ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ եւ պիտի դատուին, սուտ լուրեր տարածած ըլլալով սակարանին մէջ: Այս լուրերուն վրայ, մեծ քանակութեամբ ֆրանսական արժեթուղթ ծախուեցաւ, ինչ որ վնասակար կը համարուի պետութեան վարկին համար:

ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ երկու կազմակերպութեանց միացման համար, Պ. Ժուհօ ճառ մը խօսեցաւ միջազգային արհեստակցական դաշնակցութեան ժողովին մէջ (Օսլօ): Ֆրանսայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը ուժգնօրէն շեշտեց թէ անհրաժեշտ է միացումը Մոսկուայի կազմակերպութեան հետ, քանի որ ֆաշականութիւնը կը տարածուի հետզհետէ: «Աւստրիան անհետացաւ, Սպանիան կը մարանչի, Չեխոսլովաքիան սպառնալիքի տակ է: Պէտք չէ տալ այնպիսի որոշում մը որ կրնայ զօրացնել Պերլին - Հռոմ-Թոքիօ առանցքը»:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ Ուրբաթ (Մայիս 20) երեկոյեան ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԿԱՐՏԱՆԻ «Նիկոլ Դուման» խումբի ընդհ. ժողովը 21 մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Եօթնեղբայրեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 21 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Սէնթ Անթուանի սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Համազասպ» խումբի ժողովը՝ 20 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին:

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 21 Մայիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին:

«Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 22 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը:

«Մարզպետ» խումբի ժողովը 23 Մայիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին:

Այս ժողովներուն կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

PETIT JOURNALի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԱՐ

(Ծերակուտական, Նախկին Նախարար)

ԵՒ Պ. ԺՈՐԺ ՓԻՔՕ (ԴԵՊՈՒՏԱՏ, ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐԶՊԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ):

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Րաֆֆիի հերոսին՝ Սամուէլի կրկնակ ոճիրին առթիւ

կազմակերպուած Փարիզի Համազգայինի Մասնաճիւղին կողմէ

24 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

Բարեգործականի սրահին մէջ, 8 Ռիւ Պոսիւէ

Բացման խօսք Փարիզի Մասնաճիւղի Նախագահ Տոքթ. Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆԻ կողմէ, դատը պիտի վարէ յայտնի իրաւաբան Պ. Հ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ, ներածական Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԷ, պաշտպան փաստաբան Պ. ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ, ընդհ. դատախազ Պ. Հ. ՍԱՄՈՒԷԼ, Սամուէլի դերը կը կատարէ Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, ժիւրիի անդամներ Տոքթ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ, Տոքթ. ԱՍԼԱՆ, Պ. Տ. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ, Պ. Տ. ԲԷԳԶԱԴԵԱՆ, Պ. Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ, Տոքթ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ, Տոքթ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Պ. ՎՐԱՋԽԵԱՆ: Դատախազ Պ. ՊԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ:

Տոմսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

22 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Մէթրօ՝ Բուասոնիէր:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

«Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

22 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ազգ. վարժարանին մէջ

Բանախօսութիւն, մեներգ, խմբերգ, եւն. Կ. Խաչի սանուհիներուն կողմէ: Վիճակախաղ: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Մ. Հայ Երիտասարդական Ընկերակցութեան յառաջիկայ պարբերական դասախօսութիւնը 21 Մայիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, 22 Ռիւ Փըթի Սէն-Ժան: Կը դասախօսէ Առաջն. փոխանորդ Տ. ԶԳՕՆ Վրդ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ալֆորվիլի Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան իգական բաժնի կողմէ, 3 Յուլիս, Կիրակի օր: Նկատի ունենալ այս թուականը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ 22 մայիս, կիրակի օր, Ս. եկեղեցւոյս մէջ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի՝ իր մահուան քառասնօրեակին առթիւ՝ ի հանգիստ հոգւոյ Ամենայն Հայոց երջանկայիշատակ Հայրապետին եւ կաթողիկոսին Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռոյն՝ հոգելոյս Տ. Տ. Խորէն Արքեպիսկոպոս Մուրատբէգեանի, որ հանգեաւ ի Տէր ի 10 Ապրիլի 1938, ի Ս. Էջմիածին:

Հոգեհանգիստը կը կատարուի պատարագի ընթացքին, ցիշատակութեան միջոցին, «Առաքելոց»էն անմիջապէս առաջ: Սկզբնաւորութիւն Ս. Պատարագի ի ժամ 10, Հոգեհանգստեան՝ ի ժամ 11:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ալֆորվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, կիրակի, 22 մայիս, հոգեհանգստեան Ս. Պատարագ կը մատուցուի Ս. եկեղեցւոյն մէջ եւ յետ աւարտման Ս. Պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի Ամենայն Հայոց վեհափառ Հայրապետ Տ. Տ. Խորէն Ա. սրբազան կաթողիկոսի վախճանման քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 21 մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ, պատգամաւորի ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի «ԳՐՕՇԱԿ» ակումբի կողմէ ի նպաստ իր Գրադարանին:

22 Մայիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին,

Խրիմեան սրահին մէջ, 2 Բիւ տը լա Տէֆանս:

Երգ, արտասանութիւն եւայլն: Մուտք՝ 6 ֆրանք:

Հարաւային Ֆրանսայի Ցոյցերի Հայկական Բանակի

Գլէտի տօնախմբութի Սեւրի Մուրատեան վարժարանի մէջ

22 Մայիս Կիրակի օր, ժամը 15ին

Նախագահութեամբ Գերպ. ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՀԱՊԱՆԵԱՆԻ

կը բանախօսեն՝ Պ. Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Տր. Ֆէյտի եւ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ - ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ:

Բանախօսութիւնները պիտի ընդմիջուին գեղարուեստական բաժինով:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ, 22 Մայիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ՚ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար, թարգմ. Ա. Մատաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ.

կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին ԼԱԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. ՍԱՆՃԱԳ, Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն:

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 21 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 21 MAI 1938

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3736 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՊԱՏԻՒ" ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Յաճախ կը զարմանանք մեր գլխուն պայթած փորձանքներուն, տրտնջալով թէ մեծերը չյարգեցին իրենց խոստումները:

Վաղեմի եւ դիւրահաւան ժողովուրդ, ընդհանրապէս մեր փորձանքները կը չափենք աշխարհի կոյրը իրականութեան հետ: Վարժուած չենք զանազանելու տառն ու ոգին: Վերլուծելու դէպքերուն իմաստը: Ցանկալին եւ կարելին: Ստուերն ու իրականութիւնը:

Անշուշտ ներելի չէ որ այսուհետեւ ալ շարունակուի այս մոլորանքը:

«Եւրոպայի» կը համարուինք այլեւս, 15 տարիէ իվեր հաստատուած ըլլալով այս ափերուն վրայ: Որ եւ է պատեհութիւն չի պակսիր, շատ մը պատրանքներ հովին տալու, եւ աւելի հաստատուն գետնի վրայ կենալու համար: Ամէն օր մերկապարանոց կը տեսնենք Եւրոպան այնպէս ինչպէս որ է: Օրուան բոլոր ժամերուն կը պարզուին պատկերներ, որոնք բաւական են մեր աչքն ու միտքը բանալու:

Միւս կողմէ, եթէ հայերէն թերթերը անբաւական են (?), ֆրանսերէն, անգլիերէն, գերմաներէն, ռուսերէն, մինչեւ իսկ չեխերէն, լեհերէն կամ սպաներէն թերթեր կարդալու պատեհութիւն ունինք, զարգանալու համար, ազատ համարձակ: Անոնք մեծապէս կը նպաստեն շատ մը վարագոյրներ բանալու եւ բազմաթիւ թիւրիմացութիւններ հարթելու:

Ատոր համար է որ, մենք լայն տեղ կու տանք ոչ միայն օրուան լուրերուն, այլեւ անոնց վերլուծման, իբրեւ իրազեկական դաս:

Այդպիսի դաս մը կը պարունակէ Լորտերու ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստը, որ յատկացուած էր արտաքին քաղաքականութեան:

Վիճաբանութիւնները բացաւ աշխատաւորական լորտ մը, որ պարսաւանքի բանաձեւ մը առաջարկած էր կառավարութեան դէմ, զանգատելով թէ անոր արտաքին քաղաքականութիւնը վտանգեց Եթովպիոյ անկախութիւնը եւ վնասեց ժողովրդապետութեան շահերուն:

— «Կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը վերջերս այնպիսի ձեւ մը առած է որ կը վրդովէ ազգին խիղճը: Մարդիկ ամենախոր կասկածամտութեամբ եւ անվստահութեամբ կը նային այդ քաղաքականութեան վրայ: Վարկաբեկում կը սպառնայ մեզի՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Մեր համբաւը աղարտուած է Ամերիկայի մէջ, անձնախնդրաց ստիճանով մը: Պզտիկ ազգեր որ մեզի կը նայէին ներշնչումի համար, դառն յուսախաբութեանց մատնուած են: Մեզի կ'ըսեն թէ ստիպուած ենք ընդունիլ կատարուած իրողութիւնները եւ համակերպիլ անոնց: Ամէն ոճիր իր յաջող արդիւնքո՞վ պիտի դատուի: Ոճրագործը ներո՞ւմ պէտք է ստանայ, վէճերը կարգադրելու իր առեղի մասնագիտութիւնը յաջողած ըլլալուն համար»:

Վերջին խօսքերը ո՛րքան կը յիշեցնեն մեր սեփական պատմութիւնը...

Եւ սակայն, մինակ մնաց «մարդասէր» լորտը (չըսելու համար «հայասէր», ինչպէս տարիներէ իվեր կ'ըսենք՝ «հայասէր...»):

Առաջին պաղ ջուրը լեցուց Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը — Մեծն Բրիտանիոյ կաթողիկոսը — բացատրելով թէ անօգուտ է հին մեղքեր յիշել կամ ողբեր արձակել: «Աւելի լաւ է սփոփանք մը հարել Եւրոպայի ներկայ լարուած վիճակին մէջ, քան սփոփել սեփական զգացումները, որքան ալ բարձր ըլլան»:

Այս առթիւ, արքեպիսկոպոսը յայտարարեց թէ ինք հակառակ է որ ելք մը գտնուի եւ որոշ տարածութիւն մը սահմանուի Հայլէ Սելասիէի, որպէսզի հոն հաստատուի ներքին ինքնավարութեամբ, Իտալիոյ հովանաւորութեան տակ...

Այս թելադրութեան դէմ, քար մը գլորեց Լորտ Լոյտ, — նախկին մարդպան, որ բարձր պաշտօններ վարած է Մօտաւոր Արեւելքի մէջ.

— «Ժամանակին Ասորի կոչուած ժողովուրդ մը կար, որ մեծ քաջութեամբ կռուեցաւ պատերազմին մէջ, մեր կողքին, բայց կարելի չեղաւ մէկ հարտա հող ճարել, որպէսզի հոն ապրի խաղաղութեամբ: Եւ հիմա կ'առաջարկեն որ Իտալացիներէն խնդրենք տուն մը ճարել այն կայսեր որ կռուած էր իրենց դէմ»:

Այս լորտն ալ, ինչպէս ուրիշներ, ջերմապէս կը գնահատէին կառավարութեան քաղաքականութիւնը, իբրեւ միակ ելքը՝ խաղաղութիւնը պահպանելու:

Այս ընդհանուր գնահատութեան մէջ, միայն եպիսկոպոս մըն էր որ տրտնջաց թէ արտաքին նախարարին ճառը պարզապէս դամբանականն է Ազգերու Դաշնակցութեան: «Ինքզինքը յարգող ազգ մը պարտաւոր է նկատի առնել բարոյական սկզբունքը, ազգային պատիւը եւ իր յանձնառութիւնները»:

Արտաքին նախարարին չոր ու ցամաք ճառը կարճ կապեց վիճաբանութիւնները:

Անոր ազդեցութեան տակ, բոլոր դեղեցիկ խօսքերը ցնդեցան իբրեւ պղպջակներ: Եւ ժողովը գրեթէ միաձայն հաւանութիւն յայտնեց դահլիճին քաղաքականութեան, առանց քուէարկութիւն կատարելու:

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ: Պատուարժան լորտերը պատճառ չէին տեսներ Մեծն Բրիտանիոյ ողջ գլուխը Աւետարանին տակ դնելու, քանի որ զոհը ուրիշն էր, ըլլայ Հայլէ Սելասիէ կամ իր ժողովուրդը...

Այս պատմութիւնը բաղդատեցէք Հայոց պատմութեան հետ, նկատել միայն վերջին շրջանը, — երբ Մեծն Բրիտանիա կը ծալլէր Ե՛ւ պատիւ Ե՛ւ յանձնառութիւն, բանակցելով «աւազակապետ» Մ. Քէմալի հետ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

16,000,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻԻ ՎԱՐԿ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն չորեքշաբթի օրուան թուականով.—

Վարչապետ Պ. Չէմպըրլէն այսօր խօսելով Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, յայտարարեց թէ աւետաբեր լուրեր ունի երկրին համար: Իբրեւ արդիւնք Լոնտոնի մէջ կատարուած բանակցութեանց, որոնք տեւեցին աւելի քան երկու ամիս, համաձայնութիւն գոյացած է անգլ. վարկի հաստատութեան եւ Թրքական ներկայացուցիչներուն միջեւ: Այս համաձայնութեամբ, մինչեւ 16 միլիոն անգլ. ոսկի վարկ պիտի բացուի Թուրքիոյ, ճարտարարուեստական եւ հանքային ձեռնարկներու, նաւահանգիստներու շինութեան եւ զինուորական պիտոյքներու համար:

Վարչապետին յայտարարութիւնը լսուեցաւ բուռն ծափերով: Յէլալ Պայար աւելցուց թէ Լոնտոնի Թրքական պատուիրակութիւնը արտօնուած է ստորագրելու համաձայնութիւնը:

Այս բարեյաջող ելքը արդէն իսկ ուղեւորութիւն առնուած է Թրքական հրապարակին վրայ, ուր մեծ բարւոքումներ կը նախատեսուին երկրին տնտեսական կացութեան համար: Թրքական բոլոր շրջանակները կը շեշտեն Մեծն Բրիտանիոյ անկեղծ գործակցութեան արժէքը, զայն համարելով ամրապնդումը անգլօ-թրքական բարեկամութեան, որ ամբողջովին հիմնուած է փոխադարձ վստահութեան եւ շահերու համերաշխութեան վրայ:

*** Թուրք թերթերը կը գրեն թէ բացուած վարկերով առաջին առթիւ պիտի շինուին երկու նաւահանգիստներ, մէկը՝ Զաթալտղը (Զօնկուլտաք), միւսը՝ Հաւանաբար Մերսին:

Աթաթիւրքի առողջութեան մասին

«Աժանս էքոնոմիք է Ֆինանսիէռ»ի թղթակիցը Լոնտոնէն կը հեռագրէ թէ Աթաթիւրքի հիւանդութեան մասին շրջած զրոյցները մեծ զարմանք պատճառեցին: «Այդ լուրերը բոլորովին անհիմն են: Նախագահը տասն օրէ ի վեր վերսկսած է իր պտոյտները քաղաքին մէջ եւ շրջակաները, եւ ամբողջ ժողովուրդը գիտէ, կը տեսնէ: Ասկէ զատ, մէկ օր իսկ ձգած չէ պետական գործերու ղեկավարութիւնը»:

ԽՄԲ.— Հիւանդութեանց ծանրացումը հաղորդած էին «Փարի - Սուար» եւ ուրիշ թերթեր:

*** Լոնտոնի հասաւ Եուկոսլավիոյ պատերազմական նախարարը, Զօր. Մարիչ, պաշտօնական այցելութիւն տալու համար: Զօրավարը ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Աթաթիւրքի կողմէ, ի ներկայութեան սպայակոյտի նախագահին, պատերազմական եւ արտաքին նախարարներուն:

ՖՐԱՆՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԿԱՂԱՆ

Նախարար մը Լոնտոն գնաց, խորհրդակցելու համար

Այլեւս կասկած չկայ թէ ֆրանքեւիտալական բանակցութիւնները կանգ առած են: Հռոմի ֆրանսական դեսպանատան գործակատարը երէկ ժողովի կը սպասէր, բանակցութիւնները շարունակելու համար, բայց կոմս Չիանօ որ եւ է հրաւէր չուղղեց: Այս կացութեան առջեւ, անգլիական կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի, ելք մը գտնելու համար: Անգլիոյ արտաքին նախարարը առջի օր տեսակցութիւններ ունեցաւ Լոնտոնի ֆրանսական եւ իտալական դեսպաններուն հետ, եւ յիշեցուց թէ բրիտանական կառավարութիւնը ջերմապէս կը բաղձայ որ արագօրէն լուծուի սպանիական խնդիրը, որ նորէն բարդացած է, իբրեւ հետեւանք Մուսոլինիի վերջին բանախօսութեան: (Մուսոլինիի առանց վերապահութեան ըսած էր թէ Իտալիա եւ Ֆրանսա տարբեր ճակատներու վրայ կը գտնուին, քանի որ առաջինը Զօր. Ֆրանքոյի յաղթութիւնը կ'ուզէ, իսկ երկրորդը՝ կը ջանայ ապահովել հանրապետականներուն յաղթանակը: Անգլիոյ արտաքին նախարարը միեւնոյն ատեն խօսեցաւ ոչ - միջամտութեան յանձնախումբի մասին, որ ժողովի հրաւիրուած է, Սպանիոյ սահմանագլուխներուն հսկողութեան խնդիրը քննելու համար: Ֆրանսա կ'ընդունի սահմանագլուխի ցամաքային հսկողութեան վերահաստատումը, բայց Իտալիա եւ Գերմանիա աւելի լուրջ երաշխիքներ կը պահանջեն, պնդելով թէ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը իրապէս կ'օգնեն Սպանիոյ կառավարութեան: Իտալական թերթերու հրատարակութեանց համաձայն, անցեալ ապրիլէն ի վեր սպանիական կառավարութեան օդանաւային ուժը 90 օդանաւէն բարձրացած է 400ի: Զօր. Ֆրանքոյի տրամադրութեան տակ եղած իտալական եւ գերմանական օդանաւերու թիւը կը հաշուեն 7 — 800: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մուսոլինի չհանդուրժելով այս կացութեան, կ'ուզէ կրկնապատկել Զօր. Ֆրանքոյի օդանաւային ուժը, ապահովելու համար ազգայնականներուն յաղթանակը, որպէսզի պատերազմը վերջանայ այս ամառ:

Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ Գերմանիա երկդիմի խաղ մը կը խաղայ, դէնք եւ ռազմանիւթ ճարելով թէ սպանիական կառավարութեան եւ թէ Զօր. Ֆրանքոյի: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Գերմանիա կ'ուզէ որ պատերազմը երկարի, որպէսզի ոչ միայն չկարենան համաձայնիլ Ֆրանսա եւ Իտալիա, այլեւ այս վերջինը խրելով սպանիական ջուրերուն եւ Եթովպիոյ մէջ, Գերմանիա կարենայ ազատ գործել Կեդր. եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ...

Կացութեան ծանրութիւնը կը հաստատուի ուրիշ իրողութեամբ մը, — դատական նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ Լոնտոն գնաց: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ այցելութիւնը անհատական հանգամանք ունի, քանի որ նախարարը հրաւիրած է Լիտլի ֆրանսական միութեան համագումարին ներկայ ըլլալու համար: Բայց եւ այնպէս, Պ. Փօլ Ռէյնօ երէկ տեսակցութիւն մը պիտի ունենար Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, ֆրանքեւիտալական բանակցութեանց մասին: Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ Հռոմի անգլիական դեսպանը նոր հրահանգներ ստացած է, միջնորդելու եւ բանակցութիւնները վերահաստատելու համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՏՈՒՆ

Ա.

Թէհրանէն պատի գորգ մը ղրկեր էին ինծի, իբրեւ արմաղան: Վրան նըկար մը. — Տնակ մը ծառերու կանանչ բոցերուն մէջ խեղդուած, առջեւը լճակ, ուր իր հանդերձանքը կը նետէ աղուոր գլուխով արեւ մը, մերձ ի վերջալոյս, ինչպէս մերկացող գեղուհի մը՝ կանգնած իր ծաղկափիւռ մահիճին առջեւ, մերձ ի քուն:

Մելամաղձոտ աղաղակով մը, օր մը, այս սիւնակներուն մէջ, կանչեր էի կարօ՛տս նման մենաւոր տնակի մը, ջուրի մը եզերքը եւ պուրակի մը ծոցը, յաւերժահարսներու եւ յուշկապարիկներու մտերմութեան մէջ՝ ե-բազներուս ընկեր: Որպէսզի, ունկնդիր՝ ամպերը ծեծող հովերուն ձայներն եւ ծաղիկները լացնող ջուրերուն խաղին, անոնց կշռոյթով մանէի՛, ա՛խ, մանէի մտածումիս ոսկի թելը, ուղեղս կարժառ: Մարդ-մարդասան չգա՛ր խանգարել իմ մենութիւնս, ո՛չ Յոբին բարեկամները, ո՛չ ալ դարավերջիկ իմաստուններ: Ինչպէս Փեթրարքա գոհացաւ Սոռկի ժեռացայտ աղբիւրով, ես ինծի բաւական կը համարիմ պարզուկ տնակ մը, որուն պատերը պիտի ներկէին բնական ծաղիկներ, եւ ներսը ընկողմանող մտածմանս քուրմիս ժամերը պիտի համրէին ջուրերուն շրթները, արթննելու եւ խաղի կանչելու համար զիս թիթեռնիկներուն հետ, կամ նաշակելու համար գրբնէ չոր հացը, զոր պիտի թրջէի ջուրով, եւ յետոյ պատառիս վրայ պիտի կաթեցնէի միւռոնի պէս ձէթ, մինչ պնակիս մէջ պիտի արտասուէր վարունգը եւ արի՛ւն պոռթկար լոլիկը: Ա՛, ես պիտի պարծենայի դեռ, կտակիս մէջ գրելով, թէ կարելի է անմահական խնջոյքներ սարքել քաղքէն հեռու դաշտերուն մէջ, որսալով կաքաւ՝ խորովելու համար մաղ - մաղ կրակի վրայ, կթելով խաղող՝ անոր արիւնը խմելու համար իբրեւ գինի, եւ եթէ կ'ուզէք, հրամցնելով նաեւ անուշակ եւ ծաղկահամ մեղր, Վիրգիլիոս կարդալու համար եւէքէն:

Այս երազիս նամբուն վրայ, յամրօրէն ձեւ կ'առնես սիւ եւ իրականութեան պէս կը պատկերանաս դարձեալ, տնա՛կդ իմ հայրենի: Թթաստանին կանանչութեան մէջ կը վառի կղմինտրներուդ կրակը, — սարիինդ կը թօթվէ իր ոդկոյզները ստինքի պէս ձեւաւոր եւ կատուի մը չափ խոշոր, — պատուհանիդ մէջ գլուխս՝ գիրքի մը վրայ կախուած, խորհուրդներու մէջ կորսուած: Երդիքիդ տակ յանդգնե՞ր իմ արդեօք լուծել հարցը, ծիրիթներուդ ունայնութեան երգին դէմ յամառօրէն հակաճառելով, — զգացո՞ւմն է որ մշակոյթ կը ստեղծէ թէ մտածումը: Իմ կեանքիս զանազան շրջաններուն մէջ հաւատացեր իմ զանազան վարդապետութիւններու, — բայց, մտածման գերակայութեան մինչեւ վտանգի սահմանը նամբայ կտրելէ վերջ, երբ վախով դիտեցի թէ այդ վարդապետութեամբ առաջին անգամ կը փլցնէի հնաւանդ հիմերդ, տնա՛կդ իմ հայրենի, սոսկումով դարձայ եւ ըսի. «Եթէ հիւանդագին բան մը կայ զգացումին մէջ, ախտաժէտ տարրերէ զերծ չէ մտածումը»: Եւ վա՛յ զուտ ու մերկ մտածումին: Անհրաժեշտ է որ մտածումը իրեն շապիկ ունենայ զգացումը, — այս dualiste վարդապետութեամբ՝ հիմա ես աւելի շատ կը սիրեմ քեզ, տնա՛կս իմ հայրենի: Մտածումը չի կրնար փոշի դարձնել այլեւս հիմերդ, ոչ ալ զգացումը քշել քեզ լեռնէն փրթած հեղեղի մը նման: Ո՛չ աշխարհաքաղաքացիութիւն, ո՛չ ռոմանթիզմ: Ես հիմա զըրահուած եմ՝ պաշտպանելու համար քեզ, բնակարա՛ն պատմաստեղծ հաւաքականութեան կարելիութիւններու, վասնզի ինծի ծանօթ է պատմութիւնդ վաչկատուն կեանքէն մինչեւ այն օրը, երբ կ'երգուէր.

Կեա՛ց հաստատուն,
Հայրենի տուն:

ԱՐԱԶ

Մ. Ս. ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Ցաւով կը տեղեկանանք թէ առջի օր յանկարծամահ եղած է հին հնչակեան գործիչը, Մելիք Ս. Դաւիթ Բէկ (բուն անունով՝ Մարտիրոս Սարգիսեան):

Հանգուցեալը 68 տարեկան էր, բընիկ Արաբկիրցի: Նախապէս մտած է բժշկական վարժարան, բայց կէս ձգելով, նուիրուած է բանասիրութեան: Ունի կարգ մը հրատարակութիւններ, — «Լուսինեանք», հայերէնէ ֆրանսերէն բառարան եւ զրուցատրութիւն եւայլն: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Աղաւնի Փիրփիրեան, Լը Ռէնսի	50
Մայիս 20ի գումարը	560
Ընդհ. գումար՝	610

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍՈՒՏ ԼՈՒՐԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

Վարչապետ Պ. Տալատիէ առջի օր կարգ մը յայտարարութիւններ ուղղեց մամուլին, սակարանի մէջ շրջած զրոյցներու մասին, որոնք պատճառ եղած էին ֆրանսական արժեթուղթերու վաճառման: Այդ զրոյցներն էին.—

1. Հարեւան պետութիւն մը զօրաշարժի ձեռնարկած է Ֆրանսայի դէմ (կ'ակնարկէ Գերմանիոյ):

2. Մուսոլինի վերջնագիր մը ուղղած է Ֆրանսայի, ըսելով թէ բանակցութիւնները պիտի դադրին, մինչեւ որ Ֆրանսա փակէ Պիրենեան սահմանագլուխը:

3. Խ. Միութիւնը Գերմանիոյ կողմը կը դառնայ եւ պիտի խզէ իր զինակցութիւնը Ֆրանսայի հետ: (Այս լուրը հրատարակուած էր «Էփօք»ի մէջ):

Պ. Տալատիէ իր յայտարարութեանց մէջ ազդարարեց թէ խստօրէն պիտի պատժուին բոլոր անոնք որ սուտ եւ շռնդալից լուրեր կը տարածեն: «Ֆրանսան զօրաւոր է. իր ապահովութեան առաջին երաշխիքն է իր խաղաղասիրական կամքը, իսկ գերագոյն երաշխիքը՝ իր ուժը: Ինչ որ ալ ըլլան պարագաները, Ֆրանսա կրնայ իր սեփական ուժերով ապահովել իր սահմաններուն եւ կայսրութեան պաշտպանութիւնը եւ ընութեան բոլոր փորձերուն դէմ պահպանել իր կարգուսարքին անկախութիւնը եւ երկրին ամբողջութիւնը»:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, ձերբակալուած եւ դատի յանձնուած են 9 ամբաստանեալներ, որոնք սուտ լուրեր տարածած էին կառավարութեան եւ անոր ելմտական քաղաքականութեան մասին: Դատախազն է ելմտական նախարարը:

Ասիս-Ապէպան կը վերաշինուի

Ա. Ապէպա կը վերաշինուի, կը գրէ «Տ. Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը: «Տակաւին յարմար՝ բնակարաններ կը պակսին սպիտակամորթներու համար եւ բազմաթիւ Իտալացիներ ստիպուած են բնակիլ ցեխէ շինուած հիւղակներու կամ «Թուլուք»ներու մէջ: Եւ սակայն, շատ բան շինուած է արդէն եւ զինուորական ու վարչական շէնքեր, ճաշարաններ, կապելաներ, սինէմաներ, խանութներ բացուած են «Թուլուք»ներուն եւ յունական ու հայկական խանութներուն միջեւ: Սալայատակներ շինուած են, ճամբաները շակուած են եւն.:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Քաղաքական աշխարհը վարժուեցաւ այս երկու երկիրներու անունները միասնաբար արտասանելու: Այդ վարժութիւնը կը մատնէ, ինքնին, ոչ միայն սերտ կապը անոնց միջեւ, այլ նաեւ այդ կապին տեւողութիւնը՝ տարիներէ ի վեր:

Արդարեւ, նոր չէ Թուրքեւհելլէն քաղաքական գործակցութիւնը, աւելի ճիշդ՝ համակցողութիւնը, որ Վէնիզէլոսի ու Ըսմէթի պատմական ողջագուրումովը սկսաւ, կորիզը կազմեց Պալքանեան Ուխտին, ու դարձաւ նոյնիսկ զինակցութիւն մը:

1922ին՝ Սաքարիայի առջեւ յունական բանակի եղերական խուճապէն վերջ, — որ լրացուց Թրքական բանակին յաղթանակը, ապահովելով քեմալական Թուրքիոյ վերջնական ձեւաւորումը, — բարեկամութեան դաշնագիր մը ստորագրուեցաւ Աթէնքի ու Էնկիւրիի միջեւ, 1930 հոկտեմբեր 30ին:

Անցնող ութ տարիներու ընթացքին այդ երկու պետութեանց միջեւ մէկ հատիկ վէճ կամ անհամակցողութիւն չծագեցաւ: Այս պարագան հարկ է անտես չառնել, երբ նոյն այդ երկիրներու զինակցութեան կամ գործակցութեան մասին կը խօսինք: Վասնզի երկիրներու միջեւ որեւէ դաշինք կամ համաձայնութիւն կա՛մ լուծումն է դաշինքէն առաջ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւններուն թէ վէճերուն, եւ կամ ծնունդն է դաշինքի շրջանին թէ դաշինքէն վերջ տեսնըւած կամ նախատեսուած պայմաններուն:

Ուրեմն, քանի որ ճիշդ է թէ մինչեւ 1930՝ Յունաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ տիրող բոլոր տարակարծութիւնները հարթուած էին, անոնց միջեւ այդ թուականին ստորագրուած ու անկէ ութ տարի վերջ (1938) վերանորոգուած դաշինքը կամ գործակցութեան համաձայնութիւնը կապ ունի, բացառապէս, 1930էն ասդին ու մինչեւ այսօր գոյութիւն ունեցող պայմաններուն կամ նախատեսուած դէպքերուն հետ:

Ցիշենք, այս առթիւ, որ Թուրքիա եւ Յունաստան իրենց առաջին դաշինքէն երեք տարի վերջ (1933 սեպտեմբեր 14ին) «սիրալիր համաձայնութեան» նոր դաշինք մը կնքեցին: Այս երկրորդ դաշինքը կուգար ընդգծելու «երկու պետութեանց համաձայնութիւնը՝ միջազգային բոլոր հարցերու մասին, որոնց մասնակից էին կամ պիտի ըլլային իրենք»:

Այս Փետրուարի վերջին օրը նոյն այդ երկու պետութիւնները, ինչպէս բոլորս, լրացուցիչ դաշինք մը ստորագրեցին, «աւելի ամրացնելով զիրենք զօդող կապը»: Այդ դաշինքը ստորագրուեցաւ Աթէնքի մէջ, ուր այցելեցին Թուրքիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը:

Այս վերջին դաշնագրով, կ՚ըսեն երկու երկիրներու իրազեկ թերթերը, «վճռական քայլ մը կ՚առնուի՝ նիգերը մնացնելու՝ բոլոր պարագաներու մէջ պաշտպանելու համար երկու երկիրներու կենսական շահերն ու հողամասերը»:

Այս վերջին բացատրութիւնը ցոյց կուտայ արդէն որ Աթէնք եւ Էնկիւրի զինակիցներ են դարձած:

Կամ, ուրիշ խօսքով, ոչ միայն իրենք իրենց միջեւ խնդիրներ չունին, լուծումի կարօտ, այլեւ միասնաբար պատրաստ են պաշտպանելու իրենց «կենսական շահերն ու հողամասերը»:

Հոս, ինքնին կը ծագի հարցում մը, սակայն:

Այդ պաշտպանութեան պահանջը ապագայ ո՞ր դէպքերու նախատեսումէն ծնունդ առած է եւ, հետեւաբար, որի՞ կամ որո՞նց դէմ է ուղղուած:

Վասնզի, զինակցիլ կը նշանակէ փոխադարձ խոստում մը՝ ուրիշի մը՝ կամ ուրիշներու դէմ, որուն կամ որոնց շահերը, ձգտումները եւ ապագայ քայլերը ուղղուած պէտք է ըլլան իրենց դէմ:

Որպէսզի աւելի պարզ ըլլայ, յիշեցնենք, որ այս նոր դաշնագիրը ձեւաւորուեցաւ Էնկիւրիի մէջ (Փետրուարին) ու ճիշդ այն օրերուն երբ Պալքանեան Ուխտի խորհրդաժողով տեղի կ՚ունենար: Այն ատեն, խօսելով այդ մասին, մենք մատնանշեցինք այն պատճառները, որոնք մղած էին — հակառակ Պալքանեան Ուխտի գոյութեան — Թուրք եւ յոյն դաշինքը կամ զինակցութիւնը նորոգելու ու լրացնելու: Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա դանուբեան քաղաքականութիւն ու շահեր ունին, կ՚ըսէինք. իսկ Թուրքիա եւ Յունաստան՝ Միջերկրականեան: Եւ ատոր համար ալ, Պալքանեան Ուխտի մը գոյութեանը համար հիմնական ու իրական պատճառներ չկան, կ՚եզրակացնէինք: Բայց մանաւանդ՝ կարելիութիւններ:

Փետրուարի հանդիպումէն վերջ, երբ Մէթաքսաս կը դառնէր Քեմալի մայրաքաղաքը ու անձամբ մշակեց ու ձեւաւորեց զինակցութիւնը, հարկ եղաւ շաբաթներ սպասել՝ դաշինքին ստորագրութեան համար:

Աւելին, — այս անգամ Էնկիւրիի իր վարչապետն ու արտաքին նախարարը ղրկեց Աթէնք, ու հոն տեղի ունեցաւ ստորագրութիւնը:

Պատճառներ ունէի՞ն այս յապաղումը եւ «փոխադարձ այցելութիւնը» — կը պարզուի աւելի վերջ:

Առ այժմ, ըսենք միայն որ նման ստորագրութեան մը համար բնաւ անհրաժեշտ չէր այդ հանդիսաւոր այցը կատարել, մանաւանդ որ Թուրքիա եւ Յունաստան այլեւս պէտք չունէին փոխադարձ այցելութիւններով ու աւուր պատշաճի բաժակաճառերով համերաշխ տրամադրութիւններ ստեղծելու եւ գործակցութեան ճամբաներ հարթելու:

Չէ՞ որ Յունաստանի վարչապետը, Գ. Մէթաքսաս, անկէ բաւական առաջ կը յայտարարէր թէ «ինք կը հաւատայ որ օր մը կը վերնան Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած սահմանները, բայց չի կրնար նախատեսել թէ ճիշդ երբ տեղի պիտի ունենայ ատիկա»...

Քիչ մը զգացողական ու քիչ մը նըպատակաւոր այս յայտարարութիւնը եթէ ուզենք բոլորովին անտեսել իսկ, կը մնայ իրողութիւն մը, զոր հարկ է մատնանշել՝ իր կարգին՝ Թուրք եւ յոյն դաշինքին տարողութիւնը ամբողջովին ճանչցած ըլլալու համար:

Ատիկա այն անժխտելի փաստն է թէ՝ Յունաստանի համար՝ Թուրքիոյ հետ գործակցելու տեսակէտը կառավարական կամ կուսակցական քաղաքականութիւն մը չէ: Ան սկսաւ Վէնիզէլոսով, նոյնութեամբ շարունակուեցաւ Ցալտարիսով ու Քոնտուլիսով եւ իր «լրումին» բերուեցաւ Մեթաքսասով:

Կը նշանակէ թէ Յունաստանն ամբողջ — երբեմն հանրապետական ու այժմ արքայական, ու երբեմն Վէնիզէլոսեան ու այժմ Մեթաքսասեան — ոչ թէ կառավարութեան մը, այլ պետական անխախտելի քաղաքականութեան մը մղումն ունի՝ Թուրքիոյ հետ իր գործակցութեան համար:

Անցնող ութ տարիներու ընթացքին, մէկ անգամ միայն քաղաքականութեան հաւանական փոփոխում մը նախատեսուեցաւ: Ու ատիկա դարձեալ ... Վէնիզէլոսի կողմէ, երբ իր մահէն ամիսներ առաջ ըմբոստութիւն մը յառաջ բերաւ, ու Թրքական բանակը — մտահոգ՝ որ Վէնիզէլոսեան նոր իշխանութիւն մը Յունաստանը կը հեռացնէ Թուրքիայէն — փորձեց «կռնակէն զարնել» Վէնիզէլոսի կողմնակից ու ըմբոստ զօրաբանակը...:

Այսպէս կամ այնպէս, այսօր փաստ է դաշնագրային սերտ կապ մը Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ:

1918էն 1938 — քսանամեակի մը ընթացքին — ի՜նչ յատկանշական փոփոխութիւն:

Կոկորդ կոկորդի կռիւ, անողոք կոտորում երկուստեք, տարրերու փոխանակում, հաշտութիւն, բարեկամութիւն, սահմաններու փոխադարձ երաշխաւորում ու այսօր զինակցութիւն:

Այս վերջին բացատրութիւնը տեղ գտած չէ, անշուշտ, դաշնագրէն ներս: Բայց, իրականին մէջ, Յունաստան եւ Թուրքիա «յանձն կ՚առնեն փոխադարձ պաշտպանութիւն մը՝ որեւէ կողմէ ըլլալիք յարձակման մը դէմ»:

Ուրեմն՝ նաեւ հո՛ն ուր ի զօրու չեն Պալքանեան Ուխտին սահմանած պարտաւորութիւնները: Այդ է պատճառը, թերեւս, որ ոմանք Թուրք եւ յոյն դաշնագիրը կը նկատեն «լրացումը Պալքանեան Ուխտին»: Թէեւ, մեր կարծիքով, Թուրքեւյոյն դաշնագիրը ո՛չ թէ կը լրացնէ կամ կը զօրացնէ Պալքանեան Ուխտը, այլ, ընդհակառակն, կը տկարացնէ զայն...

Մանաւանդ որ, Պալքանեան Ուխտը չի նախատեսեր իր ծոցին մէջ մասնաւոր քաղաքական համաձայնութիւններու կազմութիւնը: Ընդհակառակն, կը յենու հաւաքական ապահովութեան սկզբունքին վրայ:

Աթէնք - Էնկիւրի դաշինքը, ուրեմն, կուգայ փաստել թէ Պալքանեան Ուխտը անբաւարար է «իրենց կենսական շահերուն ու հողամասերուն պաշտպանութեանը» համար: Կամ՝ Թուրքեւյոյն դաշնագիրը փաստօրէն ժխտումն է, Պալքաններու մէջ անկէ առաջ կիրարկուած «հաւաքական ապահովութեան» սկզբունքին, ու խոստովանութիւն մը թէ՝ Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա այլեւս նեցուկներ չեն Թուրքիոյ եւ Յունաստանի շահերուն ու հողամասերուն պաշտպանութեանը համար:

Եթէ փորձենք արագ անդրադարձում մը՝ վերջին տասնամեակի ընթացքին Եւրոպայի ապրած քաղաքական կեանքին վրայ, պիտի նկատենք որ Պալքանները անժխտելի կերպով հետեւած կամ ենթարկուած են մեծերու քայլերուն:

Երբ Ժընեւի մէջ ի զօրու էր «հաւաքական ապահովութեան» տեսակէտը, ի զօրու էին նաեւ Փոքր Համաձայնութիւնն ու Պալքանեան Ուխտը:

Քանի Եւրոպան սկսաւ քաղաքական պառակտումներ ունենալ եւ ճակատներու բաժնուիլ, այնքան ճարճատեցան Փոքր Համաձայնութիւնն ու Պալք. Ուխտը:

«Մընրոյի պալքանեան վարդապետութիւնը»—այս էր Պալք. Ուխտի նշանաբանը՝ տարիներ առաջ:

Այսօր խարկանք մըն է ան:

Մեծ նաւերը մեծ ալիքներ ունին, ու փոքր նաւերը, ինչքան ալ անուանի նաւապետներ ունենան, անպայման կը կրեն այդ ալիքներուն պատճառած ճօճումները կամ տատանումները:

Հռոմ - Պերլին առանցքը կիսեց նաեւ Պալքանեան Ուխտը:

Զուրկ՝ հաւաքական ապահովութեան մը երաշխիքէն, Աթէնք եւ Էնկիւրի աւելի մօտեցան իրարու:

Կամ, Աթէնքի «Վրատինի» թերթին խոստովանութեամբ (2 Մարտ) «Յոյն ազգը խոր անհրաժեշտութիւնը զգաց՝ դրացի ու բարեկամ Թուրքիոյ հետ սերտ գործակցութեան եւ յանդուգըն քայլ մը առաւ»:

Ինչո՞ւ: Պաշտպանուելո՞ւ համար:

Ուրեմն կրկնենք մեր վերի հարցումը.

— Այդ պաշտպանութեան պահանջը ապագայ ո՞ր դէպքերու նախատեսումէն ծնունդ առած է եւ, հետեւաբար, որո՞ւ կամ որո՞նց դէմ է ուղղուած:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Ժանսոնի հրաժարեալ դահլիճը պետական պիւտճէն հաւասարակշռելու համար, ստիպուեցաւ նոր տուրքեր հաստատել ոգելից ըմպելիներու, ծըխախոտի, պերճանքի նիւթերու եւ անշարժ կալուածներու վրայ, եւ վերահաստատել տագնապի տուրքը, որ Վան Զէլանտի վարչապետութեան օրով ջնջուած էր:

Ընկերվարական եւ ազատական կուսակցութիւնները կարգ մը վերապահումներով ընդունեցան նախորդ կառավարութեան առաջարկած յաւելումները, սակայն կաթոլիկ կուսակցութիւնը սկզբունքով համաձայն գտնըլելով այդ յաւելումներուն, մերժեց կալուածներու վերաբերեալ տուրքը եւ տագնապի տուրքին վերահաստատումը:

Երկար բանակցութիւններէ վերջ, երբ անկարելի եղաւ համաձայնութեան եզր մը գտնել երկու տեսակէտներուն միջեւ, դահլիճին մաս կազմող կաթոլիկ նախարարները, իրենց կուսակցութեան թելադրութեան վրայ, ստիպուեցան հրաժարիլ, հակառակ անոր որ Երեսփ. Ժողովը դեռ վերջերս մեծամասնութեամբ վստահութիւն յայտնած էր կառավարութեան, պիւտճէի վիճաբանութեան առթիւ:

Թագաւորը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Փոլ Սփաքի, որ նախորդ կառավարութեան օրով արտաքին գործերու նախարար էր, եւ ընկվ. կուսակցութեան յայտնի ղեկավարներէն է:

Նոր դահլիճին մաս կը կազմեն՝ 4 ընկերվարական, 3 կաթոլիկ եւ մէկ ազատական նախարարներ, ինչպէս նաեւ երեք մասնագէտներ՝ որոնցմէ մէկը՝ կաթոլիկ, մէկը՝ ազատական եւ մէկը՝ անկախ: Պելժիոյ պատմութեան ամբողջ ընթացքին, այս առաջին անգամն է որ կառավարութիւնը իբրեւ պետ կ՚ունենայ ընկերվարական երեսփոխան մը:

Պ. Սփաք 39 տարեկան է: Իր բարձրագոյն ուսումը առած է Պրիւսէլի ազատ համալսարանին մէջ: 1922ին, փայլուն քննութենէ մը վերջ, կը ըստանայ իրաւագէտի վկայական: 1925ին, օգնական պետի պաշտօն կը վարէ Աշխատանքի նախարարութեան դիւանենակին մէջ, եւ յաջորդ տարին խորհրդական կ՚ընտրուի իր բնակած թաղին թաղապետութեան մէջ: Երկար ատեն քարտուղար եղած է Մարդու եւ Քաղաքացիի իրաւունքներու Պաշտպանութեան Լիկային:

Ռուսիոյ մէջ կատարած է քննական պտոյտ մը, որ ժամանակին մեծ աղմուկ հանեց միջազգային քաղաքական շրջանակներու մէջ:

1922ին, երեսփոխան ընտրուեցաւ Պրիւսէլի մէջ, ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ:

1936ին, Վան Զէլանտի Ա. դահլիճին մէջ փոխադրութեան եւ թղթատարութեան նախարար էր, իսկ Վ. Զէլանտի երկրորդ դահլիճին եւ Ժանսոնի հրաժարեալ դահլիճին մէջ արտաքին նախարար:

Ինչպէս կը տեսնուի, բաղդատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ ըսընթաց յառաջդիմած է Պելժիոյ յարգի վարչապետը:

Անկէ եօթը տարի առաջ, երբ Իտալիոյ գահաժառանգ իշխանը իր ամուսնութեան առթիւ Պրիւսէլ եկած էր, իտալացի անիշխանականի մը կողմէ մահափորձի ենթարկուեցաւ: Այդ առթիւ Պ. Սփաք ստանձնեց չարագործին պաշտպանութիւնը, ցոյց տալով հռետորի բացառիկ տաղանդ մը (*): Ես անձամբ քանիցս առիթն ունեցած եմ լսելու Պ. Սփաքի տաք ու կրակոտ ճառերը, հրապարակային բանախօսութեանց եւ վիճաբանական ժողովներու մէջ:

Տակաւին յայտնի չէ թէ Երեսփ. ժողովը ի՞նչ ընդունելութիւն պիտի ընէ նոր դահլիճին: Կուսակցական կարգ մը շրջանակներու մէջ, այժմէն սկսած են դժգոհութեան եւ բողոքի ձայներ բարձրացնել Սփաքի ինքնապլուխ գործունէութեան դէմ: Արդարեւ, Սփաք ազգային դահլիճը կազմեց, առանց նախապէս ստանալու զանազան կուսակցութեանց հաւանութիւնը, մէջն ըլլալով նաեւ իր կուսակցութիւնը:

Երեւոյթներէն դատելով, նոր կառավարութիւնը իր յառաջիկայ գործունէութեան մէջ պիտի բախի դըժուարութեանց եւ խոչընդոտներու: Պետական պիւտճէն ունի խոշոր բաց մը, զոր պէտք է գոցել: Ընդհանրապէս, երկրին ելեւմտական կացութիւնը անբարգաւաճ վիճակ մը կը ներկայացնէ, տնտեսական տագնապը կը շարունակուի, գործազուրկներու թիւը օրէ օր կ՚աւելնայ, եւ պելժիական

(*) Իտալիոյ գահաժառանգը՝ Ումպէրթօ ամուսնացած է Պելժիոյ Ալպէր թագաւորին աղջկան՝ Մարի Ժոզէի հետ.—

Փրանքին արժեզրկման մասին զը... րոյցներ կը շրջին:

Հոս կառավարութիւնը, ինչպէս նա... եւ տեղացի ժողովուրդը շատ լաւ վ... րարերում ունին օտարներու հանդէպ... որոնք ազատ են սեղմումներէ եւ հ... տապնդումներէ, թէեւ գործի տեսա... կէտով օտարներու համար կան ան... յաղթելի արգելքներ ու դժուարու... թիւններ, եւ կառավարութիւնը որեւէ անգործ օտարի նպաստ չի յատկա... ցներ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԵ...

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ, — Վերջին անգամ ըսի — «աւելի շահեկանները կան. Առնենք շահեկան եւ չայեկան: Առ... ջի՛նը՝ Հ թանձր տառով բուն նիւթ... կան կամ առեւտրական շահ, որուն նաեւ յոյժ հետաքրքրական. երկրոր... դը՝ Յ մեղմ տառով եւ փոխաբերա... բար գործածուած: Այսպէս՝ կ՚ըսուի կամ նախնիք Մեծաքանչէն մէջ ը... սած են — անձրեւէ շայեկանէ, օգտա... կար անձրեւներ:

Երբ կ՚ըսենք «հեղձամղձուկ», մեծ... նոյն հեղձ արմատն է որ երկու ան... գամ կը գործածենք երկրորդը՝ մեղձ... կամ մղձուկ, փոփոխակը «հեղձ»ին... որմէ նաեւ «մղձկուտ» (օդ): Առանց շատ հեռուները երթալու, կրնանք խորհիլ նաեւ, որ փղձկիլ օտար ... հեղձէն կամ մղձուկէն:

Սառ, ինք իրմով կրկնուած, կ՚ը... լայ «սարսուռ», ինչպէս բառ՝ բառ կրկնուած, եղեր է բարբառ: — ... մամիտ էք անշուշտ որ հափշտակել եւ յափշտակել միեւնոյն բունէն ... են, եւ այդ բունն է ափ: Աղջիկ փախ... ցնելուն ըսուած է հափշտակել (հ թանձր տառով), իսկ ուրիշ ընդհանուր բաներու համար յ տառով յափշտակել (...ափի տակից): — Հրոս հրոսակ, ձիով արշաւող, ասպատակողն է, դերմաներէն ross ձի է: — Թալուկ (թ թանձր տառով) մարիլ, նուաղում է, իսկ միջակ կամ մեղմ (դ) տառով, դալուկ, դեղնութիւնն է, երեսին գոյնը նետել, իբրեւ հետեւանք թալուկին: — Ժողովուրդը յարդին կ՚ըսէ յաճախ երդ, թէ՛ յ տառը կորսնցուցած, թէ ա փոխուած ե, ինչ որ յաճախ կ՚ըլլայ ռամիկին համար: փայտ եղած է փետ, մոխիր՝ մախիր, եւն. ինչպէս արդէն գիտենք:

Հաւանաբար, եզ (մէկ հատ, եզակի, եզական) համազօր է «աղն» բառին: Նոյն իսկ — հող չէ, բանասիրական է. — «հեղ» բառին արմատականը թերեւս եզ է, ինչպէս հեղ կենդանին եզ:

Իւ կը հնչուի իվ, բառերուն ծայրը — իցիւ, հովիւ, թիւ, հաւիւ, հալիւ, կռիւ, գրիւ, եւն. բայց առանց ուրիշ գիր ունենալու իր ետեւէն. այդ զարմանալի իւ իր սովորական հնչումը կը պահէ — միւս, կիւս (կախուրդ), հիւս, թիւն (թոյն), խիւս, նիւ (ձի... ուն կռնակը) եւն., եւն. իսկ — կը կրկնենք — եթէ իւ մինակ է բառին ծայրը, կը կարդացուի իվ, ինչպէս՝ թիւ, շիւ (թիվ, շիվ): Վերջին բառը, շիւ, կը նշանակէ խաղողին մնացորդ դիրտը (ճիպրէ), նաեւ կիւ (կիվ) ծամելու ձիւթ (սաքըզ), նաեւ քիւ (քիվ) նաեւ խիւ (խիվ), սարեակ թռչունը: Եւ ուրիշներ, զոր աւելորդ է պրպտել: Կը բաւէ միտք պահել կանոնը ուղղագրութեան համար, ապա թէ ոչ կրնայինք յիշատակել նաեւ բառ, թաւ, խաւ, այլովքն հանդերձ:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (68)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Արիֆ հեռացաւ նրդիքէն ու երկու վայրկեան վերջը դրան ճեղքէն երեւցաւ լոյսի մը շողը: Դուռը բացուեցաւ. Թուրք երիտասարդը կեցած էր անոր մէջ՝ աչքերը դուրսի խաւարին:

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ Սուլտին ու երկու խոշոր քայլերով ներս մտաւ. երթանք տեղ մը ուր կրնանք առանձին մնալ ու խօսիլ ...

Վճռական շեշտ մը կար անոր ձայնին մէջ եւ կարծես որ եւ է կասկած չունէր թէ երիտասարդը ներս պիտի առնէր զինքը:

Արիֆի վարանումը հազիւ թէ նըշմարելի էր, եւեւ դարձաւ ու նըրբանցքի մը հետեւելով առաջնորդեց իր բարեկամը պզտիկ սենեակ մը, որուն մէջ կային գրասեղան մը, հին օրէնքի նամակներու դարան մը, ինքն իր վրայ դարձող աթոռակ մը եւ աժաննոց բազմոց մը, հաւանաբար դըրասենեակ մըն էր:

— Ըսէք տեսնեմ, ի՞նչ կայ, ըսաւ Արիֆ ցաւատանջ արտայայտութեամբ. ինչո՞ւ անհանգիստ ըրիք զիս...

— Որովհետեւ ես գիտեմ թէ ով ըսպաննեց ձեր եղբայրը, պատասխանեց Սուլտին անմիջապէս:

— Աղէկ, ես ալ գիտեմ, վրայ բերաւ Թուրքը, այդ դժոխքի ծնունդ Քաղումն էր... Ներքինին զոր Քէմալ յարմար նկատեր է ոստիկանապետ նշանակել ... երէկ գիշեր ինծի հետ էր, երբ պատրուակ մը գտնելով խեղճ տղան դուրս տարաւ... անկէ ի վեր Ըէուֆը ողջ տեսնող չէ եղած ...

— Ճիշդ է, բայց գիտէ՞ք թէ Քաղումը ինչու սպաննեց զայն...

— Այո՛, այդ ալ կրնամ կռահել ... եղբայրս, Աստուած հոգին լուսաւորէ երիտասարդ էր եւ գաղափարապաշտ ... անմեղ տղայ, դէչութիւն չկար միտքը, բայց գնաց խառնուեցաւ կարգ մը խենթերու հետ որոնք կը կարծեն թէ կրնան Քէմալը տապալել ... թերեւս դաւաճանեցին կամ թերեւս ինք անձնատուր եղաւ... ամէն պարագայի մէջ, Ներքինին երեւան հանեց թէ այդ դաւաճաններուն հետ կը գործակցէր եւ այդ պատճառով ալ սպաննեց ...

— Կը սխալիք, ըսաւ Սուլտին:

— Ինչո՞ւ կը սխալիմ եղեր ...

— Ես գիտեմ, ու գիտեմ նաեւ որ դուք ալ մէկն էք այդ դաւաճաններէն — կական ըսել կ՚ուզեմ — որոնք դաւ մը կը կազմակերպեն Քէմալի դէմ...

Վայրկեան մը երկու երիտասարդները իրարու նայեցան: Սուլտին՝ թուխ, կարճահասակ, ջղուտ, հանդարտ բայց իր կապոյտ աչքերը անյողդողդ ու կարծր ինչպէս պողպատը, Թուրքը՝ գրեթէ գլուխ մը աւելի բարձր, նիհար, դնդերոտ, բայց քիչ մը կորաքամակ եւ ոչ այնքան առողջ, քանի որ տարիներով նստակեաց գրասենեակ մը ունեցած էր: Սուլտին ապահով էր, ոտքին տակը կրնար առնել զայն, եթէ կռիւի սկսէին: Թերեւս Արիֆն ալ այդպէս կը խորհէր, որովհետեւ իր աչքերը պզտիկցան յանկարծ ու արագօրէն մօտեցաւ գրասեղանին դարակին, սակայն Սուլտինն ալ նոյնքան արագօրէն ձեռքը ետեւի գրպանը տարաւ. Թուրք երիտասարդը կեցած տեղը մնաց:

— Այդ դարակին մէջ պահուած ատրճանակին պէտք չունիս, գիտես տըղաս Սուլտին հանդարտութեամբ. ես հատ մը ունիմ գրպանս, բայց զոր գործածելու միտք չունիմ... ոչ տակաւին...

Ցետոյ ժպիտով մը ձեռքը ետ բերաւ ու երիտասարդին հրամցուց գլանիկներուն ոսկի տուփը զոր գրպանէն դուրս հանած էր:

— Եկուր խելօք մը տեսնուինք այս գործին մասին... կը ծխե՞ս ...

Արիֆ գլուխը թօթուեց, եւ, ետ գնաց կասկածոտ նայուածքով մը եւ հարցուց.

— Ո՞վ ես դուն...

— Անգլիացի մըն եմ եւ կը ներկայացնեմ անոնք որ բարեկամ են Թուրքիոյ, կ՚ուզեմ որ ըսածիս հաւատաս ... եթէ հաւատաս որ եւ է վտանգ պիտի չգայ գլխուդ իմ պատճառովս ... իսկ հակառակ պարագային ... ի՜նչ ըսեմ, չեմ ուզեր սպառնալ, բայց վախնամ դէշ օրերու պիտի հասնիս...

— Ըսել կ՚ուզես որ Քաղումի՞ն պիտի մատնես զիս ...

— Ոչ, եթէ խօսքս մտիկ ընես...

— Ուզածդ ի՞նչ է ...

— Կ՚ուզեմ որ հարցումներուս պատասխանես, քանի որ մէկ հատին պատասխանը ես արդէն գիտեմ, բայց դարձեալ պիտի հարցնեմ, տեսնելու համար թէ ճշմարի՞տ են ըսածներդ... մնացեալները կը վերաբերին կարգ մը խնդիրներու որոնց մասին տարակոյսներ ունիմ դեռ եւ կ՚ուզեմ ստուգել...

— Իսկ եթէ մերժե՞մ...

Սուլտին ուսերը վեր նետեց: Կը զգար թէ անխղճութիւն էր այդ տեսակ միջոցներու դիմել, բայց ստիպուած էր ամէն նկատում մէկդի դնել այդ վայրկեանին եւ խորհիլ միմիայն իրեն յանձնուած գործին մասին.

— Եթէ մերժես, ըսաւ վճռական շեշտով մը, այն ատեն, գիտես թէ ինչ պատահեցաւ Ըէուֆին... վախնամ վաղը գիշեր կարգը քուկդ է...

Ճնշող լռութիւն մը տիրեց սենեակին մէջ քանի մը վայրկեան, յետոյ Արիֆ պատասխանեց ցնցումով մը.

— Ձես կրնար մեր կազմակերպութիւնը քայքայել, եթէ նոյնիսկ զամէն բոլոր գիտցածներս...

— Ատիկա գիտեմ, ըսաւ Սուլտին արագօրէն. բայց եկուր ծայրէն սկսինք, խնդրեմ, ըսէ նայինք, կարծեմ ... ի՜նչ նպատակներ կը հետապնդէ ...

— Շատ աղէկ, թող ձեր ուզածը ըլլայ, պատասխանեց Արիֆ եւ Քաղումին անունին ազդած սարսափին տակ ... ւորութեան տակ ճնշուած, մեքենաբար աւելցուց:— Ուխտ ըրած ենք վերահաստատել Սուրբ հաւատքը, Քուրանին տրամադրած օրէնքներն ու մեր հին կայսրութիւնը. պիտի աշխատինք ջախջախել անհաւատ, ուրացող, դաւաճան Քէմալը... այլեւայլի կը հնազանդինք մեր բլիջինին կամ ալ կավարէն եկած հրամաններուն կամ անոր որ ցոյց կուտայ մեր կազմակերպութեան կնիքը...փա՛ռք բարձրեալ Աստուծոյ ... օրհնեալ ըլլայ իր Մարգարէն...

— Օ՜հ, խորհեցաւ Սուլտին ինքն իրեն. ուրեմն բլիջներու միջոցով կը գործեն ...

(Շար.)

...դարերէդ կարդալով քաղաքական ճա-
...րտակութիւններով թրծուած եւ
...ական խղուըրտիւններով արուես-
...ակուած լեզուներու, ի վէպ եւ ի
...ր գալ Հայկեան Բարբառին հետ:
...եղի համար կ'ըսեմ աւելի, Ամերիկ-
...ան հայատառ Կոչնակ, որ Հայ Մշա-
...կոյթին սորնութեան եւ ուրիշներուն
...աւելութեան արհաւիրքով կը ջա-
...նայ Հայուն ընդվզող ոգին ընկճել ...
...ետարանական առասպելներով):

...արեբախտաբար, այս եղոյթով
...երջացուցի դասս եւ դուրս նետուե-
...ցայ, Արազի Աքիլլեան դայրոյթին նը-
...ւակ չեղած:

ՏԱՐԱԶ

...Կ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ
...թղթակիցներէ իրենց գրութիւնն-
...րը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ
...ընթեռնելի եւ մելանով:

ԹՈՒՐՔ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հիւսէյին Ճահիտ հետեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորա-գրով խմբագրականի մը մէջ, «անձն-ծելի յանցանք մը» նկատելով թուրք ազգայնականութիւնը նոյնացնել եւ-րոպացիներու «նասիոնալիզմ»ին հետ.

— Թուրք ազգայնականութեան պատմութիւնը կարճ է: Թուրքերը ի-րենց հիմնած կառավարութեանց ի-րենց վեհապետի ընտանիքին անունը տալուն, Օսմանեան դերդաստանի վարչութեան տակ ապրող Թուրքերը օսմանցի կը կոչուէին: Ասիկա զանա-զան ցեղի եւ կրօնի պատկանող չատ մը ժողովուրդներ պարունակող մեծ կայսրութիւն մըն էր: Շրջան մը «իս-լամութիւն»ը ապահովեց այս կայս-րութեան միութիւնը:

Բայց 19րդ դարուն, Եւրոպայի մէջ ոչ թէ ազգայնականութիւն, այլ ազգի եւ ազգութեան հասանքներ մարմին ա-ռած էին, եւ երբ ամէն ժողովուրդի մօտ ազգ. միութիւն մը եւ ինքնա-վարութիւն մը հիմնելու համար ան-դիմադրելի գիտակցութիւն եւ կամք մը ծնունդ առաւ, նախ եւ առաջ Օսմ. Կայսրութեան մէջ ապրող քրիստոնե-այ ժողովուրդներու մօտ բաժանու-մի բաղձանքներ առաջ եկան: Կայս-րութեան տկարութիւնը սնունդ տուաւ այս բաղձանքներուն, զօրացուց զա-նոնք, եւ այլեւս կայսրութիւնը սկսաւ քայքայուիլ, կտոր կտոր ըլլալով:

Թուրքերը որոնք զգացեր եւ ընդու-ներ էին երկրին մէջ միութիւն մը ա-ռաջ բերելու անհրաժեշտութիւնը, «չէին կրնար թրքացնել» զանազան ժողովուրդները որոնք կայսրութեան հակառակ բաղձանքներ կը հետապնդ-էին: Բոլորն ալ կ'աղաղակէին թէ զատ զատ ժողովուրդներ են: Այդ մի-ջոցին, առանք «Օսմանցի» անուան տակ հաւաքելու անհրաժեշտութիւնը զգացին: Ասիկա ցեղի մը կամ կրօնքի մը իմաստը չունէր, այլ միմիայն օսմ. դերդաստանի վարչութեան տակ ապրողներու իմաստը ունեցող չէզոք բառ մըն էր: Մենք «Օսմանցի» ըսելով «Թուրք» հասկնալ կ'ուզէինք, մինչ միւս ժողովուրդները «Օսմանցի ենք» ըսելով, վստահ էին թէ իրենց ազգ. իտէալներէն ոչ մէկ զոհողութիւն կ'ը-նեն:

Ասիկա կատակերգութիւն մըն էր որմէ ոչ մէկը կը խաբուէր: Բայց անհրաժեշտ կատակերգութիւն մը: Սահմանադրութեան շրջանին այլ եւս հնարաւորութիւն չմնաց այս զանա-զան ժողովուրդները բամպակի թելով մը Թուրքին կապելու քաղաքականու-թեան հետեւելու: Պատերազմին եւ Սահմանադրութեան ապահոված իրա-ւունքին յենլով զանազան ժողովուրդ-ներ սկսան ընթացք տալ իրենց ազգ. բաղձանքներուն:

Թուրքերը որոնք փոքրամասնու-թիւն կը կազմէին կայսրութեան մէջ, ի տես ամէն կողմէ ենթարկուած յար-ձակումներուն, կը զգային թէ վտան-գուած է իրենց ազգ. գոյութիւնը: Թուրք ազգը որ անհաշտ թշնամիները իր ծոցին մէջ կը սնուցանէր, հիմա այլեւս իր տանը մէջ իր իրաւունքը պաշտպանելու ստիպումին տակ մնա-ցած էր: Ահա Թուրք ազգայնականու-թիւնը այսպիսի կենսական անհրաժեշ-տութեան բերումով, խիստ բնականօ-րէն ծնունդ առաւ:

Հանրապետութիւնը միացեղ, լայն եւ գիտակից Թուրք զանգուածի մը կը յենու: Իր ներքին թէ արտաքին քա-ղաքականութեան մէջ այս ազգ. մի-ութիւնը անոր առաջնակարգ ուժի աղ-բիւրն է: Թրքութիւնը երկրին մէջ այլ եւս սպառնալիքի եւ վտանգի ենթա-կայ չէ: Բայց մեր ազգայնականու-թեան դէմ վտանգը եթէ երկրէն ներս անհետացած է, միջազգային յարաբե-րութեանց տեսակէտէն դեռ չատ հե-ռու է ապահով ըլլալէ: Ահա թէ ինչու մեր աչքին նոյնն են ազգայնականու-թեան ու հայրենիքի սէրը:

700 ՏՈՒՆԷՆ
ՄՆԱՑԱԾ Է ՄԻԱՅՆ 160 ՏՈՒՆ

Պոլսոյ «Նոր Լուր»էն կը քաղենք հե-տեւեալ տեղեկութիւնները (13 մա-յիս).—

Կեսարիոյ մերձակայ գիւղերէն Էֆ-քէրէ հազիւ հարիւր տուներէ բաղկա-ցած գիւղ մըն է: Ընդհանուր պատե-րազմէն առաջ 700ի չափ տուներ կա-յին հոն: Շրջակայ բոլոր գիւղերու բնակիչներէն չատերը Էֆքէրէ կուգա-յին, առուտուր ընելու համար:

90ի չափ խանութներէ բաղկացած առեւտրական չուկայ մը ունէր, ուր զանազան ապրանքներ կը ծախուէին Կեսարիոյ գիներով: Ուստի դրկից գիւղացիները, փոխանակ Կեսարիա երթալու, Էֆքէրէ կը յաճախէին ա-ժան ապրանքներ գնելու: Երկու դե-ղարաններ կային եւ երկու հմուտ բը-ժիշկներ, մէկը Ամերիկայէն վկայ-ուած Խաչիկ Տէվլէթեան, իսկ միւսը Պէյրութէն վկայեալ Կարապետ Մխա-ջէրեան: Ասոնք ոչ եւս են: Հիմա միայն ութ տնուոր հայ բնտանիքներ կան, որոնց երկու տունը երկաթա-գործութեամբ եւ տուն մըն ալ անագա-գործութեամբ կը զբաղին: Այս ար-հեստաւորները ամառը գիւղերը կ'եր-թան աչխատելու, իսկ ձմեռը իրենց տուները կուգան: Գալով Թուրքե-րուն, ընդհանրապէս կ'ապրին հողա-գործութեամբ, ոմանք ալ արհեստա-ւորներ են, ծեփարար եւ ներկարար: Այս վերջինները գարնան կը սկսին աշ-խատելու երթալ Անգարա, Պոլիս եւ կամ այլուր եւ աչնան վերջերը կը դառնան իրենց ընտանիքներուն մօտ: Մինչեւ գարուն անգործ կը մնան: Ձմեռը միայն կիները գորգագործու-թեամբ կը զբաղին, իսկ այրերը ամ-բողջ ձմեռը գրեթէ պարապ կ'անցը-նեն: Էֆքէրէ իր չուրջը ունի հետեւ-եալ գիւղերը.— Կէսի, Մանճըսըն, Նիրդէ (Նիսա), Տարսիյագ, Վէքսէ, Ագըրնաս, Փոքր Պրունկիւզ, Մեծ Պրունկիւզ, Տատասըն, Սփրթըն, Պա-լակէսի (այժմ աւերակ) եւ ուրիշ գիւ-ղեր, 2 մենաստան Ս. Կարապետ (հի-մա զօրանոց) եւ Ս. Դանիէլ (այժմ ա-ւերակ):

Այս գիւղերը իրարու չատ մօտ են: Ամէնէն հեռաւոր գիւղը մէկուկէս ժամ հեռաւորութիւն ունի, ամէնէն մօտիկ գիւղը (Կէսի) 5 վայրկեան: Էֆքէրէէն դէպի հարաւ-արեւմուտք ալ կան, իրարու մօտ, ինչպէս Խաչի-լու, Պաղալեա, Ամպար տաղը, Ս. Եղիայի բարձունք, Ս. Պարսամ եւ Ս. Թորոս:

Գիւղիս ափիկ մը Հայերը, հակա-ռակ Կեսարիոյ մօտութեան, տարինե-րէ ի վեր եկեղեցի տեսած չեն, զըր-կուած են հոգեւոր պաշտամունքներէ: «Հայր մեր» մը անգամ գրեթէ չեն գի-տեր: Եթէ գիտցողներ ալ գտնուին, անոնք ալ բոլորովին սխալ կ'արտասա-նեն: Տարիներով, չատերը հաղորդու-թիւն տուած չեն: Առանց մկրտութեան չափահաս աղջիկներ ու տղաքներ, պատանիներ եւ դեռատիներ քահանա-յին ինչ ըլլալը չեն գիտեր, տեսած չեն: Եթէ ննջեցեալ մը պատահի, վը-րան «Հայր մեր» մը ըսող կամ կար-դացող մը չգտնուելէ զատ, չատ ան-գամ թաղող ալ չի գտնուիր: Հարիւր տարուան պառաւ կին մը մեռաւ, ոչ գերեզման տանող կար, ոչ ալ թաղող: Վերջապէս երկու կիներ ննջեցեալը սանդուխի մը վրայ դրին ու սանդու-խին ծայրերէն բռնելով լռիկ մնջիկ գերեզման տարին, ուր թաղուեցաւ ան: Ամառ ատեն յուղարկաւորներ ալ չեն գտնուիր: Մանճըսըն 4 — 5 տուն Հայեր կան, Մունճուսուն՝ 15 տունի չափ, զուրկ հոգեւոր մխիթարութե-նէ:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Կիրակի օր, մայիս 15, ժամը 3ին Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մաս-նաճիւղին սրահը կը յորդէր խուռն բազմութեամբ մը: Օրուան նախա-գահը, Էլլէն Բիւզանդ յանուն շրջ. վարչութեան հանդէսը բացաւ ներկա-յացնելով մասնաճիւղին գործը, որ տարուէ տարի, չնորհիւ ընկերուհի-ներու անձնուիրութեան եւ եռանդին, կ'ուռճանայ եւ իր օգուտները կուտայ գաղութի Հայութեան, Դպրոցասիրաց, Սանուց Միութեան, չքաւորի, հի-ւանդի օգնութեան, Հայ կնոջ ինքնա-զարգացումի ընթերցանութիւններով եւ դասախօսութիւններով: Կ. Խաչի գործի յաջողութիւնը կ'ապացուցուի այն համակրութեամբ, որ գաղութը, սերտօրէն կապուած միութեան, եր-բեք չի զլանար իր աջակցութիւնը: Միութեան ոչ մէկ ձեռնարկը չէ տու-ժած նիւթապէս ու բարոյապէս, որով-հետեւ ժողովուրդը միշտ խրախուսած է զայն:

Նախագահը՝ յանուն միութեան՝ շը-նորհակալութիւն յայտնեց Չէնկիլէր-ցիներու հայրենակցական միութեան, որ իր նիւթական օժանդակութիւնը կը բերէ դպրոցին տարեկան 600 ֆրան-քով եւ խմբովին կը քաջալերէ իր ձեռ-նարկները: «Կապոյտ Խաչի օրը, — ըսաւ տիկինը, միութիւնս տօնած է ա-մէն տարի զանազան ձեւերով, մերթ ներկայացումով, մերթ պարահանդէ-սով, այս անգամ ալ կ'ուզէ տօնել ու-րիչ օգտակար ձեւով, բանախօսու-թեամբ մը՝ նուիրուած մեծ աչուղ Սայեաթ Նովային՝ եւ անոր անկրկնելի, հոգեխօս երգերը լսել ընելով»:

Թառիստ Գարեգինի նուագին ընկե-րակցութեամբ ներկայ հասարակու-թիւնը յոտնկայս երգեց «Մեր Հայրե-նիք»ը, որմէ վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ Տիկին Հ. Խնդկարեան, օրուան դա-սախօսը, որ չատ հասկնալի ձեւով խօ-սեցաւ Սայեաթ Նովայի կեանքի եւ գործի մասին:

Տիկինը գեղեցիկ առոգանութեամբ մէջ ընդ մէջ կարդաց Սայեաթ Նովա-յի բանաստեղծութիւնները, կատարե-լով անոնց վերլուծումը: Դասախօ-սութիւնը լսուեցաւ խոր լռութեան մէջ եւ մեծ ուչադրութեամբ: Տիկին Ար-մենուհի Ցակոբեան՝ թառի ընկերակ-ցութեամբ՝ մեծ յաջողութեամբ եր-գեց Սայեաթ Նովայի երգերը: Գոհու-նակութիւնն ու ոգեւորութիւնը չատ խոր էին: Ժողովուրդը չէր կշտանար երգերէն: Ներկաներու խնդրանքով Տիկինը երգեց նաեւ «Պէպօ»ի երգե-րէն: Ծափերը կը թնդացնէին սրահը:

Բեմ եկաւ վրացի կինտոն իր ազգա-յին տարազով եւ կատակախօսութիւն-ներով ու պարերով զուարճացուց ժո-ղովուրդը մեծ յաջողութեամբ:

Փոքրիկներ Գեղուհի եւ Ռօզա Տէր Խաչատրեանները մէկը յաջող հայկա-կան պարերով, միւսը մանկունակ իր թոթովանքով նոյնպէս խանդավառե-ցին ներկաները: Տիկին Գ. Տէր Խա-չատրեան երգեց երկու երգ, իր մեղմ եւ մելանոյշ ձայնով: Հայկական պա-րեր պարեցին նաեւ Տիկին Արմ. Ցա-կոբեան եւ Ալֆորվիլէն Տիկին Ֆլօ-րա: Նաեւ Տիկին Փափազեան: Պ. Գա-րեգին ալ իր թառով տիրապետեց հանդէսին:

Ներկաները պատուասիրուեցան կաթնասուրճով եւ տանը պատրաս-տուած խմորեղէններով: Գովելի էր մատակարարութիւնը, մեծէն փոքրը ստացաւ իր բաժինը, առատ էր ամէն ինչ, բոլորը պատրաստուած ընկերու-հիներու առատ նուէրներով:

Սրտառուչ էր տեսնել Փորթ տ'Իթալիի քոյր մասնաճիւղին ընկերու-հիները եւ Սաներու միութեան աղջիկ-ները, որ եկած էին մասնակցելու քոյր մասնաճիւղին օրուան խրախճանքին:

Բեմի վրայ է Սաներու Միութիւնը, մերոնց խառնուած են նաեւ Փորթ տ'Իթալիի Սաներու միութեան աղջիկ-ները եւ իրենց առաջնորդ Պ. Ս. Ցով-հաննէսեանի ղեկավարութեամբ կը հնչեցնեն հայ խմբական երգերը: Ո՛ր-քա՞ն յառաջացած են:

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 6.30ին: Շատ մեծ էր ժողովուրդի գոհունա-կութիւնը: Շատեր խնդրեցին, որ նը-ման հանդէս մը երգերով պարերով կազմակերպուի բաց դաչտի մը վրայ, ամբողջ օր մը, ժողովուրդն ապրե-ցնելու համար հայկական չունչով:

Կեցցէ Կ. Խաչը, կեցցեն մեր անձ-նուէր հայ քոյրերն ու մայրերը:

Ներկայ մը

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

դ) Ամէն օտարական, անձ-նագրի խնդրագրին հետ, պարտաւոր է տալ հինգ լուսանկար, աջ կիսադէմ-քէն, ականջը ամբողջովին բաց, ա-ռանց գլխարկի, նուազագոյն 4սմ.×4 մեծութեամբ, նոր եւ բոլորովին նը-ման: Այն լուսանկարները, որոնք չեն լրացներ պայմանները, բացարձակա-պէս պիտի մերժուին: Օտարականը պէտք է երկու անհատական վաւերա-նիչերու (ֆիշ) վրայ արձանագրէ հետեւեալ տեղեկութիւնները.— Ա-նուն, մականուն, ազգատոհմ, թուա-կան եւ վայր ծննդեան ամբողջ, ար-հեստ, ազգութիւն, ընտանեկան վի-ճակ, կնոջ հօրանուն, մականուն, ծը-նընդեան վայր եւ թուական, ազգու-թիւն,— իր հետ ապրող զաւակներուն անունները, ծննդեան վայրերն ու թուականները, — վերջին բնակավայ-րին հասցէն արտասահմանի մէջ, — անուն եւ հասցէ երկու ֆրանսացի քա-ղաքացիներու, որոնք կը յօժարին ե-րաչխաւորել իր մասին: Օտարականը պէտք է տայ նոյնպէս ամէն տեղեկու-թիւն որ կը պահանջուի իրմէ Ֆրան-սա բնակելու իր նպատակին, ապրելու միջոցներուն, իր ընդհանուր վիճակին մասին, ըլլայ բերանացի յայտարա-րութեամբ թէ վկայաթուղթերով, որ փաստեն ամէն կասկած իր իրաւա-կան վիճակին, ինչպէս նաեւ իր հետ ապրողներուն մասին:

ե) Ցետոյ պարտաւոր է, այն պայ-մաններուն մէջ, որոնք ցոյց պիտի տրուին իրեն, վճարել անձնագրի տուրքը, որուն ենթակայ է համաձայն այդ մասին ի զօրու իրաւական տրա-մադրութեանց:

զ) Այն երկու անհատական վաւերա-նիչերը (ֆիշ), որոնք պիտի լեցուին պատկան իշխանութեան կողմէ հա-մաձայն օտարականին տուած տեղե-կութիւններուն, յատկացուած են ոս-տիկանական վերատեսչութեան, որ թուխ գոյնովը պիտի պահէ իր դիւա-նին մէջ, իսկ ճերմակ գոյնովը պիտի ղրկէ ներքին նախարարութեան (ազգ. պաշտպանութեան ընդհ. տեսչու-թեան), կազմելու համար վաւերանի-չերու կեդրոնական դիւան մը:

է) Կարելի է որ խնդրարկուէն պա-հանջուի իր մատնադրոշմները դնել այդ երկու վաւերանիչերուն վրայ:

ը) Մասնաւոր չափու մը վրայ առ-ժամեայ վկայագիր մը (ռէսէփիսէ) պիտի տրուի ամէն օտարականի, որ արտօնուած է անձնագրի համար խնդ-րագիր ներկայացնել: Այդ վկայագիրը ալ ժէք կը ներկայացնէ այն ատեն մի-այն, երբ բոլոր պայմանագրութիւն-ները լրացուած են (աշխատանքի պայ-մանագրութիւն, վաւերացուած հա-մաձայն 7րդ յօդուածին, սակ, պայ-մանաժամ, եւայլն) եւ կը կրէ, զայն տուող իշխանութեան ստորագրու-թեան հետ, ոստիկանական վերատես-չութեան կամ բնակավայրի ոստիկա-նապետութեան (կամ քաղաքապետու-թեան) մելանով պատուած կնիքը:

ՅՕԴ. 3.— Անձնագիրը կ'արտագրէ միայն այն արձանագրութիւնները, ո-րոնք կը գտնուին նախորդ յօդուածով պահանջուած անհատական վաւերա-նիչերուն վրայ:

Վրան փակցուած լուսանկարը երկու անկիւններէն պէտք է կրէ մեքենա-սիր կնիք:

Անձնագիրը կը տրուի միայն ու մի-այն նահանգապետին կողմէ:

Անձնագիրը պէտք է ցոյց տրուի ա-մէն քննութեան ատեն, երբ օտարա-կաններու վրայ հսկողութիւն կատա-րող իշխանութիւնը կը պահանջէ:

Անձնագիրը կը մերժուի ամէն օտա-րականի, որուն Ֆրանսայի մէջ բնա-կելու նպատակը վստահութիւն չի ներշնչեր, ամէն օտարականի որ թե-րացած է ի զօրու կանոնադրութեան համակերպելու պարտադրութեան մէջ, կամ յետ քննութեան՝ չի կրնար տալ պահանջուած երաշխիքը:

Անձնագիրը նոյնպէս կարելի է ձեռ-քէն առնել այն օտարականին, որ այլ եւս կը դադրի այդ երաշխիքը տալէ:

Այս երկու պարագաներուն մէջ, են-թական հարկադրուած է հեռանալ Ֆը-րանսայէն՝ այն պայմանաժամին մէջ որ կը տրուի իրեն:

Եթէ, պայմանաժամը լրանալէ վերջ, իր ներկայութիւնը տեսնուի դարձեալ երկրին որ եւ է մէկ կէտին վրայ, կ'ենթարկուի արտաքսումի հրամա-նին, անկախ այն պատիժներէն, որոնք նախատեսուած են 2 մայիս 1938 թը-ւակիր հրովարտակ - օրէնքին 2րդ յօդուածին մէջ:

(2)

(Շար.)

ԱՔՍՈՐԻՆ ՀԱՅԱՋՐԻՆՁ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...առաջնորդը համամիտ չէր եղած: ...դաստարդութեան պնդումին վրայ ...կը սպառնայ հեռաձայնով քաղա-...ին իմացնել անոնց գալը:

...Արթօվա, երբ զիրենք բոլորը ...ը կը տանին ու կը սկսին սպան-..., առաջնորդը կը սարսափի: Կը ...րէ որ զինքը միւսներէն տանին: ...խնդրէ որ արտօնեն Պոլիս հեռա-...: Կը խնդրէ չատ բաներ ու գոնէ ...ն խնայել: Ամէնը անօգուտ: Զին-... ալ, ամէնէն վերջ, կը սպաննեն:

...Յաջորդ օրը այգիներու եւ բոյրե-...ու հայրենիքը, Թոգատ հասանք: ...ուեր էր ան: Ծուկան Թուրքեր ...Հրեաներ կային միայն: Այնքան ...ստանը իր կուռ հայութեամբ ...նչպէս դատարկուեր էր, հսկող ...ուած ...

...Աչունի ու ջարդի սարսուռը միշտ ...րգանք կը բերէին: Ո՞ւր էր մեր դիտ-...ած ու ճանչցած Թոգատը: Ձիերը ...ել տուինք ու հեռացանք անկէ փու-թով: Հասանք Տէվ Ղուլուսը անուն չէրքէզ գիւղը, ու հոն գիշերեցինք, հոն Թուրք պէյ մը Հայուհի մը կը խաղցնէր գիւղացիներու ներկայու-թեան: Այդ աղջիկը ոտքով իրեննե-րուն կ'երթար Պուլկարիա:

Անցանք Թուրխալէն, լեռներէ, դաչտերէ: Գիչերը լերան վրայ կա-յան մը անցուցինք: Անոր աւագ զին-ուորականը Ցոյն մըն էր: Մեզի հետ հոն հայ զինուոր մը գիշերեց: Զա-վուչ էր ան: Սպայի մը ապրանքները կը տանէր: Ան պատմեց իր այնքան վիպական կեանքը: Սակայն մոռացու-մը առաւ տարաւ զայն ...

Վերջապէս Ամասիա հասանք: Հոն, տեղացի երկու երիտասարդ գտայ մի-այն: Հայոց թաղն ու եկեղեցին փառ-ուած էին: Ցոյներ չատ կային:

Ժայռերուն պարը ուսարտէզներու երեսուն քիլոմեթր երկայնութիւնը Ի-րիսի ափերուն վրայ, հոյակապ էին: Ցիշատակներ, յիշատակներ, հոն ալ, որոնցմէ բան մը չէր մնար հիմակ: Այցելեցի Իբրանոսեան վաճառատան վարիչին: Երկու եղբայր էին անոնք: Տունը կը մնար կոկ ու չէն անձեռն-մխելի: Ունէր դաչնակ ալ: Լեռներէն ... դաչնակ:

Օրտուցի Օհանջան Լազեան քաշ Հա-յը 200 Օրտուցիի գլուխ անցած զա-նոնք քաղաք կը տանէր: Շատերը սեւ հագած մանկամարդուհիներ էին: Մէջերնէն զոյգ մը նչանած էին: Ա-նոնց փոխադրութիւնը կառավարու-թիւնը կը հոգար: Միւթէսարրֆը դժ-ուարութիւն էր հաներ սայլ գտնելու: Օհանջան անոր բարկացեր ու սաստեր էր զայն: Գիշերը, պանդոկ, անոնց այցելեցի: Կը նուագէին, կը խմէին, կ'երգէին ու կը պարէին: Մեր եղբայ-րըն է եկեր, կ'ըսէին ինծի համար:

Ամասիայէն յոյն ընտանիքի մը հետ ճամբայ ելայ: Ղավզայէն ու Զագալ-լը լեռնէն վերջ, ուր կատարուած կո-ղոպուտներուն համար զապթիէներ լեռը կը սպասէին, հասանք Սամսոն: Ճամբան, զապթիէները ինծի ճամբու արտօնագիր հարցուցին: Բան մը չու-նէի: Դրամ տուի եւ փրկուեցայ:

Սամսոն ապաստութիւն տեսայ: Գըր-խարկաւորներ, Ցոյն եւ յոյն եկեղեցի: Հայերը հոն Սվազէն աւելի ազատ է-ին: Գաղթականներով ու վերադարձող զինուորներով լեցուն էր ան: Հայերէն ոմանք, եկած խանութ բացած ու յա-ջող գործ ունէին: Հայոց եւրոպական մաքուր տուներուն մէջ աղտոտ Թուրք գաղթականներ կը բնակէին: Անոնք մէկ կողմէն կը քակէին ու կը վառէին: Վերադարձողները սկսած էին զանոնք դուրս նետել:

Հայուհիի մը մօտ հիւրասիրուե-ցանք հոն, քանի մը օր պանդոկ մնալէ վերջ: Պանդոկին մէջ գեղեցիկ հի-ւանդ Հայուհի մը կար: Թուրք ամու-սինը մեռեր էր ու մնացեալ Թուրքերը իրեն յաճախելով զինքը այդ վիճակին էին հասցուցեր: Կը թքնէր, կը թըք-նէր, կրթնած փետուրի բարձերուն: Մահը մօտ էր: Պանդոկին սրճապան Պարսիկը կը հսկէր անոր վրայ որպէս-զի ունեցածները խլէ: Անտէր ու ցըր-ուած էինք այսպէս: Վայրենացած ան-տէր պատանիներ տեսայ ճամբուս վը-րայ: Դողահար ցուրտէն ու անօթու-թենէն, փողոցներն էին ինկած անոնք:

Սամսոնի մէջ երիտասարդութիւնը օգնութեան գործ մը կազմակերպած էր: Իսլամացած հարուստ ծխախոտի գործարանատէր մը կար որ մզկիթ մը չինել տուած էր, անկէ դրամ կ'առ-նէին (վահան էֆէնտի):

Ծովափին վրայ երկար նաւի սպա-սեցի: Ան չէր գար ու չէր գար:

Գերման զինուորներ ալ հոն խըռ-նուած նաւի կը սպասէին: Զրահաւոր մը հանդիպած էր հոն ու Հայերը խըր-նամած: Ամէնուն աչքը լոյս կ'իջնէր: Իմիններս սակայն աղօտեցան: Օդէն ու ջուրէն ու սնունդէն հիւանդացայ հոն: Հայ երիտասարդներ այցելեցին ինծի: Դրամս հատեր էր: Դրամ տուին ու խոստացան բժիշկ բերել: Տանտի-րուհիս կը խնամէր զիս զաւկին պէս: Հարուստի կին եղած էր ան: Հիմակ տղան մսագործութիւն կ'ընէր ու կ'ապրէին անով:

Վերջապէս նաւը եկաւ: Բոլորը հոն վազեցին: Ինծի նայող չէր ըլլար: Ելայ մինակս, սողալով նաւ գացի: Հոն կային հայ բժիշկներ: Անոնցմէ մէն քանի մը հայ աղջիկ ունէր հետը, հարէմի պէս: Բժիշկները ինծի խրատ-ներ կուտային: Նաւին մէջ խցիկ մը գտայ: Քովս ուրիչ հիւանդ մը կար: Հայ բժիշկ մըն էր: Խցիկը, մարդե-րով լեցուն զոց դագաղի մը կը նմա-նէր ...

... Սեւ ծովը ալեկոծ էր, կ'ոռնար, ու կը ցնցէր նաւը եւ մեր հոգին:

... Վոսփոր կը մտնէինք: Ելայ նըս-տայ նաւին ցռուկին վրայ: Շուրջս ամբոխը կ'երգէր ու կը կատակէր: Ես կը տքայի ու կը նայէի ծանօթ տեղե-րուն անհուն, անհուն կարօտով:

.. Որոչեցի մեր տունին թաղը, ջու-րերուն վրայէն, բայց չկրցայ տունս ճանչնալ ...

Մօտեցանք քաղաքին: Շքեղ զրա-հաւորներ կապոյտ ջուրերուն վրայ կեցեր էին թնդանօթները չտկած ու դրօշազարդուած: Նաւը բացը կեցաւ: Մարդերը չուաններով կ'իջնէին: Պլլուեցայ ես ալ չուանի մը ու նաւակ մը նետուեցայ: Մեզ Սալօն տարին:

Քարափին վրայ մաքսի պաշտօնեա-ներ եկան ու սկսան ուրիշներուն գոյ-քերը զննել: Ցամաք թռայ: Վրաս ոչ մէկ ինքնութեան թուղթ ունէի: Դուռ մը բաց գտայ, դուրս թռայ ու փողոց ինկայ:

ԽՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(87)

(Շար.)

Փոխադրուած տարաստանութիւններ

Ոչ միայն իտալական եւ գերմանական մամուլը, այլեւ Փարիզի աջակողմեան թերթերը կը պնդեն թէ վերջերս մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ ղրկուած է Սպանիա, ցամաքի թէ ծովու ճամբով: Այս առաքումներէն օգտուած են երկու կողմերն ալ: Ղրկուած զէնքերը մեծ մասով օդանաւեր, հակօդային եւ դաշտային թնդանօթներ են: Փէրփինեանէն հասած ստեղծումներ կը պատմեն թէ Սպանիոյ Հանրապետական կառավարութիւնը աւելի քան 200 օդանաւեր եւ բաւական թիւով հակօդային թնդանօթներ ստացած է: Իրադեկներ կը հաւաստեն թէ օդանաւերու մեծ մասը կուգայ ուղղակի Ռուսաստանէն, կանգ առնելով Չեխոսլովաքիոյ մէջ:

Փարիզի Արքայական օրկանը, «Աքսիոն Ֆրանսէզ», կը գրէ թէ խումբ մը բեռնատար ինքնաշարժներ անցած են Հարաւային Ֆրանսայէն, քակուած օդանաւեր փոխադրելով Ատլանտեան նաւահանգիստէ մը դէպի Քաթալոնիա: Ջախակողմեան թերթերը վերջերս պատկերներ հրատարակեցին, որոնք կը ներկայացնէին ինքնաշարժներու կարաւան մը, Փարիզէն դէպի Պարսելոնա: Այս առթիւ կ'ըսէին թէ ուտելիք է որ կը փոխադրեն: Աջակողմեան թերթերը դիտել կուտան որ թէեւ բեռներուն վրայ գրուած էր «լուբիա, զգուշութեամբ շարժել», բայց անոնք իրականին մէջ զէնքեր կը պարունակէին:

Արհեստակցական միացումը մերժուեցաւ

Օսլոյի մէջ գումարուած ժողովը 4ի դէմ 16 ձայնով մերժեց Մոսկուայի արհեստակցական կազմակերպութեան միացումը՝ միջազգային արհեստակցական դաշնակցութեան հետ: Շատ մը երկիրներու ներկայացուցիչները ուժգնօրէն մերժեցին միացման առաջարկը, իսկ Մ. Նահանգներու Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը սպառնաց հեռանալ ժողովէն, եթէ ընդունուէր Մոսկուայի արհեստակցական միութիւնը:

Այս մերժումին վրայ, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը բանաձեւ մը առաջարկեց, բանակցութիւնները շարունակելու համար, բայց այդ առաջարկն ալ մերժուեցաւ Մ. Նահանգներու, Զուիցերիոյ, Հոլանտայի, Պելճիոյ եւ Լեհաստանի հակառաջարկով, որ կը տրամադրէ խզել որ եւ է բանակցութիւն Մոսկուայի հետ:

Վիճաբանութենէն ետեւ Լեհաստանի պատուիրակը յայտարարեց թէ Խ. Միութեան մէջ տիրող պայմանները միջնադարեան են: Ուրիշներ ալ ծանր բացատրութիւններ գործածեցին եւ ջուրը ձգեցին միացումը, հակառակ Լէոն Ժուհոյի ճարտասանական կոչերուն:

Անգլիացիները նորէն "կը գրաւեն,, Պաղեստինը

Երէկ, ուրբաթ, Պաղեստինի զինուորական իշխանութիւնը ամենախիստ միջոցներ ձեռք առաւ, զսպելու համար յարաճուն խռովութիւնները: Նոր ծրագրին համաձայն, տեսակ մը զինուորական վերագրաւման պիտի ենթարկուի երկիրը, ճիշդ ինչպէս ըրաւ Զօր. Ալէնպի, քանի տարի առաջ:

Զինեալ հրոսախումբերը մինչեւ հիմա կը դիմանային շնորհիւ մանուածապատ բլուրներու որոնք անյարմար են զինուորական լայն շարժումներու համար: Այսուհետեւ անգլիական զինուորներ եւ ոստիկաններ պիտի տեղաւորուին Սամարիայի եւ Գալիլիոյ գիւղերուն մէջ, ցամքեցնելու համար ապստամբներուն աղբիւրները: Միւս կողմէ շրջուն զօրախումբեր շարունակ շուրջկալ պիտի կատարեն եւ տեղական զինուորական հրամանատարները պիտի գործեն իբրեւ իրական կառավարիչներ: Ճամբաները արագօրէն կը նորոգուին եւ կ'ընդարձակուին, քանի որ եղած ճամբաներէն կարելի է անցնիլ միայն ոտքով կամ ջորիով: Կը կարծուի թէ մօտերս նոր զինուոր պիտի ղրկուի Պաղեստին:

ՋԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ օդանաւորդուհի մը, Տիկին Տիւփէյրոն, որ կիրակի օր Օրանէն մեկնած էր եւ անհետացած կը համարուէր, գտնուեցաւ Պասրայի մէջ: Տիկինը յաջողած է կտրել անընդհատ եւ ուղիղ գծով թռիչքի կանացի մրցանիշը (4360 քիլոմեթր), զոր քանի մը օր առաջ շահած էր ուրիշ օդանաւորդուհի մը, Էլիզապէթ Լիօն (4060 քիլոմեթր):

ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ Անրի Պէրնշթայն եւ Էտուար Պուռտէ երէկ մենամարտեցան սուրով: Երկու կողմերն ալ երկ - երկու գրագէտներ նշանակած էին իբրեւ վկայ:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ յաջողեցան գրաւել Սուչէու քաղաքը, ահռելի ճակատամարտէ մը վերջը: Ամբողջ քաղաքը աւերակներու վերածուած էր: Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կառախումբը հինգշաբթի օր խորհրդային սահմանէն լեհական հողը մտած ատեն, խորհրդային դիւանագէտ մը ձերբակալուեցաւ Չեկայի գործակալներուն կողմէ: Դիւանագէտը, որ կարեւոր թուղթեր կը փոխադրէր իբրեւ սուրհանդակ, ատրճանակը քաշելով սպաննեց ձերբակալող սպան: Ցետոյ կայարան ապաստանեցաւ, քանի մը զինուորներ ալ սպաննեց, եւ ի վերջոյ սպաննուեցաւ:

« ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԸ ԱՅԼԵՒՍ ՀԱՆԴԱՐՏ ԼԻՃ ՄԸ ՉԷ», յայտարարեց Պ. Էռիօ, Երփրոսէն վերադարձին, Մարսէյլի մէջ: «Սուէզի ջրանցքը զոր անցայ շոգենաւով եւ օդանաւով, տագնապալի կէտ մը կը ներկայացնէ: Ազգերու մրցակցութիւնը, անոնց պատրաստութիւնները եւ հոկողութիւնները ծայրայեղ արթնութիւն կը պարտադրեն մեզի: Եթէ ընդհարումներ պատահին օր մը, կեդրոնը այս ջուրերը պիտի ըլլան »:

ՖԱՇԱԿԱՆ երիտասարդութեան մարտական խումբերը այս տարի պիտի մասնակցին Իտալիոյ ամառնային ռազմափորձերուն, բանակին զինուորներուն հետ:

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐԸ մեծ ուրախութիւն պատճառեցին հողագործներուն, որոնք խոր մտահոգութեանց մատնուած էին, իբրեւ հետեւանք երկարատեւ երաշտի մը: Տակաւին քանի մը օր առաջ ստիպողական դիմումներ կատարուած էին կառավարութեան եւ հողագործական նախարարը խոստացաւ կարեւոր գումարներ տրամադրել, օգնելու համար այգեպաններուն եւ ուրիշ հողագործներու: Կը կարծուի թէ ցորենի հունձքը առատ պիտի ըլլայ:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ ԱԼ երկարատեւ երաշտը մեծ վնասներ պատճառած է: Կառավարութիւնը հրամայեց բոլոր ալիւրներուն մէջ եգիպտացորեն, բրինձ կամ բանջարային նիւթեր խառնել, 20 առ հարիւր համեմատութեամբ: Բաղմաթիւ արջառներ կը մորթուին, որովհետեւ կեր չի ճարուիր: Ելեկտրական հոսանքն ալ պակաս ըլլալով, գործարանները դանդաղ կը բանին:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՅԱԶԳԻ ՎԱՐԻՉԸ, Սալաշի, հրաժարեցաւ կուսակցութեան մէջ ունեցած պաշտօնէն: Այս առթիւ գրած նամակին մէջ կ'ըսէ թէ բոլորովին կը քաշուի քաղաքական ամէն գործունէութենէ, որովհետեւ իր գաղափարները չեն հասկցուած եւ իբրեւ հայրենասէր Հունգար չուզեր որ խռովութիւններ ծագին իր պատճառով: Ընկերվարական թերթ մը դիտել կուտայ թէ Սալաշի պարզապէս ռազմավարութիւն մը կը փորձէ, օրինականացնելու համար իր կուսակցութիւնը:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ պատրիարք - վարչապետը Վարշաւա գնաց երէկ, փոխադարձ այցելութիւն տալու համար Լեհաստանի օրթոտոքս պատրիարքին, որ Պուքրէշ այցելած էր 1937ին:

ՀՌԵՆՈՍ - ԴԱՆՈՒԲ ՋՐԱՆՑՔԻՆ շինութեան համար, որ պիտի միացնէ Ռուրի ածխահանքերը Ծթիրիոյ մետաղագործական հաստատութեանց հետ, արեւմտեան Եւրոպայի ճարտարագործական կեդրոնները եւ Պալքանեան երկիրներու հողագործական շրջանները, պիտի վերջանայ 1945ին: Դանուբի ընթացքը պիտի կանոնաւորուի մինչեւ Հունգարիոյ սահմանը: Մինչեւ 1500 թոն տարողութեամբ նաւեր պիտի կրնան երթեւեկել այս գետային նոր ճամբուն վրայ: Գերմանական կառավարութիւնը ամէն տարի նիւթացոյցին մէջ գումար մը պիտի յատկացնէ այս շինութեանց որոնց ընդհ. ծախքը պիտի ըլլայ 750 միլիոն մարք:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ 1.400.000 բնակարաններ շինուած են Հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, համաձայն աշխատանքի նախարարին յայտարարութեան: Կառավարութիւնը պիտի հսկէ որ տարեկան 300.000 բնակարանի միջինը պահուի:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԿԱՐՏԱՆԻ «Նիկօլ Դուման» խումբի ընդհ. ժողովը 21 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին Հ. Յ. Դ. ցան մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Խօթնեղբայրեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 21 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Սէնթ Անթուանի սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 21 Մայիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին:

«Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը:

«Մաքզպետ» խումբի ժողովը 23 Մայիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին:

Այս ժողովներուն կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ Երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Րաֆֆիի հերոսին՝ Սամուէլի կրկնակ ոճիրին առթիւ
կազմակերպուած Փարիզի Համազգայինի Մասնաճիւղին կողմէ
24 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին
Բարեգործականի սրահին մէջ, 8 Ռիւ Պոսիւէ

Բացման խօսք Փարիզի Մասնաճիւղի Նախագահ Տոքթ. Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆի կողմէ, դատը պիտի վարէ յայտնի իրաւաբան Պ. Հ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ, ներածական Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆէ, պաշտպան փաստաբան Պ. ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ, ընդհ. դատախազ Պ. Հ. ՍԱՄՈՒԷԼ, Սամուէլի դերը կը կատարէ Պ. Ռ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ, ժիւրիի անդամներ Տոքթ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ, Տոքթ. ԱՍԼԱՆ, Պ. Տ. ԲՕՂՈՍԵԱՆ, Պ. Տ. ԲԷԴԻԱՏԵԱՆ, Պ. Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ, Տոքթ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ, Տոքթ. ՆԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Պ. Վ. Զ. ԽԱՆ: Դատախազ Պ. ՊԵՐՆԱՐ ՎԱՀԷ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

«Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
22 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 ին Ազգ. վարժարանին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Մեներգ, խմբերգ, եւն. Կ. Խաչի սանուհիներուն կողմէ Վիճակախաղ: Մուտքը ազատ է:

ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի «ԴՐՕՇԱԿ» ակումբի կողմէ
ի նպաստ իր Գրադարանին:
22 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին,
Խրիմեան սրահին մէջ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս.
ԿԸ ԽՕՍԻ ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ
Երգ, արտասանութիւն եւլն: Մուտք՝ 6 ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Առնուվիլի վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, կիրակի, 22 Մայիս, հոգեհանգստեան Ս. Պատարագ կը մատուցուի Ս. եկեղեցւոյն մէջ եւ յետ աւարտման Ս. Պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ Տ. Տ. Խորէն Ա. սրբազան կաթողիկոսի վախճանման քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ց. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 21 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ, պատգամաւորի ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ սրահին մէջ, 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տրամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

(զաւեշտ 3 արար, թարգմ. Ա. Մատաթեանց), երեք ժամ ծիծաղ:
Կը մասնակցին Տիկին ՔՆԱՐ ՄԱՔՍՕՆԱԼՏ, Տէր եւ Տիկին Լ. ԹԻՖԵԱՆ, Տէր եւ Տիկին ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Օ. ՍԱՃԱԳ, Գ. ՎԱՀԱՆ, Օր. Մ. ԲԱՍԳԱԼԵԱՆ եւայլն:
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՄԱՅԻՍ — DIMANCHE 22 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3737

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏՔՆԻԼ, ՍԵՐՏԵԼ, ՈՐՈՃԱԼ...

Տօնակատարութիւն մը տեղի կ'ունենայ այսօր, Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ,— Հարիւրամեայ յոբելեան Հայկազեան բառարանի հրատարակութեան: (Այս առթիւ Բժ. Վ. Թոռգոմեան կարգ մը դիտողութիւններ գրի առած է: Պիտի հրատարակենք երեքշաբթի օր):

Մխիթարեան Միաբանութենէն աշխատակից մը երկու յօդուածներով բացատրեց տօնակատարութեան իմաստը: Ու մանաւանդ, պարզեց այն պայմանները որոնց մէջ տքներ եւ գործը գլուխ հաներ էին երեք վարդապետները (Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան, Հ. Խաչատուր Սիւրմէլեան եւ Հ. Մկրտիչ Աւգերեան):

— «Գործին ձեռք կը զարնեն 1784ին: Ինչ տաժանելի աշխատութիւն, մանաւանդ սկիզբը, ինչպէս կը նկարագրէ մին այդ երեքէն, կարենալ կարդալու նորագիւտ ձեռագիրները եւ քաղելու բառերը մէկիկ մէկիկ: Կրնայ գաղափար մը կազմել ան որ տեսած է նախնեաց ձեռագիր մը եւ փորձած է կարդել ու աշխատիլ վրան տասը վայրկեան մը գոնէ: Իսկ անոնք գրեթէ 50 տարի գլուխ ծռած են այս յոգնեցուցիչ մագաղաթներուն վրայ եւ միայն լրիւ աւարտած է 1834ին, յետոյ տարի մը անցած է վերջնական կատարելութեան նուիրուած, եւ երկու տարի ալ տպագրութեան համար: Այդ 50 տարիները անցած չեն սակայն միակերպ լծուած այս ցանկալի գործին, այլ մերթ ընդ մերթ ընդհատուած են ուրիշ զբաղանքներէ ու ժամանակին քաղաքական տխուր անցուդարձերէ բռնադատուած»:

Ուրիշ վկայութիւն մը եւս.

... Չեն վհատիր սակայն անոնք, այլ համբերատար հաւատարմութեամբ փարած վսեմ գաղափարականին՝ առաջ կը տանին զայն: Կ'աւարտի ան վերջապէս ու դուրս կուգան 12 ձեռագիր հատորներ, որոնք տպագրուելով, անոնց բաժին համաձայն, պիտի վերածուէին վեց հսկայ հատորներու: Տպագրութեան ծախքը կը սակացնէ զիրենք, եւ թէեւ կային ազգայիններ, որ մտադիր էին դրամական օգնութիւն մը ընել, սակայն ամբողջութեան ծախքը յանձն չէին առներ: Զանազան խորհրդածութիւններէ վերջ այն եզրակացութեան յանգեցան՝ որ կարճեցնեն վկայութիւնները, ու ախկա բանասիրական տեսակէտով ստուգիւ տուժել տուաւ, դրամի պակասին համար, գործին կատարելութիւնը աղարտելով»:

Ու վերջապէս կ'ունենանք «երկու մեծադիր քառածալ հատորներ, մանրատառ, եռասիւնեան եւ ամբողջ 2200 լայն էջերով, Հայերէն լեզուի նոր բառարանը»:

Անշուշտ մնացեալը պիտի պարզեն օրուան բանախօսները, պանծացնելով կատարուած աշխատանքին մեծութիւնը, այլ մանաւանդ այդ առթիւ տրամադրուած զուրգուրանքը, կորովն ու յարատեւութիւնը:

Այդպիսի ճիգ՝ երազի մը տպաւորութիւնը պիտի գործէր, մեր օրերուն:

Եւ ճիշդ այդ գիծն է որ կ'ուզէինք շեշտել այսօր, սարքուած տօնակատարութեան առթիւ:

Բոլոր տօներն ալ ի վերջոյ կը դառնան «պարապ վախտի խաղալիկ», եթէ մենք չվարժուինք իմաստ մը դնել անոնց մէջ, իրբեւ աղբիւր ներշնչումի եւ յարատեւ, հաւատաւոր գործունէութեան:

Թող չըսեն թէ ուրի՛շ էին պայմանները այն ատեն: Մանաւանդ ապահով մենաստանի մը մէջ:

Իւրաքանչիւր ժամանակաշրջան եթէ իր առաւելութիւններն ունի, ունի նաեւ անպատեհութիւններ եւ դժուարութիւններ:

Վենետիկի վանքը այդ շրջանին չունէր այն դիւրութիւնները ինչ որ այսօր: Եւ շատ աւելի ծանր էին աշխատանքի, ուսումնասիրութեան պայմանները:

Եւ սակայն, իրական ուխտաւորներ, երեք վարդապետներն ու իրենց աշխատակիցները գործի փարեցան անհուն խանդավառութեամբ: Տքնեցան, զննեցին, սերտեցին, իրենց աչքին լոյսը քամեցին, ձգելու համար թանկագին ժառանգ մը,— հանք մը անսպառ եւ բազմակողմանի:

Ինչո՞ւ նոյն եռանդն ու ճիգը պիտի պակսէին այսօր: Ոչ թէ բառարան յօրինելու, այլ գոնէ բառերն ու քերականութիւնը պահելու, մշակելու, ծաղկեցնելու համար:

Օրինակ, մամուլը ամէնէն հաստուն եւ կենդանի ազդակն է այսօր,— առաւելութիւն մը որ չկար երէկ, նոյն համեմատութեամբ:

Հարց է այժմ.— այդ մամուլը, իբրեւ ամբողջութիւն, կը ներկայացնէ՞ գէթ մէկ երրորդը այն ճիգին եւ բծախնդրութեան, որ կը տիրէին 100—150 տարի առաջ, լեզուն կորուստէ եւ խաթարումէ փրկելու համար:

Եւ անոնք որ «իւրովսանն» կը ծառայեն առօրեայ կամ պարբերական մամուլին եւ գրականութեան, գէթ երեւութապէս ցոյց կուտա՞ն որոշ նախանձախնդրութիւն, գոնէ անճոռնի վրիպումները, խառնածին քմայքները, մոնկոլեան այլանդակութիւններն ու անմէջ բանդիտութիւնները սրբագրելու համար...

Հայկազեան բառարանին հարիւրամեակը մեզի կը յիշեցնէ նշանախօսք մը,— տքնիլ, սերտել, որոճալ: Ե՛ւ լուր մը թարգմանած, ե՛ւ ուսումնասիրութիւն մը, տեսութիւն մը, գիրք մը չարագրած ատեն: Մշակել, ոչ թէ կոխկրտել անդաստանը:

Բազմազա՛ն են այդ անդաստանին մշակները, աւելի կամ պակաս ընդունակ:

Եթէ միայն տքնելու եւ սերտելու ճիգը զարգանար անոնց մէջ, մարդիկ պիտի չհամարձակէին թարգմանութիւն կատարել առանց լեզու գիտնալու, կամ գրախօսականներ թխել՝ առանց գիրքը տեսած ըլլալու...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ 41,500,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ

14,500,000 ոսկի ազգ. պաշտպանութեան համար

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն հինգշաբթի օրուան թուականով.—

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը (Քամութայ) այսօր սկսաւ քննել 1938—1939ի ելմտացոյցը: (Ելմտական տարեշրջանը կը սկսի յունիս 1էն): Կ'ըսուի թէ ժողովը անընդհատ նիստ պիտի գումարէ, մինչեւ որ վերջին քուէարկութիւնը կատարուի: Ելմտական յանձնաժողովին նախագահը կը ներկայացնէ 41.500.000 անգլ. ոսկիի գումար մը, ինչ որ 3.500.000 աւելի է 1937—38ի ելմտացոյցէն եւ ամենաբարձր գումարը՝ Քէմալ Աթաթիւրքի հանրապետութեան հռչակումէն ի վեր (1923): Ինչպէս նախընթաց տարիներուն, ելմտացոյցը կատարելապէս հաւասարակշռուած է:

Իբր 14.500.000 *անգլ. ոսկի յատկացուած է ազգ. պաշտպանութեան:* Անցեալ երկու տարիներու ընթացքին քուէարկուած արտակարգ վարկերն ալ հաշուելով, ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը իր տրամադրութեան տակ կ'ունենայ աւելի քան **35** միլիոն անգլ. ոսկի, ռազմական օդանաւեր եւ առհասարակ պատերազմական պիտոյքներ գնելու, հեծելազօրքը եւ հետեւակազօրքը մեքենաշարժ դրութեան վերածելու, օդակայաններ եւ զինագործարաններ, ինչպէս եւ հակօդային մարտկոցներ շինելու համար:

Նաւատորմին յատկացուած գումարն է 1.250.000 ոսկի (ԽՄԲ.— Թղթակիցը Անգլիացի ըլլալով, միշտ անգլիական կը հաշուէ): Այս գումարին մեծ մասը պիտի յատկացուի սուզանաւեր շինելու եւ բարւոքելու Կէօլճիւքի նաւային կայանը (Իզմիտի ծոց): Ելմտացոյցը կը նախատեսէ նաեւ ընդարձակում խճուղիներու եւ երկաթուղիներու, զարգացում առեւտրական օդատորմիղի եւ ստեղծում քաղաքային օդայնացութեան նոր ճամբաներու, ինչպէս եւ յառաջ յաւելում Թուրքիոյ հողագործական, ճարտարարուեստական եւ հանքային հարստութեանց:

Թուրքիա կը պահէ Ալեքսանտրէթի դիւանագիտական տոնը

«*Տէյլի Թէլէկրաֆ*»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Էնկիւրիէն.—

Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ յաճախադէպ խռովութեանց ծաւալման մասին զաղափար կուտայ թրքական մամուլը: Ֆրանսան բացէ ի բաց կ'ամբաստանուի իբրեւ անհաւատարիմ՝ Ժընեւի մէջ տուած խոստումներուն եւ նոյնիսկ իբրեւ դրդիչ հակաթուրք տրամադրութեանց, խափանելու համար թրքական գերակշռութիւնը՝ Սանճաքին առաջին ընտրութիւններէն առաջ, որ պիտի կատարուին յուլիս 15ին: Կ'ըսուի թէ ընտրական պայքարին մէջ սպաննուած կամ վիրաւորուած Թուրքերու թիւը շարունակ կ'աւելնայ:

Վարչապետ Ճէլալ Պայար այս առթիւ խօսեցաւ Խալք կուսակցութեան ժողովին մէջ: Կարգ մը երեսփոխաններ պահանջեցին աւելի կորովի դիրք մը բռնել, բայց վարչապետը համբերութիւն յանձնարարեց, սպասելով կացութեան զարգացման: Սակայն աւելցուց թէ կառավարութիւնը ուժգին բողոք մը ուղղած է հոգատար իշխանութեան (Ֆրանսա) եւ միաժամանակ միջոցներ ձեռք առած է, ապահովելու համար ժողովուրդին իրաւունքները, գիտակից՝ իրենց դատին արդարութեան:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ՉԵԽԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ ?

Անգլիական դեսպանը հարցումներ կ'ուղղէ

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը երէկ շնդալից լուրեր հրատարակած էին, որոնց համաձայն Գերմանիա զինուոր փոխադրած է չեխական սահմանին վրայ: Այս լուրը հերքուեցաւ, բայց Պերլինի անգլիական դեսպանը իր կառավարութեան յանձնարարութեամբ Գերմանիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրեց: Արտաքին նախարարին օգնականը անմիջապէս խնդիրը հաղորդելով ընդհ. հրամանատարին, պատասխանեց թէ զինուորներու տեղափոխութիւնը որ եւ է բացառիկ հանգամանք չունի եւ մաս կը կազմէ սովորական ժամանակներու ծրագրին: Ընդհ. հրամանատարին բացատրութեանց համաձայն, զանազան զօրանոցներու մէջ տեղաւորուած զօրագունդերը տարուան այս եղանակին միշտ սահմանամերձ շրջանները կ'երթան, իրենց մարզանքը կատարելագործելու համար:

Կարգ մը թերթեր այս բացատրութիւնները անբաւական համարելով, կը շարունակեն յուզումնալից լուրեր հրատարակել: Այսպէս, կ'ըսեն թէ Գերմանիա զէնք եւ ռազմանիւթ կ'ամբարէ չեխական սահմանին վրայ, կարգ մը գիւղերու մէջ, այնքան մեծ քանակութեամբ որ, շատ մը դպրոցներ պարպուած են, պահեստի վերածուելու համար: Կ'ըսուի թէ այդ զէնքերը սահմանուած են Հէնլայնի կուսակիցներուն (Առաջնորդը Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն): Կ'ըսուի նաեւ թէ անոնք սահմանէն կը փոխադրուին մաքսանենգութեամբ: Վերջապէս, միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն, կարգ մը սահմանամերձ գիւղերու մէջ ցուցադրուած են Չեխոսլովաքիոյ մեծ քարտէսները: Այդ քարտէսներուն վրայ պատկեր մը կը ներկայացնէ Չեխոսլովաքիան,— սեղմուած բռունցք մը՝ որ կը ճարճատի հիթլէրական բերանի մը ակռաներուն տակ... («Լ'Էօվր»):

*** *Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն («Տէյլի Էքսփրէս»), Իտալիա երկու զօրաբաժին ղրկած է Թունուզի սահմանին վրայ, փոխադրելով Լիբիոյ զօրանոցներէն: Այս գործողութիւնը պատասխան կը համարուի Ֆրանսայի գաղթային նախարարին այն որոշման որուն համաձայն 50.000 բնիկներ պիտի զինուորագրուին Ափրիկէի ֆրանսական գաղթավայրերուն մէջ:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՏՈՒՆ

Բ.

Ի՞նչ է տունը:

Ապահով քնանալու ապաստան մը եղաւ առաջին տունը: Այսպէս, եթէ երկիրներ կան, ուր բնակարանի պատմութիւնը կը սկսի քարայրներու ուսումնասիրութեամբ, կան նաեւ երկիրներ, ուր նախամարդը հիւղակներ շինեց հաստաբեստ ծառերու վրայ, կամ կախօրրաններ ձգեց ծառէ ծառ, (տակաւին մինչեւ հիմա Պրազիլիոյ վայրենի ցեղերը կախօրրանով գիւղեր ունին անտառներու մէջ): Վերջապէս, եթէ կարգ մը ցեղեր հիմնեցին ցցագիւղեր (լիճերու կամ գետերու մէջ ցիցերու վրայ հաստատուած բնակարաններ), ուրիշ ցեղեր փորեցին հողը եւ գերեզմանաձեւ բնակարաններ շինեցին իրենց հանգստութեան համար, (ֆրանսական նահանգի մը մէջ, Թուրէն, գիւղացիները կ'ապրին՝ իրենց այգիներն ու արտերը իրենց գլխուն վրեւ):

Հայ գիւղացիներն ալ կ'ապրէին այսպէս գետնափոր բնակարաններու մէջ, երբ Քսենոփոն եկաւ գտաւ մեզ: Ճիշդ է, գետնափոր բնակարանները մնացին մինչեւ մեր օրերը, եւ հայ շինականը, հողին տակ, կ'ապրէր իր «ջան» անասուններուն հետ՝ կէս - պատով մը բաժնուած: Բայց մենք, տո՛ւն ենք ունեցեր, խնկական ապարանքներ, քաղաքակրթութեան ամէնէն փարթամ եւ պանծալի յատկանիշներով: Ափսո՛ս, հայկական բնակարանի ձեւն ու ոճը աւանդուած չէ քաղաքակրթութեան դասագիրքերուն, սակայն դժուար չէ ենթադրել, ինչպէս հայ երիտասարդ ճարտարապետ մը կ'աշխատէր վերակազմել, թէ հայկական տունին սկզբնական ձեւը քառանկիւն պատկեր մըն էր, բրգաձեւ տանիքով, ուրկէ կը բարձրանար ծուխն օճախին, կեդրոնական այդ կրակին շուրջ՝ սենեակներ: Ապահովաբար, ինչ որ «փողոց» կ'անուանեն մեր մատենագիրները, այն նրբանցքն էր, որ դրսի դռնէն կ'առաջնորդէր մինչեւ կեդրոնական ջեռուցեալ սրահը, իր կարգին «տանար» անուանեալ: Թէ ի՛նչ գեղեցիկ ճարտարապետութիւն մը ունէին Հայոց տուները, կը վկայեն մեր մատենագիրներուն հատուկտոր նկարագրութիւնները,— «տունք ցանկալիք բարձրաձեղունք եւ մեծամեծք» կամ «ոսկեզօծ տունք»: Ի՛նչ հարկ, սակայն, նկարագրելու Հայոց տուները, որոնց պատուհաններուն վրայ կը կախուէին մետաքսահիւս եւ ոսկեհամուկ վարագոյրներ՝ թարթիչներու նման, եւ որոնց կուսական սենեակներուն մահիճը եւ արդուզարդի սեղանը կը պատմէին ցեղին նրբութեան ատիճանը: Եւ ի՛նչ հարկ պատմութիւնն ընելու Հայոց տուներուն, նահապետական շրջանէն մինչեւ աւատապետական օրերը, կամ մինչեւ ժամանակակից շրջան,— բայց թող մեծամիտ Եւրոպացիները գիտնան, ընկերնե՛ր, որ Հայերս, հիմա տնազուրկ, հայրենազուրկ եւ թափառական, վաչկատուն ժողովուրդ մը չենք, այլ ազգ մը՝ փառայեղ քաղաքակրթութեան մը հարստութեամբ բեռնաւոր:

Մեր աւանդութիւններուն մէջ չկայ *նոմատիզմը*, հայկական հոգիին օտար է վաչկատունի ոգին: Չեմ ուզեր գէշ ըսել վաչկատունի ոգիին, զոր պաշտպաներ են նոյնիսկ ֆրանսացի գրագէտներ (Ժան Ռիշփէն),— փոխել միտքի հորիզոնը, նոր գեղեցկութիւն մը փնտռել ամէն օր եւ վերակենդանանալ անծանօթ եւ օտար զգայութիւններով: Բայց կենսաբանական երեւոյթ մըն է այդ, աւելի շատ կենդանական աշխարհին ծանօթ: Եւ յետոյ՝ մարդը շարժական պատկեր մըն է, բնութենէն իրեն հրամայուած որ պտըտի, տեղափոխուի: Սակայն եւ այնպէս մենք Հայերս բոյսի նման կը սիրենք հողը, ամուր կառչած անոր: Ո՛չ, թափառական ժողովուրդ չենք, ոչ արագիլ, ոչ ալ բոշայ:

Հայրենի տո՛ւն, ներշնչէ՛ մեզի հայկական ոգին ամէն օր: Եւ պատմէ օտարներուն թէ մենք կը սիրենք տունը եւ կռուեր ենք պաշտպանելու համար անոր հիմերը՝ երգելով.

Ընթացո՛ւք ի զէն, ի մարտ և ի յաղթ,
Հայրենեաց հիմունք ամրասցեն անյաղթ:

ԱՐԱՋ

ԻՆՉԵ՛Ր ՊԻՏԻ ՇԻՆՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ 16,000,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻՈՎ

Գրած էինք թէ թրքական կառավարութիւնը յաջողած է 16.000.000 անգլ. ոսկիի վարկ մը ապահովել Անգլիոյ մէջ, ինչպէս հաստատեց վարչապետ Ճէլալ Պայար:

Թուրք թերթերը կը գրեն այս յաջողութեան առթիւ.—

Գեղեցիկ պատեհութիւններ ձեռք բերուած են՝ Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ տնտեսական զանազան մարզերու մէջ գործակցութեան համար: Ամէնէն կարեւորն է մեր երկու նաւահանգիստներուն շինութեան համար անհրաժեշտ վարկին ու մասնագիտութեան ապահովումը: Այս երկու նաւահանգիստներէն մէկն է Զաթալաղը նաւահանգիստը, որուն անմիջական շինութիւնը մեր երկրին տնտեսական կեանքին համար յեղաշրջումի քայլ մը պիտի ըլլայ: Հակառակ անոր որ հանքածուխը մեր երկրին հարստութեան գլխաւոր աղբիւրներէն մէկը կը կազմէ, մեր ուզածին պէս չենք կրնար օգտագործել զայն: Ածուխ առնելու համար Զօնկուլտաք դացող շոգենաւ մը, երկար ատեն կարգի կը սպասէ եւ նախնական միջոցներով կը բեռնաւորուի: Այս պատճառաւ ոչ միայն մեր ածուխը սուղի կը նստի, այլ եւ մեր փոխադրանաւերը աւելորդ ժամանակ կը կորսնցնեն: Զաթալաղը նաւահանգիստին շինութիւնը այս բոլոր անպատեհութիւններուն վերջ պիտի տայ, ինչ որ մեծ դեր մը պիտի կատարէ հանքածուխի աւազանին արդիւնաւորման եւ երկրին տնտեսական կեանքի զարգացման մէջ:

Երկրորդ նաւահանգիստի մը շինութեան համար անհրաժեշտը ապահովուած ըլլալով հանդերձ, դեռ չէ ճշդուած թէ որը պիտի ըլլայ այս նաւահանգիստը: Շատ հաւանական է որ Մերսինի նաւահանգիստը շինուի:

Նոյնպէս մեծ զարկ պիտի տրուի հանքերու շահագործումին, ապահովուած ըլլալով այս մասին պատրաստուած եռամեայ ծրագրին իրագործումին համար բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, ելմտական թէ մասնագիտական գետնի վրայ: Արդիւնաբերական այս գործին մեծագոյն շահաբերութիւնը պիտի ապահովէ մեր հանքերուն Անգլիա արտածումը: Լոնտոնի բանակցութիւնները խիստ անկեղծ մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունեցած են:

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն թէ մայիս 19ին մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Մ. Քէմալ Սամսոն ցամաք ելլելուն տարեդարձը, շարունակելու համար անկախութեան պայքարը: Աթաթիւրք ներկայ եղաւ այս առթիւ սարքուած մարզական խաղերուն: Յետոյ Մերսին գնաց: Կ'ըսուի թէ մօտերս պտոյտ մը պիտի կատարէ Հարաւային Անատոլուի մէջ:

ՔԻՉ ՄԸ ՆԱԽԱՆՁԱԽՆԴԻՐ ԲԼԼԱՆՔ

Ցաճախ զանգատներ կը բարձրանան մեր ազգային հանդէսներու շուրջ: Կազմակերպութիւնները ժողովուրդին հետզհետէ աւելի յաճախ անտարբերութենէն կը գանգատին. հասարակութիւնն ալ իրեն հրամցուած հանդէսներէն կը դժգոհի: Ինչո՞ւ այս բաժանումը:

Արդարեւ շատ անգամ անտեղութիւններն անպակաս են, պատշաճութիւնը միշտ չի յարգուիր: Ուրո՞ւն է յանցանքը:

Փորձենք մեր մատները դնել գլխաւոր վէրքին վրայ:

Տպաւորութիւն գործելու ճիգը, ցուցամոլութեան մարմաջը, որ մահացումն է արուեստին, ոչ միայն ծնունդ կուտայ արտայայտութեան ձեւերու անյարակցութեան, այլ եւ պատճառ կ'ըլլայ արուեստագէտներուն իրարմէ բաժանման:

Արուեստի մշակները, կազմակերպող յանձնախումբերը միեւնոյն գաղափարին կոթողները չէ որ կը քանդակեն: Ձայներն անոնց պատասխան չեն տար իրարու, չեն քաջալերեր զիրար աշխատանքին համար: Իւրաքանչիւրը իր ջանքը կը փորձէ, իր ճամբան կը փնտռէ մթամած ու դարձդարձիկ այս կեանքին մէջ դէպի անորոշը, առանց առաջնորդող կարգախնդրութեան, առանց միաբանութեան որեւէ նշանի:

Պէտք էր տեսնել հիանալու համար, հաւաքական աշխատանքով գլուխ հանուած այնքան գեղեցիկ գործ մը, Պասքերու արուեստին հանդիսադրումը որ նկարագրեցինք այս սիւնակներուն մէջ:

Մեր մէջ յաճախ հակառակն է որ կը պատահի: Ինչպէ՛ս չցաւիլ, ինչպէս չարտայայտուիլ:

Մեր ազգային սզատօնին տարեդարձի այս տարուան հանդիսաւորութիւնը որ կատարուեցաւ Փարիզի մէջ, իր վեհութենէն շատ բան կորսնցուց ըստ մեզի: Թող ներուի հոս ըսել թէ յայտագրին մէջ մուտ գտած կարգ մը թիւեր անոր լրջութիւնը եղծեցին: Հակառակ սիրասուն փոքրիկին այնքան զգայուն շեշտերուն, իր մանկունակ արտասանութիւնը տարբեր տպաւորութիւն գործեց:

Երկրորդ մասերգին միմիայն երգեհոնով նուագումը աւելի տպաւորիչ պիտի ըլլար, ըստ մեզի, փրկելով բեմն ու մեր տեսողական ջիղերը աւելորդ խճողումէ մը:

Երրորդ. Կը կարծեմ թէ մեր համախիւս բազմութիւնները, որոնք հեռաւոր անկիւններէ տարին անգամ մը, այդ օրը, ուխտի կուգան, լատիներէն աղօթք լսելու համար չէ անշուշտ:

Ուրիշ դէպք մը, որ սակէ առաջ ուրիշ առթիւ ալ չեշտած ենք, կրկին պատահեցաւ: Վերջերս հերոսամարտի մը յիշատակին առիթով սարքուած հանդէսին մեր ազգային երգը լսել կը յուսայինք, ինչպէս յայտարարուած էր, բայց վերջին պահուն զըրկուեցանք, գիտէ՞ք ինչու, պարզապէս սրահը դաշնակ չունենալուն համար:

Անարդարանալի պակասներ՝ կազմակերպողներուն համար, որոնցմէ կը սուժեն թէ հասարակութիւնը եւ թէ գործը: Բաժանում հասարակութենէն՝ ճիշդ այն պահուն երբ հասարակութիւնը անոնց է դարձած, անոնց մէ կը սպասէ ուրախութեան եւ յոյսի նոր հաւաստումներ: Հակառակ բարեացակամ տեղեկագրողներու կողմէ հիւսուած ներբողներուն, հակառակ երեւոյթները փրկելու համար թափուած բոլոր ջանքերուն, ժողովրդական արուեստի կալուածը օրէ օր կը նեղնայ, կը բաժնուի գործնականէն, գրականէն, որ իր կարգին շղթայուեր է մեքենական կեանքի անհոգի աշխատանքին միօրինակութեան:

Տակաւին երէկ, յոբելենական հանդէսի մը մէջ, օտարներու աչքին առջեւ, մեր կարգ մը թերութիւնները չկրցանք պարտկել: Միշտ գեղարուեստական բաժինին մասին է մեր խօսքը:

«Հայաստան»ը քայլերգ մը չէ յանկայս ունկնդրուելու համար, երկար կը տեւէ: «Մարսէյէզ»էն վերջ մանաւանդ, որուն ունկնդրութեան պահուն արդէն ոտքի էր ասազանին, հարկ էր ուրիշ աւելի պատշաճ երգ մը ընտրել, կարճ, մէկ տուն միայն եւ տպաւորիչ. օրինակ. «Մեր Հայրենիք»ին երկրորդ տունը, կամ ազգային դրօշին նուիրուած երկու տուները, եւ կամ «Ցաւաշ ընթանանք»ը: Եթէ աւելի ռազմաշունչ երգ մը ուզուի, «Բամ Փորոտան»ը:

Մեներգներու բաժինը շատ անխնամ էր ու խիստ հապճեպ պատրաստուած: Մանաւանդ երրորդ թիւը, օտար երգչուհիին բաժինը բոլորովին աւելորդ էր:

Այստեղ կ'ուզենք ուշադրութիւն հրաւիրել ուրիշ երեւոյթի մը վրայ: Շատ անգամ, մեր հանդէսներուն մասնակցութիւն բերելու համար զանազան նկատումներով կը հրաւիրենք օտարներ որոնք միջակէն ալ վար են, մինչ մեր ազգակիցներուն մէջ աւելի կարող ուժեր ունինք: Ինչո՞ւ այս օտարամոլութիւնը: Հրաւիրե՛նք օտարը եթէ անիկա մեծ կարողութիւն մը՝ սաղ մըն է իր ճիւղին մէջ... միմիայն այդ պարագային: Այլապէս ո՞ւր կը մնայ մեր գեղասէր, գեղագէտ ազգի յաւակնութիւնը:

×

Մեծ պատերազմը մեր գոյութեան հիմերը խախտեց: Անոր մեզի ինկած բաժինէն շատ մը լրաբերներ ունինք այսօր: Մին հեռուէն, դպրոցի նստարաններէն նշմարած է զանգուածներու շարժումը, միւսը կարաւաններուն մէջ է եղած ու որբացած. մին յաղթանակներ է տեսած, միւսը՝ պարտութիւն ամենուրեք. այս մէկը՝ հերոսներ, այն միւսը՝ տկարութիւններ: Սակայն բաւ է որ անոնց աչքերը լաւ տեսած ըլլան եւ անոնց բերաններն անկեղծ՝ բոլոր պատմուածքներն ալ համաձայն ու միահամուռ հնչեցուցին ամբողջական ճշմարտութիւնը. — մեր ցեղը բնաջնջել կ'ուզուէր, մեր ամբողջութեան կը սպառնային: Այսպէս ալ, այսօր, գաղթահայութեան կեանքին համար, այդ կեանքին հետ բոլոր անկեղծ ու քաջ լրատուները պէտք է դաշնակցին ու թարգմանեն իրենց տեսիլը գիտակցօրէն, հարազատօրէն, բերելով այսպէս մեզի ճշմարտութեան կիտուաքարի մը բոլոր ներդաշնակ հատուածները: Հաւաքականութիւններն է որ արժէք ունին, ուժ ունին, յարգանք կը պարտադրեն: Հաւաքականութեան ոգին պէտք չէ պակսի մեր քով:

Արուեստի, գրականութեան մեր մըշակները սքանչելի հաւաքավայր մը ունին — ազգային կեանքի խոր ըմբռնումը, սէրն ու յարգանքը անոր հանդէպ: Ի՜նչ փոյթ բանաձեւերու, դպրոցներու, ձգտումներու եւ տեսիլներու ձեւերուն զանազանութիւնը: Պրիսմակին բազմերանգ հուրերը արեւուն միակ սպիտակ լոյսը չե՞ն միթէ:

Միութեան հիմը կարգապահութիւնն է: Արուեստի մշակներուն թէ կազմակերպութիւններուն միութեան հիմը՝ բազմութեան հետ՝ դարձեալ կարգապահութիւնն է:

Անկարելի է չյարմարիլ ժողովուրդին կեանքի պահանջներուն: Արուեստագէտներն ալ չեն կրնար համաձայն չըլլալ այն գործունէութեան մասին որուն զանազան խմբակցութիւններ նուիրուած են այսօր, եւ որոնց տօնակատարութիւնը կ'ընէ ինքը՝ ժողովուրդը:

Կարելի չէ համապատասխան չըլլալ այս ժողովուրդին — նոյնիսկ տակաւին բռնանալ թաթերու տակ գտնուողներուն — հոգեկան բաղձանքներուն:

Միայն թէ, պէտք է գիտնալ որ, ժողովրդականութիւն շահելու կարող արուեստի մը գաղտնիքը բազմութեան հաճելի ըլլալը փնտռելուն մէջ չէ: Ոչ բազմութիւնը զարմացնելով, ոչ ալ զայն կրթելով կ'ըլլայ. այլ պրպտելով, առանց տարբեր նպատակի, կատարեալ անկեղծութեամբ ու խանդագուտանքով, հասկնալ պատմութիւնը եւ անոր ճշմարտութիւններն արտայայտել:

Այն օրը որ անոնք, ու մանաւանդ մեր նորերը, բաւական ուժեղ կերպով իրենց մէջ հաստատած պիտի ըլլան ու իրենց գործերուն մէջ յայտնեն այս հիմնական կարգապահութիւնը, այն օրը բնականաբար այդ կարգապահութիւնը պիտի պարտադրուի նաեւ բազմութեան, ու այն ատեն մեր գրական երկերը գնորդ ու ընթերցող պիտի ունենան, ու մենք պիտի կրնանք ունենալ նաեւ ազգային թատրոն եւ հասարակութիւն, ունենալով ազգային կեանք:

Ըսինք ընդհանուր գիտելիքներ որոնք ոչ ոքի նոր բան մը չեն սորվեցներ: Բայց երկու ուղղութիւններ կը բացուին մեր մտածումին առջեւ: Մէկը՝ նոր գետիններ ունի իր գործունէութեան համար, շողշողուն, ընդօրինակութիւնը հեշտ ու թերեւս աւելի հաճելի: Միւսով՝ մեր մշակոյթը, արուեստը, կը վերադառնայ ինքն իրեն, հիմնական ճշմարտութիւններուն որոնց պէտք է լծորդուի, շաղապատուի, միշտ վերանորոգուող կապով մը, որպէսզի չթուլնայ, չցըրուի յումպէտս:

Այս վերջին ուղղութիւնն է մերը: Մենք հարազատ պատկերն է որ կուտանք մեր ժամանակներու արուեստի շարժումին: Օգտակար խորհրդածութիւնները բարձրաձայն կը կատարենք, արժանաբար ընթանալու համար ազգային մտաւորական համագործակցութեան ճամբով:

ԱՐԱՄ ԱՃՆԱԽՈՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մեքենագիր եւ մելանով

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

«ՎԱՐԴԵՐՈՒ ՄԶԿԻԹԸ»
(ԿԻՒԼ ՃԱՄԻ)

(վէպ օսմանեան պատմութենէն(*))

Պատմական այս վէպին հեղինակը — Ապտօն - Պուասօն — ինքզինքը կը ներկայացնէ իբրեւ հիմնադիր փոխնախագահը «Ֆրանս - Արեւելք» կոմիտէի մը: Իր հանդամանքը մեզ չի շահագրգռեր. իր գրքին մէջ — որ մեզի այնքան ծանօթ Արեւելքէն կը խօսի, — կը փնտռենք նախ հմտութիւն մը իր նիւթին շուրջ, եւ յետոյ պատմական ատաղձը վիպասանօրէն օգտագործելու տաղանդը: Արդ, անուրանալի է թէ հեղինակը կը ճանչնայ երկիրը, ժամանակը, մարդկային տարրը զոր ուզած է ներկայացնել, բայց զանոնք կենդանացնելու, անցեալ ժամանակը այժմէականացնելու, պարզ խօսելով, պատմական դրուագները վիպելու շնորհէն բոլորովին զուրկ է: Վէպ մը կազմելու համար բաւական չէ, բնական է, ողեկոչել պատմական անձեր ու անցքեր, կամ զանոնք իրարու կապել իրական կամ մտացածին «էնթրիկ»ով մը. անհրաժեշտ է յաջողիլ յարութիւն տալ մեռած ժամանակին այնպիսի կենդանի հարազատութեամբ, որ ընթերցողը պահ մը մերկանայ իր անմիջական ներկայէն ու պատրանքը ունենայ ապրելու այն օրերուն շրջանակին մէջ, որպէս թէ ինքը, ընթերցո՛ղն ալ, մաս կը կազմէ մեծ պատմութեան, կը ըղձայ այն ատենուան բոյրը, կը տեսնէ «ապրիլը» մարդոց, ու կը համակուի դէպքերու զգացական տրամաբանութեամբ:

Այս կը նշանակէ ունենալ պատմավիպասանի խմոր ու կոչում, որ ամէն պատմական վէպ գրողի տրուած չէ: Բայց ինչպէ՞ս զանազանել իրարու կեղծէն. ատիկա տպաւորութիւն մըն է զոր կարելի չէ միշտ բացատրել. տըպաւորութիւն մը՝ նոյնքան վճռական նոյնքան անվերաքննելի, որքան ա՛յն, որ մեզի զանազանել կուտայ ցուցափեղկի մը մէջ դրուած իրական ծաղիկները արուեստականներէն, կամ մոմադեղ «մաննըքէն»ը թրվռուն «մի-ւզինէթ»էն:

Ապտօն - Պուասօն զուրկ է այդ շունչէն. նոյնիսկ գրելու այն աշխոյժ, կենսունակ ոճէն որ անհրաժեշտ է պատմ. վէպի մը: Իր լեզուն ծանրաբեռնուած է արեւելեան այն «թան-թանա»յով, այն ոլորուն, ուռուցիկ ու ծիսական ծեքծեքումներով, յատուկ՝ հանդուցեալ Օսմանեան բարբառին, — որոնք կը յիշեցնեն ծալծլուն «շալվար»ը, կամ Պապը Ալիի «Թէմէննա»ները:

Այսուհանդերձ, «Վարդերու Մզկիթ»ը վերջապէս կը խօսի երկրի մը մասին զոր ճանչցած ենք, պատմական դրուագներու մասին՝ որոնք երբեմն յափշտակած են մեր երեւակայութիւնը. ահա դէթ անձնական պատճառներ՝ որոնք ինծ համբերութիւնը տուին ընթերցումը մինչեւ ծայրը տանելու: Ապրուած անցեալի հմայք, որ փտարանդի հոգիներու մէջ կարօտի տենդի մը կը վերածուի:

Վէպին նիւթը, առնուած՝ օսմանեան պատմութեան չփոթ ու բախտորոշ մէկ շրջանէն, կը յաւակնի ուրուագծել Սուլթան Սէլիմ Գ.ի դիմանկարը եւ իր կեանքի քանի մը եղերական փուլերը:

Այդ շրջանին անվարժ ընթերցողին առջեւ, կ'արժէ վերակազմել պատմական պահը ու մթնոլորտը, որ դըրուած է վէպին սկզբնաւորութեանը:

ԺԸ. դարու վերջին քառորդը:

Ճիշդ է որ օսմ. պետութիւնը կ'ընդգրկէր տակաւին ամբողջ Պալքանեան Թերակղզին, մինչեւ Թրանսիլվանիա, բայց տեղատուութիւնը սկսած էր: Աւստրիական «ճնշումը դէպի Արեւելք» եւ ռուսական «խուժումը դէպի Հարաւ» մշտական գրոհով կը ծնին, կ'ողողեն պետութեան եզերապահ թումբերը:

1774ին սուլթանական գահը կը բարձրանար Ապտիւլ Համիտ Ա.: Երկիրը անկերպարան վիճակ մը կը պարզէ: 1768էն ի վեր պատերազմական վիճակի մէջ է Ռուսիոյ հետ, որու բանակները գրաւած են Խրիմը եւ Դանուբի վրայէն իջած մինչեւ Վառնա. Զէշմէի ծովախորշին մէջ Ռուսերը յաջողած են ամբողջովին փճացնել Թրքական նաւատորմիղը:

Ներքնապէս Եէնիչէրիութիւնը կորսնցուցած իր մարտական ուժը, անկարգութեան մնայուն օճախ մը եղած էր. կառավարութիւնը խաղալիկ էր պարզապէս անոնց — իւլէմաներու ձեռքը:

Նոր գահակալը կը ստիպուէր Ռուսիոյ հետ կնքել Քիւչիւք Քայնարճայի դաշնագիրը, մէկը օսմանեան պետութեան աղետալի համաձայնագրէն (1774 Յուլ. 21): Ըստ այնմ Մոլտավիա, Վալաքիա, Պեսարապիա ինքնօրէն կը դառնային, ինչպէս Խրիմը, Ռուսիա կը կցէր Քուպանը եւ Վրաստանը եւ իրաւունք կը շահէր Սեւ Ծովուն մէջ նաւատորմիղ ունենալու:

Ռուսիա յաւատ հետեւողականութեամբ կ'ուխէ նոր պատրուակներ ըստեղծեց. պատերազմը վերսկսաւ 1787ին, առիթ տալով ռուս Րոման-ցով, Փոթեմքին ու Սուվարօվ զօրավարներուն վերադրաւելու հիւսիսային Պալքանները եւ Խրիմը ամբողջութեամբ:

Ապտօն-Պուասօնի վէպը կը սկսի մօտաւորապէս այդ թուականներուն:

Ծննդաժամի այդ շրջանին հայրենասէրներուն յոյսը յառած է դէպի գահաժառանգ իշխանը, Սէլիմ, Սուլթանի եղբօրորդին, որու կրօտի նկարագիրը եւ ազատամիտ գաղափարները իր շուրջ ստեղծեցին կանխահաս ժողովրդականութիւն մը:

Ան թէեւ մեկուսի կ'ապրի Սարայպուրնուի ապարանքը, բայց համան ներու շնորհիւ մշտական շփման մէջ է ոչ միայն պետական անցուդարձերու, այլ նոյնիսկ արտասահմանի հետ:

Արդարեւ ան կրցած է մասնաւոր պատուիրակ մը —Իսակ պէյը — հասցնել մինչեւ Փարիզ, Վերսայլ, Լուդովիկոս ԺԶ.ի արքունիքը, ինքնագիր նամակով մը, ֆրանքեւթուրք դինակցութիւն մը առաջարկը ներկայացնելու Ֆրանս. կառավարութեան՝ ընդդէմ հասարակաց թշնամիին՝ Ռուսիոյ:

Ապտօն-Պուասօնի վէպը, ինչպէս նաեւ յառաջաբանը, զոր գրած է Թուրքիոյ երբեմնի փարիզեան դեսպան՝ Սալիհ Մունիր փաշա, տիպիկ մանրամասնութիւններ կուտան այդ անպաշտօն թղթակցութիւններուն մա-

(*) La Mosquée des Roses, P. Abdon-Boisson, Edition Fernand Sollot.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (69)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Ցետոյ հարցուց.

— Ի՞նչ է քու բջիջիդ թիւը...

— 310 ...

— Ատիկա այն բջի՞ջն է որուն կը պատկանիս թէ քու կազմակերպածդ է ...

— Իմ կազմակերպածս է, իմս է...

— Իսկ թի՞ւը այն գլխաւոր բջիջին որուն անդամ ես ...

— 72 ...

— Իւրաքանչիւր բջիջ քանի՞ անդամ ունի ...

— Հինգ, պատասխանեց Թուրքը կասկածոտ նայուածքով մը. բայց ինչո՞ւ կը հարցնէք քանի որ պատասխանը գիտէք արդէն ...

— Ըսածներուդ ճշմարտութիւնը ըստուգելու համար, գիտել տուաւ Սուլթանն ու յետոյ ինքնիրեն մտածեց — հիմա կը հասկնամ թէ ինչու այս տղան համոզուած է որ անկարելի է քայքայել իրենց կազմակերպութիւնը, եթէ չաբաթ մըն ալ չարչարեմ զինքը, ան առաւելն միայն ութ հոգի ձեռք կրնայ տալ, այսինքն իր պատկանած բջիջին չորս անդամները եւ իր սեփական բջիջին քառեակը ...

— Քանի՞ բջիջ ունիք, հարցուց յանկարծ:

— Ճիշդ թիւը չեմ գիտեր, բայց 1700էն աւելի ըլլալու է ...

Սուլթանն արագ հաշիւ մը ըրաւ — իւրաքանչիւր բջիջ չորս անդամ ունի, հետեւաբար մօտ 1000 հոգի կայ ունին այս դաւադրութեան հետ եւ գործի լծուած են երկրին մէկ ծայրէն միւսը: Այդ համբանքին կէսը կ'աշխատի նոր բջիջներ հաստատել՝ անդամ արձանագրելով իրենց բարեկամներն ու ծանօթները, ուրեմն շարժումը կայծակի արագութեամբ կը տարածուի, ենթադրուածէն աւելի լուրջ է խնդիրը ...

Անգլիացիին աչքին զարկաւ սենեակին անկիւնը դրուած երկաթեայ արկղը:

— Կ'ուզեմ ձեր նամակները տեսնել, ըսաւ յանկարծ:

— Ինչպէս, զարմացաւ Արիֆ յօնքերը պռստելով, գիտէք որ մենք նամակ, թուղթ չենք փոխանակեր... հրամանները մէկ բջիջէն միւսին կը հաղորդուին բերանացի ...

Սուլթանին զգաց որ սխալ քայլ մը առած էր այդ հարցումը ուղղելով, որովհետեւ ինք արդէն պէտք է գիտցած ըլլար բոլոր հարցումներուն պատասխանները:

— Հոգ չէ, ըսաւ անհամբերանօք, խնդրեմ, կնիքը տեսնեմ...

Արիֆ բարկացաւ եւ անդին գնաց:

— Ալ չափը անցուցիք, բողոքեց, գլխ ծուղակը ձգեցիք, հաւատացնելով թէ ծանօթ էք բոլոր պատասխաններուն, իսկ հիմա կը տեսնեմ որ բանէ մը տեղեկութիւն չունիք եղեր ... կը մերժեմ պատասխանել ...

— Իմ գիտցածս կամ չգիտցածս քու խառնուելիք գործդ չէ. հարցը հետեւեալն է — պիտի պատասխանե՞ս, եթէ ոչ Քաղտըմին պիտի յանձնեմ քեզ...

Ցանկարծ սարսափ մը երեւցաւ Թուրք երիտասարդին աչքերուն խորը:

— Լաւ, ինչպէս որ կ'ուզէք, միայն քանիմէկ հոգի այդ կնիքը ունին, այսինքն թիւ մէկէն թիւ հինգ բջիջներուն անդամները, իսկ ես, թիւ 12 բջիջին անդամ մը, չեմ կրնար ցոյց տալ զայն ...

— Շնորհակալ եմ, հիմա, ըսէ՛ նայիմ. Քէմալի դէմ սարքուած ըմբոստութիւնը ե՞րբ տեղի պիտի ունենայ ...

— Չեմ գիտեր ...

— Չգո՛յշ ...

— Աստուած վկայ որ չեմ գիտեր...

Սուլթանին սուր նայուածք մը նետեց Արիֆին աչքերուն:

—Չըլլես միտքէդ անցընես թէ քանի մը կէտերու շուրջ լաւատեղեակ չըլլալուս համար, ծանօթ չեմ ձեր աշխատանքներուն... Հայտա փաշա կայարանին մթերանոցին պետն ես դուն, այնպէս չէ՞...

— Այո՛, ամբողջ Պոլիսը գիտէ ատիկա...

— Գիտէ՞ք նաեւ թէ այդ մթերանոցին մէկ անկիւնը պահած ես մաքսէն փախցուած թնդանօթներ եւ ուրիշ ռազմանիւթեր որոնց սնտուկներուն վրայ փակցուցած ես « կառավարական » մակագրութիւնը ...

Մութին մէջ արձակուած գնդակ մըն էր որ իր նպատակին հասաւ: Սուլթանին յանկարծ յիշեց նախորդ գիշերը Տայանային ըրած հարցափորձը ռազմամթերքի մասին: Թիւ 72 բջիջին պատկանող այս մարդը որ ամէն դիւրութիւն ունէր փախցուած ապրանքներ մթերելու եւ զանոնք Թուրքիոյ չորս կողմը բաշխելու ամենայն արագութեամբ, բնականաբար այդ տեսակ աշխատանքի մը գլուխը պիտի դըրուէր:

Արիֆ շուարեցաւ.գոյնը նետեց յանկարծ, եւ քիթը կախ պատասխանեց.

— Չեմ ընդունիր ...

(Շար.)

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒԽԱՃԵԱՆ

Բ.

Քանի մը ամիս, կը փորձուի նոր երգախաղը, «Արիֆին հիլէսի»: Երաժշտական ճիգեր կը թափէ մեր երգահանը քառասուն հոգինոց խումբը մարզելու համար:

Իր ոճին խիստ հանրածանօթ թէ... մը եւ միաժամանակ տեղական ֆրանսական թերթերու երաժշտական քննադատ Յովհաննէս Աճէմեանի կու... խօսքը·

— «Հայ արուեստագէտ - դերասաններով՝ քնարական թատրոնը հիմնած ըլլալու պատիւը ամբողջովին կը պատկանի հայ երաժշտագէտ եւ իտալական դպրոցի աշակերտ Տիգրան Չուհաճեանի: Այս մարդը՝ տաղանդով եւ յօժարութեամբ արի՝ կը յուսար ...ները ծաղկեցնել, եւ այդ յոյսով էր որ օր մը երգեցիկ խումբի մը կազմութեան ձեռնարկեց: Գործը դիւրին չէր եւ պէտք էր շատ անձնուիրութիւն եւ սէր ունենալ արուեստին հանդէպ: Ան պարտաւորուեցաւ լքել իր պատասխանատուութիւնները՝ որոնք զինքը եւ իր ընտանիքը կ'ապրեցնէին: Հարկադրուեցաւ Վարդովեանի պէս շրջիլ հոս ու հոն, փնտռել գտնել երիտասարդներ եւ մանկամարդ աղջիկներ որոնք ըլլային, քիչ թէ շատ, երգեցիկ ու գեղեցիկ: Ամիսներով պայ..., անոնց այդ խումբը, կրթեց, սորվեցուց խաղի, պարի, նուագի· սորվեցնել տուաւ պոռալու սովորութիւնը, վերջապէս աստիճանաբար զարգացուց երաժշտական արտասանութիւնը»:

«Արիֆին հիլէսի» կատակերգական քնարախաղը կը գտնէ խանդավառ ընդունելութիւն:

Առաջին անգամն էր որ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ կը ստեղծուէր ու կը բեմադրուէր օփերէթ մը, Հայու մը հեղինակութեամբ, ինչպէս եւ ղեկավարութեամբ: Օսմանեան թատրոնի պատմութեան մէջ մեծ թուական մըն էր այդ: Թուրք երաժշտագէտներ ...ցած են որոնք խոնարհելով խոստովանած են այդ թուականին մեծութիւնը:

«Արիֆ»ի կը մասնակցէին նորայայտ դերասաններ. — Շաղիկ Քէօյլեան իբր Փրիմատոննա, որ իր արտասովոր ձայնով ու բեմական ձիրքով փայլեցաւ մեծապէս: Թէնոր էր Յովհ. Աճէմեան, որու մասին խօսեցանք: Գարեգին Ուշտունի մեծատաղանդ կատակերգուն, Անտոն Ուտունի, Սիսակ, Տրդատ Ձիչէքճեան: Աւելի վերջը՝ մեծ Հրաչեան ալ մասնակցեցաւ քնարական ներկայացումներու՝ փոխանորդելով Շաղիկը:

«Արիֆ»ի բացառիկ յաջողութիւնը կը հրապուրէ Մելիքեանը որ 1500 ոսկի տրամադրած էր, ստեղծելու համար խումբը: Մելիքեան կը պայմանաւորուի Չուհաճեանի հետ տարեկան երեք օփերէթ գրելու, 25 ոսկի ամսականով եւ անկէ զատ իւրաքանչիւր կտորի համար խոստանալով 250-300 ոսկի:

Երգահանը կը սկսի գործի այս ոսկեղէն պայմաններուն մէջ:

Կը ստեղծէ «Քէօսէ Քէհեա» երգախաղը որուն նիւթը գրած էր Գարեգին Ուշտունի:

«Քէօսէ Քէհեա»ի բեմադրութեան տարին, Օրթագիւղ, կը ծագի հրդեհ ու կ'այրի Չուհաճեանի տունը: Բարեբախտ դիպուածով մը, այդ պահուն, իր քնարախաղերուն երաժշտամասերը կը գտնուէին իր բարեկամ Գ. Ապտուլլահի մօտ:

Չուհաճեան կը գրէ իր չորրորդ գործը, «Լէպլէպիճի Հոր հոր աղա»: Թատերախաղը Թադէոս Նալեանի: Այս երգախաղին երաժշտութիւնը գրուած է հազիւ չորս ամսուան մէջ, հեւ ի հեւ, հրաշալի արագութեամբ մը որ ընդոծին տաղանդներուն յատուկ է միայն: Գրուած է սենեակի մէջ, փողոցը — շալվին թեւնոցին վրայ — ճաշած ատեն, անկողնին մէջ:

«Լէպլէպիճին» պիտի բեմադրուէր 1875ին, սակայն տիկին Շաղիկի յղութեան պատճառով կը ներկայացուի 1876 Յունուար 11ին:

Ո՛չ մէկ ծախս ու աշխատանք չէր խնայուած: Նոր ու հարուստ տարազներ, պերճ յարդարանք, գեղեցիկ վարագոյրներ ու տակաւին խղճմտութիւն, կատարելութիւն:

Բերա, Ֆրանսական թատրոնը, ուր տեղի կ'ունենայ ներկայացումը, կը ստեղծուի անօրինակ յաջողութիւն եւ ջերմաջերմ ընդունելութիւն:

Քանի մը շաբաթուան ընթացքին ամբողջ Պոլիսը գիտէր եղանակները: Ամէն տունէ «Լէպլէպիճի»ի կտորներ կը լսուէին: Յափշտակութիւնը անսովոր էր:

Եւ, սակայն, Մելիքեանի հարստութիւնը սպառած էր:

Արուեստը մերթ աստուածուհի մըն է, մերթ պերճաղիճ ու միշտ բազմածախս: Հարուստ պետութիւնները հազիւ կը հասնին անոր բացերը գոցելու:

Նոյն տարուան Րամազանին, խումբին կողմէ կը բեմադրուի «Զայ Զիչէյի» (Fleur de thé) որ Օֆենպախի երաժշտութեամբ գրուած է:

Պոլսոյ կողմէ, Սուլթան Պայազիտի Թաղամասին մէջ, Զինուորական հիւրանոցի մեծ շէնքը կը վարձէ Տիգրան Չուհաճեան, թատրոնի վերածելու համար: Մէկ կողմէ բեմի, օթեակներուն, սրահին շինութիւնները առաջ կը տարուէին ու միւս կողմէ նոյն շէնքին մէջ տեղի կ'ունենային փորձերը: Մելիքեան իր ըրած փոխատուութեամբ շահակից էր ձեռնարկին, վարպետին երգախաղերուն սեփականատէր դառնալու հեռաւոր մտադրութեամբ: Տ. Չուհաճեան այդ թատրոնին մէջ, ըսկիզբը, ունեցաւ ահագին յաջողութիւն, շահելով ափերով ոսկի: Վերջը սակայն իր ամբողջ շահածը վրայ տըւաւ, անգամ մըն ալ տեսնելով ոսկի օրեր:

Մելիքեանն ալ կործանած ըլլալով՝ պայմանագրութիւնը ջուրը ինկած էր: Միւս կողմէ՝ Վարդովեան, այս նշանաւոր գործի մարդը, տեսնելով գուսաներգական ճիւղին գտած յաջողութիւնները, օփերէթի խումբ մը կը կազմէ, Չուհաճեանի ոյժերէն քանի մը հոգի իր կողմը շահելով: Վարպետին հաւատարիմ կը մնան Շաղիկ, Յ. Աճէմեան, Թադէոս Նալեան, Խաչիկ Փափազեան, Տիգրան Գալէմճեան, ինչպէս նաեւ երգեցիկ երկսեռ խումբ մը: Այս կազմով Բերա եւ Գատըգիւղ ներկայացումներ կուտայ ու կ'իյնայ պարտքի տակ: Կը ցրուի խումբը ու բացի Շաղիկէ եւ Աճէմեանէ, միւսները կը պարտաւորուին միանալ Վարդովեանի: Այս վերջինը թարգմանել տալով սկսած էր բեմադրել «Ժիռոֆլէ — Ժիռոֆլա», «Պէլ — Էլէն», «Մատամ Անկոյի աղջիկը», «Աւազակները», «Որփէոս դժոխքին մէջ», «Լապատեւոր հարսանիք» գուսանախաղերը (եւրոպական): Մարզել տուաւ իր խումբը երաժշտականօրէն ու թէեւ չունէր Շաղիկի եւ Յ. Աճէմեանի նման ոյժեր, սակայն, գիտցաւ իր խմբանդամներուն երաժշտական պակասը լըրացնել տալ անոնց դերասանական յատկութեամբ ու ճարտարութեամբ: Ահաւասիկ Չուհաճեանի ախոյեան խումբին կազմը. — «Փրիմատոննա» եւ «Սուպրէթ» դերերու համար՝ Երանուհի եւ Վերգինէ Գարագաշեան քոյրերը, կէս սոբրանօ՝ Սիրանոյշը, Քոնթրալթօ՝ Աստղիկը, Թէնոր՝ Խաչիկ Փափազեանը, Բ. Թէնոր՝ Վարդան Մուրատը, պարիթօն՝ Թ. Նալեանն ու Մ. Մնակեանը, պասօ՝ Ս. Պէնկլեանը:

1884 — 85 տարիներուն Ս. Պէնկլեան եւ Մելիքեան գուսաներգական խումբով մը կը մեկնին Իզմիր, Աթէնք ու Գահիրէ, Չուհաճեանի գործերը բեմադրելու:

Իզմիրի մէջ Պէնկլեան կը գինովցնէ Մելիքեանի հսկիչ պաշտօնեան եւ ընդօրինակել կուտայ հապճեպով՝ «Լէպլէպիճի»ի երաժշտամասը: Ահա այդ ընդօրինակութիւնն է որ կը ներկայացուի, ինչպէս սկիզբը ըսած էինք, անկէ ի վեր:

Չուհաճեան կ'արտադրէ հինգերորդ գործ մը, «Զէմիրէ»: Թատերգութեան հեղինակն է՝ թատերագիր, յուշարար ու բեմական գործիչ մը՝ Տիգրան Գալէմճեան: Կը բեմադրուի, քանի մը անգամ, Պոլսոյ Ֆրանսական թատրոնին մէջ, Տիկին Պէնաթիի խումբով:

Վրայ կը հասնի Համիտեան լռասպան գրաքննութիւնը: Կ'արգիլուի «Լէպլէպիճի»ն:

Չուհաճեան չէր կրնար շնչել բռնապետութիւնը:

Հոգին կը հակի դէպի արեւմուտք, Եւրոպա, մասնաւորապէս Փարիզ:

Կը յուսար գտնել ազատութեան հետ, անվերապահ գնահատութիւն մը եւ վաւերացնել տալ իր յաղթանակները:

Ծափերու համերգներով պաշարուած էր իր էութիւնը: Իր կուրծքն ալ պճնուած էր պատուանշաններով. — Օսմանեան, իտալական եւ ֆրանսական: Ռուսեւթուրք դաշնագրին կնքումէն վերջը, Նիքոլա մեծ դուքսը Սան Սթէֆանոյի մէջ իր ձեռքովը կախած էր Չուհաճեանի վրայ, վեհապետական պատուանշան մը:

Չուհաճեան հայրն էր հինգ զաւակներու, որոնք իր արուեստագէտի ստեղծագործութիւններն էին. — «Օլիմբիա», «Արիֆին հիլէսի», «Քէօսէ Քէհեա», «Լէպլէպիճի հոր հոր աղա» եւ «Զէմիրէ»:

Վարպետը ճամբայ կ'ելլէ դէպի մեծ աշխարհը յուսախաբութեանց, դէպի շուկան գեղարուեստին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Յ. Գ. — Յաջորդով՝ Տ. Չուհաճեան Պոլսէն դուրս:

...տորմիղ մը կ'անցնի Տարտանէլը ու Պոլսոյ դիմաց սպառնագին դիրք կը բռնէ, մինչ Թուրք պետական շրջանականներ գլուխ կորսնցուցած են, Սուլթան Սէլիմ, Ֆրանսական դեսպան Սէպաստիանի թելադրութեամբ ժողովրդական բոլոր խաւերու գործակցութեամբ մայրաքաղաքը պաշտպանողական դիրքի մը մէջ կը դնէ: Խրոխտ Անգլիոնը տեղի կուտայ:

Այս կ'ըլլայ Սէլիմ Գ.ի վերջին առ...կան գործը:

Այնուհետեւ ականատես կ'ըլլանք ...մի մը վերջին արարուածին: Եէնիչէրիները վերին աստիճանի դժգոհ «Նիզամը ճէտիտ» կոչուած զինուորական նոր դասերէն, կը ծառանան ...հին դէմ, նոր բանակի վաշտերը ...ն ժամով կը գտնուէին Րումէլի: Օգտուելով անոնց բացակայութենէն, ...նք, Քափաքճը օղլու Մուսթաֆա ...ան բախտախնդիրի մը առաջնորդութեամբ կը յաջողին դահընկէցութեան ֆէթվան ստորագրել տալ:

1807 Մայիսին Սէլիմ Գ. գահը կը ...ղու իր յաջորդին, զուարճամոլ ու ...Մուսթաֆա Դ.ին (որդի՝ Համիտ ...ի):

Արդէն Սէլիմ Գ. վհատած էր վերջին արդիւնքներէ. զգացած էր թէ ...կարելին կը փորձէ: Իր շրջապատին ...անտարբերութիւնը, վստահելի ...ղեկավարներու պակասը, իր ճիգերուն եւ արդիւնքին անհամապատասխանութիւնը զինքը հիասթափ ըրած էին. զինքը հասկցող չկար: Ժողովուրդի ու պաշտօնէութեան դիրքը ...րգեցաւ, ողողեց զինքը:

Վերջին դրուագ. —

Իր ամէնէն լուսամիտ գործակիցներէն, զօրավար Ալէմտար Մուսթաֆա փաշա, Րումէլիէն, նորադիր զինուորներու գլուխը անցած, Պոլիս կ'իջնէ, կացութիւնը շտկելու մտադրութեամբ:

Բայց երբ պալատը կը պաշարէ — կը պահանջէ Սէլիմի վերահաստատումը, ...դերու մէջ պարուրուած իրեն ...նջեւ կը ձգեն Սէլիմի արիւնաթաթախ մարմինը... (1808 Յուն. 28):

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՃԻՍՆԵՐԻ ՎԱՐԴ ՄԱՅԻՍԸ

Օ՛, իմ արեւ, տիեզերքի, դու ոսկեհոս ողնաշար,
Քո համբոյրից զարթ'ւն ելաւ ու կը ցոլան դաշտ ու սար,
Ծրթունքներից հուր հեռքերից կոկոնները սիրտ բացին՝
Ու վարդերը, վարդերը վառ բոյրով աշխարհ լցրեցին...

Բլբուլների առաւօտեան օրհներգն իջաւ վարդերին, —
Ինչպէս քո հուր մեղրալոյսն է հոսում իմ նոր աշխարհին,
Բայց անթառամ վարդն եմ ուզում, զա՛րդն եմ ուզում մայիսի,
Որ ծնել է մարդու սրտից՝ ցօղուած ցօղով վառ յոյսի:

Ձե՛ն կարկաչել ձորերի մէջ աղբիւրները միշտ այսպէս,
Ու չի՛ եղել կեանքը երբեք երջանկաբոյր մի հանդէս, —
Մինչ լուսակուռ այս ներկայի ծագման հանդէսն հրավառ,
Մինչ մայիսեան վարդերը վառ դուրս նայեցին հողից սառ:

Այդ վարդերն եմ ուզում քեզնից, հուր բլբուլ եմ ես նրանց,
Այդ վարդերը եղբայրներիս արիւնով են դառել գանձ,
Այդ գանձե՛րն եմ միայն սիրում գանձերի մէջ աշխարհի,
Ոսկուց անգին, իմ սիրոյ պէս համբոյրներն են արեւի...

Եղբայրներս կռւում ընկած, դեռ ապրում են ու բուրում,
Մայիսն ահա իր վարդերով նրանց յոյզն է ինձ բերում,
Բիւր մայիսներ կը գա՛ն, կ'անցնե՛ն իմ հրեղէն աշխարհով՝
Մայիսների վարդ մայիսը անթառամ է ձեր սիրով:

Օ՛, ոսկեղէն իմ եղբայրնե՛ր, որ ընկել էք ու հանգել,
Բայց չի՛ մեռնի անունը ձեր, նա կը ծագի անմարգել,
Արեւի հետ մի՛շտ կը ծագի մեր սրտերի երկնքում, —
Եւ կը բուրեն, յա՛ր կը բուրեն ձեր վարդերը մեր հոգում:

Օ՛, իմ արեւ, տիեզերքի դու ոսկեհոս ողնաշար,
Ցօղիր մայիսն ու վարդերը համբոյրներով քո նեկտար,
Շողա՛ յաւէտ, գրկի՛ր, զգւի՛ր հայրենիքս շափիւղայ,
Որ քեզնից էլ շա՛տ պիտ վառուի ու քեզնից շա՛տ պիտ շողայ...

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ԱՆԳԼԻԱԳԻՐ ՀԵՂԻՆԱԿ ՄԸ

(ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ)

ԽՄԲ. — Պէյրութի Ազդակը երկար տեսակցութիւն մը հրատարակած է հարիւրապետ Ալթունեանի հետ, որդին ծանօթ բժիշկ Ալթունեանի: Այս երիտասարդն ալ, ինչպէս Մայքըլ Արլէն, պզտիկուց Անգլիա մեծցած ըլլալով, չի գիտեր իր մայրենի լեզուն եւ կը գրէ անգլիերէն: Հարց-պատասխանին արդէն կը բացատրէ իր կեանքն ու գործը, ինչպէս եւ ընկերային տեսութիւնները. —

— Պատահականութի՞ւն մըն է ձեր գրական գործունէութիւնը, թէ կանուխէն ունեցած էք չգոհացուած հակումներ:

= Մանկութենէս, որ եւ է հակում չեմ ունեցած դէպի գրականութիւնը: Բայց Քէմպրիճի դասընկերներս, որ կը բաղկանային մեծ մասամբ ապագայ գրագէտներէ եւ բանաստեղծներէ, ներշնչեցին ինծի սէրը գեղեցիկ դպրութեանց: Ընկերներս խիստ չոր ու խանդավառութենէ զուրկ կը գտնէին բժշկութեան ասպարէզը՝ որուն ես կ'ուզէի նուիրուիլ: Ընկերներուս այդ տեսակ մը գրական շրջանակն էր որ տուաւ ինծի բանաստեղծութեան ճաշակը:

— Ձեր խնդրոյ առարկայ հատորէն զատ, ուրիշ հրատարակութիւն ունեցա՞ծ էք:

= Մէկ երկու յօդուածներ միայն: Մասնաւորաբար ուսումնասիրութիւն մը գնդ. Լօրէնսի մասին, որ հոգեբանական վերլուծումի փորձ մըն է, անձնական յիշատակներու լոյսին տակ:

— Կրնայի՞ք խօսիլ ձեր նոր գրքին մասին:

= Գիրքս կը կոչուի Ornament Honor, նուիրուած Լօրէնսին: Տպագրուած եւ հրատարակուած է Քէմպրիճի համալսարանին կողմէ: Կը բաղկանայ երեք մասերէ. — Նախերգանք, Փախուստ եւ Վերջաբան: Նիւթը՝ որոնում մըն է կեանքի իմաստին. փիլիսոփայական խոկումներ, թափառումներ զգացական աշխարհին մէջ, մէկ խօսքով՝ յաւիտենական նիւթեր, ինչպէս կ'ըսեն: Ձեւը՝ քերթողական է: Մաս մը ազատ տաղաչափութեամբ եւ մաս մը հնչեակի տարազով:

— Կ'ուզէ՞ք յայտնել, թէ ի՞նչ ընդունելութիւն գտաւ մամուլին կողմէ:

= Առաջին տպագրութիւնը, որ լոյս տեսաւ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ միեւնոյն ատեն, սպառելու վրայ է արդէն: Քէմպրիճ, որ հոգացած է տպագրութեան ծախքը եւ ստանձնած վաճառումը, շատ գոհ է արդիւնքէն: Կը ստանամ նաեւ, Քէմպրիճի միջոցով, բոլոր այն թերթերը, որ կը խօսին գրքիս մասին: Ցարդ գրախօսականներ երեւցան Անգլիոյ, Հնդկաստանի, Պաղեստինի եւ Ամերիկայի թերթերուն մէջ: Անշուշտ, մէկ կարծիք չէ որ կը տիրէ: Ոմանք, չափ չեն դներ իրենց գնահատութեան: Ուրիշներ կը քննադատեն խիստ ու անխնայ:

— Արուեստի ճշմարիտ գործերու ճակատագիրն է ատիկա եւ հարիւրի վրայ իննսուն պարագաներու մէջ՝ յաջողութեան լաւագոյն երաշխիքը: Գրական դպրոցի մը կը պատկանի՞ք սակայն:

= Ձեւը եւ խորքը՝ խորհրդապաշտ է, եթէ կ'ուզէք անպայման դասաւորում մը ընել: Հարկ է խոստովանիլ, թէ բաւական դժուար է գիրքս հասկնալը: Բանաստեղծութիւնը հասկնալու համար, մեծ ճիգ կը պահանջէ արդէն: Իսկ երբ անոր կը միանայ նաեւ իմաստասիրութիւնը — ինչպէս գրքիս պարագան — ըմբռնելը կը դառնայ աւելի դժուար: Նոյնիսկ անոնք, որ կը սիրեն գիրքիս պատկերներն ու գիւտերը, կը դժգոհին ոճին խրթնութենէն: Զիս գնահատողները, մեծ մասով, բանաստեղծներ են: Չեմ զարմանար, բանաստեղծն է միայն որ կը հասկնայ բանաստեղծը:

— Ունի՞ք գրական նախասիրութիւններ եւ սիրած հեղինակներ:

= Եթէ չվախնայի տափակութիւն մը յայտնած ըլլալէ, պիտի ըսէի, թէ կը սիրեմ Շէյքսփիրը: Կը կարդամ ու կը սիրեմ Վէրլէնը: Բայց իմ պաշտած հեղինակս Րօպըրթ Պրաունինկն է: Չեմ ախորժիր յետպատերազմեան գրականութենէն: Ինծի կը թուի, թէ փոխուած են զգալու եւ արտայայտելու կերպերը եւ փոխուած են դէշ կերպով: 48 տարեկան եմ եւ իմ տարիքիս, գրական ըմբռնումները դժուար կը փոխուին:

— Ի դէպ, կարելի է՞ քանի մը գիծեր ձեր կենսագրութենէն:

= Մինչեւ 18 տարեկանս, առած եմ դասական ուսում: Այսինքն, լատիներէն, յունարէն եւ պատմութիւն: Յետոյ ստացած եմ բժշկական վկայականս՝ Քէմպրիճէն: Ծառայած եմ անգլիական բանակին մէջ՝ քէփթընի աստիճանով:

— Կրնայի՞ք բանաձեւել ձեր դժգոհանքը, որ ունիք նոր գրականութեան հանդէպ:

= Պարզ է: Պատերազմին թողած աւերին հետքերը անցած են նաեւ գրականութեան վրայ, որ խաղաղ ըստեղծագործութիւն մը ըլլալէ աւելի, դարձած է պատեհապաշտ ձգտումներու աղաղակ մը:

— Ծանօ՞թ էք հայ գրականութեան:

= Դժբախտաբար, չեմ գիտեր հայրենի լեզուս, որ կարենամ կարդալ: Իսկ մայրենի լեզուս՝ անգլիերէնն է: Ծնած եմ Անգլիա, անգլիացի մօրմէ: Անգլիա մնացած եմ մինչեւ 30 տարեկանս: Կէսս Անգլիացի է, կէսս Հայ:

— Հայերէն չէք կարդար, ոչ իսկ կրնաք խօսիլ կամ հասկնալ, մինչեւ հասուն տարիքնիդ գտնուած էք Անգլիա: Արդ, ինչպէ՞ս պահել կը կարծէք ձեր կապը Հայ ժողովուրդին հետ, որուն մէկ զաւակն էք վերջ ի վերջոյ, կիսով կամ ամբողջովին...

= Նախ՝ կայ արիւնը, որուն իրաւունքը կարելի չէ ժխտել: Կարծուածին չափ դիւրին չէ ազատիլ արիւնի իրաւունքէն: Ու յետոյ՝ կայ երաժշտութիւնը, որ լեզու չունենալով հանդերձ, ամէնէն արտայայտիչ ու կախարդական ստեղծագործութիւնն է ժողովուրդներուն: Իսկ մեր երաժշտութիւնը, մանաւանդ ժողովրդական ու եկեղեցական երգերը, ունին այնպիսի կախարդանք մը, աստուածային չեմ գիտեր ինչ մը, տիեզերական այն վսեմը, որ կրնան դարձի բերել ոչ միայն ինծի պէս կէս օտարացած մը, այլ, մինչեւ իսկ, բազմաթիւ սերունդներէ ի վեր այլասերածները: Ես, հայ երաժշտութեան մէջ կը գտնեմ ինձմէ անկախ պատճառներով կորսնցուցած հայութիւնս եւ առաւելագոյն Հայրենիքը: Ու երբեք չեմ փախցներ առիթը՝ ներկայ ըլլալու հայ երաժշտական հանդէսներուն:

— Գոնէ ծանօ՞թ էք Հայոց Պատմութեան:

= Այո, գիտեմ մեր պատմութիւնը ու տեղեակ եմ այն հանգրուաններուն, որոնցմէ անցած է հայ ժողովուրդը իր փոթորկոտ պատմութեան ընթացքին:

— Ինչքան ալ կտրուած ձեր ցեղին մայր երակէն, այսուհանդերձ, որպէս խորհող եւ զգացող մարդ, խորհած պիտի ըլլաք այն եղերական ճակատագրին մասին՝ որ մերինը եղաւ: Ունի՞ք եզրակացութիւն մը:

= Իմ կարծիքով, գերազանցապէս արուեստագէտ ու աշխատասէր ժողովուրդ ենք: Եւ իբրեւ արուեստագէտ, աւելի տարուած ենք մեր ապրումներով, մեր զգացումներով ու անտեսած ուրիշներունը: Մինչդեռ, ապրելու համար, հարկ է ճանչնալ դիմացինը: Շրջապատը: Հարկ է մտնել դիտնալ ուրիշին կօշիկին մէջ, ինչպէս կ'ըսեն Անգլիացիները: Որովհետեւ, մեր գոյութեան սպառնացողները, տուեալ պահուն, այդ ուրիշներն են որ պիտի ըլլան ու որքան լաւ ճանչնանք զանոնք, այնքան դիւրացուցած կ'ըլլանք մեր ինքնապաշտպանութիւնը եւ հետեւաբար, գոյութիւնն ու տեւականացումը:

— Իբրեւ ազգ, կրնա՞նք տեւել թէ ոչ եւ, ըստ ձեզի, որո՞նք են անհրաժեշտ պայմանները:

= Այո, կրնանք տեւել, բայց այսօր աւելի մեծ դժուարութեամբ, քան երէկ: Սովորական առումով, որպէս ազգ եւ հայրենիք տեւելու համար՝ անհրաժեշտ է հողը: Հող չունինք այսօր: Ու ազգապահպանումի մեր ճիգերը պէտք է ձգտին այդ ուղղութեամբ, այսինքն դէպի հողը: Ըսի, թէ առաջ աւելի նպաստաւոր էին պայմանները: Բացատրեմ: Թուրքիոյ մէջ, հակառակ մեր կրած հալածանքներուն եւ անտանելի կեանքին, կրնայինք տեւել, որովհետեւ, մեզ շրջապատող տարրը զուրկ էր քաղաքակրթութենէ, ուրոյն մշակոյթէ: Մինչդեռ մենք ունէինք մեր քաղաքակրթութիւնը, մեր մշակոյթը՝ իբրեւ վահան: Իսկ հիմա, փոխուած են պայմանները: Ստիպուած ենք ճակատիլ մերինէն շատ աւելի բարձր ու խորունկ մշակոյթներու, քաղաքակրթութիւններու դէմ: Հոս է ողբերգութիւնը:

— Մտածա՞ծ էք այն միջոցներուն մասին, որոնցմով պիտի կրնայինք տեւել, ներկայ պայմաններուն մէջ:

= Հարկ է բեկում մը յառաջ բերել Հայերու հոգեբանութեան մէջ: Ազգերու տեւականացման մասին ես ունիմ իմ տեսութիւնս, բայց ճշդեմ, թէ քաղաքականութիւն չէ որ կ'ընեմ այլ՝ իմաստասիրութիւն: Մենք մեր բոլոր ատելութիւնները սրած ենք Թուրքին դէմ, շատ հասկնալի ու նաեւ շատ արդար պատճառներով: Բայց կը մոռնանք, թէ Թուրքը գործիքի դեր միայն կատարեց եւ հայկական ողբերգութեան մէջ նոյնքան պատասխանատու էին նաեւ մեծ պետութիւնները: Այս սխալ մեկնակէտը կը զրկէ մեզ յստակ տեսնելու կարողութենէն:

— Բայց մեզմէ Թուրքին գացող ատելութիւնը միայն ենթակայական չէ, այլ ունի առարկայական ամուր հիմեր: Հողը՝ որուն անհրաժեշտութիւնը շեշտեցիք քիչ առաջ, բռնագրաւած է Թուրքը: Բնական չէ՞ք գտներ որ կորզուած հայրենիքին այրող կարօտը ուղիղ համեմատի զայն մեզմէ խլողին հանդէպ մեր ունեցած ատելութեան.

= Շատ բնական: Ճիշդ մեր դատին յաջողութեան մտահոգութիւնն է որ ընել կուտայ ինծի այդ դիտողութիւնը: Ազգերը, պէտք է պաղարիւնութեամբ վարեն իրենց ճակատագիրը: Խտանան, ամփոփուին: Սխալ է ժողովուրդներու մէջ գոյութիւն ունեցող եւ այլապէս օգտագործելի ուժականութիւնը (dynamisme) լարել արտաքին ուժերու դէմ ու ցրուել, վատնել: Այս պարագային, բնական եռանդն ու կորովը կը դադրին ստեղծագործ աճեցումի ազդակներ ըլլալէ եւ կը վերածուին կեդրոնախոյս ուժերու, որոնք, կանուխ կամ ուշ կը վնասեն ենթակային: Գերմանիոյ բոլոր դժբախտութիւններուն գաղտնիքը կը գտնուի հոս, հինէն ի վեր: Իսկ ինչ որ պահած, զօրացուցած ու մեծցուցած է Անգլիան, ատիկա ատելութեան բացարձակ չգոյութիւնն է հանդէպ որ եւ է ցեղի, նոյն իսկ պարտութիւններու պարագային: Ատով հանդերձ, դիտէք, թէ Անգլիան ոչ իրաւունքներէն կը հրաժարի եւ ոչ ալ կը ներէ: Բայց կրկին շեշտեմ, թէ իբրեւ քաղաքական ուղեգիծ չէ որ կը թելադրեմ այս խօսքերը:

ԱՐՍԷՆ ԲԱԳՐԱՏԵԱՆ

Հալէպ (Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐ. ՏԻՐՈՒՀԻ ԱՆԱՆԵԱՆ
ԵՒ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
(Պէնլեցի)
Ամուսնացած

Ալֆորվիլ — 7 Մայիս 938

Իտալացիները կը մեղադրեն Ֆրանսան, զինուորական փոխադրութիւններ վերագրելով

Դատական նախարար Պ. Փօլ Ռէյնօ, որ Լոնտոն գացած էր առջի օր, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, խորհրդակցելու համար Ֆրանքեւիտալական բանակցութեանց, սպանիական եւ չեխական հարցերու մասին: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Հռոմի անգլիական դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ, միեւնոյն հարցերու մասին: Ֆրանքեւիտալական բանակցութիւնները միշտ առկախ կը մնան: Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը նիստ հրաւիրած է հինգշաբթի օր, միանգամ ընդ միշտ լուծելու համար Սպանիոյ օտար կամաւորներու խնդիրը: Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանսա եւ Անգլիա պիտի առաջարկեն առ նուազն 30 եւ առ առաւելն 45 օր նորէն փակել Պիրէնեան սահմանագլուխը: Միեւնոյն ատեն սպանիական նաւահանգիստներու հսկողութիւնն ալ պիտի ապահովուի: Այդ միջոցին, իրաւասու օրկանները պիտի ձեռնարկեն օտար կամաւորներու յետս կոչման գործողութեանց, երկու ճակատներուն վրայ:

Ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին գումարման որոշումը նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց Իտալիոյ մէջ: Մինչ այս մինչ այն, իտալական մամուլը կը շարունակէ խստօրէն դատապարտել Ֆրանսան, պնդելով թէ զէնք եւ ռազմանիւթ կը ճարեն Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան: Արտաքին նախարարութեան հետ կապուած շրջանակներ կ'ըսեն թէ վերջին շաբաթներու ընթացքին Պիրէնեան սահմանագլուխը անցած են 5000 չեխ կամաւորներ, 50.000 մաւզէր հրացան, 792 գնդացիր, 1200 թոն պայթուցիկ, 75 Շնայտէր թնդանօթ, 1500 Հոչքիս գնդացիր եւ 500 ինքնաշարժ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, մեծ քանակութեամբ չեխականապրանք Սպանիա փոխադրուած է Կոլոնիայէն եւ Ռուսերը 150 օդանաւ ճարած են, որոնք թռած են Զեխոսլովաքիոյ ճամբով, իսկ 150 հատ ալ գացած են ծովու ճամբով: Կ'ըսեն նաեւ թէ չարաթական 20.000 թոն քարիւղ եւ 15.000 թոն ցորեն կը փոխադրուի Սպանիա:

*** Յառաջիկայ կիրակի օր, 29 մայիս, ամբողջ Իտալիոյ մէջ ցոյցեր պիտի կատարուին, իբրեւ համակրանք Սպանիոյ ազգայնականներուն եւ իբրեւ պատասխան այն համերաշխութեան ցոյցին զոր Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատը կազմակերպած է հանրապետականներուն համար, միեւնոյն օրը: Այս առթիւ ճառ մը պիտի խօսի Մուսոլինի, անշուշտ անգամ մը եւս շեշտելով թէ Իտալիա վճռած է ապահովել Զօր. Ֆրանքոյի յաղթանակը:

Չեխոսլովաքիոյ վարչապետն ու Սուտէթ Գերմաններու Առաջնորդին

Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը պաշտօնապէս հրաւիրեց Գերմաններու Առաջնորդը՝ Հէնլայն, խօսակցելու համար ազգութեանց նոր կանոնագրի մասին: Կը կարծուի թէ տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ այս շաբթու: Այս առթիւ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլին.

— Չեխոսլովաքիա կը գտնուի երկու սուրի մէջ,— Թոյլ տալ որ գերման ազգայնականութիւնը եւ չեխական ազգայնականութիւնը ընդհարին, եւ կամ կարգադրել ազգայնական խնդիրը: Պէտք է ամբողջական կարգադրութեան մը հասնինք եւ կիսկատար գործ չընենք: Չեխոսլովաքիոյ ազգութեանց կանոնագիրը պիտի հիմնուի երկու գլխաւոր սկզբունքներու վրայ.— վարչական ինքնօրինութիւն եւ համեմատական բաշխում: Մենք պէտք է այս պարտականութիւնը կատարենք տարին չլրացած: Մենք մեզ պիտի պաշտպանենք եթէ հարկ ըլլայ, բայց պատրաստ ենք տալու ինչ որ կը տրամադրեն մեր սահմանադրութիւնը եւ կացութիւնը»:

*** Հէնլայնի կուսակցութիւնը պատասխանելով այս հրաւէրին, յայտնեց թէ կը մերժէ որ եւ է բանակցութիւն, «ցորչափ հանդարտութիւնը եւ բարեկարգութիւնը վերահաստատուած չեն գերմանական շրջանին մէջ»:

Այս առթիւ կը հաստատուի թէ կարգ մը դէպքեր ծագած են Պոհեմիոյ մէջ, Գերմաններու եւ Չեխերու միջեւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, ապրիլ 22ին յեղափոխութիւն մը պիտի յարուցանէին Չեկային Գ. մասնաւոր վաշտին սպաները, սպաննելով Ստալինն ու Վորոշիլովը եւ զինուորական դիկտատոր հռչակելով մարաջախտ Պլուխէրը եւ հրամանատար Սապոշնիկովը: Բայց սպաներէն մէկուն կինը մատնութիւն ըրած ըլլալով, ամէն բան ջուրը ինկաւ: Այս առթիւ ձերբակալուեցան բազմաթիւ սպաներ:

*** Մայիս 18ին խորհրդային օդանաւ մը ինկաւ Տվինա գետին մէջ: 16 ուղեւորներէն չորսը մեռան, միւսները վիրաւորուեցան:

48 ԺԱՄ ԱՄՐԱՓԱԿ ԽՑԻԿԻ ՄԸ ՄԷՋ մնացին երկու հոգի, Պուժէի օդակայանին մէջ, փորձելու համար իրենց օդագնացութեան կարողութիւնը: Օդը նօսրացուած էր, 7000 մեթր բարձրութեամբ օդի տպաւորութիւնը գործելու համար: Երկուքն ալ ողջ առողջ դուրս ելան խցիկէն:

ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ նոր ցանկ մը հրատարակելով, «Կուէն-կուառ» կը յիշէ նաեւ երկու հայեր, Սարիմ Մաքսուտեան (Ֆաքիր Պիրման) եւ «Թուրք մը), Պուռնեաթճեան: Այս վերջինը չորս ամիս բանտարկութեան դատապարտուած է Թուլուզի մէջ, մայիս 6ին, իբրեւ անստոյգ արտաքսումի վճիռ մը: Թերթը կ'ըսէ թէ Պուռնեաթճեան 1933 սեպտեմբերին դատապարտուած էր իբրեւ գող, Սէն Ժիռոնի պատժական ատեանէն:

84 ՏԱՐԵԿԱՆ պառաւ մը եւ երկու զաւակները զինու զօրութեամբ դուրս հանուեցան ագարակէ մը, որուն վարձակալներն էին 50 տարիէ ի վեր, Տէօնքէրքի շրջանին մէջ: Գործողութիւնը կատարեցին տասը սպառազէն ոստիկանզինուորներ, աջակցութեամբ նոյնքան հողագործներու: Վերջին պահուն պառաւը հրացան մը փնտռեց, դատական պաշտօնեան սպաննելու համար, բայց յետոյ մարելով, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ:

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԸ կը տիրէ Մարսէյլի նաւահանգիստին մէջ, խանգարելով նաւագնացութիւնը: Ծանօթ «միսթրալ»ն է, որ ընդհանրապէս մէկ շաբաթ կը տեւէ:

ՊԷՐՆՇԹԱՅՆ - ՊՈՒՌՏԷ մենամարտը տեղի ունեցաւ ուրբաթ կէս օրին, անհատական պարտէզի մը մէջ: Քոմէտի Ֆրանսէզի վերատեսուչը (Պուռտէ) երկրորդ փորձին աջ թեւէն վիրաւորուած ըլլալով, վկաները դադրեցուցին մենամարտը, հակառակ իր բուռն բողոքներուն: Ամբողջ գործողութիւնը տեւեց ութ վայրկեան: Երկու ոսոխները չհաշտուեցան:

ԻՏԱԼԻՈՑ ափրիկեան նախարարութեան խորհրդականը Նափոլիէն ճամբայ ելաւ դէպի Եթովպիա, 40 օրուան քննական պտոյտ մը կատարելու համար: Այս առթիւ ծրագիր մը պիտի մշակուի, նաւային կայան մը հաստատելու համար Հնդկական ովկիանոսին վրայ:

ԿԸ ՀԵՐՔՈՒԻ Հունգարիոյ հիթլէրականներու հայազգի վարիչին՝ Սալաշիի հրաժարման լուրը: Հրամանատարը կը պատրաստուի վերսկսիլ իր քաղաքական գործունէութիւնը, երբ դադրի ոստիկանական հսկողութիւնը:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ ձերբակալուեցաւ կօշիկի թագաւորը, Եէյլինէք, ուրիշ երկու հրեայ առեւտրականներու հետ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քեռի» խումբի ժողովը այսօր, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական ժողովատեղին: Կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Վռամեան» ենթակոմիտէի ժողովը՝ 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական տեղը:

«Մարգպետ» խումբի ժողովը 23 Մայիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին:

Այս ժողովներուն կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 Մայիս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ PETIT JOURNALի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. ԺԻՒՄԹԷՆ ԿՈՏԱՐ (Ծերակուտական, Նախկին Նախարար)

ԵՒ Պ. ԺՈՐԺ ՓԻՔՕ (ԴԵՍՊԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐԶՊԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ):

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԶ»ի ընդարձակ սրահին մէջ:

Մանրամասնութիւնները առանձին:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ.— 28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, կիրակի երեկոյ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Րաֆֆիի հերոսին՝ Սամուէլի կրկնակ ոճիրին առթիւ կազմակերպուած Փարիզի Համազգայինի Մասնաճիւղին կողմէ

24 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

Բարեգործականի սրահին մէջ, 8 Ռիւ Պոսիւէ

Բացման խօսք Փարիզի Մասնաճիւղի Նախագահ Տոքթ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆի կողմէ, դատը պիտի վարէ յայտնի իրաւաբան Պ. Հ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ, ներածական Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆէ, պաշտպան փաստաբան Պ. ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ, ընդհ. դատախազ Պ. Հ. ՍԱՄՈՒԷԼ, Սամուէլի դերը կը կատարէ Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ. Ժիւրիի անդամներ Տոքթ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ, Տոքթ. ԱՍԼԱՆ. Պ. Տ. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆ, Պ. Տ. ԲԷԳՋԱԴԵԱՆ, Պ. Վ. ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ, Տոքթ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ, Տոքթ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Պ. ՎԱԶԵԱՆ: Դատախազ Պ. ՊԷՐՆԱՐ ՎԱՀԷ:

Տոմսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ՖՐ. Կ ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Թ. Պատգ. ժողովը կը բացուի յառաջիկայ հինգշաբթի, մայիս 26, Համբարձման օրը ժամը 2ին, 8, Rue Bossuet: Մուտքը ազատ է Ֆ. Կ. Խաչի բոլոր անդամուհիներուն:

Շրջ. Վարչութիւն

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Թ. Պատգ. ժողովի փակման առթիւ Ֆր. Կ. Խաչի աւանդական թէյասեղանը կիրակի 29 մայիսին, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 8, Rue Bossuet:

Մուտքը ազատ է Ֆ. Կ. Խաչի անդամ - անդամուհիներուն եւ համակիրներուն համար:

ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի «ԴՐՕՇԱԿ» ակումբի կողմէ ի նպաստ իր Գրադարանին:

22 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Խրիմեան սրահին մէջ, 2 Րիւ տը լա Տէֆանս:

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւլն:: Մուտք՝ 6 ֆրանք:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կողմէ

22 Մայիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Պոսիւէ. Մէթրօ՝ Բուասոնիէր:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

7, Rue Damesme — PARIS (13)

Տէր եւ Տիկին Անտոն Հէքիմեան եւ զաւակունք, Պ. Վահան Հարիկեան, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Գարադաշեան, Պ. Սուրէն Հարիկեան, Այրի Տիկին Ագապի Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գեւոնեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Արապեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թորիկեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի զաւկին, եղբօր, քեռորդւոյն եւ ազգականին՝

ԱԼՊԵՐ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի (21 մայիս) առաւօտ ժամը 10.45ին Hôpital des enfantsի մէջ: Մուտքի դուռ՝ Impasse de l'Enfant - Jésus (147, Rue de Vaugirardի դիմացը): Մարմինը պիտի փոխադրուի Thiaisի գերեզմանատունը:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹի սրահին մէջ, 22 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին կը ներկայացնէ առաջին անգամ ըլլալով, Պոլսոյ Տքամաթիք Ընկերութեան խաղացանկէն

ԲԱԲԱՆ Կ'ՈՒԶԵՄ...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՅԻՍ
MARDI 24 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3738

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՌՒՆԱՒՈՐ ԿԱՅԾԵՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ

Բարեբախտաբար միայն քանի՜չորս ժամ տեւեց այն իրարանցումը, որ կը տիրէր շաբաթ իրիկուն, երբեւ հետեւանք Չեխոսլովաքիոյ մէջ պատահած դէպքերու,— Սպանութիւն երկու Գերմանացիներու, զօրաշարժ եւն.։

Կացութեան ծանրութիւնը կը հաստատէր նաեւ անգլիական կառավարութեան բռնած դիրքը։

Յաջորդաբար երեք ձեռնարկներ կատարեց Մեծն Բրիտանիա, զգուշացնելով Գերմանիան, որպէսզի տեղի չտայ նոր բարդութեանց։ Վարչապետն ու արտաքին նախարարը չհեռացան Լոնտոնէն, արձակուրդի գացած նախարարները ետ կանչուեցան, եւ կիրակի օրն ալ նիստ մը գումարուեցաւ, ինչ որ միայն բացառիկ պարագաներու մէջ կրնայ պատահիլ։

Կը թուի թէ այս ձեռնարկները անօգուտ չեն անցած։

Փոթորիկը հանդարտած է առ այժմ։ Մանաւանդ որ, չեխական կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր, բարեկարգութեամբ կատարելու համար քաղաքապետական ընտրութիւնները, որոնք պիտի շարունակուին յառաջիկայ կիրակի։

Ուրեմն, բացառիկ դէպքերու չսպասուիր մինչեւ կիրակի։ Մինչ այդ, մասնաւորապէս անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները անկարելին կը փորձեն, կանխելու համար զինեալ միջամտութիւնը։

Տիրող կարծիքն այն է թէ Հիթլէր նոր անակնկալ մը կ'որոնայ, երեւութապէս ձայն չհանելով եւ հանդարտութեան հրաւիրելով իր կուսակիցները։ Չէ՞ որ Աւստրիոյ կցումն ալ այդպէս կազմակերպեցին, մինչեւ վերջին պահուն գաղտնի պահելով ամէն բան։

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ միայն Չեխոսլովաքիան չէ որ մասնակի զօրաշարժ կատարած է։ Զինուորական համախմբումներ կը նշմարուին նաեւ սահմանէն անդին։ Նոյնիսկ բողոքներ կան թէ Լեհաստան ալ կարգ մը միջոցներ ձեռք առած ըլլալով, դիտողութիւն լսած է Լոնտոնէն։

Ամէն պարագայի մէջ, թռնաւոր կայծեր կը յածին Եւրոպայի սրտին վրայ։ Շատ աւելի թանձր քան մէկ - երկու շաբաթ առաջ։ Լոնտոն երբեք այսքան մտահոգութեան մատնուած չէր, Աւստրիոյ կցումէն ի վեր։ Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը ինք, հակառակ իր խաղաղասէր բնաւորութեան, իր յայտարարութեանց մէջ չեշտեց թէ «մեր պատմութեան ամենածանր եւ ամէնէն կարեւոր պահն է որ կ'ապրինք, Մեծ պատերազմէն ի վեր»։

Ի վերջոյ ո՞ւր կրնայ յանգիլ թռնաւոր կայծերու եւ սեւ ամպերու այս վրդովիչ կուտակումը։

Անշուշտ շատ բան կախում ունի «Մեծ»երու վերջնական դիրքէն։

Այդ մեծերէն Մեծն Բրիտանիա լարած է դիւանագիտական մեքենան, ճնշելով թէ՛ Գերմանիոյ թէ՛ Չեխոսլովաքիոյ վրայ, որպէսզի համաձայնութեամբ լուծեն վէճը։

Լոնտոնի մէջ այն կասկածն ունին թէ Գերմանիա զինուորական շարժումներ կատարելով, կ'ուզէ ծունկի բերել Փրական, որպէսզի կատարեալ ինքնավարութիւն շնորհէ Գերմաններուն։

Այս կասկածը աւելի կը զօրանայ Իտալիոյ բռնած դիրքով։ Իրազեկներ կը պնդեն թէ Մուսոլինի խոստացած է բարեացակամ չէզոքութիւն պահել, նոյնիսկ բարոյական աջակցութիւն ընծայել, ճնշելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ, որպէսզի չփորձուին խրախուսել Չեխերը։

Միւս երկու մեծերէն Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը զինուորական դաշինք ունին Չեխոսլովաքիոյ հետ։ Բայց, Լոնտոնի մէջ հաւանական չեն գտներ որ մէկն ու մէկը տեղէն շարժի, զինուորական աջակցութիւն ընծայելու համար Փրակայի։ (Մեծն Բրիտանիա ինք երբեք արամադիր չէ պատերազմելու Չեխերուն համար, ինչպէս կրկին եւ կրկին յայտարարեցին վարչապետն ու իր արտաքին նախարարը)։

Ճիշդ է որ Մոսկուայի վարիչները յաճախ կը յիշեցնեն թէ պիտի յարգեն իրենց յանձնառութիւնները՝ Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ։ Սակայն, կը թուի թէ աւելի շատ ճարտասանական շարժումներ են այդ խօսքերը, քանի որ Խ. Միութիւնը շատ աւելի լուրջ պատճառներ ունի տեղը ծանր նստելու։

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, Լէոն Պլումի երկրորդ կառավարութիւնը կրկին հանդիսաւոր հաւաստիքներ տուած էր, զինուորական օգնութեան համար։ Եւ սակայն, շատ բան փոխուած կ'երեւայ այդ օրէն ի վեր։ Հանրային կարծիքը երկուքի բաժնուած է Ֆրանսայի մէջ։ Եւ եթէ դաշինքին հաւատարիմներ կան, նոյնքան զօրաւոր հոսանք մը կ'ընդդիմանայ անոր գործադրութեան։

Անցեալ շաբթու կարեւոր թերթ մը, «Լ'Օմ Լիպր», նախարար Ֆրոսարի օրկանը, հետեւեալ խորհրդածութիւնը կ'ընէր իր նոր տնօրէնին ստորագրութեամբ.

— « Չեխական հարցը պիտի լուծուի։ Գերմանիա դաշնակցային վարչաձեւ մը պիտի պարտադրէ Չեխոսլովաքիոյ, բայց Ֆրանսա եւ Անգլիա հակառակ չեն ատոր։ Սուտ է ըսել թէ ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ։ Բայց գարշելի է ըսել թէ անպատճառ դէպի համաշխարհային պատերազմ կ'երթանք»։

Ուրեմն, մեծերուն մեծերն ալ, իրենց հանդիսաւոր յանձնառութիւններէն աւելի, միջին ճամբաներ կը փնտռեն, կարճ կապելու համար չեխական փոթորիկը,— խաղաղութիւն, կը բաւէ որ չվտանգուին իրենց կենսական շահերը։

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը կրնայ պարզուիլ միայն յառաջիկայ շաբթու, չեխական ընտրութեանց լրացումէն վերջ, եթէ նոր անակնկալ մը չպատահի։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԵԽԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԲԱՐԴԱՑԱՒ

ԵՐԿՈՒ ՊԱՀԵՍՏԻ ԴԱՍԵՐ ԴՐՕՇԻ ՏԱԿ ԱՌՆՈՒԱԾ

Անգլիական կառավարութեան նորոգ ձեռնարկը

Չեխոսլովաքիոյ խնդիրը ծանրակշիռ հանգամանք ստացաւ շաբաթ իրիկուն, իբրեւ հետեւանք երկու գերման գործիչներու սպանութեան եւ զինուորական շարժումներու։ Այս առթիւ, չեխական կառավարութիւնը դրօշի տակ առաւ երկու պահեստի դասեր, զինուոր ղրկելով գերմանական սահմանին վրայ։ Թէեւ կառավարութիւնը բացատրեց թէ այս տնօրինութիւնը զօրաշարժի հանգամանք չունի, այլ սահմանուած է բարեկարգութիւնը պահպանելու քաղաքապետական ընտրութեանց առթիւ. սակայն մեծ յուզում կը տիրէ քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Այն աստիճան որ, բրիտանական կառավարութիւնը երրորդ ձեռնարկ մը կատարեց Պերլինի մէջ։ Նոյն օրը անգլիական դեսպանը ներկայանալով Գերմանիոյ արտաքին նախարարին, ուզեց հասկնալ գերմանական կառավարութեան դիտումները։ Նախարարը չծածկեց կացութեան ծանրութիւնը, մեղադրելով չեխական կառավարութիւնը եւ գայն պատասխանատու հռչակելով պատահելիք դէպքերուն։ Այս տեսակցութենէն առաջ եւ վերջը բրիտանական դեսպանը հեռաձայնով կը խորհրդակցէր Լոնտոնի հետ։ Միեւնոյն ատեն Հիթլէր իր ամառանոցէն Միւնիխ անցնելով, ամբողջ օրը հեռաձայնով կը խօսակցէր արտաքին նախարարին եւ անոր խորհրդականներուն հետ։ Այդ միջոցին լուր տարածուեցաւ թէ Հէնլայն Հիթլէրի այցելած է, խորհրդակցելու համար։

Անդին, Լոնտոնի մէջ, Արտաքին նախարարը քաղաքէն չհեռացաւ, իսկ միւս նախարարները հրահանգ ստացած պատրաստ գտնուելու։ Եւ կիրակի օր բացառիկ նիստ գումարեցին Անգլիոյ նախարարները։

Իրազեկներ մինչեւ 200.000 կը հաշուեն դրօշի տակ առնուած չեխական զինուորներու թիւը։ Զօրաշարժը կատարուեցաւ վեց ժամուան մէջ։ Շաբաթ կէս օրին ժամը 2էն մինչեւ ութ բոլոր կառախումբերը, ինքնաշարժները, հանրակառքերը եւ անհատական կառքերը կառավարութեան ձեռքն էին, դէպի սահմանագլուխ փոխադրելու համար պահեստները, որոնք տարէց քաղաքացիներ են։ Սահմանամերձ շրջաններու Գերմաններն ալ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին, մանաւանդ որ լուր առած էին թէ Գերմանիա զօրք համախմբած է սահմանին վրայ։ Չեխական կառավարութիւնը պահնէշներ հաստատած էր սահմանագլուխին երկայնքը, դադրեցնելով մաքսային գործողութիւնները։

Պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ շաբաթ օր ժամը 2.30ին սպաննուած են երկու Գերմանացիներ, երբ թռուցիկներ կը բաժնէին, հեծելանիւ նստած։ Չեխ սահմանապահները օրինական ազդարարութենէն վերջ, կրակ բացած էին։ Գերմանացիներէն մէկը անմիջապէս սպաննուեցաւ, իսկ միւսը ստացած վէրքերէն մեռաւ երկու ժամ վերջը։ Գերմանները այս առթիւ յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, ուր կ'ըսեն թէ չեխական կառավարութիւնը իրապէս զօրաշարժ կատարած է, խախտելով սահմանադրութիւնը։ «Իրողութիւն է որ այս տնօրինութիւնները եղած են զինուորական իշխանութեանց կողմէ, առանց վարչապետին կամ ներքին նախարարին գիտութեան, մինչդեռ սահմանադրութիւնը այդ երկուքին կը վերապահէ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել։ Սահմանագլուխին վրայ երկու Գերմանացիներ սպաննուեցան հազարապետի մը հրամանով։ Միեւնոյն ատեն խուզարկումներ կը փորուին եւ պահնէշներ կը հաստատուին, քաղաքացիներու աջակցութեամբ»։

Չեխոսլովաքիոյ նախագահին յայտարարութիւնները

Տօքթ. Պէնէշ, Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը, շաբաթ օր ճառ մը խօսելով, հրաւիրեց բոլոր ազգութիւնները եւ քաղաքական կուսակցութիւնները որ պետութեան շահերը վեր դասեն ուրիշ ամէն բանէ, «օրուան այս ժամուն, որ մեր պատմութեան ամենածանր եւ ամենակարեւոր պահն է Մեծ պատերազմէն ի վեր»։ Եւ շարունակեց.

— « Մենք պէտք չէ վախնանք գալիք օրերէն, որ եւ է վախ պէտք չէ ունենանք եւ պէտք է պատրաստ ըլլանք ամէն պատահականութեան հանդէպ։ Վերջին երկու տարիներու ընթացքին խօսքեր լսուեցան պատերազմի հաւանականութեան մասին, բայց ես շարունակ յայտարարեցի թէ կարելի է խուսափիլ պատերազմէն եւ թէ կը յուսամ որ պիտի խուսափինք։ Ես այսօր դարձեալ այս յոյսն ունիմ։ Բայց եւ այնպէս, երկիրը պէտք է զօրացնէ իր բանակը եւ պատրաստ ըլլայ մինչեւ վերջը պաշտպանելու իր անկախութիւնը։ Չեխոսլովաքիա ամբողջ Եւրոպայի պետութեանց մէջ ամէնէն լայնամիտ քաղաքականութիւնը կը վարէ ազգային փոքրամասնութեանց հանդէպ։ Ներկայիս կացութիւնը փոխուած է կարգ մը տեսակէտներով եւ մենք պէտք է նկատի առնենք այդ փոփոխութիւնը, ազգութեանց քաղաքականութեան հոլովոյթին մէջ։ Բայց բոլորն ալ պէտք է հասկնան թէ չենք կրնար ամբողջովին զոհել պետութեան շահերը։ Կառավարութիւնը շատ կարեւոր ծրագիր մը կը մշակէ, որ պիտի ճանչնայ պետութեան բոլոր քաղաքացիներու եւ ազգութեանց իրաւունքներու հաւասարութիւնը, եւ անոնց պիտի ապահովէ տնտեսական եւ մշակութային դիրք մը՝ համապատասխան իրենց թիւին եւ ուժին։ Այդ ծրագրին շնորհիւ բոլորն ալ պիտի կրնան զարգացնել իրենց ազգային նկարագիրը եւ իրենք զիրենք զգալ հաւասարներ հաւասարներու մէջ։ Կառավարութիւնը որոշած է խնդիրը քննել յառաջիկայ օրերու ընթացքին, խորհրդակցելով բոլոր ազգութեանց եւ կուսակցութեանց ներկայացուցիչներուն հետ։ Այս խորհրդակցութիւններէն վերջը, ծրագիրը պիտի ներկայացուի խորհրդարանին։ Մենք որոշած ենք այսպէս շարժիլ, որովհետեւ Եւրոպայի կացութիւնը այդպէս կը պահանջէ։ Մենք այսպէս պիտի նպաստենք Եւրոպայի խաղաղութեան։ Գիտեմ, ասդին անդին հարցնողներ կան թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ մեր հանրապետութեան ներքին ապագան։ Բացարձակապէս ոչ մէկ բան կրնայ փոխել մեր ժողովրդապետական կարգուսարքը։ Ոչինչ կրնայ փոխել կուսակցութեանց գործակցութիւնը՝ կառավարութեան ներկայ կազմին մէջ։ Այս երկու կէտերը կենսական են պետութեան համար »։

Եզրակացնելով, նախագահը հանդարտութիւն եւ համերաշխութիւն յանձնարարեց, ապահովելու համար ներքին խաղաղութիւնը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԵՔ ՆՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ (ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ)

Խ. Հայաստան »ի մայիս 10ի թիւէն կ'իմանանք թէ Սիսիանի մէջ (Զանգեզուր) գնդակահարութեան դատապարտուած են «հակայեղափոխական - վնասարարական, աջ - տրոցկիստական, Դաշնակցական - նացիոնալիստական խմբակի անդամներ» Յովհաննէս Յարութիւնի Մոկացեան (Վանեցի), վաղարշակ Յովսէփի Ղազարեան եւ Պօղոս Սարգսի Պօղոսեան, խօթը տարի բանտարկութեան՝ Պօղոս Նաւասարդի Պօղոսեան, հինգ տարուան՝ Գերասիմ Ծատուրի Մանուչարեան։

Այս առթիւ հրատարակուած դատական զեկոյցը կ'ըսէ.—

— « Ժողովրդի թշնամի, դաւաճան Խանջեանն իր արբանեակների ցանցը փութաջան կերպով տարածել էր նաեւ մեր հանրապետութեան շրջաններում։ Դեռ 1933 թուին նա հաւաքագրում եւ որպէս ՀԿ(բ)Կ Սիսիանի շրջկոմի քարտուղար է ուղարկում իր հայրենակից Յովհաննէս Մոկացեանին, հրահանգելով նրան կանգ չառնել քայքայիչ գործունէութեան ոչ մի միջոցի առջեւ։

Սրիկայ Մոկացեանը կատարելով իր տիրոջ պատուէրը, իրեն շրջապատում է հակայեղափոխական - Դաշնակցական - տրոցկիստական թափթփուքներով։ Դիվէրսիոն աշխատանքի (քայքայում) համար ստեղծում է հակայեղափոխական - վնասարարական կազմակերպութիւն, որի մէջ էին մտնում ինքը Յովհաննէս Յարութիւնի Մոկացեանը, շրջանի հողբաժնի նախկին վարիչ վաղարշակ Յովսէփի Ղազարեանը, վերջինիս մերկացումից յետոյ հողբաժնի վարիչ նշանակուած Պօղոս Սարգսի Պօղոսեանը, շրջգործկոմի նախկին նախագահ Գերասիմ Ծատուրի Մանուչարեանը եւ մեքենատրակտորային կայանի նախկին դիրէկտոր Պօղոս Նաւասարդի Պօղոսեանը։ Հակայեղափոխական խմբակը ծանր հարուած է հասցնում առաջին հերթին շրջանի գիւղատնտեսութեանը։ Թշնամական նպատակներով կոպիտ կերպով խախտելով լէնինեան-ստալինեան ազգային քաղաքականութիւնը, այդ սրիկաները յատուկ ճնշում են գործադրում ադրբէջանական եւ մալական բնակչութեան նկատմամբ, հարւածելով նրանց տնտեսութեանը։ Հակայեղափոխական խմբակի ծաւալած վնասարարութեան հետեւանքով շրջանի աշխատաւորութիւնը մի քանի միլիոնի վնաս է կրում»։

Արաբները, Հայերը եւ Յոյները մեծամասնութիւն շահեցան Ալեքսանտրէթի ընտրութեանց մէջ

Ալէքսանտրէթէն կը հեռագրեն մայիս 20 թուականով.—

Ալէքսանտրէթ եւ Քըրըխան, Սանճաքին երկու առաջին շրջանները ուր Ազգաժողովին ընտրական յանձնախումբը բացաւ ընտրական գործողութիւնները, վերադարձ հանդարտութիւնը, բուռն ջղագրգռութենէ մը վերջ, երբ յայտնուեցան առաջին արդիւնքները։ Հետաւոր վայրերէ եւ ուշացողներու համար բաց մնացած գրասենեակներէ հասած թիւերը կը հաստատեն նախորդ ցուցմունքները եւ քանի մը հարիւր ձայնով կ'աւելցնեն ոչ - Թուրք հասարակութեանց կողմէ Թուրք համայնքին վրայ շահուած մեծամասնութիւնը։ Սպասելով այս երկու շրջաններու վերջնական արդիւնքին, որ պիտի յայտնուի շաբաթ օր, քուէներու 53 առ հարիւրը շահած են արաբ, հայ եւ յոյն օրթոտոքս հասարակութիւնները, իսկ թուրք տարրերը միայն 47 առ հարիւր։

Նկատի առնելով ընտրական պայքարին պատճառած գերագրգռութիւնը, միջոցներ ձեռք առնուեցան, հաւանական դէպքեր կանխելու համար։ Երէկ իրիկուն միջազգային մասնաւոր ատեանը վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտեց երկու հողի հինգ գրգռիչներէ որոնք փորձած էին խանգարել ընտրական գործողութիւնները։ Այս վճիռը կ'ապացուցանէ թէ յանձնախումբը որոշած է յարգել տալ ընտրողներու ազատութիւնը եւ քուէարկութեան անկողմնակալութիւնը։ Հօգատար իշխանութիւնները իրենց ամբողջ կարողութեամբ կ'աշխատին, դիւրացնելով յանձնախումբին աշխատանքը։

Հակամարտ կուսակցութեանց պայքարը այժմ կը սաստկանայ Անտիոքի շրջանին մէջ, որ ամէնէն բազմամարդն է եւ որուն քուէարկութիւնը պիտի վճռէ ընտրութեանց ելքը։ Գործողութիւնները, որ պիտի սկսին երկուշաբթի օր, պիտի սահմանափակուին միայն երկու գրասենեակներու մէջ։ Միջազգային յանձնախումբը հետզհետէ պիտի բանայ ուրիշ 20 գրասենեակներ, քուէարկութեան համար։ Այս 22 գրասենեակներէն ութը պիտի բացուին քաղաքին մէջ, 14ը՝ շրջականները։ Կը կարծուի թէ մօտ մէկ ամիս պէտք պիտի ըլլայ, արձանագրութեանց համար։ Ինչ որ ալ ըլլայ, Անտիոքի արձանագրութիւնները չափազանց փափուկ հանգամանք ունին, իւրաքանչիւր հասարակութեան անդամներու յարաճուն համերաշխութեան եւ դէմ դիմաց եղած խմբակցութեան կարեւորութեան պատճառով։ Ոչ-Թուրք հասարակութեանց դիրքը բարւոքեցաւ քուէարկութեան պահուն իսկ, իբրեւ հետեւանք իրենց հաւաքական ուժին գիտակցութենէն ծնած երեւոյթի մը։ Կարգ մը տարրեր, մասնաւորապէս Ալէվիներ, որոնք տարուած էին Թրքական քարոզութիւններէն, վերջին պահուն շտկեցին իրենց դիրքը եւ առոր շնորհիւ արաբ, հայ եւ քրիստոնեայ հասարակութիւնները կրցան միացեալ ճակատ կազմել քէմալական թափանցումին դէմ։ Միւս կողմէ, Թրքական ճակատը, որ գլխաւորաբար կեդրոնացած է Անտիոքի մէջ, վերջին օրերս տասնապատկած է իր քարոզութիւնը, եւ ըսել ճերմկցնելու համար ոչ-Թուրքերու զգալապէս հաւասար զանգուածին առջեւ որուն պիտի միանան հաւանաբար--և նախատեսուածէն շատ աւելի մեծ համեմատութեամբ — երկար ատենէ ի վեր անորոշ դիրք մը բռնած Ալէվիները։

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Խ. Միութեան մէջ

Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, մայիս 21 թուականով. —

Ուքրայնայի բանուորական եւ գիւղացիական կազմակերպութիւնները այս միջոցիս կը նշանակեն իրենց թեկնածուները՝ Գերագոյն խորհուրդին համար, որ պիտի ընտրուի մօտերս։ Թեկնածուներուն մէջ չերեւար Քոսիօր, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը։ Չեն երեւար նաեւ ներքին գործավար Ուսպենսկիի եւ իր նախորդին՝ Լեպլեվսկիի անունները։ Փոխուած են նաեւ հողագործական եւ առողջապահական գործավարները։

Մայիսի առաջին երկու շաբաթներու ընթացքին վեց հոգի գնդակահարուած են Ուզպէկիստանի մէջ։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԽՈՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Այսպէս, ուրեմն, — Թուրքիա եւ Յունաստան, ըլլալով հանդերձ Պալքանեան Ուխտի անդամներ, անհրաժեշտ նկատած են «լրացուցիչ դաշինք»ը կնքել: Կամ՝ «Վրատինիի» բացատրութեամբ՝ Յունաստան «խոր անհրաժեշտութիւն է զգացած՝ դրացի ու բարեկամ Թուրքիոյ հետ աւելի սերտ գործակցութեան մը»: Նոյնը՝ Թուրքիան, անշուշտ:

Պատճա՞ռը այս սերտ գործակցութեան, — կը հարցնէինք մեր նախորդ յօդուածով:

Մեր նախորդ յօդուածով պարզեցինք թէ այդ դաշինքը կամ անոր ծընունդ տուող պատճառները արդիւնք են ներկայ պայմաններուն ու ապագայի յատուկ նախատեսութեանց: Կը մնայ ճշդել այդ պայմանները եւ ապագայ հաւանականութիւնները:

Պուլկարիա այն միակ պալքանեան պետութիւնն է, որ մաս չի կազմեր Պալքանեան Ուխտին: Ան սահմանակից է, սակայն, այդ Ուխտին պատկանող չորս պետութիւններուն, — Թուրքիոյ, Յունաստանի, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ:

Եւ այս չորս պետութիւններուն հետ ալ հողային հաշիւ ունի: Իր բանակը, զանազան թուականներու, գացած է Նիշ, Պուքրէշի մօտ, Սելանիկ ու Չաթալճա: Այսուհանդերձ, այսօր ան զրկուած է շատ մը հողերէ, որոնք ուզուած են իր զաւակներուն արիւնովը: Այն շրջանին երբ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը ի զօրու էր — ու կանգուն էին, Ժընեւի հետ, Փոքր Համաձայնութիւնն ու Պալքանեան Ուխտը — այս վերջինին պատկանող չորս պետութիւնները խստօրէն օղակած էին Պուլկարիան:

Այդ օղակը հեղհեղուկ Թուլցաւ, սակայն: Պուլկարիա վճռապէս վանեց մակեդոնական հարցը, որ պատուար մըն էր իր ու Եուկոսլաւիոյ միջեւ: Ու այս երկու սլաւ ժողովուրդներու միջեւ կնքուեցաւ «յաւիտենական բարեկամութիւն» մը, որ օրէ օր կ'արմատանայ:

Ռումանիա այնքան հող ունի, որ ստիպուած է խաղաղ միջոցները չանտեսել՝ իր ու իր հարաւային հարեւանին՝ Պուլկարիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութեանց բարձումին համար:

Կը մնան Թուրքիան եւ Յունաստանը: Իսկ այս երկուքը, միասնաբար, 719 քիլոմէթր երկարութեամբ հաստատուած սահման մը ունին Պուլկարիոյ հետ:

Գիտակցաբար պիտի չխօսինք այն պատճառներու մասին, որոնք թէ՛ Թուրքիան եւ թէ՛ Յունաստանը կը մղեն «միասնաբար պաշտպանելու իրենց հողամասերը»: Բաւականանանք ըսելով թէ Պուլկարիա, հրաժարած արեւմտեան սահմանի իր պահանջներէն, իր քաղաքական հայեացքը ուղղած է դէպի հարաւ ու հարաւարեւելք:

Մանաւանդ որ, նոյնիսկ հաշտութեան դաշնագրով, Եգէականի վրայ ելքի խոստում մը ունի ստացած: Իսկ վերջին տասնամեակին բազմաթիւ փաստերով տեսաւ, թէ իր շուրջ սեղմուած օղակին անդրջող ու բիրտ ատանցքը կազմեց Թուրքիան:

Թուրքեւհելլէն դաշնագրին պատճառներէն երկրորդը աւելի կարեւոր է, սակայն:

Համաշխարհային պատերազմը թէ՛ Թուրքիոյ եւ թէ՛ Յունաստանի ցոյց տուաւ թէ իրենք ո՛րքան շատ կախում ունին մեծ պետութիւններէն: Վասնզի, մեծերը տէրն են ծովերուն եւ համաշխարհային բոլոր ճամբաներուն:

Կը յիշուի, թէ նոյն այդ պատերազմի ընթացքին Յունաստան ստիպուեցաւ դահընկէց ընել Կոստանդին թագաւորը, տեղի տալով Պիրէոն ցամաքեցած Համաձայնական ուժերուն առջեւ (1917, Յունիս 14):

Թուրքիա կրեց ուրիշ հարուած մը: Տարտանէլի թրքական «յաղթանակը» մեկնեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք: Բայց, երբեք զանց մի առնէք կարեւորագոյն պարագայ մը, — Համաձայնական տորմիղը, երկար ատեն ծեծելով Պոլսոյ արեւմտեան դուռը, ստիպեց Թուրքիան, որ չարաչար պարտուի Կովկասի ու Պաղեստինի ճակատներուն վրայ: Այդ անցեալէն թելադրուած, եւ ապագայի աւելի զօրեղ ու աւելի վճռական յարձակման մը դէմ — զոր հաւանական կը գտնեն — Թուրքիա եւ Յունաստան կ'աճապարեն «սերտ գործակցութեան» մը «վճռական քայլը» առնել: Վասնզի, «խոր անհրաժեշտութիւնը» կը զգան ատոր:

Իսկ թէ Միջերկրականի ու մանաւանդ անոր արեւելեան մասին մէջ աւելի լայն չափերով զինուորական շարժումներ հաւանական են, — ոչ մէկ կասկած այդ մասին:

Եթովպիոյ գրաւումի օրերուն, մազ մնաց որ Իտալիա եւ Անգլիա կոկորդ կոկորդի գային: Մեծն Բրիտանիա իր նաւատորմին մէկ մասը կեդրոնացուց Միջերկրական: Իսկ Մուսոլինի շարժման մէջ դրաւ իր տորմիղը: Ու բախումը այնքան հաւանական դարձաւ, որ, վտանգաւոր պահուն, Լոնտոն արագ համաձայնութիւնը ուզեց Թուրքիոյ եւ Յունաստանի՝ անոնց գործակցութեանը մասին, եթէ ինք կռուի բռնուի Հռոմի հետ:

Անգլիոյ այս պահանջը, — որ իրապէս արագօրէն ծնունդ տուաւ «Միջերկրականեան» կոչուած կարճատեւ ուխտին, — կ'ապացուցանէր երկու բան:

Առաջին, — պատերազմէն քանի տարի վերջ եւս թէ՛ Թուրքիա եւ թէ՛ Յունաստան կախում ունէին մեծէ մը կամ մեծերէն (այս անգամ ուրիշ ձեւի տակ):

Եւ երկրորդ, — Թուրքիա եւ Յունաստան պատճառներ ունէին, խաղաղութեան այնքան կողմնակից ու կապոտ ըլլալով հանդերձ, այդքան արագ կերպով համաձայնելու թէ՛ իրենք Անգլիոյ հետ են ու Իտալիոյ դէմ… Նոյն թուականին, այդ պատճառները ուրիշ բան չէին, բայց եթէ իրենց ցանկութիւնը՝ Իտալիան հարուածուած տեսնելու, — անոր հետ հարուածուած տեսնելու համար իտալական ձգտումները, որոնք կը տարածուին իրենց ջուրերուն կամ հողերուն վրայ:

Դէպքերը ուրիշ կերպ դասաւորուեցան, սակայն: Եթովպիան գրաւուեցաւ: «Միջերկրականեան Ուխտը» դադրեցաւ: Եւ երկու տարուան ընթացքին պատմութեան անցան եւ՛ հաւաքական ապահովութիւն, եւ՛ հակիտալական ճակատ: Աւելին, — նոյն Անգլիան, այս անգամ, նոյնքան արագ համաձայնեցաւ Իտալիոյ հետ՝ առանց նոյնիսկ… կարծիքն առնելու Արեւելեան Միջերկրականի երկու փոքրերուն — Թուրքիոյ եւ Յունաստանի — բոլորովին անտեսելով մէկուկէս տարի առաջ իր հրաւէրը անոնց արագ համաձայնութեան մասին, անգամ մը եւս զանոնք համոզելով թէ պարտաւոր են իրենց գլխուն ճարը նայիլ…:

Ասոր վրայ բարդեցէք Իտալիոյ քաղաքական այժմու դիրքը, Անշլուսին փոխարէն Պերլինէն ստացած երաշխիքը՝ իր ազդեցութեան կամ գրաւումի գօտիի մասին, յարաճուն ուժը, Ժընեւի փաստուած անզօրութիւնը եւ մանաւանդ խտալեւանգլիական համաձայնութեան թաքուն կէտերը եւ Չէմպըրլէյնի հիմնական ու անփոփոխ տեսակէտը, — զիջիլ, բայց կրակի հետ չխաղալ…:

Կասկած չկայ, ուրեմն, որ Թուրքեւյոյն «սերտ գործակցութիւն»ը առաւելապէս ծնունդն է այս իրողութեան:

Ըսինք, միանգամայն, որ այդ գործակցութիւնը, — եթէ իրապէս ու անպայման յարդուի, — փոխադարձօրէն կը շնորհէ նպաստներ:

Այսպէս, Յունաստան ունի կղզիներ ու կղզեակներ, — անոնց կարգին նաեւ Կրետէն, — որոնց շնորհիւ կիւրէնեան շրջանին (իտալական) կը մերձենայ 200 մղոնի չափ: Եթէ, ուրեմն, օժտուած ըլլայ ծովային բաւարար ուժով մը, կրնայ նկատելի դեր խաղալ այդ մեծ ճամբուն վրայ: Յունաստան չունի այդ ուժը: Չունին երկուքը միասին՝ Թուրքիա եւ Յունաստան: Բայց Անգլիոյ հետ գործակցութեան մը պարագային կրնային օգտակար ըլլալ: Յունաստան Եգէականի մէջ ունի նաեւ Սալամինան, որ մեծարժէք կայան մըն է, լաւ պաշտպանուած եւ շատ յարմար՝ ծովային ուժերու ապաստան ծառայելու համար: Ան ունի նաեւ բազմաթիւ ծոցեր ու նաւահանգիստներ, որոնք, սակայն, անկազմակերպ են եւ ծովային մեծ պետութեան մը հետ գործակցութեան մը պարագային միայն կրնան օգտակար ըլլալ:

Թուրքիա, իր կարգին, ունի Իզմիրը: Երկրորդական խարիսխ մը: Բայց վերջերս բաւական ամրացուած:

Անկէ եօթը ամիս առաջ գրեցինք, Յառաջի մէջ, թէ Թուրքիա Իզմիրի մօտ՝ Չէշմէ նաւահանգիստը յանձնած է Անգլիոյ, համաձայնելով որ Մեծն Բրիտանիա ծովային կայան ընէ զայն: Ապահովաբար, շատեր թերահաւատութեամբ նայեցան մեր այս տեղեկագրութեան, մանաւանդ որ եւրոպական մամուլը բնաւ արձագանգ չեղաւ: Արդ, այս իրողութիւնը, թէեւ ամիսներ վերջ, կը հաստատեն նաեւ օտար աղբիւրներ: Այսպէս, Պուլկարիայէն Ալվօ Թերթը, զոր կը խմբագրէ նախկին նախարար, երեսփոխան եւ պահեստի զինուորական Քոժուխարով, կը գրէ — «Թուրքիա, ծանօթ է այլեւս, վերջերս, որոշ համաձայնութեամբ մը, Մեծն Բրիտանիոյ յանձնեց Չէշմէ նաւահանգիստը՝ Քիոս կղզիին դէմ, ուր այսօր կը խարըսխէ անգլիական ծովային տորմիղ մը՝ իտալական Երկոտասան կղզինե-

րուն մօտիկը: (Ալիք, 24 Մարտ 1938 թիւ 4746):

Անշուշտ Թուրքիա պատճառներ ունէր այս զիջումը կատարելու Անգլիոյ, հակառակ անոր որ Աթաթիւրքի նշանաբաններէն մէկն էր, Լոզանի կրկնակի՛ յաղթանակներու օրերուն, «Թոյլ չտալ որ եւ է օտար ոտնձգութիւն ազգային սահմաններէն ներս»…

Եթէ փորձենք քիչ մը աւելի խորը թափանցել Սանճաքի խնդրին եւ Թուրքիոյ յամառ հետապնդումներուն, պիտի գանք այն եզրակացութեան, որ Ալեքսանտրէթի խնդիրը անմիջական կերպով կապուած է Արեւելեան Միջերկրականի հարցին, — ճիշդ այնպէս, ինչպէս Տարտանէլի ապառազինման իր պահանջը (1936) որ, — չմոռնանք, — ժամանակագրական կարգով կը մնայ նոյն գծին վրայ՝ Եթովպիոյ արշաւանքին, իտալեւանգլիական տարակարծութեան, «Միջերկրականեան Ուխտ»ին եւ Մոնթրէօյին հետ:

Կը խորհինք թէ սպառած եղանք այն պատճառները, որոնք ծնունդ տուած են Թուրքեւհելլէն դաշինք-զինակցութեան:

Վերջացնելէ առաջ, սակայն, հարկ կը գտնենք պատասխանել նաեւ ուրիշ հարցումի մը, որ նոյնքան կարեւոր է:

— Կը գործադրուի՞ այդ զինակցութիւնը, երբ իրապէս ալեկոծի Արեւելեան Միջերկրականը եւ «իրենց շահերն ու հողամասերը վտանգուին»:

Կը տարակուսինք: Կ'ըսենք թէ ինչո՛ւ…:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԳԻՐ ՀԵՂԻՆԱԿ ՄԸ

(ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ)

ԽՄԲ.— Կիրակի օր հրատարակեր էինք «Ազդակ»ի աշխատակցին զրոյցը՝ անգլիագիր հեղինակի մը՝ հաբիւրապես Ալթունեանի հետ:

Ստորեւ՝ խօսակցութեան երկրորդ մասը.—

— Ծանօ՞թ էք գաղթահայ կեանքին եւ մեր իրականութեան մէջ գործող քաղաքական հոսանքներուն:

— Գիտեմ թէ կան գլխաւոր երկու կուսակցութիւններ: Դաշնակցականներ եւ ռամկավարներ: Գիտեմ նաեւ, թէ մեր ժողովուրդին մեծամասնութիւնը ունի ազգայնական ուղեգիծ: Եւ լաւ որ այդպէս է: Դուք ալ անշուշտ կուսակցութեան մը կը պատկանիք: Պիտի հարցնէի թէ ո՞ր մէկուն կը պատկանիք, բայց աւելորդ կը գտնեմ հարցումը: Քանի որ երիտասարդ էք, Դաշնակցական պէտք է ըլլաք: Ես ալ, երիտասարդութեան օրերուս, հակառակ օտար միջավայրիս, կը խանդավառուէի Դաշնակցութեան գործերով եւ անգլիացի բարեկամներուս պատմել Դաշնակցութեան հերոսական գործերը՝ հպարտութիւններէս մէկն էր: Բայց… քանի տարիքս կ'առնեմ, անհրաժեշտ կը գտնեմ աւելի պարզ քաղաքականութիւն մը:

— Դաշնակցութիւնը հիմա այն գործունէութիւնը չունի, ինչ որ ունէր ձեր երիտասարդութեան շրջանին: Փոխուած են պայքարի իր զէնքերը, թէեւ առա՛ղ, նոյնը կը մնայ իր նպատակը, դեռ չիրագործուած: Հիմա, գաղութներու մէջ, իր գերագոյն ճիգն է Հայը Հայ պահել: Բայց, հարուն տարիքի մէջ ձեր փնտռած «պաղարին քաղաքականութիւնը» Ռամկավարնե՞րն է արդեօք:

— Ռամկավարներն ալ շատ պաղ են: Եթէ հարիւր տարի սպասենք, անոնք չեն կրնար քայլ մը անգամ առաջ տանիլ հայ ժողովուրդը: Անզօրութիւնն են ռամկավարները: Բացարձակ անշարժութիւնը: Ինծի կը թուի, թէ անոնց թերութիւնը՝ կեանքի հրամայական պահանջները չըմբռնելն է: Անկէ՝ անոնց ժամանակավրէպ գոյութիւնը: Մեզի անհրաժեշտը յստակատեսութիւնն է: Իրողութիւնները դիմագրաւել այնպէս՝ ինչպէս որ կան: Բայց ներեցէք որ չկրնամ աւելի հիմնաւոր կարծիքներ յայտնել այժմէական հարցերու մասին, քանի որ կ'ապրիմ կորուած կեանքով, տունիս եւ հիւանդանոցիս միջեւ: Կարծեմ աւելի շահեկան էր մեր գրական զրոյցը:

— Լաւ, անցնինք դարձեալ գրականութեան: Ի՞նչ կարծիք ունիք Մայքըլ Արլէնի մասին:

— Չեմ կարդացած: Կը ճանչնամ համբաւով միայն:

— Իսկ Ուիլեըմ Սարոյեա՞նը:

— Ջանացի կարդալ: Անկեղծօրէն՝ չեմ հասկնար: Յուսահատականօրէն կը մնամ անհաղորդ: Չեմ ըսեր թէ տաղանդ չունի: Բայց նաեւ չեմ գիտեր թէ ինչի մէջ կը կայանայ իր տաղանդը: Ուրեմն՝ իրաւունք չունիմ կարծիք յայտնելու: Քննադատութեան մէկ սխալն է, հաւնիլ կամ չհաւնիլ: Գէշ կամ աղէկ ըսել: Իրականութեան մէջ, բոլորովին տարբեր կը ներկայանայ խնդիրը: Քննադատը պարտաւոր է մօտենալ եւ վերլուծել այն գործը միայն՝ որուն գեղեցկութիւնը կամ տգեղութիւնը կ'ըմբռնէ: Դիտելու այս կերպը առած եմ կնոջմէս՝ որ նկարչուհի է: Սարոյեան կրնայ տաղանդ ունենալ, բայց ոչ ինծի համար, քանի որ չեմ հասկնար:

— Ձեր այսքան բուռն չեշտը, «չեմ հասկնար»ին վրայ, կրնայ բացատրուիլ նաեւ «չեմ սիրեր»ով:

— Կրնայ ըլլալ…

— Կրնայ նաեւ ըլլալ, որ Սարոյեան իմանայ ձեր կարծիքը՝ իր մասին…

— Tant pis ! Արդէն մեծ համբաւ մը չէ որ ունիմ Ամերիկացիներուն մասին:

— Ի՞նչպէս կը գնահատէք Մամուլեանը:

— Մինչեւ չեմ երթար…

— Ի՞նչ կարծիք ունիք Վէրֆէլի վէպին՝ «Մուսա Տաղի 40 օրերը» մասին:

— Չեմ կարդացած:

— Թոյլ տուէք յայտնել զարմացումս:

— Հարկ չկայ զարմանալու: Նիւթը արդէն ծանօթ է ինծի: Նոր բան մը չէ որ պիտի սորվիմ կարդալով:

— Բայց կրնայիք կարդալ իբրեւ գրական ստեղծագործութիւն մը, որ այնքան մեծ հռչակ ստացաւ:

— Ճի՛շդ այդ պատճառով չկարդացի: Հռչակը երբեք չափանիշ մը չէ արժէքին: Կինս կարդաց այդ գիրքը, ինչպէս եւ բարեկամներէս ոմանք: Բայց ես հաւատք չունիմ շատ կարդացուած գիրքերուն վրայ: Գրականութիւնը դարձած է հիմա ռէքլամի գործ մը: Իշխողը գրագէտին արժէքը չէ այլեւս, այլ՝ գրավաճառին ճարտարութիւնը: Պիտի ըսէք, թէ միլիոններ Շէյքսփիր կը կարդան դեռ: Կը կարդան… սովորութեան համար: Հարցուցէք մէկուն. — Շէյքսփիրէ՞ն կ'անորժիս թէ ձեր լրագրին առօրեայ թերթօնէն: Եթէ պարկեշտ մարդ մըն է, պիտի նախընտրէ թերթօնը: Ճաշակներու այս խաթարումն է որ սպաննէ հեղինակը: Ճշմարիտ արուեստագէտը պէտք է արհամարհէ ամբոխին կարծիքը եւ չազդուի անկէ:

— Ե՞րբ հանդիպած էք գնդ. Լօրէնսի:

— Առաջին անգամ հանդիպեցայ իրեն 1911ին, Ճարապլուսի մէջ: Երկրորդ անգամ տեսայ զինք Փարիզի մէջ, Վէրսայլի դաշնագրին օրերուն: Հայերս ալ մաս կը կազմէր այն Պատգամաւորութեան, որ պաշտօն ունէր հետապնդելու հայկական իրաւունքները: Կային նաեւ Ահարոնեան, Պօղոս Նուպար եւ ուրիշներ: Բոլորս ալ մեր կարելին ըրինք: Իսկ արդիւնքը… յայտնի է ձեզի: Վերջին անգամ Լօրէնսին հանդիպեցայ մահուընէն մէկ տարի առաջ, 1934ին, Անգլիոյ մէջ, ուր կը ծառայէր իբրեւ օդանաւային պարզ զինուոր: Մեր բարեկամութիւնը հիմնուած էր գրականութեան եւ մասնաւորապէս բանաստեղծութեան շուրջ: Իմ եւ Լօրէնսին միջեւ գոյութիւն ունէր ճաշակի եւ ըմբռնումի բացարձակ նոյնութիւն՝ գրական խնդիրներու հանդէպ:

— Չէ՞ք ուզեր քիչ մը խօսիլ իր մասին…

— Ձեր թարգմանելիք յօդուածին եւ գրքիս մէջ ըսած եմ այն բոլորը՝ որ կարելի է ըսել: Նոր բան չունիմ ըսելիք, գէթ առայժմ:

— Եթէ չէք ուզեր յիշատակներ վերտահել, գոնէ յայտնեցէք թէ, ինչ տպաւորութիւն կը թողուր զինք ճանչցողներուն վրայ եւ Անգլիոյ մէջ ինչ կարծիք կայ իր մասին

— Դժուար էր հասկնալ Լօրէնսը, մանաւանդ կապուիլ իրեն հետ: Բայց անգամ մը մտերմացողը, այլեւս չէր կրնար մոռնալ զինք: Իր շուրջը յարգանք միայն կը պարտադրէր: Անգլիոյ մէջ կը ճանչցուի իբրեւ ազգային հերոս մը եւ տաղանդաւոր գրագէտ մը:

— Վաւերակա՞ն է իր գրական հաւաքը եւ ի՞նչ գործով:

— Ունի «Իմաստութեան եօթը սիւները», որ կը նկատուի դասական գրականութեան գործոց մը ու Լօրէնսը կը դնէ ամէնէն մեծ ու վաւերական գրագէտներու կողքին: Թարգմանած է Հոմերոսի Իլիականն ու Ոդիսականը՝ արձակով. ինչպէս նաեւ ֆրանսերէնէ կու վէպեր: Կայ դեռ իր «Օդային պարզ զինուորի մը օրագիրը», որ շատ տարածուած է: Գրական ձեռք մըն է Լօրէնս:

— Բայց դժուար է հաշտուիլ այն գաղափարին հետ, թէ պիտի բաժնուիմ Լօրէնսի բարեկամէն, առանց գրուագ մը առնելու «Արաբիոյ անթագ արքայ»ին կեանքէն

— Լաւ, քանի որ այնքան կը պնդէք, պատմեմ հատ մը, որ գրական է արդէն: Քիչ առաջ, Վէրֆէլի վէպին առիթով կ'ըսէի, թէ սխալ է գրքի մը շատ տարածուած ըլլալը վերագրել անոր արժէքին: Արդ, Լօրէնս, իր վայել հնարքով մը, օր մը կ'ուզեց ծածկութիւնը այն սնամէջ ու շողշողուն օգապարիկին՝ որ համբաւ կը կոչուի: Իր «Իմաստութեան եօթը սիւներ»ը լոյս տեսած էր եւ բովանդակ անգլիական մամուլը կը տարփողէր գործին ամպերուն հասցնելով հեղինակին տաղանդը: Ճիշդ այդ օրերուն, քանի մը պատմուածքներ գրեց Լօրէնս, ամբողջ ճարտարութիւնն ու տաղանդը թափելով անոնց վրայ եւ ղրկեց բազմաթիւ թերթերու… ծածկանունով

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուլթին տեսաւ որ յաջող հարուած մը իջեցուցած էր, աւելի առաջ գնաց:

— Անհրաժեշտ չէ, մեծ դիւրութեամբ կրնամ ըսել Քազըմին որ իր մարդիկը ղրկէ՝ մթերանոցդ աչքի անցընելու համար…

— Շատ աղէկ, նորէն ձեր ուզածին պէս թող ըլլայ… ձեր ձեռքն եմ ինկած… բայց նիհատին թուականը չեմ կրնար ըսել, որովհետեւ ես ալ չեմ գիտեր… թերեւս տակաւին որոշուած չէ…

Ամբողջ վայրկեան մը Սուլթինի շունչը բռնուեցաւ: Ճիհատ բառը իր մտքին մէջ բոցավառուեցաւ իր բոլոր սարսափելի կարելիութիւններով: Բէութի հայրենասիրական զառանցանքներուն շատ քիչ կարեւորութիւն տուած էր, բայց հիմա խնդիրը տարբեր կերպով կը ներկայանար եւ շատ աւելի հեռուները կ'երթար քան ներքին յեղափոխութիւնը, որուն որուն պատմութիւնը կը լսէր տասը վայրկեանէ մը ի վեր. որովհետեւ ճիհատ՝ կը նշանակէ նուիրական պատերազմ մը: Այս մարդոց նպատակը մի միայն Քէմալը ջախջախել եւ Քուրանին հին օրէնքները վերահաստատել չէր. անոնք դառնացած էին օ'րուան իշխանութեան դէմ եւ կոյր մոլեռանդութեամբ կ'աշխատէին ամբողջովին իրականացնել իրենց ծրագիրը: Ասիկա կը նշանակէր հրդեհ մը բռնկեցնել պալքաններուն մէջ, իրենց կրօնակիցները հաւանաբար համակրութիւն ցոյց պիտի տային իրենց շարժումին հանդէպ եւ պիտի սկսէին ջարդել Հնդկաստանի, Սուրիոյ, Պաղեստինի, Եգիպտոսի եւ Ալճերիոյ քրիստոնեաները, ու նկատի ունենալով Եւրոպայի անստոյգ կացութիւնը անոնց շարժումը կայծ մը պիտի ըլլար պայթեցնելու համար դէպի մահ առաջնորդող ահարկու պատերազմ մը որուն պիտի մասնակցէին Մեծ Պետութիւնները նոր զինակցութիւններով:

— Որքա՞ն ժամանակէն կը կարծէք որ ձեր բանակը Սելանիկ կրնայ հասնիլ, հարցուց անցողակի:

Արիֆ՝ Սուլթի մտավախութիւնները հաստատեց անփութօրէն պատասխանելով.

— Թերեւս շաբաթ մը, կամ աւելի, որովհետեւ մեր օդային ուժը կրնայ յունականը ջախջախել քառասուն ութը ժամէն… Քէմալ առնուազն ստեղծած է զօրաւոր զէնք մը զոր կրնանք գործածել երբ առիթը ներկայանայ… Թուրքիայէն դուրս գտնուողները գաղափար անգամ չունին թէ ինչ համբանք եւ ուժ կը ներկայացնեն մեր օդանաւերը…

— Այդպէ՛ս, ուրեմն…

Սուլթին կեցաւ վայրկեան մը՝ բոլորովին ապշած այդ չափէն աւելի կարեւոր գաղտնիքէն զոր Թուրք երիտասարդը կը պարզէր իրեն: Այլեւս կասկած չկար որ երբ այս խմբերը իշխանութեան գլուխ անցնէին «կատղած շունի» մը դերը պիտի կատարէին անպատճառ եւ առաջնակարգ պատերազմ մը պիտի բռնկեցնէին մէկ օրէն միւսը: Իրեն յանձնուած պաշտօնը յանկարծ մեծ կարեւորութիւն կը ստանար: Ուրեմն ամէն ինչ պիտի ընէր կարելի եղած մանրամասնութիւնները փրցնելու համար. կամ պիտի համոզէր Արիֆը որպէսզի իրեն հետ գործակցէր եւ կամ պիտի ճնշէր զայն որպէսզի նոր տեղեկութիւններ հաղորդէր իրեն՝ իր հետապնդութիւնները յառաջ մղելու համար: Այս վերջին պարագան մտքին մէջ հետեւեալ հարցումը ըրաւ.

— Ուրախ պիտի ըլլամ եթէ ինծի տաս քու երկու բջիջներուդ անդամակցողներուն անունները…

— Ո՛չ, ատանկ բան չեմ կրնար ընել, ըսաւ Արիֆ գլուխը թօթուելով:

— Կրնա՛ս, քանի որ կը ճանչնաս զիրենք…

— Այո՛, բայց կը մերժեմ… չեմ կրնար ընկերներուս դաւաճանել…

— Քաղաքը տակաւին մոռցած չէ թէ ինչպէս պէտք է ծեծէ յամառները… Անշուշտ աւելի խելացութիւն է հիմա խօսիլ քան սպասել որ կըռունկներուդ միսերը թափթփին խաբարանին հարուածներուն տակ…

— Չեմ կրնար ըսել, պատասխանեց երիտասարդը, կուրծքը վեր բարձրացնելով. Կակայի մասին տեղեկութիւններ ուզեցիք տուի, որովհետեւ, եթէ կարելի է, կ'աշխատիմ կեանքս ազատել… սակայն եւ այնպէս այդ տեղեկութիւնը հաղորդեցի վստահ ըլլալով որ չէիք կրնար արգիլել մեր կազմակերպութեան յաջողութիւնը… Եթէ ինծի եւ իմ եղբօրս պէս հարիւր հոգի ալ սպաննէք, դարձեալ չէք կրնար… octurusի կը նմանի, մէկ թեւը կտրես տեղը տասը թեւ կը բուսնի… Եթէ խնդիրը դաւաճանութեան գայ, ո՛չ բնաւ չեմ կրնար ընել…

— Քեզի երկու վայրկեան եւս կուտամ որ մտածես, ըսաւ Սուլթին, կզակը դուրս տնկելով. եթէ պայմանաժամս լրանալուն այդ անունները ինծի տուած չըլլաս, գիտես դլխուդ գալիքը…

— Եթէ հարիւր տարի ալ սպասէք, պատասխանս նոյնը պիտի ըլլայ…

Սուլթին ժամացոյցին նայեցաւ ու վայրկեան մը լուռ մնաց: Կեղծ էր իր պառնալիքը, բայց ստիպուած էր ընել զայն կարելի եղածին չափ տեղեկութիւն ստանալու համար: Շատ անհրաժեշտ էր իմանալ այդ գաղտնի շարժումին անդամներուն անունները. իւրաքանչիւրէն կրնար կորզել յաւելուածական տեղեկութիւններ եւ նոր անուններ:

Սպառնալիքին ահաւորութիւնը սարսափեցուց զինքը: Վեց շաբաթէ ի վեր Պոլիս կը գտնուէր, աշխատելով ամէն տեսակ տեղեկութիւն մը ձեռք անցընել, սակայն ոչ մէկ բան ըրած էր: Այդ իրողութիւնն իսկ բաւական էր ապացուցանելու համար որ երբ բջիջներ կը կազմուէին, մեծ զգուշութեամբ կ'ընտրուէին անոնց անդամները, կ'ընդունէին միայն անոնք որոնք հակաքէմալական տեսակէտները չէին վերցներ: Բէութը հազուագիւտ բացառութիւն մըն էր անշուշտ: Ուրեմն 1000 հոգի էին դաւադիրները, թերեւս աւելի, բոլորն ալ մոլեռանդներ որոնք ոչ մէկ բանի առջեւ կանգ պիտի առնէին, վերահաստատելու համար իրենց կրօնքին պաշտամունքը եւ յնդուելու(?) թեամբ պատերազմի պիտի նետէին Պալքաններու քրիստոնեայ պետութիւններուն, այսինքն իրենց հնամիններուն դէմ:

(Շար.)

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի ...ութիւնը Մայիս 22ի կիրակի օրը ...ոնեց ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆի մը - ...ութեան հարիւրամեակը:

...գողափար յոյժ գովելի, որով կ'ու- ...զենք ցուցնել նոր սերունդին, թէ Ս. ...ին հին Մխիթարեանները ո՛ր աստի- ...ճան յամառ ջանքերով ծնող ե- ...ած են հոյակապ գործերու, գործեր՝ ...ոնք խակայէս անմահացուցած են Մը- ...ին անունը եւ Հայ գրագիտու- ...թեան եղած են ճշմարիտ ռահվիրայ ...վերանորոգիչ:

Բայց ներուի ինձ դիտել, թէ ինչո՞ւ ...մար այժմ կը կատարուի այդ հա- ...րամեակը, քանի՛ որ յայտնի է՝ թէ ...կազեան երկհատոր բառարանը ...ուած է 1836ին: Արդեօք ձեռ - ...րի մը պիտի ըլլայ նոր տպագրու- ...թեան մը աւելի ճոխացնել զայն, ո- ...ր մը աւելի ճոխացնել զայն, ո- ...ւմ պատրաստութեանը համար ճիշդ ...դար(50 տարի) աչքի լոյս թափած ...Գաբրիէլ Աւետիքեան, Հ. Սա - ...Սիւրմէլեան, եւ Հ. ՄկրտիչԱւ- ...եան մեծահմուտ հայկաբանները:

...ելի լաւ չէ՞ր ըլլար արդեօք սպա- ...եւ այս բառարանին տօնին հետ ...նել եկող տարի Մխիթար Աբբահօր ...հատոր, ստուար, մեծադանդուած ...րանին տպագրութեան 90րդ տա- ...րձը որ կը զուգադիպի այդ մեծ ...յրն մահուան ալ հարիւրյիսնաւն - ...եակին (1749 Ապրիլ 27):

Մխիթար Աբբայ որ 1727էն սկսած ...աշխատութեամբ պատրաստեց իր ...հայկայ բառարանները, տպագըր- ...ուած են անոր մահէն վերջ, 1749 Մա- ...19ին (Ա. հատորը) եւ Բ. հատո- ...ալ 1769ին:

Մխիթար Աբբայի բառարանը հար - ...մեծ առաջնորդ եղաւ Հայկազեա- ...պատրաստութեան եւ արժանի է ...աշխատակութեան:

Հայերէն համառօտ բառարան մը ա- ռաջին անգամ տպուած է Լիվոռնօ քա- ղաքին մէջ 1698ին. անոր հեղինակը եղած է՝ Էջմիածնի Միքան Երեմիա Վարդապետ: Ասոր շինածը Սարգիս Եպիսկոպոս մը հրատարակած է սոյն Թուականին, երբ կը գտնուէր Լիվոռ- նօ:

Անկէ վերջ Յովսէփ Արցախեցի Վարդապետը՝ բառարան մը կը հրա - տարակէ Շուշի՝ 1730ին «Բառարան համառօտ իգրաբառէ յաշխարհաբառ» վերնագրով:

Ասոնցմէ վերջն է՝ Մեծին Մխիթա- րի յօրինած բառարանը, եւ ապա Հայ- կազեանը, որուն պարտաւոր եղած են եւ են ցարդ, ամէն հայ գրիչ սա վեր- ջին հարիւր տարուան ընթացքին մէջ:

Գիտնալ պէտք է սակայն, թէ Գրի- գոր պատուելի Փէշտիմալճեան, ինքն- իրենը պատրաստած է «Բառգիրք Հայ- կազեան լեզուի» երկհատոր ստուար բառարան մը, որուն տպագրութիւնը տարիներու ընթացքին ընդմիջումներ ունենալով, հազիւ աւարտած է 1841ին Օրթագիւղի Արապեան տպարանէն:

Բայց 1846ին Հ. Մկրտիչ Աւգերեան հրատարակած է մեր ամէնուս ծանօթ «Առձեռն բառարան»ը որ ունեցած է քանի մը տպագրութիւն:

Գրելով այս փոքրիկ ծանօթութիւն- ները մեր անդրանիկ բառարաններու մասին, պիտի ուզէի՝ որ Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանըտօնէր«ՀԱՅԿ ԴԻՒՑԱԶՆ» երեւելի գործին ութսուն- ամեակը, այդ հոյակապ ու եղական բանաստեղծական երկին՝ որ լոյս տե- սած է 1858ին: Եւ այդ ութսունամ - եակին հետ ներկայացնել՝ ո՛չ միայն Հայկ Դիւցազնի նշանակութիւնը, այլ եւ՝ անոր մեծանուն հեղինակը՝ Հ. Արսէն Բագրատունին, թարգմանիչը Հոմերոսի, Վիրգիլիոսի, Միլտոնի եւ ուրիշ դասական գործերու, այդ նշա- նաւոր Վարդապետին, որուն նման հայագէտ - տիտան մը չծնաւ այլեւս Ս. Ղազար:

Տօքթ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

...այդ գործերէն ոչ մէկը չընդունուե- ...ցաւ որեւէ թերթի կողմէ: Լօրէնսի ա- ...նունը աստղի պէս կը շողար գրական ...երկնակամարին վրայ, իսկ իր գործե- ...րը կը մնային դամբիւղներու մէջ...

— Այն կարծիքը կը տիրէ ոմանց ...քով, թէ Լօրէնս չէ մեռած եւ թէ իր ...հեռացման մահը քաղաքական խաղ ...մըն է: Ի՞նչ կ'ըսէք այս կասկածին:

— Մեռած է Լօրէնս: Կրնաք վստահ ...ըլլալ թէ մեռած է իրապէս: Ու ա - ...մէնէն ցայտուն ապացոյցն այն է, որ ...Լօրէնսի մահուան առիթով, Ճօրճ Ե. ...թագաւորական հեռագիր ուղղեց անոր ...եղբօր: Արդ, Անգլիոյ մէջ, անկարելի ...է որ թագաւորին անունը խառնեն քա- ...ղաքական որեւէ խաղի, ինչքան ալ ...բարձր ըլլայ նպատակը: Այս մէկ հա- ...ւաստի փաստը կը բաւէ ինքնին, համո- ...զելու, թէ մեռած է Լօրէնս: Անշուշտ ...համաշխարհային մամուլը կը շարու- ...նակէ Լօրէնսի անուան շուրջ դիզել ա- ...ռասպելներ, որոնք ոչ միայն կապ ...չունին Լօրէնսի հետ, այլ, յաճախ, ...եւ իրականութեան հետ: Բայց ...թողուն խօսեցանք իմ մասիս: Քիչ մըն ...ալ խօսեցէք դուք ձեր մասին, հայ ...նոր գրականութեան ձգտումներուն, ...հայ մամուլին մասին:

...Կուտամ անհրաժեշտ տեղեկութիւն- ...ները, ցոյց տալով նաեւ քանի մը հա- ...յերէն թերթերու նմոյշները, մասնա - ...ւորապար «Հայրենիք Ամսագիր»էն թիւ մը: Կը հետաքրքրուի Ամերիկահայու- թեան վիճակով եւ կը խնդրէ լրացու- ցիչ տեղեկութիւններ: Ու երբ կ'ըսեմ, թէ 160 հազարի հասնող գաղութ մը ունինք Ամերիկայի մէջ, յանկարծ կը բացագանչէ.

— Կը ցաւի՛մ որ այդքան հայութիւն ունինք հոն: Ամերիկան, սա հսկա - րակ, դեռ չկազմուած, թերխաշ քա- ղաքակրթութիւն մըն է, որ ժխտական հետքեր միայն կրնայ թողուլ անհա - տին վրայ: Օգտակար կ'ըլլար չփումը, եթէ մեր հայրենակիցները ատեն մը մնալէ ետք հոն, վերադառնային: Բայց երկար մնալով, պիտի խաթար- ուին: Ամերիքանիզմին աղխատոր ազ- դեցութիւնը կը տեսնենք արդէն բը - ժշկութեան մէջ, ուր անոնց գիտական մեթոտները, փնտռտուքները եւ մեքե- նական օժանդակներու ծայրայեղ զործածութիւնը նուազագոյնին իջե - ցուցած են անհատին ստեղծագործ դե- րը: Այս մտածումը ընդլայնեցի վեր- ջերս, Պաղեստինի մէջ տուած բժշկա- կան մէկ դասախօսութեանս առիթով եւ շատ մը հեղինակութիւններ իրա - ւունք տուին ինծի:

ԱՐՍԷՆ ԲԱԳՐԱՏԵԱՆ

Մ. Ս. ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

Հանգուցեալ Մելիք Ս. Դաւիթ Բէկ, բուն անունով Մարտիրոս Սարգիս - եան, մօտաւորապէս 68 տարի առաջ ծնած էր Արաբկիր: Փոքրիկ տարի - քէն որբացած, ղրկուած է Փարիզ: Ուսումը ստացած է Քոլէժ Սթա - նիսլասի մէջ, դպրոցական ընկերը ե - ղած է Զօր. Կուրոյի: Քոլէժը աւար - տելէ վերջ, մտած է բժշկական վար - ժարան, որուն դասընթացքը չվերջա- ցուցած նուիրուած է բանասիրու - թեան:

Փարիզի մէջ հանդիպելով հնչակեան գործիչ Սապահգիւլեանի, անկէ հայե- րէն սորված է եւ մտած հնչակեան շարքերուն մէջ, ուր եւ մնաց մինչեւ իր մահը:

Իր առաջին աշխատասիրութիւնն է «Լուսինեանք», Հայոց վերջինարքայա- կան դերդաստանին վրայ պատմական- բանասիրական ուսումնասիրութիւն մը,գրուած 1898ին եւ տպուած Վիէննա Մխիթարեան տպարանին մէջ 1900ին:

Ուսումնասիրած էր բազմաթիւ լե- զուներ: Ալպէն - Միշէլ հրատարակ - չական տունը հրատարակած է իր հե- ղինակած Քերականութիւններն ու Զրուցատրութիւնները, զանազան լե - զուներով.— ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն, ռուսերէն, սերպերէն, յու- նարէն, թուրքերէն, արաբերէն, չի - նարէն, ռումաներէն եւն.: Հրատա- րակած է նաեւ հայերէնէ ֆրանսերէն գրպանի բառարան մը 1927ին, «Ինք - նուսուցիչ Փրանս. լեզուի» 1924ին, Manuel de la langue arménienne 1919ին՝ ֆրանսախօսներուն հայերէն սորվե - ցնելու համար:

Կատարած է բազմաթիւ թարգմա - նութիւններ հայերէնէ ֆրանսերէնի, Արամ Անտոնեանի Documents officiels concernant les Massacres arméniensը, Մե- րուժան Պարսամեանի բանաստեղծու- թեանց մէկ հատորը իր ֆրանսերէն ծածկանունով՝ Serge d'Herminy, գրած է Ա. Ջօպանեանի ֆրանսերէն կենսա - գրութիւնը՝ անոր 35ամեայ յոբելեա - նին առթիւ 1925ին, Belletի հետ հրա - տարակած է «La question de Cilicie»ն 1921ին: Աշխատակցած է հայագէտ Փրօֆ. Մաքլէրի բազմաթիւ հրատա - րակութեանց: Անոր Chrestomathie de l'Arménien Moderneին մէջ գրած է ու - սումնասիրութիւն մը խորհրդային նոր ուղղագրութեան մասին եւ կազ - մած է անոր բառարանը: Աշխատակ - ցած է զանազան թերթերու եւ պարբե- րականներու: Անդամ էր Հայ Գրողնե- րու Միութեան եւ ֆրանսական լեզ - ուաբանական ընկերութեանց: Մաս - նաւոր դասեր կուտար եւ հասցուցած է բազմաթիւ աշակերտներ: Գործօն մասնակցութիւն բերած է Փարիզահայ հանրային կեանքին, իբրեւ ներկայա- ցուցիչ հնչակեան կուսակցութեան եւ իբրեւ մատուրական: Զինադադարի շրջանին օգտակար եղած է նաեւ Հ. Հ. Պատուիրակութեան աշխատանքնե - րուն: Իրեն դիմողներուն խորհուրդ - ներ կուտար բարեսիրաբար եւ քիչ չէ թիւը անոնց որոնք իրեն շնորհիւ զա - նազան մասնագիտական դպրոցներ մը- տած են: Ունէր ճոխ մատենադարան մը —մասնաւորաբար լեզուաբանական — բանասիրական գիրքերէ բաղկա - ցած, որուն վրայ կը գուրգուրար: Ամուրի էր: Կը թողու բազմաթիւ ձեռագիր աշխատութիւններ, որոնց մէջ՝ «Արաբկիրի պատմութիւնը» ա- ւելի քան 1000 էջ:

Իր մահով կ'անհետանայ փարիզա - հայ հին սերունդի հմեստ մտաւորա- կաններէն մէկը:

Հ. Ս.

ՊՏՈՅՏ ՄԸ

ՄԵՐ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՎԱԼԱՆՍ.— «Զոմ մարզականի» վարչութիւնը ընդունելով Փոն տը Շէ- րիւյի հայկական նորակազմ խումբին դիմումը, որոշած էր կազմակերպել բարեկամական մրցում մը,մայիս15ին:

Կիրակի է, առտուն կանուխ «Զոմ»ի պատանի մարզիկները մի առ մի կը հաւաքուին Սալ տէ Ֆէթի առջեւ, ուր երկու ինքնաշարժեր կը սպասէին: Խումբին կ'ընկերանային վարչութեան երեք անդամները եւ «Յառաջ»ի թըղ - թակիցը: Ժամը 6ին օթօները սկսան սուրալ, ու տղաքը՝ արշալոյսը ող - ջունեցին «Առաւօտ լուսոյ»ով, որուն յաջորդեցին՝ ազգային յեղափոխական եւ գեղջկական երգեր: Ժամը 7ին Վիէն ենք արդէն: Նախաճաշէն վերջ ինքնաշարժները կրկին սկսան սուրալ, վարիչներուն անզգուշութեան պատ - ճառով կը շեղինք ուղիղ ճամբէն ու կ'իյնանք ագարակներու մէջ, ուր բո- լոր կենդանիները՝ կով, ոչխար, այծ, շուն, հաւ եւայլն՝ եղբայրացած իրա- րու հետ, կ'ապրին հաշտ ու խաղաղ:

Ոսկի է Ֆրանսայի շինականը, ոտ - քի են այս «երկրի բոլոր բնակիչները» որոնք, արդար հողին խառնելով ի - րենց քրտինքը, զայն կը դարձնեն արգասաբեր: Անուշահոտութիւնն ու բոյրը կը խուժեն մեր ռունգերէն ներս:

Վերջապէս կը հասնինք Փոն տը Շէ- րիւյի, փոքրիկ գիւղ մը, ուր մեր հայրենակիցները, մօտ 500 հոգի, մեծ մասով կ'աշխատին մետաղագործա - կան հաստատութեան մէջ որ մօտ 2000 հոգի կը բանեցնէ: Ունին եկեղեցի եւ դպրոց 130 աշակերտներով, ունին վարդապետ մը իբրեւ հոգեւոր հովիւ, որ միեւնոյն ատեն ուսուցիչ է: Կան 3 հայրենակցական միութիւններ, Սասա- նուի, Տիգրանակերտի եւ Մարաշի: ուր ներկայ հասարակութենէն, որ կ'ընտրուի միութիւններու կողմէ: Կուսակցութիւններ չկան, չկայ ազդ. շարժում, տեսակ մը թմրած խաղա - ղութիւն: Ոմանք «Յառաջ» կը ստա - նան եւ «Հայ - Բոյժ»:

Ունին 12 առեւտրական, 20 տան - տէր, բոլորն ալ սիրուած են տեղացի- ներէն: Մինչեւ կէս օր կը թափառինք փողոցները, ոչ առաջնորդ ունինք, ոչ ալ հիւրասիրող:

Վերջապէս, կէս օրուան ճաշէն վերջ ժամը 3ին, իբրեւ դատաւոր՝ «Յա - ռաջ»ի թղթակիցը դաշտ կը հրաւիրէ երկու հայկական խումբերը: Վալան- սի «Զոմ մարզականի» խմբապետ, Մամբրէ Սէմէրճեան, քանի մը քաջա- լերական եւ բարեկամական խօսքերէ վերջ, հակառակորդ խումբին կը նուի- րէ ծաղկեփունջ մը, եւ կը ծափահար- ուի ներկայ հասարակութենէն,, որ մօտ 200ի կը հասնէր, մեծ մասով հա- յեր:

Արդար ըլլալու համար ըսեմ որ մեր տղաքը անքուն էին, յոգնեցան նաեւ ճամբան եւ գիւղը: Ցեռայ բաղդատ - մամբ միւս մարզիկներուն, «Զոմ»ի տղաքը դեռ պատանիներ են: Միւս կողմէ յաղթանակը ապահովելու ոչ մէկ աշխատանք չէր կատարուած, նը- կատի ունենալով մրցումին բարեկա - մական հանդամանքը եւ նոր խումբի մը մղում տալու հոգածութիւնը:

Իսկ Փոն տը Շէրիւի խումբը, թէեւ նորակազմի մակդիրը ունի, սակայն բոլորն ալ նախկին խաղացողներ են, եւ յաղթանակը անպայման ապահո - վելու համար, նոյնիսկ տեղական խումբերէն յաւագոյն մարզիկներ փոխ առնուած էին:

Մրցումը սկսաւ հաւասար խաղար- կութեամբ, հետզհետէ Սթանողցինե- րու խումբը սկսաւ տիրապետել:

Մեր տղաքը մէկ նշանակէտով պար- տուած ըլլալով հանդերձ, մերժեցին քաշել 2 բէնալթիները:

Երկրորդ կիսախաղին կրկին կը տի- րապետէին միւսները, իսկ մերինները կը գոհանային գեղեցիկ խաղարկու - թեամբ միայն: Այդպէս հրամայած էր խմբապետը: Խաղը վերջացաւ Փոն տը Շէրիւի յաղթանակով՝ 3 — 1, որ- մէ վերջ հրաւիրուեցանք սրճարան մը: Հոն էին երկու խումբի մարզիկ - ները, եւ բաւական թիւով հայրենա - կիցներ, մեզ պատուեցին զովացու - ցիչներով: Հետզհետէ հաւաքոյթը պզ- տիկ հանդէսի մը երեւոյթը ստացաւ, որուն ընթացքին մեր տղաքը երգեցին «Յառաջ Նահատակ»ը, «Կուժն առա», «Բամ Փորոտան» (յանկայս), եւ ու- րիշներ: «Զոմ»ի անունով խօսեցաւ «Յառաջ»ի թղթակիցը, — «Մենք ազգային եւ մարզական կապ մը հաս - տատելու համար ձեզի հետ, չընկրկե- ցանք դժուարութիւններու առջեւ: Մեր պատանիներէ բաղկացած փութ - պոլի խումբը, այս տարի աւելի քան 45 խումբերու յաղթելով տիրացաւ Տրոմ - Արտէշ, զոյգ նահանգներու ա- խոյենութեան: Այս օրուան պարտու - թիւնը երբեք նուաստացում չէ մեր խումբին համար, պահեցէք այս խում- բը եւ շփում ստեղծեցէք ձեր շրջանին հետ, դուրս քաշեցէք պատանեկու - թիւնը սրճարաններու ապականած մթնոլորտէն, կապեցէք զանոնք դաշ - տին ու գնդակին, զօրացուցէք անոնց գնդերնները, պայծառացուցէք անոնց միտքը, որպէսզի երբ մեր հայրենիքը պէտք ունենայ մեզի, կարենանք յա - ւագոյնս կատարել մեր պարտականու- թիւնները»:

Ժամը 6.45ին ծով քաղաքն ենք (Լիոն): Վար կ'իջնենք, քաղաքին ծա- նօթանալու համար կը մտնենք Rue Garibaldi ուր հանդէս կար եւ ծով բազ- մութիւն: Այնտեղ կը լսենք հայերէն երգ մը, «Կուժն առայ»: Քիչ մը ուն- կնդրելէ, յետոյ ժամերով պտտելէ վերջ, գիշերուան ժամը 1.30ին հա - սանք Վալանս:

Շ. Սեւան

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՅՕԴ. 4.— Անձնագիրը ի զօրու է բո- լոր նահանգներուն համար, ի բաց առեալ Մոզէլ, Վերին Հռենոս (Haut - Rhin), Ստորին Հռենոս (Bas - Rhin) նահանգները:

Բնակարանի կամ բնակավայրի փո - փոխութիւն կատարելով՝ երբ օտարա- կան մը կուզէ հաստատուիլ այս նա - կան մը կ'ուզէ հաստատուիլ այս նա - խապէս ստանալ նահանգապետին ար - տօնութիւնը: Խնդրագիրը, դրոշմեալ թուղթի վրայ, խնդրարկուն պէտք է ղրկէ ուղղակի նահանգապետին, որ արտօնութիւնը կը շնորհէ արձանա - գրութեամբ մը նոյն խնդրագրին վը- րայ եւ զայն կը վերադարձնէ տէրոջ՝ իր որոշումը հաղորդելէ վերջ ոստի - կանապետին (կամ, եթէ չկայ, քաղա- քապետին) այն տեղւոյն, ուր կ'ուզէ հաստատուիլ օտարականը:

Անձնագրին վրայ պէտք է դրուի մասնաւոր արձանագրութիւն մը, որ զայն ի զօրու կը դարձնէ մէկ կամ ա- ւելի նահանգներու համար:

Ամէն օտարական որ զանց կ'առնէ այս կանոնագրութիւնը, կ'ենթարկուի արտաքսումի հրամանի:

ՅՕԴ. 5.— Անձնագրի սովորական ժամանակաշրջանն է երեք տարի, հաշուելով այն թուականէն երբ տը- րուած է խնդրագիրը՝ համաձայն ներ- կայ հրովարտակ - օրէնքին առաջին յօդուածին առաջին պարբերութեան, այն օտարականներուն համար, որոնց շնորհուած է բնակութեան վերջնական արտօնութիւնը:

Այսուհանդերձ, սահմանափակ պայ- մանաժամով առժամեայ անձնագիր կը տրուի.

ա) Այն օտարականներուն, որոնք կը մտնեն «աշխատաւորներու» դասա- կարգին մէջ:

Շնորհուած պայմանաժամը հաւա - սար է այն տեւողութեան զոր աշխա - տանքի նախարարութեան պատասխա- նատու մարմինները կը ճշդեն իրենց վիզային ենթարկուելիք պայմանա - գրութեանց վրայ, վերապահու - թեամբ այն տրամադրութեանց, ո - րոնք նախատեսուած են ներկայ հրո - վարտակին 8րդ յօդուածին մէջ:

բ) Այն օտարականներուն, որոնք կը մտնեն ներկայ հրովարտակին 2րդ յօդուածով սահմանուած Գ. դասա - կարգին մէջ եւ ենթակայ են հիւպա - տոսական վիզայի ձեւականութեանց:

Շնորհուած պայմանաժամը հաւա - սար է հիւպատոսական վիզային տե- ւողութեան, երբ այդ տեւողութիւնը երկու տարիէն պակաս է:

գ) Այն օտարականներուն, որոնք Ֆրանսա մտած են կամ ուսանողու - թեան, կամ առեւտրական ճամբոր - դութեան կամ ընտանեկան այցելու - թեան համար:

Բնակութեան համար շնորհուած արտօնութեան տեւողութիւնը փոփո - խական է եւ չի կրնար մէկ տարիէն ա- ւելի ըլլալ:

Սովորական պայմանաժամով անձ - նագիր չի տրուիր, եթէ օտարականը նախապէս ներկայացուցած չէ առող - ջական վկայագիր մը կանոնական ձե- ւով:

Ամէն անձնագիր որու շրջանը լրա - ցած է, արժէք չի ներկայացներ:

ՅՕԴ. 6.— Սովորական պայմանա - ժամով (3 տարի) անձնագիրները վե - րանորոգելու համար, խնդրագիրները պէտք է ներկայացուին ոստիկանա - կան վերատեսչութեան՝ եթէ օտարա- կանը կը բնակի Փարիզի մէջ, կամ ոս- տիկանապետութեանց (ի հարկին՝ քա- ղաքապետութեանց) եթէ օտարականը կը բնակի Սէնի նահանգին կամ այլնա- հանգներու մէջ, բնակութեան այդ արտօնագիրներուն երեք տարուան պայմանաժամը լրանալէ առաջ՝ վեր - ջին երեք ամիսներու ընթացքին: Այս պայմանաժամը լրանալէ վերջ, չվե - րանորոգուած անձնագիրներու տէրե - րը պիտի նկատուին իբրեւ իրենց կա - ցութիւնը չկանոնաւորող օտարական - ներ եւ ենթակայ՝ 2 մայիս 1938 հրո - վարտակ - օրէնքին 2րդ եւ 3րդ յօդ - ուածներով նախատեսուած պատիժ - ներուն: Վերանորոգումի գործողու - թիւնը պիտի կատարուի համաձայն ներկայ հրովարտակին 2րդ յօդուա - ծին 3րդ եւ յաջորդ հատուածներուն տրամադրութեանց: Այսուհանդերձ, «աշխատաւորներու» յատուկ անձնա- գիր ունեցողները իրենց թուղթը կըր- նան վերանորոգել միայն այն ատեն, երբ, ամէն անգամ, կը ներկայացնեն նոր պայմանագրութիւն մը, որ վա - ւերացուած է, այդ նպատակով, աշ - խատանքի նախարարութեան պատաս- խանատու մարմիններուն կողմէ:

Սահմանափակ պայմանաժամով առ- ժամեայ անձնագիրներու տեւողու - թիւնը երկարելու համար խնդրագիր - ները պէտք է ներկայացուին յիշա - տակեալ իշխանութեանց, ընդհակա - ռակն, բնակութեան այդ արտօնագիր- ներուն պայմանաժամը լրանալէն առ - նուազն 15 օր առաջ, այլապէս կ'են - թարկուին անմիջական մերժումի:Այդ խնդրագիրներուն պէտք է ընկերացնել անհրաժեշտ վկայաթուղթերը,— աշ - խատաւորներու համար՝ աշխատանքի պայմանագրութիւն մը նպաստաւոր վիզայով,— հիւանդութեանց պարա - գային՝ բժշկական վկայագիր մը դրոշ- մեալ թուղթի վրայ, — ուսանողնե - րու համար՝ արձանագրութեանվկայա- գիր մը համալսարանէ մը կամ դպրո - ցէ մը:

Նահանգապետը կրնայ ընդունիլ տեւողութիւնը երկարելու համար ի - րեն ներկայացուած խնդրագիրներուն հիմնաւոր ըլլալը կամ մերժել՝ երբ հիմնաւոր չեն թուիր:

(Շար.)

(3)

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՐՔ ՄԸ

Պ. Արամ Ճինճեան, փրոֆէսէօր Փարիզի Ատամնաբուժական Վարժա - րանին, արժէքաւոր գիրք մը հրատա- րակեց վերջերս, տեսակ մը դեղաբա- նական բառարան:

Գիրքը կազմուած է այն յօդուածնե- րով, որոնք նախապէս լոյս տեսած են La Semaine Dentaire պարբերաթերթին մէջ: Հեղինակը, պատրաստութեան ժամանակ, աչքի առջեւ ունեցած է բո- լոր նման գործերը, Ռուայի, Հոկի, Պուլանի եւ Պուասիէի, Քէնըրրոյի, Պուշարտոյի եւ Ռաթըրիի, Ժիլպէրի եւ Իվոնի, Աօթիէի, Լըմուանի եւ Ժէրարի, Էսթէուլի եւ Տօղիէի, Վիոյի Տիւպուայի եւ այլոց հեղինակութիւն- ները, անոնց վրայ աւելցնելով նաեւ իր փորձառութեան դասերը:

Այս գործին գլխաւոր առաւելու - թիւնն այն է որ հեղինակը զատած եւ բաժնած է ատամնաբուժական դեղա- գրական պաշարը բժշկական դեղա - գրական պաշարէն, այնպէս որ ա - տամնաբոյժը, շնորհիւ այս գրքին, ստիպուած չէ խրելու բժշկական դե- ղագրական բառարաններու մէջ՝ ժա - մանակ վատնելով յումպէտս: Դեղերը դասաւորուած են այբուբենական կար- գով, իւրաքանչիւրին տրուած՝ իրենց բուժական յատկութիւնը, գործածու- թեան տեղը եւ բաղադրական տարա - զը: Աւելցնենք որ այս գիրքը կը պա- րունակէ 1,400 դեղագրական տարազ- ներ, որոնք կրնան օգտակար ըլլալ ա- մէնուն: Այնպէս որ գործնական յու- շատետր մըն է, ատամնաբուժական թանկագին բառարան մը միաժամանակ, 224 էջ:

Ն.

(*) Formulaire Magistral d'Odonto-Stomatologie et Art de Prescrire,— par Aram Djindjian, Professeur à l'Ecole de Chirurgie dentaire de Paris. Edition.— La Semaine dentaire, 1938.

...ՁԵՐ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Հարցնելով հօրս խանութը գտայ: ...Մեր ամենամօտ բարեկամը, հոն նըս- ...տած էր զաւկին հետ: — Մովսէս է - ...ֆէնտին ո՞ւր է, հարցուցի:

— Ի՞նչ պիտի ընես... հիմակ կու ...գայ... ըսաւ ու չէր ուզեր վրաս նա - ...յիլ: Իր որպիսութիւնը հարցուցի: Կը ...դողդղար: Ծանօթութիւն տուի: Բա- ...րեկամս գլխ դրկեց ու սկսաւ արտաս - ...ուել:

Հեռաձայնով փնտռեց ու կանչել ...տուաւ հայրս: Սիրտը դող ելած ու ...վազելով խանութ եկաւ ան: Նստեր էի ...ես: Չէր ճանչնար զիս: Կը հարցնէր. ... — Ո՞ւր է տղաս, եկեր է....— Ահա, ...նստեր է, ըսին: Զիս գրկեց նստաւ ու ...լալ սկսաւ:

— Տղա, պզտիկցեր ես, ըսաւ... ...Կառքով տուն գացինք:

Իրիկուն էր:

Մերինները առջիս կը վազեն: Ահա ...փոքր եղբայրս որ մեծցեր, հասակ նե- ...տեր է: Գեղեցիկ երիտասարդ է այլ - ...եւս...: Կը դրկեմ ու կը համբուրեմ: Ահա փոքր քոյրս որ աղջնակ է եղեր: Ան ալ մեծցեր ու զիս մոռցեր է: Կը գրկեմ ու կը համբուրեմ, մինչ ան պիշ պիշ վրաս կը նայի: Կուզայ ծե - րունի մամս:— Գառնուկ... կը ճչայ ... զիս կը գրկէ եւ յուշերըկը փնտռէ, կը յիշէ՛, կը յիշէ՛... ու կը պոռթկայ անհուն արցունքով...

Եւրոպական նոր տարիի իրիկունն էր, 1919ին:

Նստայ: Փոխեցին զգեստս: Հիւանդ էի:

Վառեցին լոյսերն ալ: Հօրս տունը ինչքան ճոխ, շքեղ ու փայլուն կ'երե- ւէր աչքերուս: Խոշոր ժամացոյցը ինչ անուշ կ'երգէր երբ ժամերը կը զար - նէր: «Բարի եկար» կ'ըսէր ինծի:

Փոքրիկ խոյ մը, իբրեւ մատաղ, դանակին տակ կը ճչար դուռը:

Հայրս սնտուկէն գունաւոր լաթ մը բերաւ: Կարմիր, կապոյտ, նարնջա - գոյն էր ան:

Առջիս բռնեց զայն ու գոյները բա - ցատրեց: Կարմիրը վրէժն է ըսաւ ան, կապոյտը՝ արդարութիւնը եւ նարըն- ջագոյնը համերաշխութիւնը: Հայկա- կան դրօշակն է աս, ըսաւ:

Ու բանալով այդ նուիրական լաթը որ կը սարսար համբոյրներէս, դըր- խուս վրայ ձգեց, ուզելով երկրորդ կեանքս հայ անկախութիւնով մկրտել եւ ըսաւ.

— Տղա՛ս, քու բոլոր քաշածներդ այս դրօշակին համար էին...

(Վերջ) ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ֆր. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանին համար

Շրջ. Վարչութեանս դիմումին, այս տարի եւս ընդառաջ երթալով, ազնիւ հայրենակիցներ կարեւոր գումարներ նուիրեցին, ի նպաստ աղքատիկ մա - նուկներու օդափոխութեան կայանին: Պրիւքսելէն Պ. Վ. Խորասանճեան աւամադրած է 1000 ֆրանք, Պ. Մար- մարեան 1000 ֆրանք, (Տիկին Սայ - լանճեանի միջոցաւ), Պ. Գ. Կիւլպէնկ- եան 500 ֆրանք, եւ Պ. Գ. Սարգիս - բէկեան 100 ֆրանք: Շրջ. վարչու - թիւնս կը փութայ հրապարակաւ եւս յայտնել իր շնորհակալութիւնները:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ընտրութիւնները կատարուեցան խաղաղութեամբ

Կիրակի օր տեղի ունեցան քաղաքապետական ընտրութիւնները, 256 շըրջաններու մէջ, որոնց 56ը գերմանական են: Սակայն քուէարկութիւնը կատարուեցաւ միայն 179 շրջանակներու մէջ: 77 շրջանակներ իրենց թեկնածուները վերահաստատեցին առանց ընդդիմութեան: Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, Հէնլայնի կուսակիցները (հիթլէրական) շահած են 80 առ հարիւր, ի վնաս չափաւոր եւ պահպանողական հոսանքներու: Համայնավարները եւ ազգայնական Չեխերը, որոնք հակառակ էին որեւէ գիջումի, կարեւոր բան մը չշահեցան: Ընտրութեանց առթիւ նորութիւն մը եղաւ հրէական անջատ կուսակցութեան մը երեւումը, իրեն յատուկ թեկնածուներով:

Ընտրութիւնները պիտի լրանան յառաջիկայ կիրակի օր: Այնպէս որ, կացութիւնը մեղմացած է առայժմ: Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը նոր հրաւէր մը ուղղեց Հէնլայնի կուսակցութեան, բանակցելու համար, բայց այս վերջինը նորէն մերժեց, «մինչեւ որ եա առնուին զինուորական ապօրէն տնօրինութիւնները»:

Գերմանական մամուլին սպառնալիքները

Պաշտօնական Գերմանիան վերապահ դիրք մը բռնած է, առ այժմ: Արտաքին նախարարը Միւնիխ գնաց, Հիթլէրի հետ խորհրդակցելու համար: Գերմանական թերթերը կը շարունակեն սպառնալիքներ ուղղել Չեխոսլովաքիոյ եւ անոր բարեկամներուն: Անոնց ընդհանուր կարծիքն այն է թէ «չեխական կառավարութիւնը այլեւս տէր չէ կացութեան»: Այս առթիւ շնդալից խորագիրներ կ'երեւան.— «Փրակայի զարհուրելի արինահեղութիւնը: Չեխերը վայրագօրէն կը սպաննեն երկու Գերմանացիներ»:— «Չեխական զօրքը գործեց այս ոճիրը: Հետեւաբար, չեխական կառավարութիւնը ուղղակի պատասխանատու է երկու Գերմաններու մահուան»:— «Ասիկա կազմակերպուած մարդորսութիւն մըն է Գերմանացիներու դէմ: Ո՞վ արձակեց հրամանը»:— «Չեխական կառավարութիւնը ամէն միջոց կը գործադրէ բոլորովին անպաշտպան Գերմաններուն դէմ: Երկաթ, փոխանակ բանականութեան»:— «Վայրկեանը շատ ծանր է: Չեխական կառավարութիւնը վիթխարի պատասխանատուութեան մը տակ կ'իյնայ» Միեւնոյն ատեն գերմանական թերթերը յարձակելով Ֆրանսայի վրայ, կը քննադատեն անգլիական կառավարութիւնը, ըսելով թէ կացութիւնը կը խեղաթիւրէ եւ նոր սուտ մը կը հնարէ պատասխանատուութեանց մասին»:

*** Իտալիոյ մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին չեխական դէպքերուն, յուսալով թէ կարելի պիտի ըլլայ խաղաղութեամբ լուծել հարցը:

"Այլեւս չենք կրնար համբերել"...

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ վարչապետը Սանճաքի հարցի մասին բացատրութիւններ տուաւ Ազգի խորհրդարանական խմբակցութեան առջեւ: Վարչապետը յայտարարեց թէ պարտականութիւն մը կը նկատէ կուսակցութեան տեղեկացնել թէ բազմաթիւ ոտնձգութիւններ կը կատարուին, Թուրքերուն միջեւ երկպառակութիւն սերմանելու համար. առհասարակ բոլոր Թրքաստրներուն հանդէպ ապօրինի վերաբերում մը ցոյց տալով: Հոգատար վարչութեան գիտակցութեամբ կամ թոյլտուութեամբ, շարունակուող ընտրութիւնները իրենց ակիզբին մէջ իսկ դադրեցնելու եւ Թուրքերուն ի նպաստ ամէն կողմ յայտնուած համակրական ցոյցերը արգիլելու համար ուժի, բռնութեան եւ սուիններու սպառնալիքին կը դիմուի: Այսուհանդերձ վարչապետը յանձնարարեց դէպքերուն առանալիք վիճակին սպասել պաղարիւնութեամբ, ինչ որ իրենց իրաւունքին վրայ վստահ մարդոց յատկանիշն է, եւ բացատրեց թէ ներկայ կացութեան պահանջած միջոցները ձեռք կ'առնուին արդէն, եւ թէ անոնց կարգին լուրջ դիմումներ կատարուած են:

Այս առթիւ շատ մը ժողովականներ խօսք առնելով, դառն եւ զանգատալից յայտարարութիւններ ըրին «Թուրքիոյ հաշտ ապրելու փափաքը չարաչար գործածող» հոգատար վարչութեան դէմ: Ճառախօսներէն Ռասիհ Քափլան ըսաւ թէ «այլեւս չենք կրնար պարզ հանդիսատեսներ մնալ ամէն օր մեր եղբայրներուն կրած նորանոր չարչարանքներուն: Անոնց տուները կը մտնեն, զանոնք կը ծեծեն, կը նախատեն եւ կը վիրաւորեն»: Ճառախօսը յայտարարեց թէ ուրիշ կերպ վարուելու է անոնց դէմ, որոնք չեն ուզեր ըմբռնել իրաւունքն ու բարեկամութիւնը, եւ պահանջեց որ կառավարութիւնը աւելի կորովով գործէ ու հաւատ չընծայէ իրենց խօսքը չյարգող Ֆրանսացի գաղթային գործակալներուն:

ՃԱՆԱՃԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ազգ. մեծ ժողովը մայիս 21ին առխողաբար քուէարկեց օրինագիծ մը, որով կառավարութեան արտօնութեան կը տրուի մինչեւ 125ուկէս միլիոն թրքական ոսկիի գումար մը ճարել տասը տարուան ընթացքին, ազգ. պաշտպանութեան համար:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Ափրիկեան Տրիպոլիս գնաց, ուր մեծ ռազմափորձեր պիտի կատարուին այս օրերս: Հանդիսութեանց կը մասնակցի պատուիրակութիւն մը՝ Թունուզի իտալական գաղութէն:

600.000 ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐ (7 բանակ), յարձակողականի ձեռնարկեցին 1500 մղոն ճակատի մը վրայ, հարաւային Չինաստանի մէջ: Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն:

ՊՈՒԼՂԱՐԻՈՅ Թագաւորը կիրակի օր բացաւ խորհրդարանը, որ փակուած էր չորս տարիէ ի վեր (1934 մայիս 19):

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ նախագահին դէմ ապստամբութիւն մը սարքուեցաւ, հրամանատարութեամբ Զօր. Սէտիլլոյի: Ապստամբները բազմաթիւ ըլլալով, կը կարծուի թէ պատերազմը երկար պիտի տեւէ: Կարծողներ կան թէ ապստամբ հրամանատարը կը քաջալերուի քարիւղի անգլիական եւ ամերիկեան ընկերութիւններէն, որոնց գոյքերը գրաւած է կառավարութիւնը:

ԵՐԿՈՒ ՏՂԱՔ, 15 եւ 17 տարեկան, վիճակահանութեան կեղծ տոմսակներ կը շինէին Կրընոպլի շրջանին մէջ: Երկուքն ալ ձերբակալուելով, խոստովանեցան թէ 500 տոմսակ ծախել տուած էին եւ հարիւրի չափ ծախած՝ հատը երկու փրանքի:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ անընդհատ կը շարունակուին Հրեաներու ձերբակալութիւնները: Պատէնի ջերմուկներու վարչութիւնը արգիլեց բնակարաններ վարձու տալ Հրեաներու:

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ հարիւրամեակը պիտի տօնուի մայիսի վերջերը: (Ընկերութիւնը հիմնուած է 1838 յունիս 1ին):

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ պաշտպանութեան համար հրապարակային ժողով մը գումարուեցաւ երէկ, երկուշաբթի, Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ: Այս առթիւ ճառեր խօսեցան զանազան հոսանքներու ներկայացուցիչները:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը ետ կանչեց չինական բանակին մէջ ծառայող բոլոր սպաները եւ խորհրդականները: Միեւնոյն ատեն պիտի դադրեցնէ ռազմանիւթի հայթայթումը:

ԻՏԱԼԻՈՅ նոր մարդահամարին համաձայն, բնակչութեան թիւը բարձրացած է 43.691.000ի:

ԻՖՍԻ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍԻ մէջ երկու ինքնաշարժներ իրարու զարնուելով, երեք ուղեւորներ ածխացան, ուրիշ երեք հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎՐԻՊԱԿ.— Բժ. Վ. Թորգոմեանի այսօրուան յօդուածին մէջ (Գ. էջ), Հայկազեան երկհատոր բառարանի տպագրութեան թուական նշանակուած է 1836: Պէտք է ըլլայ Ա. հատորին: (Բ ը տպուած է 1837ին):

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 25 MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3739

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

... ՏԷՐ ՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Երկու ամիս բանակցելէ վերջ, բրիտանական կառավարութիւնը արտօնեց որ 16 միլիոն անգլ. ոսկի տրամադրուի Թուրքիոյ, զանազան շինութեանց, երկու նաւահանգիստներու կառուցման, հանքերու շահագործման եւ զինուորական պիտոյքներու համար :

Այս լուրերէն քանի մը օր վերջը, մայիս 21ին, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը միաձայնութեամբ կ'արտօնէր որ կառավարութիւնը մինչեւ 125,000,000 ոսկի (21 միլիոն սթերլին) յանձնառութեան տակ մտնէ, ազգային պաշտպանութեան համար, տասը տարուան ընթացքին :

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, այս գումարը պիտի յատկացուի ծովեզերեայ նոր մարտկոցներ շինելու, Թուրքիոյ օդանաւային եւ ծովային ուժը բազմապատկելու, ծանր եւ կամ թեթեւ սպառազինութիւնները աւելցնելու :

Տրուած որոշման արժէքն իմանալու համար, կը բաւէ ըսել որ 125 միլիոն թրքական կամ 21 միլիոն անգլիական ոսկիի այս վարկը դուրս կը մնայ սովորական ելմտացոյցէն :

Ինչպէս կը հաղորդէր հեռագիրը, յառաջիկայ տարեշրջանի (1938 յունիս 1 — 1939 մայիս 31) նախահաշիւը կը ներկայացնէ 41,500,000 անգլ. ոսկիի գումար մը, — 3,500,000 ոսկի աւելի 1937 — 1938 տարեշրջանէն :

Այս գումարէն ազգ. պաշտպանութեան յատկացուած է 14,500,000 անգլ. ոսկի, առանց հաշուելու բացառիկ վարկերը :

Ուրեմն, Թուրքիան ալ իր կարգին զինարշաւ մը կը փորձէ, ոչ միայն բանակը արդիացնելու եւ կատարելագործելու, այլեւ նաւատորմն ու օդատորմիղը բազմապատկելու համար : Միեւնոյն ատեն պիտի շինէ ճամբաներ եւ նաւահանգիստներ, որոնք ամէն բանէ առաջ զինուորական նպատակներու պիտի ծառայեն :

Ինչպէս դարերու ընթացքին, այս անգամ ալ բարեխնա՛մ Եւրոպան է որ օգնութեան կը հասնի Թուրքիոյ, զայն ոչ միայն կանգուն պահելու, այլ եւ զօրացնելու, սպառազէն մեքենայ մը դարձնելու համար :

Եւ, ինչպէս առ նուազն հարիւր տարիէ ի վեր, նորէն Մեծն Բրիտանիան է որ առաջ կ'անցնի, Թուրքիան համարելով «լաւագոյն բարեկամը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ» :

Արդարեւ, նոյն պատմութիւնն է որ կը շարունակուի Ղրիմի պատերազմէն ի վեր, — ամէն անգամ երբ Թուրքիա նեղը կը մնայ, իր կողքին, գոնէ իր ճամբուն վրայ կը գտնէ Մեծն Բրիտանիան, միշտ ձկուն եւ ժպտերես :

Շատ ալ բացատրութեան չի կարօտիր այս պարագան, որ ամէն բանէ առաջ հետեւանքն է անգլեւռուս դարաւոր մրցակցութեան :

Վերջին պատերազմը խորունկ փոփոխութիւններ յառաջ բերաւ, Թուրքիոյ դարաւոր ոսոխը՝ Ռուսաստանը դարձնելով բարեկամ եւ զինակից : Լման քսան տարի, բրիտանական աշխարհակալութիւնը ամէն խաղ փորձեց, վերագրաւելու համար իր նախկին դիրքը : Մանաւանդ որ, լայնօրէն ստացած էր իր բաժինը՝ Թրքական ընդհանուր աւարէն :

Արդ, վերջին երկու տարուան դէպքերը կ'ապացուցանեն թէ Անգլիա ինկած է յաջողած է խախտել խորհրդային իշխանութեան հմայքը՝ Էնկիւրիի մէջ, թէ՛ քաղաքական եւ թէ տնտեսական գետնի վրայ : Այն աստիճան որ, մինչ Խ. Միութիւնը հազիւ 16 միլիոն տոլար (աւելի ճիշդ՝ ապրանք) կրցաւ տրամադրել, Մեծն Բրիտանիա ահաւասիկ մէկ ձեռքով կ'ընծայէ 16 միլիոն սթերլին : Գումար մը որ, ինչպէս ըսինք, ամէն բանէ առաջ պիտի ծառայէ զինուորական նպատակներու :

Քիչ անդին, անգլիացի հեղինակաւոր հրապարակագրի մը բերնէն կ'իմանաք այս աննախընթաց փոխառութեան կարգ մը գաղտնիքները :

Անգլիացի հրապարակագիրը կը բացատրէ, սրտառո՛ւչ բարեմտութեամբ.

— « Եթէ Թուրքիան կարենայ իր հին օրերու բարգաւաճման վերադարձնել Փոքր Ասիան եւ ինքն ալ հետզհետէ զօրանայ, մենք ուրիշ բան չենք ուզեր : Ճիշդ է որ զօրաւոր, յառաջադէմ Թուրքիա մը Անգլիոյ բնական բարեկամը պիտի ըլլայ... Ուրախ պիտի ըլլանք եթէ Միջերկրականը եզերող երկիրները յարձակումի մը ենթարկուին ուրիշներու կողմէ...

Ահաւասիկ բանաձեւ մը, որ կը խտացնէ բրիտանական աշխարհակալութեան ձգտումները՝ Թուրքիոյ հանդէպ :

Նոր թէ հին, Թուրքիան Անգլիոյ աչքին կազմած է միշտ պատնէշ մը, խափանելու համար ուրիշներու ճամբան դէպի Ասիական բարձրաւանդակը, Միջերկրական կամ Հնդկաստան :

Երէկ ցարական Ռուսաստանը, յետոյ կայսերական Գերմանիան ու Աւստրիա-Հունգարիան կը խլրտէին այդ ճամբուն վրայ : Այսօր նորէն Գերմանիան եւ յարաճուն ուժ մը՝ Իտալիան են որ մտահոգութիւնները կը պատճառեն : Իսկ բոլշեւիկեան Ռուսաստանի մասին դեռ կանխահաս է խօսիլ, ներկայ պայմաններուն մէջ :

Ուրեմն, բրիտանական աշխարհակալութիւնը նորէն կը ձգնի զօրացնել, կազմ եւ պատրաստ զէնքի մը վերածել Թուրքիան, եթէ ոչ զանազան «եւոյթներ» սարքելու, գոնէ ուրիշ անակնկալներ կանխելու համար :

Անշուշտ Մուսուլի քարիւղին հոտը երբեք չի կրնար մոռցնել միւսը, — այն որ Բաքուէն կուգայ : Բայց, այդ հեռանկարէն առաջ, կը թուի թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ վստահելի պահակներ ապահովել արեւելեան Միջերկրականի մէջ, որուն ջուրերը շատ աւելի պղտոր են այսօր, հակառակ անգլեւիտալական համաձայնութեան եւ անգլեւֆրանսական գործակցութեան :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ—ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

10,000,000,000 փրանք հանրօգուտ շինութեանց համար

Նախարարական խորհուրդը երէկ վաւերացուց օրէնքներու երկրորդ շարքը, որ մասնաւորապէս կը վերաբերի արտադրութեան եւ առեւտուրի զարգացման : Հրամանագիրներէն մէկը 10 միլիառ փրանքի վարկ մը կը սահմանէ, մղում տալու համար հանրօգուտ շինութեանց, յառաջիկայ երկուքուկէս տարիներու ընթացքին (1938ի վերջին վեց ամիսները, 1939 եւ 1940 տարեշրջան) : Այս վարկին կարեւոր մէկ մասը պիտի յատկացուի բարեզարդելու եւ գեղեցկացնելու Փարիզը եւ արուարձանները : Պիտի քանդուին խղճուկ բնակարաններ (թոտի) 18 շրջանակներու մէջ եւ 30.000 նոր բնակարաններ պիտի շինուին : Գաւառի մէջ գումարներ պիտի տրամադրուին ճամբաներ, ջրուղիներ, դպրոցներ շինելու, ելեկտրականութիւնը տարածելու համար եւն. : Ուրիշ գումարներ ալ պիտի յատկացուին նաւահանգիստներ եւ ջրանցքներ շինելու, ինչպէս եւ գաղթավայրերու արտադրութիւնը աւելցնելու համար : Վերջապէս գումար մը պիտի տրամադրուի գիտական հետազօտութեանց համար :

Նոր տուրքեր պիտի չհաստատուին, ընդհակառակն շարք մը զեղչեր պիտի կատարուին արտադրութեան հարկերուն վրայ, ինչպէս եւ վարկային դիւրութիւններ պիտի ընծայուին գործարանատէրներու եւ արհեստաւորներու : Կը կարծուի թէ այս տնօրինութեանց շնորհիւ տոկոսի սակերը, որոնք 8 — 10 առ հարիւր են, կարգ մը պարագաներու մէջ պիտի իջնեն 3 — 4 առ հարիւրի :

Նախարարական խորհուրդը նոյն նիստին մէջ որոշեց շարունակել սպառազինութեանց շինութիւնը, որուն համար բացառիկ վարկեր յատկացուած են արդէն :

Բանակցութիւններ սկսան Չեխոսլովաքիոյ մէջ

Հէնլայն, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն Առաջնորդը, որ նախապէս մերժած էր եղած հրաւէրը, երկուշաբթի օր ներկայացաւ վարչապետ Միլան Հոցայի, բանակցելու համար : Տեսակցութիւնը տեւեց երեք ժամ : Առաջին պաշտօնական հանդիպումն էր այս :

Տեսակցութենէն վերջը չեխական կառավարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց. — «Վարչապետին հրաւէրին վրայ, Պ. Հէնլայն խօսակցութիւններ ունեցաւ որոնց գլխաւոր նպատակն է լուսաբանել եւ հանդարտեցնել քաղաքական կացութիւնը» : Իսկ Հէնլայնի կուսակցութեան զեկոյցը կ'ըսէ. — « Այսօր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան կուսակցութեան եւ կառավարութեան միջեւ, կացութիւնը լուսաբանելու եւ մեղմացում յառաջ բերելու համար» :

Թէեւ մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս տեսակցութեան : Ինչպէս կ'երեւայ, Հիթլէր չափաւորութիւն յանձնարարած է Հէնլայնի, նկատի առնելով Գերմաններու չահած յաղթանակը՝ կիրակի օրուան ընտրութեանց մէջ : Մանաւանդ որ, չեխական կառավարութիւնը տրամադիր է նոր զիջումներ կատարելու, ընդ առաջ երթալով Փարիզի եւ Լոնտոնի թելադրութեանց : Բանակցութեանց սկզբնաւորութիւնը շատ նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց, մեղմացնելով այնքան լարուած կացութիւն մը : Չեխ ազգայնականներուն ծանր պարտութիւնն ալ նպաստեց մթնոլորտին մեղմացման :

Առ այժմ կացութիւնը հանդարտ է Փրակայի եւ ամբողջ Պոհեմիոյ մէջ. թէեւ շատեր իրենց դրամները ետ պահանջեցին սեղանաւորական հաստատութիւններէն, իբրեւ հետեւանք զինուորական շարժումներու : Ելմտական նախարարը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ իրար անցնելու պատճառ չկայ :

Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութիւնը չեխական հարցի մասին

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, վարչապետ Չէյմպրլէն պատասխանելով զանազան հարցումներու, լաւատես յայտարարութիւններ ըրաւ Չեխոսլովաքիոյ կացութեան մասին : Ահաւասիկ հիմնական մասերը .

— «Զանազան միջոցներ լուրերու վրայ, կառավարութեան գլխաւոր հոգն եղաւ իր բովանդակ ազդեցութիւնն ի գործ դնել, ուր որ կարելի էր, վերապահութիւն ապահովելու համար խօսքով եւ գործքով, միեւնոյն ատեն դուռը բաց պահելով խաղաղ բանակցութեանց համար : Այս առաջադրութեամբ, բացատրեցինք չեխական կառավարութեան թէ անհրաժեշտ է ամէն միջոց ձեռք առնել, միջադէպեր կանխելու համար եւ ամէն ճիգ փորձել, ընդհ. կարգադրութեան մը յանգելու համար բանակցութեանց միջոցաւ : Այս աշխատանքին մէջ կառավարութիւնը շարժեցաւ ֆրանսական կառավարութեան կատարեալ գործակցութեամբ : Չեխական կառավարութիւնը պատասխանելով, հաւաստեց թէ լիովին կ'ըմբռնէ մեր շահագրգռութիւնը եւ թէ վճռած է արագ եւ կատարեալ լուծում մը գտնել : Կառավարութիւնը ձեռնարկներ կատարեց նաեւ Պերլինի մէջ, շեշտելով թէ սխրողական է ելքի մը յանգիլ, եթէ կ'ուզենք պահել Եւրոպայի խաղաղութիւնը եւ յոյս յայտնելով թէ գերմանական կառավարութիւնը պիտի գործակցի մեզի հետ, դիւրացնելու համար համաձայնութիւնը : Կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն գերմանական կառավարութեան հաղորդեց Փրակայի տրուած խորհուրդները եւ ստացուած հաւաստիքները : Գերմանիոյ արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ գոհունակութեամբ կ'ողջունէ բրիտանական կառավարութեան ջանքերը եւ թէ գերմանական կառավարութիւնն ալ լիովին կը բաղձայ որ բանակցութիւնները յաջողին » :

Այս յայտարարութիւնները գոհունակութիւն պատճառեցին նաեւ ընդդիմադիրներուն, որոնք միշտ կը քննադատեն վարչապետին արտաքին քաղաքականութիւնը :

*** Իտալիոյ մէջ ալ գոհունակութիւն պատճառեց կացութեան մեղմացումը : Գերմանական թերթերը պանծացնելով Հէնլայնի կուսակցութեան յաղթութիւնը, կը շարունակեն սուր ալաքներ արձակել չեխական կառավարութեան դէմ, ազդարարելով թէ «կրակին հետ կը խաղայ, փորձի ենթարկելով Գերմանիոյ խաղաղասիրութիւնը» :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՐԴ Ի ՊԱՏՈՒԻ ԷՐ ԵՒ ՈՉ ԻՄԱՑԱՒ

Վերջերս չորս տարբեր պարագաներ յիշելով, դիտել տուեր էի թէ մեր Միութիւնները կամ կարգադիր յանձնախումբերը պէտք չէ կորսնցնեն չափի եւ ճաշակի գաղափարը :

« Ինչո՞ւ խնդել, թխել, ուռեցնել յայտագիրը, երբ գիտեն իրենց միջավայրն ալ, տարողութիւնն ալ» (18 Մայիս. « Քիչ մը չափ, քիչ մը ճաշակ, քիչ մըն ալ զգացում) :

Իսի լէ Մուլինոյի Երիտ. Միութիւնը, որուն կը վերաբերէր միայն առաջին ակնարկս, իր վրայ առնելով ամբողջ գրուածքը, փռփռուբը բերնին, կը փութայ... բերնին չափը տալ, մէկ շաբաթ վերջը :

Ստացածս Դանիէլի թուղթ մըն է, լոյնածաւալ, առանց ստորագրութեան, պարզապէս վրան կնիք մը զարնուած :

Ահաւասիկ հատուած մը, իրենց լեզուով եւ ուղղագրութեամբ.

— « Զարմանքով կարդացինք Օրը Օրին բաժնին մէջ Վահէ ստորագրութեամբ որ մեր Երիտասարդաց Միութիւնը կը դնէ անճաշակ եւ անզգացում կարգերու հետ. շարունակենք. «Երիտասարդ Միութիւն մը առագաստները չափազանց լայն բանալով կը տօնէ հայ երիտասարդացի օրը աւելի քան երկու հազարնոց սրահի մը մէջ» : Այո մենք կը տօնենք հայ Երիտասարդաց օրը նման չփեղ սրահի մը մէջ. արժեցնելով հայ երիտասարդի կամքը. հայ երիտասարդութիւնը ունի կարծեմ ձեզի չափ ճաշակ եւ ալ աւելի զգացում եւ զարմանք կը պատճառէ այսպիսի փառաւոր հանդեսի մը կազմակերպութիւնը. արդեօք դուք կ՚ՑԻք մեր Միութեանը ընդհանուր զանձումի պաշտօնեան ու եկեր հաշիւ կուտաք հանրութեան եւ հոգ ընելով կ՚ըսէք «քանի մը հազարի վնաս պատճառելով Միութեանը). մենք կը տօնենք մեր օրը ամէն տարի եւ պիտի տօնենք միեւնոյն երկու հազարնոց սրահին մէջ մինչեւ որ կարողանանք լեցնել զայն : Մենք պէտք չենք զգար հաշուակալներու. միութիւնս իր հաշիւը գիտէ» :

Ճիշդ այսպէս կը խօսէին, Պոլսոյ մէջ, տարիքն առած, կարծրացած չարշըլըները.

— « Դուն իմ քէյֆիս քեհեա՞ն ես, հազար իմ ծախսեր, երկու հազար իմ ծախսեր, փարան քու ճէպէ՞դ կ'ել լէ »... :

Ես կը կարծէի թէ երիտասարդները տարբեր լեզու կ'ունենան, մանաւանդ Փարիզի մէջ :

Կը կարծէի, տակաւին, թէ երիտասարդները ուշադիր կ'ըլլան, գոնէ իրենց կարդացածը ճիշդ օրինակելու համար...

Երիտ. Միութիւնը խնդրած է խմբագրութենէն՝ նոյնութեամբ հրատարակել իրենց գործը :

Ես կ'ուզեմ խնայել իրենց : Ցետոյ, իրենց իսկ բարիքին համար, նորէն կը յիշեցնեմ (իրենց միջոցաւ ալ ուրիշներու) .—

1. Մի՛ թխէք, մի խնդէք յայտագիրը, մանաւանդ երբ երիտասարդական հանդէսներ կը կազմակերպէք : Այլապէս կը դառնայ ցուցահանդէս կամ ճուրճիմ :

2. Բանախօս հրաւիրեցէք ո՛ր հոսանքէն որ կ'ուզէք, ո՛վ որ կ'ուզէք : Բայց, մէկ անգամուան համար մէկ բանախօս կը բաւէ (նախագահէն զատ), որպէսզի կարենայ գոնէ մէկ ժամ խօսիլ եւ տպաւորութիւն ձգել : (Մեր մէջ հանդէսները կը ծանուցուին ժամը 8.30ին, — եթէ երեկոյթ է — կը սկսին ժամը 9.30—10ին : Երբ հինգ բանախօս կը հրաւիրէք, իւրաքանչիւրին կէս ժամ կամ 20 վայրկեան տրամադրելով, արդէն կ'ըլլայ կէս գիշեր, առանց հաշուելու թատերական ներկայացումը, արտասանութիւնները, երգերը, ֆանթէզիները եւն.) :

3. Երբ սրահ կը վարձէք, նկատի ունեցէք ձեր ուժն ու հասարակութիւնը : Երկու հազարնոց սրահի մը մէջ 150 — 250 կամ 300 հոգի հաւաքել՝ փառք չէ, այլ վարկաբեկում : Եթէ չեմ սխալիր, անցեալ տարի ալ նոյն սրահն էին վարձեր եւ փայլեցան նոյնքան «կոկիկ» բազմութեամբ մը :

Եւայլն, եւայլն :

ՎԱՀԷ

«ՄԵՐ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ ՄԵՐՁ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ»

(ԹՈՒՐՔԻՈՅ 16,000,000 ՈՍԿԻԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

ԽՄԲ. — Herbert Sidebottom (Հէրպըրթ Սայտպաթըմ) որ Scrutator եւ Candidus ծածկանուններով կը վարէ Տէյլի Սքէչի եւ Սընտէյ Թայմզի խմբագրութիւնը, հետեւեալ յօդուածը ստորագրած էր անցեալ օր իր օրաթերթին մէջ : Ամբողջութեամբ կը թարգմանենք զայն, «լուսաբանելու» համար մեր ընթերցողներէն անոնք որոնց համար գաղտնիք է թէ Անգլիան ինչու միլիոններ փոխ կուտայ երէկուան թշնամիին : Անշուշտ յօդուածին ամէնէն շահեկան մասը այն ակնարկն է զոր իրազեկ հրապարակագիրը կ'ընէ Թուրքիոյ սպառնացող ապագայ վտանգին : Արդեօք 16 միլիո՞նն է որ պիտի կանխէ այդ վտանգը...

Երբ Թուրքիա կը գտնուէր անցեալ դեկտեմբերին, ուշադրութիւնս գրաւեց քաղաքացիներուն եւ պաշտօնեաներուն բարեկամութիւնը մեր երկրին հանդէպ :

Գլխաւորապէս մենք էինք որ ջախջախիչ պարտութեան մատնեցինք Թուրքիան Մեծ պատերազմին մէջ : Եւ սակայն, ոչ մէկ տեղ դառնութիւն տեսայ մեզի դէմ : Պարտութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը վերագրուէր Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ հին կառավարութեան :

Բացատրեցին ինծի թէ Թուրքիա այլեւս փոխանակութեան նիւթ պիտի չընէ իր անկախութիւնը ոչ Գերմանիոյ, ոչ ալ ուրիշ որ եւ է պետութեան համար : Կայսրութեան կորուստը պիտի ըլլար կորուստ մը ոչ թէ ժողովուրդին այլ փաշաներուն համար, որոնք չէին կրցած երկիրը կառավարել : Նոր վարչաձեւին ամբողջ ճիգը պիտի ըլլայ զարգացնել հայրենիքը իր սեփական ուժերով, ոչ մէկ անձնատուութիւն մենաշնորհ փնտռողներուն : Իրլանտացի յեղափոխականներուն սկզբունքին պիտի հետեւի երկիրը — միայն մենք :

Նոր փոխառութիւնը զոր Թուրքիա կը կնքէ Անգլիոյ մէջ, անհամապատասխան չէ այդ քաղաքականութեան հետ : Տասնըվեց միլիոն սթերլին պիտի ստանայ ան իր ճարտարարուեստին եւ հանքերուն բարգաւաճման, ինչպէս նաեւ նաւահանգիստներու շինութեան եւ զինուորական պէտքերու համար : Բայց այս բոլորը պիտի մնան թրքական հակակշիռին տակ :

Ասիկա այն փոխառութիւններէն չէ որուն վրայ յաւիտենապէս տոկոս կը դառնուի : Մայր գումարը պիտի վճարուի երկրին հասոյթներով, արտածումներու ձեւին տակ :

Ես, անձնապէս, չկրցայ համոզում գոյացնել առեւտրական բարգաւաճումի մը կարելիութեանց մասին, բայց իրազեկները ապահով են այդ տեսակէտէն : Եւ անշուշտ առատ ապացոյցներ կան ամենուրեք՝ հաստատելու համար որ յառաջդիմասէր, գրեթէ ծայրայեղօրէն արդիական ոգի մը կը տիրէ երկրին մէջ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽԵՂԴԱՄԱՀ…

Էջմիածնայ Ամենայն Հայոց Կաթո…կոսը խեղդամա՞հ :

…րեմն այսպէս · կաթողիկոսը չէ …ճանած, այլ խեղդուած է :

…ղդուած է Մոսկուայի հրահան…վ :

…ծերը, դաւադիր մութին մէջ · ո՞վ …նայ գիտնալ, թէ ոճրագործը ինչ…ս գործած է իր չարաշուք ոճիրը եւ …չ պայմաններու տակ · ինչ զգացած …հը, այդ պահուն : Ո՞վ գիտէ :

Հէգ, դժբախտ Կաթողիկոս Ամե…ն Հայոց, որուն համար կաթուա…, սրտէն թէ գլխէն, բարիք մը պի… ըլլար եւ փրկութիւն :

Խեղդեր են կաթողիկոսը եւ դիակը …ցեր է անթաղ, օրերով, ընդհա…ր ահ ու սարսափի մէջ :

…եր են Հայ կոյսեր, բարի ձեռքեր, …նք նման իրենց հինաւուրց նուիր…լ քոյրերուն, վեր են առեր կաթո…կոսի մարմինը եւ, անշուշտ, գաղ…ղի, տարեր են թաղելու :

…յեանքի եւ Հոփսիմէի արժանի հարազատ քոյրերը :

…ը քակուի, կը պատռի եղերական…ն այն չարաշուք լռութիւնը, որ կը …նրանար Հայոց աշխարհէն մինչեւ …ւոր դարութիւնը, Խորէն կաթո…կոսի մահուան պարագաներուն եւ …ակից կարգադրութիւններուն …րջ :

…ինչ գիտէինք · ոչ ոք լուր կը …էր, Թաղուեցա՞ւ կաթողիկոսը, …ր, ի՞նչպէս, որո՞նց կողմէ :

…ւ ահա վարագոյրը կը պատռի, …րեւայ Մոսկուայի արիւնոտ դուն… վառոդի, հասարակ ոճրա…ծ, որ գիջեր է խեղդամահ ընել …լ փոքրիկ ժողովուրդի մը անզօր …ծերունի հայրապետը :

…՞նչ հզօր ես դուն, փոքրիկ Հայաս…ն :

Հզօր՝ պատմութեամբ, փոթորկոտ …ով, կեանքի աւիշով ու ապագայի …ատքով :

…կար՝ բազուկներով ու միջոցնե…լ :

…կար, այո :

… ոյժ ունինք, ոչ միջոց ոճրա…ծները պատուհասելու : Ոչ բա…ներ՝ մեր երկիրը մաքրելու օտար …ւնկներէն եւ մեր հողերու սրբու…նը անընդնաբարելի դարձնելու :

…նինք այս ոյժը եւ շատ քիչ անգամ …եցած ենք զայն, դարերու ընթաց… : Բայց, ունեցած ենք եւ ունինք …իչ ոյժ մը, հոգեկան զօրութիւն … որ բախած է օտար բռնակալներուն …ռնակալութեանց եւ չէ փշրուած · …ւած է ու դիմացած՝ պողպատեայ …այցներու նման եւ տեսած է ուրիշ…ու, մեծազօր կայսրութիւններու …ւումը :

…ինչ կը մնայ մեզ ընել այս դժնդակ …ութեան առջեւ · այս արհաւրալից …րուն, եթէ ոչ փարիլ նորէն, ամ…էն, մեր ցեղային մեծ ու յաւիտե…ան պատնէշին, որ Հայու խառնը…քն է · Հայ ոգին · անշօշափելի այլ …ւառ կրակը Հայ ժողովուրդին :

…մէն Հայ պատնէշ մը, ամէն …տք՝ վահան ու զրահ, դիմանալու …ար այն հարուածներուն, որոնք, …ը միւսէն աւելի դաժան, կը թա… մեր հինաւուրց գոյութեան վրայ …էմ :

…չ լաց, ոչ հեկեկանք, այլ խորին …իտակից վրդովում, ինքնապաշտպանութեան մարտկոցներ բարձրացնելու համար · համերաշխութեան, միութեան ու համագործակցութեան կռուաններ հաստատելու համար · վըտանգին դէմ, բազմագլխեան թշնամիին դէմ, որոնք մայր հայրենիքէն մինչեւ օտար ափերը կը թաւալին՝ մեր գոյութեան սպառնալու համար :

Մեզ կը մնայ արթուն կենալ · պատրաստ՝ նոր աղէտներու եւ հարուածներու · զգաստ այլ վճռական · բայց չարունակ, գլխահակ եւ մշակուած ձեռնարկներու հետամուտ · հզօր ու արի եւ ողջ ու առողջ մնալու համար :

Ամէն Հայ՝ պահակ այս օրերուն, ամէն Հայ՝ մշակ հայ հողին ու հայ արժէքներուն, յանուն մեր ազգային գոյութեան եւ վաղուան հայութեան :

Ցանուն ցեղային սրբութիւններու եւ հայրենիքի ազատութեան :

Ամէն Հայ, առանց բացառութեան :

Բայց, Հայերէն անոնք մանաւանդ, որոնք կոչեցեալներէն են, «սակաւ»-ներէն, բազմութիւններուն մէջ · «ընտրեալ»ներէն, «բազում» կոչեցեալներէն :

Հայ գրողը, հայ գործիչը, հայ ուսուցիչը եւ հայ կրօնաւորը, բոլորը թող զգան, որ պատմական թուականներու մէջ կ'ապրին · առաքելութիւններ դրուած են իրենց ուսերուն, որոնք պէտք է դիմանան · պիրկ ու ամուր՝ պէտք է կրեն ցեղային բեռը, որքան ալ ծանր ըլլայ ան ու դժուարին :

Կաթողիկոս մը կարելի է խեղդամահ ընել, բայց ոչ ժողովուրդ մը, որ ամբոխ չէ, այլ հազարամեակներու կեանքով ազգ :

Հայ մտաւորականութեան, հայ պետական ու քաղաքական գործիչներու ջարդին առջեւ, Հայոց հայրապետին բռնամահ կորուստին առջեւ, բովանդակ հայութիւնը պէտք է մնայ ալեկոծ հոգիով ու աննահանջ դատախազ :

Հայ գրողին սրբազան պարտականութիւնը թող ըլլայ Հայու ոգեկան կրակներու արծարծումը :

Հայ ուսուցիչին նուիրական գործը թող ըլլայ՝ հայ աշակերտը լեցնել ցեղային աւիւնով եւ Հայոց Պատմութեան լոյսովը :

Հայ գործիչն ու կրօնաւորը թող ամուր պահեն հաւատքի հուրը Հայոց ճակատագրի հանդէպ :

Հայ երիտասարդութիւնը թող մարզուի բազուկին ու ուղեղին հետ՝ հոգիով ու գաղափարական կամքով :

Հինգերորդ Դարը՝ իր ոգիով, իր Ցովսէփներով, Վարդաններովն ու Եղիշէներովը, իր մարտիկներովն ու «Տիկնայք փափկասունք»ովը, որոնք վառ պահեցին ցեղային կանթեղը, ոգեղէն իւղ լեցնելով անոր մէջ :

Ժամանակն է, որ թափառահալած հայութիւնը, հազար վէրքերով ծածկուած եւ բռնակալութեան ամէնէն դաժանին ենթակայ, ուխտ ընէ, անգամ մը եւս, ջարդուած մտաւորականութեան եւ Հայոց խեղդուած հայրապետին դիակներուն առջեւ, աւելի քան երբեք տէր դառնալու իր իրաւունքներուն ու ճակատագրին · աւելի խորապէս հայրենապաշտ ու ազատատենչ ըլլալու :

Բռնակալները երբեք չեն հասնիր ժողովուրդի մը ոգիին, որքան ալ յօշոտեն նոյն այդ ժողովուրդին մարմինը :

Ցիշենք, որ Հայը շատ անգամ ջարդուած է, բայց երբեք չէ եղած խեղդամահ, ծուխին ու մուխին մէջէն, աւերակներէն, մոխիրներու տակէն, նոր Վահագներ յառնած են ու արշալոյսը անցած, ցեղային լոյս խորհուրդը դրկած :

Ցիշենք որ կործանած են Նինուէն ու Բաբելոնը՝ իրենց բռնակալներով, Սալմանասարներովն ու Նաբուգոդոնոսորներով :

Տիգրոնը՝ իր Շապուհներովն ու Յազկերտներով:

Պոլիսը՝ իր Սուլթաններովն ու Թալէաթներովը: Փեդերպուրկը՝ իր ցարերով: Կ'ապրի հայութիւնը :

Վաղը, ով կրնայ տարակուսիլ, պիտի իյնայ նաեւ Մոսկուան, իր ճիւաղային Ստալիններովը:

Հայութիւնը նորէն պիտի ապրի, իր Արարատին հետ, նոր Զարենցներ ու Բակունցներ պիտի ծնին, եւ նոր Մուրատբէկեաններ պիտի բազմին Մայր Աթոռին վրայ · անոնց ոգեշունչ ձայնը նորէն պիտի թնդայ Էջմիածնայ հինաւուրց գմբէթներուն տակ · պիտի խօսի դարերէն գալով դարերուն, նոր ոյժ ու հաւատք սփռելով ունկնդիր հայութեան :

Պիտի ըլլան այս բոլորը, վկայ Հայուն արիւնոտ այլ լուսեղէն Պատմութիւնը, եթէ Հայը, իր «լինել թէ չլինել»ու այս տագնապի օրերուն, գիտնայ Հայ ու համերաշխ մնալ · եթէ Հայոց աշխարհի նուիրական զանգակները, այսուհետեւ, ղօղանջեն յօշոտուած հայ մտաւորականութեան եւ խեղդամահ Հայոց Կաթողիկոսին փշրուած կտակը, տանելու համար զայն բոլոր հայ սրտերուն :

Եթէ Հայը սիրտ ունենայ ունկնդրելու, եւ կամք պայքարելու, ինչպէս իր նախահայրերը պայքարած են ու տեւած :

(Խմբագրական՝ ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ)

Հ. Հ. ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հայաստանի Հանրապետութեան պատմութեան կարեւոր, բայց եւ այնպէս մութին մէջ մնացած կէտերէն մէկն է Հանրապետութեան պաշտօնական ճանաչման հարցը: Արտայայտուած զանազան կարծիքներու վրայ հիմնուելով, մարդ այն եզրակացութեան կը հասնի, որ ոչ միայն մեր ժողովուրդի միտքին մէջ, այլեւ օտար երբեմնի պաշտօնական շրջանակներու մէջ անգամ այս խնդիրը թիւրիմացութիւններու ենթակայ է :

Այս ակնարկութիւնը կը վերաբերի Վրաստանի նախկին կառավարութեան յուշագրին որ լոյս տեսաւ «Ցառաջ»ի 9 Ապրիլ թիւին մէջ: Ըստ այդ յուշագրին, կովկասեան այդ հանրապետութիւններու մէջ միայն Վրաստանն է որ իրաւականօրէն ճանչցուած է դաշնակից պետութիւններու կողմէ: Ան կ'անտեսէ Հայաստանի ճանաչումը:

Հայաստանի հանրապետութեան պաշտօնապէս ճանչցուած ըլլալու խնդիրը թիւրիմացութեան առիթ տուած է այն պատճառով որ, Մեծ Պետութիւնները քաղաքական նկատումներու վրայ հիմնուելով՝ խուսափած են վճռապէս ճանչնալ Հայաստանի հանրապետութիւնը, իր գոյութեան սկզբնական շրջանին :

Պետութեան մը ճանաչումը եթէ իրաւական ակտ մըն է, կը հիմնուի քաղաքական նկատումներու վրայ:

Միջազգային օրէնքով բաւական չէ որ պետութիւն մը գոյութիւն ունենայ, որպէսզի կարենայ մտնել ազգերու շարքին մէջ: Անհրաժեշտ է որ ան ճանչցուած ըլլայ օտար պետութիւններու կողմէ: Այդ օտար պետութիւնները պէտք է որ վաւերացնեն նորակազմ պետութեան գոյութիւնը: Նկատի ունենալով որ Հայաստանը, ճանչցուելու համար, պէտք եղած իրաւական պայմանները կը լրացնէր, դաշնակիցները հարկադրուած էին ընդունիլ Հայկական Հանրապետութեան ճանաչման սկզբունքը: Սակայն սկզբնական շրջանին անոնց կողմէ որոշ վերապահութիւն կը նկատուէր:

Արդարեւ, հաշտութեան խորհրդաժողովի քարտուղարութիւնը 1920 Յունուար 27ի զեկոյցով ուղղուած Հայկական Հանրապետութեան Պատուիրակութեան՝ կը յայտարարէր որ գերագոյն խորհուրդը իր 1920 Յունուար 19ի նիստին մէջ որոշած է որ «Հայաստանի կառավարութիւնը կը ճանչցուի իբրեւ իրական (de facto) կառավարութիւն», եւ թէ Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը 26 Թուակիր յայտարարութեամբ մը կ'իրացնէ այդ տեսակէտը:

1920 Յունուար 28ին քարտուղարութիւնը կ'իմացնէ որ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետները, 1920 Յունուար 19ին որոշած են «որ Հայաստանի կառավարութիւնը ճանչցուի իբրեւ իրական (de facto) կառավարութիւն»:

Վերջապէս 1920 Մարտ 7ին հաշտութեան Խորհրդաժողովի քարտուղարութիւնը Հայկական Հանրապետութեան պատուիրակութեան կը տեղեկացնէ որ Ճափոնի կառավարութիւնն ալ կ'ընդունի վերոյիշեալ յայտարարութիւնը:

Ի հարկէ այս ձեւի յայտարարութիւն մը՝ իրաւական տեսակէտով՝ պակասաւոր յայտարարութիւն մըն է: Ան կը ճանչնայ կառավարութիւնը, ստուերի մէջ ձգելով հանրապետութեան ճանաչումը: Այսպիսի ճանաչում պետութիւնները կ'ընեն միայն այն պարագային, երբ արդէն վաղուց ճանչցուած պետութեան օրինաւոր կառավարութեան տեղ, յեղաշրջման մը պատճառաւ, նոր կառավարութիւն մը կ'անցնի:

Միայն քաղաքական նկատումներու վրայ հիմնուելով է որ օտար պետութիւնները այս իրապէս պակասաւոր ձեւին տակ, ճանչցած են Հայկական կառավարութիւնը: 1920ի սկիզբը կովկասեան երկիրներու կացութիւնը դեռ վերջնականօրէն ճանչցուած չէր: Իսկ Թուրքիոյ հետ դեռ հաշտութեան դաշինք ստորագրած չէին դաշնակից պետութիւնները: Թուրքիոյ հայկական հողամասերու խնդիրը լուծուած չէր, եւ դաշնակիցներու նպատակն էր այդ հողամասերը եւ Հայաստանի հանրապետութեան հողամասերը միացնելէ վերջ, միացեալ երկիրները յանձնել հողատար պետութեան մը:

Հայաստանի հանրապետութեան պաշտօնական ճանաչումը իրաւական հողի վրայ դրուած է 1920 Մայիս 11ին: Եթէ նկատի չառնենք 19 Յունուար 1920ի ճանաչումը, պէտք է ըսել, առանց վարանելու որ 11 Մայիս 1920ին, հաշտութեան պայմանները Թուրքիոյ յանձնելու պահուն, Հայաստանի հանրապետութիւնը իրաւապէս (de jure) ճանչցուած է Դաշնակիցներու կողմէ, քանի որ յիշեալ պայմաններու վերաբերեալ վաւերագրին մէջ Հայաստանը կը գտնուի դաշնակից երկիրներու կարգին, եւ ուրեմն կը ճանչցուի Մեծ եւ Փոքր դաշնակիցներու կողմէ իբրեւ անկախ պետութիւն: Որով իբրեւ ճանչցուած պետութիւն Հայաստան ստորագրեց Սեվրի եւ փոքրամասնութեանց դաշնագիրները 10 Օգոստոս 1920ին: Սեվրի դաշնագիրը այդ ճանաչումը աւելի կ'ամրապնդէ իր 88րդ յօդուածով, որ կ'ըսէ.— «Թուրքիա կը յայտարարէ, թէ կը ճանչնայ Հայաստանը, ինչպէս այդ ըրած են արդէն դաշնակից պետութիւնները իբրեւ ազատ եւ անկախ պետութիւն»: Արդէն Թուրքիան 4 Յունիս 1918ին, Պաթումի դաշնագրով, ճանչցած էր Հայաստա- դաշնակից պետութիւնները ճանչցած մը կը ստանար միջազգային հանգամանք:

Փոքրամասնութեանց դաշնագիրը կը շեշտէ.— «Նկատի առնելով որ դաշնակից պետութիւնները «ճանչցած են Հայաստանը իբրեւ գերիշխան եւ անկախ պետութիւն...»:

Այս իրաւական, թէեւ լռելեայն ճանաչումներու կարգին պէտք է աւելցնել այն իրաւական ճանաչումները զորս կատարած են Յունաստանը եւ Պելճիքան, բացորոշ ձեւով: Արդարեւ, Պելճիքայի արտաքին նախարարը 27 Օգոստոս 1920ի պաշտօնական նամակով մը՝ ուղարկուած Հ. Հ. պատուիրակութեան, կը յայտնէ հետեւեալը.— «Արքայական կառավարութիւնը որոշեց պաշտօնապէս ճանչնալ Հայաստանի հանրապետութեան կառավարութիւնը եւ կը փափաքի դիւանագիտական յարաբերութիւններ պահպանել անոր հետը»:

Արժանթինը, Չիլին եւ Պրազիլիան ալ իրենց կարգին 1920ի ընթացքին պաշտօնապէս եւ բացայայտօրէն ճանչցան Հայկական Հանրապետութիւնը:

Անհիմն է ուրեմն այն թիւրիմացութիւնը թէ Հայաստան պաշտօնապէս ճանչցուած չէ Դաշնակիցներու կողմէ: Վերոյիշեալ փաստերը կ'ապացուցանեն որ եթէ մինչեւ Մայիս 1920 այդ մասին դրական յայտարարութիւն եղած չէ պետութիւններու կողմէ, Մայիս 1920էն վերջ Հայաստանն ալ մտած է ճանչցուած պետութեանց շրջանակին մէջ, եւ կարգ մը երկիրներու հետ ալ դիւանագիտական յարաբերութիւններ վարած, նոյնիսկ դեսպաններ նշանակած է:

ՅՈՎ. Ս. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆ ԴԱՐՁԱՒ

Համաշխարհային ծանրութիւն բարձրացնելու ախոյեան, շքանշանակիր Սերգօ Համբարձումեան, Մոսկուայի Սփօրի Համամիութենական կաճառին մէջ երկար ատեն կատարելագործուելէ վերջ, վերադարձած է Երեւան:

Համբարձումեան Մոսկուայի մէջ կարճ ատենէն ձեռք բերած է համամիութենական նոր մրցանիշ մը, երկու ձեռքով վերցնելով 120.5 քիլոկրամ, որով գերազանցած է իր նախկին մրցանիշը 119.8 քիլոկրամ:

Ներկայիս Համբարձումեան առաջին կարգի մարզիչ Եան Սպարէի ղեկավարութեամբ կանոնաւորաբար կը մարզուի, նոր յաջողութիւններ ձեռք բերելու համար :

ԲԱՑ ԵՒ ԱԶՆԻՒ

Վոլա.— Իրիկնամուտին … կան սրճարանի մը մէջ, բոլորէն … գանին առջեւ նստած, շուրջս կը դիտեմ, սպասելով բարեկամի մը որ … վերջը պիտի գայ:

Ձեղունէն կախուած ելեկտրական խոշոր լամբարները լոյսով կ'ողողեն ճաշակաւոր ու նրբօրէն կահաւորուած լայն սրահը որ քանի մը Ֆրանսացիներէ զատ, ամբողջութեամբ լեցուած է աշխատաւոր, առեւտրական … իսկ մեծամասնութիւնը անգործ … րեց ու երիտասարդ Հայերով:

Մարդկային շունչերը եւ գլանիկներու առատ մուխերը սրահին օդը … ւալը լեցուցած են սպիտակաւուն … թմբեցուցիչ՝ անշնչելի օդով մը: Բա… սրճարանի բազմութիւնը … անօգուտ ժխոր մը արտածելով, … խոժոր զբաղած է, կամ կը «գործէ» … մէկ մասը «պլօթ», ուրիշներ զնդա… մուղ եւ նարտի խաղալով, իսկ միւս… եալ մասը խօսելով, խաղամոլները դիտելով եւ կամ յօրանջելով:

Աջ կողմս, տարէց հայրենակից մը դէմքի ծամածռութիւններով եւ ձեռքի շարժումներով իր անհասկնալի … Ֆրանսերէնովը իրեն … գործակից Ֆրանսացի բարեկամին կ'ուզէ բաներ մը հասկցնել: Իւրա… քանչիւր խօսքէ վերջ կը հարցնէ.. «Թու գոմփի՞»: Ֆրանսացին … պարկեշտ մարդու երեւոյթը ունի, … քծծաղով մը … թ'էթրը … եւ … թեւ շարժումներով կը պատասխանէ իր խօսակցին: Մեր հայրենակիցը … ւական խօսելէ վերջ «վուլա … սա, Թուա գոմփի՞» հարցուց :

սա՛, Թուա գոմփի՞» հարցուց:

— «Օհ մուա թուժուր տեր բաա ժամէ գոմփրի»: Մեր հայրենակիցը … բեսը թթուեցնելով փէրնօյի գաւաթը վերցուց ու վերջին կաթիլը … եաց, զայն դարձեալ սեղանին վրայ դրաւ ու կանչեց:

— Կառսօն, անՖոռ Էօն փէրնօ:

Խնդուքս եկաւ:

Ձախ կողմս անխուսափելի … ներէ շրջապատուած երկու … «չէչ պէշ», «իքի պիր», երեք … քիւրտերէն, թուրքերէն եւ … հեգելով նարտի կը խաղան. իսկ … նոնց կողքին ուրիշ խումբ մը … պլօթով զբաղած են: Մէկը … հրապուրիչ մը նման պոռթկաց … կաճայթ սկսաւ հայհոյութեան … տարափ մը թափել իր հակառակորդին վրայ որ փոխադարձեց նոյն … գնութեամբ. բարեբախտաբար … րինը միջամտելով անոնց թեւերէն բռնեց ու դուրս շպրտեց, … հանդիսատես պիտի ըլլայինք … մարտի եւ աթոռամարտի … տեսարանի մը:

Քիչ վերջ, վիճողները դարձեալ … րեցան:

Փաթրոնը անոնց մօտենալով … նայ — եթէ վիճաբանէք, դարձեալ դուրս կը հանեմ:

…Ինչպէս գիտէք Ուրալթէները … րոնք մեր շուրջը … անպակաս … միշտ հակամիտ են վատարարող … յերու մէջ բուն Հայը տեսնել, … որոշ առաքինութիւններով … Հայեր կամ աշխարհահռչակ Մամիկոն… եաններ անոնց համար կը դադրի Հայ ըլլալէ: Ուրեմն եւ որպէսզի … լոր Հայերը մնան Հայ ես կ'առաջար…

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

…ւլթանին միտքը ինկաւ մտայլ ու …պահ Իսա Հօրեղբայրը: Անոր նը…ղ բայց աւելի բարձր դիրքի տէր …ր գործի գլուխ պիտի անցնէին, …ւլի պարտադրած եւրոպականա…ը պիտի հալէր երթար՝ ինչպէս …յցը ամրան արշալոյսին առջեւ: …ոնաւոր գլխարկներ Վոսփորի …րուն մէջ պիտի նետուէին ու դա…երուն մէջ պահուած փէսերը … պիտի ելլէին: Անգամ մը եւս …ները հաշտարար դատարաններ … կազմէին ժողովուրդին համար՝ …ձայն իրենց հին օրերու կրօնա…օրէնսդրութեան: Թրքուհիները, …ն ալ յառաջդիմած ըլլային վեր…սանըհինգ տարուան ընթացքին, … պիտի բանտարկուէին վանդակափեղկերուն ետին: Կաշառակերութեան հին ժամանակներու վարչաձեւը դարձեալ պիտի վերահաստատուէր : Ամիս մը չանցած՝ Թուրքիան բարձրաղաղակ պիտի պահանջէր պատերազմն ու կողոպուտը, այսինքն այն երկու տենչերը որոնցմով Ասիական Հոներու այս յաջորդները ապրած են դարեր շարունակ: Ոչ ոք կրնար ուրանալ որ Թուրքերը, հակառակ իրենց միւս թերութիւններուն, առաջնակարգ զինուորներ էին եւ Քէմալ բարձրացուցած էր իր բանակը այնպիսի մակարդակի մը որ կրնար մէկ շաբաթէն ոտքի տակ առնել Պալքանները: Ֆրանսան պիտի կենար իր ձեռքով ստեղծուած Փոքր Համաձայնութեան կողքին. Իտալիան որոշ փառասիրութիւններ ունէր Աֆրիկանի ափերուն վրայ, իսկ աշխարհի մնացեալ ժողովուրդները ժամանակ անգամ պիտի չունենային բողոքելու, որովհետեւ պիտի զգային յանկարծ թէ այն բոլոր դաշինքներն ու միջազգային [illegible] որոնց ցանցին մէջ բանտարկած էին զիրենք ղեկավարները, գահավիժօրէն յառաջ բերած էին համատարած սպանդը :

Սուլթանին պայծառօրէն նախատեսեց այս բոլորը: Կարծես ականջը տուած էր Միջազգային Բարդութեանց մասին զինուորական վարժարանին մէջ տեղի ունեցող դասախօսութեան մը սառն տրամաբանութեան: Դիւանագէտ մը չէր ան, բայց իբրեւ զինուոր սովորական դասընթացքը լրացուցած էր եւ երկու տարի մնացած էր այդ վարժարանը մտիկ ընելով ուսուցիչներու՝ որոնք — եթէ խնդիրը իրատեսութեան դար — կրնային դաս տալ հասարակ սեղանաւորին կամ մեծ առեւտրականին՝ այն գլխաւոր պատճառներուն շուրջ որոնք կ'ազդէին Եւրոպայի խաղաղութիւնը ապահովող ուժերու հաւասարակշռութեան փափուկ հարցին վրայ :

Նորէն ժամացոյցին նայեցաւ, յետոյ ատրճանակը դուրս քաշեց :

— Պայմանաժամը լրացաւ. պիտի խօսի՞ս թէ Քաղարմին պիտի տանիմ քեզ, ո՞ր կ'ուզես ...

Արիֆ բոլորովին անտարբեր կեցած էր · աչքերուն մէջ վախ չկար այլեւս, քանի որ վճռած էր իր ընելիքը :

— Ինչ կ'ուզէք ըրէք, ըսաւ ուսերը թօթուելով, Ալլահը վկայ որ բառ մը պիտի չըսեմ ...

Կեղծ սպառնալիքը օգուտ չէր ունեցած · Սուլթանին հասկցաւ ատիկա: Տրամադին ժպիտով մը դրպանեց ատրճանակը ու երբ նորէն սկսաւ խօսիլ, իր ձայնին մէջ կար անկեղծ հիացումի մը շեշտը:

— Կը շնորհաւորեմ քեզ քաջութեանդ համար ... սրտոտ տղայ ես եղեր, Արիֆ, եւ հաւատարիմ ... Հիմա մտիկ ըրէ, նայէ ինչ պիտի ըսեմ ... Կակայի մասին քեզմէ լսածներէս զատ՝ բացարձակօրէն ոչինչ գիտեմ ... Շիտակը ըսելով անոր գոյութեան մասին անգամ լուր չունէի մինչեւ երէկ, երբ Րէուֆէն իմացայ ...

Յանկարծ Արիֆի շրթունքները կատաղութենէն ճերմկեցան :

— Ուրեմն դուն էիր որ մատնեցիր զինքը, ըսաւ գրեթէ պոռալով:

— Աստուածդ սիրես աղմուկ մի հաներ, զգուշացուց զայն Սուլթանին ձեռքը վեր բարձրացնելով, քեզի Քաղարմին յանձնելու բնաւ նպատակ չունէի ... խնդրեմ, հաւատա Անգլիացիի խօսքիս որ ես եղբօրդ մահուան մէջ յանցանք չունիմ ...

Արիֆին սիրտը հանդարտեցաւ, բայց դարձեալ յամառօրէն պնդեց ·

— Եթէ դուն չէիր, հապա ո՞վ դաւաճանեց եղբօրս ...

— Կրնամ ըսել ... եւ ճիշդ ատոր համար քեզի եկայ այս գիշեր ... Կ'ընդունիմ որ խաբեցի քեզ եւ կարգ մը բաներ իմացայ քեզմէ ... Ստիպուած էի այդպէս ընել, որովհետեւ գործիս բերումով պէտք էր իմանայի զանոնք ... բայց զիս տունէդ դուրս վռնտելէ առաջ, կ'ուզեմ որ յիշես հետեւեալ պարագան — երբ ներս եկայ, միայն կասկած մը ունէի թէ դուն ալ անդամ ես Քէմալի դէմ սարքուած դաւադրի կազմակերպութեան ... Հիմա վստահօրէն գիտեմ որ անդամ ես ... գիտեմ նաեւ թէ քանի բջիջ ունիք ...

Այնպէս որ, եթէ ուզեմ, կրնամ շատ աւելի ազդու տեղեկութիւններ հաղորդել հիմա քեզի դէմ, քան ասկէ քառորդ ժամ առաջ ... սակայն չեմ սպաներ եւ խօսք կուտամ որ դաղտնիքդ բացարձակօրէն ապահով է իմ քովս ... ասիկա կ'ըսեմ, որովհետեւ ինչ որոշում ալ տաս ընելիքներուդ մասին, կը պահանջեմ որ մտիկ ընես ինծի ...

— Լաւ ...

— Եղբայրդ սպանողը Քէմալ Գազանի ոստիկանութիւնը չէր ...

— Հապա ո՞վ էր ...

— «Եղբարք առ Ալլահ եւ Սուրբ Մահիկի» ... ձեռքինները սպաննեցին, որովհետեւ խեղճ տղան շատ ազատ խօսէր ... տեսան որ վտանգաւոր մէկն էր եւ մէջտեղէն վերցուցին ...

— Չեմ հաւատար ...

— Կրնամ ապացուցանել ... աչքիդ տեսցաւ իմ համակրութիւնս … քանի որ իբրեւ օտարական … արտասահմանի հանրային … վրայ ազդել՝ ի նպաստ ձեր … ուրեմն ինծի բացուեցաւ — … նպատակներով թերեւս — այն … երբեք չէ … հարցերու մասին զորս … յայտներ ... Ատիկա կարեւորութիւն չունէր, սակայն միեւնոյն բանը … ուրիշի մըն ալ ... Այդ մէկը … էր ձեր վերին բջիջներուն ... որ տղան վտանգաւոր էր, … անոր խանդավառութիւնը, … ցոյց տուաւ եւ յայտնեց թէ … աշխատանք մը պիտի տրուէր իրեն …

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ՕՂԱԿՆԵՐ ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԶԻՆ

Պոլսոյ կրթական տեսուչը շրջաբերական մը ուղղած է փոքրամասնութեանց եւ օտար վարժարաններու մեծաւորութեանց, եւ կը յիշեցնէ թէ պէտք է կանոնաւորաբար վճարուին ուսուցիչներուն դրամները եւ ուսուցիչները, իրենց ամսաթոշակը ստանալու համար, եկեղեցի ու վճարումի նման կրօնական եւ առեւտրական մարզեր չդիմեն, հակառակ պարագային, կ'աւելցնէ շրջաբերականը, ամէն միջոց պիտի ըլլար փակել վարժարանը։ Միւս կողմէ, կը քննուի թէ փոքրամասնութեանց վարժարաններուն թուրք ուսուցիչները տարուան մը ընթացքին ի՞նչ օր եւ ի՞նչ պատճառներով դասէն բացակայած են։ Այս մասին ձեռք բերուած վիճակագրութիւնը հիմ պիտի ծառայէ յառաջիկայ տարեշրջանին կատարուելիք ուսուցչական պաշտօնի ցանկին։

Այս վարժարաններուն մէջ զինուորական դաս տուող ուսուցիչներուն միջնակարգի բաժնի մէջ 4, իսկ լիսէի բաժնին մէջ 6 ոսկի վարձք պիտի տրուի։

Կրթական տեսչութիւնը նոյն դպրոցներուն հաղորդած է կրթական նախարարութեան մէկ նոր հրահանգը, որուն համաձայն՝ 40 ոսկիէն վար ըլլալու ուսուցչական ամսաթոշակները պիտի չվճարուին, այնպէս որ ուսուցիչ մը նուազն 40 ոսկի ամսաթոշակ պիտի ստանայ։ Եթէ հաստատուի որ վարժարանը անկարող է այդ վճարումը ընելու, 30 ոսկի պիտի ըլլայ, իսկ ասկէ վար թոշակ գոյութիւն չպիտի ունենայ։ Արդէն իսկ 40էն վեր եղած թոշակները անփոփոխ պիտի պահուին։ Երեք տարի նոյն վարժարանին մէջ պաշտօնավարող ուսուցչի մը թոշակին վրայ յաւելում պիտի ըլլայ։

Հրահանգը գործադրելի է այս տարուընէն սկսեալ։ Նախակրթարանի թուրք ուսուցիչներուն դասաժամը 75 ղրուշէն, միջնակարգ վարժարաններու թուրք ուսուցիչներու դասաժամը 150 ղրուշէն պիտի վճարուի, ամիսը 4 շաբաթ հաշուով։

Թոշակները ամէն ամիս կանոնաւոր կերպով պիտի վճարուին, արձակուրդի շրջանին ալ։ Եթէ չվճարուի, եւ տնօրէնն ու հիմնադիրը լուր չտան կրթական տեսչութեան, պիտի պատժուին։ Նախակրթարանի տնօրէն մը կրթական առ առաւելն 12 պահ պիտի դասախօսէ, միջնակարգ վարժարանի տնօրէն մը՝ 15 պահ։

Անկարող ոեւէ ուսուցիչ պաշտօնէ պիտի ըլլայ։ Ուսուցչական չաւելուրդները ամէն ամիս կանոնաւոր կերպով պիտի վճարուին. ոեւէ զանցառութեան պատասխանատու են տնօրէնն ու հիմնադիրը։

Պոլսոյ հայերէն թերթերը այս առթիւ դիտել կուտան թէ երբ վարժարանները՝ առհասարակ՝ նոյնիսկ 15, 20, 25 ոսկի ամսաթոշակ վճարելու դժուարութիւն կը կրեն, եւ յաճախ քանի մը ամիս անվճար կը մնան թոշակները, խնդիր է թէ ինչպէ՞ս պիտի կրնան այս սակագիններով ամէն ամիս՝ կանոնաւորաբար գործել։ Հաւանական է որ քանի մը վարժարաններ պարտաւորուին փակել իրենց դռները կամ կարգեր ջնջել։

...որ օրօրոցի մանուկէն սկսեալ մինչեւ ալեհեր մամիկները պլօթ ու ...խաղալու վարժուին եւ սրճարանը երթալով անընդհատ վեց ժամ պլօթ խաղան եւ իրարու հետ կռուին։

Բայց եւ այնպէս, հասկցողին շատ բան։

ՕՇԻՆ ԵՐԱՆԳՈՒՆԻ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ.— Ուսումնասէր Տիկնանց Միութիւնը թէյասեղան հանդէս մը սարքած էր մայիս 15ին, Սալ տը Ֆուաէրիի մէջ։ Հակառակ օդին աննպաստութեան որոշեալ ժամէն առաջ սրահը լեցուած էր բազմութեամբ։

Ճիշդ ժամը 3ին օրուան նախագահը՝ Տիկին Մ. Մկրտիչեան հանդէսը բանալով, թելադրեց ձեռք ձեռքի ուժ տալ Միութեան եւ մեր զաւակները փրկել այլասերումէ, անոնց սորվեցնել մեր մայրենի լեզուն եւ պատմութիւնը։

Կարգը եկաւ պզտիկներուն։ Վարագոյրը բացուելով 20 աշակերտ աշակերտուհիներ երգեցին «Ով մեծասքանչ դու լեզու», շատ յաջող, շնորհիւ Օր. Ա. Ներսէսեանի աշխատանքին։ Ամբողջ 3 ժամ տաքուկ մթնոլորտի մը մէջ ապրեցանք։ Հ. Եարումեան եւ Կ. Թօրիկեան արտասանեցին «Գիւղացին եւ քաղաքացին»։ Փոքրիկն Փօլին Գույումճեան երգեց Պէպոյի «Թամբը ձեռիսը» ծափեր խլելով։ Դարձեալ Օր. Փօլին եւ Օր. Վ. Թաղէոսեան պարեցին «Հոյ Նազան» եւ նոյնպէս ջերմ ծափերու արժանացան։

Ներկայացուեցաւ «Բժիշկը եւ հիւանդը», զաւեշտ մը որ կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները։ Կ'արժէ յիշել մեր փոքրիկ դերասանները,— Թ. Նազարեան, Ց. Տէօվլէթեան, Կ. Թօրիկեան եւ փոքրիկն Մ. Մկրտիչեան։ Օր. Մ. Կիւլպօլեան եւ Օր. Մ. Տէօվլէթեան երգեցին «Վարդ կօշիկը» զուգերգը, յետոյ պարեցին 14ը։ Ամէնէն վերջը երգեց Օր. Մ. Պետրոսեան, նախ «Մեծենակը», յետոյ, բուռն ծափերու մէջ, «Կռունկը»։

Հանդէսը փակուելէ առաջ, չիչ մը չամփանիա եւ տուփ մը շաքար աճուրդի դրուելով, կոկիկ գումար մը գոյացաւ եւ շահեցաւ Պ. Ե. Չիչէքեան 10 փրանք եւս նուիրելով միութեան։ Ժամը 7ին ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տրամադրութեամբ, մաղթելով ուժ եւ կարողութիւն միութեան։

Գ. Մովսէսեան

ՀԱՅԵՐԸ ԱՏԻՍ ԱՊԷՊԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջին վիճակագրութեան մը համաձայն, Եթովպիոյ մայրաքաղաքին մէջ կ'ապրին 2352 օտարականներ, որոնց 900ը Հայեր են, 813ը Յոյներ, 57ը Թուրքեր, 34ը Ամերիկացիներ, 73ը Գերմաններ, 37ը Անգլիացիներ, 32ը Զուիցերիացիներ եւ 27ը Ֆրանսացիներ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ

—.—

ԿԱՐՏԱՆ, 16 Մայիս.— Այս տարի ապրիլ տասնըմէկը քիչ մը ուշ տօնեցինք՝ մեր կամքին անկախ պատճառներով։ Սակայն լաւ է ուշ քան երբեք։

Նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ-Դուման» խումբը։ Կը մասնակցէին՝ Հ. Բ. Ը. Մ. դպրոցը, Կրթասիրաց Միութիւնը եւ Տիգրանակերտի միութիւնը։ Նախապէս նամակներ գրուած էին զանազան միութեանց, բայց քիչեր պատասխաներ էին հրաւէրին։ Զարժեր գրագիլ բացականերով։

Սգահանդէսը տեղի ունեցաւ Մայիս 15ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ (ինչպէս նաեւ նոյն առաւօտ հոգեհանգիստ եւ պատարագ կատարուեցաւ նահատակներու յիշատակին)։ Մուտքի դրան վրայ կը ծածանէին հայկական եռագոյնը սեւով երիզուած, ինչպէս նաեւ ֆրանսականը։

Կը նախագահէր ընկեր Գեղունի, որ պատշաճ խօսքերով բացաւ հանդէսը եւ մէկ վայրկեան ոտքի հրաւիրեց ներկաները, յարգելու համար յիշատակը բոլոր այն նահատակներուն, որ ինկան թուրք բարբարոսութեան արիւնոտ եաթաղանին տակ։

Ցեղոյ Բարեգործականի դպրոցի աշակերտները երգեցին «Տէր կեցո դու զՀայս», ինչպէս նաեւ եղան զանազան արտասանութիւններ երկու դպրոցներու աշակերտութեան եւ երիտասարդներու կողմէ։ Թող ներուի ինծի, որ երգողներու եւ արտասանողներու անունները զանց կ'առնեմ։

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր ընկեր Պ. Հիւսեան, որ երկարաշունչ ճառ մը խօսեցաւ օրուան տօնին շուրջ։ Նախ կրակոտ խօսքերով ձաղկեց բոլոր այն միութիւններն ու կազմակերպութիւնները, որոնք զլացած էին իրենց մասնակցութիւնը բերել։ Ցեղոյ պատմական փաստերով հաստատեց որ հայկական ընդհ. ջարդերու բովանդակ պատասխանատուն է ոչ թէ հայ յեղափոխութիւնը, այլ թուրք ոճրածին միտքը։ Խրախուսեց ջլուսահատիլ, աւելի քան երբեք վրճական կերպով շարունակել պայքարը, որուն իրական ելքը պիտի ըլլայ միացեալ եւ անկախ Հայաստանի հրաշափառ յարութիւնը։

Սգատօնը փակուեցաւ Կրթասիրաց դպրոցի «Մեր հայրենիք» խմբերգով։

«Անդրանիկ» եւ «Արծիւ» թատերախումբերու կողմէ բեմադրուեցաւ Ա. Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթիր»ը զոր բեմի յարմարցուցած էր այս տողերը գրողը։

Լեւոն Գեղունի

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի թատերական ներկայացումը, «Զարհուրը Արթին», տեղի ունեցաւ 15 մայիս, Սաքրէ Քէօրի չքեղ սրահին մէ։ Խուռն բազմութիւն մը աթոռները գրաւած էր։

Դերակատարները յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, հակառակ անոր որ մեծ մասը առաջին անգամ բեմ կը բարձրանար։

Ներկայացումը տեւեց 3.30 ժամ եւ ներկաները մեկնեցան գոհ սրտով։

Կ. Խաչի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր դերակատարներուն։

Պ. Մուրատեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ

ՎԻԷՆ.— Սիրելի հայրենակիցներ. — շնորհակալութեամբ ստացած եմ հետեւեալ գումարները, մեր կարօտեալ հայրենակիցներուն համար։—

Պետեան եղբարք 400 ֆրանք, Ա. Սրապեան 250, Երուանդ Քոչեան 222, Խաչիկեան եղբարք 200, Խորէն Քոչեան 150, Պետրոս Նոհրատեան, Իգնատիոս Իսախեան, Ցարութ. Կէտիկեան, Երուանդ Զարդարեան, Կիրակոս Խաչիկեան 100ական ֆրանք, Օհաննէս Խամպարեան, Կարապետ Նազլիկեան, Սուրէն Նազլիկեան, Գնէլ Կօչկարեան, Աննա Տամարեան, Ցակոբ Սարեան, Խաչիկ Մանուէլեան, Սարգիս Խոզիկեան 50ական, Արամ Շատոյեան 55, Եղիա Նուրեան 25 ֆր., Տէտոյին աղջիկը՝ Ազնիւ, Բերդիկ Խամպարեան, Պետրոս Օհանեան, Օր. Ալպառուհի 20ական ֆր., Մանասէ Քոչեան 30, Գրիգոր Փառնակեան 10, Մկրտիչ Մարթայեան 10, Կարապետ Քէօսէեան 5 ֆրանք։

Ընդհ. գումար՝ 2,337 ֆրանք։

Սոյն գումարին առաքումը կատարած եմ Մայիս 22ին։

Նամակներ գրած եմ նաեւ Ամերիկա եւ Գահիրէ, ու այդ տեղերու հայրենակիցներուն ալ մասնակցութիւնը խնդրած։ Կը յուսամ, որ անոնք ալ դրական պատասխան պիտի տան։

Ներսիկ

ՔԱՌԱՍՆԱՑ ՊԱՏԱՐԱԳ

(Ռատիօ Սոֆիայէն)

ՖԻԼԻՊԷ.— Քաղաքիս Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ «Շնորհալի» երգչախումբը (կազմ՝ 80 հոգի երկսեռ), կը յայտարարէ Պուլկարիոյ եւ արտասահմանի յարգոյ հայ հասարակութեան, թէ յառաջիկայ Մայիս 29ին, կիրակի առտուան ժամը 10 — 12, Սոֆիայի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ պիտի երգէ Ս. Պատարագի երգեցողութիւնները քառաձայն, ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Պ. Ս. Պալթայեանի։ Այս առթիւ պատարագը ամբողջութեամբ պիտի հաղորդուի Սոֆիայի Ռատիօ կայանէն։

Պիտի երգուին՝ «Փառք քեզ Տէր»էն մինչեւ «Սուրբ-Սուրբ», Եկմալեան, «Սուրբ Սուրբ»էն-«Գոհութիւն»—Կոմիտաս վրդ., «Միայն Սուրբ»էն-«Եղիցի».— Ս. Պալթայեան։ Կը մեներգեն.— Օր. Օր. Ա. Սարգիսեան, Ե. Օրմանեան, Մ. Մալխասեան, Պ. Դ. Դանիէլեան։

ԾԱՆՕԹ.— Սոֆիայի նոր ռատիօ կայանի ուժը 100 քիլովաթի բարձրացած ըլլալով, յստակօրէն կարելի է լսել արտասահմանէն։ Radioի ալիքի թիւն է՝ միջին ալիք՝ 352.09, կարճ ալիք՝ 34.50, L. Z. A.:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՅՕԴ. 7.— Ոչ մէկ օտարական կրնայ որ եւ է աշխատանք ստանձնել, առանց այդ դասակարգին յատուկ «աշխատաւոր»ի անձնագիր ունենալու։

«Աշխատաւոր» կը համարուի այն օտարականը, որու աշխատանքը զինքը կը դնէ ստորադաս վիճակի մը մէջ որ եւ է գործատիրոջ վերաբերմամբ, ի՛նչ նկարագիր ալ ունենայ այդ աշխատանքը եւ անկախաբար վարձատրութեան եղանակէն կամ եթէ նոյնիսկ որ եւ է վարձատրութիւն չտրուի։

«Աշխատաւոր»ի անձնագիր խնդրելու արտօնուելու համար, պէտք է որ օտարականը, նախապէս, ճարէ առողջական վկայագիր մը կանոնական ձեւով եւ աշխատանքի պայմանագրութիւն մը նպաստաւոր վիզա ստացած աշխատանքի նախարարութեան պատասխանատու մարմիններէն։

Այն օտարականը, որ, Ֆրանսա մըտած պահուն, կը ներկայացնէ այդ երկու վաւերաթուղթերը, սահմանային մասնաւոր ոստիկանութենէն պիտի ստանայ (կարգապահական եւ առողջապահական օրէնքներու գործադրութեան մասին վերապահութեամբ) ճանապարհորդագիր մը (sauf conduit), որ արժէք կ'ունենայ այն ատեն՝ երբ կը կրէ ճամբորդին լուսանկարը, առողջական վկայագրին թուականը, տրուած վայրին անունը, եւ կ'արձանագրէ աշխատանքի պայմանագրութեան թիւը, թուականը եւ գլխաւոր տեղեկութիւնները։ Աշխատելու եկած վայրը հասնելէ վերջ ութ օրուան ընթացքին՝ պարտաւոր է ոստիկանապետութեան կամ, եթէ չկայ, քաղաքապետութեան (Սէնի նահանգին համար՝ ոստիկանական վերատեսչութեան) յանձնել այդ ճանապարհորդագիրը եւ ստորագրել անձնագիրի խնդրագիր մը այն ձեւով որ ճշդուած է ներկայ հրովարտակին 2րդ եւ 3րդ յօդուածներուն մէջ։ Ճանապարհորդագրին յանձնումէն վերջ տրուած կը կացուցուի աշխատանքի իր պայմանագրութիւնը եւ երկու երաշխաւորներ ներկայացնելու պարտաւորութենէն, որ ցոյց տրուած է 2րդ յօդուածին 4րդ հատուածին մէջ։

Այն օտարականը, որ ունի աշխատանքի պայմանագրութիւն մը, նըպաստաւոր վիզա ստացած աշխատանքի նախարարութեան պատասխանատու մարմիններուն կողմէ, բայց չունի ճանապարհորդագիր սահմանային մասնաւոր ոստիկանութեան կողմէ տրուած, իր բնակավայրը հասած օրն իսկ՝ պարտաւոր է ճշգրտօրէն համակերպիլ ներկայ հրովարտակին 2րդ յօդուածին 1, 2, 3 եւ 4րդ հատուածներուն տրամադրութեանց եւ յանձնել ոստիկանապետութեան (եթէ չկայ, քաղաքապետութեան) իր աշխատանքի պայմանագրութիւնը եւ առողջական վկայագիրը, որոնք կը պահանջուին համաձայն ներկայ յօդուածին 3րդ հատուածին։

Ամէն պարագայի մէջ, օտարականներուն անձնագիր չի տրուիր մինչեւ որ լրանայ նահանգապետութեան քննութիւնը նպաստաւոր ձեւով։

Այն օտարականը, որ աշխատաւորի անձնագիր ստացած է, կրնայ կատարել միայն այն արհեստը որ արձանագրուած է իր անձնագրին վրայ, եւ այդ անձնագիրը ի զօրու է միայն այն նահանգին կամ նահանգներուն համար, որոնց անունով տրուած է աշխատանքի իրաւունքը։

Ուրիշ նահանգի մը մէջ աշխատանք ստանձնելու համար, անհրաժեշտ է մասնաւոր արտօնութիւն ստանալ նոյն նահանգին աշխատաւորներու զետեղման գրասենեակէն, նպաստաւոր պատասխան մը առնելէ վերջ օտարականին նախապէս գտնուած նահանգին աշխատաւորներու զետեղման գրասենեակէն։

ՅՕԴ. 8.— ա) Այն օտարականները, որոնք աշխատաւորի անձնագիր ունին, պայմանաժամը լրանալէ վերջ եւ վերանորոգելու համար դիմում կատարած ժամանակ, երբ կը հաստատեն որ կանոնաւորապէս բնակած են Ֆրանսայի մէջ տասը տարիէ ի վեր շարունակ (առանց երբեք դուրս եկած ըլլալու), կը ստանան մասնաւոր ձեւի անձնագիր մը։

Նոյնը նաեւ այն օտարականներուն համար, որոնք աշխատանքի նախարարութեան պատկան մարմիններէն ըստացած են աշխատանքի արտօնութիւն սովորական տեւողութեամբ (երեք տարի)։

Այս մասնաւոր անձնագիրը ունեցողները կրնան իրենց թուղթին վրայ արձանագրուած արհեստով աշխատիլ, բովանդակ մայրի երկրին մէջ։

բ) Նոյնպէս աշխատաւորի մասնաւոր անձնագիր պիտի տրուի նաեւ այն օտար աշխատաւորներուն, որոնք կը պատկանին հետեւեալ դասակարգերուն.

Օտարականներ, որոնք Ֆրանսայի մէջ կը բնակին շարունակաբար աւելի քան տասը տարիէ ի վեր։

Օտարականներ, որոնք ամուսնացած են, առնուազն երկու տարիէ ի վեր, իրենց ազգային քաղաքացիութիւնը պահած Ֆրանսուհիներու հետ եւ կը հաստատեն թէ շարունակաբար Ֆրանսայի մէջ բնակած են առնուազն հինգ տարիէ ի վեր։

Այն Ֆրանսուհիները, որոնք ամուսնացած են օտարականներու հետ, առանց պահելու իրենց ազգային քաղաքացիութիւնը։

(Շար.)

(4)

*** Մի մոռնար անցեալ երջանիկ օրերուն վրայ, ներկայ տառապանքդ աւելի անադորոյն չդարձնելու համար։

*** Մարդ իր բարեկամներուն հետ ուրիշ բան չի բաժներ եթէ ոչ իր վիշտը։

*** Համբերութիւնը աշխարհի ամէնէն դժուար պարտականութիւնն է, բայց վսեմ պարտականութիւն մը։

...ՆԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐԷՆ

«ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ» ՀՌՉԱԿՈՒՄԸ ԿԱՐՆՈՅ ՄԷՋ

...տարիներու երկար տարածութեան ...դէպքեր կան, որ մեզ կը մղեն ...անդրադառնալ, հրահանգիչ ...քաղելու համար։

...քան տարի առաջ, Հայոց ...քաղաք Կարնոյ մէջ, 31 Յուն...ի 1918ին, «անկախութիւն» մը ...րուեցաւ Թորգոմի ղեկավարու...թեամբ, որու մասին շատ քիչ բան ...ուած է դժբախտաբար։

Այս մանրանկար «անկախութիւն»ը ...հրկէ, հայկական աւերակներուն ...րայ, ներքին եւ արտաքին թշնամիի ...ներուն առջեւ, խրամներու մէջ ...յս օգնութիւն աղերսող զօրամասերուն համար, զաւեշտական ըլլալէ ...աւելի, ցաւատանջ արկածախնդրութիւն մըն էր։ Բայց նաեւ տուրքն էր ...այդ օրերու յատուկ ծաւալուն հոգեբանութեան մը։

Եթէ ռազմական եւ քաղաքական հաւանութիւնը չկակէր, առհասարակ, ...հայկական գրաւուած վայրերու ղեկավարութեան մեծ մասին, եւ համբային պատասխանատուութեան գիտակցութիւնն ունենային, անտարակոյս,կարելի պիտի ըլլար համաձայնիլ կարգ մը, նոյնիսկ ամէնէն անհեթեթ եւ անիմաստ երեւոյթներու հետ, երբ ատոնց միտ բանին թշնամին որեւէ կերպ սարսելու կը ձգտէր։ Բայց, աւա՜ղ, այդ վերամբարձ ու սնամէջ յայտարարութիւնները Հայոց պատմութեան վրայ ոչինչ կ'աւելցնէին, բացի զայն մթագնելէ եւ անձնական փառասիրութեանց ծառայելէ։

Իբրեւ յատկանշական մէկ արտայայտութիւնը հայկական ռոմանթիզմի, հոս կ'ուզեմ ներկայացնել այդ «անկախութեան» հռչակումը իր բոլոր մանրամասնութիւններով։

1918 Յունուար 31ին, Կարնոյ զինուորական սպայակոյտի շէնքին առջեւ տեղի ունեցաւ հայկական զօրահանդէս մը։

Զինուորներուն կը հրամայէր փոխգնդապետ Ճաղլիեանը։

Զօրահանդէսին ներկայ էին Կարնոյ հայ ժողովուրդի բեկորները, զաւառական պատգամաւորները, Ազգային Պաշտպանութեան Խորհուրդի անդամները, հոգեւորականներն ու դպրոցական որբերը, Թրքական (Կարինի) ներկայացուցիչները, ռուս բանակի ընդհ. հրամանատար Զօր. Օտիշէլիձէ, իր սպայակոյտի պետը Զօր. Վիշինսկի եւ հայկական սպայակոյտի անդամները։

Կէսօրին եռագոյնը,— Վասպուրականի հայ որբերու ձեռագործ — կը ծածանի հայկական սպայակոյտի շէնքին վրայ, զօրքի եւ ժողովուրդի խանդավառ աղաղակներուն մէջ եւ բերդի թնդանօթի հարուածներուն տակ։

Ձիուն վրայ նստած եւ իր շքախումբէն շրջապատուած հայկ. պահակազօրի պետ գնդ. Թորգոմ կը հրամայէ.

— Պատրա՛ստ, անշա՛րժ դէպի դրօշակը։

Զօրախումբը կ'ողջունէ դրօշը զէնք ի ձեռին։

Ապա, գնդ. Թորգոմ կը յառաջանայ դէպի դրօշակը, որ կը ծածանէր ձմեռնային հովին տակ եւ իր սուրով կ'ողջունէ։ Կը դառնայ դէպի ժողովուրդը եւ կը կարդայ հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Մեր բոլորի սրտին խօսող ժողովրդական աւանդութիւն մը, Հայոց ազգի ծագումն ու անկախութիւնը կը կապէ, Բաբելոնի Աշտարակին հետ։

Հայկը, որուն անունը կը կրենք մենք, չուզեց ենթարկուիլ զօրող Բէլին եւ հեռացաւ Բաբելոնէն։ Եւ երբ Բէլ հետապնդեց մեր նահապետը, Հայկ քաջարար դիմադրեց անոր եւ սպաննեց Վանայ լճի ափերուն վրայ Հայոց-Ձոր կոչուած դաւառին մէջ։

«Ազատութեան եւ արդարութեան գաղափարն է որ ղեկավարեց մեր ժողովուրդը իր յարութեան օրերուն եւ յաղթեց թշնամիին։ Կռիւով էր որ Հայերն ստացան իրենց անկախութիւնն ու ազատութիւնը։ Դարձեալ, քսան դար շարունակ, Մեծ ու Փոքր Հայքերէն մինչեւ Կիլիկիա եւ Խաչակիրաց արշաւանքները, կռիւով պահեց իր գոյութիւնը եւ փայլուն էջեր արձանագրեց։

«Հայոց ազգի գոյութիւնը կը բնորոշուի մէկ բառով.— Պայքար։ Պայքար տեւական, պայքար անհաւասար ու տաժանելի, մերթ յաղթական, մերթ պարտուած, զի Հայաստանի թշնամիները շատ էին եւ շատ են,բայց յաջողութեան ու պարտութեան վայրկեաններուն, երբ շատ անգամ ամէն ինչ կորսուած կը թուէր, Հայոց հաւատքը չէր լքեր Հայն ու պայքարը։ Ատոր համար է, որ երկար տարիներու հոլովոյթին մէջ, իբրեւ մէկը ամէնէն հինաւուրց ժողովուրդէն, ան կրցաւ ապրիլ եւ գոյութիւնը պահել անվթար։

«16 Ապրիլ 1375ին Կիլիկիան, Հայոց այս գեղեցիկ երկիրը եւ անկախութեան ու ազատութեան վերջին ապաստանը, ինկաւ թշնամիներու հարուածին տակ։ Ենթարկուեցաւ բռնի ուժին, բայց բնաւ չնուաստացաւ։ Հըպարտ՝ իր բարոյական անկախութեամբ եւ վստահ իր ապագային, հինգ դար ու կէս անդադար շարունակեց իր անկախութեան պայքարը։ Այդ պայքարի վերջին հանգրուանը սարսափեցուց եւ հիացուց ամբողջ աշխարհը։

«Չկայ գրիչ մը, չկայ բառ մը, որ կարենայ պատկերացնել վերջին քառասնամեակի հայկական դարհուրելի մարտիրոսութիւնը։

«Իբրեւ անմեղ զոհ, Հայ ժողովուրդը տառապեցաւ ամէնէն բարբարոս լուծին տակ։ Անոնց չունեցող կառավարութիւն մը վճռեց սիստեմաթիկ ոչնչացնել եւ զանգուածօրէն բնաջնջել մեր ժողովուրդը։

«Վոսփորի ափերէն մինչեւ Կովկաս, Սեւ ծովէն մինչեւ Միջերկրական, Հայոց արիւնը առատօրէն թափեցաւ։

Ահա չորս տարի է, որ Գերմանիան ընդհ. պատերազմի պատճառ դարձաւ, յանուն տիեզերքի գերիշխանութեան։ Պելժիան, Լեհաստան, Սերպիան եւ Սեւ Լեռը, հակառակ իրենց կամքին, նետուեցան արիւնոտ կըրկէսին մէջ։ Հայաստանն ալ վայրագ նախճիրներու թատերաբեմ դարձաւ։ Մեր բազմահազար քոյրերն ու եղբայրները խժդժօրէն ջարդուեցան, մէկ մասն ալ Սուրիոյ եւ Միջագետքի անապատի աւազներուն յանձնուեցաւ։ Երբեմնի արգաւանդ Հայաստանը այսօր աւերակ է դարձած։ Ինչպէս բարբարոսները ծաղկող անտառ մը քարուքանդ ըրին, այնպէս ալ հայ ազգը անխղճօրէն ոչնչացաւ։ Ան տեսաւ իր զաւակներուն մահը աչքերուն առջեւ։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(1)

Հին Թուրքիան մեռած էր : Ծնած էր նոր Թուրքիա մը որուն կենսունակութիւնն ու անկախութեան ոգին պիտի կրնային ամրակուռ պատնէշ մը կանգնել օտարներու յարձակումին դէմ եւ խրախանացնել այն բոլորը զորս ի զուր յուսացինք թէ հին օրերու այլասերած Թուրքիան պիտի ընէր :

Կը թուի թէ տասնըվեց միլիոնի այս փոխառութիւնը գոհացուցիչ գործ մը եղաւ մեր երկրին համար : Ո՛չ մենաշնորհ պահանջեցինք, ո՛չ ալ ուրիշ առաւելութիւններ : Եթէ Թուրքիան կարենայ իր հին օրերու բարգաւաճման վերադարձնել Փոքր Ասիան եւ ինքն ալ հետզհետէ զօրանայ, մենք ուրիշ բան չենք ուզեր : Ճիշդ է որ զօրաւոր, յառաջադէմ Թուրքիա մը Անգլիոյ բնական բարեկամը պիտի ըլլայ, բայց միմիայն անոր համար որ մենք տենչեր կամ ծաւալումի նպատակներ չունինք եւ ուրախ պիտի ըլլանք եթէ Միջերկրականը եզերող երկիրները յարձակումի չենթարկուին ուրիշներուն կողմէ եւ յառաջ մղեն իրենց բարգաւաճումը զոր խաղաղութիւնն ու իրենց ժողովուրդներուն կորովը կրնան տալ իրենց :

Թերեւս վտանգաւոր ժամանակներ պիտի ունենայ Թուրքիան ապագային : Աթաթիւրք — մեծնատէրներուն ամէնէն կարողը կարգ մը տեսակէտներով — վատառողջ է եւ պիտի գայ օրը երբ Թուրքիան պիտի զրկուի անոր ուժեղ ու իմաստուն ղեկավարութենէն : Եթէ Թուրքիան տկար ըլլայ եւ յառաջդիմութեան պայքարը դժուարանայ, յետադիմական ուժերը կրնան վերակենդանանալ : Որ եւ է աջակցութիւն զոր կրնանք տալ իրեն հիմա, օգտակար պիտի ըլլայ՝ իր ներկայ վիճակին մէջ պահելու համար անոր քաղաքականութիւնը եւ մեր բարեկամութիւնը պիտի տեւէ : Ասիկա լաւ է թէ մեզի եւ թէ Թուրքերուն համար :

Պէտք չէ արտասանենք խօսք մը որ կրնայ քաջալերել Գերմանիոյ թշնամական քաղաքականութիւնը. բայց եթէ չափաւորութեան նշոյլ մը կայ անոր խորհուրդներուն մէջ, այն ատեն հաստատ կերպով համոզուած եմ որ ո՛չ Ֆրանսան պիտի կռուի, ո՛չ Ռուսիան, ո՛չ ալ Անգլիան :

Մենք չենք կրնար չշահագրգռուիլ Միջերկրականի գործերով : Այդ պատճառով է ահաւասիկ որ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեմ Թուրքիոյ բարեկամութեան, մանաւանդ այն օրէն ի վեր երբ Արաբները ցոյց տուին թէ որքան անընդունակ են քաղաքականութեան մէջ ու որքան խորթ՝ արդիական գաղափարներուն :

Թուրքիա՝ Եւրոպան ու Ասիան միացնող Նեղուցին վրայ տեղաւորուած, բանալին է Արեւելեան Միջերկրականի խաղաղութեան. մանաւորաբար հիմա որ կարգադրուած է Յունաստանի հետ իր ունեցած հին պայքարը : Ճիպրալթարը, Պոլիսը կամ Հայֆան — Պաղեստինի մէջ — գլխաւոր կռուաններն են ծովային ուժին եւ Միջերկրականի խաղաղութեան : Իտալիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը որոշ ատրճան մը լուծեց Սպանիոյ խնդիրը Արեւմուտքի մէջ : Թուրքիոյ տրուած փոխառութիւնը պիտի հաստատէ որ Պոլիսը երաշխիք մըն է խաղաղութեան համար : Ու թերեւս մեր գաղթային նոր նախարարը պիտի կարգադրէ Պաղեստինի հարցը՝ ստեղծելով հրէական զօրաւոր պետութիւն մը, որպէսզի Հայֆան ալ դառնայ խարիսխ մը ի նպաստ խաղաղութեան :

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ բացառիկ ժողով մը գումարեց Միւնիխի մէջ, հրաւիրելով մասնաւորապէս բանակին վարիչները : Իրազեկներ կ'ըսեն թէ հրամանատարները աւելի չափաւոր են քան կուսակցութեան վարիչները :

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 5րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ այս գիշեր : 7րդ շարքին տոմսակները հրապարակ պիտի հանուին երկուշաբթի օր, 30 մայիս :

ՊՈՒՔՐԷՇԻ զինուորական ատեանը երկուշաբթի օր սկսաւ դատել երկաթեայ պահակներու հրամանատարը, Քոտրէանու, որ ամբաստանուած է բազմաթիւ յանցանքներով եւ մանաւանդ իբրեւ հայրենադաւ : Իբրեւ վկայ հրաւիրուած են 117 հոգի, որոնց 116ը թեր : Դատավարութիւնը պահ մը դոնփակ եղաւ, կապ ունենալով օտար պետութեան մը հետ : Ամբաստանեալը պնդեց թէ միայն կազմակերպութեան անդամներէն դրամ առացած է եւ երբեք չէ դաւաճանած պետութեան դէմ :

22 ՊՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ ձերբակալուեցան Պելկրատի մէջ, յեղափոխական թռուցիկներ ցրուած ըլլալով :

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ կը գրեն թէ Սուրիայէն 300 Հայեր փոխադրուած են Սանճաք, ընտրական ցանկերուն մէջ արձանագրուելու համար : « Ճամբու ծախքէն զատ Վաթանիներու կազմակերպութիւնները մասնաւոր վարձք մը կը վճարեն այս Հայերուն » :

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ կ'ազդարարէ թէ հետապնդումներ պիտի կատարուին, եթէ անթել ունեցողները չարաչար գործածեն զանոնք, պատուհանները բաց թողլով, բարձրաձայն հնչեցնելով եւ դրացիները անհանգիստ ընելով :

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ ապստամբութիւնը կը շարունակուի : Ըմբոստ զօրավարը, Սէտիլլօ, որ աւելի շատ զինուոր ունի, լեռները փախաւ, չպաշարուելու համար :

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ մասին վրդովիչ հեռագիրներ ղարնուած էին Եւրոպա եւ Ամերիկա : Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ այդ «սուտ եւ բոլորովին յերիւրածոյ լուրերը ղարրնուած են Պէյրութի մէջ» եւ խստօրէն կը դատապարտեն այդ «այդ անարգ միջոցը բարեկամ երկրի մը պետին դէմ» :

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՕՐԿԱՆԸ, «Իւմանիթէ», երկու դատեր կորսնցուց առջի օր : Մէկուն մէջ (բացուած Տորիոյի եւ Լէոն Տոտէի կողմէ), թերթին պատասխանատու տնօրէնը դատապարտուեցաւ 500 ֆրանք տուգանքի եւ 2000 ֆրանք հատուցման, խմբագիրներէն Սանփէ՝ ութ օրուան բանտարկութեան, 400 ֆրանք տուգանքի եւ 2000 ֆրանք հատուցման : Երկրորդ դատին մէջ՝ պատ. տնօրէնը դատապարտուեցաւ 1000 ֆրանք տուգանքի եւ 10.000 ֆրանք հատուցման : «Փօփիւլէռ» ալ դատապարտուեցաւ 200 ֆր. տուգանքի, 2000 ֆրանք հատուցման եւ դատական ծախքերու վճարման :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ալֆորվիլի Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան իգական բաժնի կողմէ, 6 Յուլիս, կիրակի օր : Նկատի ունենալ այս թուականը :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱԲՈԼՈՆՅԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 27 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պուա Քոլոնպի կայարանին մօտակայ ծանօթ հաւաքատեղին :

Մարսէյլ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» Պատանեկան Միութեան անդամական ժողովը 25 Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 7ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը Լ'էքլիփս : Կարեւոր օրակարգ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

PETIT JOURNALԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ *21 Rue Cadet*, ՄԷԹՐՕ *Cadet*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԱՐ**

(Ծերակուտական, Նախկին Նախարար)

Պ. ԺՕՐԺ ՓԻՔՕ (ԴԵՍՊԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐԶՊԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ)

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ Պ. **ՊԸՆՈՒԱ Տ'ԱԶԻ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ**,

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ :

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ), Օր. ՌԱՆՃԷԼԵԱՆ (արտասանութիւն), ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի : Եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ : Ճազ. Թոմպոլա, պիւֆէ : Մուտք 6 ֆրանք :

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին.— դաշնակ, ջութակ՝ կ'երգեն՝ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ընկ. ԱՐԱՄ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ, Պ. ՂԱԶԱՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ : Կ'արտասանեն՝ Օր. ՀԱՃԻ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ, եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ : Կովկասեան պար, Պ. ՅԱԿՈԲ ՍՈՖԵԱՆի կողմէ : Ծախքերու մասնակցութեան համար 0.95 ֆր. :

Հանդէսէն վերջ խնջոյք մինչեւ լոյս, Յոյներու սրահին մէջ, 5 Rue Bonnefoi :

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, կիրակի երեկոյ :

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ :

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9.30ին «Գոլիզէ»ի շքեղ սրահին մէջ, 221 Պուլվար Տիւկոմիէ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Հայաստան երէկ, այսօր եւ վաղը» :

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆր. :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին կազմակերպուած Մարսէյլի Սալոնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ 19 Յունիս, կիրակի օր Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ : Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել :

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Թ. Պատգ. ժողովը կը բացուի յառաջիկայ հինգշաբթի, մայիս 26, Համբարձման օրը ժամը 2ին, 8, Rue Bossuet : Մուտքը ազատ է Ֆ. Կ. Խաչի բոլոր անդամուհիներուն :

Շրջ. Վարչութիւն

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Թ. Պատգ. ժողովի փակման առթիւ Ֆր. Կ. Խաչի աւանդական թէյասեղանը կիրակի 29 մայիսին, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 8, Rue Bossuet :

Մուտքը ազատ է Ֆ. Կ. Խաչի անդամ - անդամուհիներուն եւ համակիրներուն համար :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Մայիս Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ : Կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը» : Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 25 Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ : Կը խօսի Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթ՝ «Համաշխարհային պատերազմը եւ Հայերը» :

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Խրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս :

Կը խօսի Դոկ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ : Մուտքը ազատ է :

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ի գիտութիւն թեմիս պատուական ժողովուրդին կը ծանուցանենք թէ՝ հարկ եղած հրահանգը տրուած է Հարաւ. Ֆրանսայի թեմի եկեղեցիներու պաշտօնէութեան եւ պատկան մարմիններուն, որպէսզի, Հինգշաբթի, 26 Մայիս, Համբարձման տօնին օրը, պատշաճ հանդիսաւորութեամբ մասնաւոր հոգեհանգիստ կատարուի երանաշնորհ Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսին համար, իր կսկծալի վախճանումին քառասունքին առթիւ :

Սրտագին կը յորդորենք մեր հաւատացեալ ազգակիցները որ մասնակցին Համբարձման տօնի Ս. Պատարագին եւ հոգեհանգստեան պաշտամունքին :

ՋԳՕՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
Առաջն. փոխանորդ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլ - Փրատոյի Մայր-եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Հինգշաբթի օր, (26 Մայիս), Տօն Համբարձման, հանդիսաւոր Ս. Պատարագէ ետք մասնաւոր Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏ Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ Ա.ի վախճանման քառասունքին առիթով : Պիտի քարոզէ Առաջ. փոխանորդ Տ. Ջօն վրդ. Տէր Յակոբեան :

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ - ԺԷՐՕՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Յառաջիկայ Հինգշաբթի Մայիս 26ի առաւօտ թաղիս Դպրաց Դասուն 5րդ. տարեդարձին առթիւ հանդուցեալ բո[illegible]

[illegible] մը դպրապետ եւ դպիրներու [illegible] համար մասնաւոր պատարագ եւ [illegible] գլխաւորութեան պաշտօն պիտի [illegible] ուի : Դպիրները եւ դպրուհիները [illegible] տի երգեն եռաձայն Ս. Պատարա[illegible] շարականները, ղեկավարութեամբ [illegible] դպրապետ Պ. Համբարձում Հայ[illegible] ձումեանի : Կը հրաւիրուի բարեպաշտ ժողովուրդը :

Թաղականութիւն Սէն-Ժէրօմի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղը կը յայտնէ իր շնորհակալութիւնը [illegible] դաշնակահարուհի Օր. Բէնոիթ[illegible] նի, Օր. Ա. Առաքելեանի, Պ. Յ. [illegible] միրճեանի որոնք իրենց գեղեցիկ [illegible] գերով եւ նուագածութեամբ [illegible] ծեցին հաճելի մթնոլորտ, Պ. Գ. [illegible] պիս Յակոբեանի, Պ. Եղիազար[illegible] Հ. Տարօնեանի եւ Ա. Եատիկեան[illegible] նի որոնք իրենց յաջող խաղ[illegible] թեամբ հանդէսին փայլը աւելցուցին : Մասնաւոր շնորհակալութիւն Ս. Թորոսեանի որ սիրողներու [illegible] բի ղեկավարութիւնը ստանձնած [illegible] Մասնաճիւղը իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէ պիւֆէի նուիրատու Restaurant Yarի եւ Պ. Գարաբաշեանի, ինչպէս նաեւ բոլոր հանդիսական[illegible] ներկայ[illegible] րուն որոնք իրենց [illegible] քաջալերեցին մեր ձեռնարկը :

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Duranton — PARIS (15)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 26 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3740

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ՛Ն ԱԼ ՄԵՆՔ ՀԱՐՑՆԵՆՔ

Հակադաշնակցական մամուլը իրար անցեր է նորէն, «Հայաստանի մասին հրատարակուած «զգայացունց» լուրերուն առթիւ:

Իրար անցած է ոչ թէ վրդովում յայտնելու համար արձանագրուած զարհուրանքներուն մասին, այլ մեղադրելու Դաշնակցական մամուլը, որ տեղ կուտայ «անհաւատալի եւ գրգռիչ» տեղեկութեանց:

Մենք պիտի փորձենք միայն քանի մը երեւոյթներ մատնանշել, ի տես աչքէն թէ ձախէն արձակուած վայրահաջութեանց:

Միջանկեալ ըսենք թէ՝ ամէն անգամ որ դժբախտութիւնն ունեցած ենք ծանրակշիռ լուր մը հաղորդելու Հայաստանի մասին, միշտ ալ բացատրած ենք թէ դժուար է ամբողջովին ստուգել, վերջնապէս վաւերական հռչակել այս կամ այն պարագան: Դժուար է եւ յաճախ անկարելի, քանի որ ոչ միայն զրկուած ենք ուղղակի հաղորդակցութենէ, այլ եւ խորհրդային մամուլն ալ քար լռութիւն կը պահէ, ամէնէն կենսական խնդիրներուն եւ դէպքերուն մասին:

Եւ սակայն, բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ՝ ինչ որ հրատարակուած է մինչեւ հիմա, ճիշդ է մեծագոյն մասով: Կրնան սխալ տեղեկութիւններ կամ թիւրիմացութիւններ պատահիլ այս կամ այն պարագային, բայց մանրամասնութիւնները չեն որ պիտի փոխեն անպարտկելի, ահաւոր իրականութիւնը:

Մնաց որ, աղբիւրները մէկ տեսակ չեն, այլ բազմազան: Միայն Դաշնակցական չեն, այլեւ «ազգային - լուսաւորչական»:

Օրինակ, Ապրիլ 26ին եւ 27ին հրատարակեցինք ընդարձակ վկայութիւն մը, որ մեզի հաղորդուած էր ազգային պաշտօնական աղբիւրէ մը: Այդ վկայութիւնը ականատեսի մը բերնով կը պատմէր Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի սպանութեան պարագաները, ինչպէս եւ Ալյազանի, Դրաստամատ Տէր Սիմոնեանի, Վաղարշակ Նորենցի, Ակսէլ Բակունցի, Վահան Թոթովենցի, Գուրգէն Մահարիի, Գրիգոր Վարդանեանի, Մանուչարեանի, Արսէն Եսայեանի սպանութիւնը կամ գնդակահարութիւնը:

Արդ, այս վկայութիւնը հաղորդուած եւ տպուած էր նաեւ Փարիզի, Գահիրէի եւ Պոսթոնի ռամկավար թերթերուն մէջ,— կարգ մը տեսակէտներով՝ աւելի մանրամասն: Եւ այդ օրկաններէն իւրաքանչիւր պարտք սեպեց բացատրել թէ՝ լուրին աղբիւրը «Երեւանէն եկած իրազեկ մտաւորական մըն է», կամ «Հայաստանէն նոր հասնող Լիբանանցի երիտասարդ մը», որ դէպքերուն կուտար իրեն յատուկ մեկնութիւն մը (իբրեւ թէ Մոսկուա լուր չէ ունեցեր անցուդարձէն եւ Երեւանցիները իրենք են որ իրարու գլուխ կերեր են...):

Միւս կողմէ, մենք միշտ յիշեցուցած, պահանջած ենք, որ քիչ մըն ալ «Հայաստանասէրները» բան - գործ ընեն ճիշդն ու սուտը, վաւերականն ու կասկածելին ստուգելու: Ի վերջոյ սուտ չէ որ կը ջարդուի Հայաստանի մէջ, ըլլայ խոկ երկու տարիէ կամ վեց ամիսէ ի վեր:

Փոխանակ այս բնական եւ տրամաբանականճամբան բռնելու, գիտէ՞ք ինչ կը բանին մեր կամկար հակառակորդները, — զանազան ձեռնածութիւններ փորձել, բազմիցս հաստատուած դէպքեր ժխտելու, կամ անոնց ահաւորութիւնը պարտկելու, «կլորցնելու», սովորական ոճիր - արկած մը դարձնելու համար:

Այսպէս, Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը մէկ շաբաթ Հայաստանի ճամբորդին պատմութիւնը տեղն ու տեղօք հրատարակելէ վերջ, յաջորդ շաբթու կը փութար բացատրել թէ այդ լուրերը «ամփոփումն են, անշուշտ անկատար, վերջին երկու տարիներու ընթացքին այնտեղ կատարուած դէպքերուն», եւ թէ անոնք «հեռու են այն դժոխային փլուզումի պատկերը ներկայացնելէ, ինչպէս մեր մէջ որոշ մամուլ մը կ'ուզէ հաւատցնել» (7 մայիս):

Ուրիշ ռամկավար թերթ մը, Ամերիկայի «Պայքար»ը, որ նոյնպէս հրատարակած էր «Լիբանանցի երիտասարդին» տեղեկութիւնները, ակնարկելով կաթողիկոսին մահուան պարագաներու մասին հրատարակուած լուրերու, կը հարցնէ սրտառո՛ւչ տգիտութեամբ.

— «Ինչպէ՞ս կարելի է ընդունիլ որ Հայաստանէն — ուրկէ թռչուն չի փախիր անճկատ — 10 օրուան մէջ մարդիկ արտասահման անցած եւ Դաշնակցութեան բերած են այս «զգայացունց» տեղեկութիւնները... Կը հարցնէք թէ ի՞նչ տեսակ թռչուններ էին որ լո՛կ տասը օրուան մէջ արտասահման բերին այս լուրերը»: (14 մայիս):

Բարեհաճեցէք բացատրել այս ամենագէտ պարոններուն, որ «տիվերսանտ»ը այլազունակ? են թարգմաներ, նոյն խմբագրականին մէջ, թէ ամիսներէ ի վեր տասնեակ հազարաւոր օտարահպատակներ կը հեռանան Կովկասէն ինչպէս ամբողջ Խ. Միութենէն, կառավարական ճնշումով, թէ հազարաւորներ արդէն անցած սահմանամերձ երկիրները, թէ «ելքը» անընդհատ կը շարունակուի, թէ այս «թռչուն»ներուն մէջ կան Հայեր ալ: (Սոֆիայի հընչակեան շաբաթաթերթը, որ նոյնպէս «Հայաստանասէր» կը համարուի եւ ծանօթ է իբրեւ թթու հակադաշնակցական, վերջերս մանրամասնութիւններ կուտար այդ մասին: Տակաւին քանի մը օր առաջ, տարբեր աղբիւրէ մը կը հաղորդէին թէ 5000 Իրանցիներ արդէն անցած են սահմանը, թէ ուրիշ 8000 հոգի ալ կը սպասուին, ինչպէս եւ Հայեր եւ Աֆղաններ, թէ 22,000 Թուրքեր ալ հեռանալու հրաման ստացած են եւն.):

Ուրիշ «Հայաստանասէր» մը, Ամերիկայի պատուելիներուն «Կոչնակ»ը, միջանկեալ յիշելով ականատեսին հաղորդած քստմնելի դէպքերը — խմբական գնդակահարութիւն եւ խողխողում — անոնց մէջ ուրիշ բան չի տեսներ եթէ ոչ մեծ մասով «անձնական հաշիւներ, — նախանձութիւն, զրպարտութիւն, քսութիւն»: Եւ անմիջապէս քօղ մը ձգելով կը կառչի «քաջալերական»լուրի մը,— «Նուպարաշէնի ջուրին խողովակները արդէն իսկ դրուած են, եւ .... ջուր կը հաւաքուի»... (14 մայիս)...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

50 ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ_ՕՐԷՆՔՆԵՐ

40 ԺԱՄՈՒԱՆ ՓՈԽԱՐԷՆ ՏԱՐԻՆ 2000 ԺԱՄ

Դիւրութիւններ՝ օտար բանուորներու 10 առ հարիւրի օրէնքէն շեղելու

Պաշտօնաթերթը երէկ, չորեքշաբթի հրատարակեց հրամանագիրներու երկրորդ շարքը, որոնց ամբողջութիւնը կը կազմէ 50 նոր օրէնքներ:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, օրէնքներէն մէկը 11 միլիառ ֆրանքի վարկ մը կը սահմանէ մինչեւ 1940, հանրօգուտ շինութեանց, արտադրութեան զարգացման, քաղաքներու բարեկարգութեան, նոր բնակարաններու շինութեան եւն. համար: Հանրօգուտ շինութիւնները պիտի սկսին անմիջապէս, Փարիզի թէ գաւառի մէջ: Մինչեւ տարուան վերջը այս ծրագրին գործադրութեան համար պիտի յատկացուի 1.700.000.000 ֆր., իսկ 11 միլիառի ամբողջ գումարը պիտի գործածուի մինչեւ 1940ի վերջը: Վեց միլիառ ֆրանք պիտի յատկացուի Ֆրանսայի եւ գաղթավայրերու մէջ ծրագրուած պետական ձեռնարկներու, միւս հինգ միլիառ ֆրանքն ալ՝ քաղաքապետական ձեռնարկներու: Փարիզի մէջ առաջին աշխատանքը պիտի ըլլայ քանդել խեղճուկրակ բնակարանները — աւելի ճիշդ՝ խշտեակները (թօտի): Այս գործին համար 500 միլիոն ֆրանք պիտի յատկացուի անմիջապէս: Նոյնքան գումար մը պիտի տրամադրուի գիւղախումբերու (համայնք), զանազան բարենորոգումներ եւ ոռոգումներ կատարելու, խմելիք ջուր եւ ելեկտրական ուժ արտադրելու համար: Այս տարուան համար սահմանուած 1.700.000.000 ֆրանքին մնացեալ մասը պիտի յատկացուի անհատական ստացուածքներ գնելու:

Հանրօգուտ շինութեանց մէջ կառավարութեան բաժինը պիտի մատակարարուի գանձային մասնաւոր հաշուընթացով մը, իսկ տեղական վարչութեանց բաժինը՝ ուղղակի գումարներ տրամադրելով կեդրոնական կառավարութենէն եւ փոխառութիւններ հրապարակ հանելով, պետական երաշխաւորութեամբ:

Բացի 11 միլիառ ֆրանքի վարկէն, որ պիտի գործածուի մինչեւ 1940, յառաջիկային 10 միլիառ ֆրանքի գումար մը պիտի յատկացուի խշտեակները աւելի սրբելու համար: Այս գումարը պիտի գործածուի տարեկան մէկ միլիառ ֆրանքի համեմատութեամբ, մինչեւ որ խշտեակները անհետանան տասը տարուան ընթացքին:

Ուրիշ օրէնք մը քիչ մը ճկելով շաբաթական 40 ժամուան օրէնքը, հիմ կը բռնէ տարեկան 2000 ժամը: Շաբաթական աշխատանքի ժամերը պիտի ճշդուին իւրաքանչիւր արհեստի կամ ճարտարագործութեան համար, պայմանաւ որ 52 շաբաթներու համագումարը 2000 ժամը չանցնի:

Երրորդ օրէնք մը կը դիւրացնէ չէքերու գործածութիւնը եւ ժողովրդականացումը: Թէեւ նախորդ կառավարութիւններն ալ այսպիսի դիւրութիւններ ընծայած են, բայց չէքերու գործածութիւնը դեռ շատ սահմանափակ է Ֆրանսայի մէջ, իբրեւ հետեւանք զանազան մտավախութեանց: Նոր օրէնքը կը խստացնէ չէքերու խարդախութեան պատիժները, իսկ դրոշմաթուղթի տուրքը կ'իջեցնէ 50 սանթիմի:

Մասնաւոր օրէնք մը կ'արտօնէ ի հարկին շեղումներ կատարել 1932 օգոստոս 10ի օրէնքէն, (10 առ հարիւր համեմատութիւն օտար աշխատաւորներու): Հանրօգուտ շինութեանց եւ պետական արհեստանոցներու մէջ աշխատող օտար բանուորներու թիւը կարելի է աւելցնել բացառաբար, որոշ պայմանաժամի մը համար, Աշխատանքի Նախարարին մասնաւոր արտօնութեամբ, եթէ հաստատուի որ սահմանուած համեմատութիւնը չի բաւեր գործը գլուխ հանելու: Անհատական ձեռնարկներու մէջ ալ կարելի է համեմատութիւնը աւելցնել մասնաւոր արհեստի մը, շրջանի մը կամ պայմանաժամի մը համար, աշխատանքի նախարարին արտօնութեամբ, եթէ հաստատուի որ 10 առ հարիւրը չի բաւեր գործը գլուխ հանելու: Ցաւելում կրնայ ըլլալ նաեւ աշխատանքի քննիչին որոշումով, միշտ բացառաբար: Բոլոր այս առժամեայ շեղումները պէտք է արտօնուին գրաւորապէս, գործատէրին եւ աշխատանքի քննիչին խնդրանքին վրայ:

*** Շաբաթական աշխատանքի ժամերը աւելցուցած ատեն, որպէսզի զեղծումներ չպատահին, հրամանագիր մը կ'արգիլէ բանուոր արձակել մինչեւ 6 ամիս: Այս առթիւ տրուած դիւրութիւնը կրնայ չեղեալ համարուիլ արտակարգ գործադրկութեան ատեն եւ կամ երկարաձգուիլ, մասնաւոր պարագաներու մէջ:

Ծովակերու արձանագրութիւնը Անտիոքի մէջ

Ալէքսանտրէթէն կը հեռագրեն.— Միջազգային յանձնաժողովը երկուշաբթի օր բացաւ Անտիոքի շրջանին ցանկերու արձանագրութիւնը: (Երրորդ եւ վերջին ընտրական շրջանակն է այս, ամբողջ Սանճաքին մէջ): Առտուան ժամը 7ին, միեւնոյն ատեն գործել սկսան հինգ գրասենեակներ, Ազգաժողովի պատուիրակներուն հսկողութեան տակ, բուն Անտիոքի մէջ: Ուրիշ 17 գրասենեակներ պիտի բացուին յառաջիկայ երկու շաբաթներու ընթացքին: Գործողութիւնները կը կատարուին հանդարտութեամբ: Չի կարծուիր որ արդիւնքը յայտնի ըլլայ մէկ ամիսէն առաջ: Վերջնական ելքի մասին գաղափար կրնայ տալ միայն Ալէքսանտրէթի եւ Քըրքխանի արդիւնքներուն քննութիւնը: Ինչ որ ալ ըլլայ, աչքի առջեւ եղած թուանշանները ոչ-թուրք համայնքութեանց կուտան 1100 ձայնի առաւելութիւն մը Թուրք համայնքութեան վրայ, իրր 18.500 արձանագրութեանց մէջ: Որով, առաջին երկու շրջանակներու Թուրք համայնքութիւնը 47 առ հարիւրէն շատ քիչ վեր համեմատութիւն մը կը կազմէ, բաղդատելով նոյն շրջանի ամբողջ բնակչութեան հետ: Հարկ է յիշել թէ Ալէվիները, որոնցմէ 30 առ հարիւր ձայն կը յուսար Թրքական խմբակը, ստուար մեծամասնութեամբ քուէարկած են հակառակորդ համայնքութեանց հետ, իսկ անոնք որ Թուրքերու քուէ տուած են, այժմ չեն անցնիր 2 առ հարիւրը: Կը թուի թէ յաջհամեմատութիւնը պիտի աւելնայ քուէարկութիւնը չվերջացած, առանց սակայն հանելու Էնկիւրիի յուսացած գումարին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ռ.

Հակառակորդներ ունինք, ֆոստ ու բրտմիտ, որոնք մեզ վիրաւորելու իրենց ցանկութեան մէջ կուտան որքան ախտաւոր, նոյնքան ապուշ մարդու տպաւորութիւն: Այս խեղճ - պակասները մեզի կը հայհոյեն կամ կը բամբասեն դռներու ետեւէն, ետքմա կապած իրենց գլխուն:

Հայհոյեցէ՛ք, զառանցե՛ք, բայց էրիկ - մարդու պէս հայհոյեցէք: Ձեր դիմացինին խաւնեցնելու ձեւով մը: Ոչ թէ միտքի աղքատութիւն ցուցադրելով: Այլեւս դդումի համ տուաւ «Ցառաջ»ի խմբագիրներուն անուան սկզբնատառերով խաղ ընելը ու շուն կոչելը:

Բայց քանի որ շատ կը զբաղեցնէ «Ցառաջ»ի խմբագիրներուն անուան նշանակութիւնը, տանք քո՛ւն նշանակութիւնը:

Շաւարշ անունին ստուգաբանութիւնը կատարելով՝ Գր. Մագիստրոս կ'ըսէ թէ կը նշանակէ միշտ զուարթ: Այս ստուգաբանութիւնը, սակայն, կը յիշեցնէ Հիւնքեարպէյէնտեանի գիտութիւնը:

Շաւարշ իրանեան բարդ բառ մըն է, եւ իբրեւ անուն գործածուած է նաեւ պարսկական սֆանչելի դիւցազներգութեան մէջ: Քէյքաուս թագաւորին զաւակը կը կոչուէր Շաւարշ, որ երբ սպաննուեցաւ՝ թափուած արեան տեղը բուսաւ կարմիր ծաղիկ մը: Այս աւանդութեա՞ն կապուելով է, արդեօք, որ շաւարշարիւն կը կոչուի ծաղիկը, հայերէն ուրիշ անունով մը՝ նուին,— չեմ գիտեր: Եւ սակայն, հայկական աւանդութիւններու մէջ կը յիշատակուի ուրիշ գեղազարդ ծաղիկ մը եւս, արեւարիւն, (կամ արեւրաց արիւն, Սալնաձորցի կը կոչէ եօթն աղբօր արիւն), բուսած՝ երկու սպաննուած եղբայրներու արեան ոռոգումով: Ապահովաբար շաւարշարիւն ծաղիկն է «արանց ծաղիկ»ն ալ, զոր Ալիշան կը շփոթէ ուրիշ բոյսի մը հետ: Արդ, «արանց ծաղիկ» որոշ չափով կը բացատրէ իմաստը որ ունի Շաւարշ անունը իբրեւ բառ:

Ըսինք թէ Շաւարշ իրանեան բարդ բառ մըն է, կազմուած՝ երկու բառերէ, որոնց նշանակութիւն է սեւ եւ այր: Անմիջապէս աւելցնենք որ Շաւարշ բառին մէջ արուն ձիու արուն է, բուն բառով՝ յովատակը, ինչպէս նոյն անունին փոփոխակը (Շաւասպ) աւելի պարզ եւ յստակ վկայութիւն մը կուտայ մեզի՝ կազմուած ըլլալով նոյնպէս սեւ ու յովատակ բառերէն:

Ուրեմն, թշուառակա՛ն մեր հակառակորդները, ամէն անգամ որ ուզեն բառախաղ մը ընել Շաւարշ անունին հետ, թող չմոռնան թէ ի՛նչ կը նշանակէ, իր բուն իմաստովը, անունը զոր կը ստորագրէ իր կարգին նաեւ

ԱՐԱՋ

ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ԽՆԴՐԵՆ ՄԵՂՄԱՑՆԵԼ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

Ընկերվարական պատուիրակութիւն մը, որուն գլուխը կը գտնուէր կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Պ. Փօլ Ֆոռ, Ներքին նախարար Պ. Սառոյի ներկայանալով, անոր յայտնեց տարագիրներու եւ ամբողջ ընկերվարական կուսակցութեան մէջ տիրող յուզումը՝ իբրեւ հետեւանք 1938 մայիս 14ի օրէնքին: Պատուիրակութիւնը մասնաւորապէս խնդրեց նախարարէն.—

1. Երկարաձգել այն պայմանաժամը որ տրուած է մինչեւ մայիս 31, անկանոն օտարականներու կացութիւնը շտկելու համար:

2. Բարեացակամութեամբ քննել անկանոն օտարականներու պարագան:

3. Ո եւէ օտարական չնեղել, իր մասին բացուած քննութեան ընթացքին:

4. Առանց բացառութեան իրաւունք տալ բոլոր օտարականներուն որ կարենան բացատրութիւններ ներկայացնել ոստիկանական վերատեսչութեան պատուիրակին:

5. Ներքին նախարարին քով հաստատել քննիչ յանձնաժողով մը, որ պիտի ուսումնասիրէ վիճելի պարագաները, վերջնական վճիռը ձգելով նախարարին:

6. Հայրենազուրկներու կացութիւնը քննել կարելի մարդասիրութեամբ, մանաւանդ անոնց բնակավայրի մասին:

Նախարարը խոստացաւ այս կէտերէն իւրաքանչիւրը քննել համաձայն Ֆրանսայի վեհոգի աւանդութեանց:

Նոյն իմաստով դիմում մը կատարեց նաեւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, մասնաւոր պատուիրակութեան մը միջոցաւ:

Ստացական հպատակութեան խնդիրը

«Թան»ի աշխատակիցը շարունակելով իր պրպտումները, վեցերորդ յօդուածին մէջ կը քննէ ստացական հպատակութեանց խնդիրը (նաթիւրալիզասիոն) եւ գիտել կուտայ.—

Շատ յաճախ հպատակութիւնը կը մերժուի արժանաւոր օտարականներու, շատ յաճախ ալ կը տրուի անարժաններու: Մենք ունինք պելժ, լեհ, չեխ, իտալացի, զուիցերիացի հողագործական վարձուորներ կամ բանուորներ որոնք մեր լեզուն կը խօսին, ընտելացած են մեր բարքերուն եւ հոգեբանութեան, պատրաստ են կռուելու մեր կողքին, եւ սակայն չեն յաջողիր Ֆրանսացիի հանդամանք ստանալ:

Միւս կողմէ, ծերացած կարծրացած ամուրիներ, որոնք զաւակ չեն կրնար ունենալ, որոնք այնպիսի արհեստներ ի գործ կը դնեն որոնց համար երբեք պէտք չունինք իրենց, ձեռք ձգած են այդ գեղեցիկ պարգեւը եւ անոր շնորհիւ կը յաջողին գրաւել լաւագոյն դիրքերը եւ խառնուիլ մեր քաղաքական կեանքին: Ճեմարանին մէջ մեզի կ'ուսուցանէին թէ հռոմէական հանրապետութեան մէջ, այն շրջանէն առաջ երբ կայսրութիւնը լայնօրէն կը բաշխէր քաղաքացիի իրաւունքը, այն օտարականը որ կ'ուզէր քաղաքացի դառնալ հակառակ դրակոնեան օրէնքներուն, ինքզինքը իբրեւ գերի կը ծախէր քաղաքին երեւելիներէն մէկուն եւ ապա ազատագրել կուտար: Մեր մէջ այս խաղը կը կատարուի աւելի պարզ հնարքներով, բայց առաւելապէս կը յաջողի անոնց համար որոնք պէտք է հեռու պահուէին:

Հրեաները ի՞նչ առաջարկներ բրին

Ցօղուածագիրը միջանկեալ շօշափելով Հրեաներու խնդիրը, կ'ըսէ թէ 1914ին Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ 180.000 Հրեաները տուին 36.000 զինուորներ որոնց 28.000ը կռուեցան յառաջապահ դիրքերուն վրայ: «Ողջ մնացողները կը հաշուեն թէ 5305 հոգի սպաննուեցան: Ասկէ զատ, Ռումանիայէն եւ Ռուսաստանէն վտարուած օտար Հրեաները մեր հայրենիքին տուին 10.000 կամաւորներ: Բազմաթիւ Հրեաներ կային նաեւ այն Ալզաս - Լոռէնցիներուն մէջ որ կամաւոր գրուեցան մեր բանակին մէջ: Վերջապէս, բազմաթիւ Հրեաներ հանդիսաւորապէս կը յայտարարէին, քանի մը շաբաթ առաջ, թէ Ֆրանսայի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՂԱԶԱՐ ԼԻՃԸ
(ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ)

Համբարձման գիշերը գրեթէ անքուն անցուցինք։ Տանիքը՝ աստղերուն տակ ձգուած էին անկողինները։ Այս գիշեր երդիքի տակ չեն պառկիր։

Անոյշ զովութիւն մը կար, եւ թեթեւ քամի մը կուգար բարձունքներէն ու կ'օրօրէր լուռ ու մունջ փլատակները։

Իմ միտքս եկան շատ հին, հին բաներ, զորս կը պատմէր մեծ մայրս, երբ այգիի պզտիկ տնակին տանիքը կը պառկէինք Վիճակի գիշերը։

... «Ամբողջ տարին իրարմէ բաժնուած զոյգ մը սիրահար աստղեր — Լէյլա ու Մէճնուն— այս գիշեր կը միանան ու կը համբուրուին, մէ՛ղք այն երիտասարդ աղջկան կամ տղուն, որ անոնց միացումը կը տեսնէ, ան կը հասնի իր մուրատին, բայց տարուան գլուխը կը մեռնի»։ Ու տխուր հառաչանքներով կը յիշէր իր Տիգրանիկը. ուռիի պէս բարակուկ ու թարմատի Տիգրանիկը։ Ան տեսեր էր սիրահար աստղերուն համբուրուիլը, եւ տարի մը վերջ մեռեր էր։ Եւ վհուկի արթուն աչքերով կը հսկէր որ չըլլայ թէ իր մանկատի թոռներէն մէկը, վերմակին տակ սուտ քուն ձեւանալով՝ խենթ հետաքրքրութիւնն ունենայ իմանալու աստղերուն գաղտնի սէրը...։

«Այս գիշեր, երկինք գետին իրարու կը խառնուին, իրարու հետ կը համբուրուին, կ'ըսէր.— «Տիգրիսի մէջ տեղէն դրախտի ջուր կը հոսի, ո՛ր կտրիճը որ յանդգնի կէս գիշերին, գետի ճիշդ մէջտեղի ջուրէն խմել, անմահութիւն կը ստանայ, եւ եթէ կուժ մըն ալ լեցուցած տունը բերէ, առտուն կուժը ջուրովը միասին ոսկի կը կտրի։ Երկաթէ սիրտ պէտք է։ Բնութեան բոլոր անխօս տարրերը — լեռը, ձորը, ծառը, ծաղիկը, մացառը, Տիգրիսի ջուրերը լեզու կ'ելլեն, կը բողքեն ու մէկ ձայնի վրայ կը կը պոռան— «ո՞ւր կը տանիս դրախտի ջուրը», անոնք չեն ուզեր որ մարդը անմահ եւ երջանիկ ըլլայ... »։

Եւ տակաւին կը պատմէր ան, մեծ մամիկս, եւ իր մթագնած աչքերը աւելի խորը կ'իյնային, կնճռապատ ճակտին տակ, ուր կը դիզուէր մշուշապատ ամպերու պէս ամբողջ խորհուրդն ու պաշտամունքը հին, հին հեթանոս օրերուն։

Եւ դարձեալ գունագեղ նկարի մը պէս աչքերուս առջեւ կուգար Վիճակի առաւօտը.— Կարմրագոյն ծածկոցի մը տակ կը հանգչի եօթը տեսակ ծաղիկներով, եօթը աղբիւրի ջուրով լեցուն Վիճակի ամանը, ծաղկահասակ աղջիկներու խումբը շրջապատած է զայն. Վիճակի հարս կ'ընտրեն ամէնէն մանկամիտ պզտիկ աղջիկը որ արեւուն ծագած կողմը չի գիտեր.— ո՞ր աղջիկը Վիճակի հարս չէ եղած— եւ կը սկսին բախտագուշակ քառեակներով հանել վիճակը։

Քամին իջած էր բարձունքներէն եւ փլատակներուն մէջ կը սուլէր մեղմիկ։ Լուսիկ քուրուկ երեսը բարձրահայեաց լերան դարձուցած կ'աղօթէր...

Կը թուէր թէ աւերակները արթուն էին. եւ քաղցր ու ծաղկաբոյր լուսնակ մը Աստուածածնի բարձունքին վրայ կեցած՝ ականջ կը դնէր մեզի...։

Ուռիներու, ծիրաններու, խնձորեններու, սալորեններու գոգաւոր հովանի մը կը շրջանակէ Ղազար լիճը. հեռուէն սրտաձեւ ծառաստան մըն է ինկած սարաւանդին վրայ ժամուն տակը։ Այս լեռը, քաղաքի վերի մասէն— հայկական գիւղէն— դէպի աջ, պզտիկ նեղ ձորակով մը կը բաժնուի։ Բնակութիւն չկար լերան վրայ. ժամը,— Ս. Սարգիս— մինակ է, վրան եւ կողմերը նռնենիներու պարտէզներ մասրենիներով եզերուած, ծաղկած են։ Լեռը պճնազարդուեր է, ծաղի՛կ, ծաղի՛կ. վայրի մեխակներ, կապուտակ անմեռուկներ, դեղին քրքումներ, ճերմակ-ճերմակ մարգարտածաղիկներ, ժամուն առջեւը, հարթութեան վրայ, կակաչները կարմիր եւ արիւնի գոյն կըտաւի մը պէս մինչեւ դուռը ծածկեր են, եւ ներսը յաւիտենական լռութիւն։ Զեն կրցած փլցնել ժամուն չէնքը, որ երեք խորաններով լերան սրտէն ներս մտած է, պատերը կիսովին քարաժայռ են՝ տեղ տեղ դուրս ցցուած, աւագ խորանին չրթունքի մարմարները կոտրած են, յատակը փորձած են փորել, չեն յաջողած, աղբ եւ աղտեղութիւն լեցուած է, Թուրք հովիւները անձրեւոտ օրեր հոտերը հոն կը պատսպարեն։ Լուսիկ քուրուկ ճամբուն վրայ կեցած է, ժժգոյն եւ աչքերը լեցուն։ Կոտորածէն աւելին այս սուրբ տեղերէն չէ անցած, չի կրնար տանիլ դառնացին յիշատակներու ծանր բեռը։ Իր հայրենի աշխարհի այս անհնարին փոփոխութիւնը այլեւս կը սպառնայ մըշանջենական դառնալ։ Եւ տխուր է Լուսիկ քուրուկ, շատ տխուր։

Արեգակի բորբ կարմիրը ներկած է հորիզոնը։ Եռեւի բլուրները կը վերածնին, ի՛նչ անոյշ է լեռնային առաւօտը եւ թարմ։

Ահա Ղազար լիճը. մեծկակ աւազան մըն է։ Գոմէշի մէջքի մը չափ լայն ու խորունկ է ակը. ուժեղ է հոսանքը, վեր վեր կը բարձրանայ, պղպջակներ կը կազմէ, պզտիկ չարաճճի ալիքներ կը ձեւացնէ, շուրջանակի կը դառնայ, կը սեղմուի, կ'ընդարձակուի եւ լիճը վարէն լայն բացուածք մը կ'իջնէ անդադար, կ'անցնի արտերու քովէն ծառերու քունելով, տեղ տեղ սիրուն ջրվէժներ կը շինէ, փութով ու արագօրէն կը սահի գետափարէն, շուտ շուտ հովիտը կը հասնի, ուր հանդարտ ընթացք մը առնելով մեղմօրէն կը գլգլայ, համբուրելով աղուոր ծաղիկները իր ափերուն։

Արեգակը կ'երկննայ ուռիներու արանքէն, լոյսի հրդեհ մը կը բռնկի ջուրերուն յատակը։ Եւ Ղազար լիճը կը խայտայ։

Արղընիի Հայերուն, նոյնիսկ Թուրքերուն ու Քիւրտերուն պրպատիկէ աւազանն է ան. բուժիչ եւ սուրբ։

— Միայն թէ արեւածագէն վերջ լոգնալու է լճին մէջ, կ'ըսէ Լուսիկ քուրուկ։ Ղազար լիճը արու է, երիտասարդ ու սիրահար, կը պատմէ աւանդութիւնը։

×

... Այն տեններ զուարթ եւ անհոգ էին մեր աղջիկները երկնքի թըռչուններուն պէս, քաղցր ու գեղեցիկ էին դաշտի շուշաններուն պէս, եւ մեր աշխարհը ազատ էր ու խաղաղ, մեր սահմանները ապահով էին եւ ամուր։ Թուրքը եւ Քիւրտը անծանօթ անուններ էին։ Հզօր էր Արմէն ցեղը իր հայրենի լեռներուն մէջ, ուր կ'ապրէին հսկաներ ահեղ եւ հոյակապ։ Այդ օրերուն, վիճակի առտու մը կանուխ, արեւածագէն առաջ, խումբ մը չքնաղ աղջիկներ, կուգան լոգնալ Ղազար լճին մէջ։ Իրենց հետ է Պայծառը, աննման խորոտիկ, թուխ ու խոնաւ աչքերով, երկար - երկար մազերով այծեամի պէս թեթեւոտն Պայծառը։ Մթնշաղ է եւ լուսաստղը կ'երերայ ու կը ցոլցլայ լճին մէջ։ Աղջիկները ուրախ ու թրվռուն, անփորձ ու անվախ ջուրը կ'իջնեն։ Կը խռովի լիճը, ակը կը պղտորի, կը խառնուին ջուրերը, ալիքներ կը բարձրանան։ Սարսափ եւ իրարանցում աղջիկներուն մէջ։ Ղազար լիճը խենդեցեր է, փրփրեր է, եւ դողահար դուրս կը ցատքեն անոնք ու սրսփալով կը սկսին հագուիլ.— փախչին երթան այս տեղերէն ուր աներեւոյթ բարկութիւն մը լճին խորերէն զիրենք կը հալածէ։ Ձայն կուտան իրարու եւ կը հաւաքուին։ Զարմանք, Պայծառը չկայ, կը փնտռեն, ու կը փնտռեն, եւ ի՛նչ մեծ տրտմութիւն, հոն, հինաւուրց ծիրանիին ծերացած բունին քովիկը դրուած է անոր գոյնզգոյն հագուստներուն ծրարը, թոռմած ծաղկեփունջի մը պէս...։

Ղազար լիճը երիտասարդ է, արու ու սիրահար, իրեն կ'առնէ աննման խորոտիկ աղջիկը թուխ ու անայլ աչքերով, երկար երկա՛ր մազերով Պայծառը, ճերմակ՝ կաթի պէս, կարմիր՝ նուռի ծաղիկին պէս, թեթեւոտն՝ այծեամի պէս։

Եւ անկէ ի վեր, ամէն Վիճակի գիշեր, անոնք դուրս կ'ելլեն ակին խորերէն, ու հոն աստղերուն տակ կ'անցնեն։ Լուսնակը կը ժպտի, ծառերը կը փսփսան, ծաղիկները կը պարեն, սոխակները հոն աւելի խանդոտ կը ձգեն իրենց սիրաբորբ դայլայլը, վարդերը աւելի չքնոտ կը բուրեն...։ Եւ լուսաստղին հետ դարձեալ կը մտնեն ակին խորերը, կը խառնուին, կը պղտորեն ջուրերը, մինչեւ որ Արեւը իր ոսկի ցոլքերուն գաղջ անդորրութեան մէջ քնացնէ յոգնած սիրահարները...։

×

Կը քաշուինք ծառերու թանձր շուքերուն տակ։ Հրաշալի է պատկերը։ Խաղաղութիւն կը հոսի երկինքէն։ Բնութեան մէջ երգ, սէր ու լռութիւն։

Մտովի կը կրկնեմ աւանդութիւնը. — «Ղազար լիճը արու է, երիտասարդ եւ սիրահար»։ Ի՛նչ հարազատ արտայայտութիւն ժողովուրդի մը կեանքին։

Արու է հայ ժողովուրդը,— ան կեցած է դարերէ ի վեր իր հաճեստ պատնէշին վրայ, քաղաքակրթութեան տուրքը տալու ընկերային պատմութեան, իր սեփական արիւնովն իսկ։ Երիտասարդ է, վաղուան յաղթանակներով յուսալից, իր սպիացած ճակատը կանանչ նարօտներով զարդարուած է լոյսի եւ գիտութեան կանճառին մէջ։ Սիրահար է,— իր հայրենի հողին, իր քաղցրահնչիւն մայրենիքին, իր ազնուական մշակոյթին եւ աշխարհի բոլոր ճշմարիտ գեղեցկութիւններուն։

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐԷՆ

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՀԱՐՍԸ

Շատ բաներ գրուած են այս թերթին մէջ, Նաւասարդեան խաղերու մասին, սակայն, Համբարձման հարսի, եւ անոր զովերգի համար բան չտպուեցաւ։ Այսօր, Համբարձման տօնի առթիւ նուէ՛ր այս փշրանքը Նաւասարդեան խաղերէն, թարմացնելու համար այն սիրտերը որ ապրեցան եւ վայելեցին այդ երանելի օրերը, եւ ի տեղեկութիւն անոնց որ չոր ու ցամաք, հասակ նետեցին օտար երկնքի տակ։

Համբարձման նախօրեակի, չորեքշաբթի կէս օրէն վերջ, մեր գիւղի աղջիկները, խումբ - խումբ կը մտնէին Շաքարուէնի ձորը, կը բարձրանային մինչեւ կակաչով Գածօռ եւ մինչեւ Սասունցի Դաւիթի առասպելական քարը։

Ջորը, իր մամռոտ, հպարտ, բարձր ժայռերով, իր խոր ու մութ անտառով, իր գոռացող արծաթ ջուրերու խուլ աղմուկով, իր ծմակներէն լըռուող այլազան թռչուններու դեղգեղանքով, իր հարիւրաւոր ծաղիկներու վառ գոյներով, եւ մանաւանդ իր անհուն կանանչութեամբ, բառին լայն առումով դրախտ մըն էր եւ աղջիկներու խումբերը կը կորսուէին անոր ծոցը։

Համբարձման տօնին առթիւ, անոնք կ'ընտրէին ծաղիկներու լաւագոյնները, սօսին, բայրունը, նունուֆարն ու բալասան, շուշան ու գոհար, գինարբը ու կինամոն, անթառամ ու անմեռուկ, հարսնուկն ու բերկրուկը, եւ դեռ ո՞րը յիշեմ։ Եւ ամէնէն վեր, իրենց փառապսակ ծաղիկներուն, ճըշնարօտի կապոյտ կակաչը։

Փունջերը դասաւորելէ վերջ, աղջիկներու խումբերը, մեղուներու նըման պարս կուտային անտառին մէջ։ Եօթնաղբիւրներէն, եօթնական կթխաջուր, եօթը տեսակ ծառերէ եօթնական տերեւ, եւ եօթն առուներէ եօթնական խիճեր, լեցնելով փարչի մը մէջ, իրիկուան մութին, աստղօնքի կը դնէին, վաղուան հրաշափառ տօնին Վիճակ ճարելու համար։

Վաղ առաւօտեան, իւրաքանչիւր խումբը չարաթներով իրենց մարդած աղջիկը, կակաչի նման պճնուած հարսի մը կը վերածեն քօղը երեսին, իրենց հետ առնելով աստղօնքին դրած Վիճակին փարչը, հրապարակ կը մտնէին, իւրաքանչիւր խումբը իր պատկանած թեմը։

Անոնք՝ բակին մէջ, կը դիմաւորուէին տնեցիներէն ուրախ կանչերով, իրրեւ աւետաբեր հրեշտակներ։ Խումբը շրջանակ մը կը կազմէր, մէջ կը նետուէր մարդուած հարս աղջիկը, «Համբարձման հարս»։ Զոյգ մը քաղցրաձայն երգողները կը սկսէին երգել «Համբարձման հարսի զովերգ»ը ու հարսը կը սկսէր իր խաղերը, դառնալ ու կաքաւել։

Ահա այդ զովերգը.—

Գովեմ զիմ Մայրամ, օրն է գովելու,
Իմ Մայրամ պզտիկ է, ձեզի կարգելու,
Ոսկեթել մազեր, փունջ-փունջ փեթեց կախ,
Տեսնայ չէկ տղան, քաշէ ախ ու վախ։
Նուշի պէս աչքեր, երկար թարթիչներ,
Տեսնայ չէկ տղան, խորնան իր ցաւեր։
Թուխ կամար յունքեր, բարակ մռութներ,
Տեսնայ չէկ տղան ծլին իր խոցեր։
Բերան էր խորան, լեզուն աւետրան,
Տեսնայ չէկ տղան, կանչէ ա՜խ խաման։
Մեղրամոմ մատներ, սատափ եղունգներ,
Առնիմ զիմ Մայրամ, թռնամ ի սարեր։
Սարերու սրտին, հազար գոյն ծաղիկ,
Համբարձման տօնին, եօթ գոյն փունջ կապինք։
Եօթնաղբրից ջուր, եօթ ծառուց թփիկ,
Եօթն առուից խճիկ, լեցունք ի փարչիկ։
Դնինք լուսնկան, մութին աստղօնքին,
Լուսուան վիճակով, հասնինք մուրատին։

Լրանալէն վերջ, հարսը հանդիսականներու խոնարհութիւն մը կ'ընէր, եւ կ'երթար կը միանար խումբին։ Այն ատեն, աղջիկներէն ամէնէն սլուլը (ճարպիկ) փունջ մը ծաղիկ կը դասաւորէր ձձումի կամնտին վրայ, աստղօնքի դրած Վիճակի փարչի ջուրէն կթխա մը ջուր կը լեցնէր ձձումին մէջ։ Տերեւ մը կը նետէր իւղի բղիկը, եւ խիճ մը ալիւրի փեթակը։

Օրուան տօնի առթիւ, աղջիկներու տուած նուէրները, տունի արդիւնաբերութեան վրայ, մոգական ի՜նչ ազդեցութիւններ կը գործէին, խաչ օր չեմ գիտեր։ Ցատկալէս կը խնդրէի, որ առոր բացատրութիւնը տար «Հայ Բոյժ»ի խմբագիրը՝ ընկեր Շ. Նարդունին։

Եւ այսպէս բոլոր տուները։

Կէս օրէն վերջ, խումբերը առանձին - առանձին, իրենց հետ առած օրուան հարսը, Վիճակի փարչը, առանց մոռնալու իրենց նուէր ստացած իւղը, ալիւրն ու հաւկիթը, կը մտնէին այգիի մը ծառաստանի պաղ աղբիւրին վրայ։ Տնտեսագէտները անմիջապէս կը սկսէին տապկոցի պատրաստութեան, իսկ թեթեւսոլիկները կը սկսէին երգել, եւ պարել զանազան պարեր։

Պատրաստուած տապկոցը ուտելէ վերջ, մէջտեղ կը բերէին Վիճակին փարչը։ Իւրաքանչիւր աղջիկ, իր բախտին վրայ, արտասանելու կտոր մը ունէր։ Եւ ծունկի կուգար փարչին առջեւ, ձեռքերը փառք ի բարձունս բռնած։ Լրանալէ վերջ, անչափահաս մը փարչի մէջէն որ եւ է առարկայ մը կուտար իրեն։ Ստացած վիճակի չարն ու բարին, վատն ու լաւը, իրենք՝ աղջիկները գիտէին։

Նմոյշ մըն ալ, այդ արտասանութիւններէն.—

Ես ծաղիկ եմ, թուփ չունիմ,
Բոլորտիքս ջով չունիմ,
Կ'րսեն քեզ շատ սիրող կայ,
Մէկից ալ խապրիկ չունիմ։
Ճամբու տակին պաղ աղբիւր,
Դառնիկ սրտիս յոյս մը տուր,
Թէ մեռած է ու չկայ,
Գլխուս մի սեւ քօղքը տուր։
Սիրտս բոստան մը ըրի,
Մէջ շատ մը ծաղիկ դըրի,
Շատերէն մէկ ծաղկեցաւ,
Անոր ալ ես հոտ չառի։
Կը տանջուիմ չարաչար,
Մէկ չը լսեց զիմ հաւար,
Ինչո՞ւ ապրիմ առանց եար,
Այս աշխարհից անխապար.
Լեր մը թռաւ մեր արտէն,
Շատ բան գիտէր իմ սրտէն,
Քեզ բան չըսա՞ւ իմ դարտէն,
Քաշածներէն, ցաւերէն։ Եւն. եւն.։

Վիճակախաղը լրանալէ վերջ, բանդէտները ակնարկ մը կը նետէին հարսի վրայ։ Անոր արդուզարդը իրենց համապատասխան տեղեր դասաւորելէ վերջ, քօղքը կը շուկէին, եւ միասին առած կը մտնէին խաղադաշտ, (նախապէս որոշուած կալ մը), ուր գիւղի բոլոր Համբարձման հարսները, պարի մրցում պիտի կատարէին, յաղթանակ շահելու համար(*)։

Հետաքրքիր բազմութիւն մը շրջապատած է խաղադաշտը։ Հոն են անշուշտ երիտասարդները։ Արդէն մեծեր ըսած են.— Կերակուր առանց սոխրածի համ չունի։ Աղջիկներու հաւաքոյթը, կամ պարերը, առանց երիտասարդութեան, նոյն պատկերը կը ներկայացնեն։

Խումբերու լաւագոյնները քով քովի գալով, խորհրդակցութենէ մը յետոյ, հանդիսատեսներէն դատական մարմին մը կ'ընտրէին, որոնք պիտի հսկէին մրցումի մտած հարսներու պարերուն, շարժումներուն, ի հարկին անոնց սխալները բռնելով։ Նոյն միջոցին դաշտ կը նետուէին զոյգ մը հարսները, բռնած նախշուն ծոպաւոր թաշկինակները, եւ ընտրովի զոյգ մը անուշ երգողներ թրթռուն ու մեղմ ձայնով մը կը սկսէին պարերգներ, նոյնքան անուշ երգող զոյգ մըն ալ կը դարձնէր երգածները, կրկնելով նախորդին բառերը։ (Ուրիշ առթիւ կը գրեմ այդ պարերը)։

Հարսները, հանդիսատեսներու իրենց յարգանքը մատուցանելէ վերջ, կը սկսէին պարել, ճկել ու դալկանալ։ Կալի լիճ սրտին վրայ, կը դառնային, ինչպէս պիչիչը կը ծփայ ջուրին երեսը։ Երկու վայրկեանը անգամ մը, պարը իր եղանակով կը փոխուի։ Երբ խաղացող հարսը պար փոխած րոպէին, անոր եղանակը, դալկութիւնը ու ճկնութիւնը չի բռներ, դատական մարմնի որոշումով, դուրս կուգայ խաղադաշտէն պարտուած։ Անոր կը յաջորդէ ուրիշ մը յաղթականին դէմ։ Եւ այսպէս մինչեւ վերջ։

Մրցանակ խլող վերջի զոյգը, 15 վայրկեան պարելու միջոց ունի, երկու վայրկեան անգամ մը պար փոխելու պայմանաւ։ Երբ ժամանակը լրանայ, եթէ զոյգը մնաց հաւասար գծի վրայ, իրարու գիրկ կը նետուին իրար համբուրելու, իրենց յարգանքը բաժինը կը բերեն հանդիսականներուն, եւ թեւ թեւի մտած դուրս կ'ելլեն խաղադաշտէն։ Իսկ եթէ մէկն ու մէկ յաղթուի, պարտեալը գլխիկոր, քիթ ու մռութը կախ, լալ խմած դուրս կուգայ խաղադաշտէն։ Եւ յաղթականը անոր ետեւէն հետեւեալ երգը կ'երգէ.

Աղջի՛կ, աղջի՛կ ջան աղջիկ.
Պօյդ չինարի աղջիկ,
Ինչո՞ւ հպարտ պար մտար,
Որ պատիժդ շուտ գտար։
Բարակ բաժով խեղճ աղջիկ,
Դուն իմ գերին ես աղջիկ,
Զքեզ կը ջղջիմ կը փշրիմ,
Տապակին մէջ կը հալեցնիմ,
Զքու սուտն ու փուտ կը վառեմ,
Ոսկիդ արծաթ կը պահեմ,
Դէհ, շատ մի լար հոգ մի ըներ,
Զքեզ իմ աղբօր հարս կ'առնեմ։

(*) Պարերու այս մրցումը բնահանրապէս տեղի կ'ունենար ուխտատեղիները, եւ քանի մը գիւղերու Համբարձման հարսներու մրցակցութեամբ։ Սակայն պայմաններու բերումով, օղակը հետզհետէ նեղցաւ եւ պարերու մրցումը մնաց գիւղերու շրջափակին մէջ, թաղերու հարսներու մրցակցութեամբ միայն։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (72)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Րէուֆ՝ ինքը պատմեց ինծի այս բոլորը... յետոյ այդ պատրուակին տակ ծուղակը ձգեցին երէկ գիշեր եւ սպաննեցին, բերանը գոցելու համար։

— Այդ մէկը ո՞վ էր, հարցուց Արիֆ կատաղութեամբ։

— Ներքինին, անշուշտ... ան ալ այս շարժումին մէջն է, պէտք է եղած ըլլայ, այլապէս կնիկը ի՞նչ գործ ունէր անոր քով... իսկ վերջին ապացոյցն ալ Րէուֆի սպանութեան եղանակն է... Բանտին մէջ գործադրուած մահապատիժ մը չէր, այլ ձեր ընկերոջ ձեռքով Եէշիլ Գիւլէի Աշտարակին մէջ կատարուած գաղտնի սպանութիւն մը, որովհետեւ կը վախնային որ շնորհիւ իր շատախօսութեան կրնար մատնել զիրենք...

Թուրքը իր երկու ձեռքերուն մէջ առաւ գլուխը եւ բազկաթոռին մէջ թաղուելով սկսաւ լալ։

— Ալլա՛հ, Ալլա՛հ, Հայր Աստուած, քու ծառաներդ ինչպէ՞ս կրնան այս տեսակ պիղծ արարք մը գործել...

— Մտիկ ըրէ՛, շարունակեց Սուլթին, ձեռքը երիտասարդին ուսին դընելով. քու աչքերդ բաց են հիմա... դուն եւ քեզի պէս հազարներ, սարսափելի կեապով խաբուեր էք... իրրեւ գաղափարապաշտներ հաւատացեր էք որ կ'աշխատիք եղեր ձեր կրօնքին ինչպէս նաեւ ձեր հայրենիքին հինաւուրց փառքերուն վերադարձին համար... սուտ է... խաղալիկի տեղ գործածեր են ձեզ՝ տապալելու համար Քէմալը որ պահեց պահպանեց ինչ որ կը մնար հին Թուրքիայէն... Անոր կատարած աշխատանքները — մաքրագործելու համար այն վատթար վարչաձեւը որուն տակ ժողովուրդը կը տառապէր հարիւր տարիէ ի վեր— հիացում կը պատճառեն այս աշխարհի բոլոր պետութիւններուն... Եթէ նոյնիսկ յաջողիք, ի՞նչ պիտի պատահի... տասնեակ մը տարիներու պատերազմէն հազիւ ոտքի ելած, նորէն պատերազմի մը մէջ պիտի խրիք... Ձէք կրնար շահիլ՝ նոյնիսկ Քէմալի առաջնորդութեամբ, որովհետեւ այսօրուան պատերազմներուն համար քաջութիւնը բաւական չէ... Հում նիւթերու առատ մթերք մը պէտք է ունենալ... Իսկ առանց Քէմալի՝ կըռուի հազիւ թէ սկսած՝ պիտի պարտուիք... Յոյները, Պուլկարները, ինչպէս եւ ձեր բոլոր հին թշնամիները մեծ ուրախութեամբ պիտի օգտուին այդ առիթէն եւ պատառ մը եւս պիտի փրցնեն ձեր հողերէն, իրենց կոնակը տալով մեծ պետութիւններուն... Այս բոլորին վախճանը կրնայ ըլլալ մէկ բան միայն— Թուրքիոյ վերջնական անդամահատութիւնը եւ ամէնքդ ալ ուրիշին հպատակ պիտի դառնաք, ենթարկուելով Ազգերու Դաշնակցութեան այս կամ այն հոգատարութեան...

Արիֆ գլուխը վերցուց եւ սկսաւ ջղային շարժումներով իր ձախ ձեռքին եղունգները կրծել։

— Ուզես չուզես մտիկ պիտի ընես ... խօսք հասկցիր, շարունակեց Սուլթին կրցածին չափ համոզիչ շեշտ մը դնելով իր ձայնին մէջ... դուն եւ քու բարեկամներդ խանդավառուեր էք ձեր հայրենիքին հինաւուրց փառքերը վերադարձնելու պատրանքով... բայց Անգլիոյ մէջ մենք հին խօսք մը ունինք — դուրսը գտնուողները աւելի լաւ կը տեսնեն... ես օտարական մըն եմ եւ գիտեմ թէ Ֆրանսացիները, Գերմանացիները, Ամերիկացիները ինչպէս նաեւ իմ Անգլիացի բարեկամներս, ինչ կը խորհին Թուրքիոյ մասին... եթէ այս յեղափոխութիւնը յաջողի, ամբողջ աշխարհը ձեզի դէմ պիտի ելլէ... Քէմալը տապալելով պարզապէս ձեր կռնակին հարուած մը իջեցուցած պիտի ըլլաք...

— Իրա՞ւ այդպէս կը խորհիք, փըսփսաց Արիֆ թաւ յօնքերուն տակէն վեր բարձրացնելով իր արցունքոտ աչքերը։

— Բոլորովին համոզուած եմ, բարեկամ, մտածէ անգամ մը թէ ի՛նչ օրերու պիտի հասնի Թուրքիան, եթէ աւլուքէն վերջ բան մը մնայ ձեր ձեռքը... Տասնհինգ տարիէ ի վեր Քէմալի վարչաձեւին տակ ապահով կեանք մը ունեցաք եւ մոռցեր էք թէ ինչպէս էր այդ կեանքը անոր շրջանէն առաջ... Կաշառակերութիւնն ու կեղեքումները պիտի վերսկսին եւ պետական պաշտօնեան սարսափի տակ պիտի պահէ փողոցէն անցնող մարդը։ Գիտէք թէ որքան անգութ էին անոնք երբ ոխ ունէին այս կամ այն անձին դէմ... արդարութիւն ըսուած բանը գոյութիւն չունէր... միեւնոյնը պիտի ընեն կամ ցեղը պիտի հանեն իրենց չարիքները... մտածէ անգամ մը եղբօրդ մասին... ինչպէ՞ս վարուեցան անոր հետ... ու տակաւին իշխանութեան գլուխ ալ անցած չէին... աչքդ բաց... այդ սատանայ Քաղտըմը ոտքով ձեռքով նետուած է այս գործին մէջ եւ նոր ղեկավարներէն մէկը պիտի ըլլայ... ի հարկէ այնքան յիմար չես որ նախապատիւ ընել սա եղբայրդ սպաննողը...

— Իրաւունք ունիս, ըսաւ Արիֆ շնչասպառ ու յանկարծ ոտքի բարձրացաւ, խենթ եմ եղեր, կոյր, ապուշ... Ալլահը աչքերս բացաւ ճիշդ ժամանակին... եթէ կրցան այդ տեսակ բան մը ընել անմեղ տղու մը, ուրեմն կառավարելու արժանի չեն... հազար անգամ աւելի լաւ է մնալ անաստուած Քէմալի իշխանութեան տակ...

Սուլթին ուրախութենէն կը խայտար, կրցած էր իր կողմը շահիլ Թուրք երիտասարդը։

— Ուրեմն ինծի պիտի օգնե՞ս, ըսաւ. օգնէ որ կռուինք այդ ոճրագործ սատանաներուն դէմ...

Արիֆ ուղիղ կանգնեցաւ, դրան կողմը նայեցաւ։ Մօտակայ սենեակէ մը կը լսուէր Րէուֆի դիակին բոլորտիքը հաւաքուած սգաւոր Թրքուհիներու հեծեծանքը։

— Անոնց համար պարտէզներ կան որոնց տակէն գետերը կ'անցնին, ըսաւ հանդիսաւոր շեշտով. բայց ասոնք կրակին զաւակներն են ու պիտի այրին յաւիտեան...

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՖՐԱՆՍԱ՝ Ի ՏԵՍ ՄԱՅԻՍ 19ԻՆ

…յս խորագրին տակ, Պ. Փէյամի …փա հետեւեալը կը գրէ «Ճումհու - …թի մէջ, Սանճաքի հարցին առ - …

…Մուսթաֆա Քէմալի այն ատքը …մայիս 19ին Սամսոն կոխեց, յաղ- …ակի տարուան Օգոստոս 30ին երբ …ժիին վերջին աքացին տուած էր, …նայի մեր հարաւային սահման - …ն վրայ կիրարկած գաղթավայրի …ւքականութիւնն ալ սնանկու - …ն դատապարտուած էր: Մենք, …աւորաբար Անգարայի համաձայ- …գնէն վերջ, այս աքացին խմաս- …մբռնած, այն հաւատքը ունե - …ք թէ Հրջահայեաց Ֆրանսայի մը …պիտի կրնանք բարեկամ ըլլալ: …Թուրքիան աշխարհի քարտէսին վը- …էն սրբելու համար պարզ դրիչէ …ստ ուրիշ բան պէտք չըլլալը կար- …Քլէմանսոյի եւ անկախ Թուր - …բարեկամութեան արժէք տուող …ն միջեւ տարբերութիւնն ալ, …այսպիսի Հրջահայեցութեան …տարբերութիւնը պէտք էր ըլլար: …պէս որ, այն ատենուան Ֆրան - …Թրքական յաղթանակը ողջու - …կը ո՛չ թէ իբր կատարուած իրո - …թիւն մը, այլ պատմութեան մէկ …րաժեշտութիւնը եւ ըմբռնած էր …ամի տարիներուն Թուրքիոյ հան- …գործած սխալները:

…ն ատեն Ֆրանսայի Խորհրդարա - …բեմին վրայ ոս բացագանչու - …եղաւ այս սխալներու մասին.— …Թուրքիոյ ազգային իրաւունքները …անալով Թուրքին բարեկամութիւ - …կորսնցնել»:

…սօրուան Ֆրանսան գրաւումի …րներուն Քլէմանսոյի Ֆրանսային …ած սխալները կը կրկնէ, եւ թէ …ուած անՀրջահայեցութեամբ մը …կրկնէ. որովհետեւ այսօրուան Ֆը- …ան ոչ միայն չէ այն հպարտ ու …թական Ֆրանսան որ իր թշնամի- …րուն բոլոր ակռաները, եղունգները …ած էր, ոչ ալ այսօրուան Թուր - …, այն ատենուան նման, ա՛յն …ուրքիան է որ տասը տարուան մէջ …պատերազմ ու երեք յեղափոխու- …թիւն կատարած, ուժաթափ ու յոգ - …ած էր:

…րկու Թուրքիաներու մէջ գոյու - …թիւն ունեցող տարբերութիւնը Ֆրան- …ի կը հրամայէ որ այսօր այն ա - …ուանէն շատ աւելի իրատեսու - …մը ընդունի Թուրքիոյ ազգա- …իրաւունքները եւ ջանայ պահել …ական բարեկամութիւնը:

…Մուսթաֆա Քէմալի 19 Մայիսին …մսոն կոխած ոտքը, այնպէս կը …նենք թէ, մեր բոլոր բարեկամնե- …եւ թշնամիներուն ցոյց տուած …է ըլլայ թէ, ան դեռ մինչեւ …տեղերը եւ ինչ սրընթացու - …կրնայ երթալ: Ֆրանսա, ու- …մեր բարեկամը ըլլայ թէ մեր թըշ- …ն, չի կրնար անգիտանալ ա - …:

…հոն ըլլալու է տեսնելու համար …հայս աղջկան լացն ու կսկի- …իր պարտութիւնը սիրով կ՚ըն- …, սակայն օրուան տօնին պատ- …օրէնքով, ակամայ ուրիշի եղբօր …դառնալու պարագան կը ճնշէ իր …, ուստի կուլայ անմխիթար …

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 23 մայիս, (Յառաջ).— Կիրակի կէս օրէ վերջ տեղի ունեցաւ «Դրօշակ» գրադարանի կազմակերպած խնջոյքը, Խրիմեան սրահին մէջ: Ներկայ էր երիտասարդ ընկերներու եւ համակիրներու կոկիկ բազմութիւն մը: Հանդէսը սկսաւ ժամը 4ին, «Մեր հայրենիք»ով: Ցետոյ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Նշան Դարբինեան որ իր պարտականութիւնը յաջողութեամբ կատարեց: Մթնոլորտը տաք էր, պակաս չէին ոչ երգողներ եւ ոչ ալ արտասանողներ: Արտասանեցին Պ. Կարպիս Գապատայեան (Քաջանէն) Նշան Պէշիկթաշլեանի «Զօն»ը, Ս. Պալեան՝ «Օգնէնին նամակը», Ղազարոս Դանիէլեան՝ իր մէկ ինքնագիրը, Արիս Գարայեան՝ Օմար Խայեամէն: Երգեցին ընկեր Աստուր Փիլեան «Աղջի բախտաւոր», ընկեր Գշիկեան՝ Սեւ Քարեցի Սաքոյի երգը, Հրաչ Հանտալեան՝ «Սեւ մութ ամպեր» եւ «Քէլէ քէլէ», Տիկին Ճիվէլէկեան՝ «Թառամեցաւ կարմիր վարդը»:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ց. Քիւթիւքեան, որ բացատրեց ակումբ-գրադարաններու օգտակարութիւնը մանաւանդ օտար երկնքի տակ: Յիշելով թէ այսօր Հայկազեան բառարանի հարիւրամեակը կը տօնուի Սեւրի Վարժարանին մէջ, ընկերը շեշտեց թէ մեր նախնիքները որքան աշխատանք կատարած են, որպէսզի ազգը իր լեզուն պահէ, իր գոյութիւնը պահէ: Մենք ալ պէտք է գուրգուրանք մեր լեզուին վրայ:

Բանախօսութենէն վերջ երգուեցաւ «Յառաջ նահատակը»: Գրադարանի վարչութեան կողմէ ընկեր Ս. Պօյաճեան տեղեկութիւններ տալով գրադարանի մասին, ըսաւ.— Այսօրուան խնջոյքը բացառիկ հանգամանք ունէր, մենք ուժ տալով «Դրօշակ» գրադարանի, անուղղակի ուժ տուած կ՚ըլլանք նաեւ Խրիմեան դպրոցին որ մեր գուրգուրանքի առարկան է: Գրադարանի վարչութիւնն է որ այս սրահի վարձքին կը մասնակցի տարեկան 960 ֆրանքով: Եթէ այս գրադարանը գոյութենէ դադրի, դպրոցի պիւտճէն բաց կ՚ունենայ տարեկան 960 ֆրանք: Ահա այս գիտակցութեամբ մեր ընկերները նուիրեցին այն բաները որ դուք կը տեսնէք սեղաններու վրայ: Պ. Ղազարոս Դանիէլեան այսօր մեզ նուիրած է իւղաներկ Հ. Յ. Դ. զինանշանը, վերեւ գծած զոյգ եռագոյններով: Հայրենակիցը ըլլալով չէզոք մը, կը քաջալերէ մեզ, ինչպէս ուրիշներ: Այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին: Քաջալերական խօսքեր ըսաւ նաեւ Տիկին Կարմիրմօրուքեան: Սրահը կը թնդար ազգային եւ յեղափոխական երգերով: Խնջոյքը փակուեցաւ ժամը 7ին:

Թղթակից

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԻՒՑԱԶՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ, ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ. կազմեց Ցակոբ Հիսայեան: 1937: Տպ. Ատրուշան: Աթէնք: (Պատկերազարդ) Գին՝ 8 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԱՍԻՆ

Քանի մը օր եւս եւ ահա տարին կը բոլորէ Նոր սերունդին փրկութեան համար հարցարանը՝ որ հրապարակեցիք ձեր 1937 մայիս 25—27 թըւակիր «Յառաջ»ով: Նոյն տարուան օգոստոս 19ին մէջ, մասնաւոր խմբագրական մը նուիրած էիք, ուր կը կարդամ.

— «Հարցարանին հրատարակութենէն վերջը, ստացանք շարք մը պատասխաններ, բայց խմբագրութիւնը նախընտրեց յետաձգել անոնց հրատարակութիւնը:

«Եկածը ամառ էր, արձակուրդ: Լաւագոյն պիտի ըլլար սպասել մինչեւ աշուն, երբ աշխատակից թէ ընթերցող նորէն ամփոփուած կ՚ըլլային իրենց սովորական միջավայրին մէջ: Աւելի տրամադիր որոճալու, որ եւ է մտածում եւ առաջարկ մշակելու: Ամբողջ քաղաքներ պարպուած են եւ այսպէս կրնայ տեւել մինչեւ հոկտեմբեր»: Եւայլն:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ, խորագիրը արդէն ինքնին շատ բան կը խօսի, խորիմաստ եւ թափանցիկ է նիւթը եւ անտարակոյս անվիճելի է անոր շահեկանութիւնը:

Սակայն ներելի՞ է ինձ հարցնել թէ ի՞նչ արդիւնք տուաւ հարցարանը «Նոր սերունդի փրկութիւն»: Ինչո՞ւ համար հիւսիսային Ամերիկայի մէջ այնքան անձկութեամբ կը գրաղին այս հարցով եւ ամիսներ շարունակ պատասխաններ տպուեցան «Հայրենիք»ի մէջ, որ նոյնպէս հարցարան մը բացած էր, իսկ այստեղ ահա տարին լըրացաւ եւ տակաւին «Յառաջ»ին մէջ ոչ իսկ համեստ առաջարկ մը երեւցաւ:

Պիտի չուզէի այստեղ ենթադրութիւններ ընել, թողլով որ «Յառաջ»ը ինք խօսի եւ մեզ լուսաբանէ:

ԽՄԲ.— Պիտի անդրադառնանք խմբագրականով մը:

Ն. Աղամալեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՄԵԾ ՆՈՐԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ստորագրեալս, անդամ Մեծ - Նոր գիւղի Վերաշինաց Հայր. Միութեան կեդր. վարչութեան, պարտականութիւն կը սեպեմ բոլորիդ ուշադրութեան յանձնել քանի մը խնդիրներ:

Ըստ Միութեանս ծրագիր կանոնագրին, Հայաստանի օգնելու բարի նըպատակի մը համար ճամբայ ինկանք այն հաւատքով, որ ան ըլլար կարմիր թէ ճերմակ, մենք պիտի չխառնուէինք որ եւ է քաղաքական հոսանքի: Ճիշդ այդ պատճառով ալ, Մեծ - Նորգիւղցին մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնեցաւ: Առանց սեռի խտրութեան միացաւ եւ ըրաւ ինչ որ կարելի էր, տըւաւ ինչ որ կրնար, որպէսզի Հայաստանի մէջ տուն մը աւելի չինուի: Ձեռնարկը այն աստիճան գնահատուեցաւ որ, իր շուրջ բոլորուեցան 500 անդամներ, այր թէ կին: Այսպէս Միութիւնը կը յառաջանար ֆրանք ֆրանքի վրայ դիզելով եւ գումարը հասաւ մինչեւ 40.000 ֆրանքի:

Սակայն, չեմ գիտեր ինչպէս եղաւ, օր մըն ալ միտքերը պղտորեցան: Միութեանս մեքենան, որ կը բանէր չէզոք գետնի վրայ, խառնուեցաւ կուսակցական հոսանքի մը, առանց անդամներուս կարծիքին:

Բայց այս չէ բուն խնդիրը:

Այսօր, քանի որ Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը իր կապերը կտրած է արտասահմանի բոլոր հաստատութեանց հետ,— մէջն ըլլալով նաեւ մենք, ես պիտի առաջարկէի որ այդ գումարը յատկացուէր մեր գիւղացի պզտիկներու դաստիարակութեան: Ո՞վ պիտի չուզէր ծափահարել այսպիսի ձեռնարկ մը: Մանաւանդ այս օրերուն, երբ ձուլումը դեւի մը պէս կը սպառնայ մեր պզտիկներուն: Հաւատացէք սիրելի հայրենակիցներ, ներկայ պայմաններուն մէջ երախայի մը դաստիարակութիւնը ամենամեծ մարդասիրութիւնն է: Գուրգուրանք անոնց վրայ: Փրկենք քանի ուշ չէ:

Կեդր. վարչութիւնը որոշած է այս գումարը Հօկի խողովակով Հայաստան ղրկել: Բայց ի՞նչպէս: Չէ՞ որ Հօկը լուծուած է եւ անոր գլխեններն ալ գնդակահարուած են: Ցետոյ չէ՞ որ Հայաստանը այլեւս օգնութիւն չի սպասեր արտասահմանէն: Ուրեմն ջուրը պիտի նետուի այնքան գուրգուրանքով հաւաքուած գումարը:

Վաղը երբ մեծնան մեր պզտիկները, պիտի անիծեն մեզ, պոռալով թէ չսորվեցուցիք մեր մայրենի լեզուն:

Այո, կը հաւատանք որ, Հայաստանի մէջ տուն շինել՝ կը նշանակէ փրկել տարագիր ընտանիք մը: Բայց ճար կա՞յ, երբ Հայաստանը չուզեր ճանչնալ մեզ:

Ուրեմն, քանի որ չենք կրնար ուղղակի օգտակար ըլլալ մեր հայրենիքին, գոնէ օգնենք մեր չքաւորներուն, ոյժ տանք մեր փոքրիկներու ուսման եւ զարգացման:

Ահա գործնական ճամբան:

Մ. Ցովսէփեան

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Օտարականներ, որոնք հայր են կամ մայր ֆրանսացի զաւակներու, պայմանով որ

ա) Օտարականը ապացուցանէ թէ շարունակաբար Ֆրանսայի մէջ բնակած է առնուազն հինգ տարիէ ի վեր:

բ) Իր բոլոր զաւակները, որոնք Ֆրանսայի մէջ ծնած են, Ֆրանսացի ըլլան:

Օտարականներ, որոնք իբրեւ կամաւոր ծառայած են ֆրանսական բանակին մէջ եւ ունին նախկին պատերազմիկի քարթ մը:

Օտարականներ, որոնք ծառայած են օտար լէգէոնի մէջ եւ ունին բարի վարուց վկայագիր մը եւ հրամանատարին նպաստաւոր կարծիքը Ֆրանսա բնակութեան համար:

Այս մասնաւոր անձնագիրը իրաւունք կուտայ իրեն աշխատելու իր ուզած գործով Ֆրանսայի մէջ ամէնուրեք, վերապահութեամբ 4րդ. յօդուածին գործադրութեան մասին:

Ներկայ յօդուածով յիշատակուած քարթերը կը տրուին վարչական քըննութենէ վերջ միայն եւ այն վերապահութեամբ որ ամէն տեսակէտով կատարուած քննութիւնները նպաստաւոր արդիւնք տան:

Շահագրգռուողները պարտաւոր են մասնաւորաբար ապացուցանել թէ Ֆրանսա մտած են կանոնաւոր պայմաններու մէջ եւ ոչ մէկ դատապարտութիւն կրած են:

ՅՕԴ. 9.— Ամէն օտարական, որ «աշխատաւոր»ի անձնագիր մը ունի, երբ կ՚ուզէ փոխել իր աշխատանքի դասակարգը, այսինքն թէ հողագործութենէն կ՚ուզէ անցնիլ ճարտարարուեստի կամ ճարտարարուեստէն հողագործութեան, պարտաւոր է նախ խնդրագիր մը ներկայացնել ուրիշ անձնագիրի մը համար, այն ձեւով որ ցոյց տրուած է ներկայ 7րդ. յօդուածին մէջ, այսինքն հայթայթել պայմանագրութիւն մը, որ կրէ աշխատանքի նախարարութեան պատկան մարմիններուն վիզան:

Ասկէ զատ, ամէն օտարական որ ունի «ճարտարարուեստական» կամ «հողագործական» աշխատաւորի անձնագիր մը, երբ կ՚ուզէ աշխատիլ իր անձնագրին վրայ արձանագրուած գործէն տարբեր գործով մը, պարտաւոր է նախ ստանալ մասնաւոր արտօնութիւն, տրուած՝ իր գործին վայրին աշխատաւորներու գետեղման նահանգային գրասենեակէն:

Այս մասնաւոր արտօնութիւնը չի պահանջուիր այն օտարականներէն, որոնք ստացած են աշխատանքի անձնագիր մը, համաձայն ներկայ հրովարտակին 8րդ. յօդուածին 2րդ. հատուածին տրամադրութեանց, որ իրաւունք կուտայ այդ անձնագիրը ունեցողին աշխատիլ իր ուզած գործով, Ֆրանսայի մէջ ամէնուրեք:

ՅՕԴ. 10.— Ամէն օտարական, որուն շնորհուած է անձնագրի սակի զեղչ մը՝ անձնագիրը ստացած ժամանակ (իբրեւ ուսանող, գիտնական, գրագէտ կամ աշխատաւոր), երբ կ՚ուզէ կատարել գործ մը որուն համար զեղչ նախատեսուած չէ, պարտաւոր է նախ խնդրել նոր անձնագիր մը, որուն համար ամբողջական սակ պիտի գանձուի: Այս պարտաւորութեան ենթակայ են «աշխատաւոր»ին ընտանիքին անդամները, երբ «ոչ-աշխատաւոր» կը դառնայ ան, եթէ անձնագրի սակի զեղչ ստացած է անոնց համար իբրեւ ընտանիքի պետ:

ՅՕԴ. 11.— Ամէն օտարական, որ արտօնուած է բնակիլ Ֆրանսայի մէջ, երբ կը փոխէ իր բնակարանը կամ բընակավայրը նոյնիսկ համայնքի մը սահմաններուն մէջ, եթէ այդ համայնքը կը հաշուէ աւելի քան 10,000 բնակիչ, պարտաւոր է, մեկնումէն առաջ, եւ ի հարկին՝ համակերպելէ վերջ ներկայ հրովարտակին 7րդ. եւ 4րդ. յօդուածներուն տրամադրութեանց, վիզա ընել տալ իր անձնագիրը կամ առժամեայ անձնագիրը ներկայացնելով ոստիկանապետութեան (կամ, եթէ չկայ, քաղաքապետութեան), ճշգրտօրէն ցոյց տալով վայրը ուր կ՚ուզէ երթալ: Ան պիտի կատարէ նոյն ձեւակերպութիւնը համայնքին կամ բնակավայրի նոր թաղին մէջ, ժամանումէն վերջ 48 ժամը չանցած:

Այս վիզաները պէտք է արձանագրել անձնագրին վրայ, այդ վիզաներուն յատուկ քառակուսիներուն մէջ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր տետրակի մը մէջ, զոր պէտք է ունենան քաղաքապետները եւ ոստիկանապետները:

Քաղաքապետները եւ ոստիկանապետները, իրենց կարգին, պարտաւոր են անմիջապէս նահանգապետութեան հաղորդել բնակարանի ամէն փոփոխութիւն:

ՅՕԴ. 12.— Այն օտարականը, որ կը յայտարարէ թէ կորսնցուցած է իր անձնագիրը, պիտի կրնայ ստանալ պատճէն մը այն պայմաններով, որոնք նախատեսուած են ներկայ հրովարտակին 2րդ. յօդուածին 3րդ. եւ 4րդ. հատուածներուն մէջ, եթէ կորսուած անձնագիրը իրեն տրուած ըլլալը կը հաստատուի նահանգապետութեան մօտ պահուած դիւանաթուղթերով:

Այդ պատճէնը ստանալու համար պէտք է վճարել նախապէս վճարածին հաւասար սակ մը:

Այս նոր անձնագրին բնակութեան տեւողութիւնը պէտք է հաւասար ըլլայ կորսուած թուղթին տեւողութեան, զեղչելով անցած ժամանակը:

Նահանգապետները պարտաւոր են Ներքին նախարարութեան ընդհ. ապահովութեան տեսչութեան տեղեկացնել անձնագրի ամէն կորուստ որ կը հաղորդուի իրենց:

ՅՕԴ. 13.— Ամէն օտարական, որ կը քերթէ, կը խարդախէ իրեն տըրուած անձնագիրը եւ վրան բան մը կ՚աւելցնէ, կամ վարչական գործի մը յաջողութեան համար կ՚օգտագործէ ուրիշի մը անձնագիրը կամ առժամեայ անձնագիրը, դուրս կը վըտարուի ֆրանսական հողէն, անկախ այն պատժական միջոցներէն, որոնց ենթակայ է:

ՅՕԴ. 14.— Տանտէրերը, պանդոկապետները, ընտանեկան հիւրանոցի պատասխանատու վարիչները, վերջապէս օտարականի բնակութիւն տըւողները, ի՛նչ հանգամանքով ալ ըլլայ, առանց կահ-կարասիի բնակարան վարձու տուողները պարտաւոր են ոստիկանապետութեան (կամ, եթէ չկայ, քաղաքապետութեան) հաղորդել, մասնաւոր յայտարարութեամբ մը, օտարականին անունը, մականունը, բոլոր մանրամասնութիւններով, ինչպէս նաեւ թիւը, թուականը, քաղաքը իրենց ներկայացուած անձնագրին կամ անցագրին:

Այս յայտարարութիւնը անհատները պէտք է կատարեն օտարականին ժամանումէն վերջ 48 ժամ չանցած, իսկ պանդոկապետները եւ վարձու բնակարանի տէրերը՝ 24 ժամը չանցած:

Այդ յայտարարութիւնը ազատ չի կացուցաներ այս վերջինները որ չհամակերպին կանոնական այլ պարտաւորութեանց, որոնք կը վերաբերին իրենց արհեստին:

ՅՕԴ. 15.— Այս հրովարտակին չհնազանդողները ենթակայ են այն պատիժներուն, որոնք նախատեսուած են պատժական օրինագրքին 471 յօդուածին մէջ (հատուած 15), անկախ, եթէ հարկ ըլլայ, այն պատիժներէն, որոնք նախատեսուած են 1938 Մայիս 2ի հրովարտակին մէջ, ինչպէս նաեւ արտաքսումէն, որ Ներքին նախարարին գործն է:

ՅՕԴ. 16.— Ջնջուած է ամէն տրամադրութիւն որ հակառակ է այս հրովարտակին, ի բաց առեալ անոնք որ անհրաժեշտ են ապահովելու համար ի զօրու միջազգային պայմանագրութեանց եւ դաշինքներու գործադրութիւնը:

ՅՕԴ. 17.— Ներքին նախարարը պաշտօն ունի գործադրելու այս հրովարտակը, որուն տրամադրութիւնները գործադրելի են նաեւ Ալճերիոյ մէջ:

(Վերջ)

ԱՋԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐԷՆ

«ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ» ՀՌՉԱԿՈՒՄԸ ԿԱՐՍԻ ՄԷՋ

…Բայց անտառի արմատներէն ու …հեղեր բուսան եւ կեանքով առ - …կանանչ տերեւները արեւին …ուեցան: Հակառակ բոլոր անար- …թիւններուն, բոլոր ջարդերուն, …անկումներուն ու գաւերուն, …ազգը չուզեց մեռնիլ:

…պէտք է ապրի:

…էւ մեր սիրտերը սեղմուած են …ռուսական ողբերգութեան, …ւժերը անդամալուծուած, սա - …մենք Հայերս՝ քիչ մը ամէն …մեր հայրենի հողին վրայ ա - …նած բեկորները պաշտպանելու …ար, աջակցած ենք անոր յաղ - …թեան:

…հինգ դար ու կէս հայ ժողովուրդը …տանջանքի եւ արեան մէջ սպասեց …ազատութեան ժամին:

…Վերջապէս այդ ժամը հասած է …օր:

…Ցանուն Հայոց ազգի, յանուն մեր …իր նահատակներուն, որ ինկան

այս հողին վրայ, յանուն արդարութեան, ազատութեան եւ իրաւունքի նուիրական սկզբունքներուն, ես զնդ. Թորգոմ, հրամանատար Հայոց զօրամասերու եւ պահակազօրքի, ձեր այսօրուան պետը, իսկ վաղուան հաւասարը, կը յայտարարեմ Հայաստանի անկախութիւնը: Կեցցէ՛ ազատ Հայաստանը, կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը, կեցցէ՛ Հայոց բանակը, կեցցէ՛ն մեր մեծ եւ ազնիւ դաշնակիցները, կեցցե՛ն անոնց փառայեղ բանակները: Վա՛յ անոր, որ կը յանդգնի ձեռք բարձրացնել մեր ազատութեան վըրայ»:

Այս յայտարարութեան ընթերցումէն վերջ, իր զօրամասի զինուորները կը կոչեն զինք «Հայաստանի առաջին զօրավար»:

— Կ՚ընդունիմ այդ տիտղոսը ուրախութեամբ եւ հպարտութեամբ, կը պատասխանէ Զօր. Թորգոմ:

Կարնոյ անկախութեան յայտարարութիւնն աւետող փաստաթուղթին տակ կը ստորագրեն կարգով՝ Զօր. Թորգոմ, Կարնոյ Առաջն. փոխանորդ Ա. Արշակունի քահանայ, Ազգ. Միութեան Խորհրդի նախագահ՝ Ս. Անանեան, Ազգ. Միութեան անդամներ եւ գաւառական պատգամաւորներ՝ Օ. Արիստակէսեան, Ս. Քէշիշեան, Ք. Թուրիկեան, Ս. Ապտալեան, Բ. Ախիկեան, Ն. Մելիքեան, զանազան Միութեանց ներկայացուցիչներ՝ Ն. Պուլուտեան, Ռ. Միքայէլեան, Տ. Աղասի, Ն. Փիրումեան, քաղաքապետական խորհուրդի փոխ նախագահ՝ Հաճը փաշա, Քաղ. Խորհուրդի անդամ՝ Համաի էֆէնտի, իբրեւ տեղական թուրք ժողովուրդի ազդեցիկ պետեր եւ փոխ զնդ. Դ. Դաւիթեան:

Խորունկ երկիւղածութեան մէջ, երբ այս հանդիսաւոր գործողութիւնը վերջացաւ, զօրքն ու ժողովուրդը խանդավառ բացագանչութիւններով ողջունեցին եռագոյնը:

Ապա՝

— Գլխարկները վա՛ր, աղօթքի համար, հրամանն արձագանգեց:

Արշակունի քահանայ օրհնեց հայկական բանակը եւ մաղթեց դաշնակից բանակներու յաջողութիւն:

Դպրոցական որբ - որբուհիները թրթռուն ձայնով սկսան երգել «Մեր Հայրենիք»ը, որուն ինքնաբերաբար ամբողջ ժողովուրդը միացաւ սրտաուչ ձեւով:

Հանդէսին պաշտօնական մասը վերջացած էր եւ զինուորները խիտ կարգապահ ու ոգեւոր անցան հրամանատարի առջեւէն:

Հակառակ խածնող ցուրտին, ժողովուրդը չցրուեցաւ: Զօրանոց մեկնող զինուորները կրկին ետ դարձան եւ խառնուեցան ժողովուրդին, բաժնելով անոր խանդավառութիւնը:

Ցուլիչ ու սրտագրաւ տեսարաններ ալ պարզուեցան: Մարդիկ իրար կը համբուրէին: Կիներն արցունքոտ աչքերով իրենց մանուկները կը բարձրացնէին որ տեսնեն եռագոյնը…

Բացագանչութիւնները կը վերսկսին ամէն կողմէ:

— Կեցցէ՛ ազատ Հայաստանը, կեցցէ՛ հայկական անկախութիւնը:

Եւ ուրիշներ՝ Զօր. Թորգոմին ակնարկելով.

— Թող գայ, թող գա՛յ:

Իր համհարզներէն մէկը կը յայտնէ, որ Զօրավարը զբաղած է եւ հեռագիր կը պատրաստէ Դաշնակիցներուն ղրկելու…

Աղաղակներ՝

— Կեցցեն Դաշնակիցները:

Պատշգամին վրայ կ՚երեւի Թորգոմ: Ժողովուրդը կ՚աղաղակէ.

— Կեցցէ՛ Հայաստանի անկախութիւն յայտարարողը, կեցցէ՛ Հայաստանի պաշտպանը, կեցցէ՛ մեր Թորգոմը, մեր Անդրանիկը եւն.:

Տակաւին կը շարունակուէին բացագանչութիւնները, երբ Զօր. Թորգոմ յուզուած, թրթռուն ու տաք ձայնով սկսաւ իր ճառը.

— Նահատա՛կ ժողովուրդ, սիրելի՛ ժողովուրդ, ձեր խանդավառութիւնը գլխու խորապէս կը յուզէ: Առիկա ամենամեծ երաշխիքն է ինձ, հակառակ այն բոլոր տառապանքներուն, որուն ենթարկուեցաւ եւ Հայաստանը կ՚ապրի դեռ: Եթէ դուք ուշադրութեամբ ըլլըսեցիք անկախութեան յայտարարութիւնը, տեսաք թէ Հայաստան միայն անցեալին մէջ չէր որ շրջապատուած էր թշնամիներով: Երէկ ալ նոյնն էր, այսօր ալ նոյնն է: Վաղը հաւանօրէն դարձեալ նոյնը պիտի ըլլայ: Բայց որքան թշնամիները շատ ըլլան, այնքան յաղթանակը կատարեալ կ՚ըլլայ:

«Ռուս միապետութիւնը իր բանակները առաջ շարժեց միայն այն ատեն, երբ Թուրք ջարդարարները իրենց գործը վերջացուցած էին:

«Դուք 400,000 էիք Կարնոյ մէջ, այսօր միայն չորս հազար էք մնացած անոր աւերակներուն վրայ: Ռուս միապետութիւնը չկրցաւ գնահատել մեր զոհաբերութիւնները եւ սիրել մեզ, որովհետեւ նախ չսիրեց իր ժողովուրդը,— ռուս ժողովուրդը: Ինչ կը վերաբերի մեծ անիշխանութեան մը վերածուած ռուս յեղափոխութեան, ան ալ լքեց մեզ, որովհետեւ ինքզինք լքեց:

«Ռուս բանակները լքեցին ճակատը, առանց մեզի ժամանակ ու հնարաւորութիւն տալու, որ կարենանք կազմակերպուիլ: Մեր հայրենիքին պաշտպանութեան համար մենք նոյնիսկ չկրցանք ռուսական ծառայութեան մէջ գտնուող հայ զինուորներու մէկ տասներորդը ճակատ բերել, որոնք քաջաբար երեք տարիէ ի վեր կռուեցան ռուսական բոլոր ճակատներուն վրայ:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(2)

դէմ յարձակում կատարուած ատեն, պիտի կռուէին մեր կողքին: Մնաց որ, ինչպէս կը տեղեկացնէ եկուորներու իրական վիճակի յանձնախումբերու կեդրոնը, նոյն յանձնառութիւնը ստանձնած են քաղաքական փախստականներու գերմանական, ՀԱՅԿԱԿԱՆ, սպանիական, հունգարական, իտալական, լեհական, ուկրայնական, եուկոսլաւ եւ ռուս խումբերը:

Ցօղուածագիրը այս առթիւ խօսքը կուտայ Ֆրանսայի Հրէական ընկերութեանց դաշնակցութեան նախագահին, Պ. Եարպլումի, որ բացատրելով 1938 մայիս 2ի օրէնքին բացասական հետեւանքները, պատմեր է.

— «Նորեկները Ֆրանսայի ազգային շահերուն լաւագոյնս ծառայեցնելու համար մենք գործակցեցանք նախորդ կառավարութեան եւ խորհրդական Պ. Ֆիլիփ Սէռի հետ: Մենք ծրագրած էինք բանալ արհեստից դպրոցներ, հիւրընկալ երկրին օգտակար արհեստներ սորվեցնելու համար մեր բարեկամներուն: Անկէ զատ, Պ. Սէռ կ'առաջարկէր հրեայ տարագիրներուն դառնալ հողագործ, մանաւանդ սահմանամերձ շրջաններուն կամ հարաւ - արեւմուտքի մէջ: Ասով անոնք հետզհետէ պիտի փոխարինէին այն օտարականները որոնք, հեռու չըլլալով իրենց հայրենիքէն, երբեք տրամադիր չեն յարմարելու միջավայրին: Այս վեհոգի առաջարկը մեծ արժէք ունէր մեզի համար մանաւանդ անոր համար որ մենք դրամական աջակցութիւն մը կը սպասէինք Ֆրանսայի Հրեաներէն եւ ամերիկեան մեծ հաստատութենէ մը: Զեմ գիտեր թէ վերջին կառավարութիւնը պիտի ընդունէ՞ր այս ծրագիրը: Ամէն պարագայի մէջ, ան ինկաւ եւ իր յաջորդը ուրիշ բան ըրաւ»:

«Թան»ի աշխատակիցը չուզելով աւելի խորանալ այս հարցին մէջ, դիտել կուտայ թէ հաւանաբար բուռն ընդդիմութեան պիտի հանդիպէր այս ծրագիրը, «եթէ նոյնիսկ որոշուէր մեր սահմանները այսուհետեւ փակել նոր ժամանումներու դէմ»:

Համաձայն հրէական հաշիւներու, Ֆրանսա մտած Հրեաներուն թիւն է 80.000, մէջն ըլլալով «ղաղտնի»ները (Լեհաստանէն, Գերմանիայէն, Ռումանիայէն, Աւստրիայէն եւն.):

«Թան»ի աշխատակիցը յիշելով այս յօդուածաշարքին առթիւ ստացած նամակները, կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի ուսանողները «կը գանգատին իրենց օտար ընկերներու չնորհուած հպատակութեան չափազանց թիւէն»: Ցետոյ կը պատմէ թէ ստացած է բազմաթիւ անանուն նամակներ որոնք «սիրելի պարոն»ով կը սկսին, բայց կը պարունակեն նախատինքներ: «Այդ նամակագիրները արջու ծառայութիւն կը մատուցանեն այն դատին զոր կը յաւակնին պաշտպանել: Իրենց նամակներուն արտատպումը կրնայ վնասել այնպիսի օտարականներու որոնք արժանի են մեր համարումին»:

Ամերիկա չուզեր խառնուիլ Չեխոսլովաքիոյ հարցին

Հենլայն դաշնակցային պետութի՞ւն առաջարկած է

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ ֆրանսական կառավարութիւնը առաջարկած էր որ Մ. Նահանգներն ալ գործակցին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, չափաւորութիւն յորդորելու համար Գերմանիոյ, բայց ժխտական պատասխան ստացած է: Ամերիկեան կառավարութիւնը գնահատելով հանդերձ Փարիզի եւ Լոնտոնի ջանքերը՝ խաղաղութիւնը պահպանելու համար, հաւկցուցած է թէ իրենց աւանդական քաղաքականութիւնը թոյլ չի տար խառնուիլ Հին Աշխարհի գործերուն: Այս պատասխանը Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հաղորդուած է Փարիզի ամերիկեան դեսպանին միջոցաւ:

*** Փարիզի չեխական դեսպանը առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին եւ բրիտանական դեսպանին հետ, եւ անմիջապէս Փրակա մեկնեցաւ, իր կառավարութեան հաղորդելու համար Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ տեսակէտները:

Նախարարական խորհուրդը իր վերջին նիստին մէջ լսեց արտաքին նախարարին բացատրութիւնները՝ Կեդր. Եւրոպայի կացութեան եւ Անգլիոյ հետ կատարուած ձեռնարկներու մասին: Նախարարը հաստատեց թէ կացութիւնը մեծապէս մեղմացած է, թէեւ բոլոր դժուարութիւնները հարթուած չեն տակաւին:

*** Չեխոսլովաքիոյ վարչապետին եւ գերման Առաջնորդին՝ Հէնլայնի միջեւ սկսած բանակցութիւնները պիտի շարունակուին յառաջիկայ շաբթու: Կառավարութիւնը զգուշական միջոցներ ձեռք առած է, սպաննուած երկու Գերմաններու յուղարկաւորութեան առթիւ: Վարչապետը խօսակցութիւնները պիտի շարունակէ Հէնլայնի փոխանորդներուն հետ: Չեխ ազգայնականները խորապէս յուզուած են, իմացած ըլլալով թէ կառավարութիւնը կը պատրաստուի շատ լայն զիջումներ կատարել, տեղի տալով Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ճնշումին: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Հէնլայն առաջարկած է վարչապետին՝ Դաշնակցային պետութեան վերածել Չեխոսլովաքիան:

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՐՁԱԿ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ գործադուլ հռչակեցին երէկ առտու, բանակցութիւնները ձախողած ըլլալով գործատէրերուն հետ:

ՀԻՆԳ ԴԺՈԽԱՅԻՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ գտնուեցան Լիոնի կայարանին մէջ, երբ պաշտօնեաները աչքէ կ'անցընէին երկար ատենէ ի վեր աւանդ ձգուած գոյքեր: Պայուսակ մը, որ Կրընոպլէն ղրկուած էր անցեալ դեկտեմբեր 30ին, կը պարունակէր հինգ զօրաւոր պայթուցիկներ, մասնաւոր ժամացոյցներով: Անկէ առաջ ալ պայթուցիկներ գտնուած էին նոյն կայարանին մէջ:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ դատավարութեան երկրորդ նիստին մէջ, ամբաստանեալ Քոտրէանու՝ երկաթեայ պահակներու հրամանատարը, բացատրութիւններ տուաւ իր նիւթական աղբիւրներու մասին: Հաստատուեցաւ որ հազիւ քանի մը 100.000 լէյ կը գոյանար կազմակերպութեան անդամավճարներէն եւ զանազան ձեռնարկներէ, մինչդեռ ամբաստանագիրը 40 միլիոն լէյի գումար մը կը յիշէ: Այս առթիւ լսուեցան բազմաթիւ վկաներ, որոնք պաշտպանեցին ամբաստանեալները: Երկու նախկին նախարարներ ալ ջերմապէս գնահատեցին անոր հայրենասիրութիւնը:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ մէջ 15.000 հարկատուներ ցոյց մը կատարեցին երեքշաբթի օր, բողոքելու համար տուրքերու յաւելման դէմ: Բոլոր խանութները փակուեցան:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ նոր խռովութիւններ ծագած ըլլալով, պաշարման վիճակ հռչակուեցաւ: Հրեայ մը սպաննուեցաւ, վեց Հրեաներ եւ հինգ Արաբներ վիրաւորուեցան: Դամասկոսի դրան առջեւ ռումբ մը պայթեցաւ:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ նոյնութեամբ գործադրելու հրաման տրուեցաւ նախկին Աւստրիոյ իշխանութեանց: (Նիւրէնպէրկի օրէնք, որ քուէարկուեցաւ 1935 սեպտեմբեր 15ին եւ որ կը տրամադրէ պաշտպանել գերմանական արիւնը եւ պատիւը):

ՄԷԿՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ ԱԴԱՄԱՆԴ կորսնցուց Անվէրսէն Փարիզ եկած վաճառական մը, ինքնաշարժի արկածի մը հանդիպելով Շան զ'Էլիզէի վրայ: Դրամապանակն ալ թռցուցած էին:

ՄԷՔՍԻԿԱՅԻ ապստամբներէն 1200 հոգի անձնատուր եղան: Միւս կողմէ ամբողջ գաւառ մը ապստամբներուն միացաւ:

Վիճաբանական ժողով

Զ. Ռ. Միութեան Կարնոյի Մասնաճիւղին կողմէ

27 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին դպրոցի սրահին մէջ

Նիւթ՝ «Ցեղափոխութիւնը օգտակար եղա՞ւ թէ ոչ»:

ԳԱՅՑԻՔ ՏԵՍԷՔ ՏՈՂՆԻ ՄԻՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, sortie Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dessaix — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԼՈՒԲՈԼՈՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 27 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Պուա Քոլոնպի կայարանին մօտակայ ճաշարանի հաւաքատեղին:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 29 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Անհրաժեշտ ներկայութիւն:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

PETIT JOURNALԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ *21 Rue Cadet*, ՄԷԹՐՕ *Cadet*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԱՒ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Պ. ԺԻԽՄԹԷՆ ԿՈՏԱՐ**

(Ծերակուտական, Նախկին նախարար)

Պ. ԺՕՐԺ ՓԻՔՕ (ԴԵՍՊԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐԶՊԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ)

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ Պ. **ՊԸՆՈՒԱ Տ'ԱԶԻ, Ռ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ,**

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ), Օր. ՌԱՆՁԷԼԵԱՆ (արտասանութիւն), ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ: Եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ: Ճազ, Թօմպոլա, պիւֆէ: Մուտք 6 ֆրանք:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆ Կ. **Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին.— դաշնակ, ջութակ կ'երգեն՝ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ընկ. ԱՐԱՄ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ, Պ. ՂԱԶԱՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ: կ'արտասանեն՝ Օր. ՀԱՃԻ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ, եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ: Կովկասեան պար, Պ. ՅԱԿՈԲ ՍՈՖԵԱՆԻ կողմէ: Ծախքերու մասնակցութեան համար 0.95 ֆր.:

Հանդէսէն վերջ խնջոյք մինչեւ լոյս, Յոյներու սրահին մէջ, 5 Rue Bonnefoi:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Ֆուայեէ տը Թէաթրի վերնայարկի սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ԶՈՄի «Արաքս» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Յ. ԶՕՐԹԵԱՆի: Պիտի երգեն Տիկին Վ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ Օր. Ե. ԵՂԻԿԵԱՆ:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9.30ին

«Փոլիզէ»ի շքեղ սրահին մէջ, 221 Պուլվար Տիւկոմիէ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ՆՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Հայաստան երէկ, այսօր եւ վաղը»:

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի:

Ապսպրանքները կանխիկ:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France:

ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ Հայրենակց. Միութիւնը կազմակերպում է կիրակի, Մայիս 29ին, երեկոյեան ժամը 9ին

8 Rue Jean Goujon սրահում

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽՈՐԷՆ Ա.Ի

մահուան առիթով: Բանախօսելու հրաւիրուած է Պրոֆ. ԱԴՈՆՑ:

Տարեկան դաշտահանդէս

Սէնլուի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, Կ. Խաչի մասնաճիւղերու եւ «Մասիս» մարզական միութեան կողմէ: 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պ. Լեւոն Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ:

ԱՐՕ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

25 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ՍԱԼ ԿԱՎՕՅԻ մէջ:

Maison de la Mutualité

24, Rue St. Victor — Métro: Maubert-Mutualité

Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին

ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԳ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ Յանդ. նարիւրամեակին առթիւ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ **Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ**

Ա. ՖԱԹՄԷ Բ. ՀՕՐ ՀՕՐ ԱՂԱ Գ. ԽՈՒՐՇԻՏ ՊԷՅ

Դերակատարներ.— Պ. Ս. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Հօր Հօր աղա), ՕՐ. Ա. ԱՄԱՔԷԼԵԱՆ (Ֆաթմէ), Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ (Խուրշիտ պէյ), Տիկին Ն. ՓԱՊՈՒՃԵԱՆ (Գամէր), Պ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Սանսար Հասան), Պ. Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ (ձինկէօզ), Պ. Գ. ԼԱՔՔԱ (Ճան Եաղան), Տիկ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (Սաֆթիլ), Ա. ԵԱՏԻԿԵԱՐԵԱՆ (Հայրաթ Եըղան), Կ. ԹԱԳԸՄՃԵԱՆ (Պօսթանճը պաշը): ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 60 ՀՈԳԻ

Տեղերը կանխաւ ապահովելու համար դիմել, գրատուն Հրանդ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Tél. Danton 88-65:

Maison Hratchian, 6 Rue Lamartine. Tél. Trudaine 43-19. եւ կազմակերպութեան կեդրոնատեղին՝ M. H. Bayan, 26 Rue Troyon, Sèvres (S.-et-O.) Tél. Observatoire 18-28: ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 25—20—15—10 եւ 8 ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Աղապապ Պարսամեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Անտոն Հէքիմեանի եւ պարագաներուն իրենց փոքրիկին՝ ԱԼՊԷՐԻ ղառնաղէտ մահուան առթիւ:

***

Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր բոլոր անդամներուն կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ հայրենակից ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏՕՆՈՅԵԱՆԻՆ եւ իրենց բոլոր պարագաներուն, իրենց որդւոյն՝ ԼՈՐԻՍի ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

***

ՎԻԷՆ.— Տէր եւ Տիկին Մ. Սահակեան (մսագործ) իրենց ընտանեկան պարագաներով խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Հ. Տօնոյեաններուն (Լիոն - Պրոն), իրենց սիրելի զաւկին՝ ԼՈՐԻՍի ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Վարչութիւնը կազմակերպած է ճաշկերոյթ մը, ի պատիւ Պ. ՄՐՍԷՀ ԶՕՊԱՆԵԱՆԻ, անոր գրական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ: Այս ճաշկերոյթը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 30ին, Երկուշաբթի իրիկուան ժամը 8ին, Restaurant Bonvalet, 29-31 Bd. du Temple. Իւրաքանչիւր մասնակցող կը վճարէ 20 ֆր.:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐ Միքայէլ Սանասարեանի, կտակակատար եղբօր Եղեանցի, Սանասարեան վարժարանի սաներու, ուսուցիչներու եւ բոլոր անոր աշակերտներու յիշատակին հոգեհանգիստ պիտի կատարուի կիրակի օր, 29 Մայիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Կարնոյի Մասնաճիւղին Ընդհ. ժողովը 29 Մայիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 27 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 27 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3741

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

կարգ մը հարցումներ պիտի ուղղէինք, երէկ, խրեցանք զա[զա]նազան խորհրդածութեանց մէջ:

Հարցումներ՝ ոչ թէ վիճաբանութիւն յարուցանելու, այլ [...]ելքի կանչելու համար սա ողջամի՛տ հրապարակագիրները, [ո]րոնք պատիւ կը սեպեն կուսակցական կիրքեր արծարծել նոյնիսկ [հ]այաստանի անվիճելի, անպարտկելի ողբերգութեանց առթիւ:

Դժուա՞ր է ըմբռնել թէ այս պարոնները ի՛նչ ծառայութիւն [մա]տուցած կ՚ըլլան մեր հայրենիքին, այս պժգալի մարզանքնե[րով]: Եւ ի՞նչ կը շահին իրենք, գիտակցօրէն, յամառօրէն «կլոր[ա]ցնելով» ահաւոր դէպքեր, որոնք արիւն փսխել կուտան Երեւանի [մ]էջ:

Աչքէ անցուցէք որ եւ է թերթ՝ «Հայաստանեայց» ճակատէն, [ու] ձեր արիւնը պիտի սառի, տեսնելով բուն իրականութիւնը պար[տկ]ելու կամ թեթեւցնելու փոքրոգի, վայրենաբարոյ ճիգը:

Կարելի էր այս երեւոյթին ալ հանդուրժել, եթէ այդ քարա[ց]ած սրտուկները գոնէ փորձ մը կատարէին ծուռն ու շիտակը զա[տո]րոշելու, աջ-ձախ իմնային եւ «թուչուն» մըն ալ իրենք փախ[ցն]էին, հոգ չէ թէ հրատարակուած լուրերը սուտ հանելու համար:

Ընդհակառակն, փակուած՝ չորս պատի մէջ, նստած՝ սեղանի [մ]ը առջեւ, անոնք «ի յառաջագունէ» որոշած են իրենց ըսելիքն ալ, [ը]սելիքն ալ: Ոչ մեկանը կը պակսի, ոչ թուղթը, ոչ ալ բառարանը, [...]թխէ ուզածիդ պէս եւ յանձնէ գրաշարին, կը բաւէ որ կարենաս [...]ազձ մը աւելի թափել Դաշնակցութեան կամ անոր մամուլին [վր]այ: Կը բաւէ որ պղտորես հանրային կարծիքը, անոր վիճակը, [ան]որ ուշադրութիւնը ցրուելու եւ սաղմոս երգել տալու համար:

Այսպէ՛ս է որ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ, սա սողոսկուն «Կոչ[ն]ակ»ը քանի մը բառով կ՚արձանագրէ 10 - 15 գլուխներու ոչնչա[ցու]մը, բայց փոխանակ վերլուծման փորձ մը կատարելու եւ այդ [ողբ]երգութեան իմաստը բացատրելու, կը ջանայ եղածը ներկայա[ցն]ել իբրեւ ոճիր-արկած, եւ աւետարեր լուր մը սահեցնել արեան [մ]ատուցիքներու մէջ,— «Նուպարաշէնի ջուրին խողովակները [վ]երջէն իսկ դրուած են»:

Այսպէ՛ս է, դարձեալ, որ մագմօրուք ճերմկած տիրացու[ն] [...] ռամկավարներու «Պայքար»ին երբեմնի խմբագրապետը եւ [...]նային աշխատակիցը, հէքեաթ կը պատմէ, մինչեւ Փարիզ ալ [...]ամակներ կը գրէ, համոզելու համար թէ Խորէն Ա. կաթողիկոսը [...]ուրի հիւանդութիւն ունէր, ինչպէս կը վկայէր... «բարեկիշա[...]ակ» (համդուցեալ) բժիշկ մը:

Եւ դեռ բազմաթիւ օրինակներ, մէկը միւսէն զարշելի: Ըմ[բ]ռնացուցի՛չ:

Բայց դառնանք մեր հարցումներուն, որոնց եթէ փորձէին [պ]ատասխանել, ոչ թէ մեզի գոհացում տուած պիտի ըլլային, այլ [...]եթեւ սփոփանք մը պատճառած զոհերուն,— անոնց որ գնդակա[հ]արուած, խողխողուած կամ «հիւանդութենէ մեռած են», ինչպէս [եւ] անոնց որ տակաւին կը հեւան բանտերու կամ աքսորավայրերու [մ]էջ:

Դաշնակցական մամուլը մանրամասն տեղեկութիւններ հրա[տա]րակեց Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին սպանութեան մասին, [քա]ղելով զանազան աղբիւրներէ: Այդ առթիւ, մասնաւորապէս [«Յ]առաջ»ը յայտնեց որոշ վերապահում, որ եւ է կասկած չունե[նա]լով հանդերձ իր թղթակիցներուն ուղղամտութեան մասին:

Լուրը հազիւ հրատարակուած, պաշտօնական փախուսներ,— [...]ա է, ուրկէ՞ իմացաք, եթէ ճիշդ ըլլար խորհրդային թերթերը [...]ի՞ն գրեր...

Հարցում.— Դուք ուրկէ՞ իմացաք որ սուտ է:

Եթէ մանրամասնութեանց մէջ սուտ կամ կարօտ կէտեր կան, [...]ք ինչէ՞ն գիտէք որ ամբողջ դէպքը յերիւրանք է:

Եթէ կաթողիկոսը մեռած է կաթուածահար, սրտի հիւանդու[թեն]է, ինչո՞ւ երկու տող լուր, պարզ «խրոնիկա»մը իսկ չգրուեցաւ [խորհրդ]ային թերթերուն մէջ:

Յետոյ ինչո՞ւ, մինչեւ այսօր ալ, որ եւ է լուր չկայ թաղման [մաս]ին:

Ռամկավարները բարեպաշտ քրիստոնեաներ են, եւ գիտեն որ [կա]թողիկոսներու թաղումը տեղի կ՚ունենայ ութ օր վերջը, մեծ [հ]անդիսաւորութեամբ: Կաթողիկոսներու օծումը ինչպէս թաղու[մը] «դէպքեր» են, համաձայն դարաւոր աւանդութեանց:

Արդ, Երուսաղէմի պատրիարքին ստացած հեռագիրը կ՚ըսէր [որ] կաթողիկոսը մեռած է ապրիլ 10ին, իսկ Թիֆլիսէն եւրոպա[կա]ն թերթերուն ղրկուած հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ թա[ղու]մը պիտի կատարուի ութ օր վերջը, ապրիլ 17ին: Կատարուե[ցա՞]ւ թաղումը: Որո՞ւ ձեռքով: Կաթող. տեղապահը ինչո՞ւ չի [հաղ]որդեր մանրամասնութիւնները, «ի հոգեւոր մխիթարութիւն [բա]րեպաշտ հաւատացելոց»:

Միայն մենք չենք որ այս հարցումը կ՚ուղղենք: Երուսաղէմի [պատ]րիարքն ալ նոյն հարցը կը յուզէ «Սիոն»ի վերջին թիւին մէջ.

— «Չենք գիտեր նոյնիսկ թէ ե՞րբ կատարուեցաւ իր յուղար[կաւ]որութիւնը, որուն մասին՝ հակառակ սովորութեան՝ լռած էր [...]ն հեռագիրը. այդ զանցառութիւնը հետեւա՞նք էր արդեօք [...]սուցին հոն յառաջ բերած ցնցումին. ա՞յդ պատճառով էր արդ[եօ]ք դարձեալ որ, առեն կամ միջոց չունենալով, Գեր. Խորհուրդը [...]ի էր թողած գոյժը ընդ ամենայն կողմանս հաղորդելու պար[տա]կանութիւնը»:

Ուրիշ հարցում մը,— «Խ. Հայաստան»ի եւ «Գրական թերթ»ի [մէ]ջ, որ եւ է առիթով, կը հանդիպի՞ք այն անուններուն որ գոց ե[ղա]ծ էին 15 տարիէ ի վեր: Ի՞նչ եղան, չքացա՞ն: Եւ եթէ այո, [...]րհուրա՞նք» է թէ ոճիր-արկած:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Հինգ հոգի սպաննուած

Պէյրութէն կը հեռագրեն Աժանս Հավասի.— Ալէքսանտրէթի ընտրական պայքարին առթիւ դէպք մը պատահեցաւ երեքշաբթիէն չորեքշաբթի գիշեր, եւ հինգ հոգի մեռան: Թրքասէր հրոսախումբեր յարձակում գործեցին Արապի Շարքի գիւղին բնակիչներուն դէմ, Ամըքի դաշտին մէջ: Յարձակողները կրակ բանալով, սպաննեցին չորս գիւղացիներ, որոնց մէջ է չէյխ Շալանը, յետոյ փախան կրակի տալով տունը: Շէյխին տասը տարեկան տղան, որ քնացած էր, ողջ ողջ վառեցաւ:

Տեղական իշխանութիւնը անմիջապէս միջոցներ ձեռք առաւ, հետապնդելու համր յարձակման հեղինակները: Պ. Կառօ, մարզպանին պաշտօնակիցը, ընկերակցութեամբ գերագոյն ատեանի հարցաքննիչ դատաւորին, անմիջապէս դէպքին վայրը գնաց եւ տեսակցեցաւ Ազգաժողովի մասնաւոր ատեանին դատաւորներուն հետ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՈՂՈՔԸ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԴԷՄ

Հենլայն կ՚առաջարկէ ինքնավարութիւն՝ եւ կը պահանջէ

Գերմանական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Չեխոսլովաքիոյ, գանգատելով թէ չեխական օդանաւեր կը թռչին գերմանական սահմանագլուխին վրայ: Այս երկրորդ անգամն է որ բողոքագիր կ՚ուղղուի սահմանային դէպքերու մասին: Չեխական կառավարութիւնը ցաւ յայտնելով, հրամայեց որ այսուհետեւ օդանաւեր չթռչին գերմանական սահմանին վրայ, մինչեւ հինգ քիլոմեթր հեռաւորութեամբ:

Կացութիւնը խաղաղ է առ այժմ: Սպաննուած երկու Գերմանացիներու յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ առանց միջադէպի: Փարիզի եւ Լոնտոնի չեխական դեսպանները, որոնք լիովին տեղեակ են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տեսակէտներուն, Փրակա կը դառնուին, բանակցութիւնները դիւրացնելու համար: Չեխական կառավարութիւնը տրամադիր է կարելի զիջումները կատարելու, որպէսզի համաձայնութիւն գոյանայ: Բանակցութիւնները պիտի վերսկսին յառաջիկայ շաբթու:

Հէնլայն, Գերմաններու Առաջնորդը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին.

— Պէտք է մեր խնդիրը լուծել աշունէն առաջ: Չեխոսլովաքիոյ քաղաքական խմորումը կը թունաւորէ կացութիւնը ամբողջ Կեդր. Եւրոպայի մէջ: Եթէ այսպէս շարունակուի, կրնայ պատերազմի մը յանգիլ շատ չանցած: Այդ պատերազմը այնքան կործանարար պիտի ըլլայ աշխարհի համար որ, ողջ մնացած Եւրոպացիներուն ուրիշ բան պիտի չմնայ եթէ ոչ երթալ պանդխտիլ Ափրիկէի մէջ: Ես գերագոյն փորձ մը պիտի կատարեմ, համաձայնութեան յանգելու համար անկեղծ բանակցութիւններով: Տակաւին շատ կանուխ է, ըսելու համար թէ մեծ յոյսեր կը տածեմ բանակցութեանց յաջողութեան մասին, բայց չեմ ուզեր որ զիս մեղադրեն թէ կարելին չփորձեցի: Ես Չեխերուն կ՚առաջարկեմ գերման բնակչութեան ուղղամիտ գործակցութիւնը այս պետութեան մէջ որ կազմուած է արհեստականօրէն: Այդ գործակցութիւնը պիտի հիմնուի տեղական կատարեալ ինքնավարութեան վրայ այն բոլոր շրջաններուն մէջ ուր ժողովուրդին մեծամասնութիւնը գերմանացի է: Եթէ այս ծրագիրը ընդունուի, Չեխոսլովաքիոյ ներկայ սահմանները անփոփոխ պիտի մնան եւ կեդրոնական կառավարութիւնը պիտի կրնայ իր իշխանութիւնն ի գործ դնել բոլոր ընդհանուր խնդիրներու մէջ: Գերմանական ինքնավար շրջանը պիտի բաղկանայ գրեթէ անընդհատ հողաշերտէ մը սահմանագլուխին երկայնքը, առ առաւելն 80 քիլոմեթր լայնութեամբ, ինչպէս եւ մէկ - երկու «լեզուական կղզիներէ», Չեխոսլովաքիոյ արեւմտեան մասին մէջ: Ես կ՚առաջարկեմ գերմանական ինքնավարութիւնը գլխաւորապէս իրականացնել քաքաղաքապետութեանց եւ շրջանային վարչութեանց տալով այն իրաւասութիւնները որ ատրճանաբար ետ առնուեցան:

*** Գերմանիոյ մէջ հանդարտօրէն կը սպասեն բանակցութեան ելքին, բայց պիտի չհանդուրժեն որ խնդիրը ձգձգուի երկար ատեն: Թերթերը կը շարունակեն ուժգնօրէն պաշտպանել գերմանական տեսակէտը: Իսկ Անգլիոյ մէջ դիւանագիտական աշխատանքները կը շարունակուին, որպէսզի հարցը խաղաղութեամբ լուծուի: Իտալիա լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը առջի օր ունկնդրութեան ընդունեց Փարիզի գերմանական դեսպանը:

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփ. ժողովին մէջ նորէն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան օդանաւային սպառազինութեանց մասին: Վարչապետը պատասխանելով, հաւաստեց թէ հաւանական չէ որ օտար օդանաւեր կարենան գերազանցել բրիտանական նոր օդանաւերը:

Ս. ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ բացուեցաւ չորեքշաբթի օր, Փէշթայի մէջ, մասնակցութեամբ աշխարհի բոլոր ծայրերէն, մինչեւ Չինաստանէն հասած կաթոլիկ պատգամաւորներու (Հայ-հռոմէականներու կողմէ կը մասնակցի Նազըլեան դերապայծառ): Վատիկանի արտաքին գործերու վարիչը, կարտինալ Փաչէլլի այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ 200.000 ունկնդիրներու առջեւ, խստօրէն ձաղկելով պոլշեւիկեան շարժումը եւ անաստուածութիւնը: Ըսաւ թէ աշխարհը երբեք այսքան պառակտուած, ատելութեամբ լեցուած չէր: Դատապարտեց նաեւ կատաղի զինարշաւը: «Որ եւ է ատեն այսքան վարկաբեկուա՞ծ էր տրուած խօսքին արժէքը: Անվստահութիւնը կը տիրապետէ մարդէ մարդ, դասակարգէ դասակարգ, ազգէ ազգ, ժողովուրդէ ժողովուրդ, այն աստիճան որ կոպիտ ուժը կը սպառնայ աղէտ մը յառաջ բերել»:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ձախակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները քննելով քաղաքական կացութիւնը, պատուիրակութիւն մը ղրկեցին վարչապետին, կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրելու համար: Վարչապետին տուած հաւաստիքները բաւարար կը նկատուին առ այժմ, մանաւանդ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՍ Ի՞ՆՉ «ՋՈՒԼՈՒՄ»,
Ի՞ՆՉ ՑՈՒԶՈՒՄ...

Վերջերս ահաւոր, անասելի, աննախընթա՛ց դէպք մը պատահեր է Թուրքիոյ մէջ,— խորապէս յուզելով մանաւորապէս փափկասուն հանըմները, որ այսօր կը կոչուին պայան:

Թուրք թերթերն են որ կը պատմեն.

— «Նիքսար - Տէօնէքսէ գիւղին մէջ նորածինի մը դիակը գտնուած է փոսի մը մէջ: Հաստատուած է որ գլխուն կատարուած ճնշումով մեռուցուած է ան: Քաղաքապետութեան գայեակը Տէօնէքսէ գիւղին 110 կիներն ու աղջիկները քններ եւ հասկցուեր է որ նորածինը անոնց չի պատկանիր: Քննութիւնները կը շարունակուին»:

Կարելի՞ էր հանդուրժել այսպիսի բարբարոսութեան մը, մանաւանդ հանրապետական եւ արդիակա՛ն Թուրքիոյ մէջ:

Եւ գրոց - բրոց պայան մը, Սապիհա Զէքէրիա, գրիչը ամուր բռնած եւ մազերն ալ հովին, կ՚աղաղակէ թուրքերէն «Թան»ի մէջ.

— «Ձեր աչքին առջեւը բերէք.— Նիքսարի քաղաքապետական դայեակը, պայուսակը ձեռքը, ամէն տունի դուռը — կարծես թէ սեփականութեան թուղթը իրը ըլլար — կը զարնէ, ներս կը մտնէ, տան մէջ որքան կին ու աղջիկ կայ կը պառկեցնէ ու կը քննէ: 110 կին ու աղջիկ կը պարտադրուին, ոճրի մը կասկածին կամ ամբաստանութեան տակ, օտար մէկու մը առջեւ բանալ իրենց արժանապատուութիւնն ու պատիւը:

Քաղաքապետական դայեակը որմէ՞ ստացած իրաւասութեամբ մը այս տուները մտած, եւ գողցուած գոյք մը փնտռող ոստիկանի մը նման ոչ թէ պահարանները, այլ կնոջ մը ամէնէն թաքուն մասը, անոր կանացիութիւնը քրքրած է: Միջին դարու մէ՞ջ կը գտնուինք»:

Արդարեւ, ո՞ւր ենք, միջի՞ն թէ քսաներորդ դարու մէջ:

Երկու ձեռքով պիտի ստորագրէի Պայան Զէքէրիայի բողոքը: Բայց, չար սատանայ մը կը մշտէ թեւս, եւ կը թելադրէ քանի մը հարցումներ ուղղել:

— Ազնիւ եւ զգայո՛ւն տիկին, ձեր այդ «միւպարէք» երկիրը նո՞ր է որ կը տեսնէ այսպիսի բաներ: Եւ երէ ատոնք միջնադարեան բարբարոսութիւններ են, հապա ի՞նչ անուն կուտաք սա «կարգ մը անպատեհութեանց» (շանսատակ Թալէաթի բառերն են).—

1. Ծծկեր երախաներ լեցնել սընտուկներու մէջ, թխել, տրորել, նզմել եւ կափարիչն ալ ամուր փակելով ծովը նետել (Տրապզոն):

2. Հարիւրաւոր երախաներ հաւաքել եւ թունաւորել, ընդ հովանեաւ գրագիտուհի Խալիտէ Էտիպներու (Սուրիա):

3. Հրաշքով ողջ մնացած բեկորներ, 70 տարեկանէն մինչեւ 2 — 3 — 5 տարեկան աղջնակներ լեցնել եկեղեցին, մինչեւ առտու լլկել անխտիր, ձեր ցեղին յատուկ նրբութեամբ, եւ յետոյ ողջ - ողջ վառել (Մուշ):

4. Երկու հարիւր աղջիկներ եւ կիներ փախցնել աքսորական կարաւանէ մը, տանիլ զօրանոց, մինչեւ առտու լլկել թրքական մասնագիտութեամբ, եւ առտուն կանուխ բոլորին ալ վիզերը կտրելով, փողոց նետել, սարսափի մատնելով նոյնիսկ զինակից գերման զինուորները (Մուսուլ):

5. Մայրերուն ձեռքերը կտրել, անոնց աղջիկները յափշտակելու համար, եւ պղծել վերջ մօրէ մերկ ծախել քաղաքին մէջ, փողոցէ փողոց, հաստը քսան դրուշի (Հալէպ):

6. Սուինը մխել յղի կիներու փորը, եւ երախաները դուրս քաշելով ցուցադրել փողոցներու մէջ:

Եւ դեռ ուրիշ «մանրամասնութիւններ» որոնց նկարագրութեան համար ոչ գրիչը կը զօրէ, ոչ ալ մարդու երեւակայութիւնը:

Մինչեւ միջին դար ետ երթալու պէտք չունինք, պայան Զէքէրիա, ձեր հեղինակաւոր կարծիքը յայտնելու համար այս մասին:

Դեռ երէկ էր...

ՎԱՀԷ

23 ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽԱՉԱԳՈՂՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Մէկը Հայ է, Նուպար Գէորգեան, որ «Յառաջ»ն ալ խաբած էր...

Ապահովութեան տեսչութիւնը երկար եւ մանրակրկիտ քննութենէ մը վերջ, Փարիզի մէջ ձերբակալեց 23 միջազգային խաչագողներ, որոնք օտարականներ «կը ներածէին» Ֆրանսա, աջակիցներ ունենալով Եւրոպայի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ: Յաճախ նորեկները զուրկ էին ճամբու թուղթերէ, բայց «առաջնորդ»ները զանոնք խարդախութեամբ Ֆրանսա մտցնելով, հաւաքական անցագիր մը կը ներկայացնէին, 20—30 հոգիի համար: Անոնք վարպետօրէն կը կեղծէին մեծ կեդրոնի մը ֆրանսական հիւպատոսարանի վիզան: Յետոյ, մասնաւորապէս փարիզեան շրջանին մէջ կային ուրիշ միջնորդներ որոնք նորեկները ներս կ՚առնէին գաղտնի կայարաններէ: Այս կայարանները շարաթը անգամ մը կը փոխուէին:

Այս հետապնդումներուն առթիւ, ոստիկանութիւնը երեւան հանեց նաեւ շարք մը կասկածելի օտարականներ, բոլորն ալնշանաւոր գողեր, առաւ-փախաւներ կամ երկրէն արտաքսուածներ: Ասոնց մէջ կային դրամարկղ կոտրելու, մուշտակ փախցնելու, դրամապանակ թռցնելու մասնագէտներ: Կալանաւորներէն մէկն ալ Հայ է: Նուպար Գէորգեան (կամ Յակոբեան), որ անցեալ մարտին «Յառաջ»ի խմբագրատունը ներկայանալով իր «պառոնուհի» տիկնոջ հետ, ինքզինքը կը ներկայացնէր իբրեւ Փէշթայէն եկած: «Բարեկամական» խօսակցութենէ մը վերջ, Նուպար Գէորգեան յաջողած էր 300 ֆրանք փոխ առնել, երկու օրուան համար: Երբ օրը եկաւ, արդէն հետքը կորսնցուցած էր: Ձերբակալուած է նաեւ «պառոնուհին»: (Տեղական թերթերը «Թուրք» են գրած Նուպար Գէորգեանի համար, Պոլիս ծնած ըլլալով):

*** Տեղական թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները՝ այս ձերբակալութեանց մասին.— Աւազակախումբին երեք գլխաւոր ղեկավարներն են 1. Լեհ մը, Ատոլֆ Վաժպլաթ, 42 տարեկան, որուն վրայ 17 կեղծ անցագիրներ գտնուեցան ձերբակալման ատեն: Այս մարդը ֆրանսական հիւպատոսութեանց ուշադրութիւնը դրաւած էր մանաւանդ Ալպանիոյ մէջ եւ արտաքսման վճիռ ստացած, բայց յաջորդաբար փոխելով իր ինքնութիւնը, յաջողած էր Ֆրանսա մնալ.— 2. Ռուս մը, Մորիս Օրլէան, 45 տարեկան, որ նոյնպէս արտաքսուած էր Ֆրանսայէն: Վարպետ գող մըն է այս, որ միայն Ֆրանսայի մէջ կրած է 8 դատապարտութիւն: Վերջապէս Թուրք մը, Նուպար Գէորգեան, 56 տարեկան, արհեստով խաչագող, նմանապէս արտաքսման վճիռ ստացած եւ մասնաւորապէս մատնանշուած Նիսի մէջ, ուր միայն խաբեբայութեամբ կ՚ապրէր 1933էն ի վեր: Ձերբակալուած է նաեւ իր կինը, Էլիզա Քոզմիցա, 54 տարեկան, գերման հպատակ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԼԱԴՍՏՕՆԻ ՄԻ ՆԱՄԱԿԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

Եւրոպական քաղաքական գործիչներից եւ ոչ մէկը հայկական շրջանակներում այն ժողովրդականութիւնը չի վայելել, ինչպէս Գլադստոնը:

Եւ դա բնական էր...

Դեռ նոր էր սկսել զարթնել հայ քաղաքական միտքը, երբ Անգլիոյ քաղաքական հորիզոնի վրայ փայլում էր Գլադստոնը,— որ յաճախ իր քաղաքական ճառերի մէջ ամէն կերպ խարազանում էր Թուրքերին, երեւան բերելով նրանց կատարած ոճիրները: Դեռ եւս 1876 թւի բուլղարական ջարդերի ժամանակն էր, որ Գլադստոնը գրում էր իր «Բուլղարական սարսափները եւ Արեւելեան հարցը» գրքոյկում.

— «Սկսած այն սեւ օրից, երբ Թուրքերը առաջին անգամ մտան Եւրոպա, մենք տեսնում ենք նրանց մէջ մարդկային մի հասարակութիւն, որ մարմնացումն է մարդկութեան թշնամուն: Ուր որ գնացել են նրանք, իրենց յետեւից միշտ թողել են մի լայնատարած արիւնների հետք եւ ուր հասել է նրանց տիրապետութիւնը, այնտեղ անհետացել է քաղաքակրթութիւնը: Ամէն տեղ նրանք հիմնուել են ուժի վերայ եւ բացասել օրէնքը: Այս կեանքում նրանց միակ ղեկավարը մոլեռանդութիւնն է, իսկ հանդերձեալ կեանքում դրա վարձատրութիւնը զգայասիրական դրախտը»:

— «Քսան տարիների ընթացքում Թուրքիան, շնորհիւ եւրոպական սակարանների դիւրահաւանութեան, փոխ է առել աւելի քան 200 միլիոն ստերլին, եւ այս գումարի մեծագոյն մասը նա գործածել է ռազմամթերքի վերայ, որոնցով այժմ կոտորում է իր քրիստոնեայ հպատակներին...»:

Հակառակ նորա, որ Գլադստոնը եւս իբրեւ անգլիացի պետական գործիչ իր հակառակորդ եւ թրքասէր Դիզրայէլի - Բիկոնֆիլդի պէս ընդունում էր Թուրքիայի, մանաւանդ անոր Ասիական նահանգների ամբողջութիւնը, համարելով դեռ մի անհրաժեշտութիւն միջազգային հաւասարակշռութեան տեսակէտից, բայց եւ այնպէս հայութեան հայեացքը, մանաւանդ հայկական սարսափների ժամանակ յաճախ է ուղղուել դէպի Գլադստոնը, յուսալով— որ նա պիտի փրկէ տառապանքի մէջ գալարուող հայութիւնը:

Այդպիսի յոյսեր ունեցել է եւ Գամառ - Քաթիպան, որ Գ. Ցակոբեանի միջոցով անհրաժեշտ է համարել դիմել Գլադստոնին:

Գամառ - Քաթիպայի նամակի բովանդակութիւնը մեզ անյայտ է, հաւանօրէն դա բանաստեղծի անհատական ձեռնարկը չէ եղել: Այդ ժամանակները արեւելահայութեան մէջ գոյութիւն ունէր որոշ հոսանք, որ յոյսեր ունէր անգլիական քաղաքականութեան վրայ: Այդ հոսանքի արտայայտութիւնը պէտք է եղած լինի Գամառ - Քաթիպան, որ համարւում էր հայութեան մեծագոյն բանաստեղծը եւ որի յեղափոխական երգերը ինչպէս եւ հնչակը տարածուել էր հայութեան բոլոր խաւերում:

Հայութեան մէջ գոյութիւն ունեցող յեղափոխական կուսակցութիւնները դեռեւս սաղմնային վիճակի մէջ էին եւ Գամառ - Քաթիպայի պէս մի հռչակաւոր բանաստեղծ միայն կարող էր դիմել անգլիական մեծ քաղաքական գործիչներից մէկին, յուսալով, որ անհետեւանք չի մնալու իր դիմումը:

Եւ իրօք Գլադստոնը պատասխանում է նոյն Գ. Ցակոբեանի միջոցով: Ահա թէ ինչ է ասում այն հայասէր համարուած քաղաքական գործիչը, որ երեք անգամ Անգլիոյ վարչապետ եղաւ, եւ այդ նամակից մի տարի վերջը, չորրորդ անգամ նորից իր ձեռքը վերցրեց անգլիական կառավարութեան ղեկը:

Նամակի պատճէնը պահւում է Հ. Յ. Դ. Կենտրոնական Դիւանի 1848թ. թղթածրարի մէջ:

Ռ. ՍԵՒԵԱՆ

Հաւարդըն դղեակ
2 Յունուար 1891

Սիրելի պարոն,

Ձեր նամակն ինչպէս նաեւ Պարոն Ռափայէլ Պատկանեանինը, զոր կ'առաքէք թէ բնագրաւ եւ թէ թարգմանութեամբ, ստացայ ցաւալից հետաքրքրութեամբ:

Դուք գիտէք թէ ինչպէս ցաւ կը զգամ Հայաստանի մէջ այժմ ի գործ դրուած կառավարչական գործելակերպի վրայ: Ինձ կը թուի թէ մեծ պետութեանց պարտքն է իրողութեանց վերահասու լինել եւ մի կողմ դնել հաւանական չափազանցութիւնք, որք այսպիսի պարագայի մէջ սպասելի են: Տարակոյս չունիմ, որ մեծ պետութիւնք կարողութիւն ունեն ձեռնարկելու մի դարմանի եւ կ'ընդունեմ Անգլիոյ մասնաւոր պարտքը զանոնք շարժելու համար ամէն ջանք ի գործ դնելու:

Կարելի է ձեր թղթակիցը դիւրաւ չի կրնար ըմբռնել, թէ անձ մը, որոյ միտքը եւ ժամանակը արդէն լիովին բռնաւորեալ են դէպի Անգլիա ունեցած պարտականութիւններով, եթէ մինչեւ անգամ իմաստութեան պակասութեամբ (այսինքն յիմարաբար Ռ. Ս.) փորձ ընէ, չի կրնար հայկական խնդրոյ մէջ, ինչպէս կ'ըսեն, գործօն թիակն առանձնել:

«Ձեր շնորհքէն կ'ակնկալեմ, որ զայս իւր մտացն հասցունէք եւ կը մընամ սիրելի պարոն

Հաւատարմապէս
Ձերն Ուլիամ - Էվարդ
Գլադստոն

Առ Տիար Գ. Յակոբեան

Յ. Գ. Առիթէն օգտուելով, պիտի խնդրէի բոլոր այն հայրենակիցներէն, որոնց մօտ գտնւում են քաղաքական արժէք ներկայացնող գրութիւններ, յանձնեն Հ. Յ. Դ. Դիւանին, ուր կը պահուեն մեծ խնամքով եւ կ'օգտագործուեն մեր պատմութեան համար, իսկ Անգլիաբնակ հայրենակիցների վրայ պարտականութիւն է ընկնում հետաքրքրուել Գլադստոնի եւ ուրիշ քաղաքական գործիչների արխիւներում, մեր դատի վերաբերեալ նիւթեր երեւան հանելու համար:

Ռ. Սեւեան

*** Քունը մարդուս տրուած է մոռնալու համար ցաւերը, հեռացնելու հոգերը եւ կեանքի տգեղութիւնները:

*** Կենդանիները գիտեն զանազանել իրենց անմնաս ուտելիքները, բայց մարդիկ չեն գիտեր:

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Քսան տարիներ անցած են այն օրերէն, երբ Ատրպատականի հայ եւ ասորի զանգուածները հարկադրուեցան ինքնապաշտպանութեան դիմելու, ընդունելով օրհասական եւ անհաւասար կռիւներուն անխուսափելի բոլոր զոհողութիւններն ու տաժանքը:

Թուրք բարբարոսները ծրագրած էին բնաջնջել ազատատենչ հայութիւնը եւ այդ դիւային ծրագրէն ծնունդ առնող բարբարոսութեանց արդէն առաջին զոհերը տուած էին Ատրպատականի հայաբնակ գաւառները, դեռ 1914ի Դեկտեմբերին:

Թշնամին չէր կշտացած Ապրիլեան եղեռնի առեն թափած Հայոց առատ արիւնէն, նոր արիւն ու աւեր կ'որոնէր եւ կ'ուզէր խեղդել նաեւ Ատրպատականի բնիկ Հայերն ու պատերազմին հետեւանքով հոն ապաստանած հայ եւ ասորի գաղթականները:

Պէտք էր սեղմել նաեւ Երեւանի պաշարման օղակը, քանդել նաեւ Արարատեան աշխարհը, թաղելու համար Հայն ու հայկական հարցը: Պէտք էր ժամ առաջ հասնիլ Բագու եւ տիրանալ քարիւղի անսպառ հորերուն, պատերազմի տեւականութիւնն ու թրքական յաղթանակները ապահովելու հաւանականութիւններով:

Հրահանգուած էր Նուրի փաշային՝ Մուսուլ - Թաւրիզ գիծով, բազմահազար զօրքերով եւ առատ զինամթերքներով Շուշի հասնիլ, իր ճամբուն վրայ գտնուած քրիստոնեայ քաղաքներն ու գիւղերը քարուքանդ ընելով:

Վան - Ատրպատական - Երեւան գիծով Արարատեան դաշտը հասնելու, տեղական Թուրքերը կազմակերպելու եւ Երեւանի վրայ յարձակելու հրամանն ստացած էին Թրքական Դ. զօրաբանակն ու հրամանատար Ալի Իհսան փաշան:

Ճակատագրական օրեր կ'ապրէին Արարատեան դաշտի եւ Ատրպատականի մէջ հաւաքուած Հայերը:

Կ'աճապարէին Թուրք բանակները եւ Վէհիպ փաշան արդէն իսկ գրաւած էր Շիրակն ու Արարատեան դաշտի մէկ մասը, բայց կ'ուշանային միւս բանակները: Թրքական հռչակաւոր Դ. զօրաբանակը լուրջ արգելքներու եւ ձախողութեանց առջեւ կը գտնուէր, վասնզի դարերու բռնութեան շղթաները փշրած հայ - ասորական բազմութիւնները դիւցազնական պայքարի իմաստութեամբ զինուած, ընդվզած էին ու թշնամիի անպարտելի համարուած ուժերը հեղ մը յաղթահարած ու փախցուցած էին:

Գազազած, կատաղած էին «ռայա»ները եւ տարերային անզուսպ պոռթկումներով կրցած էին սանձահարել թրքական յառաջխաղացումը, յետաձգելով անոր դիւային ծրագիրներու գործադրութիւնը:

Պայքարը սարսափելի դարձաւ մանաւանդ այն ատեն, երբ Հայն ու Ասորին միակամ, մէկ ժողովուրդի, մէկ բանակի պէս ծառացան, գործի լծելով անգամ ծերունիներ, կիներ եւ մանուկները:

Կը փշրուէին Ալի Իհսանի թրքական բոլոր գունդերը Ահրեւանի, Շաքեարեազի, Սանամէրիկի շրջաններուն մէջ, Նուրի փաշայի զինուորները անձնատուր կ'ըլլային Ուրմիոյ եւ Պաշալէի կռիւներու ընթացքին:

Գրաւուած թրքական թնդանօթներու վրայ կը ծածանէին Հայոց «Մահ կամ ազատութիւն» խորհրդանշող դրօշակները:

Ու լեզապատառ, խելակորոյս ասկեարները գութ, կեանք կ'աղերսէին հայ զինուորէն «խաչընըզա գուրպան», պոռալով:

Այդպէ՞ս իրականացաւ հայկական բազուկին ու զէնքին յաջողութեան հաւատքն ու պաշտամունքն ունեցողներու իմաստուն ծրագիրը:

Եւ այդպէս հաստատուեցաւ որ՝ «կարգապահ», «քաջ», «անպարտելի» համարուած թուրք զօրքը քաջ է միայն, երբ անզէն մարդոց, կիներու եւ երախաներու առջեւ կը գտնէ ինքզինք:

Ու անգամ մըն ալ հաստատուեցաւ թէ Հայը կռուող է, յաղթող եւ միշտ անպարտելի, երբ զինուած է, վճռած է կռուիլ եւ համերաշխ է:

×

Հերոսամա՜րտը...

Դիւրին է արտասանել այդ բառը, լուսացնցուղ փողոցներու մայթերուն վրայ:

Բայց դժուար է, ըմբռնել ահաւորութիւնը անհաւասար կռիւներու, որոնք մղուեցան նաեւ Վասպուրականի, Ուրֆայի, Այնթապի, Արարայի եւ Շապին-Գարահիսարի բարձունքներուն վրայ, դաշտերու, քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ:

Ատրպատականը մղեց կռիւներուն ամէնէն ահաւորը, միայնակ, վեց ամիս շարունակ, թրքական թնդանօթներու ռումբերուն եւ բազմաթիւ գընդացիրներու տեղատարափին տակ: Պաշարուած թրքական բազմահազար զօրքերով, քրտական եւ թաթարական հորդաներով:

Թշնամին թափեց իր բովանդակ կատաղութիւնը:

«Ասոնք ուրիշ տեսակ Հայեր են» աղաղակեց արիւնռուշտ Ալի Իհսան փաշան:

Տմարդօրէն եւ դաւադրութեամբ Ասորիներու Մարշիմոն պատրիարքն ու 120 քաջեր սպաննող դահճապետները ամօթահար մնացին, զարհուրանքով գիտցին գոյամարտը հայ - ասորական փոքրաթիւ ուժերու: Թրքական բանակները ժամանակին չհասան Երեւան եւ Շուշի, մինակ մնաց Վէհիպ փաշայի բանակը եւ այդ օրերուն հռչակուեցաւ Հայաստանի անկախութիւնը:

Ատրպատականի 50000է աւելի քրիստոնեաները չբնաջնջուեցան եւ իրենց վեցամսեայ հերոսական մաքառումներով ճակատագրական դեր կատարեցին նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան կառուցման նուիրական գործին մէջ:

Չբնաջնջուեցան անոնք, վասնզի միամտութիւն չունեցան թրքական «ողորմածութեան» ապաւինելու, մոռցան ներքին վէճերը, կազմեցին ազգային միացեալ ճակատ ու նախընտրեցին հերոսական մահը:

Ահեղ ճակատամարտներու մէջ ինկան Կոստի, Մոկացի Համբարձում, Շատախցի Պօղոս, Բէօմիւր Վարդան, Մահլամցի Զիրօն եւ ուրիշներ, Շիմօններ, Տավուտներ ու Եօշաբաններ ասորական փաշտերէն, նաեւ կիներ ու երախաներ, պարտականութեան ճամբուն վրայ կամ պատահական գնդակներէ եւ հիւանդութիւններէ:

Բայց փրկուեցան տասնեակ հազարաւորներ...

Քսան տարի վերջ, խոնարհելով մեր գլուխները այդ հերոսամարտին մէջ նահատակուած հայ - ասորական անյայտ փոսերու առջեւ, մեր երախտագիտութեան եւ պաշտամունքի խօսքը կը կրկնենք եւ կ'ուխտենք հաւատարիմ կտակակատարը հանդիսանալ բոլոր անոնց որ իրենց կեանքը զոհաբերեցին Ատրպատականի գոյամարտին եւ մեր ցեղին ազատութեան:

Փա՜ռք պայքարողներուն ու փառք նահատակներուն...

ԱԶԳԻՆ

ԼՈՒՌ ԵՐԳԵՐ

Այս առաւօտ արեւափառ երկնակամարը լազուարթ՝ զուլալ ջուրով լըւացուած, բնութեան տարրերքներուն մէջ պարփակուող մայիսեան գեղեցկութիւններուն կը թաղուրէ ու կը ժպտի հայրաբար:

Ու մայիսեան ոսկեճաճանչ արեգակը վերէն՝ ջինջ եթերէն երկնամերձ լեռներն ու դաշտահովիտները խուրձ խուրձ ճառագայթներով բոցավառած, ու կարմիր հորիզոնին մօտ քանի մը կցկտուր ամպերն ալ աւլած, մաքրած է:

Լազուարթ երկինք: Մէկ ժամ ճամբորդութիւն լերկ ուղիներու վրայ, նըհար կանանչութիւն ամէն կողմ, կառքին մէջէն հայրենաբաղձ հոգիս կը դիտէ երաշտին պատճառած ահաւոր վնասները: Անպտուղ ծառեր լեռներու վրայ շարուած կը կանչտան, հառչում են մշտատեւ կանաչութեամբ: Աչք մըն ալ արեւելեան կողմը: Ահա ծովը որ լուռ, խաղաղ կը քնանայ այս առաւօտ, մակընթացութիւն չկայ եւ ան կարապի մը հանգոյն կաս - կապոյտ աչքերով կը նիրհէ:

Ու տեսարաննե՜ր, տեսարաններ, գոյնութեանս մէջ կը կաթեցնեն կարօտներու փառքը: Կարօտի երգեր են անոնք, որ յամրօրէն կը խոցեն սիրտս, ու ես կը տեսնեմ անոնց ահաւորութիւնը:

Գիւղ հասայ արեւով: Համատարած դաշտեր արեւի դալջ ճառագայթներուն ներքեւ հազիւ կենսունակ նշաններ ցոյց տալ սկսած են կարծես: Վերը՝ երկինքին մէջ խաղաղութեան աստուածները հանդիստ կը յօրանջեն, իսկ վարը, լեռնակողերուն եւ կանաչորոյր սարահարթերուն վրայ կարճ ու կլոր հովիւ մը իր հօտին ետեւէն կը վազվզէ: Պառաւ մը դուռն ու կլոր՝ տասնեակ մը հաւերու կեր կուտայ, կարմրակատուց աքաղաղ մը կը յարձակի անոնց վրայ եւ կոցահարելով սոխին արար կը քշէ, ու պառաւը — քը՜շ քը՜շ կանչելով կը սկսի քարոտել:

Ահա երախայ մը մօրը կաթնագոյն ստինքին փակած կը ծծէ ու կուլայ: Դաշտային տղաներ մեծաւորի մը առաջնորդութեամբ դիմացի ծառախիտ լեռը կը բարձրանան:

Իսկ ես կը քալեմ բնութեան մէջէն, վասրանգի հոգիս տրտմայոյզ՝ կ'ուռի ու կ'արբենայ այս գեղածիծաղ պատկերներուն ի տես:

Այսօր գեղին մէջ կայ մանկական հանդէս մը ուր պիտի լսենք մասնաւորապէս պզտիկները: Այդ օր անոնք մաքուր հագուած, կոկուած, պիտի երգեն ու ճռուողեն հայերէն: Մանկահանդէսը կը բացուի նախագահին երկու խօսքով: Գեղին վարժապետը ուրախ տրամադրութեամբ կը հրամայէ փոքրիկներուն որ երգեն: Ոտքի են բոլորն ալ, կ'երգեն մեր մեծասքանչ լեզուով հիւսուած երգեր ու կ'արտասանեն: Ընկեր Ցարեթին փոքրիկը […] «Հայդուկ եմ Դաշնակցական» եւ «Մշակ բանուորը»: Հինգ տարեկան փոքրիկին ձայնին մէջէն ցեղին ձայնն էր որ կուգար մեզի ու մանուկը […] ւորուած կը դոռար...: Տիկին Ռեբ[…] կան իր քաղցրանոյշ ձայնով, «[…] Վասպուրական»ը կ'երգէ:

Մանկահանդէսը կը վերջանայ, նաշխուն հագուած փոքրիկները կը տարտղնուին թիթեռնիկներու նման.

Իրիկունը կ'անցնի, անոնց հայրերը շատ գոհ են որ իրենց զաւակները օտարութեան մէջ կը թոթովեն մայրենի լեզուն, Հայոց […] մեծասքանչը:

*** Գիւղաքաղաք կ'երթամ: […] մը քիլոմեթր ճամբայ կարելէ վերջ քաղաքին գլխաւոր պողոտային […] կը գտնեմ ինքզինքս: Պողոտայ […] ծառազարդ եւ արձաններով լի: […] ուրիշ Հայեր որ կը քալեն պողոտայ[…] երկայնքն ի վար, կը խօսին, կը վի[…] ճին բարձրաձայն:

Ահա մեր ընկերներէն Գարեգին եւ Գէորգը, որոնք Եարբերդի մէջ իբրեւ առաջնակարգ սափրիչներ համբաւ ունէին, այս գիւղաքաղաքին մէջ ալ […] միեւնոյնն են անոնք: Երկուքն ալ հաւատաւոր Դաշնակցականներ, հայրենաբաղձ հոգիով:

Մինչ մենք կը խօսակցէինք, […] մօտ նստող աւեւոր քահանայ […] կարծես աշխարհի ունայնութենէն քաշուած, դողդոջուն ձեռքերով […] բատառ աղօթագիրք մը բռնած կը կարդար եւ իւրաքանչիւր կարմիր […] ղի եւ էջ լմնցնելուն չորս անգամ կը խաչակնքէր ու կը հեւար գոհունա[…] կութեամբ, ճգնաւորի մը պէս:

Դուրսը փողոցին մէջ երթեւեկը […] սըր է, ահա օտար փիլոնաւոր մը […] կեղծ Աւետարան մը ձեռքը՝ հեծեալ[…] նիւ նստած կը վազէ աճապարանօք:

Ու պատկերներ ճամբաներու վրայ, իրենց լուռ երգերով ինձ կը վերյիշեցնեն մեր հայրենի ցածլիկ երգերը, որոնց տակ մեր պապերը […] տութիւն երգեցին ու գացին:

Եւ ամէն անգամ որ գեղ կ'երթամ, երբ կը տեսնեմ յորդահոսան […] մը, անմիջապէս կը յիշեմ Մասիս[…] Աւետօն եւ Եօշօն, որ իրարու կը […] ւէին բամպառակ ձեւով:

Իսկ երբ տեսնեմ ոռոգուած արտեր, կը մտաբերեմ Բէյլնց էրմօն, որ […] ուսին դրած կը քալէր վերի արտերը[…] Հապա երբ տեսնեմ ձի մը, կը հա[…] տամ թէ Տաշճնոց Կիրօն որ […] մուխթարն էր, ձի հեծած քաղ[…] նամակ բերած է եւայլն...

Լուռ էի ես արեւափառ հորիզոն[…] տակ, վասնզի շատ բաներ տեսայ […] պանդուխտ հոգիս կսկծաց:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԵՐԿՈՒ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Էնկիւրիի «Ուլուս» թերթը […] երկու ազդարարութիւնները […] Ֆրանսայի.

1.— Աթաթիւրքի անունը ձեր մէկ նպատակին գործիք ծառայեցնելու մի յանդգնիք:

2.— Հաթայի մէջ ձեր յանձնառութիւնները գործադրելու համար վերջին ծայր ուշադիր եղէք:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (73)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ 16

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Յաջորդ օրը, իրիկուան դէմ, Սուլիւմն շոգեմակոյկ նստաւ՝ Սկիւտարի ծովափին հիւսիսային կողմը: Իրեն կը սպասէր ան փլփլկած քարափի մը առջեւ՝ ամայի կէտի մը վրայ:

Հագած էր իւղոտ վերարկու մը եւ գլխուն վրայ տեղաւորած էր փողոցի ստահակներուն յատուկ դծաւոր ու բաւական հին գդակ մը: Այդ երկուքը մաս կը կազմէին իր ցնցոտիներու հաւաքածոյին եւ Արիֆ անձամբ բերած էր զանոնք Անգլիացիին Թաթավլայի յարկաբաժինէն՝ քանի մը ժամ առաջ:

Թուրք երիտասարդը կեցած էր նաւամատոյցին ցեխոտ քարերուն վրայ: Ինքն էր որ վարձած էր շոգեմակոյկը, կարգադրելով միաժամանակ որ տէրը պատրաստ վիճակի մէջ ձգէր զայն այդ ամայի քարափին առջեւ: Երբ Սուլիւն սկսաւ նաւուն մեքենաները բանեցնել, Արիֆ կապոց մը նետեց անոր եւ արագ նայուածք մը պըտտցնելով չորս դին, անմիջապէս քարափին եզերքէն հեռացաւ: Սուլիւն կապոցը ձգեց շոգեմակոյկին յետսակողմը գտնուող պզտիկ խուցի մը մէջ, պարանները ետ քաշեց եւ նաւուն ցռուկը դարձուց դէպի վերին Վոսփոր: Թուրք երիտասարդը քարափին հեռաւոր ծայրը հասնելուն, աչքին պոչով նայեցաւ իր բարեկամին. Սուլիւնն ալ ետեւ դարձած էր այդ պահուն: Օդին մէջ բարձրացուցին իրենց ձեռքերն ու ողջերթ մաղթեցին իրարու: Յետոյ Արիֆ անյայտացաւ նաւատուններուն ու ցած շէնքերուն ետին:

Սկսաւ մեքենաներուն համաչափ զարկը եւ շոգեմակոյկը կամաց կամաց յառաջացաւ հոսանքին դէմ: Սուլիւն խորհեցաւ որ Թուրքը շատ լաւ կատարած էր իրեն յանձնուած գործը: Արդարեւ, անոր վարմունքը նախորդ առտուան վիճաբանութենէն ի վեր, գովելի էր շատ մը տեսակէտներով: Անոր վերաբերումը հիմնովին փոխուած էր սկսեալ այն վայրկեանէն երբ Սուլիւն համոզած էր զինքը թէ իր եղբայրը սպաննուած էր անոնց կողմէ զորս ինք իշխանութեան գլուխ բերել կ'աշխատէր: Դաւադրութեան մասին անոր ունեցած ծանօթութիւնը շատ քիչ չափով աւելի էր այն տեղեկութիւններէն զորս Սուլիւն արդէն կորզած էր իրմէ. բայց եւ այնպէս Արիֆ խոստացած էր անվերապահ օժանդակութիւն մը, նոր մանրամասնութիւններ հաւաքելու համար եւ պիտի աշխատէր օգնել իրեն՝ դաւադրութիւնը ձախողեցնելու նըպատակով:

Արիֆ շատ կը սիրէր իր եղբայրը եւ այն մտածումը թէ անիկա սպաննուած էր պարզ անգաղտնապահութեան մը համար— խիստ ազդարարութիւն մըն ալ բաւական էր արգիլելու համար որպէսզի անխոհուրդ շատախօսութիւններ չընէր ապագային— մեծ զայրոյթ պատճառեց իրեն եւ անողոք ատելութիւն մը զգաց իր կազմակերպութեան անծանօթ ղեկավարներուն դէմ որոնց հրամանով կատարուած էր անշուշտ Րէուֆի սպանութիւնը:

Սուլիւն, ամբողջ այդ գիշերը, մէկ կողմէն աշխատած էր մխիթարել զայն իր կորուստին համար, միւս կողմէն գրգռած էր երիտասարդը Քազըմին եւ իր ընկերակիցներուն դէմ. այնպէս որ, երբ երկուքն ալ այլեւս յոգնած ըլլալով ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունէին, Արիֆ վար դրած էր իր բարեկամը, գիշերուան մնացեալ մասը հանգստանալու եւ առտուն յանձն առած էր կարգ մը գործեր կատարել անոր համար:

Սուլիւնին ոստիկանութենէն կը փնտռուէր. անխոհեմութիւն պիտի ըլլար եթէ օր-ցերեկով դիմաց անցնէր: Միւս կողմէն սակայն անհրաժեշտ էր հանդիպում մը ունենալ Տայանային հետ: Հետեւաբար որոշեց ամբողջ օրը տունը մնալ: Արիֆ անոր Թաթավլայի յարկաբաժինը գնաց, քանի մը հին հագուստներ առաւ, շոգեմակոյկին խնդիրը կարգադրեց եւ երկտող մը հասցուց Տայանային խնդրելու համար որ Ծխախոտի Մթերանոցը պէտք է գտնուէր անպայման, նոյն օրը ժամը վեցին առտենները:

Արիֆ իր եղբօր յուղարկաւորութեան ներկայ գտնուած էր առտուն. վերադարձին, առանց ժամանակ կորսնցնելու, ճամբայ ելած էր Սուլիւնի գործերը տեսնելու համար: Իր արդիւնաւոր աշխատանքները մեծ ուրախութիւն պատճառած էին Անգլիացիին՝ թէ անձնական նկատումներով եւ թէ մանաւանդ անոր համար որ Արիֆ թշնամիին դէմ կռուելու միջոցներուն մասին մտածելով, աժամաբար կը մոռնար իր վիշտը:

Ժամը վեցին քառորդ մնացած շոգեմակոյկը դիմացի ծովեզերքը հասնելով, մօտեցաւ ծառերու հովանիին տակ պաշտպանուած վայր մը՝ Օրթաքէօյէն քիչ մը անդին: Սուլիւն պարանով ամրացուց նաւը, խցիկը մըտաւ, քակեց կապոցը որուն մէջ նըւարուած էր իր սովորական հագուստները եւ իւղոտ վերարկուն նետելով կոնակը անցուց իր քաղաքացիի ըստեւաները: Յետոյ նորէն ճամբայ ելաւ, վերջին կէս մղոնն ալ կարելի համար:

Մթերանոցի քարափը հասնելու տեսաւ որ Տայանան ալ ցամաք կ'ելլէր. ուրեմն իր քովէն անցած էր քանի մը վայրկեան առաջ: Լիքիւոֆաւոր յոյն տնօրէնը պարտէզէն վար կուգար աղջիկը դիմաւորելու: Սուլիւն երկուքէն ձայն տուաւ անոնց: Երկուքն ալ մէկ եւեւ դարձան եւ սկսան քալել դէպի նաւամատոյցը, ուր հասան ճիշդ այն պահուն երբ շոգեմակոյկը կը մօտենար: Յոյնը պարծենկոտ բարեւ մը տալով իրեններէն բացատրութիւն մը տալով ինքզինքին սակայն առանց մոռնալու իր սովորական կատարեալ սպասաւորութիւնը, կանչելով [...] յանդիմանեց երիտասարդը որ մէկ անգամ բաւթէ ի վեր այցելութիւն տուած էր Մթերանոցին եւ յետոյ, մէկ շունչով, բացատրեց թէ որքան մեծ պատիւ էր իրեն համար հիւր ընդունիլ «Լորտ Սըր Տունքանոյի» աղջիկը:

(Շար.)

Խելացի խօսքերէ վերջ ցնդաբանութիւններ

Գործը կը դառնայ Սանճաքին, ուր, հակառակ հոգատար Պետութեան այնքան բարեացակամ դիրքին եւ նոյնիսկ Ազգաժողովի խմբերուն եւ նոյնիսկ Ազգաժողովին որոշումներուն, ընտրական տարրը՝ ընկլուզիչն գրգռուած, խաղերը կը շարունակուին, որոնք կրնան յանգիլ արիւնահեղութեան: Արդէն քանիցս ծանր միջադէպեր ալ տեղի ունեցան: Ժողովրդական ճակատի թերթի մը քանի մը օր առաջ իր հրատարակած մէկ յօդուածին մէջ սա խելացի խօսքերը կ'ըսէր.—

«— 1921ին Ֆրանքլէն - Պույեօնի համաձայնութեամբ, Ալեքսանդրէթի Սանճաքը վարչական եւ ելմտական ինքնավար դրութեամբ մը կառավարուէր: Ու երբ հոգատար պետութիւնը՝ Ֆրանսա՝ հիմա տեսաւ, այդ վարչաձեւը կը տեսնէր Սանճաքին: Եւ սառով իր սառուցութիւնը յարգած եղաւ: Բայց Թուրքերը չուզեցին որ իրենց 80.000 հայրենակիցները (դոնէ սա է իրենց ցոյց տուած պաշտօնական թիւը) այդ կերպով սուրիական տիրապետութեան ենթարկուին: Եւ իրենց յաւակնութիւնները ներկայացուցին հետզհետէ աւելի ուժով որքան կը տեսնէին Ֆրանսան միջազգային դժուարութիւններու հոգերովը զբաղած: Պահանջեցին որ Սանճաքի մէկ մի քաղաքացի կարենայ իրաւունք ունենալ իր հայրենիքը ընտրելու, որովհետեւ յոյս դրած էին իրենց հետզհետէ զօրաւոր թրքութիւններուն վրայ, հաւատալով որ ամենամեծ ձայնը պիտի ունենան Ալեւիներուն մէկ մասն ալ իրենց կողմը բերելով: Մերժեցին այսպէս չէզոք յանձնախումբի եզրակացութիւնները, պատրուակելով թէ Ազգաժողովին կողմէ ընտրուած այդ մարմինը Ֆրանսայի ներկայացուցիչին ձեռքը խաղալիկ մըն է: Երկրորդ յանձնաժողով մը ընտրուեցաւ, որ սակայն իր եզրակացութիւնները չէ յանձնած տա. որ անկ է: Գործը հիմա այս վիճակին մէջ է: Իրաւ է թէ Անգարայի կառավարութիւնը պաշտօնապէս չէ պահանջած Սանճաքը իր երկրին կցել, բայց իր «դեռ հիմակուան» փառասիրութիւնն է գերակշիռ ազդեցութիւն մը ունենալ հոն: Եթէ Թուրքերը, հակառակ իրենց բաղձանքին եւ իրենց քօղածածուկ սպառնալիքներուն, չյաջողին մեծամասնութիւն շահիլ Սանճաքին մէջ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը կը մնայ իբրեւ իրաւարար կացութեան: Ֆրանսական շահը սակայն կը պահանջէ որ այնպիսի լուծում մը հաստատուի, ուր թուրք փոքրամասնութիւնը մասնակից իր կարեւորութեան համեմատութեամբ:

Երբ Թուրքերը մեծամասնութիւն ձեռք բերեն, Ֆրանսացի ներկայացուցչին դերը պիտի ըլլայ բնակչութեան փոքրամասնութիւնները պաշտպանել: Ուստի ամէն կերպով պէտք է որ Ֆրանսան հաստատուն մնայ հոն: Արդէն մեր շահը չի պահանջեր որ բոլորովին լքենք մեր Սանճաքին մէջ մեր դիրքը: Ի՞նչ իրաւունքով Թուրքերուն պիտի ձգենք եղեր այդ հարուստ եւ պտղաբեր երկրամասերը: Ամէն կողմ հոն ահագին անտառներ կան, Միջերկրականի աւազանին բոլոր պտղաբերութիւններովը արդասաւոր:

«Թուրքերը գիտեն թէ Ալեքսանդրէթի երկրամասին մէջ թրքական արշաւանք մը անանկ անճշան, փոքր գործ մը չէ: Այդ դիւրաւ պաշտպանուելիք երկրին մէջ իրենց դիմացը պիտի գտնեն 30.000 Հայեր, որոնք ցմահ չէթէական կռիւ (կէռիլա) պիտի մղեն իրենց դէմ: Եւ անշուշտ այդ արշաւանքը Թուրքերուն համար զինուորական պարզ պտոյտ մը պիտի չըլլայ: Ուրեմն Սանճաքին ամբողջութեան պահպանութիւնը Ֆրանսայի հաստատամտութենէն կախում ունի»:

Ահա ինչ որ վերի քիչ շատ խելացի (որովհետեւ ճիշդ) խօսքերէն վերջ՝ ֆրանսական թերթին այս մեր կողմէ ստորագրուած տողերը անխելք (որովհետեւ անտրամաբան, տեսակ մը հայահալած) խորհրդածութիւն կոչելինք: Եթէ — ինչպէս շատ իրաւունքով — «Սանճաքին ամբողջութիւնը Ֆրանսայի հաստատամտութենէն կախում ունի», այսինքն եթէ Ֆրանսա հոդ պէտք է մնայ, թերթին բառերին պէս, իր նիւթական եւ առեւտրական — տնտեսական շահերուն ալ բերումով, ինչո՞ւ ուրեմն թրք. արշաւանքին դէմ միայն Հայերը պիտի մղուին եղեր չէթէական կռիւներու: Չէ՞ որ այդ պատասխանատուութիւնը եւ պարտականութիւնը հոգատար պետութեան կամ իբր այն ներկայացուած ո եւ է ուժի մը վրայ կը ծանրանայ: Հայերը կրնան շատ սիրով եւ ի հարկէ մասնակցիլ ո եւ է պաշտպանութեան, որ հանրային հանգամանքով տեղի կ'ունենայ, բայց ի՞նչ անմիտ խորհրդածութիւն սա ձեւ խօսք մը, թէ երբ թրքական արշաւախումբ մը Սանճաքը ասպատակէ, իրեն դէմ պիտի գտնէ եղեր սա չափ Հայեր, որոնք ցմահ չէթէական կռիւ պիտի մղեն…

Խելօք Դաւիթը, ամէն շահ եւ վարչական ամէն իրաւասութիւն իրեն վերապահելով, դժուարին ու մահացու գործը կը հանէ Հայերուն շալակը, տեղէ մը անշուշտ իմացած ալ ըլլալով որ Հայերը վարժ են անկանոն կամ չէթէական ընդհարումներու…

Այս մասին ուրիշներու թելադրութեան կամ քաջալերութեան պէտք չունին անոնք: Եթէ անոնք այդ տեսակ կռիւներու վարժութիւն ունին, կը մղեն զայն կրկին, երբ առիթը ներկայանայ, այն հողերուն, այն երկրամասերուն վրայ, որոնք պատմութենէն ու բնութենէն պարգեւուած էն իրենց:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Բեռն՝ աքլորը կը տանի, սիրտն ուղտ մը:

** Բարի արտի բարեւոր ես, խոտակ արտին քաղւոր:

** Բախտաւոր կնիկն էրկընէն առաջ կը մեռնի:

** Բարձր սարին բուքն ու քամին շատ կ'ըլլայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ՊԵԼՃԻՔԱՅ ՀԱՄԱՐ

ՊՐԻՒՔՍԷԼ, 23 մայիս.— Ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ մեր հայրենակիցը՝ Պ. Վ. Խորասանճեան, ծանօթ իր բարեգործութիւններովը, այս անգամ իբրեւ պելժիական քաղաքացի, ուզած է յիշատակ մըն ալ թողուլ այս երկրին մէջ որ իրեն համար եղած է երկրորդ հայրենիք մը եւ ուր յաջողած է —իր արդար վաստակովը— դիրքի եւ պատուի արժանանալ:

Պելժիոյ ազգային ամենաբարձր պատուանշանն է Ordre de Léopoldի ասպետականը (այն ինչ որ է պատուոյ լեգէոնը Ֆրանսայի մէջ): Ալպէռ Ա. Թագաւորին կենդանութեան եւ իր իսկ թելադրութեամբ կազմուեցաւ Ordre de Léopoldի ընկերակցութիւնը՝ որուն կրնան անդամակցիլ միայն անոնք որ շնորհիւ երկրին մատուցած իրենց նշանակելի ծառայութիւններուն՝ արժանացած են համանուն պատուանշանին, ինչպէս մեր հայրենակիցը 1924էն ի վեր:

Մինչեւ հիմա ընկերակցութիւնը իր հերթական հաւաքոյթներուն եւ իր վարչական գործունէութեան համար սեփական տուն մը չունէր: Վերջերս, ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովին մէջ ջերմօրէն փափաք յայտնուած ըլլալով այս էական պակասը լրացնել մեր ազնիւ հայրենակիցը ինքնաբերաբար ստանձնած է այդ նպատակին համար նուիրել շէնք մը, անոր ներքին յարդարումովն ու կահաւորումովը միասին: Շէնքը արդէն գնուած է եւ կը գտնուի Պրիւքսէլի կեդրոնական մէկ հրապարակին վրայ: Բացումը պիտի կատարուի յառաջիկայ աշնան, մեծ շուքով:

Պելժիական կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը առհասարակ բարեացակամ վերաբերմունք ունին Հայերու հանդէպ: Տարակոյս չկայ որ՝ մեր հայրենակցին այս առատաձեռնութիւնը անգամ մը եւս պիտի ամրապնդէ այդ լաւ տրամադրութիւնները:

Վ. Մ.

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԵՑ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սէնթ Մարկրիթի «Համազասպ» ենթակոմիտէն, կիրակի, 22 մայիս առտու սարքած էր ընկերա - համակրական ժողով: Ներկայ էին մեր բոլոր ընկերները եւ համակիրները: Դասախօսն էր ընկ. Վ. Իշխանեան, որ մանրամասնօրէն պարզեց Դաշնակցութեան վարած քաղաքականութիւնը: Ընկերը եզրակացուց թէ այսօր Դաշնակցութիւնը թէ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի մէջ գաղափարականօրէն յաղթական ելած է տարած պայքարով: Համոզիչ փաստերով հաստատեց թէ իբրեւ կազմակերպուած ուժ եւ կուսակցութիւն նորէն Դաշնակցութիւնն է որ կը մնայ պատնէշին վրայ եւ միակն է որ կը հետապնդէ Հայոց անկախութեան դատը: Ներկաներու կողմէ եղան զանազան հարցումներ: Բոլորին ալ գոհացուցիչ կերպով պատասխանեց դասախօսը:

Այս առթիւ վեց հոգի աւելցան մեր կազմին վրայ: Կան ուրիշներ ալ որ կ'ուզեն մեր շարքերը մտնել:

Տեղական կազմը ի պատիւ ընկեր Իշխանեանին սեղան մը սարքեց, որուն շուրջ ստեղծուեցաւ տաքուկ մթնոլորտ մը: Երգուեցան ազգային եւ յեղափոխական երգեր: Հաւաքոյթէն բաժնուեցանք աւելի գօտեպնդուած:

Պանդուխտ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

—.—

Երկու շաբաթէն Փարիզի մէջ պիտի սկսին աշխարհի բաժակի ֆութպոլի մրցումները: Մասնակցողները իրենց վերջին պատրաստութիւնները կը տեսնեն եւ այս առթիւ անցեալ կիրակի (23 մայիս) տեղի ունեցած զանազան հանդիպումներէն կը դիտուի թէ գերմանական ազգ. խումբը հեռու է իր քանի մը ամիս առաջ ցոյց տուած կարելիութիւններէն, թէ Իտալիա եւ Լեհաստան ընդհակառակն կը պարզեն իրենց ուժը եւ լրջօրէն նկատի առած են իրենց մասնակցութիւնը եւ ըստ այնմ պատրաստուած: Այն խումբերուն ձեռք բերած արդիւնքներն են.—

Գերմանիա կը յաղթուի անգլիական Aston Villa խումբէն 1—2 կէտով: Իտալիա կը յաղթէ Եուկոսլավիոյ 4-1: Լեհաստան կը յաղթէ Իրլանտայի 6-0:

Գերմաններուն առաջին հակառակորդները, Զուիցերիացիները՝ լաւատես են շաբաթ օր, 21 մայիս, իրենց տարած յաղթանակէն ի վեր (2—1) նոյն անգլիական ազգ. խումբին վրայ որ Պերլինի մէջ շաբաթ մը առաջ 6-3 կէտով յաղթեց գերմ. ազգ. խումբին: Ուրեմն կը կարծենք թէ յունիս 4ին Փարք տէ Փրէնսի մէջ ներկայ պիտի ըլլանք շատ անստոյգ մրցումի մը սոյն երկու խումբերուն միջեւ: Հետեւեալ օրը քառորդ վերջաւորութեան մնացեալ մրցումները տեղի պիտի ունենան տարբեր քաղաքներու մէջ, Քոլոմպի մէջ, Ֆրանսա - Պելճիքա, Մարսիլիա, Իտալիա-Նորվեկիա, Սթրազպուրկ, Պրազիլիա- Լեհաստան, Հավր, Չեխոսլովաքիա - Հոլանտա, Թուլուզ, Ռումանիա-Գուպա, Րէնսի, Հոլանտական Հնդկաստան - Հունգարիա: Առաջին խումբերը կը կարծենք թէ յաղթական պիտի ելլեն եւ պիտի մասնակցին, 12 յունիսին, կէս վերջաւորութեան մրցումներուն: Շուէտական ազգ. խումբը որ ազատ է այս անգամ Աւստրիոյ քաշուելէն վերջ, միմիայն այս երկրորդ շրջանին պիտի սկսի մասնակցիլ: Արդէն օտար խումբերէն, Պրազիլիա եւ հոլանտական Հնդկաստան հասած են Ֆրանսա եւ տեղին վրայ կը պատրաստուին: Ֆրանսական ազգ. խումբը կազմելու համար, 22 մարզիկներ խմբուեցան Շանթիյիի մէջ, ուր պիտի գտնեն հաճելի հանգիստ մը իրենց դժուարին հանդիպումներէն առաջ: Արդէն մայիս 26ին պիտի կարենանք գաղափար մը կազմել իրենց խաղարկութեան մասին: Նոյն օրը, ընտրուած խումբը պիտի չափուի անգլիական ազգ. խումբին հետ: Պիտի կարենա՞ն, Զուիցերիացիներուն պէս, լաւ արդիւնք մը ձեռք բերել: Կասկածելի է: Որովհետեւ Անգլիացիները պիտի ուզեն իրենց Ցիւրիխի մէջ կորած պարտութիւնը սրբել փայլուն յաղթանակով մը Փարիզի մէջ: Սոյն մրցումը 17րդը պիտի ըլլայ երկու երկիրներուն միջեւ: Վերջինը տեղի ունեցած է Լոնտոն, 6 դեկտ. 1933ին, ուր Ֆրանսացիները պարտուեցան 1-4 կէտով:

Շաբաթ 21 մայիս, Սթատ տը Փարիի մէջ, անգլիական Wolverhampton խումբը յաղթուեցաւ 0 — 2 կէտով Entente Parisienneի կողմէ, հակառակ իր լաւ խաղարկութեանը: Անգլիացիները կը վերադառնային երկար շրջանէ մը կեդրոնական Եւրոպայէն, ինչ որ յոգնեցուցած էր զիրենք:

Ա. Ա.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի կէսօրէ վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը խաղաց վերջին ախոյենական շրջանային մրցումներէն եօթներորդը, Թուլոնի A.S. Temple, ֆրանսական Ա. խումբին դէմ, Թուլոնի մօտ Սէն - Սիռ քաղաքին մէջ:

Այս մրցումը առաջին դասակարգի բոլոր խումբերուն ախոյենութեան նախավերջին մրցումն էր: Ցաղթականը պիտի մրցէր հուշակաւոր Ավինեոնի խումբին դէմ, որ շահեցաւ Փռովանսի բաժակը, Հ. Մ. Ը. Մ.ին դէմ իր տարած կեղծ յաղթանակէն վերջ: Մրցումին կարեւորութիւնը շատ մեծ էր երկու խումբերուն համար: Անոնք ամբողջ տարի մը տքնած էին տասնեակներով խումբերու դէմ՝ յաղթելու համար անոնց ու հասնելու ախոյենութեան տիտղոսին: Ահա այս մրցումն էր, որ պիտի կազմէր լրացուցիչ մասը տարուան մը անոնց տարած յաղթութիւններուն:

Նախորդ շաբթու (15 Մայիս) երկու խումբերը խաղացին սոյն մրցումը Օպանեի մէջ, եւ երկու ժամուան խաղարկութենէն վերջ 1 — 1 հաւասար մնալով մրցումը յետաձգուած էր այս կիրակին: Այս առթիւ տեղական մամուլը նկատելով Հ. Մ. Ը. Մ.ին տարած շարունակական յաղթանակները, օրուան յաղթականը կը նախատեսէին Հ. Մ. Ը. Մ.ը, սակայն դէպքերու ցաւալի դասաւորումով այդ դիրքը եղաւ հակառակը: Թէեւ հակառակորդ խումբը չէր այնքան զօրաւոր, որքան նախորդ բոլոր հակառակորդները, սակայն մեր ձախ ծայր Բոմասեանի հիւանդութեան պատճառով, անդարմանելի պակաս մը ունեցաւ խումբը: Ցետոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ը դժբախտութիւնը ունեցաւ մրցումին դատաւոր ունենալ մէկը, որ անցեալին մէջ, քանի մը անգամներ, ակնյայտնի կողմնակալութեամբ՝ պարտութեան մատնած էր մեր խումբը: Այս անգամ ալ ան եղաւ չափազանց անողոք մեր տղոց հանդէպ, իսկ հաճոյակատար՝ միւսներուն: Բազմաթիւ անգամներ ապօրինի քուֆրաններով պատժեց մեր տղաքը, երբ անոնք կը գտնուէին հակառակորդ բերդին առջեւ: Կողմնակալութիւնը այնքան չեչտուած եւ ակներեւ էր, որ «Թուշի» երկրորդ դատաւորը որ Թուլոնցի Ֆրանսացի մըն էր, չկրնալով զսպել իր զայրոյթը, մրցումը կեցնել տալով՝ հրապարակաւ բուռն կերպով բողոքեց ընդհանուր դատաւորին որոշումներուն դէմ:

Ընդհ. դատաւորը, փոխանակ ազդուելու այս միջադէպէն, աւելի ծայրայեղութեան տարաւ իր կողմնակալութիւնը, քաջալերելով ֆրանսացի խաղացողները, որոնք մրցումը հասցուցին այնպիսի վիճակի մը, որ դընդախաղ ըլլալէն զատ ամէն բանի կը նմանէր:

Մրցումին վերջին վայրկեաններուն, երբ հակառակորդը մեր խումբին կը յաղթէր 2 — 1, եւ երբ անոնք կը գտնուէին մեր բերդին առջեւ, մեր հերթապահներէն Մրճոյեան (խմբապետ) գնդակին տիրացած՝ կը յառաջանար, հակառակորդ մը, դիտումնաւոր կիցի հարուածով մը, վիրաւորեց մեր խմբապետը, ան ալ այլեւս համբերութիւնը սպառած՝ բռունցքի հարուածով մը հակառակորդը տապալեց գետին: Այս միջադէպին պատճառով դատաւորը դուրս հանեց մեր խմբապետը, միեւնոյն ժամանակ փէնալթիով մը պատժելով մեր խումբը: Այս դէպքը պատճառ եղաւ որ մեր տղաքը ամէնքը մէկ մարդու պէս ծառանան դատաւորին դէմ որ առանց որ եւ է պատճառաբանութեան դադրեցուց մրցումը: Մրցումէն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ը բողոքագիր մը գրելով մարզանքի Դաշնակցութեան (F. F. F. A.) Փռովանսի ճիւղին, խնդրեց բեկանել այս մրցումը, եւ կազմակերպել նոր մը լաւ պայմաններու մէջ, պարկեշտ դատաւորի մը հսկողութեամբ:

Սակայն դժուար թէ մարզանքի Դաշնակցութիւնը հաճի ընթացք տալ մեր բողոքին, մանաւանդ որ բողոքողը հայկական խումբ մըն է, որ կը կը տքնի եւ արժանի է բազմաթիւ ֆրանսական խումբերուն մէջէն ախոյեանը դառնալու:

Վ. Քիւփէլեան

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՀԱՅ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՄԸ ՓԵՇԹԱՅԻ ՄԷՋ

ՓԵՇԹԱ, 20 Մայիս (Ցառաջ).— Օր. Նոյեմի Փէշմիշեան մայիս 17ի գիշեր Հունգարիոյ արքայական երաժշտանոցի մեծ սրահին մէջ տուաւ իր անդրանիկ նուագահանդէսը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Օրիորդը մեծ հմտութեամբ եւ ճարտարութեամբ նուագեց Beethovenէ, Bachէ եւ Lisztէ ընտրեալ կտորներ: Դժուարահաճ հունգար թերթերը գրեթէ առանց բացառութեան ջերմապէս գնահատեցին հայ արուեստագիտուհին, որուն փայլուն յաջողութիւնը վարձատրուեցաւ բուռն ծափերով եւ բազմաթիւ ծաղկեփունջերով:

Կ. Բ. Գալփագեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible] **եւ մելանով:**

ՅԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՑՔԱՐՆԵՐԷՆ

«ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ» ՀՌՉԱԿՈՒՄԸ ԿԱՐՆՈՅ ՄԷՋ

«Լքուեցանք անոնցմէ, որոնք մեր հայրենիքը ռազմաճակատ դարձուցին Թուրքին դէմ, այժմ անոնք կ'երթան եւ մենք իբրեւ դաշնակից ունինք այս ապիտակ ձիւնը, որ ծածկած է հայկական բարձրաւանդակը, եւ մեր մեծ դաշնակիցները»:

Ժողովուրդը կը պոռար.

— Ո՞ւր են Անգլիացիները. ինչո՞ւ օգնութեան չեն գար: Պոլիսը գրաւուած է թէ ոչ:

Զօր. Թորգոմ կը շարունակէ.

— «Գիտեմ թէ Պոլիսը գրաւուած է թէ ոչ, բայց հաստատ գիտեմ, որ դաշնակից նաւատորմը Տարտանէլի առջեւ մեծ յաղթանակ մը տարած է: Պէլգարու ծովամոյն է եղած, Կէօպէնը ծանրապէս վնասուած: Մեր բարեկամ Անգլիացիները Համատան են հասած եւ հաւանօրէն մեզի օգնութեան կուգան, բայց Պաղտատէն Հայաստան տարածութիւնը մեծ է եւ ճամբան դժուար: Ռուս բանակը քաշուելով, մեր Դաշնակիցներն ալ տագնապի մատնեց, բայց մեր Դաշնակիցները չեն յուսահատիր: Գիտէք, որ Մ. Նահանգները իրենց սուրին ծանրութիւնը նետած են պատերազմի նժարին մէջ:

Նախագահ Ուիլսըն պատերազմ հռչակած է Գերմանիոյ դէմ: Սնանկացած Ռուսաստանի տեղ Դաշնակիցներու կողքին կանգնած է Ամերիկան: Ես խոր եւ անվարան հաւատք ունիմ, որ մեր Դաշնակիցները պիտի յաղթեն Գերմանիոյ: Ձեզ կը վստահեցնեմ, որ մեր արեւմտեան Դաշնակիցները թէեւ հեռու մեզմէ եւ անմիջական օգնութեան համնելու հնարաւորութենէ զրկուած, սակայն բոլոր սիրտերը Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Ամերիկայի եւ Իտալիոյ մէջ կը բաբախեն Հայաստանի համար: Հեռագրով կը խնդրեմ Պօղոս - Նուպար փաշայէն,— մեծ հայ քաղաքացիէն— որ Փարիզ կը գտնուի, ընդունիլ Հայաստանի լիազօր ներկայացուցչութիւնը Դաշնակից կառավարութեանց քով: Ուրեմն, հաւատք ունենանք մեր դատի հանդէպ: Պէտք չէ մոռնանք— որ մեր հայրենիքի ամէնէն վստահելի դաշնակիցները մենք Հայերս ենք:

«Սիրելի՛ ժողովուրդ, քաջարի զինուորնե՛ր, 25 տարիներու իմ բացակայութիւնը, որ նոյնքան տարիներու պայքարներ եղան յանուն իմ հայրենիքիս, հարիւրաւոր կռիւներու մէջէն Աստուած ուզեց, որ ես կենդանի մնամ: Վերջապէս ես ձեզի եկայ ըսելու, որ Հայե՛ր, դուք ազատ էք, անկախ էք: Վա՜յ անոնց, որ կը համարձակին քու ազատութեան դպչիլ: Պատրանքներ չեմ սնուցաներ մեր ուժերու մասին: Ճակատագիրը գուցէ մեզ վերապահած է մէկուն դաւադրութիւնը, միւսին սրիկայութիւնը, մեզ փորձութեան գիրկը նետելու: Բայց Հայաստանի աղաղակը, որ Կարնոյ աւերակներէն կը բարձրանայ, պիտի լսուի ամբողջ աշխարհի մէջ: Եւ որքան ատեն, որ Հայաստանի անկախութիւնը չամրապնդուի, կ'երդնում որ իմ սուրը պատեան պիտի չմտնէ: Ցուրտ է, ծածկե՛ք ձեր տեղերը»:

Բայց գնդապետին խօսքերը բոցավառած էին ամէնքը եւ աղաղակներ կը լսուէին ամէն կողմէ.

— Մեզ ի՛նչ փոյթ ցուրտը, մնացէ՛ք, բան ունինք ըսելիք:

Պատշգամ կը բարձրանայ խեղճ 12 տարեկան որբ մը, Կարնոյ զօրամասերու ամէնէն կրտսեր զինուորը եւ հայրենաշունչ արտասանութիւն մը կ'ընէ: Զօրավարը կը բարձրացնէ փոքրիկը եւ կը համբուրէ:

Ապա, Թորգոմի ձիաւորներու պետ Գրիգորը ուղերձ մը կ'ընէ մօտաւորապէս այս իմաստով.

— Երկար ատենէ ի վեր լսած էինք քու անունը, եւ լաւ որ քեզ հոս մեր կողքին տեսանք: Դուն մեզի եկար այն ատեն, երբ ամէն մարդ կը լքէ: Գիտենք որ Ռուսերը մեզ խաբեցին: Իրենց հրամանատարը այստեղ Կարնոյ մէջ (խօսքը Զօր. Օդիշիլիձէի մասին է) մեզ Թուրքերուն կը ծախէ, բայց գիտենք, որ դուն թոյլ պիտի չտաս: Մեզ համար դուն պայքարեցար Թուրքերուն դէմ Պալքաններուն մէջ, Գերմանացիներուն դէմ Ռուսերու հետ: Մարմինդ ծածկեցիր վէրքերով: Դուն աստիճաններ ու շքանշաններ ստացար Պուլկարներէն, Ռուսերէն, սակայն մենք քեզի բան մը չտուինք: Դուն մեզի համար ճանչցար թրքական բանտը, տառապեցար եւ ամենուրեք մեզ համար աշխատեցար: Այժմ ալ գիշեր ցերեկ մեզ համար կ'աշխատիս: Դուն մեր հրամանատարն ես: Մենք զինուորներս քեզ կը ճանչնանք միայն, կը սիրենք եւ քեզ հետ դժոխք իսկ երթալու պատրաստ ենք: Դուն այսօր մեզի աւետեցիր մեր ազատութիւնը: Վա՜յ անոր, որ կը համարձակի ձեր վրայ ձեռք բարձրացնել: Եւ մենք ալ մեր կարգին քեզի կ'ըսենք,— դուն մեր մեծ եղբայրն ես, մեր հայրն ես: Մեր զէնքի եղբայրակցութեան մէջ դուն Հայաստանի առաջին ասպետն ես, քու առասպելական քաջութեան եւ հայրենասիրութեան բազմաթիւ ապացոյցներով: Մենք այսօր կը գոչենք ի սրտէ—— Հայաստանի առաջին զօրավար: Ընդունէ այս տիտղոսը, որ օտարներէն չի գար, այլ հայ զինուորներէն»:

Գրիգորի ճառը, անշուշտ մեծ ցնցում առաջ բերաւ, եւ ամէն կողմէ հալածական ժողովուրդը սկսաւ գոչել.

— Կեցցէ՛ Թորգոմը, կեցցէ՛ Անդրանիկը եւ կեցցե՛ն բոլոր անոնք որ ընկան ազատութեան պայքարի ճամբուն վրայ:

— Շնորհակալութիւն, Գրիգո՛ր, կ'ըսէ Թորգոմ: Շնորհակալութիւն քաջ ասպետ: Դուք զիս կը ծերացնէք, բայց շատ զգածուած եմ ձեր սրտաբուխ խօսքերուն համար: Կ'ընդունիմ ձեր տուած տիտղոսը,— զօրավարի աստիճան,— որ ամէնէն բարձրն է ինչ որ ես ստացած էի օտար երկիրներու մէջ: Կեցցէ՛ Հայաստանը: Երդուինք, որ մինչեւ մեր վերջին շունչը կը պաշտպանենք մեր հայրենիքը»:

Խանդավառ կեցցէներ…

Երբ զօրավարը վերադարձաւ, յուզումէն իրապէս գունաթափ եղած էր:

Կ'ընդունէր իր սպայակոյտի եւ պատգամաւորներու շնորհաւորութիւնները եւ արցունքները կը հոսէին աչքերէն…

Զինուորներն ալ դուրսը կ'աղաղակէին.

— Եթէ ան կուլայ, կը նշանակէ թէ բարբարոսները կը պատրաստուին կոտրել մեր ծաղկազարդ անտառը, որ բազմաթիւ անգամներ կացինահար է եղած: Զօրավարը Հայոց պատմութեան ամէնէն փայլուն էջերէն մէկը արձանագրեց: Կարնոյ աւերակներուն վրայ ծածանող այս դրօշակը մարտակոչ մըն է բոլոր անոնց որ Հայաստանը կ'ուզեն Թուրքերուն ծախել ինչպէս Վրացի զօրավարը՝ Օդիշիլիձէ…

Հայաստա՛ն, Հայաստա՛ն, օրհնուի անունդ դարէ ի դար…

Խորունկ երազէ մը արթնցած, սիրելի ընթերցողնե՛ր, կարդացէ՛ք այս թուականը,— 31 Ցունուար 1918, Կարին եւ անկախութիւն: Չեմ ուզեր ոչ մէկ բառ աւելցնել…

Նոյն օրը Հայոց բարձրաբերձ լեռներու արծիւներէն անման ռազմիկը՝ Մուրատ, օգնութեան անյոյս կոչերէն վերջ, թրքական արշաւող բանակին կը ձգէր Երզնկան: Բաբերդը կը պարպուէր եւ դէպքերը սրարշաւ կուգային կանգ առնել Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ-Ապարանի հերոսամարտերուն առջեւ:

Եւ Կարնոյ աւերակներուն եւ ծուարած հայ բեկորներուն գլխուն վրայ, թատերական գործողութիւն մը կը կատարուէր… Եւ յուշագիր մըն ալ կը դրկուէր Դաշնակից պետութեանց արտաքին նախարարութեանց…

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(Վերջ)

Այսոց հետ ձերբակալուած են 8 Լեհեր, 2 Գերմանացիներ, 2 Իտալացիներ եւ մէկ ռուս: (ԽՄԲ.— Անունները զանց կ'առնենք): Բոլորն ալ վաղեմի չարագործներ են (սապըգալը): Բոլոր սաուգումները կատրելէ վերջ, յայտնի եւ գաղտնի ոստիկաններ կոխելով անոնց յաճախած պանդոկներն ու սրճարանները, յաջողեցան ձերբակալել բոլորը մէկ: Կալանաւորներէն լեհ կին մը, Ենովա Փավլովիչ, 45 տարեկան, իր բնակարանին մէջ պահած էր աւելի քան 100.000 ֆրանք արժողութեամբ մուշտակներ, որոնք գողցուած էին մեծ վաճառատունէ մը:

Ազգային վիճակահանութեան պարգեւներ

Ազգ. պարգեւախաղի 5րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի գիշեր, Փէրիկէօյի մէջ: Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0.660.282 թիւը:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1 միլիոն ֆրանք: 1.424.405, 1.285.084, 0.405.664, 0.397.684:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 0.520.886, 0.343.031, 0.440.436, 0.581.992, 0.591.442, 1.464.468:

29.628 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
49.902 վերջացող թիւերը շահեցան 80.000 ֆրանք:
08.922 վերջացող թիւերը շահեցան 80.000 ֆրանք:
82.078 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:
41.741 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:
5.282 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք:
5.430 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք:
1.168 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք:
4.643 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք:
459 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:
515 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
81 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
60 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք:
19 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք:
4 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻԱՐՊԱՔԸՐԷՆ (Տիգրանակերտ) կը հեռագրեն թէ ինքնաշարժ մը 300 մեթր բարձրութեամբ անդունդի մէջ գլորեցաւ եւ 17 բանուորներ մեռան:

ԻՏԱԼԻՈՅ ազգ. դրամը պաշտպանելու համար, երեքշաբթի օրէն ի վեր 20 առ հարիւր եգիպտացորեն, բրինձ կամ ուրիշ նիւթեր կը խառնեն ալիւրին (Նախապէս կը խառնէին միայն 10 առ հարիւր): Այս առթիւ իտալական թերթերը կը հերքեն այն զրոյցները թէ երկիրը հացի նեղութիւն պիտի կրէ եւ եղած տնօրինութիւնը կը վերագրեն տնտեսական հաշիւներու: Միւս կողմէ, կը գրեն թէ նոր հացերը աւելի սննդարար են եւ համեղ:

240 — 300 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ եւ 1000 հոգի վիրաւորուեցան, անգլիական նաւ մըն ընկղմեցաւ, իբրեւ հետեւանք օդանաւային ռմբակոծութեան մը՝ Ալիքանթէի առջեւ (Սպանիա): Յարձակողները ազգայնականներն էին:

ՊԵՏԱԿԱՆ պաշտօնեաներու միութիւնը նորէն յաւելում պահանջեց, ապրուստի սղութեան հետեւանքով:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ առեն պատրաստ գտնուելու համար, անգլիական կառավարութիւնը որոշեց ոչ միայն պարէնի շտեմարաններ հաստատել, այլեւ փոխադրանաւերու ցանց մը ստեղծել նաւային գլխաւոր ճամբաներուն վրայ: Կարգ մը հին զրահաւորներ պիտի գործածուին օդանաւերու դէմ կռուելու:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿ Հայ Սպայից Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ 29 Մայիս, կիրակի օր Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ - պատարագ Հայաստանի Հանրապետութեան սպարապետ Նազարբէկեանի ինչպէս նաեւ Սարդարապատի, Բաշ Ապարանի, Ղարաքիլիսէի եւ ընդհանուր պատերազմի միջոցին զանազան ճակատներու վրայ ինկած բոլոր հայ սպաներու, զինուորներու եւ կամաւորներու սրբազան յիշատակին: Պատարագ՝ ժամը 10, հոգեհանգիստ՝ ժամը 11.30ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գիւլխանդանեան եւ Բէկզադեան ընտանիքները յայտնում են իրենց խորին ցաւակցութիւնը իրենց մտերիմ բարեկամ ԲԺԻՇԿ ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱՆԴԻՆԵԱՆՑի մահւան առթիւ, որ տեղի ունեցած է Լոկառնոյում (Զուիցերիա):

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐ Մկրտիչ Սանասարեանի, կտակակատար Կարապետ Եզեանցի, Սանասարեան տեսուչներու, ուսուցիչներու եւ նախատակ աշակերտներու յիշատակին հոգեհանգիստ պիտի կատարուի- Կիրակի օր, 29 Մայիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Կըընոպլի Մասնաճիւղին Ընդհ. ժողովը 29 Մայիս, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17 Rue Damesme — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԽԱՔՈԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 27 Մայիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Գուա-Քոլոնպի կայարանին մօտակայ ճաշարանի հաւաքատեղին:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը 29 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Անհրաժեշտ ներկայութիւն:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
PETIT JOURNALԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ *21 Rue Cadet*, ՄԷԹՐՕ *Cadet*
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Պ. ԺԻՒՄԹԷՆ ԿՈՏԱՐ**
(Ծերակուտական, Նախկին Նախարար)
Պ. ԺՕՐԺ ՓԻՔՕ (ԴԵՍՊԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐԶՊԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ)
ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ Պ. **ՊԸՆՈՒԱ Տ'ԱԶԻ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ,**
ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ:
ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՆ **Պ. ՖՈՒՌՆԻԷ,** (ՖՐ. ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԼԻԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ) ԵՒ ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏ. **ԱՊՊԱՑ ՄԻՒԼԼԵՐ** ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՕՏԱՐ ԺԻՒՐԵՐ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ), Օր. ՌԱՆՁԷԼԵԱՆ (արտասանութիւն), ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ: Եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ: Ճազ, Թամպուլա, պիւֆէ: Մուտք 6 ֆրանք:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Թագաւորեան սրահին մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին.— դաշնակ, ջութակ կ'երգեն՝ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ընկ. ԱՐԱՄ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ, Պ. ՂԱԶԱՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ: Կ'արտասանեն՝ Օր. ՀԱՃԻ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ: Կովկասեան պար, Պ. ՅԱԿՈԲ ՍՈՖԵԱՆի կողմէ: Ծախքերու մասնակցութեան համար 0.85 ֆր.:

Հանդէսէն վերջ խնջոյք մինչեւ լոյս, Յոյներու սրահին մէջ, 5 Rue Bonnefoi:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Ֆուայէ տը Թէաթրի վերնայարկի սրահին մէջ:
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ԶՕՄի «Արաքս» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ Յ. ԶՕՐԹԵԱՆի: Պիտի երգեն Տիկին Վ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ Օր. Ե. ԵՂԻԿԵԱՆ:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— Յետաձգուած է:

×

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ. 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**
Գեղարուեստական բաժին, երգ, նուագ. արտասանութիւն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9.30ին
«Գօլիզէ»ի շքեղ սրահին մէջ, 221 Պուլվար Տիւկոմիէ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**
Նիւթ՝ «Հայաստան երէկ, այսօր եւ վաղը»:
Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

Դպրոցական հանդէս

Փոն տը Շէրիւիի եւ շրջ. Ազգային Միութեան կողմէ, 6 Յունիս, Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին սինէմա Վարիէթէի մէջ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐԾԻՒԸ ԻՐ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ
ՀԵՂԻՆԱԿ Ա. ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ
Յառաջաբան՝ ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԵՐՏԱՆԷ

Ստուար հատոր մը, որ հիւթեղ եւ զուարթ պատմութիւններով կուտայ հետաքրքրական նկարագրութիւնը Հայոց Հայրիկի առաջնորդութեան շրջանին (1879 — 1886) Վանի տիպարներուն, կարեւոր դէմքերուն եւ անցքերուն եւ անոնց ընդմէջէն լոյս կը բերէ Վասպուրականի Արծիւի դէմքին մեծութիւնը:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 15 ֆրանք, մնացեալ երկիրներ 60 սէնթ: Դիմել հեղինակին, 17, Rue de l'Arrivée, Enghien - les - Bains, (S. et O.) France, «Ապագայ»ի խմբագրատունը 4, Rue Saulnier, Paris (9) եւ Հ. Սամուէլի գրատունը՝ 51, Rue Mr. le Prince. Paris (5):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի:
Ապսպրանքները կանխիկ:
Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոսթի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France:

ՂԱՐԱԲԱՂ-ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ Հայրենակց. Միութիւնը կազմակերպում է կիրակի, Մայիս 29ին. երեկոյեան ժամը 9ին
8 Rue Jean Goujon սրահում
ՄԳՍԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԽՈՐԷՆ Ա.Ի
մահուան առիթով: Բանախօսելու հրաւիրուած է Պրոֆ. ԱԴՈՆՑ:

Տարեկան դաշտահանդէս

Սէնլուի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, Կ. Խաչի սանուհիներու եւ «Մասիս» մարզական միութեան կողմէ: 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պ. Լեւոն Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ:

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Խրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:
Կը խօսի Դոկ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ
Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ: Մուտքը ազատ է:
Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Maison de la Mutualité

24, Rue St. Victor — Métro: Maubert-Mutualité
Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին
ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՏԻԳ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ Մենդ. հարիւրամեակին առթիւ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ. ԵԼԷՄՃԵԱՆԻ

ՍԱՆՍԱՐ ՔԱՄԷՐ ՃԱՆ ԵԱԳԱՆ

Դերակատարներ.— Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Հօր Հօր աղա), Օր. Ա. ԱԽԱՔԵԼԵԱՆ (Ֆաթմէ), Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ (Խուրշիտ պէյ), ՏԻԿԻՆ Ն. ՓԱՓՈՒՃԵԱՆ (Քամէր), Պ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Սանսար Հասան), Պ. Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ (Ճինկէօզ), Պ. Գ. ԼԱՔՔԱ (Ճան Եագան), ՏԻԿ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (Սաֆիէ), Ա. ԵԱՏԻԿԵԱՐԵԱՆ (Հայրաթ Եըգան), Կ. ԹԱԳԸՄՃԵԱՆ (Պօսթանճը պաշը): ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 60 ՀՈԳԻ

Տեղերը կանխաւ ապահովելու համար դիմել, գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Tél. Danton 88-65:

Maison Hratchian, 6 Rue Lamartine. Tél. Trudaine 43-19. եւ կազմակերպութեան կեդրոնատեղին՝ M. H. Bayan, 26 Rue Troyon, Sèvres (S.et O.) Tél. Observatoire 18-28: ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.- 25—20—15—10 եւ 8 ֆր.:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 28 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 28 MAI 1938

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3742 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ԸՐԱԾԻՆ ՊԱՏԻԺԸ ՊԻՏԻ ՔԱՇԷ»

Խորագիրն է այս գրութեան մը, որ հրատարակուած է Թուրքերէն «Թան»ի մէջ, Մ. Զէքէրիա ստորագրութեամբ:

Կ'արժէ ամփոփել,— Թուրք հրապարակագիրին կարծիքով, Ֆրանսա «մինչեւ երեք տարի առաջ Եւրոպայի ամէնէն զօրաւոր պետութիւնն էր», իսկ այսօր «ստիպուած է ապրիլ իբրեւ ուրիշ պետութեանց պոչը եւ կորսնցնել իր առաջնակարգ դիրքը աշխարհի մէջ» (21 *մայիս*):

— « Ֆրանսա իր ճեղմտութեան, սխալ մտածողութեան եւ անչէջ փառասիրութեան պատիժը պիտի կրէ :

... Դարձեալ իբրեւ պատիժ նոյն ճեղմտութեան, սխալ մտածողութեան եւ իր աշխարհակալ կիրքին, ան այսօր կորսնցուցած է նաեւ թուրք բարեկամութիւնը:

Ֆրանսա ի՞նչ գործ ունի Հաթայի մէջ (Սանճաք): Հոս փրանսական հող չէ, հոս գաղթավայր չէ: Ինքն ալ խոստովանած եւ ընդունած է որ իրաւունք չունի հոս նստելու: Դեռ 1921ին, Ֆրանքլէն Պույեօն չէ՞ր ճանչցած Թուրքերու իրաւունքը այս հողերուն վրայ :

Ֆրանսա տակաւին ինչո՞ւ կը պնդէ մնալ իրեն օտար այս հողերուն մէջ այն պահուն, ուր հազարումէկ դժուարութեանց կը բախի, ներքին թէ արտաքին: *Բայց այս անգամ ալ իր այս նեղմտութեան պատիժը պիտի կրէ: Եւ հեռու չէ այն օրը երբ պիտի կրէ այս պատիժը* »:

Թերթին խմբագրապետն ալ, Ահմէտ Էմին Եալման, նոյն լեզուն կը գործածէ, աւելի դիւանագիտութեամբ, պահանջելով որ «պաշտօնական Ֆրանսան բացորոշապէս յայտնէ իր իսկական գոյնը»:

Ուրիշ թերթ մը, հռչակաւոր «Ճիւմհուրիյէթ»ը իր խմբագրական քարտուղարին բերնով կ'ազդարարէ թէ «Ֆրանսա միայն Հիթլէրի լեզուն կը հասկնայ».

— « Այս ընթացքով Ֆրանսա պիտի ստիպէ Թուրքիան որ Գերմանիոյ պէս խօսի »:

Երրորդ թերթ մը, «Սօն Փոստա», կը յիշատակէ նախկին իթթիհատականի մը ստորագրութեան տակ (Միւհիէտտին Պիրկէն).

— « Թուրքերը, ինչպէս անկէ առաջ Տաւրոս լեռներէն ալելով դուրս հանեցին անոնք որ առանց ամչնալու գրաւած էին ուրիշներու երկիրները — իբրեւ թէ իրենց հօրը ապրանքը ըլլար — այնպէս ալ ի հարկին կրնան մաքրագործել Ամանոսի լեռները»:

Ու վերջապէս, չորրորդ ձայն մը, (Եուսուֆ Զիա, «Եէնի Սապահ») .

— « Հաթայը թող անհոգ ըլլայ: Պէյրութի ռատիոյի բերնէն արձակուած լործունքները չեն կրնար հասնիլ նոյնիսկ Աթաթիւրքի մոյկերուն վրայ չորցած Սաքարիայի եզերքի ցեխերուն »:

Այս խմբագրականներուն հետ կարդացէք դիմացի լուրերը,— Հազարաւոր Թուրքեր դէպի Սանճաք.— Բազմաթիւ սպաներ քաղաքային տարազով.— Սուրիոյ Հայերը կը զինեն եւ Հաթայ կը դրկեն.— Փարիզէն Դաշնակցականներ փոխադրուած են Սանճաք: *Եւայլն* :

Ուրեմն, շատ ծանր է կացութիւնը Սանճաքին մէջ, թէ՛ Փրանսական եւ թէ՛ թրքական տեսակէտով:

Ծանր է մանաւանդ անոր համար որ, յուլիս 15ի ընտրութեանց համար կատարուած նախապատրաստական աշխատանքները, համայնքներու արձանագրութիւնը արդէն խորտակած է թրքական «մեծամասնութեան» առասպելը: (Հեռագիրը հաղորդելով արձանագրութեանց արդիւնքը, 47 առ հարիւր կը հաշուէր Ալէքսանտրէթի եւ Գըրըքխանի Թուրքերուն համեմատութիւնը, իսկ ոչ-Թուրքերու թիւը՝ 53 առ հարիւր (Արաբ, Ալէվի, Հայ եւն.):

Գուշակութիւններ չփորձենք, իմանալու համար այս կացութեան ելքը :

Արդէն իսկ արիւն կը հոտի թրքական թերթերու բերնէն: Տակաւին երէկ էր որ հեռագիրը կը հաղորդէր թէ թրքական հրոսախումբ մը յարձակում գործելով գիւղի մը վրայ, սպաննած է չորս հոգի եւ բոցերուն մէջ վառած՝ չէյխի մը տասը տարեկան տղան:

Այս դէպքը պատահած է Ալէքսանտրէթի շրջանին մէջ, ուր Թուրքերը այնքան զօրաւոր չեն: Դիւրին է նախատեսել թէ ինչեր կրնան պատահիլ Անտիոքի մէջ, որուն վրայ դրած են Թուրքերը իրենց ամբողջ յոյսը, ընտրական յաղթանակ մը ապահովելու համար :

Ի՞նչ խօսք որ կացութեան ելքը մեծապէս կախում ունի Ֆրանսայի բռնելիք դիրքէն:

« Ֆրանսա իր պատիժը պիտի կրէ», կ'ազդարարեն Թուրք թերթերը:

Իրականին մէջ, իր սկզբնական մեղքն է որ կը քաւէ Ֆրանսան,— Ֆրանքլէն-Պույեօն-Պոխան կարճատես քաղաքականութեան մեղքը (1921):

Արդարեւ, շատ սուղի նստաւ այդ պատմական վրիպումը, Կիլիկիոյ պարպումէն մինչեւ Սանճաքի մասին ստորագրուած տաճկական համաձայնութիւնը, յանգելով այսօրուան թնճուկին:

Թուրքերը շատ վարպետ են, պատեհութիւններէն օգտուելու համար: Եւ զօրաւոր պատեհութիւններ կը տեսնեն այսօր, երբ Ֆրանսան խրած՝ ներքին եւ արտաքին հոգերու մէջ, կը դժուարանայ նորանոր բարդութիւներէ :

Եւ սակայն, մահացու հարուած մը կրած պիտի ըլլար Ֆրանսայի վարկը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, եթէ Փարիզ որ եւ է տկարութիւն կամ վարանում ցուցնէր Ալէքսանտրէթի հարցին առթիւ:

Թուրքերը չեն ծածկեր իրենց ախորժակները, անյագ եւ անյագ եւ անհնազանդ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԹՈՒՐՔԵՐ ԴԷՊԻ ՍԱՆՃԱՔ

Բազմաթիւ սպաներ քաղաքայի տարազով

Պէյրութէն կը հաղորդեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Թուրքերու ներգաղթը դէպի Ալէքսանտրէթի Սանճաքը կը շարունակուի: Ընտրութիւնները պիտի կատարուին յուլիս 15ին: Ընտրական պայքարը եւ ընտրողներու արձանագրութիւնը՝ Ազգաժողովի մէկ պատուիրակին կողմէ՝ մեծ զայրոյթ պատճառած են: Թուրքերը կ'ուզեն իրենց աչքին տակ պահել Սուրիան ու Լիբանանը: Անոնց կարծիքով Սանճաքին ընտրութիւնները կենսական են իրենց դէպի հարաւ յառաջխաղացութեան համար *եւ անուղղակի կ'ազդեն Մօտաւոր Արեւելքի եւ Եւրոպայի ամբողջ քաղաքական կացութեան վրայ :*

Բազմաթիւ թուրք սպաներ կը գտնուին Թուրքիայէն եկած հազարաւոր Թուրքերուն մէջ, քաղաքային հագուստներով, *թէեւ մօտ հազար հոգի դիմում կատարած են, ընտրական ցանկերու մէջ արձանագրուելու համար :*

Ֆրանսացիները զօրացուցած են Հալէպի պահակազօրքը: Սենեկալցիներու վաշտ մը պատրաստ է Անտիոք երթալու, եթէ նոր խռովութիւններ ծագին:

Իբրեւ հետեւանք Ժընեւի մէջ կատարուած խորհրդակցութեանց, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, հազարաւոր քաղաքացիներ հարկադրուած են իբրեւ Թուրք արձանագրուիլ, ըլլալով խլամ Սիւննի, թէեւ թունդ հակաքէմալական:

Թուրք թերթեր կը շարունակեն գրգռել...

Թուրք թերթերը կը գրեն, «Ֆրանսա պատերազմի կը պատրաստուի» խորագրով **(21 մայիս).—**

Կը տեղեկացուի թէ Հաթայի (Սանճաք) Ֆրանսացի պաշտօնեաները ինքնաշարժով Թուրքիոյ եւ Հաթայի սահմաններուն մօտերը կարգ մը գիւղեր շրջեցան, ինչպէս նաեւ Հաթայէն ոչ շատ հեռու սուրիական սահմանային գիւղեր, եւ ձիերուն, լուծի կենդանիներուն, կին եւ այր բնակչութեան թիւերը արձանագրեցին եւ զէնք գործածելու կարող մարդոց անունները նշանակելով պատերազմի մը պարագային իւրաքանչիւր գիւղի զինուոր պատսպարելու կարողութիւնը ճշդեցին :

Միւս կողմէ կը տեղեկանանք թէ ֆրանսական ջոկատ մը Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին վրայ, Մէյտանը Էքպէզի երկաթէ կամուրջը քննելով, կամուրջին տակ ուժանակ դրաւ :

*** *Աթաթիւրք, որ վերջերս Մերսին գացած էր, ծովային պտոյտ մը կատարեց նաւահանգիստին առջեւ: Յետոյ Սէլէֆքէ (Սելեւկիա) գնաց ինքնաշարժով, շնդալից ընդունելութիւն գտնելով ամէն տեղ :*

*** *Թրքական մամուլը կը շարունակէ գրգռիչ հրատարակութիւններ կատարել Սանճաքի դէպքերու մասին: Խորագիրներն անգամ շատ պերճախօս են.* — «Ֆրանսա պէտք է յայտնէ իր իրական գոյնը» (*Թուրքերէն «Թան»*).— «Ֆրանսա իր պատիժը պիտի կրէ» (*նոյն թերթին մէջ*).— «Ան (Ֆրանսա միայն Հիթլէրի լեզուէն կը հասկնայ» (*Ճիւմհուրիյէթ*).— «Հաթայ իր ազատութեան եւ անկախութեան պիտի հասնի» (*Սօն Փոստա*).— «Սամսոն - Մերսին» (*Եէնի Սապահ*) *եւն.* :

«Սուրիոյ Հայերը կը զինեն եւ Հաթայ կը դրկեն»

Թուրքերէն *Թան* կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Կ'իմանանք թէ, Դամասկոսի կալուածահամարի մէջ երկրաչափ Փանոս Փէլթէքեան տեղեկատու դիւանի թելադրանքով հարիւրաւոր Հայերու 5ական ոսկի տալով Իսքէնտէրուն (Ալէքսանտրէթ) կը ղրկէ:

Փանոս Փէլթէքեանի շրջանակներէն քաղուած լուրերու համաձայն, այս Հայերուն զէնք եւ փամփուշտ կը տրուի եւ իրենք վտանգաւոր խաղի մը կը մղուին: Այդ խաղն ալ սա է.— Երբ Անթաքիոյ (Անտիոք) շրջանին մէջ կատարուած քննութեան եւ արձանագրութեան գործն ալ անյաջողութեան մատնուի, այս խեղճ Հայերը պիտի սկսին դէպքեր առաջ բերել եւ «Թուրքերը Հայերը կը սպաննեն» աղաղակելով, պիտի ջանան քրիստոնեայ աշխարհին նախապաշարումները գրգռել :

Այնպէս կ'ըսուի թէ այս սադրանքներուն հետ կարգ մը պաշտօնական շրջանակներ ալ կապ ունին :

«Փարիզէն Դաշնակցականներ փոխադրուեր են Սանճաք»

« *Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ (20 մայիս).—*

......

Հաթայէն եկած վերջին լուրերը ցոյց կուտան թէ Սուրիոյ ամէն կողմերէն «քամիօն»ներով մարդ կը բերուի հոն, որպէսզի հակաթուրք բազմութիւն մը գոյացուի ընտրութեան գործին մէջ: Ընտրութեանց սկիզբը, Ֆրանսա Պէյրութէն Հաթայ բերած էր արկածախնդիր Դաշնակցականներէն 7 հոգի: Վերջին 2—3 օրուան մէջ անոնց թիւը 127ը անցած է: Անոնց մէջ փութոյ պնդութեամբ եւ յատկապէս Փարիզէն բերուած անձեր ալ կան: Ահուդողի մատնուած Հայերուն բերանը չի բացուիր :

Միւս կողմէ հրոսակները Չէրքէզներու, էթի Թուրքերու եւ նոյնիսկ Սիւննի Թուրքերու դէմ կը գործեն: Ազգաժողովի Ցանձնաժողովին անդամները գրեթէ բանտարկուածի պէս են իրենց սենեակներուն մէջ:

Ցանուն քաղաքակիրթ Ֆրանսայի գործուած վայրագութեանց դէմ մեր կառավարութեան բռնելիք ընթացքին կը սպասէ ազգը: Հոն ժողովուրդին ապահովութիւնը ընտրութեան ապօրինութիւնը բարեկարգելէ աւելի ստիպողական գոյն մը առած է:

*** Ուրիշ թուրք թերթ մը կը պատմէ.—

Սուրիոյ զանազան կողմերէն բերուած ոչ-Թուրք տարրերը խմբովին կ'առաջնորդուին ընտրական վայրերը: Եւ կարծես թէ բաւարար չըլլային այն յոռի վերաբերումները զորս Ֆրանսական ոստիկան զինուորներ կը գործեն թրքաբնակ գիւղերու մէջ, հոն կը ղրկուին յէլուզակներ որ կը ծեծեն Թուրքերն ու Ալէվիները, կը գողնան անոնց դրամը, կը գրաւեն անոնց ուտելիքները եւ մինչեւ իսկ անոնց տուները կը մտնեն :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐԷՆ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՆԵՐԸ "ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻ„

Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, «Փրավտա» Մայիս 22ի թիւին մէջ մտահոգութիւն կը յայտնէ Հայաստանի դէպքերու մասին: Կ'ըսէ թէ բոլոր նոր քարտուղարները որոնք նշանակուած էին կուսակցական կոմիտէներու մէջ, ներքին գործավարութեան գիտութեամբ, հռչակուած են ժողովուրդի թշնամիներ: Այս առթիւ կը մեղադրուի նաեւ Կեդր. Կոմիտէի ընդհ. քարտուղար Յարութիւնեանը որ արթուն գտնուած չըլլալով, թոյլ տուած է որ իր շրջապատին մէջ սպրդի օտար պետութեան մը հաշուին գործող լրտես մը:

Կը սպասենք մանրամասնութեանց :

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Հինգշաբթի կէս օրին տեղի ունեցաւ Կապոյտ Խաչի Թ. պատգմ. ժողովին բացումը՝ Բարեգործականի տան մէջ, մասնակցութեամբ բազմաթիւ պատգամաւորներու, (27ը վճռական ձայնով): Այս առթիւ կարդացուած զեկուցումները կը հաստատեն թէ կազմակերպութիւնը բոլորած է արդիւնաւէտ շրջան մը, թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս:

Պատգմ. ժողովը կը վերջանայ այսօր, շաբաթ: Կիրակի օր թէյասեղան մը սարքուած է, ի պատիւ պատգամաւոր տիկիններուն եւ օրիորդներուն :

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ, ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ, « ՓԸԹԻ ԺՈՒՐՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ՝ ԱՅՍ ԳԻՇԵՐ, Գ. ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ :

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ՝ ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ, ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ:

Մանրամասնութիւնները կարդալ չորրորդ էջ :

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ *ամբողջովին յատկացուած է Մայիս 28ի:*

Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն առանձին գրքոյկ մըն ալ հրատարակած ըլլալով, «ՄԱՅԻՍ 28», «Յառաջ» կը հրատարակուի սովորական ծաւալով: Ուստի կարգ մը յօդուածներ պիտի տպուին յաջորդաբար, յառաջիկայ շաբթուան ընթացքին :

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅԱՑԱՒ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Միայն Խ. Միութիւնը ժխտական դիրք բռնեց

Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը հինգշաբթի օր նիստ գումարելով, յաջողեցաւ համաձայնութեան մը յանգիլ, Սպանիոյ օտար ռազմիկները աստիճանաբար ետ կանչելու համար :

Համաձայնութեան գլխաւոր կէտերն են.— 1. Աստիճանաբար ետ քաշել օտար ռազմիկները: 2. Փակել Ֆրանսայի եւ Փորթուկալի սահմանագլուխները: 3. Ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը :

Ֆրանսա, Իտալիա եւ Գերմանիա առանց վերապահութեան հաւանութիւն յայտնեցին այս ծրագրին, զոր առաջարկած էր Անգլիա, անցեալ հոկտեմբերին: Միայն Խ. Միութիւնը ժխտական դիրք բռնեց, համաձայնելով հանդերձ օտար ռազմիկներու յետս կոչման որոշումին: «Դեսպան Մայսքի Մոսկուա կանչուած ըլլալով, խորհրդային տեսակէտը կը պաշտպանէր իր փոխանորդը):

Ժողովը տեւեց չորս ժամ: Յետոյ նախագահը, Լորտ Փլիմութ, խնդրեց խորհրդային պատուիրակէն խորհրդակցիլ իր կառավարութեան հետ, որպէսզի կարելի ըլլայ գործադրել ծրագիրը, երբ ճարուի անհրաժեշտ գումարը, 10 միլիոն տոլար: Ցանձնաժողովին ելմտական մասնախումբը նիստ պիտի գումարէ յառաջիկայ շաբթու, նիւթական միջոցներ ճարելու համար: Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա իրենց բաժինը վճարած են մինչեւ մայիս 8: Իտալիա եւ Գերմանիա եւս խոստացած են վճարել :

Խ. Միութիւնը մերժեց ընդունիլ բրիտանական ծրագրին կարգ մը կէտերը, մասնաւորապէս պատերազմիկի հանգամանքին ճանաչումը, սահմանագլուխներու փակումը եւ նաւային հսկողութեան խստացումը: Այժմ կը սպասուի Մոսկուայի վերջնական պատասխանին: Օտար ռազմիկները ետ պիտի կանչուին հետեւեալ ձեւով.— Մասնաւոր յանձնախումբեր պիտի նշանակուին յառաջիկայ շաբթու, հսկելու համար յետս կոչման գործողութեանց վրայ : Յանձնախումբերէն մէկը պիտի արձանագրէ Զօր. Ֆրանքոյի բանակին մէջ գտնուած օտար կամաւորները, միւսը՝ հանրապետական բանակին մէջ պիտի կատարէ նոյն գործողութիւնը: Յետոյ պիտի սկսի 10.000 կամաւորներու յետս կոչումը այն կողմէն որ ամէնէն քիչ օտար ռազմիկ ունի: Յետս կոչումը համեմատաբար աւելի բազմաթիւ պիտի ըլլայ այն բանակին մէջ ուր շատ են օտար ռազմիկները: Այսպէս, եթէ քննիչները հաստատեն որ Զօր. Ֆրանքօ երեք անգամ աւելի կամաւորներ ունի, 10.000 հոգի ետ պիտի կանչուի հանրապետական բանակէն, 30.000 ալազգայնական բանակէն: Երբ առաջին կարաւանները Սպանիայէն դուրս ելլեն, միջազգային յանձնախումբին հսկողութեան տակ, պիտի հաստատուի Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը: Այնուհետեւ յետս կոչումները պիտի շարունակուին քանի օրը անգամ մը, միշտ նկատի առնելով իւրաքանչիւր կողմին համեմատական թիւը: Յետս կոչումի բոլոր գործողութիւնները պիտի կատարուին չորս դասակարգի վրայ,— բանակ, նաւատորմ, օդատորմիղ եւ քաղաքացիներ:

Համաձայնութիւնը դիւրացաւ երբ Ֆրանսա պատրաստակամութիւն յայտնեց փակելու սահմանագլուխը, երկու միջազգային մասնախումբերու անուանումէն 15 օր վերջը: Նախապէս Ֆրանսա կը մերժէր ընդունիլ սահմանային հսկողութիւնը, մինչեւ որ կամաւորներու յետս կոչումը իրապէս չսկսէր: Այդ մերժումն էր որ առաջին անգամ ջուրը ձգեց բրիտանական ծրագիրը: Ներկայ համաձայնութեամբ, Ֆրանսա իրեն կը վերապահէ սահմանագլուխը վերբանալու իրաւունքը, եթէ յետս կոչումը սկսած չըլլայ երկու մասնախումբերուն գործի ձեռնարկելէն 30 օր վերջը:

Եթէ ծրագիրը ամբողջութեամբ գործադրուի, ինքնին ի զօրու կը դառնայ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը եւ կը դիւրանայ Ֆրանքեւիտալական բանակցութեանց վերսկսումը :

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ
ՎԱՐՊԵՏԸ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

Կ'ըսեն թէ խօսելու համար հեղինակի մը կամ արուեստագէտի մը մասին՝ պէտք է ճանչցած ըլլալ անոր ծննդավայրը: Կարծեմ չափազանցութիւն պիտի չըլլայ աւելցնել թէ՝ ծննդավայրէն զատ պէտք է ճանչցած ըլլալ հեղինակին անցած գացած վայրերը: Բարեբախտաբար կը ճանչնամ բոլոր վայրերը՝ ուրկէ անցած է Չուհաճեան.— Պոլիսը, Իտալիան, Գահիրէն ու Փարիզը:

Պետրոս Ադամեանի երազն էր Շէյքսփիրի հայրենիքին մէջ ներկայացնել իր Համլէթը ու Չուհաճեանի երկար տարիներու փափաքն էր անցնիլ Փարիզ ու այնտեղ բեմադրել իր երգախաղերը, մանաւանդ վերջին գործը՝ «Զէմիրէ»ն, որ օփէրէթ չէր այլ օփերա-քոմիք:

Ինչպէս ըսինք, «Զէմիրէ»ի բուն բնագրին հեղինակն էր Տիգրան Գալէմճեանը, զոր ճանչցած եմ պատանեկութեանս օրերուն եւ յաճախ խօսեցուցած Չուհաճեանի եւ ուրիշներու մասին: Տիգրան Գալէմճեան մտերիմ ու անդաւաճան բարեկամներէն մէկն է եղած վարպետին: Յիշենք նաեւ երգահանին միւս բարեկամները՝ Սըմբատ Քէսէճեան, Գ. Ապտուլլահ, Թովմաս Թէրզեան, Թ. Նալեան, Գ. Ուշտունի, Յովհ. Աճէմեան եւ Խաչիկ Փափազեան:

Տիգրան Գալէմճեան կ'ըսէր.

— «Չուհաճեանի մէկ աչքը դուրսն էր: Զախորդութեան օրերուն երկու աչքերն ալ դուրսը կ'ըլլային: 1873ին, մեկնած ենք միասին Վիէննա: Այնտեղ հանդիպեցաւ չկամութիւններու եւ փնտռեց Պոլիսը: Մեր գրպաններուն դրամը չհալած դարձանք Պոլիս: Պէտք էր մնալ ու պայքարիլ, ճամբայ մը բանալու համար իր գործերուն յաջողութեան: Ու անկուտի մնալ անկարելի էր, օտար քաղաքի մը մէջ, ուր ստիպուած էինք պահել մեր դիրքը կամ անմիջապէս հեռանալ: Չուհաճեան ազնիւ բարեկամ մըն էր: Արուեստագէտ էր իր խառնուածքով:

1884ին Ս. Պէնլեանի մեծ օփէրէթի խումբով մեկնեցաւ Գահիրէ, ապրելով փառաւոր օրեր:

Փարիզը մագնիսի հանքի մը պէս կը քաշէր զինքը:

Իմ հեղինակած «Զէմիրէ»ս վերածած էր օփերա-քոմիքի ու ներկայացուցած, քանի մը անգամ: Խաղը ֆըրանսերէնի վերածեց Անմեղեան, փոփոխութիւններ կատարելով: 1891ին Չուհաճեան մեկնեցաւ Փարիզ: Ճամբայ դրինք մեր մեծ վարպետը ջերմ մաղթանքներով ու մեծ յոյսերով: Երբ ան կը մեկնէր՝ կենսուրախ էր, դեռ աւիւն մը կենդանութիւն կուտար իրեն: Հազիւ 54 տարեկան էր: Տարի մը վերջ երբ վերադարձաւ, քայքայուած էր ու գրեթէ անճանաչելի դարձած: Յուսախաբութիւնը թոյնի մը պէս խըմած էր:»

Չուհաճեան կարճ ժամանակ մը Փարիզ էր: Շատ մը թատրոնի պատերուն կը զարնէ ինքզինքը ու կը տեսնուի շատերու հետ: Կը փափաքէր բեմադրել «Զէմիրէ»ն: Խոշոր գումարներու անհրաժեշտութիւն կար: Պէտք էր վճարել թատրոնի, երգիչ խումբերու, դերասան դերասանուհիի, տարազի եւ մանաւանդ յայտարարութեան համար: Պէտք էր շատ տեղեր մտնել ելլել, առնուազն ճաշասեղաններ սարքել, ունենալու համար իր հետ քննադատներ:

Չուհաճեան կը դիմէ հայ Կրեսոսի մը՝ Էգնաեանի ու կը պարզէ իր ծրագիրը: Էգնաեան կը խոստանայ գլուխ հանել ձեռնարկը: Կրնա՞յ պատահիլ որ մեծ ժպիտով մը ուրախանայ հայ արուեստագէտը: Էգնաեան կը մեռնի: Էգնաեանին հետ Չուհաճեանէն ալ մաս մը կը մեռնի:

Չուհաճեան կը ստիպուի բարեկամ երաժշտապետի մը՝ Ալտէրի մէկ հրաւէրը ընդունիլ: Ալտէր կը գնահատէ Չուհաճեանը եւ անկէ առնելով «Օլիմփիա»յի նախերգանքը ու «Ֆանթէզի Օրիանթալ»ը, իր վարած խումբին նուագել կուտայ, Սիլանտիտ Թալէրնի մէջ: Կտորները հասարակութեան կողմէ կը ծափահարուին ու կրկնել կը տրուին:

Չուհաճեան երաժշտագէտներու առջեւ, դաշնակի վրայ, կտորներ կը նըւագէ «Լէպլէպիճի»էն:

Կը դիմէ աջ ձախ: Կը հանդիպի չկամութեանց: Իր երազը փոխանակ միս ու ոսկոր դառնալու, կը ցնդէր փարիզեան թոհ ու բոհին մէջ:

Թեր ու դէմ կարծիքներ՝ մերթ կ'ամպոտեն ու մերթ կը լուսաւորեն իր տրամադրութիւնները:

Չուհաճեան հաւաքածոյ մը կը շինէ անոնցմէ:

Երաժշտական քննադատ մը զինքը կ'անուանէ «Թուրքիոյ Օֆէնպախը», (Օփէրէթի կուռք մը նկատուած էր Օֆէնպախ):

«Թան»ի աշխատակից Վէպէր յօդուածներ կը գրէ, ներբողալից:

Ուրիշ մըն ալ կը գրէ.— «Արտադրելու տարօրինակ կարողութեամբ մը օժտուած, անսահման է իր կատարած եւ մեզի աւանդած գործը»:

Տիգրան Չուհաճեանի հաւաքածոն գողցուած է դժբախտաբար, Հրեայի մը կողմէ որ իբրեւ լոնտոնեան խըմբապետ կը ներկայանայ, 1895ին, ու կ'առաջարկէ իր երգախաղերը բեմադրել Լոնտոնի բեմերուն վրայ:

Տարի մը չբոլորած, Չուհաճեանի յոյսին վերջին ծաղիկները թառամած էին: Եւ եղերականօրէն յուսախտուր կը պարտաւորուի տեսնել վերադարձի պատրաստութիւն:

Շքեղ նաւ մը խորտակուած էր փարիզեան ժայռերուն զարնուելով: Յաճախ շատեր, մանաւանդ արուեստագէտները, որոնք գիրքերով ու թերթերով միայն ճանչցած են «Լոյս-Քաղաք»ը, վիպապաշտի երազներ ծաղկեցուցած են այս ոստանին համար, անոր հագցնելով իտէալական գոյներ, ձեւեր ու ոգի մանաւանդ: Տարիներու շփում մը կը ճանչցնէ մեծութեան տակ փտուած վէհերը եւ միջակութեան գետինները: Արուեստը ու շուկան, տաճարը եւ առեւտուրը շաղկապուած են իրարու եւ նոյնիսկ դեր կը խաղան ծագումները՝ յաճախ խաւարելով ճառագայթներ: Եւրոպան տեղ մըն է ուր աստուծոյ մը անգամ ազգութիւնը եւ ինքնութիւնը կը հարցնեն: Չուհաճեանի ժամանակ դեռ մաս մը երգ, երազ ու երաժշտութիւն կար հոգիներու մէջ: Հոգիներու դուռները երբ փակուին՝ կը բացուին շուկային ու դժոխքին դռները:

Չուհաճեան խլեակի մը նման կը վերադառնայ Պոլիս, ընկճուած ու անձուկ վիճակի մէջ: Յիսուս ըսաւ. «Մարգարէն պատիւ չունի իր գաւառին մէջ»: Ճշմարիտ այս խօսքը չի դիմանար բացարձակութեան: Վարպետին յաղթանակի օրերը ծագեցան Պոլսոյ մէջ, անոր փառքին մեծ կտորը Պոլսեցիները հիւսեցին:

Ապրիլ պէտք էր. հարկ էր կրկին լծուիլ դասաւանդութեան անպտուղ մշակումին: Իր հեռացումով կորսնցուցած էր դասերը: Մօտ էր իյնալու թշուառութեան խորխորատին մէջ. օգնութեան կը հասնի ազնիւ եւ գործունեայ իր բարեկամը, Սմբատ Քէսէճեան եւ վարպետին ի պատիւ (ի նպաստ մանաւանդ) կը սարքէ կէս թատերական ու կէս երաժշտական հանդէս մը, Բերա, Գոնգորտիայի մէջ, մասնակցութեամբ Մնակեան թատերախումբին:

Չուհաճեան քանի մը դասեր վերագտնելով կը քաշքշէ իր գոյութիւնը:

Ու Պանքայի դէպքը (1896):

Կը թունաւորուի Պոլսոյ մթնոլորտը: Ատեն մը վերջ Չուհաճեան իր ընտանիքը կը ղրկէ Փարիզ: Ու կը փափաքի լեցուն գրպանով անգամ մը եւս այցելել «աշխարհի մայրաքաղաքը», իր վերջին թուղթը նետելու համար բախտին սեղանին վրայ:

Կը մտադրէ մեկնիլ Զմիւռնիա ու այդ հարուստ քաղաքին մէջ շարք մը նուագահանդէսներով շահիլ անհրաժեշտ գումարը:

Իրմէ առաջ իբրեւ գործակատար կը մեկնի Սմբատ Քէսէճեանը, այս Ճեմնովացիի ճարպիկութեամբ օժտուած թատերական եւ երաժշտական գործիչը, նախնական աշխատանքներ կատարելու, մթնոլորտ ստեղծելու եւ ճամբայ բանալու համար արուեստագէտին:

Քիչ վերջ Չուհաճեան ալ կը հասնի Զմիւռնիա: Վարպետին սեւեռուն ծրագիրն էր անգամ մըն ալ զարնուիլ Փարիզեան փորձաքարին: Այս կէտը ցոյց կուտայ Չուհաճեանի ինքնավըստահութիւնը եւ Փարիզի հանդէպ իր ճանաչողութեան հաստնութիւնը: Կը փափաքէր մէջքը շիտակ մտնել Լոյս-Քաղաքէն:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

(Լուվրի ցուցահանդէսին առթիւ)

Անգլիա, ունենալով հանդերձ մեծ ճարտարապետութիւն մը, մինչեւ ԺԸ. դար նկարչութիւն գրեթէ չունեցաւ, յետոյ, առանց սկսնակի մը երկչոտ ու երերուն նախնականութիւնն ունենալու, յայտնուեցաւ արդէն հասուն եւ անշփոթելի դիմագիծով:

Մինչ այդ, դիմանկարը Անգլիոյ մէջ զուրկ էր նկարչական արժէքէ: Անտեսուած էր անկենդան բնութիւնը, ու բոլորովին լքուած՝ սրբազան սեռը: Որովհետեւ, Ալպիոնի ազնուականութիւնը նկարչութեան մէջ կը փնտռէր անհատական խառնուածքի նոյնքան անգլիական փիլիսոփայութիւն, որուն կրցաւ հակադրել իր գեղագիտական գործունէութեամբ Ռիւպէնսի համբաւաւոր աշակերտ՝ Վան-Տիք:

Վան Տիք Անգլիա կը հրաւիրուէր թագաւոր-թագուհիներու եւ ազնուականութեան կենդանագիրները շինելու համար: Իր երկրորդ ժամանման ընթացքին խթանն եղաւ անգլիական ազգային արուեստի հիմնադրութեան, իբրեւ առաջին արուեստագէտ ունենալով նկարիչ ու փորագրիչ Հոկարթը:

Հոկարթ հոլանտական ու ֆլաման դպրոցներու պատրաստութիւնն ունէր, եւ կը բերէր նկարչութեան մէջ Փարինփիի եւ Փոյի հոգին, իր փորագրութիւններուն առաջին հատորն օրուան տարազներուն հեգնանք մըն է: Բայց միեւնոյն ատեն կը շարադրէր «Գեղեցկութեան վրայ» գրութիւնը, որ ըստ իրեն, գիծի զարգացման մէջ կը կայանայ: «Նորոյթի ամուսնութիւնը» շարք ճանչցուած գրական նըկարչութեան միակ եւ ամենանուրբ օրինակն է: Բարոյական ստորնութիւնները հոն արտայայտուած են նկարչական արուեստին ամէնէն անկեղծ միջոցներով: Ճշմարիտ պատմուածք մը պատկերներու մէջ, որ խինդէն լացի, զաւեշտէն ողբերգութեան նըրբագոյն անցքով մը կը պայթի ցաւի աղաղակի մը մէջ, ժամանակակից ընկերութեան վատի հակումներուն ի խնդիր: Պատմողի յատկութիւնները հոն անբաժան են նկարողի յատկութիւններէն:

Անգլիոյ մէջ գրականութեան սէրը կը հրահրէ անգլիացած Զուիցերիացի մը, քնարերգակ, քննադատ, Ակադեմիայի ուսուցչապետ, մեծ քնարերգակ Պլէյքի վարպետ եւ վերջապէս յաւիտենապէս խմորուող հոգի՝ Ֆուզելին: Անգլիացի նկարիչներն իրմով յափշտակուած՝ նկարչութեան կողքին կը մշակեն նաեւ բանաստեղծութիւնը:

Պլէյք ալ Հոկարթի պէս կը սկսի փորագրութեամբ: Թէեւ գլխարկավաճառի մը որդի, շուտով կը գիտնայ հոգեկան տափակութիւններէն բարձրանալ, բանաստեղծելով, նկարելով ու երաժշտագրելով: Կը հրատարակէ «Անմեղութեան երգերը» եւ ուրիշ քերթուածներ: Իր նկարչութիւնը այնքան մտերմօրէն կապուած է իր բանաստեղծական ներշնչումներուն հետ որ կարելի չէ զատել զայն անոնցմէ: Ասոր կողքին կը զարգանայ անգլիական յատկանշական դիմանըկարչութիւնը, որ եւրոպական նկարչութեան պատմութեան մէջ կը ներկայացնէ անգլիական ինքնատիպ դըպրոցը, ծնած՝ ֆլաման, հոլանտական եւ սպանիական երեք մեծ դպրոցներէն:

Առաջին նկարիչը որ ստեղծեց նկարչութեան անգլիականութիւնը՝ Րէյնոլտս է անկասկած: Հանճարեղ նկարիչ մը կամ բանաստեղծ մը չէր Րէյնոլտս, բայց ունէր լայն ծանօթութիւն անգլիական ճաշակին, շատ ճամբորդած եւ ուսումնասիրած, շատ վարժ ու փորձառու եւ միանգամայն խորամանկ էր: Այս արտաքին հարուստ զանձերով ան ստեղծեց անգլիական դիմանկարչութեան սեռը, պարտէզներու եւ ծառերու կիսաստուերին տակ ամփոփուած կիներու, դասական ու պալատականի վեհաշուք կեցուածքներով: Իր բոլոր նկարներուն հմայքը կը կայանայ դժուարութիւնները պարզելու որոշ ճիգի մը մէջ որ հաճելի է նաեւ դիտողին:

Րէյնոլտս եղաւ իր շրջանի նկարչութեան արժանի: Իբրեւ ակադեմիայի նախագահ, իր շարադրած ճառերուն մէջ կը ցուցնէր թէ գիտէր այն ամէնը զոր ժամանակի նկարիչ մը կրնար գիտնալ: Սակայն քննադատուեցաւ անոնք Իտալացիէ մը որ կը ստորագրէր «դանապանը Վենետիկի գեղարուեստից վարժարանին»:

Անգլիական դասական շրջանի երկրորդ եւ մեծագոյն դիմանկարիչն է Կէյնսպորօ աւելի նուրբ եւ իրապէս երաժշտական է ան, որուն մէջ խորհրդանշուած կը թուի անգլիական արուեստին ճակատագիրը: Կէյնսպորօ զգայուն բանաստեղծ մըն է ամէն բանի մէջ, մանաւանդ երբ կը շարադրէ իր դէմքերը նուրբ գիծերով եւ ծառերու երաժշտական հատուածներով, եւ կամ, երբ կը հաւասարակշռէ պարտէզներու մէջ սիրուն ու տժգոյն դէմքերը, կիզիչ արեւէն խուսափող: Վենետիկցիներուն բոլոր ազնուականութիւնը գումարուած է իր մէջ: Իրմէ վերջ անգլիական ճաշակը սկսաւ բնականօրէն հակիլ: Միակ կարողութիւնը որ փրկեց անգլիական արուեստը իր անխուսափելի անկումէն՝ եղաւ բնանկարը: Քրոմ, Քընսթէյպլը եւ Թըրնըր, դիւցազները՝ այս նոր եւ յաղթական սեռին, եղան ոչ միայն Անգլիոյ պարծանքը, այլ եւ նկարչութեան պատմութեան մէկ մէկ գեղակերտ սիւները եւ ուրիշ ցեղերու գեղագիտական մարզանքներուն կրթիչը:

Քընսթէյպլը աւելի կրակոտ եւ աւելի արդիական է քան Քրոմը, թէեւ ան ալ կը պահէ դեռ դասական բնանկարի աւանդութիւնն ու հատուածի ընտրութեան ազնուականութիւնը:

Քընսթէյպլը չի սիրեր Իտալիան, եւ չի փափաքիր նաեւ ճանչնալ զայն, կը զգայ անհաշտելիութիւնը իտալական եւ անգլիական ճաշակներուն. «Ծնած եմ նկարելու համար աւելի երջանիկ երկիր մը, իմ հին Անգլիաս», կ'ըսէր միշտ ու մեծ հմտութեամբ եւ բաղադրելու ազատութեամբ իրենց ճիշդ իմաստին մէջ կը գործածէր ամէնէն վառ գոյներն իսկ: Իր այս սեռի կտաւներուն ցուցադրութիւնը 1824ի «Սալոն»ին մէջ, իր համբաւն յանկարծակի հաստատեցին: Սթանտալ գովեց իր բնանկարները: Թագաւորը ոսկի շքադրամ մը կախեց կուրծքէն, եւ աւելի ուշ՝ Տըլաքրուա անուանեց զինքը «հայրը ֆրանսական բնանկարի դպրոցին»:

Բայց, արդի որոնումներուն ամէնէն հանճարեղ կարապետը Թըրնըրն է, Քընսթէյպլի ժամանակակից, Րէյնոլտսի աշակերտ այն ամենամեծ բանաստեղծներէն որոնք որոնեցին նկարչական արտայայտութիւնը:

Թըրնըրի եզական տեսողութեան տակ ամէն իր օդի եւ լոյսի մէջ կը լողայ շրջագիծերէ մերկացած, Թըրնըր իր այս ինքնատիպ տեսողութեամբ, ու գրեթէ անջատապաշտ ձեւով զուտ եւ անխառն գոյները կտաւին վրայ զետեղելու իր սեփական թեքնիքով արագօրէն յառաջացուց դէպի արդի ըմբռնումը, եւ արժանացաւ ներշնչելու Ճոն Րըսքինի վիպական քննադատութեան այն գլուխ գործոցը՝ որ է «Արդի նկարիչները» հատորը:

Դէպի Իտալիա երկար ճամբորդութեան ընթացքին, Թըրնըր կը ներշընչուի դասական նիւթերու բնանկարներէն ու կ'ուրուագծէ «Ենէասի նաւարկութիւնը», «Աննիբալի անցքը», եւայլն, եւ յետոյ աշխատանոցին մէջ կը լրացնէ, բայց անոնց մէջ գործածուած թէքնիքի ազատութիւնը կ'անջատէ զանոնք գաղափարական սեռէն:

Թըրնըր ըրաւ նաեւ փորագրութիւններ եւ շարադրեց գիրք մը որ կը կոչուի Liber studiorum, Քլոտ Լորէնի Liber veritatis-ի նմանողութեամբ: Թըրնըրէ վերջ անգլիական նկարչութիւնը կը սկսաւ տժգունիլ: Քընսթէյպլի մարգարէութիւնը թէ «30 տարուան ընթացքին անգլիական դպրոցը պիտի դադրի» սկսաւ իրականանալ:

Պաշտօնական ցուցահանդէսները [illegible] ջած էին տափակութեան ստորնա[illegible] դիմանկարչութիւնը կարելի է [illegible] մեռած: Այս յանկարծակի անկում[illegible] նոր սերունդին զգացուց հակազդեցութեան մը պահանջը, ու, երիտասարդ[illegible] լաւագոյն խառնուածքներէն Րոզէթի, Մէտոքս Պրաուն, Ուիլեըմ Հընթ եւ Ճոն Միլլս, կազմով 20, 21, 22 [illegible] 19 տարեկան այս տղաքը, եղան հիմնադիրները յետոյ Նախառաֆայէլեան կոչուած այն նոր շարժման՝ որ կը ձգտի դառնալ Ռաֆայէլեան առաջ[illegible]ուան պարզ ձեւերուն, պարզ գունաւորման եւ շրջագիծին, հեռու պահելով Անգլիան արդի ձեւական որոնումներէն (ֆրանսական իմաստով), նկարելու համար կրկին, պատկերապատող ճամբուն՝ Պլէյքի եւ Ֆուզելիի հետքերուն:

Նախառաֆայէլականութիւնը արդի հոգւոյն աշխարհահայեցքին համապատասխանող իր ներշնչումովը ընդարձակ արձագանգ մը ունեցաւ անգլիական եւ ընդհանուր եւրոպական արուեստներուն վրայ: Անոր համար որ, պէտքը զգացած էր պաշտօնական եկեղեցիէն հեռու, կրօնական կեանքի մը եւ արտայայտութեան ստեղծման, վաղնջական պարզ ու մաքուր հոգիի մը մէջ:

Գեղագիտական այս նոր շարժումը անգլիական եկեղեցիէն քաջալերուած՝ կ'ուղղուի ուղղափառութեան, եւ անմիջապէս կը սկսի ծաւալիլ, սըրբազան սեռին մէջ անհատական մեկնութեան ազատութիւնն ու նորութիւնը բերելուն: Սակայն, կաթողիկեան ողջմտութիւնը այս նոր շարժումը սրբապղծութիւն մը նկատելով ջանաց հակազդել նախ, ու յետոյ՝ զանիկա [illegible]եցնել իր ընթացքին մէջ, երբ ան, իր գեղագիտական նոր սկզբունքին ծաւալումովը, ԺԹ. դարուն հասարակ[illegible]ներու ընդհանուր թուլութեան մէջ գաղափարական ովասիս մը ներկայացուցած էր արդէն:

Բայց Նախառաֆայէլեաններու յաղթանակը փայլեցաւ մասնաւորապէս զարդանկարային մարզին մէջ, որուն մէկ հեռաւոր արձագանգը կը [illegible] դեռ Անգլիայէն, Իտալիայէն, Գերմանիայէն, Հոլանտայէն, վերջապէս ամէն տեղէ, ուր որ լրջօրէն նկարչութեան առնուած է սրբազան զարդանկարչութեան խնդիրը:

Արդի նկարչական շարժման, Նախառաֆայէլեանները նպաստեցին իրենց զուտ գոյնի գործածութեամբը, թեւօրէն չոր ու վառվռուն, որ կանխեց անջատապաշտութիւնը (տիվիզիոնիզմ):

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible] ու մելանով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (74)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Տայանա շատ հրապուրիչ կ'երեւար իր ծայրայեղօրէն նորաձեւ ու լայնեզր գլխարկին տակ: Հագած էր շըղարշէ մը չափ նրբահիւս ամառնային շրջազգեստ մը որուն ծալքերը, իր ամէն մէկ շարժումին, կանանչորակ փրփուրի մը պէս կը ծփծփային Վոսփորի երեկոյեան թեթեւ զեփիւռին դիմաց:

Լիքիտօփուլօս անոր ցոյց կուտար հին պալատին գեղեցկութիւնները եւ իր կիսկատար անգլերէնով կը բացատրէր թէ Իրանի Շահը քանի անգամ այցելութեան եկած էր այնտեղ: Իսկ Սուլիտին միջոց մը կը փնտռէր օձիքը ազատելու համար այդ մարդէն, որովհետեւ կ'ուզէր քանի մը վայրկեան առանձին տեսակցութիւն ունենալ Տայանային հետ: Այս վերջինը օգնութեան հասաւ արդէն եւ խօսքը յոյն անօրէնին ուղղելով ըսաւ.

— Ի՞նչ են այդ գեղեցիկ ծաղիկները...

— Յարգելի լէյտի, սիրեցի՞ք... կ'ուզէ՞ք... այո՞... խնդրեմ...

— Շատ անոյշ հոտ ունին, դիտել տուաւ Տայանա կախարդական ժպիտով մը... կրնա՞մ քանի մը հատ փրցնել... այո՞... խնդրեմ...

Սուլիտին հազիւ թէ կրցաւ զսպել իր խնդուքը, երբ աղջիկը Լիքիտօփուլօսի սահմանափակ բառացանկին համապատասխան պարզութեամբ կը ներկայացնէր խնդրանքը. բայց զարմանալին հոն էր որ Յոյնը հասկցաւ անոր միտքը եւ մեծ խանդավառութեամբ յայտարարեց.

— Այո՛, այո՛... ես կը փրցնեմ ծաղիկներ գեղեցիկ Լէյտի Տունքանոյին համար...

Տայանա զգաց որ անօգուտ էր բացատրել այդ մարդուն թէ ինք Լէյտի Տրընքէնըր չէր. ժամանակը թանկագին էր. այնպէս որ երբ Յոյնը անդին գնաց ծաղիկները հաւաքելու, հարցական նայուածք մը նետեց Սուլիտինին:

— Այդ գործով զբաղած եմ հիմա, ըսաւ այս վերջինը արագօրէն. խնդիրը շատ լուրջ է... խորհեցայ թէ աւելի ապահով պիտի ըլլար քեզի հանդիպիլ այստեղ քան Բերա անցնիլ օրերեկով... այս յիմար արարածը փորձանք մը պիտի դառնայ մեր գըլխուն, բայց բարեբախտաբար շատ անգլերէն չի հասկնար... ուրեմն եթէ մեր միտքը եկող ամէնէն խոշոր բառերը գործածենք, պիտի կարենամ կարգ մը լուրեր տալ քեզի... երբեք պիտի չհասկնայ թէ ինչ նիւթի մասին է մեր խօսակցութիւնը...

— «Լուրջ է» ըսելով ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուց Տայանա. հաւանակա՞ն է որ շարժումը վտանգաւոր հանգամանք առնայ...

— Շա՛տ... եօթը հազար հոգի են եւ, որքան կրցայ հասկնալ, ամէնքն ալ զինուած մարդիկ... իրենց նպատակն է Քէմալը սպաննել եւ Թուրքիան կառավարել հանրապետական վարչաձեւով... ատիկա հարցին տեսական կողմն է, այնպէս որ նախորդ Սուլթանը ետ բերելու հարց չկայ... բայց կ'ուզեն իրենց կրօնքին վերադարձնել այն տեղը զոր ան նախապէս կը գրաւէր ազգային կեանքին մէջ... Ուրեմն խալիֆա պիտի նշանակեն Արքայական գերդաստանին անդամներէն մէկը... անշուշտ իրականին մէջ, հանրապետական վարչաձեւի մասին եղած խօսքերը պարապ հաւաստիքներ են եւ երկիրը պիտի կառավարէ սուլթանական շրջանի աւազակախումբին չափ կաշառակեր ու անբարեխիղճ խմբակ մը... սակայն աւելի դէշը կայ... այս ապուշները մոլեռանդ կըրօնասէրներ են եւ անգամ մը որ իշխանութեան գլուխ անցնին, ճիհատ պիտի քարոզեն... գիտես այդ բառին իմաստը...

Տայանա ապշահար նայուածք մը նետեց անոր:

— Այո՛, շարունակեց երիտասարդը խոժոռ արտայայտութեամբ մը. ես ալ ապշեցայ մնացի այդ պարագան երեւան հանելով. ամէնէն առաջ Սելանիկէն պիտի սկսին... Քէմալի մարզուած բանակին համար բան մը չէ Յոյները Միջերկրականի մէջ թափել... տարբեր խնդիր եթէ խելքս թռցուցած եմ...

— Եթէ այդ տեսակ փորձ մը կատարեն, Պուլկարական եւ Պալքանեան միւս պետութիւնները իրենց վրայ կը յարձակին...

— Անշո՛ւշտ... բայց այս յիմարներուն հետ չես կրնար տրամաբանել կ'ըսեմ քեզի... խենթ կ'ըլլեն որ նորէն սկսին ջարդել քրիստոնեաները, ինչպէս կ'ընէին ժամանակին...

— Իսկ եթէ կարգ մը պետութիւններ իրենց սեփական շահերուն համար Թուրքերուն ուժ տան, այն ատեն առաջնակարգ իրարանցում մը ծայր պիտի տայ, դիտել տուաւ Տայանա յօնքերը կնճռելով:

— Բնականաբար, եւ քեզի հետ գըրաւ կուգամ որ այդպէս ալ պիտի ըլլայ... իրենց փնտռած պատրուակն ալ այդ է արդէն...

— Սարսափելի է, բացագանչեց Տայանա. ես հիմա, տուն վերադառնալուս պէս ծածկագիր հեռագիր մը պիտի ղրկեմ Հայրիկիս, որպէսզի Արտաքին Նախարարութեան հետ տեսնուի եւ ազդարարութիւն մը դրկէ տայ Քէմալին...

— Այո՛, շարժումը արգիլելու միակ յոյսը ատիկա է... սակայն [illegible] եւ է ապացոյց չենք կրնար տալ, [illegible] որովհետեւ պէտք չէ յայտնենք [illegible] բիւրը ուրկէ քաղած ենք մեր տեղեկութիւնները...

— Քեզի ո՞վ ըսաւ... Րէ՞ֆը...

— Ո՛չ...

Սուլիտին կեցաւ յանկարծ, որովհետեւ ճիշդ այդ վայրկեանին Լիքիտօփուլօսը իրենց քով եկաւ՝ [illegible] բերելով անուշահոտ բրաբիոններէ խոշոր փունջ մը: Յետոյ շարունակեց.

Հուտինին նշանաւոր աճպարար էր եւ ամէնէն անլուծելի հանգոյցներէն դուրս կրնար գալ... բայց իմ բարեկամս այնքան յաջողակ չէր եւ [illegible] հատօրէն ձախողեցաւ, երբ ներկայացում մը պարտադրեցին իրեն... [illegible] տեւարար գործէն քաշուեցաւ...

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արամ.— Ո՞ւրկէց ուր, երկու բաղաձայն — տարաձայն տառեր զիրար փոխանակած են — Մ եւ Բ : Օրինակ՝ մորմոքիլ եւ բորբոքիլ : Արդէն այսպէս՝ մըն ալ կայ ասոնց երկու-ձայնական մըն — որքիմ (որք), որ կը նշանակէ — Յիշեցնենք նոյնաձայնութիւնը, կազմութիւնը սա բառերուն — թիւք, նիւթ, ձիւթ, խիւս, հոյզ, յոյզ:

Ահա գիրերու կամ տառերու փոխանակութեան պարագաներ.— Կ - Ծ (կին կամ ծին), Ծ — Ջ (թրծել, թրջել : Կճխւր թրծել՝ մեղմ, անձրեւէն թրջիլ, կամ հողը թրջել՝ թաւ կամ թափել, կամ խոտ): Կայ նաեւ Ջ — Ճ — խող, խոճ: Նաեւ Ե, Ո, քերել, քորել: Օտարներու մէջ միշտ ժուժկալ ենք, յայտնի պատճառով:

Հնդեւրոպականութիւն արթնցնելու համար կը յիշատակենք թէ մեր շատ բառը ճիշդ գերմ. էրէն satt նոյնանիշ բառին համազօր է, որմէ նաեւ ֆրանսերէն satisfaire:

Դառնալով տառերու փոխանակութեան սկզբունքին — Մ — Լ (մերկ, լերկ): Բանասիրութիւնը չափազանցութիւններ ունի. ան կը համարձակի մինչեւ իսկ խաբ (չոր խոտ) բառը կապել ոչխարին հետ: Բայց ճիշդ է որ գերմաններէն gehen կատարելապէս նոյն է մեր գալ, գնալ բայերուն հետ, ինչպէս ziehen մեր չուելն է, ինչպէս որդէն ըսուած է: Բայց կան անթափանցելի մթութիւններ, այսպէս՝ աշխարհ (Հ ով) եւ աշխար (ողբ, լաց, գլխաւ — ապաշխարել):

Անդրադառնալով իբր թէ օտար նոյնանիշ բառերու առջեւ մեր լեզուին վարանումին — յիշենք հոս անոնցմէ հատ մըն ալ որ — ինչպէս նախորդով բացատրեցինք — արդիւնք է այդ օտարներուն քաղաքական, տնտեսական կամ այս կարգի նորութիւններուն, որոնք չեն կրնար սակայն խուսափիլ Մեծաքանչին տիրապետութենէն: Այսպէս՝ isolationnistes (արմատական ile — կղզի — բառէն ձեւացած) կը նշանակէ պարզապէս կղզիականք, մեկուսականք, այսինքն՝ ջատագով այն դրութեան, որուն համեմատ այս կամ այն պետութիւնը — Անգլիա մասնաւորապէս — պէտք է չէզոք մնայ ուրիշներու ղալմաղալէն, որ կրնայ յանգիլ պատերազմի: Արդ, հոս ի՞նչ կայ գերազանց քան մերը, կամ ճոխագոյն քան Մեծաքանչը, որ անճրկելով՝ իբր անցնինք եւ օտարինը ընդօրինակենք, երբ մերը մերիններուն համար աւելի լաւ կրնայ ծառայել իբրեւ բացատրութիւն, իբրեւ բառ:

Սիրելի Արամ, չա՞րժեր արդեօք ուղղել շատ ընտանի բառի մը սխալ գործածութիւնը — Հայկական ընտանիքի շատ մտերմական բառ մըն է «աներ», որ կը գրուի շատերուն կողմէ յաճախ... աներհայր: Հոս ալ նորէն օտարը կը շփոթէ մեզ, beau-père: Բայց այս Ֆրանսերէնը չիտար Մեծաքանչին միտքը: Ֆրանսերէն այդ բառը կը նշանակէ թէ աներ եւ թէ խորթ հայր. մինչ հայերէն աները իր կորովի եւ բացարձակ իմաստը ունի, եթէ հարկ տեսնես «խորթ հայր»ին ալ հոմանիշը ունենալ, առ քեզի յօբայ, ինչպէս խորթ մօր կ'ըսենք մօրու: Դեռ ի՞նչ ապացոյց կ'ուզէք լեզուին ճոխութեան: Զգաստ եղիր, նոր սերունդ: Մի տարուիր ոչ փողոցէն, ոչ փայլէն՝ որ յաճախ կեղծ է: Աւելորդ չէ բնաւ շեշտել հոս, թէ ընտանի եւ խնամեկան անուններու բոյլ մը հայերէնի յատուկ է իր կորովի եւ միաձոյլ իմաստով— աներ, զոքանչ, ներ, տալ, փեսայ, հարս, նու, քենի, քենեկալ, տագր կամ տայգր, տալայր, որոնց օտարալեզու հոմանիշները ուրիշ բան ալ կը նշանակեն, այնպէս որ անկարելի է, առանց երկար բացատրութեան, բուն իմաստը հասկնալ — խորթ եղա՞յրն է թէ տագրը եւն. եւն.: Խորհեցէք եւ դատեցէք:

Լաւ եղած է որ խօթ (հիւանդ) հին գրականը նորին մէջ անհետ ըլլայ իր սարօքը: Բայց նոյնը կարելի չէ ըսել խէթ (կասկած) եւ խիթալ (կասկածիլ) բառերուն համար, որոնց գործածութիւնը երթալով կը ցանցառի: — Կողոպել կը նշանակէ կռահել կամ կըռահել: Այս վերջինը կարծեմ չէ բառեր, լով ինք, լրացնելու իրմով ըմբռնուած իմաստը, ուստի կողոպելը պէտք չէ վտարել բոլորովին, քանի որ, մանաւանդ, կռ (ր) ահելն ալ այնքան շնորհալի կազմութիւն մը չունի: — Թէականը աստիճանաբար կը մոռցուի, բայց յանիրաւի, պայմանականէն աւելի ուժով է թէականը (թէ կամ եթէ շաղկապէն շինուած): — «Պորտաբոյծ» բովանդակիչ բառը բոլորովին անտես եղած է, ան որկրամոլէն աւելի բան կը բացատրէ (տալգավուճ):— Նախճիրը երթալով գործածութենէ կը դադրեցնենք, եւ անոր տեղը կ'անցնի... «արեան բաղնիք» արտառոց բացատրութիւնը: Կ'երեւի, այս վերջին բառը մեր լեզուին մէջ մուտք գործած է գերմաններէն blut - badէն (պլութպատ): Բայց Գերմանացին այդ բառը կը գործածէ ոչ թէ... արիւնի բաղնիք հասկցնելու համար, ինչ որ անհեթեթ է, այլ արիւնհեղութիւն, ջարդ, նախճիր: — Դիտա՞ծ էք որ կոճ (կրունկին ոսկորը) բառը մոռցուած է գրեթէ առանց ո եւ է պատճառի: Կոճ սեղմ ձեւն է կոճղ (ծառի կոճ) բառին: Վէգն ալ նմանապէս, որ հոմանիշ է կոճին: Պէտք է ուշադիր ըլլալ — կը կրկնենք — գիտական, գրօսական, գեղարուեստական բառերու մթերքին:

Կը տեսնենք յաջորդով:

ՏԱՐԱԶ

ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԳԻԼՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թրքական կառավարութիւնը օրինագիծ մը պատրաստած է, որուն համաձայն սակարկութիւնը պիտի արգիլուի մանր առեւտուրի մէջ: Բոլոր գիները նշանակուած պիտի ըլլան աչքի զարնող ձեւով մը: Ո՛վ որ այդ գիները աւելի կամ պակաս կը ծախէ, տուգանքի կամ բանտարկութեան պիտի դատապարտուի:

Այս առթիւ օրինագիծը կը բացատրէ սակարկութեանց պատճառած վնասները եւ անոնց բարձումը կը նկատէ ընկերային բարենորոգում, քանի որ կասկածամտութեան եւ խաբուելու վախին տեղ պիտի հաստատուին վստահութիւնը եւ ապահովութիւնը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ

... Խմբագիր,

Կիրակի օր ներկայ էինք Հայոց եկեղեցում կատարուած հոգեհանգստեան ի յիշատակ Ամենայն Հայոց սրբազան կաթողիկոս Խորէն Ա.ի մահուան քառասունքին եւ չկարողացանք զսպել մեր զայրոյթը Հայաստանեայց եկեղեցում տեղի ունեցած հետեւեալ անհանդուրժելի երեւոյթների հանդէպ.—

1. Կաթողիկոսի հոգեհանգիստը պէտք է կատարուէր առանձնայատուկ շուքով, սահմանուած՝ Հայրապետին վերաբերեալ եկեղեցական օրէնքներով եւ պիտի տեւէր առնուազն 30—40 րոպէ:

2. Ոչ մի դէպքում չէր կարելի թոյլ տալ Հայրապետական հոգեհանգստեան կցել մի ուրիշի հոգեհանգիստ:

3. Նոր «արք»ութեան արժանացած առաջնորդ սրբազանը պէտք է որ մասնակցէր անձամբ Հայրապետական հոգեհանգստեան: Դա նրա ոչ միայն եկեղեցական պարտականութիւնն էր, այլ եւ դերազանցապէս բարոյական: Եթէ առողջական պատճառով չէր կարող պատարագիչ լինել, գոնէ հոգեհանգստի արարողութեան պիտի նախագահէր հոգեհանգիստին պատշաճ շուք տալու համար:

4. Այս վերջինը նկատի ունենալով, անհրաժեշտ էր պաշտօնական հանդամանք տալ այդ հոգեհանգստեան՝ հրաւիրելով օտար հոգեւոր հովիւներին եւ պաշտօնական անձերին:

Այս բոլորը անտեսուած էին: Ինչո՞ւ, հարց ենք տալիս Վռամշապուհ սրբազանին եւ եկեղեցական հոգաբարձութեան: Միթէ վայե՞լ է դանադան հարուստների հոգեհանգիստը կատարել մեծ շուքով եւ այն աստիճան երկար որ հաստ մոմերը հալին եւ այրեն մատները, իսկ այնքան տառապած կաթողիկոսի հոգեհանգիստը կատարել ի միջի այլոց, մի քանի րոպէում, մի ուրիշի հոգեհանգիստը միացնելով անոր հետ:

Առաջնորդից պատասխան չենք սպասում, որովհետեւ նա ծերունի է եւ ըստ երեւոյթին եկեղեցւոյ ներքին արարողութեանց ղեկն անգամ որ նրան է պատկանում ըստ ամենայնի, զիջել է հոգաբարձութեան:

Սակայն հոգաբարձութիւնից ոչ միայն սպասում, այլ պահանջում ենք բացատրութիւն, որովհետեւ խնդիրը վերաբերում է Ն. Ս. Հայրապետի եւ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ արժանապատուութեան:

Մի խումբ ներկայ եղողների կողմից
Տ. ԲԷԳԶԱԴԵԱՆ

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Վաղը, Կիրակի, 29 մայիս, գիշերուան ժամը 9ին Ղարաբաղ - Զանգեզուրի հայրենակցական միութիւնը կազմակերպած է սգահանդէս մը, հանդուցեալ Խորէն կաթողիկոսի մահուան առթիւ: Ուղելով վառ պահել հայ հասարակութեան յիշողութեան մէջ Էջմիածնի Մայր Աթոռի սէրը եւ անոր դերը Հայոցպատմութեան մէջ, Ղար.-Զանգ. Հայր. Միութիւնը այդ նիւթի մասին բանախօսելու հրաւիրած է հայրենակից եւ ծանօթ բանասէր Փրոֆ. Ն. Ադոնցը, որ այժմ դասախօս է Պրիւքսէլի համալսարանին մէջ: Կը հրաւիրուի հասարակութիւնը իր յարգանքի տուրքը մատուցանելու հանգուցեալ կաթողիկոսի յիշատակին եւ միաժամանակ լսելու Պ. Ադոնցի բանախօսութիւնը: Մուտքը ազատ է:

(Ժողովասրահ՝ 8, Rue Jean Goujon):

Տ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՌՕԱՆ, 22 Մայիս.— Ռօան կը գտնուի Լիոն - Փարիզ գծին վրայ: 85 քիլոմեթր հեռու է Լիոնէն: Ս. Էթիէն ալ գրեթէ նոյն հեռաւորութիւնն ունի: Գաղութը հաստատուած է 1925ին: Երբեմն շէն էր, իսկ այժմ լճացած վիճակ մը ունի, անտարբեր՝ որեւէ ազգային գործի հանդէպ:

Շինած էինք դպրոց - եկեղեցի մը, Ազգ. Միութեան հովանաւորութեամբ: Հ. Յ. Դ. Ակնունի խումբը քանի մը տասնեակի հասցուցած էր իր անդամներուն թիւը: 1933ին մետաքսի գործարանին փակումը (Gillet) ամէն ինչ խանգարեց, եւ մեր հայրենակիցները ցիրուցան եղան, կիսատ ձգելով դըպրոցը եւ եկեղեցին: Մեծ վնասներ կրեցին այն հայրենակիցները որ տուներ շինել տուած էին:

Մնացած հայրենակիցները, թիւով 20 ընտանիք, փնտռեցին երկու ասպարէզ, 1.Ռօան ըլլալով բրդեղէնի կարեւոր կեդրոններէն մէկը, մեր հայրենակիցները իւրացուցին ոչ միայն հիւսելու արուեստը, այլ եւ յաջողեցան նորութիւններ հնարել ու ներկայացնել մեծ տուներուն.— 2. Շրջուն վաճառորդ, զուլպայի, մուճակի, բրդեղէնի եւ կանացի հանդերձեղէնի: Բոլորն ալ յաջողած են եւ անգործներ գրեթէ չունինք:

Հակառակ տնտեսական ծանր պայմաններուն, մեր հայրենակիցները գնահատելի եւ անխոնջ աշխատանքով կը տոկան ամէն դժուարութեան,բայց ... տխուր է բարոյական պատկերը, — քար անտարբերութիւն հանրային հոգերու հանդէպ:

Հայրենակիցներ եւ ընկերներ, մէկդի դրէք սին վէճերը եւ մենք ալ կատարենք մեր պարտականութիւնը, գոնէ մեր մանուկները փրկելու համար:

Դ. Պագրեեան

«ՄԱՅԻՍ 28»

Ստացանք սիրուն հատոր մը այս անունով,— հրատարակուած՝ Հ. Յ. Դ. Սրեւմտեան Եւր. Կեդր. Կոմիտէին կողմէ, անկախութեան հռչակման քսանամեակին առթիւ: Հատորը պատկերազարդ է եւ կը բաղկանայ 68 լայն էջերէ, գեղեցիկ տպագրութեամբ:

Սկիզբը դրուած են Կեդր. Կոմիտէին յայտարարութիւնը, յետոյ Ա. Ահարոնեանի «Մասիս»ը եւ Անկախութեան հռչակման յայտարարութիւնը: Յօդուածներ ունին.— 1. Ալ. Խատիսեան, — 2. Ծ. Միսաքեան.— 3. Ս. Վրացեան.— 4. Ա. Գիւլխանդանեան.— 5. Հրանտ Սամուէլ.— 6. Ա. Աբեղեան.— 7. Ա. Զամալեան.— 8. Ծ. Նարդունի.— 9. Վ. Համբարձումեան.— 10. Վ. Իշխանեան.— 11. Ա. Ուրարտեան.— 12. Ս. Տէր Թովմասեան.— 13. Ս. Արամեան: Զանազան էջերու վրայ կ'երեւան գեղեցիկ խօսքեր Սիամանթօէն, Վարուժանէն, Ռ. Զարդարեանէ, Խ. Աբովեանէ:

Գինն է 5 ֆրանք: Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ԼՈՒՍԱՆԿԱՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի վարչութիւնը կը խնդրէ ընկերներէ եւ բարեկամներէ իրեն տրամադրել հետեւեալ ընկերներու լուսանկարները եւ եթէ կարելի է վերջին լուսանկարները, որոնց մեծադիր պատճէնները հանուելէ վերջը, բնականները պիտի վերադարձուին տէրերուն.—

1. Յարութիւն Շահրիկեան (Ատոմ). — 2. Հայկ Թիրեաքեան (Հրաչ).— 3. Վարդգէս (Սէրինկիւլեան).— 4. Դ. Վարուժան.— 5. Սարգիս Մինասեան (Արամ Աշոտ).— 6. Վահան Խորէնի.— 7. Տոքթ. Կ. Փաշայեան.— 8. Արշակ Շիրինեան.— 9. Միհրան Թէրլէմէզեան.— 10. Հայր Աբրահամ (Սահակեան).— 11. Մարզպետ (Ղազարոս Ղազարեան).— 12. Ստեփան Սարգսեան (Ստեպար).— 13. Համբարձում Սարգսեան (Սաքօ - Եապօն).— 14.Զաքար Տէր Ղազարեան.— 15. Սիամանթօ.— 16. Արիս Իսրայէլեան:

Կը խնդրուի ղրկել «Յառաջ»ի հասցէով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՇԱՀԱԳՐԳՌՈՒԹԵԱՆ ԱԼԻՔԸ

Պուքրէշի «Արագ»ը հետեւեալ կազդուրիչ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 Մայիս).

— «Փրոֆ. Նիքոլա Եորկան շրջան մը բացաւ: Եթէ հայ ժողովուրդը դարերէ ի վեր վայելեր էր այս հողին վրայ եղբայրական ասպնջականութիւն մը՝ իր սիրտն ու հոգին այս երկրին կապած ու փոխարէն սէր ու համակրանք ընդունելով միշտ, Փրոֆ. Եորկան եղաւ որ աւելի խորացուց այդ զուրգուրանքը, եւ հայ ժողովուրդի անցեալին լուսաւոր դիծերը տարփողեց ամէն առթիւ, ու դրոշմեց դարաւոր մեր վաստակը այս հողին վրայ: Աւելին. ան շահագրգռութիւն ստեղծեց երիտասարդ մտաւորականութեան մէջ ալ՝ դէպի հայ ժողովուրդն ու իր անցեալը, դէպի հայ մշակոյթն ու գրականութիւնը:

Անպտուղ չանցաւ իր ցանած սերմը: Արդէն հասած է գեղեցիկ հոյլ մը մտաւորականներու որ մեր անցեալով կը շահագրգռուի, ու կ'ընդլայնէ համակրութեան ալիքը մեր երկրուան շուրջ, ու տառով՝ փառքի բաժին մը հանելով առհասարակ հայ անուան:

Անշո՛ւշտ, հին սերունդին մէջ ալ ունեցանք մեզ ճանչցող ու սիրողներ: Բաւ է յիշել Հաշթէուն որ առաջինը եղաւ մեր արժէքը լոյսին հանող, եւ Կէօրկէ Պալշը՝ որ հայ արուեստը ըմբռնեց: Երկու անուններ են ատոնք զորս զուրգուրանքով պէտք է յիշէ Հայը ցմիշտ:

Բայց նոր սերունդը աւելի ընդլայնեց այդ շահագրգռութիւնը, հայ արուեստին ու պատմութեան աղբերը փնտռելով այս երկրին ու անոր ժողովուրդին հետ:

Ու որպէսզի անուններ տանք, յիշենք Փրոֆ. Քոնսթանթին Մարինեսքուն՝ որ Հայակիլիկիոյ զանազան պահերը ուսումնասիրեց երեւան հանելու համար անոնց առնչութիւնը արեւմուտքի հետ, Պ. Փրոֆ. Ալէքսանտրու Պուսույօչիանուն՝ որ հայ ոճին հետքերը որոնեց Ստորին-Դանուբի երկիրներուն մէջ, Փրոֆ. Փ. Փ. Փանայիթէսքուն՝ որ երեւան հանեց հայ թեմի մը գոյութեան ամենահին փաստաթուղթերը, առանց յիշելու պատմական ուսումնասիրութեանց նուիրուած ուրիշ դէմքեր՝ որոնք ի միջի այլոց զբաղած են եւ կը զբաղին մեր երէկուայ իրենց զանազան աշխատանքներուն մէջ, ինչպէս Կէօրկէ Պրըթիանուն, Արթուր Կորովէյը, Իօն Լուփաշը, Իօն Նիսթորը, եւայլն, եւ նաեւ երկրորդականներ, ինչպէս Կէօրկէ Պէզվիքոննէյ՝ որ Պեսարապիոյ անցեալը պրպտած ատեն տեղւոյն հայութիւնն ալ կ'որոնէ յաճախ, Հայր Կրիկորէ Քրըշիանու որ ճիգեր կ'ընէ անընդհատ հայ եկեղեցիին առաքելականութիւնը փաստելու համար, եւ դեռ ուրիշներ:

(Յիշե՞նք այս առթիւ որ մէկէ աւելի եղան այս տարի ռումէն ուսանողուհիները՝ որոնք իրենց աւարտական թէզերուն առթիւ հայ նիւթեր ընտրեցին եւ որոնք եկան աղբիւրներ քաղել Ռումանահայ Կեդր. Մատենադարանին մէջ):

Ու ահա նորագոյն հոյլ մը մտաւորականներու՝ որոնք իրենց յայտնութիւնը կ'ընեն վերջին մէկ-երկու տարին,— Փրոֆ. Վլատ Պընըցիանուն նախ՝ որ ոչ միայն մեր անցեալով կը շահագրգռուի այնքան սիրով ու ջերմութեամբ, այլ եւ մեր լեզուով ու անոր առնչութեամբ հնդեւրոպական լեզուներու հետ, Փրոֆ. Ժորժ Սթրնէսքուն որ գերման աղբիւրներու կըրթնած հայ ոսկեդարուն փառքը ընդգծեց գրքոյկով մը, դատաւոր Աուրէլ Սավան՝ որ բախտախնդրի մը տեղ դրուած Մանուկ Պէյը մեծ դիւանագէտ մը փաստարկովը պճնեց ու հռչակեց անոր անդնահատելի բարիքը Պուքրէշ քաղաքին, ու ահա վերջինը, Փրոֆ. Աուրէլ Տէչէյը՝ որ մեր Մովսէս Խորենացիին մէջ փաստ գտաւ ապացուցանելու համար ռումէն տարրին հնագոյն գոյութիւնը այս հողին վրայ:

Վա՜յ մեզի եթէ ի դերեւ հանենք մեր շուրջը տարածուող շահագրգռութեան այս գեղեցիկ ալիքը, ու չկարենանք մեր փոխադարձ շահագրգռութիւնը ցոյց տալ դէպի անոնց աշխատանքը»:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ

Շրջ. Վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է Մանչեստրէն Տիկին Մ. Պաքըրճեանէ 500 ֆրանք: Նախորդ գումար՝ 2600 ֆր.: Ընդհ. գումար՝ 3100 ֆրանք:

Շրջ. Վարչութիւն

ՀԱՅԱՍՏԱՆ...

(ՅՈՒՇ ՄԸ ԱՆՑԵԱԼԷՆ)

Հազար ինը հարիւր քսան:

Տարագրութեան ճամբաներէն նոր էինք վերադարձած մեր հայրենի մեռած գիւղը, մնացորդ խումբ մը պատանիներս՝ տասնը հինգ - տասնըվեց տարեկան:

Դեռ չորս տարի առաջ, մեզի կ'ըսէին թէ, «աշխարհի վրայ բնաւ Հայ չէ մնացած, թէ բոլորն ալ կոտորած ու ջնջած են»:

Նոյնիսկ մեզ կը համոզէին թէ, «Ամերիկայի Հայերն անգամ բնաջնջուած են...»:

Ու մենք բոլորովին յուսակտուր, եւ ճակատագրին համակերպած էինք... Հայ եւ Հայաստան մեր մտքէն հանելով:

Տարագրութենէն երեք - երեքուկէս տարի ետք Զինադադար էր կնքուեր, յաղթականներու եւ պարտեալներու միջեւ.— մենք ուրկէ՞ լուր պիտի ունենայինք:

Մեզ բնաջնջող արիւնկզակ պետութիւնը պարտեալներու կարգին կը գտնուի եղեր,— Մենք ի՞նչ գիտնայինք:

Եւ ահա, ողջ մնացած կարգ մը Թուրք զինուորներ օղափոխութեան կուգան, թէեւ իրենց ընտանիքի անդամները յուսահատած էին բոլորովին, երեք տարի շարունակ բնաւ լուր առած չըլլալով:

Այդ կմախացած զինուորները, մեր տխուր դէմքերուն վրայ ալ ուրախութեան նշոյլ մը նետեցին:

Անոնք իրենց հետ լուր բերած էին թէ, Հայաստան«պէյլիք» է ստացեր..

Անոնք իրենց հետ, դարձեալ լուր բերած էին թէ, իրենց թագաւորութիւնը կործաներ է...

Բայց՝ Թուրք յիմար ամբոխը չէր հաւատար այս երկու անակնկալ ու աղէտաւոր լուրերուն ալ:

— Ինչպէ՞ս Հայերը «պէյլիք» կ'առնեն, քանի որ մենք զանոնք ամբողջութեամբ բնաջնջեցինք:

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ մեր թագաւորութիւնը կործանած է, քանի որ մենք մեր երդիքներուն տակ՝ մեր գիւղերուն մէջ կը գտնուինք, ու մեր կառավարութիւնն ու ոստիկանութիւնն ունինք.— կը մտածէին բոլոր Թուրքերը:

Այս լուրերն ու փսփսուքները մեզմէ գաղտնի պահուած էին սկիզբները:

Սակայն, մէկ օրէն միւսը, բերնէ բերան իյնալով, լայննալով ու տարածուելով, օր մըն ալ ահա՝ մեր ականջը կը հասնէր:

Մեր հաւատալը չէր գար բնաւ: Եւ կը կարծէինք թէ, օղափոխութեան եկող ոսկրուտ դէմքերով զինուորները մեզ կը ծաղրէին...

Բայց ոմանք երդում կ'ընէին իրենց հաւատքին վրայ: Եւ մենք նորէն թերահաւատ էինք:

Մենք ո՞ւրկէ գիտնայինք թէ, հերոսական Վան, Եդեսիա, Մուսա Լեռ, Շ. Գարահիսար եւայլն ունեցեր էինք:

Ո՞ւրկէ գիտնայինք թէ, կամաւորական բանակներ ունեցեր էինք զանազան ճակատներու վրայ:

Ո՞ւրկէ գիտցած պէտք է ըլլայինք, թէ հայկական բանակ, Սարտարապատ— Ղարաքիլիսէ, Բաշ Ապարան եւայլն ունեցեր էինք:

Եւ սակայն, այդ թուականէն երկու տարի եւս անցած ըլլալով, մենք այլեւս համոզում գոյացուցած էինք թէ, Թուրք զինուորներուն բերած լուրերը բոլորովին անհիմն չեն: Եւ, մենք մընացորդներս վերադարձանք դէպի մեր մահացած աւանները:

×

Հայ, Հայաստան եւ հայկական կառավարութիւն այլեւս իրականութիւն դարձած էին հիմա:

Նամակներ կը հասնէին Պոլսէն, Ամերիկայէն, որոնց մէջ միշտ Հայաստանի մասին կը խօսուէր:

Ամէն շաբաթը անգամ մը խումբով դէպի քաղաք կ'երթայինք, մեր Քեռիէն լուրեր առնելու համար Հայաստանի մասին:

Մեր Քեռին տարէց եւ փորձառու մարդ էր, ու անոր խելքը այնքան աղուոր կը հասնէր Հայաստանի ու հայկական կառավարութեան մասին...

Որքա՜ն կը տենչայինք, որ մենք ալ մեր Քեռիին չափ բան գիտնայինք Հայաստանի համար:

Ան ալ — մեր Քեռին —մնացորդաց մըն էր մեզի պէս: Ազատուած էր քիւրտ աշիրէթի մը մէջ, շնորհիւ իր արհեստին (պղնձագործ): Եւ, երբեմն ալ քիւրտ աւազակներուն հետ շրջած լեռները՝ փախստական:

Եւ մեզմէ մէկուկէս տարի առաջ քաղաք վերադարձած էր, ու խանութ բացած՝ կ'աշխատէր իր արհեստին:

Աշիրէթէն գալու ատեն, կարմիր՝ ոսկեգոյն աղուոր նժոյգ մըն ալ բերած էր հետը, տակաւին չորս - հինգ տարեկան:

Մենք ամէն անգամ որ Քեռիին կը հանդիպէինք, հարցումներու տեղատարափ մը կը թափէինք իր վրայ.

— Քեռի, Հայաստանը ո՞ր կողմն է:

— Քեռի՛, ե՞րբ Հայաստան պիտի երթանք:

— Քեռի՛ ի՞նչպէս Հայաստան եղաւ, քանի որ Հայերս բոլորը ջարդեցին.

— Քեռի՛, մենք կ'ուզենք շուտ երթալ Հայաստան, ու հոն զինուոր ըլլալ:

Ու մեր սիրելի Քեռին կը ճգնէր բոլոր հարցումներուն գոհացուցիչ պատասխաններ տալ:

×

Անիկա, Հայաստանի մասին իր բոլոր լուրերը Ս. մեծ քաղաքէն կը ստանար:

Անոր լրաբերը, կամ թղթատարը, Ջօրեպան՝ Քէլ Պէքիրն էր, որ ամէն շաբթու մէկ անգամ երթուդարձ կը կատարէր մեր քաղաքէն Ս. քաղաք:

Ու ամէն անգամ ալ, երբ Ջօրեպան Քէլ - Պէքիր քաղաք հասնէր, մեզմէ մէկ - երկու հոգի անպայման Քեռիին կը հանդիպէին, նոր լուրեր առնելու համար Հայաստանի մասին:

Մենք կ'ուրախանայինք, կը հրճուէինք, մեր երեւակայութեան մէջ փոխադրելով Հայաստանը, հայկական կառավարութիւն, հայկական բանակ, ոստիկան, Հայերով լեցուն քաղաքներ, ու ինչե՜ր, ինչե՜ր...

— Հա՛, մանչերս— կ'ըսէր մեր սիրելի Քեռին— մօտ ատենէն... մօտ ատենէն...:

Երբ Ս. քաղաքի որբանոցներու հայ որբերը Հայաստան փոխադրեն, ինծի խոստացած են, որ այն ատեն մենք ալ անոնց հետ պիտի երթանք:

Այս անգամ Ջօրեպան Քէլ - Պէքիրին բերած գիրին մէջ այդպէս գրած էին:

Իսկ մենք օրէ օր անհամբեր կը դառնայինք:

Ա՜խ— Ջօրեպան Քէլ - Պէքիրը ե՞րբ պիտի բերէր այն գիրը, որուն մէջ գրուած ըլլար թէ, որբերը պիտի փոխադրուին քանի մը օրէն: Շուտով պատրաստուեցէք, եւ ճամբայ ելէք դէպի Ս. քաղաք:

×

Քեռիին խանութը կատարեալ ակումբ մըն էր դարձեր, շրջաններէն թէ քաղաքէն վերապրող բեկորներուս համար:

Ան շնորհիւ իր արհեստին եւ գործունէութեան՝ քաղաքապետին հետ անգամ ծանօթացած ու բարեկամացած էր:

Շրջաններու գիւղերէն վերապրողները բոլորն ալ անոր խորհրդակցութեան կը դիմէին ո եւ է գործի համար:

Քեռին կը գտնէինք միշտ ուրախ ու ժպտուն, իր խանութին մէջ, փռոցին առջեւ, թեւերը սօթտած: Բրդոտ հաստատուն բազուկներ, որոնց մէկով շատ վարպետօրէն ու դիւրութեամբ, պղինձի խոշոր չերտ մը կը դարձնէր փռոցի օճախին վրայ, ունենալով մը ամուր խածնել տուած: Իսկ միւսով ծանր մուրճը բռնած, որու հարուածներուն տակ, պղինձի հաստ չերտը շուտով սանի մը կը վերածուէր, կամ տափակնալով մէկդի կը նետուէր:

Այդ միջոցին, անպայման, իր ամենաշատ սիրած երգին հետեւեալ հատուածը կ'երգէր անոր եղանակը ներդաշնակելով մուրճի ելեւէջներուն.—

Արեւելք, արեւմուտք, հիւսիս եւ հարաւ,
Թող Հայեր թռչե՛ն, դէպի Հայաստան:

(Մնացեալը յաջորդով)

Ն. ԳԱԼԷ

Նշխանութիւնները անտարբեր կը մնան այս արարքներուն առջեւ եւ ոչ մէկ ուշադրութիւն կ'ընծայեն իրենց եղած գանգատներուն։ Ընդհակառակն ֆրանսական սպանները եւ ոստիկան զինուորները գրեթէ սապէս կը պատասխանեն ժողովուրդին գանգատներուն ․

— Ֆրանսա պիտի չմեկնի հոսկէ։ Եւ դուք պիտի պատժուիք։ Անկախութեան դատը պաշտպանելով դուք ձեր ձեռքով փորեցիք ձեր անդունդը։ Երբեք պիտի չներենք ձեր այս շարժումին ։

Անթաքիոյ եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ արգիլուած է Թուրքերուն փողոց ելլել գիշերները։ Նոյնիսկ արգիլուած է որ երկու Թուրքեր իրար գան եւ խօսին ։

Զինուորական խորհրդակցութիւն Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ

Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի սպայակոյտներուն խօսակցութիւնները պիտի վերսկսին յառաջիկայ շաբթու, երբ Զօր․ Եոնէսքու՝ Ռումանիոյ սպարապետը եւ ուրիշ բարձրաստիճան սպաներ Վարշաւա երթան ։

Վերջին անգամ խօսակցութիւններ տեղի ունեցան անցեալ յուլիսին, երբ լեհական սպայակոյտին նախագահը Պուքրէշ գնաց, կարող Թագաւորին այցելութենէն անմիջապէս վերջը։ Կ'ըսուի թէ նախորդ խօսակցութեանց նիւթ եղած է միայն Խ․ Միութեան դէմ ի հարկին փոխադարձաբար պաշտպանուելու խնդիրը։ Վերջերս իմացուած է թէ խորհրդային ստուարաթիւ ուժեր համախմբուած են Ռուսաստանի արեւմտեան սահմաններուն վրայ, դէմ դիմաց Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ ։

Զինուորական մասնագէտներու կարծիքով, խորհրդային բանակին եւ օդատորմիղին երկու երրորդը այժմ կը գտնուի արեւմտեան սահմանին վրայ։ Հետեւաբար, հաւանական է որ ռումանական եւ լեհական սպայակոյտները զանազան բարդութիւններ նախատեսեն Ռուսաստանի հետ, իբրեւ հետեւանք չեխական տագնապին։

*** Սլովաք երեսփոխաններէ եւ ծերակուտականներէ բաղկացած երկու պատուիրակութիւններ Վարշաւա հանդիպելով, ջերմ ընդունելութեան արժանացան։ Պատուիրակութիւններէն մէկը ամբողջովին կազմուած է ինքնավարութեան կուսակիցներէ, միւսը խառն է։ Լեհաստանի թէ լրագրական եւ թէ խորհրդարանական շրջանակները համակրանքով կ'արտայայտուին երկու պատուիրակութեանց մասին, որոնք պիտի մասնակցին Սլովաքներու համագումարին ։

Անգլիա "դիտող,, մը կը ղրկէ Փրակա

Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն մէկը ճամբայ ելաւ դէպի Փարիզ, Պերլին եւ Փրակա, ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ «դիտող» մը կամ աչք մը պահել Փրակայի մէջ, դիւրացնելու համար Գերմաններու հետ կատարուած բանակցութիւնները։ Կարծողներ ալ կան թէ Անգլիա մասնաւոր ծրագիր մը մշակած է, չեխական տագնապը լուծելու համար ։

Մոսկուայի մէջ հաւատք չունին որ բանակցութիւնները յաջող ելքի մը յանգին։ Խորհրդային մամուլին եւ Փարիզի ձախակողմեան շրջանակներու կարծիքով, Հիթլէր որոշած է խաղաղ թափանցումով գրաւել Չեխոսլովաքիոյ գերմանական շրջանը։ Գերմաններուն Առաջնորդը, Հէնլայն եւս «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին հետ խօսած ատեն, այն տպաւորութիւնը ձգած է որ եթէ բանակցութիւնները չյաջողին եւ չեխական հալածանքները շարունակուին, Գերմանները կրնան ուղղակի գերմանական կառավարութեան միջամտութիւնը հրաւիրել ։

ՁԱՆԱՁԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը Թունդ զինուոր․ դիկտատուրայի մը վերածուեցաւ, մղում տալու համար չինական պատերազմին։ Նոր կառավարութեան մէջ կը գտնուին հինգ զօրավարներ եւ ծովակալներ։ Զօրավար մըն է նաեւ արտաքին նախարարը ։

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ազգ․ միութեան համագումարին փակման առթիւ, մարաջախտ Փէթէն ճառ մը խօսելով, աղդարարեց․— «Ինչպէս որ մենք մեր ուժերը վերահաստատեցինք 1871ի պարտութենէն վերջ, այնպէս ալ 1918ին պարտուած Գերմանիան ոտքի կանգնեցաւ այնքան շուտ որքան մենք կանխահասօրէն պարպեցինք Հռենոսի շրջանը։ Այսօր մեր դիմացն ունինք Գերմանիա մը՝ 1913ի ուժով, որ կ'աւելնայ օրէ օր։ Շատեր այս պարագան կը կոչեն պարտեալներուն յաղթանակը»։ Եզրակացնելով, մարաջախտը սերպողական գտաւ «ֆրանսական բոլոր ճիգերու միացումը»։

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը իր մօտ հրաւիրելով Արհեստակցական Միութեանց վարիչները, նորէն շեշտեց թէ անհրաժեշտ է գործակցիլ առանց վերապահութեան, գլուխ հանելու համար վերազինման ծրագիրը ։

ԱԻՍՏՐԻՈՅ այն գիւղը ուր ծնած է Հիթլէր, չէն քաղաքի մը պիտի վերածուի արագօրէն։ Վիէննան ալ պիտի ընդարձակուի, գրեթէ Լոնտոնի չափ։ Երկու նախկին նահանգներ պիտի անհետանան եւ վերին Աւստրիան պիտի կոչուի Վերին Դանուբ ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9.30ին

«Գօլիզէ»ի շքեղ սրահին մէջ, 221 Պուլվար Տիւկոմիէ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստան երէկ, այսօր եւ վաղը»։

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի։

Ապսպրանքները կանխիկ։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France։

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Երիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։

Կը խօսի Դոկ. ՏԻԳՐԱՆ ՊԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ։ Մուտքը ազատ է։

Ծոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՐՕՊԱԿԱՆՏԻ ՅանձնախումբՒ ժողովը Մայիս 30 երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ծանօթ ճաւաքատեղին։

ԾԱՎԻԼԻ «Արդուլթեան» խումբի ժողովը 29 Մայիս, կիրակը երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ճաւաքատեղին։

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անհրաժեշտ ներկայութիւն։

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

28 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

PETIT JOURNALի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet, ՄԷԹՐՕ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. ԺԻՒՄԹԷՆ ԿՈՏԱՐ

(Ծերակուտական, Նախկին Նախարար)

Պ. ԺՕՐԺ ՓԻՔՕ (ԴԵՍՊԱՆ, ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐԶՊԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ)

ԶՐԱՄԱՆԱՏԱՐ Պ. ՊԸՆՈՒԱ Տ'ԸՆՋԻ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ,

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐ։

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՆ Պ. ՖՈՒՌՆԻԷ, (ՖՐ. ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԼԻԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ) ԵՒ ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏ. ԱԲԲԱՅ ՄԻՒԼԼԷՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՕՏԱՐ ՀԻՒՐԵՐ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԱՐՓԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (երգ), Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ), Օր. ՌԱՆՃԷԼԵԱՆ (արտասանութիւն), ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ։ Եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ։ Ճազ, Թամպոլա, պիւֆէ։ Մուտք 6 ֆրանք։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆ Կ. Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— դաշնակ, ջութակ. կ'երգեն՝ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ, ընկ. ԱՐԱՄ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ, Պ. ՂԱԶԱՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ։ Կ'արտասանեն՝ Օր. ՀԱՃԻ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ, եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ։ Կովկասեան պար, Պ. ՅԱԿՈԲ ՍՈՖԵԱՆԻ կողմէ։ Ծախքերու մասնակցութեան համար 0.85 ֆր.։

Հանդէսէն վերջ խնջոյք մինչեւ լոյս, Յոյներու սրահին մէջ, 5 Rue Bonnefoi։

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Ֆուայէ տը Թէաթրի վերնայարկի սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի ՁՕՄի «Արաքս» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ Թ. ԶՕՐԹԵԱՆԻ։ Պիտի երգեն Տիկին Վ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ Օր. Ե. ԵՂԻԿԵԱՆ։

×

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ. 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, նուագ. արտասանութիւն։

Տարեկան դաշտահանդէս

Սէնլուի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան, Կ. Խաչի սանուհիներու եւ «Մասիս» մարզական միութեան կողմէ։ 29 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պ. Լեւոն Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Թիւրիմացութեան մը առթիւ դաժական հետապնդումի ենթարկուելով, քանի մը օր մնացի ոստիկանական արգելարանի մէջ։

Իմ անմեղութիւնս երեւան հանելու ու զիս տուն վերադարձնելու համար ամէն ջանք ի գործ դրին ընկերներս եւ բարեկամներս, որուն համար մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ընկերներ Ն. Կակոսեանի, Ա. Արմադանեանի, Թ. Քէօսէեանի, ինչպէս նաեւ Տ. Մեսրոպ քահանայի եւ այն բոլոր բարեկամներուս եւ դրացիներուս որոնք իրենց կարելին ըրին այդ քանի մը օրերու մէջ ինծի օգտակար ըլլալու համար։

Մարսէյլ Բիւզանդ Քէօսէեան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ մամուլով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին տիկնոջս՝ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Քերովբէ Կարապետեան (Տպագրիչ)

Մարսէյլ

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 29 MAI 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3743 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ընկերներ եւ քաղաքացիներ,

Ժողովուրդներու պատմութեան մէջ թուականներ կան որոնք դարաշրջան կը կազմեն :

Այդպէս է նաեւ 1918 ՄԱՅԻՍ 28Ը,— անկախութիւն, վերահաստատուած հայկական իշխանութեան, հող չէ թէ հայրենի հողերու միայն մէկ մասին վրայ :

«Ափ մը հող»ի կարօտը տանջուեցաւ այս ժողովուրդը, դարեր շարունակ: Ափ մը հող՝ ուր կարենար հաստատել իր սեփական բոյնը, ե՛ւ իր ճակատագիրը վարելու, ե՛ւ մարդկութեան ծառայելու համար: Ափ մը հող, ուր այս աշխատաւոր ժողովուրդին արդար քրտինքը հոսէր առանց արիւնի եւ աւերի, առանց վախի կամ բռնութեան :

Այդ ափ մը հողն էր որ կ՚ապահովէր Մայիս 28ը, շնորհիւ ամեհի եւ արիւնալուանդ ճակատամարտի մը, որուն յուսահատական թափը մինչեւ այսօր ալ սարսուռ կը պատճառէ ռազմիկներուն եւ վկաներուն :

Թերեւս երբեք այնքան ուժգին հնչած չէր յեղափոխական մարտակոչը, «Մահ կամ Ազատութիւն», որքան 1918 մայիսի այդ վերջին շաբթուն, Արարատեան դաշտին վրայ :

Ու թերեւս երբեք հայ ժողովուրդը իր բարոյական, մարտական եւ նիւթական ուժերը համախմբած, բազմապատկած չէր այնքան տարերային թափով որքան այդ շրջանին :

Ի՞նչ ունէինք օրհասական այդ պահուն, պատերազմի դաշտին վրայ,— ընդամէնը 12—15.000 զինուոր, որոնց մէկ մասը եթէ վառօդ կը շնչէր տարիներէ ի վեր, նետուած բլլալով լեռնէ լեռ կամ ճակատէ ճակատ, միւս մասը դեռ նոր կը տեսնէր կրակին անէծքը:

Եւ ի՞նչ ունէինք իբրեւ զէն ու զրահ,— հրացան, գնդացիր եւ թնդանօթ:

Ապահովաբար թշնամին աւելի կանուխէն սկսած կ՚ըլլար իր վճռական գրոհը, եթէ գիտնար անոնց իրական քանակութիւնը ...

Եւ սակայն, զարկաւ ու զարնուեցաւ հայկական բազուկը: Կռուեցաւ այնպէս ինչպէս միայն քաջերը գիտեն կռուիլ,— յարգանքի հրաւիրելով նոյնիսկ թշնամին :

Կռուեցան բոլորը նոյն դրօշին տակ, առանց տարիքի, դասակարգի կամ դաւանանքի խտրութեան: Կռուեցան այն գիտակցութեամբ, թէ ինչպէս սահմանէն անդին, արեւմտեան Հայաստանի մէջ, այստեղ ալ թշնամին նոյն դիւային ծրագիրը կը հետապնդէր,— անճիտում եւ փոշիացում :

Ու մենք ունեցանք ազատ հայրենիքի, պետական կարգուսարքի կորիզ մը, որ միայն ներքին եւ արտաքին խաղաղութեան կը կարօտէր, հիմնաւորուելու, զարգանալու եւ տարածուելու համար: Խարիսխ մը, մեկնակէտ մը, որ պիտի յանգէր տրամաբանական ելքին,— անկախ եւ ամբողջական հայրենիք:

Դժբախտաբար, ներքին եւ արտաքին դաւեր խափանեցին այդ հնարաւորութիւնը: Պատմութիւնը շեղեցաւ իր բնական ընթացքէն, այլափոխելով մեր հայրենիքին դիմագիծը :

Եւ մենք այսօր կը գտնուինք նոր անկիւնադարձի մը առջեւ:

Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը, որ կը յաւակնէր հրաշքներ գործել, ոչ խակ իր հիմնադիրներուն եւ հաւատարիմ գործակալներուն գլուխը կրցաւ փրկել, 17 տարի տիրաբար վարելէ վերջ...

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս — եւ աւելի մեծ հանդիսութեամբ տօնելով Մայիս 28ը, մենք ոչ միայն կատարուած քաջագործութեանց եւ շահուած յաղթանակին յիշատակն է որ կը պանծացնենք, այլեւ կ՚ուզենք ոգեկոչել եւ արծարծել այդ օրերու խորհուրդը,— անսասան հաւատք, յեղափոխական վճռականութիւն եւ պայքար, անվհատ պայքար, ի խնդիր վերջնական ազատութեան :

Մեր կուսակցութիւնը, որ մեծագոյն վաստակն ունեցաւ ազատագրական պայքարին, ինչպէս հայկական անդրանիկ հանրապետութեան հիմնարկութեան եւ ձեւաւորման մէջ, ուխտած է նոյն թափով ալ շարունակել իր աշխատանքն ու պայքարը, յանուն հայրենիքի անկախութեան եւ ամբողջացման:

Այդ գիտակցութեամբ ալ, ողջունելով անկախութեան հռչակման քսանամեակը, կոչ կ՚ուղղէ բոլորին, առանց դաւանանքի խտրութեան.—

1.— Համախմբուիլ մէկ նշանաբանի տակ,— Հայրենիք եւ Ազատութիւն:

2.— Կազմել ազգային միացեալ ճակատ, Հայկական Դատին շուրջ:

3.— Կազմակերպել եւ բազմապատկել բոլոր տրամադրելի ուժերը, եւ մասնաւորապէս երիտասարդութիւնը:

4.— Զօրացնել գաղութներու ինքնապաշտպանութեան, Հայկական Արտասահմանի կազմակերպութեան աշխատանքը:

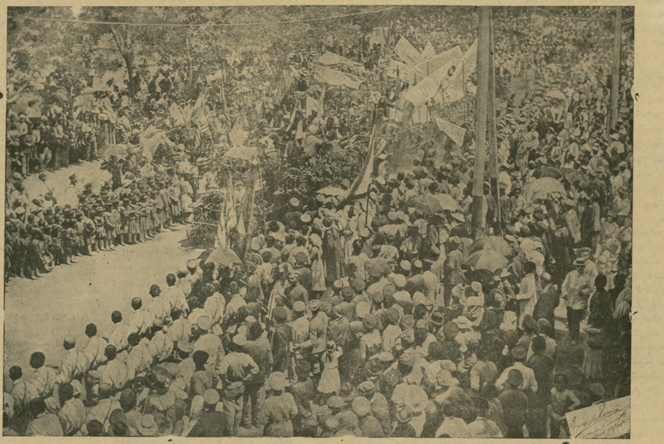
Կեցցէ՛ Մայիս 28ը,— նախատօնակ անկախութեան :

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը:

Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ
ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

28 Մայիս 1938

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՓՕՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ, ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ՝ 1919 ՄԱՅԻՍ 28ԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Թուրքերը կրակ կը փսխեն ընտրութեանց առթիւ

Անտիոքէն հասած հեռագիրներու համաձայն, Սանճաքին ընտրական գործողութիւնները կը շարունակուին մթնոլորտի մը մէջ, որ կը կրէ Ամուքի վերջին միջադէպերուն ազդեցութիւնը,— այդ միջադէպերը անդրադարձան նաեւ Անտիոքի մէջ, ուր վիրաւորուեցան երեք Ալէվիներ:

Ֆրանսայի պատուիրակը, վերջ դնելու համար միտքերը յուզող փրփրականոին, խաղաղութիւն հաստատելու եւ ընտրական գործողութեանց ընթացքը չկասեցնելու նպատակով, հրատարակութեան տուաւ երկու հրամանագիր, որոնց մէջ կը յայտարարուի թէ այն ընտրողները, որոնք, առանց պատճառի կը գտնուին իրենց ընտրական շրջանակէն դուրս տարբեր ընտրական շրջանակի մը մէջ, պիտի ճամբուին իրենց տեղը, միաժամանակ ամժամաբար կ՚արգիլուի որեւէ թերթ կամ այլ հրատարակութիւն լոյս ընծայել Սանճաքի հողամասին վրայ:

Միւս կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութեան Յանձնաժողովը եռանդագին կը շարունակէ իր աշխատանքները: Անտիոքի մէջ ներկայիս կը գործեն 12 ընտրական գրասենեակներ: Արձանագրութեանց ընթացքը մինչեւ վերջին պահուն բնաւ չէ փոխած երկու ընտրական շրջանակներու մէջ ստացուած արդիւնքը, այսպէս Թուրքերը կը մնան 47 առ հարիւր համեմատութեան վրայ (Լը Թան):

«Կատարուած իրողութեան առջեւ դնել Ֆրանսան»

Ինչպէս կը տեսնուի, Ֆրանսական իշխանութիւնը կ՚աշխատի պաղարիւնով, առանց ազդուելու Թուրքերու սանձած միջադէպերէն: Սակայն Էնկիւրիի մարդիկը, տեսնելով որ խաղը կորսնցնելու վտանգին առջեւ կը գտնուին, սկսած են դիմել ծայրայեղութեանց: Այսպէս Աթաթիւրք, հիւանդութենէն դեռ նոր ապաքինած, Մերսին վազեց, զբօսնելով պտոյտներ կատարեց ծովուն բացերը, ազդեցութիւն գործելու համար Ալեքսանտրէթի Սանճաքին բնակչութեան վրայ: Միւս կողմէ Էնկիւրիի մամուլը սկսաւ կրակ փսխել,— այդ մամուլէն քաղուածքներ պիտի տրուին «Յառաջ»ի երեքշաբթի օրուան թիւով,— եւ սպառնալ Ֆրանսայի՝ մէյմէկ Հիթլեր դարձած, ինչպէս կ՚ըսեն այնքան լրբութեամբ :

Ահա թէ ի՛նչ կը գրեն Թուրքերը.—

«Ֆրանսայի գործակալները, տեսնելով որ Թուրքերը բացարձակ մեծամասնութիւն պիտի շահին ընտրութեանց մէջ, կ՚ուզեն ձախողեցնել ընտրութիւնները՝ այս իրողութեան հակառակ զրոյցներ տարածելով, թէ Թուրքերը ընտրութեանց մէջ պիտի կորսնցնեն եւ խորհուրդ կուտան ընտրութիւնները յետաձգել,— իբրեւ թէ առաջ գալիք խռովութեանց առաջքը առնելու համար— եւ ձայնասփիւռով լուր տարածեցին՝ Աթաթիւրքի առողջական վիճակը ծանրացած ցոյց տալով, որպէսզի Թուրք ժողովուրդը յուսալքուի:

Ֆրանսա ո եւ է հողատարութեան իրաւունք չունի ոչ Սուրիոյ եւ ոչ Հաթայի վրայ, այդ իրաւունքը Անգլիան է որ իրեն շնորհեց, որովհետեւ ան է որ այդ հողամասը զէնքով գրաւեց ընդհ. պատերազմին: Ուրեմն, պէտք է որ Ֆրանսա քաշուի այդ երկիրներէն եւ Սուրիան վերադարձնէ Սուրիացիներուն եւ Հաթայը՝ իր բուն տէրերուն, Թուրքերուն: Այլապէս Թուրքիա մտադրած է կատարուած իրողութեան առջեւ դնել Ֆրանսան, իր իրաւունքը արժեցնելու համար»:

«Ճիւմհուրիյէթ»ի կը հեռագրեն Անտիոքէն.—

«Հաթայի զանազան շրջանակներուն մէջ տեղի ունեցած արձանագրութեան մէջ՝ արձանագրուած են 8518 Թուրք եւ 9506 զանազան տարրեր: Այս թուանշաններուն համաձայն՝ Թուրքերը 988 թիւով փոքրամասնութեան մէջ մնացած են: Բայց այս թուանշանները ամբողջ Հաթայը չեն ներկայացներ, ուրեմն չեն կրնար ընդունուիլ իբրեւ վերջնական արդիւնք: Այս արդիւնքն ալ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎՃԻՌԸ ...

Գաղափա՛ր,— առանց անոր՝ մարդը պիտի չկարենար ըլլալ «անուն»ը, որ կը տարբերի «անասուն»էն: Վասնզի «խօսք»ը մտածումն իսկ է,— սաղմը գաղափարին :

Ազգերն ալ այդպէս են: Առանց հոգեկան ներշնչումի ու առանց մեծ իտէալներու՝ չկան մեծ ազգաններ: Չկան նոյնիսկ տեւական գոյութիւններ: Ազգի մը մեծութիւնն ու արժէքը իր թիւին մէջ չէ: Ոչ ալ՝ իր հողերուն տարածութեանը մէջ: Որքան շատ մարդկային մեծաթիւ արջառներ եկած ու մեկնած են, առանց հետք մը ձգելու իրենց ետին...

Փոքրիկ, բայց իտէալ ունեցող ժողովուրդներ, ընդհակառակն, ջահակիրներն են եղած մարդկութեան: Ու դարերու մէջէն յաջողած են հասնիլ մինչեւ ներկայ օրերը՝ քալելով «ընդ հուր եւ ընդ սուր»: Հելլադան ափ մըն էր: Բայց, իր ուսերով դարե՛ր վերցուց: Հռոմը աւելի մեծ չէր: Եւ սակայն, իր իտէալը, երկաթեայ կարգապահութիւնն ու փայլուն քաղաքակրթութիւնն իր՝ զինքը դարձուցին աշխարհի տէրը :

Իտէա՛լ,— զայն կը յղանան, կը դարբնեն ու կը կրեն ազգի մը հատրնտիր զաւակները: Անիկա յաւիտենական է. թէեւ՝ փոփոխական՝ ժամանակին ու պայմաններուն համաձայն: Եւ որովհետեւ անիկա ձգտում մըն է, իրականացումը կը կարօտի ճիգի, հաւատքի, զոհաբերութեան, հերոսական խոյանքներու եւ հաւաքական թէ անհատական յամառ նուիրումներու :

«Մայիս 28»ը *համազգային գաղափարականութիւնն է՝* հակադրուած *անձնական գաղափարազուրկ բարօրութեան*:

Ազգային ձգտումին ու պատրաստակամութեան պակասին վրայ՝ գաղափարական նուիրումին ու զոհողութեան ոգիին յաղթանակն է: Ամբողջին նախընտրութիւնն է՝ անհատէն: *Հայութեան* գերակայութիւնը՝ *Հայուն* վրայ: Թերահաւատութեան արմատախիլ շպրտումը հայ հոգիէն, ու կարելիութեան խոր *հաւատքին* քանդակումը անոր մէջ: Ոչ միայն ֆիզիքական եւ հողային, այլեւ հոգեկան ու մտաւոր ազատագրութիւնը մեր,— առաջինը՝ թշնամիէն, իսկ վերջին երկուքը՝ մեր ստրկամիտ հոգեբանութենէն:

Բայց մանաւանդ՝ *սեփական ուժին* դրական փաստը՝ *օտար ուժին* ապաւինելու սպաննիչ նախասիրութեանց դէմ :

«Խորհրդային»— նոր ձեւափոխումն է աս՝ հին այդ նախասիրութեանց: Նոյն հոգեւոր ու մտաւոր ստրկութիւնը : Ներշնչումի չքացումը եւ պատրաստակամութեան պակասը:

«Բարեկամ Խ. Հայաստանին» — այս լկուած «քաղաքականութիւն»ը վերյայտնութիւնն է նախապատերազմեան «էֆէնտի»ին, որ «համբուրել» կը յանձնարարէր:

«Եռագոյնը թանգարանը դնել», — ահա մէկ ուրիշ յատկանիշը՝ նոյն այդ ամեհաւոր «ողջմտութեան»:

Զինական պարտութենէն վերջ՝ հոգեւոր ու մտաւոր պարտութիւն մը, որուն հետեւանքն է այսօրուան գլխատումը նոյնիսկ խորհրդային Հայաստանին, ու նարնատումը էջմիածնի գմբէթին, որ միակ «Ամենայն Հայոց»ն էր մնացեր...

Անոր դէմ՝ Դրօշատէնչ Բազուկը ունեցանք, մինչեւ **1918**,— իբրեւ բարձրաղաղակ ու հերոսական յայտնութիւնը դարերէն փոխանցուած գաղափարականութեան, որ նոյնիսկ իր ստրկութեանը օրերուն նախընտրեց գոչել,— «պարանոց մեր՝ սուր ձեր»...

Այսօր, նոյն այդ Բազուկով բարձրացուած ու յամառօրէն ծածանող եռագոյնը նոր ու անվհատ վճիռ մըն է, որ տառապանքով սաղմնաւորուեցաւ, արիւնով երկնուեցաւ ու նոր Արշալոյսով մը պէտք է պսակուի ...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՉԵԽՕՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այսօր, Չեխոսլովաքիոյ մէջ, 2740 համայնքներ կը կատարեն իրենց ընտրութիւնը,— 1660 համայնքներ Պոհեմիոյ մէջ, 740 Մորավիոյ եւ Սիլեզիոյ մէջ, 22 Սլովաքիոյ մէջ: Այսօր կը կատարուին նաեւ Փրակայի թաղապետական ընտրութիւնները :

Վարչապետ Հոցա յայտարարեց թէ չեխական խորհրդարանը պիտի բացուի յունիս 15ին, երբ պիտի ներկայացուի կառավարական նոր ծրագիրը, որ հիմնուած է, կ՚ըսեն, ոչ թէ «ազգային» այլ «ազգութենական» սկզբունքի վրայ, այսինքն թէ պետութիւնը պիտի վերածուի ազգութեանց ներկայացուցչական հաստատութեան մը: Այդ ծրագրին մէջ գրուած է նաեւ լեզուի հարցը, որուն լուծումը բաւական դժուարութիւն կրնայ յարուցանել :

ՄԵՐ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Մօտ չորս տասնեակ տարիներ իրարմէ բաժանուած երկու պատերազմներ, որոնք մղուեցին մեր հայրենիքի սահմաններում, ճակատագրական եւ բախտորոշ դեր են խաղացել մեր քաղաքական կեանքին մէջ:

Հայութիւնը քաղաքականապէս եւ ազգայնօրէն միանգամայն անպատրաստ վիճակի մէջ էր, երբ 1877 թուի ռուսեւթրքական պատերազմի առաջին փողը հնչեց:

Ցանուն Թուրքիոյ քրիստոնեաների ազատութեան մղուած այդ պատերազմը, ինչպէս յայտարարում էր ռուսական զօրքի ընդհանուր հրամանատար Մեծ իշխան Նիկոլա Նիկոլայեւիչ Ռոմանովը, վերջացաւ, ռուսական զօրքերը թողեցին իրենց գրաւած վայրերը, հայութիւնը մնաց մէն մինակ իր նախկին հարստահարիչների եւ դիշատիչների շրջանում, բռնած ձեռքին Բեռլինի դաշնագրի 61րդ. յօդուածը իբրեւ խարխուլ փրկութեան…

Միմեանց յաջորդող սոսկալի եւ անպատմելի հարստահարութիւնները, թալանը, կոտորածները, մեծ պետութիւնների անվերջ ներքին եւ անբարոյական քաղաքական խաղերը, որոնք, մեր ժողովրդի արիւնը անխղճօրէն վաճառքի դրած, իրենց պետական շահերն էին աշխատում շահել, անյուսօրէն մթագնել էին մեր կեանքը եւ հայ քաղաքական մանուկ միտքը, որ արդէն սկսել էր կազմակերպուել, կարծես ինկած կախարդական շրջանակի մէջ նորանոր ուղիներ էր որոնում ելնելու համար այդ անելի կացութիւնից: Մօտ չորս տասնեակ տարիներ յաղթահարելով բազմատեսակ ներքին եւ արտաքին խոչընդոտների, կորելով արեան, զոհաբերութիւնների եւ հերոսական պայքարների անհելի ճանապարհը, հայութիւնը արդէն ազգայնօրէն կազմակերպուած էր, երբ տեղի ունեցաւ համաշխարհային պատերազմը:

Հայութիւնը այժմ խնդրողի դերի մէջ չէր, այլ պահանջողի եւ գիտէր իր իրաւունքները պաշտպանել արժանավայել կերպով ու արիաբար:

Օգտուելով պատերազմական գործողութիւններից, Թուրքը իր վերջին հարուածը աշխատեց իջեցնել հայութեան գլխին, պատմութեան մէջ չլսուած ոճիրներով լցրեց մեր երկիրը, այնուամենայնիւ հայութեան կազմակերպուած բազուկը, հնար եղած սահմաններում, կարողացաւ իր գոյութիւնը արտայայտել եւ սրբազան վրէժով պատասխանել…

Ըստ երեւոյթին կարծես այդ բոլորը հայութեան վերջին զոհաբերութիւններն էին լինելու: Թուրքը պարտուում էր, նա թողել էր համարեա հայկական բոլոր նահանգները…

Սակայն կատարուեց անսպասելին, Ռուսաստանի յաղթական զօրքը, վարակուելով բոլշեւիկեան պրոպագանդով եւ մոռանալով արիւնով ու մեծ զոհաբերութիւններով ձեռք բերած իր յաղթանակները, սկսեց լքել ռազմաճակատը եւ դէպի տուն դառնալ… :

Մարդկային պատերազմների պատմութեան մէջ իր նմանը չունեցող այս անօրինակ եւ անպատուաբեր քայլի հետեւանքը այն եղաւ, որ ռազմաճակատի վրայ մերկացաւ հարիւրաւոր քիլոմեթր տարածութիւն եւ հսկայական ռազմանիւթ ու պարէն մնաց թշնամուն…

Կազդուրուած ու ռազմապէս ուժեղացած թշնամին սկսաւ շարժիլ առաջ:

Հակառակ հայ փոքրաթիւ զօրքերի թափած հերոսական ջանքերին, նրանք անկարող էին կանգնեցնել հարիւրապատիկ աւելի վերակենդանացած Թուրք զօրքերի յառաջխաղացումը եւ թշնամին ոչ միայն կարողացաւ գրաւել իր լքած հայկական հողամասերը, այլ եւ մտաւ Հայաստանի սիրտը՝ Արարատեան դաշտը:

Հայութիւնը լքուած ամէնքից, մէն մինակ ապաւինած իր բազկի վրայ, իր հերոսական պայքարներով եւ իր լուսադրոյն զաւակների թափած արիւնով Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի, Բաշ-Ապարանի եւ Բաքուի տակ, քսան տարի առաջ, կարողացաւ ոչ միայն հիմք դնել Հայաստանի անկախութեան, այլ եւ պահպանել եւ ընդարձակել մեր փոքրիկ հայրենիքը :

Դա քսան տարի առաջ էր, այնուհետեւ շատ ջուրեր անցան Հայաստանի քաղաքական հորիզոնի վերայից…

Դարաւոր թշնամի Թուրք եւ ռուս ժողովուրդները վերափոխուած Լենինի եւ Քէմալի գաղափարներով, միմեանց ձեռք ձեռքի տուեցին եւ այդ եղբայրութեան առաջին զոհը մանուկ Հայաստանը եղաւ:

Մեր հայրենիքը տրորուած է նորից Քէմալի եւ Ստալինի բիրտ կրունկների տակ, սակայն հայութիւնը, որ կարողացաւ առասպելական Փիւնիկի պէս մոխիրներից կերտել նոր Հայաստան, նորից կարող պիտի լինի նորանոր հնարաւորութիւններ ստեղծել, իր կորած անկախութիւնը նուաճել եւ իր փոքրիկ հայրենիքը ընդարձակել…

Նախորդ սերունդը, որ կարողացաւ զարմանալի բացառիկ առնականութեամբ իր գաղափարները պաշտպանել եւ մեծ հայրենասիրութիւն իրեւան բերել, արդէն անցել է քաղաքական մեծ եւ դժուարին ճանապարհներ եւ հարթել է բոլոր դժուարութիւնները: Գծուած է արդէն այն ուղին որով պիտի ընթանան յաջորդ սերունդները: Մի պատեհ առիթ, մի հերոսական ճիգ հայութեան կողմից, նորից Հայաստանը կը գտնի իր անկախութիւնը, կ'ընդարձակուեն նորա սահմանները եւ նա կը վերածնուի հիմնապէս :

Ճիշդ ինչպէս գետի հոսանքը, նոյնպէս ժողովուրդների սրտին մէջ արմատացած գաղափարը չի կարող դէպի ետ դառնալ :

Նա լուռ է այժմ ինչպէս խաղաղ ծովը, բայց հոգու ներսը եռում են կայծերը, որոնք փոթորկի եւ մրրիկի ժամին հրդեհի կը վերածուեն:

Այդ պէտք է լաւ հասկանան բոլոր բռնակալները, որոնք խլում են ճնշուած ժողովուրդների իրաւունքները…

Այդ բոլորը երբեք պէտք չէ մոռնայ մանաւանդ հայ մարդը, որ հետաքրքրուած է հայութեան ապագայով:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1908 Մարտ 14ին Առաքելոց վանքի կռուի հերոսներէն Սէյտօ, Փօղոս, Անդօ եւ Զաւէն զոհ կ'երթան Ղասըմ բէկի դաւադրութեան :

ԹԻԶ ԱՌ ԹԻԶ ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՎ…

Քսան տարի առաջ, ճիշդ այս օրերուն, Արարատի եւ Արագածի ոտքերուն տակ, տեղի ունեցաւ վճռական ճակատամարտը երկու հակառակորդ բանակներու միջեւ, եւ բախտը ժպտեցաւ հայկական զէնքերուն:

Տեղը չէ ռազմական տեսակէտով վերլուծել այս ճակատամարտի զանազան փուլերը: Վերյիշենք միայն թէ հայկական երիտասարդ բանակը, չքաշուեցաւ չափուելէ իրմէ աւելի հին, կարգապահ ու փորձուած թրքական բանակին դէմ, ու ի վերջոյ տարաւ յաղթանակը:

Շատերը կը թերագնահատեն այդ վերջին ճիգը եւ արտաքին պայմաններու շնորհը կը մատնանշեն: Սխալ է: Յաջողութեան համար բաւական չէ միայն արտաքին ազդակը, ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է ներքին բարոյական եւ հոգեկան ոյժը, սեփական բազուկի հարուածը…

Կ'արժէ սակայն քիչ մը ետ դառնալ, աւելի ճիշդ գնահատել կարենալու համար դէպքերը:

×

1917ի Հոկտեմբերին ռուս բանակը կը լքէր հայկական ռազմաբեմը:

1918ի սկիզբը այլեւս ոչ մէկ ռուս զինուոր հայկական ճակատին վրայ

Ու ամբողջ 400 քիլոմեթր Քիլկիթ - Երզնկա - Խնուս - Վան գիծը կը ստանձնեն հայկական զօրամասերը : Ընդամէնը վեց հրացանաձիգ հետեւակ գունդ, ու նոր կազմակերպուած արեւմտահայ զօրաբաժին մը Անդրանիկի հրամանատարութեամբ:

Բնական է որ այս տկար ուժերով հայութիւնը չէր կրնար ունենալ շարունակական ճակատ : Հայկական զօրամասերը հազիւ կը բաւէին պահելու գլխաւոր ուղղութիւնները եւ ռազմական շատ կարեւոր յենակէտերը :

Իմաստութի՞ւն էր որ հայկական հրամանատարութիւնը իր տկար ուժերուն վրայ առնէր այսքան մեծ պատասխանատուութիւն: Ռազմական տեսակէտէն ո՛չ, ի հարկէ: Սակայն պէտք է նկատի ունենալ թէ, ճակատի վրայ, մենք ոչ միայն զօրամասեր, այլեւ բազմահազար ժողովուրդ ունէինք:

Կարելի՞ էր այդ ձիւն ձմրան անգամ մը եւս տեղահանել բազմիցս տեղահանուած ու տառապած այդ դժբախտ ժողովուրդը…

Շատ ծանրակշիռ հարց էր:

Ասկէ զատ, ռազմական տեսակէտէն իսկ, անհրաժեշտ էր ժամանակ շահիլ եւ ինչքան կարելի է, հեռուն պահել թշնամին:

Ու պատնէշի վրայ մնալով, հայկական տկար զօրամասերը յամառօրէն ամբողջ վեց ամիս դանդաղեցուցին թրքական յառաջխաղացութիւնը: առանց որու, Թուրքերը վաղուց հասած կ'ըլլային Էջմիածնի պատերուն տակ, ու թերեւս Արեւելահայութիւնն ալ Արեւմտահայ հատուածի սեւ բախտին արժանանար…

1918ի Փետրուարի սկիզբը, Թուրքերը առժամեայ զինադադարը խզելով յարձակեցան Երզնկայի վրայ : Կռիւները հետզհետէ սաստկացան : Էրզրումը 150 քիլոմեթր հեռու, ու բոլորովին կտրուած վիճակի մէջ, Երզնկայի զօրամասը հերոսական դիմադրութեամբ, ստիպուեցաւ նահանջի ճամբան բռնել: Յիշատակելու արժանի է Մուրատի յանդուգն հակայարձակումը Սանտա կիրճի եւ Զորսի կռիւներու ընթացքին թրքական եւ քրտական ուժերու դէմ(*) : Այս կռիւներու մէջ միայն, հայկական զօրամասը տուաւ 53 սպաննուած եւ 141 վիրաւոր:

Քայլ առ քայլ կռուելով, Երզնկայի զօրամասը Փետրուար 24ին հասաւ Էրզրում:

Մարտ 11ին Վէհիպ փաշայի յառաջապահները արդէն Իլիճայի առջեւն էին: Այստեղ եւս Հայերը բուռն կերպով կը դիմադրէին, մէկ օրուան մէջ տալով 130 զոհ, սպաննուած ու վիրաւոր: Նոյն օրը, դէպի ձախ, Թուրքերը գրոհ կուտան Թէքքէ - Տէրէսիի վրայ եւ հայկական զօրամասը սուինամարտի տակ կռուէ մը վերջ միայն, կը յաջողի Կարին քաշուիլ, կորսնցնելով նոյնպէս 93 մարդ եւ 40 ձի, բասպաննուած եւ վիրաւոր:

Մարտ 12ին, կարճ բայց շատ բուռն կռիւէ մը վերջ Կարին կը մտնեն: Հայերը նոյն օրուան կռուին մէջ կ'ունենան 136 սպաննուած, 95 վիրաւոր ու 60 գերի(**) :

Գերազանց ուժերու ճնշման տակ, Հայերը կը նահանջեն դէպի Սարըղամիշ - Կարս:

Ու կռիւը կը փոխադրուի Արեւելահայ հողամասի վրայ, Ապրիլ ամսէն սկսեալ:

Աւելի բախտաւոր չեղան Խնուսի եւ Վանի զօրամասերը: Խնուսի զօրամասը Կարինի գրաւումէն վերջ, ստիպուեցաւ նահանջել դէպի Քէօփրիւ-Քէօյ եւ հոն միացաւ Կարնոյ ջոկատին:

Աւելի դժուար եղաւ Վանի կացութիւնը: Ան դեռ կանգուն կը մնար Կարինի գրաւումէն վերջն ալ: Սակայն բոլորովին կղզիացած եւ իր բախտին ձգուած, յուսահատական բուռն կռիւներ մղեց Ոստանի եւ Առնիսի դիրքերուն վրայ եւ Մարտ 21ին միայն նահանջեց, մէկ մասը դէպի Բայազիդ - Իգտիր, այնտեղ իր խոշոր բաժինը բերելով Արարատեան դաշտի մեծ պայքարին: Իսկ մնացած մեծագոյն մասը, Իրան անցնելով, Սալմաստ - Ուրմի ճակատին վրայ վեց ամիսներ շարունակ մարտնչեցաւ Ալի Իհսան փաշայի զօրաբաժնին դէմ: Այս ռազմաբեմն ալ իր կարգին, յենակէտ դարձաւ Արարատեան հերոսամարտին:

Ապրիլ 19ին Թուրքերը կը յարձակին Նովօ-Սէլիմի վրայ: Հայերը սքանչելի կերպով դիմադրեցին, տալով երեք սպայ եւ 99 զինուոր սպաննուած, 11 սպայ եւ 153 զինուոր վիրաւոր, ինչպէս նաեւ 70 զինուոր անյայտ:

Ապրիլ 22ին թրքական յարձակումը կը վերսկսի ամբողջ ճակատի վրայ եւ հայկական բանակը կը քաշուի դէպի Կարսի բերդը:

Տխուր է Կարսի յանձնումի պատմութիւնը: Այդ կողմէն չարագուշակ եղաւ մեզ համար Սէյմի կարճատեւ իշխանութիւնը:

Ցիշե՞նք Ձխենկելիի նենգ ընթացքը, որ առանց պայմանի եւ հրամանատարութեան գլխու վրայէն, հեռագրով Կարսի յանձնումը կատարեց: Տեղը չէ մանրամասնութիւնը տալու: Զինուորական տարեգրութեանց մէջ այսպիսի նուաստացուցիչ արարք քիչ անգամ տեսնուած է: Զուր անցաւ հայկական հրամանատարութեան ճիգը եւ Ապրիլ 26ին, ժամը 13ին Կարս մտաւ թրքական առաջին զօրասիւնի հրամանատար գնդապետ Քեազիմ պէյ:(*)

Մայիս 15ի արշալոյսին, Թուրքերը զինադադարը խզելով, յանկարծակի յարձակեցան Ալեքսանդրապոլի վրայ ու Հայերը ստիպուեցան քաշուիլ:

Յաջորդական կռուի գծեր փոխելով հայկական զօրամասերը Մայիս 21ին հասան Ղարաքիլիսէ:

Մայիս 24-25-26ին Ղարաքիլիսէի զօրամասերը Նազարբէկեանի հրամանատարութեան տակ կարգ մը յաջողութիւններ ունեցաւ ու թշնամին չպրտեց Համամլուի եւ Մայմեխի կողմէն : Սակայն Մայիս 27-28ին թրքական գերազանց ուժերու ճնշման տակ, Հայերը քաշուեցան Պօղիքենտ - Նիկիտին գծին վրայ, փակելով թշնամիի առաջ Դիլիճան - Երեւան ճամբան:

Ճիշդ նոյն առեններդ բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենային նաեւ Երեւանի ճակատին վրայ:

Ապրիլ 27ին Թուրքերը գիշերային յարձակում մը գործեցին Զանգէլի վրայ գտնուող Վանի Բ. գունդին վրայ, ուր քաջարար ինկան գունդի հրամանատար Զարուխչեանը եւ 80է աւելի սպաննուած ու վիրաւոր :

Մայիս 18ի գիշերը, Հայերը Կողբը ձգեցին եւ Գարա - Գալա քաշուեցան :

Մայիս 20ին Թուրքերը ուժեղ յարձակումով գրաւեցին Իգտիրը եւ հայկական զօրամասերը քաշուեցան Մարկարա, Արաքսի հիւսիսը:

Մայիս 21ին երկաթուղիին ուղղութեամբ Թուրքերը յարձակեցան Սարդարապատի զօրամասի վրայ, քշելով դէպի Էջմիածին: Սակայն Մայիս 23ին, զօր. Սիլիկեան իր ամբողջ պահեստի ուժերը (ինչպէս նաեւ Ղամարլու կանգնած մեր գունդի մեծ մասը) կռուի գիծը նետելով, յաջողեցաւ խորտակել թշնամիին յառաջխաղացութիւնը :

Մայիս 24ին Թուրքերը սկսան տեղի տալ ու մեր զօրամասերը գրաւեցին Գարապունարը, Ալագեազը, Թալինը եւ Մաստարան:

Բայց ահա նոյն օրը, Թուրքերը երեւացին Բաշ-Ապարանի առջեւ : Այստեղ ալ կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան Մայիս 24ին, 26ին: Սակայն Դրոյի զօրամասը յաջողեցաւ փակել այդ կողմէն եւս Երեւանի ճամբան(**) :

Եւ վերջապէս թրքական հրամանատարութեան առաջարկով, զինադադար կնքուեցաւ, իսկ յունիս 4ին ալ Հայաստան ստորագրեց Հաշտութեան դաշինքը:

Այսպէս ահա, հսկայ տարածութիւններ չափելով, թիզ առ թիզ պայքարելով եւ բնութեան եւ գերազանց թշնամիին դէմ, յոգնած, ուժասպառ, բոլորովին մինակ, բայց յամառօրէն ու հաւատաւոր, հայ ռազմիկը մնաց պատնէշի վրայ :

Սարդարապատ - Բաշ Ապարան - Ղարաքիլիսէ գիծը, վերջին խարխափ… ու առանցքը դարձաւ մեր ազատամ… պայքարին: Մեր գոյամարտի ամենաբուռն մէկ պահը եղաւ …:

Կաթիլ կաթիլ ու յաճախ յորդառատ հոսող, մեր դարաւոր սրբավայրերուն մէջ, մէկ աւազանի մէջ լեցուեցաւ հայ ժողովուրդին արդար արիւնը, ու անկէ ծնունդ առաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը …

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

(*) Երզնկայի հայկական զօրամասը կը հաշուէր 1800 մարտիկ: Իրեն դէմ կը գործէին թրքական 36րդ. զօրաբաժինը եւ հազարաւոր քրտական անկանոն ուժեր:

(**) Կարինի հայկական ուժերու թիւը մօտ 3500 էր, ընդհանուր հրամանատարութեամբ Անդրանիկի: Թուրքերը ունէին 36րդ. հետեւակ զօրաբաժինը, ու մօտ 3500 հեծեալ Քիւրտեր, ընդամէնը մօտ 60,000 մարդ: Պէտք չէ մոռնալ որ Կարինի շուրջ կ'ապրէին 20.000 Թուրքեր, որոնցմէ 5 առ հարիւրը զինուած էին կանոնաւոր զէնքերով:

(*) Կարսի ճակատին վրայ գործող հայկական բանակը կը հաշուէր 36 գումարտակ, մօտ 15,000 սուին: Իսկ թրքական բանակը 3 զօրաբաժին, ուժեղ հրետանի եւ քրտական անհամար զօրամասեր, մեծ մասը ձիաւոր:

(**) Ամբողջ ռազմաճակատի վրայ հայկ. բանակը կը հաշուէին մօտ 17 հազար մարդ: Իսկ Թուրքերը ունէին 3րդ, 5րդ, 11րդ, 36րդ կանոնաւոր զօրաբաժիններ, ինչպէս նաեւ անկանոն մասեր, ընդամէնը 35,000 մարդ :

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

Վերջերս, հայ եւ գերման ընկերակցութեան լոյս ընծայած Տեղեկատու թերթին (Mitteilungsblatt) երկրորդ թիւը կարդալու պահուս, մեծ գոհունակութիւն զգացի, տեսնելով որ օտարները կը հիանան ոչ միայն մեր հեռաւոր անցեալի մշակոյթին վրայ, այլ մանաւանդ հայ ժողովուրդը կը նկատեն մէկն անոնցմէ, որոնք ազգային անկախութեան ոգիի պահպանման համար ամէն զոհողութիւն յանձն կ'առնեն, եւ միշտ հաւատքով զօտեպնդուած են :

Եթէ բացարձակ չէ այս իրողութիւնը, կը խտացնէ սակայն մեծ եւ անժխտելի ճշմարտութիւն մը, որովհետեւ հայ ժողովուրդը բնազդով, տարերային թափով, գերազանցօրէն անկախ ապրելու ներքին ուժերով օժտուած է:

Դժուար չէ մեր պատմութեան էջերը թերթատել, վաւերական գրութիւններ յիշել եւ հասնիլ մինչեւ վերջին դարերուն, երբ հայ անհատին երազը եղած էր ամէն գնով իրականացնել անկախութեան անտեղիտալի ձգտումը :

Շատ հեռուներն երթալու պէտք չկայ: Վերջին քսանեհինգ տարիներու փորձառութիւնը ուժն ունի իր մէջ հաստատելու այդ անժխտելի ճշմարտութեան երեք հիմնական փաստերը, որոնցմով դրուագուած է ժամանակակից պատմութիւնը, եւ որ խտացումը կարելի է նկատել մեր դարաւոր ողբերգութեան :

Առաջինը այդ փաստերէն, տարագրութեան տարիներն են: Մեծով ու պզտիկով, առանց սեռի ու տարիքի խտրութեան, երբ դատապարտուած էինք ոչնչանալու, երբ օրերը եւ տարիները դաժանօրէն կը ճնշէին մեր վրայ, երբ արիւնի հոտը կ'… լքումի եւ աւերածութեան համատարած ճամբաներէն, անկախ ու … կան հայրենիքի գաղափարը, անոր գոյութիւնն իսկ մեր հոգիները կը կազդուրէր, եւ մեր սիրտերը կը լեցնէր անպատում ցնծութեամբ: Մենք կը մոռնայինք մեր անտառ… ճակատագրին ահաւորութիւնը եւ ֆիզիքական բոլոր տառապանքներն ու կարօտութիւնները: Հայ մայրերն ու քոյրերը կրկին վառել կը փորձէին իրենց օճախները, օտար հողի վրայ, եւ կերտել՝ նոր բոյներ: Հայ պատանին մոռնալ Ա. Բ. Գ.ը, միշտ վառ… գեղեցիկ երազը գրկած եւ … կ'օգտուէր մայրենի լեզուին նուիրական … հետ սորվելու նաեւ … լեզու մը: Երբ հալածական ընկերներ գաղտնի քով քովի կուգային, մեզի ուժ ու կորով ներշնչողը նոյն ոգին էր, անկախութեան երազը, որ չէր բաժնուեր մեզմէ, … էութեան, մեր արիւնին մէջ տեղաւորուած ըլլալով: Չէք կրնար երեւակայել մեր անպատում ուրախութիւնը, երբ գերմաններէն թերթի մը … (այն օրերուն արգիլուած էին … լեզուով հրատարակութիւնները) … բառ մը, Նախադասութիւն մը, … նարկութիւն մը կը դիմաւորէինք, … գատագրութեան, կամ արդէն ազա… տագրուած Նահանգներուն մասին: Մեր հոգիներուն մէջ արիւն եւ … ցունք կ'ողբայինք անշուշտ, … ահաւոր եւ չարչարակոծ տարագրութեան դրուագները, որոնց ճակատագիրը գրուած էր բովանդակ հայութեան … Տեսած էինք կարաւանները, որ կու գային ու կ'անցնէին դէպի հարաւ … հարաւ արեւելք: Մտաւորականները … որոնց հետքերուն կը հետեւէինք … չեւ իրենց վերջին օրերը :

Այս բոլորը գիտակցութեամբ կը մոռնայինք սակայն այն օրը, որ … պատերազմին մեծ զինադադար … Կապուած ու կաշկանդուած բերան…

ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐ

Քսանամեակը լրացաւ…

Ցիշատակներ կեանք կ'առնեն նորէն, հին վէրքերը կը կսկծան, արցունքը կը պաղի մեր ակնաղբիւրներուն մէջ ու մեր սիրտերը կը թրթռան…

Պաշտամունքի, երախտագիտութեան հզօր պարտքը կը խոնարհեցնէ գլուխները բոլորին:

Խունկ չկայ, ոչ ալ օրհներգ ու սաղմոսներ, կոչնակները լուռ են, զանգերը չեն զրնգար, վանդի, թնդանօթներ կ'որոտան ահեղագոռ, հրազէններ կը ճարճատին, ռազմաշունչ փողեր կ'արձագանգեն Արարատէն Արագած, Տաւրոսէն Բիւրակն, Ծովասարէն Սիփան եւ մինչեւ Արաուլը եւ Շաքար-եաղի բարձունքները:

Սուրերը կը շողշողան ոսկեճամուկ արեւներէն:

Այսօր արիւնը կը պատարագէ…

×

Նահատակներ կ'անցնին մեր առջեւէն, գունդ-գունդ, կարաւան-կարաւան, խրոխտ ու բարձրագլուխ, վրէժատենչ հոգիներով, ցասկոտ եւ աներկիւղ:

Սիրտը հուր է դարձեր, հոգին ռումբ եւ բազուկները պողպատ:

Ահա անոնք, հետեւակներ քաջակորով, ռմբաձիգներ արի արանց եւ հեծեալներ սլացաղէն:

Կը շտապեն, կը սուրան առաջ, անվհատ եւ անընկճելի, դէպի լոյսը, դէպի ազատութիւն, զոր խաւարն ու բռնութիւնն ղգետնեցին:

Կ'երթան ողջունել արիւնի փրկագործումը, որ պիտի գայ, հրեղէն՝ ինչպէս արեւները նայիրական եւ վիթխարի՝ ինչպէս կամքը մեր ցեղին:

Ահա անոնք, այսօր մռայլ ու տրտմանակ կը նային ետ, վհերոտ ու դասալիք բազմութիւններուն անկորով: Կը նային ստրուկներուն անսանացած եւ ուրացողներուն իժածին:

Բայց կը քալեն անյողդողդ, հաւատամքովն ազատութեան, մահուամբ անմահութեան, ողջակիզումի, սակայն յոյսի եւ լոյսի արեւափառ ճամբաներով…

Կը ճակատին թշնամիին դէմ բազմահազար, խուժաններուն հետ արիւնարբու, գիրկընդխառն…

Կան՝ որ անզէն մնացած, թշնամիի սուրերը կը ծամեն գազազած. կան՝ որ թշնամի հրազէններու հրալեզու փողերը կը կրծեն կատաղած:

Ահա անոնք, ինկած Խէչօն ու Քեռին, Վռամեանն ու Իշխանը, Մուրատն ու դեռ շատերը, հարիւրներ, հազարներ:

Կ'իյնան անկենդան, լայնաբերան վէրքերով, զուարթ ու ժպտադէմ, մարտագոռ երգը շրթներուն:

Զուռին ճգնաժամը մահկանացուներու եւ տուայտանքը մահամերձի:

Վանդի, հրակարմիր արշալոյսի կարօտը հրդեհեց սրտերը առնական, հոգիները արծուաթռիչ ու կամքերը պողպատեայ…

Արիւնը լերդացաւ մեր դաշտերուն ու ձորերուն մէջ, մեր սիգապանծ լեռներու կատարներուն եւ բռնութեան աչքերուն մէջ:

Այդպէ՞ս կուրացաւ բռնութիւնը եւ այդպէս մեռաւ ան չդթայակապ:

×

Քսանամեակը լրացաւ…

Արդար հպարտանքով, մեր հոգիները նորէն կը սաւառնին դէպի երկիրը Հայրենի…

Զմրխտադեղ ու վարդատատ տափաստաններն անծայրածիր ուր թախիծը թեւատարած կը պարուրէ գերեզմաններ ու ոսկորներ…

Լեռները այրի են նորէն եւ երգերը քարացած, դաշտերը խոպան ու հովիտները սուգ կ'ընեն:

Ոսկորնե՜ր, ոսկորնե՜ր ու ոսկորներ ցան ու ցիր…

Դրօշակներ ծուէն-ծուէն ու հրազէններ ջարդ ու փշուր:

Ոսկորներ դեռափթիթ ու ըլկուած աղջիկներու…

Ոսկորնե՜ր հազար հազար այրիացած նոր հարսերու…

Ոսկորնե՜ր զաւակներու կսկիծէն կուրացած մայրերու…

Եւ ոսկորնե՜ր հայդուկ, հերոս, ռազմիկներու…

Նահատակնե՜ր, նահատակներ արիւնափառ, փա՜ռք ձեզ:

Բայց հերոսներու ոգին սատուածացած դեռ կը սաւառնի երկրէ երկիր, գաղութէ գաղութ:

Եւ ունինք սերունդներ հայրենամերժ, դանդուածներ հաւատաւոր ու բազուկներ յաղթակորով ու ռազմատենչ…

×

Նահատակնե՜ր… Նահատակնե՜ր արիւնափառ, փա՜ռք ձեզ…

Ձեզ, որ արդար ըմբոստացումի, անզուսպ պայքարի հնոցը բոցավառեցիք, ապրեցաք ազատատենչ ու մեռաք ազատելով…

Փա՜ռք ձեր կորովին, ձեր բազուկին, ձեր արիւնին, որ սրբեց մեր ճակատներու արատը ստրկական ու նախատինքը հազարամեայ:

Փա՜ռք «իմացեալ մահով» անմահներուն, որ մեր հերոսական պատմութիւնը քանդակեցին…

Փառք իմաստութեանն արմենական, որ մարտիրոսացաւ Ուրֆայի, Շապին-Գարահիսարի մէջ, խաչուեցաւ Արարայի բարձունքին վրայ, որ հարուածեց բռնութիւնը Ատրպատականի մէջ, հերոսացաւ Վասպուրականով ու փրկագործեց Սարդարապատ - Բաշ Ապարան - Ղարաքիլիսայի ահեղ ճակատամարտերով:

Նահատակնե՜ր…

Փա՜ռք ձեր դրօշին, ձեր բանակներուն յաղթապանծ ու հրաշափառ յարութեան, ազատութեանը մեր…

ԱԶԳԻՆ

…կը բացուէին։ Պատերազմի դաշտ… …վերադարձող լանակին պէս մեր …կը համբէինք։ Բիւրաւոր կո… …ներ եւ անհուն պարապութիւն։ …ռաւորած աւերակ ու արիւն։ Որ… …որբանոցներ, այրիներ ու ծե… …հիներ։ Հակառակ այս պայմաններ…, Անկախութեան ոգին, եւ սեփա… հայրենիքի գաղափարը, որ իրա… …ցած էր, մեզի յոյս ու կորով կը …։ Թուրք կուսակալին մեր թե… …ու մտածումին։ Մեր թափած … արիւնին փոխարէնութիւնը …, ձեռք բերած ըլլալու մարդ… …գոհունակութիւնը կ'ունենա… մեր հոգիներուն մէջ խեղդել … հարազատներու եւ սիրելի… …կորուստի անմխիթար վիշտը։ …դ փառաւոր էր այս։ …րորդը այսօրն է, մեր երկրորդ …րութիւնը, արեւելքէն դէպի …։ Հայրենի նորակառոյց … փուլումէն վերջ, երբ օտար …ներու սարսափը եւ հարազատներ… …ութիւնը մեզի համար … հայրենիքին դուռները։ … երկնքի տակ, Անկախութեան ոգին եւ վաղուան ազատագրուած … երազն է կրկին, որ կը … մեր սիրտերը։ Այդ խոէալին ի… կը ձգտին այսօր մեր … ու աշխատանքները։ Ե… գոյութիւն չունենար այդ գաղա…, մեզմէ եւ ոչ մէկը ի վի… պիտի ըլլար դէմ չարժելու, … դաստիարակելու, ի հա… գրականութեան եւ արուեստներու …, եւ հայ մշակոյթին ջա… եւ կենդանի պահելու։ …պէս անհատները, այնպէս ալ … խոէալի մը համար կը ապրին … մահին։ Ո՞րն է Հայութեան ի…, եթէ ոչ հայրենիքի կատար… ազատագրութիւնը։ Ազատութեան … ձգտումը եւ անոր …գումը, ուր կամ կանուխ, … անեղծանելի նպատակ… է, որուն գոյութիւնը կրնայ երաշխաւորել մեր հոգե… եւ ֆիզիքական փրկութիւնը։

…օրուան տօնին նշանակութիւնը … խոր է եւ մեր պատմութեան չափ …։ Երէկ, երկու տասնեակ տարիներ … ամենադժնդակ պայմանները չը … մեռցնել յոյսի եւ երազի մեր …։ Այսօրուան վիճակը տար… չէ բնաւ։ Թերեւս աւելի մութ, … անորոշ։ Բայց կայ մեր հոգիներուն մէջ թաքուն յաւիտենական Ո…, որ կը լուսաւորէ մեր դիտակ…, կը պողպատէ մեր կամքե… եւ կ'առաջնորդէ մեր քայլերը դէ… լաւատեսութեան։

Ցեղային դարաւոր նկարագիրները …ք է փոխել։ Մենք կամաւոր դե… ենք այդ ոգիին, որովհետեւ … անոր, առանց հոգեկան ներ… այդ կրակին, պատմութենէ ու … ղուրկ աննպատակ հաւա… մը միայն պիտի ըլլա…։

Արդի սերունդին պարտականութիւ… է մշտավառ պահել այդ ներքին կրակը, Ազատութեան եւ Անկախութեան Ոգին, ու զայն փոխանցել գա… սերունդներուն, իբրեւ նուիրական կտակ։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ ՔՍԱՆ ՈՒԹ

Հազա՜ր, հազար մայիսներ են եկել -
անցել մեր աշխարհից,
Ու հազարներ կըգան - կ'անցնին սէգ
Մասիսի խրոխտ գլխից,
Դարերի մէջ ինչ որ անցնի՝ ողջը մէկ
է՝ պատիր ու սուտ,
Միայն դո՛ւ, ո՛վ բոցավառ ջահ, պիտի
ապրիս, Մայիս քսան ութ։

Պիտի ապրիս մեր սրտերում, ինչպէս
յոյսի, անշէջ փարոս,
Պիտի մնաս ամուր պատուար թշնամու
դէմ խուլ, բարբարոս,
Կեա՛նք պիտի տաս, յո՛յս պիտի տաս,
եւ երազներ, սէրեր ու գութ,
Խորհուրդ խորին ու հաւատամք Հա-
յոց ազգի, Մայիս քսան ութ։

Այսօր՝ որջը գազանների, ո՛վ սգաւոր
իմ հայրենիք,
Մահասարսուռ սեւ բռնութեան, սեւ
վշտերի ճակտի կնիք —
Ինչ որ սեւ է՝ կ'անցնի - կ'երթայ, կը
փարատի խաւարը մութ,
Դու մի՛շտ կ'ապրիս, լո՛յս Հայաստան,
յոյսի խորան, Մայի՛ս քսան ութ։

ԶԱՒԷՆ ՄԱՐՍԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԸ
ԵՒ ՄԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Քաղաքական դատի էութիւնը միշտ բաղկացած է երկու մասից՝ բուն նպատակից եւ իրագործման միջոցներից։

Մեր դատը — անկախութեան եւ սահմանների լայնացման խնդիրն է այսօր։ Անկախութեան հարցը կապուած է սովետական հարցի հետ։ Սահմանների լայնացման խնդիրը կապուած է Թուրքիոյ հետ։ Դրանով մեր հարցը բարդանում է։ Իսկ մեր նպատակը, այսօրուան վարչաձեւից։ Վարչաձեւերը փոխւում են, պետութիւնը մնում է։ Հազարաւոր օրինակները մեր աչքերի առջեւն են։ Եթէ մենք ուսումնասիրենք մեր դատի պատմութիւնը, պարզ կը տեսնենք, որ ամէն մի սերունդ ունէր իրա դերը եւ մասնակցութիւնը մեր դատի պաշտպանութեան մէջ։ Նախ քարոզ, ազգային զգացումի արթնացումը եւ զարգացումը, պայքար գրականութեան մէջ, դաստիարակութիւն որոշ գաղափարների, եւ մի չարք բանաստեղծներ, հրապարակախօսներ, մտաւորականներ բերին իրանց հանճարի ուժը եւ մտքի կարողութիւնը ազգային պայքարի գործի մէջ։ Խաչատուր Աբովեան, Րաֆֆի, Գամառ Քաթիպա, Սիամանթօ, Ահարոնեան, Գրիգոր Արծրունի, եւ մի չարք ուրիշ գրական գործիչներ երգում եւ տարածում էին ազգասիրութեան գաղափարները։ Ազգային զարթնում, ազգային ինքնորոշում, — ահա նպատակը։ Յեղափոխական կուսակցութիւններ, Դաշնակցութիւնը, Հնչակեանները, ցոյց տուին միջոցները։ Դաշնակցութիւնը քառասուն տարուց աւելի, միշտ ուժեղ, միշտ առաջնորդող, միշտ պայքարող, կանգնեց պայքարի գլուխը։ Եւ Հազարաւոր, տասնեակ հազարաւոր զինուորներ մտքի, եռանդի, կռուի գնացին նրա հետ եւ նրա ետեւից։ Մեծ պատերազմի ընթացքին դա եղաւ իսկական պատերազմ բոլոր ռազմական բեմերի վրայ, Վան, Կիլիկիա, Ուրֆա, Կովկաս, Պաղեստին, ամէն տեղ հայ երիտասարդութիւնը, առանց հասարակութեան խտրութեան, կռւում էր սուրով մեր անկախութեան համար։ Անթիւ զոհեր գնացին։ Անթիւ մահեր, չարչարանք եւ անօթի հերոսական դէպքեր եւ քայլեր։ Նպատակը միշտ նոյն էր։ Կռուի միջոցները տարբեր։

Յետոյ սկսաւ նոր շրջանը։ Մենք պետական ժողովուրդ ենք։ Մենք ունինք երկիր, կառավարութիւն, բանակ, ճանաչուած մեծ պետութիւնների կողմից։ Մենք սկսում ենք շինարարական աշխատանք։ Համալսարան, հիւանդանոց, դպրոց, ճանապարհներ, պետական մեծ փոխառութիւն, դիւանագիտութիւն, հողային մեծ ծրագիրներ, շէնքերի եւ աւերուած գիւղերի վերաշինութիւն, եւ ամէն տեղ ոգեւորութիւն եւ երիտասարդութիւն լծուած վերածնունդի գործի մէջ…

Եւ յանկարծ, նոր դժբախտութիւնը Թրքական յարձակում եւ բոլշեւիկեան արշաւանք, պատկերը փոխեց, Սեւրի դաշնագիրը թողուած, ազատ վարչաձեւը անհետացած։ Եւ տասնեակ հազարաւոր երիտասարդութիւնը, որոնք երազում էին մտնել երկիր, դառնալ Հայաստանի ազատ քաղաքացիներ, մնում են դուրս, օտար երկնքի տակ, օտար քաղաքների եւ գիւղերի մէջ, բայց նրանց մէջ միշտ վառ է նոյն նպատակ, իբրեւ անկախութիւնը եւ սահմանների լայնացումը, բայց պայքարի միջոցները, այսօր տարբեր են։ Ամբողջ աշխարհը այսօր ալեկոծւում է, ժողովուրդները ստեղծում են նոր վարչաձեւեր եւ պայքարի նոր միջոցներ։ Եւ չափազանց բնորոշ է, որ ամէն տեղ յոյսերը հիմնուած են երիտասարդութեան վրայ։ Նա ապագայի յոյսն է։ Եւ ահա մեր երիտասարդութեան առջեւ է նոյն պարտականութիւնը, հետապնդել փոխուած պայմանների մէջ հին եւ սրբազան նպատակը, պահել մեր ժողովուրդը հայ, զարգացնել մեր ազգային մշակոյթը, պայքարել մեր անկախութեան եւ դատի համար։ Ամէն մէկը, ամէն տեղ պիտի ընտրէ այն միջոցները որ հնարաւոր են, եւ յարմար են, եւ անհրաժեշտ են տեղական պայմանների տեսակէտից։ Եւ միշտ միացեալ ուժերանց աւելորդ բանավէճերի եւ առանց աւելորդ բանավէճերու եւ առանց թանկագին ուժերը կորսնցնելու աւելորդ մրցումի մէջ։

Մեր հայրենիքը այսօր դժբախտ է։ Մեր բուն ժողովուրդը դատապարտուած է լռութեան։ Իսկ արտասահմանի երիտասարդութիւնը ազատ է, կարող է գրել, խօսիլ, քարոզել, միացնել։ Նա պիտի անի այդ։ Եւ անում է այդ մասամբ։ Եւ մեր տօնը, 28 Մայիսի տօնը պիտի լուսաւորէ նրանց գործը իրա փայլուն ճառագայթներով։

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՊԱՅՔԱՐԻ ՃԱՄԲՈՎ

Դարեր շարունակ կարգ մը բռնակալ պետութիւններ խեղդած են մեր ազատութիւնը։ Արիւնի քաղաքականութիւնը աւերեր, կողոպտեր է մեր հայրենիքը, մշակոյթի կոթողները փոշիացեր են, ժողովուրդը մատնուեր է սրածութեան։ Մահը սանձարձակ թագաւորեր է Հայոց երկրին մէջ։ Կոպիտ ուժը կապտեր է մեր ստեղծագործական ոգին։ Ժողովուրդը սմքած, ազատութիւն է երազած ու հոգիներու խորը պայքարի, ազատութեան ուղիներն է գծած։ Անխիղճ է եղած բռնակալութիւնը մեզի հանդէպ, աններող, կոպիտ, գռեհ։ Հայութիւնը համբերէր, տոկացեր է բոլոր վայրագութեանց, պայքարի զէնքերը սրելով։ Ան գիտցեր է, որ կեանքը պայքար է, մշտնջենական պայքար։

Եւ պայքարի ոգին դարեր շարունակ, մամիկներէն մինչեւ դեռատի մանուկը ոգեւորած, գործի է մղած։ Պայքարն է որ մեր մէջ դրած է ապրելու, յարատեւելու ձգտումը։ Մեր գետնափոր խրճիթներու մէջ մարմին է առած Հայոց ներուժ ցանկութիւնը իբրեւ ազգ, պետութիւն ապրելու։ Մեր մայրերը իրենց կաթին հետ միասին ժառանգած են մեզի պայքարի, ընդդիմութեան սրբազան կրակը։ Դարաւոր բռնութիւնը, օտարին թաթը չկրցաւ մեր մէջէն հանել ազատութեան, անկախութեան գաղափարը։

Մեր ժողովրդական ստեղծագործութեանց մէջ յաճախ կը տեսնենք երգեր, ուր յստակօրէն բանաձեւուած են մեր ազգային իղձերը, յարատեւելու, ապրելու կամքը։ Մեր սրբավայրերը, վանքերը, զանազան կազմակերպութիւնները յաճախ եղած են վառարաններ մեր յամառ գոյութեան պայքարի։ Նոյնիսկ գիրքերը, մեռած տառերը հիմք են ծառայած մեր գոյութեան։ Նարեկի պէս գիրքերը սրբօրէն պահպանուած են մեր մամիկներու ձեռքերով, իբրեւ ժառանգ ձգուելով յետագայ սերունդներուն։ Ատոր մէջ ալ անոնք կը մարմնաւորեն ազգութեան պահպանումը, յարատեւումը։

Ի՞նչ է եղած մեր կեանքը, մերթ կրաւորական պայքար բռնակալի դէմ, մերթ ներգործական։

Մեսրոպներու, Սահակներու շիրիմները, Հայլ Վահաններու, Մուշեղներու հերոսական կռիւները ծառայած են իբրեւ ձէթ, հայ ժողովրդի ճրագը անշէջ պահելու։

Անոնք զօրաւորած են մեր պայքարը, նպաստած մեր գոյութեան պահպանման։

Հայ ժողովուրդը ինկած օտարի լուծին տակ յամառօրէն ուզած է ազատագրուիլ այդ իշխանութենէն։ Ան պայքարած է քաղաքական, տնտեսական մշակութային դետիններու վրայ, ան չէ վարանած նաեւ զէնքի դիմելու վերականգնելու ոտնահարուած արդարութիւնը։ Ան գիտցած է գնահատել զէնքի ուժը ու յաճախ իր դիմադրական գիծը տարած է այդ ուղիով։ Հայոց պատմութիւնը իր տըխուր, նուաստացուցիչ էջերուն հետ միայն ունի ոչ պակաս հերոսական էջեր, երբ հայ բազուկը երեւան է բերած գերմարդկային զօրութիւն, վրէժխնդիր ոգի։ Ան պայքարած է զէնքի զօրութեամբ ի խնդիր իր երկրի, ժողովուրդի ազատութեան, անկախութեան եւ սեփական հայրենիքի գոյութեան։ Հայոց պատմութեան վերջին երկու դարերը մանաւանդ լեցուն են այդ էջերով։

Սերունդներու աննկուն ջանքերը յանգեցան 1918 մայիս 28ին։

Մայիս 28ը առաջին անգամ արդիւնք է հայ ժողովրդի աննման պայքարին։ Հայ յեղափոխական կազմակերպութիւնը, առաջին հերթին Հ. Յ. Դաշնակցութեան, նաեւ կարգ մը ուրիշ հաստատութեանց միջոցով վերջին յիսնամեակի ընթացքին վարած է Հայութեան դիմադրութիւնը։ Անոնց, մասնաւորապէս Դաշնակցութեան ջանքերով յաղթանակած ենք Սարդարապատի, Բաշ-Աբարանի, Ղարաքիլիսէի մէջ։

Գերագոյն պայքարի ճիգը այդ ճակատամարտներու մէջ ապահովեց Հայոց յարատեւումը։

Պատմութեան մէջ հազուադէպ են օրհասները, որոնք յաղթանակով կը պսակուին։ Հայոց պատմութիւնը ունեցեր է օրհասական օրեր, սակայն 1918 մայիսի ճակատագրական օրերը եզակի են եղած մեզ համար։ Հայ ժողովուրդի, երկրի բախտն էր, որ կ'որոշուէր։ Օրհասական այդ կացութեան մէջ Հայութիւնը ապաւինելով իր դիմադրական կորովին, կրցաւ յաղթել հերոսական ճակատամարտներու մէջ։ Անոր պայքարին արդիւնք եղաւ Մայիս 28ը, Հայաստանի ազատագրումը, անկախութիւնը։ Հայոց պատմութեան նուիրական այդ էջը անմոռանալի կը մնայ յաւէտ։ Հայոց պայքարի փրկարարը դարձաւ Մայիս 28ը։ Մենք տիրացանք մեր երկրին եւ երբեք, ոչ մէկ ուժ չի կրնար մեր մէջէն հանել անկախութեան, ազատութեան գաղափարը։ Ազատատենչ Հայութիւնը աննկուն կը շարունակէ պայքարիլ իր անկախութեան համար։ Ան որ կը պայքարի, կը յաղթէ։

ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ (Երգ մը՝ Մուրատի համար)

Սեբաստացի խումբ մը հայրենակիցներ ազգային հերոս Մուրատի յիշատակը յաւերժացնելու համար, Յառաջի խմբագրութեան տրամադրած են 500 փրանքի մրցանակ մը։

Մրցման նպատակն է ժողովրդական երգի մը միջոցաւ ամփոփել Մուրատի փոթորկալի կեանքին դրուագները, սկսելով Կովտունէն մինչեւ Սեւ ծովը նետուիլը եւ Բագուի հերոսամարտին մէջ անոր նահատակութիւնը։

Միաժամանակ ոտանաւորի միւս տուները պէտք է ժամանակագրական կարգով պատկերացնեն անոր գործունէութիւնը Սասունի եւ Կովկասի մէջ։

Առաջին յաջող ոտանաւորին պիտի տրուի 300 փրանք, իսկ երկրորդին՝ 200 փրանք։

Գրադատ մարմնի գնահատութենէն վերջ, «Յառաջ»ի մէջ պիտի տպագրուին մրցանակի արժանացած ոտանաւորները։

Որպէսզի կարելի ըլլայ աւելի հնարաւորութիւն տալ մրցման մասնակցողներուն, գրադատ մարմինը իբրեւ վերջին պայմանաժամ՝ փոխանակ մայիս 15ի նշանակած է մինչեւ Յուլիս 31։

ԿԱՅԾԸ

Դեռ շատ պզտիկ, դեռ նիհար, դեռ
չմեծցած չժպտած,
Կայծն իմ անկախ հայրենի Արարատի
լանջերուն,
Գիշեր մը մութ, չարաշուք, վատեր եկան եւ յանկարծ՝
Ամբողջութեամբ զայն առին ու նետեցին մէջ ծովուն։

Սակայն ջուրին մէջ աղի, այդ կայծը
բորբ, տարաբախտ,
Աւելի շատ զօրացաւ, դարձաւ հրդեհ
մը անհուն,
Որմէ այսօր կը ժայթքին բուռ բուռ
կայծեր աներկիւղ
Ու կը շաղուին մեր արեան, մեր հաւատքին, մեր հոգւոյն։

Հիմա կայծն այդ բոցավառ, հրաշագեղ, թանկագին,
Որ կը մնայ տարագիր մեզի, նման մեզի պէս,
Ոչ ոք պիտի կրնայ զայն խլել մէջէն
մեր սրտին
Եւ ոչ ալ իսկ մահը դառն պիտի կրնայ
զատել մեզ։

Թող որոտան ամպեր սեւ, փայլակ
կայծակ մէջ ընդ մէջ,
Ու թող երկինք եւ երկիր բռնեն օձիք
օձիքէ,
Սակայն վաղը այն նորէն արեւի պէս
լոյս անշէջ
Պիտի փայլի մեր գլխուն՝ մեր լեռներուն արծաթէ…

ԾԱՏՈՒՐ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1905 Փետրուար 6ին Գանձակի եւ Պաքուի մէջ ծագեցան Հայ-Թաթարական ընդհարումներ, որոնք մասամբ արդիւնք էին ցարական իշխանութեանց դրդիչ գործունէութեան։ Այս կռիւներուն մէջ սպաննուեցան 232 հոգի, որոնցմէ 192 Հայ եւ 36 Թուրք, վիրաւորուեցան 185 հոգի՝ 66 Հայ, կողոպտուեցան 138 առեւտրական հաստատութիւններ, 108 հայկական եւ 30ը թրքական։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ…
(ՅՈՒՇ ՄԸ ԱՆՑԵԱԼԷՆ)

Բ.

Եւ կամ, զինքը կը գտնէինք խանութին մէջ, իր մաշուած սաքուին վրայ, նստած ծալապատիկ, քրտնած ու մէկ կողմ նետած ֆէսը։ Եւ, սպիտակախառն պեխերը ոլորած ցուլի մը եղջիւրներուն պէս, ու գլանիկ երկայն փայտը բերնին։

Զանազան գործերու համար իր խորհուրդին դիմողներուն դիւրութիւններ ու ճամբաներ ցոյց կուտար։ Հայաստանի մասին ստացած նոր լուրերը կը հաղորդէր, ու հանգստանալէ վերջ դարձեալ կ'անցնէր փեղոցին առջեւ.

— Փչէ՛ մանչս, փչէ՛, կը ձայնէր աշկերտ Պետրոսին, ու դարձեալ կը սկսէր ծանօթ երգի շատ սիրած հատուածը շարունակ կրկնելով.

Արեւելք, Արեւմուտք, Հիւսիս եւ Հարաւ,
Թռէք Հայեր թռէ՛ք, դէպի Հայաստան։

×

Յունիսի վերջերը՝ կամ Յուլիսի ըսկիզբներն էր։

Քաղքին ցորենները հասած էին ու քաղն սկսած։ Մենք ալ խումբով քաղք դիմած էինք այդ աշխատանքին համար։ Եւ, նուազագոյն երկու - երեք շաբաթ պիտի մնայինք, մինչեւ մեր արտերուն կարմրիլը։

Քեռին ինծի յանձնեց իր կարմիր նժոյգը, ու պատուիրեց, որ երկու-երեք շաբթուան մէջ հաւկիթի պէս պիտի չինէի անոր կռնակը։

Ես «Ասլան»ի (ձիուն) վրայ կը զուրգուրայի իմ սեփականութեան պէս, ու ամէնէն լաւ տեղերը— առուներու եզերքները, արտերուն թումբերը, եւ կամ լաւագոյն կանանչոտ խոզաններուն մէջ կ'արածէի զայն։

Ու Ասլանի կռնակը, օրէ օր, իսկապէս հաւկիթի մը ձեւը կ'առնէր, ու ետեւէս կը դառնար զի՛լ խրխնջալով, տեղէ տեղ։

Օրուան մէջ նուազագոյն երկու անգամ, անոր կլորցած կռնակին փակած, Քեռիին կը հանդիպէի, քանի մը վայրկեան զրոյցի ու Ասլանի տեսքով ուրախացնելու համար զինք։

Երբեմն չիտակ չուկային մէջէն կ'անցնէի, ամուր փակած Ասլանի կըլոր մերկ կռնակին, մէկ ձեռքիս անոր թեթեւ սանձը, ու միւս ձեռքովս բռնած ոսկեգոյն ու երկար բաշը։

Թուրքերը, ամբողջ չուկայի երկու կողմերէն, ծուռ աչքով կը դիտէին մեր փառաշուք անցքը։ Բայց ի՞նչ կրնային ընել,— հիմա մենք ալ Հայաստան ունէինք, եւ ես Հայաստանի պատանի զինուորներէն մէկն էի։ Հետեւաբար, ես ալ իրաւունք ունէի ձի հեծնելու ու խաղցնելու— կը մտածէի չուկայէն կամ թաղերէն անցած ատեն։

Օր մը նոյնիսկ, Ասլանի կռնակին վրայ տափած Քեռիին խանութին դռնէն ներս մտայ, ու ուղղակի քշեցի փեղոցին առջեւ, աղուոր ծիծաղ մը պատճառելով իրեն։

— Մանչ, խե՛նթ տղայ, ըսաւ ոտքի ցատկելով, ի՞նչ ապուր կ'ուտես։ Կ'ուզես որ գլխ թնդե՞լ տաս իմ ձիուս, որ ան քեզի մնայ։ Հապա՞ եթէ փորձանք մը պատահէր քեզի, դռնէն ներս մտնելու ատեն։

— Քեռի՛—կ'ըսէի կատակով. եթէ գիտնամ Հայաստանի տեղը, ու ճամբաներուն ծանօթ, հաւատա, Ասլանի հետ մէկ գիշերուան մէջ հոն կը հասնինք։

— Հապա ե՞ս ինչով պիտի գամ, խենթ մանչ, քալելո՞վ այդքան երկար ճամբան։

— Դուն ուրիշ մըն ալ կը գնես, եւ անով կուգաս քեռկինին հետ։

— Լա՛ւ, այն ատեն ըսեմ թէ որ կողմն է Հայաստան։ Երզնկա գիտե՞ս…

— Այո, մինչեւ հոն գիտեմ…

— Այն ատեն… Անկէ քիչ մը անդին… Այդ կողմով պիտի երթաս… հասկցա՞ր։

Ու կը ծիծաղէինք, կը հրճուէինք մեր հոգիներուն խորերէն։

Մեր աշխատանքը վերջացած էր։ Ասլանը Քեռիին յանձնեցի, ու մենք գեղ վերադարձանք։

×

Ցուրտ աշունը հասեր էր, եւ Հոկտեմբերի մէջ կը գտնուէինք։

Կ'ուշանար ու կ'ուշանար Հայաստան երթալու խնդիրը։ Մեր յոյսը կտրած էինք այլեւս թէ՝ այդ ձմեռն ալ ծննդավայրի աւերակներուն մէջ պիտի անցընէինք։

Տխուր էր նաեւ մեր Քեռին, ու կորսնցուցած առաջուան զուարթութիւնը։

Անիկա Հայաստանի մասին տխուր լուրեր առած էր Ս. Քաղաքէն, բայց չէր ուզեր մեզի ալ յայտնել։

Զօրեպան Բէյ Պէքիրին քաղաք հասնելուն երկրորդ օրը, մենք դարձեալ դիմեցինք Քեռիին։

Իրարու ետեւէ ներս մտանք ու երբնքնիս մէկ բերան,— Բարե՛ւ Քեռի։

—Աստու բարին տղաք, պատասխանեց։ Բայց հիւանդի մը խօսուածքէն տարբերութիւն չունէր իր խօսելու ձեւը։

— Զօրեպան Բէյ Պէքիրը եկա՞ւ երէկ…

— Հա, եկաւ… երէկ իրիկուն եկաւ…

— Գիր բերա՞ւ Ս. քաղաքէն։

— Հա, բերաւ… բայց…

— Հայաստանի մասին ի՞նչ գրեր են։ Գալ գարուն պիտի կրնա՞նք երթալ այլեւս։

Քեռին պատասխան չտուաւ մեր վերջին հարցումին ալ։ Անիկա զբաղած էր հաստ գլանիկի մը շինութեամբ։ Երկար փայտին ծայրը տեղաւորելէ եւ վառելէ վերջ, պատասխանեց խոր տխրութեամբ։

— Մանչերս, «Քոն Կռան» (Քէմալական շարժում), Հայաստանը չի ճանչնար եղեր… Հայաստանի դէմ պատերազմ յայտարարեր է… Այսպէս գրած են Ս.էն։

Քարա…ած մնացինք այս անակնկալ, մահաս…ասու լուրին առջեւ։ Խանութին առիքը վար՝ ու յատակն ալ վեր դարձած կ'երեւար մեր աչքերուն։

Բայց, այդ օրը Քեռին մեզ յուսադրեց դարձեալ, ու գեղ դրկեց աւելցնելով.

— Հոգ մի ընէք մանչերս։ Ես բոլորովին յոյս չեմ կտրած… Աստուած մեծ է։

Շուտով առատ ձիւն նստաւ ամէն դի, ու Զօրեպան Բէյ Պէքիրն ալ Ս. քաղաք չկրցաւ երթալ մինչեւ գարուն։

Յաջորդ գարնան, Զօրեպան Բէյ Պէքիրի բերած գիրին մէջ գրուած էր թէ, յոյս չկար որբերը Հայաստան փոխադրելու։

Ու մէկ - երկու տարուան մէջ, սըրբուեցան որբանոցները Ս. քաղաքէն, եւ, փոխանակ Հայաստան մեկնելու՝ գացին օտար երկիրներ։

Շատ չտեւեց, ու մեր պատանեկան խումբն ալ մեկնեցաւ Պոլիս, ու քանի մը ամիս վերջ Ֆրանսա։

Ո՞ւր մնաց մեր անբախտ Քեռին…

⁂

Շատ տարիներ չանցած, կարդացինք ու սերտեցինք Հայաստանի արիւնոտ պատմութիւնը։

Մեր պատանիներու խումբէն քանի մը հոգի համայնավար դիրքերն անցած էին…

Անոնք Հայաստան մեկնեցան քանի մը տարի առաջ, ու մեր այն օրերու երազը իրականացած կը կարծէին։

Իրենց առաջին նամակները խանդավառութեամբ լեցուն էր…

Երկրորդ նամակը շատ կարճ էր ու աղօտ…

Երրորդը չգրեցին այլեւս…

Եւ սակայն, մենք վստահ ենք որ պիտի յաղթանակէ մեր պայքարը։

Կեցցէ հայ ժողովուրդը։ Կեցցէ Հայաստան։

Ն. ԳԱԼԷ

(Վերջ)

Ֆրանսայի պաշտօնեաներուն ամէնօրեայ ճնշումներուն պատճառաւ յառաջ եկած է: Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաները ամէն միջոցի կը դիմեն, որպէսզի Թուրքերը մեծամասնութիւն չկազմեն: Նոյնիսկ Թուրքերուն անունները ուրիշ ցանկերու մէջ կը գրեն:

Թուրքիայէն 100ի չափ Հաթայցիներ հասան Աղեքսանտրէթ իրենց ազգ. պարտականութիւնը կատարելու համար»:

Ուրիշ թրքական թերթի մը կը հեռագրեն Անտիոքէն.—

Հեծեալ ոստիկաններ եւ զինեալ պահակներ մարակ ի ձեռին փողոցներուն մէջ կը շրջին, ընտրութեանց նախօրեակին բնակչութիւնը ահաբեկելու համար:

Ռէյհանիէի արձանագրութեանց շրջանակը եկող քիւրտ եղբայրներ(!) արձանագրութեանց դիւանին առջեւ յարձակում կրեցին: Իթթիհատականներու կողմէ զէնքերով եւ մանաւանդ դաւազաններով զինուած 12 հոգինոց հրոսախումբ մը թրքական ցանկին մէջ արձանագրուիլ ուզող Քիւրտերուն վրայ յարձակելով 4 հոգի ծանրապէս վիրաւորեցին: Միւս Քիւրտերն ալ դաւազանի հարուածներով խոշտանգուեցան: Հոն գտնուող 20 զինուորներ անտարբեր հանդիսատես եղան այս տեսարանին»:

Ամերիկայի ռուսական դեսպանին ճառը

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ ռուսական դեսպանը քաղաքական ճառ մը խօսելով, ի մէջ այլոց յայտարարեց.

— Մենք մեր սկզբունքներն ունինք եւ ամուր կապուած ենք մեր դաշնագիրներուն: Միշտ հաւատարիմ պիտի մնանք այդ սկզբունքներուն եւ Դաշնագիրներուն: Պատրաստ ենք, Ֆրանսայի հետ, պաշտպանելու Չեխոսլովաքիան՝ երբ յարձակում կրէ: Պատրաստ ենք պաշտպանելու նաեւ Ֆրանսան: Ու թերեւս հրաւիրուինք պաշտպանելու այլ մեծ պետութիւններ: Չենք ուզեր մեկուսանալ՝ քաշուելով միջազգային վէճերէն: Նախայարձակ պետութեանց հանդէպ կորովի դիրք մը մը բռնելով միայն կարելի է խաղաղեցնել միջազգային սպառնալից կացութիւնը: Չեխերու կորովի ընթացքը քաջալերական ազդակ մըն է, որ ցոյց կուտայ թէ ի՛նչպէս պէտք է շարժիլ յարձակողական տրամադրութեանց դէմ: Երբ վերջ գտնէ կարգ մը պետութեանց թմրութիւնը կամ ջղայնութիւնը, վերջ կը գտնէ նաեւ խաղաղութեան սպառնալիքը,— մենք առոր է որ կը ձգտինք:

Անգլիա եւ Թուրքիա չաց բարեկամացան

Լոնտոն խանի յայն կրքանայ

Գրեցինք թէ Անգլիա 16 միլիոն սթերլինի փոխառութիւն մը ըրաւ Թուրքիոյ: Այս լուրը խանդավառ արտայայտութիւններու ծնունդ տուաւ Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ:

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ վարչապետ Չէմպըրլէն խորհրդարանին պաշտօնապէս հաղորդեց որ բրիտանական կառավարութիւնը, 16 միլիոն սթերլինի վարկ մը բանալով Թուրքիոյ, 6 միլիոնը երկրին սպառազինութեան յատկացնելու պայմանով, այդ առթիւ երկու համաձայնութիւն կնքեց Էնկիւրիի կառավարութեան հետ:

Առաջին համաձայնութեամբ՝ թրքական կառավարութիւնը կ՚ընդունի Անգլիայէն գնել մարտանաւ եւ ռազմանիւթ, երկրորդ համաձայնութեամբ՝ բրիտանական ապրանքներ պիտի ներածուին դէպի Թուրքիա:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՑ, Փարիզի ռուսական դեսպանը Մոսկուա մեկնեցաւ, այս առթիւ յայտարարեց թէ պիտի վերադառնայ 15 օրէն:

ՍՊԱՆԻՈ-ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ սահմանին վրայ, Սէրպէր կայարանին ամրակռուութեան հետեւանքով, ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց բողոք ներկայացնել՝ անհրաժեշտ քննութիւնները կատարելէ վերջ:

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ յանձնաժողովին աշխատանքներուն մասին խօսելով, «Էօվր»ի խմբագրուհին Տիկին Ժընըվիեւ Թապուի կը գրէ թէ գերմանական եւ իտալական ներկայացուցիչները եթէ համաձայնեցան ռազմանիւթ չղրկելու մասին՝ պայմանով որ փակուի ֆրանսական սահմանագլուխը, պատճառն այն է որ իրենց շատ սուղի նստաւ ռազմանիւթ ղրկելը: Մնաց որ մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ ամբարած են Մարոքի մէջ, Ֆրանքոյի հաշւոյն:

ԱՆԳԼԻՈՅ թագաւորին եւ թագուհիին այցելութեան առթիւ, Փարիզի մէջ ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ ապահովութեան համար: Փարիզի մէջ բնակութեան միջոցին, անոնց այցելութեան ճամբաներուն վրայ ամէն բնակարան ու վաճառատուն խուզարկուեցաւ, մաքրելու համար «մանրէները»: Այցելութեան ճամբաներուն վրայ բնակարաններու բնակչութիւնը արտօնագիր պէտք է ստանայ:

ԿԱԶԷԹ ՏԸ ԼՕԶԱՆ կը գրէ թէ գերմանական թերթ մը, խօսելով Մեծագոյն Գերմանիոյ մասին, Զուիցերիոյ մէկ կարեւոր մասն ալ կը դնէ անոր սահմաններուն մէջ, իբրեւ գերմանական բնակավայր:

ՍՈՒՏ ԼՈՒՐԵՐ տարածուած ըլլալով կարգ մը օտար թերթերու կողմէ, — իբր թէ Ֆրանսայի ընդհ. սպայակոյտը պատրաստած է ծրագիր մը՝ զինուորական արշաւանք մը կատարելու համար Սպանիոյ մէջ եւ ռազմանիւթ հասցնելու համար Սպանիոյ կառավարական բանակին,— պատկան իշխանութիւնը բացարձակապէս կը հերքէ նման զրոյցները:

ՖՐԱՆՔՈՅԻ բանակը յարձակողականի սկսաւ Թէրուէլ-Վալենցիա գծին վրայ,— ազգայնականները կը տիրապետեն իրենց օդանաւային ուժով եւ հրասայլերով:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ նոր դահլիճը, որ, ինչպէս գրեցինք, զինուորականներէ կը բաղկանայ առաւելապէս, իր առաջին նիստին մէջ որոշեց շարունակել չինական պատերազմը մինչեւ վերջնական յաղթանակ:

ԱՆԳԼԻՈՅ թագաւորը հեռագրով շնորհաւորեց Աթաթիւրքի ծննդեան տարեդարձը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ զօրքը քաշուեցաւ չեխական սահմանագլուխէն: Հէնլայն երկրորդ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Չեխոսլովաքիոյ վարչապետին հետ: Որոշ մեղմացում մը կը նշմարուի երկու երկիրներու յարաբերութեանց մէջ: Կէօպէլս եւս ճառ մը խօսելով խաղաղութեան մասին կը խօսի:

ՖՐԱՆՍ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ իր աշխատանքները կը վերսկսի այս երեքշաբթի,— հարցապնդում եւ վիճաբանութիւն տեղի պիտի չունենայ, կառավարութեան կողմէ կարճ զեկոյց մը պիտի տրուի արտաքին քաղաքականութեան եւ Ֆրանսայի օդանաւային ուժին մասին, յետոյ հաւանական կը նկատուի որ Խորհրդարանը դարձեալ արձակուրդ ստանայ մինչեւ Նոյեմբեր:

« ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ » ֆրանսական նոր եւ արդիական զրահաւոր մը ծով կ՚իջնէ վաղը, Սէն-Նազէրի մէջ:

Այրի Տիկին Մ. Մանդինեանց եւ զաւակունք եւ իրենց պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝

ԲԺԻՇԿ ՄԻՔԱՅԵԼ ՄԱՆԴԻՆԵԱՆՑԻ

ղառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ Լոքառնոյի (Զուիցերիա) մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՐՕՊԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԺՈՂՈՎԸ Մայիս 30 երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ ճաշարանին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 29 Մայիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Ֆուայեէ տը Թէաթրի վերնայարկի սրահին մէջ.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 4 Յունիս, Շաբաթ գիշեր

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ.— 5 Յունիս, կիրակի գիշեր

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ.— 5 Յունիս, կիրակի ցերեկ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— 12 Յունիս, կիրակի ցերեկ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս

Այս հանդէսներուն մէջ կը խօսի

ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԱՆԻԷՌԻ մէջ 4 Յունիս. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս:

ՊԱՆԵՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ 29 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Խրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

Կը խօսի Դոկ. ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

25 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ մէջ:

Պ. Թորոս Սարեան (Սէօլէօզլի), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օհաննեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Փափազեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Սարեան եւ զաւակունք (Ֆիլիպէ), Տէր եւ Տիկին Խնկիկ Բիլեան եւ զաւակը (Ֆիլիպէ), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Վարդանեան եւ զաւակունք (Ֆիլիպէ) եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, քրոջ, հարսին եւ ազգականուհիին՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՍԱՐԵԱՆի

(ԷՕՏԷՕՄԻՇԵԱՆ)

ղառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 27ին, 36 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ այսօր, կիրակի, 29 մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին Hôpital Cochinի մէջ, 12, Rue de la Santé (մէթրօ Glacière), ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Thiaisի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՅԻՍ
MARDI 31 MAI 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3744

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Եթովպիոյ պատերազմը յիշատակելի անկիւնադարձ մը կազմեց Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց համար։

Ցեռապատերազմեան վէճերը կարգադրուած էին արդէն Լօզանի չարաբաստիկ դաշնագրով։ Մուսուլի կնճիռն ալ ի վերջոյ լուծուեցաւ ի նպաստ Անգլիոյ, որ իր արտաքին գործերու նախարարին՝ Լորտ Քըրզընի բերնով հայկական արիւնը սակարկութեան նիւթ դարձուցած էր յիշեալ դաշնագրի բանակցութեանց ատեն, յետին նպատակ ունենալով քարիւղի հորերուն սեփականացումը։ Այդպէս ալ եղաւ. քարիւղը յաղթեց արիւնին. «Հայկական օջախ»ի համեստ ծրագիրն անգամ ջուրն ինկաւ. ու մինչ ուրիշներ մեր արիւնը չահագործելով հարստութիւն ապահովեցին, մենք դարձանք թափառական ու հայրենազուրկ։

Անկէ ի վեր Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները հետզհետէ դարձան բարեկամական։ Անգլեւռուս հին մրցակցութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ՝ կրկին գլուխ ցցեց։ Ու այսօր արդէն կը տեսնենք որ խորհրդային ազդեցութիւնը իր տեղը տուած է անգլիականին։

Եթովպիան գրաւելով ի հեճուկս Մեծն Բրիտանիոյ, Իտալիա մեծ վտանգ մը կը դառնար անգլիական շահերուն համար՝ Միջերկրականի մէջ եւ բրիտանական կայսրութեան ճամբաներուն վրայ։

Թուրքիա իր աշխարհագրական դիրքով մեծագոյն զինակիցը կրնար ըլլալ Անգլիոյ՝ ընդդէմ իտալական վտանգին։ Թուրքը սիրաշահելու եւ զայն իր քաղաքականութեան առանցքին մէջ առնելու համար։ Անգլիա չվարանեցաւ իր թագաւորը մինչեւ Պոլիս՝ Աթաթիւրքի ոտքը ղրկելու։

Անգլիա նոյնպէս հիմնական փոփոխութիւն մտցուց Նեղուցներու մասին իր հետապնդած քաղաքականութեան մէջ։ Դեռ երէկ Լօզանի մէջ խորհրդային պատուիրակութեան հետ թշնամանալու գնով, Թուրքիոյ կը պարտադրէր Նեղուցներու ապազինումն ու միջազգային յանձնաժողովի մը հսկողութեան ենթարկուիլը։ Մոնթրէօի վեր խիւայր շրջեց ամէն բան։ Ու այսօր Նեղուցները դարձեալ ամրացուած են՝ անգլիացի մասնագէտներու հսկողութեան տակ, անգլիական սպառազինումներով։

Անկէ իվեր անգլիական աջակցութիւնը Թուրքիոյ՝ աւելի լայն համեմատութիւններ առաւ։ Թրքական նաւատորմին կարեւոր մասը Մարմարայէն փոխադրուեցաւ Իզմիրի շրջանը, ուր եւ կը մնայ ցարդ։ Անցեալ տարի թրքական տորմիղի մը Մալթա այցելութիւնը աւելի եւս ամրապնդեց երկու երկիրներու բարեկամական գործակցութիւնը Միջերկրականեան ջուրերուն մէջ։

Անգլիական դրամագլուխով Գարապիւքի մէջ բացուեցաւ մետաղագործական մեծ գործարան մը անգլիացի ճարտարագէտներու խնամքին տակ։

Այս բոլորէն վերջ, ահա՛ նոր փոխատուութիւնը, զոր Անգլիա կը կատարէ Թուրքիոյ, աջակցելու համար անոր եռամեայ հանքային ծրագրին։ Մայիս 27ին Լոնտոնի մէջ կնքուած երեք համաձայնագիրներով, Անգլիա Թուրքիոյ փոխ կուտայ 16 միլիոն անգլիական ոսկի (շուրջ երեք միլիառ ֆրանք)։

Տասը միլիոն ոսկին երաշխաւորուած է արտաքին առեւտուրի պաշտօնատան կողմէ։ Այս գումարով Թուրքիա մինչեւ1940ի վերջը Անգլիայէն պիտի գնէ զանազան մեքենաներ եւ ապրանքներ՝ որոնք անհրաժեշտ են Անատոլուի հանքերը շահագործելու համար։ Այս գնումներուն փոխարէն Թրքական կառավարութիւնը պիտի տայ գանձատոմսեր, 10 տարուան պայմանաժամով եւ հարիւրին 5ուկէս տոկոսով։ Այս գանձատոմսերը իբրեւ դրամ պիտի ընդունուին անգլիական տուներուն կողմէ։ Թուրքիայէն Անգլիա ներածուելիք ապրանքներուն վաճառումէն գոյացած դրամը պիտի կեդրոնացուի Օսմանեան դրամատունը, որ այդ գումարով պիտի վճարէ գանձատոմսերուն փոխարժէքը։ Տարեկան կէս միլիոն սթերլինի ապրանք միայն պիտի ներածուի Թուրքիայէն Անգլիա։

Մնացեալ վեց միլիառ ոսկին պիտի յատկացուի Թուրքիոյ սպառազինման։ Այս գումարը պիտի երաշխաւորուի ուղղակի անգլիական կառավարութեան կողմէ։ Թուրքիա մասնաւորապէս մարտանաւերու եւ ռազմանիւթերու գնման պիտի յատկացնէ այս դրամը, այսինքն իր ազգային պաշտպանութեան։

Թուրքիա պատերազմէն վերջ բոլորովին նոր քաղաքականութեան մը կը հետեւի։ Օսմանեան կայսրութեան օրով բազմաթիւ օտար ընկերութիւններ երկաթուղային, հանքային եւ այլ մենաշնորհներ ունէին։ Նոր Թուրքիան ազգայնացուց այդ բոլորը, երկրին անկախութիւնը աւելի հաստատ հիմերու վրայ դնելու եւ օտար պետութեանց քաղաքական ազդեցութենէն զերծ մնալու համար։ Նոյն պատճառներով զարկ տուաւ տեղական ճարտարարուեստին։

Նոր փոխառութիւնով, Թուրքիա մէկ կողմէ զարկ պիտի տայ հանքերու շահագործման, միւս կողմէ պիտի զօրացնէ իր նաւատորմը։

Անգլիա, ուրեմն, դարձեալ կը ներկայանայ իբրեւ հովանաւոր Թուրքիոյ։ Միայն իտալական վտանգը չէ այս քաղաքականութեան տուն տուողը։ Կայ նաեւ գերմանական վտանգը։ Պերլին — Հռոմ առանցքը իր ներկայ զօրաւոր դիրքով տեւական փորձանք մը կրնայ ըլլալ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ՝ անգլիական շահերուն համար։

Արդէն Գերմանիա տարիներէ ի վեր տնտեսապէս գերիշխան դիրք ունի Թուրքիոյ մէջ։ Տարեկան աւելի քան 50 միլիոն թրքական ոսկիի (մօտաւորապէս մէկուկէս միլիառ ֆրանք) ապրանք կը գնէ Թուրքիայէն եւ կարեւոր պարտք մը ունի դեռ։ Այդ պարտքը գանձելու համար, վերջերս Թուրքիա երկաթուղային կազմածներու կարեւոր ապսպրանք մը տուաւ Գերմանիոյ։

Այսպէս թէ այնպէս, Թուրքիա այսօր ի պատուի է ամէն ճ...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԻՒՇՏԻՒ ԱՐԱՍ ԿԸ ՊԱՐԶԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ալեքսանտրէթի հարցը Էնգիւրիի Խորհրդարանին մէջ

Էնգիւրիէն կը հեռագրեն.—

Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան պիւտճէին քննութեան առթիւ, բուռն վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ։ Ամպիոն բարձրացան բազմաթիւ երեսփոխաններ, որոնք, յաճախ խիստ բառերով, քննութեան առին Ալեքսանտրէթի Սանճաքին կացութիւնը։ Ամէնէն վերջ խօսք առաւ արտաքին գործավարը, Րիւշտիւ Արաս։

Ցայտարարելէ ետքը, թէ Սանճաքը «ամբողջացուցիչ հողամաս մըն է, մայր - հայրենիքէն դուրս ինկած, որ ունի թրքական մեծամասնութիւն, թրքական կազմակերպութիւն եւ թրքական մշակոյթ», գործավարը շեշտեց որ այդ հողամասը կը կազմէ Թուրքիոյ մէկ կարեւոր մասին ապահովութեան բանալին։

Րիւշտիւ Արաս, այնուհետեւ, պատմականն ըրաւ այն բանակցութեանց, որոնք տեղի ունեցան, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, 1921էն ի վեր, յետոյ վերադառնալով այժմեան դէպքերուն՝ շեշտեց թէ իր կառավարութիւնը քանիցս ֆրանսական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրած է Սանճաքին կացութեան վրայ։ Եւ այս առթիւ աւելցուց, թէ առաւօտուն հեռագիր մը ստացած է Փարիզի թրքական դեսպանէն, որ կը հաղորդէր թէ Ժորժ Պոնէ, «որ անձնապէս հին ու թանկագին բարեկամ մըն է Թուրքիոյ», գրաւոր հաստատած է այն խոստումները, որոնք կատարուած էին արդէն բերանացի։

Ուստի Րիւշտիւ Արաս խնդրեց երեսփոխաններէն, որ կարճ կապեն իրենց հարցապնդումները, որովհետեւ «իրենց պաշտպանած դատին եւ իրաւունքներուն վրայ վստահ մարդոց յատուկ պաղարիւնով եւ հաւատքով՝ կը յուսացուի ձեռք բերել սպասուած արդիւնքը, որ շօշափելի ձեւ մը կը ստանայ քանի մը օրէն»։

Թուրքիոյ միջազգային յարաբերութիւնները

Րիւշտիւ Արաս, այս յայտարարութիւններէն վերջ, անցաւ միջազգային կացութեան եւ ըսաւ թէ հետզհետէ կ'ամրանայ դիրքը զոր Թուրքիա կը գրաւէ օտար ազգերու միջեւ։

--- «Արեւելեան Միջերկրականի մէջ, Սեւ ծովուն մէջ, Պալքաններուն մէջ, արեւմտեան Ասիոյ մէջ, ամէն տեղ մենք կը գործենք մեր դաշնակիցներուն եւ խաղաղութեան սատար մեր բարեկամներուն հետ միասնաբար։ Խորհ. Միութեան հետ մեր յարաբերութիւնները կը շարունակուին առաջին օրերու սրտակցութեամբ։ Հետզհետէ աւելի բարեկամական կը դառնան մեր յարաբերութիւնները արեւմտեան պետութեանց հետ։ Այսուհանդերձ, Ֆրանսայի հետ մեր յարաբերութիւնները, ինչպէս յայտարարեց Աթաթիւրք, կապուած են Սանճաքի հարցին զարգացման հետ։ Մասնաւորաբար նախանձելի ճամբու մը մէջ կը գտնուին անգլեւթրքական յարաբերութիւնները, որոնք աւելի եւս ամրացան առեւտրական եւ ելմտական վերջին դաշինքներուն կնքումով։ Մոնթրէօյի համաձայնութեան յարումով, Իտալիա փաստ մը կուտայ Էնգիւրիի եւ Հռոմի միջեւ զարգացող յարաճուն բարեկամութեան։ Երբեք դադրած չենք լաւ յարաբերութիւններ մշակելէ Գերմանիոյ հետ, եւ յոյս ունինք աւելի զարգացնելու այդ յարաբերութիւնները տնտեսական գետնի վրայ, շնորհիւ այն առեւտրական բանակցութեանց, որոնք պիտի սկսին ի մօտոյ»։

Գործավարը յետոյ յիշեց իր ճամբորդութիւնը դէպի Եգիպտոս, ինչպէս եւ իր այցելութիւնը, վարչապետ Ճէլալ Պայարի հետ, Աթէնքի եւ յոյն «դաշնակիցներուն մօտ»,-- այդ այցելութեան առթիւ,«պալքանեան դաշնակիցները իրար կապող անքակտելի կապերուն ի վկայութիւն՝ եղբայրական յուզիչ արտայայտութիւններ եղան»։ Դարձեալ, յիշելէ վերջ «բարեկամ եւ հարեւան Պուլկարիոյ» իր տուած այցելութիւնը, թուրք գործավարը յայտարարեց թէ այս աշնան պիտի այցելէ «դաշնակից Ռումանիա», յետոյ Պուտափէշթ։ Ամէնէն վերջ ըսաւ.--- «Մենք պիտի շարունակենք քալել արտաքին քաղաքականութեան այս ճամբուն մէջ, որուն կը հետեւինք երկար տարիներէ ի վեր, եւ որ սկիզբ կ'առնէ մեծ պետին՝ Աթաթիւրքի ներշնչումէն ու թելադրանքէն, քաղաքականութիւն մը որ ներքին եւ արտաքին ճակատներու վրայ գրաւեց բովանդակ աշխարհի համակրանքն ու վստահութիւնը»։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԷՋ

Թուրքերը հող կը կորսնցնեն

Անտիոքէն կը հեռագրեն.—

Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ կացութիւնը միշտ լարուած կը մնայ։ Ուրբաթ օր պատահեցան նոր յարձակումներ, որոնց զոհ գնաց Ալեւի մը, Հարպիէ գիւղէն,--- նոյն յարձակումներուն հետեւանքով՝ վիրաւորուեցան նաեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

կատի վրայ։ Մեծ ու փոքր պետութիւնները իրարու հետ կմրցին՝ սիրաշահելու համար զայն։ Նոյնիսկ այս երկրին մէջ բարեկամական տրամադրութիւն կայ անոր հանդէպ, հակառակ Սանճաքի անցուդարձերուն, որոնք պարզապէս հակաֆրանսական են եւ կարծուածէն աւելի ծանրակշիռ հանգամանք կը ներկայացնեն։

Սակայն եւ այնպէս, պետութեանց միակ առաջնորդող սկզբունքը շահն է։ Անգլիա իր շահուն համար է որ մօտեցած է Թուրքիոյ։ Բայց ո՞րն է այն քաջը որ պիտի համարձակի ըսելու թէ բան մը շահած է Անգլիոյ բարեկամութենէն։

Մօտիկ ապագան ցոյց պիտի տայ թէ ի՛նչ պիտի արժէ Թուրքիոյ՝ Անգլիոյ այս նոր բարեկամութիւնը։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑՈՒԴԻԹԻՆ ՀԱՄԱՐ

Լուրը, զոր տուաւ *Յառաջ*՝ Պէնշըքայնի եւ Պուտոէի մենամարտին մասին, իր հետաքրքրական կողմերն ունի եւ կ'արժէ պատմել սկիզբէն, խորհրդածելու համար ետքէն։

Պէնշըքայն թատերախաղ մը գրած է Ցուդիթի կեանքէն.— Այս աղջիկը, ինչպէս կը յիշէք, հրեայ հերոսուհի մըն է, որ, Քրիստոսէ առաջ չեմ գիտեր ո՛ր թուականին, իր հայրենակիցները փրկելու նպատակով՝ յանձն կ'առնէ դուրս ելլել պաշարուած քաղաքէն եւ իր գեղեցկութիւնը ծախել թշնամի բանակներու հրամանատարին։ Արդարեւ, Ցուդիթ կը յաջողի մտնել զօրավար Հոլոփեռնէսի վրանը, եւ խենթեցնող մահճառօնէ մը վերջ՝ երբ հրամանատարը, բոլորովին յոգնած ու պարտասած, կը քնանայ իր բազուկներուն մէջ, սուրով կը կտրէ անոր գլուխը։ Քաղաքը փրկուա՛ծ էր։

Ցուդիթ, սակայն, կրնա՞ր երեւակայել, որ դարեր ու դարեր վերջ՝ գրագէտ մը թատերախաղի պիտի վերածէ գիշերուան մը իր կեանքը, այնքան եղերական, ներկայացնելու համար Փարիզի ժողովուրդին, (ես կարդացած չեմ Պէնշըքայնի *Ցուդիթ*ը, բայց կ'ենթադրեմ որ ա՛յս է իր «փապուլա»ն)։ Թերեւս Ցուդիթի վրդովուած հոգին էր, որ եղերական վախճան մը տուաւ նաեւ Քոմէտի Ֆրանսէզի ներկայացումին։

Այսպէս, երբ Քոմէտի - Ֆրանսէզի տնօրէնը, Պուտոէ, կ'աշխատէր բեմադրել *Ցուդիթ*ը, Պէնշըքայն գոհացուցիչ չգտաւ ներկայացման եղանակը, եւ արգիլեց։ Պուտոէ, բեմական յարդարանքի համար կատարուած ծախքերուն փոխարէն, պահանջեց 6000 փրանք, եւ 1 փրանք ալ... վնասուց հատուցում։ Պէնշըքայն դրկեց այդ դրամը, իբրեւ իր կողմէ «նուէր», եւ թերթի մէջ հրատարակեց նամակ մըն ալ, պատասխանելու համար Պուտոէի, թէ Քոմէտի - Ֆրանսէզի տնօրէնին կողմէ իր ընթացքին մասին արտայայտուած կարծիքը, լաւ կամ գէշ, արժէք չի ներկայացներ, քանի որ նոյն տնօրէնը, ուրիշ առթիւ, խոր հիացում յայտնած է իր մասին, նոյնիսկ երախտագիտութիւն իր կատարած փոքրիկ ծառայութեանց փոխարէն։ Պուտոէ պատասխանեց, նոյնպէս մամուլով, թէ ճիշդ է որ խոր հիացում ունէր Պէնշըքայնի մասին՝ երբ դեռ այնքան խոր չէր իր ծանօթութիւնը, — հիմա որ խորապէս կը ճանչնայ, շա՜տ նուազած է հիացումը։

Վա՜յ...։ Հրաւէր մենամարտի։

Փուշի վրայ են լրագրողները։ Մանաւանդ ամերիկեան թերթերու թղթակիցները։ Դիշերը կը լուսցնեն մենամարտի հերոսներուն դրան առջեւ, որպէսզի չփախցնեն վաճառք եւ հետաքրքրական կուլիսը։ Ընդհանրապէս մութ ու լռութեան կը կատարուին մենամարտները, բայց որովհետեւ թատրոնի մարդիկ են հերոսները, մենամարտը կը կատարուի ճիշդ ցերեկին եւ սուրով։ Ամբողջ թաղը ոտքի վրայ է, եւ մենամարտին հանդիսատեսները այնքան շատ են, որ վարիչը կը ստիպուի քշել-քշել ընել երբեմն։ Լրագրողներէն ոմանք ծառերուն, ոմանք ալ տանիքներուն վրայ բարձրացած՝ կը լուսանկարեն անընդհատ։ Պուտոէ կարճ է հասակով, բայց ժիր եւ սրտոտ՝ կ'աշխատի սուրը խօթել հակառակորդին կուրծքին մէջ, մինչ Պէնշըքայն, երկարահասակ, պաղարիւնով կը կտրէ Պուտոէի հարուածները եւ յանկարծ սուրը կը մխէ հակառակորդին ուսը։

Վկաները եւ բժիշկները կ'արգիլեն շարունակել, հակառակ Պուտոէի ցանկութեան։ Քոմէտի Ֆրանսէզի տնօրէնը կը բողոքէ,— «Թատրոնի մը բեմին վրայ տեսնուած մենամարտէն տարբերութիւն չունեցաւ ասիկա, բողէք որ շարունակենք»։

Թողլ չտուին եւ վերջ գտաւ մենամարտը։

Այժմ խօսքը մե՛րն է։ Բայց համբերութի՛ւն մինչեւ վաղը։

ԱՐԱՋ

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Փորթ ա'Իթալիի Կ. Խաչի անդամուհիներէն, (մանրամասնութիւնները յաջորդով)	136
Մայիս 21ի գումարը	610
Ընդհ. գումար	746

ՆՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հավաս կը հեռագրէ Մոսկուայէն թէ համաձայն Երեւանէն հասած տեղեկութիւններու, գնդակահարուած է Հայաստանի մետաքսի ճարտարարուեստի ընկերութեան տնօրէնը, Կամոէլ (Կամոյեանց?), այն ամբաստանութեամբ թէ «խափանարարութիւն ըրած է մետաքսի արդիւնաբերութեան մէջ, կապուած ըլլալով իտալական եւ ճափոնական լրտեսական կազմակերպութեանց հետ»։ Դատավարութեան ընթացքին հաստատուած է որ Կամոէլ խափանարարութիւն կ'ընէր 1931էն ի վեր, այսպէս փճացնել տուած է 600,000 թթենի եւ չերամի մակաբոյծներով վարակուած հունտ բաշխած է չերամապահներուն, Խորհ. Միութեան տնտեսութեան պատճառելով քանի մը միլիոն րուբլի վնաս։

Իրեն մեղսակից ունէր երկու հոգի, մէկը կին մը, Հեղինէ Մարգարեան, որ դատապարտուեցաւ 25 տարուան բանտարկութեան, եւ ուրիշ պաշտօնեայ մը որ դատապարտուեցաւ տասը տարուան բանտարկութեան։

«Խորհ. Հայաստան» (12 մայիս) կը հաղորդէ նոր գնդակահարութիւն մը եւս.---

«Գորիսի շրջանին պետական պաշտօնատուներուն մէջ բոյն դրած էին տրոցկիստ - դաշնակցական - նացիոնալիստ թափթփուքներ, Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Գորիսի շրջանի քարտուղար, արկածախնդիր, Մանուէլ Պարոնիկեան, Գորիսի շրջգործկոմի նախագահ, Դաշնակցական, Մակար Աղաբաբեան, օգնականը՝ Գրիգոր Աւագեան, մեքենատրակտորային կայանի տնօրէն Աղասի Մարտիրոսեան, գիւղատնտես Հմայեակ Սուքիասեան, ինքնաշարժներու կայանի տնօրէն Ռուբէն Դոխոլեան։ Սրիկաները վոհմակը տարիներէ ի վեր խափանարարութիւն կը կատարէր շրջանին մէջ, հսկայական վնաս հասցնելով խորհ. տնտեսութեան։ Այսպէս Քարահունջ, Խնձորեսկ, Մաղանջուղ, Կորնիձոր եւ Քարաշէն գիւղերուն մէջ երկու - երեք տարուան ընթացքին մեծ վնաս հասցուցած են բերքին, առանց քշուելու անհարեկելով զիրենք քննադատողները։

Դատարանը գնդակահարութեան դատապարտեց Գրիգոր Աղաբէկ Աւագեանը, տասը տարի բանտարկութեան՝ Աղասի Խաչատուր Մարտիրոսեանը, վեց տարի բանտարկութեան՝ Հմայեակ Վարդան Սուքիասեանը, հինգ տարի բանտարկութեան՝ Մանուէլ Պարոնիկեանը, վեց տարի բանտարկութեան՝ Մակար Աղաբաբեանը, չորս տարի բանտարկութեան՝ Ռուբէն Դոխոլեանը։

Բոլորին գոյքերը գրաւուած են պետութեան հաշւոյն։

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն թէ բեռնաբարձ հսկայ կառք մը, Տիարպէքիրի մօտ, վտանգաւոր ուղեղարձի մը վրայ չկարենալով պահել ղեկը, գահավիժեցաւ 200 մեթր խոր անդունդի մը մէջ։ 16 գործաւորներ կային բեռնակառքին մէջ, բոլորը փշուր - փշուր եղան։

ԵՐԿՈՒ ԲԱՌԵՐ,— ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ

1918 Մայիս 28ին Հայաստանը յայտարարուեցաւ «անկախ», իսկ 1919 Մայիս 28ին «Միացեալ եւ Անկախ»։ Բառերուն իմաստ եւ բովանդակութիւն տալ գիտցող մէկու մը համար, տարբերութիւնը պարզ է եւ որոշ այս երկու յայտարարութիւններուն միջեւ։

Երկու բառեր, երկու անջատ հասկացողութիւններ միացուած կը ներկայացնեն ոչ միայն Դաշնակցութեան քաղաքական հանգանակը, այլ նաեւ Հայու որ կը հաւատայ թէ իր ժողովուրդը մէկ ազգութիւն կը ներկայացնէ երկրի մէջ թէ դուրսը եւ թէ այդ ազգութիւնը պէտք է որ ունենայ իր հայրենիքը իր սեփական հողերուն վրայ։

Քաղաքականութիւնը միայն իբրեւ վարդապետութիւն եւ տեսական ըմբռնում ճանչցող մէկը երբ ուզէ գործնականօրէն պատկերացնել այդ երկու բառերով սահմանուած Հայաստանի վիճակը, անխուսափելի կերպով ինքզինքը կը դնէ սա հարցումներուն առջեւ։

Կարելի՞ է ըլլալ Հայաստանը միաժամանակ թէ՛ անկախ եւ թէ միացեալ. եթէ կարելի չըլլայ միաժամանակ երկուքը միասին ըլլալ, ո՞րն է աւելի կարեւորը եւ հնարաւորը. միացեա՞լը թէ անկախը։ Կարելի՞ է Հայաստանը միացեալ ըլլալ առանց անկախ ըլլալու կամ հակառակը՝ անկախ ըլլալ առանց միացեալ ըլլալու։

Այս հարցումներուն տրուելիք պատասխանն է նաեւ որ կը ճշդէ մեր գործնական քաղաքականութեան ուղղութիւնը։ Մէկը որ մեր հայրենիքի անկախութիւնը կը գտնէ աւելի կենսական ու կարեւոր եւ համեմատաբար աւելի հնարաւոր, իր ամբողջ մտածողութիւնը եւ աշխատանքը կը կեդրոնացնէ այդ անկախութիւնը կալող պետութեան դէմ. իսկ ուրիշ մը որ մեր հայրենիքը միացեալ դարձնելու գործը աւելի առխպողական եւ կարելի կ'ընդունի, ան ալ պարտաւոր է աշխատիլ այդ միացման արգելք եղող պետութեան դէմ։ Կը տեսնուի ուրեմն որ այս բառերուն յարաբերական արժէքը ճշդելու պարագան բառախաղ մը չէ, այլ քաղաքական ուղեգծի մը ընտրութիւնը կը նշանակէ։

Ամէնէն առաջ պէտք է հաստատել որ Հայաստանը կրնայ հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեան մէջ գոհացնել իբրեւ հայրենիք, եթէ ըլլայ թէ՛ միացեալ եւ թէ՛ անկախ։ Այս ձեւով միայն լրիւ եւ ամբողջական կ'ըլլայ մեր քաղաքական իտէալի իրականացումը։ Մենք մեզի հետ եւ դրացի կամ հեռաւոր ժողովուրդներու հետ կը դադրինք վէճ ու պայքար ունենալէ, միայն երբ այդ ձեւով սահմանուած հայրենիքին տէր կը դառնանք։ Մինչ այդ կը համակերպինք բողոքելով կամ անխօս, մեզ պարտադրուած պայմաններուն, առանց մեռցնելու մեր մէջ ձգտումը, հնարաւորութիւններէն օգտուելու տրամադրութիւնը։

Դժուար է նախատեսել ապագայ դէպքերու դասաւորութիւնը, ըսելու համար թէ Հայաստանը անկախ դարձնելը համեմատաբար աւելի գործնական դիւրութիւններ կը ներկայացնէ քան միացեալ ըլլալը կամ հակառակը։ Բայց ստեղծուած կացութեան մէջ կարելի է մտածել որ իր աշխարհագրական պայմաններով եւ տնտեսական կառուցուածքով, արդի Հայաստանը դժուար թէ կարենայ պետական անկախութեան մը անհրաժեշտ ստորոգելիները ունենալ։ Արտաքին աշխարհի հետ ուղղակի հաղորդակցութեան միջոցներէն զրկուած, հողային եւ ճարտարարուեստական մեծ կարողութենէ զուրկ, այժմու սահմանափակ Հայաստանը ոչ միայն ի վիճակի չըլլար, մեզ, դուրսը գտնուող մէկ միլիոնը իր մէջ ընդունելու եւ սնուցանելու, այլ եւ մեծ դժուարութիւններու կը բախի հիմնուած ժողովուրդը հոգալու եւ իր պետական անկաշկանդ եւ առանց ճնշումի քաղաքական եւ ընկերային աշխատանքները կատարելու։

Որեւէ պետութեան անկախութեան չափը համեմատական է իր տնտեսական կարողութեան հետ։ Տնտեսութեամբ ուրիշէն կախում ունեցող պետութիւն մը չի կրնար քաղաքականօրէն կախում չունենալ. կրնայ անկախութեան ինքնախաբութիւնը ունենալ, նախարար, դեսպան, ոստիկան ունենալ, բայց սեփական քաղաքական ուղղութիւն կամ ընկերային կառուցուածք չի կրնար ունենալ։ Այս տրամաբանութեամբ Հայաստանի անկախութիւնը պայմանաւորուած է միացեալ ըլլալու վիճակով։ Միացեալ Հայաստանը միայն, երբ կ'ունենայ բաւարար հող, բոլոր Հայերը ապրեցնելու, երբ կ'ունենայ ծովու ճամբով դուրսի աշխարհին հետ ուղղակի հաղորդակցութեան կարելիութիւն, կրնայ ստեղծել իսկական անկախութիւնը։

Ասկէ զատ, կայ նաեւ մեր ժողովուրդի փաստական վիճակը որ կը մղէ աւելի շատ մտածելու եւ գործելու Հայաստանը Միացեալ դարձնելու ուղղութեամբ։ Իր հայրենիքը ապրելու հնարաւորութենէն զրկուած Հայու մը հասարակ մտածողութիւնը սա է։ Դուրսը ապրելով զրկուած եմ անկախ հայրենիքի մը բոլոր օգուտներէն եւ առաւելութիւններէն, օտար եմ միշտ, գործի, աշխատանքի դժուարութիւններ միշտ ունիմ, բայց եթէ իմ հայրենիքիս մէջ ըլլամ, ոչ միայն այս դժուարութիւններէն կ'ազատիմ, այլեւ իմ հարազատ միջավայրին մէջ ապրելու անգնահատելի հաճոյքը կ'ունենամ։ Այս բնական ու մարդկային պահանջը այնքան ուժեղ է, որ անհնարին կը դարձնէ որ եւ է քաղաքական կազմակերպութեան եւ գործիչի ականջ չտալ այս ձգտումին։

Կարեւորութեան եւ օգուտի տեսակէտով ուրեմն, միացեալ Հայաստանի ըմբռնումը աւելի առխպողական է եւ այժմէական։ Հնարաւորութեան տեսակէտով, հաւասար գետնի վրայ կը գտնուի անկախութեան ըմբռնումին հետ։

Եթէ Ռուսաստանի Կովկասէն հեռացումով պայմանաւորուած է Հայաստանի անկախութիւնը։ Թրքահայաստանի ամայի նահանգներէն հեռացումով պայմանաւորուած է միւսը։ Երկու կարելիութիւններն ալ Միջազգային դէպքերու պարտադրութեան տակ կրնան ըլլալ կամ միաժամանակ, ինչպէս պատահեցաւ Լեհաստանի համար ընդհ. պատերազմին կամ առանձինն։

Մեզ կը մնայ այս հանդիսաւոր օրուան առթիւ անգամ մըն ալ շեշտել որ հայ ժողովուրդի փրկութիւնը այս երկու բառերուն իրականութիւն դառնալովը միայն կը ստացուի։

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ
ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայ Տիկին մը Չուհաճեանի եւ Քէսէճեանի Զմիւռնիա անցուցած ամիսներուն վերաբերող կարգ մը շահեկան տեղեկութիւններ ընծայեց մեզի։

Իզմիրի մեծահարուստ «տիկնայք փափկասունք»ի կողմէ (Եսայեան, Գէրկամալեան, Սպարթալեան, Սիմոնեան, Պալապանեան, Զաքրեան, Սիվրիհիսարեան) կը մատակարարուէր որբանոց մը.— «Հողատար-որբանոց»։

Ամէն տարի, գարնան, որբանոցին ի նպաստ կը կազմակերպուէր հանդէս մը։

Այդ տարին հանդէսին կազմակերպութիւնը կը յանձնուի Քէսէճեանի որ որբուհիներուն կը սորվեցնէ մեներգներ, խմբերգներ եւ երգախաղ պարեր։

Փորձերը կը կատարուէին որբանոցին սրահին մէջ, նոր ոգեւորութիւն մը ստեղծելով վարժարանին մէջ։

Փորձերը կը տարուէին գիշերները, կանոնաւորապէս, հսկիչներու դժգոհութիւն պատճառելով։

Վերջապէս հանդէսը տեղի կ'ունենայ նոր փայլով։ Ներկայ են առաջնորդը, «բարձր դաս»ը, ընտանիներ եւ տիկինները, իրենց արբանեակներով։

Մեծ յաջողութիւն կը գտնէ «Ահա Գարուն» երգը եւ «Ծաղկավաճառուհիներ» խմբերգը։

Չուհաճեանի արուեստին շունչն էր որ Քէսէճեանի աշխատանքով գեղարուեստական խնճոյք մը կը պարգեւէր։ Չուհաճեանի նուագահանդէսներուն նախատօնակն էր այդ։

Անկէ վերջ, Չուհաճեանի բուն երաժշտահանդէսին պատրաստութիւնները կը տեսնուէին, Իզմիրի երկսեռ ու չափահաս երիտասարդութեան մասնակցութեամբ, Հռիփսիմեանց աղջկանց վարժարանին սրահին մէջ։ Երաժշտահանդէսն ալ, համերգային եւ նուագախմբային, տեղի կ'ունենայ նոյն սրահին մէջ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան, յաջողութեամբ։

Ու վարպետը, քիչ վերջ, կ'իյնայ անկողին, իր վարձած միակ սենեակին մէջ, Հռիփսիմեանց վարժարանի քովնի փողոցը։

Երկու ամիս կը տեւէ ծանր եղերական հիւանդութեամբ մը։ Ունէր քաղցկեղ, դէմքին վրայ, որ կը ծաւալէր։

Սխալ են այն տեղեկութիւնները որոնց համաձայն Զմիւռնիոյ գաղութը անտարբեր գտնուած է վարպետին հանդէպ, իր հիւանդութեան ընթացքին։

Իզմիրի հայ տիկինները միշտ այցելած են արուեստագէտին, անշուշտ ոչ պարապ ձեռքերով։

Չուհաճեան ունէր նաեւ պահապան հրեշտակ մը՝ Քէսէճեանը, որ միս մինակը ընդունակ էր ամբողջ Զմիւռնիան շարժելու, յանուն իր պաշտելի բարեկամին։

Մեծ հիւանդը, հակառակ իր տանջանքներուն, մինչեւ վերջին վայրկեանը կը խորհի երաժշտութեան մասին։ Նոյնիսկ մեծ կամուրջը անցնելէ քիչ առաջ՝ Սմբատէն կը խնդրէ Վերտիի «Օթէլլօ»ին փարթիսիոնը։

Կը մեռնի մեր թանկագին երգահանը, տաժանելի հոգեվարքով մը, 1898ին։

Նուագ մը մարած էր։ Երգի ակ մը լռած էր։ Երաժշտական շատրուան մը ցամքած էր։

Մահուան լուրը՝ ձայներու եւ նուագարաններու վրայ։

Երեք օր վերջ կը կատարուի յուղարկաւորութիւնը։ Քէսէճեան եւ Տիրան Գասպարեան կը զբաղին վարպետին մարմինով ու անոր տրուելիք վերջին յարգանքով։ Հանդուցեալ արուեստագէտին բարեկամ Վիգթոր Գալֆայի խումբը կը նուագէ վարպետին յօրինած մահերգը։ «Անշուք» թաղուած ըլլալու զրոյց մը կայ։ Ա. Փանոսեան ալ, ինչպէս քիչ վարը պիտի տեսնուի, իր դամբանագիրին մէջ կ'ըսէ.— «Իզմիրի մէջ կնքեցիր կեանքդ անշքօրէն»։ Անշուշտ փաստակաւորի մը արժանի յուղարկաւորութիւն մը չէ կատարուած, սակայն այդ «անշուք»ները մեզի կը թուին ըլլալ դառնութենէ յառաջ եկած չափազանցութիւն։ Յուղարկաւորութիւն մը անշուք չէ երբ ունի... մահերգող նուագախումբ։ Անշուք չէ երբ դպրոցականներն իսկ ներկայ կ'ըլլան արարողութեան։ «Անշուք» թերեւս հայկական իմաստով, որովհետեւ ցեղը, այն օրերուն, փայլուն կերպով կը թաղէր իր մշակները։ Վարպետը եթէ մեռնէր իր ծննդավայրին մէջ, հաւանաբար Պոլիսը շքեղ յուղարկաւորութիւն մը պիտի սարքէր, առլի ողբանուագ յօդուածներով, դամբանախօսներով, ծաղիկներով եւ խուռնամբոխ բազմութեամբ։ Իր ամբողջ սէրը, պաշտումը՝ մէկ օրուան մէջ միայն ցուցադրելու համար։

1900ին, Զմիւռնիոյ Հայոց գերեզմանատան մէջ, իր հողակոյտին վրայ շիրիմ մը կանգնելու գաղափարը կ'ունենան Ս. Քէսէճեան, դաշնակահար-երգահան Ցարութիւն Սինանեան, Տիրան Գասպարեան, «Ճէրիտէի Շարգիյէ» թերթի տնօրէն Տ. Ճիվէլէկեան, մանրանկարիչ եւ երգիչ Ստեփան Ակալեան։ Անոնց կ'օժանդակէ Զմիւռնիոյ առաջնորդ Եղիշէ արք. Դուրեան։

Գաղափարը կ'իրագործեն 1903ին։

Հարուստ Զմիւռնիացին ժլատ վերաբերում մը ցոյց կուտայ դամբարանի կառուցման համար կատարուած հանգանակութեան։ Ց. Սինանեան նուագելի կտորի մը կը վերածէ «Օլիմփիա»ն ու տպել կուտայ 700 օրինակ, հասոյթը յատկացնելով շիրիմին կառուցման։

Շիրիմին բացումը կը կատարուի բանախօսութիւններով եւ Գալֆայի խումբին մասնակցութեամբ։

Մահարձանը կը ներկայացնէ վարպետին կիսանդրին։ Զմիւռնիա գտնուած միջոցիս այցելած եմ, քանի մը երիտասարդներու հետ։

Մարմարին վրայ փորագրուած է հետեւեալ քառեակը՝ գրուած Ալեքսանդր Փանոսեանէ.

Մեծ երգահան, պարծանք ազգին, որ տարագիր՝
Իզմիրի մէջ կնքեցիր կեանքդ անշքօրէն,
Ցուրտ ու լռին դամբանիդ տակ խաղաղ հանգի՛ր,
Որ երկնից մէջ անոյշ երգերդ հոգիդ օրհնէ։

Ո՞վ գիտէ ի՛նչ վիճակի մէջ է ներկայիս Զմիւռնիոյ ազգ. գերեզմանատունը եւ ինչ մնացած է Չուհաճեանի դամբարանէն։ Գուցէ գոյութիւն չունի մահարձանը մէկու մը՝ որ Թուրքիոյ մէջ, այն թուականներուն, արձակեց լոյսի եւ ներդաշնակութեան հրաշագան շատրուան մը, բանալով, իր հանճարին զօրքով, երաժշտական դարագլուխ մը։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ց. Գ.— Յաջորդով՝ կարծիքներ՝ Չուհաճեանի գործի մասին։

ԹԱՏՐՈՆ

“Բաբան կ'ուզեմ”

«Պոլսահայ Տրամաթիք»ի խաղացանկին այս գաւէշտը, որ տագնապալի շրջանի մը նպաստած էր անոր վերականգնումին, նախորդ կիրակի օր «Փարիզահայ Դերասաններու Միութեան» կողմէ ներկայացուեցաւ այստեղ, «Սոսիէթէ Սավանթ»ի սրահին մէջ, խղճամիտ եւ փայլուն խաղարկութեամբ մը, որ շատ կը յիշեցնէր երջանկայիշատակ թատերախումբին բեմադրութիւնը։

Հեղինակի այս երկը իբրեւ շրջանակ ունի ազնուական դղեակ մը, բայց իր ներկայացուցած բարքերը կը պատկանին բոլոր դասակարգերուն, ու առանց չափազանցութեան կ'ընդգրկեն տիեզերական հորիզոնը։

Ջերմարար մթնոլորտի մը մէջ, պատկերները իրարու կը յաջորդեն յարափոփոխ, անակնկալ շարայարումով մը, զոր կացութիւնն իսկ կը ստեղծէ, խիստ յաճախ կիտանշուած խոլ եւ անվկանդ ծիծաղի շղթայազերծումով մը։

Պարոն տը Թերիաք, զեղխ, եւ շըռայլ կեանքի մը յետին մրուրը քամած ազնուական մը, այլեւս յղփացած ցոփ բարքերէն, կեանքի մնացեալ տարիներուն երջանկութիւնը կ'որոնէ նորապսակ եղբօրորդւոյն՝ Ամրիէնի բարօրութեան մէջ։ Ան նոյնիսկ տրամադիր կը թուի իր ամենասիրած տարփուհին՝ Օր. Անժէլ Փինթօն, այլ անուամբ Ժեժէլ, փոխանցելու իր կնամոլ բարեկամին, կոմս Ամէտէ տը Սերիքուրի։

Դէպքերը շուտով կը զգացնեն իր սխալը։ Մեղրալուսնի ճամբորդութեան ընթացքին, հարսին՝ Աննէթի մէկ քմայքը, թատերախաղին խորագիրն իսկ,— շատ բնական ամուսնական կեանքի մէջ, այլ հեղինակին կողմէ այնքան վարպետօրէն զուգորդուած ճամբորդական հանդրուանին եւ բարեպաշտական բաղձանքի մը հետ— պատճառ կը դառնայ որ իրար իյնայ նորապսակ զոյգը։ Իրողութիւնը կը ծածկուի պարոնէն, բայց այս վերջինը չուշանար վերահասու ըլլալ ախուր կացութեան, երբ ամէնէն աւելի երջանիկ կը համարէր զանոնք։ Բնականաբար կը ջանայ հաշտեցնել։ Երկուստեք անզիջող կը մնան։

Աննէթ գէշ խորհրդատու մը ունի, յանձին իր մօր, Տիկ. լա Թիպոթիէրի, որ արդէն կանացի տիրապետութեան փորձառութիւնը կազմած էր իր իսկ ամուսնին կռնակին վրայ։ Կնոջ ձեռքին տակ քուրջի կտոր դարձած մարդուկ մը, որ իր անդորրութիւնը կը փնտռէ կեղծ ընդարմացումի մը մէջ։ Սակայն խորամանկ զոքանչը խոհեմութիւն կը նկատէ հաշտ ու սիրալիր ցոյց տալ ինքզինքը արտաքին աշխարհի աչքին։

Ամրիէն տը Թերիաք, արդէն իսկ վատնած հօրեղբօր կէս միլիոնի օժիտը, առանց քաշուելու իբր սեփականատէր կը վարուի անոր ինչքերուն հետ։ Եւ որ աւելին, ան անմեղ[illegible] լի կը դիմադրէ իր կնոջ յարձա[illegible] կումներուն, ինչ որ կը քաջալերէ զ[illegible] լա Թիպոթիէրը, որ դաշնակցած [illegible] փեսին, պայքար կը բանայ իր կնոջ դէմ։ Վէճ, նախատինք, ծեծկուռք։ Տան մէջ կը ստեղծուի անհանդուրժելի կացութիւն մը։

Այս բոլոր կագ ու կռիւներուն մէջ Պարոնին ծառայ Թէօտիւլն է որ ամէնէն աւելի կը տուժէ, [illegible] մը պէս, միշտ մէկ կամ միւս կողմի քմայքներուն, սպառնալիքներուն եւ ապտակներուն նշաւակ դառնալով։

Պարոնը հրճուագին կ'ընդունի Օր. Անժէլը, որ եկած էր նախանձոտ նոր բարեկամին կամքով [illegible] երբեմնի նամակները։ Այս այցելութիւնը լաւագոյն պատեհութիւնն է [illegible] ծայէ Տը Թերիաքի վերյիշելու իր [illegible] րային երանաւէտ կեանքը։ Ան կ[illegible] ռաջարկէ Օր. Փինթոնի վերահաս[illegible] ել նախկին բարեկամութիւնը, որ շատ դիւր կուգայ կիսաշխարհիկ կնոջ...

Անդին՝ Պ. լա Թիպոթիէր, [illegible] նորդուած իր փեսէն, [illegible] կ'ըլլայ զեղխ ու շուայտ կեանքի մը[illegible] Այս կացութիւնը խիստ ծանր կուգայ [illegible] իր զօրաւոր եւ իշխանասաստ կնոջ[illegible] անկարող իր «զոհար»էն լաւագոյն [illegible] մարդ մը ճարելու, կը հպատակի [illegible] մուսնին։ Աղջիկը՝ Տիկին Աննէթ [illegible] Թերիաք, գրեթէ նոյն նկատումով, իսկոյն իրեն կը հետեւի։ Պարոնը [illegible] կը զարմանայ, բայց շատ չի հաւատար այս շրջափոխութեան, [illegible] հաստատ կը մնայ նախկին [illegible] վերսկսելու իր մտադրութեան մէջ։ Թէօտիւլի հետ անմիջապէս ճամբայ կ'իյնայ դէպի Նիս, իր սիրեցեալ բարեկամուհին՝ Անժէլ Փինթոնի միանալու համար։

Պարոն տը Թերիաքի դերին մէջ, դերասան Պ. Ց. Լաթիֆեան յաջողապէս պատկերացուց յղփացած [illegible] նուականի մը սիլուէթը, որ իր բարեացակամ տրամադրութիւններ[illegible] մէջ յուսախաբ, կը վերադառնայ իր երբեմնի կեանքին։ Իր խաղը ժուժկալ էր, առանց շեշտուած գունաւորման։

Պ. Պալապան, այս անգամ եւս արժեցուց «Հայ Փոլէ»ի իր տիպարը, յատկանշականօրէն [illegible] մտացիր ու կնահալած [illegible] Սերիքուրի դերը։ Ժողովրդային [illegible] ծաղրերն ու ծափերը լաւագոյն [illegible] հաստատութիւնն եղան իր յաջող խաղարկութեան։

Լա Թիպոթիէրի դերին մէջ, [illegible] Պ. Ս. Սարաֆեան, ոչ նուազ [illegible] տարբերութեամբ տուաւ բանաւոր [illegible] մը կամքին տակ կռած եղկելի ամուս[illegible] նի մը տիպարը, որ սակայն կը բանայ [illegible] առագաստները, անմիջապէս որ [illegible] ցուկ մը կը գտնէ իր ետին։ Շատ [illegible] վելի էր իր խաղարկութիւնը [illegible] արարի գինովութեան տեսարաններ[illegible] Մաղթելի պիտի ըլլար որ այս [illegible] ուած կատակերգակ հրաժարէր [illegible] բովանդակութենէն, որ թէեւ [illegible] ժամանց հաճելի թուիլ, բայց [illegible] թատերական է...

Տաղանդաւոր դերասանուհի Տիկին Է. Լաթիֆեան, իր սովորական [illegible] դանի խաղով ներկայացուց [illegible] եւ կուռագան Աննէթի դերը, [illegible] եւս յանդուգն դարձած չարաճճի [illegible] մը թելադրութեամբ։ Զափազանց [illegible] նահատելի էր իր խաղարկութիւնը [illegible] ճի եւ կռուի տեսարաններուն։

Տիկին Ալիս Տիւփոն, «Տար-[illegible] Պէտայի»ի երբեմնի աստղերէն, [illegible] ուած եւ վայելուչ խաղարկութեամբ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հրանտ Աֆթանդիլեան (Թաւրիզէն) յաջողութեամբ աւարտած է Մոնփե-լիէի բժշկական փաքիւլթէն, թէզ ունենալով Lymphosarcome du médiastin chez l'enfant.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (75)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Շնորհակալ եմ, շատ շնորհակալ եմ, ըսաւ Տայանա Լիքիտօփուլոսին դառնալով. յետոյ նորէն խօսքը ուղղեց երիտասարդին. խե՛ղճ տղայ, ի՛նչ սարսափելի բան է... ո՞վ էր այդ ներկայացումին բեմադրիչը...

— Անունը մոռցայ, բայց կը ճանչնամ զինքը... համբաւաւոր էր իր ծանրութիւնով... կը կշռէ նախապատմական անասունի մը չափ, իսկ ու ջագիծը երկու կանգունէն պակաս չէ...

— Գործարանը ցոյց տա՞մ... այո՞, ընդմիջեց դարձեալ յոյն տնօրէնը։

— Այո՛, խնդրեմ, հաւանեցաւ Տայանան ու երբ շէնքին ուղղութեամբ կը յառաջանային, հարցուց.

— Այդ նախապատմական արարածը ինչո՞ւ այս գործը ճարեց յուղարկաւորներուն։

— Որովհետեւ վախցաւ որ ենթական կրնար իր գործը խանգարել...

— Ուրեմն մեծափարթամ որովայնը մասնակի՞ց է այս հերոսապատումին...

— Փուչակութիւնդ սքանչելի՛ է...

— Ուրկէ՞ այս տեղեկութիւնները եթէ գառնուկը չկրցաւ վերապրիլ սառուցեալ լոգանքը...

— Համանուն գերդաստանին մէկ հարազատէն որ պայթուցիկը արձակողներէն մին էր... ներկայիս դաւանափոխ... ասպարէզ կ'իջնէ մեծափարթամը իր կարմիր գնդիկներէն ազատելու համար...

Սրճեփը պատրաստութիւն տեսած էր արդէն հիւրերը ընդունելու համար գրասենեակին մէջ։ Երբ Սուլտանն ու Տայանան սուրճի բաժակները պարպեցին, Լիքիտօփուլոս դաւիթէն անցնելով առաջնորդեց զանոնք ընդարձակ սրահ մը որուն պատերուն տակ երկար շարքով մը նստած էին գործաւորները՝ ծխախոտի ոսկեգոյն տերեւներու դէզ մը ամէն մէկուն առջեւ։

— Նախապէս պալատին ընդունելութեան դահլիճն էր, հիմա եղած է աշխատանոց, բացատրեց Յոյնը. եկէ՛ք, եկէք, այո՞, խնդրե՛մ...

— Որքա՛ն հետաքրքրական է, փափսաց Տայանա. յետոյ շարունակեց— ուրի՞շ տեղեկութիւններ այլազան հնարքներու մասին զորս այդ իմաստուն անձնաւորութիւնը ի գործ պիտի դնէ յարմարագոյն ձեւով հողին ընդերքը ճամբելու համար մնացեալները...

— Այո, ճշմարտապէս... ատաղձով կառուցուած շէնքերու երդիքին տակ մթերուած տարկաներ— աւատապետին ճորտերուն բաշխուելու յատկացուած երկրագործական մեքենաներու ծպտումով— կը սպասեն հոն ուրկէ 240 աստիճան ջերմութեամբ եռացող ջուրին շոգիով պտուտակուած կառքեր Եդեմական Դրախտը կը մեկնէին...

Երբ Սուլտան այս մանուածապատ պատասխանը կուտար աղջկան, լսեց Լիքիտօփուլոսի հրամանը իր աշխատաւորներէն մէկուն՝ յունարէն լեզուով.

— Գնա՛, գտիր Սթիքօլիտէսը եւ ըսէ որ անմիջապէս այստեղ գայ...

Յետոյ քանի մը վայրկեան երկու Անգլիացիները մտիկ ըրին տնօրէնը, որ իրենց կը նկարագրէր թէ ինչպէս ծխախոտի տերեւները զատուելէ եւ տեսակներու դասաւորուելէ ետք փոքրիկ ծրարներու մէջ կը կապուէին ու իրարու վրայ ճնշուելով կը շինէին հակը։

— Ի՜նչ սքանչելի գոյն ունին այս տերեւները, դիտել տուաւ Տայանա. յետոյ աւելցուց.— օդապարիկը ե՞րբ կը բարձրանայ...

— Այո՛, սքանչելի է անոնց գոյնը, բայց դարձեալ չի հաւասարիր քու մազերուդ գոյնին, պատասխանեց Սուլտան [illegible] տարուելով այն հիացումէն զոր աղջկան գեղեցկութիւնը կը ներշնչէր իրեն. քիչ վերջը շարունակեց— ժամը ստուգած չեմ դեռ...

— Սիրով բանտ պիտի երթայի քու աչքերդ ունենալու համար, ըսաւ Տայանա. [illegible]

աչքեր այրերուն կը տրուին... բայց վերադառնանք մեր ճատրակի տախտակին... ի՞նչ պիտի ըլլայ յաջորդ քայլը Կարմիր Ասպետին որ հիմա դորշ հագուստներ կը հագնի...

— Ուր ալ երթայ Սպիտակ Թագուհին վտանգի մէջ պիտի ձգէ զինքը... պատասխանեց Սուլտան։

Այդ պահուն աղջկան հովանոցը ձեռքէն վար իյնկաւ. երբ Սուլտան վեր կը վերցնէր զայն՝ իրենց նայուածքները խաչաձեւեցին։ Տայանայի աչքերուն խորը հեգնական ժպիտ մը կար. երիտասարդը ներքնապէս սրտնեղութիւն մը ունեցաւ, խորհելով այն յիմարութեան վրայ որ իրեն թոյլ տուած էր շարունակել իր զգացումները անոր հանդէպ։ Բայց եւ այնպէս, չկրցաւ փորձութեան դիմադրել եւ աւելցուց.

— Զոհը ինչպէ՞ս կրնայ խուսափիլ որսորդին թակարդէն...

— Եթէ կ'ակնարկես իմ անունս կրող դիցուհիին, անոր նետերը տկար են աղեղի մը զրահին դէմ, պատասխանեց Տայանա. իսկ եթէ ակնարկդ կը վերաբերի Անասունին, ամէն զգուշութիւն անհրաժեշտ է. կարմիր Աղուէսն ալ իր որջը ունի... Թող [illegible] ու թող չհեռանայ տակաւին...

— Շատ կարեւոր է որ ան եղբայր[illegible] նայ թէ՛ւ երկու պայթուցիկ արձակ[illegible] ղին հետ՝ նորանոր զեկոյցներ [illegible] լու համար...

— Ուրեմն այդ աղբիւրէն յայտ[illegible] ուածական պատմութիւններու [illegible] կայ..

— Այո՛, վշտահար անձը հարց[illegible] ունի՝ ազգային մեծամեծներէն մէկ[illegible] որ բերել տուած է զայն իբրեւ [illegible] նաւոր կողակից մը իր անկողին[illegible] մէջ... [illegible] համոզումով [illegible] Բարձրապատիւը գտնուելի ընկերութեան չօջերէն է ու չէ [illegible] ստարական մը ըլլալով, անոր կը վ[illegible] տահի կարգ մը թուղթեր՝ մեքենայ[illegible] լրա, արտատպելու համար... [illegible] ժամ այդ գրութիւններուն բովանդակ[illegible] կութիւնը այնքան անծանօթ է [illegible] որքան յառաջիկայ շաբթուան օդը[illegible] սակայն մեր նախանձոտ ու սիր[illegible] լեղ Ձուկը յոյս ունի թէ պիտի կար[illegible] նայ արձանագրել զայն... եթէ [illegible] րիտ է իր նախապաշարումը, այն ժա[illegible] մանակ ի վիճակի պիտի ըլլանք [illegible] ական չափով [illegible] ուծելու մեր [illegible] ւածը...

(Շար.)

մը մարմնացուց Օր. Ժընժըլի տիպա-րը: Համակրելի դերասանուհին, որ գեռ նոր կը սկսի երեւիլ մայրենի բե-մերու վրայ, տիրացած է կանացի նա-զերու ու սիրային արտայայտու-թիւններուն, հմայիչ դարձնելու զաղտ-նիքին: Ցանկալի պիտի ըլլար որ զինք աւելի յաճախ բեմին վրայ տեսնելու առիթը ունենայինք:

Ցանցող էին նմանապէս Տիկին Ք. Մարտոնեան՝ Տիկ. լա Թիպոթիէրի, Պ. Գ. Վահան՝ Աստրիէն եւ Թէ-րիշի դերերուն մէջ:

Իսկ այս տողերը գրողին վիճակած էր ուրուագծել Թէօտիւլի յառկանչա-կան սիլուէթը, անբռնացած ընտանե-կան հակամարտութեանց մէջ, նա-խաբռած դերը «Պոլսահայ Դրամա-տիքի» ղեկավար Ա. Մատթեանցի, որ թարգմանիչն է ներկայացուած թատերախաղին:

Դերասաններու խաղարկութեան մա-սը փակելէս առաջ, մեծագոյն անար-գարութիւնը պիտի ըլլար չխօսիլ Սկիւտարցի պատուական տղուն մա-սին, որ Փափազեանն է,— թատերա-խումբին հիմնադիրը: «Փարիզահայ Դերասաններու Միութեան» բոլոր ձեռնարկներուն՝ նիւթական, բարոյա-կան եւ վարչական բոլոր հոգերը ինք վերցուցած էր իր վրայ, միս-մինակ ինքը, ու այս անգամ եւս, համեստո-րէն շուքի տակ պահուած, ներկայաց-ման հոգին դարձած էր:

Դժբախտաբար, այս խիստ ծիծաղե-լի զաւեշտը չէր կրցած թատրոն բե-րել ոչ իսկ թատերասէր հասարակու-թեան... մէկ տասներորդը, այնպէս որ շատ քիչեր միայն կրցան վայելել զայն: Ու թատերախումբին ղեկավար-ները, որոնք գործին փարած էին եթէ ոչ նիւթական ակնկալութեամբ, այլ գոնէ գեղեցիկ գործ մը երեւան բերե-լու արդար հպարտութեամբ, ինչպէս նախորդ ներկայացումներուն, այս անգամ ալ բեմադրութեան խոշոր բա-ցը գոցելու անհաճոյ անակնկալին առ-ջեւ գտնուեցան:

Այս ցաւալի անտարբերութիւնը բնականաբար շատ բան պակսեցուցած է իրենց խանդավառութեան թափէն: Ամէն բանէ առաջ, ճամբայ եկած վե-րականգնելու համար հայ թատրոնին հմայքը, անոնք այժմ ստիպուած են երկար որոճալ, նախ քան իրենց միւս հոյակապ թատերական ծրագիրներու գործադրութեան ձեռնարկելը...:

Փարիզահայ հասարակութիւնը պի-տի թողո՞ւ որ չքանայ այս գեղեցիկ շարժումը, նախաձեռնութիւնը խումբ մը անձնուէր դերասաններու:

ԱՐԱՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ԲՈՐԲՈՔԱԾ

ՖՐԱՆՍԱ ՊԷՏՔ Է ՑԱՑՆԷ ԻՐ ԻՐԱԿԱՆ ԳՈՅՆԸ

Այս խորագրին տակ, Թանի խմբա-գրապետ Ահմէտ էմին Եալման կը գրէ.—

«Փարիզի մեր մեծ դեսպանը Պ. Սուատ Փարիզի մէջ տեսակցած է Ֆը-րանսայի արտաքին նախարարին հետ եւ Հաթայի վերաբերեալ մեր ծանու-ցագիրը յանձնած:

Այլեւս մեր իրաւունքն է պահանջել որ պաշտօնական Ֆրանսա քիչ ատենուան մէջ բացորոշ կերպով յայտնէ իր իրա-կան գոյնը: Սա կէտը պէտք է պար-զուի թէ, Ֆրանսա կատարելապէս պիտի յարգէ՞ թէ ոչ՝ Ժընեւի մէջ Հա-թայի մասին դրած իր ստորագրու-թիւնը:

Այս կէտին ժամ առաջ պարզուիլը՝ Միջնաւոր Արեւելքի խաղաղութեան տեսակէտէն շատ մեծ կարեւորութիւն ունի: Մեր երկիրը հանդարտօրէն իր գործերով զբաղելու եւ զարգանալու համար, ինչպէս միւս սահմաններուն, հարաւային սահմաններուն վրայ ալ ապահովութեան պէտքը կը զգայ եւ ա-նիկա անպատճառ պիտի ապահովէ: Աստուր, մութ եւ կասկածելի կա-ցութիւններու հանդուրժելու համբե-րութիւն չունինք:

Մինչեւ հիմա, ուզեցինք որ Ֆրան-սայի հետ գործակցելով ապահովենք այս բոլորը: Դեռ եւս համոզուած ենք թէ Ֆրանսայի բարձր շահերը այս կէ-տի վրայ կատարելապէս կը պատշա-ճին մեր շահերուն: Բայց Ֆրանսա, բազմաթիւ անգամներ տեսականօրէն խոստացաւ իր գործակցութիւնը, գործնականին մէջ զլացաւ: Եթէ Հա-թայի մէջ Ֆրանսայի ներկայացուցիչ-ները այս ուղղութեամբ շարունակեն, Ֆրանսա իր վրայ առած կ'ըլլայ դէպ-քերուն ամբողջ պատասխանատուու-թիւնը:

Խաղաղութեան գաղափարականին կապուած ենք: Բայց անոնք որ կը կարծեն թէ մեր այս սէրը մեզի հանդէպ «շանթաժ»ի միջոց կրնան գործածել եւ ոտնակոխ ընել մեզի հանդէպ իրենց յանձնառութիւնները, միայն իրենքզիրենք խաբած կ'ըլլան:

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ԸՐԱԾԻՆ ՊԱՏԻԺԸ ՊԻՏԻ ՔԱՇԷ

Այս խորագրին տակ, նոյն թերթին մէջ, Մ. Զէքէրիա կը գրէ.—

«Ֆրանսա իր նեղմտութեան, սխալ մտածողութեան եւ անչէզ փառասի-րութեան պատիժը կը կրէ:

Մինչեւ երեք տարի առաջ, ան Եւ-րոպայի ամէնէն զօրաւոր պետութիւնն էր, մինչ այսօր ստիպուած է իր ու-րիշ պետութեանց պոչը ալրիլ եւ կոր-սնցնել միջազգային աշխարհի իր ա-ռաջնակարգ դիրքը:

Դարձեալ նոյն նեղմտութեան, նոյն սխալ մտածողութեան եւ իր կայսե-րապաշտ կիրքին եւ բաղձանքներուն իբր պատիժ՝ այսօր կորսնցուցած է նաեւ Թուրք բարեկամութիւնը:

Ֆրանսա ի՞նչ գործ ունի Հաթայի մէջ: Հոս Ֆրանսական հող մը չէ, հոս գաղթավայր մը չէ: Ինքն ալ խոստո-վանած եւ ընդունած է որ իրաւունք չունի հոս նստելու: Դեռ 921ին, Ֆը-րանքլէն Պույեոն չէ՞ր ճանչցած այս հողերուն վրայ Թուրքերուն իրաւուն-քը:

Ուրեմն ինչո՞ւ այս յամառութիւնը: Ինչո՞ւ կոյրգկուրայն այս պնդումը աշխարհակալ կիրքի համար:

Ֆրանսա տակաւին ինչո՞ւ կը պնդէ մնալ իրեն օտար այս հողերուն մէջ այն պահուն, ուր ներքին թէ արտա-քին հազարումէկ դժուարութեան կը բախի: Բայց այս անգամ ալ իր այս նեղմտութեան, այս կոյր աշխարհա-կալ պնդումին պատիժը պիտի կրէ: Եւ հեռու չէ այն օրը երբ պիտի կրէ այս պատիժը»:

ՖՐԱՆՍԱ ՄԻԱՅՆ ՀԻԹԼԷՐԻ ԼԵԶՈՒԷՆ ԿԸ ՀԱՍԿՆԱՅ

Այս խորագրին տակ ալ, Ճիւմհու-րիյէթի խմբագրական քարտուղար Պ. Ապէտին Տավէր ի մէջ այլոց կը գրէ.—

«Ֆրանսա դարձեալ խոստմնազան-ցութեան սկսաւ: Արդէն Հաթայի հար-ցին սկիզբէն ի վեր Ֆրանսա ոչ մէկ ատեն ուղղամիտ, իր խօսքը գործին համապատասխան եղաւ, ոչ ալ յար-գեց իր ստորագրութիւնը: «Փարոլ տ'էնէօռ» խօսքը կարծես թէ տեղ չու-նի եղեր Ֆրանսական քաղաքականու-թեան մէջ:

Մենք, Հաթայի հարցին մէջ, լոկ մեր բարեկամեցողութենէն ծնունդ առնող մտածումով մը երկար ատեն այնպէս կարծեցինք թէ երկու Ֆրան-սա գոյութիւն ունի: Թերեւս դարձ-եալ երկու Ֆրանսա կայ— Գլուխը Փարիզ գտնուող Ֆրանսա եւ գաղթա-վայրերու Ֆրանսա: Բայց բացարձակ է որ այս երկու Ֆրանսայէն երկուքն ալ նոյն ոգին եւ նոյն մտայնութիւնը ունին: Օրինա՞կ կ'ուզէք: Փարիզ Դաշ-նակ 127 Հայեր աճարեկումի համար Հաթայ կը ղրկէ: Սուրիոյ երկերես Ֆրանսան ալ, կը գործածէ զանոնք:

Ֆրանսայի պետական մարդոց եւ թերթերուն խօսքերուն եթէ նայինք, անընդհատ, իրաւունքէ, արդարութե-նէ, մարդկութենէ, քաղաքակրթու-թենէ, խաղաղասիրութենէ կը ճառեն, բայց բոլոր այս գեղեցիկ պնդումները խօսքէ միայն կը բաղկանան:

Անոնցմէ ոչ մէկը կրնաք տանիլ Ֆրանսայէն: Որովհետեւ Ֆրանսա կեղծաւոր է: Ան այս գեղեցիկ գաղա-փարականները միմիայն իր աւարու-թիւնները ոսկեզօծելու համար կը գործածէ: Ֆրանսա երբ ինք կը խօսի, այս խօսքերը իրարու ետեւէ կը շարէ, բայց երբ իրեն ըսուի, այն ատեն ան չի հասկնար այս լեզուն:

Ֆրանսա միայն Հիթլէրի լեզուէն կը հասկնայ: Անոր համար է որ միշտ կը պարտուի Հիթլէրի քաղաքականու-թեան դէմ եւ միշտ տկար է:

Այս ընթացքով, Ֆրանսա պիտի ըս-տիպէ Թուրքիան որ Գերմանիոյ նման խօսի»:

ՀԱԹԱՅ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ՀԱՍՆԻ

«Սօն Փօստա»ի մէջ ալ, Պ. Մուհիտ-տին Պիրկէն այս խորագրով իր գրած յօդուածին մէջ ի մէջ այլոց հետեւեալ տողերը կը գրէ.—

«Թուրքերը, ինչպէս ասկէ առաջ Տաւրոս լեռներէն ալեւլով ղուրս հա-նեցին ուրիշներու երկիրները — երբ թէ իրենց հօրը ապրանքը ըլլար — ա-ռանց ամչնալու գրաւողները, այնպէս ալ, ի հարկին կրնան մաքրագործել Ամանոսի լեռներն ալ»:

ՍԱՄՍՈՆ - ՄԵՐՍԻՆ

Այս խորագրին տակ Պ. Եուսուֆ Զիա հետեւեալը կը գրէ Եէնի Սապա-հի մէջ.—

«Այն հերոսը որ Մայիս 19ին Սամ-սոն ոտք կոխած էր, Մայիս 20ին Մերսին հասաւ: Մէջտեղը փոխուող միայն երկու բան կայ.— Տարի եւ սի-րունդ:

Մայիս 19ին, տարին 1919 էր եւ Սամսոնի մէջ զայն դիմաւորողները մեծ պատերազմին մողնած տղաքներն էին:

Մայիս 20ին, տարին 1938 է եւ Ան-գարայի սթատին մէջ անոր ողջերթ մաղթողները Հանրապետութեան զա-ւակներն են:

Մուսթաֆա Քէմալ անկախութեան պատերազմը՝ մարդիկը խոստումի մը քաջողական ուժովը առաջ մղելով գլուխ հանած էր:

Աթաթիւրք Մերսին մուտ կը գործէ խանդավառ արտայայտութեանցը մէջ ազգի մը որ երազներուն իրականու-թեան զանալը տեսած է:

Մայիս 19ին Սամսոն ոտք կոխողը մէկ հոգի էր. մինչ Մայիս 20ին Մեր-սին ոտք կոխողը 18 միլիոն է:

Հաթայը թող անհոգ ըլլայ.—

Պէյրութի ռատիոյի բերնէն զուրս ելող լործունքները չեն կրնար հաս-նիլ նոյնիսկ Աթաթիւրքի մոյկերուն վրայ չորցած Սաքարիայի եղերքի ցե-խերուն»:

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆԻՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ, Փա-րիզի հայ գաղութին մտաւորականնե-րէն եւ գրասէրներէն կազմուած բազ-մութիւն մը լեցուցած էր Սեւրի Մու-րատեան վարժարանի թատերասրա-հը, տօնելու համար Հայկազեան բա-ռարանի հարիւրամեայ յոբելեանը: Օ-դը թէեւ ցուրտ, բայց ժողովուրդը չէր վարանած զուտ գրական տօնակա-տարութեան մասնակցելու:

Պ. Արշակ Չօպանեան, առաջին բա-նախօսը, համառօտ կերպով նկարա-գրեց Մխիթար Աբբահօր գործը եւ ա-նով սկսած վերածնունդի շարժումը:

Ան շատ քիչ բան ըսաւ Հայկազեան բառարանի մասին եւ աւելի ծանրա-ցաւ Մխիթարի եւ անոր յաջորդներուն կատարած դերին վրայ:

Շեշտեց թէ ազգին մէջ երեւցող բո-լոր բառգիրքերուն մէջէն՝ երից վար-դապետացը միակը հանդիսացած է իբրեւ կատարեալ եւ գիտական համ-գամանք ունեցող աշխատութիւն մը:

Երկրորդ բանախօսը, Պ. Սիմոն Վը-րացեան, խանդավառ խօսքերով բա-ցատրեց թէ ինչպէս Հայկազեան բա-ռարանը կը ներկայացնէ գրական յե-ղափոխութիւն մը, որով հայ ազգը կ'ունենար փաստաթուղթ մը իր ձեռ-քին մէջ, քաղաքակիրթ ազգերու շար-քը մտնելու: Շեշտեց թէ այդ վաւե-րաթուղթը պատրաստող երեք մեծ դէմքերը, Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան, Հ. Խաչատուր Սիւրմէլեան եւ Հ. Մկրտիչ Աւգերեան, եղան ստուգիւ ռահվիրաները մեր քաղաքակրթու-թեան: Անոնք կատարեցին գործ մը, որուն շնորհիւ Հայը թիւով աւելի մեծ ազգերէ առաջ՝ ունեցաւ իր լեզուին հաստատութիւնը, որ անհրաժեշտ պայմանն է զարգացման:

Պ. Ֆրէտէրիք Ֆէտի, Ֆրանսացի հայագէտը հայ գրականութեան հը-մուտ, մասնաւորապէս ուզեց ներ-կայացնել կատարուած գործին դըժ-ուարութիւնը եւ ունեցած լեզուա-կան կատարելութիւնը: Պ. Ֆէտի կը-նար հայերէն տալ իր ճառը, բայց որ-պէսզի անոնք, որ օտար էին չզրկուէ-ին, նախընտրեց իր մայրենի լեզուով խօսիլ:

Վերջին խօսքերը մնացին վարժա-րանին տեսուչ Հայր Սահակ Տէր-Մով-սէսեանի, յայտնի պատմագէտ, որ Հայկազեանի մասին իր բաժինը բերե-լէ առաջ, ամփոփեց հայ բառգիրքնե-րու պատմութիւնը: Առաջին հայերէն բառգիրքէն մինչեւ Մխիթար Աբբա-հօր ու նոր Հայկազեանի երեւումը, ան թուեց գրեթէ բոլոր եղածները, ո-րոնք սակայն անկատար էին եւ հեռու հայ լեզուի արժէքաւոր շտեմարանը ըլլալէ: Միայն բառգիրք մը որ անար-ժէք չէր եւ որ մնացած էր անտիպ՝ Ստեփանոս Ռոշքեան վարդապետինն էր՝ Լեհաստանի մէջ յօրինուած՝ աչքի առաջ ունենալով ընտրելագոյն ձեռա-գիրներ, որոնք աւաղ կորսուեր են այնուհետեւ: Գրեթէ միաժամանակ յօրինուած Մխիթար Աբբահօր Հայ-կազեան բառարանի հետ, բայց ի լոյս միայն ծանօթ ասոր: Նոր Հայկազեա-նի հրատարակութիւնը, ըսաւ ան, նոր դարագլուխ մը բացաւ մեր ազ-գային պատմութեան մէջ: Եթէ բարե-բարները աւելի առատաձեռն գտնը-ուէին, վեց հատորով լոյս պիտի տես-նէր լեզուի այդ կոթողը: Իր գեղեցիկ եւ ազդաշունչ բանախօսութիւնը վեր-ջացուց, շեշտելով հայրենական զան-ձերուն եւ լեզուական հարստութեան փարելու տենչը, որով միայն հայ ժո-ղովուրդը օտար ափերու վրայ պիտի կարենայ իր ինքնուրոյն եւ ազգային նկարագիրն ու գոյութիւնը պահել: Այս կէտին պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ աւելի այն մարմիննե-րուն վրայ, որոնք կը ներկայանան իբրեւ հայ գաղութին վարիչներ եւ հո-գաբարձու միութիւններ:

Վարժարանին երգչախումբը, Պ. Գ. Մ. Ալէմշահի ղեկավարութեամբ, երգեց «Զարթիր Աշխարհ», Մուրատ-եան վարժարանի քայլերգը, «Պլպուլն Աւարայրի», յօրինուած Պ. Գ. Մ. Ա-լէմշահէ, վերջին երգին սօլօն երգեց աշակերտ Ս. Պօղոսեան: Խմբերգը լը-սեցուց նաեւ «Ով Մեծասքանչ դու լե-զու», Կոմիտաս վարդապետի: Պ. Մարիկեան, իր գրաւիչ ձայնով երգեց «Կռունկ», Կոմիտաս վարդապետի, եւ «Սիրելիս» Գ. Մ. Ալէմշահի: Օր. Ս. Առաքելեան երգեց հնչուն եւ ա-նոյշ ձայնով «Ձմեռն անցաւ» Ա. Մա-նուկեանի եւ «Սեւ կաքաւիկ» Ռ. Մե-լիքեանի: Ժողովուրդը մեծ համակ-րութեամբ լսեց երգիչները եւ խմբեր-գը:

Աշակերտներէն կատարուեցան ար-տասանութիւններ: Ս. Պօղոսեան՝ Հայկազեանը յօրինող երեք վարդա-պետներէն Հ. Գ. Աւետիքեանի «Բոցա-շունչ վիշապաց»ը արտասանեց: Մ. Նոտարեան՝ Եղիշէ Դուրեանէն «Օշա-կանը», Գ. Գէորգեան՝ Դ. Վարուժա-նի «Ցանը» եւ Ա. Գարամեան՝ «Մայ-րենի լեզու» Ս. Նազարեանցի:

Հանդէսը տեւեց երկուքուկէս ժամ, եւ իր կազմակերպութեամբ ու բո-վանդակութեամբ մեծապէս հաճելի անցաւ ներկաներուն:

Արմէն Աւագեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆ ԺԸՌՈՄ — 21 Մայիս շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ երաժիշտ Հ. Քիւրքճեանի աշակերտներուն նուա-գահանդէսը, Պ. Մ. Գասպարեանի սրահին մէջ:

Հանդէսին նախաձեռնութիւնը ըս-տանձնած էր Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խում-բը: Կը նախագահէր Պ. Յ. Պետրոս-եան, որ քանի մը խօսքով բացատրեց ներկաներուն Պ. Քիւրքճեանի աշխա-տանքը հայկական եւ միջազգային ե-րաժշտութեան տարածման համար: Պ. Քիւրքճեան որ Lycée Musical de Marseille ի մէջ ջութակի դասատու է, իր ժրաջան աշխատանքին շնորհիւ կըր-ցած է 8 — 15 տարեկան պզտիկները (հայ եւ ֆրանսացի) բեմ հանել:

Գալով յայտագրին, բոլորն ալ զատ-զատ ջութակի վրայ նուագեցին Կոմի-տասի, Պէթհովէնի, Շուպէրթի, Սա-յաթ Նովայի եւ Ղազարեանի կտորնե-րէն: Աչքի կը զարնէին Օր. Անտրէ Կիյլէմօ նախապատրաստական ա-ռաջին դասարանէն, Օր. Պերճուհի Վարդերեսեան, նախապատրաստա-կան երկրորդ դասարանէն, Պ. Պօյա-ճեան միջին կարգէն:

Պ. Պետրոսեան փակման խօսքով թելադրեց քաջալերել յաջորդ մեծ նուագահանդէսը 30է աւելի աշակերտ-ներով:

Յ. Էսկիճեան

Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովին մէջ, ընդ առաջ երթալով կոչի մը, անդամուհիները կատարեցին փոքրիկ հանգանակութիւն մը, 136 ֆրանք, յատկացուելու համար Շահ-մուրատեանի օգնութեան յանձնա-խումբին:

Մասնակցող տիկինները.—

Տէր Աւետիսեան 10 ֆրանք, Միրոյ-եան 10, Մէնէտեան, Մանուկեան, Տէնկճեան, Մինասեան, Աղամեան, Ցակոբեան, Քէպապճեան, Ցովհան-նէսեան, Սարգիսեան, Դաւիթեան, Գըչըճեան, Քաջանեան, Քէօլէեան 5ական ֆրանք, Ադոյեան 3, Բուջը-ճեան 5, Գրիգորեան 2, Միլէմեան, Օր. Թորոսեան, Աբիկեան, Թերզեան, Մուրատեան, Հայրապեան, 5ական, Ցակոբեան 3, Կարապետեան 5, Պաղ-տասարեան 3 ֆրանք: Ընդհ. գումար՝ 136 ֆրանք:

Ատենադպիր Ա. Հայրապեան

ԽՄԲ.— Տես «Յառաջ» 28 մայիս:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւննե-րը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միթեռնի եւ մելանով:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏ "ՍԱՄՈՒԷԼ"Ի

Համազգայինի փարիզեան նորըն-ծիր Մասնաճիւղը, Մայիս 24ին, իր դասախօսութիւններու շարքը կը բա-ցէր նիւթով մը, որ անխտիր պիտի խօսէր ամէն հայ սրտի: Ու արդարեւ, ունկնդիրներու բազմութիւնը անվի-ճելի ապացոյցն էր ասոր:

«Յառաջ» իր ընթերցողներուն մեծ ծառայութիւն մը մատուցած, ը-սեմ, անգնահատելի բարիք մը շնոր-հած պիտի ըլլայ— եթէ օր մը, յար-մարագոյն թուականի մը, սկսի անոնց հրամցնել, թերթօն առ թերթօն, մեծ Հայուն մեծ գործը, Րաֆֆիի «Սա-մուէլ» պատմական վէպը: Հոս՝ այս խորթ կլիմային տակ, հայ հոգին ա-ւելի քան երբեք պէտք ունի անոր, այդ հրաշալի գրքին փրկարար եւ զօ-րացուցիչ անուշիկին:

Րաֆֆի երրորդութիւն մը կը կազ-մէ մեր միւս մեծ զոյգին՝ Մեսրոպի եւ Կոմիտասի հետ, որոնք, անգերազան-ցելի վերանորոգիչները մեր ցեղին, պիտի դիմանան այնքան՝ որքան ան որ զանոնք ծնաւ: Մեսրո՛պ, Կոմի-տա՛ս եւ Րաֆֆի՛: Ահաւասիկ սուրբ երրորդութիւնը հայ պատմութեան:

Բայց, կանգ առ ո՛վ Թոփչքը խան-դավառ հոգւոյս: Դուն խօսք չունիս այսօր:

Պ. Հ. Զարդարեան, նախագահըՀա-մազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին, կը բանայ նիստը, տալով մեզի ու-րուագիծը Սամուէլի, հերոսը համա-նուն վէպին:

Ամբողջ նախադասութիւնը հակա-ռակա՛ սրտի մը մէջ կը գտնուի: Ան որս եւ զոհ միանգամայն ողբեր-գական եւ հակասական զգացումնե-րու՝ կը սպաննէ իր մայրը եւ իր հայ-րը: Մէկ կողմէ սէրերուն ազնուագոյ-նը դէպի իր ծնողքը, միւս կողմէ հայ-րենիքին, ազգին ոգին: Բախո՛ւմ եր-կու ոգիներուն միջեւ: Սամուէլ բարո-յական զոհողութիւններու ամէնէն մե-ծին, ամէնէն ծանրին կ'ենթարկէ ինք-զինք: Ան կը զոհէ իր սէրը, իր ապ-րումները՝ բարձրագոյն իտէալի մը համար: Հայրենիքը իր ազգային դի-մագիծը կորսնցնելու վտանգին մէջ էր: Ան կը գործէ ոճիրը: Ոճի՞ր: Ամե-նեւին: Այլ գերագոյնը զոհողու-թեանց:

Մենք՝ հեռաւոր եղբայրները Սա-մուէլի, հոս թէ հոն՝ հայրենիքին մէջ, նման վտանգներու առջեւ կը գտնուինք: Վտանգ կը սպառնայ մեր լեզուին: Վտանգ կը սպառնայ մեր ա-ւանդութիւններուն, մեր բոլոր ար-ժէքներուն. Վայը, մեր յաջորդները պէտք է որ լսեն մեզի համար.

— Երէկ, ցեղին աստուածները ան-վի կեցան, եւ դաշտպանեցին զայն:

Պ. Ա. Չօպանեան, յայտարարելէ վերջ թէ Րաֆֆիի գլուխ գործոցն է «Սամուէլ»ը. ողբերգութիւն մը վէպի ձեւով տրուած եւ ներշնչուած Փաւս-տոսի պատմութեան գրքէն, կը գծէ մեզի Դ. դարու Հայաստանի պատկե-րը:

Քրիստոնէութիւնը դեռ նոր մուտ գործած է հոն եւ չէ արմատացած տակաւին: Ու ներքին կռիւ կայ: Պար-սիկ հզօր պետութիւնը մէկ կողմէ, բիւզանդական աշխարհակալ կայսրու-թիւնը միւս կողմէ, մին մազդէական կրօնին յարած, միւսը քրիստոնեայ, կը ճնշէին Հայաստանի վրայ:

Ու միջանկեալ, պատմութենէն հա-ւաքուած գրաւագիծերով, Պ. Չօպանեան կը պաշտպանէ իրեն շատ սիրելի ճշմար-տութիւն մը. այն թէ՝ քրիստոնէու-թիւնը կը մեղմացնէ բարքերը: Ու ա-րագ ակնարկի մը տակ առնելով՝ Տի-րան եւ Ցուսիկ, Տիրան եւ ուրիշներ, Գնէլ, Փառանձեմ եւ Արշակ Բ., Մըր-ջիւնիկ քահանայ եւայլն, բանախօսը մեզի կը յիշեցնէ երկու տարախոհ Հայերը, Վահան Մամիկոնեան եւ Մերուժան Արծրունի, որոնք դէմ բիւ-զանդասիրութեան՝ կ'երթան Տիզբոն, մերժելով անսալ Ներսէսի: Կը վերա-դառնան հայրենիք՝ զայն կրակապաշտ դարձնելու բոլոր պատրաստութիւննե-րով:

Վահան Մամիկոնեան Ուշտունիքի մեծ Հայուհին՝ Համազասպուհին, կը փորձէ դարձի բերել: Ընդդիմութիւն եւ յանդիմանութիւն տիկնոջ կողմէ իր եղբօր: Ու եղբայրը կը հրամայէ որ ոտքերը վեր ու գլուխը վար՝ տի-կինը մերկ կախեն: Այդպիսի պարա-գաներու տակ, Վահան ոչ Հայ է, ոչ ալ հայր: Ու անխուսափելի է դատապար-տել Սամուէլը: Սամուէլ սակայն պէտք չէր որ իր մայրը սպաննէր:

Եւ արդէն Րաֆֆի չփոթութեան մէջ է: Փաւստոսի պատմութեան մէջ, տի-կին Տաճատուհի, մայրը Սամուէլի, ազնիւ եւ մաքուր Հայ մըն է, առաքի-նութիւններով օժտուած: Ու ան մին-չեւ վերջ Հայ կը մնայ: Եւ Պ. Չօպան-եան սխալմամբ ճշգրիտ մը կը դը-տարէ: Սամուէլ իր հայ եւ հարազատ մայրը չէ որ կը սպաննէ, այլ պար-սիկ խորթ մայրը՝ Որմիզդուխտ.

Դատավարութեան նախագահը, Պ. Հ. Խաչիկեան, կը հարցաքննէ ամ-բաստանեալը, Պ. Ռ. Զարդարեան, որ ճակատաբաց կ'ընդունի իր կրկնակ ոճիրը:

Ու ահա ատեն է ընդհ. դատախազը, Պ. Հ. Սամուէլ, որուն կը ներկայաց-նայ ամբաստանեալ մը երկու ոճիրնե-րով: Ոճիրներու սովորական սահմա-նը կը գլեն կ'անցնին անոնք, ոճիրնե-րուն ամէնէն ծանրը: Զաւակ մը կը սպաննէ իր հայրը, կը սպաննէ նոյն-իսկ իր մայրը:

Ու դատախազը ոճիրներուն պարա-գաները պրպտելով հանդերձ, կը հաս-տատէ թէ՝ կանխամտածութեամբ գործուած են անոնք: Տակաւին ոչ ա-ւեր էր տեսեր, ոչ ալ արիւնահեղու-թիւն Սամուէլ: Եւ սակայն, ան ար-դէն իր արարքին որոշումը տուած էր, երբ դեռ իր տունը՝ Ողական ամրոցին մէջ կը գտնուէր: Պարսկաստանէն սուրհանդակներ կուգային: Ու ան շու-շուկներ կը լսէր դղեակին մէջ: Ու Սա-մուէլի մէջ ծնունդ էր առած տեսակ մը քրիստոնէական մոլեռանդութիւն: Սպաննել ու փրկել հայրենիքը ու եկե-ղեցին դառնալ:

Սամուէլ մօրը ննջարանը կը մտնէ եւ հոն կը տեսնէ պարսկական սովորու-թիւններ: Ու կը հեղնէ իր մայրը, ա-նոր ճամբան: Ի՞նչ է չիտակը:

Սուրհանդակ մը կու կը բերէ թէ՝ Վահան Մամիկոնեան, հայրը Սամուէ-լի, Պարսկաստանէն կը վերադառնայ զինուորներով եւ ատրուշաններով: Ու-րախ է եւ հրճուալից Սամուէլի մայ-րը: Պէտք է որ զաւակը հանդիսաւոր ընդունելութիւն մը ընէ իր հօր, զայն դիմաւորելու երթայ:

Ու Սամուէլ ոչ հօրը դէմ կ'երթայ, ոչ ալ կռուելու Պարսիկներուն դէմ: Մինչ Մուշեղ կը կռուի, Սամուէլ նը-շանածը տեսնելու կ'երթայ:

Երկմտութեան մէջ է ան, մեր հե-րոսը: Ու պէտք կ'ըլլայ որ նշանածը, Օրիորդ Աշխէն ընէ ընտրութիւնը.

— Դէպի հայրենիքի փրկութիւնը, Սամուէլ:

Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

(Շար.)

երկու Ալեւիներ։ Անտիոքի մէջ, Որոնդէս գետէն հանուեցաւ դիակ մը։

Սակայն, այսպէս կամ այնպէս, խաղաղութիւնը կը պահպանուի շնորհիւ ոստիկանութեան ձեռք առած միջոցներուն եւ իշխանութեան ցոյց տուած պաղարիւնին։

Թրքական կուսակցութիւնը, որ կը շարունակէ հող կորսնցնել, շնորհիւ հակառակորդ տարրերու համագործութեան եւ իբրեւ հետեւանք Թաքթիքի իր սխալներուն, գայրոյթ ցոյց կուտայ՝ քանի կը նուազի թրքական տարրին համեմատութիւնը ընտրական արձանագրութեանց մէջ,--- մինչեւ Ուրբաթ, Թուրքերը 47 առ հարիւր համեմատութեան հասած էին, Ուրբաթ այդ համեմատութիւնը իջած էր մինչեւ 46 առ հարիւր։

Մեր սեփական թղթակիցը կը գրէ Անտիոքէն․---

Սանճաքը եռուն կացութեան մը կը նմանի։ Արձանագրութիւնները կը շարունակուին տենդի մէջ, բայց կանոնաւոր, առանց ազդուելու թրքական խռովութեանց սպառնալիքներէն։ Ցունիսի վերջը կը լրանան այս գործողութիւնները։ Ալեքսանտրէթի գաւառին մէջ արձանագրուած են 3098 Թուրք, իսկ 6048 ոչ-Թուրք։ Գըրըք-Խանի գաւառին մէջ՝ 3310 Թուրք եւ 1716 ոչ-Թուրք։ Թուրքերուն համար այս ձեւով համեմատութիւնը կ՚իջնէ 40 առ հարիւրի։ Այժմ սկսած են Անտիոքի արձանագրութիւնները, աւելի փափուկ ու կարեւոր։ Լուրջ խռովութիւններ պիտի ծագին այս առթիւ, կ՚ըսեն Թրքական աղբիւրէ բխած զրոյցներ։ Ցուսալի չէ, այդ խռովութիւնները կրնան պատահիլ Թերեւս ընտրական պայքարի ժամանակ։

Միջազգային Ցանձնախումբի անդամներէն Սըքրէթան, Զուիցերիացի, փրոֆ. Լօզանի իրաւաբանական համալսարանին, Ցունիսի սկիզբը կը մեկնի իր երկիրը, մասնակցելու համար համալսարանի տարեվերջի քննութեանց։ Իրեն կը յաջորդէ Ռոտէսքօ, Ռումանացի։ Ցանձնաժողովի բոլոր անդամներն ալ գիտեն թէ ջուրը ո՞ւր կը պղտորի։

Անգլօ-թրքական վերջին նիւթական դաշինքները քաղաքական ի՞նչ շահ կ՚ապահովեն Անգլիոյ

Ինչպէս գրեցինք, յանուն անգլիական կառավարութեան՝ Չէյմպըլէն պաշտօնապէս հաղորդեց խորհրդարանին թէ ելմտական եւ առեւտրական նոր դաշինքներ կնքուած են Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ։ Լոնտոնի մամուլը, որ շատ գոհ կը թուի այս «յաջողութենէն», տակաւին կը զբաղի այդ դաշինքներուն կարեւորութեամբ եւ նոր մանրամասնութիւններ կուտայ։

Այսպէս, կնքուած դաշինքները երեք են։ Այդ դաշինքներով կը ճշդուի թէ Թուրքիա պիտի գնէ մարտանաւ, ռազմանիւթ եւ անգլիական զանազան ապրանքներ։ Առեւտրական պաշտօնատան ենթակայ՝ արտածման համար վարկերու երաշխաւորութեան վարչութիւնը պիտի երաշխաւորէ մինչեւ տասը միլիոն սթերլին։ Ուրիշ համաձայնագրով մը փոփոխութեան կ՚ենթարկուի 1936ի անգլօ-թրքական քլիրինկի համաձայնութիւնը։

Լոնտոնի հանրային կարծիքը եւս գոհ է կառավարութեան այս գործունէութենէն։ Մամուլը կը շեշտէ որ քաղաքական մեծ արժէք կը ներկայացնէ անգլօ-թրքական այս համաձայնութիւնը ու կը մաղթէ որ կառավարութիւնը նման համաձայնութիւններ կնքէ նաեւ այլ պետութեանց հետ, մանաւանդ Դանուբեան երկիրներու հետ՝ տնտեսական օժանդակութիւն ընծայելով անոնց։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ», ինչպէս պահպանողական այլ թերթեր, հասկնալի պատճառներով՝ չուզեր ըսել թէ բրիտանական կառավարութիւնը քաղաքական ի՞նչ առաւելութիւններ կը տեսնէ անգլօ-թրքական ներկայ համաձայնութեան մէջ կամ քաղաքական ի՞նչ չահեր կ՚ակնկալէ անկէ, բայց եւ այնպէս յայտնէ գոհունակութեամբ մը դիտել կուտայ․

--- Անգլիա կը վերսկսի, այս անգամ նոր ձեւով մը, իր հին դերը, որ էր օժանդակել տնտեսապէս ետ մնացած երկիրներուն։ Ուրբաթ օր ստորագրուած դաշինքները կուգան զօրացնել բարեկամական կապերը, որոնք իրար կը միացնեն Անգլիան եւ Թուրքիան։

«Ֆինէնշըլ Նիւզ», իր կարգին, գոհունակութեամբ կը շեշտէ որ Թուրքիոյ նաւային սպառազինութեան համար բացուած վեց միլիոն սթերլին վարկը կուգայ «ճարտարօրէն զուգորդելու համաձայնութեան քաղաքական կողմը զուտ տնտեսական կողմին հետ»։

Չեխոսլովաքիոյ ընտրութիւնները վերջացան խաղաղութեամբ

»»»» • ««««

Կիրակի օր, խաղաղօրէն տեղի ունեցան Չեխոսլովաքիոյ ընտրութիւնները, որոնց վերջնական արդիւնքը յայտնի չէ տակաւին։ Այսուհանդերձ կ՚ենթադրուի թէ հունգարական սահմանագլուխին մօտիկ շրջաններու մէջ ինքնավարութեան կուսակիցները պարտուեցան։ Կարպաթեան շրջանին մէջ ազգային-ընկերվարականները եւ համայնավարները տեղ չահեցան։ Ընդհանուր առումով, Հէնլայնի կուսակիցները շահեցան այնքան քուէ, որքան ընկերվարական քրիստոնեաները եւ հողագործականները միասնաբար։ «Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ ընտրական շրջանակներու 2375էն 823ը իրենց քուէն տուած են Հէնլայնի, ապահովելով ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը այդ համայնքներուն մէջ։

Փրակայի քաղաքապետական ընտրութիւնները եւս վերջացան։ Անցեալ կիրակի կատարուեր էին կեդրոնական թաղամասի ընտրութիւնները, որոնց մէջ Հէնլայն շահած էր 15,556 քուէ, իսկ մնացեալ թաղամասերու ընտրութեանց մէջ, որոնք կատարուեցան առջի օր, Հէնլայն ստացաւ միայն 10,879 քուէ, որով 1935ի քուէարկութեան վրայ կը կորսնցնէ հինգ հազար քուէ։

Կ՚աշխատին հաշտեցնել չեխական եւ գերմանական տեսակէտները

Անգլիական կառավարութեան կեդր. Եւրոպայի գործերուն տեսուչը, Սթրանկ, որ Փրակա գացած էր իբրեւ տեսակ մը «դիտող», Պերլինէն անցնելով եկաւ Փարիզ։ Իր պաշտօնատեղին հասաւ նաեւ Փարիզի չեխական դեսպանը, Օսուսկի։ Ու խորհրդակցութիւն մը ունեցան Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան մէջ։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ Փրակայի կառավարութիւնը տրամադիր է լայն ազատութիւններ շնորհել Գերմանացիներուն, այն վերապահութեամբ միայն որ, իբրեւ փոքրամասնութիւն, Գերմանացիները գերակշիռ ազդեցութիւն մը չունենան կեդրոնական կառավարութեան մէջ, մանաւանդ զինուորական եւ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ ապարէզներու մէջ։ Այսպէս, Հէնլայնի կուսակիցները գոհացում պիտի ստանան հետեւեալ հարցերուն մէջ․

1․ Գերմանաբնակ շրջաններու մէջ իրաւունք գերմաներէնը գործածելու իբրեւ պաշտօնական լեզու։ Վարչական եւ դատական կազմակերպութիւնը պիտի հաստատուի այնպիսի ձեւով մը, որ իբր թէ ինքնօրէն կառավարութիւն մը գոյութիւն ունենար։

2․ Ելմտական օժանդակութիւն գերմանական դպրոցներու համար։

3․ Գերմանացիներու մեծամասնութիւն շահած վայրերուն մէջ՝ կարելիութիւն նոր ընտրութիւններ կատարելու, քաղաքապետական խորհրդականներու համար։

4․ Վերաքննութիւն պետութեան մէջ գործող Գերմանացիներու համեմատութեան։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ԳՕԽԱՔՈԼՕՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Ցունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Անիէռի Քաղաքապետարանին նորակառոյց շքեղ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ ԸՆԿ. Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, Օր. ՌԷԺԻՆԱ, Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՑԱԿՈԲԵԱՆ, Ընկ. ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ ԿԻՆՏՕՆ։

Կէս գիշերէն վերջ պարահանդէս. ընտիր ժազ ղեկավարութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ։ Ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։

Մուտք 5 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հայ զինուորներուն եւ 12 տարեկանէն վար պզտիկներուն մուտքը ձրի է։

ՓԱՆԵՌՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» Ենթակոմիտէին կողմէ 11 Ցունիս, Շաբաթ գիշեր 22 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ։ Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Թեթեւեղբայրեան» կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան, Զ. Ռ. Մ.ի եւ Յ. Կ. Խաչի։

5 Ցունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Էտիսըն» սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— 4 Ցունիս, Շաբաթ գիշեր

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— 12 Ցունիս, Կիրակի ցերեկ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 11 Ցունիս

Այս հանդէսներուն մէջ կը խօսի

ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Ցունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Union des Républicainesներու շքեղ սրահին մէջ, 16, Rue J. B. David (Կ. Խաչի հանդէսին վայրը)։

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԵՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Կ. Խաչի անդամուհիները։ Երգ, մեներգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն։ Ժամը 11էն մինչեւ լոյս ֆրանսական ընտիր ճազի ընկերակցութեամբ հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Գոթիյեօն, ճոխ եւ աժան պիւֆէ։

Մանուկներու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք։

ՀԱՅ ԻՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 2 Ցունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ։ Կը խօսի Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ։ Նիւթ՝ «Հայ տիկնոջ դերը Նախապատերազմեան շրջանին եւ Ներկայիս գաղութի մէջ»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ հսկայ թափօր մը կազմած՝ կիրակի օր այցի գացին Պատին, Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէջ։

ԿԷՕԲԷԼՍ, ճառ մը խօսելով ի ներկայութեան Հիթլէրի, դատապարտեց այն խաղաղութիւնը, որ թշուառութեան կը մատնէ Գերմանիան, աւելցնելով որ յաւագոյն խաղաղութիւնը, որու բարիքին կը վստահի Գերմանիան, այն խաղաղութիւնն է, զոր կ՚երաշխաւորէ գերմանական սրուած սուրը։

ՀՌՈՄԻ մէջ տեղի ունեցաւ հսկայ ցոյց մը, ի նշան իտալեւսպանիական համերաշխութեան։ Ցոյցին ներկայ էր սպանիական զինուորական պատուիրակութիւն մը։ Այս առթիւ յայտարարուեցաւ դարձեալ թէ Իտալիա պիտի թոյլ չտայ որ համայնավարութիւնը դիրք գրաւէ Միջերկրականի ափերուն վրայ, թէ Իտալիա ամէն օժանդակութիւն պիտի ընծայէ Ֆրանքոյի, մինչեւ վերջնական յաղթանակ։

ԻՐԱՆԻ գահաժառանգը նշանուեցաւ Եգիպտոսի թագաւորին քրոջ, իշխանուհի Ֆէվզիէի հետ։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)